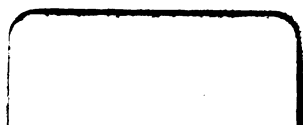

VE RI
TAS

VALVOJA.

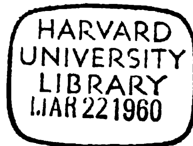
YHDEKSÄS VUOSIKERTA.

1889.

TOIMITUS:

E. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz.
Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä.
O. E. Tudeer.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa.
1889.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
MAR 22 1960
Exchange

Ainehisto.

Valtiollisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia.

Suomen valtiovarojen hoidosta. I, II . . . . *E. G. Palmén* 11, 105.
Keisari Aleksanteri I ja Suomen valtiollinen asema (Herra Ordinin hyökkäysten johdosta) . . . . *J. R. Danielson* 27.
Aiottu „Yhdistys uskonvapautta ja suvaitsevaisuutta varten" . . . *Th. Rein* 62.
Hra Th. Reinille (vastaus edelliseen kirjoitukseen) . . . . *M. A.* 158.
Vastustajilleni rouva M. A:lle ja herra A. M:lle . . . . *Th. Rein* 161.
Alkoholikysymys . . . . *Mikael Johnsson* 209.
Suomi suurpolitiikin hampaissa . . . . *E. G. Palmén* 242.
Eräs lausunto kansanopistokysymyksessä . . . . *N. L.* 291.
Henry George ja kysymys maan tekemisestä valtion omaisuudeksi. I—IV. *O. Hannikainen* 390, 467.
Venäjän ja Suomen unioonista . . . . *E. G. Palmén* 476.
Neljä merkkivuotta Suomen oppikoulun historiassa. I, II . . *E. G. Palmén* 572.
Poliitillista idealismia 19:llä vuosisadalla. John Bright . . . . *J. V. Tallqvist* 586.

Tiedettä, kirjallisuutta ja taidetta.

Suomalaista saduntutkimusta . . . . *Eliel Aspelin* 1.
Suomi ja pohjoisvaltojen politiikki 1700-luvulla . . . . *N. L.* 49.
1808—1809 vuosien sota nykyisessä suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa. *Hannes Gebhard* 83.
Kirjailijain muotokuvia. XIX. Ernst Ahlgren . . . . . . *W. Söderhjelm* 97.
Kirjailijain muotokuvia. XX. Karl A. Tavaststjerna, 1—5 . *V. Vasenius* 228, 414.
Elämästä ja kuolemasta . . . . *D. A. Wikström* 145.
Maakuntalaitos Turun yliopistossa ennen Isoa-vihaa . . . . *H. A. S.* 274.
Katsaus Suomen uusimpaan historialliseen kirjallisuuteen. II. *Kustavi Grotenfelt* 295.
Nykyisestä kansanrunoudesta Itä-Suomessa . . . . *O. Relander* 325, 402.
Uusnorjalaisista kieliriennoista . . . . *J. J. M.* 338.
Teaatterikirje Berliinistä . . . . *W. J.* 427.
Lemmenkevät ja avioliitto ranskalaisen kansanrunouden kuvaamina. *H. Andersin* 443.
Suomenkieliset aikakauskirjamme . . . . *Hannes Gebhard* 495.
Orientalistikongressista Tukholmassa. Jenisein kivikirjoitukset . . *O. Donner* 512.
August Ahlqvist † . . . . *E. N. Setälä* 553.
Volmari Porkka † . . . . *Arvid Genetz*, *E. G. Palmén* 620.

Sananen suomalaisista vekseleistä . . . . *R. L.* 255.
Ruumiin lääkärit ja sielun lääkärit. Vastaus Hra A. M:lle . . *O. E. Tudeer* 439.
Missä ovat sairaat? . . . . *Valfrid Vasenius* 492.
Sananen hra V. Vaseniukselle . . . . *A. M.* 523.
Döbeln Juuttaalla ja Kauppa-Lopo estetiikattomasti selitettyinä. *Valfrid Vasenius* 524.
Louis Léouzon Le Duc † . . . . *G—t* 549.

Suomalainen Teaatteri . . . . *E. A—n* 42, 76, 125, 183, 531, 609.
„ „ . . . . „*Oll lütt Akzesser*“ 256.

Kaunokirjallisuutta.

Tumma ja vaalea. (Runo) . . . . *J. H. Erkko* 38.
Veldeslaakso. (Runo) . . . . „ 40.
Täperän Heikki. Kuvaus Hämeestä . . . . *Saima* 68.
Jos tohdit ja tahdot. (Runo) . . . . *Kasimir Leino* 123.
Ruiskahvi . . . . *Santeri I.* 177.
Ikävöivä. (Runo) . . . . *ae—ae* 253.
Herra Tohtori. (Runo) . . . . *Aleksanteri Petöfi* 254.
Kauppa-Lopo . . . . *Minna Canth* 306, 344.
Karjala. (Runo) . . . . *Arvi Jännes* 521.
Hännätön vasikka . . . . *Santeri I.* 602.

Kirjallisia tietoja . . . *W. Söderhjelm, G—t, Hannes Gebhard* y. m. 94, 204, 383.
Tilaus-ilmoitus . . . . 552.

Arvosteltuja teoksia.

Abbot, John S. C., Rauhan tie . . . . E. H. 261.
Ahlgren, Ernst, Fru Marianne . . . . W. Söderhjelm 98.
„ Sirenen . . . . „ 99.
„ Far och Son . . . . „ „
„ Från Skåne . . . . „ 100.
„ Pengar . . . . „ „
„ I Telefon . . . . „ 101.
„ Folklif och Småberättelser . . . . „ „
„ Berättelser och utkast . . . . „ „
„ Modern . . . . „ „
Aho, Juhani, Kuvauksia . . . . O. R. 437.
„ „ Kauppis-Heikki, Pekka Aho, Novelleja . . . . „ „
„ Pekka, katso edellistä.
Alkio, Eeva . . . . O. R. 432.
„ Salliman oikkuja. Katso Syvistä riveistä.
Allardt, Anders, En framtidsman, teckning ur språkstridernas tidehvarf. E. G. Palmén 373.
Aspelin, Eliel, Johannes Takanen. Elämä ja teokset . . . . . O. E. Tudeer 44.
(*Aspelin, J. R.* ja *Donner, O.*), Inscriptions de l'Iénissei, recueillies et publiées par la Société Finlandaise d'Archéologie . . . . G—t 541.
Benedictson, V., katso Ahlgren, Ernst.

Bergh, Edv., Finlands Statsrättsliga utveckling efter 1808 . . . E. G. Palmén 476.
„ Suomen Valtiooikeudellinen kehitys 18C8:n jälkeen . „ „
Bidrag till Finlands officiela statistik. XX. Jernvägs-statistik. 16. E. G. Palmén 271.
„ „ „ „ „ „ „ 17. „ „
Birch-Pfeiffer, Ch., Sirkka . . . . E. A—n 42.
Blomenthal, Oskar, Die Grosse Glocke . . . . W. J. 429.
Bolin, Wilh., Studier och Föredrag. II—IV . . . . Ar. Gr. 322.
Bonsdorff, C. v., Åbo stads historia under sjuttonde seklet . . . . . G—t 488.
Herra G—t:lle . . . . K. v. Bonsdorff 620.
Bornhöhe, E., Kostaja . . . . G—t 616.
C(alamnius), J. W., Taivalkoski. Tarina Isonvihan ajoilta. . Hannes Gebhard „
Calderon, Zalamean tuomari . . . . E. A—n 76.
Danielson, Joh. Rich., Die nordische Frage in den Jahren 1746—1751 . . N. L. 49.
Donner, O., Die Felseninschrift bei Suljek . . . . G—t 541.
„ katso myös (*Aspelin, J. R.* ja *Donner O.*)
Eero J., Sotaisia Tarinoita 1808—1809. Ensimmäinen osa . . Hannes Gebhard 617.
Einiö, K., Lasten ensimmäinen kirja . . . . Lucina Hagman 46.
Elster, Kristian, Kertomuksia. I. Ylämaan tarina . . . . O. E. T. 439.
Engelmann, J., Das Staatsrecht des Kaiserthums Russland . . . E. G. Palmén 476.
Enqvist, Ludvig, Rukouksesta, uskontieteinen tutkistelma . . . . . . E. H. 261.
Esmarch, Fr. von, Ensimmäinen apu vahingoittuneelle . . . . . Th. Löfström 492.
Ewans, T. H., Dora Day'n petos . . . . E. H. 261.
Excelsior. Kalenteri vuonna 1889 . . . . O. E. T. 375.
„ Kalender för 1889 . . . . „ „
Falkman, Severin, I Östra Finland. Itä-Suomessa. Luonnoksia ja harjoitelmia.
1 osa . . . . Th. S. 88.
Finska statens embets- och tjenstemanna-aflöningar . . . . . E. G. Palmén 378.
Fria blad. Uttalanden i dagens frågor . . . . „ 368.
Genoveva . . . . O. R. 200.
Goldkuhl, A. E., Yleinen terveys- ja sairashoidon-oppi . . . . Th. Löfström 137.
Gontsharov, I., Tavallinen juttu . . . . Heikki Hyvärinen 546.
Grenman, H., Zur Frage des ostsibirisehen Inschriften . . . . G—t 541.
Helander, Gertrud, Oppikirja Ruotsin kielessä. I. . . . . A. K. 140.
Hellman, J. F., Tärkeimmät raamatun lauseet . . . . E. H. 261.
Hertzberg, Rafael, Genom de svartes verldsdel . . . . H. H—n 130.
„ Läpi neekerien maanosan . . . . „ „
„ Professorer och Studenter . . . . A. H. S. 267.
„ Professoreita ja ylioppilaita . . . . „ „
„ Helsingfors för trehundra år sedan och i våra dagar . G—t 488.
Historiallinen Lukukirja . . . . G—t 380.
Hjelt, Aug., Yleisen valtiotiedon opas kaikille kansalaisille . . . . . . G—t 378.
Huxley, Thomas H., Ihmisruumiin rakennus ja elintoiminnat . . Th. Löfström 137.
H(äyrynen), K. A., Sotatapaukset Savossa vuosina 1788—1790 . E. G. Palmén 548.
Ibsen, Henrik, Meren tytär . . . . E. A—n 125.
„ Kansanvihaaja . . . . „ 532.
Jókai, Mauri, Unkarilainen Nàbob . . . . O. R. 197.
Joulukuusi, 3 vuosikerta . . . . O. R. 200.
Juudas Iskariotin päiväkirja . . . . E. Ht 382.
Kah, Kertomuksia. Mitäs teet, niin eestäs löydät . . . . . . K. F. R. 618.
Kaikenlaisia ja viehättäviä kuvia lasten elämästä . . . . I. G. 142.
Kalender utgifven af Svenska Folkskolans Vänner 1888 . . . . . . G—t 93.

Kansanvalistus-Seuran Kalenteri 1889 . . . . G—t 93.
Kauppis-Heikki, Isäntä. Katso Aho, Juhani y. m. Novelleja.
(*Kempis, Thomas A*), Pieni Kempi . . . . E. H. 261.
Kielland, Alexander L., Myrkkyä . . . . O. R. 613.
Kiljander, R., Pahassa pulassa . . . . E. A—n 188.
Kirkko-Käsikirja . . . . E. H. 134.
Kort Handledning i Stridslära för underbefälet vid finska militären. Entinen alaupseri 201.
Krohn, K., Luettelo Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Satukokoelmista. Johdoksi kansansatujemme kerääjille . . . . Eliel Aspelin 1.
— Suomalaisia Kansansatuja. I osa. Eläinsatuja . . . „ „
— Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta. I. . . „ „
— Bär (Wolf) und Fuchs. Eine nordische Thiermärchenkette. Vergleichende Studie . . . . „ „
Labiche, E., Tuittupää . . . . E. A—n 42.
Leino, Kasimir, Elämästä. Pienempiä kertomuksia . . . . . . K. F. R. 618.
Leino, Vihtori, Aatu ja Liisa. Kertomus 1808—1809 vuosien ajoilta. Hannes Gebhard 83.
L(umme), E., Hajanaisia tietoja Salon kauppalan ja sen ympäristön muinaisuudesta. G—t 488.
Lyhyt Opastus Taisteluopissa Suomen sotaväen alipäällikkökuntaa varten. Entinen alaupseeri 201.
Mechelin, L., Das Staatsrecht des Grossfürstenthums Finland . . E G. Palmén 476.
Meriläinen, Heikki, Korpelan Tapani . . . . O. R. 432.
Merle d'Aubigné, J. H., Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia. O. H—n 258.
Mikszath, Karloman, Kunnon kansalaisia . . . . O. R. 197.
Moody, D. L., Paras tapa raamatun tutkimiseen . . . . E. H. 261.
Mühe, Ernst, Kristuksen tulemisesta . . . . E. H. 261.
Niemelä, Nestor, Mäkelän veljekset . . . . O. R. 200.
„ Luisulan lapset. Katso Syvistä riveistä.
Nissinen, Alli, Pikku palleroisille . . . . I. G. 142.
(*Nordlund, K.*), Isä ja poika. Kohtaus 1808—9 v. sodasta . Hannes Gebhard 83.
Numers, Gustaf v., Tuukkalan tappelu . . . . E. A—n 183.
Oksanen, K., Luvunlaskun oppikirja . . . . J. W:n 319.
Palmberg, A., Allmän helsovårdslära . . . . Th. Löfström 139.
Pontoppidan, Erik, Ihon ja hiusten hoito . . . . „ 138.
Prime, S. I., Rukouksen voima, todistettu kertomuksilla suuresta hengellisestä herätyksestä Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa vuosina 1857—1858. Lg. Est. 91.
Päivärinta, J., Kansanopistosta ja sen perustamisesta Suomeen . . . . N. L. 291.
Päivärinta, P., Elämän havainnoita, X. . . . . O. R. 432.
„ Pelastettu, katso Syvistä riveistä.
Raitio, K., Lukukirja lapsille, ensimmäistä lukemisen ja kirjoituksen opetusta varten. Lucina Hagman 48.
Selvitystä ja oikaisua (edelliseen) . . . . K. Raitio 143.
Rapola, F. O., Vanhan ajan historian oppikirja . . . . G—t 380.
Reuter, Fritz, katso Setä Bräsig.
Reuter, O. M., La Finlande et les finlandais . . . . . . Hannes Gebhard 486.
Rosendahl, K. G., Lemun rannalla . . . . „ 83.
Rosenius, C. O., Ihmisen lankeemus ja hyvitys . . . . E. H. 261.
Saarni, Kustavi, Pekka Sallinen. Kertomus 1808—9 v. sodasta. Hannes Gebhard 83.
Sardou, V., Erotaan pois . . . . E. A—n 80.
Schybergson, M. G., Finlands historia . . . . Kustavi Grotenfelt 295

Scribe, E., Alppimaja . . . . E. A—n 188.
Setä Bräsig . . . . „Oll lütt Akzesser" 256.
Setälä, E. N., Om de finsk-ugriska språken . . . . J. J. M. 270.
Shakespeare, Othello . . . . E. A—n 188.
„ Kuningas Lear . . . . „ 534.
„ Julius Cæsar . . . . „ 609.
Sheridan, R. B., Parjauspesä . . . . „ „
Sienkiewicz, Henryk, Triumfatorn Bartek . . . . E. G. Palmén 381.
Sissala, Eero, Naavalan Taavetti. Katso Syvistä riveistä.
Sivori, Eemil, Mäntyharjun kansanlauluja, kvartetille ja seka-ääniselle köörille sovittanut — . . . . I—i. 143.
Stanley, Henry, Kongo, uusi vapaavaltio mustien maanosassa . . . H. H—n 130
Suomalainen, K., Laskuopin kertauskirja . . . . I. W:n 319.
Suomen virallinen tilasto. XX. Rautatietilasto. 16 . . . . . E. G. Palmén 271.
Swidsinski, E, katso Lyhyt opastus ja Kort handledning.
Syvistä riveistä. Kansankirjailijaimme novellikokoelma, vihot 1—4 . . O. R. 432.
T(amminen), E., Puujalka. Kertomus 1808 vuoden sota-ajoilta . Hannes Gebhard 83.
Tarkkanen, A., Kirkko-historia kansakouluja varten . . . . E. H. 261.
Tavaststjerna, Karl A., För morgonbris . . . . V. Vasenius 229.
„ Nya vers . . . . „ „
„ Barndomsvänner . . . . „ „
„ En infödïng . . . . „ „
„ I förbindelser . . . . „ „
Tervo, Liisa, katso Syvistä riveistä.
Tolstoi, Leo, Kertomuksia I, II . . . . Heikki Hyvärinen 543.
„ Kertoelmia kansalle . . . . „ „
T—r, Nestor, Sinivuokkoja Suomen salomailta . . . . O. R. 200.
Trolle, H. af, Kruunu ja okaita . . . . Hannes Gebhard 83.
Turgeniev, I, Aatelispesä . . . . —ine 320.
Tötterman, A., Entzifferungsversuch einiger Inschriften auf einer Felsenwand bei Suljek . . . . G—t 541.
„ Studien über die Suljekfelsen-Inschriften. Eine polemische Schrift „ „
Uutukaisin kukkaiskieli, y. m. . . . . O. R. 200.
Wagner-Groben, E., Jakob muukalaisena eli ihmisen synti ja Jumalan armahtavaisuus . . . . E. H. 261.
Wartiainen, A., Se ihana Ulla ja hänen sulhonsa . . . . . Hannes Gebhard 83.
Varto, K., Kertoelmia ja havaintoja . . . . O. R. 200.
Wegelius, M., Lärobok i allmän musikläran och analys, 1 kursen . . . H. Bs. 192.
Weitbrecht, G., Silmäys haudan toiselle puolelle . . . . E. H. 261.
Wetterhoff, Onni, Saloilta ja vesiltä. Metsästys- ja pyyntiretkiä . . . O. R. 203.
Wildenbruch, Ernst von, Die Quitzows . . . . W. J. 429.
Wilkinson, Georg H., Ensi askeleet pyhälle ehtoolliselle . . . . . . E. H. 261.
Virgilius Maro, Aeneidi. (Suomennettu) . . . . K. F. 536.
Wirtala, Esko, Kertomuksia . . . . K. F. R. 618.
Åberg, J. O., Aina. Kertomus viimeisestä Suomen sodasta . . Hannes Gebhard 83.
— — Erkki Ollikainen. Historiallis-romantillinen kertomus Sandelsin sotaliikkeistä Itä-Suomessa v. 1808 . „ „
— — Karhu-Antin Anni ja Spofin pistooli. Kertomus Suomen sodan ajoilta 1808—9 . . . . . . „ „

VALVOJA.

Yhdeksäs vuosikerta.

Ensimmäinen vihko. Tammikuulla 1889.

Toimitus:

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy tänä vuonna samankokoisena ja samanhintaisena kuin vuonna 1888. Sitä voipi tilata Helsingissä G. W. Edlundin, Waseniuksen ja Wickströmin ja K:n kirjakaupoissa sekä O. V. Laurentin ja K:n luona, Turussa A. V. Jahnssonin ja Wiipurissa Cloubergin ja K:n kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on 10 Suomen markkaa *koko vuosikerralta ja* 5 markkaa 50 penniä *puolelta vuodelta; maaseudulla postimaksut tulevat lisään.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata A. Lindebergin kautta Pietarissa tahi suoraan toimitukselta, jolloin numerot laitetaan perille ristisiteessä. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kopeikkaa *koko vuosikerralta,* 2 ruplaa 50 kop. *puolelta.*

Valvojan toimi on edelleenkin liikkuva valtio-elämän, kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alalla.

Kansamme valtiollinen kehitys on nykyään kääntymäisillään uusiin suuntiin. Suomen kieli on saanut tärkeimmät oikeutensa lainlaadinnan kautta tunnustetuiksi. Kielikysymys tosin ei ole vielä päivänjärjestyksestä poistettu; etenkin on yhä silmämääränä pidettävä, että periaatteelliset myönnytykset saataisiin itse elämässä täysin määrin toteutetuiksi. Mutta kieltämätöntä on, että ne kansalliset ja vapaamieliset aatteet, jotka ovat olleet kieliharrastuksen ytimenä, tätä nykyä ovat ruvenneet esiintymään uusilla aloilla ja uudessa muodossa. Pysyen horjumatta kansallisella kannalla Valvoja aikoo valppaasti seurata näitä uuden ajan rientoja.

Kotimaassa ilmestyvää kirjallisuutta Valvoja aikoo niin tarkkaan kuin mahdollista pitää silmällä; sen ohessa etenkin katsauksissa esitetään ulkomaan kirjallisuudessa havaittavia rientoja.

Tieteen ja taiteen pyrintöjä esitellessään Valvoja on sekä aineiden valintaan että esitystapaan katsoen tavottava suuremman sivistyneen yleisön harrastuttamista.

Mikäli tila myöntää Valvoja tarjoaa myöskin kaunokirjallista lukemista, parhaasta päästä alkuperäistä.

Edelleenkin Valvoja luottaa niiden kirjailijain myötävaikutukseen, jotka tähän asti ovat olleet sille apuna. Sen ohessa toimituksen on onnistunut lehden kantajoukkoon liittää uusiakin voimia.

Ahdas on aikakauskirjamme tila usein osottanut olevansa sen ohjelman toteuttamiseksi, ja johonkin määrin on Valvojaa tänäkin vuonna täytynyt laajentaa, vaikk'ei nykyinen tilaajamäärä tarjoa sille riittävää kannatusta. Taloudellisen ahdingon ovat kuitenkin yksityiset asianharrastajat osaksi poistaneet kolmeksi vuodeksi annetulla takauksella. Toimitus sitä paitsi luulee voivansa luottaa siihen, että Valvojan harrastuksilla on yleisön kannatusta ja että suomalainen kirjallinen lehti on yhä kasvavalle kirjallisuudellemme aivan välttämätön. Yleisön tulee ratkaista, onko toimitus siinä kohden pettynyt, vai voidaanko lehteä laajentaa sen mukaan kuin kehittyvä henkinen elämämme vaatii.

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.
Vastaava toimittaja.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Huomaa! *Kunnioitettavia herroja kustantajia pyydetään ystävällisesti lähettämään Valvojan Toimitukselle kustantamiansa heti niiden ilmestyttyä, jotta arvosteleminen voisi tapahtua säännöllisemmin.*

Suomalaista saduntutkimusta.

K. Krohn, Luettelo Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Satukokoelmista. Johdoksi kan sansatujemme kerääjille. [Ylipainos Suomi-kirjan toisen sarjan 17 osasta]. Hel singissä 1885. 67 sivua 8:o. (Jaetaan ilmaiseksi asianharrastajoille).

— — Suomalaisia Kansansatuja. I Osa. Eläinsatuja. (Suom. Kirj. Seuran Toimituksia, 67 Osa, I). Helsingissä 1886. XXI + 454 sivua 8:o. Hinta 3: 50.

— — Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta. I. Viekkaamman suhde väkevämpäänsä ketunseikoissa kuvattuna. [Akatemiallinen väitöskirja; ylipainoksena Suomi-kirjan kolmannen jakson 1:stä osasta ilmestynyt nimellä: Tutkimuksia suomalaisten kansansatujen alalta. I Osa. Eläinsadut. 1 vihko. Johdanto. — Ketun seikat. I. Jalopeura ja schakaali (kettu). II. Karhu (susi) ja kettu.] Helsingissä 1887. XV + 257 sivua 8:o. Hinta 2: 50.

— — Bär (Wolf) und Fuchs. Eine nordische Thiermärchenkette. Vergleichende Studie. Aus dem finnischen übersetzt von Oscar Hackman. [Ylipainos Suomalais-Ugrilaisen Seuran aikakauskirjan V vihosta.] Helsingissä 1888. 132 siv. 8:o.

Valvojan kesäkuun vihossa viime vuodelta on hra K. Krohnin tekemä kirjoitus «Suomalaisten kansansatujen keräämisestä» ennen v. 1879. Katsaus keräystyön vaiheisiin päättyi luonnollisesti siihen vuoteen sen tähden, että tekijän olisi täytynyt liiaksi puhua itsestään, jos hän olisi tahtonut kertoa, mitä myöhemmin on tehty. Mainitusta vuodesta alkaa näet uusi jakso keräystyössä ja etevimpänä miehenä tällä alalla esiintyy pian hra Krohn.

Yhdeksän vuotta sitten oli puheeksi tullut toimittaa pienempi, helppohintainen satukokoelma, syystä että Salmelaisen toimittamaa useat osat olivat loppuun myyty. Silloin allekirjoittanut ehdotti Kirjallisuuden Seuralle, että satuvarastomme julkaistaisiin tieteellisessä toimituksessa, joka kansanrunoutemme tutkimukselle olisi varsin tarpeellinen. Seura hyväksyi suunnitelman ja lisäksi senkin, että viiden keräysretken toimittamisella semmoisiin seutuihin, joista ei ollenkaan ollut satuja kerätty taikka ani vähäisen, entisestään säilyssä oleva kansansatujen aarre lisättäisiin ja täydennettäisiin

Ehdotuksen tekijä ei voinut enempää kuin kukaan muukaan aavistaa, kuinka suurellainen työ sillä pantiin alkuun. «Näyttää siltä, sanoo Seuran sihteeri vuosikertomuksessaan 1885, kuin sama into, jolla kolme vuosikymmentä takaperin koetettiin esi-isien henkistä perintöä häviämästä pelastaa, taas olisi syttynyt, oivallisia hedelmiä tuottain nyt, niinkuin ennenkin». Jo vuosina 1880—82 toimitettiin ne viisi keräysretkeä, jotka ensin oli ehdotettu. Viidestä kerääjästä toivat seuraavat kolme suurimmat saaliit, nimittäin J. Mustakallio 144 ja K. Krohn 274 pohjanpuoliselta Pohjanmaalta ja J. Sjöros 206 Varsinais-Suomesta. Mutta tämä oli vaan alkua. V. 1883 julkaistiin sanomissa yleinen kehotus kansalaisille keräämään ei ainoastaan satuja vaan muutakin kansanrunouden alaan kuuluvata ja silloin alkoi Seuralle tulvata yksityisten asiata harrastavien tekemiä kokoelmia vuosi vuodelta enenevässä määrässä. *) Samalla jatkoi Seurakin matkarahojen antamisella säännöllistä keräystä, kun nimittäin oli vieläkin huomattu aloja löytyvän, joilta oli uutta toivottavana. V. 1884 kävi K. Krohn Etelä-Pohjanmaalla ja sai sieltä tavattoman runsaan saaliin, noin 1000 satua ja satutoisintoa, pari tuhatta satuja koskevaa muistoonpanoa, muusta puhumatta, kaikkiaan 250 pikakirjoitus-arkkia, jotka puhtaaksi kirjoitettuna tekevät noin 600 tavallista kirjoitus-arkkia, ja saman vuoden syyspuoleen teki hän vielä (osaksi Yliopiston, osaksi omilla varoilla) keräysretken Itä-Karjalaan ja Aunukseen, tuoden sieltäkin runsaan saaliin. V. 1886 keräsi M. Waronen satuja Venäjän Karjalassa, v. 1887 J. Mikkola Pohjois-Satakunnassa ja K. F. Andersson Etelä-Hämeessä sekä vihdoin talvella v. 1888 seppä

*) Hra K. Krohn on pienessä „ohjelmassaan suomalaisen kansanrunouden kerääjille" julkaissut varsin omituisia tilastollisia tietoja, jotka osottavat, kuinka „meillä on enemmän kuin missään muualla osattu käyttää oppimattomienkin apua alustavaan keräystyöhön ja suurten rahalupausten asemesta vedota heidän aina alttiiseen isänmaanrakkauteensa". Viimeisten kymmenen vuoden kuluessa eli samasta vuodesta 1878 alkaen, jolloin kansanrunouden keräys Suomessakin uuden vauhdin sai, on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Runoustoimikunnalle (paitsi mitä Säveikomitealle on tullut) arvosteltavaksi lähetetty 132 lähettäjältä 255 eri lähetystä, nimittäin: 2 leskirouvalta 2 eri lähetystä, 1 talon-emännältä 3, 8 neidiltä 13, 2 käsityöläiseltä 14, 1 koneenkäyttäjältä 1, 1 palosammutuskuntalaiselta 5, 2 kaupanhoitajalta 3, 30 talonpojalta 67, 1 maanviljelyskoulun oppilaalta 1, 5 seminarilaiselta 10, 19 kansakoulun-opettajalta 43, 19 lyseeläiseltä 25, 30 yliopistolaiselta 49, 3 papilta 6, 1 soturilta 1, 5 kouluyhdistykseltä 7, 1 ylioppilas-osakunnalta (Savokarjalaiselta) 3, 1 nuorisoseuralta (Etelä-Pohjanmaan) 2.

Heikki Meriläinen Venäjän Karjalassa ja neiti Lilli Lilius pohjoispuolella Päijännettä.

Nämä lyhykäiset tiedot ovat jo kylläksi osottamaan, millä vauhdilla keräystä on toimitettu ja millä odottamattomalla menestyksellä. Seuran toimittaman 13 keräysmatkan sekä yksityisten kansalaisten lähetysten kautta on satuja ja satutoisintoja kokoontunut semmoinen aarre, että niiden julkaisemisessa ja tutkimisessa on miespolville työtä.

Arvokkaana sivutuloksena tästä Kirjallisuuden Seuran toimesta voinee sitä pitää, että ahkerin yllämainituista kerääjistä on kokonaan antautunut kansanrunouden taikka (niinkuin nykyään sanotaan laveammalla, englannin kielisellä, koko «kansantietoa» tarkoittavalla sanalla) *folkloren* tutkijaksi. Ne teokset, joiden nimet luetaan tämän kirjoituksen alussa, ovat ensimmäiset tuotteet nuoren tiedemiehen kädestä.

Itse tutustuakseen ennestään kerättyyn satuvarastoon sekä antaaksensa muillekin kerääjille oppaan, jonka avulla voisivat suunnitella tointansa, toimitti hra Krohn luettelon Kirjallisuuden Seuran satukokoelmista, jonka ohelle ennen mainittu kehotus v:lta 1883 uudestaan painettiin. Tästä luettelosta voi tutkijoillekin olla suuri hyöty, koska se melkoisessa määrässä helpottaa niiden työtä käsikirjoituksia käyttäessä. Suotavata olisi vaan, että tekijä jonkun ajan päästä toimittaisi uuden lisätyn painoksen, joka käsittäisi myöhemmin kerääntyneet varat.

Tämän luettelon tekemisen ja laveiden keräysmatkojensa kautta täydellisesti perehtyneenä suomalaiseen satumaailmaan, ryhtyi hra Krohn valmistamaan sitä tieteellisesti järjestettyä toimitusta, jonka aikaansaaminen oli ollut edellä kerrotun puuhan päämääränä, ja kaksi vuotta takaperin ilmaantui siitä ensimmäinen, eläinsadut käsittävä osa. Tämä kokoelma muodostaa tärkeän käänteen kansanrunoutemme julkaisemisen alalla, se kun on ensimmäinen, jossa kansan suusta tehdyt muistoonpanot annetaan kokonaan muuttamatta eli mukailematta, semmoisina kuin ne on talteen saatu. Entinen toimitustapa — sama runojen kuin satujenkin alalla — oli pitänyt oikeutenaan jopa velvollisuutenaankin toisintojen yhdistämisellä ja täydentämisellä synnyttää niin sanoakseni taiteellisesti eheätä. Aikoinaan oli se menetys ollut otollinen ja kiitettävä, sillä sen kautta tulivat kokoelmat kansankirjoiksi; mutta tieteellinen tutkimus kun rupesi näihin kokoelmiin kääntymään, huomattiin, että tuo ansio oli saavutettu vastaavalla tappiolla. Tahtomattansakin olivat toimittajat vähentäneet ainesten luotettavuutta, sillä

kansanrunoudenkin alalla täytyy tieteellisen tutkimuksen etsiä mahdollisuuden mukaan alkuperäisiä todistuskappaleita. Tästä syystä päätettiin ensiksi julkaista Kalevalan toisinnot semmoisena kuin ne on kirjaan pantu, ja samasta syystä ruvettiin miettimään uusia toimituksia kaikista kansanrunoutemme lajeista. Tehtäväin erilainen vaikeus on syynä siihen, että Kalevalan toisintojen julkaiseminen on myöhästynyt ja puheena oleva eläinsatujen kokoelma tullut ensimmäiseksi näytteeksi uutta toimitustapaa.

Esipuheessa esittää hra Krohn ne perusjohteet, joita hän on työssään noudattanut. Pääasiassa ne ovat samat, kuin Seura jo 1879 oli hyväksynyt. Tärkeimmät toisinnot ovat otetut täydellisinä tekstiin, toiset taasen ovat jäljestä päin painetuissa muistutuksissa lyhyesti kerrotut, niin että kustakin on otettu vaan ne piirteet, jotka eroavat muista. Sitä paitse on myöskin merkillisempiä kohtia eri toisinnoista pistetty täydellisiin toisintoihin, niin että helpommin huomattaisiin, mutta ovat semmoiset lisäykset aina pantu hakasien väliin. Muuten ovat täydellisesti painetut sadut ääniopillisesti kirjakielellä toimitetut; lauseopillisesti on sitä vastoin tarkoin noudatettu käsikirjoitusta, joka enemmiten on pikakirjoituksella sanasta sanaan kansan suusta saatu. Alkuperäisessä ehdotuksessa oli kyllä sanottu, että toisinnot olisivat ääniopillisestikin murteenmukaisesti painettavat, mutta koska kerääjien lukuisuuden tähden olisi ollut mahdotonta aikaansaada täydellistä johdonmukaisuutta, on ollut parempi siitä määräyksestä luopua. Sen kautta on sekin voitettu, että kirja nyt on suurellekin yleisölle otollinen, ilman että saduntutkimus on mitään kadottanut. Pikakirjoituksen kautta mahdolliseksi tullut lauseopillinen tarkkuus antaa kokoelmalle erityisen kielitieteellisen merkityksen samalla kuin tavallinenkaan lukija ei voi ilman viehätystä tutustua kansan ytimekkääseen, tuoreelta tuoksuvaan kertomustapaan. Kielen verraton alkuperäisyys on siis varmaan tuottava tällekin toimitukselle suuren merkityksen kirjakielemme kehitykseen nähden.

Ainesten runsauden puolesta lienee kokoelma yksinäinen laatuansa koko maailmassa. Paitse varsinaisia eläinsatuja eli »*eläinseikkoja*», niinkuin toimittaja niitä sopivasti nimittää, on kirjaan pantu: *eläinten syntyjä* sekä *luomistaruja*, *eläinten ääniä* ja *eläinten nimiä*. Muualla on kyllä samallaista kerätty ja julkaistu; mutta tietääksemme ei missään ole vielä yhteen kokoelmaan yhdistetty ja järjestetty kaikkea, mitä tähän kuuluvata on kansan suusta saatu. Suomalaiselle folkloren tutkimukselle on kunniaksi luettava, että se tässä kohden on astunut etunenään. Paha vaan, että Suomen kieli

on useimmille ulkomaalaisille tutkijoille tuiki tuntematon. Sisällysluettelon ranskalainen käännös on kaikessa tapauksessa hyödyllinen. Se näet antaa vieraalle tutkijalle ainakin aavistusta siitä, mitä meillä on, ja voi hän kentiesi tarpeen tullen toimittaa itselleen käännöksen yksityisistä saduista.

Sen mukaan kuin teosta voi arvostella vertaamatta käsikirjoituksiin, on toimitus niin tunnokkaasti ja tarkasti toimitettu, ett'ei voi muuta kuin hartaasti toivoa, että hra Krohn saisi aikaa ja tilaisuutta samalla tavalla julkaista muutkin satumme. Hyväksi onneksi ei tätä nykyä tarvitsekkaan epäillä työn jatkumista, sitten kuin toinenkin satuvarastoomme tutustunut henkilö, neiti Lilius, on viime syksynä Seuran myönnytyksellä aputoimittajana ryhtynyt järjestämistyöhön.

Jos joku vielä arvelee, että olisi voitu tyytyä Salmelaisen satukokoelmaan, niin on hra Krohnin akatemiallisena väitöskirjana julkaistu tutkimus eläinsaduistamme kylläinen todistus sen riittämättömyydestä. Tutkija, jolla ei olisi ollut muita aineksia käsillä, ei olisi koskaan voinut niistä johtaa semmoisia päätöksiä kuin ne, joita me siinä teoksessa tapaamme. — Nämä päätökset ovat siksi tärkeitä, että Valvojan yleisö mielellään lukenee tarkemman esityksen ja arvostelun tutkimuksen sisällyksestä.

Vaikka teos käsittää 255 sivua, ei se kuitenkaan, niinkuin jo nimilehdestä nähdään, muodosta mitään täyttä kokonaisuutta. Siinä on kaksi johdatusta, toinen tarkoittava kansansatujen tutkimusta yleensä ja toinen erittäin eläinsatuja koskeva, jotka molemmat osaksi viittaavat esillä olevan teoksen ulkopuolelle; sillä eläinsaduistakin on tässä ainoastaan se ryhmä, jossa kettu esiintyy viekkaana eläimenä, tutkittavaksi otettu. Tämä muodollinen vaillinaisuus on kuitenkin vaan näennäinen, sillä tämä alkuosa «tutkimuksia Suomalaisten kansansatujen alalla» laskee perustuksen koko tämän lavean kansanrunouden lajin tutkimukseen. — Ohimennen on huomautettava, ett'ei tutkitun eläinsatu-ryhmän nimitys ole oikein sopivasti valittu, koska siitä päättäen luulisi tekijän tarkoittaneen jonkinlaista sielutieteellistä tutkimusta eläinsatujen perustuksella eikä varsinaista vertailevaa saduntutkimusta.

Ensimmäisessä johdatuksessa esitetään ne eri metoodit ja selitystavat, joita Grimm veljeksien esiintymisestä saakka etevimmät tutkijat ovat noudattaneet tutkiessaan satujen syntyä ja leviämistä. Tekijä hyväksyy n. s. vaellusteoriian, jota uudemmat tutkijat Benfeyn jälkeen kannattavat, ja väittää hän, että sadut kulkevat ei kielen vaan *kulttuurin mukana.* Suoma-

laisiin satuihin nähden tuo hän esiin sen tärkeän tosiasian, ett'ei Suomi ole ollut mikään satujen läpikulku-maa, vaan on niitä vastaan ottanut sekä lännestä että idästä, ja muodostavat sen tähden länsisuomalaiset sadut toiselta ja itäsuomalaiset toiselta puolen kaksi erityistä ryhmää, joissa samat sadut tavataan melkoisesti erilaisessa muodossa. Tämä suomalaisten satujen «dualismi» eli kaksinaisuus heittää kirkkaan valon tähdelliseen kysymykseen satujen vaelluksesta. Kansansadun syntyyn nähden ei tekijä yhdy mihinkään erityiseen teoriiaan, vaan asettaa tutkimuksen päämääräksi yrittää vertailevan tarkastelemisen kautta löytämään kunkin sadun alkuperäisimmän ja yksinkertaisimman muodon, jolloin vihdoin on oleva helppo päästä alkuperusteiden perille.

Toisessa johdannossa esittää tekijä ensiksi laveanlaisessa kirjallishistoriallisessa yleiskatsauksessa ne erilaatuiset eläinfabulain ja -satujen muodostukset, jotka tutkimus on voinut erottaa ja jota sen yhäti tulee huomioon ottaa, nimittäin: 1) vanhat indialaiset, 2) vanhat kreikkalaiset ja 3) varsinainen kansansatu, sekä sittemmin näiden eri saturyhmäin keskinäiset suhteet sen mukaan kuin eri tutkijat ovat niitä selvittäneet. Todistaaksensa että suomalainen eläinsatu on vanhempi, kuin voitaisiin uskoa sen vuoksi, että niitä vasta tällä vuosisadalla on muistoon pantu, näyttää tekijä Vermlannin suomalaisilta saatujen satujen nojalla, että osa suomalaisia eläinsatuja on ollut tunnettuna Savossa ainakin vuoden 1600 vaiheilla.

Kun tekijä tämän jälkeen ryhtyy varsinaiseen aineeseensa nimittäin *Ketun seikkoihin*, tarkastaa hän ensin fabulat *jalopeurasta ja shakaalista* ja tulee siihen päätökseen, että ne ovat Indiassa syntyneet, sieltä Kreikkaan muuttaneet ja myöhemmin tulleet Alankomaihin ja Pohjois-Ranskaan, jossa ne ovat antaneet alun ja perustuksen keskiaikaiselle eläin-epokselle. Tämän tutkimuksen päätarkoitus on sekä esiintuoda muutamia uusia todistuksia näiden fabulain indialaiseen syntyyn nähden, jota moniaat tutkijat ovat vastustaneet, että myöskin osottaa, ett'ei näillä fabuloilla ole mitään yhteyttä suomalaisen ja pohjoismaisen eläinsadun kanssa, vaan muodostavat ne afrikalaisten eläinsatujen kanssa erityisen kokonaisuuden, jota tekijä nimittää «*etelämaiseksi shakaalisadustoksi*».

Vihdoin seuraa teoksen tärkein osa, tutkimus suomalaisista saduista *karhusta ja ketusta*. Tekijä jakaa nämä sadut kolmeen ryhmään: 1) *karhu ketun matkassa*, 2) *kettu karhun kimpussa* ja 3) *karhu ja kettu yhteis-*

työssä. Jokainen näistä ryhmistä käsittää satusarjan, joka tavallisesti kerrotaan yhdessä eepillisessä jaksossa ja tarkastetaan kukin satu erikseen, siten että tekijä, saadaksensa aineksia vertailevaan tutkimukseen, järjestää pääpiirteet kaikista niistä toisinnoista, jotka hän on voinut löytää asiaan kuuluvassa kirjallisuudessa, sekä sitten asteettain etsii sadun peruspiirteet osottaen, kuinka ne ovat muuntuneet eri kansoissa. Tutkimuksen johtopäätökset ovat seuraavat: 1) nämä sadut muodostavat erityisen ja itsenäisen *pohjoismaisen eläinsaduston*, joka on ollut olemassa ainakin tuhat vuotta, ja esiintyvät sen osat alkuperäisimpinä Pohjoismaissa ja erittäin Suomessa, mutta näyttäyvät ne yhä enemmän turmeltuneina, mitä kauvempana etelässä niitä tavataan; 2) myös periaatteensa, väkevämmän karhun ja viekkaamman ketun välisen vastakohdan puolesta on tämä saturyhmä ihan itsenäinen hengenluoma; ja 3) suden pääominaisuudet keskiaikaisessa eläinfabulassa ja eläin-epoksessa, väkevyys ja tyhmyys, osottavat selvää vaikutusta vanhasta kansansadusta, jossa alkuansa karhu on ollut ketun riitaveljenä.

Tähän esitykseen teoksen sisällyksestä liitettäköön muutamia muistutuksia.

Tekijän esitys kansantarukäsitteestä (s. 3) on eksyttävä, kun ei siitä käy selville, että luonnonkansa taruja luodessaan menettelee aivan naivisesti. S. 10 sanotaan sitä Grimm veljesten aikuista, patrioottista katsantotapaa, joka kunkin kansan saduista toivoi selvitystä sen vanhimmalle muinaisuudelle, kokonaan voitetuksi kannaksi. Se on kyllä oikein, mitä kaukaisimpaan entisyyteen tulee, mutta olisihan kuitenkin ollut syytä mainita, että kukin kansa sittenkin taitaa sielutieteelliseltä ja sivistyshistorialliselta kannalta satujansa tutkien niistä etsiä itseänsä, sillä eri kansat muodostavat lainatutkin ainekset oman henkensä ja kokemuksensa mukaan. Ylempänä mainittu sääntö, että sadut vaeltavat «kulttuurin mukana» (s. 20) kuuluu hyvin viehättävältä, mutta varmaankin on siitä säännöstä paljo poikkeuksia ja olisi sen tähden lause ollut todellisuuden mukaan selitettävä siten, ett'ei suinkaan aina ole mahdollista näyttää yleistä kultuurivirtausta niillä teillä, joita sadut ovat kulkeneet, vaan ovat useinkin juuri sadut ainoa nähtävä merkki senlaisesta virtauksesta. Niin esim. lienee tuskin mahdollista väittää, että joku näkyvämpi joko sitten norjalainen tahi venäläinen kulttuurivirtaus saapi alkunsa kalastajain majapaikoista Jäämeren rannikolla, vaikka voidaan toteen näyttää, että suomalaiset kalastajat ovat sieltä tuoneet paljon satuja muassaan. Kysymys kansansadun ja sankaritarinan kes-

kinäisestä suhteesta on vähän epävakaisesti käsitelty. Sitä ei sovi suuresti kummeksia, sillä tiede on vielä kaukana lopullisesta vastauksesta. Kumminkin olisi tekijän pitänyt välttää semmoista lausetta, kuin että kansansadun vaikutus sankaritarinaan on myöhäinen ja yksiin laulupaikkoihin rajoittuva. Mahdotonta on kieltää, että Lang- y. m. vanhemmatkin tutkijat ovat osottaneet Odysseiassa löytyvän lukuisia puhtaita satuaineksia, yhtä vähän kuin että Kalevalalla on paljo yhteistä kansansadun kanssa.

Koska tämänlaiset pienemmät muistutukset, jommoisiin eteväkin tutkimus aina voi aihetta antaa, väsyttänevät lukijaa, rientäkäämme yhteen pääkohtaan, jossa esitys tuntuu vähemmin perustetulta. Suomalaisten ketunsatujen ensimmäiseen ryhmään nähden arvelee tekijä, että sadut germanilaisia ollen asutuksen mukana ovat tulleet Skandinaviaan, Ruotsista muuttaneet Länsi-Suomeen ja Venäjälle, josta ne sittemmin ovat levinneet Itä- ja Pohjois-Suomeen. Satujen muutto Venäjälle ei kuitenkaan ole tapahtunut suomalaisten välityksen vaan suorastaan Varjagien kautta noin v. 1000 vaiheilla. Tämän väitteen todistukset eivät näytä riittäviltä. Pääerotus venäläisten ja skandinavilaisten sekä suomalaisten toisintojen välillä on se, että venäläisissä susi on karhun sijassa petettynä eläimenä. Paitse Venäjällä on myöskin Saksassa susi yleinen näissä saduissa. Tekijä olettaa ja epäilemättä on hän siinä oikeassa, että karhu on tässä paikassa ollut alkuperäinen, vaikka sen on täytynyt väistyä suden edestä. Venäläisen tutkijan Kolmastshewskin mukaan arvelee hän edelleen muutoksen pääasiallisesti syntyneen sen johdosta, että aisopolaisissa fabuloissa tavattava vihollisuus ketun ja suden välillä on saanut sijan ja kehittynyt keskiajan eepillisessä runoudessa sekä sittemmin sen ja sen viimeisten muodostusten, kansankirjojen, kautta tullut yksin vallitsevaksi kansan käsityksessä. Tämä kaikki näyttää todennäköiseltä, mutta nähtävästi ei tekijä ole huomannut, että hänen arveluaan vastaan voidaan tehdä painava muistutus. Jos slaavilaiset ovat saaneet nämä sadut ja niissä karhun Ruotsista, niin johtuu siitä, että karhun vaihtuminen suteen on sekä Saksassa että Venäjällä tapahtunut *samalla tavalla* ja *yhtä täydellisesti* — jopa täydellisemminkin jälkimäisessä maassa, sillä sieltä ei ole saatu toisintoja, joissa karhu olisi paikallansa niinkuin muutamin paikoin Saksassa — *mutta kuitenkin aivan riippumattomasti toisistaan.* Se ei ole todennäköistä. Keski-Euroopaan nähden voi pitää semmoisen kirjallisen vaikutuksen mahdollisena, mutta ei Venäjään katsoen, jossa Kolmastshewskinkin mukaan suullinen vaikutus kansansadun

alalla on ollut valtavampi. Tällä perustuksella on minusta luultavinta, että Venäjä on saanut sadut Saksasta niin myöhäiseen aikaan, että susi jo oli anastanut karhun varsin vähän kadehdittavan sijan. Lisätodistuksena voitaisiin sitä paitse mainita, että venäläiset ja saksalaiset toisinnot muissa kohden ovat yhtäpitäviä. Yksi yleinen yhtäläisyys on se, että avannossa istuvaa sutta vastaan säännöllisesti ryntää koko joukko aseellisia ihmisiä ja on tämäkin piirre yhteinen eläin-epoksen kanssa. Muuten tekevät maatieteellinen läheisyys sekä sivistykselliset yhteydet asian vielä todennäköisemmäksi. Se tosiasia, että karhu muutamissa toisissa saduissa on pitänyt asemansa ketun vastakohtana, ei todista mitään tekijän olettamisen hyväksi, niinkuin hän luulee. Päinvastoin voi väittää, että muutos, jos se ensimmäisessä saturyhmässä on itsenäisesti tapahtunut Venäjällä, kaiken todennäköisyyden mukaan olisi ilmaantunut toisissakin saduissa; mutta koska niin ei ole ollut laita, täytyy syynä siihen olla sen, ett'eivät ne ole samassa suhteessa keskiaikaiseen eläin-epokseen.

Sitä menetystapaa vastaan, jota tekijä on tutkimuksessaan noudattanut, voi muistuttaa, että lukija sen kautta, että satusarja, joka tavan mukaan kerrotaan yhdessä jaksossa, hajoitetaan ja tarkastetaan pala palalta, menettää käsityksen sen eepillisestä yhteydestä. Sen sijaan että tekijä paikoittain viittaa tähän yhteyteen, olisi hänen pitänyt joka tutkimusjakson alkuun painattaa yksi täydellinen, tyypillinen toisinto sekä sittemmin erikseen selvittää saturyhmäin eepillinen luonne. Hänen väitteensä, että Pohjois-Pohjanmaan kansa on osottanut erityistä taipumusta satujen yhdistämiseen eepillisiin yhteyksiin, olisi silloin tullut todistetuksi ja samalla olisi myöskin sopinut lähemmin tarkastaa Pohjanmaan suomalaisten ja ruotsalaisten toisintojen keskinäistä suhdetta. Koska näet voidaan todistaa, että sikäläiset ruotsalaiset ovat saaneet satuja suomalaisilta, olisi ollut syytä tutkia, missä määrin niin on tapahtunut ja lisäksi, eikö mahdollisesti joku satu sitä tietä ole kulkenut Ruotsinkin puolelle. Erityisen syyn semmoiseen kysymykseen antaa satu karhun ja ketun yhteisestä maanviljelyksestä. Tästä sadusta, joka on yleisesti tunnettu Pohjanlahden itäpuolella, ei ole Ruotsissa saatu toisintoja muualta kuin Ångermanlannista, Jemtlannista ja Herjedalista, siis maan pohjois-osista, joissa Pohjanmaan ruotsalaiset tavan mukaan käyvät työnhaussa.

Viimeksi mainittu eläinsatu sekä pari muutakin ovat merkillisiä sen vuoksi, että hyvin läheisesti muistuttavat n. s. pirusatuja, joiden tekijä arve-

lematta sanoo perustuvan muistoon muinaisten kulttuurikausien keskinäisistä taisteluista. Useat toisinnot osottavat näiden satujen vaikutusta toisiinsa, mutta kumminkin tuntuu tekijän hypoteesi, että eläinsadussa esiintyvä karhun ja ketun vastakohta olisi kotoisin pirusaduista, sangen epäiltävältä. Karhun ja ketun ulkonainen ja sisällinen vastakohtaisuus luonnossa on sama kuin saduissa ja nämä jälkimäiset ovat voineet syntyä ihan itsestään, sitten kuin jolloin kulloin joku muinoinen lystikäs Nimrod oli kertonut ensimmäisen. Se huomautus, jonka tekijä Schererin mukaan mainitsee, nimittäin että sadut usein pyytävät selittää jonkun eläinten ominaisuuden, on tyydyttävä perustus niiden syntyyn. Sitä paitse on tekijän esiintuoma pirusatujen selitys ainoastaan hypoteesi, joka vaan vähempään osaan katsoen näitä satuja näyttää todenmukaiselta. Kun on todistettavissa, että kansansadun tyhmä piru usein on astunut jättiläisen sijaan vanhemmissa toisinnoissa ja se viekas henkilö, joka pettää hänet vanhemmissa satu- ja tarumuodostuksissa, on ihmeellisellä voimalla varustettu sankari, niin voidaan pirusatuja myöskin pitää keskiaikana syntyneinä muunnoksina vanhoista myytillisistä saduista. Jos niin on laita, niin ei ole laisinkaan mahdollista, että eläinsadut ovat pirusaduista kehittyneet, sillä edellisiä oli varmaan olemassa jo pakanuuden aikoina.

Nämä muistutukset, jos kaikki huomattaisiinkin oikeiksi, eivät ole sitä laatua, että ne suuresti vähentävät kirjan ansiota. Kaikkialla huomaa, että tekijä suurella ahkeruudella ja tarkkuudella on tutustunut siihen äärettömän laveaan kirjallisuuteen, jonka tämä tutkimuksen haara on synnyttänyt. Ne toisintojen luettelot, jotka tekijä, osaksi saaden apua professori R. Köhleriltä Weimarista, on toimittanut tutkimuksensa perustamiseksi, ovat täydellisimmät, mitkä nykyään löytyvät. Vihdoin on aine käsitelty täydessä laveudessaan ja sen tähden onkin tekijä tullut siihen tieteellisesti uuteen ja sangen tärkeään johtopäätökseen, että pohjoismaiset eläinsadut muodostavat erityisen itsenäisen ryhmän. Jos joku tutkija näyttääkin jotain sellaista aavistaneen, niin on kuitenkin niiden indialainen synty pidetty melkein varmana. Hyvin luultavaa on, että tätä niinkuin muitakin tekijän johtopäätöksiä koetetaan järkähyttää ja mukailla, mutta sillä ei voida tekijältä riistää sitä ansiota, että hän on vertailevalle saduntutkimukselle avannut lavean, tätä ennen melkein tuntemattoman alan ja siihen nähden yrittänyt vastaamaan niihin kysymyksiin, joita tiede luontonsa mukaan asettaa tutkimukselle. Asiallisten johdatustensa kautta on kirjalla oleva erityinen arvo

kirjallisuudessamme sen tähden, että ne, jotka tahtovat antautua saduntutkimuksen alalle, voivat sen kautta saada kaikki tarpeellisimmat yleistiedot tämän tieteen kehityksestä ja kirjallisuudesta. Se on sitä parempi, kuin ei millään muulla kansalla vielä ole semmoista teosta, joka yhtä täydellisesti kertoisi, mitä tähän saakka on eri maissa puheena olevalla alalla tehty.

Viimeinen tämän kirjoituksen edellä mainittu teos on saksalainen käännös hra Krohnin eläinsatututkimuksen pääosasta. Johdatuksista ja siitä jaksosta, jossa etelämaisista eläinsaduista puhutaan, ovat näet ainoastaan tärkeimmät paikat otetut; pohjoismaisia satuja käsittelevä osa on sitä vastoin täydelleen käännetty. Liitteenä on käännökseen pantu allekirjoittaneen ylempänä esitetyt muistutukset*) tekijän hypoteesia vastaan yhden eläinsatusarjan vaelluksesta Skandinaviasta Venäjälle ja hänen puolustuksensa sekä käännös yhdestä täydellisestä, Haukiputailla muistoon pannusta eläinsadusta (n:o 38 K. Krohnin toim. kokoelmassa).

Sen jälkeen kuin tämä arvostelu jo oli kirjoitettu, on hra Krohn julkaissut 2:sen vihon eläinsatututkimuksiaan. Siinä puhutaan niistä saduista, joissa kettu ja mies seisovat vastatusten.

Eliel Aspelin.

Suomen valtiovarojen hoidosta.

I.

Kovin vähän yleisö sai Suomen valtiovarojen hoidosta tietää siihen aikaan, kuin nykyisen polven keski-ikäiset miehet kasvoivat ja kävivät koulua.

Korkeitten viranomaisten mielestä tämä asia ei koskenut kansaa; unohdukseenhan oli joutumaisillaan kansan perustuslaillinen oikeus olla verojen määräämisessä ja lakien säätämisessä osallisena. Sensuurin kova käsi pidätti syrjäisiä ryhtymästä valtion taloutta koskevien kysymysten tutkimiseen, ja jos virallisia tahi puolivirallisia tietoja hallituksen päätöksistä joskus an-

*) Kun hra Krohnin väitöskirjaa tarkasteltiin, tein minä näet virallisena vastaväittäjänä samat muistutukset.

nettiinkin, niin ne olivat aivan riittämättömät arvostelun alustaksi. Suulliset tarinat ja huhut saivat täyttää, mitä julkiselta keskustelulta oli kielletty, ja tyytymys ei ollut läheskään niin suuri, kuin tyynestä pinnasta olisi saattanut päättää. Mitä ikinä valtiovarain hoitajan, kaikkivaltiaan ja peljätyn L. G. von Haartmanin solvaamiseksi kerrottiin, kyllä sitä herkästi uskottiinkin.

Luultavasti eivät hallituksenkaan jäsenet asiain näin ollessa saattaneet kyllin tutustua valtiovarain hoitoon ja tilaan.

Kuvaava on tässä kohden eräs tapaus Haartmanin vaikutuksen loppuajalta. Senaatin tuli ottaa punnittavaksi, kykenikö Suomi omin varoin rakentamaan rautatietä ja oliko mahdollisesti tarpeellinen velkaantuminen arveluttava. Valtiovarain päällikkö silloin otti selittääksensä asiaa pitkässä, 27 päiv. Joulukuuta 1856 annetussa diktaamenissa, ja tässä lausunnossa hän muun muassa kertoi paljon sellaistakin, joka nykyään olisi *abc*'tä jokaiselle kunnon valtiopäivämiehelle tahi ainakin valtiovaliokunnan jäsenelle, viitaten samassa lähteisiin, «jotka ovat olleet hallituksen jokaisen jäsenen käytettävissä». Että näitä lähteitä todellakin olisi käytetty, sitä ei Haartman näy olettaneen, — jollei lausunto ja sen muodostus mahdollisesti ollut yleisöä ja aiottua painatusta varten enemmän kuin senaatin valaisemiseksi kirjoitettu. Kuinka vähän valtiovaraston tila oli hallitukselle tunnettu, osottaa myöskin 1857 vuoden kolmimiehisen tarkastuskomitean asettaminen, johon kuuluivat senaattorit Langenskiöld, Peterson ja Trapp.

Sitä ennen Haartman, virkavaltaisen hallitusjärjestelmän vankka pääpylväs, oli itse vedonnut julkisuuteen painattamalla mainitun lausuntonsa. Omituista laatua tämä julkaiseminen tosin oli. Niille, jotka muka olivat «oikein ja kohtuuden mukaisesti arvostelleet *paikkakunnallisen hallituksen* toimintaa», jaettiin tämä diktaamen uskottuna salaisuutena, «julkisuutta vaatimatta tahi oikeuttamatta», kuten nimenomaan huomautettiin. Asiakirja herätti tietysti suurta huomiota eikä pysynyt salassa. Se onkin ensimmäinen, josta syrjäisetkin saivat tarkempia tietoja Suomen valtiovaraston ja Suomen Pankin tilasta.

Mutta sittenkään tämä kuuluisa diktaamen ei tuottanut kirjoittajalleen kiitosta tahi kunniaa. Tuntien uuden ajan lähestymistä vanha Haartman tässä samassa lausunnossaan oli aika lailla purkanut suutansa kaikkia niitä vastaan, jotka eivät hänen hallitusjärjestelmäänsä hyväksyneet. Silloinen nuori Suomi ei jäänyt vastuuta vaille. Haartmanin lausunto joutui hillitsemättö-

män sättimisen esineeksi ja painettiin samana vuonna 1857 vastamuistutusten kanssa ensi vihkoon Ruotsissa ilmestyvää «Finska förhållanden» nimistä sarjaa, joka kotimaisen sensuurin kovuuden tähden tuli tyytymättömyyden henkitorveksi. Ylä-ilmoissa Haartmanin tähti jo oli tuntuvasti laskemassa, ja omin luvin painettu, osittain pöyhkeilevä diktaamen pikemmin pahensi kuin paransi hänen asemaansa silläkin puolen. Vuonna 1858 «hänen hirmuisuutensa» sai eronsa, ja valtiopäiväin lähestyminen tuli yhä varmemmaksi toivoksi.

Samaan aikaan saatiin yhä enemmän tietoja valtiovaraston tilasta. Vuonna 1862 valtion tulo- ja menoarvio julkaistiin asetuskokouksessa, jossa sillä siitä lähtien on itsemäärätty sijansa. Suuri säätyvaliokunta, joka alussa vuotta 1862 valmisteli valtiopäivä-asioita, oli 12, 13 ja 15 p:nä Helmikuuta keskustellut suostuntaverosta, mutta mahdottomaksi katsottiin uusien verojen myöntämistä, jollei valtiovaraston tilaa ensin näytettäisi. Istunnossaan 6 päiv. Maaliskuuta valiokunta tämän johdosta saikin tiedokseen seikkaperäisen kertomuksen 1840 vuoden jälkeen tehdyistä valtiolainoista sekä tietoja valtiovaraston tilasta vuosina 1858, 1859, 1860 ja 1861. Tämän valaisevan kertomuksen oli valtiovarain toimituskunnan silloinen päällikkö, vapaaherra F. Langenskiöld antanut. Samana vuonna ilmestyi virallisten lähteitten mukaan kokoonpantu kertomus Suomenmaan hallinnosta 1855—62, prof. Gabr. Reinin tekemä, ja se antoi paljon asiallisia tietoja sekä valtion että pankin tilasta.

Muutamia vuosia ennen ilmestyneinä nämä asiakirjat olisivat hyvinkin suurta huomiota herättäneet, mutta nyt ne pian hälvenivät niiden täydellisempäin tietojen rinnalla, jotka valtiopäiville annettiin.

1772 vuoden hallitusmuodon 50 § säätää, että valtiovaraston tila on näytettävä säätyjen *valiokunnalle*, mutta 1863 samoin kuin seuraavillakin valtiopäivillä kertomus valtiovarojen hoidosta aina on annettu itse *säädyille;* 1869 vuoden valtiopäiväjärjestyksen 27 §:ssä määrättiinkin nimenomaan, että valtiovaraston tila on *valtiosäädyille* näytettävä. Ensi alussa muutamat puhemiehet eivät tahtoneet myöntää, että tämä määräys myös käsitti tarkastamisenkin oikeutta, mutta vähin erin tämä epäilys on saatu poistetuksi. Valtiovaraston tilasta on jokaisille valtiopäiville annettu kertomus, jota valtiovaliokunnassa ja vihdoin säädyissäkin on saatu tutkia; nämä viralliset tiedot valaisevat Suomen valtiovarojen hoitoa aina vuodesta 1810 asti.

Sen lisäksi hallitus viime aikoina on ruvennut julkaisemaan muitakin

varsin valaisevia kertomuksia, joita ei voi tässä jättää mainitsematta, ne kun monenkertaisesti selittävät tilien antamia numeroja. Vuonna 1869 Toukokuun 10 päivänä annetussa asetuksessa velvoitettiin senaatin toimituskuntia aika ajoin tekemään kertomukset siitä, mitä kunkin toimituskunnan vaikutuspiirin alalla kulloinkin on tapahtunut. Prokuraattori on samoin vuodesta 1877 asti antanut kertomuksia valtiopäiville, vaan niistä emme tietysti saa valtiotaloutta valaisevia tietoja. Sitä vastoin senaatin talous-osaston toimituskuntain kertomukset, joita jo 1885 painettiin muutamia, ovat niin tärkeitä lähteitä, ett'ei niitä suinkaan saa jättää käyttämättä, jos hallinnon taloudelliseen puoleen tahtoo tutustua. Kirkollistoimituskunnan antama kertomus ansaitsee ensimmäisen sijan niin hyvin esitetyn ajan kuin esitystavankin puolesta; maanviljelystoimituskunnan antama kertomus sitä vastoin on kaikista pienin. Näitten kertomusten avulla voipi seurata hallinnon menoa seuraavalta ajalta:

1870—1887	Kirkollistoimituskunnan		asioita.
1872—1887	Valtiovarain	„	„
1874—1887	Siviilitoimituskunnan		„
1877—1887	Sota-asiain	„	„
1880—1887	Kamari	„	„
1885—1887	Maanviljelys	„	„

Säädyt ja niiden asettamat valiokunnat ovat myöskin tehneet paljon saadakseen julkisuuteen, miten Suomen kansan varoja hoidetaan. 1863 vuoden valtiopäiväin pankkivaliokunta antoi Suomen pankin tilasta ja vaikutuksesta kertomuksen, joka on ollut ja yhä vielä on tärkeimpänä lähteenä niille, jotka tahtovat tutustua Suomen pankki- ja rahalaitokseen semmoisena, kuin se oli ennen vuotta 1863. Ja Valtiovaliokunta, jonka merkitys ensimmäisillä valtiopäivillä luonnollisista syistä oli vähäinen, on askel askeleelta kohonnut eduskunnan tärkeimmäksi valiokunnaksi, ollen hyvin ansiokkaalla tavalla avullisena valtiovarojen hoidon parantamisessa. V. 1877 annettiin täydellinen katsaus valtiovaraston tilaan, sellaisena kuin se oli 1873 vuoden lopussa, ja päätös, joka osotti köyhällä Suomella olevan noin 60 miljoonaa valtiokassaan koottua säästöä, herätti oikeutettua kummastusta sekä antoi eriskummallisiin taruihin aihetta. Ruotsin sanomalehdissä kerrottiin sen johdosta, että Suomen valtiovarastosta oli löydetty sa-

lattu aarre, jonka muka hallitus omaksi vakuudeksensa oli sinne kätkenyt. Valtiovaliokunta on sitten 1882, 1885 ja 1888 vuoden valtiopäivillä ollut tilaisuudessa antamaan yhä tarkempia ja paremmin järjestettyjä tietoja valtiovaraston menoista. Erityistä huomiota ansaitsee viime valtiopäivillä valtiovaliokunnan, 8:nnessa mietinnössään, antama yhteen-asetelma kaikista menoista ja tuloista, koska ne siinä ovat asianmukaiseen järjestykseen yhdistettyinä huolimatta siitä, mihin rahastoon ne kuuluvat. Että valtiovarojen jako eri rahastoihin nykyänsä on aivan toisellainen kuin pari vuosikymmentä sitten ja verrattomasti parempi, on kyllin tunnettu; samoin tarkastaja ensi silmäyksellä huomaa, kuinka paljoa selvemmäksi kirjanpito on tullut viime vuosikymmenen aikana, muista parannuksista puhumattakaan.

Mutta vaikka meillä onkin suuri syy iloita tästä edistyksestä, on samassa huomattava, että valtion tarpeet ja menot ovat kasvaneet määrässä, jota ei voi luonnolliseksi tahi ilahuttavaksi katsoa.

Muutamat loppusummat riittävät, jos tahtoo tätä kulunkiarvion karttumista kuvata. Ennen vuotta 1860 olevalta aikakaudelta mainitsemme yhden, seuraavalta ajalta kaksi summaa kultakin vuosikymmeneltä. Koska säännötön kohoaminen tapahtui vuonna 1875 (Hankoniemen rautatien oston ja Turun radan valmistumisen ja kalustamisen johdosta), ja suostuntavarat viimeiseen vuoteen asti ovat olleet erikseen lueteltuina, olemme koettaneet umpimäärin tasoittaa 1870—1880 vuoden summia. Valtion menot ovat Suomen markoissa luettuina olleet:

		Menoja.		Tasoitettuna.	
Vuonna	1820	6,643,276	Sm.	—	
„	1830	7,304,908	„	—	
„	1840	6,795,568	„	—	
„	1850	10,248,352	„	—	
„	1860	18,399,852	„	—	
„	1865	20,084,852	„	—	
„	1870	23,011,017	„	23,500,000	Sm.
„	1875	42,445,068	„	30,000,000	„
„	1880	36,336,070	„	38,000,000	„
„	1885	45,371,637	„	45,370,000	„

Kuudenkymmenenviiden vuoden kuluessa Suomen valtiomenot siis ovat noin *seitsemänkertaisiksi kasvaneet*, joten, — jos 1820 vuoden menot

otetaan perustukseksi, — lähes 9 prosentin lisäys tulee joka vuodelle. Mutta eneneminen ei ole ollut läheskään tasainen. Salaneuvos A. H. Falckin aikana menot jo olivat nousseet 7,300,000 markkaan, mutta salaneuvos L. Sackleen sai ne 6,795,000 markkaan alenemaan. Vuotuinen lisäys teki 1820—60 keskimäärin noin 4 1/2 prosenttia, mutta on sitten ollut noin 5—6 %. Viimeiset viisivuotisjaksot ovat kukin menoihin lisänneet noin 7 miljoonaa *eli vuotuisesti toista miljoonaa!*

Lähtiessämme etsimään tätä lisääntymistä vaikuttavia syitä täytyy ensiksikin jättää kaksi maksuluokkaa syrjään. *Kahdeksanteen pääluokkaan* kuuluvat kulkulaitosten edistämistä tarkoittavat maksut, jotka esim. vuonna 1885 yksinänsä tekivät 9 1/2 miljoonaa; *yhdeksänteen luokkaan* sitä vastoin on valtiovaliokunta siirtänyt valtiovelan vuotuismaksut, jotka viimemainittuna vuonna tekivät yli 4 miljoonaa. Noin 13 miljoonaa maksuja siis, joilla ei oikeastaan ole vastinetta tileissä vuosilta 1820—50, joten vertaus tässä kohden tulisi aivan erehdyttäväksi.

Vielä löytyy ryhmä menoja, joiden karttumista ei voi suhdeluvuilla määrätä, koska se on aivan äkillisiä muutoksia osottanut. Valtiokulunkiarviomme *kolmas pääluokka* käsittää sotilaskunnan menot, ja ne ovat aikalailla vaihdelleet sen mukaan, kuin meillä on ollut sota tahi rauha, samoin myöskin mikäli meillä on ollut sotaväkeä. 1850-luvun alussa sotilasmenot tekivät noin 2 miljoonaa markkaa vuotuisesti; sotavuosina 1854—56 ne yht'äkkiä nousivat 5,125,724, 8,156,312 ja 5,043,900 markkaan aletakseen sitten noin 3—3 1/2 miljoonaan, joka 1860 vuoden paikoilla oli sääntönä. Mutta kun Suomen ruotujakoinen sotaväki oli hajoitettu, eivät sotilaskunnan kustannukset välistä tehneet kahtakaan miljoonaa, (esim. vv. 1870 ja 1873 1,695,735 ja 1,650,864 markkaa), kunnes asevelvollisuus tuli säädetyksi. Sitten nämä menot taas nousivat, kuten seuraavasta taulusta nähdään:

Vuonna	1878	2,950,149	Sm.
„	1879	3,148,032	„
„	1880	4,494,464	„
„	1881	10,364,608	„
„	1882	6,337,738	„
„	1883	7,916,973	„
„	1884	6,345,514	„
„	1885	6,288,440	„

Ratsuväen asettaminen tulee vielä näitä menoja kartuttamaan: vuosiksi 1889—91 on laskettu menevän sotilastarkoituksiin yhteensä noin 6,245,800 markkaa vuotuisesti, mikä summa kohoaa, kun ratsuväki täydelliseksi saadaan.

Muissa pääluokissa menojen nousu on ollut paljoa säännöllisempi, joten sitä kannattaa prosenttiluvuilla määrätä. Ottakaamme eri ryhmät huomioon sen mukaan, kuin ne ovat osottaneet taipumusta nousemiseen.

Ensiksi mainitsemme silloin *viidennen pääluokan*, johon kuuluu pappiskunnan, oppilaitosten ja tiedetten hyväksi menevät rahanmääräykset. Nämä maksut tekivät v. 1820 256,616 markkaa, kohosivat neljän vuosikymmenen kuluessa 1,359,248 markkaan ja tekivät v. 1885 4,722,423 markkaa. Lisäys on siis jokseenkin säännöllisesti ollut noin 10 % vuotuisesti. Näillä varoilla kannatettavat laitoksetkin ovat samassa määrässä kehittyneet. Vuonna 1860 löytyi Suomessa 6 lukiota ja 14 korkeampaa alkeiskoulua, nykyään 17 täydellistä ja 10 4—5 luokkaista lyseetä. Kansakoululaitoksemme on kokonaan viime vuosikymmenien synnyttämä, ja tieteellisille yrityksille valtio nykyänsä antaa apua paljoa enemmän kuin ennen.

Toiseen sijaan tulee *neljäs pääluokka*, johon kuuluu yleinen siviilikunta menoineen, eikä tämä meitä kummastuta, kun muistelemme, miten usein on uusia virkoja perustettu ja vanhojen palkkaetuja parannettu. Vuonna 1820 tultiin toimeen 930,432 markalla, neljä vuosikymmentä myöhemmin nämä menot olivat nousseet 3,084,036 markkaan ja 1885 ne jo olivat 7,283,409 markan suuruisiksi paisuneet. Vuotuinen lisäys on ollut 5 ja 7 %:n välillä.

Yleisten lisämenojen eli *seitsemäs pääluokka*, jonka suurin summa on uutisrakennus- ja korjauskustannuksia, on niin ikään karttunut suuressa määrin: vuosina 1820—60 732,772 markasta 2,747,060 markkaan, (siis lähes 7 % vuotuisesti), ja sitten 4,957,453 markkaan, eli keskimäärin 3 %:lla.

Kuudes pääluokka käsittää terveydenhoidon ja vankeustoimen menot, jotka viime aikoina ovat vetäneet niin paljon huomiota puoleensa. Nämä maksut ovat vv. 1820, 1860 ja 1885 tehneet 423,624, 935,700 ja 2,411,708 markkaa; nousivat siis ensin 3 %:lla, sitten 6 %:lla vuotuisesti.

Toisen pääluokan eli oikeuskunnan menot olivat 1820 200,156 markkaa, v. 1860 422,540 ja tekivät 1885 866,283 markkaa; kohosivat siis noin 3—4 %:lla vuotuisesti.

Ensimmäinen pääluokka, johon hallituslaitokset kuuluvat, vaati vuotuisesti menoja seuraavin määrin: v. 1820 666,652, v. 1860 1,143,224 ja v. 1885 1,812,875 markkaa. Lisääntyminen on ollut noin 2 %, ensin vähemmin, sitten runsaammin.

Ei voi olla huomaamatta, että se menojen kaikinpuolinen karttuminen, joka täten on ollut aikakautta 1820—60 ja semminkin viimeksi kulunutta neljännesvuosisataa kuvaava, on ollut osittain terveellinen ja välttämätön. Parannettuja kulkuneuvoja sekä parempaa opetusta, puolustusta, oikeudenhoitoa, hallintoa j. n. e. ei olisi mitenkään voitu saada toimeen ilman aineellisia uhrauksia, eikä liene mahdollista tavata ketään, joka toden teolla pitäisi Nikolai keisarin aikoja nykyisiä parempina.

Mutta tietysti tällä kehityksellä on rajansa. Valtion tilaa on tähän asti huojentanut kohtuuton parselilasku, joka muutamain vuosikymmenien kuluessa on maaveroa kartuttanut, paikoittain viidenneksellä, mutta nykyään tämä epäkohta on tullut korjatuksi. Sen lisäksi tulosuostunta ei enää tuota valtiolle varoja, ja tästä vuodesta ruotuvakanssikin lakkaa. Jos tähän asti onkin ollut entis-aikojen kootuista pääomista apua, niin tulee jo mahdottomaksi niihin luottaa. Kansamme väkiluku ja varallisuus eivät näillä Pohjan perillä kartu vuotuisesti 5 %:lla, kuten viime aikoina valtion menot ovat tehneet. Tarkempi menojen seulominen on siis nykyajan polttavia kysymyksiä, jollemme tahdo vast'edes antaa todellisesti tärkeiden tarpeiden kärsiä sellaisten menojen tähden, jotka ovat päässeet valtiokulunkiarvioon olematta välttämättömiä.

Kun kysyy, missä kohden valtiovarojamme ei ole kyllin huolellisesti säästetty, on vastaus hyvin lähellä. Antaahan pian joka vuosi ja kuukausi todistuksia siitä, että virkamiehille, ainakin ylemmille, palkkoja ja muita etuja annetaan tuhlaavalla kädellä, — välistä yleensä, välistä mieskohtaisesti. Miljoonalla kasvoivat valtion menot 1878 myönnetyn palkankorotuksen kautta, ja yhä vielä lahjapalkkiot ja ylimääräiset armon-osotukset ovat tavallisia. Jos on valtiomenoja, joita yleinen mielipide paheksuu, niin nämä kyllä ansaitsevat ensin tulla huomioon. Kuinka syvälle tämä epäkohta on juurtunut, sitä ei yleisö valitettavasti tiedä.

Kun me alempana, virallisten ja painettujen lähteiden avulla, tahdomme kuvata lahjapalkkio-järjestelmää, olemme tietysti etupäässä ottaneet sellaisia tapauksia huomioon, jotka ehdottomasti ovat poikkeuksia asetuksista. Ne palkkiot, joita saamaan virkamies on laillisesti oikeutettu joko

eläissään, (palkankorotukset määrätyn palvelus-ajan jälkeen) tahi jotka hänen kuoltuaan tulevat lähimpäin perillisten osaksi määräajan nuhteettoman palveluksen jälkeen (n. k. virkasolki sekä armovuoden korvaukseksi annetut lahjapalkkiot), samoin myös ne palkkaedut, jotka virkamies saavuttaa muita toimia virkansa ohessa hoitamalla, ne jääkööt tässä sikseen. Emme nyt ota tutkiaksemme, onko kaikellaisia etuja kohtuuden mukaisesti virkamiehille annettu, ja onko suotavaa, että samalle miehelle useita toimia annetaan. Tahdomme sitä vastoin koskea kysymyksen arjimpaan kohtaan, — lahjapalkkiojärjestelmään, joka kyllä on eilispäivää vanhempi.

Vuosikymmenet 1810—30 tarjoovat tässä kohden sen vastuksen, että palkkaolot vasta vähitellen saatiin järjestetyiksi, jota paitsi Ruotsin aikainen sopimus- eli akkordi-järjestelmä silloin vielä vaikutti. Tietysti se, joka itse korkeitten asianomaisten luvalla oli lunastanut pois edelläkävijänsä hänen virastaan, tahtoi saada maksunsa takaisin. Mutta antakaamme asiakirjain puhua.

Kreivi *K. E. Mannerheim*, 1808 vuoden lähetyskunnan tarmokas esimies ja senaatin talous-osaston ensimmäinen puheenjohtajan sijainen on ensimmäisten joukossa saanut ylimääräisiä eläkerahoja. Senaatin jäsenet silloin palkattiin 2,000 ruplalla vuodessa ja saivat pitää entiset palkkaetunsa tahi eläkkeensä; puheenjohtajan sijaisella ei ollut enempää kuin jäsenilläkään. Mannerheimillä mahdollisesti ei ollut entisenä majurina suurta eläkettä, mutta v. 1814 hän sai vuotuiseksi eläkkeeksi 1,000 hopearuplaa, mikä 1826 enennettiin 2,500 ruplaksi; v. 1816 hän sitä paitsi tilapäisesti sai 2,000 ruplan suosiolahjan. Leski sai ainakin ensinmainitun säännöllisen eläkemäärän pitää, mahdollisesti molemmat, ja kuoli vasta v. 1863.

Oikeus-osaston ensimmäinen puheenjohtajan sijainen *K. E. Gyldenstolpe* sai v. 1817 pöytärahoiksi 4,000 pankkoruplaa ja v. 1822 2,000 hopearuplaa vuotuiseksi ylimääräiseksi eläkkeeksi, jota nautti kuolemaansa saakka 1831.

Senaattori, vapaaherra *K. v. Troil* ja hänen perheensä ovat vv. 1811, 1816, 1821 ja 1826 annettujen määräysten mukaan saaneet 10 vuotta hallita Nynäsin everstiluutnantin virkataloa ja sitten entisestä (arvattavasti huokeasta) arennista Vähän-Heikkilän kuninkaankartanon 30 vuotta. Tällä tahdottiin myös maaherranvirasta maksettua akkordia korvata.

Kenraali, sittemmin kenraalikuvernööri *A. A. Thesleff*, joka v. 1810 oli saanut 500 pankkoruplan eläkkeen, koska Ahvenanmaalla oli jalkansa

taittanut, sai myös useita lahjapalkkioita, osaksi Venäjän varoista. Varakanslerina hän ensin nautti 6,000 pankkoruplaa, sitten 2,000 hopearuplaa pöytärahoja ja 500 ruplaa hyyryn korvausta. V. 1834 hän sai 4,000 ruplaa ylimääräistä palkkaa Suomen varoista, samassa kuin vastaava Venäjältä tuleva palkka lakkasi.

Nämä esimerkit osottavat, miten vaikea välistä on tietää, missä tavallinen palkka päättyi ja ylimääräinen alkoi. Mutta löytyy kyllä esimerkkejä, jotka eivät anna epäilykselle sijaa. Tyydymme muutamiin vaan. Harvoin syötti harva verkko, silloin suurilla kaloilla.

Anjalanmies *G. W. Ladau*, jota hänen aikalaisensa kunnioittivat tunnetulla nimellä «suuri hirttämätön», ja joka oli tunnettu valtiollisena urkkijana, tulkoon ensin huomioon. Ollen yht'aikaa postitirehtöörinä ja senaattorina hänellä oli kummastakin toimesta palkkaa, vaan ei muka kylliksi. Niinpä hän v. 1817 pyysi ja sai Raseborgin everstinvirkatalon hallittavaksensa ynnä Uudenmaan rykmentin päällikön muutkin palkkaedut. Lahja ei ollut pieni; tuotti arvattavasti 16—20,000 markkaa vuodessa kuten muutkin samallaiset virat, ja etuja nautittiin 24 vuotta. Eikä siinä kyllin. Yleisistä sotilasvaroista Ladau v. 1823 oli saanut 50,000 pankkoruplan lainan, ja kolme vuotta myöhemmin hän hyvin yksinkertaisesti pyysi — saada lainan anteeksi. Zakrewski antoi kenraalikuvernöörinä puoltosanansa, mutta keisari suostui puoleksi vaan. Nätti summa sekin. Leski sai 3,000 pankkoruplaa ylimääräiseksi eläkkeeksi, jota nautti vuoteen 1849. Emme taida liioitella, jos arvaamme näitä etuja yhteensä 400—500,000 markan arvoisiksi.

«Ei ole Vuoksen voittanutta», mutta vielä paremmalla menestyksellä kävi työhön Kustaa III:n entinen ystävä, ritarillisesta ja miellyttävästä käytöksestään ylistelty kreivi *J. F. Aminoff*, hän, joka ajoi Arwidssonin maanpakoon. Aleksanteri I:n erityisessä suosiossa ollen hän joskus, — vuosiluvusta meidän ei ole onnistunut saada tietoa — hankki itselleen kirjallisen lupauksen, että leski ja lapset elin-aikansa saisivat läänityksenä pitää kaikki hänen Suomen armeijan upseerina nauttimansa palkkaedut. Pitkän ijän kuluessa siis Aminoff kuten muutkin upseerit sai palkkansa palvelematta, mutta 1842 vuoden jäljestä perhe sen lisäksi vuotuisesti nautti samoja etuja hyvänään, kunnes nuorin poika, eversti, vapaaherra A. Aminoff, iäkkäänä kuoli v. 1886. Palkkaan kuului pieni vuotuinen rahasumma, palkkatilusten veroja 2,719 veroruplaa 10 kopeikkaa (= noin 16,000 markkaa), sekä Saaristen everstin- ja Nuorikkalan kapteeninvirkatalot, jotka nykyään aren-

nille annettuina tuottavat kruunulle vuotuisesti 290 + 47 tynnyriä viljaa. 44 vuoden kuluessa nämä edut ovat tuottaneet vähintäänkin 900,000 markkaa tuloja, joka kaikki yhdellä kynänpiirteellä annettiin lahjaksi.

Suomen mahtavalle kenraalikuvernöörille, ruhtinas *Menshikowille* lunastettiin v. 1842 Suomen valtion varoilla Anjalan kartano pysyväiseksi majoraatiksi hänelle ja hänen miespuolisille perillisilleen. Ei ole varmaa tietoa, mistä suuresta palveluksesta tämä lahja annettiin, mutta ett'ei ruhtinas itse siihen antanut aihetta, on varmaa.

Ministerivaltiosihteeri kreivi *R. H. Rehbinder* on niin aikaiseen kuin v. 1812 saanut 16,000 pankkoruplan lahjan, »aina osotetusta virka-innosta» ja sai v. 1818 20,000 ruplaa matka- ja elatuskustannuksiksi, kun seurasi keisaria Moskovaan. Mahdollisesti nämä tulot olivat kohtuulliset muun palkan puutteessa, mutta loppupuolella ikäänsä Rehbinder sai lahjan, joka oli aivan ylimääräinen. Hänelle luvattiin 12 vuodeksi joku 4,000 ruplaa tuottava virkatalo tahi samanmääräinen rahapalkkio. Itse hän ei ehtinyt periä kuin yhden kvarttaalin, mutta loput maksettiin leskelle kerrassaan, korko pois luettua, siis 31,041 ruplaa 90 kopeikkaa.

Ei kukaan tällä vuosisadalla ole ollut niin pahassa maineessa oman voiton pyynnöstä kuin vapaaherra *L. G. von Haartman.* Hoettiinhan 1850-luvulla, ett'ei hän muka omillaan maksanut polttopuitaankaan y. m. s. Näihin taruihin ei ole luottamista, mutta eipä ole aivan monelle miehelle myönnetty suurempia ylimääräisiä lahjoja kuin hänelle. Siirrettynä vähemmin edulliseen virkaan Haartman v. 1830 sai 2,000 ruplan vuotuisen korvauksen, ja v. 1842 hän kuvernöörinvirasta erotessaan sai 3,500 ruplan ylimääräisen palkan eläkkeeksi. Seuraavana vuotena hän tosin sai 10,000 ruplaa lahjaksi, mutta tämä oli korvauksena maallemme äärettömän tärkeän rahanmuutoksen toimeenpanosta, joka melkein kokonaan oli Haartmanin ansio. V. 1848 hän sai 4,200 ruplaa lahjaksi, »paljastuneeseen tilaansa nähden», kuten kerrottiin ruhtinas Menshikowin pisteliäästi lisänneen keisarilliseen kirjeeseen), ja tämä oli viimeinen suoraan hänelle annettu lahja. Valtion palveluksesta erotessaan hän sai pitää kaikki palkkaetunsa vähentymättöminä, mutta hän kuoli jo seuraavana vuotena. Perillisille sitä vastoin annettiin anteeksi, mitä silloin oli maksamatta eräästä alkujaan 14,000 ruplaa tekevästä valtiolainasta, s. o. 12,200 ruplaa.

Tulemme nyt kahteen ylimykseen, jotka kumpikin, jos kaikki luetaan yhteen, ovat Haartmanin voittaneet ylimääräisten etujen saamisessa.

Vapaaherra *K. J. Walleen*, ensin jäsen Pietarissa olevassa Suomen komiteassa, sitten järjestänsä Viipurin maaherra, senaattori ja prokuraattori, Helsingin ulkopuolella olevan Hagasundin huvilan tunnettu perustaja, sekä taiteen ja tieteen harrastaja, joka kuitenkin usein oli rahapulassa, on merkillisiä esimerkkejä antanut siitä, miten siihen aikaan saattoi valtion kassaan turvautua. Siirrettynä Viipuriin K. J. Stjernvallin jälkeen, jonka lesken hän samaan aikaan nai, hän v. 1816 sai kerrassaan 4,000 hopearuplaa lahjaksi, ynnä lupauksen aikoinaan saada 6,000 pankkoruplaa eläkkeeksi. Uudestaan naituna hänen vaimonsa sai pitää ylimääräisen leski-eläkkeensä 12 vuodeksi, vieläpä sai sen nostaa kerrassaan ja etumaksuna! V. 1820 Walleen sitten senaattoriksi tullessaan erosi maaherran toimesta, ja 39 vuotiaana hän sai luvatun eläkkeen, nauttiakseen sitä 47 vuotta. Oliko se kohtuullisesta hinnasta, kuin Walleen kerran möi kruunulle talonsa, sitä emme tiedä, mutta kertomusten kautta on tunnettu, että hän tarpeen tullessa kerran mukavasti sai nostaa prokuraattorinpalkkansa kerrassaan 10 vuodelta eteenpäin! Samaan aikaan hän nautti melkein täydellistä vapautta prokuraattorin viran toimista, koska tuli surkeasti kuuluisan lakikommissioonin esimieheksi, josta kuitenkin nautti vuotuisesti 6,000 markan palkkiota 24 vuotta. Erotessaan virastaan v. 1854 hän sai kaikki palkkaetunsa pitää. Hän kuoli 1867, ja oli laskumme mukaan pitkällä ijällänsä saanut armolahjoja noin puolen miljoonan arvosta, — laillisia palkkaetuja lukematta.

Walleenia seurasi Viipurin läänissä hänen hyvä ystävänsä vapaaherra *O. W. Klinckowström*, joka osaksi kävi samaa uraa. Neljä vuotta maaherrana oltuansa hän sai 4,500 pankkoruplan eläkkeen ja siirtyi senaattiin v. 1825. V. 1839 eläke havaittiin riittämättömäksi ja enennettiin 3,000 pankkoruplalla; sitä paitsi Klinckowström jonkun aikaa nautti palkkaa kulkuneuvolaitoksen varaesimiehenä. Viroistaan erotessaan tämä ruhtinas Menshikowin suosikki sai 3,414 ruplaa 30 kopeikkaa lisää eläkkeeseensä, jotta tulot jäisivät vähentymättä. V. 1850 Klinckowström kuoli, mutta hänen leskensä, joka oli ollut Helena Pawlownan palveluksessa ääneenlukijana, elää yhä vielä ja kantaa Suomen valtiovaroista vuotuisesti 8,000 markan ylimääräisen eläkkeen (39 × 8,000 = 312,000 Sm.)

Puheenjohtajan sijaiset, vapaaherrat *A. G. Mellin* ja *G. Hjärne* ovat myöskin ylimääräisiä palkkoja ja lahjoja saaneet melkoisia, joitten luetteleminen ei liene tarpeen. Muita samallaisia esimerkkejä löytää Spåren tunnetusta elämäkerrallisesta teoksesta.

Olemme koettaneet laskea, mitä edellämainitut miehet ovat yhteensä saaneet palkkojensa kaupanpäällisiksi, ja luulemme että noin 3 miljoonaa on todennäköinen summa, vaikk'ei otakkaan korkoja lukuun.

Siirrymme uusimpaan aikaan ja voimme nähdä, ett'ei enää niin suunnattomia rahalahjoja anneta kuin ennen. Mutta yhä vielä on olemassa se paha tapa, että haukataan suuria lisäpaloja valtion kannikasta.

Kenraalikuvernööri, kreivi *F. W. R. Berg* sai sotavuosina paljon mieskohtaisia rahanmääräyksiä Suomen valtiovaroista, lienevätkö kaikki olleet välttämättömiä tahi kohtuullisia. Vuotuisiksi pöytärahoiksi hän v. 1854 sai 7,000 ruplaa, mikä v. 1856 rauhan tullen muutettiin 6,000 ruplaksi. V. 1855 hänelle sen lisäksi määrättiin 5,000 ruplan vuotuinen apuraha 12 vuotena nautittavaksi, eivätkä nämä lahjat tainneet olla ainoat laatuansa.

Ministerivaltiosihteeri kreivi *A. Armfelt* on myöskin saanut useita aineellisia osotuksia hallitsijansa erinomaisesta suosiosta, mutta tarkempia tietoja puuttuu. Yksi esimerkki tulkoon mainituksi. Työ- ja vaivaishuoneen rahastosta on kauvan aikaa, viimeisen kerran v. 1888, maksettu joka vuosi 6,000 markkaa «erästä Keisarillisen Majesteetin tuntemaa tarkoitusta varten». Muutkin tuntevat tämän tarkoituksen: se oli ylimääräinen eläke ministerivaltiosihteerin pojalle, jota ei viime aikoina muuhun käytetty kuin valtiopäiväin juhlamenojen ohjaamiseen, — josta erikseen maksettiin. Ministerivaltiosihteerin leskelle suoritetaan vuotuisesti 14,000 markan ylimääräinen eläke. Se 72,000 markan lahjapalkkio, joka Armfeltin kuoltua saatiin ja jonka suurta määrää on sanomissakin kummasteltu, ei sitä vastoin ollut muuta kuin leskelle asetusten mukaisesti tuleva hyvitys miehen 55 vuotisesta nuhteettomasta palveluksesta.

Ministerivaltiosihteeri, vapaaherra *E. Stjernvall-Walleen* nauttii 8,000 markan vuotuista ylimääräistä eläkettä vakituisen lisäksi, joka tekee vuotuisesti 32,000 markkaa.

Vapaaherra *J. M. Nordenstam*, joka ensin istui senaatin talous-osastossa palkattomana jäsenenä, mutta samaan aikaan oli Uudenmaan läänin kuvernöörinä sekä yliopiston varakanslerina, nauttien jälkimäisistä toimista palkkaa, erosi v. 1855 varakanslerin ja v. 1858 kuvernöörin toimesta tullakseen senaatin talous-osaston varapuheenjohtajaksi. Tämän viran palkkaedut määrättiin samaan aikaan 4,500 ruplaksi eli 18,000 markaksi, mutta Nordenstam oli saanut pitää kuvernöörin ja varakanslerinkin palkkaedut, ja sai siis puheenjohtajana kaikkiansa 25,947 markkaa 24 penniä vuotuisesti. Pal-

kanlisäykset vuosilta 1862, 1875 ja 1878 eivät siis vaikuttaneet häneen, koska hän alusta asti nautti enemmän kuin nykyänsä hänen seuraajallansa on palkkaa, (25,000 markkaa). Jätämme sikseen, mitä Nordenstam tuon tuostakin sai Venäjältä, ynnä maamarsalkan palkkiot. Jättäisimme samoin mainitsematta Riihimäen—Pietarin rautatien säästöistä hänelle annetun 40,000 markan palkkion, jollei olisi huomattava, että Nordenstam tämän lisätyön tähden oli nauttinut pitkää vapautta varsinaisesta virastaan. Vähää ennen vallinneen kauhean hädän tähden, jota mainitulla rakennustyöllä oli koetettu lieventää, tämä ja muut suuret lahjapalkkiot sitä paitsi herättivät tavallista enemmän paheksumista. Nordenstamin kuoltua leski sai ylimääräiseksi eläkkeeksi 2,000 markkaa vuodessa.

Vapaaherra *L. Sackleen*, joka vanhan tavan mukaan senaattorinakin nautti maaherran palkkaa ja eläkettä, sai erotessaan 4,000 markan ylimääräisen lisäyksen vuotuiseen eläkkeeseensä.

Vapaaherra *K. von Kothen* sai v. 1859 senaattorin ja Suomen sotaväentarkastajan toimesta erotessaan entiset palkkaetunsa pitää, jotka kuitenkin, jollemme erehdy, sitten vaihdettiin 2,000 ruplan eläkkeeseen, kuin hän meni Venäjän palvelukseen. Tultuansa v. 1869 yliopiston varakansleriksi ja kouluhallituksen esimieheksi Kothen eläkkeensä ohessa nautti palkkaa ainoastaan edellisestä toimesta.

Senaattori *S. H. Antell*, joka yhteen aikaan oli ollut sekä kuvernöörinä että senaattorina, nautti tämän johdosta mieskohtaista palkanlisää, ja sai v. 1870 20,000 markkaa osallisuudestaan Pietarin radan rakentamisessa. Tyttärille annettiin 3,000 markan vuotuinen ylimääräinen eläke.

Vapaaherra *O. R. af Schultén* nautti pari vuotta lisäpalkkiota, koska edullisemmasta presidentin virasta oli tullut senaattoriksi. Puheenjohtajan sijaisen virasta erotessaan hän sai 18,000 markan eläkkeen, josta 8,000 oli ylimääräistä lisäystä.

Salaneuvos *R. I. Örn* sai v. 1867 mieskohtaisen palkanlisäyksen 4,000 markkaa, vaikka kenraalikuvernöörin kanslianpäällikön palkka samassa korotettiin, ja v. 1870 Pietarin radan johtokunnan jäsenenä 20,000 markan palkkion. Erotessaan kivulloisuuden tähden puheenjohtajan sijaisen virasta v. 1877 hän ei ollut täysinpalvellut, mutta sai täyden eläkkeen sekä 5,000 markan vuotuisen lisäyksen.

Senaattorit *K. Furuhielm*, *H. A. Mechelin* ja *O. Norrmén* ovat kukin erotessaan edustaneet itselleen 3,000 markan ylimääräisen lisäyksen

lailliseen eläkkeeseen, joka nykyänsä tekee 12,000 markkaa. Viimemainittu sai Pietarin radan rakentamisesta 20,000 markkaa. Senaattori *V. von Haartman* erosi viime vuonna, ennen kuin oli täysin palvellut, saaden kuitenkin eläkkeeksi 12,000 + 3,000 markkaa ylimääräisestä eläkerahastosta, ja neljäksi vuodeksi sitä paitsi 4,000 markkaa keisarin käsikassasta = 19,000 Sm. vuotuisesti.

Vielä voi mainita erilaisia lahjapalkkioita. Kreivi Adlerbergin ensi aikoina annettiin välistä 8,000 markkaa tilapäisenä palkkiona eroavalle senaattorille; sellaisia lahjoja saivat senaattorit F. I. Edelheim, A. F. Munck ja J. V. Snellman. Muuttoapua on välistä myönnetty, esim. presidenteille K. E. Gaddille ja J. Snellmanille; usein myös täysi eläke ennen laillista ikää. Ylimääräisiä leski- ja orpo-eläkkeitä on jaettu useita paitsi yllämainittuja: vapaaherra B. Indreniuksen perheelle 8,000, presidentti K. G. Mannerheimin leskelle 6,000, prokuraattori E. v. Knorringin perheelle 5,000, postitirehtööri von Wulffertin leskelle 4,000, senaattori F. af Brunérin lapsille 3,000 sekä useille 2,000 markkaa, kaikki vuotuisesti.

Täydellisyyttä emme tarkoittaneet yllämainitulla luettelolla. Tahalla olemme lukuisia pienempiä lahjoja jättäneet mainitsematta; suuren suuriakin maksetaan, joista ei ole eikä edes voi olla tietoja. Mainitseehan jo 1772 vuoden Hallitusmuoto 24 §:ssään erikseen satunnaisiin menoihin määrätyt hallitsijan käyttövarat, (joista tavallinen tili tehdään) sekä »sen tietyn summan käsirahoja, joka on jätetty Kunink. Majesteetin *oman mielen mukaan* käytettäväksi». Jälkimäisistä ei muuta kuin joskus saa varmaa tietoa; jätämme sikseen väitteet, joita ei ole todenperäisiksi todistettu.

Emme tohdi väittää, että satunnaisten palkkioiden luku on vähentynyt, mutta epäilemättä parannus on huomattavana niiden arvossa. Ei voi enää mainita kymmenkuntaa virkamiestä, joille tulisi keskimäärin $^1/_4$ miljoonaa kullekin, kun luetaan kaikki ylimääräiset suosiolahjat yhteen. Mutta jos myöskin suuret leski-eläkkeet otetaan lukuun, kunnes valtio ne on loppuun suorittanut, niin eivät vieläkään ole aivan harvassa sellaiset virkamiehet, jotka sulasta armosta ja kaupanpäällisiksi ovat saaneet kukin 100,000 markkaa ja enemmänkin. Jos tällä edes saisi vakuuden siitä, että joku R. H. Rehbinder, joku J. V. Snellman olisi oikealla paikalla, missä häntä vaaditaan, niin uhrauksia ei tarvitsisi isoksua. Mutta harvoin noita jättiläispalkkoja on sellaisille miehille annettu, eikä neroja tällä lahjapalkkio-järjestelmällä kasvatetakkaan. Olkoon miten on, luonnotonta joka tapauk-

sessa on, että köyhä Suomi täten on tuhlannut miljoonia, Jumala tiesi kuinka monta.

Jos virkamiehen taloudellista asemaa tahtoo arvostella, niin suoranaisesti maksettu palkka ei ole kuin osa tuloista. Täysinpalvelleille maksaa valtio vuotuisesti 875,000 markkaa; virkasolkien korvaukset ja hautaus-avut tekevät vuosittain 175,000 markkaa; leski- ja orpokassojen avuksi valtio vuotuisesti, vaikka niillä jo on koottua pääomaa (ellemme erehdy) noin 17 tahi 18 miljoonaa, suorittaa noin 90,000 markkaa, — luonnollinen seuraus siitä, että orpo-eläkkeitä annetaan elin-ajaksi, — ja sitten tarvitaan vielä ylimääräisiksi eläkkeiksi 200,000 markkaa. Kaikki nämä menot kuuluvat yhdeksänteen pääluokkaan, jota ei aina tätä asiaa arvostellessa ole otettu lähemmin tarkastettavaksi. Tämä on paljon, ja jos summat sen lisäksi yhä kohoavat, kuten viime vuosikymmeninä, niin me kyllä syystä voimme laulaa: «on maamme köyhä, siksi jää». Epäilemättä ylimääräisiä eläkkeitä joskus tarvitaan, — ei kuitenkaan sillä lailla, että puolet menee 20:lle, toinen puolisko 350 perheelle.

Moitteettomasta rehellisyydestä virkamiehistömme usein kehuu itseään, ja tärkeä on rehellisyys jos mikään. Pienenä vähemmistönä ovatkin ne virkamiehet, jotka säädyllisyyden vaatimuksia halveksien hankkivat itselleen suuria satunnaisia etuja; enemmistö kyllä tyytyy lailliseen oikeuteensa. Vieläpä yksi ja toinen on jättänyt käyttämättä tilaisuutta, kun lahjoja miltei on tarjottu tahi ainakin hyvin olisi saatu. Salaneuvos A. H. Falck tyytyi erotessaan laamannin kruununpalkkaan, mutta edusti samassa itselleen, että saisi poikansa seuraajakseen, ja tämä ei tietysti kiitosta ansaitse. Mutta J. A. Ehrenström, jolla sitä ennen oli muita palkkaetuja, ei tahtonut senaattoriksi tullessaan mitään lisäpalkkaa, vaikka tämä luopumus «armollisimmasti estettiin»; vapaaherra J. A. von Born, joka paremmalla syyllä kuin moni muu olisi voinut ennen laillista aikaansa pitää itseään täysin palvelleena, sai oman hakemuksensa mukaan «hänelle asetusten mukaisesti tulevan eläkkeen», ja presidentti V. Furuhjelm kuuluu kuolinvuoteellaan kieltäneen ylimääräisten etujen pyytämistä. Muitakin samallaisia esimerkkejä voisi mainita todistukseksi, miten lahjapalkkiojärjestelmää monella taholla virkamiehistön piirissä arvostellaan. Olkoot nämä esimerkit paremman ajan enteenä.

Kysymys virkamiehistön palkkaamisesta tarjoo monta vaikeata kohtaa, mutta luullaksemme yllä käsitelty, samassa kuin se on arjin, myöskin on selvin. Harva voipi punnita, mikä hyvitys jokaisesta virasta olisi koh-

talainen, mutta siitä ei pitäisi olla eri mieltä, että suuret lahjapalkkiot ovat poistettavat. Yleisen mielipiteen vaikutus ja sen ankara tuomio tulee tässä kohden vaikuttavammaksi kuin kiivaatkin yksityiset lausunnot. Eikä yleisellä mielipiteellä ole kyllin tukevaa pohjaa, ennen kuin tosiasioita perustukseksi otetaan; siksi olemme itseämme ja lukijaa tällä pitkällä esityksellä vaivanneet valaistaksemme asiaa, joka itsessään kovin vähän viehätystä tarjoo.

E. G. Palmén.

Keisari Aleksanteri I ja Suomen valtiollinen asema.

Herra Ordinin hyökkäysten johdosta.

Herra Ordin jatkaa. Toista vuotta on hän tuon tuostakin yhä uusilla kirjoituksilla koettanut istuttaa Venäjän yleisöön sitä käsitystä, että Suomi on venäläinen maakunta. Suomalaisten luulo, suomalaisten historiankirjoittajien ja lakimiesten oppi, että heidän isänmaansa on erinäinen valtio, on muka ristiriidassa keisari Aleksanteri I:sen tarkoitusten ja niiden asiakirjain kanssa, jotka määräävät Suomen suhteet keisarikuntaan.

On luultava, vaikka kovinkin ikävä seikka, että herra Ordinin ja hänen hengenheimolaistensa kylvämät siemenet pääsevät jossakin osassa Venäjän yleisöä itämään. Lienee ehkä sentähden paikallaan, että muutamat hänen esityksensä ydinkohdat vielä kerran otetaan tarkastuksen alaisiksi. Luulen siihen olevan sitä enemmän syytä, koska herra Ordin m. m. on lausunut väitteitä, joiden kumoaminen vaatii lähteitä, jotka eivät ole suuremman yleisön saatavissa.

Herra Ordin moittii meitä suomalaisia epätarkkuudesta: me emme muka ole pitäneet silmällä, ovatko maassamme julkaistut ruotsinkieliset asetukset ja asiakirjat, silloin kuin alkukirjoitus on venäläinen (lisätkäämme: tahi ranskalainen), sen kanssa täysin yhtäpitäviä. Moitteeseen on jotakin syytä, vaikka on huomattava, että aina viime aikoihin saakka puheena oleva vertaileminen monessa kohden on ollut tuiki mahdoton. Vasta nykyään, kun lähteet laajemmassa määrin kuin ennen ovat joutuneet tutkijain käytettäviksi, saattaa tässäkin kohden tieteellisesti täysin tyydyttävä

menettely tulla kysymykseen. Mitä alempana mainitsen, perustuu juuri vieraskielisiin alkukirjoituksiin, s. o. sen kielisiin teksteihin, jolla ne keisarille esitettiin. Ja niistäpä nähdään, että kun herra Ordin yksityisten eroavaisuuksien nojalla koettaa saattaa yleisöä luulemaan, että ruotsalaiset tekstit ovat meille suomalaisille venäjän- (ja ranskan-) kielisiä edullisemmat, niin hänen oma tutkimuksensa on ollut kaikkea muuta kuin riittävän tarkka.

Herra Ordin sanoo keisari Aleksanterin ja suomalaisten viranomaistenkin Porvoon valtiopäiväin aikoina käyttäneen Suomesta sanaa maakunta eikä valtio. «Valtio nimitys varmaankaan ei perustu mihinkään asiakirjaan (akt)», niin vakuuttaa hän, «mutta sitä yhä ja systemaattisesti käyttämällä ovat suomalaiset kirjailijat saaneet aikaan, että monikin luulee Suomea eri valtioksi».

Katsahtakaamme ensin keisarin esityksiin valtiosäädyille. Jo niissäkin Suomi parissa kohden mainitaan valtioksi. Niin esim. keisari ilmoittaessaan aikovansa jättää Suomen sotalaitoksen pääasiassa entiselle kannalleen, sanoo olevansa vakuutettu siitä, «qu'une milice nationale bien organisée est la sauvegarde la plus puissante de la sûreté *d'un Etat*», (että kansallinen hyvin järjestetty sotaväki on valtion turvallisuuden vahvin suoja). Toinen esimerkki on verolaitosta koskevasta esityksestä. Siinä sanotaan: «Ce produit (des revenus) doit être proportionné aux besoins *de l'Etat*», s. o. tulojen määrän pitää vastata valtion tarpeita. Joka ehkä arvelee tällaisia lauseita yleisiksi puheenparsiksi, jotka eivät sanottavaa todista, lukekoon mitä keisari yhteydessä niiden kanssa lausuu. Vakuutettuansa, että Suomenmaan yleiset tulot tulevat käytettäviksi yksinomaisesti sen asukasten hyväksi, jatkaa hän: «mais — — pour entretenir une administration intègre et vigilante, il faut des moyens suffisans. Sous le rapport des finances, une nation ne peut être libre dans son régime interieur, qu'autant qu'elle se suffit à elle même» (rehellisen ja toimeliaan hallinnon ylläpitämiseen tarvitaan riittäviä varoja. Raha-asioihin nähden kansa voi olla sisällisessä hallituksessansa vapaa ainoastaan siinä määrin, kuin se tulee omillansa toimeen).

Valtiopäivätöitten miltei tärkein tulos, sikäli kuin lainsäädännöstä on puhe, oli Ohjesääntö Suomen Suuriruhtinaanmaahan asetetulle Hallituskonseljille, jonka keisari vahvisti $^{6}/_{18}$ p. Elok. 1809. Maansa lakeja tunteva suomalainen muistaa ehkä, että ohjesäännön johdannossa, joka on Pietarissa kirjoitettu, Suomesta puhutaan valtiona. Keisari lausuu siinä: «Niistä

välikappaleista, joilla Suomen onnellisuus tulee vahvistettavaksi, on sen yleisen hallituksen asettaminen Meistä näkynyt olevan mitä enimmin tähdellinen. *Valtion* yhteinen hyvä (ruotsiksi: Statens allmänna bästa) vaati, että erinäisten virkamiesten vaikutus-ala maakunnissa saisi yhdistyspaikan eli Ylihallituksen, jonka tulisi johdattaa niitä j. n. e.» Tässäkin on siis Suomenmaa selvästi mainittu valtioksi. Mutta herra Ordin ei tyydy suomalaiseen eikä ruotsalaiseen tekstiin; katsokaamme sentähden ranskankielistä kappaletta, jonka keisari on omakätisesti allekirjoittanut. Siinä kuuluvat vastaavat sanat: «Parmi les moyens d'assurer la prosperité de la Finlande, l'établissement d'une administration générale Nous a paru d'une nécessité urgente. Il importait au bien être de *l'Etat* que les administrations provinciales eussent un point central, un tribunal suprême qui put les diriger — —». Suomi kokonaisuudessaan valtiona eri osiensa, maakuntiensa vastakohtana.

Vaan tarjoaapa tämä ranskankielinen ohjesäännön johdanto meille toisenkin esimerkin Suomen mainitsemisesta valtion nimellä. Keisari lausuu: «Ayant entendu les avis des Etats et considérant qu'une administration générale, revêtue d'une autorité suffisante pour le maintien des loix et basée sur des principes liberaux, ne manquera pas d'exercer la plus salutaire influence sur le bien être de *l'Etat*, Nous avons décrété et décrétons ce qui suit». Siis: kuultuansa valtiosäätyjen mielipiteen ja ollen vakuutettu siitä, että puheena oleva ylihallitus oli edistävä *valtion* menestystä, vahvisti keisari ohjesäännön. Ruotsalaisessa tekstissä luetaan: «bidraga till *Landets* bästa» (edes-auttava *maan* menestystä). Tässä on edessämme selvä todistus siitä, että, vaikka asianomaiset eivät suinkaan v. 1809 enempää kuin yleensäkään edellisinä aikoina julistuksia ja asetuksia eri kielille laatiessaan sovitelleet niitä joka kohdassa toisiansa tarkoin vastaaviksi, ei sillä epätarkkuudella kuitenkaan tavoitettu eikä se vaikuttanutkaan, että Suomessa julkaistut tekstit olisivat maamme erikois-aseman kanssa enemmän sopusoinnussa kuin venäläiset tahi ranskalaiset.

Tästä johdumme siihen kohtaan, jossa herra Ordin puhuu tekstien eroavaisuudesta. Hän huomauttaa, että keisari Aleksanteri I:sen armollinen Vakuutus kaikille Suomen asujamille, annettu Porvoossa $^{15}/_{27}$ p. Maalisk. 1809, ei ole täsmälleen yhtäpitävä ruotsin- ja venäjänkielisenä. Erilaisuudet katsoo hän kovinkin tähdellisiksi, pannen aivan erityisen painon siihen, että konstitutsiooni sana ruotsalaisessa kappaleessa on käytetty yksi-

kössä, venäläisessä sitä vastoin monikossa. Tämä erilaisuus on muka tärkeä sentähden, että mainittu sana yksikössä merkitsee maan valtioasetusta, valtiomuotoa, mutta monikossa ainoastaan asetuksia, sääntöjä ylipäänsä. Herra Ordinin ajatus on siis, ett'ei keisari Aleksanteri Porvoon valtiopäivillä vahvistanutkaan mitään Suomenmaan konstitutsioonia, valtiomuotoa. Meneepä hän niinkin pitkälle, että sanoo tästä vastamainitusta ja muista virheellisyyksistä täkäläisissä julistuksissa kasvaneen puun, joka on antanut runsaasti, Suomelle makeita, mutta Venäjälle karvaita hedelmiä. Suomen valtioasema, jonka herra Ordin katsoo Venäjälle haitalliseksi, on siis käännösvirheitten synnyttämä!

Näyttänee ehkä tarpeettomalta mennä tällaista olettamista vastaan todistuksia loitommalta etsimään, kun keisari venäjänkinkielisessä vakuutuksessa vahvistaa meidän perustuslakimme. Mutta herra Ordin vaatii konstitutsiooni sanaa yksikössä ja hän on saava senkin.

Niinkuin on tunnettu, vahvistettiin ohjelma, joka Porvoon valtiopäivillä uskollisuuden valan vannomisessa oli noudatettava, muutamia viikkoja aikaisemmin Pietarissa. Ranskankielinen, keisarille esitetty teksti on säilynyt, ja on valtiosihteeri Speranski omakätisesti siihen kirjoittanut: «Approuvé par S. M. l'Empereur le 22 février 1809. Secrétaire d'état Speransky.» s. o. Keisarillisen Majesteetin hyväksymä 22 p. Helmik. 1809. Tämän ohjelman 7 § kuuluu: «Après quoi (säätyjen vannottua uskollisuuden valan) le Gouverneur Général déclarera que Sa Majesté Impériale a daigné confirmer solennellement *la Constitution de la Finlande*, en la sanctionnant de Sa signature; il lira à haute voix l'Acte de Confirmation et le remettra au Maréchal de la Noblesse.» Keisarin hyväksymässä ohjelmassa sanotaan siis nimenomaan, että kenraalikuvernööri on ilmoittava keisarin vahvistaneen Suomenmaan valtiomuodon ja on ääneen lukeva vahvistuskirjan. Niinkuin ohjelma määräsi, niin onkin tapahtunut.

Jo valtiopäiväin avaajaistilaisuudessa $^{16}/_{28}$ p. Maalisk. luetti keisari säädyille jättämänsä esitykset. Niiden edellä käyvä johdanto alkaa sanoilla:

«Sa Majesté Impériale en réunissant les états de Finlande en une Diète générale, a bien voulu donner par là une preuve solennelle de Ses intentions généreuses de conserver et maintenir inviolablement la religion, les loix, *la constitution du pays*, les droits et privilèges de tous les états en général et de chaque citoyen en particulier,» (kutsumalla Suomen säädyt yleisille valtiopäiville on Keisarillinen Majesteetti tahtonut antaa juh-

lallisen todistuksen jalomielisestä tarkoituksestansa säilyttää ja pitää loukkaamatta voimassa maan uskontoa, sen lakeja ja sen valtiomuotoa, kaikkien säätyjen yhteisesti ja jokaisen kansalaisen erityisesti oikeuksia ja erikois-etuja).

Vaan vieläkin juhlallisempi todistus, keisarin omasta suusta lähtenyt, on meillä tarjona. Sitä ranskankielistä puhetta, jolla keisari avasi valtiopäivät, ei ole tähän asti alkukielellä eikä käännöksenä tunnettu. Se kuuluu seuraavasti:

Discours prononcé par S. M. I. à l'ouverture de la diète.

Par les décrets de la Providence apellé à gouverner un peuple bon et loyal, j'ai désiré voir ses représentans réunis autour de moi.

J'ai désiré vous voir pour vous donner une nouvelle preuve de mes intentions pour le bien de votre patrie. J'ai promis de maintenir votre Constitution, vos lois fondamentales; votre réunion ici vous garantit ma promesse.

Cette réunion fera époque dans votre existence politique; elle est destinée à affermir les noeuds qui vous attachent au nouvel ordre de choses; à compléter les droits que le sort de la guerre m'a déférés par des droits plus chers à mon coeur, plus conformes à mes principes, ceux que donnent les sentimens de l'amour et de l'affection.

Je vous ferai connaitre mes dispositions sur les objets de votre assemblée. Vous y reconnaitrez facilement l'esprit qui me les a inspirés.

Que l'amour de la patrie, l'amour de l'ordre et une harmonie inaltérable dans vos vues, soient l'ame de vos délibérations et la bénédiction du ciel viendra descendre sur vous pour diriger, pour éclairer vos travaux.

Suomennettuna:

Keisarillisen Majesteetin puhe valtiopäiväin avauksessa.

Jumalallisen Kaitselmuksen päätöksestä kutsuttuna hallitsemaan hyvää ja uskollista kansaa olen halunnut nähdä sen edustajat kokoontuneina ympärilleni.

Olen halunnut nähdä teidät, antaakseni teille uuden todistuksen tarkoituksistani teidän isänmaanne hyväksi. Olen luvannut pitää voimassa teidän valtiomuotonne, teidän perustuslakinne; teidän kokouksenne täällä takaa teille lupaukseni täytännön.

Tämä kokous on oleva käänteenä teidän valtiollisessa olemuksessanne; se on määrätty lujittamaan niitä siteitä, jotka liittävät teidät asiain uuteen järjestykseen, täydentämään sotakohtalon minulle antamia oikeuksia oikeuksilla, jotka ovat sydämelleni kalliimmat, periaatteisiini enemmän soveltuvat, oikeuksilla, joita rakkauden ja hellyyden tunteet antavat.

Olen saattava tietoonne määräykseni teidän kokouksenne tehtävistä. Huomaatte niistä helposti, mikä henki ne on minulle neuvonut.

Olkoon isänmaan rakkaus, järjestyksen rakkaus ja tarkoitustenne järkähtämätön sopusointu teidän keskustelunne elähyttäjänä ja taivaan siunaus on laskeuva ylitsenne teidän töitänne johtamaan, valaisemaan.

Sanoessaan «*J'ai promis de maintenir votre Constitution*», «olen luvannut pitää voimassa teidän valtiomuotonne», viittaa keisari lähinnä siihen vakuutuskirjaan, jonka hän edellisenä päivänä oli allekirjoittanut, mutta jonka kenraalikuvernööri ohjelman mukaisesti vasta seuraavana päivänä luki ääneen säätyjen vannottua uskollisuuden valan. Se oli sama vakuutuskirja, jonka ruotsalaisessa tekstissä konstitutsiooni sana on käytetty yksikössä, — «virheellisyys», joka herra Ordinin mukaan niin kamalasti on vaikuttanut Suomen ja Venäjän väliseen valtiolliseen suhteeseen. Me näemme, että oletettu virhe ei vähintäkään muuta ajatusta: ruotsalaisen tekstin käyttämä sanamuoto vastaa täydellisesti keisarin tarkoitusta.

Keisari oli maininnut Porvoon valtiopäiviä käänteeksi Suomen kansan valtiollisessa olemuksessa (existence politique). Nämä sanat käytettyinä kansamme uudesta valtiollisesta asemasta .olivat keisarin mielilauseita. Lopettaessaan valtiopäivät kehotti hän Suomen säätyjen jäseniä: «Inspirezleur (à vos compatriotes) la même conviction, la même assurance sur les objets les plus importants *à votre existence politique:* le maintien de vos loix, la sûreté personnelle, le respect inviolable à vos propriétés». (Istuttakaa kansalaisiinne sama vakuutus, sama varmuus valtiolliselle olemuksellenne tärkeimmistä aineista: että lakinne, että persoonallinen turvallisuutenne tulevat voimassa pidettäviksi, että omistus-oikeutenne on säilyvä häiritsemättä). Monessakin kohden huomattava manifesti $^{15}/_{27}$ p. Maalisk. 1810 Suomen sotaväestä julkaistiin kohta ilmestyessään alkukielelläkin, s. o. ranskaksi. Tunnetut ovat sentähden keisarin sanat: hänen toimensa «doivent assurer à la nation finnoise *les droits de son existence politique*» s. o. vakuuttavat Suomen kansalle valtiollisen olemisen oikeudet. Huhtikuun 26

p. samana vuonna 1810 kirjoitti keisari kenraalimajuri vapaaherra Aminoffille, joka Suomen sotaväen lähetystön puheenjohtajana oleskeli Pietarissa: «Mon but est rempli du moment qu'ils (Suomen upseerit) reconnoissent le motif qui me fait agir: c'est de voir *se consolider l'existence politique de la nation finoise* et d'accroître les moyens de sa prosperité;» — «Tarkoitukseni on sinä hetkenä saavutettu, kun he huomaavat, mikä vaikutin määrää toimeni, nimittäin halu nähdä Suomen kansan valtiollisen olemuksen vakaantuvan ja välikappalten sen menestymiseen enenevän». Tämän saman ajatuksen, että Suomen kansa oli saavuttanut valtioaseman, on keisari valtiopäiväin lopettajaispuheessa pukenut toiseenkin muotoon. Hän lausui silloin kuuluisat sanansa Suomen kansan kohottamisesta kansakuntien arvoon, jotka sanat alkukielellä kuuluvat: «placé désormais au rang des nations».

Herra Ordin on äskettäin, uudistaen entistä laajemmassa muodossa jo aikaisemmin esiintuomansa väitteen, sanonut Venäjän lakikirjan määräyksen Suomen ja Venäjän valta-istuinten erottamattomuudesta erehdyksen kautta syntyneeksi. Suomen valta-istuin on muka olematon esine. Ei Aleksanteri I enempää kuin kukaan muukaan hallitsija ole pystyttänyt suomalaista valta-istuinta. Sellaisesta pystyttämisestä ei ole pienintäkään tietoa.

Vastaukseksi voin viitata siihen, mitä jo olen esiintuonut. Valtaistuin on tietysti, kun laki siitä puhuu, kuvannollinen käsite. Tunnustamalla maamme valtioksi ja vahvistamalla maamme valtiomuodon on keisari Aleksanteri pystyttänyt suomalaisen valta-istuimen, jota ei ennen ollut. Mutta ulkonaisestikin, ihmisten nähtäväksi on hän sen pystyttänyt. Jo mainitussa keisarin vahvistamassa ohjelmassa luetaan: «Sa Majesté Impériale, assis sur le trône» j. e. p. Oman maanmiehensä ruhtinas Gagarinin kirjasesta «Kolmetoista päivää Suomessa», jonka herra Ordin kyllä tuntee, saattaa hän lukea, että valta-istuimeen oli kiinnitetty *Suomen vaakuna.* Suomen valta-istuimelta, joka oli Herran temppeliin asetettu, on Suomen suuriruhtinas pitänyt puheensa Suomen valtiosäädyille, siinä istuen on hän vastaan ottanut heidän uskollisuuden valansa ja luettanut oikeuksiemme vahvistuskirjan.

Onko siis Suomen valta-istuin olematon? Eivätkö asiakirjat siitä mitään tiedä?

Olen tässä ylempänä välttänyt muuta kuin ohimennen viitata vuotta 1809 myöhempiin todistuskappaleisiin. Olen menetellyt siten, sentähden että olen tahtonut todistaa keisari Aleksanterin valtiollisen asemamme varsinaisena perustamis-aikana määritelleen tätä asemaa nimityksillä, joita herra Ordin — kun suomalaiset niitä käyttävät — sanoo erehdyksiin, ehkä vääristelyihin, perustuviksi. Onpa kuitenkin asetuksia keisarin myöhemmältä hallitus-ajalta, joihin meidän tässäkin kirjoituksessa on kiinnittäminen huomiomme syystä, että hän niissä juhlallisesti selittää, mitkä tarkoitukset jo v. 1809 määräsivät hänen toimensa Suomen suhteen.

Sama manifesti $^{15}/_{27}$ p. Maalisk. 1810, jossa keisari mainitsee Suomen kansan valtiollisen olemuksen, alkaa seuraavilla sanoilla: «Du moment que la Providence Nous a remis le sort de la Finlande, Nous résolûmes de gouverner ce pays comme *une nation libre et jouissant les droits que sa Constitution lui garantit*», suomeksi: Siitä hetkestä alkaen, jolloin Jumalallinen Kaitselmus asetti käsiimme Suomen kohtalon, päätimme Me hallita tätä maata vapaana ja niitä oikeuksia nauttivana kansana, joita sen valtiomuoto sille takaa.

Armollinen julistus $^{9}/_{21}$ p. Helmik. 1816, jossa keisari palattuansa voittoretkeltänsä Länsi-Eurooppaan määrää Hallituskonseljin nimen muutettavaksi Suomen Senaatiksi, on Asetuskokouksemme kaikkein merkillisimpiä, mutta ei ole tiettävästi koskaan ollut julkaistuna alkukielellä, joka on venäjä. Se on kokonaisuudessaan näin kuuluva:

Божiею милостiю

МЫ АЛЕКСАНДРЪ ПЕРВЫЙ Императоръ и Самодержецъ Всероссiйскiй и Великiй Князь Финляндiи, и прочая, и прочая, и прочая.

Объявляемъ всенародно:

Съ самаго присоединенiя Великаго Княжества Финляндiи къ ИМПЕРIИ НАШЕЙ, благоденствiе края сего всегда составляло одинъ изъ прiятнѣйшихъ предмѣтовъ НАШИХЪ желанiй и попеченiй. Соображаясь съ симъ, всѣ НАШИ старанiя, при каждомъ случаѣ, обращали МЫ къ той цѣли, чтобы Финляндскихъ подданныхъ, НАШИМИ дѣйствiями, единственно къ общему благу клонившимися, расположить къ вѣрности и приверженности, каковыхъ

МЫ, яко облеченные отъ Провидѣнія Верховною надъ ними властію, ожидать были въ правѣ, и которыхъ вмѣстѣ, къ особенному удовольствію НАШЕМУ, многія и непремѣнныя видѣли доказательства.

Бывъ удостовѣрены, что конституція и законы, къ обычаямъ, образованію и духу Финляндскаго народа примѣненные и съ давнихъ временъ положившіе основаніе гражданской его свободѣ и устройству, — не могли бы быть ограничиваемы и отмѣняемы, безъ нарушенія оныхъ, МЫ, при воспріятіи царствованія надъ симъ краемъ, не только торжественнѣйше утвердили Конституцію и законы сіи съ принадлежащими, на основаніи оныхъ, каждому Финляндскому согражданину особенными правами и преимуществами, но по предварительномъ разсужденіи о семъ съ собравшимися земскими края сего чинами, и учредили особенное Правительство, подъ названіемъ Правительствующаго Совѣта, составленнаго изъ коренныхъ финляндцевъ, который доселѣ управлялъ гражданскою частію края сего и рѣшилъ судебныя дѣла, въ катчествѣ послѣдней инстанціи, не зависѣвъ ни отъ какой другой власти, кромѣ власти законовъ и сообразующейся съ оными МОНАРШЕЙ НАШЕЙ воли. Таковыми мѣрами оказавъ НАШЕ доброе расположеніе, которое имѣли, и впредъ будемъ имѣть къ Финляндскимъ вѣрноподданнымъ НАШИМЪ, надѣемся МЫ, что довольно утвердили на всегдашнія времена данное НАМИ обѣщаніе о святомъ сохраненіи особенной конституціи края сего подъ Державою НАШЕЮ и Наслѣдниковъ НАШИХЪ. Нынѣ же по благополучномъ окончаніи, въ купѣ съ союзными НАМЪ Державами, помощію Всевышняго, дѣлъ до безопасности ИМПЕРІИ НАШЕЙ и спокойствія всей Европы относящихся и достиши ожиданнаго давно случая, безъ препятствія отъ попеченій внѣшнихъ, посвятить занятія на управленіе внутренними дѣлами ГОСУДАРСТВА НАШЕГО, а въ числѣ оныхъ и касающимися особенно до Финляндіи, находимъ МЫ, для вящаго ознаменованія намѣренія НАШЕГО о упомянутомъ Мѣстномъ Управленій края сего и непосредственнаго отношенія онаго къ лицу НАШЕМУ, удобнѣйшимъ, согласно съ наименованіемъ Вышняго Правительства въ ГОСУДАРСТВѢ НАШЕМЪ и въ соединенномъ къ оному съ недавнаго времени Царствѣ Польскомъ, дать и Финляндскому Вышнему Правительству названіе: ФИНЛЯНДСКАГО СЕНАТА НАШЕГО, безъ отмѣны однакожъ въ

настоящемъ его составѣ а еще менѣе того въ Конституціи и законахъ НАМИ для Финляндіи утвержденныхъ и силою сего во всѣхъ отношеніяхъ паки утверждаемыхъ. При торжественнѣйшемъ обѣщаніи НАШЕМЪ, избирать впредъ въ члены сего Финляндскаго Сената НАШЕГО, какъ и до сего времени было, однихъ токмо коренныхъ Финляндцевъ или водворившихся тамъ и Финляндское Гражданское право пріобрѣвшихъ, ПОВЕЛѢВАЕМЪ: всѣмъ Финляндскимъ вѣрноподданнымъ НАШИМЪ, равно какъ и прочимъ, до кого сіе касается исполнять всѣ тѣ предписанія какія именемъ НАШИМЪ и со стороны НАШЕИ, изданы будутъ отъ ИМПЕРАТОРСКАГО ФИНЛЯНДСКАГО СЕНАТА, что до селѣ былъ Правительствующій Совѣтъ, и съ симъ постановленіемъ НАШИМЪ въ точности сообразоваться. Въ подтвержденіе всего вышеизъясненнаго, благоволили МЫ подписать сіе собственноручно.

Данъ въ С. Петербургѣ Февраля 9-го въ лѣто отъ Рождества Христова 1816-го царствованія НАШЕГО въ пятоенадесятъ.

АЛЕКСАНДРЪ.

Suomeksi niinkuin ruotsiksikin on tämä julistus luettavana maamme perustuslakikokoelmissa. Mutta ruotsalainenkaan käännös ei ole suinkaan suoritettu sillä tarkkuudella, jota asiakirjan tavaton tärkeys olisi vaatinut. Kun vielä sen lisäksi suomenkielinen laitos on käännös ruotsalaisesta käännöksestä, lienee paikallaan liittää tähän uusi, alkutekstin mukaan valmistettu sananmukainen suomennos:

ME ALEKSANDER ENSIMMÄINEN, Jumalan armosta koko Venäjän Keisari ja Itsevaltias sekä Suomen Suuriruhtinas y. m., y. m., y. m.

Teemme kaikkien tiettäväksi:

Aivan siitä saakka kuin Suomen Suuriruhtinaskunta tuli yhdistetyksi Meidän Keisarikuntaamme, on tämän maan onnellisuus aina ollut halujemme ja huolenpitomme rakkaana esineenä. Tämän johdosta olemme Me kaikilla harrastuksillamme joka tilaisuudessa tarkoittaneet sen päämäärän saavuttamista, että saattaisimme Meidän ainoastaan yhteistä hyvää tarkoittavilla toimillamme suomalaiset alamaisemme uskollisuuteen ja hartauteen, jommoista Me, Kaitselmuksen heidän ylitsensä asettamana Esivaltana, olemme olleet oikeutetut odottamaan ja josta Meidän erityiseksi mielihyväksemme, olemme nähneet useita ja pettämättömiä todistuksia.

Ollen vakuutettuina siitä, että sitä valtiomuotoa ja niitä lakeja, jotka, Suomen kansan tapoihin, sivistykseen ja henkeen sovitettuina, ammoisista ajoista ovat perustaneet sen yhteiskunnallisen vapauden ja laitokset, ei voitaisi vähentää tai muuttaa, saat-

tamatta niitä häiriöön, olemme Me, ottaessamme vastaan tämän maan hallituksen, ei ainoastaan mitä juhlallisimmasti vahvistaneet tämän valtiomuodon ja nämät lait ynnä niitten nojalla itsekullekin Suomen kansalaiselle tulevat erikois- ja etuoikeudet, vaan myös asettaneet, siitä ensin keskusteltuamme tämän maan kokoontuneitten säätyjen kanssa, erityisen Hallituksen, joka, Hallituskonseljin nimellä, synnynnäisistä suomalaisista kokoonpantuna, tähän saakka on toimittanut tämän maan siviilihallintoa ja ratkaissut oikeus-asiat korkeimpana ylioikeutena, riippumatta mistäkään muusta vallasta kuin lakien ja Meidän, niitten mukaisesta, hallitsija-tahdostamme. Sillä tavoin osotettuamme sen hyväntahtoisuutemme, jota olemme tunteneet ja jota vastakin olemme tuntevat uskollisia suomalaisia alamaisiamme kohtaan, toivomme Me, että kylliksi olemme vakuuttaneet ikuisiksi ajoiksi antamamme lupauksen tämän maan erinäisen valtiomuodon pyhästä säilyttämisestä Meidän sekä Meidän seuraajiemme hallitessa. Mutta nyt, liittolaisvaltojen kanssa Jumalan avulla onnellisesti päätettyämme ne toimet, joilla Meidän Valtakuntamme on turvattu ja koko Euroopan rauha saavutettu, ja saatuamme kauvan kaivatun tilaisuuden, ulkonaisten huolten estämättä, käyttää toimintamme Valtakuntamme sisäisten asiain hoitoon, muun muassa Suomeakin erityisesti koskevien, pidämme Me sopivana, paremmin merkitäksemme, mitä me tämän maan mainitulla Paikallisella Hallituksella olemme tarkoittaneet ja osottaaksemme sen välitöntä suhdetta Meidän persoonaamme, antaa Suomenkin Korkeimmalle Hallitukselle, niin Keisarikuntamme kuin myös siihen nykyisin yhdistetyn Puolan kuningaskunnan Korkeimman Hallituksen nimityksen mukaan, nimen: Meidän Suomen Senaattimme, kuitenkaan muuttamatta sen nykyistä rakennusta ja vielä vähemmin sitä valtiomuotoa ja niitä lakeja, jotka Me Suomelle olemme vahvistaneet ja tämän kautta uudelleen kaikin puolin vahvistamme. Samalla kuin Me juhlallisimmasti lupaamme, että tämän Meidän Suomen Senaattimme jäsenet vast'edes, samoin kuin tähänkin asti, ovat valittavat ainoastaan synnynnäisistä suomalaisista tai sinne asuttuneista ja kansalais-oikeuden saaneista miehistä, käskemme Me: kaikkia uskollisia alamaisiamme kuin myöskin muita, joihin tämä koskee, täyttämään kaikkia niitä määräyksiä, jotka Keisarillinen Suomen Senaatti, joka tähän asti on ollut Hallituskonselji, Meidän nimessämme ja Meidän puolestamme on julkaiseva, ja tätä Meidän määräystämme tarkoin noudattamaan. Kaiken ylläselitetyn vahvistukseksi olemme Me suvainneet omakätisesti tämän allekirjoittaa.

Annettu Pietarissa, helmikuun 9 p. vuonna 1816 jälkeen Kristuksen syntymän ja Meidän hallituksemme viidentenätoista.

ALEKSANDER.

Tässä julistuksessa jalo hallitsija uudelleen mitä juhlallisimmalla ja sitovimmalla tavalla, omaksi ja kaikkien seuraajiensa hallitus-ajaksi, vahvistaa Suomen erikois-aseman, sen oman itsenäisen hallinnon, sen valtiomuodon. Neljästi käyttää hän siinä konstitutsiooni sanaa — aina yksikössä —, siten vielä kerran antaen kumoamattoman todistuksen niiden väitteitten perättö-

myydestä, joilla on koetettu riistää häneltä Suomen valtion perustajan kunniaa. Lujemmilla siteillä kuin ankarinkaan sortopolitiikki koskaan olisi voinut, on hän ja ovat seuraavat Aleksanterit liittäneet Suomen kansan Venäjän asetoveriksi, saaden sen nuorisosta valta-istuimelleen ja pääkaupungilleen horjumattoman, aina luotettavan etuvartijan.

Herra Ordinin erehdykset johtuvat ennen kaikkea siitä, että hän ei tunnusta eikä tahdo tunnustaa mitään käännettä tapahtuneeksi keisari Aleksanterin kannassa Suomea kohtaan. Ja kuitenkin on tämä käänne huomattava jo keisarin käyttämässä arvonimessäkin. V. 1808 — senkin jälkeen kuin hän oli julistanut Suomen ainaiseksi Venäjän valtakuntaan yhdistetyksi — puhuttelee hän maamme asukkaita yksinomaisesti «kaikkien venäläisten Itsevaltiaana». Valtiopäiväkutsumuksessa 20 p. Tammik. (1 p. Helmik.) 1809 hän sitä vastoin ensi kerran ja sitten yhä edelleen liittää, niinkuin hänen seuraajansakin aina ovat liittäneet, tähän nimitykseen toisen: «*Suomen Suuriruhtinas*».

Helsingissä tammikuulla 1889.

J. R. Danielson.

Tumma ja vaalea.

Leskiäidillä
Kaksi tytärtä
Oli: tumma ja vaalea.
Tytär tumma se
Koko kunnalle
Tuli kuuluksi kauneinna.

Tytär tumma se
Pojat ymmälle
Pani luonteenhehkullaan.
Monen liekillään
Pani syttymään,
Monen herätti toivomaan.

Tytär vaalea
Kävi kirkossa
Sekä seuroissa uskovain.
Väki vanha sen
Näki kiitellen,
Kylän nuoriso naurahtain.

Tytär vaalea
Yhä ankara,
Yhä vakavan muotoinen.
Sulon hymysuu,
Ilonliike muu
Oli outoa hänellen.

Tytön tumman sen
Joka poikanen
Olis tanssihin tahtonut.
Ja hän naurusuin,
Yhä innostuin
Monet yöt oli tanssinut.

Tytär vaalea
Rukouksissa
Yhä valvoi hartaammin.
Ja hän haaveissaan
Kävi kuihtumaan,
Kävi silmät jo kuoppihin.

Äiti vaaleaan
Toki luottaa vaan:
Hänen tiensä vie taivaasen.
Mutta tummasta
Hän on murheisna:
«Heitä maailma, lapsonen!» —

«Ennen kuolisin
Kuin ma hylkäisin
Ilot ihanan nuoruuden».
Tumma lausui niin,
Ja hän temmattiin
Kylän tanhujen pyörteesen.

Meni yö ja kaks:
Kovin vaaleaks
Kävi tummikot poskuet.
Veri aamulla
Tuli rinnasta
Sekä silmistä kyynelet.

Tytär vaalea
Rukouksissa
Päin käänsihen Jumalaan:
«Sun on kunnia,
Että siskoa
Olet alkanut kutsumaan!»

Veri nuoruuden
Pian terveyden
Tuotti tummahan tyttöseen.
Sydän entistään
Tunsi liekkiään,
Paloi tanssihin uudelleen.

Meni yö ja kaks,
Kovin vaaleaks
Kävi tummikot poskuet.
Jopa tanssissa
Yönä kolmanna
Veri ruskosi vaattehet.

Veren purppura
Pursui rinnasta,
Kaasi kalmahan tyttösen.
Kaasi päivikseen,
Ett'ei uudelleen
Noussut tummikko tanssillen.

Tytär vaalea
Rukouksissa
Taasen käänsihen Jumalaan:
«Hyvin, Herra, teit,
Että siskon veit —
Hän ei totellut kuitenkaan.»

Kellot soivatten
Nuorten kantaen
Neittä tummaa hautahan.
Mutta vaalea
Äiti raukalta
Vietiin — hourujen hoivalaan.

J. H. Erkko.

Veldeslaakso.

(Yli-Krainissa, Itävallassa.)

Komeat on Karavankivuoret,
Juliset on alpit uljahat.
Ne ne Veldesjärven laaksomaalta
Myrskyn tuhotöitä torjuvat.

Paljon aurinko suo paistettansa
Soman Veldeslaakson lapsillen,
Kansaa pulskeata kasvatellen,
Hedelmiä maasta kansallen.

Vapaudenhedelmää ei vielä
Kasva toki Veldeslaaksossa,
Vaikka siellä vuorituuli huokuu,
Ilma puhdast' on ja raitista.

Vaikka raikkahasti iltasilla
Kansa joskus juo ja kirkuaa,
Hengenkielet sen on soinnutonna,
Luonto ääniään vaan irroittaa.

Vaikka laakson kymmenkunnat kirkot
Soittelevat kilvan kellojaan,

Soittavat öin, päivin, illoin, aamuin,
Kansaa eivät nosta kuitenkaan.

Soittakaatte, kirkot, kellojanne!
Pois ne työstä kansan nukuttaa:
Velttona vaan taivas-armoon luottaa,
Mutta taistelunsa unhottaa.

«Toivonkirkko» tuolla sinivehreen
Veldesjärven saaress' uskottaa:
Kuka vaan sen kellonnuoraan tarttuu,
Hän sen voittaa, minkä toivottaa.

Petosta ja kansan peijausta!
Toivonkello kunkin rinnass' on.
Sit' on helppo joka hengen soittaa,
Mut ei muu kuin työ vie voittohon.

Veldeslaakson kansa nukkuu vielä,
Omia ei tunne kellojaan:
Maa on herrain, kansa kirkon orja,
Kumpikin on jäykkä vallassaan.

Terveyttä vuorituulet huokuu,
Vapahina virrat kohajaa,
Mukahanne, vapaudenvirrat,
Veldeslaakson kansa temmatkaa!

J. H. Erkko.

Suomalainen Teaatteri.

Sirkka. — Sorrentossa. — Tuittupää.

On runouden luomia, joiden tunteminen niin sanoaksemme kuuluu yleiseen sivistykseen. Kaikki myöntävät tämän kunnian semmoisille mestariteoksille kuin Hamlet, Faust y. m. s., mutta on niitä runouden laajassa maailmassa vaatimattomampiakin olentoja, joiden tuttavuus on arvossa pidettävä. Niihin on George Sandin Pikku Fadette luettava. Tämä romanttisten kylätarinain helmi ja esikuva on aikoja sitten suomeksi käännetty ja näytelmänkin muodossa teaatterissa esitetty. Mutta kun nuorin sukupolvi mielellään unohtaa vanhat kirjat, ja näytelmätaiteen kuvat ainoastaan nähneiden muistossa säilyvät, niin on hyvä, että teaatteri tavan takaa elohon virkistää entisiä ihanteita. Ja näyttääpä melkein, kuin yleisö janoisi ihanteellista runoutta saatuaan liiaksi nauttia karkeata «realismia». Vai onko tyhjä sattumus, että George Sandin toinen, pikku Fadetten kanssa kilpaileva talonpoikais-kertomus «La Mare au diable» nyt on ensi kerran ilmaantunut ruotsiksi käännettynä ja tämän vuoden alussa «Pikku Marien» nimellä julkaistu U. Suomettaressakin. Pääsyynä «Sirkan» näyttelemiseen on kuitenkin tällä kertaa ollut toivomus antaa nuoren näyttelijättären koettaa voimiaan. Siihen on näet nimirooli rouva Birch-Pfeifferin muutoin heikonlaisessa toimituksessa erinomaisen sopiva ja kiitollinen. Tehtävä on näet itsessään selvä eikä se muuta kysy kuin nuorta, raitista kykyä, jolle se tarjoaa täyden tilaisuuden näyttäytyä erilaisimpien tunteiden ilmiannossa.

Oli nyt neiti *Olga Finnen* vuoro antaa lihaa, verta ja henkeä Fadettelle, eikä arvostelijalla ole laisinkaan syytä moittia yleisön tuomiota, se kun on tunnustanut hänen kunnialla, jopa suurellakin kunnialla suoriutuneen yrityksestä. Selvää ompi, että semmoisessa roolissa — jonka ydinkohta on rakkauden avulla tapahtuva suloisen neitseellisyyden kehkeytyminen lapsellisesta tyttölepakosta — jokainen nuori näyttelijätär pääasiassa luopi näkyviin oman itsensä ja sen mukaan tulee näytteleminen erilaiseksi. Neiti Finnen Sirkassa tulivat sydämen hyvyys ja viattomuuden sulous tärkeimmiksi piirteiksi, ja vaikka koko osa toimitettiin hyvästi, niin oli hän paras ja viehättävin niissä kohtauksissa, joissa heltynyt sydän saapi puhua. Niin esim. tanssikohtauksen loppupuolella, niin kohta sen jälkeen, kuin Landryn ystävällisyys vähitellen poistaa mielen katkeruuden. Muutamissa kohdin (esim. istuminen sillan kaiteella ja viheltäminen) muistutti näytteleminen

erästä edelläkävijää ja pari kertaa sai lausuminen muistamaan toista näyttelijätärtä, mutta se oli satunnaista, neiti Finnen oma, raitis luonto ja teeskentelemätön suoruus antoivat näyttelemiselle omituisen värinsä. Lausuminen oli alkukohtauksissa melkein liian nopeata ja tavasta, niinkuin yllämainitussa kohtauksessa, jossa Landry puhuttelee Sirkkaa, liian hiljaista. Yleisöllä on aina oikeus selvästi kuulla, mitä näyttämöllä sanotaan. — Jos tämän johdosta tahtoisi lausua ajatuksensa näyttelijättären tulevaisuudesta, niin voi väittää, että hän on hyvin menestyvä sekä tavallisen näytelmän että huvinäytelmän alalla, mikäli osa vaatii yllämainituita ominaisuuksia taikka luonnollista iloisuutta; sen sijaan hän tuskin voisi kannattaa varsinaista traagillista osaa. Hänen tunteenpurkauksensa eivät ole siksi voimakkaita ja syvällisiä: hän voi liikuttaa, vaan ei tärisyttää. Saman rajan kuin hänen luontonsa näyttää myös ruumiillinen pienuus laskevan hänen taiteelleen; mutta näin rajoitettunakin voi se tuottaa hänelle monta voittoa. Se on sen varmempi, kuin yleisön myötätuntoisuus jo on hänen puolellaan.

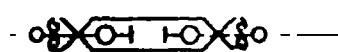
Hra *Weckmanissa* oli Sirkalla kaikin puolin oiva kumppani näyttelemisessä. Neiti *Stenberg* esitti Fadetten isoäitiä tottuneen rutiinilla, mutta onko se ihan välttämätöntä, että nuo teaatterin «noita-akat» aina ovat ihan samallaisia kyyryselkiä, sauvakätisiä. Kentiesi kannattaisi kerran koettaa uudistaa tyyppiä. Hra *Falck* näytti kovaluontoista isää, neiti *Borg* Madelonia ja hra *Salin* toista kaksoisveljeä.

«Sirkka» näytettiin ensi kerran joulun ja uuden vuoden välillä. Jo sitä ennen sai yleisö tutustua kahteen pieneen kappaleeseen, joita Tammikuulla on uudelleen näytelty; ne olivat Erik Böghin sommittelema «laulusarja italialaisia säveliä», nimeltä «*Sorrentossa*», ja Eugène Labichen yksinäytöksinen huvinäytelmä «*Tuittupää*» (Un monsieur qui prend la mouche). Pienessä laulukappaleessa ovat teaatterin laulajakyvyt, neidet Kurikka ja Borg sekä herrat Vallenius, Pesonen ja Rautio esiintyneet ja osittain saaneet katsojia tuntemaan Etelän kaihoa. Huvinäytelmässä kuvataan tuittupäätä herraa, joka käydessään maatilalla lähellä Pariisia lukemattomien suuttumusten jälkeen kihlaa talon tyttären. Kuvaus on niin liioiteltu, ett'ei sitä voi pitää todellisuudesta otettuna — vai onko nähty miestä, joka yksin ollessaan laskettelee haukkumasanoja ja kuullen oman äänensä luulee toisen häntä haukkuvan — mutta lystikseen sitä kuitenkin katselee, kun näytteleminen on niin vilkasta kuin toisella kerralla. Hra *Lindfors* näytti pääosaa oikein con amore, sekä puvussaan että olennossaan menestyksellä tavoitellen Pariisin

teaattereissa näkemiään esikuvia, Hra *Weckman* oli niin ikään hyvin luontehikas hävyttömänä palvelijana ja myös hra *Rautiolla* oli kiitettäviä suuttumuksen kohtauksia.

Z. Topeliuksen syntymäpäivää vietti teaatteri näyttämällä «*Regina von Emmeritz*iä». Se toimitettiin samalla etevällä tavalla kuin vuosi takaperin, jolloin siitä laveammin puhuttiin. Täyden salongin ihastus oli niin ikään sama kuin silloin, jonka tähden ei tarvitse kehottaa teaatteria yhtenä näytäntöluettelonsa päänumerona säilyttämään isänmaallista näytelmää. Sen rinnalla ei ole kotimaisten teosten joukossa muita, yhtä hellää hoitoa ansaitsevia kappaleita kuin «Nummisuutarit» ja «Daniel Hjort». Viimemainittu ei kuitenkaan ole voinut teaatterissa täydelleen päästä toisten arvoiseksi, syystä ett'ei sen pääosia varten löydy niin sopivia näyttelijöitä, kuin rouva Aalberg-Kivekäs on Reginana ja hra Leino Eskona.

E. A—n.

Kotimaan kirjallisuutta.

Eliel Aspelin, Johannes Takanen. Elämä ja teokset. Kuvilla varustettu teos. Helsingissä 1888. Wickström & Kumpp:illa jaettavana. 203 sivua 8:o. Hinta 8: —.

Herra Aspelinin kirja on ulkoasultaan tavattoman komea ja hieno teos, ja sen sisältö on kaikin puolin kauniin ulkoasun vertainen. Tieteelliseen tarkkuuteen siinä yhtyy miellyttävällä tavalla sydämen lempeys. Helposti huomaa, että aine on tekijää innostuttanut. Ja samalla tuntuu ikäänkuin hän olisi tutkiessaan nerokkaan kuvanveistäjän elämänvaiheita, luonnetta ja teoksia itsekin hengittänyt sitä objektiivisuuden henkeä, joka on kuvanveistotaiteelle omituinen: niin plastillisesti objektiivinen on hänen kuvauksensa. Missä vaan on ollut mahdollista, hän on antanut Takasen kuvata itseään teostensa, kirjevaihtonsa ja monituisten elämän pikkupiirteiden kautta.

Hyvin elävästi kuvataan myöskin ne vaihtelevat olot, joiden keskuudessa Takanen kehittyi ja teki työtä, nautti elämän onnea ja kärsi sen katkeruutta. Lukija saapi tutustua Takasen kotiin, köyhään muonamiehen mökkiin, josta hän sai perinnöksi sitä sydämen sivistystä, joka monasti on korkeata oppia arvokkaampi. Tutustumme Kyöpenhaminan raikkaaseen taide-elämään ja herttaisiin perheoloihin, jotka nuoren taiteilijan-alun kasvatukselle olivat niin tärkeät. Eteemme kuvautuu sitten Rooman vireä, kirjava

taiteilijaelämä iloineen, puutteineen, lumouksineen kiusauksineen, intoineen, ponnistuksineen. Tutustumme suloiseen vaimoon, joka teki hilpeästä, huikentelevaisesta nuorukaisesta miehen, lapsiin, jotka opettivat isälle uusia velvollisuuksia, uusia iloja ja uusia suruja.

Näemme myöskin mimmoiset olot ja mielipiteet olivat kotimaassa Takasen suhteen. Ei ole vielä kulunut kuin vähä neljättä vuotta siitä, kuin Takanen 35 vuoden vanhana vaipui kuoleman uneen, ja kuitenkin tuntuu ikään kuin kerrottaisiin kaukaisesta menneisyydestä: niin vaikea on meidän nyt jo käsittää sitä kohtelua, joka kotimaan yleisön puolelta tuli Takasen osaksi. Suuria kyllä Takasesta toivottiin, mutta näyttää siltä, kuin ei olisi koskaan tultu täydelleen oivaltaneiksi, että toiveet olivat jo toteutuneet, ja että oli aika tarjota kypsyneelle taiteilijalle hänen neronsa vertaisia tehtäviä. Olihan sivistynyt yleisömme jo ennen osottanut antavansa kuvanveistotaiteelle arvoa ja ymmärtävänsä, että se, enemmän kuin muut kuvaamataiteet, tarvitsee semmoista aineellista kannatusta, jommoista meidän oloissamme ainoastaan useiden yhdistetyt voimat voivat aikaan saada.

«Mutta Takanen sai vaan kiitoksia» . . . . «Sanomalehdet kiittivät, yleisö kiitti ja erittäinkin taiteilijat». Sydäntä viiltää, kun lukee, mitenkä Takanen niinä aikoina, jolloin hänen Ainonsa ja Rebekkansa olivat jo mitä loistavimmalla tavalla todistaneet, että hänen voimaperäinen ja hieno taiteilijaneronsa oli täysin kypsynyt, aikoina jolloin hänen sielunsa uhkui luomiskykyä ja luomishalua, oli nääntyä nälkään siksi, ett'ei hänelle tarjottu työtä!

Siinä tarkassa Takasen teosten luettelossa, jonka herra Aspelin on liittänyt kirjaansa (ja joka suuresti lisää sen arvoa), hän on luetellut 100 teosta, joista useimmat ovat pienenlaisia kyhäyksiä, kipsi- tahi savi-rintakuvia y. m., jommoisia tekijän oli pakko tehdä ansaitaksensa perheellensä niukan leivän. Pitihän hänen, kypsyneen taiteilijan, jonka etevyyttä hänen taidetoverinsa yksimielisesti tunnustivat, monesti tyytyä siihen, että sai marmoriin hakata muiden teoksia! Ja lisäksi hänen täytyi yhä turvautua ystäviensä auliuteen ja pitkämielisyyteen, samall'aikaa kuin tunsi kykenevänsä ansaitsemaan omintakeista toimeentuloa luomalla jaloja teoksia kansansa iki-iloksi.

Sekä yllämainitussa luettelossa että itse elämäkerrassa lukija saapi tutustua useihin luonnoksiin ja taiteilija-aatteisiin, joista varmaan olisi tullut ihania taideteoksia, jos Takaselle olisi suotu tilaisuutta niiden valmistamiseen eli, toisin sanoen, jos hän olisi saanut tilauksia. Huomautamme vaan Prometheus kuvaa (katso siv. 80) joka pienenä luonnoksenakin näyttää suurelta ja mahtavalta, ja viehättävän suloista nuorta äitiä, joka polvillaan hypittää pikku poika-palleroista (katso siv. 133); muistutamme, että hänen kerrotaan miettineen muitakin Kalevalan aiheita kuin Aino neitosta. —

«Det er en stor synd at draebe en fager tanke» (on suuri synti sur-

mata ihana ajatus) lausuu Ibsenin Kuninkaan-aluissa runoilija Jatgeir. Kuinka monin kerroin Suomen sivistynyt yleisö on tehnyt itsensä siihen syntiin syypääksi Takaseen katsoen!

Herra Aspelin on Jälkilauseessaan tyynesti ja tasapuolisesti koettanut selittää, mitenkä niin saattoi käydä ja riittää, että viittaamme hänen esitykseensä.

Tekijä ei ole suinkaan peitellyt Takasen omia heikkoja puolia. Mutta ne eivät ole sitä laatua, että vähentäisivät sitä myötätuntoisuutta, jota hänen luonteensa, hänen harrastuksensa ja kohtalonsa lukijassa herättävät. Lukija ei voi olla rakastamatta hilpeätä, hienotunteista ihmistä, samalla kuin hän ihailee nerokasta taiteilijaa. Ihminen ja taiteilija näyttävätkin hänessä olleen yhtyneinä täydelliseen sopusointuun. Mieltä ylentävää on nähdä, kuinka hän piti taiteensa pyhänä. Hänen täytyi kyllä, hädän ahdistaessa, turvautua marmorinhakkaajan koneentapaiseen työhön, mutta hän ei kertaakaan hankkiaksensa omaisilleen vähän runsaampaa leipää, luopunut siitä totuuden ja puhtauden ja omatakeisesti havaitun kauneuden vaatimuksesta, joka eli hänen sielussansa. Siinä sekä taiteilija että ihminen osottaa siveellistä lujuutta, joka vaatii kunnioitusta.

Kirjansa loppuriveissä hra Aspelin seuraavalla tavoin määrittelee Takasen merkitystä: . . . . «Kuitenkin voi nykyisyys olla vakuutettuna siitä, ett'ei jälkimaailma koskaan voi kieltää Johannes Takasen taiteilijaneron alkuperäisyyttä eikä myöskään olla myöntämättä hänelle sitä merkitystä suomalaisen taiteen historiassa, että hän ensimmäisenä on todistanut sen kansamme taipumuksen taiteelliseen tuotantoon, joka niin ylevästi esiintyy kansanrunoudessamme, myöskin voivan yhtä hienona, yhtä puhtaana, yhtä ylevänä ilmestyä kuvanveistotaiteenkin alalla». Siinä hänen elämänsä iäksi häviämätön, jalo tulos. Esitettynä havainnollisella ja miellyttävällä tavalla hänen elämäkertansa tarjoaa suomalaiselle lukijalle kaikin puolin hauskaa ja jalostuttavaa lukemista. Kun siihen tulee lisäksi, että ne monet kuvat (lähes 40), jotka kirjaa kaunistavat, ovat niin hienoja ja kaikin puolin eteviä, ett'ei niiden vertaista ole ennen koskaan meidän maassa — ja tuskin lähimmissä naapurimaissakaan — julkaistu, niin ei liene liian rohkeata toivoa, että hra Aspelinin teos on leviävä hyvinkin laajoihin piireihin. Se, joka kotiinsa hankkii semmoisen kirjan, ei ole kauppaansa katuva.

O. E. Tudeer.

K. Einiö. Lasten ensimmäinen kirja. Helsingissä 1887. Weilin ja Göösin tehdas- ja kirjainkustannus-osakeyhtiö. 135 siv. 8:o. Hinta 1: —.

Oppikirjojen kirjoittaminen vasta alkavia varten ei ole helppo tehtävä. Niinpä opetus ensi oppivuotena annetaankin parhaasta päästä suusanallisesti. Yhtä kirjaa vailla ei kuitenkaan tulla toimeen, sitä jonka no-

jalla sisäluvun opetusta on annettava. Mutta koska opetuksen onnistuminen aliasteella tässäkin aineessa riippuu etupäässä opettajasta, tulee ensimmäisen lukukirjan kelvollisuus tai kelvottomuus paraiten siitä, onko se rakennettu niin, että opettaja sitä helposti voi käyttää, vaiko ei. Meidän maassamme, jossa sisäluvun ensimmäinen opetus vieläkin hyvin usein on kodin suoritettavana, on aapelusten tekijäin täytynyt tavoitella kahta tarkoitusta: laatia kirjansa niin, että se voisi palvella sekä kotiopetusta että kouluopetusta. Mutta siinä kirjoittajalla on paha pulma edessään. Kotiväen käytettäväksi soveltuva aapelus ei saa olla rakennettuna aivan kombineeratulle metoodille, sillä sellainen, kun se joutuu valmistaumattoman opettajan ohjiin, tekee oppimisen lapselle kovin tukalaksi ja rasittavaksi. Kirja taas, jota kokenut opettaja käyttää koulussa, hidastuttaa ja viivyttelee edistymistä, jos se on kovin alkuperäiseen opetustapaan liittyvä.

K. Einiön lukukirjasta huomaa pian, että tekijä hyvin hallitsee ainettansa ja että hän on tavannut varsin onnellisen keskikannan ylempänä mainittujen vaatimusten välillä.

Kirja jakaantuu kahteen osaan: varsinainen aapelus ja lukukirja. Aapelus on rakennettu yhdistetyn kirjoitus-lukutavan mukaan, ja äänteiden erittelemistä varten käytetään mallisanoja. Tämä opetustapa on Saksassa yleinen ja pyrkii monin paikoin siellä sysäämään pois vanhemman, yksinkertaisemman synteettisen eli kokoilevan opetustavan, joka lähtee suoraan kielen äänteistä. Mallisanaksi pannaan jonkun esineen taikka väliin myös tekemisen nimi, jonka alkuäänteenä on harjoitettava äänne. Opettaja johtaa oppilaat kirjassa olevasta kuvasta sanaan, ja siitä sitten kuulon mukaan äänne eritellään, kirjoitetaan ja harjoitetaan yhdistyksessä muiden, ennen opittujen äänteiden kanssa. Metoodi vie pian perille eikä ikävystytä oppilaita, mutta kysyy taitavuutta opettajalta, jonka tähden harjaantumaton opettaja usein joutuu sitä seuratessaan ymmälle. K. Einiön kirjassa ilmestyy kuitenkin tarpeellinen rajoitus, joka kirjan käyttämistä paljon huojentaa. — Hän on tosin ottanut kirjoitus- ja painokirjaimet yht'aikaa, niinkuin saksalaisissakin aapeluksissa tavallisesti tehdään, mutta hän on pannut isot kirjaimet erinäiseen sarjaan, josta tosin on seurannut täytymys osaksi hankkia uusia mallisanoja kuvineen, osaksi toistaa vanhat, mutta tämä järjestys se helpottaa kirjan käyttämistä. — Mallisanain valinnassa on hyvin taitavasti menetelty; eräässä kohdassa olemme tekijästä erimieltä: uskomme että lapsi voipi konsonantti-äänteet erottaa helpommasti, jos ne ovat tavuun loppu-äänteenä kuin alku-äänteenä; sen vuoksi emme esim. *k*:ta selvittäessä tahtoisi sanoa *kirkko*, vaan ennemmin esim. *oksa*.

Kirjan toinen osa eli varsinainen lukukirja sisältää pieniä, hupaisia kertomuksia lapsien omasta olopiiristä ja elämästä, kertomuksia aika-ihmisten jokapäiväisistä töistä ja viimeksi kertomuksia eläimistä ja yksinkertaisimmista luonnon ilmiöistä. Tervetulleena apuna opettajalle pidämme

kirjan loppuun laadittuja kirjoitusharjoituksia, joiden mukaan oppilas ominpäin voi kotona harjoittaa kirjoitusta, ja eräitä sävellyksiä osviitaksi, miten ennen opittuja runopätkiä lauletaan.

Sekä ensi osan harjoitusluvut että toisen lukukappaleet vastaavat tarkasti lapsen kehityskantaa, ominaisuus, joka ei ole niinkään usein tavattavissa parhaimmissakaan lukukirjoissa, mutta joka tässä heti ilmoittaa, että kirjan tekijä on henkilö, joka itse on lapsia opettanut ja opetustapaansa monesti koettanut.

Muutamia objektivirheitä ja eräitä toisiakin kieltä koskevia virheitä kirjaan on pujahtanut, mutta ylipäänsä kieli on selvää ja sujuvata. Kirjoitustyypit eivät täsmälleen vastaa annettuja kirjoitussääntöjä, mutta tämä ei ole ollut tekijän syy, vaan on luettava puutteeksi painattamisessa, jota sentään sitäkin ylimalkaan pidämme onnistuneena. — Kuvat ovat yksinkertaiset mutta tarkoitustaan vastaavat. — Kirja on jo vuoden ajan ollut liikkeessä, ja koska tiedämme sen laajalle levinneen ja ennen pitkää pääsevän toiseen painokseen, ei ole tarvis sen enempää sitä sulkea alkeis-opettajain huomioon.

Lucina Hagman.

K. Raitio, Lukukirja lapsille, ensimmäistä lukemisen ja kirjoituksen opetusta varten. Runsaasti kuvilla kaunistettu. Porvoossa, Werner Söderström. 84 siv. 8:o. Hinta —: 85.

Tekijä selvittää pitemmässä esipuheessa, miten hänen lukukirjaansa on käytettävä. Arvatenkin on tämä selvitys aiottu valmistaumattomia opettajia varten. Luullaksemme se kuitenkin sitä tarkoitusta varten on liian supistettu ja vaillinainen, ja mitä taas varsinaisesti valmistuneihin opettajiin tulee, niin on se tarpeeton. Tämäkin kirja jakaantuu kahteen osaan niinkuin edellinenkin. Aapelus liittyy kokonaan siihen synteettiseen opetustapaan, joka «*Länkelän Ensimmäiseen lukukirjaan*» on järjestetty ja kirjan toinenkin osa muistuttaa mainittua lukukirjaa. Suuri osa sen kappaleista on samoja kuin Länkelässä, ja ne ovat kyllä hyviä, niinkuin nekin, jotka ovat Luonnonkirjasta ja muista Topeliuksen tuotteista otetut. Sisältöä vastaan monissa muissa kappaleissa täytyy muistuttaa, että se on raskasta ja tuntuu liian saarnaavalta. Jos luetettaisiin yhdessa jaksossa kaikki nuo 16 ensimmäistä lukukappaletta, niin oppilaat varmaan väsyisivät eivätkä luullaksemme saavuttaisi sen hartaampaa mieltä, kuin jos olisi jotakin vähän keveämpää ja käytännöllisempää pantu väliin.

Kirja on tyypillisessä suhteessa varsin onnistunut: paperi ja painos hyvää — ainoastaan kirjoituspainos tässäkin huonoilla tyypeillä laitettu — ja kuvat erittäin hauskat ja havaannolliset.

Lucina Hagman.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Sinivuokkoja Suomen salomailta. Kiehkuroitsi *Nestor T—r.* 1:nen vihko. Porissa 1888. Hinta 50 p. — Jernvägsstyrelsens i Finlan berättelse för År 1887. Hels. 1888. — Suomenmaan virallinen tilasto. XVIII. Teollisuustilastoa. 3. Vuodelta 1886. Edell. osa. Helsingissä 1888. — Vähäisiä kirjelmiä, julkaissut Suom. Kirj. Seura. VI. *A. V. Ervasti*, Väkiluvunseikoista Venäjän Karjalassa. Hels. 1889. 50 p. — Geografiska Föreningens Tidskrift. N:o 1. December 1888. Hels. 1 m. — Sastamala, H. G. Porthans jemte efterföljares misstag derom; med ledning af C. H. Asp, framlagdt af *J. O. I. Rancken.* Vaasa 1888.

Finsk Tidskrift, T. XXVI H. 1, Januari 1889. Sisältää: Alfred Jensen, Några karaktäristiska drag ur den nyare ryska novellistiken; J. J. Tikkanen, Johannes Takanen; Wilhelm Chydenius, Tullpolitik. — I Bokhandeln. — Öfversikt.

Das Magazin für die Litteratur des In- u. Auslandes, toim. W. Kirchbach, 1889, n:rot 1—4. Sisältävät m. m.: K. Blind, Urältestes Germanen-Volk; W. Kirchbach, Die Frau vom Meere (Ibsenin teos saapi jotenkin ankaran arvostelun osakseen); J. C. Poestion, Kalevala; J. Sarrasin, Victor Hugos schriftstellerischer Nachlass.

Ensimmäisen vihon sisällys.

Suomalaista saduntutkimusta. Kirj. Eliel Aspelin.
Suomen valtiovarojen hoidosta. I. Kirj. E. G. Palmén.
Keisari Aleksanteri I ja Suomen valtiollinen asema. Kirj. J. R. Danielson.
Tumma ja vaalea (runo). — Veldeslaakso (runo). Kirj. J. H. Erkko.
Suomalainen Teaatteri. Sirkka. — Sorrentossa. — Tuittupää. Kirj. E. A—n.
Kotimaan kirjallisuutta:
Eliel Aspelin, Johannes Takanen. Elämä ja teokset. Arv. O. E. Tudeer.
K. Einiö, Lasten Ensimmäinen kirja. — *K. Raitio*, Lukukirja lapsille ensimmäistä lukemisen ja kirjoituksen opetusta varten. Arv. Lucina Hagman.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1889.

VALVOJA.

Yhdeksäs vuosikerta.

Toinen vihko. Helmikuulla 1889.

T o i m i t u s:

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy tänä vuonna samankokoisena ja samanhintaisena kuin vuonna 1888. Sitä voipi tilata Helsingissä G. W. Edlundin, Waseniuksen ja Wickströmin ja K:n kirjakaupoissa sekä O. V. Laurentin ja K:n luona, Turussa A. V. Jahnssonin ja Wiipurissa Cloubergin ja K:n kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on 10 Suomen markkaa *koko vuosikerralta ja* 5 markkaa 50 penniä *puolelta vuodelta; maaseuduilla postimaksut tulevat lisään.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata A. Lindebergin kautta Pietarissa tahi suoraan toimitukselta, jolloin numerot laitetaan perille ristisiteessä. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kopeikkaa *koko vuosikerralta,* 2 ruplaa 50 kop. *puolelta.*

Valvojan toimi on edelleenkin liikkuva valtio-elämän, kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alalla.

Kansamme valtiollinen kehitys on nykyään kääntymäisillään uusiin suuntiin. Suomen kieli on saanut tärkeimmät oikeutensa lainlaadinnan kautta tunnustetuiksi. Kielikysymys tosin ei ole vielä päivänjärjestyksestä poistettu; etenkin on yhä silmämäärränä pidettävä, että periaatteelliset myönnytykset saataisiin itse elämässä täysin määrin toteutetuiksi. Mutta kieltämätöntä on, että ne kansalliset ja vapaamieliset aatteet, jotka ovat olleet kieliharrastuksen ytimenä, tätä nykyä ovat ruvenneet esiintymään uusilla aloilla ja uudessa muodossa. Pysyen horjumatta kansallisella kannalla Valvoja aikoo valppaasti seurata näitä uuden ajan rientoja.

Kotimaassa ilmestyvää kirjallisuutta Valvoja aikoo niin tarkkaan kuin mahdollista pitää silmällä; sen ohessa etenkin katsauksissa esitetään ulkomaan kirjallisuudessa havaittavia rientoja.

Tieteen ja taiteen pyrintöjä esitellessään Valvoja on sekä aineiden valintaan että esitystapaan katsoen tavottava suuremman sivistyneen yleisön harrastuttamista.

Mikäli tila myöntää Valvoja tarjoaa myöskin kaunokirjallista lukemista, parhaasta päästä alkuperäistä.

Edelleenkin Valvoja luottaa niiden kirjailijain myötävaikutukseen, jotka tähän asti ovat olleet sille apuna. Sen ohessa toimituksen on onnistunut lehden kantajoukkoon liittää uusiakin voimia.

Ahdas on aikakauskirjamme tila usein osottanut olevansa sen ohjelman toteuttamiseksi, ja johonkin määrin on Valvojaa tänäkin vuonna täytynyt laajentaa, vaikk'ei nykyinen tilaajamäärä tarjoa sille riittävää kannatusta. Taloudellisen ahdingon ovat kuitenkin yksityiset asianharrastajat osaksi poistaneet kolmeksi vuodeksi annetulla takauksella. Toimitus sitä paitsi luulee voivansa luottaa siihen, että Valvojan harrastuksilla on yleisön kannatusta ja että suomalainen kirjallinen lehti on yhä kasvavalle kirjallisuudellemme aivan välttämätön. Yleisön tulee ratkaista, onko toimitus siinä kohden pettynyt, vai voidaanko lehteä laajentaa sen mukaan kuin kehittyvä henkinen elämämme vaatii.

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.
Vastaava toimittaja.
Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Huomaa! *Kunnioitettavia herroja kustantajia pyydetään ystävällisesti lähettämään Valvojan Toimitukselle kustantamiansa heti niiden ilmestyttyä, jotta arvosteleminen voisi tapahtua säännöllisemmin.*

Suomi ja pohjoisvaltojen politiikki 1700-luvulla.

Joh. Rich. Danielson, Die nordische Frage in den Jahren 1746—1751. Mit einer Darstellung russisch-schwedisch-finnischer Beziehungen 1740—1743. Helsingissä 1888, G. W. Edlundin jaettavana. 455 + 215 s. 8:o. Hinta 12: —.

Se lavea teos, jonka prof. Danielson viime keväänä julkaisi «pohjoismaisen kysymyksen» vaiheista 1740-luvulla, on sekä suunnitelmansa että kielensä puolesta aiottu tieteelliselle yleisölle. Sen arvosteleminenkin on sen vuoksi oleva tieteen tehtävä, eikä tässä sellaiseen yritykseen mielitäkkään. Vaan suuren alkuperäisen historiallisen tutkimuksen ilmestyminen ei ole vielä meidän oloissa niin jokapäiväinen asia, että sellaista sopisi jättää puheeksi ottamatta tässäkään aikakauskirjassa. Ja sisällykseltään onkin kysymyksessä oleva teos senlaatuinen, että siinä esitetyt tutkimuksen tulokset likeisesti koskevat jokaista suomalaista.

«Pohjoismainen kysymys» syntyi siitä muuntuneesta asemasta, johon Ruotsi ja Venäjä joutuivat kiivaan ottelun perästä 18 vuosisadan alulla. Selvää oli, ett'ei Uudenkaupungin rauha lopullisesti ratkaissut riitaa. Ruotsin entisyys oli siksi mahtava, ett'ei sitä voinut yhdellä iskulla pyyhkäistä pois, eikä Venäjäkään ollut vielä päässyt niiden pyyteitten perille, jotka sille olivat seurauksena Pietari Suuren laajasuuntaisista tuumista. Kuten tunnettu, saatiin vielä kolme kertaa sotakentällä miekkoja mitellä, ennenkuin väli lopullisesti selvisi. Sotien väliaikoina taas ajettiin lakkaamatta valtiotaidon vehkeillä ja juonitteluilla samoja asioita. Kummatkin nämä ratkaisutavat tulivat esiin sillä vuosikymmenellä, jonka tapauksia tässä kirjassa kuvataan.

Suomea on kysymys koko ajan koskenut hyvin likeisesti. Ollen osana Ruotsin valtakuntaa, sai Suomi raskaasti kantaa kuormaa niistä ponnistuksista, joihin emämaa ryhtyi asemansa puolustamista ja pelastamista varten.

Suomen kohtalo oli melkein aina puheina, kun kysymyksestä neuvoteltiin valtain kesken. Ja Suomen tila tuli verraten enimmän muuntumaan, kun v. 1809 «18 vuosisadan pohjoismainen kysymys sai suorituksensa». Luonnollisesti kääntyy siis suomalaisen historiantutkijan sekä myöskin lukijan mieli ihan erityisistäkin syistä tähän kohtaan pohjoismaiden historiassa. Kierteleväthän sen monissa mutkissa meidän valtiollisen olemassa olomme juuret.

Isonvihan haavat olivat syvälle syöpyneet myöskin Ruotsin valtioruumiiseen. Maassa, jonka «historia oli ollut sen kuningasten», oli yht'äkkiä hallitusvalta heikontunut mitättömäksi ja ohjat joutuneet säädyille. Niissä taas oli jyrkkä ylimysvaltainen henki voitolla. Tärkein osa eduskuntaa ei ollut siveellisen velvoituksen siteillä kansan suureen enemmistöön kiinnitetty eikä se myöskään sellaista tukea toimillensa hakenut. Tässä sekaannuksen tilassa kehittyi siis vähitellen mitä katkerin puolue-elämä, jossa itsekkäisyys kasvoi isänmaan etua ylemmäksi, niin että sille pantiin kaikki uhriksi. Prof. D:n tutkimukset ovatkin tavallansa tulleet tuomiokirjaksi rikoksista, joiden suuruutta ja luontoa tähän asti on tuskin osattu aavistaa.

Tunnettua on ollut, ett'eivät Ruotsin vapauden ajan pääpuolueet, hatut ja myssyt, tyytyneet omiin voimiinsa keskinäisessä taistelussansa. Hattujen selänsuojana oli pitkin aikaa Ranska, toisinaan myöskin Preussi. Mutta myssyjen suhde ulkovaltoihin on tähän asti ollut hämärässä. Siitä on ollut epäluuloja, vaan ei varmoja tietoja olemassa.

Juuri tämän seikan valaiseminen on prof. D:lla ollut varsinaisena päämääränä, vaikka hän on teoksessansa selvittänyt monta muutakin kohtaa valtakuntain politiikissa pohjoismaiseen kysymykseen nähden. Hän on tätä varten tehnyt arkistotutkimuksia Moskovan, Helsingin, Tukholman, Kööpenhaminan ja Lontoon arkistoissa, käyttäen hyväksensä myöskin Parisista ja Berlinistä saatavia asiakirjoja. Luonnollisesti viittaamme tässä kirjoituksessa ainoastaan tärkeimpiin tuloksiin hänen tutkimuksistansa.

Erimielisiä on oltu siitä, milloin myssyt joutuivat vehkeilyihin ulkovaltain kanssa. Koskinen sanoo Suomen kansan historiassansa, ett'eivät he vielä ennen vv. 1741—43 sotaa «viljelleet minkään ulkovallan ystävyyttä.» Samalla hän kuitenkin mainitsee siinä sekä myöskin kirjassansa «Yrjö Maunu Sprengtportenista ja Suomen itsenäisyydestä», että joidenkuiden myssyjen, varsinkin suomalaisten kanssa oli Venäjän Tukholmassa oleva lähettiläs Mikael Bestushev yhteydessä jo ennen sotaa. Ruotsalainen C. G. Malmström, joka on kirjoittanut lavean esityksen vapauden ajasta, pitää myös-

kin tätä puolta heidän menettelyssänsä sodan onnettoman lopun ja sen seurausten synnyttämänä.

Prof. D. esittää asian toisin. Äsken mainitun Venäjän lähettilään kertomukset osottavat nimittäin, että ainakin jo 1740-vuoden valtiopäiville valmisteltaessa olivat myssyt Venäjän kanssa tekemisissä tavalla, joka ansaitsee paljoa suurempaa huomiota, kuin sille tähän-astisten tietojen nojalla on tahdottu antaa. Sekä Venäjän että Englannin rahoilla ostettiin ääniä vallassa olevan puolueen kukistamiseksi. Mutta tuli arveluttavampiakin puoluekeinoja puheeksi.

Tässä sopinee jo aluksi vetää esiin muuan muistutus, jolla eräältä tunnetulta taholta täällä Suomessa on tahdottu tehdä epäiltäväksi niitä tietoja pimeistä petosjutuista, joita prof. D:n kirjassa on. On näet sanottu, että kun ne enimmäkseen ovat valtakuntain lähettilästen kertomuksista hallituksillensa, voi niissä olla paljon semmoista, mitä lähettiläät ovat nähneet hyväksi kertoa oman etunsa kannalta ja panna jonkun ruotsalaisen puolueen päähän. Tällainen menettely olisi tietysti ollut mahdollista. Vaan kun ottaa huomioonsa, että eri lähettiläät ovat yhtä mittaa, pitkän ajanjakson kuluessa säännöllisesti tehneet tiliä välistänsä erään maan puolueen kanssa ja että eri maiden lähettilästen kertomukset tärkeissä kohdissa ovat yhtäpitäviä, niin epäilys, jollei siinä ole sivutarkoituksia, tuntuu todellakin liialliselta.

Mutta palatkaamme Bestushevin kertomuksiin. Niistä näkee vastapuolueen, johon kuuluivat m. m. entinen valtaneuvos Thure Bielke ja kenraali Staël von Holstein, tahtoneen saada sodanvaaralla aikaan tyytymättömyyttä hallitukseen. Eikä edes pelotteluun tyydytty. B. puhuu kirjeissänsä hallituksellensa myöskin *Suomen irroittamisesta Ruotsista.* Tämä tapahtui keväällä 1741, jolloin hatut olivat päässeet täydellisesti voitolle valtiopäivillä. Myssyt olivat muka tulleet siihen vakaumukseen, että ainoastaan siten voitaisiin vastustajat kukistaa. Jos taas muut vallat ottaisivat siitä sekautuaksensa Venäjän ja Ruotsin välisiin asioihin, voisi Venäjä julistaa luopuvansa Suomesta, kun saa korvausta Ruotsin ministeristön loukkauksista ja takeita vastaisesta turvallisuudesta. Samaan suuntaan kävivät useat myöhemmätkin kertomukset.

Tietysti eivät myssyt voineet itsekään ajatella Venäjän vain noin uhataksensa ryhtyvän valloitushankkeisiin. Bestushev kertoo nimittäin «hyväin ruotsalaisten patrioottien hänelle myöntäneen», että oli täydellisesti Venäjän

hallituksen vallassa jättää Suomi Ruotsille tahi valloittaa se itsellensä. Huomauttaen että harrastus rauhan säilyttämiseksi Venäjän kanssa oli kyllä oikeutettu, lausuu prof. D. tästä heidän politiikistansa: «Koettaessaan kotimaisten vastustajain kukistamiseksi jouduttaa Ruotsin ja Suomen eronhetkeä pettivät he isänmaatansa sekä myöskin samalla epäsuorasti antoivat — he puolestansa — Suomen kansalle oikeuden jättää yhteys Ruotsin kanssa ja kulkea omaa tietänsä. Sillä velvollisuudet ovat molemminpuoliset.» Samaan aikaan oli, niinkuin hyvin tunnetaan, Suomi toisellakin puolueella itsekästen etujen kauppahintana. Jos huonoimmin käy alotettavassa sodassa, niin «Suomi sortuu tahi menee», laskivat he välittämättömästi. Sillä tuon sodan kauttahan oli koetettava pelastaa puolue ahdingosta.

Myssyt näkyvät lohduttaneen itseänsä sillä, että suomalaiset itsekin, tyytymättömiä kun olivat oloonsa, pyrkivät erilleen Ruotsista. Tässä olettamuksessa ei ollut prof. D:n esityksen mukaan perää. Sillä vaikka tyytymättömyyden aiheita olikin paljon noina aikoina, jolloin m. m. kielensorto täällä Suomessa oikeastaan alkaa, niin valtiollista erikoismieltä ei suomalaisissa kuitenkaan ollut. Muutamia suomalaisia on tosin ollut vehkeissä Bestushevin kanssa, vaan *suomalaisina* he eivät ole niissä esiintyneet.

Kuitenkin näyttää Bestushev ruvenneen uskomaan myssyjen luulotteluja suomalaisista. Prof. D. esittää luultavaksi, että juuri Bestushev on tämän ruotsalaisen vaikutuksen alaisena antanut *Suomen itsenäisyyden aatteelle* sen *muodon*, jossa se lausuttiin Elisabet keisarinnan manifestissa Maalisk. 1742. Emämaasta eroamisen tuuman vierasperäisyyttä osottaa suomalaisten laimeus sitä kohtaan. Vasta kun sotatapauksista kesällä 1742 oli ruvettu huomaamaan kaiken olevan hukassa, otettiin se tarkemmin punnittavaksi. Tämän vuoden syyskesältä on olemassa useita kirjeitä eri osista maata, joissa asukkaat ilmoittavat heittäytyvänsä keisarinnan armoille; vaan valtioseikkoihin ei niissä juuri paljoa puututa.

Merkillisin mielipiteen ilmaus oli se tähän saakka tuntematon maakuntakokous, joka pidettiin Turussa Lokakuulla 1742. Siinä oli edustettuna kukin sääty Turun ja Porin läänistä ja päätökseksi tuli, että oli lähetyskunnan kautta pyydettävä keisarinnaa toimittamaan Holsteinin herttua Suomen Suuriruhtinaaksi. Mutta lähetyskunta ei päässyt perille, sillä valloitettuna kansana ei suomalaisilla enää ollut, niin venäläinen ylipäällikkö selitti, oikeutta nojautua manifestin lupauksiin. Asukkaat tekivät uskollisuuden valan keisarinnalle. Ainoastaan Pohjanmaan papiston ja virkamiesten

edustajain tiedetään kokouksessansa Vaasassa panneen manifestin täyttämisen valanteon ehdoksi.

Rauhanteossa sai Ruotsi takaisin suurimman osan Suomea. Keisarinna tahtoi mieluummin määrätä Ruotsille perintöruhtinaan, kuin pitää siltä valloitetut maat. Eikä ole syytä otaksua, ett'eivät varsinkin alemmat kansanluokat Suomessa olisi olleet tähän päätökseen tyytyväisiä.

Mutta Ruotsille oli Turun rauha täydellisen alentumisen merkkinä. Melkein vihollisen kädestä oli se saanut vastaan-ottaa kruununperillisen ja sitä vanhan vihollisen väellä puolustaa. Itsenäistä ulkopolitiikkia ei tahdottukaan ajatella. Riitautuminen Tanskan kanssa perintöruhtinaan vaalin johdosta teki heikkouden ja riippuvaisuuden Venäjästä vielä tuntuvammaksi. Ainoastaan vaivalloisesti kohosi se tästä sortotilastansa seuraavien vuosien vaiheissa. Turmiollisen sodan seurauksista selvittyänsä rupesivat hatut jälleen innolla ajamaan kansallisen vapautuksen asiaa, siten sovittaen hairauksiansa isänmaan asiain hoidossa. Itsenäisyyden edustajiin entistä suojelijaansa vastaan yhtyi myöskin verraten pian kruununperijä, varsinkin sen jälkeen, kuin hän oli joutunut naimisiin Fredrik Suuren sisaren Lovisa Ulrikan kanssa.

Tietysti herätti tämä käänne tyytymättömyyttä Venäjällä. Aadolf Fredrik sai kesällä 1745 keisarinnalta varoituskirjeen käytöksensä johdosta. Yleis-eurooppalaiset valtioseikat, Venäjän ja Itävallan liitto ja yhteinen viha Preussiä vastaan, jonka kanssa taas Ruotsi oli käynyt yhä ystävällisemmälle kannalle, sekä Englannin nurjamielisyys Ruotsia kohtaan kannattivat tässä suurkanslerin Aleksei Bestushevin, Mikaelin veljen, vihamielisiä hankkeita. Ruotsin kukistaminen oli tällä valtiomiehellä ikäänkuin erityisenä tehtävänä. Yhteyttä myssyjen kanssa pidettiin vireillä, vaikka Luberas, joka sodan jälkeen tuli Venäjän lähettilääksi, oleskelikin hattujen seuroissa.

Epäsopu pohjoisten naapurivaltojen kesken sekä Ruotsin puolueolojen kurjuus tuli varsinkin ilmi vv. 1746—47 valtiopäivien kestäessä.

Malmström on tässä kohdassa käyttänyt esityksessänsä lähteinä Ruotsin ja Ranskan arkistoista saatavia asiakirjoja, ja vähän myöskin Englannin lähettilään Guy Dickensin kertomuksia hallitukselleusa. Johonkin määrin onkin hän tullut arvaamaan puoluekiihkon laidan näinä aikoina. Niinpä hän sanoo esim. kuvatessansa puolueiden kantaa Ruotsissa ennen valtiopäiväin alkua, että myssytkin olivat puoluevihassansa käyneet entistänsä katkerammiksi «eivätkä epäilleet käyttää ulkovaltain apua sisällisessä riidassa».

Mutta tällä »avulla» hän tuskin tarkoittaa muuta kuin rahoja. Ankarampia syytöksiä, jotka hän näkee sen puoluevainon selvityksessä, joka raivosi varsinkin valtiopäiväin loppuajoilla, näyttää hän ylimalkaan epäluulolla katselevan, koska hänen mielestänsä »hatut yrittivät häpäisemään kaikki valtiolliset vastustajansa maanpettureiksi ja ulkovaltain kätyreiksi».

Valitettavasti näyttää noissa syytöksissä olleen liiankin paljon perää. Venäjän uusi lähettiläs Tukholmassa, Korff, joutui nimittäin prof. D:n esityksen mukaan heti kesällä 1746 neuvotteluihin myssyjen kanssa, joista hän mainitsee m. m. kuuluisan Samuel Åkerhjelmin, ja vähää myöhemmin tulivat talonpoikaissäädyn puhemies Ola Håkansson, provasti Serenius y. m. salaa hänen puheillensa. Korff oli Pietarista saanut nimenomaisen kehotuksen tehokkaasti ryhtymään asioihin. Siihen olivat myssytkin taipuvaiset. »Lieviä» välikappaleita (rahoja) oli muka kylliksi käytetty, jotta oli aika käydä »ankarampiin» käsiksi. Syksyllä 1746 sai Korff käskyn ilmoittaa Ruotsin hallitukselle erään venäläisen laivaston-osaston matkallansa Kronstadtista Tallinnaan tulevan »myöhäisen vuoden-ajan vuoksi» ehkä myöskin poikkeamaan Suomen rannikolle. Valtiollisia välejä ei tahdottu vielä rikkoa. Vaan erityisesti viitattiin kirjoituksessa Korffille tuon toimenpiteen tapahtuneen »oikeamielisen puolueen» yllytyksistä. Epätietoista on, oliko Korff liian malttamattomasti selittänyt »ystäväinsä» toivomuksia. Vaan ainakaan ei tuo vihollisten liikkuminen valtakunnan rajoilla herättänyt heissä levottomuutta. Korffin sanain mukaan olisivat he toivoneet niiden saapuvan lähemmäksi Tukholmaa. Vähää myöhempään esittivät nuo »patriootit» erään yhteisen kokouksen jälkeen ajatuksensa kirjallisesti. Aseellista sekaantumista ei siinä pyydetä ennen valtiopäiväin loppua, vaan kauppaolojen polkemisella voisi muka tyytymättömyyttä saada vireille. Eräs toinen samansuuntainen kirjoitus oli tehty liikuttavammaksi. Siinä kuvattiin rahallista apua kerrassaan mitättömän arvoiseksi, josta olisi paras luopua.

Mutta hatut saivat pian monta tärkeää voittoa. Elisabetin varoituskirjeeseen Aadolf Fredrikille vastattiin »kansallisella julistuksella». Valtiopäivillä yllättivät he vastustajansa valtaneuvosten vaalissa ja saivat kaikki 5 avointa sijaa haltuunsa. Suojelusliitto Preussin ja Ranskan kanssa sovittiin syksyllä 1746 ja vahvistettiin seuraavana keväänä. Valtiollinen asema oli jo sen verran vahvistunut, että uskallettiin kieltäytyä Venäjän samaan aikaan tekemästä kutsumuksesta osalliseksi sen ja Itävallan väliseen liittoon.

Ei epäilty enää ryhtyä suoranaisiin hyökkäyksiinkään. Korffista tehtiin keisarinnalle valitus, josta ei tosin ollut apua, vaikka Korff yksityisesti sai kotoa nuhteita malttamattomuutensa vuoksi. Kotioloissa onnistuttiin paremmin. Ensi uhreiksi joutui kaksi Tukholman kauppiasta, Springer ja Hedman, jotka kumpikin olivat jaelleet Venäjän rahoja ja olleet osallisina hurjimmissa hankkeissa. Pääisku oli tähdätty myssyjen johtajaan Åkerhjelmiin. Häntä syytettiin etupäässä n. s. prinsipalaatti-opista, jolla hän muka oli loukannut perintöruhtinaan asemaa. Vaan näiden ahdistustenkin aikana kestivät kamalat juonet. Ennen Springerin vangitsemista sai Korff keisarinnalle toimitettavaksi uuden sekaumispyynnön, jossa koetettiin näyttää tarpeelliseksi, että 25—30,000 miehen suuruinen sotajoukko liikkuisi rajoilla. Tämän kirjeen tekijöistä on Korff maininnut m. m. provasti Sereniuksen.

Venäjällä oli ruvettu ottamaan myssyjen toivomuksia entistä enemmän huomioon ja yhä enemmän selkoa heidän suunnittelujensa mahdollisuudesta. Jo syksyllä 1746 oli Korffia käsketty ilmoittamaan niiden nimiä, jotka hänen kanssansa neuvottelivat. Seuraavana keväänä hän sai neuvoa niitä suoraan kääntymään keisarinnan puoleen asioissansa. Tähänkin myssyt suostuivat. Hyvin varovaisesti kertoo jo Malmström hankkeesta. Hän on saanut tietonsa Guy Dickensin kertomuksesta. Venäläisistä papereista selvenee asia tarkemmin. Keisarinnan kehotuksesta lähettivät nim. myssyt keväällä 1747 erään vanhan puoluemiehen kanslianeuvos Ranchstedtin Pietariin. Hänen kirjallinen anomuksensa on venäläisistä papereista tavattu. Se käy samaan suuntaan kuin edellisetkin sekaumispyynnöt.

Omasta puolestansa olisivat Venäjän valtiomiehet olleet hyvinkin taipuvaiset näitä kehotuksia tottelemaan. Vaan liittolaiset vitkastelivat. Englanti yllytti kyllä monta monituista kertaa Venäjää hyökkäämään Suomeen ja ylimalkaan ryhtymään tositoimiin, vaan väittäen ett'ei sille ollut Ruotsin olojen muunnoksesta niin suurta hyötyä kuin Venäjälle, ei se omasta puolestansa luvannut viime aikoina enää edes tehokasta raha-apua sotaan. Tanska, joka asemansa vuoksi saavutti tässä pohjoismaisessa kysymyksessä hyvin suuren merkityksen, pysytteli aina vain valmiina hyötymään asiain tilasta.

Venäjä näkyy jo keväästä ja kesästä 1747 menneen tuumissansa pidemmälle kuin esim. Malmström arvaakaan. Hänen tietensä ei nim. ollut tekeillä hyökkäyksiä perintöjärjestystä ja Tessinin asemaa vastaan. Molempiin seikkoihin saa kuitenkin selvät todistukset Venäjän ja Englannin pää-

ministerin kirjeistä. Bestushev lausui suoraan, että jos Englanti lupaisi apuansa yritykseen, niin karkoitettaisiin Aadolf Fredrik ja Englanti saisi määrätä hänelle jälkeläisen. Englannin estelyksistä mainittiin juuri vasta. Varsinkin perintöruhtinaan määräämis-asia näyttää siitä olleen liian laajalle ulottuva hanke. Siten raukesivat Bestushevin ponnistukset, joihin m. m. kuului Suomen valloittaminen.

Valtiopäiväin lopulla olivat hatut sisällisissä asioissa täydellisesti voitolla. Kansan suuri enemmistö oli heidän puolellansa, hallinto heidän käsissänsä, sillä Tessin, heidän johtajansa, tuli kansliapresidentiksi. Valtiopäiviä ei tarvinnut kutsua kokoon ennenkuin v. 1751, vaikka sotaisiinkin toimiin olisi ollut ryhdyttävä. Myssyt olivat kerrassaan masennuksissa. Springer ja Hedman olivat vankeuteen tuomittuina. Åkerhjelm tosin julistettiin syyttömäksi, vaan neuvostosta oli hänen erottava ilman eläkettä, joka suosio oli vielä osotettu v. 1739 eronneille valtaneuvoksille. Entistä varovaisemmin kävivät sen vuoksi keskustelut Korffin kanssa.

Mutta eivät selkkaukset vielä tähän loppuneet. Seuraavina vuosina oli Ruotsin itsenäisyys vielä suuremmassakin vaarassa kuin tähän asti. Eikä sekään pimeä puoli, joka tässä on puheena ollut, vielä valkene. Malmström on kyllä antanut Åkerhjelmista sen todistuksen, että hän todella näkyy tästä puolin pysyneen erillään valtiollisista asioista, niinkuin hän virasta erotessansa lupasi. Ruotsin kansa, joka on monin tavoin tämän merkillisen miehen muistoa kunnioittanut, on ollut samaa mieltä. Mutta historiallinen tarkastus näyttää vielä edelleenkin tuovan esiin pahoja tahroja hänen jälkimaineeseensa. Keväällä 1748 tulivat sekä Korff että Guy Dickens muuttamaan pois Tukholmasta. Edellisen röyhkeä käytös oli usein suututtanut hattuja. Fredrik kuningas, joka siveelliseltä ryhdiltään oli hallituksensa loppuajoilla yhtä heikko kuin valtiolliseltakin, oli kyllä suoraan kehottanutkin Korffia toimimaan myssyjen hyväksi, vaan kuitenkin saivat hatut hänen nyt kirjoittamaan keisarinnalle ja lausumaan toivovansa, että tuo epäsovelias lähettiläs siirrettäisiin pois Tukholmasta. Korff lähetettiin Kööpenhaminaan ja hänen jälkeiseksensä tuli Panin. Englannin ja Ruotsin valtiollinen yhteys rikkoutui erään rettelön vuoksi, niin ett'ei niillä 18 vuoteen ollut edustajia toistensa hoveissa.

Panin osasi käyttäytyä varovaisemmin ja osaksi poistaakkin edeltäjänsä herättämää vastenmielisyyttä. Mutta entisestä menettelystä ei hänkään luopunut. Korff oli sulkenut seuraajansa Åkerhjelmin suosioon ja pyytänyt

antamaan sille ohjauksia. Eikä Åkerhjelm hänen luottamustansa pettänyt. Myssyjen kehotukset kävivät tästä lähtein entistä tärkeämmiksi. Syysk. 1748 tuli Pietariin kirjoitus «Raisonnements d'un Patriote», jonka tekijän kanssa Panin ilmoitti usein keskustelleensa Ruotsin asioista. Ja muiden «patriottien» oli hän huomannut olevan samaa mieltä. Kirjoituksessa huomautetaan, että pikainen apu olisi tarpeen maan oloissa. Sitä varten olisi Venäjän hyökättävä sotajoukoilla Suomeen, Tanskan Norjaan. Sodan uhka synnyttäisi nim. jo tyytymättömyyttä siksi, että sen avulla saataisiin toimeen systeemin muutos. Venäjän olisi vaan julistuksilla levitettävä tieto, ett'ei se aio muuta kuin turvata vapautta Ruotsissa. Sillä oikeamielisten valtaan tullessa syntyisi hyvä sopu naapurivaltojen välille itsestäänkin. Elokuussa oli Panin ollut Åkerhjelmin puheilla, joka asui tähän aikaan maatilallansa lähellä Tukholmaa ja hyvin huolellisesti salaili yhtymisiänsä P:n kanssa, jott'eivät ne julkisuuteen joutuisi. Åkerhjelm oli silloin melkein kokonaan samaa mieltä kuin «patriote». Ja samaan suuntaan kääntyivät puheet paria kolmea kuukautta myöhemmin.

Ruotsin sisälliset olot antoivat tähän aikaan erityistä yllykettä Venäjän vihamielisille hankkeille. Prof. D. on preussiläisten lähteitten avulla näyttänyt, että Lovisa Ulrikan vallanhimo ja rohkeus meni tähän aikaan pidemmälle, kuin Malmström esittää. Jonkunlainen vallankumous-suunnitelma oli valmiiksi mietittynä, vaikka se vielä pysyi luotettavimpien salaisuutena. Preussin Fredrik oli virittänyt tätä tuumaa. Vaan tuuli kääntyi kohta ja Fredrik, joka ei tahtonut «purjehtia vastaista», rupesi varoittelemaan sekä ilmoittikin pian jyrkästi vastustavansa koko yritystä, joten siitä oli luovuttava. Mutta Venäjälläkin oli siitä vihiä saatu, eikä tietysti jätetty käyttämättä tällaista pelotinta varsinkaan Tanskassa. Siellä onnistuttiinkin paremmin, kuin keskusteluissa Englannin ja Itävallan kanssa. Tehtiin sopimus Ruotsin valtiomuodon muunnoksen ehkäisemiseksi ja päätettiin julistuksilla ilmoittaa Ruotsin hallitukselle sopimuksesta. Tanska antoi julistuksensa alussa v. 1749. Siinä se ilmoitti vastustavansa Ruotsin valtiomuodon muunnosta, jollei sitä koko kansa kannattanut. Venäjällä tuommoista julistusta pidettiin liian laimeana ja sillä taholla mentiin paljon pidemmälle. Uudenkaupungin rauhan 7:nnen §:n nojalla väitti Venäjä olevansa oikeutettu suojelemaan Ruotsin valtiomuotoa. Vaikka tämä sekaantumis-oikeus oli Turun rauhakirjassa vaitiololla kielletty, ei Ruotsissa kuiten-

kaan uskallettu sillä kertaa muuta kuin vakuuttaa, ett'ei muunnoshankkeita ollut tekeillä.

Vaara olikin peljättävissä. Tanskalle esitti Venäjä jo valmiin ehdotuksen sodan julistukseksi. Liittokirjan ehdotuksessa oli Tornion joki määrätty Ruotsin rajaksi, josta saakka Suomi oli joutuva Venäjän haltuun. Ja vähää myöhempään tiedusteltiin kaikilta liittovalloilta, eivätkö he tunnustaisi Venäjän turvallisuuden ja pohjoismaiden rauhan vaativan sodan alkamista ja avullansa kannattaisi sitä.

Nämätkin sotapilvet haihtuivat äkkiä. Englanti ei millään suostunut ottamaan osalleen uuden kruununperillisen asettamista. Itävalta ei myöskään tahtonut sekaantua Venäjän ja Ruotsin väleihin. Tärkeintä oli, että Tanska peräytyi kokonaan. Vaaran hetkellä olivat hatut, etupäässä Tessin, saaneet Aadolf Fredrikin luopumaan oikeudestansa Slesvig-Holsteiniin. Eikähän Tanska ollut muuta tahtonutkaan. Siispä se voi Heinäk. 1749 yhtyä Ruotsin kanssa liittoon, joka sitten julkaistiin syksyllä.

Yksin ei Venäjä tietysti uskaltanut aseisiin ryhtyä. Pian huomataankin sen jo luopuneen sotatuumista. Se sai vaan miettiä, miten kunnialla peräytyä. Vähitellen rupesi se muka luottamaan Ruotsin hallituksen vakuutteluihin, ett'ei hallitusmuoto ollut vaarassa. Tanskan kanssa tehdyn alkusopimuksen turvissa oli Ruotsi jo uskaltanut ylpeästi vastata Venäjän kesällä 1749 uudistamaan julistukseen Ruotsin hallitusmuodon turvaamiseksi. Kolmannen julistuksen johdosta, jonka Venäjä teki syksyllä, kielsi Ruotsi jyrkästi Venäjältä oikeuden sekaantua Ruotsin sisällisiin asioihin ja seuraavan vuoden Tammikuussa annettu «itsenäisyyden julistus» osotti, että Ruotsi oli kerrassaan vapautunut siitä valtiollisesta riippuvaisuuden tilasta, johon se oli kevytmielisesti aloitetun sodan jälkeen melkein vuosikymmeneksi joutunut. Venäjän sotaisia tuumia ei kannattanut kukaan sen liittolaisista. Tanskan puoleen kääntyi Bestushev vielä kerran ja silloin oli Holsteinin kysymys keskustelujen pohjana, vaan ei sekään keino tepsinyt. Ruotsin ja Tanskan väli oli lujennut vaan ja sen vahvistus tuli täydelliseksi, kun Ruotsin nuori perintöprinssi Kustaa meni kihloihin Tanskan prinsessan Sofia Magdalenan kanssa.

Valtain välit siis, etupäässä Tanskan kanta, pidätti Venäjää sotaisista tuumista Ruotsia vastaan. Mutta ei jäänyt huomaamatta, että myöskin myssyt voivat hyvin vähän todenteolla auttaa. He olivat hajallaan ja ilman varmaa toimintaohjelmaa. Siitä saivat he Venäjältä muistutuksen,

joka ei kuitenkaan tuottanut toivottua seurausta. Mutta kauhein niistä kirjoituksista, joita he lähettivät viholliselle valtakunnalle on vielä mainitsematta. Se oli nimeltään «Unvorgreiflicher Entwurf». Jättäessänsä sen Paninille sanoi Fredenstjerna sen syntyneen eräässä kokouksessa myssyjen johtajain kesken Åkerhjelmin maatilalla. Kun ei tämä näet muka kivulloisuuden takia, vaan oikeastaan nähtävästi pelosta, hän kun rupesi vähitellen vetäytymään yhä enemmän syrjään, uskaltanut tulla Tukholmaan toisten puheille, menivät he hänen luoksensa maalle. Keskustelun tulokset pani sitten Fredenstjerna paperille. Siinä oli erinomaisen tarkka suunnittelu venäläisten menettelylle hallituspuolueen kukistamiseksi. Alkutyöksi olisi Suom erotettava Ruotsista. Suomalaisten tyytymättömyyteen nähden, johon kirjoituksessa esitetään katkerat syyt, olikin se muka sangen helppo asia. Mutta kirjoituksessa huomautettiin erittäin, ett'ei Venäjä saisi muuta kuin turvata Ruotsin asiat entiselle kannalle ja antaa sitten asiain mennä menojaan. Sen tuli näet osottaa Ruotsille ja Suomelle samaa suopeutta, jota se Anna keisarinnan aikana osotti Puolalle, kun Saksin August valittiin sen maan kuninkaaksi!

Venäjän toimiin ei tämä kirjoitus vaikuttanut niinkään paljon kuin edelliset, sillä sen saapuessa olivat valtain väliset asiat jo kääntyneet sille kannalle, ett'ei Venäjän sotatuumista enää ollut todellista vaaraa.

Tämä Venäjän yhteys ruotsalaisen isänmaatansa pettävän puolueen kanssa päättyi nolosti. Kesällä ja syksyllä 1749 rupesi nimittäin Paninilta tulemaan kerta toisensa perästä valtiollisia papereita, jotka ensi silmäyksellä olivat olevinaan hyvinkin tärkeitä. Niistä nähtiin m. m. säätyjen 1746—47 valtiopäivien aikana päättäneen laajentaa kuninkaan valtaa, niin että hän oli tuleva melkein itsevaltiaaksi. Merkillisintä oli, että myssyjen johtajat, ainakin Fredenstjerna, antoivat näille kirjoituksille suuren arvon ja kiinnittivät Venäjän huomiota niihin. Keskustelussa Tanskan kanssa niitä käytettiin, vaan pian Venäjälläkin ruvettiin niiden sisällystä epäilemään. Ja kohta tulikin selville, että ne olivat muutamien rappeutuneitten ruotsalaisten väärentämiä, suureksi osaksi ehkä rahanhimosta, vaikka Fredenstjerna piti sopivana käyttää niitäkin aseena vastapuoluetta vastaan.

Suomen kohtalo oli näissä neuvotteluissa usein ollut kysymyksessä. Bestushevin silmämääränä oli saada Suomi tavalla tahi toisella erotetuksi Ruotsista, joko herttuakunnaksi tahi venäläiseksi maakunnaksi. Kun ei asia tahtonut oijeta esitti hän kesällä 1748, muka keisarinnan suostu-

muksella, että tämä rajamaa, josta oli alituinen vastus, oli — autioksi hävitettävä. Vaan länsimaissa ei tuo tuuma näytä suuresti miellyttäneen joten se katoaa pian. Niinkuin näimme, oli tuossa Fredenstjernan viimeisessä mietinnössä uskoteltu suomalaisten kovasti pyrkivän erilleen Ruotsista. Suomalaisten piti muka saada omilla valtiopäivillä ilmoittaa mielipiteensä. Venäjällä tähän puheeseen luotettiin hyvinkin ja Panin sai käytettäväksensä rahoja sen toimeenpanoa varten. Åkerhjelm oli tähän aikaan (alussa v. 1750) kokonaan muuttanut kantaa, sillä hän esteli Venäjää tuhlaamasta rahoja näihin asioihin, koska ei niistä kuitenkaan ollut hyötyä kuin muutamille heittiöille. Prof. D. on tältä hankkeelta kerrassaan hävittänyt sen Suomen itsenäisyyden harrastuksen värin, jota sille esim. Koskinen on antanut. Nimeksi oli Suomen erottaminen Ruotsista nytkin oleva muka uhkauksena, vaan oikeastaan näyttää Suomea pidetyn tälläkin kertaa puoluepyyteitten hintana. Ja puheet suomalaisten halusta pääsemään erillensä vanhasta emämaasta olivat kerrassaan perättömiä, niinkuin kenraalikuvernööri von Rosenin ilmoitukset osottavat. Niihin tietoihin yleisen mielipiteen tilasta Suomessa, joita tunnettu tuomari Vijkman, Tapani Löfving y. m. toimittivat, ei prof. D:n mielestä voi valtiollisia johtopäätöksiä perustaa, sillä nämät henkilöt olivat siveellisesti sortuneet ja valmiit rahaa saadakseen ilmoittamaan, mitä toivottiin.

Loppukatsauksessa teokseensa on prof. D. viitannut «pohjoismaisen kysymyksen» myöhempiin vaiheisiin. Koska nämät viittaukset ovat erittäin huomattavia ja vasta niistä voimme oikein arvostella 1740-luvun sekavia retteleitä, seuraamme tässäkin niitä neniä myöten.

Elisabetin ja hänen valtiomiestensä turhat ponnistukset saadaksensa valtain liittoa aikaan Ruotsin valtiomuodon turvaamiseksi onnistuivat Katarina keisarinnan aikana v. 1769. Liittoon yhtyivät silloin Preussi ja Tanska. Suomen itsenäisyyskin oli taas puheina. Sekä Englannin että Tanskan ja nähtävästi myöskin Preussin lähettiläille ilmoitettiin Pietarissa keisarinnan aikovan tehdä Suomesta välivaltion («puissance intermediaire»), jos vallankumous pantaisiin Ruotsissa toimeen.

Siis oli Ruotsin valtiollinen itsenäisyys jälleen vaarassa. Vaan nyt oli Ruotsilla onneksensa valtioviisas kuningas, joka osasi pelastaa maansa Puolan kohtalosta. Mutta valtakunnassa oli sisällisiä haavoja, jotka eivät ottaneet parantuaksensa. Ne puhkesivat auki siinä sodassa, jonka Kustaa III aloitti v. 1788 parantaaksensa maansa sisällistä ja ulkonaista tilaa. Ai-

noastaan tällaisen kehityksen tuotteena selviääkin Anjalan liitto, jonka ei voi olettaa olleen ensimmäinen taudin puuskaus Ruotsin «vapauden ajan» valtioruumiissa. «Kun ne kehotukset aseelliseen sekautumiseen, joita Bielke, Åkerhjelm, Düring, Fredenstjerna, Serenius, Warmholtz, Håkansson y. m. 1740-luvulla lähettelivät Pietariin, nyt ovat edessämme, voimme pitää Anjalan liiton ruotsalaisten miesten toimintaa ainoastaan uutena asteena rikosta, johon jo nuo henkilöt, joita heidän oma aikansa ja jälkimaailma on kunnioittanut uskollisina isänmaan ystävinä, olivat itsensä syyllisiksi tehneet. Oikein ymmärrettynä ei Anjalan liitto ole suinkaan yksinäinen tapaus Ruotsin historiassa.»

Mutta tuossa liitossa oli suomalaisiakin miehiä. Heidän kantansa selitti Sprengtporten «suomalaisen konfederatsioonin» nimessä julistuksessansa Suomen kansalle. Siinä hän huomautti, että Suomen ja Ruotsin yhteys on jo pitkät ajat ollut onneton ja varsinkin viime aikoina, kun emämaa on kevytmielisesti kolmannen kerran yhden miespolven aikana pannut Suomen rasittavan ja hävittävän sodan uhriksi. Niinkuin v. 1741 niin tuumailivat Ruotsalaiset yhä silloinkin (1788), että suurin onnettomuus, mikä sodasta voi kohdata oli Suomen hävitys tahi menettäminen, jota ei pidetty ainakaan kovin suurena tappiona. «Vieraan kansan haltuun ovat siis onnemme ja asiamme joutuneet», kansan, jonka sortamishalusta suomalaisilla on katkera kokemus.

Onhan tämä selvästi samaa ääntä, jota oli pidetty 40—50 vuotta ennen. Erotus on vaan se, että nyt *suomalaiset* miehet tässä ajavat maansa valtiollisen itsenäisyyden asiaa. Niille, jotka eivät mielestänsä osaa kyllin likaisiksi kuvata näiden miesten vaikuttimia, pitäisi tässä historian opetuksessa, jonka prof. D. on heille antanut, oleman ainakin jonkun verran miettimisen aihetta.

Värälän rauha petti Anjalan miesten, niin ruotsalaisten kuin suomalaistenkin, toiveet. Vasta seuraavan vuosisadan alussa suoriutui edellisen sataluvun «pohjoismainen kysymys». Suomen ja Ruotsin väliset siteet lyötiin miekan terällä poikki, niinkuin sopikin niiden vaiheiden jälkeen, joissa nämät maat olivat yhdessä olleet. Suomelle oli se äärettömän tärkeää, että, ennen kuin rauha tehtiin, koko kansan eduskunta oli vastaan ottanut keisarin vakuutuksen ja velvoituksen ylläpitää maan uskontoa ja valtiomuotoa. Itsenäisenä valtiona liittyi siis Suomi Venäjän keisarikuntaan ja lähti kohti uusia kohtaloita.

Tämä katsaus on venynyt väsyttävän pitkäksi ja kuitenkin näkyy siinä pitkin matkaa typistyksen jälkiä. Jonkunlaisena viittauksena voinee se kuitenkin olla niihin tärkeisiin tutkimuksiin, joita prof. D. on teoksessansa esittänyt. Suotavaa olisi, että kunn. tekijä jossakin muodossa saattaisi niitä suomalaistenkin lukijain ymmärrettäviin.

N. L.

Aiottu „Yhdistys uskonvapautta ja suvaitsevaisuutta varten".

Jokapäiväiset sanomalehdet ovat äskettäin saattaneet julki ne asiakirjat, mitkä ovat syntyneet Keis. Senaatille jätetyn anomuksen johdosta, joka koskee vahvistusta sääntöehdotukselle erästä uskonvapauden ja suvaitsevaisuuden edistämiseksi perustettua yhdistystä varten. Nämä asiakirjat sisältävät kolmen tuomiokapitulin lausunnot sekä asian lopullisesta käsittelemisestä Senaatin talous-osastossa laaditun pöytäkirjan. Senaatti on tuomiokapitulien lausuntojen mukaan yksimielisesti hylännyt anomuksen, vaikka jäsenet sitä tehdessään ovat nojautuneet keskenään eriäville perustuksille. Vakuutuksemme on, että tämän julkaisun sisällys lukijain enemmistöön on tehnyt kaikkea muuta kuin miellyttävän vaikutuksen, vähemmän siitä syystä, että anomus hylättiin, kuin eräiden syiden tähden, joihin kielto perustuu. Yhdistys oli sääntöjen 1:ssä §:ssä ilmoittanut tarkoituksensa olevan «kokousten, kyhäelmien, sanomalehtikirjoitusten ja esitelmäin kautta koettaa, maltillisuutta ja suvaitsevaisuutta noudattamalla, laveissa piireissä levittää oikeata käsitystä uskonvapauden ja suvaitsevaisuuden periaatteista sekä työskennellä kaikkien sellaisten lainsäännösten kumoamiseksi, jotka tekevät kansalais-oikeudet riippuviksi määrätyistä uskontunnustuksista.» Sellainen yhdistys on, Turun tuomiokapitulin mielestä, omansa «uurtamaan kirkon ja valtion perustuksia». Ja Kuopion tuomiokapitulin mielestä tulisi yhdistykselle annettava vahvistus loukkaamaan sekä perustuslakia että niitä alkuperusteita, joihin valtio ja kirkko nojautuvat. Kun yhdistys sanoo tahtovansa työskennellä niiden lainsäännöksien kumoamiseksi, joiden kautta kansalais-

oikeuksia on tehty riippuviksi uskontunnustuksesta, pelkää Kuopion tuomiokapituli tämän vahvistamisen vaikuttavan sen, että «Utahin mormoonit» vaimoineen, lapsineen hakisivat kotopaikkaa Suomessa, ja että jesuiitteja ja muita katoolisia veljeskuntia ynnä juutalaisia tulvailemalla tulisi maahan. Tässä meistä kuitenkin näyttää olevan aika hyppäyksiä todistamisessa. Eihän sääntöehdotus sitä sisällä, että yhdistys tulisi toimimaan siihen suuntaan, jotta sellaisiakin uskonnollisia yhdyskuntia suvaittaisiin, jotka rikkovat kansalaislakeja ja valtion ylläpitämää siveellistä järjestystä. Mutta jos luulisikin itsensä oikeutetuksi panemaan sääntöihin sellaisen tarkoituksen kosk'eivät ne nimenomaan pane vastalausettaan siihen, niin saisi tietysti hallitus, joko se hyväksyy säännöt tai ei, vast'edes niinkuin tähänkin asti kieltää suostumustansa sellaisilta uskokunnilta, joiden olemassa olo täällä olisi yhteensopimaton meillä voimassa olevien lakien kanssa. Kuinka siis suostuminen sääntöihin olisi voinut loukata niitä periaatteita, joihin *valtio* ja kirkko perustuvat, on yhtä mahdoton ymmärtää, kuin että mormoonit siihen nojaten olisivat voineet asettua maahan, täällä harjoittaaksensa lakiemme kieltämää moni-avioisuutta. Mitä taas tulee yhdistyksen päätarkoitukseen s. o. työskentelemiseen siihen suuntaan, että kansalais-oikeudet tulisivat riippumattomiksi uskontunnustuksesta, niin tulee tätä tarkoitusta hyväksyä jokaisen, joka ylipäänsä hyväksyy uskonvapauden periaatteen, jonka Kuopion tuomiokapitulikin selittää tekevänsä. Sillä siinä juuri uskonvapaus on, ett'ei valtio tarjona olevilla keinoillansa, palkinnoilla tai rangaistuksilla, yritä saattamaan kansalaisiansa hyväksymään toista mieluummin kuin toista niistä uskontunnustuksista, jotka valtio ylipäänsä tunnustaa yhteensopiviksi järjestyksensä kanssa. Osattomuus täysistä kansalais-oikeuksista, esim. virkojen saamisesta, on itse asiassa pidettävä rangaistuksen vertaisena, jonka toimeenpano kansalaisia vastaan heidän uskontonsa tähden on omantunnon pakkoa. Valtion pidättyminen tämän pakon harjoittamisesta ei kuitenkaan estä sitä, samalla kuin se suojelee kaikkia sallittuja uskontoja, erityisellä hyväntahtoisuudella kohtelemasta sitä uskokuntaa, johon maan asukasten enemmistö kuuluu ja jolta sen tähden valtion ennen kaikkea on odottaminen apua siveellisten tehtäväinsä suorittamisessa. Mutta senkin, jolla mahdollisesti on toinen käsitys uskonvapauden olemuksesta, ei tarvitsisi *sen tähden* välttämättömästi vastustaa sellaisen yhdistyksen muodostamista kuin kysymyksessä olevan. Sillä sitä käsitystä uskonvapaudesta, että se vaatii kansalais-oikeuksien riippumattomuutta uskontunnustuksesta — joka käsi-

tys on päässyt valtaan useiden sivistysmaiden lainsäädännössä ja *osittain* meidänkin maassamme, — ei pitäisi kuitenkaan katsottaman niin tuiki mielettömäksi, ett'ei edes saisi sallia ihmisten sitä puolustaa.

Kummastuttavaa on myöskin, että Kuopion tuomiokapituli on vedonnut Hallit. Muod. 1:een pykälään katsoen sen estävän hallitusta hyväksymästä sääntöjä. Vieläpä muuan Senaatin talous-osaston kunnioitettu jäsen on mennyt niinkin pitkälle, että on selittänyt »sotivan yleistä oikeudenkäsitystä vastaan, että hallitus antaa vahvistuksensa yhdistykselle, jonka tarkoituksena on työskennellä perustuslain pyhyyden saavuttaneiden asetusten kumoamiseksi». Mutta miksikä ei saateta sallia kansalaisten, vieläpä yhdistyksenkin *laillisella* tavalla puuhata perustuslain muutosta, jonka tietysti myöskin tulisi käydä laillisessa järjestyksessä? Mainittu periaate näyttää johdonmukaisesti vaativan, että hallitus vastustaisi kaikkia julkisia yrityksiä perustuslain muutosten aikaansaamiseksi. Sensuurin tulisi siis tukahuttaa jokainen sanomalehtikirjoitus ja lentokirja, joka esim. puoltaa nelikamarijärjestelmän poistamista ja muun sopivamman edustusmuodon perustamista. Niin pitkälle emme toki vielä ole joutuneet emmekä toivoaksemme joudukkaan. Näyttää siltä, kuin lähdettäisiin siitä väärästä mielipiteestä, että hallitus suostumalla johonkin pyrintöön, samalla tulee sen kanssa solidaariseksi ja sitoutuu sitä puolustamaan. Me puolestamme emme ymmärrä, mikä estäisi hallitusta, kun se on hyväksynyt uskonnollista vapautta puolustavan yhdistyksen, antamasta suostumustaan toiselle seuralle, jonka tarkoituksena olisi levittää vakuutusta valtiokirkko-järjestelmän oivallisuudesta, jos sellainen yhdistys hakisi hallituksen vahvistusta. Tässä ei olisi mitään johdonmukaisuuden puutetta, vaan ilahuttava todistus siitä, että hallitus panee arvoa yhdistysvapaudelle, joka on tärkeä osa kansalaisvapaudesta yleensä. Vai pelätäänkö tässä ja tahdotaanko estää sitä »agitatsioonia», joka olisi seurauksena eri mielipiteiden esiintymisestä? Mutta mintähden tarvitsee pelätä sellaista mielipiteiden taistelua, jota sekä painolaki että yleisen järjestyksen asettamat ohjeet rajoittaisivat? Ei kukaan epäille, että meillä hallituksen voima on kyllin suuri tarpeen tullessa pitämään tällaista riitaa sopivissa rajoissa.

Emme kuitenkaan tahdo moittia hallitusta, että se on kieltäynyt vahvistamasta puheena olevia sääntöjä niiden nykyisessä muodossa, koska voidaan sanoa, että yhdistyksen tarkoitus siinä on epämääräisesti lausuttu, ja sommittelu muutenkin näyttää vähemmin onnistuneelta, kuten Turun tuomio-

kapituli on osottanut. Yksi syy, minkä tähden moni ei ole luottanut yhdistykseen, lienee se, ett'ei ole katsottu sen johtavien henkilöiden tarjoovan kyllin takeita siitä, että yhdistys todellakin tulisi osottamaan sitä «maltillisuutta ja suvaitsevaisuutta», jota se on luvannut. On tunnettu, että muutamat yhdistyksen perustajista, tohtori C. v. Bergenin käydessä Helsingissä, esiintyivät hänen innokkaimpina ihailijoinaan. Mekin pidämme tätä ikävänä enteenä, koska tohtori v. Bergen luennoissaan ei suinkaan osottanut suvaitsevaisuutta vastustaessaan toisin ajattelevia, vaan päin vastoin kylläkin röyhkeästi ja häpäisevästi kohteli kirkon puoltajia. Emme kuitenkaan katso itseämme oikeutetuksi laskemaan arveluitamme siitä, voisivatko samat henkilöt nyt ajaessaan asiaansa pysyä suvaitsevaisuuden rajoissa. Luullaksemme ei uskonvapauden asia ole paljoa kärsinyt siitä, ett'ei yhdistystä ole saatu toimeen, koska ne henkilöt, jotka sitä ajavat, joka tapauksessa voivat työskennellä aatteensa eteen. Eihän näiden pyrintöjen menestyminen juuri riipu yhdistyksen perustamisesta. Mutta toiselta puolen on varmaa, että mitä tulee uskonnolliseen suvaitsevaisuuteen, mielipiteet meidän maassamme vielä kaipaavat paljon kehittämistä ja selvittämistä, tapahtukoon se sitten yhdistyksen kautta tai muulla tavalla. *Todellinen suvaitsevaisuus* toisin ajattelevia kohtaan on koko maailmassa jotenkin harvinainen. Kuinka vaikea onkaan ihmisten käsittää, että saattaa suvaita jonkun mielipiteen olemassa oloa, kuitenkaan omistamatta sitä omakseen! Ja kuitenkin seuraa suvaitsevaisuuden vaatimus aivan suoraan velvollisuudesta antaa arvoa inhimilliselle persoonallisuudelle.

Suvaitsevaisuus ei ole ainoastaan yleis-inhimillinen, se on myöskin varsinainen kristillinen velvollisuus, joka perustuu käskyyn: «mitä te tahdotte, että ihmisten pitää teille tekemän, niin te myös heille tehkäät». Mutta monenkin, joka teoriiassa hyväksyy suvaitsevaisuuden-vaatimuksen, on kuitenkin äärettömän vaikea käytännössä esiintuleviin tapauksiin sovittaa teoriiaansa. Kuinka paljoa huonommat ovatkaan sitte olosuhteet siellä, missä teoreettinenkin tieto suvaitsevaisuuden tarpeellisuudesta puuttuu. Siinä kyllä ollaan kärkkäitä sortamaan jokaista aatetta, joka eroaa omista mielipiteistä, sekä anomaan valtion kannatusta tässä luvallisessa yrityksessä. Kuinka yksipuolisesti vielä meidän maassa uskonnollisia asioita usein arvostellaan, siitä annettakoon tässä esimerkki. Eräässä viime tuomiosunnuntaina Helsingissä pidetyssä saarnassa, joka julkaistiin «Finland» lehden numerossa Marraskuun 29 p:ltä viimeksi kulunutta vuotta, väitti saarnaaja m. m., että pipliassa mainitulla

Antikristuksella tarkoitetaan *paavikuntaa.* Ymmärrettävä asia on, että Luther joka näki paavinvallan sen kurjimmassa rappiotilassa, saattoi käsittää asian sillä tavalla, semminkin kun suuret maailman parantajat eivät ylimalkaan objektiivisesti arvostele vastustajiaan. Mutta hämmästyttävää on, että vielä 19:nnenkin vuosisadan lopulla luterilaisen kirkon keskuudessa esiintyy näin epähistoriallinen käsitys. Paavinvallan rappiotila keskiajan loppupuolella ei suinkaan saa antaa meidän unohtaa niitä suuria palveluksia, joita se on tehnyt ihmiskunnalle levittäessään kristin-uskoa pakanakansoihin, edistäessään sivistystä, rauhaa ja järjestettyjä oloja barbaari-kansoissa, joiden raakuus tarvitsi juuri sellaista kesyttävää holhoojaa, kuin paavinvalta oli. Nämät kansat saivat paavinvallan ja katoolisen kirkon kautta ensimmäiset käsitteet hengellisestä vallasta, ensimmäisen kunnioituksen aatteellisempia valtoja kuin nyrkkiä ja miekkaa kohtaan. Myös Suomen kansan on suureksi osaksi kiittäminen paavinvaltaa siitä, että se käännettiin kristin-uskoon sekä siten pääsi nauttimaan sivistyksen siunauksia. Vaikuttipa paavinvalta vielä rappeutuneenakin tieteiden heräjämiseen ynnä kristillisen taiteen loistavimpaan kukoistukseen. Uudempina aikoina on katoolinen kirkko paavinvallan johdolla harrastanut laajalle leviävää lähetystointa pakanoiden keskuudessa, näissä pyrinnöissä paljon voittaen protestanttisuuden. Näitä ominaisuuksia on vaikea sovittaa «Antikristukseen», tuohon «petoon», jonka töitä kuvataan Ilmestysraamatun 13, 5—8, sekä «porttoon» Ilm.-r. 17 luvussa.

Emme suinkaan väitä, että uskonnollista suvaitsemattomuutta yksinomaan olisi tavattavana kirkon puoltajissa. Päin vastoin tiedämme varsin hyvin, että kirkon vastustajatkin, sekä meidän maassa että muualla, tässä suhteessa ovat paljon rikkoneet. Ei tarvitse sen todistamiseksi mennä niinkään pitkälle kuin Pariisin kommuuniin, joka vangitsi ja ampui joukon ihmisiä ainoastaan siitä syystä, että he olivat kristityitä pappeja, tai nykyiseen Ranskan tasavaltaan, joka m. m. vainoo kristityitä kouluja. Lähempänäkin on huomattavana sama henki, esim. naapurimaassamme Ruotsissa, josta tavan takaa saa kuulla, miten muutamat henkilöt loukkaavat kristittyjen tunteita, törkeästi häväisten heidän uskontonsa esineitä, ja «vapaamielinen» sanomalehdistö lausuu tyytymättömyyttään, jos lain avulla yrittää rangaista näitä loukkauksia kristittyjen uskonvapautta vastaan. Meilläkin tavataan tuon tuostakin saman hengen oireita. Kun esim. muutamat sanomalehdet, sisällettyään palstanpituisia ylistäviä referaatteja toht. v. Ber-

genin luennoista, kieltäytyivät ottamasta vastaan minkäänlaisia vastalauseita, oli se kieltämättä mitä suurimman suvaitsemattomuuden osote. Kun tarvittiin kolmas luterilainen kirkko Helsinkiin, mutta melkoinen vähemmistö seurakuntalaisia kuitenkin vastusti sen rakentamista, niin tämä todellakin oli koetus estää tämän kaupungin lutherilaisia palvelemasta Jumalaa, niin kuin heidän omatuntonsa vaati. Mutta kaikki tämä todistaa mielestämme vaan, että meillä kuten muuallakin on suuresti tarpeen levittää oikeata käsitystä uskonvapauden ja suvaitsevaisuuden periaatteista, ja että tämä käsitys tehdään vallitsevaksi ei ainoastaan lainsäädännössä vaan myöskin mielipiteissä ja tavassa, jolla kohdellaan toisin ajattelevia sekä julkisesti että yksityisesti.

Tosin sellaisetkin opit ja puolueet, jotka seisovat luterilaista kirkkoa, ehkäpä kristin-oppiakin vastustavalla kannalla, tulisivat käyttämään hyväkseen vapautta, jos täydellinen sellainen meillä tulisi voimaan. Tätä ei saattaisi estää, jos vaan vastustus muodoltaan pysyy maltillisuuden rajoissa. Mutta kirkko ja kristillisyys ei sen kautta tulisi huonompaan asemaan, kuin missä ne nyt jo ovat. Sillä tehdäänhän nytkin jo hyökkäyksiä, huolimatta siitä, että lutherilainen kirkko lain mukaan on valtiokirkko, mikä seikka ei suinkaan ole omiansa vähentämään näiden hyökkäysten ankaruutta. Näitä hyökkäyksiä panevat toimeen henkilöt sellaiset, jotka lain mukaan ovat valtiokirkon jäseniä. «Uskottomuutta» ei meidän aikoinamme kukisteta pakkokeinoilla tai erikois-oikeuksia jakamalla; tuollaiset keinot eivät ensinkään saata estää sen leviämistä, varsinkaan kun ei voi estää aatevirtoja tulemasta muista maista meille. Siinä suuressa taistelussa eri maailmankatsantokantojen välillä, joka nykään riehuu, tuonlaiset keinot tuntuvat naurettavan pieniltä, ja se seikka alentaa asiata, jonka palvelukseen niitä on käytetty. Toisenlaisia ja paljoa vahvempia aseita kristinusko tarvitsee, voidakseen voittaa taistelussa, joka uhkaa sen olemassa oloa. Siihen vaaditaan, että kristin-usko panee liikkeelle kaikki ne äärettömät sisälliset voimat, mitkä sillä on, ollessaan ainoa puhtaasti siveellinen uskonto, ja vaatiessaan sen tähden etusijaa kaikkien uskontojen ja maailmankantojen rinnalla, jotka eivät tyydytä siveellisyyden vaatimuksia. Mutta turha on uskoa kristin-uskon pysymisen meidän maassamme riippuvan siitä, että sitkeästi pidetään kiinni vielä jäljellä olevista jäännöksistä siitä valtiokirkkojärjestelmästä, joka historiallisten olojen kautta meillä syntyi uskonpuhdistuksen jälkeen. Kuta ankarammin niissä pysyy, sitä vähemmin sillä hyö-

dyttää uskontoa. Sillä tässä suhteessa Macaulay on lausunut mieleen painettavan totuuden, kun hän sanoo: «kristin-uskon koko historia todistaa, että sen todellakin tarvitsee aivan vähän pelätä vainoa vastustajana, vaan paljon pelätä vainoa liittolaisena».

Th. Rein.

Täperän Heikki.

Kuvaus Hämeestä.

Eipä ollut Täperän Heikki syönyt moneen vuoteen niin hyviä ruokia kuin mennyttalvena. Ei sitten kuin lähti kotikyliltä Annansa kanssa. Koko perhe, yksin vanha vaarikin, rupesi näet kovaksi siitä, että Heikki kosioi Virsu-Mikon Annaa. Mutta Heikki oli luvannut ottaa Annan ja hän otti Annan, vaikk'ei tytöllä ollut kunnon körttiä päällään. Ja laiskaksikin häntä mainittiin . . . Vaan kyllä hän silti keitti, kun Heikki antoi keittämistä.

Keittämistä — niin mitäpä niistä. Keitottakin se roppikunta tuli aikaan. Jos sai kerran viikossa halkoperuja, oli hyvä! Tiesihän Anna Heikin tienaavan hyvät päiväpalkat, mutta otappas. Anna kun oli kerrankin pyytänyt rahaa ostaaksensa puolipitoiset kengät, sanoi Heikki vaan: ei niitä semmoisia tarvita.

Ensimmältä Anna arveli, että jos tuo lie salajuoppo, mutta pian hän sen huomasi ihan perättömäksi. Sinne ja tänne hän arssiloi ja luuli viimein arvanneensa asian. — Vanhoja velkojapa sillä taisikin olla! — hän sanoi itselleen. Velkaa on, ja Kuittisen Jussille vielä. Sinnepä aina lähti tilin saatua. Kyllä hän tosin toi niiltä matkoilta jauhoja tai muuta, mutta eihän se semmoinen summa mitenkään niin vähiin mennyt. Viiteenkymmeneen markkaan oli aina kuukauden lopulla, joskus vähän päällekin.

Ja Heikki kulki edelleen metsässä, kaatoi honkia ja karsi latvoja. Joukko retusti mukana, milloin milläkin pitäjän kulmalla. Kun ei heillä vakituista olopaikkaa ollut, niin Heikistä oli saman tekevä, missä he olivat. Kunhan aika kului.

Mutta toisen talven aikana rupesi Annasta tuntumaan, että Heikin mielestä mahtoi aika kulkea hyvin hitaasti. Usein hän mainitsi, että tuo tukkilaisena olo alkoi jo maistua puulle. Annan pisti oikein vihaksi, kun hän maata kutmotti tuvan penkillä pidempään kuin muut miehet, vaikka aina ennen oli ensimmäinen.

Siksipä Annaa kummastutti, kun hän yhtenä aamuna ylös noustuaan kuuli, että Heikki oli jo aikoja lähtenyt kirkolle. Kuittisen Jussilta oli eilen tullut sana, mutta ei hän sitä niin kiireiseksi arvannut.

Vasta toisena päivänä Heikki ajoi kotiin. Kenen lie tullut kyläläisen reessä. Ja hän oli niin oudon näköinen ja hänellä oli niin kummia kaluja matkassa, että jos oli toinen mies, niin olisi saanut juopuneen nimen. Oli sillä havurauta ja kaksi uutta kirvestä ja pulskat hevosvaljaat.

— Kenenkä nuo ovat? — kysyi Anna, kun Heikki laittoihe kirveitä tahkoamaan.

— Kenenkä muiden kuin minun.

— Elä joutavoi . . .

— Niin, niin! Nämät ovatkin nyt tärkeimmät pääkappaleet tässä sakramentissa.

Sinä iltana Heikki sitten puhui Annalle, että hän nyt oli ostanut talon, Täperän perintötalon Keitelepohjasta. Oli antanut kuusisataa käteistä rahaa ja veli Junno ja Kuittisen Jussi olivat taanneet lopun hinnan. Sitä rahaa hän oli niin kauvan säästänyt. Arvasihan hän, että kyllä veli Junno leppyy, kun hän talon hommiin rupeaa. Ja niin kävikin. Ei yhtään empinyt, kun takuuseen pyydettiin. On se oma suku sentään vähän nöyrempätä avunkin antoon kuin ventovieras, vaikka sitä väliin suututaankin.

— Sitähän se on, — myönsi metsävahtikin, jonka mökissä he nyt asuivat, — mutta kyllä taisi olla Täperäisellä nyt rahan hätä, kun antoi talonsa niin helppoon hintaan.

— Sanoivat jo vallesmannin siellä käyneen kirjoittamassa lehmät ja kaikki . . .

— Mutta mitenkäs? Minä muistelen kuulleeni, että siinä talossa on intekki.

— Eikä ole. Eipähän Kuhmoniemen kauppamies virkkanut siitä mitään.

— Kunhan ei vaan lie. Milloinkas kauppamiestä on puhuteltu?

— Illalla minä siellä pistäyin ja kyllä kait Kuhmolainen sen tietää . .

— Kyllä kait. Mutta eiköhän olisi sentään hyvä kysyä pastorilta.

— Saishan tuota kysyä, — lupasi Heikki. Mutta huomenna hän taas meni Kuittisille, jossa puumerkit pistettiin ja sitten se asia unohtui.

Ja niin tuli Heikistä Täperän isäntä ja nyt hän sai tehdä isännän töitä. Ei hän laiska ollut, mutta ei toki tarvinnut olla ojalla eikä semmoisessa. Hän pani itse katon latoon, joka oli harjapäilleen jäänyt, korjasi hakaveräjän ja nikerteli yhtä ja toista.

Tyytyväinen hän oli Annaansakin. Kyllä hän osasi pitää hyvän komennon kaikin puolin. Ei hän kahvia salaa särpinyt, niinkuin moni emäntä tekee ja varastaa yhteistä tavarata. — Ja tytöistäkin näytti tulevan tavallisia ihmisiä; hyväluontoisia ja taitavia. Ei Heikki ainakaan ollut älynnyt Täperällä yöjalkalaisia. Ei ollut hyvä tulla. Silloin saavat korennosta, jos hän vaan yhyttää.

* * *

— Tuleppas tänne — sanoi Eeva tuvan ovelta Juhannuksen edellisenä Perjantai-iltana.

Kaisu pyyhkäistä hutaisi pöydän pään, väänsi vedet luutusta ja asetti sen uunin nurkalle kuivaan. Sitten kän hyppäsi ulos, vilkasi ympärilleen ja lippasi Eevan perässä saunalle päin. Helmat vähän suhahtivat nurmien latvoihin, kun he perättäin juoksivat. Eeva otti pitkän hypyn saunan edessä, kiskasi rivasta ja ovi läiskähti kiinni hänen jälkeensä. Siinä oli iso sammakko kynnysalla. Niin ilettävän kostea. Isot silmät vain muljottivat kuin härän päässä. Kaisu käänsi sen kepillä. Siinä se seljällään räpäköi ja ojenteli sääriään. Sillä on oikein reidet ja vyötäinen niin hoikka. Ilmankos sanotaan sadussa sen ennen olleen kuninkaan tyttären . . .

— Tokko tulet! Mitähän se nyt jäi sinne koko päiväksi?

— Kahviahan se särpii. Ähäts! Ja vehnäistä.

— He. Nurkan Juho oli vienyt vispilöitä kauppamieheen ja saanut vehnaista.

— Taitaa olla hyvä antamaan se Kuhmoniemen akka . . .

— Miten sinä sanot — rouvahan se on . . . On se. Melkein oli naula. Äiti antoi Nurkan Justiinalle liinan sormauksia ja kahmalollisen suoloja. Kuuluivat olleen ihan ilman.

— Jokos isä joi?

— Äiti sanoi, ett'ei se joka pannusta kaipaa. Eihän ne miehet semmoisista.

— Ei ne semmoisista — myönsi Kaisu — Hyyp! — hän veti viimeiset pisarat kupin pohjalta. — Imekööt piippujaan!

— Niinpä niin. Mutta kuule! Mitäs minun pitikään sinulle puhua. Niin, tosiaan. Että isä menee maanantaina myllyyn ja sitten ei jää hinkaloon jyvän päätä. Kuule, hanki sinä pussi, niin minä iltasella kihvellän . . ., kun miehet menevät saunaan.

— Entäs jos isä älyää?

— Vielä mitä! Ei suinkaan me näillä resuilla iletä mennä Juhannuksena kirkkoon. Ilmankin olivat Maukun tytöt — senkin kärsäkkäät — haukkuneet, että «nuo Täperän mampselit kulkevat lainaryysyillä kirkossa . . .» Mokomatkin.

— Phyh. Noista nyt väliä. Ylpeilevät rikkauksillaan.

— Eivät ole meitä rikkaampia, vaikk'ei meillä ole kaiken maailman rojakkata orret täynnä . . . Mutta nyt kun minä ostan karttuunia ja teetän vähän mahtavan nutun. Kiinni istuvan . . .

— Eikös seisovan sinä teetät . . .

— Sitä punakukkaista karttuunia Esperistä.

— Ja millä?

— No. Niillä jyvärahoilla. Vai ilmanko edestä sinä luulet minun niitä kirkolle riehuvan.

— Voi tokkiisa!

— Mitä siinä hohailet. Tämä ei ole synti eikä mikään, että yhteistä tavarata ottaa, kun kerran riehuu ja työtä tekee taloon. Toista on kuitenkin Kerppulan Liisan kähveltäminen! Näitkö sinä ne uudet tasaruutuiset muhrilanka vaatteet? . . .

Lauvantaina lähti Täperän Heikki tyttärineen kirkolle. Hän kantoi jyväpussin Kuhmoniemen puodin lattialle. Arveli siinä kauppamiehelle: että kyllä se Kerppulan Liisa tekee koloa veljensä jyvähinkaloon.

Tytöt selittivät, että Liisa mokoma oli tuonut pussinsa heidän raahatakseen. Ja Heikki uskoi kuin pyhä poika, että se oli Kerppulan Liisan pussi.

Sitten kun hän tuli tyttöjä vastaan maantiellä, häntä vähän pakkasi naurattamaan. Olivat niin pulskia nuo Täperän tytöt uudet jäykät keltaiset huivit päässä. Ja hänellä itsellään oli 5 pennin sikarossi hampaissa.

Eihän sitä kirkkoreilassa viitsinyt nurkantakaista polttaa. Talon mies ja vielä vallesmannin pakeille menossa. Oli käskenyt. Mitä lienee asiata?

Mutta tytöt mennä leikuttelivat isossa tyttöparvessa. Oli siinä Kerppulankin Liisa tasaruutuiset vaatteet päällä ja Maukun tytöt, jotka olivat soimanneet, että Täperän tytöt koreilevat lainahetuloissa.

Sillan korvassa tuli vastaan poikalauma. Heiltä tytöt makeisia marnuamaan.

— Ostakoot tytöt kerran vuorostaan meille.

— Ei ole millä ostaa.

— Rahalla, ja jos loppuu, niin Helsingissä tehdään toista.

— E-e-i. Käykää nyt tuonne kahvikauppiaan luo ja viekää meitäkin!

— Ette näpäse . . . Kiikuttaahan tuossa yksi etusormellaan makeistötteröä.

— Kiveen iskit. Ei ole kuin nuttuvaate.

— Vattunuute . . .

— Sillä on vähän leikkisä nenä tuolla Kallella.

— Ja se on vähän ylpeä tuo Täperän Kaisu!

— Ei ole siksikään ylpeä kuin on korea . . . Tyyveri, määveri myyveri . . .

— Kah, ruotsihan tämän Kaisun on pilannutkin!

— Sian saksaa tuo lie . . .

— Eivät tuotakaan tiedä. Se on r i a n k i e l t ä, kollot.

Täperän tytöt eivät nähneet isäänsä, ennenkuin rannassa kirkonmenojen päätyttyä. Äänettömästä päästä hän nosti veneen kokan olalleen ja työnsi sen yhdellä nytkäyksellä järvelle.

— Aukihan se tappi olikin.

Eeva hyppäsi kiveltä perään ja löi melalla tapin kiinni. Sitten hän hyppäsi uudestaan rannalle ja odotti, että isänsä menisi perään. Mutta Heikki vaan piti kokasta kiinni.

— Menkää perään isä!

— Kyllä minä soudan. Istu Kaisu perätuhdolle, että ajat vettä.

Äänetönnä hän sitten kiskoi että vesi valui pitkin otsaa. Keskeytti kerran soudun, viskasi takkinsa kokkaan ja pyyhkäsi käsiselällä kasvojaan.

Isot kolmilaidat ajoivat ohitse, että pouhina kävi. Niissä näkivät tytöt monta tuttua ja paljon oli heillä puhetta niistä. Eeva katseli perästä

isän olkapään yli, niin kauvan kuin vaan niitä näkyi. Vaaleita päähineitä ja avopäitä, punottavia kasvoja ja perämiehen selkä. Airot, kymmenet airot, kohosivat ja vaipuivat kuin koneen liikuttamina. Yhtä aikaa, ylös, alas. Niistä näytti vuotavan oikea vesiköysi järveen. Se kimalteli ja siellä hohtivat valkoiset paidanhihat. Eevi katseli sinne, että silmistä rupesi vettä tulemaan ja sitten hän käänsi katseensa isään, joka oli siinä vieressä, niin lähellä, mutta Eevistä tuntui niin kummalta, kuin isä olisi ollut kaukana, siellä kolmilaidassa, jota tuskin erotti enää kivisen salmen suulla. Niin oli isä nyt vieraan näköinen, eikä Eeva voinut arvata sinnepäinkään mitä isän mielessä oli. Hän vaan kiskoi ja katsoi koko ajan tuhdon alle, perätuhdon, jolla Kaisu istui syrjin.

Kaisunkin mieltä painoi omituinen ahdistava tunne. Mitä jos lie isä päässyt sen jyväjutun perille. Siitä kait hän enimmän suuttuu, että pantiin kantamaan . . .

— Tiesikö Kerppulainen mitään uusia? — kysyi hän.

— Eikä. Mitä sen olisi pitänyt? . . .

— Ei mitään. Ilman minä vaan kysyin.

— Toulaudella on kuulemma jo pakkanen pannut perunvarsia. Toissa yönä. Varoivat tulevan huonon vuoden, kun on niin kuivannut . . .

— Se vielä puuttuisi . . .

— Mitä isä sanoi?

— Ilman tässä vaan.

Ääneti he taas kulkivat ison matkaa.

— Noustaisiinko tuohon saareen syömään, isä? On siellä vielä vähän voita vakkasessa.

— Mitäpä tuosta — ilman aikojaan viivyttelemään. — Heikki kurkisti veneen laidan yli. Olivatpa vähällä laskea kivelle.

— Minulla on niin nälkä — sanoi Kaisu haikeasti.

Heikki ojensi nyytin kokasta. Vene luisti ison matkaa äskeistä vauhtiaan, vaikka olivat airot ylhäällä. Täytyi laskea ihan saaren alaitse, sillä salmen täytti tukkilautta. Salmen toiselle rannalle olivat puomat köytetyt ja ponttuulla näkyi miehiä ja naisia täydessä työssä. — Hei! — huusivat — Soutakaa ulkopuolitse saaren. Ei siitä taida päästä.

Eivät lähteneet kiertämään. Ennen pujottelivat siinä puiden alatse, koska ranta oli tarpeeksi syvää. Siinä kasvoi runsaasti lumpeita. Suuria lehtiä ihan päälletysten, jotka niin kauniisti vajosivat veteen, kun airolla

painoi ja siellä täällä suuri valkoinen kukka. Ja rannalla oli puuta, jos jonkinlaista. Siinä oli haapa, jonka lehdet aina vapisevat, ja raita. Niemukalla, aivan kaatumassa veteen, kasvoi muutama koivu. Niin mehevän näköisinä siinä olivat. Pyyhkäisivät liinan Eevan päästä, kun Täperäläiset siitä pujottelivat. Se tarttui oksaan ja heilui siinä. Eeva kumartui taappäin, mutta ei ylettynyt. Isän täytyi huovata ja sitten sen Eeva sieltä sai.

* * *

Oli taas tungospyhä tulossa. Ihmisiä käveli edestakaisin maantiellä, seisoskeli parittain ja ryhmissä kirkonkylän talojen porteilla. Muutamat istuivat kauppapuotien portailla ja puodit kihisivät väkeä. Varsinkin oli Kuhmoniemen puoti täynnä. Kauppias siellä itse heilui ja mähläsi miesten kanssa, joita seisoi kuin seipäitä huone mustana. Muutamia naisia oli lähinnä tiskiä kankaita katsellen, muutama löhötti kyynäspäillään tiskillä.

Siellä oli kovasti tupakan haikua. Rouva sulki varovaisesti kamarin oven jälkeensä. Hän haki lautasella keksiä vieraalleen, naapurin rouvalle. Kahvitarjotin oli vieraan edessä pöydällä, joka oli ikkunan alla, puotikamarissa. Siinä istuivat kahden puolen pöytää katsellen kirjavaa liikettä maantiellä. Ihmiset aina hajosivat, kun joku ajoi ja sitten yhtyivät taas.

Juuri kun rouva laski tarjottimen pöydälle, huomasi hän ihmisten taas vilkuvan taakseen ja hajautuvan tiepuoliin. Eräs vaimo veti tyttöään kädestä ett'ei joutuisi hevosen alle.

— Kukahan siellä nyt niin päästää — arveli naapurin rouva, kun alkoi kuulua tiukujen helinää ja kolinaa.

— Eipä nyt uskoisi, miten Täperäinen minun ruunallani vilistää! sanoi kauppiaan rouva keikauttaen päätään.

— Sehän se oli entinen liinakkonsa, — ihmetteli toinen.

— Ilman minä sanoin. Omansahan se on tuo hevonen kuitenkin. Ja hyvähän tuo on, että jää edes koni, kun kaikki muu menee.

— Mitä ihmettä?

— Ettekö te ole kuulleet? Joka oli intekissä, Täperän talo, ja nyt se menee. Heikki saa pyyhkäistä käsiään ja lähteä taas kirves olalla metsään. Olivatkin ne tyttäret niin komeita ja varastivat kuulemma isäänsä...

— Hyvänen ihme! Noh, kenen velasta se menee?

— Meidän saamisestahan se menee. Oli toki mainio asia että miehenі sai siitä intekin . . .

— Tule vähäksi aikaa puotiin! — sanoi kauppias puodin ovelta ja lähti kannu kädessä makasiiniin.

Totta oli että Täperä piti myötämän entisen isännän velasta ja Heikillä oli taas lähtö edessä. Nyt hän oli lähtenyt kirkolla käymään ja kun hän sitoi kiinni hevostaan, hänellä oli melkein selvä aavistus siitä, mitä varten hän sen sitoi Kuhmoniemen puodin seinukselle. Hän tahtoi sanoa kauppamiehelle sanan sanasta, koska se salasi intekin häneltä.

— Tuossapa tulee Täperän Heikki, — sanoi eräs mies puodin lasista katsoen — eli eihän tuo enää ole Täperän Heikki.

— Niin kyllä siinäkin meni miehen työ kuin suden kulkkuun.

— Ilman edestä hän luulikin sen saavansa — pauhasi kauppiaan rouva kääriessään vaatetta paperiin. Ei suinkaan taloa vielä meidän pitäjässä sen verralla anneta. Tuon olisi oivaltanut, jos vähänkään ymmärrystä oli, mutta Heikki meinasi ostaa viidellä pennillä makeisia ja syödä oikein . . .

Heikki oli tullut puotiin. Väki tiesi sääliä murhetta ja vastoinkäymistä ja katseli vakaisena Heikkiä, joka seisoi oven suussa. Heti näki, että hän oivalsi, kenestä Heikistä rouva sellaisen vertauksen teki.

— Eipä Heikki — hänen kulkussaan kähisti niin kummasti — eipä Heikki ollut niinkään pöllö kuin luulet! — hän sanoi ja astui tiskin luo. Ymmärsipä kysyä sinunkin mieheltäsi sitä asiata, mutta mitäs, tämä oli liiaksi kavala sanomaan suoraan. Saat vaan sanoa miehellesi, että kyllä hän on aika roisto. Sano se! että niin sanoin minä, entinen Täperän Heikki.

Kamarin ovi narahti. Siellä kuunteli naapurin rouva. Kauppiaan rouva lensi punaiseksi, heitteli siinä kapineita äkeissään ja puhui ruotsia ystävälleen. Puhui, että jos tuo olisi haukkumisesta tämmyytettävä . . .

— Niin, niin se on! Koiran työn teki . . . ärjyi Heikki. Va seija tu saivarkorva; komme hit latohoo, lansveeken rusinasoppa; — jami Heikki. — Mutta kyllä sen vielä tilinpäivänä muistaa. —

Kello kilahti ja rämisi vielä ison aikaa, kun Heikki paiskasi puodin oven kiinni. Puodissa oli niin hiljaista hetken. Toiset häpesivät rouvan puolesta, toiset sähähtivät nauruun, mutta taukosivat kohta, puistivat päätä ja lähtivät äänetönnä ulos.

Mutta Heikki ajoi käyden pitkää ylämäkeä. Hän katsoi pulskan ruunansa pitkää häntää, kun se tahdissa heilui käynnin mukaan. Siinä hän istui paukkulaudalla ja kuunteli tiukuja, jotka helähtelivät, joka kerta kun hevonen sujakasti astui. Silmänsä oli kuiva, mutta ehken sydän itki, kun hän ajatuksissaan näki itsensä ja ruunan tukkimetsässä, syvässä lumessa, eukon kestinä metsävahdin savupirtissä ja tyttäret vieraan käskettävänä, maailmalla yksin. Hänellä toki oli ruuna, mutta ne toiset . . . .

Saima.

Suomalainen Teaatteri.

Zalamean tuomari. — Erotaan pois! — 5 p. Helmikuuta.

Koska suomalaisella lukijalla ei ole omankielistä kirjaa, josta voisi oppia tuntemaan *Calderonin* mestariteosta *«Zalamean tuomaria»* — espanjalaisen draamallisen kirjallisuuden ehkä etevintä tuotetta — on syytä sitä lähemmin tarkastaa. Näytelmän sisällys on seuraava.

Vuonna 1581 — silloin näet arvellaan asian tapahtuneen — saapui espanjalainen sotajoukko, marssiessaan Portugaliin, Zalamean kylään Estremaduran maakuntaan. Parin vuorokauden lepoa varten oli majat tilattu ja jo ennen kuin perille tullaan, ilmoittaa kersantti kapteenilleen, Don Alvaro de Ataydelle, valinneensa hänelle asunnon rikkaan Pedro Crespon luona, jonka tytär on paikkakunnan kauniin neito. Ylenkatseellisesti väittää kapteeni ett'ei hän välitä talonpoikaisista kaunottarista. Majoitus ei ole Crespon mieleen, mutta velvollisuuden tunto käskee häntä kuninkaan väkeä palvelemaan. Varovaisena hän kuitenkin käskee tytärtänsä Isabellaa serkkunsa seurassa piiloutumaan yläkertaan, siksi kuin sotilaat lähtevät. Tytär tottelee sanallakaan vastustamatta ja kun Don Alvaro tulee, on kaunotar näkymättömissä. Tämä vastus pistää kapteenia vihaksi ja kun kersantti on urkkinut neidon piilopaikan, keksii hän viekkaan juonen päästäksensä yläkerrokseen. Hän yllyttää sotamiehen, Rebolledon, rupeamaan valekiistaan hänen kanssaan ja paeten etsimään turvaa neidon kamarissa. Tehty kuin sanottu. Paljas miekka kädessä ajaa kapteeni Rebolledoa ta-

kaa ja ryntää yläkamariin, jossa säikähtynyt Isabella alkaa rukoilla vainotun edestä. Imartelevin sanoin lähestyy kapteeni suloista neitoa, kun samassa Crespo ja poikansa Juan syöksevät sisään. Molemmat äkkäävät petoksen. Juan pyrkii kohta ritarin kimppuun, mutta isä häntä viisaampi on uskovinaan kapteenin selityksiä — siten päästäksensä käsittämästä asiata kunnian loukkaukseksi. Juanin terävät sanat saavat kumminkin kapteenin uudestaan vetämään miekkansa ja yleinen tappelu on syntymässä, kun itse kenraali Don Lope de Figueroa tulisessa vihassa ilmaantuu taistelevien keskelle. Pelastaaksensa itseään aikoo kapteeni uhrata Rebolledon, mutta tämä, joka ei tahdo hirteen, tunnustaa kaikki tapahtuneen ritarin käskystä. Kenraali määrää nyt Don Alvaron muuttamaan majaa ja asettuu itse Crespon luokse.

Vastoinkäyminen ei rauhoittanut kapteenia, jonka intohimon Isabellan kauneus on herättänyt. Kun seuraavana iltana Don Lope ystävällisesti on koonnut Crespon perheen ympärilleen talon verandalle, alkaa soitto ja laulu kuulua — sotilaat pitävät serenaadia Isabellan ikkunan alla. Tämä loukkaus perheen kunniaa vastaan suututtaa samassa määrässä kaikkia, vaikka arkatuntoisuus käskee olemaan, niinkuin ei sitä huomattaisi. Sama ajatus kenraalissa kuin Crespossakin: molemmat ovat levolle menevinään, ottavat aseensa ja rientävät eri tietä ulos rauhanrikkojia hätyyttämään. Onni ei vaan ole parempi, kuin että vanhukset yön pimeässä joutuvat toistensa kimppuun. Tuskin on yhteiseksi nauruksi siitä selvitty, kun Don Alvaro apulaisineen palaa paikalle. Hämmästyen näkevät he kenraalin aseissa eivätkä uskalla sanaakaan hiiskua, kun tämä antaa sotajoukolle lähtökäskyn. Don Lope eroaa ystävällisyydessä isäntäväestään sovittuaan nuoren Juanin kanssa, että hän lähtee mukaan kuninkaan palvelukseen. Isä evästää poikaansa jaloilla elämän ohjeilla ja jäätyänsä yksin, istahtaa hän hetkeksi huoneensa edustalle. Mutta siinä lähestyy onnettomuus. Himonsa yllyttämänä palaa Don Alvaro vielä kerran väijymään uhriansa, ja kun perheen käydessä sisään Isabella astuu viimeisenä, askel toisten perässä, ryntää kapteeni esiin, sieppaa tytön käsiinsä ja pakenee saaliinensa yön pimeyteen. Tyttären hätähuuto saapi isän syöksemään apuhun, mutta monilukuiset kun ovat heittävät kapteenin seuralaiset vanhuksen maahan ja vievät hänen metsään.

Päivän sarastaessa tapaamme onnettoman Isabellan metsässä kurjasti valittamassa häväistystään. Yht'äkkiä toiset valitushuokaukset katkaisevat

hänen omansa ja hän löytää isänsä kiinni sidottuna puuhun. Ennenkuin hän uskaltaa vapauttaa sidotun, kertoo hän isälleen armottoman kohtalonsa ja senkin, että Juan veli rientäessään hänen avuksensa oli haavoittanut kapteenin. Irroitettuna siteistään isä syleilee lastaan ja molemmat itkevät sanomatonta kurjuuttaan. Mutta samassa hetkessä tuodaan sana, että kylän neuvoskunta on valinnut Crespon tuomariksi sekä että Don Alvaro on haavoitettuna tuotu takaisin kylään. Vanhuksessa syttyy koston toivo ja hän palaa tyttärineen kotia. Saatuansa sitten tuomarin viitan hartioilleen ja sauvan käteensä rientää hän huoneeseen, jossa kapteeni haava sidottuna miettii pakoa. Hilliten vihaansa tarjoo loukattu ensin sovintoa. Koko hänen omaisuutensa on oleva ritarin, jos hän naimalla Isabellan pelastaa perheen kunnian. Ylenkatseella työntää Don Alvaro polvillaan rukoilevan luotaan. Silloin muuttuu Crespo tuomariksi. Hän tarttuu virkasauvaansa ja käskee palvelijansa vangita kapteenin. Huolimatta tämän väitteestä, että ainoastaan sotaoikeus voi häntä tuomita, lupaa vanhus tutkia asiaa ja jos syytä nähdään, hirttää hänet! Eikä siinä kyllä, oman poikansakin hän panettaa kiinni, syystä kun on nostanut aseensa ylempäänsä vastaan. Niin ovat asiat, kun Don Lope vihan vimmassa palaa vaatimaan kapteenin vapauttamista. Siihen ei tuomari kuitenkaan taivu. Kovia sanoja vaihdetaan ja kenraali antaa jo sotilailleen käskyn väkisin vapauttaa vanki, kun kuningas, hänkin matkalla Portugaliin, saapuu paikalle. Kuulusteltuaan häiriön syytä myöntää hän tuomarin oikein tehneen, kun oli tuominnut naisen ryöstäjän hirteen, mutta täytäntövalta oli toisen oikeuston oma. Silloin avataan oikeushuoneen ovet ja läsnäolijat näkevät kapteenin — hirtettynä. Asia oli siis auttamaton. Kuningas vahvistaa Crespon tuomariviran elinkaudeksi ja poistuu. Kenraalin pyynnöstä vapautetaan Juan; mutta Isabella etsii luostarissa rauhaa ja sovitusta.

Täydellisesti perustettu toiminta edistyy johdonmukaisesti, vilkkaana, jännittävänä: jok' ainoa kohtaus saattaa sitä kappaleen eteenpäin. Luonteiden kuvaus on verraton. Crespo, älykäs kunnon talonpoika, yhtä ylpeä ja arka kunniastaan kuin paras ylimys. Isänä, ankara ja hellä samalla kertaa, on hän lastensa rakkauden ja kunnioituksen esine; kansalaisena uskollinen alamainen, oikeuden säälimätön palvelija; seurassa iloinen ja kohtelias tahi jäykkä — sen mukaan kuin häntä kohdellaan. Don Lope, vanha harmaa sotilas, joka yhä kiroilee luuvaloansa, tulinen kiukkupää, ilman Crespon mielen malttia, mutta sydämestään helläluontoinen, osaa, ehkä

onkin ylimys, tuta ja tunnustaa todellisen ihmis-arvon, oli se talonpojassa tahi halvassa sotilaassa. Erinomaisen hienosti on kuvattu näiden kahden vanhuksen yhtäläisyys säätyyn ja elämän tapoihin perustuvan eroavaisuuden ohella. Don Alvaro, ylimys hänkin, omistaa tunnottomana naisten viettelijänä ja ryöstäjänä kaikki sotilas-Don Juanin kehnot puolet. Nuori Juan tulinen kuin orivarsa, jaloluontoinen kuin isänsä. Isabella yksinään on heikosti kuvattu, hänessä ei ole mitään omituista, itsenäistä. Tyyppejä eikä todellisia luonteita ovat niin ikään köyhä aatelismies Mendo ja hänen palvelijansa, jotka ollen toiminnan ulkopuolella, muodostavat näytelmän koomillisen aineksen. Yksinkertaisena, pelkurimaisena maalais-aatelismiehenä on Mendo kaupungissa ja sodassa kasvaneen Don Alvaron vastakohta. — Ainoastaan suurimmat nerot ovat luoneet semmoisia kohtauksia ja dialogeja kuin ne, joissa yllä luetellut luonteet paraiten kuvautuvat. Semmoisia ovat kohtaukset yläkerroksessa: isä ja poika Don Alvaron edessä, kenraalin äkkiarvaamaton esiintyminen ja sitten Don Lopen ja Crespon keskustelu, jossa jälkimäinen askeltakaan väistymättä pakottaa ylimyksen myöntämään hänen olevansa oikeassa. Entäs kohtaus verandalla, suuri kaksinpuhe Crespon ja tyttärensä ryöstäjän välillä ja vihdoin kenraalin viimeinen kahakka tuomarin kanssa. Useimmissa näissä kohtauksissa on kuvauksessa myöskin todellisinta huumoria, joka suuresti miellyttää. Kuninkaan äkkinäinen ilmaantuminen ratkaisemaan Crespon ja Don Lopen riitaa on heikko kohta draaman rakennuksessa, mutta huomattava on, että päätoiminta jo sitä ennen on ratkaistu, kun näet kapteeni on tuomittu ja hirtetty. Siten voi sanoa, että kuningas pääasiassa vaan estää uutta draamaa alkamasta.

Huolimatta näytelmän historiallisesta luonteesta tuntuu se ihmeen uuden-aikaiselta. Syynä siihen on ensiksikin se todellisuus luonteen kuvauksessa, josta on puhuttu, toiseksi aatteellisen kannan pätevyys. Siinä näet vallitsee vasta paljoa myöhemmin yleisemmin tunnustettu käsitys ihmis-arvosta, että se ei riipu säädystä vaan siveellisestä kunnosta ylimalkaan. Tämä draama on muutoin ainoa Calderonin satalukuisista teoksista, jossa talonpoika seisoo yhdenvertaisena ylimysten rinnalla, ainoa, jossa hän osottautuu melkein kokonaan vapaana kansansa ja aikansa etuluuloista. Kolmanneksi on näytelmä rakennukseltaan niin suoraan aiheen luonnon mukaan sommiteltu, että se tuntuu meistä, jotka emme ole tottuneet espanjalaisen draaman vapauteen, melkein naturalistiselta uudemmankin käsityksen mukaan. Saman yleisen luonteen lisäksi tulee, että kappaleen draa-

mallinen ja usein sukkela dialogi käännöksessä on muun muassa lyhentämällä saatettu nykyisyyttä lähemmäksi.

Näytteleminen toimitettiin hyvin, erittäinkin pääosiin nähden. Hra *Leino* oli oivallinen Crespo — varsinkin toisella kerralla, jolloin ylimalkaan näytelmä onnistui paraiten. Ainoastaan kahdessa paikassa hän ei oikein tyydyttänyt: rukoillessa kapteenia tuli ääni uikuttavaksi ja viimeisessä kohtauksessa olisi hänen taistelun loputtua pitänyt näyttää enemmän väsähtyneeltä, vaikka kohta rauhalliselta. Sitä vastoin oli hänen ensimmäinen esiintymisensä — iloisen vakavana — miellyttävä; kiittää voipi häntä niin ikään kohtauksissa yläkerrassa ja yleensä kenraalin seurassa, mutta kaikkein etevin oli hän uhatessaan Don Alvaroa. Tuskin on näyttelijä koskaan paremmin ollut asiassaan, kuin hänen lausuessaan vihollisellecn: *arvolla* te hirtetään! Kauniissa puvussaan oli hra *Weckman* notkea, liikkuva, vähän poikamainen, niinkuin olla piti, mutta tulinen, sanalla sanoen oikea etelän nuorukainen. Odottamattoman hyvin onnistui hra *Falck* Don Lopena. Hän sai luonteen selville ja tuntui läpikäyden todelliselta. Hra *Ahlberg* kuvasi vastenmielistä kapteenia yleiseen nuhteettomasti, vaikka konnamaisen ylimyksen röyhkeys ja tunnottomuus olisi sietänyt voimallisempaa esittelyä. Neiti *Borg* oli kyllä tyydyttävä Isabellana. Näytelmässä tosin ei lasketa hänen suuhunsa sanoja, jotka todella vastaisivat onnettomuuden suuruutta, mutta näyttelijätär teki kuitenkin metsäkohtauksessa hyvän vaikutuksen. Hra *Sala* ei pyytänyt tehdä kuningasta majesteetilliseksi yleisellä teaatteritavalla, mutta kumminkin muodosti hän tyvenellä, hiljaisella puheellaan, jossa ei yksikään tunne tuntunut värähtävän, hyvän vastakohdan näytelmän muihin, suuräänisiin henkilöihin. Paremman puolisia olivat niin ikään hra *Rautio* Rebolledona (paras hirsipuun uhatessa), neiti *Svan* serkkuna ja neiti *Stenbäck* marketenttityttönä. Hra *Böök* rehenteli liiaksi kersanttina; hra *Halme* ei kyennyt mitään tekemään Don Mendosta; häntä naurettavampi oli hra *Lattu* palvelijana, mutta niin tuiki kotimainen!

Huolimatta pienistä muistutuksista on loppupäätös seuraava: suomalaisella teaatterilla on kunniaa «Zalamean tuomarista», mutta valitettavasti ei yleisöllä, joka ei tiennyt antaa arvoa näytelmälle, vaan tuomitsi sen näkemättä.

Sen suosion, jonka yleisö kielsi Calderonin murhenäytelmältä, on se täydessä määrässä suonut *V. Sardoun* huvinäytelmälle «*Erotaan pois!*» (Divorçons). Väärin olisi kuitenkin sanoa, että jälkimäinen yhtähyvin myö-

tätuntoisuutta ansaitsee. Aatteelliselta kannalta näet ei teos ole suuriarvoinen; mutta Sardou ei olisi tekniikkiin nähden nykyajan etevin ranskalainen draamain sepittäjä, jollei hänen näytelmänsä hyvästi näytettynä ihastuttaisi katsojia. Teos on v:lta 1880 ja koskee avioero-kysymystä, joka silloin oli Ranskassa päivän polttavia. Näytelmän tarkoituksena on näyttää, kuinka pintapuolisesti ja lapsellisesti moni vaimo käsitti asiaa. Koto, johon me viedään, on näet oikea »nukkela». Kahden vuoden avion jälkeen on rouva Cypriennessä vakaantunut se mielipide, että hän on onneton. Avio näet ei ollenkaan ole vastannut hänen unelmiaan. Huvikseen on hän sen tähden ottanut orpanansa Adhémarin rakastajakseen ja toivoo nyt avioero-lain vahvistusta voidakseen vapaasti noudattaa taipumustaan. Tähän saakka hän nimittäin ei ole mitään kovin vaarallista Adhémarille myöntänyt. Alussa on kelpo, rehellinen puoliso, Des Prunelles, vihoissaan ja ajattelee kaksintaistelulla tehdä lopun vaimonsa lemmenvehkeistä; mutta päästyänsä asioiden perille, päättää hän käyttää viattomampaa keinoa. Hän on suostuvinaan avioeroon ja naittavinaan rakastajat toisillensa, ja seuraus on toivon mukainen. Cypriennelle selviävät asiat vähitellen, hän huomaa, että hän rakastaakin miestänsä ja Adhémar on tyhmä ja iljettävä. Kaikki päättyy hyvin. Rouva jättää tykkänään erotuumat ja Adhémar on saanut terveellisen saunan.

Tämä on kappaleen pääsisällys. Mahdotonta olisi kuitenkin lyhyesti kertoa, kuinka hienosti ja sukkelasti kaikki on sommiteltu. Ensi näytöksestä päättäen luulisi, että näytelmästä tulee joku probleemi-draama vähän pohjoismaisen mallin mukaan; mutta sitten asia suoriutuu niin lystillisesti ja iloisesti, että nauru ei lakkaa, ennenkuin esirippu lasketaan.

Teoksen menestys riippuu kokonaan näyttelemisestä ja se oli teaatterissamme erinomainen, jopa niin että tuskin koskaan ennen on minkään näytelmän esitys sujuvammin suoritettu. Pääansio siitä tulee rouva *Aalberg-Kivekkäälle*, joka näytti Cypriennen osaa. Käsittäen tehtäväänsä, niinkuin oikein oli, suureksi ingénue-osaksi, loi hän rouvasta mitä viehättävimmän olennon. Vaikea on sanoin kuvata naiivista totisuutta, vallatonta iloisuutta ja todellista tunteellisuutta, sekä näiden pääsäveleiden välillä väikkyviä puolisäveleitä, joita näyttelijätär toi esiin vaihtelevan osansa eri kohdissa. Vilkkauteen nähden oli hän kyllä ranskalainen, mutta itse luonteen tulkitsemisessa oli, niinkuin muutoin jo toinen kielikin tekee luonnolliseksi, pohjoismainen väritys. Tämä jälkimäinen puoli teki osan meille miellyttäväm-

mäksi, vaikk'ei suorastaan ymmärrettävämmäksi, sillä ainoastaan Ranskassa, jossa naiset luostarista muuttavat aviomiehen luokse, on semmoinen lapsekkaisuus naineessa vaimossa mahdollinen, kuin tässä on kuvattu. Toinen pääosa oli hra *Lindforsilla*, joka näytti aviomiestä oikein oivallisesti. Hän kuvasi maltillisesti mutta luonnollisesti järkevän miehen asemaa tuommoisen rouva-nuken rinnalla. Tekijä antaa hänen hyvin hienosti käyttää parempaa ymmärrystään vaimoansa kohtaan. Hän on aina kohtelias ja arkatuntoinen, aina gentlemanni. Näyttelijä osasi yhtä paljo tyvenellä ja vakaalla käytöksellään kuin lausumallaan saada tuon kaiken esiin. Voimme sanoa, että hra Lindfors tämän roolin kautta on astunut askeleen eteenpäin, joka ilahuttaa jokaista teaatterin todellista ystävää. Hra *Veckman* täytti varsin tyydyttävästi rakastajan osan, jonka yksinkertaisuus ja mitättömyys eivät juuri ole omiaan näyttelijää innostuttamaan. Hra *Vallenius* oli nuhteeton De Clavignacin sivuosassa ja niin ikään rouva *Rautio* (naimahaluinen, nuori kaunis leski de Brionne). Muista ovat neiti *Salenius* (kamarineitsyt Josépha), sekä hra *Rautio* (palvelija Bastien) ja hra *Pesonen* (ravintolan vahtimestari) mainittavat.

Liioittelematta voinee sanoa, että teaatterimme nyt on ensi kerran täydelleen onnistunut suuren ranskalaisen «konversatsiooni-kappaleen» esittämisessä. Toivottavaa onpi sen tähden, että tästä lähtien näyttelijät saavat useammin harjoittaa voimiansa tämänlaisissa tehtävissä.

J. L. Runebergin muistopäivänä, 5 p. Helmikuuta, on totuttu näkemään Arkadia täpötäynnä kansaa. Teaatterin johtaja on näet aina toisella tai toisella tavalla esittäen suuren runoilijan teoksia osannut antaa illanvietolle isänmaallisen mielialan. Näin tapahtui tänäkin vuonna, kun ensin Kuningas Fjalarin draama luotiin näkyviin kymmenessä vaikuttavasti sommitellussa kuvaelmassa ja sitten Runebergin runoelmia laulettiin tahi lausuttiin sekä vihdoin vanha Conrad Greven säveltämä laulukappale, muutettuna ja uudistettuna, nimellä «Vaasan poikia», sai Runebergin laulaman sota-ajan kuvautumaan katsojille. Taiteellisin kohta illan programmissa oli kieltämättä «Torpan tyttö» etevimmän näyttelijättäremme lausumana.

E. A—n.

1808—1809 vuosien sota nykyisessä suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa.

Vihtori Leino, Aatu ja Liisa. Kertomus 1808—1809 vuoden sota-ajoilta. Tampereella 1884, E. Hagelberg. 50 siv. 8:o. Hinta —: 50.

K. G. Rosendahl, Lemun rannalla. Laulunäytelmä kahdessa kuvaelmassa. Suomennos. Porissa 1885, O. Palander. 43 siv. 8:o. Hinta —: 75.

E. T., Puujalka. Kertomus 1808 vuoden sodan ajoilta. Tampereella 1886, E. Wesander. Hinta —: 75.

Kustavi Saarni, Pekka Sallinen. Kertomus 1808—9 v. sodasta. Juhana herttuan hovissa. Historiallinen kertomus. Porvoossa 1886, Werner Söderström. 51 siv. 8:o. Hinta —: 80.

[*K. Nordlund*], Isä ja poika. Kohtaus 1808—9 vuoden sodasta. — Sortovaltikan murtaminen. Kertomus Engelbrektin ajoilta. Kirj. —st—. (Kertomuksia kansalle. N:o 10). Porvoossa 1885, Werner Söderström. 30 siv. Hinta —: 25.

H. af Trolle, Kruunu ja okaita. Romantillinen kertomus suomalais-venäläisestä sodasta vuosina 1808—1809. Suomentanut Lauri P. Helsingissä 1886, G. W, Edlund. 327 siv. 8:o. Hinta 3: —.

[*A. Wartiainen*], Se ihana Ulla ja hänen sulhonsa. Kaunis kertomus kansalle vuosien 1808—9 sota-ajoilta Oulusta ja vuonna 1822 tapahtuneesta Oulun kaupungin palosta. Kansalle kirj. A. W:nen. Kuopiossa 1884, V. Weurlander. 46 siv. 12:o. Hinta —: 50.

J. O. Åberg, Aina. Kertomus viimeisestä Suomen sodasta. Suomennos. Porvoossa 1880, Werner Söderström. 52 siv. 8:o. Hinta —: 80.

— — Erkki Ollikainen. Historiallis-romantillinen kertomus Sandelsin sotaliikkeistä Itä-Suomessa v. 1808. Suom. Arvo L:nd. Tampereella 1882, J. F. Olán. 128 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

— — Karhu-Antin Anni ja Spofin pistooli. Kertomus Suomen sodan ajoilta 1808—9. Mukaillen suomennettu. Tampereella 1882, J. F. Olán. 92 siv. 8:o. Hinta 1: 25.

Vaikka tähän ei ole saatu aivan kaikkia viime vuosina ilmestyneitä kirjasia, jotka kuvaavat Suomen «sankariaikaa», niin on tämä luettelo jo kasvanut ilahduttavan suureksi. Isänmaan ystävää ilahduttaa näet, kun huomaa, että rahvaallemme on tarjona noinkin paljo kaunokirjallisuutta, jonka kautta sen muistot kansamme kunniakkaasta taistelusta 1808—9 uudistuvat ja pysyvät vireillä. Mutta kun rupeamme tarkastamaan näitten kirjojen sisällystä ja arvoa, niin ilo haihtuu, muuttuupa melkein alakuloisuudeksi — niin vähäpätöisiä ne ovat.

Kun nimimerkki «Aura» aikoi kirjoittaa historiallisen novellinsa «Härkmannin pojat», niin hän ensin tutki historiaa; hän ei ainoastaan ottanut varteen sitä, mitä kirjallisuudessa mainitaan juuri niistä tapauksista ja hen-

kilöistä, joita hänen *piti kuvaaman*, vaan sitä paitse hän on historiaa tutkimalla koettanut oppia tuntemaan mahdollisuuden mukaan koko «ison vihan» luonnetta, sen ajan ilmauksia kaikilla eri aloilla, sekä erittäinkin sen ajan suomalaisten elantotapoja, heidän mielipiteitään ja ajatuksiaan. Nämä kirjoista saadut tietonsa on hän sitten koettanut täydentää niillä taruilla, joita kansan suussa vielä kulkee ja joita taitavasti keräämällä varmaankin voi saada enemmän, kuin tavallisesti luullaan. Päälle päätteeksi on hän vielä tarkkaan tutkinut sen paikkakunnan seudut, jossa Härkmannin pojat taistelivat. Ja kun hän sitten «loihe laulamaan», niin hänen käsistään syntyi teos, jota ei ole suotta — vaikka rohkeasti kyllä — verrattu «Välskärimme» maailman mainioihin kertomuksiin, ja se ei ole vähäinen kiitos vasta-alkajalle. Mutta useammat hänen kuvaamistansa henkilöistä nousevatkin niin ihka elävinä eteemme, ja aikaa kuvataan ylimalkaan niin todenmukaiseksi ja luonnolliseksi, että tekijä melkeinpä pakottaa uskomaan todeksi sitäkin, joka kumminkin toistamiseen luettuna tuntuu vähän liioitetulta.

Tämmöistä kiitosta eivät — ikävä kyllä — ne kertomukset 1808—9 vuosien sodasta ansaitse, jotka olen saanut lukeneeksi ja joista tässä tahdon mainita muutaman sanan.

Yllä mainituista kirjoista ensiksikin *Se ihana Ulla ja hänen sulhonsa* on asettaunut aivan arkkiveisun kannalle eikä siis ansainne sen enempää arvostelua.

Melkeinpä samaan luokkaan on pantava *Aatu ja Liisa*, joka nähtävästi on jonkun koulupojan kirjoittama ja jolle siis konventin sanomalehti olisi ollut sopivin julkaisupaikka.

Eipä ole juuri suurempiarvoinen *Lemun Rannalla*kaan. Tämän on ruotsiksi kirjoittanut laulunäytelmäksi Karl Rosendahl v. 1856. Sitä on ennemmin jokseenkin hyvällä menestyksellä näytetty teaatterissakin; menestystä selittänevät ehkä kappaleessa löytyvät useat kansanlaulut sekä sen kotimainen aine, joka siihen aikaan oli näyttämöllä tavatonta, mutta Runebergin kautta rakkaaksi tullut.

Nimimerkki E. T:n kirjoittama *Puujalka* on mielestäni parhaimpia, vaikka sen tekijä erehtyy niin suuresti, että hän luulee Koljonvirran tappelun tapahtuneen Virtain pitäjässä(!!), sekä kertoo, että sodan aikana soudettiin veneellä Helmikuussa(!). Näistä ikävistä virheistä huolimatta kertomus saa lukijan lämpiämään, ja siinä onkin sen suuri ansio. Osan-otolla seuraamme korpraalia, joka Koljonvirran tappelussa oli menettänyt jalkansa

ja sen sijaan tehnyt itselleen toisen puusta, hänen johtaessaan pientä sissisotaa, jota erään syrjäisen talon väki yksissä toimin kauvan aikaa käy. Hauskasti on kuvattu palvelusväen hyvä suhde isäntäväkeänsä kohtaan sekä se rakkaus ja kunnioitus, joka tulee Puujalan osaksi. Ihmiset tuntuvat tosi-ihmisiltä.

Tätä viimeistä en ainakaan minä tuntenut lukiessani Kustavi Saarnin kertomusta *Pekka Sallinen* ja —st—:n kertomaa *Isä ja poika*, jotka molemmat kumminkin esiintyvät mielestäni suuremmilla vaatimuksilla, kuin kaikki edelliset. Kumpaseenkin kertomukseen on aihe saatu Karjalan sotatapauksista ja varsinkin olisi Pekka Sallinen kiitollinen aine historiallisen novellin eli romaanin kirjoittajalle, mutta ei Kustavi Saarni ole voinut tehdä siitä paljo mitään. Yksi hyvä puoli sillä on se, että tekijä on käyttänyt hyväkseen historiallisessa kirjallisuudessa löytyvät tiedot, mutta hän ei ole näin saatuun luurankoon voinut luoda lihaa ja verta, niinkuin «Aura». Hän ei ole arvattavasti koettanut tiedustaa, mitä kansa kertoo niillä paikkakunnilla, joilla kertomus on tapahtunut, ja toiseksi hän ei o s a a kertoa. Kuinka luonnottoman hentohermoiseksi hän kuvaa esim. Sallisen, tuon urhoollisen karjalaisen soturin, näkee seuraavista otteista: Siv. 21 hän kertoo, miten Pekka Sallinen makaa haavoittuneena Elsan hoidettavana, ja kun hän vähän kiivastuu puheessaan, varoittaa Elsa:

«Rauhoitu, muutoin menen pois, sillä l ä s n ä o l o n i voi olla sinulle vaarallinen».

«Oi s u o j e l u s - e n k e l i n i ?» huudahti Pekka r u k o i l e v a l l a ä ä n e l l ä ; «Jää luokseni, elä luovu minusta tuskan hetkellä! T e e n m i t ä t a h d o t ; — — —»

Vähän alempana samalla sivulla kerrotaan, että Pekan vuoteelle tulee eräs hänen tovereistaan, sanoen:

«Minä toin sinulle v a h v i s t a v a a r u o k a a, sillä vast'ikään ammuin ison teeren».

«Kiitoksia, Simo», sanoi Pekka — — —; h y v ä n t e k o a s i e n u n h o t a k o s k a a n!

Eräästä toisesta «hyvänteosta» sanoo Pekka olevansa «s a n o m a t t o m a s s a k i i t o l l i s u u d e n v e l a s s a». Ja kun Pekka paranee, on hänen «s y d ä m e n s ä t ä y n n ä m i t ä h e l l i m p i ä k i i t o l l i s u u d e n o s o i t t e i t a(!)» Elsaa kohtaan. Kun hän sittemmin istuu venäläisten vankina, vaikeroi hän: «Ansaitsenko todellakin tämmöisen koetuksen, saadakseni Elsan —!»

— Vaikea on todellakin uskoa, että monissa sotatapauksissa ja kuoleman kynsissä karaistu sissi 1808 vuoden sota-ajoilta olisi ollut noin herkkätunteinen ja puhunut moisia «neitimäisiä» sanoja. Ne kuvaavat ennemmin nykyaikaista heikkohermoista kamariurhoa, joka ei tunne todellista elämää.

Toiseksi nuo harventamani sanat, sekä semmoiset puheenparret kuin esim. «punnitsee sanojaan», «sammuttaa uteliaisuutensa», «käykäämme rientomarssissa», «tehkää hyvin ja ottakaa» ovat kaikki semmoisia, joita rahvaamme ei käytä ja osottavat, kuinka vieras tekijälle sen rahvaan. ajatus- ja puhetapa on, jonka elämää hän on ottanut kuvatakseen.

Kertomistavasta tahdon vielä mainita, että lukijata väsyttää suuresti se, kun hänen täytyy joka sivulla ja välistä montakin kertaa sivulla seurata tekijän mielikuvituksen hyppyjä asiasta toiseen. Koko tämä 51 sivua pitkä kertomus on näet jaettu kahteen lukuun ja nämä kaksi ovat kumpikin jaetut yhdeksään pieneen osaan. Mutta tekijä ei ole vielä tyytynyt siihenkään, vaan jakaa nämät pienet osat vielä 2—4 yhä pienempään pitkällä viivalla toisistaan erotettuun muruseen, joista monikin alkaa juhlallisella luonnonkuvauksella, semmoisella kuin esim.: «Elokuun aurinko loi säkeitään» — —, tai «Synkät pilvet peittivät taivaan — —» y. m. s.

Jos sitten luomme silmäyksen muutamiin niistä kertomuksista, jotka olemme saaneet kirjallisuuteemme käännöksinä ruotsalaisten kertoilijain teoksista, niin emmepä tule niittenkään tarkastamisesta iloisemmiksi.

J. O. Åberg on Ruotsissa nähtävästi kirjailijana päässyt hyvinkin kansan suosioon, koska hänen väsymättömästä kädestään lähteneitä historiallisia kertomuksia on painettu toinen toisensa perästä. Emme ole suomennettuja kertomuksia saaneet muita käsiimme kuin seuraavat: *Erkki Ollikainen*, *Karhu-Antin Anni ja Spofin pistooli* sekä *Aina*. Åbergilla on tapana kirjoittaa romantillisesti. Hänen ei tarvitse tietää paljo mitään itse historiallisista tositapauksista, ennen kuin hänen mielikuvituksensa on luonut pienen rakkausjutun ja sen ympärille suomalaisia ja venäläisiä sotamiehiä y. m. Hänen kertomuksissaan on hyvin paljo jännittävää ja se se on arvattavasti hankkinut hänelle rahvaassa niin suuren lukijakunnan. Mutta juuri tuo tositapausten puute sekä tekijän keskinkertainen runoilijalahja ovat saaneet sen aikaan, että niin useat hänen novelleistaan ovat toistensa kaltaisia. Kun hän kertoo tapauksista Saimaan rannalla («Aina») taikka Keuruun seuduilla («Karhu-Antin Anni») taikka Pohjois-Savossa («Erkki Ollikainen») niin aina tapaamme tuon tutun juonen: Kylässä löy-

tyy kaunis, tavattoman siivo, köyhä tyttö, jolla on kaksi kosijaa, toinen kelpo suomen sotaväessä palveleva sotilas, toinen mahtava, mutta konnamainen talonpoika taikka joku muu. Tämä konna rupeaa venäläisten puolelle ja koettaa hävittää kotikylää, aikoo tappaa kilpailijansa taikka väkivallalla anastaa tytön. Kaikki tämä on juuri onnistumaisillaan, kun vihdoin kumminkin «hyvät voimat» saavat voiton ja kaikki tulevat onnellisiksi, paitsi petturi, joka aina saapi julman kuoleman palkakseen.

Kun tekijä on ulkolainen, niin hän ei ole voinut kuvata henkilöitä tosisuomalaisiksi, ja sen kautta jäävät hänen kuvansa enemmän tai vähemmän utukuviksi. Vastenmieliseltä tuntuu suomalaiselle lukea niin monesta petturista, jotka johdattavat vihollisia ryöstämään ja polttamaan kotikyliänsä. Ja oudolta tuntuu myös se, että naiset ottavat niin miehuullisesti ja välistä hurjastikin osaa tappeluihin.

Käännösten kieli on huononpuoleista muissa paitse Ainassa.

Vielä minun on mainitseminen eräs ruotsalaisen H. af Trollen kirjoittama romaanin-tapainen: *Kruunu ja Okaita.* Tätä 327 sivua pitkää, 20:een eri kappaleesen jaettua kirjaa en voi ketään «kehottaa kannesta kanteen lukemaan.» Tekijä näyttää tahtovan ilman mitään yhteyttä romaanissa kertoa kaikki, mitä hän on tiennyt tämän sodan ajalla tapahtuneeksi Suomessa ja Ruotsissa, maalla ja merellä ja vieläpä vähän enemmänkin. Mutta tästä viimeisestä tahtoisin sanoa hänelle saman varoituksen, minkä entinen piispa tutkimusmatkallaan kuuluu antaneen muutamalle papille, jonka hän tiesi saarnaavan omasta päästään käyttämättä ohjeena saarnakirjoja: «Älä sinä Palanteri parka pane omiasi!» Sillä puhumattakaan niistä alituisista iskuista, joita hän jakelee historialle, muuttaa hän Brahelinnan Turun läheisyyteen ja laittaa kirjan pääsankarin Rothin ja Spoofin avulla valloittamaan *Tampereen* kaupungin *ja linnan.* Tämän enempää ei kirja ansaitse mainitsemista. Tahdon vaan lisätä, että vallan inhottavalta tuntui lukea niitä kohtia, jotka tekijä on lainannut Runebergin runoista, — niin rumennettuja ja proosallisesti kuvattuja ovat esim. «Hauta Perhossa», «Torpan tyttö», «Kuningas» y. m. m.

Suomennoksesta en tarvinne sen enempää lausua, kuin että se on alkuteoksensa vertainen: «kaka söker maka».

Tätä arvosteluani moni pitänee ehkä liian ankarana, väittäen että nämä kirjat ovat aiotut *rahvaan* luettaviksi ja että ne tyydyttävät *sen* vaatimuksia ja kumminkin täyttävät tarkoituksensa kauniitten sotamuistojemme

säilyttäjinä. Mutta tähän vastaan, että kansassamme löytyy vielä tänäkin päivänä hyvinkin monta, jotka paremman puutteessa nurkumatta tyytyvät sekaleipään. — Meillä ovat semmoiset kertojat kuin «Vänrikki Stooli» ja «Välskäri» asettaneet muistojemme kertomisen maalin korkealle ja sen vuoksi ovat vaatimuksemmekin kohonneet. Ja vaikka esim. «Vänrikki Stoolin» tarinat täysin tyydyttävät korkeimmallakin sivistys-asteella olevaa lukijaa, niin nämä laulut alkavat viime aikoina tulla rahvaassa niin tutuiksi, että olemme jo kuulleet vanhojen miestenkin niitä hyräelevän ja ulkomuistista lausuvan.

Hannes Gebhard.

Kotimaan kirjallisuutta.

Severin Falkman, I Östra Finland. Itä-Suomessa. Luonnoksia ja harjoitelmia. 1 osa. Viikkokausi Siitolan kestikievarissa. Helsingissä 1885. Wickström ja Kumpp. 35 siv. ja 60 kuvaa fol. Hinta 24: —.

Tämä teos on ilmestynyt viidessä vihossa, joista neljä ensimmäistä sisältää yksin kuvia, yhteensä 56 isoa lehteä, ja viides kertomuksen sen viikkokauden vaiheista, jonka kuluessa taiteilija piirsi edellisiin vihkoihin otetut kuvat. Kertomus on alkuaan laadittu ruotsin kielellä, vaan on siihen, kuten myös kuvien allekirjoituksiin, liitetty suomennos rinnalle.

Kuvia laatiessa on taiteilija ylipäänsä hyvin tarkannut esittää sitä, joka on paikkakunnalle omituista. Hyvin luonnokkailta tuntuvat meistä talot ja niiden asemat kuvalehdissä 1, 2, 11, 23 ja 32; sen muotoisia kyytimiehiä, kuin lehdelle 3 on kuvattu, olemme varmaan nähneet useitakin Viipurin seudun valtamaanteiden varsilla, vaikka joku niistä selvään onkin ulkomaista juurta. Neljännellä lehdellä on kaksi oivallista vanhan-aikuista ukkoa, jotka eivät nykyajan riennoista juuri mitään tiedä, viljelevät peltoansa ja antavat korkean esivallan yksin pitää isällistä huolta maasta ja kansasta. Sangen luonnistuneita etenkin henkilöiden asentoihin nähden ovat kuvat lehdillä 15, 20, 24 ja 46, jotensakin myös 27. Miellyttäviä ovat: näköala Joutsenossa (36), Joutsenon tyttö Siitolassa (39), poika lehdellä 41, kuvat 53 ja 54 Neitsytniemestä y. m.

Yleiseen niin hyvin ja luonnikkaasti kuin ulkopuolelta, ei taiteilijan ole onnistunut valita ja kuvata taloja sisäpuolelta, kenties senkin tähden, että niin suuren liikepaikan kuin Siitolan lähimmässä likeisyydessä ei ole parempia ollut nähtävinä. Tästä huolimatta saa katsoja kumminkin kuvista jotakuinkin selvän käsityksen siitä, minkä näköinen vanha itäsuomalainen savutupa on kesäaikana, jolloin asukkaat ovat kaiken päivää ulkotöissä. — Pihan kuva lehdellä 28 ei ole onnistunut, vaan kuva 29, joka esittänee

osaa edellisestä, tuntuu paljoa luonnikkaammalta. — Pukuja tarkastaessa tuntuu oudolta nähdä naisten suurta rintasolkea, joka oikeastaan on paidan kauluksen kiinnittäjä, useastikin kuvattuna liivien, vieläpä sarkaviitankin päälle; jotain outoa on myös kuvissa lehdellä 43. Vähemmän likaisen näköisenä olisi lehdelle 9 kuvattu akka ehkä ollut luonnollisempi, etenkin kun ei ole sanottu, että hän on riihestä tullut. Lehdelle 22 ovat kotieläimet hyvällä huumorilla kuvatut, vaan atrån luotin tuntuu luonnottoman leveältä. Ukko lehdellä 36 ja akka lehdellä 37 lienevät toinen venäläistä tai saksalaista ja toinen mustalaista juurta. Joutsenon akka ja tyttö (40), joiden silmät ovat tavattoman taivaansiniset, tuntuvat vähän herrasmaisilta. Lehdelle 47 on karvalakki kuvattu 10 asemaan, vaikka puolet jo antaa täydellisen käsityksen tuosta kummasta.

Viidenteen vihkoon painettu kertomus on päiväkirjan tapaan jaettu seitsemään osaan, joissa kussakin kerrotaan yhden päivän tapahtumat. Kertomus on vilkas, kuvaava ja paikoittain oivan huumorillinen eli leikkisä. Seikkoja selvittäessä otetaan useasti avuksi Kalevala, josta otteita on painettu moneen paikkaan, ja tämä tekee kertomuksen vieläkin vaihtelevammaksi. Heikoimmat kohdat kertomuksessa ovat ne, joissa tietoja erityisistä esineistä annetaan. Sallittakoon tässä tehdä muutamia muistutuksia: Siv. 5 *) sanotaan, että raitista ilmaa aina pääsee pienestä kattoaukosta (nim. reppänästä) savutupaan, jonka tähden ilma tuvassa harvoin on niin huonoa kuin tavallisissa köyhän rahvaan asunnoissa. Tästä saa sen käsityksen, että reppänä eli savureikä laessa aina olisi auki, joka on aivan väärä käsitys, sillä tavan mukaan (paitsi ehkä lämpimimpänä aikana) on reppänä auki ainoastaan uunin lämmitessä. Sopinee lisätä, että savu ja noki suuressa määrässä poistavat pahaa, ummehtunutta ilmaa savutuvista. — Siv. 6 on ote Kalevalan 21:nnesta runosta, jonka otteen tekijä luulee todistavan, että orret Pohjolan tuvassa olivat niin alhaalla, että miehen piti varjella päätään tuvassa kävellessä. Tuo luulo perustuu ruotsalaisen käännöksen sanoihin «lägsta bjelken», joiksi suomalainen sana «multahirren» on käännetty; vaan kuten tiedetään, ei multahirsi merkitse ortta, vaan tuvan perustuksessa olevaa hirttä. — Siv. 12 sanotaan, että saunan ovi tai oikeammin läpi, josta ryömitään sisään, oli «efter allmänt finskt bruk vättande just åt landsvägen». Ensiksi ei kukaan ryömi saunan ovesta sisään, vaan ainoastaan kyyrystää niskaansa; toiseksi ovat saunat tavan mukaan kauvempana maantiestä kuin muut rakennukset ja saunan ovi luonnollisesti tupaan päin, joka tosin useasti voi olla juuri maantielle päin, vaan se on satunnaista. — Siv. 12 sanotaan myös, että pieni pirtti jaetaan kahteen tupaan, joiden välillä on etehinen; siv. 26 (ruotsal.) taas sanotaan tuvasta: «Den var rymlig och hög och i gammal stil med pörte». — Tekijä arvelee, että ennen van-

---

*) Sivujen numerot ovat suomennoksen mukaan.

haan mahtoi olla pahannäköistä nähdä sykeröjen punomisen kautta kaljuksi tullutta vaimonpäätä, jonka harvat suortuvat tuulessa liehuivat. Tuskin sitä kukaan vieras saikaan nähdä, sillä Etelä-Karjalan vaimosta oli vanhaan aikaan yhtä suuri häpeä joutua vieraan silmän nähtäväksi ilman huntua, kuin ilman paitaa. — Siv. 25 puhutaan korkeasta Ruokolahden hunnusta, joka ei ole asianmukaista.

Suomennos on yleensä hyvää, mehukasta kieltä, vaan koska suomentaja nähtävästi ei ole tuntenut sen kansan oloja ja nimityksiä, jota teoksessa kuvataan, niin tuntuvat monet lauseet perin oudoilta ja on syntynyt pieniä erehdyksiäkin. Mainittakoon tässä muutamia kohtia, jotka mielestämme eivät ole hyvin käännettyjä: Siv. 3 sanotaan kaloja raittiiksi, kun tarkoitetaan sanoa tuoreiksi (friska). — Siv. 4 mainitaan kosken vuolemia kiviä, kun lienee asianmukaisempaa sanoa sorvaamia. — Siv. 7 sanotaan: «katselemme yli aidan», kun pitäisi olla: k. yli nojapuiden (ruots. balustraden). — Siv. 9 sanotaan: «palttinaesiliina poikkipäin koristettuna mustilla reikäompeluksilla, sekä pitseillä, jotka ovat sinisillä reikäompeluksilla varustetut tai ilman niitä», kun tarkoitettaneen sanoa: mustilla reikäompeluksilla (revennäisillä) ja pitseillä sekä joskus sen lisäksi sinisilläkin samallaisilla. Tässä kohden on kumminkin alkuteos epäselvä. Pari riviä alempana on: «mustaa ja valkeaa sisältävän puvun», joka olisi parempi: mustan ja valkean puvun. — Siv. 10 sanotaan: «vyöhön sidotaan» pro vyötäisille tai vyölle pannaan. — Sivun lopulla sanotaan, että hurstit kannetaan kiinnitettyinä leveään ripustimeen toisella olkapäällä, kun olisi selvempi ja yksinkertaisempi sanoa: hurstuus kannetaan leveässä kantimessa (eli nauhassa) t. o. — Kun ei suomentaja tiedä, mikä karjalainen pinteli on, kutsuu hän (siv. 11) pinteliä hiusnauhaksi ja palmikkoa tai ehkä sykeröitä hiuspinteleiksi ja sanoo, että hiuspinteliä kierretään punaisilla nauhoilla! — Sivulla 12 käsittää karjalainen kolmannen lauseen monessa kohdin aivan toisin, kuin tarkoitetaan; siinä sanotaan esim. kokoonneulottu pro ommeltu ja kaulavyö lasihelmistä pro lasiset kaulahelmet, mainitaan myös hopeisia hakasolkia, joita Ruokolahdella ei liene käytetty, tarkoitettaneen kostulinsolkia. — Siv. 13 on pitkän kolmannen lauseen loppupuoli aivan sekavaksi turmeltunut. Vähän alempana sanotaan, että säkenet ja savu pääsivät uuninsuusta ja ylhäällä olevasta reiästä, ja sivullekin tupruamaan, kun pitäisi sanoa: pääsivät uuninsuusta ja tämän yläpuolella vähän sivulla olevasta reiästä tupruamaan. — Siv. 15 kutsutaan helmusta pallistukseksi, kaulusta kaulattimeksi ja taskua laukuksi. — Siv. 16 on «nära vid fållen» käännetty «alhaalla päärmeessä», kun on vain lähellä päärmettä eli oikeammin helmakoittanaa. — Siv. 25 alulla sanotaan «pellon paulalla», pro pellon pientarella. — Siv. 26 «pyöräpuilla» pro pyörän puolapuilla eli värttinöillä. — Siv. 30 on «vemodigt äta» käännetty «surkeasti syödä», joka ei vastanne käännettyjä sanoja.

Tässä tarkastettu teos on vain ensimmäinen osa aiotusta suuresta neljäosaisesta kuvateoksesta, johon hra Falkman jo lienee koonnut paljonkin aineksia. Toivomme, että taiteilija kohta jatkaisi tätä kaikin puolin kiitettävää yritystä, jota hän niin hyvin on alkanut.

Th. S.

S. I. Prime, Rukouksen voima, todistettu kertomuksilla suuresta hengellisestä herätyksestä Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa vuosina 1857—1858. Suom. J. Judén. Turku, G. W. Wilén, 1888. 274 siv. Hinta 1 m. 50 p.

Tässä kirjassa esitellään sen suuren hengellisen liikkeen syntyä ja kehitystä, joka vuosina 1857 ja 1858 levisi New-Yorkista ja Brooklynistä yli suuren osan Pohjois-Amerikkaa. Kirjan tekijä on itse hartaalla rakkaudella ollut tämän liikkeen muassa ja taitaa sentähden sangen viehättävästi kuvata sen kehitystä. *Palava yhteinen rukous* oli tässä herätyksessä omituisinta. Syksyllä 1857 tapahtunut äkkinäinen ja kamala häiriö kauppamaailmassa sai joukon kauppiaita liittymään niihin rukousseuroihin, joita oli syntynyt uskovaisten keskuudessa. Toveri seurasi toistansa ja rukoilevain joukko kasvoi kasvamistansa kunnes pian — ainoastaan muutaman kuukauden kuluttua — rukouksen pyhä savu kohosi korkeuteen kaikista Yhdysvaltain osista ja kaukaisen Kanadankin maista. Yleiset huvittelupaikat olivat kadottaneet vetovoimansa, rukouskokous oli ensimmäinen paikka, jota kaupunkiin tullut matkustajakin kyseli. Ei tässä liikkeessä ollut tilaa lahkolaisriidoilla eikä kateudella; elävää Jumalaa janoominen yhdisti sydämet, ja kristittyjä kaikista ikäluokista, säädyistä ja erilaisista uskontunnustuksista kokoontui yhteisesti hengessä ja totuudessa rukoilemaan Jumalaa, ja rukoilijat saivat runsaasti siunausta vastaukseksi rukouksiinsa.

Tällainen rukouskokous aljettiin laululla. Laulun jälkeen astui esiin se, jonka asiana oli kokouksen johtaminen, ja kehotti läsnäolevia yhdistymään kanssansa rukoukseen. Sen jälkeen hän luki jonkun Raamatun luvun ja puhui sen johdosta muutamia sanoja. Esirukoukset, jotka nyt seurasivat, olivat hyvin erilaatuisia; mikä oli pyytänyt esirukouksia itse puolestaan, mikä jonkun rakkaan omaisensa tai ystävänsä puolesta, toinen siinä toinen tässä asiassa. Lyhyitä todistuksia Jumalan armotöistä annettiin ja niitten johdosta lausuttiin Jumalalle kiitosta. Rukousten pitäminen ei ollut rukousten lukemista, vaan se oli rukoilemista, ei ajattelematonta sanain lausumista, vaan sydämen vuodattamista Jumalan eteen. Aina välillä laulettiin hengellisiä lauluja, ja laululla kokous päättyikin. Herätysten historian valaisemiseksi ja tueksi on kirjan tekijä nähnyt soveliaaksi painattaa kirjaansa paljo, aivan liian paljo, hajanaisia pikkukertomuksia, jotka tosin jossakin määrin todistavat rukouksen voimaa, mutta joitten paljous ja yksitoikkoisuus väsyttää lukijaa.

Rukouksen olento ja tarpeellisuus on oikein käsitetty ja paikoin san-

gen elävästi esitettykin. «Rukous ei ole suinkaan ulkonaisissa tempuissa; ihminen voi olla polvillaan kunnes jäljet tuntuvat niissä kivissä, joilla hän on polvillaan ollut; hän voi vuodesta vuoteen kumartaa Jesuksen nimessä kunnes hänen ruumiinsa pysyy alituisessa kumarruksessa; hän voi pukea itsensä säkkiin ja tuhkaan, niinkuin Achab, ja kuitenkin olla rukoilematta. Eikä se myöskään ole kauniiden rukouksien paljas lukeminen; ihminen voi joka hetki päivästä kertoa Herran rukouksen itsekseen, ja muita kauniita rukouksia, kuitenkaan todella rukoilematta. Eikä sekään ole rukoilemista että vain ulkonaisesti ottaa osaa yksityisesti taikka yhteisesti jumalanpalveluksesta; sillä Jumala inhoo sitä uhria, jossa sydämellä ei ole mitään osaa. Kaikki nämä yritykset voivat olla kuorta, joka on ilman sydäntä, ja niinkuin alttari ilman uhria eli niinkuin uhri ilman taivaallista tulta, joka sitä kuluttaisi. Rukous on sydämellinen ilmaus puutteestamme Hänen edessään, joka yksin voi sitä täyttää. Se on hädän uutteruus; se on totinen nöyryys, joka vaipuu tomuun; se on totinen, palava katumus ja sydämellinen uskallus Jumalan lupauksien totuuteen.» «Rukous on kirkon voima». «Rukous on kirkolle mitä kevään tuulet ja kesän aurinko, sade ja kaste ovat maalle. Ilman niitä pysyisi kirkko sekä maa talvisessa puvussaan».

Rukouksen vaikutuksesta näkyy väärä käsitys vallitsevan. Sanotaan: *rukous voittaa Herran* ja esitetään se, niinkuin rukous muka saisi taivutetuksi Jumalan tekemään, mitä hän ei muuten tahtoisi tehdä. Ei rukouksella ole voimaa Jumalan yli, vaan ihmisen yli; sen voima on siinä, että se taivuttaa ihmisen Jumalan järjestykseen eikä siinä että se taivuttaa Jumalan ihmisen mielen mukaiseksi. *Tapahtukoon sinun tahtos*, *Isä*, on yksi oikean rukouksen ydinkohtia. Mutta tämä rukous näyttää kirjallemme oudolta. Ihmetellessään sitä uskon lujuutta, joka kirjassa esiintuoduista kertomuksissa kauttaaltaan ilmenee, ei lukija saata olla kaipaamatta sitä kristillistä nöyryyttä, joka Mestarin esikuvaa noudattaen kaikissa kysyy taivaallisen Isän tahtoa ja alistaa oman tahtonsa sen alaiseksi.

Kieli on pahasti epätasaista: paikoin aivan puhdasta ja sujuvaa, paikoin taas niin virheellistä, että sitä on mahdoton ymmärtääkkään. Tällainen lause on esim. 34 siv.: «Tämän herätyksen yksi omituisuus on se, että maallikot ovat sitä johtaneet; he alkoivat sekä pitkittivät rukouskokouksia. Saarnaajatkin johdattivat tosin osaksi rukouskokouksia, mutta ei suinkaan enemmän kuin maallikotkaan, vaikk'ei vähemmänkään.» Monta muuta yhtä vaikeata lausetta löytyy kirjassa. — Kauttaaltaan käytetään superlatiivia komparatiivin verosta. Paikallissijoja käytetään usein väärin, esim. genetiivin sijassa käytetään milloin illatiivia, milloin elatiivia; niin on kirjoitettu «esikartano taivaasen», kun pitäisi olla *taivaan esikartano*, «toivo autuudesta», kun pitäisi olla *autuuden toivo* j. n. e. Siv. 141 sanotaan: «neuvoi häntä elämän tiestä», vaikka tarkoitetaan ihan päin vastoin: *neuvoi häntä elämän tielle* eli = *hänelle elämän tietä.* Väärin on myös

sanoa: hän asui eräässä kylässä 900 asujamella (= *jossa oli 900 asujanta.*) Transitiivistä verbiä käytetään välistä intransitiivisen verosta: «lukemisen lopetettua l. päätettyä», pitäisi olla *loputtua* l. *päätyttyä.* Kieltosanaa käytetään usein adverbinä, vaikka se suomenkielessä on verbi. Kieltolauseen objekti on joskus akkusatiivissa. Konditsionalisanaa *jos* käytetään kysymyssanana alistetuissa kysymyslauseissa.

Kaikista näistä virheistä huolimatta saanee lukija tämän kirjan kautta kuitenkin runsaasti siunausta, ja meidän sopii toivoa, että kustantaja pian saisi aiheen toimittaa tästä uuden, kielen puolesta parannetun painoksen, josta myös olisi karsittava pois melkoinen joukko noita vähemmän arvoisia kertomuksia.

Lg. Est.

Kansanvalistus-Seuran Kalenteri 1889. Yhdeksäs vuosikerta. Helsingissä 1888. 238 siv. 8:o. Hinta sid. 3: —, 2: — ja paperipäällyksissä 1: 50.

Kalender utgifven af Svenska Folkskolans Vänner 1888. Helsingissä 1888. 169 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Jouluksi ilmestyneen kirjallisuuden joukossa nähdään jälleen molemmat kansankalenterit, Kansanvalistusseuran ja Ruotsalaisen kansakoulun ystäväin. Erittäin kiitettäväksi työksi ovat tietysti katsottavat nämä yritykset hankkia kansalle vaihtelevaa, huolellisesti valikoittua ja samalla huokeahintaista luettavaa, joka voisi levitä mitä laajimpiin piireihin. On vain kysymys, missä määrin se on onnistunut, sillä vaatimuksetkin pitää korkealle asettaa: kansalle, samoin kuin lapsille, ei paraskaan ole kylliksi hyvä.

Että molempiin kalentereihin todellakin on tarkkaan koetettu valikoida kansalle hyödyllisiä kirjoituksia, on heti ilolla tunnustettava. «Kansanvalistus-Seuran Kalenteri» on, niinkuin ennen, viime vuoden tapauksista ja niistä kysymyksistä, jotka silloin yleistä huomiota kiinnittivät, saanut aihetta useihin kirjoituksiin, joissa tahdotaan niistä antaa samalla kansantajuinen ja perusteellisempi esitys, kuin esim. päivälehdissä voi tapahtua. Sisällys onkin täten saatu varsin vaihtelevaksi, siinä on kirjoitukset: «Valtiopäivät vuonna 1888» (kirj. A. Ht) valaiseva «Silmäys Suomen kansanopetuksen historiaan» (E. G. P.), — jossa siv. 97 on painovirhe korjattava: kaupunkien ruotsalaisia kansakouluja on 74, kuten summakin osottaa, — «Kuolan retkikunnasta» (A. P.), tavalliset «Muistosanat vainajille», joiden joukossa nyt ovat Uno Cygnæus ja Julius Krohn, muita mainitsematta; vielä luetaan siinä prof. Danielsonin isänmaallinen puhe Tampereen laulujuhlassa ja Suonion jäähyväislaulu kansalleen «Brahen patsaan paljastaissa», j. n. e. Almanakka-osastoon liittyy tällä kertaa «Muistettavia tapauksia sivistyshistorian alalta», joissa voin oikaista yhden painovirheen: Tegnér kuoli 2 p. Marrask. 1846 (ei 1848). «Tilastollisten tietojen» taulua vastaan on tehtävä se muistutus, että pari helposti saatavaa tietoa on kysymysmerkillä korvattu ja että jonkun sarekkeen päällekirjoitus on epäselvä

(mitä tarkoittaa «kansan lisäymys 10,000 henk. koht.», vuodessako?) — Heikoimmin edustettuna on kaunokirjallinen osasto, jossa suhteessa olisi voinut vaatia, että meidän lukuisilta ja osaksi niin suurella menestyksellä toimineilta kirjailijoilta olisi kirjaan hankittu joku sovelias kansamme entistä tai nykyistä elämää kuvaava kertomus. Kalenterin kirjoituksiin liittyy runsas määrä kuvia: esim. Brahen muistopatsaasta, Keisarill. kalastusmajasta Langinkoskella, ynnä useita muotokuvia, joista tosin joku (niinkuin ministerivaltiosihteeri Bruunin) ei ole onnistunut.

«Kalender utgifven af Svenska Folkskolåns Vänner» ei yhtä täydellisesti seuraa tapahtumia kotimaassa, mutta niitä koskevista kirjoituksista pari on varsin ansiokasta, V. F. Brotheruksen kirjoittama «Kuolan retkikunta 1887» ja K. J. Hagforsin tekemä elämäkerta «Frans Edvard Conradi». Sitä vastoin kuvaus Pietari Brahen vaikutuksesta Suomessa on jotenkin kuiva, ja varsin mitätön ja köyhä on Julius Krohnin elämäkerta. Laajemmalle kuin kansanvalistusseuran kalenteri astuu tämä kalenteri koettaessaan valita kirjoitusten aineita myöskin oman maan rajain ulkopuolelta, ja tämä pyrintö on epäilemättä kiitettävä. Tätä laatua ovat kirjoitukset «Yhtä ja toista Sveitsistä» ja «Ruumisten polttamisesta», joista kuitenkin jälkimäinen esitykseltään tuntuu liian vähän kansantajuiselta. Pari pientä kertomusta ja runoa edustaa kaunokirjallista puolta, josta ei ole muuta sanottavaa, kuin että K. E. Wichmannin ruotsalaiset sankarilaulut parhaiten olisi jätetty kirjasta pois, varsinkin kun ne laissansakin ovat niin vähäarvoisia, kuin ovat.

Molemmat kalenterit ansaitsevat, huokeaan hintaansakin nähden, laajalle levitä kansan koteihin. Että kansanvalistusseuran kalenteri, niinkuin se iältänsäkin on vanhempi, myös vielä säilyttää etusijan, tahdon nimenomaan mainita, koska yleisö eräistä ilmestyneistä arvosteluista helposti voisi tulla päinvastaiseen käsitykseen.

G—t.

Kirjallisia tietoja.

Matkustaessaan ulkomaille v. 1795 kävi *Franzén*, kuten tunnettu, myöskin Kööpenhaminassa. Siellä tutustui hän muiden muassa lyyrillisen runoilijan *Peder Horrelow Hasten* kanssa, jonka muistikirjaan hän piirsi Cajanuksen tunnetusta runosta «Etkös ole ihmisparka aivan arka» j. n. e. otetun värsyn seuraavassa muodossa:

Lennä lindu, mingäs lennät etsa lennä
kovan kuoleman käsist:
saa se linnun lendävängin
temmaa tuulettelemist

Frans Franzén.

Köpenhamn d. 12 Iunii 1795.

Muistikirja on nyt erään hra Olrikin omana; hänen poikansa, kand. Axel Olrik on antanut kopion toht. Schückille Upsalassa, joka sen on lähettänyt minulle, luullen runoa Franzénin tekemäksi. Nähtävästi on se muistikirjasta oikein kopioitu, vaikk'ei Franzén sitä kirjoittaessaan ole täydelleen muistanut, miten sanat kuuluivat.

W. Söderhjelm.

«Kalevalasta» on hra *J. C. Poestion* Wienissä, kirjallislehdessä «Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes» (tämän vuoden 3:s numero) julkaissut laveanpuolisen kirjoituksen, jossa hän siitä puhuu varsin innostuksissaan ja liittyen Jakob Grimmin ja Max Müllerin ylistäviin lauseisiin arvostelee sen merkitystä maailman kirjallisuudessa varsin suureksi. Ensin hän mainitsee muutaman sanan Suomenmaan kirjallisuuden vaurastuksesta tällä vuosisadalla; hän erehtyy vain kertoessaan siitä huolesta, jota arvelee Venäläisten pitäneen suomalaisesta kirjallisuudesta (!). Kalevalan ynnä yleensä suomalaisen kansanrunouden keräyshistorian hän esittää varsin täydellisesti ja oikein, ottaen sitten puheeksi kysymykset Kalevalan synnystä, kokoonpanosta ja sen myyttien suhteesta toisten kansain ja etenkin germaanein taruihin tavalla, joka osoittaa, ett'eivät Julius Krohn vainajan tutkimukset ole jääneet häneltä tuntematta. Sittemmin hän luettelee Kalevalasta ynnä muusta suomalaisesta kansanrunoudesta ilmestyneitä käännöksiä, lopettaen esityksensä ankaralla moitteella Saksan kirjankustantajia vastaan, jotka eivät ole tahtoneet kustantaa Paulin etevätä Kalevalan käännöstä, vaikka muka kyllä ovat valmiit kaikkea ulkomaan roskakirjallisuutta Saksaan saattamaan. Ilahuttavaa on tietysti meille, että kansallis-epoksemme kauneuksia näin ruvetaan ulkomailla yhä enemmän tunnustamaan ja suuremmallekin yleisölle esittämään.

Virosta. Uuttera virolainen kirjaniekka pastori *M. J. Eisen* Kronstadtissa on julkaissut vihkosen «Elu pärast surma, Hiied, Perma, Siuru, Lalli, Lijoni ingel» (Tartto 1888), jossa hän kansantajuisesti esittelee kohtia Suomalais-Virolaisten uskonnosta ja elämästä pakanuuden aikana. Huomattavat ovat siinä varsinkin kirjoituksessa Permasta muutamat tiedot «Tshudin linnoista» Äänisjärven itäpuolella Kargopolin ympärillä ynnä niihin liittyvistä kansantaruista, jotka näyttävät osottavan, että nämä seudut ennen olivat enemmän asuttuja ja likeisessä yhteydessä Vienansuun Perman kanssa ja ehkäpä Perman vallan rajamaakuntana lounaaseen päin, jonka kautta yksi Permalaisten kauppatie kävi Äänisjärveä ja Syväriä myöten Laatokkaan.

— Pietarin saksalaisissa lehdissä ilmoittaa pastori t:ri *J. Hurt* tulokset viime vuonna toimeenpanemastansa virolaisen kansanrunouden keräyksestä, ja näitä tuloksia voipi kyllä syyllä sanoa hämmästyttävän rikkaiksi. Hän on vuoden kuluessa vastaan-ottanut 220 kerääjältä 345 lähetystä: vanhoja runoja, satuja ja legendoja, sananlaskuja, arvoituksia sekä aineksia kansan tapojen ja taika-uskon tuntemiseen. Vertaukseksi huomautettakoon, että tämä saalis luvun puolesta on melkoista suurempi kuin meidän niin vilkkaaksi arveltu kansanrunouden keräys viime *kymmenen vuoden* kuluessa (vrt. tämän vuoden Valvoja s. 2 muistutusta), ja jos voineekin olettaa, että lähetysten laveus ja arvo suuresti painaisi vaa'an laskemaan Suomen eduksi, on menestys kuitenkin ihmeteltävä. Ja tämä kaikki työ on tehty ilman mitään maksutta. Kun kuitenkin keräyksen täydellisyyden vuoksi kaikissa paikkakunnissa on tarvis myöskin rahallista avun antamista, johon t:ri Hurt kehottaa, on toivottavaa, ett'ei Suomenkaan puolelta osaa ottamatta katsottaisi tätä Viron kansan isänmaallista harrastusta.

Münchenissä on viime vuoden loppupuolella ilmestynyt teos nimellä «Die Skythen-Saken: Die Urväter der Germanen», jonka kirjoittaja on nimeltä J. Fressl. Niinkuin nimikin osottaa, tahtoo tekijä todistaa, että meillä jo noissa Mustan Meren pohjoispuolella asuvissa Skytalaisissa, joista Kreikan historioitsijat niin paljon puhuvat, on edessämme nykyisten germaanein esi-isät. Tämän hän luulee todistaneensa skytalaisten nimien ja sanojen selityksillä ja varsinkin vertaamalla heidän tapojansa ja luonteenominaisuuksiansa (sota- ja juomatapoja, kuolleen ruhtinaan naisten tappaminen, jumalain temppelien puute, veljesliiton solmiminen veren juomisella j. n. e.) muissa germaanilaisissa kansoissa vallitseviin. Varsinkin näitä jälkimäisiä todistuksia vastaan voipi kuitenkin syyllä muistuttaa, että niitä tapoja voipi tavata yleensä raakalaiskansoissa, jotka samallaisissa oloissa ovat eleskelleet, kuulukoot mihin kansanheimoon tahansa. Saksassa arvellaan kuitenkin tämän uuden Fresslin tutkimuksen — sillä samaa mielipidettä on usein ennenkin esiintuotu — saattaneen kysymyksen melkeinpä ratkaistuksi ja levittävän aivan uutta valoa germaanilaisten kansain vaiheihin ja «koko maailmanhistorian juoksulle».

G—t.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Werner Söderströmiltä (Porvoossa): Laskuopin kertauskirja. Seminareja ja kansakouluja kuin myös itsekseen oppivia varten. Kirj. *K. Suomalainen*. 1: 25. — Yleisen ihmiskunnan historian nimi- ja asialuettelo ynnä luettelo eri maiden hallitsijoista. 2: 75. — Vartijanääniä Suomen Sionista. Toinen vuosikerta. Toim. *Elis Bergroth*. 3:s vihko. —: 65. — Hj. Hagelbergilta (Tampereella): Koulun virsikirja, valikoima sisältävä 100 Uuden Suom. virsikirjan virttä. —: 25. — K. J. Gummerukselta (Jyväskylässä): *E de Pressensé*, Totinen vapaus, kristillisyyden kannalta. Neljä luentoa. Suom. Kyösti —n. —: 50.

Vartija, toim. Elis Bergroth, K. Aug. Hildén, A. Auvinen. 2 vuosik. 1 vihko. Sisältää: V. Vallin, Usko ja epäusko; E. Nyholm, Eräs huomiota ansaitseva kohta; K. E. Broberg, Sananen sunnuntaikoulusta Amerikassa; A. Lönnroth, Hyväntekeväisyydestä Helsingissä; A. Aimonen, Muutamia kysymyksiä uuden käsikirjan johdosta; Jos Johansson, Muutama sana kysymykseen; Ad. Neovius, Ehdotus uusiin kirkonkirjoihin; E. Bergroth, Hetken tapahtumista; Kotimaan kirjallisuutta; J. Gummerus, G. V. Lechler †.

Hengellinen kuukauslehti, toim. W. Malmberg. 2 vuosik. 1 n:o. Sisältää: L. Stenbäck, Uunna vuonna; Vuoden vaiheessa; Pietari papinkokelaana; Katsaus luterilaisen kirkon tilaan ulkomailla; Kirjevaihtoa; Eräs uhri epäjumalille.

Duodecim Kirjoituksia lääketieteen ja lääkärintoiminnan aloilta. 4 vuosik. N:o 12. Sisältää: K. Relander, Mikä on syynä siihen, että Hankoniemen kylpylaitos vuosi vuodelta tuottaa tappiota? Th. Löfström, Ptomaiineista; K. Relander, Kreoliini, jodoformivoide ja antipyriini silmäin hoidossa; Uutta kirjallisuutta; Tietoja lääkeopillisten seuraimme kokouksista; Käytännöllisiä uutisia; Päivän uutisia. — Résumé de quelquesuns des articles publiés l'année 1888 dans les N:o 1—12 du Duodecim. — Extraits des communications faites à la société des médecins d'Åbo aux séances de 1887—1888. — Liitteenä: Mallikokoelmaa. — 5 vuosik. N:o 1. Sisältää: K. Relander, Todistusten antaminen arcanumeista; K. v. Fieandt, Jäähauteesta keuhkotulehduksessa; R. Envald, Belladonnan tuottamasta ihottumasta; Bm, Eräs peritonitis suppurativa tapaus; K. Relander, Desinfisioimiskysymys Wienissä 1887 pidetyssä hygienian ja demografian kongressissa; K Relander, Milloin sai Suomi ensimmäisen piirilääkärinsä? A. Hillbom. Vähän tilastoa; y. m. — Liitteenä: Mallikokoelmaa.

Finsk Farmaceutisk Tidskrift. Red. H. Lojander och K. F. Mandelin. 1 årg. N:o 1. Sisältää: K F. Mandelin, En modifikation af Vitali's Atropinreaktion; Metod för profning af handelsvaror på arsenik; De nyare läkemedlens dosering; — Apoteksväsendet; Medicinalväsendet; Bokanmälan; Följetong: H. Lojander, Fornegyptisk läkekonst; y. m.

Suomen Metsänhoitolehti, 1888, n:ot 1—4, toim. P. W, Hannikainen: Katsaus metsänhoidon nykyiseen kantaan maassamme, kirj. P. W. H. — Vertaileva taulu metsätaloudesta, kirj. Th. Cannelin. — Metsänhoidosta sotilasvirkataloissa, kirj. E. Th. Sallmén. — Millä tavalla metsänhoito on järjestettävä yksityisten tiloilla Suomessa, kirj A. S. — Papiston virkatalojen metsistä, kirj. P. W. H. — Sahapuiden myynti kruununmetsistä, kirj. H. R. Sandberg — Tarkastuksia kruununmetsiin, kirj. P. W. H. — Muutama sana kontrollikuutioimisesta, kirj F. M. L. — Millä lailla metsänhoito on järjestettävä yksityisten tiloilla Suomessa, kirj. A. S. — Ninnikirveiden käyttämisestä vetoaikana, kirj. th. — Evo vai polyteknikum, kirj. P. W. H. — Metsäyhdistyksestä sananen, kirj. R. — Sananen 9-tuumaisten sahahirtten myymisestä kruununmetsistä, kirj. th. — Metsien laadusta ja hoidosta Sodankylän metsäpiirissä, kirj. Bernh. Ericsson. — Metsäyhdistyksen vuosikokous. — Vähän selitystä, kirj. F. M. L. — Muutamia havaintoja metsän uudelleen kasvusta lahkottain hakatessa, kirj. P. W. H. — Komitean mietintö kruunun yhteis- ja liikamaitten käyttämisestä, kirj. P. W. H. — Sahahirtten myynnistä, kirj. F. G. Bergroth. — Metsä-asia maanviljelyskokouksessa, kirj. Th. C. — Pohjolan rajoilta, kirj. Bernh. E—n. — Siemenpuiden merkitseminen, kirj. P. W. H. — Metsä-asia valtiopäivillä — Kirjallisuutta. — Läheltä ja kaukaa. — Virallista.

Oma Maa. Toim. H. Treffner. 6 aastakäik. N:o 1. Sisältää: Esimesed võitlused, Cordelia järele; Newton ja Milton, ning nende aeg; Samojedlased; K. Karu (N. Gogoli järele), Vij ehk maavaimude pealik; Mõtted sõbra surnukirstu juures vana aasta õhtul; K. Karu. Väeteenistused; Eesti uuem kirjandus; Liihikene kuukroonika y. m.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes. Herausg. W. Kirchbach. N:ris 5—7. Sisältävät m. m. E. Kleinert, Friedrichs des grossen Stellung zur Volksbildung; W. Henckel, Leo Tolstois Glaubenslehre; Holger Drachmann, Geschichte eines Strandwäschers; A. Daudet, Gambetta; M. Lehmann-Filhés, Jón Arnason.

Toisen vihon sisällys.

Suomi ja pohjoisvaltojen politiikki 1700-luvulla. (*Joh. Rich. Danielson*, Die nordische Frage in den Jahren 1746—1751). Kirj. N. L.

Aiottu „Yhdistys uskonvapautta ja suvaitsevaisuutta varten." Kirj. Th. Rein.

Täperän Heikki. Kuvaus Hämeestä. Kirj. Saima.

Suomalainen Teaatteri. Zalamean tuomari. — Erotaan pois!. — 5 p. Helmikuuta. Kirj. E. A—n.

1808—1809 vuosien sota nykyisessä suomen kielisessä kaunokirjallisuudessa. (*Vihtori Leino*, Aatu ja Liisa. — *K. G. Rosendahl*, Lemun rannalla. — *E. T.*, Puujalka. — *Kustavi Saarni*, Pekka Sallinen. — [*K. Nordlund*], Isä ja poika. — *H. af Trolle*, Kruunu ja okaita. — [*A. Wartiainen*], Se ihana Ulla ja hänen sulhonsa. — *J. O. Åberg*, Aina. — *Sama*, Erkki Ollikainen. — *Sama*, Karhu-Antin Anni ja Spofin pistooli) Kirj. Hannes Gebhard.

Kotimaan kirjallisuutta:

Severin Falkman. I Östra Finland. Itä-Suomessa. Luonnoksia ja harjoitelmia. 1 osa Viikkokausi Siitolan kestikievarissa Arv. Th. S.

S. I. Prime, Rukouksen voima, todistettu kertomuksilla suuresta hengellisestä herätyksestä Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa vuosina 1857—1858. Suom. J. Judén. Arv. Lg Est.

Kansanvalistus-seuran Kalenteri 1889. Yhdeksäs vuosikerta. — Kalender utgifven af Svenska Folkskolans Vänner 1888. Arv. G—t.

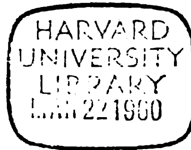
Kirjallisia tietoja. Kirj. W. Söderhjelm ja G—t.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1889.

G. F. Fellman.

VALVOJA.

Yhdeksäs vuosikerta.

Kolmas vihko. Maaliskuulla 1889.

Toimitus:

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy tänä vuonna samankokoisena ja samanhintaisena kuin vuonna 1888. Sitä voipi tilata Helsingissä G. W. Edlundin, Waseniuksen ja Wickströmin ja K:n kirjakaupoissa sekä O. V. Laurentin ja K:n luona, Turussa A. V. Jahnssonin ja Wiipurissa Cloubergin ja K:n kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on 10 Suomen markkaa *koko vuosikerralta ja* 5 markkaa 50 penniä *puolelta vuodelta; maaseuduilla postimaksut tulevat lisään.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata A. Lindebergin kautta Pietarissa tahi suoraan toimitukselta, jolloin numerot laitetaan perille ristisiteessä. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kopeikkaa *koko vuosikerralta,* 2 ruplaa 50 kop. *puolelta.*

Valvojan toimi on edelleenkin liikkuva valtio-elämän, kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alalla.

Kansamme valtiollinen kehitys on nykyään kääntymäisillään uusiin suuntiin. Suomen kieli on saanut tärkeimmät oikeutensa lainlaadinnan kautta tunnustetuiksi. Kielikysymys tosin ei ole vielä päivänjärjestyksestä poistettu; etenkin on yhä silmämääränä pidettävä, että periaatteelliset myönnytykset saataisiin itse elämässä täysin määrin toteutetuiksi. Mutta kieltämätöntä on, että ne kansalliset ja vapaamieliset aatteet, jotka ovat olleet kieliharrastuksen ytimenä, tätä nykyä ovat ruvenneet esiintymään uusilla aloilla ja uudessa muodossa. Pysyen horjumatta kansallisella kannalla Valvoja aikoo valppaasti seurata näitä uuden ajan rientoja.

Kotimaassa ilmestyvää kirjallisuutta Valvoja aikoo niin tarkkaan kuin mahdollista pitää silmällä; sen ohessa etenkin katsauksissa esitetään ulkomaan kirjallisuudessa havaittavia rientoja.

Tieteen ja taiteen pyrintöjä esitellessään Valvoja on sekä aineiden valintaan että esitystapaan katsoen tavottava suuremman sivistyneen yleisön harrastuttamista.

Mikäli tila myöntää Valvoja tarjoaa myöskin kaunokirjallista lukemista, parhaasta päästä alkuperäistä.

Edelleenkin Valvoja luottaa niiden kirjailijain myötävaikutukseen, jotka tähän asti ovat olleet sille apuna. Sen ohessa toimituksen on onnistunut lehden kantajoukkoon liittää uusiakin voimia.

Ahdas on aikakauskirjamme tila usein osottanut olevansa sen ohjelman toteuttamiseksi, ja johonkin määrin on Valvojaa tänäkin vuonna täytynyt laajentaa, vaikk'ei nykyinen tilaajamäärä tarjoa sille riittävää kannatusta. Taloudellisen ahdingon ovat kuitenkin yksityiset asianharrastajat osaksi poistaneet kolmeksi vuodeksi annetulla takauksella. Toimitus sitä paitsi luulee voivansa luottaa siihen, että Valvojan harrastuksilla on yleisön kannatusta ja että suomalainen kirjallinen lehti on yhä kasvavalle kirjallisuudellemme aivan välttämätön. Yleisön tulee ratkaista, onko toimitus siinä kohden pettynyt, vai voidaanko lehteä laajentaa sen mukaan kuin kehittyvä henkinen elämämme vaatii.

E. G. Palmén. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt. Edv. Hjelt.
Vastaava toimittaja.

Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Huomaa! *Kunnioitettavia herroja kustantajia pyydetään ystävällisesti lähettämään Valvojan Toimitukselle kustantamiansa heti niiden ilmestyttyä, jotta arvosteleminen voisi tapahtua säännöllisemmin.*

Kirjailijain muotokuvia.

XIX.

Ernst Ahlgren.

Kun norjalaiset Pariisissa vuonna 1887 viettivät tavallista Toukokuun 17:nnen päivän juhlaa, oli tuossa taiteellisessa ja kirjallisessa seurassa läsnä ruotsalainen nainen, jota harva näkyi tuntevan, vaan joka pian veti useimpain huomion puoleensa — ei puheittensa kautta, sillä hän oli vaiti ja erillänsä muista, vaan ulkomuotonsa vuoksi. Hän oli vartaloltansa tavattoman pitkä ja laiha, kävi kainalosauvalla, vaan liikkui kuitenkin sangen helposti; hänellä oli pitkät, soukat, kauniit kasvot, joiden piirteet olivat säännölliset, vaan silmäänpistävät; kaikkein enimmän kiintyi huomio kuitenkin hänen suuriin, ympyriäisiin pikimustiin silmiinsä, joilla oli merkillinen, sametinkaltainen loiste ja jotka tutkivasti ja samassa ystävällisesti katselivat seuraa. Se oli eräs »rouva Ahlgren» sanoivat norjalaiset ilman mitään lisäselityksiä. Vasta vähitellen saatiin yleisemmin tietää, ett'ei se ollutkaan *rouva* Ahlgren, vaan Ernst Ahlgren, s. o. rouva Victoria Benedictson, ruotsalainen kirjailija. Silloin kiiruhtivat kaikki tekemään hänen kanssaan tuttavuutta, eikä ollut ketään, jota ei hänen olentonsa olisi erittäin suuresti viehättänyt. Minuun puolestani nämät vilpittömät ja puhuvat kasvot ja nämä ihmeen kauniit ja syvämietteiset silmät tekivät haihtumattoman vaikutuksen.

Hän oli iloinen kuin lapsi siitä, että oli päässyt Pariisiin. Hän sanoi ikävöinneensä sitä vuosikausia, ja vaikka hän viime aikoina oli enimmiten oleskellut Kööpenhaminassa, oli kuitenkin Seinen kaupunki jotakin niin suurta ja uutta, että elämä tuntui hänestä ihanammalta kuin koskaan ennen. Ne vähälukuiset lähemmät tuttavat, joita hänellä siellä oli, olivat päivisin toimissaan kiinni ja silloin hän enimmäkseen yksin kävi ympäri kaupunkia, aina jalkaisin ja kainalosauvastansa huolimatta kulkien pitkät

matkat, eikä mitään ollut sellaista, jota ei hänen tarkkaavat silmänsä olisi huomanneet. Iltasin hän yhtyi ystäväinsä seuraan ja — jollei ketään vierasta ollut läsnä — laski hän valloilleen koko erinomaisen esityskykynsä ja koko huumorinsa kyllyyden kertoessaan, mitä hän päivän kuluessa oli nähnyt taikka kuvaillessaan kotiseutunsa oloja. Me arvelimme, että hilpeämpää ja sopusointuisampaa persoonallisuutta olisi ollut vaikea löytää.

Hänen tyytyväisyytensä näytti kohoavan korkeimmilleen, kun hän sai ensimmäiset valmiiksi painetut kappaleet *Fru Marianne*a Pariisiin. Hän ei salannut, että hän tällä teoksella odotti varsinaisesti murtavansa itsellensä oman uran Ruotsin kirjallisuudessa ja hankkivansa itsellensä aseman, joka palkitsisi sen pitkällisen työn, minkä hän siihen oli pannut. Hän viittasi myös siihen, ett'ei hän koskaan enää kirjoittaisi mitään niin suurta — vaan tämän viittauksen tarkoitusta ei kukaan meistä silloin vielä ymmärtänyt. — Minä olin saapuvilla, kun hän ylpeästi ja samalla vaatimattomasti antoi yhden näistä ensimmäisistä kappaleista Björnsonille; tämä otti kuitenkin hänen vastaan jotenkin kylmäkiskoisesti eikä heidän välillensä syntynyt mitään lähempää persoonallista yhteyttä — koska Björnson, niinkuin hän itse minulle sanoi, oli tyytymätön siihen, että Ernst Ahlgren oli käynyt Jonas Lietä kohtaamassa ennen kuin häntä; tämän jälkimäisen ja hänen perheensä kanssa hän sitä vastoin tuli läheiseen tuttavuuteen.

Oltuansa suurimman osan seuraavaa talvea Kööpenhaminassa, kävi rouva Benedictson jälleen Pariisissa keväällä 1888. Hän oli Tanskassa ollut tautivuoteella useita kuukausia ja Pariisissa olevilta yhteisiltä tuttaviltamme kuulin, ett'ei hän silloin enää ollut sama kuin ennen, vaan näytti murtuneelta ja heikolta. Mutta yhtä kaikki tuli tieto hänen kauheasta kuolemastansa, kuin ukkosen isku useimmille hänen siellä oleville ystävilleen. Pitikö hänen, jonka niin oli nähty nauttivan elämätä, tällä tavoin sen jättämän! — Ne harvat, jotka olivat olleet häntä lähinnä, tiesivät kuitenkin sitte kertoa, mitä hän oli kärsinyt, millä tuskilla hän yksinäisinä hetkinä oli saanut maksaa ne silmänräpäykset, joina hän oli antanut elämän ilon kuohua yli partaittensa ja kuinka hän monet ajat oli ajatellut lopettaa itsensä. Silloin saatiin myös tietää, että hän edellisenä talvena oli yrittänyt myrkyttää itsensä Kööpenhaminassa sekä että hän ainoastaan niiden rettelöiden tähden, joita se olisi tuottanut hänen ystävillensä, oli jättänyt sen tekemättä Pariisissa ollessaan.

* * *

Hän oli syntynyt 6 p. Maaliskuuta 1850 yksinäisellä maatilalla Etelä-Skoonessa. Isän nimi oli Bruzelius ja hän oli suuri maanviljelijä ja sporttimies. Hän opetti tyttärensä kaikenlaisiin miesten toimiin, ratsastamaan, ampumaan, painimaan y. m. Tytär kävi pojan vaatteissa ja seurasi häntä kaikkialla hänen matkoillaan ja kuluillaan ympäri tiluksia. Hän imi sillä tavoin itseensä halun elämään vapaasti ja tottui siihen, että häntä kohdeltiin kuin poikaa; — kun hänellä niin muodoin oli hauskimmat hetkensä isänsä rinnalla eikä tämän ja äidin väli ollut erittäin hyvä, niin juurtui häneen jo varhain se käsitys, että hänen oma sukupuolensa taikka ainakin suuri osa sen edustajista oli halveksittava, ja se se sitte punaisena lankana käy läpi hänen persoonallisen näkökantansa ja kehittyy vihdoin piintyneeksi päähänpistoksi.

Hänen äitinsä oli kumminkin hienosti sivistynyt nainen ja antoi hänelle hyvän kasvatuksen, jota hän piankin sai tilaisuuden käyttää hyväksensä, kun hän rupesi kotiopettajaksi erääseen lähellä hänen kotoansa olevaan perheeseen. 21 vuoden vanhana hän joutui Skooneen naimisiin Hörbyn postimestarin Benedictsonin kanssa, joka oli häntä 28 vuotta vanhempi, ja sai ison talouden hoidettavakseen sekä lapsipuolia, jotka olivat saman ikäisiä kuin hän. Itse hän sai kaksi lasta, joista toinen kuoli vähää jälkeen syntymänsä.

Aikaisin olivat taiteilijanlahjat ja taiteilijanhalu heränneet hänessä. Hän maalaili vähäisen — nuorena tyttönä koki hän turhaan suostuttaa vanhempiansa päästämään häntä oppilaaksi Tukholman maalaus-akatemiaan — hän soitteli ja lauloi ja leikkeli varjokuvia. Mutta kaikkein enimmän hän kirjoitteli — tätä hän kuitenkin teki salassa. Viisi vuotta sen jälkeen kuin hän oli joutunut naimisiin, onnistui hänen saada ensimmäinen romaaninsa nimeltä *Sirenen* erääseen Etelä-Ruotsin sanomalehteen; se oli jännittävä guvernantti-romaani sitä vanhaa hyvää laatua. Vv. 1877—1880 hän kirjailijanimellä «Ivar Tardif» keskusteli toisen Tukholmanlehden kanssa toisensa perästä tarjoten kirjallista apua, vaan ilman menestystä; lopulta onnistui hänen kuitenkin saada julkaistuksi novelli *Far och son* Ny Illustrerad tidningissä, jonka toimittajana silloin oli Ernst Beckman. Kiitollisuudesta häntä kohtaan muodosti Ernst Ahlgren hänen etunimestään ensimmäisen osan sitä salanimeä, jota hän nyt alkoi käyttää; toiseksi osaksi otti hän erään kaukaisen sukulaisensa nimen ja salanimi kokonaisuudessaan osotti kyllin hänen myötätuntoisuuttansa miehiä kohtaan. — Dosentti von Schéelen väli-

tyksen johdosta alkoi Upsalassa ilmaantuva Fyrislehti ottaa hänen kirjoituksiansa palstoihinsa. Sama mies toimitti myöskin kustantajan hänen ensimmäiselle kirjalleen *Från Skåne*, joka ilmestyi painosta 1884 ja sisälsi pikku kertoelmia Skoonen maaseuduilta, ja joka Ruotsissa, vaikka olikin vasta-alkajan kynästä lähtenyt, herätti varsin tavatonta huomiota syvällisyytensä ja kypsyneitten mietteittensä tähden. Samat ominaisuudet tavataan myöskin vähää tämän jälkeen ulostulleessa *Pengar* nimisessä avioliittokertomuksessa, joka korotti Ernst Ahlgrenin toivehikkaimpien nuorempien kirjailijain joukkoon.

Ennenkuin Ernst Ahlgren kirjoitti yllämainitut kirjat oli hänen elämässään tapahtunut jotakin, joka vaikutti sangen suuresti koko hänen mielensä ja tuotteliaisuutensa vastaiseen suuntaan. Hän oli sairastanut sangen vaarallista kuvetautia, josta hän ei koskaan täydellisesti parantunut. Niinä kahtena pitkänä vuotena, jotka hän usein kuoleman kielissä ollen oli viettänyt tautivuoteella, oli hänessä tapahtunut mielen käänne, joka oli saattanut hänen syvemmältä tarkastelemaan elämää, samalla kuin hän oli oppinut tuntemaan ne velvollisuudet, jotka hänen suuret luonnonlahjansa asettivat hänelle. Nyt päätti hän kehittää ajatuksiansa ja luonnettansa itsenäisyyteen sekä taiteilijana pyrkiä täydellisyyteen. Uudella innolla nousi hän tautivuoteeltaan; olipa todellakin omituinen kohtalon iva, että hän samalla menetti ruumiillisen terveytensä. Koko hänen jäljellä olevan elämänsä ajan kulutti näet tauti hänen työkykyänsä ja häiritsi hänen elämän-iloansa. Mutta samalla sankarimaisuudella, jota Lundin sairaalan lääkärit kertovat hänen osottaneen tuskallisimpiakin leikkauksia toimitettaessa, voitti hän tuskat, teki työtä maatessaan, silloin kuin ne eivät sallineet hänen nousta vuoteelta, sekä teki työtä kaksinkertaisella voimalla, kun hän joksikin ajaksi pääsi niistä vapaaksi. Tähän hirveään vihollliseen liittyi vielä toinen, joka, hänen kirjeistään päättäen, oli yhtä vaarallinen hänen elämän-innollensa nimittäin taloudelliset huolet. Tuo ennen niin voipa perhe oli taloudellisesti joutunut rappiolle — onnettomat avio-olot, jotka olivat sangen luonnollisia aviopuolisoiden äärettömän ikäeron tähden, olisivat ehkä muutenkin karkoittaneet hänen kotoansa — ja hänen oli rupeaminen itse elättämään itseänsä. Hän halusi elää «på egen risk och räkning» omalla uhallaan, kuten hän itse sanoi sekä ryhtyi rohkealla mielellä elämän taisteluun; naiselle omituisella voimalla kesti hän sitä vuosikausia, mutta yli-inhimilliset ruumiilliset ja henkiset tuskat mursivat lopulta hänen vastustusvoimansa ja hän sortui.

Vitkaan mutta pontevasti kirjoitteli hän *Fru Mariannea*, joka pienestä novellista paisui 415 sivuiseksi niteeksi. Työnsä väliajalla kirjoitti hän näytelmäkappaleen *Telefoonissa*, jonka me hyvin tunnemme suomalaisesta teaatterista. Samana vuonna kuin *Fru Marianne* keväällä tuli painosta, oli hänellä Jouluksi valmiina kokoelma *Folklif och Småberättelser*. Vähäisen hänen kuolemansa jälkeen julkaistiin uusi kokoelma *Berättelser och utkast*, jonka hän itse oli viimistellyt. Pari kuukautta myöhemmin ilmestyi painosta *Modern*, johon hänen monivuotinen ystävänsä ja uskottunsa Axel Lundegård oli kirjoittanut lopun, ja sen mukaan mitä sanomalehdissä on kerrottu, löytyy vielä hänen jälkeen jääneitten kaunokirjallisten tuotteittensa joukossa useita enemmän tai vähemmän valmiita suunnitelmia, sekä pienempiä että isompia, osaksi näytelmän osaksi kertomuksen muodossa. Ja tämä kaikki on tehty kolmen neljän vuoden kuluessa.

Se todistaa ensinnäkin suurta aineriinsautta ja raudankovaa pontevuutta, että hän kaikista vastuksista huolimatta toimitti kaiken tämän, sekä toiseksi että kun hän jätti niin kunniakkaasti aloitetun taiteilija-uran, juuri silloin kuin hänen unelmansa alkoivat toteutua, ja sellaisen joukon valmiita suunnitelmia, niin hänellä täytyi olla painavat syyt tähän tekoon.

Ne syyt, jotka kentiesi saattoivat Ernst Ahlgrenin tekemään surullisen itsemurhansa, eivät ainoastaan ole olleet yksityisen keskustelun esineinä, vaan niitten selittämiseksi on tehty julkisia paljastuksiakin, jotka ovat olleet kaikkea muuta kuin hienotunteisia. Harvoinhan ylimalkaan kuolleet saavat rauhassa levätä; mutta tässä tapauksessa vähemmin kuin koskaan ja tässä on sitä paitsi yhtä vähän jälkeen jääneitä säästetty. Ensiksikin on julkaistu vainajan tekemä luonnos, (*Ur mörkret* viime syksynä ilmestyneessä kokoelmassa), jossa hän ainoastaan pintapuolisesti peitellen, että se on hänen oma historiansa, kuvailee kehitystänsä ja sielunsa tilaa sekä niitä oloja, joissa hän eli; puhuessaan näistä sekoittaa hän asiaan lähimmät tuttavansa tavalla semmoisella, jonka olisi pitänyt antaa aihetta muutamien kohtien pois pyyhkimiseen. Sitte on vielä riennetty sanomalehtikirjeissä paljastamaan senkaltaisia ystäväin välisiä asioita, joita ei olisi pitänyt vetää julkisuuteen ja julkaistu kirjeitä, jotka tosin voivat valaista tätä särjettyä persoonallisuutta, vaan kuitenkin suureksi osaksi ovat yksityistä laatua ja hyvinkin olisivat voineet jäädä painoon toimittamatta, ainakin siksi kuin ruoho olisi ehtinyt viheriöitä haudalla.

Minusta näyttää siltä, kuin ei olisi tarpeen mennä aivan pitkälle Ernst Ahlgrenin elämän yksityiskohtiin ymmärtääksensä hänen viimeistä tekoansa. Sekä hänen kirjeistään, että parista siinä kokoelmassa olevasta kertomuksesta, joka ilmestyi painosta hänen kuolemansa jälkeen (esim. *Lifsleda*sta ja ennen mainitusta *Ur mörkret*) ilmenee, että epätoivo ja synkät ajatukset olivat päässeet valtaan hänen sielussansa siihen määrin, että ne tukehduttivat hänen mietintäkykynsä ja terveen järkensä. Sillä moni kohta siitä, mihin hän päättelemällä pääsee, niinkuin esim. se mikä koskee hänen epävakaista asemaansa Ruotsin kirjallisuudessa ja siitä seuraavaa pakkoa lopettaa itsensä, ei toden teossa ole kovin loogillista. Jos hän tahtoisi tulla «reaktsioonin palkatuksi kirjailijaksi,» sanoo hän, ja kirjoittaa vastoin vakuutustansa, niin hän saisi sekä rahaa että kunniaa, mutta hän «uupuisi sitä tehdessään ja olisi pakotettu tekemään itsemurhan». Jos hän taas julkisesti tahtoisi asettua sovinnaisen siveyden ahdistajain riviin, niin hän ei voisi toimittaa mitään, koska hänellä ei ole säälimättömyyttä eikä voimaa tarpeeksi. «Vapaamielisenä naisena minä syöstään pois yhteiskunnasta; köyhä kirjoittelija kun olen, rahakysymykset minun kuristavat. Taaskin siis vaan yksi keino: itsemurha». Kun Ernst Ahlgren kirjoitti tämän, ei hän muistanut, että juuri hän oli sepitelmillensä osannut antaa muodon, jossa nämät uudet kirjalliset riennot saattoivat toivoa voittavansa alaa, muodon, joka sisälsi hyökkäyksiä valhetta ja konventsionalismia vastaan yhtä paljon kuin muittenkin, mutta jolla ei ollut heidän liioittelujansa. Mutta se oli kiihko, piintynyt päähänpisto, joka tässä niinkuin ainakin tarvitsi jonkunlaista aprikoimalla saatua perustusta näyttääksensä järjelliseltä.

Hänen aivoissansa oli vielä toinenkin «musta pilkku»: epätoivo sen tähden ett'ei hän ollut mies. Hän oli saanut miehen kasvatuksen, hänen mielihalunsa paloi miehen työalalle ja hän tiesi itsessänsä, että niitä puutteita, jotka häntä kirjailijana haittasivat, ei ehkä olisi ollut olemassa, jos hän olisi ollut mies. Hän kärsi siitä, että häntä pidettiin heikompana, siitä ettei hän nerokasten miesten seuroissa heidän silmissänsä voinut päästä heidän vertaiseksensa, ja niitten luonteenvikojen tähden, jotka hän katsoi sukupuolellensa yleisiksi. Suurinta kauhua herätti hänessä se pelko, että häntä pidettäisiin niiden naisten vertaisena, jotka Ruotsin indignatsioonikirjallisuutta edustavat; hän katsoi tarpeettomaksi voivotella naisen aseman tähden, niin kauvan kuin ei nainen itse ole sellainen, että hän ansaitsee päästä parempaan tilaan, ei lujaluontoisempi eikä selvempi yksilö.

Tämä oli hänen mieliaineitaan keskusteluissa ja kertomuksessaan *Ur mörkret* on hän laajaperäisesti ja usein tarkalla sielutieteellisellä totuudella kuvaillut, kuinka nämät mielipiteet hänessä kehittyivät. Ne kehittyivätkin hänessä piintyneeksi päähänpistoksi, joka puolestaan antoi viriketta toiselle päähänpistolle, itsemurhan tuumalle.

Ruumiillisesti oli tauti masentanut hänen kokonaan. Se ylenmääräinen voima, jota hän käytti voittaaksensa sen vaikutukset, se harvinainen pontevuus, jolla hän teki työtä, se kivulloinen tunteellisuus, jolla hän vastaan otti kaikki, mitä ulkoapäin tuli — tämä kaikki oli epäilemättä ajan pitkään heikontanut hänen sielunsa ja hänen aivojensa jäntevyyden. Ja kun hän oli päässyt niin pitkälle, että päivä kerrankin rupesi hänelle valkenemaan, oli mato syöpynyt niin syvälle, ett'ei hän enää voinut sitä kuolettaa. Muuten oli tämän valkenemisen vastapainona muita suruja: perheelliset siteet irtautuivat täydellisesti, tulinen rakkaus erästä etevää henkilöä kohtaan osotti hänelle ensi kertaa, mitä semmoinen tunne oli, mutta ei tuottanut hänelle muuta kuin surullisia kokemuksia, hänen suurimman teoksensa epäsuosiollinen arvosteleminen sillä taholla, johon hän enimmän kiinnitti huomiotansa, lisäsi hänen epäluottamustansa omaan kykyynsä.

Ernst Ahlgren ei lopettanut itseänsä «hulluuden kohtauksessa», niinkuin termi kuuluu. Hänen päänviiriönsä oli pitkäänsä askel askeleelta kehittynyt ja vienyt hänen mielenmalttinsa; loppupäätös seurasi loogillisella välttämättömyydellä eikä ollut mikään silmänräpäyksen työ. Se että hän viimeiseen asti ympärillänsä olevaisten mielestä saattoi näyttää niin tervejärkiseltä, kuin hän näytti, riippui siitä merkillisestä voimasta, millä hän ajoittain osasi peittää nuo «mustat pilkut», niin ett'eivät ne päässeet näkyviin.

* * *

Ernst Ahlgrenin kirjallinen tuotteliaisuus on niin tunnettu ja niin usein mainittu (tässäkin aikakauskirjassa), ett'en minä tahdo siitä lähemmin puhua tässä tilaisuudessa, jossa tarkoituksenani vaan on ollut hätäisesti piirtää kuva hänen persoonallisuudestaan. Ainoastaan paria sitä koskevaa näkökohtaa huomautettakoon lopuksi.

Hänen teoksensa todistavat, samoin kuin ne havainnotkin, joita hänen kuultiin lausuvan, että hän oli erinomaisen tarkka ihmistuntija. Hän

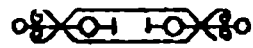
on kuvaillut todellisempia persoonallisuuksia kuin kukaan Ruotsin uuden kirjallisuuden edustajoista, ja jos joskus tässä suhteessa saattaakin tehdä muistutuksia, niin eivät puutteet riipu siitä, ett'ei hän ole oikein vaarinottanut, vaan siitä ett'ei hän ole voinut antaa oikeata muotoa sille mitä hän on nähnyt. Sillä ainakin hänen suurimmassa teoksessaan *Fru Mariannessa* ei hän ole täydellisesti hallinnut aatteittensa pukua ja yleisestikin saattaa sanoa, ett'ei hänellä, huolimatta hänen suuresta itsenäisyydestään, huolimatta siitä lämpimästä hengestä, jota hänen teoksensa usein huokuvat, ollut mikään erittäin omituinen ja voimakas esitystapa. Hänen vähemmät kertoelmansa ovat parhaiten kirjoitetut: sellaiset kuin *Lifsleda* ja useat muut siinä kokoelmassa, joka julkaistiin hänen kuolemansa jälkeen ja jolle minä ylimalkaan empimättä annan ensimmäisen sijan hänen tuotteittensa joukossa, ovatkin esitystapansa puolesta todella ytimekkäät, jota vastoin esim. yllämainittu romaani monin paikoin on liian laveasuuntainen. Ernst Ahlgren huomasi tämän itse varsin hyvin ja se olikin nähtävästi yksi niitä kohtia, joissa hän olisi toivonut olevansa mies, luullen että puutteellisuus oli riippuvainen hänen sukupuolestansa. Ehkä hän oli oikeassa.

Merkillistä on, että Ernst Ahlgren ylimalkaan niin vähän on antanut omain kärsimystensä ja mielialainsa tulla näkyviin teoksissaan. Ainoastaan se onneton aviohistoria, jota *Pengar* esittää, lienee osaksi kuvausta hänen omasta elämästään ja muutamista hänen *Berättelser och utkast* nimisistä kirjoituksistansa kajahtelee surulliset muistot. Mutta muuten hän oli erittäin objektiivinen: onhan naisten halveksiminen, joka niin suuresti innostutti häntä, Rouva Mariannen persoonassa, jonka nuoruuden kuvaus ehkä on sen vaikutusta, purkautunut täydelliseen sopusointuun ja ainoastaan paria henkilöä viimeiseksi ilmestyneessä kokoelmassa ynnä *Modernissa* kuvattua nuorta tyttöä saattaa katsoa sen tuotteiksi. Tämäkin todistaa hänen suurta malttiansa ja on kauniina selittävänä piirroksena seuraavaan lauseeseen, joka löytyy eräässä hänen kirjeessään ja joka surullisen vienosti kuvaa hänen historiaansa: «minä rakastan kaikkea elämässä — paitsi omaa elämääni». Harvat ovat niin ikävöinneet elämän-iloa ja vapautta ja niin vähän sitä löytäneet.

Ernst Ahlgrenin paikan Ruotsin kirjallisuudessa on tulevaisuus lähemmin määräävä. Epäilemättä on hänen merkitystänsä samoin kuin hänen tuotteittensa arvoa katsottu liian suureksi; mutta yhtä varmaa on, että

«nuori Ruotsi» voisi pitää itseänsä onnellisena, jos sillä riveissänsä olisi useampia yhtä vakavia, syvämietteisiä ja myötätuntoisia henkiä kuin Victoria Benedictson.

W. Söderhjelm.

Suomen valtiovarojen hoidosta.

II.

Olemme edellisessä kirjoituksessamme koettaneet muutamilla numeroilla valaista, miten nopeasti valtion menot aikakautena 1810—1885 ja semminkin viimeisinä vuosikymmeninä ovat nousseet. Vaikuttavimpia syitä tähän kohoamiseen ovat virkamiehistölle maksetut palkat, palkkiot ja eläkkeet olleet, jonka tähden otimme ne ensin puheeksi, liioinkin koska ylimääräiset lahjapalkkiot lähempään tarkastukseen otettuina havaitaan olevan valtion taloudelle paljonkin rasittavampia kuin yleisö koskaan on tainnut aavistaa.

Kaksi muistutusta vaan tahdomme tällä kertaa uudistaa viimein käsiteltyjen kysymysten johdosta.

Ensiksi että satunnaisia palkkioita kyllä joskus sopii antaa, vaikka nuo ylimääräiset edut valitettavasti ovat ylen harvoin oikealle kohdalle sattuneet. Kun esim. J. L. Runeberg kauvan aikaa «poikiensa kasvattamista varten» nautti mieskohtaista palkanlisäystä, kun Elias Lönnrotin tytär isänsä kuoltua elin-ajakseen sai ylimääräisen eläkkeen, tahi J. V. Snellmanille hänen erotessaan ja kerraksi annettiin 8,000 markan palkkio, niin nämä edut, joita eivät asianomaiset itse pyytäneetkään, eivät valtiota köyhdyttäneet enempää, kuin korvollinen vettä järven pintaa alentaa, ja ennen kaikkea, ne olivat sellaisille miehille annetut, joitten ansioita ei käy rahalla palkitseminen. Toinen oli viime kirjoituksessa mainittujen lahjapalkkioiden laita.

Toiseksi tahdomme uudestaan muistuttaa, että antamamme luettelo ei ollut läheskään täydellinen eikä siksi aiottu. Aivan luotettavilta tahoilta olemme myöhemmin saaneet kuulla, että yhtä törkeitä uusia omanvoiton pyynnön esimerkkiä kyllä voisi lisätä, jollei sanottu jo riittäisi ku-

vailemaan, mikä mätähaava lahjapalkkiojärjestelmä on ollut Suomen valtion taloudelle. Hyvin erilaisissa muodoissa tämä korkeitten virkamiesten itsekkäisyys muuten on esiintynyt. Valtion lainaliikettä kannattaisi erikseen ottaa tutkittavaksi, jos asiaan tahtoo lähemmin tutustua, sillä yhteen aikaan ei suinkaan ollut harvinaista, että korkeille herroille suotiin lainoja, jotka parin vuoden päästä korkoineen päivineen pyyhittiin tileistä pois ilman että edes minkäänlaista virallista ilmoitusta siitä olisi yleisölle annettu. Nämä samoin kuin muutkin asetusten ulkopuolella olevat hyvitykset vaatisivat kuitenkin muittenkin kuin Helsingissä olevien asiakirjain tutkimista, sillä monesti asia jo on ollut päätetty, ennen kuin senaattikaan on siitä tietoa saanut.

«Sat prata biberunt», kyllin tästä kysymyksestä. Ruvetkaamme muita menoja tarkastamaan, jotka niin ikään ovat valtion taloudelle tuntuvia. Silloinpa yleisiin rakennustöihin pannut kustannukset ensimmäisten joukossa ansaitsevat tulla huomioon.

Valtion 1886 ja 1887 luetteloon pantu kiinteimistö nousi arvoltaan noin 268 miljoonaan, joista 128 $^1/_2$ + 20 miljoonaa tuli rautateitten ja kanavain sekä niihin kuuluvan kiinteimistön osalle. Niistä emme nyt aio puhua; valtion palatseja ja huoneuksia sitä vastoin tahdomme mahdollisuuden mukaan ottaa tarkastettavaksi.

Ne eivät ole pienoinen osa valtion omaisuutta, tekivät v. 1887 arvoltaan 54 miljoonaa, joka vastaa viidettä osaa kiinteimistön loppusummasta; sitä paitsi valtio senkin jälkeen on paljon rakentanut, rakentaapa suuressa määrässä par'aikaakin. Valtiotilit valaisevat nekin tätä liikettä: vuosina 1872—81 sekä 1884 ja 1885 on yleisen valtiorahaston varoja koko 12,993,993 markkaa 48 penniä pantu rakennus- ja korjaustöihin. Silloin ei ole otettu lukuun vuosia 1882, 1883, (joitten vastaavat summat meille tuntemattomista syistä on jätetty pois siitä yleiskatsauksesta valtion menoihin, jonka Valtiovarain toimituskunnan ensi osaston kertomus vuosilta 1872—83 antaa, ks. siv. 6—13), eikä myöskään sotilastarpeita varten rakennetuita huoneuksia. Emme huoli puuttuvia summia muista lähteistä täydentää; sekin summa, jonka mainitsemme, kyllin valaisee valtion suunnatonta rakennustointa.

Millaisia tarkoituksia varten valtio nämä summat on uhrannut, tulkoon aluksi mainituksi. Luettelo valtion kiinteästä omaisuudesta ei ole meidän käytettävänämme; saamme tyytyä siihen otteeseen, jonka uusin tilastollinen vuosikirja antaa. On rakennettu:

Kasarmeja ja sotilasrakennuksia . . .	17,044,000	markasta.
Huoneita tieteen ja taiteen tarpeeksi .	10,073,000	„
Vankihuoneita	8,453,000	„
Huoneita virastoille ja viranomaisille . .	7,506,000	„
Sairashuoneita	7,173,000	„
Tullihuoneita, majakoita, luotsitupia y. m.	3,660,000	„

Helposti näkee, mikä suurenmoinen kansallistaloudellinen merkitys meidän pienissä oloissa on niin laajan rakennustoimen johtamisella. Siinä jos missään on järkeä tarpeen; muuten kyllä kauhalla, jopa korvollakin kaadetaan pois, mitä ehkä lusikalla säästetään. Tietämättömyys tahi huolettomuus voivat tällä alalla tehdä arvaamattomia vahinkoja.

Mutta uskallammeko ensinkään olettaa, että valtion rakennuksissa tehdään virheitä? Tietäähän sen monesta esimerkistä, miten tässä kohden käypi. Kallis ja suurenmoinen kartano on valmis, ja loistava vihkimisjuhla pidetään. Niiden piirissä, jotka ovat hartaimmat toiveensa saaneet täytetyiksi, veisataan vanhan virsikirjan mukaan: «*in dulci jubilo*, nyt on iso ilo», ja samat tunteet valtaavat yleisönkin, ainakin referentit. Kaikki sanomalehdet ovat seuraavana päivänä täynnänsä tyydytyksen ilmauksia ja riemastusta, ja kaiku siitä leviää ympäri laajan Suomen maan. Kuka sitten menee semmoista yksimielistä riemua vastaan taistelemaan, kun rakennus uutuudestaan on niin erinomainen?

Ikävä vaan, että ilo tavallisesti on kovin lyhyt. Hyvät piiat, tytöt kauniit, — mistä pahat akat tulevat? Muutaman vuoden päästä on toinen ääni kellossa; korjauksia ja uudistuksia on tarpeen; suuria erehdyksiä havaitaan ja tunnustetaan tapahtuneeksi. Jos edes kokemuksesta olisi seuraaville samallaisille yrityksille apua, mutta kerta toisensa perästä laho pääsee uusien rakennusten «tasseja» eli vuoliaispäitä syömään, j. n. e. Milloin kattoja, milloin lattioita, milloin kumpaakin täytyy hyvin aikaiseen uudistaa, vaikk'ei valtion ole ollut tarvis köyhyyden takia turvata «kolmen markan räätäliin», joka, kuten sananlasku lausuu, on «kuuden markan vahinko».

Tämän tähden ei olekkaan niin vaarallista, kuin ensin luulisi, epäillä valtion rakennusten kuntoa. Mutta vaikka virallisetkin kertomukset antavat hyvää johtoa tätä asiaa arvostellessa, ja jokainen vanha Helsinkiläinen sen lisäksi voipi muistonsa avulla yhtä ja toista lisätä, — sillä Helsinkiinhän noita miljoonarakennuksia oikeastaan rakennetaankin — niin kysymykseen

rupeaminen vähän hirvittää. Pitäisi toki olla oikea arkkitehti tahi rakennusmestari tähän asiaan ryhtyäksensä, eikä mokoma kynäilijä, joka juuri voi kurkihirren multiaimista erottaa. Mutta mitäs tehdä? Kun ei lihavat laula, paremmat pajata, laulan minä laiha poika, väistyäkseni heti paikalla, jos kykenevämmät tahtovat esiintyä.

Otamme ensiksi *sotaväen* rakennukset tarkastettaviksi, jotka suurimman pääoman ovat nielleet.

Sotilastoimituskunnan painetut kertomukset käsittävät ajan 1877—87, ja vanhin siinä mainittu rakennustyö kyllä ansaitsee huomiota. Haminan kadettikoulu tarvitsi uuden juhlasalin, sen lisäksi huoneita kokoelmia, kirjastoa ja arkistoa varten ynnä neljälle upseerille virka-asunnon. Ja niinpä haukattiin oikein aimo pala: kustannus-ehdotuksen mukaan täsmälleen 480,000 markkaa olisi rakennukseen tarvittu! Kaikeksi onneksi oli kustannus-ehdotus niin liioiteltu, että sitten tultiinkin 398,069 markalla toimeen*), jonka lisäksi kuitenkin 10,000 markkaa tarvittiin virkahuoneitten kalustamiseen, ympäristön kaunistamiseen j. n. e.

Että suurempia säästöjä olisi voitu tehdä, jos olisi kohtalaiseen ehdotukseen tyydytty, lienee kuitenkin varma. Eräs samassa opistossa palveleva opettaja ainakin on tämän kirjoittajalle kertonut, että luokka-inspehtorille oli annettu niin suurenmoinen uusi asunto, että miesparka, kun ei luullut itse jaksavansa sitä huonekaluilla varustaa, meni — valtiolta siihen apua pyytämään! Jos mikään niin tämä olisi ollut omansa senaatille osottamaan, että sen 22 päiv. Marraskuuta 1876 hyväksymä piirustus ei suinkaan ollut kansamme varojen ja todellisen tarpeen mukainen. Sitä paitsi oli samaan aikaan asevelvollisuuden esitys tekeillä, ja senkin tähden olisi kyllä sietänyt paremmin säästellä niitä rahoja, jotka edellinen aseettomuutemme oli sotilasrahastoihin koonnut.

Asevelvollisuuden hyväksyminen toi mukanaan suurellaisten rakennustöitten tarpeen, sillä entiset suuret kasarmit, kaksi Helsingissä, yksi Turussa ja yksi Hämeenlinnassa, jotka Suomen valtio omisti ja yhä vielä omistaa, olivat jätetyt venäläisen sotaväen haltuun eivätkä siis olleet käytettävissä. Ne jätettiin yhä venäläisten käytettäväksi, samassa kuin majoitus toisin

*) Tässä ja edempänä jätämme pennit pois vähäpätöisyytensä vuoksi. Joutuu kyllä muutenkin pulaan, kun ei saa tuhansia eikä kymmentuhansia toisiinsa sopimaan, vaikka pitää virallisista lähteistä kiinni; mitäpä sitten huolisi penniä saivarrella?

järjestettiin; luotsilaitos sai osan Helsingin Katajanokan kasarmia käytettäväkseen, ja uusia kasarmeja päätettiin rakentaa kansalliselle sotaväellemme.

1877 vuoden säädyt olivat arvelleet, että näitä rakennuksia voisi kullekin pataljoonalle saada 700,000 markasta, ja monen mielestä lasku ei ollut laisinkaan niukka. Mutta sittenkin odotukset pettivät: suurimmaksi osaksi kasarmit tulivat kalliimmiksi, maksaen rakennustonttineen:

Hämeen	pataljoonan . . .	685,625	markkaa.
Mikkelin	„ . . .	736,532	„
Kuopion	„ . . .	758,893	„
Vaasan	„ . . .	816,020	„
Viipurin	„ . . .	868,920	„
Turun	„ . . .	904,315	„
Oulun	„ . . .	956,556	„
Uudenmaan	„ . . .	2,320,724	„

Keskimäärin nämä rakennukset siis maksoivat yli miljoonan kukin, vaan jos jätämme Uudenmaan pataljoonan rakennukset laskusta pois, koska ne ovat aivan poikkeuksena, niin pataljoonain asunnot ovat maksaneet keskimäärin 818,000 markkaa kukin. Uudenmaan pataljoonan kustannukset kohosivat monesta syystä, myöskin sen tähden että 287,910 markasta oli rakennettu suurellainen, luullaksemme liiankin suurellainen sairashuone, joka on kaartinkin käytettävänä. Vähää ennen oli rakennettu uusi sivurakennus kaartin kasarmille ynnä maneesi, jotka yhteensä olivat maksaneet 6—700,000 markkaa, mutta ne maksut ovat yllämainitun summan ulkopuolella.

Reservikomppaniain rakennukset tulivat sitten vielä lisään. Ne tekivät yhteensä 2,257,113 markkaa*), s. o. 70,534 markkaa keskimäärin kutakin komppaniaa kohti. Sitä paitsi on rakennettu huoneuksia Lappeenrannan ja Krasnoje Selon leiripaikoille, y. m.

Noin $^2/_3$ siitä pääomasta, jota sotilasrakennuksemme nykyänsä edustavat, on Suomen valtio siis viime vuosikymmenen kuluessa tähän tarkoitukseen pannut, ja lähimmässä tulevaisuudessa täytyy vielä rakentaa kasarmeja ratsuväkeä varten, mikä ei tule pieniä summia vaatimaan.

*) Sota-asiain toimituskunnan kertomuksen mukaan. Valtiovaliokunta mainitsi viime valtiopäivillä, että ne olivat maksaneet 2,270,897 markkaa.

Ei ole kustannuksia säästetty näitä tarpeita ajatellessa, se myönnettäneen, ja kyllä välistä on kehuttu, että Suomen kansa sotilasrakennuksillaan olisi muka hyvin etevän sijan saavuttanut. Valitettavasti voipi kuitenkin toiselta puolen muistutuksiakin tehdä näitä niin kalliita rakennuksia vastaan.

Eräs muukalainen asiantuntija, joka pari vuotta sitten kävi Helsingissä, kuuluu kasarmejamme katsellessaan kummastelleen, miten paljon tilaa ja varoja niihin on tuhlattu. Kaikkia maailman mukavuuksia ei saa välttämättöminä pitää, kun on kasvatettava, totutettava sodan ankaraan leikkiin, mutta herroiksi ne Suomet upseerit ja asevelvolliset Preussin oloihin verraten taitavat asua, ja se ei ole hyödyllistä saati tarpeellista. Sanotaan että nykyinen keisarimmekin olisi saman muistutuksen tehnyt.

Kovin ikävää on niin ikään, että muitakin erehdyksiä tehtiin kasarmeja rakennettaessa. Tonttien maaperää ei tultu ajoissa ajatelleeksi, mutta kun Helsingin kasarmi hyvin oli valmiiksi saatu, taisi joku lääkäri keksiä, että paikka ei ollut laisinkaan terveellinen. Viipurissa nousi sellainen höyry maasta, että vuoliaiset puolessa vuosikymmenessä ehtivät pahasti ränstyä, tuoreita kun muutenkin taisivat olla. Lattian täyte oli niin kelvotonta, että sen mainitaan olleen syynä monen soturin sairauteen ja kuolemaan. V. 1886 tulivat siis suuret korjaukset tarpeellisiksi, ja lähes 100,000 markkaa tuli silloin lisään Viipurin kasarmin kustannus-konttoon, — tosiaankin riittävä kukkura ennestäänkin täyteen mittaan. Onpa muitakin sotilasrakennuksia vastaan moitetta kuultu.

Koulujen, tieteitten ja taiteitten tarpeeksi rakennetut huoneukset antavat niin ikään terveellistä vaikk'ei aina huvittavaista opetusta, miten *ei* pitäisi valtion rakennustointa hoitaa.

Harvinaisen kuvaava ja täydellinen on Helsingin ruotsalaisen tyttökoulun rakennuksen historia. Entinen kartano oli riittämätön ja uutta etsittiin jo 1870-luvun alussa. «Kalkkunan» pohjoinen osa, koko kolme yhteen kuuluvaa ja tavattoman isoa tonttia silloin entisen omistajan kuoltua oli kaupan, muistaaksemme 76,000 markasta. Kuuluu olleen tämän kartanon ostosta puhetta, mutta hintaa isoksuttiin. Eräs yksityinen silloin talon osti, erotti yhden asumattoman tontin pois, saaden siitä 10,000 markkaa, rakensi toiseen kivimuurin, eikä sitten tahtonut kolmatta myydä vähemmästä kuin 100,000 markasta. Mutta senaatti meni seuraavana vuotena 60,000 markalla lunastamaan kaksi «Ilmahaukassa» olevaa paljon pie-

nempää tonttia, — havaitakseen ennen neljän vuoden kuluttua, ett'eivät ne tarkoitukseensa muka riittäneet, jolloin päätettiin ostaa kaksi tonttia lisään 40,000 + 45,000 markasta. Summa summarum: 1872 tahi 1873 valtio ei hennonut maksaa 76,000 markkaa noin 95,000 neliöjalan alueesta, mutta tonteista, jotka eivät yhteensä taida olla kuin 45,000 neliöjalkaa, se 1873 ja 1877 maksoi 145,000 markkaa. Affääri ei ollut loistava, se myönnettäköön.

Ja sitten puuhattiin piirustuksia. Ehdotuksia tehtiin monenlaisia, koulun johtaja kävi itse ulkomailla valtion kustannuksella, ja vihdoin syntyi huone, jota aivan verrattomaksi ylisteltiin. Kalliimpaa kouluhuonetta ei Suomessa olekkaan, se myönnettäköön, ja epäilemättä se monessa kohden on ilman vertaistansa. Kunniasijan huoneuksen fasaadipuolella saivat — porstua ja käytävät; luokkahuoneet sijoitettiin takapuolelle, lasten terveyden vuoksi muka, koska päivänpaiste on terveellinen. Taisipa se olla jonkun lääkärin neuvo, mutta epäilemme suuresti, oliko se viisas. Joka itse on eteläpuolisessa koulusalissa istunut, muistanee varsin hyvin, miten päivän huikaiseva valo vaivasi silmiä keväisin ja syksyisin; sen lisäksi ja vaikka verhojakin käyttää, jääpi niihin huoneisiin ansarin tapainen ilma, joka ei ole lapsille iloksi eikä hyödyksi. Tietysti se kustannuksia joka tapauksessa enensi, kun huoneitten sijoitus tuli aivan päinvastaiseksi, kuin itse tontin asema olisi vaatinut.

Entäs sitten rakentamistyön teknillinen osa. «Lapselle paras vaan on kyllin hyvä», eikä siis asfaltti, saati lautainen lattia käytävissä kelvannut; oikein marmorimosaikkia täytyi hankkia, joka ainakin oli tarpeeksi fiiniä. Mutta tämä pinta tuli liian liukkaaksi. No, hiottiin sileys pois, mutta silloin nousi aivan ääretön pöly. Ja niinpä halveksittu asfaltti lopuksi otettiin armoihin, vieläpä sai näkymättömän marmorisen aluskerroksen, jommoista sille luultavasti ei ole kuuna päivänä ennen annettu. Tämä huvitus taisi useita tuhansia maksaa. Jonkun ulkomaan koulun esimerkin mukaan laitettiin kutakin oppilasta varten oma vaatekaappi, järjestyksen vuoksi muka. Rohkenemme kuitenkin epäillä, oliko tämäkään aivan viisas tuuma, siihen katsoen että lasten päällysvaatteet meidän ilman-alassa usein ovat kosteat, kun kouluun tullaan. Eipä ainakaan kannattaisi joka kouluun sellaisia mukavuuksia laittaa.

Komea kouluhuone saatiin kun saatiinkin, sitä ei kielletä. Se ilmoi-

tetaan tonttineen maksaneen 748,135 markkaa 75 penniä *). Valtiolla oli siihen varoja. Mutta samaan aikaan suomalainen tyttökoulu 434,005 markasta hankki itselleen talon, joka — kuten useat asian ymmärtäväiset heti alusta tunnustivat — ainakin oli yhtä hyvä, kenties parempi kuin ruotsalaisen tyttökoulun upea kartano. Tämän halvemman talon valtio sitten v. 1886 lunasti, saaden voittoa siitä, että niin kauvan oli jättänyt suomalaiset oman onnensa hoteille. Eikä kauppa sittenkään ruotsinkiihkoisiamme miellyttänyt, kun niin paljon rahoja meni suomalaiseen tarkoitukseen. Semmoinen se on, tuo molempain kielten tasa-arvo, joka on Nya Pressenin ihanteena.

Normaalilyseiden oli sitä ennen käynyt samoin. Yksityiset uskalsivat suomalaiselle rakentaa oman huoneen aikoina, jolloin opiston asema oli varsin epävarma. Se maksoi kaikkineen 240,000 markkaa, ei enempää, ja siitä hinnasta valtio sen aikoinaan lunasti. Mutta ruotsalaisen lyseon kartano, jonka valtio itse rakensi, arvattiin maksavan koko 482,200 markkaa; tultiin sitten kuitenkin 468,918 markalla toimeen. Että edellinen rakennus ei ole täysin tyydyttävä, myönnettäneen luonnolliseksi, mutta merkillistä kyllä, jälkimäinenkin antaa muistutuksille aihetta. Paikka ei ollut hyvä; paha löyhkä nousee maasta, mikä kyllä ei kummastuta, kun ajattelee millaisia tunkioita ennen oli tapana läheiselle Observatoorinvuorelle kasata, ennen kuin terveys-opin vaatimuksista tässä kaupungissa pidettiin väliä. Voimistelusalin ohessa löytyy erinäinen juhlasali, kuten muissakin valtion koulurakennuksissa. Ellemme erehdy Helsingin «uusi ruotsalainen opisto» (Ramsayn johtama) ensimmäisenä on osottanut, että koulu, uhraamatta ensinkään mitään kauneuden vaatimuksista tahi opetuksen eduista, voipi varsin hyvin tulla toimeen yhdellä salilla juhlia ja voimistelua varten. Suuresti

*) Niin kirkollistoimituskunta, jonka mainitsemat perussummat ovat: tonttien ostoon 145,000 markkaa, rakennukseen 568,000 + 22,484 markkaa, sekä vanhojen puurakennusten korjaukseen 12,651 markkaa 75 penniä. Siviilitoimituskunta (ks. kertomusta vuosilta 1882—87, siv. 32) ilmoittaa 568,000 määrätyksi ja 564,000 „käytetyksi rahamääräksi". Valtiovarain toimituskunta vihdoin mainitsee (kertomus 1884—87, siv. 5), että samaan rakennustyöhön muka on mennyt yhteensä 565,018 markkaa 82 penniä. Ketä oikeastaan pitää uskoa? Kenties sopii päättää, että viimemainittu summa on oikea, mutta että siihen vielä on lisättävä sekä tonttien hinnan että vanhojen huoneitten korjauskustannukset. Silloin koko kartano maksaisi valtiolle 722,670 markkaa 57 penniä.

suotavaa olisi, että tämä esimerkki valtionkin koulurakennuksissa otettaisiin huomioon, sillä yksistään sen kautta voipi kussakin koulukartanossa säästää parikymmentä tuhatta markkaa.

Helsingin realilysee, joka yhteen aikaan oli hallituksen hellimmän huolen esineenä, sai oman huoneensa, kun moni tärkeämpi koulu ei vielä vähintäkään kannatusta valtion puolelta nauttinut. Rakennus valmistui 1880 tahi 1881, mutta niin aikaiseen kuin vuonna 1886 tuli jo tarpeelliseksi kattoja ja lattioita osaksi uudistaa, koska olivat lahoamaisillaan. Sievät lisäkustannukset, koko 28,948 markkaa (siviilitoimituskunnan tiedon mukaan 25,369 markkaa 89 penniä), tulivat sen kautta entisiin kuluihin lisäksi. Kustannusten kokonaismäärä ilmoitetaan eri lailla: kirkollistoimituskunta mainitsee loppusummaksi 365,298 (painovirhe, lue 364,298) markkaa, valtiovarain toimituskunta 294,152 markkaa. Jälkimäinen tieto lienee tarkempi, mutta siihen täytynee lisätä niin hyvin edellä mainitun korjauksen kulut kuin myös tontin hinta. Sen mukaan kartano olisi valtion inventaarissa 368,522 markan arvoinen.

Hullunkurista erehdystä emme voi jättää mainitsematta, kun tästä rakennuksesta on puhe. Piha oli koulurakennuksen kautta jaettu kahteen osaan, joitten välillä portti oli tarpeen, mutta arkkitehti, — rakennus-ylihallituksen silloinen ylitirehtöri H. Dalström — ei tainnut ottaa korkeussuhteita lukuun. Niinpä portin päällä olevan voimistelusalin käytettävä pinta-ala aika lailla väheni: puolentoista kyynärän korkuinen ja kyllä laaja lava eli estraadi syntyi, joka kaikkeen muuhun kelpaa kuin voimisteluun. Ja kun eräs voimistelun-opettaja tätä moitti, rohkeni ylitirehtööri julkisesti puolustaa nerokasta piirustustaan sillä, että tuo lava oli hyvä, jos koulupoikien tuli — näytelmiä esittää! Juttu on sitä laatua, että se ilveilyksessäkin törkeältä tuntuisi, mutta on valitettavasti todenperäinen.

Mitä muihin koulurakennuksiin tulee, tyydymme tarjona olevien tietojen mukaan ilmoittamaan muutamia loppusummia. Täysin markoin ne ovat maksaneet:

Hämeenlinnan suom. lysee (uusi rak. 1888)	384,900	markkaa.
Turun ruots. tyttökoulu (uusi rak. 1888)	275,000	„
Viipurin ruots. tyttökoulu (uusi rak. 1882—84) . . .	267,743	„
Turun suom. lysee (vanha rak. korjattu 1886) . . .	177,430	„
Kuopion suom. lysee (lisärakennuksia 1873, 1887) . .	164,396	„

Mikkelin sekakielinen lysee (uusi rak. 1875)	140,868	markkaa.
Oulun ruots. lysee (lisärakenn. 1873—76)	121,068	"
Viipurin suom. alkeiskoulu (korjaus, lisärak. 1887) . .	94,428	"
Vaasan ruots. lysee (vanha ostettu, korjattu 1872) . .	87,924	"
Jyväskylän suom. lysee (vanha ostettu, korj. 1886). .	65,327	"
Viipurin ruots. lysee (korjaus, lisärak. 1875—87) . .	59,544	"
Kuopion ruots. tyttökoulu (talo ostettu 1884) . . .	40,000	"
Oulun ruots. tyttökoulu (talo ostettu, korj. 1874—77).	38,618	"

j. n. e. *)

Koko se summa, jonka valtio vuosina 1870—87 on pannut alkeisopistojen rakennuksiin, — pienempiä säännöllisiä korjaustöitä lukematta — tekee kirkollistoimituskunnan numerojen mukaan . .	4,327,376	markkaa,
johon tulee saman ajan kuluessa valmistuneet seminaarin rakennukset	1,733,017	"
ynnä polyteknillisen opiston rakennus	768,173	"
Yhteensä	6,828,566	markkaa.

Siitä pääomasta, jonka valtio yleensä on koulukartanoihin pannut, noin $^2/_3$ siis on maksettu viimeisten 17 vuoden kuluessa.

Taiteen hyväksi on valtio rakentanut vaan yhden huoneuksen, mutta se sitä enemmän tuntuu. Tarkoitamme kuuluisaa Ateneumia.

Tätä tarkoitusta varten antoi Helsingin kaupunki toisen tontin lahjaksi, toisen valtio lunasti 65,000 markalla. Rakennuksen kustannus-ehdotus tuli kahdesti liian kalliiksi, johon osaksi oli syynä tonttien tavattoman suoperäinen laatu. Supistus oli ehdottomasti tarpeen, mutta sitä tehtäessä kävi kuten useasti ennen tässä maassa on valtiolle niin hyvin kuin yksityisille käynyt. Todellisesti tärkeät tarpeet saivat näet väistyä, mutta prameutta säilytettiin. Naurettavan isot portaat, ne kyllä jäivät entiselleen, mutta

*) Yllä olevat tiedot enimmiten kirkollistoimituskunnan kertomuksen mukaan, jonka suomalaisessa painoksessa kuitenkin on erehdyttäviä painovirheitä; niinpä esim. Jyväskylän lyseen talon ostohinta 51,760 mainitaan, mutta korjauskustannukset 13,567: 65 ovat jääneet pois, vrt. siv. 186 ynnä ruotsalaista painosta. Mikkelin ja Oulun lyseitten sekä Viipurin tyttökoulujen summat ovat mainitut valtiovarain toimituskunnan luultavasti tarkempain ilmoitusten mukaan, jälkimäiseen on kuitenkin lisätty tontin hinta 1,481 markkaa 48 penniä. Sen kustannukset mainitaan siviilitoimituskunnan kertomuksessa vähän toisin, 255,006: 8. Ei ole helppoa päästä asioista selville!

käytettävänä olevia huoneita vähennettiin. Supistus tehtiin sen lisäksi niin onnettomasti, ett'ei hevillä vast'edes maailmassa, rakennuksen taiteellista suhtaa ja eheyttä turmelematta, voi samalle kyllä laajalle tontille rakentaa mitään lisään, vaikka kallista aluetta jäi kummallekin puolelle käyttämättä. Millaista takatietä myöten saapi juhlasaliin kierrellä, sen muistanee jokainen 1888 vuoden porvarissäädyn keskusteluissa käynyt. Että taide, jota varten rakennus suureksi osaksi tarvittiin ja jonka tähden se niin komeaksi laitettiin, ehkä piankin tulee uudestaan kodittomaksi, sen moni jo lienee kieltämättömäksi tunnustanut, ja silloinpa todellakin täytyy myöntää, että teollisuudelle olisi voinut monin kerroin suuremman huoneuksen rakentaa paljoa huokeammasta hinnasta, jos olisi vähemmin ajateltu ulkonaista komeutta, enemmän todellista tarvetta.

Kysymys mainitun upean kartanon hinnasta on muuten hyvinkin arka kohta; ainakin olemme sekä valtiopäivillä että liioinkin sanomalehdissä usein kuulleet hyvinkin kiivaita väitteitä, ett'ei Ateneum ole noita pahaan maineeseen tulleita «miljoonarakennuksia». Sotiessaan riittävää säätyhuonetta ja Helsingin uutta lutherilaista kirkkoa vastaan meidän viikingit näet niin katkerasti ovat soimanneet kalliita rakennuksia yleensä, että heidän tosiaan on käynyt vaikeaksi puolustaa tätä heidän johtajansa mielituumaa, joka vastoin taiteilijain suurta enemmistöä on voittoon saatettu. Paremman vastauksen puutteessa on yksinkertaisesti väitetty, ett'ei rakennus tule miljoonaa maksamaan. Mutta totuus ei pala tulessakaan, ja helppo on kyllä todistaa, että Ateneum kaikkine puutteineen todellakin on miljoonansa vienyt valtion kassasta. Virallisesti on myönnetty, (valtiovarain toimituskunnan toisen osaston kertomuksessa 1881—87, siv. 36), että rakennustyöhön meni noin 975,000 markkaa, johon vielä on luettava tasoitustöitten, sähkövalolaitoksen sekä huonekalujen ja sisustuksen hinta. Viime mainitut kulut kaiketi yksinänsä riittävät miljoonan täytteeksi, puhumatta niistä 65,000 markasta, jotka valtio tontista maksoi.

Kun on kouluhuoneisiin pantu miljoonia kymmenen, niin emme sittenkään niin suuresti valtion kukkaroa sääli, sillä kaikki, mikä vähässäkin määrässä kasvavan polven sivistystä ja terveyttä edistää, se on samassa tuleville ajoille säästetty. Sitä vastoin myönnämme suoraan olevamme hyvinkin epäilevällä kannalla, kun muka kahtatuhatta pahantekijää ei voi säilyttää rakentamatta kymmenestä miljoonasta *vankiloita.*

Tarkkojen numerojen hankkiminen ei tällä alalla ole helpompaa kuin

muillakaan. Tahdomme kuitenkin esittää mitä uudemmista lähteistä olemme löytäneet. Selvyyden vuoksi emme luettele, mistä varastosta kukin rahanmääräys on maksettu, suostuntavaroistako vai «hallituksen» rahastoista. «Kansan rahojahan» kaikki valtion rahastot sittenkin ovat.

Helsingin lähellä on suuri rangaistuslaitos, joka valmistui 1881 ja tarkastuksessa kehuttiin erinomaisen hyvin rakennetuksi. Siviilitoimituskunnan ilmoituksen mukaan se maksoi 2,163,940 markkaa, (valtiovarain toimituskunta mainitsee 2,170,580), ja siinä voipi «mukavasti» säilyttää 404, mutta hätätilassa 444 miestä.

Mitä Turun ulkopuolella oleva rangaistuslaitos, Kakola, aikoinaan on maksanut, sitä emme tiedä; mutta sen nykyään tapahtunut laajennus maksoi 551,474 markkaa. Tähän vankilaan mahtuu 450 miestä yht'aikaa.

Lappeenrannassa löytyi niin ikään ennestään vankihuone, jonka uudestarakentamisesta 1885—86 maksettiin 251,498 markkaa *). Siinä on sijaa pitää 302 miestä.

Naisia lähetetään nykyänsä Hämeenlinnan rangaistuslaitokseen. Mitä oikeastaan on mennyt vanhojen rakennusten uudistamiseen, on meidän vaikea sanoa. Kustannus arvattiin aikoinaan 415,000 markaksi, mutta siviilitoimituskunnan viime kertomus mainitsee 569,313 myönnetyksi ja 505,843 markkaa käytetyksi summaksi, jolloin on lukuun otettu myös lääninvankila. Hämeenlinnan rangaistuslaitoksessa on sijaa 415 vangille.

Sen lisäksi meillä on tahi pitää olla lääninvankiloitakin, mutta ei lukijaa liioinkaan ilahuta vankeinhoitohallituksen viime kertomuksesta lukea, että ainoastaan kolme lääniä nykyänsä on ajanmukaisella lääninvankilalla varustettu. Siitä voidaan näet päättää, että vielä paljonkin varoja tarvitaan, ennenkuin vankeuslaitoksemme on tyydyttävä.

Viipurin lääninvankilan tontti maksoi 37,510 markkaa, ja rakennus arveltiin nousevan 483,300 markkaan. Siis yhteensä 520,818 markkaa olisi tarpeen, mutta 525,000 markkaa oli varmuuden vuoksi myönnetty. Vankila tuli 1884 valmiiksi, ja tarjoo sijaa 131 vangille (101 koppia ja 30:lle yhteiset makuuhuoneet).

*) Niin valtiovarojen toimituskunnan ensimmäisen osaston vuosilta 1884—87 annetussa kertomuksessa siv. 5, sekä vankeinhoito-hallituksen viimeisessä julkisuuteen tulleessa kertomuksessa (1886). Siviilitoimituskunnan kertomuksessa mainitaan 252,000 markkaa myönnetyksi ja 174,818: 42 käytetyksi rahamääräksi, joka nähtävästi on vanhentunut tieto.

Oulun lääninvankila, alkujaan arvattu huokeammaksi, näkyy siviilitoimituskunnan antaman tiedon mukaan v. 1885 valmiina maksaneen 426,956 markkaa (määräsumma oli 437,386). Siinä on 78 koppia ja yhteisiä huoneita 15 vangille.

Hämeenlinnan lääninvankila valmistui 1886, ja sitä varten oli myönnetty 137,000 markkaa. Siinä on 89 koppia ja sijaa 40 yhteisvangille.

Helsingin lääninvankila lienee valmis tahi valmistumaisillaan. Hinta 695,113 markkaa kustannus-arvion mukaan, josta kaupunki maksaa 100,000. Siinä on 164 koppia ja sijaa 40 yhteisvangille.

Turun lääninvankilan kustannuslasku oli alkujaan 799,500, joka kuitenkin saatiin 723,900:een vähenemään; siitä Turku maksaa 50,000. Siinä tulee sijaa olemaan 171 vangille.

Vaasan, Mikkelin ja Kuopion lääninvankilain arvataan maksavan 520,551, 375,000 ja 423,222 markkaa. Sen lisäksi löytyy kihlakunnan vankiloita j. n. e. Tuusulaan aiotaan rakentaa parannuslaitos ala-ikäisiä varten, joka on laskettu 229,170 markaksi, mutta koetetaan sitä summaa alentaa 161,200 markaksi.

Näitten tietojen mukaan olisi viime aikoina pantu tahi pannaan piakkoin 3 $^{1}/_{2}$ miljoonaa parannuslaitoksiin ja lähes 4 miljoonaa lääninvankiloihin. Vankeuslaitosten arvo, joka on ilmoitettu yhteensä 8,453,000 markaksi, tullee siis ennen pitkää nousemaan aika lailla, ainakin 12 miljoonaan, vaikka arvattavasti entisten aikojen perintö, Birger Jarlin muureista alkaen, ei ole kalliiksi arvosteltu.

Kristillisyyden vaatimuksia täytyy täyttää onnettomia rikollisia kohtaan, se on tietty, mutta voipi humaniteetissakin tehdä liikaa. Muistamme, kuinka piispa Schauman vainaja 1868 selitti kovin epäkristilliseksi, jos annettaisiin vangeille jäkälä- tahi ohraleipää, — jota ei siihen aikaan ollut läheskään kaikilla rehellisillä kansalaisilla!

Tietojen puutteesta emme tohdi päättää, onko vankiloita rakennettaessa menty samallaiseen liiallisuuteen, mutta siltä melkein tuntuu, kun Helsingin rangaistuslaitoksen vankien vuotuinen hyyry keskimäärin tekee 325 markkaa à 6 %, ja koko maassa, jahka edellämainitut rakennukset ovat valmiit, noin 225 markkaa. Niinpä niillä onkin, ainakin muutamalla, kivijalat niin sileäksi hakatut ja kauniit, ett'ei monella maalaispohatalla ole moista. Vaikk'ei olisi voitu koristusten poisjättämisellä säästää kuin 50,000 markkaa keskimäärin kustakin vankilasta, niin se jo olisi tehnyt paljon.

Melkoisia säästöjä senaatti muutamissa kohdin on tehnytkin. Että joskus on kelvotonta työtä hyväksytty, se lisättäköön. Noin kymmenen vuotta sitten kaikki sanomalehdet siitä puhuivat, kuinka Kakolan vangit saattoivat itse lukkonsa avata, ja muistaaksemme moite koski silloista rakennushallitusta.

Muista rakennuksista pari tietoa vaan, koska nämä tiedot jo ovat monen mielestä väsyttäviksi tulleet.

Virkakuntien ja viranomaisten käytettäviä palatseja ja rakennuksia mainitaan löytyvän 7 1/2 miljoonan arvosta. Helpostihan tuo luku kasvaakin, jos jokaiselle kuvernöörille aiotaan rakentaa sellainen palatsi, ett'ei sille, vaikka on Suomen sydänmaahan sijoitettu, kelpaa muu nimi kuin latinainen *Praefectura!* Eikä turhuus liene rakennuksen kultaiseen otsakirjoitukseen rajoittunut, koska virallisten tietojen mukaan Kuopion uuteen hallituskartanoon on pantu koko 343,273 markkaa. Lieköhän muita samallaisia rakennuksia tekeillä, sitä emme tällä haavaa tiedä.

Valtion *sairashuoneitten* arvo, 1886 vuoden inventaarissa 7,173,000 markaksi ilmoitettuna, lienee jo nykyänsä melkoisesti suurempi kuin edellä mainitun ryhmän. Silläkin alalla nähdään, kuinka vaatimukset yhä kohoavat, mikä kyllä on luonnollista, koska ennen on liian vähän vaadittu sairashuoneilta niinkuin vankiloiltakin.

Lääninsairashuoneitten hinta on ollut hyvin erilainen: Kuopion läänissä oleva valmistui 1877 ja maksoi noin 330,000 markkaa, Turun v. 1881 ja maksoi 480,000 markkaa, ainakin kustannus-arvion mukaan.

Helsingissä olevat sairashuoneet kuuluvat laillansa yliopistoon ja ovat keskuslaitoksia, siis paljon suurempia. Mutta niinpä ne maksavatkin samassa suhteessa.

Uusi ja suurellainen lapsenpäästölaitos valmistui 1878, ja sitä kiitetään hyvin onnistuneeksi. Alkuperäinen kustannuslasku oli 304,000 markkaa, mutta lopulta siihen menikin 436,968 markkaa, joista yliopisto suoritti 100,000.

Paljon suuremmaksi ja kalliimmaksi tuli uusi kirurgillinen sairashuone. Sen rakentaminen tuli puheeksi noin vuosikymmen sitten, jolloin tuo tunnettu katkera pilalause surkealla tavalla toteutui, että «leikkaus onnistui, mutta potilas kuoli». Laitoksen silloinen päällikkö luuli syyn olevan maaperässä, tilan puutteessa ja kukaties missä, eikä nähnyt parempaa keinoa kuin kokonaan uuteen rakennukseen siirtyä. Seuraaja, professori Saltzman

sitten vanhoissakin huoneissa vähensi kuolevaisuuden puoleksi (13,1 : 7,1 %) sen kautta, että rupesi antiseptistä menetystä ja mitä suurinta tarkkuutta käyttämään *), mutta ahdas ja sopimaton se vanha rakennus epäilemättä oli, ja uuden rakentaminen oli päätetty asia. Alkujaan ajateltiin 900,000 markan kustannus-arviota, vaikk'ei tontista tarvittu lunastusta maksaa, mutta lopulta kaikki uuteen kirurgilliseen laitokseen kuuluvat rakennukset maksoivat 1,450,000 markkaa, sisustusta ja tarvekaluja lukuun ottamatta. Suunnitelma onkin suuresti muuttunut: jollemme erehdy oli paviljonkijärjestelmä ensin hyväksytty, mutta sitten tahdottiin eri rakennukset avonaisilla katetuilla käytävillä yhdistää, jotka vihdoin muuttuivat lämpimiksi korridoreiksi. Jos muistutuksia rakennuksia vastaan onkin kuultu, niin eivät ne taida olla aivan painavia.

Toisin eräässä toisessa sairashuoneessa, joka hintansa puolesta lienee toinen maassa, tarkoitamme Niuvanniemen eli Fagernäsin hulluinhuonetta.

Hulluinhoitoa oli meidän maassamme kauvan mitä surkeimmalla tavalla laiminlyöty, ja vihdoin pyydettiin valtiosäätyjen myötävaikutusta sen parantamiseen. Säädyt myönsivätkin 1877 vuoden valtiopäivillä 900,000 markkaa tähän tarkoitukseen, määräten että yhdistetty parannus- ja hoitolaitos oli Kuopion läheisyyteen rakennettava. Sen kustannukset, alkujaan 647,000 markaksi arvatut, tekivät sitten 768,137 markkaa, johon maatilan hinta 45,000 markkaa täytyy lukea lisään, — nielivät siis suurimman osan säätyjen myöntämää rahanmääräystä, jolla oli toivottu saatavan hoitolaitoksiakin järjestetyksi.

Ei tarvitsisi kerran maksetun summan suuruutta surra, jos olisimme varmat, että sillä on hyvää saatu aikaan. Mutta lääkintähallituksen virallinen kertomus vuodelta 1885 riistää meiltä tämänkin lohdutuksen. Ennenkuin Niuvanniemen laitos oli vuottakaan ollut käytännössä, antoi sen johtaja koko pitkän luettelon sen puutteista. Seinät ovat osittain olleet kosteat, ja tarvitsivat tulla öljyllä maalatuksi; ilmanvaihto-uuneista useat savusivat ja lämmitys-uuneja oli riittämättömästi; huoneista muutamat olivat kylmät ja vetoiset; tarvehuoneita ei ollut sopivasti järjestettyjä, eikä läheskään riittävästi; lokakaivo oli kerrassaan huono; kylpyhuoneisiin nousi ylen paha löyhkä; siivoamiskaluja varten ei ollut ensinkään säilytyspaikkoja;

*) Ks. Handlingar rörande besättandet af lediganslagna professionen i kirurgisk klinik vid Kejs. Alex. Universitetet, Helsingissä 1884, siv. 93—97.

vesijohto oli kovin epäkäytännöllisesti järjestetty ja jäätyi ensi talvena monta kertaa; kyökkiä ei voitu lämmittää; leivintuvan uuni oli perinpohjaisen korjauksen tarpeessa; uimahuoneita puuttui ja taloudenhoitajalla oli riittämätön asunto.

Pitäisi siinäkin olla tarpeeksi puutteita ihka uudessa kartanossa, josta on $^{3}/_{4}$ miljoonaa maksettu, ja jota valtio kaiketi ei ottanut huostaansa ilman edelläkäyvää tarkastusta.

Vielä on pari ryhmää valtion rakennuksia jälellä, joista *majakat* eli valotornit, samoin kuin vankilat ja muutamat sairashuoneet, osaksi ovat rakennetut säätyjen myöntämillä varoilla.

Vuodesta 1872 on meillä, kuten valtiovarain toimituskunnan toinen osasto kertomuksissaan ilmoittaa, pantu valotornien rakentamiseen 1,447,190 ja majakkalaivoihin 672,843 markkaa, yhteensä 2,120,033 markkaa. Kalleutensa mukaan järjestettyinä ovat seuraavat majakat huomattavimmat:

Bogskärin	valotorni	Itämeressä	331,543	markkaa.
Valsörien	„	Merenkurkussa . . .	219,823	„
Märketin	„	Ahvenan pohjoispuolella	149,274	„
Heinäluodon	„	Laatokassa	115,425	„
Hanhipaaden	„	Suomen lahdessa . .	112,741	„
Kaskisen	„	Pohjanlahdessa . . .	93,427	„
Porin	„	„ . . .	85,388	„
Strömingsbådan	„	Merenkurkussa . . .	83,804	„
Gråharan	„	Suomenlahdessa . . .	65,499	„
Oulun	„	Pohjanlahdessa . . .	64,768	„
Ulkokallan	„	„ . . .	53,185	„

Valolaivoista eli majakkalaivoista on maksettu:

Isokallan	valolaivasta	Pohjanlahdessa . .	170,475	markkaa.
Taipaleenluodon	„	Laatokassa . . .	106,656	„

Suurimman huomion vetää puoleensa Bogskärin valotorni, jota on tahdottu pitää Suomen Eddystonena. Virallinen kertomus mainitsee, että suuria vaikeuksia oli voitettavina ennenkuin mainittu rakennus saatiin valmiiksi, sekä että mitali työn päätyttyä lyötiin. Että hyvin loistavat samppanja-pidot pidettiin saman tapauksen johdosta, jääpi mainitsematta, samoin

myös että piirustukset, joihin rakennus tarkastettaessa oli verrattava, — taisivat unohtua Helsinkiin, joten iloisen tarkastusmatkan tulos ei ollut viiden pennin veroinen. Sitä paitsi kuuluu kerrottavan, että muutamat asiantuntijat suuresti epäilevät Bogskärin tornin kestävyyttä, vieläpä että olisi kirjallisesti näitä epäilyksiä esitetty, ilman tunnettua seurausta. Tehty on tehty, ja herra Heidenstam on kai saanut sekä maksunsa että tähden, mutta tuleva aika vasta osottanee, onko työ niin hyvää, kuin luullaan. Jollei, niin Suomi kyllä pian saa kartuttaa sitä pääomaa, joka on Bogskärin pieneen luotoon pantu, ikään kuin Itämeren aaltojen saaliiksi.

Vihdoin viimeinkin pari sanaa *valtiosäätyjen rakennuksista.* Suomen Pankin huone syntyi jokseenkin vähällä vaivalla. V. 1872 arveltiin, että 600,000 markkaa oli liian suuri summa, mutta kun kilpailu 1875 oli pantu toimeen, niin arkkitehti Bohnstedt Gothassa tiesi paremmin kuin me itse arvostella, mihin meillä oli varaa; hänelle annettiin 5,000 markan palkinto ja 25,000 markkaa sen lisäksi erityispiirustuksista. Säädyt antoivat 1877 luvan huoneen rakentamiseen, vaikka se maksaisikin enemmän kuin 600,000, ja valmiina se maksoi 1,125,000 markkaa. Tosin se antaa valtiokonttoorillekin sijaa, jota ei alkujaan ajateltu. Rakennustyötä johti pankinvaltuusmiesten silloinen puheenjohtaja, eikä edes mitään erityistä tilien ja rakennuksen tarkastusta katsottu tarpeelliseksi v. 1882, vaikka sellainen ehdotus tehtiin. 1888 vuoden alussa rakennus oli kirjoissa 1,177,176 markan 52 pennin arvoisena.

Säätyhuoneella on ollut sitä enemmän vastuksia voitettavana; 25 vuotta saatiin asiasta keskustella, ennen kuin työhön päästiin. Edellisen ajan kalliit rakennukset tavallisesti eivät herättäneet huomiota, vaan kun kansan eduskunnan tarve puheeksi tuli, silloinpa syntyi muutamilla tahoilla mahdoton pelko, ett'ei vaan kansallis-ylpeys meitä veisi ijankaikkiseen köyhyyteen. Miljoonarakennus, miljoonarakennus! se se silloin oli ase, jolla luultiin kaikki solmut voitavan selvittää, jotta tultaisiin ritarihuoneen takana olevaan ahtaaseen paikkaan.

Pitäisi sanomattakin ymmärtää, että kalleus on käsite, joka riippuu siitä, mihin varat käytetään. Sata markkaa tarpeettomiin on kallista, kun sitä vastoin tarpeellisesti maksetut kymmenentuhatta saattaa olla huokeata. Vertailematta sellaisiin esimerkkeihin kuin Kuopion kuvernöörin asuntoon, Helsingin ruotsalaiseen tyttökouluun ja Ateneumiin, voimme kyllä nähdä, että 1 1/2 miljoonaa säätyhuoneesta ei ole itsessään liikaa. Kun aikoinaan

säätyhuoneessa ei ole tilaa säätyjen yhteisille istunnoillekaan, niin jälkimaailma taitaakin oikein arvostella niitä tekosyitä, joitten avulla on tuhansia ja kymmentuhansia tässä kohden säästetty, kun sadattuhannet muissa tapauksissa huomaamatta ovat saaneet mennä hukkaan.

On yleensä tunnettu väite, jonka taidehistoriakin oikeaksi todistaa, ett'ei tasavalta voi rakentaa hyvin. Yksinvalta tarjoo sen suuren edun, ett'ei varojen puute ole tuntuvana esteenä, samoin myös että päätös tehdään yhden päässä eikä useitten. Huonokin suunnitelma, johdonmukaisesti pantuna toimeen, saattaa olla parempi kuin horjuminen useitten itsessään hyvien tuumien välillä.

Suomen valtio on rakennus-asioissa samassa asemassa kuin tasavalta, koska luonnollisista syistä hallitsija ylen harvoin jos koskaan näihin asioihin sekaantuu. Päättävän vallan hajanaisuus tekee siis monesti haittaa: senaatin tahi valmistelevan viraston kokoonpano saattaa olla toinen asiaa valmisteltaessa kuin päätettäessä, ja sitenpä johto ei aina tule kyllin johdonmukaiseksi. Mutta toiselta puolen varojen puute ei ainakaan tähän asti näy estäneen hallitustamme suuria tuumia toteuttamasta. Jospa vaan olisi ajoissa ja riittävässä määrin kuulusteltu todellisia asiantuntijoita, jotka eivät voi olla samat kasarmeja kuin kouluhuoneita, vankiloita kuin majakoita varten.

Sillä selvää on jo edellisestä, että yleiset menot harvoin voivat niin suunnattomasti kohota kuin valtion rakennustointa sopimattomasti ohjatessa. Oppijaisia on jo kyllin maksettu; pitäisi tulla säästäväisyyden aika. Nähtävästi rakennustoimi nykyään onkin tarkemman valvonnan alaisena kuin ennen; valtion kiinteimistön inventaarin tekeminen se jo todistaa, ett'ei hallituksemme tahdo umpimähkään toimia. Ja tämä on yhtä ilahduttavaa kuin tarpeellista, jos mieli köyhän Suomen varoja sopivasti käyttää.

E. G. Palmén.

Jos tohdit ja tahdot.

Jos tahtonet tyyntä ja rauhaa vaan
Ja mökkiä lahden pohjukkaan,
Kuss' myrsky ei konsaan raivoo,

Jos pelko sun valtaa, kun vaan näät,
Ett' touhuten rientävät tuulispäät
Ja hattarat pitkin taivoo,

Jos säikkynet huolia rinnallain,
Jos itkenet vaaroja vaikertain,
Elämässä kun aina ne kohtaa,

Jos lempinet lietoa, hiljaisaa,
Ken ulapoille ei koskaan saa,
Vaan rantoja pitkin johtaa,

Jos huimaa päätäsi aie tuo,
Ett' pyrkiä vuorten huippuin luo,
Kuss' alppein kukkaset tuoksuu,

Jos henkees nuorta sä arkaillet,
Ja maata jos siksi sä konttaillet,
Ett'ei sua langeta juoksu,

Jos niin on, impeni, tahtos sun,
Jos tohdi et käydä sä taisteluhun
Eron teemme jo paikalla tässä.

Ken vaarassa raukkana kalpeeks käy,
Ja toiveikkaana ei huolessa näy,
On tielläni vain elämässä.

Mut uljuutta jos sun rinnassas on,
Jos tohtinet elämän aallokkohon,
Mun kanssani purjees heittää,

Jos tuon sinä tohdit ja tahdot sen,
Kas silloin laskemme riemuiten,
Jos taivahan pilvetki peittää.

Ja kun joku kohtaa onnettuus,
Niin laitamme, että on into uus
Taas tuotaki vaaraa vastaan.

Kun toinen toisehen turvautaan,
Ja yhdessä vaaroja torjuillaan,
Niin auttavi Luojaki lastaan.

Ken alppeja nousta ei jaksakkaan,
Hän ei näe alppein ruusujakaan,
Ei tunne se tuoksua noiden.

Ja tyynestä nauttia mahdoton on,
Jos myrsky ja tuuli on tuntematon
Ja läikkynä aallokkoiden.

Siis pelkosi turha sä luotas luo
Ja rohkeudelle sä sijaa suo,
Ja tuultua tuntees anna!

Näin intoa saat, näin voimistut,
Näin myös sinä vanhasta vapaudut,
— Ja pystyssä pääsi sä kanna!

Kasimir Leino.

Suomalainen Teaatteri.

Meren tytär.

Semmoisena kuin uusin «realistinen» suunta esiytyy pohjoismaisessa kirjallisuudessa käsittää se kaksi harrastusta, joidenka on vaikea kauvan käydä käsi kädessä. Toiselta puolen on tyydyttäminen todellisuuden vaatimusta sekä ulkonaisen että sisällisen elämän kuvaamisessa, toiselta puolen tulee taiteen palvella toista tai toista uudistus-aatetta. Runouden tuotteen pitää siis oleman samalla realistisen ja tarkoitusperäisen. Alkuperäisesti ei näiden kahden vaatimuksen välttämättömästi tarvitsisi olla ristiriidassa keskenään, jos vaan tyydyttäisiin siihen herättävään vaikutukseen, joka todellisen elämän taiteellisella kuvaamisella itsessään on. Mutta niin ei ole laita. Aikakautemme mietiskelevä luonne tekee, että tarkoitusperä on tullut runoilijalle pääasiaksi ja osaksi tieten, osaksi tietämättänsä muodostaa hän todellisuutta sen mukaan. Voidakseen olla oikea realisti pitäisi runoilijan nähdä olevaisessa, jota yrittää kuvaamaan, jotakin oikeutettua ja sovittavaista, joka saisi hänen sitä myötätuntoisuudella tutkimaan ja kuvaamaan. Mutta kun päin vastoin runoilijan toimi lähtee siitä vakaumuksesta, että nykyinen yhteiskunta kaikkine laitoksineen on kelvoton ja nykyinen ihmissuku, perinnäisten etuluulojen ja sovinnaisten sääntöjen orjana ollen, auttamattomasti turmeltunut, niin on luonnollista, ett'ei hän voi rakastaa olevaisen tarjoomia aiheita. Hän katselee ja tutkii esineitään yhteiskunnan ja «ihmishengen mullistusta» tähtäävien aatteittensa valossa ja teos, joka siten syntyy, voipi olla täynnä runollisia valokohtia, mutta korkein omaisuus siltä puuttuu — taiteellinen eheys. Nykyajan·etevimpäinkin pohjoismaisten runoilijain teokset eivät ole vilpittömiä kuvauksia siitä olevaisesta, jota ovat kuvaavinaan; jos ne jotakin kuvaavat, niin sé on ajan tyytymättömyyttä ja levottomuutta, tämän ajan, jossa eheät ihmiset ovat yhtä harvinaisia kuin eheät taideteokset.

Näihin mietteisiin antaa *Henrik Ibsenin* viimeinen näytelmä, *Meren tytär* (Fruen fra Havet) kyllin aihetta. Tästä teoksesta on niinkuin tavallisesti Ibsenin näytelmistä paljo ja hyvin eriäviä mielipiteitä lausuttu. Muutamat ovat väittäneet sen olevan suoran kuvauksen todellisuudesta, toiset että se pääasiassa on vertauskuvallinen runoelma. Että jälkimäinen käsitys on oikea, sitä ei voi epäillä, sillä onhan tekijä itse tällä kertaa suo-

raan sanonut, kuinka tuo kummallinen rouva on ymmärrettävä. Näytelmän lopussa lausuu näet tohtori Wangel vaimollensa: «Minä alan ymmärtää sinua — vähitellen. Sinä *ajattelet ja havaitset kuvain* — ja *näkyvien mielikuvitusten muodossa*. Sinun ikävöimisesi ja kaipauksesi mereen — sinun taipumuksesi häntä — tuota outoa miestä kohti, — siinä on vaan heräävä ja kasvava vapauden tarpeesi ilmestynyt. Eikä muuta».

Ja kuitenkin on draamassa riittävästi aineksia todelliseen elämänkuvaelmaan. Meren rannalla kasvaneet ikävöivät todellisuudessa, sisämaahan muutettuaan, takaisin aukeille ulapoille. Ellidan asema miehensä toisena vaimona edelläkävijänsä lähes täysikasvaneiden lasten rinnalla on niin ikään kylläinen syy hänen tyytymättömyyteensä. Lisäksi on hänen äitinsä kuollut mielipuolena ja taitaa hänessä siis olla perittykin alku mielenhäiriöön, sekä sitten tuo omituinen suhde outoon mieheen, jonka voi luonnolliseksi arvata sen nojassa, minkä nykyaika on hypnotismista selville saanut. Miehen — lieneeköhän Ibsen tehnyt hänen suomalaiseksi sen tähden, että Skandinaviassa vanhastaan luullaan suomalaisilla olevan salaperäisen tenhon? — voimakas tahto ja ihmeelliset silmät ovat juuri omiansa lumoamaan heikkohermoista naista. Ja kaiken lopuksi Lyngstrandin taiteilijahaaveilut merimiehestä, joka yöllä tulee uskottomana vaimonsa luokse, ynnä muisto lapsivainajasta. Onhan tässä runsaasti aiheita semmoiseen draamalliseen solmiskelmaan, jota uuden-aikainen näytelmä rakastaa. Eikä puutu sovinnollisen päätöksenkään motiivia, koska nuoren Hilden hellyyden kaipuu ja kasvatuksen tarve tarjoovat rouvalle aavistamattoman tehtävän.

Tämän kaiken on runoilija epäilemättä elämässä nähnyt, mutta se ei ole semmoisenaan tyydyttänyt häntä. Naisen vapautus ja nykyisen avion todellinen tahi luultu puutteen-alaisuus mielessä on hän kehittänyt todellisuuden antamia piirteitä ja muodostanut ne vertauskuviksi siitä vapauden ikävöimisestä, jota hänen käsityksensä mukaan avion ahtaus välttämättömästi on naisissa herättävä. Meri on vapaus, manner ja vuonon pohja ovat avioliiton ahdas piiri. Vuonossa on vesi sairasta, ihmisten pitäisi elää meressä niinkuin kalat — nämät ja muut samallaiset lauseet ovat kaikki vertauskuvallisia. Outo mies on nimetön tietysti sen tähden, että rouva ei osaa antaa nimeä tuolle tuntemattomalle, kaukaiselle (s. o. vapaudelle), jota hän ikävöi; hän on murhaaja sen tähden, että tuossa etäisessä toivotussa myöskin on jotain kammottavaa. Kun tohtori myöntää vaimolleen vapauden s. o. täyden vallan mennä tahi jäädä, silloin kaiho katoaa —

rouva on mantereellakin onnellinen kuin kala meressä! Kummallista vaan että vapauden puute niin myöhään selviää vaimolle. Vasta silloin kuin outo mies käskee hänen lähtemään «vapaaehtoisesti», hän havaitsee, ett'ei hän olekkaan vapaa. Tuon sanan valossa hänen aviollinen asemansa selviää ja siinä kiihkoisessa tilassa, jossa hän, tuntia laskien (kuin Noora), odottaa oudon miehen viimeistä tuloa, hän (aivan kuin Noora) hämmästyttävällä järjen terävyydellä esittää miehelleen heidän avioliittonsa sisällisen valheellisuuden. Niin, sitten mies antaa «vapauden» ja kaikki on hyvin!

Todellisuuden kannalta ei ratkaisua taida hyväksyä. Jos vaimon silloin tällöin mielipuolisuuteen vivahtava mielensairaus on todellisena pidettävä, niin kuka voi luottaa parannukseen? Onpa hänellä jo kerran ennen (kolmannessa näytöksessä) semmoinen parannuksen hetki, jossa hän huutaa: «Oi, minä voin niin peräti hyvin! Minä tunnen itseni niin sanomattoman onnelliseksi! niin vakaaksi, niin vakaaksi!» Saadaksensa tarkoitusperänsä julkilausutuksi, on runoilija todellisen vaikuttimen edelle, joka esiintyi velvollisuuden ja edesvastauksen muodossa, asettanut ihmeen ontelona ilmaantuvan vapauden käsitteen. Sillä olisiko vaimon vapaus siinä, että hän saa olla tahi mennä milloin tahtoo ja onko hän «vapaa», silloin kun mies sanoo: saat tehdä, niinkuin haluat, lähteä oudon kanssa tai jäädä kotia? Tohtorin vanhempi tytär, Bolette, sairastaa, vaikka hän on naimaton taikka juuri sen tähden, samaa tautia kuin äitipuoli — hänellä ei ole mitään tehtävää — ja sen tähden hänkin ikävöi kaukaista, avarata. Päästäksensä oloista, joissa ei löytänyt tyydytystä kaipaukselleen, menee hän naimisiin entisen opettajansa kanssa, vaikk'ei häntä rakastanut. Ellida tahtoo samasta syystä aviostaan päästä. Selvää siis on, että näiden naisten aseman traagillisuus ei laisinkaan ole kysymyksessä avion ahtaudesta tai vapaudesta, vaan siinä, missä saada elämän tehtävää, joka heidän sydäntään. toiminnan intoansa ja velvollisuuden tuntoansa tyydyttäisi.

Sivuhenkilöistä on kieltämättä keuhkotautinen, kuvanveistäjäksi aikova nuorukainen Lyngstrand nerokkaimmin kuvattu. Kuitenkaan hän ei voi piirre piirteeltä olla todellisuudesta otettu, vaan näyttää hän eksyneen pois Ibsenin vanhasta satiirisesta näytelmästä «Rakkauden komedia». Hänen persoonassaan runoilija ruoskii sitä nuorissa miehissä liian yleistä itsekkäisyyttä, jolla ne aikoja ennen kuin voivat naimista ajatella viekottelevat puoleensa nuoren neidon sydämen ja sitovat hänen pitkiksi vuosiksi kohtaloonsa, ollaksensa useasti valmiina myöhemmin jättämään hänet,

syystä kun neito odottaessaan on kadottanut nuoruuden sulonsa. Tyttö paran pitää muka oleman onnellinen siitä, kun hän hellästi ajattelemalla nuorta herraa saapi kunnian enentää hänen itsetuntoansa. Hauska tyyppi on niin ikään Ballestad, joka kiittämällä ihmisen aklimatiseeraus-kykyä julistaa näytelmän perus-ajatuksen — iroonisesti tietysti. Hilde vihdoin on varsin miellyttävä naiivisuudessaan, vaikka hänen mieltymyksensä «jännittävään» herättää aavistuksen, että hän äitipuolensa esimerkin mukaan kerran tulee vastaiselle miehelleen näyttelemään hyvin jännittäviä kohtauksia.

Tarpeetonta on ylistää runoilijan mestari-taitoa draaman sepitykseen, puheluun ja luonteenkuvaukseen nähden. Se on tunnettu ja toiseksi ei se parantaisi sitä loppupäätöstä, johon tämän näytelmän tarkastus johtaa. Siltä puuttuu suuressa määrässä alkuperäisyyttä. Runoilija on sen luonut vanhaan tapaansa ja monet kohdat muistuttavat erittäinkin Nooraa. Todellisuuden kuvausta pilaa vertauskuvallisuus ja siihen väkinäisesti yhdistetty tarkoitusperäisyys.

Viime teaatterikirjoituksessa kiitettiin sitä tapaa, jolla oli näytetty Sardoun «Erotaan pois!» — hauskaa ja opettavaistakin on tässä ja juuri tarkastetussa näytelmässä huomata, kuinka eroavasti iloinen, keveämielinen ranskalainen ja pessimistinen, syvämielinen pohjoismaalainen käsittelevät avio-probleemia — nyt on yhtä suuri syy kiittää «Meren tyttären» esittelemistä näyttämöllä. Tällä ei ole sanottu, että näytelmä olisi teaatterissa parantunut. Päin vastoin tuli pääosan eheyden puute tuntuvammaksi kuin lukiessa, kun näet rouva *Aalberg-Kivekäs* voimallisella taiteellaan sai Ellidan sieluntuskat oikein näkyviksi. Äkkinäinen rauhoitus tuli vaan sitä vähemmin luonnolliseksi ja luottamusta herättäväksi. Kysyä sopii, eikö näyttelijätär voisi roolia parantaa siten, että hän koko ajan tahallansa näyttelisi Ellidan levottomia kohtauksia keveämmin, vähemmin todellisesti, jotta ei vaihdos tuntuisi niin odottamattomalta. Jos arvostelee osaa semmoisena, kuin runoilija on sen antanut, niin ei voi muuta kuin kiittää näyttelemisen loistavaisuutta. Olipa Ellidalla muun muassa siniharmaan hohtava — kalan värinen — pukukin ja hänen mielensä oli vaihteleva kuin tuulenalainen vesi. Hra *Sala* näytti asianmukaisesti aviomiehen roolia. Vanhempi olisi hän saanut olla, mutta ei miehuullisempi, sillä se ei olisi sopinut tähän kappaleeseen. Erittäin on näyttelijää kiittäminen toisen näytöksen suuresta kohtauksesta, jossa hän kokonaan antautuen tehtävänsä valtaan niin elävästi säesti Ellidan mestarillisesti toimitettua kertomusta, että

tämä paikka taiteellisen eheytensä puolesta tuli näytelmän loistokohdaksi. Arnholmiksi oli hra *Ahlberg* sopiva ja hänen näyttelemisessään oli tarpeeksi sitä pedanttimaista kankeutta, jota pidetään pedagoogein tyypillisenä ominaisuutena. Pienemmätkin roolit näyteltiin varsin kiitettävästi. Niin oli rouva *Rautio* kaino, teeskentelemätön maalaisneito, joka on tottunut sulkemaan toiveensa sydämensä pohjaan, ja neiti *Finne* oli olkihattu niskassa vallan hauska, kasvatusta kaipaava tyttölepakko. Hra *Weckman*in Lyngstrand ansaitsee sijan niiden muistossa pysyväin luonteenkuvain joukossa, joilla tämä näyttelijä on osottanut olevansa teaatterin etevimpiä kykyjä. Ruumiin hervottomuus, rykiminen, hiljainen väsyttävä puhe, iloton hymy olivat kaikki luonnosta otettuja piirteitä, joilla hän todellisesti kuvasi nuorukaista, joka oli saanut «vamman» rintaansa. Etevä oli myös hra *Lindfors* Ballestadin pienessä osassa; hän loi siitä ihka uuden tyypin sillä taiteellaan, johon jo on totuttu luottamaan. Kiitosta tulee vihdoin hra *Leinolle*, joka amerikkalaisena merimiehenä mahtavan ryhtinsä ja kesyttömän luontonsa kautta antoi oudolle miehelle juuri sen vieraan, lumoavan värityksen, jota runoilija on tarkoittanut. Hänen näyttelemisellänsä on erityinen ansio siitä, että ne kaksi kohtausta, jossa merimies esiintyy, eivät olleet vailla sitä salaperäistä mielialaa, jota ne kysyvät ja jota sekä Kristiaaniassa että Kööpenhaminassa kuulutaan kaivatun.

Näyttämölle-asettaminen oli soma ja näytelmälle sopiva. Nähtiinhän siinä, kuinka perhe asui vuonon pohjassa, etäällä vapaasta merestä. Kun siihen tuli hyvä yhteisnäytteleminen, niin ei liene syytä epäillä näytelmän esittämisen meillä yleiseen tulleen yhtä hyvin suoritetuksi kuin konsanaan mainituissa paikoissa. Sitä todistaa yleisön mieltymyskin.

«Meren tyttären» jälkeen on uudestaan näytelty ooperamaista «Farinellia», samat näyttelijät rooleissa, kuin vuosi sitten. Sen perästä tulee jälleen suuri ihka uusi kotimainen näytelmä, G. von Numersin «Tuukkalan tappelu» esitettäväksi.

E. A—n.

Kotimaan kirjallisuutta.

Henry M. Stanley, Kongo, uusi vapaavaltio mustien maan-osassa. I osa, suomentanut Lyry; II osa, suoment. Aatto S. Kartoilla ja kuvilla kaunistettu. Porvoossa 1887, Werner Söderström. 404 + 368 siv. 8:o. Hinta 20: 40.

Rafael Hertzberg, Genom de svartes verldsdel. Henry Stanleys resor, äfventyr och lifsfaror i Afrika. Bearbetning för ungdom (Folkupplysnings-sällskapets skrifter LV). Helsingissä 1886. 235 siv. 8:o. Hinta 2: —.

— — Läpi neekerien maan-osan. Henry Stanleyn matkat, seikkailut ja vaarat Afrikassa. Nuorisoa varten mukaillut R. H. Suomennos (Kansanvalistus-seuran toimituksia LV). Helsingissä 1886. 257 siv. 8:o. Hinta 2: —.

Ensinmainittu teos, joka on viimeinen Stanleyn toimittama kertomus matkoistaan ja toimistaan Afrikassa, on ainoa hänen teoksistaan, joka kokonaisuudessaan on käännetty Suomen kielelle. Hän kertoo siinä Kongon vapaavaltion synnystä ja perustamisesta. Vuonna 1876, jolloin Stanley oli toisella retkellään Afrikassa, perustettiin kansainvälinen afrikkalainen yhdistys, jonka tarkoitus oli Keski-Afrikan tieteellinen tutkiminen ja avaaminen sivistykselle ja kaupalle sekä orjankaupan hävittäminen. Vaan jo v. 1878 syntyi Kongon seutujen tutkimista varten erityinen seura, joka otti nimekseen «Comité d'Etudes du Haut Congo» (komitea Ylä-Kongon tutkimista varten). Molempien seurojen puheenjohtaja ja edellisen perustajakin oli Belgian kuningas Leopold II. Tähän Kongo-komiteaan kuului useita eteviä kauppa- ja rahaliikkeen harrastajia useimmista Euroopan maista ja suuria rahasummia koottiin sivistyksen ja kaupan edistämiseksi Afrikassa. Monien vastoinkäymisten ja rahatappioiden jälkeen erosi suuri osa jäsenistä näistä seuroista ja jäljelle jääneet yhdistyivät uuteen yhdistykseen, nimellä «Association Internationale du Congo» (Kansainvälinen Kongo-yhdistys), joka edelleen, Belgian kuninkaan esimiehyyden alla, jatkoi mainittua ihmis-ystävällistä tarkoitustaan raivata tietä sivistykselle ja kristityille lähetyssaarnaajille Kongo joen laaksossa. Tämä yhdistys päätti toimeenpanna uuden suuren retken Kongo joelle ja valitsi Stanleyn retkikunnan päälliköksi. V. 1879 Elokuun 14 p:nä saapui hän valmiiksi varustettuna matkueensa kanssa samaan paikkaan Banana Pointiin Kongo joen suulla, jossa hän kaksi vuotta ennen oli lopettanut mainion ensimmäisen retkensä koko Afrikan läpi, itärannasta länsirantaan. Tästä alkoi hän matkansa mahtavaa jokea ylöspäin, kylvääksensä pitkin sen rantoja sivistyneitä pikkuyhteiskuntia, joissa laki ja järjestys pääsisi vallalle sekä eurooppalainen sivistys ja rauhallinen yhteis-elämä vähitellen kukoistamaan.

Teoksessaan tästä matkasta kertoo Stanley mitä huvittavimmalla tavalla retkestään jokea ylöspäin, sen rannoista, niitten luonnosta ja monenlaatuisista luonnontuotteista, varastoasemien perustamisesta ja teitten rakentamisesta. Kongo joki tekee jo lähellä laskuaan putouksia, n. s. Living-

stonen kosket, joten on mahdotonta matkustaa sitä myöten laivalla kauvemmaksi kuin Vivin asemaan, joka on 176 kilometriä tahi 13 tunnin matkaa merenrannalta. Viimemainitusta paikasta kulki Stanley maata myöden 52 engl. peninkulmaa pidemmälle sisämaahan, jolloin hän jälleen voi jatkaa matkaansa jokea myötcn. Tämä maamatka kesti koko vuoden Helmikuun 21 p:stä 1880 Helmikuun 21 p:ään 1881, mutta työ olikin mitä vaikeimpia, sillä ensin oli tie raivattava ja rakennettava vuoristen ja rotkoisten metsämaiden läpi, joita ei kukaan eurooppalainen ennen ollut matkustanut. Tällä maamatkalla kuolikin 6 Stanleyn eurooppalaista ja 22 afrikkalaista seuralaista. Kovasti virtaavaa, vuolasta jokea myöten jatkoi Stanley sitte matkaansa eteenpäin perustaen asemia sopiville paikoille. Alkuasukkaat ottivat häntä melkein kaikkialla ystävällisesti vastaan, ja jos häntä muutamissa paikoin ensin kohdeltiinkin vihollisena, niin hän aina vakavalla ja ystävällisellä käytöksellään voitti heidän luottamuksensa. Hänen maineensa kulki häntä ennen, niin että asukkaat jo odottivat hänen tuloansa, ja nimi Bula-Matari (kivensärkijä), jonka hän sai tietä rakentaessaan putousten ohitse, oli tunnettu ja kunnioitettu koko Kongo joen piirissä. Monta kertaa sadottain pieniä kanootteja ympäröi hänen «tuliveneitään», joita ensimmäinen kerta nähtiin näillä seuduilla. Useiden päällikköjen kanssa teki Stanley veljeysliiton, joka tapahtui siten, että kummankin käsivarteen leikattiin pieni haava, johon riputettiin hiukan suoloja. Käsivarret pantiin ristiin ja hierottiin haavan kohtia toisiinsa, jolloin velho manasi loppumattoman sarjan kirouksia sille, joka rikkoisi pyhän veljeysliiton, tahi osottaisi minkäänlaista petollisuutta.

Stanley Poolissa 534 kilometriä merestä, jossa Ylä-Kongo alkaa, perustettiin suuri asema, joka nimitettiin Leopoldvilleksi, kansainvälisen Kongo yhdistyksen kuninkaallisen perustajan muistoksi. Stanley Poolista Stanleyn koskille saakka eli 1,718 kilom. on Kongovirta kaikkia putouksia vailla ja laivakululle sopiva. --

Jonkun matkaa Stanley Poolin yläpuolelta kääntyi Stanley takaisin meren rannikolle hyvin heikontuneena liiallisista ponnistuksista ja päätti lähteä Eurooppaan virkistyttämään itseänsä. Hän tahtoi myöskin suullisesti keskustella kansainvälisen Kongo-yhdistyksen komitean kanssa siitä, mitä jo oli tehnyt ja mitä vielä olisi tehtävää. Hän selitti heille, miten hänen tehtävänsä oli onnistunut paljoa paremmin kuin vuonna 1878 voitiin toivoakkaan; kuinka maan asukkaat olivat ystävälliset ja muutamilla seuduilla halukkaat häntä työllään auttamaankin, ja kuinka vaihtokaupan paljas mainitseminen herätti heissä vilkasta mielihalua siihen. Ne edut, jotka siten olivat saadut sovinnoilla asukasten päämiesten kanssa, olivat Stanleyn ajatuksen mukaan kaikella tapaa vahvistettavat, että hyöty niistä tulisi pysyväiseksi. Sitä paitsi oli Ala- ja Ylä-Kongon maat yhdistettävät rautatiellä. Komitea hyväksyi kaikki hänen esityksensä ja pyysi häntä

vast'edeskin olemaan tämän toimen johtajana. Stanley suostuikin siihen sillä ehdolla, että hän saisi avukseen jonkun etevän Eurooppalaisen, joka pitäisi huolta Ala-Kongon asemista ja niiden hoidosta, sillä aikaa kuin hän itse oli Ylä-Kongolla; sillä Stanleyn oli mahdoton yksin tulla toimeen. Komitea puolestaan sitoutui Stanleyn vaatimuksiin. Kuusi viikkoa oltuaan Euroopassa palasi Stanley takaisin Afrikkaan ja saapui Viviin 20 p. Joulukuuta 1882 oltuaan poissa Afrikasta 5 kuukautta.

Nyt hän jatkoi matkaansa Kongoa ylöspäin perustaen uusia asemia Stanley-koskille saakka. Nämät kosket ovat seitsemän eri putousta 90 kilometrin pituisella matkalla. 14 kilometrin pituinen jalkamatka vie niiden kaikkien ohitse. Asukkaat näiden koskien rannoilla elävät yksinomaan kalastamisella, ja kalojen paljouden voi käsittää siitä, että joka päivä keskimäärin saadaan 1,000 kappaletta 5—50 naulan painoista kalaa. Mitä he eivät itse syö tai vaihda lähiheimoille kasviksiin, savustetaan, ja niillä asukkaat sitten ostavat muita tarpeita itselleen.

Tätä kauvemmaksi Stanley ei tällä kertaa tunkeutunut, vaan piti viisaampana vahvistaa asemaansa sillä alueella, jonka jo oli valloittanut, ja siten saada suojelusherruutensa alle koko alueen Vivin asemalta Stanley-koskille asti. Jättäen tänne erään skotlantilaisen masinistin väliaikaiseksi päälliköksi alkoi hän palausmatkaansa 10 p. Joulukuuta ja tuli Leopoldvillen asemaan 20 p. Tammikuuta 1884 oltuaan poissa 146 päivää ja kuljettuaan sill'aikaa Ylä-Kongolla 4,650 kilometriä. Tämän aseman tapasi hän kukoistavassa tilassa, mutta muut asemat Ala-Kongolla olivat sitä vastoin joutuneet kurjaan tilaan, syystä että komitea ei ollut, niinkuin se oli luvannut, lähettänyt ketään etevää henkilöä Euroopasta, joka Stanleyn matkalla ollessa olisi ylläpitänyt järjestystä näillä asemilla. Niissä oli yleinen häiriö ja epäjärjestys päässyt valloille monilta eri haaroilta sinne kokoontuneiden eurooppalaisten asukkaiden kesken.

Vihdoin lähetti komitea tänne Euroopasta översti Francis de Wintonin, jolle Stanley voi jättää ylijohdon ja itse palata Eurooppaan olemaan läsnä neuvottelukokouksissa Berlinissä, johon Euroopan valtioiden valtuusmiehet kokoontuivat keskustelemaan ja päättämään Afrikan asioista. Tähän neuvottelukokoukseen, jonka esimies oli ruhtinas Bismarck, otti 14 eri Euroopan valtaa osaa ja keskusteltuaan Marraskuun 15 p:stä 1884 Helmikuun 26 p:ään 1885 tunnustettiin kansainvälinen yhdistys *Kongo-valtioksi*, jonka päämieheksi tuli Belgian kuningas Leopold II. Kongo-valtio julistettiin vapaaksi kauppavaltakunnaksi, sen rajat määrättiin Ranskan ja Portugalin alueiden suhteen ja myöskin läheisemmissä osissa näitä alueita suotiin vapaa kaupankäynti, niin että 1,600,000 nel.-penink. laaja ala Keski-Afrikassa täten saatiin Euroopan valtojen ja Amerikan Yhdysvaltain yksimielisyydellä turvatuksi täydelliselle vapaakaupalle.

Epäilijät ehkä sanovat, että nuo edut ovat ainoastaan tulevaisuutta

varten, koska koko alueen piirissä ei vielä ole yhtään kauppiasta, jolle noista vapaamielisistä lahjoista voisi olla hyötyä. Se on kyllä totta, mutta Afrikan joutuminen Euroopan valtain haltuun edistyy ripeästi, ja jos Euroopan vallat saisivat anastaa manteren rannikot ylt'ympäri ja panna toimeen erilaiset korkeat tullitaksansa, niin olisi ainiaaksi kaupanharjoittajat estetyt koettamastakaan levittää toimeliaisuuttansa sisämaan osiin. Vapaaseen kauppavaltakuntaan on komisarjus asetettava, jonka virkaveljineen aina tulee suojella kauppiaitten etuja. Virkamiehet ovat kansainvälisen toimikunnan nimellä tuomio-istuimena, jolta kuka hyvänsä voi pyytää apua ja turvaa. Väkijuomain kaupalla ei saa harjoittaa väärinkäytöksiä, orjakauppa on kokonaan kielletty, lähetyssaarnaajille on määrätty erityinen suojelus ja tieteellisille retkikunnille on taattuna erityisiä etuoikeuksia.

Kirjaansa, jossa hän näistä tapauksista puhuu ja joka samalla kertaa painettiin 9 eri kielellä, on Stanley koonnut mitä tarkimpia tietoja Afrikan suurimman ja väkirikkaimman jokilaakson ilman-alasta, tuotteista ja asukkaista. Hän antaa hyviä neuvoja, miten tulee menetellä suojellaksensa itseänsä niin hyvin auringon hellettä kuin kovia tuulia vastaan, ja arvelee että jos viisaasti järjestää elämänsä, niin täällä ei ole laisinkaan vaarallisempaa asua kuin Indiassakaan. — Kirja on siten sekä hupainen että opettavainen jokaisen lukea.

Suomennos on ylimalkaan huolellisesti tehty; paikka paikoin, varsinkin ensimmäisessä osassa, on kieli kumminkin jäykkää, ja lauseet kankeat ja liiankin pitkänlaiset, joka seikka usein huomataan käännöksissä Suomen kielelle. jonka luonto vaatii lyhyempää lauseenrakennusta. —

Kirjassa «Läpi Neekerien maan-osan» hra R. Hertzberg koettaa lyhyessä muodossa suuremmalle yleisölle Stanleyn oman matkakertomuksen mukaan kertoa hänen merkillisestä ensimmäisestä matkastaan neekerien maan-osan läpi itärannalta länsirannalle (v. 1874—1877). Kun tuntee Stanleyn oman miellyttävän tavan kuvata retkiään, voi käsittää, mitkä vaikeudet tekijällä on ollut lyhentäessään tuota laajaa teosta. Alku onkin vähäisen kuivaa esitystä, miten Stanley tuli tehneeksi tämän matkan, mutta sittemmin kertoo tekijä mitä hauskimmalla tavalla monista Stanleyn seikkailuista matkoillaan ja kummallisista pelastuksista vaaroista. Kirja on siten hupainen lyhyt kertomus niille, jotka eivät voi hankkia itselleen tai käyttää Stanleyn omaa suurta teosta. Tämäkin teos on varustettu kuvilla ja pienellä Keski-Afrikan kartalla.

H. H—n.

Kirkko-Käsikirja, jossa säädetään miten jumalanpalvelus Suomen Suuriruhtinaanmaan evankelis-lutherilaisissa seurakunnissa on pidettävä. Hyväksytty Suomen toisessa yleisessä kirkolliskokouksessa v. 1886. Ohjepainos. Helsingissä 1888 170 siv. 8:o. Hinta (sidottuna yhteen ruotsalaisen painoksen kanssa) 6: —.

V. 1549 painatti Suomen kirjallisuuden isä, piispa Mikael Agricola Tukholmassa ensimmäisen kerran suomen kielellä «Käsikirja Castesta ja muista Christikunnan menoista» nimisen kirjan. Se oli suurimmaksi osaksi suomennos Olavi Pietarinpojan v. 1529 tekemästä kirjasta «Een handbook påå Svensko, ther doopet och annat mera uthi ståår». Tätä käsikirjaa ynnä samana vuonna niin ikään Agricolan toimesta ilmestynyttä «Messu» kirjaa seurattiin maamme kirkollisissa toimituksissa siksi, kunnes kuningas Juhana III:nnen katolismielinen käsikirja, joka ensimmäisen kaikkiin kirkkoihin jaetun painoksen mustanpunaisista nahkakansista on tunnettu «punaisen kirjan» nimellä, vv. 1576—1593 sekä pyrki käytettäväksi että käytettiinkin. Vaan heti Juhana kuninkaan kuoltua, tunnetussa Upsalan kokouksessa v. 1593, palattiin alussa sanotun käsikirjan noudattamiseen, jota sittemmin paranneltiin vv. 1599 ja 1608 sekä yhdistettiin v. 1614 yhdeksi «Messu» kirjan kanssa. V. 1686 oli valtakunta saanut uuden kirkkolain. Se teki tarpeelliseksi käsikirjankin korjaamisen. Korjaustyö pantiin myös toimeen ja v. 1693 hyväksyttiin se käsikirja, jota aivan yleisesti ja ilman mitään muutoksia noudatettiin aina Kustaa III:n aikaan asti, siis lähes sata vuotta. Mutta «aikakauden maku ja kielen kehittynyt viljely tekivät tarpeelliseksi» tarkastelun, jonka seurauksena oli, että Ruotsinmaa v. 1811 sai uuden käsikirjan. Suomessa taas, joka tällä välin oli erotettu Ruotsista, seurattiin 1693 vuoden käsikirjaa, ainoastaan sillä lisäyksellä, jonka pappeinkokous Turussa v. 1807 omaan hiippakuntaansa nähden teki, että kasteenliiton vahvistus- ja uudistus-, papiksi vihkimis-, kirkon vihkimis- ja vakinaisen papin virkaanasettamis-neuvot, joita laillisessa käsikirjassa ei ollut, käytettäisiin erään v. 1799 Ruotsissa painetun uuden käsikirja-ehdotuksen mukaan.

Kun meidänkin maassamme v. 1817 vietettiin uskonpuhdistuksen riemujuhlaa, nostettiin juhlassa kysymys muun muassa myös uuden käsikirjan aikaan saamisesta. Esivalta asetti toimikunnan tekemään sitä, vaan vasta v. 1859 ilmestyi painosta toimikunnan valmistama uuden käsikirjan esitys. Tätä esitystä, nojautumalla sen ohessa monessa kohden varsinaisesti lailliseen 1693 vuoden käsikirjaan, on nyt väliaikaisesti hallituksen luvalla yhä yleisemmin käytetty, vaikka joku lienee siellä täällä pysynyt vielä kiinni vanhankin käyttämisessä. Vaan jo ensimmäinen kirkolliskokouksemme, v. 1876, asetti uuden toimikunnan, joka antoi painosta v. 1884 toisen esityksen ja tämän johdolla hyväksyi kirkolliskokous v. 1886 nyt ilmoitettavanamme olevan uuden Kirkko-Käsikirjan.

Suomen evankelis-luterilainen seurakunta luopuu siis täten 195 vuo-

den vanhasta palvelijastaan, aljettuaan näinä päivinä käyttää uutta käsikirjaa.

Näytteeksi, mitä tämmöinen kirja, jota kai ani harvoin muut, kuin seurakunnan palvelijat, lukenevat, oikeastaan sisältää, luettelemme tässä lyhykäisesti sen sisällyksen. Kirjassa on 16 lukua joista 1:nen yhteisestä jumalanpalveluksesta; 2:nen sisältää litanian ja muutamat muut rukoukset; 3:s on yhteisestä ripistä; 4:s kasteesta; 5:s miten toisesta kristin-uskon tunnustuksesta evankelis-luterilaisen seurakunnan yhteyteen kääntyvä on seurakuntaan otettava; 6:s miten rippilapsia lasketaan Herran pyhälle ehtoolliselle; 7:s vihkimisestä avioliittoon; 8:s vaimoin kirkkoon-ottamisesta; 9:s rikoksen-alaisten ripittämisestä; 10:s erinäisestä sekä sairasten ja kuolemavankien ripistä; 11:s miten ruumis on haudattava; 12:s miten uudesta rakennettu kirkko on vihittävä; 13:s miten uusi hautausmaa on vihittävä; 14:s miten pispa on virkaansa asetettava; 15:s vihkimisestä saarnavirkaan ja 16:s miten kirkkoherra on virkaansa asetettava.

Että suomenkielisenkin papiston tähän asti käyttämä kirkkokieli on jättänyt oikeutetuille parannustoivomuksille paljon sijaa, on yleisesti tunnettua. Mutta luonnollisesti on tähän ollut myös syynä virantoimissa käytettävinä olevissa ohjekirjoissa käytetty huono kieli. Sen tähden on ylen tärkeätä ja vaikuttaa paljon, mimmoista kieltä myöskin käsikirjassa käytetään, joka papin virkatoimissa on melkein yhtä tärkeä ja tiheään käytetty, kuin hänen oikea kätensä. Jos se on selvää ja puhdasta, niin pakottuu jokainen siten käyttämään puhdasta kieltä ja välillisesti teroittuu kansankin kieliaisti erottamaan oikean ja väärän. Ja tätä seikkaa silmällä pitäen on tarkoituksemme arvostella uudessa käsikirjassa käytettyä suomenkieltä

Edistys 1693 vuoden käsikirjan kielestä on ylen suuri, onpa 1859 vuodenkin esityksen kielestä suureksi sanottava. Ilolla ja mielellään tunnustaa tämän jokainen. Mutta joka nykyajan puhdasta ohjekieltä tästä ohjepainoksesta toivoi, sen ilo ei kuitenkaan saanut olla aivan sekoittamaton. Sillä seuraavat seikat työntyivät sitä, kirjaa jo ensi kerran läpi lukeissa, häiritsemään.

Kirja pysyy aivan yleensä huolimattomasta kielen käyttämisestä kirkkokieleemme tosin tarttuneessa, vaan itsessään väärässä ja hyvin helposti poistettavassa erimielisyydessä kirjakielemme kanssa, kun käyttää ihan läpeensä yksikön toisen persoonan suffiksina paljasta *-s* kirjainta; esim. *enkelis*, *liittos*, *tahtos*. Niin ikään jätetään useimmassa (ei jokaisessa) kohden konj. imperf. yksik. 3 persoonan *-isi* päätteestä loppuvokaali *i* kokonaan pois, esim. *tulis*, *ottais*, *antais*, *rupeis*. Pronomineihin ja partikkeleihin liitetään myöskin yleisesti toisen persoonan enkliittinen pronomini *s* = sinä; esim. *ettäs*, *jonkas*, *tahdotkos;* samoin käytetään imperat. monikon 2 persoonan päätteenä aina *-kaat;* esim. *tulkaat*, *antakaat*. Onpa säännöllinen

infinitiivi *tuntea* typistetty myös muodoksi *tuta* (s. 50) ja säännöllinen partisiippi *ylennetty* muodoksi *yletty* (s. 135).

Vanhan-aikaista pronominimuotoa *teistänne* (s. 77) ei käytä kirjakieli, vaan kyllä se muuttaa III:nnen luokan verbeissä II:sen partisiipin *n* päätteen *s*:n jäljessä aina *s*:ksi, esim. *noussut*. Tässä on kuitenkin *nousnut* (s. 39).

Monikon 1 persoona ei ole kielteisesti *ei* (*eikä*), vaan *emme* (*emmekä*); ohjepainoksessa luetaan sitä vastoin *emme taivaasta eikä maasta tottele* (s. 33); monikon 3 persoona ei myöskään kuulu *ettei*, vaan *etteivät*; kumminkin on tässä *ettei ihmiset saa rikkoa* (s. 97).

Outona, enää käyttämättömänä täytyy merkitä *lähdentö* (s. 9) sana ja vääränä nominatiivimuotona sana *telta*, gen. *tellan* (s. 100). Perisuomalainen taivuttaa aina molemmat osat yhdistetyssä sanassa pitkäperjantai, eikä siis sano *pitkäperjantaina* (s. 8). Oikea muoto on kai *ensimmäinen*, *jälkimmäinen*, vaan tässä ovat ne aina yhdellä *m*:llä. *Henkensä rikkonut* (s. 107) (lifdömd), merkitsemässä henkensä menettänyttä eli kuolemaan tuomittua, on vaikeata suomalaisen ymmärtää.

Ruotsinkielelle on myöskin velvollista veroa vielä suoritettu käyttämällä niin epäsuomalaisia muotoja kuin *varjelukses alla* (s. 52), *suojelukses alla* (s. 11) pro *varjeluksessasi*, *suojeluksessasi*; *leivän ja viinan alla* (s. 15) pro *leivässä ja viinissä*; *rakkautes kautta* (s. 46), *peson kautta* (s. 64, 70) pro *rakkaudellasi*, *pesolla* ja *kiitämme sen laupiuden edestä* (s. 103) pro *siitä laupiudesta*.

Oikeinkirjoituksessakin tavataan seuraavaa horjuvaisuutta: *senlainen* (s. 94) ja *sellainen*; *osoita* (s. 104) ja *osota*; *hylkää* (s. 12), muualla *hyljää*; *palvelija* (s. 14) ja *palvelia*; *poisotat* (s. 31) ja *pois otat*; *rupeis* (s. 67), vaan *rupeisi* toisessa kohden; *vastais* (s. 99), vaan *vastasi* muualla.

Paitsi näitä kieliopillisia virheitä, tapaa kirjassa joukon semmoisia lauseopillisiakin arkaismeja, joiden pysyttäminen kirkkokielessämmekään ei enää ole tarpeellista. Kun kumminkin niissä maulla on sananvaltaa enempi, kuin kieliopin selvissä ja vakaantuneissa säännöissä, lausumme vaan lyhyesti, että lauseopillisessakin katsannossa on horjuttu suotavaa enemmän.

Ja tässä ei ole kajottu ensinkään kirjassa käytettyihin raamatunlauseisiin, joiden oikeinkirjoituksen oikominen ei ehken olisi ollut mikään rikos, eikä tuohon kirjassa vielä suurimmaksi osaksi käytettyyn konstruktsiooniin: «uskoa — — päälle», vaikka jo olisi voinut senkin muuttaa yleisemmin käytettyyn: «uskoa — jhnkhn».

Mitä joutavaa saivartamista! — Eipä niinkään joutavaa. Sillä virheistä, kaikista, joista jokainen koulupoika aivan armotta saa kirjoitus- ja ainevihkoonsa ikävän merkin, tulee toki semmoisen kirjan, jonka mukaan «lukeneet» miehet, apulaismaisterit, kirkk'herrat, provastit, tohtorit ja piispat julkisia toimituksiansa seurakunnan kuullen tekevät, olla aivan vapaan, niin ett'ei kuulijan korvaa enää loukkaa hennon Kielettäremme jo kyllin

kauvan ynnä tuntuvasti kestänyt ja kärsimä rääkkäys. Tämä ohjepainos, ikävää kyllä, ei sattunut sellaiseksi, vaan muuttuu helposti siksi jokaisen kielen puhtaudesta huolta pitävän sitä käyttäessä.

E. H.

A. E. Goldkuhl. Yleinen terveys- ja sairashoidon-oppi. Tekijän luvalla viidennestä parannetusta painoksesta suomentanut Joh. Collan. Toinen parannettu painos. Turussa 1888, G. W. Wilén. 229 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Kun joku aika sitte saman kustantajan toimittama Erismannin terveydenhoito-oppi t:ri Collanin kääntämänä ilmaantui, tein käännöstä tarkastaessani sen huomion, että kirjan loppupuolella kieli sujui paljoa paremmin ja virheitä löytyi vähemmän kuin sen alkuosassa. Ilolla näen yllämainitusta teoksesta, että uuttera suomentaja on sittemmin edistynyt vieläkin enemmän, sillä tätä käännöstä todellakin lukee hauskuudekseen. Harvoissa paikoissa ilmaantuvat objektivirheet ja jotkut oudot — arvattavasti karjalaiset — sanat eivät käännöksen arvoa vähääkään alenna.

Lääkärin toimen kauniimpia puolia varmaankin on terveydenhoitoon kuuluvien tietojen levittäminen kaikkiin kansan kerroksiin ja siten koettaa tehdä lääkärit kokonaan tarpeettomiksi. Ennen kuin tätä tarkoitusta likimainkaan saavutetaan, on ensinnäkin raivattava tieltä monta monituista ennakkoluuloa ja niitten sijaan asetettava terveydenhoidon yksinkertaiset alkutiedot. Tässä työssä Goldkuhlin terveydenhoito-opilla on oleva suuri arvonsa ja tehtävänsä, sillä siveellisen, hauskan ja ennen kaikkia helppotajuisen sisältönsä takia on se mitä paraimpia rahvaan kirjoja. Koska se tätä paitsi sisältää lyhykäisyydessä järjellisen sairaanhoidon alkeetkin, on siitä suuri hyöty sairaudenkohtauksissa erittäinkin sellaisissa paikoissa, joissa tottuneita sairaanhoitajia ei löydy ja lääkäri asuu kaukana.

Terveyttänsä eli oikeammin silmiänsä hoitavan yleisön puolesta pyydän kustantajalle lausua kiitokset siitä, että hän vihdoinkin on jättänyt rakkaan ruskean paperinsa ja ryhtynyt parempaa hankkimaan. Ensi kerralla toivottavasti kirja saapi antiikki-kirjaimet ja tyydyttää silloin täydelleen ajan vaatimukset.

Th. Löfström.

Thomas H. Huxley. Ihmisruumiin rakennus ja elintoiminnat. Prof. R. Tigerstedtin mukailemasta painoksesta tekijän luvalla suomentanut O. A. Forsström. Valaistu 83 kuvalla. Porvoossa 1888, Werner Söderström. 333 siv. 8:o. Hinta 4: 25, sid. korukansiin 5: 25.

Harvoin saapi käteensä suomenkielistä tieteellistä kirjaa, joka sekä asullaan että sisällyksellään tekee lukijaan niin miellyttävän vaikutuksen kuin yllämainittu teos. Niin harvinaisen hyvin sujuu tässä käännöksessä suo-

men kieli, että täytynee sen lukea onnistuneimpien joukkoon ainakin lääketieteen alalla, eikä suinkaan kukaan, joka tämän kirjan on läpi lukenut, enää tahdo väittää, että lääketieteen alalla ei voi suomen kielellä tulla toimeen, kuten pari vuotta sitten jotkut lähettäjät Nya Pressenin palstoilla vakuuttelivat. Vahinko vaan, että itse alkuteos on niin vanhaa sukuperää, että käännöksestä eivät kaikki vanhuuden heikkoudet ole hävinneet, vaikka onkin käynyt niin monen kiirastulen läpi. Että tuo perin vanhentunut Virchowin sidekudos-teoriia käännöksessä rehottaa täydessä kukassaan, on hyvin ymmärrettävä asia, sillä onhan pohjoismaiden lääketieteellinen maailma niin saksalaistunut, että saksalaiset erehdyksetkin ovat hyväksyttävät, siitä siis ei päästä. Mutta että niin tärkeät elimet kuin siittimet ovat jääneet mainitsematta — englantilaisesta häveliäisyydestä kai — on vaikea käsittää. Jos kirjan tarkoitus on selittää ihmisruumiin rakennusta, niin sen pitäisi tapahtua täydellisesti, eikä pitäisi päästämän tuollaista teeskenneltyä kainoutta teoksen arvoa vähentämään.

Huolimatta tällaisista puutteellisuuksista on kirja kuitenkin sangen arvokas, suurelle yleisölle varsinkin, ja ensimmäisenä oppikirjana lääketiedettä oppivillekin, jos heille vain huomautetaan puutteellisuudet.

Niinkuin jo mainitsin, kirjan kieli yleensä sujuu mainiosti, ja uudet termit, joilla tekijä on lääketieteellistä sanastoa rikastuttanut, ovat hyviä ja kuvaavia. Virheinä tahtoisin mainita esim.: *hermoputki* pro hermosäije, *typpimäinen* pro typpiä-sisältävä, *supistuminen* pro kutistuminen j. n. e. Vieraskielisissä sanoissa ei ole käytetty foneettista kirjoitustapaa.

Verisolujen suuruudesta puhuttaessa on käännöksessä tapahtunut ikävä erehdys, on näet värilliset ja värittömät verisolut vaihdettu toisiinsa. Alkuperäistä teosta ei minulla ole nähtävänä, mutta luulisin voivani lukea erehdyksen kääntäjän viaksi.

Kaikesta tästä huolimatta tahdon kehoittaa kaikkia, jotka tahtovat oppia tuntemaan ruumiinsa rakennusta ja sen eri elinten toimintoja, tätä kirjaa ostamaan ja lukemaan ja voin vakuuttaa, ett'eivät silloin kauppaansa kadu.

Th. Löfström.

Erik Pontoppidan, Ihon ja hiusten hoito. Suomennos. Tampereella 1888, Hj. Hagelberg. 124 siv. 8:o. Hinta 1: —

Oikein kävi mieleni hyväksi sanomalehdistä lukeissani, että tämä oiva teos oli suomennettu; toivoin näet, että käännös vastaisi alkuteosta, joka suuresti kunnioittaa tekijäänsä. Tuollaiset edeltäpäin tehdyt arvelut tavallisesti pettävät ja niinpä nytkin, sillä käännöstä silmäiltyäni en siitä, ikävä kyllä, voi paljo hyvää sanoa. Hyvin siinä on kieli kangertavaa ja virheitä paljon.

Kun lääketieteeseen perehtymätön ryhtyy käännöstyöhön tällä alalla,

niin olisi hänen hankkiminen itselleen tietoja, jos ei juuri lääketieteen niin ainakin lääketieteellisen sanaston alalta. Silloin jäisivät käyttämättä tuollaiset enemmän tai vähemmän virheelliset sanat kuin esim.: nilakalvo, yhdistyskudos, yhdistyskudoksen langat, lihasniput, sarveis-aine j. n. e. Ei lääketieteen harjoittaja myöskään milloinkaan sano, että lima irtautuu limakalvosta, vaan se erittyy, eikä sovi puhua paksusta ihosta, vaan paksusta nahasta, jota vastoin suomentaja tuon tuostakin nämä käsitteet sekoittaa. Selittäessään miten Espanjan kärpäsen vaikuttama rakko ilmaantuu, sanoo kääntäjä, että marraskesi kohoaa ylös verinesteen pinnalle; tekijä taas väittää, että verivesi erottaa marraskeden alla olevista kerroksista ja nostaa sen sitte ylös rakon muodossa. Olkoon tämä tarpeeksi kirjan virheistä. Puutteista mainittakoon, että alkuteoksen hyvät ja valaisevat kuvat ovat käännöksestä pois jätetyt.

Th. Löfström.

A. Palmberg, Allmän helsovårdslära. På grund af dess tillämpning i olika länder. 1—5 häftet. Porvoossa 1888, Werner Söderström. 392 siv. 8:o. Hinta 1: 50 viholta.

Tietääkseni on tämä ensimmäinen laveampi meidän maassa ilmaantunut alkuperäinen teos terveydenhoidon alalla. Tähän asti ilmaantuneissa vihoissa ovat Englannin, Skotlannin ja Belgian terveydenhoitoa koskevat lainmääräykset kerrottuina ja mainitaan sitä paitsi toimenpiteet, joihin luetelluissa maissa näitten johdosta on ryhdytty. Teoksesta näyttää tulevan erittäin arvokas neuvon-antaja piirilääkäreille, arkkitehdeille, rakennusmestareille, tehtaan-omistajille ynnä muille henkilöille, joitten toimi tavalla tai toisella on yleisen terveydenhoidon kanssa yhteydessä. Kirjan arvoa tulee erittäin enentämään se seikka, että siinä omankin maan terveydenhoidolliset olot tulevat tarkastettaviksi, ainakin mikäli ne koskevat maamme suurimpia kaupunkeja. Olisin vaan suonut, että maamme suurin tehdaskaupunki Tamperekin olisi niitten joukkoon otettu, ja luulenpa varmuudella, että sieltä olisi saatu monta opettavaista niin huonoa kuin kentiesi hyvääkin esimerkkiä teokseen.

Kehoitan asianomaisia tätä teosta itselleen hankkimaan ja sitä hyväkseen käyttämään, jota tointa huolellisesti tehdyt valaisevat kuvat suuressa määrin helpottavat.

Th. Löfström.

Gertrud Helander, Oppikirja Ruotsin kielessä I osa. Kuopiossa 1888, U. W. Telén ja kumpp. 160 + 42 siv. 8:o. Hinta 2: 80.

Esipuheessaan ilmoittaa tekijä aikomuksensa olleen tämän oppikirjan kautta koettaa poistaa tuota ruotsin kielenkin alkeis-opetuksessa tähän asti käytettyä opetustapaa, että alkeiskurssi sisältää vaan hajanaisia toisistaan riippumattomia lauseita, jotka sopivat esimerkiksi johonkin varmaan kieliopin sääntöön. Tämä tämmöinen opetustapa on, kuten tekijäkin sanoo, varsin kuolettava. Mutta sitä on kuitenkin melkein kaikissa alkeis-oppikirjoissamme käytetty, koska yhdenjaksoisten harjoituskappalten laatimisen oppikirjain tekijät yleensä ovat huomanneet ylen vaikeaksi ja muutamat tarpeettomaksikin. Luulemme kuitenkin, että nekin, jotka eivät pidä yhdenjaksoisia harjoituskappaleita välttämättömänä ehtona oppikirjan kelvollisuuteen, sentään myöntävät, että sellainen oppikirja, jossa tällaisia on, on parempi kuin se, jonka harjoituskappaleet eivät sisällyksensä puolesta ole mitään. Varma lienee sen tähden, että ainakin useimmat kielen opettajat maassamme tässä suhteessa kiitollisuudella ovat ottaneet vastaan tämän nyt kysymyksessä olevan oppikirjan, semminkin koska on selvä, että noiden sisällyksensä puolesta useimmiten varsin onnistuneiden pikku kertomusten laatiminen on vaatinut suurta vaivaa ja kekseliäisyyttä kirjan tekijältä.

Mutta yhtä hyvin emme voi katsoa tekijän onnistuneen muissa suhteissa. Kieliopillista osaa vastaan olisi mielestämme se yleinen muistutus tehtävä, että se on tarpeettoman laaja ja perusteellinen. Ruotsin kielen alkeis-opetuksessa tulee toimeen ainakin neljännellä osalla niistä säännöistä, mitkä tekijällä on kirjassaan, sillä kaikkia kielen omituisuuksia ei niin tarkoin tarvinne ensi asteilla kieliopillisesti selitellä. Hyvin paljon voipi oppilas oppia harjoitusten avulla, moni seikka voipi jäädä ylemmille opetusasteille ja monen varsin harvinaisen lausumatavan olisi luullaksemme hyvällä omalla tunnolla voinut jättää tykkänään pois. Aivan tarpeettomia ovat varmaan nuo pitkät sanaluettelot deklinatsiooni- ja konjugatsiooniopissa. Sellaiset seikat opittaneen parhaiten käytännön kautta sen mukaan, kuin ne harjoituskappaleissa tulevat esiin, ja sopisivat siis alkeis-oppikirjassa paremmin sanakirjaan kuin kielioppiin, sillä eihän kai tekijän tarkoitus liene, että oppilasten pitäisi osata ulkoa järjestään luetella kaikki nuo yhdessä tai toisessa suhteessa poikkeavat ryhmiin asetetut sanat. Sehän olisi ihmismuistin rääkkäystä.

Seurauksena tuosta äärettömästä sääntöjen paljoudesta on ymmärrettävästi se, että melkein joka lukuun niitä on tullut niin paljon, että epäilemme oppilasten voivan sulattaa niin monta sääntöä yhtä aikaa. Niin on esim. heti ensimmäisessä luvussa neljä sääntöä; kun ottaa huomioon, että sillä asteella, millä ruotsinkieltä maamme oppilaitoksissa ruvetaan opettamaan, yleiset kieliopilliset käsitteet ovat suurelle joukolle oppilaita ver-

raten hämäriä käsitteitä, niin luulemme, että oppilasten järki on oleva aivan ymmällä, kun saavat kohta ensi luvussa kuulla puhuttavan personaalisista pronomineista, preesensistä, indikatiivista, apuverbistä, maskuliinista, feminiinistä ja neutrista sekä *han*, *hon*, *det* sanain käyttämisestä. Toisessa luvussa on 9 sääntöä. Oppilas parat! Yksi tai korkeintaan kaksi uutta sääntöä kussakin luvussa lienee näin alhaisella opetus-asteella kyllin.

Mitä muuten tulee opetustapaan, luulisimme parhaaksi, että kunkin säännön eteen olisi asetettu yksi tai useampi mallilause, joista oppilas itse opettajan johdolla keksisi opittavan säännön. Käännöskappaleet voisivat siinä tapauksessa olla enemmän käytännöllisiä harjoituksia kielen oppimiseen, kun niistä ei olisi enää tarvis urkkia esiin kieliopillisia sääntöjä. Mutta kirjan tekijä on useimmiten ilman mitään valmistusta heti luvun alussa esittänyt kulloinkin tarvittavat uudet kieliopilliset sääntönsä. Hyvin abstraktiselta tuntuu varmaan oppilaalle sääntö, jos se hänelle ilman edellä käypää kielellistä ilmausta suorastaan ilmoitetaan. Usein on kuitenkin tekijä sääntöönsä liittänyt esimerkkiä, niinkuin ylemmillä luokilla käytetyissä systemaattisissa kieliopeissa on tapana. Mutta alaluokilla olisi mielestämme paras opettaa lausetapa ensin ja sääntö sitten.

Sääntöjen muotoa vastaan ei yleensä liene asiallisia muistutuksia, jos ei ota lukuun esim. tuota hyvin monessa alkeis-oppikirjassa tavattavaa kummallista virhettä, että puhutaan kirjaimista, kun tarkoitetaan äänteitä. Tekijä mainitsee esipuheessaan, että hänellä on ollut käytettävänään kielikomitean laatima ehdotus. Olisi ollut suotava, että hän olisi seurannut tuota ehdotusta kieliopillisten nimien oikeinkirjoituksessa.

Sanaluettelo myöskin lisää oppilasten vaivoja suuressa määrin sen kautta, että melkein kaikissa luvuissa on mielestämme liian paljon uusia sanoja opittavana. Useassa on 100 vaiheella, joissakuissa toistakin sataa. Se lienee liikaa.

Vaikka siis katsommekin kirjan monessa suhteessa vähemmän onnistuneeksi, luulemme kuitenkin, että sitä varsin hyvin voipi käyttää oppikirjana, jos jättää oppilailla luettamatta suuren osan noista monista säännöistä ja käyttää pääasiallisesti hyväkseen vaan tekijän laatimia hauskoja harjoituskappaleita ja niiden ohella sen verran sääntöjä, kuin välttämättömimmin tarvitsee. Me kiitämme sen tähden tekijätä siitä suuresta vaivasta, mitä hän varmaan on nähnyt työstään, ja lausumme julki sen toivomuksen, että hänen teoksensa saisi tilaisuuden olla monelle ruotsin kielen opettajalle hyvänä apuna kielen-opetuksen vaivalloisessa toimessa.

A. K.

Alli Nissinen, Pikku pallaroisille. Porvoossa 1888, Werner Söderström. 40 siv. 4:o. Hinta 1: 60.

Kaikenlaisia ja viehättäviä kuvia lasten elämästä. Runot suomeksi sovitti *E. S.* Helsingissä (1888), K E. Holm. 24 siv. 4:o. Hinta 3: —.

«Pikku palleroisille» on sievä kuvakirja, joka tarjoo lapsukaisillemme sangen vaihtelevaa sekä runomittaista että suorasanaista lukemista. Teksti on nähtävästi ollut sommiteltava valmiita kuvia varten, niinkuin meillä tällaisissa kirjoissa enimmiten on laita. Tämän sangen vaikean tehtävän on kirjoittaja, etenkin runomittaisissa kappaleissa, taidolla suorittanut. Jo ensimmäinen runo tervehtii lukijaa raikkailla ja sujuvilla säkeillään. Sangen onnistunut on myöskin tuo lyhytsäkeinen, alku- ja loppusoinnuista rikas runo, joka liittyy sievään ja hienoon pääskysen kuvaan. «Tipu tipu» niminen kappale on niin ikään hyvä ja kuvaan sopiva. «Ilta-loru» ansaitsee myöskin mainitsemista. Vähemmän onnistunut on meidän mielestämme runo, joka kertoilee mummon ylenpalttisessa rakkaudessaan kantavan pientä poikaa ojan yli. Runoilijan tarkoitus on varmaan ollut opettaa pienokaisia itsetoimintaan ja reippauteen, joka on aivan oikeutettua; mutta se ei vaan saa tapahtua mummoparan kustannuksella. Joku hellä lapsen sydän voisi mahdollisesti loukkaantua siitä, että vanhalle rakkaalle mummolle nauretaan. Että hyvin erilaisten kuvien johdosta on täytynyt muodostaa kertomus, huomataan liiankin selvästi jutusta «Kuinka Liisan Lassille kävi». — Mukaelmat ovat kaikki sieviä ja lapsille sopivia ja kuvat hienoja ja kauniita. Kieli on läpitsensä hyvää ja puhdasta. Joka rivistä tuntuu, että kirjailija on niitä onnellisia, jotka maansydämessä ovat saaneet ammentaa taitonsa kansan kielen runsaista varoista.

Jälkimäinen yllämainituista kirjoista ilmestyi jouluksi niinkuin edellinenkin ja on varmaan nyt jo raivannut itsellensä tien moneen suomalaiseen kotiin. Kauniitten ja viehättävien värikuviensa tähden se ansaitseekin päästä pienokaisten suosioon. Valitettavasti ei teksti ole kuvien arvoinen. Kun lapsille tarjotaan runomittaista lukemista, sopii kyllä vaatia, paitsi hyvää sisällystä, jonkunlaista täydellisyyttä, mitä kieleen ja runopukuun tulee; mutta siinä kohden puheena olevat runokappaleet antavat paljon muistutuksen aihetta. Jos jätämmekin runomitan ja loppusoinnut lukuun ottamatta, jotka eivät täytä kohtuullisiakaan vaatimuksia, niin mitä on esim. «kästä» ja «paimennassa» (= paimentamassa)? Virheitten luettelemisella emme tahdo vaivata lukijaa.

I. G.

Mäntyharjun kansanlauluja, kvartetille ja seka-ääniselle köörille sovittanut *Eemil Sivori.* Porvoossa 1887, Werner Söderström. 33 siv. 4:o. Hinta 2: 50.

Tätä vihkoa tarkastaessa tulee ehdottomasti kahden vaiheelle, tokko sen sovittaja on teoreettisesti oppinut säveltaituri vai luontainen kykykö häntä ohjaa kansansävelien soinnuttamisessa. Toiselta puolen tapaamme nimittäin lukuisia, viehättävän hienoja kohtia, toiselta puolen hämmästyttäviä loukkauksia soinnullisuuden selvimpiä vaatimuksia vastaan.

Erittäin hyvin sovitetut ovat seuraavat laulut: N:ot 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30. Muissa lauluissa, joista useat kuitenkin ylimalkaan ovat kauniita, on yhtä ja toista virheellistä. — Erittäin silmiin pistävä on kvartseksti-soinnun väärinkäyttäminen, esim. N:o 1, t. 3, t. 9, t. 12; N:o 5, t. 3; N:o 12, t. 5; N:o 18, t. 19, t. 27; N:o 26, t. 1. Terskvartti-sointu ilman sekstiä tuntuu tyhjältä ja ponnettomalta, esim. N:o 1, t. 7, t. 11; N:o 5, t. 10. *Vinostusta* (Querstand, fausse relation) on köörilaulussa tuiki varominen. Niitä ovat esim. N:o 4, t. 6; N:o 18, t. 24; N:o 19, t. 14—15; N:o 2, t. 12. *Pidäkettä* (Vorhalt, note de retard) käyttäessä ei saa muu ääni kuin basso laulaa sitä säveltä, johon pidäkkeen on sulautuminen. Tätä sääntöä vastaan ovat esim. N:o 3, t, 2; N:o 4, t. 8; N:o 9, t. 5, t. 10; N:o 26, t. 6. Hämmästyttävimmät ovat lukuisat oktaavi- ja kvinttiparalellit: N:o 5, t. 15; N:o 9, t. 5—6, t. 13—14; N:o 16, t. 1—2; N:o 21, t. 7; peitetyitä, mutta virheellisiä oktaavi- ja kvinttiparalellia on: N:o 1, t. 8; N:o 21, t. 2; N:o 26, t. 1 - 2, t. 7—8. Luonnottomia sointuja, orgaanista yhteyttä vailla on: N:o 1, t. 7, t. 11; N:o 4, t. 4; N:o 9, t. 13.

Yleensä näkyvät mieskvartetit Sivorilta parahiten sujuvan; heikoimmat ovat naiskvartetit. Mieleni on paha kun minun täytyy näitä muistutuksia esiintuoda, mutta asia sen vaatii ja hyvä on niillä tarkoitus. Samalla tahtoisin viitata mallikelpoisiin F. Mendelssohnin lauluihin mieskvartettia ja sekakööriä varten; niitä tulisi jokaisen tarkastaa, ken sillä alalla mielii säveltää.

I—i.

Selitystä ja oikaisua.

Koska siihen arvosteluun, mikä allekirjoittaneen toimittamasta kirjasesta «Lukukirja Lapsille» oli julkaistuna Valvojan viime Tammikuun numerossa, on tullut eksyttäviä tiedon-antoja, pyydän täten saada ne lyhimmiten oikaista.

Arvostelija sanoo: «Suuri osa sen kappaleista on samoja kuin Länkelässä». Asian laita on seuraava: Kirjan *56 lukukappaleesta* on Länkelän lukukirjasta otettu **1** suorasanainen kappale (n:o 19); pikku runot 10 ja 12 ovat nähtävästi myös sieltä kotoperää, vaikka kirjaa kokoonpannessani satunnaisesti olenkin saanut ne toisesta teoksesta (A. Pietikäisen kirjasta «Runoja Lapsille» I vihko).

Sellaisia kappaleita taas, jotka olen saanut muualta, mutta jotka sattuvat löytymään Länkelänkin I lukukirjassa, on 4 (n:ot 29, 30. 31 ja 44).

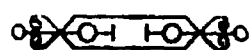
Että tällaisiin lukukirjoihin ainakin osaksi tulee luettavaa samoilta aloilta ja samoista asioista, riippuu niiden tarkoituksen yhtäläisyydestä.

Arvostelija sanoo lukukirjani jakautuvan *kahteen* osaan. Itse olen sen jakanut *kolmeen*, ja käsittää tämä kolmas osa aapisen varsinaisesti uskonnolliset kappaleet (Herran rukouksen, uskontunnustuksen, käskysanat y. m.), jotka periaatteesta olen tahtonut lasten ensimmäisessä kirjassa säilyttää.

Aapelus-osassa, (jonka tahallani olen muodostanut saman kaavaiseksi, kuin vastaava osasto Länkelän lukukirjassa on, koska se kaava on kyllä hyvä ja seminaareissamme opettajat ovat tottuneet etupäässä sitä noudattamaan), sopisi ehkä kuitenkin ottaa huomioon se eroavaisuus, että siinä fraktuura- ja antikva-kirjaimet opetetaan yht'aikaa.

Että kirjassa «monien» lukukappaleiden «sisällys» arvostelijan mielestä on «raskasta» ja tuntuu «saarnaavalta», on seikka, johon en tahdo lähemmin koskea, koska se muun muassa johtaisi periaatteelliseen väittelyyn siitä, millaista «sisällystä» lapselle sillä iällä on tarjottava, mihin aatepiiriin hänen henkensä ohjattava. Olen aikonut kirjani *kansan* lastenkin luettavaksi. Joutavuutta ja laverrusta olen, siltä kannalta asiata katsoen, periaatteesta ainakin koettanut karttaa.

K. Raitio.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

Toimitukselle tulleet kirjat:

G. W. Edlundilta (Helsingissä): Studier och föredrag af *Wilh. Bolin*, 3 o. 4 häftet. 2: 75. — Finlands historia af *M. G. Schybergson* IV häft. 4: —. — Vår styrelse och våra landtdagar af *Edv. Bergh*, XV & XVI (loppu). 5: —. Tekijöiltä: Kertomus K. Suomen Talousseuran toiminnasta vuonna 1887, tehnyt seuran sihteeri. — K. Finska hushållningssällskapets handlingar för år 1887. — Om J. W. v. Goethes skådespel Torqvato Tasso i öfversättningar till Svenska. Litteraturhistoriskt minne af Oskar Rancken.

Finsk Tidskrift 1889, H. 2, 3. Sisältävät: E. v. Qvanten, Jordas eller brännas? — O. M. Reuter, På gränsen till det olösbara. — M. G. Schybergson, G. M. Sprengtporten och M. Speranski 1809. — I. A. Heikel, De grekiska sofisterna. — G. F. Steffen, Den moderna agrarfrågan. — G. Fraser, Przewaljskis tredje forskningsresa. — Jac. Ahrenberg, En hihulit predikant. — (Sama), Historien om trafvaren Jalo. — F. Elfving, S. O. Lindberg †. — I bokhandeln. — Öfversikt.

Duodecim, 1889 n:o 2. Sisältää: A. Spoof, Lääkäri vieraana miehenä asioissa, jotka koskevat hänen hoitamiansa tauteja. — Loukkausneurooseista. — A. H—m, Uusi tabes dorsaliksen parannuskeino. — Tietoja lääkeopillisten seurojemme kokouksista. — Uusi aikakauskirja. — Päivän uutisia. — Liitteenä: Mallikokoelmaa.

Suomen terveydenhoito-lehti, Duodecim-seuran toimittama ja kustantama. Päätoimittaja Konr. Relander. Tilaushinta 1 markka. Lehteä tulee 6 numeroa vuodessa à 16 siv. 8:o. N:o 1. Sisältää: K. Relander, Kehoitus kaikille kansanvalistusta harrastaville kansalaisille, kansakoulujen opettajille etupäässä. — K. von Fieandt, Mietteitä terveydenhoidon alalta kouluissa. — Vanhaa ja uutta omasta maasta. — Pienempiä neuvoja. — Kirjelaatikko. — Tilaus-ilmoitus.

Tidskrift utg. af juridiska föreningen i Finland. 1888, 4 häftet. Sisältää: Jur. fören:s förhandlingar öfver de för år 1887 godkända allm. öfverläggningsämnen. — Jur. fören:s årsmöte 15 dec. 1888. — Mantalslängd-fastighetsbok, af F. — Fordras för tredskodom fullt bevis? af R. A. Wrede. — Jurid. bibliografi. — Notiser. — Allm. öfverläggningsämnen för år 1889.

Vartija, 1889, 2 vihko. Sisältää: O. I. Colliander, Uskon olento. — A. Meurman, Pappissääty valtiopäivillä (väittelyä „nuorta puoluetta" vastaan). — K. A. Hildén, Mitä on maassamme tehty juutalaisten hyväksi? — P. Wolff, Muukalaiset maailmassa. — V. Krogerus, Katkismohankkeesta maassamme. — Kotimaan kirjallisuutta: Minna Canth, Kovan onnen lapsia, arv. E. Bergroth (huomiota ansaitseva, kiittävä arvostelu).

Hengellinen kuukauslehti, toim. W. Malmberg, 1889, 2 ja 3 vihko. Sisältää: Maailmallinen viisaus ja pelastusviisaus. — Kansanopetuksen tilastoa. — Eräs paimenkirja. — Papin ensimmäiset havainnot. — Katsaus luterilaisen kirkon tilaan ulkomailla. — Maailmallinen viisaus ja pelastusviisaus (jatk.). — Pappi ja hartausseurat. — Silmäys sanomalehdistöön. — Hengellisten liikkeiden alalta. — Kirjallisuutta.

Oma Maa. Toim. H. Treffner. 1889. N:o 2. Sisältää: K. Karu, Vij ehk maavaimude pealik (loppu). — Esimesed võitlused (loppu). — K. R. laul. — Jüri Truusmann, Vana Eestlaste ja Liivlaste nimed (noin 90 vanhaa nimeä; lähteitä ei mainita). — Mõnda maakerast. — K. Karu, Väeteenistusest (loppu). — Sugukonna mõis. — Eesti uuem kirjandus.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes. Herausg. W. Kirchbach. 1889, N:ris 8—11. Sisältävät m. m. G. v. Csiky, Dürre Blätter (Unkarin kieleltä vapaasti käänt. A. Kohut.) — E. Bark, Spanische Naturalisten. — J. Petzoldt, Kritik der reinen Erfahrung. — W. Henckel, Die schöne Asa. Eine ägyptische Legende. — Matilda Serao, Ein Sieg Hannibals (Italian kieleltä käänt. A. Friedmann). — J. Duboc, Studien zur Aesthetik I. — A. Pfungst, Aus dem kanonisch-buddhistischen Buche Sutta Nipâta. — H. v. Wlislocki, Totenklagen in der Volksdichtung der siebenbürgischen u. ungarischen Zeltzigeuner. — K. v. Schlieben, Das neuindische Theater.

Kolmannen vihon sisällys.

Kirjailijain muotokuvia. XIX. Ernst Ahlgren. Kirj. W. Söderhjelm.
Suomen valtiovarojen hoidosta. II. Kirj. E. G. Palmén.
Jos tohdit ja tahdot (runo). Kirj. Kasimir Leino.
Suomalainen Teaatteri. Meren tytär. Kirj. E. A—n.
Kotimaan kirjallisuutta:
Henry M. Stanley, Kongo, uusi vapaavaltio mustien maanosassa. — *Rafael Hertzberg*, Genom de svartes verldsdel. Henry Stanleys resor, äfventyr och lifsfaror i Afrika. — *Sama*, Läpi neekerien maan-osan. Henry Stanleyn matkat, seikkailut ja vaarat Afrikassa. Arv. H. H—n.
Kirkko-Käsikirja. Hyväksytty Suomen 2 yleisessä kirkolliskokouksessa v. 1886. Ohjepainos. Arv. E. H.
A. E. Goldkuhl, Yleinen terveys- ja sairashoidon-oppi. Arv. Th. Löfström.
Thomas H. Huxley, Ihmisruumiin rakennus ja elintoiminnat. Arv. Th. Löfström.
Erik Pontoppidan, Ihon ja hiusten hoito. Arv. Th. Löfström.
A. Palmberg, Allmän helsovårdslära, 1—5 häftet. Arv. Th. Löfström.
Gertrud Helander, Oppikirja Ruotsin kielessä. I osa. Arv. A. K.
Alli Nissinen, Pikku Palleroisille. — Kaikellaisia viehättäviä kuvia lasten elämästä. Runot suomeksi sovitti *E. S.* Arv. I. G.
Mäntyharjun kansanlauluja, kvartetille ja seka-ääniselle köörille sovittanut *Eemil Sivori*. Arv. I—i.
Selitystä ja oikaisua. Kirj. K. Raitio.

Epäsäännöllisyyttä Valvojan jakamisessa ilmoitetaan maksuttomassa kirjeessä osotteella: Kaupunginpostin konttoori, Uudenmaankatu 6.

VALVOJAN irtonaisia numeroita saapi ostaa Laurent & K:nin luona, (Wreden uudessa talossa, Pohjoinen Esplanaadi 35). Hinta 1 markka numerosta.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1889.

G. F. Fellman.

VALVOJA.

Yhdeksäs vuosikerta.

Neljäs vihko. Huhtikuulla 1889.

Toimitus:

K. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.

Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Valvojan tilaajamäärä v. 1889:

Alajärvi	1 kpl.	Kälviä	1 kpl.	Rauma	3 kpl.
Antrea	1 „	Käkisalmi	2 „	Rautalampi	1 „
Evo	1 „	Laihela	1 „	Rovaniemi	2 „
Forssa	1 „	Lappeenranta	4 „	Ruovesi	1 „
Haapavesi	1 „	Lappilan asema	1 „	Ruskeala	1 „
Hamina	10 „	Lapua	1 „	Ryttylä	2 „
Hauho	1 „	Laukaa	1 „	Saarijärvi	1 „
Heinola	1 „	Lauttakylä	2 „	Salo	1 „
Helsinki	146 „	Lempoinen	2 „	Savonlinna	2 „
Heinävesi	1 „	Leppäkoski	1 „	Sortavala	25 „
Herrala	1 „	Leppävirta	1 „	Suomussalmi	1 „
Hiitola	2 „	Liminka	1 „	Sysmä	1 „
Hämeenlinna	10 „	Liperi	1 „	Somero	1 „
Iisalmi	2 „	Loimaa	2 „	Tammisaari	1 „
Ilmajoki	2 „	Loviisa	1 „	Tampere	34 „
Ilamantsi	1 „	Mikkeli	12 „	Teerijoki	1 „
Joensuu	10 „	Mustiala	1 „	Tervola	2 „
Juuka	2 „	Mustio	1 „	Tohmajärvi	4 „
Jyväskylä	9 „	Nilsiä	1 „	Toijala	1 „
Järvelä	1 „	Nikkilä	1 „	Tornio	3 „
Järvenpää	1 „	Nurmes	3 „	Turku	31 „
Kaavi	1 „	Orimattila	2 „	Urjala	3 „
Kajaani	4 „	Orismala	1 „	Utti	2 „
Kangasala	1 „	Oulu	19 „	Uukuniemi	1 „
Kaukola	2 „	Oulun rad. postivaunu	2 „	Uusikaarleby	2 „
Kauhava	1 „	Padasjoki	1 „	Uusikaupunki	3 „
Kausala	1 „	Parikkala	1 „	Vaasa	9 „
Kemi	1 „	Parola	1 „	Varkaus	2 „
Keuruu	2 „	Pieksämäki	1 „	Veteli	1 „
Koivisto	1 „	Pielisjärvi	1 „	Viipuri	24 „
Kokkola	2 „	Pietarsaari	1 „	Viipurin rautatie-asema	1 „
Kotka	5 „	Pitkäranta	1 „	Vihti	1 „
Kristiina	3 „	Pori	16 „	Virrat	2 „
Kuopio	13 „	Porvoo	2 „	Ulkomaille	14 „
Kuortane	1 „	Pyhäjoki	1 „	Summa	526 kpl.
Kurkijoki	1 „	Raahe	3 „	Ilmaiseksi jaetaan	23 „
Kymi	3 „	Raivola	1 „		

Valvojaa leviää siis v. 1889 . . . . **549** kpl.

Valvojan tilaajamäärä on viime vuosina ollut seuraava:

V. 1887 . . . . 436, — V. 1888 . . . . 452. — V. 1889 . . . . 526.

Toimitukselle tulleet kirjat:

G. W. Edlundilta (Helsingissä): Exelsior. Kalender för 1889. Red. af finsk qvinnoförening. 1: 50. — Finlands statsrättsliga utveckling efter 1808, af *Edv. Bergh.* 2: —. — Själslifvets grunddrag, af *E. Selander.* 1: 25. — Werner Söderströmiltä (Porvoossa): Syvistä riveistä. Kansankirjailijaimme novellikokoelma heidän muotokuvineen. 2 vihko. —: 85. — Allmän helsovårdslära, på grund af dess tillämpning i olika länder, af *Albert Palmberg.* 6 vihko. 1: 50. — Yleisen valtiotiedon opas kaikille kansalaisille. Gustaf A. Aldénin y. m. mukaan toim. *Aug. Hjelt.* Jälkimmäinen vihko. (Koko teoksen hinta 2: 75). — Saloilta ja vesiltä. Metsästys- ja pyyntiretkiä Suomessa. Kertoili *Onni Wetterhoff.* Suomennos. 2 vihko. —: 85. — Vartianääniä Suomen Sionista. Toim. *Elis Bergroth.* 2 vuosikerta. 4 vihko. —: 65. — Postihallitukselta (Helsingissä): Suomen virallinen tilasto

Elämästä ja kuolemasta.

Muista, että sinun täytyy kuolla — memento mori — lausuu vanha roomalainen mietesana, sillä tarkoittaen tuota tuomiota, joka alituisesti riippuu uhkaavana päällämme, ja jota emme koskaan voi välttää. — Sillä aina siitä kuin olemme tottuneet ajattelemaan ja havaitsemaan, lienemme itse kukin huomanneet, että vaikka kuinkakin koettaisimme suojella itseämme — vaikka kuinkakin välttäisimme tauteja ja onnettomuuksia — kerran on kuitenkin se päivä koittava, jolloin elon liekki meissä sammuu ja me jälleen palaamme epäorgaanisen maailman suureen kiertokulkuun. Muutumme maaksi, josta me tulleetkin olemme — niinkuin raamatussakin sanotaan.

Se hävitystoimi, joka tämän muutoksen synnyttää, voi tosin vaatia yhdessä indiviidissä suuremman, toisessa pienemmän ajan, mutta turmio ei koskaan jää tulematta. Sen me tiedämme. Ja vaikka voisimmekin välttää kaikki basillit ja mikroobit, kaikki fyysilliset ja psyykilliset taudit, jotka täyttävät ilmamme, jotka heikentävät ja turmelevat meidän elin-rakennuksemme — vaikka siis voisimmekin saavuttaa korkeimman mahdollisen iän — emme kuitenkaan saisi nauttia elämää enemmän kuin korkeintaan noin sata vuotta. Sitä ei kukaan mahtane epäillä.

Toisin sanoen: me tiedämme vanhastaan, että löytyy määrätty aika, jonka yli ihmisen ikä onnellisimmissakaan tapauksissa ei ulotu, ja että tämä ihmis-iän pituus on noin sata vuotta. Ei ainakaan paljoa sen yli.

Jos sitten jättäen ihmisen käännymme muihin orgaanisiin olentoihin, joita meidän jokapäiväinen kokemuksemme on tullut tuntemaan, huomaamme näissäkin kuolevaisuuden yleisesti välttämättömäksi asiaksi. — Tietysti tarkoitamme tässä niinkuin vast'edeskin, jollei toisin erittäin mainita, ainoastaan niin sanottua luonnollista kuolemaa — ei surmaa tapaturman tahi sairauden kautta. — Niin olemme nähneet, että kotieläimemmekin, jotka saavat elellä rauhoitettuina ja suojeltuina, vihdoin kuolevat niinkuin sa-

notaan vanhuudesta. Ja milt'ei kaikki heistä ovat herraansa ihmistä lyhyt-ikäisemmätkin.

Mutta tiedämme myöskin muutamilla heistä toisiinsa verrattuina olevan pitemmän, muutamilla taas lyhemmän elin-ajan — siis, vaikka kylläkin joka eläinlajissa määrätyn, kuitenkin keskenänsä vaihtelevan iän.

Luokaamme sentähden lyhykäinen katsahdus näihin vaihtelevaisuuksiin — s. o. iän pituuteen — eläinkunnassa ja orgaanisessa maailmassa ylipäänsä.

Ehkä sopinee meidän tässä tarkoituksessa aluksi avuksemme käyttää erästä kokemusta, joka löytyy lausuttuna muutamassa vanhassa saksalaisessa sananparressa ikien pituudesta. Se kuuluu näin:

«Lampaan ikä on 3 vuotta, koiralla on 3 lampaan ikää (= 9 v.), hevosella 3 koiran ikää (= 27 v.), miehellä 3 hevosen ikää (= 81 v.), aasilla 3 miehen ikää, jäähanhella 3 aasin ikää, variksella 3 hanhen ikää, hirvellä 3 variksen ikää, tammella 3 hirven ikää.»

Tässä on meillä siis kansan leikillisellä kielellä lausuttuna eräitä omituisia havaintoja muutamien tavallisempien elävien olentojen iästä. — Tosin eivät mitat ole liioin luotettavat — varsinkaan viimeiset. — Sillä niiden mukaan tulisi hirvi elämään 6,000 ja tammi 20,000 vuotta, jota sananparren tekijä varmaankaan ei ole tullut ajatelleeksi. Mutta mikä joka tapauksessa tästä sananparresta käy selväksi, on se että iän pituus elävillä olennoilla on sangen vaihtelevainen.

Toinen tosi seikka on myöskin se, että tammi on tehty vanhimmaksi kaikista. Sillä ainakin tähän saakka saatujen tietojen mukaan saavuttavatkin juuri suuret puulajit kaikista olennoista korkeimman iän. On näet löydetty semmoisia, joitten ikä on arveltu aina 6,000 vuodeksi.

Eläinkunnasta taas ovat pääasiallisesti korkeimpien, s. o. luurankoisten eläinten, ikäsuhteet tarkimmin tunnetut.

Tarkastellessamme näitä huomaamme aluksi, mitä jo aavistaakkin voimme, että iän pituus ainakin muutamissa on suorassa suhteessa eläimen ruumiin kokoon ja että siis ruumiiltaan suurimmat eläimet ovat pitkä-ikäisimmät ja päin vastoin. Siten elänee valaskala muutamia vuosisatoja, norsu elää 200 vuotta, hevonen 40 v., rastas 18 v., hiiri 6 v. j. n. e.

Mutta löytyy toisiakin, jotka eivät ollenkaan seuraa näitä sääntöjä. — Linnut esim. saavuttavat ylimalkain ruumiinsa kokoon verraten korkean iän. Satakielinen, joka ei suinkaan ole hiirtä suurempi, elää 12 tai 18:kin

vuotta. Pienimmät laululintusetkin tulevat ainakin 10 vuoden ikäisiksi, ja suuret petolinnut elävät 100 v., jopa enemmänkin.

Ett'ei siis suinkaan, niinkuin ensi vilahduksesta luulisi, ruumiin suuruus aina ole eläimen iän pituuden määrääjänä, käynee yllämainitusta selville. Ja samaan suuntaan voisi vielä tuoda useitakin esimerkkiä. — Niin näyttää alhaisemmissa luurankoisissa pitkä-ikäisyys ylipäänsä vallitsevan. Hauki ja seipi elävät 200 v., siis yhtä kauvan kuin norsu eli elefantti — vaikk'ei kukaan mielellään ruvenne niitä ruumiin suuruuteen nähden asettamaan viimemainitun rinnalle. Yhtä vähän kasvanee kilpikonnakaan koskaan hevosen kokoiseksi, vaikka se pääseekin tämän ikäiseksi — 40 vuoden vanhaksi. —

Eikä poikkeuksia tässä kohden puutu nisäkkäistäkään, jos niitä sitten vertaamme keskenänsä, tahi vaikkapa luurangottomienkin kanssa. — Sillä kuka voisi luulla, että kissakin ikään katsoen vetää hevoselle vertoja — kuka myöskään aavistaa, että suuri sika ja pieni krapu saavat yhtä kauvan eli 20 v. elämätä nauttia — jolleivät he nimittäin sitä ennen joudu jonkun herkkusuun vatsaan!

Mutta kerran luurangottomia mainitessamme voimme ehkä heidän ikäsuhteisiinsa tarkemmin tutustua. — Eikä meidän tarvitse pitkällekään mennä, ennenkuin huomaamme mikä vaihtelevaisuus, mikä monimuotoisuus siinä hallitsee.

Silmätkäämme ainoastaan hyönteisiä — sillä heistä ovat tietomme tässä asiassa täydellisimmät — niin huomaamme, ett'ei meidän tarvitse liikoja ladella! Sillä mainitsemalla vaan, kuinka pieni naarasmuurahainen elää 6 vuotta, monta kertaa suurempi turilas 1 kuukauden, muurahaisen kokoinen päiväkorennoinen ainoastaan muutamia tunteja, lienemme piirtäneet ne rajaviivat, joitten välillä elin-aika täällä vaihtelee milt'ei äärettömiin saakka.

Samat sanat voi myöskin sanoa iän suhteesta ruumiin kokoon. Sillä yhtä usein kuin tämä näyttää riippuvan viimeksi mainitusta suorakohtaisesti, yhtä usein on se myöskin ihan vastaisessa suhteessa siihen.

Eikä siinä kyllin, että eri suvut ja lajit näyttävät suuria eroavaisuuksia keskenänsä. Tämä ulottuu vielä edemmäs — aina saman lajin eri indiviideihin saakka. Niin elää esim. mehiläisten, muurahaisten ja termiittein naaraspuoli 5 tahi 6:kin vuotta. Koiras taas kuolee jo muutaman viikon kuluttua.

Suuri on usein myöskin ero toukan ja täysikasvuisen hyönteisen iässä, sillä lyhyt-ikäinen turilas voi elää toukkana 4 v. — päiväkorennoinen 2 tahi 3 vuotta — j. n. e.

Tämmöinen on siis lyhyesti kerrottuna asian laita hyönteisissä. — Muitten alhaisempien eläinten iän pituudesta ovat tietomme jokseenkin vaillinaiset. — Ainoastaan muutamista n. s. Alkueläimistä (*Protozoa*) löytyy vielä havaintoja, jotka ovat niin merkilliset, ett'ei niiden sivu voi ilman muuta mennä — jopa niinkin tärkeät, että ne vastaisuudessa tulevat olemaan pääasiallisina peruskivinä katsahduksessamme elämän ja kuoleman vaihtelevaisuuden syihin.

Aina siitä kuin optillisten koneiden suurempi täydellisyys teki sen mahdolliseksi, on näet pienintenkin eläinten elämää ruvettu tarkoin tutkimaan. Ja tässä kohden on viime vuosina huomattu sangen kummallisia seikkoja.

Siten on muun muassa tehty eräs havainto, joka koskenee ainakin useimpia alkueläinten jaksoon kuuluvista elämistä. On näet huomattu, että näiltä pienen pieniltä vesieläviltä, joiden koko ruumis on yhden ainoan alkulima- eli protoplasma-solun muodostama, mahtanee tykkänään puuttua tuo ilmiö, jota kutsutaan luonnolliseksi kuolemaksi — ainakin siinä merkityksessä, kuin me olemme tottuneet sitä tuntemaan korkeammissa eläimissä. — Tarkimmilla tutkimuksillakaan ei nimittäin ole näissä alhaisissa olennoissa voitu havaita indiviidin häviötä luonnollisen kuoleman kautta. — Ja luultava on, ett'ei sitä löydykkään. Sillä sen sijaan tapahtuu täällä aivan toinen ilmiö.

Jonkun ajan elettyään joutuu näet tämä yksisoluinen alkueläin omituisen jakautumis-prosessin alaiseksi. *) Osa ruumiin protoplasmasta tunkee eläimestä ulospäin, paisuu ja kasvaa sekä muuttuu muuttumistaan itse eläimen muotoiseksi ja kokoiseksi. Samassa jakaantuu ruumiin solutumakin kahteen ihan yhtäläiseen osaan, joista toinen jää paikallensa, toinen taas siirtyy kasvannaiseen, asettautuen sen solutumaksi. Tämän jälkeen alkaa vielä protoplasmakin virtailevan kiertokulun kasvannaiseen ja sieltä takaisin, jotta sisällys sekä ruumiissa että sen kasvannaisessa tulee ihan yhtä tiiviisti sekoitetuksi. Ja nyt vasta loppuu ilmiö, ja eläin on muodostunut niin sa-

*) Tätä seikkaa on seurattu paitsi muissa myöskin sangen tarkasti Euglypha alveolata nimisessä Rhizopodissa, josta saksalainen Gruber on antanut oivallisen selityksen.

noakseni kahdeksi «osakkaaksi», jotka niin kooltaan kuin tiveydeltään ovat ihan toinen toisensa kaltaiset. Nämät eivät kuitenkaan kauvaa viivy tässä asemassa, vaan irtautuvat pian toisistansa ja lähtevät pois kumpikin vapaana täydellisenä eläimenä.

Ja niin ovat ne toistensa kaltaiset, että — niinkuin saksalainen luonnontutkija *Weismann* sanoo — «jos ne voisivat ajatella, varmaankin kumpainenkin niistä luulisi olevansa äiti ja pitäisi toista lapsenansa».

Eläin on siten ikäänkuin muuttunut kahdeksi — kahdistunut!

Mutta jonkun ajan perästä kahdistuu taas kumpikin näistä eläimistä, samoiten heitä seuraavatkin j. n. e. — aina äärettömiin saakka — — —.

Tämmöinen on siis se ilmiö, joka alkueläimissä vastaa luonnollista kuolemaa. Muuta turmiota luonnon vaikutuksesta ei ole, kuten sanottiin, heissä huomattu. Sillä että tuhannet, miljoonatkin näistä pienistä olennoista milt'ei joka hetki saavat surmansa vihollisten ja tapaturmien kautta, siitä ei tietysti tässä pidetä lukua.

Mutta voineekohan tätä jakautumisprosessia kuolemaksi kutsua? — Ja jospa niin olisikin — «missä on kuolleen ruumis» — sanoo Weismann — «olkaa hyvät ja näyttäkää se minulle!»

Eiköhän sitä siis ole pidettävä ennemmin siitos-ilmiönä, tapauksena jonka kautta indiviidi alituisesti kahdistamalla ruumiinsa pitää huolta lajinsa pysyväisyydestä. Sillä muuta siitostapaakaan ei näistä eläimistä tunneta. — —

Vielä voisi nyt joku väittää, että kuolema siitoshetkessä kohtaa, jollei muuta, niin ainakin indiviidin ykseyttä, jotta se kahdistuessa muka katoaisi. Mutta tässä epäilyksessä ei liene perää. Sillä häviääkö yksi, jos se kahdistetaan — kuoleeko ykseys, jos se kasvaa kaksi kertaa suuremmaksi? — —

Yhtä vähän voi myöskään sanoa, että alkuperäisen indiviidin protoplasma näitten kerta kerralta tapahtuvien jakautumisien kautta vähenisi ja viimein katoaisi. Sillä onkohan tuo mahdollista, kun se päinvastoin ennen jokaista jakoa enenee ja kasvaa niin, että yhdestä eläimestä voi syntyä kaksi, kumpikin samaa kokoa kuin alkuperäinen indiviidi. — Ja vaikka ruumiin molekyylitkin vaihtelevat, katooko sen tähden indiviidi? «Eikö täysikasvuinen mies ole sama indiviidi, kuin hän oli poikana 20 vuotta takaperin?» sanoo Weismann — ja kuitenkin tiedämme että hänen ruumiinsa solurakennus on tällä välin monta kertaa uudistunut.

Yllä mainitusta käynee siis selville, että jos tarkkoihin tutkimuksiin

ja havaintoihin ylimalkaan on luottaminen, meidän myöskin samassa täytyy myöntää, että näillä luonnon alhaisimmilla olennoilla todellakaan ei löydy tuota koko muulle orgaaniselle maailmalle niin välttämätöintä kuolemaa, että niitten ruumiin protoplasma, jos se saisi rauhoitettuna elää, olisi katoamaton ja että siis nämät alkueläimet tavallansa ovat kuolemattomat.

Mutta samassa on myöskin tarkoin muistettava, että sanat katoamattomuus ja kuolemattomuus tässä kohden ovat otettavat mitä suhteellisimpina käsitteinä. Sillä niinkuin jo «kuolema» sanan varsin verrallinen merkitys lienee opettanut, täytyy meidän luontoa tutkiessamme pidellä niin termejä kuin työkapineitakin ja loppupäätöksiä -- suurimmalla varovaisuudella.

Ja samassa voi myöskin muistuttaa, että käsitteet, jotka lainattuina orgaanisen elämän korkeimmilta asteilta, siellä näyttävät päivän selviltä ja tuiki muuttumattomilta, voivat käydä aivan toisellaisiksi, jos niiden kautta koetetaan selittää myöskin luonnon alhaisempia elontoimia. — Sillä samalla tavalla kuin nämät elontoiminnatkin ovat kehittyneet muodosta toiseen, samoin tarvitsevat myös niitä kuvaavat käsitteetkin eri tapauksissa korjausta ja muodostelemista. — — —

Mutta jos nyt alkueläimiltä s. o. luonnon alhaisemmilta olennoilta siis puuttuukin kuolema — lausunee joku — mistä on tämä ensin alkunsa saanut, mistä on kuolo ensin saapunut orgaaniseen maailmaan ja tullut siellä niin välttämättömäksi ilmiöksi?

Olisi sentähden seuraavassa lausuttava sananen niistä syistä, joita tiede on otaksunut luonnollisen kuoleman ja elinajan suuren vaihtelevaisuuden vaikuttajiksi. Sillä näitä seikkoja on suurella uutteruudella ja innolla viime aikoina tutkittu, ja monta etevää luonnontutkijaa, etenkin *Weismann* ja *Gruber*, ovat johtaneet nämät kysymykset uusille lupaaville urille. — Mutta vaikka tuntuisikin houkuttavalta perinpohjaisesti tutustua niihin hauskoihin loppupäätöksiin, joihin mainitut tutkijat ovat tulleet, vaikka olisikin viehättävää seurata sitä kynäsotaa, joka näistä seikoista on syntynyt asianomaisten välillä, täytyy meidän tässä lyhykäisessä kyhäilyssä rajoittua ainoastaan mainitsemaan pääasiallisimpia kohtia.

Jos siten aloitamme korkeimmista eläimistä, joissa kuoleman ilmiö selvimmin esiintyy, niin näkyy yksi pääasiallisista syistä luonnolliseen kuolemaan olevan tuo kuluttava vaikutus, jonka kautta ulkomaailma aina heikentää organismia. Ne solupolvikunnat, jotka ruumiin kudoksissa alituisesti tulevat yksi toisensa sijaan, heikkonevat nimittäin heikkonemistaan — indi-

viidi, niinkuin sanotaan, vanhenee — kunnes he eivät enää voi vastustaa ulkomaailman rasittavaa vaikutusta ja kuolo tapahtuu.

Että suuri ja vankka ruumis tässä tapauksessa saa pitemmän elinajan kuin pieni ja heikko, lienee päivän selvää. — Johan norsun ulkomuodostakin voi päättää, että sen täytyy tulla hiirtä vanhemmaksi!

Mutta yllämainitusta päätelmästä eivät kuitenkaan kaikki seikat selvene. — Miten voi esim. selittää, että pienet eläimet, niinkuin linnut ja hyönteiset, voivat elää heitä suurempia nisäkkäitäkin vanhemmiksi? — Taikka jos otaksuukin, että heillä mahtanee olla lujempi organismi, — mikä on ollut syynä sen kehittymiseen? Ja kuinka voi selittää, että saman lajin eri sukupuolet saavuttavat erilaisen iän?

Mahtanee siis löytyä muitakin vaikuttimia elin-ajan pituuteen, kuin vasta mainittu.

Mutta luokaamme etsiessämme näitä pieni silmäys orgaanisen olennon kolmeen suureen päätehtävään, jotka, niinkuin tiedämme, ovat: syntymä, sikiäminen ja kuolema.

Näistä kolmesta pääkohdasta tapahtuu, kuten tietty, sikiäminen vasta organismin ollessa täysikasvaneena, kuolema taas luonnollisissa oloissa siitoksen jälkeen ja lähempänä tätä kuin indiviidin syntymää. Organismi näyttää siten siitoksen jälkeen olevan ihan kuin valmis kuolemaan.

Mutta millainen on asian laita alkueläimissä? — Näissä kun luonnollinen kuolema puuttuu, ovatkin syntymä ja sikiäminen ainoat pääkohdat — jos niitäkään oikein voi toisistansa erottaa.

Tämä ei sentään vielä selitä meille mitään kuoleman synnystä. Se vaan johtaa meitä kysymykseen: onko kuolema kehityksen kuluessa kadonnut yksisoluisista eläimistä, vai eikö se tänne vielä ole saapunutkaan?

Nämä kysymykset käyvät kuitenkin ainoastaan käsi kädessä eläinten kehityksen kanssa. Ja jos kerran tietää, että alkueläimet ovat alkuperäisimmät olennot, ei voi myöskään otaksua, että mikään ilmiö olisi siirtynyt tänne korkeammista kehitysmuodoista. — Siitä seuraa, että kuolema täällä vielä on saapumaton kohtaus.

Ja mikähän moisessa yksisoluisessa voisikaan kuolla, kuin koko ruumis käytetään toista indiviidiä rakennettaessa!

Kaikissa korkeammissa olennoissa on sitä vastoin kuolema huomattu. Niissä se on vanha ja tunnettu tapaus.

Näyttää siis siltä, kuin kuolema olisi ilmestynyt orgaaniseen maailmaan samassa, kuin olennot ovat muuttuneet monisoluisiksi.

Ja tämä huomaus on juuri antanutkin aihetta siihen Weismannin otaksumaan, että kuolema on saanut alkunsa vasta silloin, kuin yksisoluiset ovat kehittyneet yhdisteiksi useista ja etenkin keskenänsä erilaisista soluista.

On näet tunnettu seikka, että kaikkien alkueläimiä korkeampien olentojen ruumis on kokoonpantu toiminnaltaan ja tavallisesti näöltäänkin erilaisista soluista, joitten välillä ankara työnjako vallitsee. — Organismi niin sanoakseni on kuin yhdyskunta soluja, kudoksia, elimiä, joista kullakin on eri tehtävänsä. Siten toimittavat esim. muutamat ruumiin ravitsemista, muutamat sen siirtämistä paikasta toiseen, sen tutustumista ulkomaailmaan j. n. e. ollen sillä tavoin indiviidin yksityisessä palveluksessa. — Toiset taas pitävät huolta suvun pysyväisyydestä sikiämisen kautta — palvelevat seuraavaa sukupolvea.

Ruumiin yhteiskunnassa voi siis erottaa kaksi ammattinsa puolesta pääasiallista soluryhmää, joista ensimmäinen muodostaa pääjoukon ruumiin soluista ja ylläpitää indiviidiä, toinen taas pitää huolta suvun pysyväisyydestä. Edellisiä voisi myöskin kutsua ruumissoluiksi, jälkimäisiä siitossoluiksi. — Ja hamasta indiviidin syntymisestä saakka pidätetään nämät kumpikin eri ammattiansa varten.

Mutta sitä paitse tulevat nämä ryhmät niinkuin jäsenet järjestetyssä yhteiskunnassa ainakin alituisesti riippumaan toisistansa, niin että, jos jompikumpi heistä joutuu rappiolle, vaikuttaa se aina haitallisesti toiseenkin. — Jos ruumissolut heikontuvat, tulevat myöskin siitossolut heikommiksi. Samoiten jos siitossolut ovat tehneet tehtävänsä ja tulleet hyödyttömiksi, katoaa samassa ruumissolujenkin tarpeellisuus — j. n. e.

Juuri tästä suhteesta riippuukin — sanoo Weismann — luonnollinen kuolema. Sillä kun siitossolut ovat enentäneet sukua ja turvanneet sen pysyväisyyden sekä jättäneet perinnöksi uudelle eli uusille sukupolville kaikki indiviidin perimät ja hankkimat ominaisuudet, silloin ovat kaikki muutkin ruumiin solut turhat enää olemassa. Kun indiviidi on tehnyt toisen suuren tehtävänsä, turvannut sukunsa, on sen toimimäärä täytetty. Se olisi ihan tarpeetonta, jos hän vielä voisi pitkittää elämäänsä — se olisi «pelkkää komeutta», jos hän olisi kuolematon. Se voisi olla vaarallistakin. Sillä, mitä pitempi elin-aika, sitä useampia vammoja voisi indiviidi saada ulkomaailmasta, jotka hän sitten jättäisi vahingolliseksi perinnöksi suvulle.

Sentähden alkaakin siitossolujen tehtyä tehtävänsä lopetusprosessi kaikissa muissa soluryhmissä. — Ruumis kuihtuu nyt kuihtumistaan, kunnes vihdoin tämä yhteiskunta ei enää voi pysyä koossa, ja pieninkin ulkomaailman vaikutus tekee siitä lopun: organismi kuolee.

Sillä tavoin on kuolema oikeastaan ilmiö, joka kohtaa ainoastaan ruumissoluja. Siitossolut sitä vastoin muuttavat sikiämis-aikana vanhasta yhteiskunnasta eli ruumiista pois sekä antavat muna- ja siemensoluina aihetta seuraavaan sukupolveen j. n. e., joten ne tavallansa ovat kuolemattomat.

Tästä seuraisi myöskin, että olennoilla, jotka ovat yksisoluisia, joissa siis ruumissolu ja siitossolu on yksi ja sama, ei löytyisi kuolemaakaan, ainoastaan siitos, — seikka, jonka me jo olemme tulleet tuntemaan yksisoluisissa alkueläimissä.

Sivumennen voi lopuksi huomauttaa, että alhaisimmissa monisoluisissa löytyy usein vielä n. k. suvuton lisääntyminen silmikoimalla y. m. Mutta tämä siitostapa ei kuulu aineeseemme. Mainita vaan voi, että moinen ilmiö näyttää, kuinka alhaisemmissa muodoissa ruumissolutkin kykenevät aikaan saamaan samoja tehtäviä, jotka korkeammissa kuuluvat ainoastaan siitossolujen toimiin.

Edellä mainitusta käynee siis selväksi, että Weismannin mukaan ensiksikin kuolema on saapunut orgaaniseen maailmaan monisoluisista indiviideistä alkaen sekä seurauksena työnjaosta heidän elimistönsä ruumis- ja siitossolujen välillä. Toiseksi että ruumissolujen s. o. samalla myöskin koko ruumiin häviö kuolon kautta on tullut toimeen oikeastaan hyödyllisyyden vuoksi, osaksi varjellaksensa sukua vahingollisen perinnön vaarallisilta vaikutuksilta, osaksi myös puhdistaaksensa elämän taistelun luonnolle hyödyttömistä olennoista. — — —

Tästä seuraa vastapäisessä suhteessa, että huoli suvun pysyväisyydestä on se voima, joka estelee kuolemaa, joka voi pitkittää indiviidin elämää usein monet ajat siitoksenkin jälkeen.

Mutta suvun pysyväisyyden varjeleminen on alituisesti kaikkien niiden vaiheitten alaisena, jotka ulkomaailma aikaan saa. — Muutamissa voi sikiöitten suojeleminen olla helpoin toisissa vaikeinkin asia — muutamissa voidaan se saavuttaa yhdellä, muutamissa toisella tavalla. Vaan kaikessa tapauksessa lienee juuri tämä taistelu ulkomaailmaa vastaan yksi niitä päävaikuttimia, jotka ovat siirtäneet kuoleman yhtäällä siitosta lähemmäs, toi-

saalla edemmäksi siitä — jotka ovat, sanalla sanoen, luoneet elin-ajan pituudelle tuon niin vaihtelevan muodon.

Toinen niistä on perinnöllisyys, jolla tässä kohden myöskin lienee suuri vaikutus-ala. Sillä tämän kauttahan ainoastaan voinee selittää sen seikan, että, niinkuin korkeimmista eläimistä nähdään, kuolema kohtaa indiviidiä määrätyn elin-ajan kuluttua, olkoon sitten siitos tapahtunut tahi ei. — Muistakaamme vaan myöskin n. s. suvuttomia eläimiä, esim. hyönteisten joukossa! — Eiväthän nekään ole kuolemattomat!

Mutta näiden kahden lisäksi tulee vielä milt'ei lukematon joukko muitakin syitä, jotka kaikki voivat pidentää tai lyhentää elin-aikaa luonnon valikoimisen vaikuttaessa.

Sentähden onkin suorastaan mahdotonta varmuudella sanoa, kuinka ja millä tavoin nämät kussakin tapauksessa lienevät ikää muutelleet.

Mutta mainitkaamme kuitenkin tässä tarkoituksessa muutama esimerkki.

Jokaiselle lienee tuttu se seikka, että ruumiiltaan pienet olennot sikiävät verrattain monilukuisesti ja päin vastoin. Samoin myöskin että tämä pääasiallisesti tullee siitä, että pienemmät eläimet verrattain useammin joutuvat surman kynsiin, ennenkuin he ovat turvanneet sukunsa pysyväisyyden.

Varsinkin kohtaa häviö sikiöitä, etenkin munivissa eläimissä. — Kuinka monta sataa niistä tuhansista mätijyväsistä, jotka kukin pienikin kala laskee, tulee edes sikiöksi, kuinka monta kymmentä näistä elää täysikasvuiseksikaan saatikka vielä niin kauvan, kunnes suvun pysyväisyys sen kautta on tullut turvatuksi!

Tahi jos katsotaan lintuja. — Otaksutaan, että joku pikku lintu, niin kuin tavallista on, elää 10 vuotta ja munii joka vuosi 10 munaa. Siten se ehtisi elin-aikanansa munia 100 munaa. Mutta näistä sadasta munasta tulee ainoastaan kaksi (sanoo 2) täysikasvaneeksi linnuksi — kaikki muut 98 joutuvat turmioon ennen aikaansa joko munina tahi poikalintuina. Sillä *Darwinin* ja *Wallacen* tutkimukset ovat näyttäneet, että luonnossa ylipäänsä vallitsee melkoinen pysyväisyys samalla aikaa eläviin indiviideihin nähden.

Kuinka nyt kävisi, jos kalat ja linnut täysikasvuisina eläisivät vaan lyhyen ajan — vaikka he jättäisivätkin monilukuisia sikiöitä? Eiköhän sentähden ole tässä kohden suvun pysyväisyydelle hyödyllisintä, että indiviidi — jos hän saa — elää mitä pisimmän ajan sekä jättää sillä ajalla sikiöitä niin lukuisasti kuin mahdollista. — Tästä taas käynee selville aina-

kin yksi niistä perussyistä, joista lintujen, kalojen ja ylipäänsä alhaisempien eläimien iän suhteellinen korkeus riippuu.

Mutta olisivatkohan samat säännöt yhtä hyödylliset esim. norsullekin? Kuinkahan kävisi, jos norsu synnyttäisi monta poikaa ja usein? Eiköhän näitten täytyisi kuolla nälkään tai ruveta nieleskelemään toisiansa muun ravinnon puutteessa, kun koko maailma olisi norsuja täynnä? — Ja kuka silloin ylläpitäisi sukua?

Paremmaksi ei asia myöskään muuttuisi, jos norsu synnyttäisi harvalukuisia sikiöitä ja kohta sen jälkeen kuolisi. Sillä kuka suojelisi silloin näitä poikasia niiden 24 vuoden kuluessa, jotka tarvitaan, siksi kuin tämä eläin tulee täysikasvuiseksi?

Sentähden lieneekin hyödyllisintä suvulle, että suuret eläimet, jotka harvemmin joutuvat ulkomaailman vaarojen alaisiksi, synnyttävät harvalukuisia sikiöitä ja pitkillä väliajoilla, ja myöskin, jos niiden poikaset kehittyvät hitaasti, itse ovat varustetut pitkällä elin-ajalla. Ylipäänsä — että ne ovat kaikin puolin siinä asemassa, että suvun pysyväisyys ja perinnöllisyys ovat turvatut.

Saman hyödyllisyyden aatteen vaikuttamiksi voi myöskin selittää noita merkillisiä kohtia hyönteisten iässä.

Sillä eiköhän liene varminta turilaallekin oleskella pisimmän ajan elämästänsä toukkana maan sisässä, jossa se voi elää rauhoitettuna, ja ainoastaan sen yhden kuukauden, jolloin se munii lukuisat munansa, täysikasvuisena maan pinnalla. Sillä hyödytöntä onkin sen kauvemmin oleskella täällä, jossa se kuitenkin ennemmin tai myöhemmin joutuisi ilmojen tahi monilukuisten vihollistensa uhriksi. Varsinkin kun sikiöt ilman emääkin hoitavat itsensä.

Sama seikka koskenee myös päiväkorennoisia sekä muitakin lyhytikäisiä hyönteisiä. — —

Sitä vastoin voi naaras-muurahainen ja -mehiläinen rauhoitettuna pesässänsä huoleti elellä vaikka viisikin vuotta ja tällä ajalla runsaan hedelmällisyytensä kautta täytellä työntekijäin ja henkivartijain harventuneita rivejä. Kuhnurit (koiras-ampiaiset) sitä vastoin ovat tehtyänsä tehtävänsä, s. o. naaraksen hedelmöittämisen, tarpeettomat sekä yhdyskunnalle että luonnolle ylipäänsä. Sentähden ne kuolevatkin pian siitoksen jälkeen itsestänsä — jolleivät työntekijät niitä tapa, estääksensä niitä hyödyttä syömästä niukkaa leipäpalasta.

Vaan tässä kyllin. — Monta muutakin esimerkkiä samaan suuntaan voisi tosin vielä mainita, mutta jo näitäkin vastaan tehtänee se muistutus, että niissä esitellyt seikat voivat olla monen muunkin syyn vaikuttamat paitsi mainittujen. Se vaan todistaa, kuinka sekasortoiset ja vaikeat selittää nämä kysymykset oikeastaan ovat. —

Jättäkäämme sentähden nämät seikat tulevaisuuden ratkaistaviksi. — Kieltää emme kumminkaan voine, että Weismannin otaksumiset, vaikka ne näyttävätkin ensi katsannossa rohkeilta, vaikka ne ovatkin monessa paikoin vielä vaillinaiset, kuitenkin tarjoovat niin useita todellisia kohtia, että niistä sopinee vastaisuudessa odottaa paljonkin hyvää, että monta himmeää kohtaa elämän ja kuoleman ilmiöissä niiden kautta saadaan selville.

Vaan vielä muutama sananen, ennenkuin lopetamme tämän kirjoitelmamme.

Edellisessä olemme nähneet, kuinka kuolema, joka luonnon alhaisilta muodoilta puuttuu, vähitellen niin sanoaksemme näkyy kehittyneen hyödyllisyyden ohjaamana, luonnon valikoimisen vaikuttamana. Mutta koko kehitys-aikana hillitsee ja muodostelee sitä toinen mahtavampi voima, s. o. huoli sikiöiden turvaamisesta.

Tämä turvaaminen tapahtuu tietysti monella eri tavalla sekin — aina turvattavan olennon kehitys-asteen jälkeen. — Kasvikunnassa sikiön vanhemmat eivät näy siihen itsetietoisesti ollenkaan osaa ottavan. Sama on asian laita alhaisemmissa eläimissäkin. Äiti ja vanhemmat elelevät täällä ihan tietämättöminä sikiöittensä kohtaloista. — Elättää itseänsä, lisääntyä maan päällä ja sitten kuolla, näkyy sentähden olevankin heidän elämänsä päämaalina.

Aivan toisenlainen on sitä vastoin asian laita korkeammissa eläimissä — luultavasti sentähden, että olennon korkeampi kehityskanta vaatii pitemmän kehitys-ajan. — Täällä tulee näet lisäksi uusi ja korkeampi päämaali nim. sikiöitten ja suvun kasvatus vanhempiensa kautta. Indiviidi ei enää pysy elossa ainoastaan sikiytyäksensä — sen täytyy vielä ennen kuolemaansa turvata jälkeisensä ja sukunsa kehitys myöskin älyllisissä suhteissa.

Linnuissa, jopa muurahaisissakin näemme ensi aiheet tähän suuntaan.

Edellisistä varsinkin tunnemme kuinka äiti tahi kumpikin vanhin ruokkii pienokaisiansa, opettaa niitä lentämään j. n. e.

Samoin tiedämme, että useat nisäkkäistäkin kasvattavat ja opettavat sikiöitänsä.

Mutta ihmisissä on tämä osa suvun kehityksen huolesta kuitenkin saavuttanut korkeimman muotonsa.

Me tunnemme että ihminen, luonnon olennoista korkein, syntyy maailmaan avuttomampana kuin mikään muu — että hän älyllisissä suhteissa tarvitsee kaikista pisimmän kehitys-ajan, jos edes voi sanoa, että hän koskaan tulee täysin kehitetyksi. Sillä löytyyhän sananparsikin, joka sanoo: «oppia ikä kaikki». —

Sentähden näemmekin, kuinka pyrinnöt jälkeläisten hyväksi ihmissuvussa eivät rajoitu ainoastaan omien lapsien hoitamiseen, ei edes lähimmäisenkään sukupolven kasvattamiseen, vaan koskevat useimmiten koko ihmiskunnan kehitystä. — Ja työ koko ihmissuvun hyödyksi onkin se aate, joka on asetettu jokaisen indiviidin pyhimmäksi päämaaliksi, joka on synnyttänyt ihmisneron suurimmat urhoteot.

Ja kukin, joka kykynsä jälkeen on noudattanut tätä tarkoitusta, joka on hyödyllisenä työntekijänä edistänyt ihmiskunnan parasta ja vienyt sen kehitystä eteenpäin, on saavuttanut itsellensä katoamattoman paikan. Sillä vaikka heikentyneet voimat estävätkin häntä horjuvana vanhuksena pitkittämästä työtänsä, käy hän kuitenkin aina kunnioitettuna esimerkkinä seassamme, täten vieläkin vaikuttaen hyötyä ja hyvää. Ja vihdoin — kun hän kuolee — kuolee hän ainoastaan organismina, muuttuu ainoastaan ruumiinsa puolesta maaksi. Hänen työnsä, hänen tekonsa sitä vastoin eivät koskaan katoa — niitten kautta on hän ainiaan elävä ihmiskunnan muistossa. — Tällä tavoin — niinkuin suurin runoilijamme on lausunut — «kuoleepi, eikä kuole hän».

D. A. Wikström.

Valvojan Toimitukselle.

Koska merkillisen häilyvä käsitystapa ilmaiseksen siinä Valvojassa olleessa kirjoituksessa, joka koskee tuota tunnettua uskonvapaus-yhdistystä, jonka vaikutuksen hallitus tuomiokapitulin toimesta kielsi, pyytää allekirjoittanut suvaitsevaisuuden asian tähden sijaa seuraavalle vastakirjoitukselle:

Hra Th. Reinille.

Että mies semmoinen kuin yliopiston nykyinen rehtori, professori Rein, joka mitä erilaisimmilta tahoilta on saavuttanut itselleen kunnioitusta ja myötätuntoisuutta jaloilla ja vapaamielisillä lausunnoillaan, voi langettaa niin kovia tuomioita yhdistyksestä, joka avomielisesti ja rehellisesti esiintyen työskenteli niin yksinkertaisen ja oikeutetun asian hyväksi, se välttämättä herättää uskonvapauden ystävissä kummastusta ja paheksumista. Hän lausuu tosin siinäkin muutamia hyviä sanoja yhdistysvapauden, jopa uskonvapauden ja suvaitsevaisuuden hyväksi yleensä, mutta samassa tuokiossa kuin hän moittii hallitusta, joka on rikkonut tätä «tärkeää osaa vastaan kansalaisvapaudessa yleensä», suuntaa hän suurimman osan kirjoitustaan vastakkaiselle taholle ja puolustaa hallituksen toimenpidettä.

Hra Th. Rein sanoo muun muassa: «On tunnettu. että muutamat yhdistyksen perustajista tohtori C. v. Bergenin käydessä Helsingissä esiintyivät hänen innokkaimpina ihailijoinaan. Mekin pidämme tätä ikävänä enteenä, koska tohtori v. Bergen luennoissaan ei suinkaan osottanut suvaitsevaisuutta vastustaessaan toisin ajattelevia — — —.» Onko tässä johdonmukaisuutta? Kuinka hra R. tietää, että juuri tuota niin kutsuttua suvaitsemattomuutta luennonpitäjässä ihailtiin, ja sitä paitsi, kuka tuomitsee esim. Lutherin ystäviä hänen «suvaitsemattomuutensa» tähden silloista pappisvaltaa vastaan? Mitä muuten C. v. Bergeniin tulee, niin suurin osa hänen puheitansa oli meillä tavattomalla taidolla lausuttua lyhyttä esitystä ihmiskunnan henkisten opettajien ja nerojen uskonnollisesta ja filosoofisesta ajatustavasta ja todella tarpeen täällä, jossa on tahdottu nukuttaa ihmisiä siihen luuloon, että meidän valtiokirkon dogmit ovat ainoat autuaaksi tekevät ja Suomi kristin-uskon kotipaikka. Hra R. sanoo, että yhdistys perustajiensa tähden ei ole saavuttanut yleistä luottamusta. Jäsenluettelot todistavat tämän vääräksi samoin kuin suuri ja nopea osan-otto siihen anomuk-

seen ehtoollispakon poistamisesta ja ehtoollisella käynnin erottamisesta kansalais-eduista, joka yhdistyksen toimesta annettiin viime valtiopäiville. Yhdistyksien johtohan sitä paitse tavallisesti ei riipu niiden perustajista, vaan niiden itsensä vapaasti valitsemista johtokunnista. Erityisesti ilahuttava ja toiveikas oli juuri se seikka, ett'ei mikään kielellinen ryhmitys eikä kielellinen erimielisyys erottanut uskonvapauden ystäviä, ja tämä meidän oloissamme osottaa asianharrastusta ja luottamusta henkilöihin.

Jos hra Rein olisi pannut kysymykseen johtajien kyvyn, olisi hän voinut olla aivan oikeassa, riippuen siitä mitasta, jolla h ä n mittaa sitä henkilöä, jolle on myönnettävä oikeus tehdä työtä henkisen kehityksen alalla, mutta sen, joka julkisesti ottaa suvaitsevaisuuskysymyksen puheeksi, ei sovi tekeytyä toisten uskonnollisten harrastusten arvostelijaksi.

Hra R. sanoo olevansa yhtä mieltä Turun tuomiokapitulin kanssa siitä, että säännöt olivat epämääräiset ja niiden «sommittelu vähemmin onnistunut», jonka tähden oli kohtuullista, ett'ei yhdistys tullut voimaan. Mitä vähemmin onnistuneeseen sommitteluun tulee, ei Turun tuomiokapituli liene herkkätuntoinen, ja koska kunnian-arvoisa tuomiokapituli ei mene yksityisseikkoihin, täytyy meidän kääntyä Kuopion piispan lausuntoon, joka näyttää olevan samassa suhteessa edelliseen kuin katkismuksen vastaus kysymykseen: Mitä se on? Tahtooko hra R. todella ruveta solidaariseksi tämänkin kanssa? Ei suinkaan, sillä kuinka silloin voisi selittää kaikki hänen muulloin lausumansa vapaamieliset sanat, esim. tuon valoa ja vapautta rakastavan kehoituksen yliopiston nuorisolle ottaa uuden ajan suuret kysymykset keskustelun alaisiksi imeäksensä niistä niiden paraimman mehun. Ovatkohan ulkopuolella ylioppilaskuntaa olevat kansalaiset enemmän alaikäiset yhtyäkseen tätä tarkoitusta varten? Hra R. varmaan arvelee, että uskonvapauden asia ei ole paljoa menettänyt sillä, että yhdistys tukahutettiin. «Eihän näiden pyrintöjen menestys juuri riipu yhdistyksen perustamisesta.» Totta, on että asianomaisten tapa käsitellä asiaa on vaikuttanut enemmän agitatsioonin tapaan valtiokirkkoa vastaan kuin koskaan kaikki mitä arkkipiispa sielunsa silmillä näki yhdistyksen tulevan tekemään, mutta millä tavoin asiaa harrastavat henkilöt voisivat vaikuttaa niinkuin muussa tapauksessa kokonainen yhdistys, se olisi pitänyt lähemmin selittää. Mitä maksavat siinä tapauksessa kaikki muut yhdistykset sivistysrientoja varten? Kuinka voidaan levittää kirjoituksia asiasta tietämättömään kansaan ja — tuomiokapituleihin?

Kirjoitukset uskonnollisesta tarpeesta omassa maassa ja näiden olojen kehityksestä sivistyneissä maissa ovat mitä suurimmassa määrässä tarpeen vaatimat, sen todistaa Turusta tullut lausunto, jossa sanotaan: «Ei missään, sikäli kuin tuomiokapitulille on tunnettu (!), valtio ole tunnustanut tai edes voinut tunnustaa yhdistystä, jolla on sellainen ohjelma ja niin rajaton toimintavapaus, niin kauvan kuin se säilyttää mitään tuntoa vastuunalaisuudestaan tai arvostaan — — —». Tätä voi verrata ainoastaan eräiden eräässä säädyssä esiintyneiden puhujien vaatimukseen eriuskolaislain heittämisestä toistaiseksi, koska *ei ollut mitään tietoa* tästä kysymyksestä, joka meidän maassa on ollut esillä neljänneksen vuosisataa.

Vielä yksi asia hra Reinin kirjoituksessa näyttää minusta selittämättömältä. Kuinka voi Ranskan valtion suurta reformia, koulun erottamista kirkosta tai oikeastaan jesuiittien vallasta, asettaa Pariisin kommuunin murhaamishurjuuksien rinnalle? Molemmat mainitaan samassa lauseessa esimerkkeinä suvaitsemattomuudesta. Tarkoitetaanko tässä todella «kristittyjen koulujen» nimellä, että tekijä tahtoo palauttaa lasten opetuksen klerikalismin vallan alle! Maallikkokouluthan olivat Ranskan elämän-ehtoja ja koulujen kulunkiarvio puhuu tässä selvää kieltä. Se on noussut 3000 markasta 95 miljoonaan.

Ja kaikki nämä johdonmukaisuuden puutteet suvaitsevaisuus-yhdistyksen johtavien henkilöjen ja sääntöjen valaisemiseksi! Siihen joutuu, kun ei tahdo astua täyttä askelta ja jättää konservatismia taaksensa. Piispojen esiintyminen on ainakin johdonmukaista. Heidän ei ole puolustettavanansa periaate vaan etu. Pääasia on, ett'ei tässä maassa tunnusteta mitään muuta suvaitsevaisuutta kuin suvaitsevaisuutta niitä kohtaan, jotka valta käsissään harjoittavat suvaitsemattomuutta, s. o. valtiokirkkoa kohtaan, eikä mitään muuta uskonvapautta kuin vapautta sortaa eri tavalla ajattelevia, s. o. väliäpitämättömyyttä toiselta ja erehtymätöntä mahtia toiselta puolen. Lopuksi pyydän saada mainita hra R:n omat sanat: «Mutta monenkin, joka teoriiassa hyväksyy suvaitsevaisuuden-vaatimuksen, on kuitenkin äärettömän vaikea käytännössä esiintuleviin tapauksiin sovittaa teoriiaansa.» Minusta kumminkin näyttää, että teoriia ilman käytäntöä ei ole minkään arvoinen. *)

M. A.

*) Siihen, mitä hra Rein on sanonut Helsingin uuden kirkon rakentamisen johdosta, on jo „Nya Pressen“ vastannut sen, mitä minullakin olisi ollut sanottavaa, jonka vuoksi en katso tarpeelliseksi tässä toistaa sitä.“

Vastustajilleni rouva M. A:lle ja herra A. M:lle.

Allekirjoittaneen Valvojan Helmikuun numerossa julkaisema kirjoitus koskeva »aiottua yhdistystä uskonvapautta ja suvaitsevaisuutta varten» on herättänyt vastaväitteitä kahdelta taholta, rouva M. A:lta, jonka kirjoitus on luettavana tässä ylempänä, ja hra A. M:ltä, joka U. Suomettaren viime Maaliskuun 21 p:n numerossa käy minun kimppuuni. Nämä vastustajat lähtevät kuitenkin halkisuoraan vastakkaisista lähtökohdista: se mitä toinen katsoo valkoiseksi on toisen silmissä mustaa, ja päinvastoin. Toinen moittii minua siitä, että uskonvapauden asiassa olen liiaksi vanhalla-olija, toinen siitä että olen liian taipuvainen mullistuksiin. Molemmat ovat kuitenkin yksimielisiä yhdessä kohdassa: että minulta puuttuu johdonmukaisuutta, että seison »häilyvällä kannalla». Olin sanonut, että valtion tulee suoda kaikille uskonnoille täydellinen vapaus, niin kauvas kuin se sopii yhteen maallisen järjestyksen kanssa, ja sen lisäksi lausunut suotavaksi, että kansalaiset muillakin aloilla kuin niillä, jotka valtio nimenomaan määrää, osottaisivat suvaitsevaisuutta toistensa uskonnolle. Olin esiintuomalla tosiasioita koettanut todistaa, että sekä valtiokirkon ystävät että sen vihollisetkin usein ovat rikkoneet suvaitsevaisuuden käskyjä vastaan. Mutta tässä olen nyt herättänyt pahennusta kummallakin puolella, sillä rouva M. A. närkästyy siitä, että olen uskaltanut syyttää valtiokirkon vastustajia suvaitsemattomuudesta, hra A. M. sitä vastoin kallistuu siihen mielipiteeseen, että vainoomishalua uskonnollisella alalla tavataan yksinomaan vapaamielisten leirissä. Ketä siis on uskominen? Minä puolestani en usko kumpaakaan, vaan pysyn yhä vielä siinä luulossa, että suvaitsemattomuus toisin ajattelevia kohtaan on yleinen inhimillinen heikkous, jota saattaa löytyä jokaisen puolueen kannattajissa. Minua vastaan tehdyt vastaväitteet ovat vaan uutena todistuksena siitä, minkä jo kauvan olen tietänyt, että nimittäin se, joka itsenäisesti, olevaisista puoluejaoista huolimatta koettaa päästä totuuden perille, joutuu kaikkien mielipahan alaiseksi. Tosin en ole niitä, jotka luulevat totuuden joka asiassa aina löytyvän täsmälleen kahden vastakkaisen äärimäisyyden keskipaikalla; se olisi liian mukava ja pintapuolinen keino totuuden saavuttamiseen. Mutta minä luulen totuutta harvoin saavutettavan siten, että umpimähkään omaksutaan jonkun puolueen jo valmiina oleva

ohjelma. Sillä puolueohjelmat harvoin perustuvat aivan asialliselle olosuhteiden käsitykselle, vaan antavat tavallisesti yksipuolisille arvosteluille sijaa. Ne ovat usein paljasta sakerrusta (konglomeraattia) mielipiteitä ja tunnussanoja, joidenka yhdyssiteenä ei ollenkaan ole selvä loogillinen johdonmukaisuus, vaan pikemmin kaikellaiset tunteet ja intohimot. Sen joka pyrkii «objektiivisuuteen», s. o. asiallisuuteen ja johdonmukaisuuteen, täytyy sen vuoksi usein toisessa tahi toisessa kohdassa vastustaa kumpaakin puoluetta. Näiden kannattajien on silloin tapana syyttää häntä johdonmukaisuuden puutteesta, horjuvaisuudesta, ja horjuvalta hän todellakin näyttää *heidän* kannaltaan; mutta itse teossa se on vaan helposti selitettävä harhanäkö heidän omissa silmissään.

Koska minun ei liene mahdollista eikä soveliastakaan tässä seurata Münchhausenin esimerkkiä, hän kun kerran antoi kahdelta vastakkaiselta taholta päällekarkaavien vihollisten kukistaa toisensa ja siten veti itsensä leikistä, niin täytyy minun voimieni mukaan torjua itsestäni hyökkäykset sekä oikealta että vasemmalta. Ja vaikk'ei hra A. M. juuri ole tunnettu suuresta ritarillisuudesta naisia kohtaan, toivon kuitenkin, että hän sallii minun tällä kertaa jättää hänet toiseen sijaan kääntyäkseni ensin naisellista vastustajaani vastaan.

Rouva M. A. paheksuu, että minä muka olen «langettanut niin kovia tuomioita» uskonvapauden yhdistystä vastaan. Mutta en tiedä ollenkaan langettaneeni mitään «tuomiota» yhdistyksestä, jonka tarkoituksen päinvastoin olen sanonut hyväksyväni, sillä ei toki voine «tuomioksi» sanoa sitä, että olen arvellut sääntöehdotuksen antavan aihetta muutamiin muistutuksiin sen «sommitteluun» eli kirjalliseen muotoon (stiliseeraukseen) nähden. Rouva M. A. on tässä minua väärin ymmärtänyt, kun hän luulee minun hyväksyvän ne asialliset muistutukset, jotka on tehnyt Turun tuomiokapituli; olen ainoastaan puhunut siitä muodollisesta epäselvyydestä, joka tavataan 1:ssä §:ssä yhdistyksen tarkoitukseen nähden, sekä siitä Turun tuomiokapitulin huomauttamasta seikasta, että yhdistyksen toiminta ehdotuksen mukaan pysyisi liian paljon salassa. Yhtä vähän olen langettanut mitään «tuomiota» yhdistyksen perustajista, kuten rouva M. A. väittää. Tosin olin «ikäväksi enteeksi» maininnut sen tunnetun tosiasian, että muutamat heistä toht. v. Bergenin täällä ollessa esiintyivät hänen hartaina ihailijoinaan, mutta olin kohta lisännyt, ett'ei kuitenkaan voi siitä tehdä mitään

varmaa johtopäätöstä heidän käytöksestään siinä toimessa, johon he nyt tahtoivat ryhtyä.

Mitä hra v. Bergeniin tulee, en voi olla samaa mieltä kuin rouva M. A. Täydellisesti tunnustaen tieteelle oikeuden tehdä uskonnonkin tutkimuksen esineeksi ja myöntäen, että saa suurelle epätieteelliselle yleisöllekin esittää tämän tutkimuksen tuloksia, luulen kuitenkin, että jälkimäisessä tapauksessa esittelijä on velvollinen noudattamaan mitä suurinta hienotunteisuutta. Sillä uskonnollista vakaumusta ei sovi katsoa samanlaiseksi kuin paljaita teoreettisia mielipiteitä, joiden kumoaminen ei ollenkaan koske ihmisen itse persoonallisuuden ydintä, eikä hänen onneaan ja onnettomuuttaan. Kun joku henkilö rupeaa suurelle yleisölle, josta suurin osa tietysti on omintakeiseen tarkastukseen aivan kykenemätön, esittämään uskonnollisia asioita tavalla, joka on omiansa järkähyttämään uskon perusteita, niin hän ottaa päällensä raskaan edesvastauksen, koska hän siten saattaa kanssaihmisiltä ryöstää vakaumuksia, mitkä muuten olisivat antaneet heille lohdutusta elämässä ja kuolemassa. Esittelijältä sopii silloin vaatia sitä tunnollisuutta, että hän varmana totuutena esiintuopi ainoastaan semmoista, minkä hän tarkimman punnitsemisen jälkeen on havainnut tieteellisen tutkimuksen taatuksi tulokseksi. Ja vieläkin sopii vaatia, että hän koskettaessaan muiden pyhimpiä vakaumuksia osottaa kunnioitusta näitä kohtaan silloinkin, kun hän niitä vastustaa, muuten hän asettautuu inhimillisen persoonallisuuden halveksijaksi. Minusta hra v. Bergen näissä kohdissa ei täyttänyt kohtuullisia vaatimuksia. Hänen luentonsa olivat minun ymmärtääkseni jokseenkin löyhästi kokoonpantuja, ne kun suurimmaksi osaksi sisälsivät vaan sieltä täältä, ilman kritiikkiä kokoonhaalittuja muiden lausumia tieteellisiä mielipiteitä ja hypoteeseja, jotka usein olivat keskenänsä vallan yhdistymättömät, mutta jotka kaikki esitettiin «tieteen tuloksiksi». Ja kun tähän tieteelliseen vähäarvoisuuteen vielä tuli, että hän mitä suurimmalla röyhkeydellä kohteli toisin ajattelevia, niin täytyy myöntää, ett'ei hänen menettelynsä suinkaan ollut semmoinen, kuin sen niin arkaluontoisessa asiassa olisi pitänyt olla. Paljas kaunopuheliaisuus ei voinut näitä virheitä poistaa.

Rouva M. A. kysyy, mistä tiedän, että «juuri tuota niin kutsuttua suvaitsemattomuutta luennonpitäjässä ihailtiin?» Voisin puolestani kysyä, mistä minä tietäisin, *ett'ei* sitä ihailtu, koska tietääkseni hra v. Bergenin täkäläiset ihailijat eivät koskaan ole missään kohdassa panneet vastalausetta häntä vastaan.

Vieläkin rouva M. A. moittii, että olen sanonut uskonvapauden ystäväin voivan ajaa asiaansa sittenkin, vaikka yhdistys kiellettiin. Mutta eikö ole totta mitä sanoin? Eikö rouva M. A. ja kukin muu ole tilaisuudessa voimansa takaa työskennellä tämän aatteen levittämiseksi — kosk'ei liene peljättävä, että painovapautta tässä kysymyksessä vast'edeskään supistetaan. Pääasia on, että aatetta hyvillä syillä julkisesti puolustetaan, eikä että sitä tehdään juuri yhdistyksen kautta.

Rouva M. A. paheksuu, että olen sanonut nykyistä Ranskan tasavaltaa suvaitsemattomaksi. Vastatakseni siihen minun vaan tarvitsee viitata yleisesti tunnettuihin tosiasioihin. Ranskan nykyisessä tasavallassa syvä juopa on avautunut puhtaiden liberaalien (niiden, joita kamarissa edustaa n. s. vasen keskuspuolue ja jotka v. 1875 oikeastaan perustivat nykyisen Ranskan valtiomuodon) sekä radikaalien (Clémenceaun, Floquetin y. m.) välillä. Kun näinä viime vuosina radikaalinen puolue yhä enemmän on saanut vallan käsiinsä, niin se on ruvennut toimeenpanemaan politiikkia, joka suuresti huolestuttaa liberaaleja, koska se poikkeaa liberaalisuuden varsinaisista periaatteista. Niin on esim. loukattu tuota vapaan hallitusmuodon vanhaa peruskiveä, tuomarikunnan virasta erottamattomuutta. Myöskin uskonnon ja opetuksen alalla ovat viime vuosien hallitukset (etenkin Floquetin) yhä enemmän asettuneet kannalle, joka osottaa vihaa kirkkoa vastaan. Koulun alalla on koetettu nousevan sukupolven henkeen tyrkyttää dogmaatillista uskottomuutta jonkunmoisena valtio-uskontona, ja hallitus on käyttänyt valtaansa virkamiesten yli estääksensä heitä panemasta lapsiansa semmoisiin kouluihin, joissa kristin-uskontoa opetetaan. Sopii vielä mainita, että se uusi parlamenttaarinen lahkokunta, joka äsken on Ranskassa muodostunut nimellä «Union libérale», tunnetun vapaamielisen valtiomiehen Léon Sayn johdolla, on ohjelmaansa ottanut m. m. sen kohdan, että se tahtoo tehdä lopun nykyisistä «uskonvainoomisista kouluissa, hyväntekeväisyyden laitoksissa ja sairashuoneissa». Rouva M. A. kysyy tahdonko palauttaa lasten-opetusta klerikalismin vallan alle? Siihen kysymykseen minä vastaan, jos rouva M. A. selittää, mitä hän käsittää sanalla «klerikalismi». Se on niitä soimanimiä, joita puolueiden on tapana käyttää, silloin kuin tahtovat tehdä jonkun asian yleisölle vastenmieliseksi, mutta joiden merkitys on hyvin epämääräinen. Muutamat käyttävät tätä sanaa melkein samassa merkityksessä kuin «kristin-uskoa» ylipäänsä.

«Nya Pressen», joka myös mainitsi minun kirjoitukseni Valvojan Hel-

mikuun n:ssa ja sanoi pääasiallisesti yhtyvänsä siihen, moitti kuitenkin paria siinä asian valaisemiseksi esiintuotua suvaitsemattomuuden esimerkkiä. Ensiksi kun sanon suvaitsemattomuudeksi sitä, että muutamat sanomalehdet hra v. Bergenin täällä ollessa kieltäytyivät julkaisemasta vastaväitteitä v. B:iä vastaan, N. Pr. arvelee tätä vääräksi, koska sanomalehdet vaan täyttivät velvollisuutensa kertoessansa näistä julkisista luennoista, mutta eivät olleet velvolliset avaamaan palstojansa kaikellaisille yleisön puolesta tuleville lauselmille hra v. B:n mielipiteistä. Mutta N. Pr. jättää huomaamatta, että sanomalehtien kertomukset eivät suinkaan olleet paljaita asiallisia referaatteja luentojen sisällyksestä, vaan ilmeisesti kävivät hra v. B:in puolelle kiittäen hänen luentojaan pilviin asti. Kun nyt nuo luennot sisälsivät hyökkäyksiä vakaumuksia vastaan, jotka olivat useille henkilöille ylen kalliita, hyökkäyksiä, jotka muotonsa puolesta olivat mainituille henkilöille loukkaavat, niin sanomalehdet tekeytyivät solidaarisiksi mainittujen hyökkäysten kanssa. Silloin oli kohtuullinen vaatimus, että puheena olevat lehdet vastaan-ottaisivat loukkaantuneiden vastauksia. Ja minkä tähden oli juuri tässä tilassa poikkeusta tehtävä tuosta muuten meidän maassamme yleisestä tavasta vastaan-ottaa sanomalehtien omasta kannasta eriäviä lähetettyjä kirjoituksia? Kun tämä tilapäinen sensuuri-into meni niinkin pitkälle, ett'ei maamme etevimmälle kirjailijallekaan Z. Topeliukselle sallittu puheenvuoroa, niin on minun mahdotonta tässä nähdä muuta kuin suurimman suvaitsemattomuuden osotusta. Toiseksi N. Pr. paheksuu, että olin suvaitsemattomuuden esimerkiksi katsonut sen vähemmistön menettelyä, joka pari vuotta sitten täällä Helsingissä vastusti kolmannen luterilaisen kirkon rakentamista. Tunnettu asia on, että nykyiset kirkot kauvan aikaa ovat olleet riittämättömät tarvetta tyydyttämään. Jos se uuden kirkonrakennuksen ehdotus, joka vuosikymmenen ponnistusten ja rettelöiden perästä vihdoin seurakunnalle esitettiin olisi tullut hyljätyksi, niin uuden kirkon aikaan saaminen olisi ollut mahdoton epämääräisiksi ajoiksi. Niiden lukumäärä joiden, puuttuvan tilan tähden, täytyy juhlapäivinä kääntyä takaisin kirkon ovelta, ja jotka siis estetään ottamasta osaa jumalanpalvelukseen, olisi lisääntymistään lisääntynyt. N. Pr. sanoo, ett'ei vastustettu itse kirkonrakennusta, vaan ainoastaan «uuden miljoonakirkon rakentamista siinä suuruudessa ja stiilissä kuin piirustukset osottivat». S. o. vaikk'ei muita tarpeita varten juuri säästetä miljoonia, niin pitää kirkkoina tyytyä käyttämään yksinkertaisia barakkeja. Totta on, että nyt muutamien semmoistenkin hen-

kilöiden, jotka eivät käy kirkossa, täytyy ottaa osaa kustannuksiin. Mutta me kysymme: kumpiko sorto on pahempi: että toisen täytyy antaa muutamia markkoja hänelle vastenmieliseen tarkoitukseen, vaiko se että toinen estetään palvelemasta jumalaansa semmoisella tavalla, kuin hänen omatuntonsa vaatii? Me puolestamme pidämme jälkimäistä sortoa pahempana.

Tulen nyt toiseen päävastustajaani, hra A. M:iin. Hän lausuu aluksi kummastuksensa siitä, että «vaikka kaikki viranomaiset, jotka ovat asiata käsitelleet, vapaamieliset kuten kristillis- ja suomenmielisetkin» ovat katsoneet sääntöehdotuksen hyljättäväksi, on kuitenkin pidetty niin suurta melua asiasta. Tämä alku tuntuu minusta vähän naiivilta. En ollut todella aavistanutkaan hra A. M:n pitävän «viranomaisia» semmoisina auktoriteeteina, että häntä kummastuttaa, jos sanomalehdet joskus astuvat sitä vapaamielisyyden rajaa ulommaksi, mikä viranomaisten piirissä on edustettuna. Mutta se sikseen. Hra A. M. kaipaa kirjoituksessani tarkkaa määritystä siitä, mikä on suvaitsevaisuuden ja väliäpitämättömyyden (toleransin ja indifferentismin) erotus. Se suvaitsevaisuus, jota vaadin, on hänestä niin väliäpitämättömyyden näköinen kuin toinen vesipisara toisen. Ja hän kysyy: oliko Lutherin sotalaulu «Jumala onpi linnamme» suvaitseva perkelettä kohtaan? Oliko «Ihmisen poika» suvaitsevainen silloin, kun hän lausui fariseuksille: «te käärmeet, te kyykäärmetten sikiöt, kuinka te vältätte helvetin kadotuksen?» Onko suvaitsevaisuutta osotettava pahallekin ja väärälle?

Mitä tulee erotukseen suvaitsevaisuuden ja väliäpitämättömyyden välillä, olin siihen juuri viitannut lausuessani, että saattaa suvaita jonkun mielipiteen olemassa-oloa, kuitenkaan omistamatta sitä omakseen. Kosk'ei voi kaikkea yht'aikaa sanoa, olin jättänyt mainitsematta, mikä toki on selvää, ett'ei suvaitsevaisuus muita kohtaan suinkaan estä hartaasti ajamasta ihan toisia mielipiteitä kuin he, eikä ankarasti moittimasta sitä, mikä heissä on moitittavaa. Ei mitään suurta ole maailmassa tehty ilman palavaa intoa, eikä olisi kohtuullista siltä, joka taistelee jonkun aatteen edestä, vaatia yhtä kylmää tasapuolisuutta kuin historioitsijalta, joka jäljestäpäin arvostelee taistelevia.

Suuri erotus on siis olemassa suvaitsevaisuuden ja väliäpitämättömyyden välillä. Mutta mikä on sitten erotus edellisen ja suvaitsemattomuuden

välillä? Täytyy ensiksi erottaa käytännöllinen elämä, jossa ennen kaikkea on puhe ulkonaisista teoista, siitä henkisestä elämästä, uskonnon, tieteen ja taiteen elämästä, jolle ulkonainen teko on verrattain vähäarvoinen sisällisen, henkisen toimen rinnalla. Tämä jälkimäinen elämä on vapauden ja suvaitsevaisuuden varsinainen ala, edellisessä sitä vastoin pakon täytyy vallita paljoa suuremmassa määrässä. Tekoja kohtaan ei saa olla suvaitsevainen likimainkaan samaan määrään kuin ajatuksia ja vakaumuksia kohtaan. Suvaitsevaisinkin saattaa joutua semmoiseen tilaan, että hänen täytyy väkivallalla itsestään torjua oikeutta loukkaava rynnäkkö. Mutta se, joka tahtoo toisten vakaumukseen vaikuttaa, ei tule väkivallalla toimeen. Suvaitsevaisuudella on siis päätunnusmerkkinä juuri se, että ihminen huolellisesti välttää vetoamista mihinkään ulkonaiseen pakkokeinoon, saadakseen siten muita omistamaan hänen mielipiteensä. Toinen suvaitsevaisuuden tunnusmerkki on, että aina osotetaan kunnioitusta toisen persoonallisuutta kohtaan, silloinkin kuin häntä vastustetaan ja moititaan. Suvaitsevaisuus uskonnon asioissa näyttäytyy myös näissä kahdessa kohdassa: ensiksi ett'ei koskaan pyydetä apua fyysillisen vallan pitäjiltä — olipa sitten hallitukselta tahi kansanjoukon nyrkiltä — vakaumuksien levittämiselle, ja toiseksi että ankarimmassakin aatteiden taistelussa aina otaksutaan vastustaja järjelliseksi, syitä vastaanottavaiseksi olennoksi — siksi kuin vastustaja itse teoillaan osottaa tahtovansa siirtää koko taistelun aatteen kentältä pois väkivallan alalle. Valitettavasti kyllä ihmiset harvoin ovat vapaamielisiä muissa asioissa kuin niissä, joista eivät huoli, mutta tämä ei ole niinkuin pitää oleman eikä ole suinkaan välttämätöntä.

Tässä niinkuin muissa kohdissa on Kristus meille esikuvana. Hän ei käyttänyt sitä vaikutusvoimaa, joka hänellä oli rahvaan yli pakottaaksensa sen avulla kirjan-oppineet ja ylimmäiset papit tunnustamaan hänen Messias-arvoaan, kuten niin monta väärää Messiasta sekä ennen että jälkeen häntä koetti. Pikemmin hän tahtoi kärsiä kuoleman. Tosin hänkin joskus kovilla sanoilla kuritti vastustajiansa. Hra A. M. kysyy minulta oliko Kristus suvaitsevainen silloin, kuin sanoi heitä »kyykäärmetten sikiöiksi». Mutta hra A. M. lienee unohtanut, missä yhteydessä nämät sanat lausuttiin. Kristus selittää kohta, mistä syystä he olivat niin kovaa moitetta ansainneet. Se oli heidän suvaitsemattomuutensa, heidän vainoomishalunsa tähden. »Sentähden, katso, minä lähetän teille profeetat ja viisaat ja kirjan-oppineet, ja niistä te muutamat tapatte ja ristiinnaulitsette,

ja muutamat pieksette teidän synagoogissanne ja vainootte kaupungista kaupunkiin» (Matth. 23, 34). Hän huomasi jo heidän päättäneen samalla tapaa kohdella häntä itseäkin, jota he eivät voineet voittaa sanoilla ja syillä. Mutta jo näistä sanoista: «kuinka te vältätte helvetin kadotuksen?» ilmaantuu huoli vihollisten kohtalosta pikemmin kuin viha, hän suree sitä, että he oman sokeutensa kautta joutuvat siihen perikatoon, josta hän olisi tahtonut heitä pelastaa. Sitä rakkautta, joka hänessä oli vihollisiakin vastaan, todistavat myös ne sanat, jotka hän ristillä lausui: «Isä anna heille anteeksi, sillä ei he tiedä, mitä he tekevät». Kristus on siis kaikin puolin todellisen suvaitsevaisuuden ihanteena.

Lutherkin, vaikka joskus sattui tapahtumaan, että hän kiivaudessaan viskasi vastustajia vastaan haukkumasanoja, joita hän itse perästäpäin katui, oli kuitenkin uskonnollisen suvaitsevaisuuden ystävä. Ikuiseksi kunniaksi on hänelle oleva, että hän aina jyrkästi kielsi käyttämästä ulkonaisia mahtikeinoja puhdistetun opin puolustukseksi. Hän sanoo muun muassa: «saarnaaman pitää, kirjoittaman ja julistaman, mutta ei pidä hivuksista ketään vetämän, vaan pitää jättää se Jumalalle, ja antaa hänen sanansa yksinään vaikuttaa, ilman meidän myötävaikutustamme ja töitämme. Minkätähden? Sentähden ett'ei ole kädessäni ihmisen sydämet, kuten savenvalajan kädessä savi, että niitä voisin muodostaa mieleni mukaan, niinkuin Jumala pitää kaikkien ihmisten sydämet kädessään. En voi sanalla päästä kauvemmas kuin korviin, sydämeen en voi tulla. Ja koska siis en voi kaataa uskoa sydämeen, niin ei käy ketään siihen pakottaminen eikä tunkeminen, sillä Jumala tekee semmoista yksinään, ja saattaa Sanan eläväksi ihmisen sydämessä. Mutta pakosta syntyy ainoastaan silmänkääntämistä, apinoitsemista ja ihmissääntöä; josta sitten tulee tekopyhiä ja ulkokullatuita». — Minä puolestani luulen siis sen vaatimuksen, että kansalais-oikeudet tehdään riippumattomiksi määrätyn uskon tunnustamisesta suorastaan johtuvan siitä käsitystavasta, joka Kristuksella ja Lutherilla oli puheena olevassa asiassa.

Joka meidän maassamme puolustaa uskonvapautta ei suinkaan, niin kuin hra A. M. näkyy luulevan, sillä väitä kaikkia uskontoja yhtä hyviksi. Hän ei suinkaan kiellä luterilaisia pitämästä omaa uskoansa kaikkia muita parempana. Hän vaatii ainoastaan, että valtio lakkaisi antamasta luterilaisen kirkon jäsenille monopoolia eräisiin maallisiin etuoikeuksiin. Mitä luterilainen usko semmoisena siitä hyötyisi? Mutta sanotaan kenties; «*ne* hyötyvät

siitä, joita pakotetaan luterilaiseen kirkkoon kuulumaan». Niin — jos luterilaisuus olisi niitä uskontoja, jotka väittävät kaikkea autuutta mahdottomaksi ulkopuolella sen omaa piiriä, silloin ehkä voisi sanoa luterilaisen omantunnon vaativan, että pakkokeinoillakin koetetaan saada ihmisiä siihen piiriin, ja niin muodoin tehdä pelastus heille mahdolliseksi, vastoin heidän omaa tahtoansakin. Mutta luterilainen kirkko ei ole koskaan, niinkuin katoolinen, väittänyt itseänsä yksinään autuaaksi tekevän opin omistajaksi.

Puolustaaksensa kieltoa uskonvapauden yhdistystä vastaan hra A. M. käyttää vertausta. Jos, sanoo hän, tässä syntyisi yhdistys, jonka tarkoituksena olisi levittää sitä mielipidettä, ett'ei sovi valtiovaroilla auttaa ruotsalaista teaatteria, silloin «Nya Pressen» ja sen kanssa kaikki vapaamieliset nostaisivat hirveän hätähuudon fennomaanien julkihävyttömyydestä ja vaatisivat vaatimistaan, ett'ei hallitus anna vahvistusta mokomalle. Minä puolestani en huoli vaivata päätäni arvatakseni, mitä muut sanoisivat, koska minun tässä on puolustaminen ainoastaan omaa eikä muiden mielipidettä. Oma mielipiteeni, jota myöskin luulen «vapaamieliseksi», on, että jos Suomen kansalainen ja veronmaksaja on sitä mieltä, että valtiovaroja käytetään huonosti jossakin eri kohdassa, esim. ruotsalaisen teaatterin ylläpitämisessä, niin hallituksen ei suinkaan pidä tukkiman häneltä suuta kieltämällä häntä julki lausumasta mielipidettään. Ja jos tarpeelliseksi katsottaisiin varsinaisen yhdistyksen perustaminen tämän mielipiteen levittämiseksi, niin en minä ainakaan kehottaisi hallitusta kieltämään siltä lupaa, vaikka tosin erotus on olemassa tämän ja tuon uskonnonvapautta tarkoittavan yhdistyksen välillä siinä, ett'ei kukaan ole pakotettu muodollisestikaan kuulumaan mihinkään teaatterin takaajain joukkoon eikä joudu vaaraan kadottaa kansalais-oikeuksiaan, jos hän on vaikka kaikista maailman teaattereista huolimatta. Siihen katsoen hra A. M:n mieleen kuvatulla yhdistyksellä olisi vähemmän olemisen syytä kuin hra V. Heikelin perustamalla. Mutta, kuten sanottu, minä en kuitenkaan tahtoisi, että hallitus sen kieltäisi, jos se vaan tyytyisi siihen, että koettaa maltillisesti ja tyynesti levittää mielipidettään, koska minusta ylipäänsä pitää sallia semmoisia yhdistyksiä, joiden ohjelmassa ei ole mitään laitonta eikä yleistä järjestystä häiritseväistä. Hra A. M. sanoo: sillä tavoin hallitus antaa kannatusta keskinäisille puolueriidoille ja sitä se ei saa tehdä, koska «hallituksella pitää olla selvä käsitys siitä päämäärästä, johon se suuntaa». Mutta tämmöisestä periaatteesta tullaan siihen, että yhdistys-oikeus kokonaan riippuu hallituksen mielivallasta. Hra

A. M. edellyttää, että meidän hallituksemme, sallimalla jonkun seuran olla olemassa, omastakin puolestaan yhdistyy sen pyrintöihin. Me emme sitä usko. Mutta jos niin on, niin olisi kenties syytä tutkia, onko yhdistys-oikeus meillä määrätty tyydyttävällä tavalla. Se on kuten tiedetään ainoastaan hallinnollista tietä järjestetty, ja hallituksen lupaa vaaditaan uusien yhdistysten perustamiseen. Yhdistys-oikeutta varten on kultuurimaissa ylipäänsä kaksi vastakkaista periaatetta vallitsemassa: toinen että hallituksen edelläkäypää lupaa vaaditaan jokaisen julkisuudessa työskentelevän seuran perustamiseen; toinen, joka tavataan Englannissa ja muissa vapaissa maissa, ett'ei semmoista lupaa tarvita, vaan että yleinen laki määrää ne ehdot, joita noudattamalla kaikkien kansalaisten sallitaan yhdistyksiä perustaa. Jokainen yhdistys saa pysyä häiritsemättä niin kauvan, kuin se on rikkomatta tätä lakia vastaan. Puolestani katson jälkimäistä perus-aatetta edellistä suotavammaksi.

Olin edellisessä kirjoituksessani epäillyt, että aiotun yhdistyksen vahvistaminen hallituksen puolelta olisi aikaan saanut mormoonien, jesuiittain y. m. tuloa maahamme, koska hallitus vast'edeskin tulisi kieltämään suostumustaan semmoisilta uskokunnilta, joiden olemassa-olo sotisi meidän lakejamme vastaan. Tämä lauselmani on antanut hra A. M:lle aihetta pitkään filosoofilliseen väittelyyn. Hän kysyy, mitä minä »valtiolla» ymmärrän? Itse hän, vedoten J. V. Snellmaniin, sanoo valtiota yksilöjen »yhteiseksi toiminnaksi, tapain, lakien ja kansallishengen muodostamiseksi.» Valtiolla ei siis voi olla muuta siveellisyyttä eikä muuta kansalaislakia kuin se, joka valtion yksityisissä jäsenissä muodostaa heidän yhteisen käsityksensä oikeasta ja todesta. Kun nyt perustetaan yhdistys uskonvapauden aatteen edistämiseksi *ilman mitään rajoitusta*, niin saattaa tapahtua, että sen todellakin onnistuu luulotella Suomen kansalle rajattoman uskonvapauden tarpeellisuutta. Sillä tavoin, arvelee hra A. M., muuttuisi Suomen kansan koko siveellinen katsantotapa ja sen kautta vähitellen laitkin; laeistamme poistettaisiin mormoonien hyväksi monivaimoisuuden kielto ynnä kaikki muut kiellot, jotka nyt estävät kaikkein hulluimpien ja rikollisimpien uskonnollisten lahkokuntien tänne tuloa. Semmoinen tuhoa tuottava laviini saattoi hra A. M:n mielestä syntyä tuosta pienestä liikkeeseen pannusta lumipallosta! Olihan siis parasta, että viranomaiset aikaiseen estivät nämät hirmut, kieltämällä alussa jo koko yhdistyksen.

Koska jo olen myöntänyt yhdistyksen säännöt muodollisesti vaillinai-

siksi siinä kohden, ett'ei tarkoitusta ollut tarpeeksi määrätty, ja että sentähden hallituksella oli syytä sääntöjen hylkäämiseen niiden nykyisessä muodossa, niin koko tämä juttu oikeastaan ei koske minua. Mutta en voi olla lausumatta kummastustani muutamista siinä olevista kohdista. Ensiksi minua suuresti kummastuttaa, että hra A. M. vetää puolustukseekseen J. V. Snellmanin, vaikka hän oli koko valtiokirkkolaitoksen jyrkkä vastustaja ja uskonvapauden puolustaja, kuten hänen teoksestaan «valtiosta» selvästi näkyy. Koska siis Snellmanin valtiokäsitys ei ollenkaan ollut yhdistymätön uskonvapauden kanssa, kuinka se voi olla yhtäpitävä hra A. M:n käsityksen kanssa? Hra A. M. jättää kokonaan huomaamatta sen tähdellisen erotuksen, jonka Snellman oppi-isänsä Hegelin mukaan teki *valtion* ja n. s. «kansalais-yhteiskunnan» (medborgerliga samhället) välillä, jossa jälkimäisessä yksilöillä pitää oleman vapaa, valtiosta suhteellisesti riippumaton vaikutusala, ja johon m. m. uskokunnatkin kuuluvat.

Mutta onpa tarpeetonta tässä sen laveammin kiistää hra A. M:n valtiokäsityksestä, koska minä tietysti myönnän, mitä hän tässä oikeastaan tahtoo todistaa, nimittäin että lainsäädännön ja hallinnon pitää riippuman ja ajan pitkään aina riippuukin kansan yleisestä siveellisestä katsantokannasta. Mutta kummallisilta näyttävät minusta hra A. M:n siitä johtamat päätökset. Hän kysyy: «millä oikeudella valtio määrää muutamia 'siveellisyyssääntöjä' iankaikkisesti pysyväisiksi? Totta kai tuo valtion siveellisyyskin on oleva kehityksen alainen. Entä jos monivaimoisuus olisikin tulevaisuuden siveellisyys! Entä jos Proudhon on oikeassa, kun hän väittää, että omaisuus on varkautta». — Niin — minkä tähden valtio määräisi muutamia siveellisyyssääntöjä iankaikkisesti pysyväisiksi? Hulluahan se minustakin olisi, jos valtio rupeaisi semmoista julistelemaan. Ei järjellinen lainsäätäjä koskaan säädä mitään iankaikkisesti pysyväiseksi, vaan ainoastaan toistaiseksi, s. o. siksi kuin lainsäätämisvallat tulevat toiseen vakaumukseen. Siveelliset ja oikeuskäsitteet kehkeytyvät kieltämättä aikaa myöten, eikä kukaan voi sitä estää. Mutta juuri sen vuoksi onkin ihan turhaa vaatia hallitukselta, että se tukahuttaa semmoisenkin uskonvapauden, joka soveltuu *nykyajan* ajatuskantaan, estääkseen ett'ei vastainen aatteenkehkeytys saattaisi käydä suuntaan, jota nyt pidetään vaarallisena. Sillä tavoin voisi helposti puolustaa mitä aate- ja lausumissortoa tahansa. Hallinnollisten toimenpiteiden arvostelemisessa pitää asettua nykyisyyden kannalle. Laeissamme löytyy nykyään sääntöjä, joissa ilmestyy kansamme nykyinen katsantokanta, esim.

monivaimoisuuden ja murhan kiellot. Niin kauvan kuin nämä lait ovat olemassa voi syystä otaksua, että hallituksemme tulee kieltämään semmoiset uskonnolliset lahkokunnat, joiden uskoon kuuluu mainittujen lakien rikkominen, että se siis tulee kieltämään esim. mormoonilaisuuden sekä tuon intialaisen Thug-nimisen lahkokunnan, jonka jumalanpalvelukseen kuuluu ihmisten murhaaminen Siiva-jumalan kunniaksi. Mutta turhaa on koettaa ottaa tulevaisuuden lainsäätäjiä ja hallituksia meidän holhouksemme alle. Siihen emme toki kykene. Antakaamme siis heidän hoitaa omat asiansa ja omasta päästänsä määrätä, kuinka suuren vapauden he luulevat voivansa myöntää tulevaisuuden uskokunnille.

Jos todellakin niin on, kuin hra A. M. pitää mahdollisena, että rajatonta uskonvapautta puolustava yhdistys kykenisi luulottelemaan Suomen kansaa ynnä sen hallitusta ja lainsäätämisvaltoja, että nykyisissä laeissamme vallitseva siveellinen katsantotapa on peräti väärä, niin totta kai tämä katsantotapa lepäisi hyvin heikolla pohjalla. Silloin otaksutaan, että yhdistyksellä on varalla hyvin tukevia syitä rajattoman uskonvapauden puolustamiseksi, vaikk'ei saa niitä esiintuoda. Mutta jos todellakin niin on, niin olisi kai parasta, että annettaisiin lupa niiden esittämiseen, jotta muut ihmiset saisivat ne kuulla.

Minä puolestani, vaatimatta ollenkaan itselleni profeetan arvoa, olen sitä mieltä, ett'ei kansamme siveellinen käsitys koskaan tule muuttumaan semmoiseksi, kuin hra A. M. pelkää. Sillä vaikka tuo käsitys tietysti aikaa myöten muuttuu, niin on vahva sulku olemassa, joka pitää muutoksen määrättyjen rajojen sisällä. Tämä sulku on *asiain luonto.* Kaikkina aikoina ihmiset epäilemättä tulevat pitämään hyvänä ja kiittämään semmoista toimintatapaa, joka on omiansa yleistä hyvää, kaikkien onnea edistämään, sekä pitämään pahana ja rankaisemaan semmoista toimintatapaa, joka on omiansa yleistä hyvää vahingottamaan. Tosin olojen muuttuessa yleisen hyvänkin ehdot saattavat johonkin määrin muuttua ja kun ihmiset sen huomaavat, niin heidän käsityksensä oikeasta muuttuu. Mutta en usko mahdolliseksi, että sivistyskansat koskaan tulevat havaitsemaan yleisen hyvän sallivan sitä, että toinen vapaasti saa lyödä toisen kuoliaaksi, tahi että monivaimoisuus on yksivaimoisuutta parempi. Päinvastoin tulee kokemus varmaankin yhä enemmän näyttämään, että monivaimoisuus kumoo yhdenvertaisuuden miehen ja vaimon välillä jälkimäisen vahingoksi, ja siten tekee vaimon onnettomaksi ja miehen huonoksi. Mahomettilaisetkin rupea-

vat jo tätä asian luontoa käsittämään ja itämaissa monivaimoisuus katoamistaan katoaa. Enkä liioin usko sitäkään, että Proudhon kerran pääsee voitolle, ainakaan pidemmäksi ajaksi, koska yksityis-omaisuuden poistaminen muuttaisi yhteiskunnan suureksi kasarmiksi, jossa ihmiset menehtyisivät ikävyyteen. Sanalla sanoen, asiain oma laita ja kokemus niistä kärsimyksistä, jotka syntyvät, jos rikotaan sitä vastaan, pitävät kyllin huolta siitä, ett'eivät muutokset ihmiskunnan siveellisessä ja oikeudellisessa käsityksessä voi ylen paljoa etääntyä siitä, mikä itsessään on oikeaa, s. o. mikä todellakin on ehtona yleisen hyvän saavuttamiseen.

Mutta hra A. M. sanoo edelleen, ett'ei mitään uskonnosta riippumatonta siveellisyyttä ole olemassa. Hän osottaa, kuinka eri kansoissa siveellinen käsitys on muodostunut erilaiseksi heidän uskontonsa mukaan ja kysyy: «mikä siis lienee tuo siveellisyys, joka on jokaisesta uskonnosta riippumaton, mikä se siveellinen järjestys, jota valtio ylläpitää silloinkin, kun se on uskonnosta ja uskottomuudesta väliäpitämätön? Kyllä mar yksi ainoa: tottele ja suorita verosi!» Tässä hra A. M. sekoittaa yhteen totta ja väärää. Totta on, että vuorovaikutus on olemassa kansojen siveellisen kannan ja heidän uskontonsa välillä, ja että siis jälkimäinen vaikuttaa edelliseenkin. Tämä vaikutus on parempi tahi huonompi sen mukaan, mimmoinen uskonto on. Mutta liikaa on sanoa, ett'ei mitään uskonnosta riippumatonta siveellisyyttä voi olla. Kuinka selitettäneekin sitä ilmiötä, jota sanotaan «siveellisyydeksi», niin se selitys ainakin jää riittämättömäksi, joka sanoo: uskonto on sen ihmisessä synnyttänyt. Siksi että joku käsky todellakin tulee «siveelliseksi» käskyksi eli semmoiseksi, joka ihmistä velvoittaa eikä ainoastaan pakota, vaaditaan ennen kaikkea, että ihminen itse huomaa ja käsittää sen oikeutetuksi. S. o. hänen oman järkensä elikkä omantuntonsa (joka ei muuta ole kuin praktillinen järki, ilmestyvä tunnon muodossa) täytyy hänelle antaa juuri sama käsky — silloin vasta se on häntä sisällisesti sitovainen, eikä ainoastaan ulkonaisesti pakottavainen. Tämä se on, jota filosoofein on tapana sanoa «siveellisyyden autonomiaksi» (itsenäisyydeksi). Kristin-uskokin myöntää, ett'ei Jumala ole antanut lakiansa ihmisille ainoastaan ulkonaisena käskynä, vaan että hän myös on kirjoittanut sen sisällisesti ihmisen sydämeenkin. Ja sen vuoksi ihminen, kun hän on selvempään tajuntaan päässyt, ei määrää siveellisten käskyjen arvoa uskonnon mukaan, vaan päin vastoin uskonnon arvoa siitä, mimmoisia sen siveelliset käskyt ovat. Ja koska niin on, niin on uskottomallekin

yksilölle mahdollista saavuttaa jonkunmoinen siveellisyyden määrä. Tosin hän ei saavuta täydellistä siveellisyyttä, eli pyhyyttä, ja siitä ei tässä ole puhettakaan, mutta hän voi saavuttaa sen, jota teoloogien kielessä sanotaan «maalliseksi» eli «luonnolliseksi vanhurskaudeksi» (borgerlig rättfärdighet). Ja tämä se on, jonka olemassa-olo valtion jäsenissä on välittömänä ehtona valtion kunnossa pysymiseen.

Tästä kuitenkaan ei ollenkaan seuraa, että uskonnon olemassa-olo olisi valtiolle yhdentekevä. Onhan tälläkin asialla kaksi puolta. *) Sillä vaikka maallinen siveellisyys onkin yksilölle mahdollinen ulkopuolella uskontoa, niin on kuitenkin uskonnon, tahi oikeammin sanoen niiden korkeampien uskontojen, joita sopii «siveellisiksi» (eetillisiksi) nimittää, olemassa-olo maallisellekin siveellisyydelle hyödyksi. Uskonnon puute koko kansassa tulisi epäilemättä ennen pitkää alentamaan sen siveellistä kantaa. Tämän osottaa kokemus eikä sitä olekkaan vaikea selittää. Tällä en tarkoita niin paljon sitä, että uskonto antaa siveellisille käskyilleen enennettyä voimaa, rangaistuksia uhkaamalla ja palkkaa lupaamalla — sellaiset vaikuttimet ovat puhtaasti siveelliseltä kannalta epäiltävää laatua, ja niitä käy puolustaminen ainoastaan siten, että ne pedagoogisina apukeinoina saattavat olla tarpeellisia tukemaan ihmisten ensimmäisiä horjuvia askeleita siveellisyyden tiellä. Mutta korkeammaltakin kannalta on uskonto siveellisyyttä edistäväinen. Kun ihminen pyrkii hyvän toteuttamiseen, niin hän voimakkaasti jatkaaksensa työtään tarvitsee vakaumusta siitä, että se voi onnistua, s. o. että maailman järjestys ylipäänsä sallii ja takaa hyvän lopullisen toteutumisen. Mutta tämän vakaumuksen hän saa uskonnolta, joka tekee hänet varmaksi siitä, että luonnollisen ja henkisen maailman järjestys on sovitettu jonkun korkeimman tarkoituksen saavuttamiseksi, johonka tarkoitukseen jollakin tapaa sisältyy tuntevien olentojen hyvin vointi ja onnellisuus. Vihdoin kristin-usko vahvistaa ja syventää siveellisyyden, aikaansaaden ihmisessä sen sisällisen uudistumisen, joka vapauttaa hänet synnin

*) Hra A. M. paheksuu, että minun aina on tapana katsella asioita niin „toiselta" ja „toiselta" puolelta, että „johdatusta kaipaava lukija" saa kirjoituksistani niin vähän tulosta. Mutta mitä minä siihen voin, että asiat tässä maailmassa enimmiten ovat monipuolisemmat ja mutkallisemmat, kuin mukavuutemme oikeastaan sallisi? Minä puolestani pidän parempana, että „johdatusta kaipaava" kanssa-ihminen saa tyytyä vähäiseen tulokseen, kuin että hän johdetaan semmoiselle katsantokannalle, jolta hän näkee asiat toisellaisina, kuin ne ovat.

vallasta ja häneben tuopi sen specifillisen kristillisen siveellisyyden, joka on uskon hedelmänä ja johon «maallinenkin vanhurskaus» on käsitettynä — olkoon vaan vähemmän arvoisena osana. Siveellisyyden irroittaminen sen luonnollisesta yhteydestä uskonnon kanssa olisi siis haitaksi edellisellekin. Ja yksilön siveellisyys uskottomassa kansassa, vaikka mahdollisena, tulisi itse teossa yhä enemmän poikkeukseksi. Kun niin sanoakseni yleinen siveellinen ilmakehä yhä huonontuisi, kun ne jalostuttavat vaikutukset, joita kansan uskonto nyt välillisesti tekee uskottomaankin yksilöön, lakkaisivat, kävisi tämän yhä vaikeammaksi pysyä puhtaana. Ja niin muodoin uskonnon häviö kansassa, aikaansaaden maallisenkin siveellisyyden alentumista, olisi valtion järjestykselle suureksi haitaksi. Ei valtio ajan pitkään pysy pystyssä paljaan pakon avulla; ei *kaikkia* käy pakottaminen, sillä kuka silloin pakottaisi? Tarvitaan hyvää tahtoakin kansalaisten puolelta yleisen hyvän edistämiseen, tarvitaan vapaaehtoistakin lainkuuliaisuutta sekä isänmaanrakkautta. Sanalla sanoen tarvitaan valtion kunnossa pysymiseen tuota «maallista vanhurskautta», ja se käsittää paljoa enemmän kuin vaan «totella ja maksaa veronsa», se käsittää ylipäänsä kaikki, mikä tekee ihmisen kunnon kansalaiseksi. Koska uskonto, taikka oikeammin sanoen muutamat uskonnot, vahvistavat tätäkin, valtiota likimmin koskevaa siveellisyyden lajia, niin valtiolla on täysi syy turvata nämät uskonnot ja puolustaa niitä loukkauksia, sortoa ja vainoa vastaan. Valtio (s. o. valtion jäseninä toimivat kansalaiset) siis ei saa olla «väliäpitämätön uskonnosta ja uskottomuudesta», kuten hra A. M. sanoo, koska on valtiolle suotavaa, että uskonto on olemassa siveellisyyttä edistävänä voimana kansalaisten sydämessä. Jyrkkä «kirkon ja valtion eroaminen», niin käsitettynä, ett'ei toinen huolisi ollenkaan mitään toisesta, siis ei olisi puhtaalta liberaaliseltakaan kannalta toivottava.

Tässä nyt luulen olevani samaa mieltä kuin hra A. M. Mutta me eroamme toisistamme kokonaan siinä, että *hän* luulee uskonvapauden välttämättömästi hävittävän uskonnon ja siten kaiken sen jalostuttavan vaikutuksenkin, minä sitä vastoin luulen uskonnon hyötyvän uskonvapaudesta. Hra A. M. väittää, että valtion ylläpitääksensä sitä maallista siveellisyyttä, joka on valtion pysymisen ehtona, pitää antaa *yhdelle* määrätylle uskolle — meidän maassamme luterilaisuudelle — monopooli-oikeuden, vaatimalla valtion jäseniltä, että he kuuluvat tähän uskontoon, sillä uhalla että muuten eivät saa nauttia täydellisiä kansalais-oikeuksia. Kun hra A. M. ottaa todistaaksensa, että siveellisyys on «uskonnosta» ylipäänsä riippuvainen,

että uskonnon häviö vahingottaisi siveellisyyttäkin, niin hän, ranskalaisen sananparren mukaan, «lyö sisään avonaisen oven». En minä ainakaan ole koskaan sitä kieltänyt. Vaan hra A. M:n pitäisi todistaa, että luterilainen usko on ainoa, joka Suomen kansalaisissa voi ylläpitää semmoista «maallista vanhurskautta», joka on tarpeellinen Suomen valtion kunnossa pysymiselle. Sitä hra A. M. minun tietääkseni ei ole tehnyt. Ja kuinka hän voisikaan sitä tehdä? Miks'ei katoolilaisuus, unitaarisuus, jopa Mooseksenkin usko olisi riittävä semmoista siveellisyyttä synnyttämään, koska on kieltämätön tosiasia, että kunnon ihmisiä löytyy yltäkyllin näiden uskontojen tunnustajien joukossa, ja vieläkin että meidän omassa maassamme löytyy paljon tunnollisia kansalaisia ja kelpo virkamiehiä, jotka uskovat paljoa vähemmänkin, kuin mitä näissä uskonnoissa uskotaan? Ja onko kokemus osottanut, että niissä maissa, joissa uskonvapaus on olemassa, esim. Englannissa ja Yhdysvalloissa, siveellinen kanta olisi juuri sen kautta alentunut? Eikä siinä kyllä. Useat hartaat kristin-uskon ystävät väittävät, että monopoolijärjestelmä heikontaa uskonnon vaikutusvoiman ihmisten sydämiin, tehden sen ulkonaisen muodon ja hengettömän tottumuksen asiaksi, kun sitä vastoin vapaa kilpailu tekee uskonnon eläväksi voimaksi ihmisessä. Heidän mielestään siis Lutherin-uskokin, kadottaessaan yksityis-oikeutensa Suomessa, saisi suuremman eikä vähempää voimaa sen kansan yli, ja aikaa myöten valtiokin siveellisenä laitoksena saisi siitä enemmän apua kuin nyt. Nämät väitteet hra A. M:n pitäisi kumota, muuten hänen iskunsa eivät satu siihen, johon tähtäävät.

— — —

Toinen asia on periaatteiden selville saaminen, toinen on niiden soveltuminen olevaisiin, historiallisiin oloihin. Hra A. M. on periaatteelliselta kannalta vastustanut minun mielipidettäni uskonvapaudesta ja minä olen myös periaatteelliselta kannalta koettanut sitä puolustaa. Koska katson uskonvapauden ja suvaitsevaisuuden aatetta oikeaksi, niin minä tietysti myös toivon, että se laissamme toteutuisi. Mutta siitä ei seuraa, että vaatisin äkillisiä mullistuksia kohta toimeenpantaviksi nyt olevissa laeissa. Päin vastoin myönnän, että jos lainlaatimisessa aina on meneteltävä varovasti ja maltillisesti, niin on se erittäin tärkeätä uskontoa koskevissa asioissa. Tarpeetonta, jopa haitallistakin olisi koettaa hetimiten aikaansaada parannuksia, joille yleinen mielipide ei ollenkaan ole kypsynyt. Äsken valtiopäivillä hyväksytty eriuskolais-laki tosin ei sisällä likimainkaan

kaikkea, mitä periaatteelliselta kannalta olisi suotava, mutta vastannee sitä, mikä nykyisissä oloissa on mahdollista saavuttaa, ja olisi, jos siitä laki tulee, ainakin askel eteenpäin oikeaan suuntaan. Löytyypä yksi seikka, joka on omiaan kehottamaan jokaista Suomen kansalaista tarkimpaan punnitsemiseen, kun tulee puheeksi luterilaisen kirkon nykyisen aseman muuttaminen meidän maassamme. Kuten tiedetään, katsellaan tätä nykyä eräältä taholta hyvin karsain silmin valtiollista erikois-asemaamme ynnä kaikkea, joka voi sitä vahvistaa. Mutta luterilainen valtiokirkkokin on niitä laitoksia, jotka yhdessä muodostavat Suomen kansan erikois-aseman. Sopii muistaa, että suuren naapurimaamme valtiokirkko nykyään osottaa vilkasta vaikutusta, joka m. m. osottautuu siinä, että eteläpuolella Suomen lahtea lukuisat Lutherin kirkon tunnustajat luopuvat uskostaan kääntyäksensä toiseen. Semmoisissa oloissa kysymys Lutherin kirkon asemasta maassamme ei ole ainoastaan uskonnollista ja kirkollista, vaan myöskin valtiollista laatua, ja sitä ratkaistaessa on vaarin otettava sekin, ett'ei muutosta tehdä semmoisella tavalla, joka avaisi oven vähemmän suotaville valtiollisille vaikutuksille.

Mutta vaikk'ei siis mikään jyrkkä lainmuutos nyt ole mahdollinen, eikä suotavakaan, niin on kuitenkin sekä mahdollista että välttämätöntä, että jo raivataan tietä tuleville lainparannuksille. Ja sitä varten pitää valmistaa yleistä mielipidettä selittämällä sille uskonvapauden ja uskonnollisen suvaitsevaisuuden varsinaista laatua, josta, valitettavasti kyllä, suurella kansamme osalla vielä on hyvin hämärä käsitys.

Th. Rein.

Ruiskahvi.

Pohjanmaalla se oli ensiksi syntynyt tuo aate ja sieltä mahtavana virtana vierinyt yli kaiken Suomen niemen.

Nimittäin ruiskahvi-aate.

Se oli vaikuttanut kaikkiin kansanluokkiin, voittanut alaa »syvissä riveissä» ja läpitunkenut nekin kerrokset, jotka pinnemmalla kelluvat. Luonnollisesti. Sillä uusilla aatteilla on aina vastustamaton, mukaansa tempaava voima.

Ja nyt se oli päivän polttavana kysymyksenä puheessa ja käytännössä Ahmaistenkin kirkolla.

Siellä oli tuota aatetta käytäntöön panemaan ensiksi ruvennut kansakoulun-opettajan rouva, sitten sitä oli — koetteeksi vain — yritetty lukkarissa ja siltavoudissa, ja sen jälkeen oli siihen ryhdytty muutamissa isommissa taloissa, joissa jo oltiin toisista siksi edellä, jotta niissä saattoi huoletta käydä uusiin rientoihin käsiksi, — välipä tästä, jos muut pienemmät vähän veistelivätkin.

Mutta vasta vauhtinsa sai Ahmaisissa ruiskahviliike, kun sitä tunnetulla innollaan ja taidollaan rupesi ajamaan valtiopäivämies, esitellen tämän liikkeen syvempää, jalompaa, suorastaan isänmaallista tarkoitusta, jonka eteen kyllä ansaitsee panna sekä voimia että uhrauksia. Väsymätön oli hän kehottamaan ja kertomaan — hän oli aina väsymätön puhuessaan köyhän kansansa eduksi — ja hänen menestyksensä olikin suuri, kun häntä vielä kansakoulun-opettaja kannatti kaikilla niillä apuneuvoilla, joita tieto antaa. — Kohta keitettiin niinhyvin nimismiehessä ja henkikirjurissa, kuin melkein kaikissa kirkonkylän pikkutaloissa ja mökeissä pelkkää ruista.

Julkisesti tuota liikettä ei kukaan uskaltanut vastustaa. Mutta äänetön vastustus löytyi kumminkin, salakähmäinen, ja sehän se olikin kurjinta. Tämän vastustuksen laajuutta, sen voimaa ja kestävyyttä punnittiin tarkoin Antinpäivänä lukkarissa.

Sinne oli kylän rahvasta lukuisasti saapunut, ja kaikki tahallaan edeltäpuolisen, koska tiesivät, että nyt ensi kertaa suuremmassa, yleisessä kestissä ruiskahvia tarjotaan. Eipä siis kumma, jos keskustelu enimmäkseen pysyttelikin tämän nuoren, suositun kysymyksen seutuvilla. Kaikenlaiset muut kylänjuorut ja torat unhottuivat. Valtiopäivämies — hän oli myös kunnan esimies —, joka ei ollut seurustellut lukkarissa, sitten kun tämä viime keväänä oli uskaltanut vastustella häntä kuntakokouksessa, saapui ystävällinen hymy huulillaan, ja nimismiehen ja henkikirjurin rouvat unhottaen täsmälleen vuoden vanhan kinansa tervehtivät toisiansa lämpimästi. Kauniiseen sopusointuun yhdisti kaikkia sama innostus, pienenmoiset kylmyydet ja katkeruudet lääkitsi se pois sydämistä, sillä kun nyt ryypättiin ruiskahvia vehnäsen kera, niin tunnettiin selvästi, ett'ei siinä ollut kysymyksessä paljas nautinto, mutta myöskin aate.

— Todenteolla, sanoi kansakoulun-opettajan rouvalle valtiopäivämiehen emäntä — häntä ei rouvaksi sanottu — tämä maistuu verrattomasti

paremmalta kuin mitkään ostokahvit. Onhan tämä vain puhdasta . . . ? Hän kääntyi kanttorin rouvan puoleen.

— Ihan selvää kotipellon ruista, vakuutti tämä. Ottakaa vehnästä . . . no enemmän.

— Kiitoksia, riittää jo. — Ja kun ei ennen ole hoksannut kukaan . . .

— Sanokaas muuta, puuttui puheeseen kansakoulun-opettaja, jonka rouva oli Ahmaisissa aatetta alkanut, olisipa luullut jonkun jo ennen ymmärtävän . . .

— Vaikka muistan minä ennen lapsuudestani, että naurettiin, kun muutamin paikoin polttivat ruista kahvinsa jatkoksi, vaikka ei sitä toki humalaveessä liottaneet.

— Niin, siinäpä se onkin erotus.

Siltavouti laski kuppinsa pöydälle ja kumarsi. — Suuri kiitos. Ja tuskin ne sitä nytkään edes kaikin paikoin hoksaavat, ja miks'ei ne hoksaa, mutta eivät tahdo. Tuollakaan Leskelässä ei kuuluta uhallakaan pantavan murustakaan ruista.

— Entä Kelalassa?

— Kuuluvat vain sanovan, että on sitä heillä toki siksi vielä varaa, että suovat kupillisen puhdasta kahvia itselleen ja palkollisilleen.

— Niin, onhan sitä varaa velkaisella. — He, he! sille naurettiin ja toinen kuppi tarjottiin ja juotiin.

— Entäpäs nämä Tyynölän vanhat mamsellit, ei suinkaan nekään . . ?

— Niistä nyt ei puhettakaan, vanhat piiat, ikuiset kahvin särpijät!

— Eihän siitä semmoisille apua. Mutta kun monet mökkiläisetkään eivät muuta kun paljaissa ostokahveissa pysyvät.

— Ne on juuri meidän kauppamiehet, jotka heitä pilaavat, selitti lukkari. Koettavat aina kahdenkesken tehdä pilkan-alaiseksi koko puuhaa, ja sen puoltajia.

— Mutta tiedetäänpä se, mistä syystä he sen tekevät, virkkoi siihen valtiopäivämies, eikä ne syyt juuri kauniita ole. Sinne uhkaavat jäädä makasiineihin happanemaan ja rottain ruo'iksi koko heidän syksyllä tuottamansa runsas kahvivarasto, käsistä on luikahtaa sekä pääoma että voitto, eikäpä siis kummakaan, että he koettavat kaikilla epätoivon yrityksillä taistella tätä nuorta liikettä vastaan, ja tappaa se jo kehtoonsa. Mutta turhaan potkivat tutkainta vastaan.

— Turhaan, todisti kauppias Tuppurainen, jolta lukkari, henkikirjuri

ja nimismies ostivat tavaransa. Hän oli jo ajoissa myönyt kaiken kahvivarastonsa polkuhinnasta naapuripitäjän kauppamiehille — siellä ei ollut liike vielä aivan laajalle levinnyt — ja pannut puotinsa ikkunaan ilmoituksen, että «valmiiksi paahdettua ruiskahvia on myötävänä 10 pennillä naulalta». — Turhaan, sillä kuka hullu nyt enää ostaisi ulkomaan sotkuja, kun parempaa kahvia kasvaa oma pelto, kotipelto.

— Syrjäkyläläiset sitä vain taitavat enimmäkseen ostaa, tiesi nimismies.

— Ja oletteko kuulleet hullumpia! jatkoi hänen rouvansa, sanovat muka Jumalan viljan tärväämiseksi, jos kotipellon ruista kahviksi paahdetaan.

— Sitä taikuutta! — Lukkarin rouva löi käsiään yhteen. — Mutta eikö maistu rouvalle vielä . . . no ottakaa, kotikahvia!

— Kiitoksia, enpä jaksaisi, vaan koska se on niin hyvää . . . Hän otti kolmannen kupin.

— Niin, pimeys on vielä suuri kansassamme, puhui valtiopäivämies. Ei ymmärrä se omaa etuaan. Sitä täytyy vähitellen valistaa: ei merta pisaroitta soudeta. Ja meidän on velvollisuus sitä neuvoa esimerkeillä ja sanoilla, ja senhän teemmekin mielellämme, kun siten voimme hyödyttää kansaamme ja isänmaatamme.

Ja henkikirjurinkin rouva otti kolmannen kupin hyvällä omallatunnolla. Siitä ei ollut paljasta nautintoa, siinä oli aate.

— Ka, rovastihan sieltä ajaa röökynöineen, ilmoitti muudan, ja kaikki kiiruhtivat ikkunoihin. Oli se ilmoitus vähän omiaan innostusta laimentamaan. Kaikki näet tiesivät, että pappilassa rehotti vielä vanha, tuhlaavainen ulkomaan kahvin juonti, ja siinä se juuri oli suurin syy, miks'ei syrjäkyläläiset yhtyneet uuteen aatteeseen, koska siihen vastoin pappilan esimerkkiä eivät täysin voineet luottaa ne, jotka eivät kyenneet asioita itsenäisesti arvostelemaan. Ja valtiopäivämies tiesi kyllä, kuinka kiihkeästi papisto aina vastustaa kaikkea uutta, olkoon hyvää tai huonoa, niin että sieltä päin siis ei ollut odotettavinakaan kannatusta tuolle nuorelle liikkeelle.

Sentähden menikin rovastin tultua mieliala vähän jäykäksi. Täytyi ruveta puhumaan muista asioista, mutta se ei oikein luistanut. Juopa tuntui olevan välissä. Ja kun kohta erottiin, niin monikin nyt vasta ymmärsi valtiopäivämiehen sanat: ei merta pisaroitta soudeta.

Mutta pappilankin nuorista neitosista oli jo kauvan tuntunut raskaalta tuo muista kyläläisistä eroava asema kahvikysymyksessä. Neiti Augusta, joka paljo seurusteli nimismiehessä, oli siellä sekä aatteellisesti että käy-

tännöllisesti imenyt itseensä ruiskahvin jalon tarkoituksen, ja jo viikkokausia oli hän mielessään hautonut päätöstä heittää kotonaan pois koko kahvin juonti. Ainoastaan äidin huomautukset, että moisesta mielen-osotuksesta toisinaan isä suuttuisi, olivat pidättäneet häntä päätöstään toimeenpanemasta. Ruustinnan itsensä tosin tiettiin salaisesti kallistuvan samaan suuntaan, mutta julkisesti ei hän koskaan tehnyt mitään vastoin herransa ja miehensä tahtoa. Ja rovasti itse oli pysyttäynyt kamalan äänettömänä koko asiasta; jos siitä puhumaan ruvettiin, käänsi hän vakaana ja vaiti ollen selkänsä.

Vaan kun hän eräänä iltapäivänä astui ruokasaliin päivälliskahville, huomasi koko kokoontunut perhe, että jo on jotain tekeillä. Eikä kukaan sanaakaan virkannut, ennenkuin rovasti vetäistyään piipustaan pari sakeata savua rykäisi ja lausui:

— Minä olen jo vanha mies, eikä ole minun asiani siis enää sekautua niihin uusiin tuumiin, joita tässä maailmassa milloin miltäkin kolkalta esiintyy.

Neiti Augusta huokasi: niinkö siis!

— Mutta kumminkin olen kykenevä omistamaan uusistakin sitä, mikä on todella järkevää ja hyvää, ja minä tunnen velvollisuutenikin sen esimerkin tähden, jota olen muille osottamaan asetettu.

Rovasti vetäisi taas arvokkaasti pari henkisavua, ja jatkoi hetkisen syvän äänettömyyden jälkeen: ja minä toivon, ett'ei tästä hetkestä meidän talossa käytetä kahviksi muuta kuin ruista, pelkkää kotipellon ruista. Minä toivon sen ja tiedän, että tahtoni täytetään.

Rovasti loi tuiman ja päättävän katseen ympärilleen, nousi, kuppiin koskematta, ja astui vakavin askelin ulos huoneesta. Hän tiesi, että hän oli uhrannut jotakin isänmaan alttarille.

— Oi kun hän on hyvä, tuo isä. Lähden heti häntä suutelemaan. Neiti Augusta riemusta hypähteli.

— Niin lähdetään, minä myös, puheli nuorempi syleillen sisartaan.

— Älkää menkö, neuvoi äiti, ei isä pidä semmoisesta. Menkää mieluummin paahtamaan hiukan ruista, niin saamme hänelle piankin kupin . . .

— Sen teemme. Neiti Augusta löi käsiään yhteen. — Eikä enää ostokahvia ajatellakkaan. Ja nyt seuraa meidän jälkeen koko kylä ja koko pitäjä.

— Ja koko maailma, lisäsi nuorempi, ja tanssien riensivät he ulos.

Mutta pappilan nuori maisteri, joka vasta oli Helsingistä kotiin saapunut, hymähteli salavihkaa viiksiään väännellen ajatellessaan tuota maa-

laisten lapsellista ja pienenmoista, innostusta ja heidän rientojaan. — Ruiskahvia! Olisipa se sentään hullua, jos esimerkiksi Kämpissä tilaisi ruista avec'in kanssa. — Hyvin häntä nauratti tuota ajatellessaan.

Tieto pappilan päätöksestä levisi kun vihuri yli kylän, ja täytti rinnat riemulla. Ja sanomalehtiin kirjoitettiin Ahmaisista, että siellä tuskin enää tapaa muuta kuin ruiskahvia. Seurattava esimerkki.

Ja niin se elettiin Ahmaisissa talvi kevätpuoleen asti, ja ruiskahvia juotiin. Mutta semmoista se on maailman meno: into laimeni. Tuli väliin muitakin harrastuksia, kaikenlaisia, eri mielipiteitä syntyi kohta tapahtuvasta kappalaisen vaalista, heräsi arpajais-intoja ja torvisoittokunta-intoja, ja puolueet Ahmaisissa jakautuivat piankin ihan uusien periaatteiden mukaan. Ja niinhän tuo tuntuikin vähän lapselliselta ja naurettavalta elää riidassa kyläläistensä kanssa kahvikupista, olipa tuossa nyt mitä tahansa, eihän sen tähden kannattanut olla naapureinsa kanssa seurustelematta.

Niin ainakin tuntui lukkarin rouvasta ja kun Kelalasta kerta kevätpuolella heille tultiin, niin ostokahvissa ne sovinnot juotiin, vaikka valtiopäivämiehessäkin satuttiin käymässä olemaan. Lukkari ja valtiopäivämies taas heittivät koko kysymyksen naisten asiaksi, keittäköönpä akkaväki ja juokoon mitä tahansa, ykskaikki, on sitä toki miehillä vähän tärkeämpiä ajattelemisia. Mutta pikkuista pilaa eivät voineet olla Tuppuraisesta laskematta hekään, ja toisilla kauppamiehillä oli naurua koko kevääksi.

Kun nimismiehessä eräänä kevätpäivänä oli koolla pelkkiä herrasnaisia, muistui mieleen entinen ruiskahvihomma.

— Kyllä minä sen heti älysin, ett'ei se voi olla edes terveellistäkään tuo musta, sakea velli, mutta join kumminkin mieliksi sitäkin, kun tarjottiin. Eihän sitä tahtonut riitautua niin joutavista asioista, selitti henkikirjurin rouva.

— Hyvin vastenmielisesti minäkin sitä join, sanoi nimismiehen rouva, — kupin korkeintaan, ja kotonani pidin oikeata kahvia ainakin puoleksi ja enemmänkin.

— Samoin minä. Silloin se karvaus toki ei niin tuntunut.

— Nyt en ole tilkkaakaan pitänyt ruista pitkiin aikoihin. Gustavkaan ei sitä suvaitse, vaikka emme sitä heti tahtoneet ilmoittaa ja loukata kyläläisiä.

— Niin, ne olivatkin kovin kiihkoisia talonpoikaiset, valtiopäivämies esimerkiksi.

Ruustinna selitti, että se aina oli tuntunut hänestä niistä lapselliselta puuhalta, kun Augusta oli siitä puhunut, vaan kun miehensä oli esimerkin vuoksi taipunut siihen suostumaan, niin oli heillä sitä pidetty, varsinkin palvelusväelle, mutta aina oli toistakin ollut.

— Jaa, ja kyllä se hyvä saattoi ollakin tuo tuuma köyhille syrjäkyläläisille, joilla pennit on niin lujassa.

— Niille se kyllä on hyvinkin terveellinen, ja maistuneekin suolattuna.

Ja pappilan nuorilla neitosilla oli niin paljon puuhaa arpajaisista, niin äärettömän kiire, ett'eivät he joutaneetkaan ajattelemaan niin maallisia asioita kuin kahvia.

Vaan kun vihdoin kaikki oli valmisna ja kansakoulun-opettaja juhlatilaisuudessa piti puhetta, niin lopetti hän sen seuraavilla sanoilla: «ja isänmaata palvellessamme emme saa eksyä pienenmoisiin harrastuksiin, syrjäpoluille, vaan meidän täytyy omistaa koko sielumme, kaikki työmme kansallemme ja isänmaallemme».

Monikin ymmärsi, että hän syrjäpolulla tarkoitti ruiskahviliikettä. Mutta sitä ei pantu sanomalehtiin.

Santeri I.

Suomalainen Teaatteri.

Tuukkalan tappelu. — Pahassa pulassa. — Alppimaja. — Othello.

Jos kansallisteaatterimme tarjotessaan yleisölle tilaisuutta tutustua ulkomaan vanhempaan ja uudempaan draamalliseen runouteen ansiokkaalla tavalla palvelee sivistysrientojamme, niin ei sen toimi ole vähemmin kiitettävä, kun se näyttelemällä kotimaisia teoksia virittää kirjailijoissamme intoa uusiin ponnistuksiin samalla alalla. Eikä se ole vähäinen menestys, että yhden tahi kahden uuden, koko illan näytännön täyttävän draaman ilmestyminen vuodessa jo näyttää säännölliseksi tulleen. *Gustaf von Nu-*

*mers*in näytelmä *Tuukkalan tappelu* on toinen uusi tällä näytäntökaudella ja toinen saman miehen tekemä, joka teaatterissa on näytelty.

Hra v. Numersilla on tavattoman vilkas kuvausvoima. Kesällä kolme vuotta sitten löydettiin, niinkuin vielä hyvin muistettaneen, Mikkelin seuduilla muinaissuomalainen kalmisto. Sen haudoista kerättiin vainajien luiden seasta runsas kokoelma pronssikoristuksia, rauta-aseita y. m. esineitä, jotka näyttävät maahan joutuneen joku aika ennen tahi samaan aikaan kuin Kristin-usko tuotiin Suomeen. Kalmisto on luultavasti rauhan aikana syntynyt, mutta kun löydöstä ensiksi sanomissa kerrottiin, lienee joku lausunut sen arvelun, että haudatut olivat tappelussa kaatuneita. Tämä arvelu sai hra v. Numersin sepittämään näytelmänsä, jolla siis ei ole minkäänlaista historiallista perustusta, vaikka nimi soi niin perin historialliselta.

Näytelmä on jaettu kahteen osaan, joista edellinen (3 kuvaelmaa) tapahtuu Karjalaisten ja jälkimäinen (4 kuvaelmaa) Hämäläisten puolella. Tuukkalan nuori isäntä, rikas hämäläinen, on nuoremman veljensä kanssa tullut Karjalaisten alueelle ja tanssikentällä rakastunut vanhan Hangan tyttäreen Irjaan. Ennen lähtöään hän antaa tytölle kultavitjat rakkauden merkiksi ja lupaa palata, kun käki lakkaa kukkumasta. Hanka on sitä ennen aikonut myydä tyttärensä Usulle, varakkaalle naapuritalon isännälle; mutta kun hän saa tiedon Tuukan kosiotuumista, hän tunnottomana saiturina päättää kiihottaa kosijoita kilpa-tarjontaan ja antaa neidon enimmän tarjoavalle. Tämä yritys onnistuu kuitenkin niin huonosti, että Tuukka sieppaa morsiamen syliinsä ja lähtee miehinensä pakoon. Vanha Hanka kuolee kiukusta ja näytelmän toiminta muuttaa sen jälkeen Hämäläisten puolelle. Tuukkalassa tuli nuori emäntä tukaliin oloihin. Miehensä ja lankonsa häntä kyllä hyvänä pitävät, mutta heidän vanha äitinsä on anoppeja ilkein. Hän luulottelee Tuukalle Orvon ja Irjan rakastavan toisiansa ja lemmenkateudesta vanhempi veli iskee nuorempaansa kirveellä olkapäähän. Tuskallinen riita selviää kuitenkin niin, että äiti nähdään kaikkeen syypääksi, mutta ennenkuin häntä on vaadittu edesvastaukseen, ilmoitetaan Karjalaisten tulo sotahan. Nämä ovat näet sitä ennen käyneet vaatimassa hyvitystä, mutta niin loukkaavassa muodossa, että Tuukka on heittänyt keihäänsä lähettiläille sodan merkiksi. Hämäläiset rientävät vihollisia vastaan, mutta nämä ajavat heidät takaisin ja syöstyänsä kylään polttavat he talot, tappavat miehet ja ottavat vaimot vangiksi. Usu viepi Irjan sidottuna metsään ja tämä on jo joutumaisillaan tunnottoman miehen himon uhriksi, kun hänen on-

nistuu vapauttaa itsensä ja lyödä vainoojaansa puukolla rintaan. Yksinäisenä hän sitten talon raunioilla etsii kaatuneiden joukosta miestänsä. Siinä valittaa myös Tuukan äiti, joka nähtyään Irjan alkaa katkerasti syyttää häntä Hämäläisten turmiosta. Silloin Irja pyytää armoa Tuukan lapselle, jota kantaa sydämensä alla. Nyt anoppi vihdoin heltyy ja molemmat pakenevat metsään kasvattamaan kostajata.

Siinä pääpiirteet näytelmän sisällyksestä. Lausuttakoon vielä, että historiallinen puoli ei siedä kritiikkiä. Tekijä sanoo toiminnan tapahtuvan «heti Hämäläisten ja Karjalaisten maahan tultua». Tarvitseeko muistuttaa, ett'emme niiltä ajoilta tiedä niin mitään näiden heimojen keskinäisestä välistä? Myöhempinä aikoina ne kyllä verisesti taistelivat keskenään; mutta vanhempien aikain olot ovat pimeässä. Niin ikään ei tiedetä heimojen asuneen niin lähellä toisiaan, kuin näytelmässä oletetaan. Erehdys, jota olisi voinut välttää on se, että Tuukkalan haudoissa lepäävät on tehty Hämäläisiksi; löydöistä päättäen olivat ne Karjalaisia. Mutta huolimatta kaikesta tästä sekä elämän- ja tapainkuvauksenkin erityiskohdista, jotka myöskin melkoisessa määrässä ovat epäiltäviä, niin on näytelmällä kumminkin huomattavia ansioita. Ansiopuolet ovat siinä, että tekijä on osannut draamansa päävaikuttimiksi valita aiheita — kosioimistavat ja kotoisen naisen vihamielisyyden toisesta heimosta tuotua miniää vastaan — jotka kieltämättä ovat kaukaisen aika- ja sivistyskauden omia, ja esittänyt ne rohkeasti suunnitelluissa kohtauksissa ja luonteissa.

Aineen käsittelyyn katsoen muistuttaa näytelmä tekijän edellistä teosta, Eerikki Pukea. Tämäkin on enemmän eepillisen kertomuksen tapaan kuin draamallisesti sommiteltu. Neidon ryöstö on syynä veriseen tappeluun, johon toiminta päättyy. Pitkät kuvaelmat, joissa esitellään perheoloja Tuukkalassa, ovat oikeastaan toiminnan ulkopuolella, ne kun eivät ollenkaan vaikuta lopulliseen ratkaisuun. Kolmessa ensimmäisessä kuvaelmassa on olemassa draamallista jännitystä ja neidon ryöstö tekee sen oikein tuntuvaksi, mutta sitten alkaa tuo perhesota jonkunlaisena uutena toimintana. Se kuolettaa alkuosassa viritetyn jännityksen ja herättää ihka uuden, jonka vuorostaan täytyy väistyä antaakseen sijaa edellisen tapaussarjan loppupäätökselle. Eepillisessä sepitelmässä olisi Tuukkalan perheolojen ja niiden ohessa tapahtuva luonteiden laajempi kuvaaminen ollut aivan paikallaan, mutta draamassa semmoinen poikkeus päätoiminnasta pilaa vaikutusta.

Mitä luonteihin tulee, niin ei taida sanoa niiden suuresti eriävän ny-

kyisestä kansasta, mutta syytä on kumminkin kiittää tekijää siitä harrastuksesta, jolla hän on pyytänyt tehdä henkilöt kaukaisen aikakauden ja eri heimoluonteiden mukaisiksi. Luonteet ovat näet hyvin yksinkertaisia samoin kuin kunkin intohimokin. Päähenkilö Irja on naiivisesti tunteellinen, niinkuin kansanrunoutemme nuori neito ja miniä, mutta kehittyneempi siinä, että hän mietiskelee naisen kovaonnista kohtaloa. Hänen veljellään Ennulla on puolestansa myöskin selvä käsitys miehen etevämmyydestä. Tämä kuuluu siitä sisarusten sukkelasti toimitetusta keskustelusta, jolla näytelmä alkaa. Samassa kohtauksessa, jolla kukkuvine käkineen on soma idyllimäinen mieliala samoin kuin aamuhetkellä neljännen kuvaelman alussa, tutustumme myöskin hitaaseen, ujomieliseen Tuukkaan ja hänen puheliaampaan, vilkasluontoisempaan Orvo veljeensä. Tuukassa tavoittaa tekijä hyvällä menestyksellä oikean hämäläisluonteen kuvaamista, samoin kuin hän Ennussa ja varsinkin Usussa koettaa luoda alkuperäisiä karjalaisia. Näiden jälkimäisten välillä on kuitenkin se erotus, että Usu on raakojen intohimojen vallassa ja röyhkeä käytöksessään, Ennu taasen siivompi ja tunteellisempi. Rohkeimmin suunniteltu luonne on Hangan isäntä, joka muistuttaa Molièren saituria. On lausuttu epäilyksiä, voiko kullanhimo noin alhaisella kehitysasteella, kuin tässä kuvattu, muodostua kaikkia oikeudenkäsitteitä ja ihmisen syvimpiäkin tunteita turmelevaksi intohimoksi. Vaikea lienee siihen ratkaisevasti vastata, mutta sen verran on kuitenkin epäilykselle perustusta myönnettävä, että semmoinen luonne kuin Hanka varmaankaan ei ole semmoiselle aikakaudelle mitään omituista. Kaikessa tapauksessa on tekijä osottanut suurta keksimiskykyä, kun hän on draamaansa tällä luonteella rikastuttanut. Sen kautta on hän muun muassa saanut neidon kaupitsemiskohtauksen hyvin draamalliseksi. Semmoinen isä kuin Hanka saattaa käsittämään, että lapsissa ei ole rakkautta eikä kunnioitusta häntä kohtaan, mutta liiaksi ukkoriepua kuitenkin toisessa näytöksessä revitään, varsinkin kun talon orjankin, tuon historiallisesti mietityn henkilön, lappalaisvaimon Vainan, päätehtävänä on kiusata isäntäänsä. Tämä muistutus on sitä enemmän paikallaan, kuin perhe-elämä Tuukkalassakin on mitä onnetointa. Tekijältä on siis jäänyt kokonaan kuvaamatta ne suomalaisen perhe-elämän hyvät puolet, joista kansanrunoutemme tietää kertoa. Hämäläisperheen onnettomuuden syynä on vanha Elkka, jonka pahan-ilkisyys tulee tarpeettoman laajasti kuvatuksi. Miniän asema miehelässä anopin vainon alaisena on itsessään — kansanrunoudestamme päättäen — perin kansallinen aihe ja tullee

vielä monen suomalaisen perhedraaman perustukseksi. Hra v. Numers on kuitenkin, niinkuin jo ennen on sanottu, käyttänyt sitä ainoastaan laajaksi episoodiksi. Toinen tässä episoodissa esiintyvä aihe, joka samalla tavoin jääpi kehittämättä, on Irjan ja Orvon taipumus toisiinsa. Se ilmaantuu jo ensimmäisessä kohtauksessa ja herättää sitten yhä odotuksia. Voidaksemme ymmärtää asian päätöstä, olisi tekijän pitänyt tarkemmin selvittää Irjan tunne-elämää.

Mitä puheluun tulee on tällä näytelmällä samat ansiot kuin tekijän «Eerikki Pukella». Lauseet ovat ylimalkaan lyhyitä ja sattuvia, usein tosidraamallisia luonteeltaan. Muutoin on mahdoton tarkemmin arvostella tekijän esitystä kielen kannalta, sillä luonnollisesti on se kääntäjän, hra *Salan* ansioksi luettava, että näytelmä soi niin kauniilta Suomen kielellä. Erityistä kiitosta on hänelle suotava siitä huolesta, jolla hän sanavaroihin ja kuvihin nähden on tavoitellut ajanmukaista alkuperäisyyttä. Teaatteria sopii onnitella siitä, että se on saanut niin kykenevän ja ahkeran kääntäjän, joka ei ainoastaan täydellisesti osaa suomea, vaan jolla myöskin on hyvä aisti mukautumaan erillaisten tehtävien mukaan.

Näytelmän roolit eivät ole erittäin kiitollisia näyttelijöille. Ne ovat näet verraten lyhyitä ja ilman syvempiä, vaihtelevia sielunliikutuksia. Suurinta huomiota herätti hra *Lindfors*, joka Hangasta teki hämmästyttävän todellisen saituri-vanhuksen. Koko hänen pukunsa ja asunsa oli erinomaisessa soinnussa hajoamaisillaan olevan tuvan ja hänen eläimistyneen luontonsa kanssa, mutta todellisuus oli siksi liiallinen, että ainoastaan etevä näytteleminen sai sitä anteeksi antamaan — esikuvaksi se ei kelpaa. Rouva *Rautio* näytteli hyvästi Irjaa, jonka luonteelle sopi se sentimentaalisuuden vivahdus, joka on näyttelijättärelle omituinen. Muutkin osat suoritettiin asianmukaisesti, kuitenkaan ilman erityistä ansiota. Erikseen mainittakoon hrat *Leino* (Tuukka), *Veckman* (Ennu) ja *Halme* (Orvo) sekä neidet *Stenberg* (Elkka) ja *Svan* (Vaina).

Näyttämölle-toimitus oli maalannainen ja enensi kappaleen vaikutusta. Paitse jo mainitusta Hangan tuvasta muistutamme hämäläis-talosta ensin rauhan aikana ja sitte poltettuna. Loppukohtauksella oli omituinen synkkä mieliala, siinä kun nähtiin talon rauniot, keskellä pihaa kasvanut puukin hiiltyneenä mukana, kaatuneiden ruumiit sikin sokin maassa ja niiden keskellä Elkka hyräillen itkuvirttä poikavainajalleen. Pukuihin oli luonnollisesti käytetty hautalöytöjen antamia aiheita.

Toivon esiintuoneeni riittävät syyt siihen, miksi «Tuukkalan tappelun» menestys ei voinut olla erittäin suuri sekä myöskin miksi se sittenkin oli omiansa vireillä pitämään «Eerikki Puken» herättämiä toiveita. Semmoinen kirjailija, jolla on vilkas kuvausvoima, joka osaa keksiä voimallisia vaikuttimia ja antaa luonteiden todellisesti esiintyä heidän sanoissaan ja toiminnassaan, ja jonka päävika on siinä, että hän luopi kuvaelmaansa liian paljo aineksia, hänen tulevaisuuteensa voinee luottaa.

Maaliskuun viime päivänä annettiin näytäntö, joka käsitti kolme kappaletta ja niistä kaksi teaatterissamme ennen näkemätöntä, nimittäin hra *R. Kiljanderin* tekemä uusi 1-näytöksinen huvinäytelmä «*Pahassa pulassa*» ja vanha 1-näytöksinen laulunäytelmä *Alppimaja* (Le Chalet), sanat *E. Scribe'n* ja sävel *A. Adam'in.*

Hra Kiljanderin uusi sepitelmä ei ole keksinnöltään eikä runollisesti merkillisempi kuin hänen entisetkään pikkunäytelmänsä, mutta osottaa jo varsin kiitettävää harjaantumista tuommoisen «farssin» kokoonpanemiseen. — Vanhanlainen kamreeri on ollut «viftillä» ja hutikassa ollessaan kutsunut seuratoverinsa aamiaiselle. Aamulla hän selväpäisenä rupee aprikoimaan, mitä oli tehnyt. Hänellä on näet ankara rouva, joka pitää kovaa komentoa kodissaan, eikä mies parka uskalla tunnustaa ajattelematonta tekoaan. Tälle perustukselle on rakettu juoni, johon sivuhaarana liittyy pieni häiriö talon tyttären ja hänen sulhasensa välillä. Toiminta ja puhelu sujuvat hupaisesti ilman .pitkäveteisiä kohtia, ja katsojat saavat tunnin ajan nauraa. Mitään alkuperäistä tahi meidän oloillemme omituista ei kuvauksessa näe, sillä semmoisena emme tahtoisi pitää sitä sulhasen kaikkea muuta kuin hienoa vertausta, josta morsian on närkästynyt.

Hra *Lindfors* teki kamreerista hyvin luontehikkaan tohvelisankarin ja neiti *Stenberg* oli sotaisa rouva, joka oli kääntänyt vihkisanat ylös-alasin — molemmille sydämestä naurettiin.

«Alppimaja» on aikoinaan ollut hyvin tunnettu ja yleisön suosima laulunäytelmä ja sen sävelmät eivät ole vieläkään menettäneet vaikutusvoimaansa. Että se tuli todistetuksi, siitä on kiittäminen neiti *Kurikkaa* (Bettly) sekä hroja *Valleniusta* (Max) ja *Rautiota* (Daniel), joille osat olivat uskotut.

Tämän jälkeen seurasi *Shakespearen* «*Othello*», jonka näyttelemistä sanotaan kauvan ajatelluksi, vaikka se nyt vasta pantiin toimeen. Shakespearen nimi tietysti ei ole hämmästyttänyt, sillä onpa kansallisteaatterim-

me näytäntöluetteloonsa jo ennen liittänyt viisi suuren runoilijan mestariteosta; mutta «Othellossa» on kaksi suurta miehenpuolista osaa, joiden esittämisen on käytettäviin näyttelijävoimiin nähden täytynyt arveluita herättää. Kuinka yritys onnistui sanottakoon sitte, kun ensiksi on lausuttu muutama sana itse murhenäytelmästä.

Että tämä näytelmä yhä edelleen on oleva luulevaisuuden draama huolimatta selityksistä, jotka alkuperäisyyttä tavoitellen sitä vastaan väittelevät, on epäilemätöntä. Mahdollista on, ett'ei Othello olisi tiennyt alkavan intohimonsa nimeä, mutta Jago sen ilmoittaa selvän selvästi:

Luulevaisuutta, oi, varokaa!
Viherjäsilmä peto tuo se huviks
Apettaan kiusaa. — — — — — —
— — sen hetket julmat on, ken lempii,
Ja luulee, epäilee ja sentään lempii!

Semmoiset hetket valmistaa Jago Othellolle ja niiden kiihtyvä tuska ei voi sammua ennenkuin veri vuotaa. Mitä valtavammaksi luulevaisuus yltyy, sen vastustamattomammaksi nousee myös viha ja kostonhimo sekä Cassiota että Desdemonaa vastaan. Cassiota tarkoittavat Othellon sanat:

Jos tuhat henkeä sill' orjall' oisi!
Yks' liian pien' on, heikko kostolleni.

ja Desdemonaa:

Oi, lempi, valta-istuimes ja kruunus
Pois annan vihan hirmuvaltiaalle!

Kohta jälestä hän käskee Jagon surmata Cassion, johon konna myöntyykin, lisäämällä sanat: «Mut elää vaimon suokaa», joidenka tarkoitus ja vaikutus on päinvastaan niiden sisällystä. Kun Othello myöhemmin kätköstään kuulee ja väärin ymmärtää Cassion Biancaa tarkoittavat puheet eikä enään sokeudessaan ollenkaan epäile, ovat hänen ensi sanansa:

Mitenkä mä hänen murhaan, Jago?

Silloin Jago samassa kohtauksessa lupaa surmata hänet jo samana yönä, ja Othello luuleekin Cassion murhatuksi, kun hän murhaa Desdemonan. Siis on väärin väittää, ett'ei Othello niinkuin tavalliset luulevaiset vihannut ja

tahtonut kostaa luullulle kilpailijalleen. Mitä siihen tulee, että hän lopussa sanoo:

— — — — — — — — en tehnyt
Vihasta mitään, kaikki kunniasta,

niin eihän se tee olemattomiksi vielä myöhemmin lausuttuja sanoja:

Mies kuvatkaa, jok' ylenmäärin lempi,
Mut älyll' ei; mies, jok' ei luulevaiseks
Vähillä tullut, mutta yltyneenä
Rajusi julmasti — — — — —

«Kunnia», josta Othello sanoo kaikki tehneensä, oli luonnollisesti hänen miehenkunniansa ensi kädessä ja myöskin säätykunniansa, sillä kun Jago hänelle kuvailee «rumaa työtä», huudahtaa hän: *Luutnanttini* kanssa! siten ilmaisten, että sekin häntä loukkasi, että Desdemona muka oli hänet pettänyt alempiarvoisen kanssa.

Shakespearen draamojen ihmeellinen todellisuus on siinä, että ihmiset niissä esiintyvät tosi-elävinä. Henkilöiden intohimot eivät ole heihin ulkoapäin lasketuita, vaan kasvavat kunkin sisimmästä olennosta ja saavat sen kautta kulloinkin aivan yksileellisen muodostuksen. Niin esim. on Othellon rakkaudella ja luulevaisuudella ihan omituinen väritys, joka perustuu hänelle syntyperäänsä ja rakastavain rotuerotukseen, mutta semmoinen sivupiirre ei muuta pääasiaa. Koko draaman tarkoitus on kuvata, kuinka rakkaus voi luulevaisuuden kautta muuttua vastakohdakseen ja jos siitä on oppi otettava, niin on se kai se, ett'ei pidä olla «uskovainen narri», joksi Jago nimittää alkuansa niin jalomielistä Othelloa, ja antaa joutavien syytösten ja luulottelujen saattaa paraimpia tunteitaan harhateille.

Mitä murhenäytelmän näyttelemiseen tulee oli se siksi tyydyttävä, että shakespeareläinen luonne oli säilynyt, vaikk'ei yksityisiä osia niinkään kiitettävästi kannatettu. Hra *Alberg*in Othello oli kaikessa tapauksessa paljo onnistuneempi, kuin totta puhuen odotimme. Ensiksikin hän ruumiiltaan ja näöltään (kasvot olisivat ehkä saaneet olla mustemmat) sekä voimalliselta ääneltään oli varsin sopiva Mauriksi. Itse näyttelemiseen nähden oli hän erillainen eri kohdissa, vaikka ylimalkaan parempi roolin alkupuolella. Ensikerran sisääntullessaan oli hän liian deklamoitseva, mutta puolustuspuheensa neuvoston edessä lausui hän tyyneesti ja hyvästi, myötätuntoisuutta herättäväisesti. Seuraavista kohtauksista oli se, jossa Jago alkaa ilkeitä kuisku-

tuksiaan, paras. Se kohtaus, jossa hän aavistaen petosta, syöksee Jagon päälle, on niin ikään mainittava, mutta sen jälkeen seuraaville hurjuuden kohdille hän ei osannut antaa vaihtelua. Äänikään ei kestänyt loppuun saakka, vaan tuli lausuminen murhakohtauksessa melkein ilmaisuköyhäksi, osaksi kuulumattomaksi. Tähän vaikutti kenties sekin, että näyttelijän täytyi seisoa aivan näyttämön perällä. Olemme muualla nähneet Othellon puhuvan alkoovin oven edessä, joka tosin näyttelemisen puolesta on vaikeampaa. Jäähyväissanat Venetialaisille lähettiläille lausui näyttelijä paraiten viime näytöksessä. Muutoin voi yleiseen sanoa, että hra Ahlberg näyttelemisessään käytti paljo suurten Othello-näyttelijäin temppuja kuitenkaan aina voimatta antaa niille sisällystä. Ja sisällyksen, todellisen sisällisen intohimon, puute se olikin suurin heikkous siinä kuvassa, jonka hän meille Maurista antoi. Olkoon se sanottuna, vaikka toiselta puolelta on myöntäminen, että osa vaatiikin aivan tavattomia voimia, jonka tähden välttäväkin näytteleminen on arvossa pidettävä. Mitä hra *Leinon* Jagoon tulee, ei sitäkään voi myöntää taiteellisesti tyydyttäväksi. Paraiten sai näyttelijä näkyviin luonteen huumorisen puolen. Niin esim. lausui hän Rodrigolle hyvällä vaihtevaisuudella nuo neuvonsa, joiden jälkisäkeenä on: kultaa kukkaroon! Sen jälkeen oli hänen teeskentelynsä juominkikohtauksessa oikein toimitettu. Hänen tapansa puhutella Othelloa oli kyllä tarkoin mietittyä, mutta hän ei osannut antaa sille sitä pirullisen viekkauden piirrettä, joka on tärkein puoli Jagon luonteessa. Näyttelijä kuvasi meille etenkin raakaa ja kyynillistä puolta Jagossa, pahan-ilkistä seikkailijaa, mutta ei sitä liukasta paholaista, joka kiduttaa lähimmäistään, vaikk'ei hänellä ole mitään varmaa etuakaan odotettavana. Ja vielä yksi sana, koska muistutuksiin on ryhdytty. Tässä osassa, niinkuin ylimalkaan suuremmissa traagillisissa osissa, kuului hra Leinon lausumisessa teeskennelty väritys, joka näyttää olevan maneeriksi muuttumaisillaan. Äänen varoista ja soinnusta on tosin vaikea ratkaisevaa sanoa, mutta tuo äänen muodostus kulkkulaessa ei ole luonnollista. Älköön näyttelijä epäilkö, että vähemminkin rikassointuisella äänellä voi, kun vaan teeskentelyä ja harhaan vievää ponnistusta vältetään, olla vaikuttavaisuutta. Sen on hän itsekin todistanut esitellessään osia uuden-aikaisissa, jokapäiväisiä ihmisiä kuvaavissa näytelmissä. Rouva *Aalberg-Kivekäs* näytti Desdemonaa kauniisti ja suloisesti. Hänen käsityksensä roolista, kun hän loi Maurin morsiamesta ja vaimosta lapsellisesti luottavaisen, nöyräluontoisen olennon, oli tarkasti Shakespearen kuvauksen mukainen. Pelottavassa murhakohtauksessa-

kin osasi hän hiljaisesti valittaessaan ja armoa rukoillessaan ylläpitää noita luonteen pääsäveleitä. Cassion osa oli uskottu hra *Halmeelle*, jolla nuorella näyttelijällä luonnollisesti ei ollut kykyä sen tyydyttävään näyttelemiseen, mutta hänen ulkonäkönsä vastasi kumminkin luonnetta ja hänen näyttelemisessäänkin on semmoista nuoruuden virkeyttä, joka herättää toiveita ja saapi katsojan hyväksymään, että hänelle annetaan tilaisuutta harjoitella voimiansa. Muista ovat mainittavat hra *Veckman* Rodrigona, hra *Sala* Brabantiona ja neiti *Borg* Emiliana. Toiset vähemmät roolit näyteltiin niin, että ne kukin puolestansa vaikuttivat kokonaisuuteen, jolta niinkuin jo sanottiin, ei käy kieltäminen shakespeareläistä luonnetta. Tästä yleisvaikutuksesta on jälleen kiitos lausuttava tohtori Bergbomille, sillä hänen taiteellinen ja runollinen aistinsa se on, joka näyttämölle-asettamisen kautta, s. o. näytäntölaitosten määräämisellä (pilarikäytävä, johon neljäs ja viides kuvaelma oli asetettu,. oli varsin soma ja vaikuttava, ja linnan piha näytti todelliselta) sekä näyttelemisen epälukuisten erikoisseikkojen sovittamisella yhteisluonteiseksi kokonaisuudeksi, aikaansaapi runollisen kuvan, joka tyyliltään ja mielialaltaan on aikakauden ja runoilijan oma.

E. A—n.

Kotimaan kirjallisuutta.

M. Wegelius, Lärobok i allmän musiklära och analys. 1:sta kursen. Helsingfors, G. W. Edlund, 1888. 156 siv. 8:o. Hinta 5: —.

Iloisena ajan enteenä on pidettävä se ilmiö, että teos sellainen kuin yllämainittu Suomessa on nähnyt päivän valon. Sillä se osottaa, että taidemusiikin tähän asti vieras taimi on meillä päässyt itämään, on kotiutumaisillaan ja leviämäisillään meidän maassa. Se osottaa, että teoreettinen musiikkiopetus, joka ei ainoastaan ole musiikillisen tuotteliaisuuden pääehtoja, vaan jokaisen musiikin alalla liikkuvan korkeamman taiteilijatoimen ehto, meilläkin on päässyt yleisemmin leviämään.

Ei ole se aika loitolla, jolloin täällä kuten muuallakin teoreettisia musiikkiopintoja pidettiin tarpeellisina ainoastansa säveltäjiksi aikoville. Seurauksena tästä on ollut, että teoreettiset oppikurssit tavallisesti ovat olleet

niin järjestetyt, että niihin on kuulunut harmoniia-oppia general-baasin rinnalla, sekä kontrapunkti-oppia, kompositsiooni-oppia (säveltämis-oppia) ja instrumentatsiooni-oppia (soitintamis-oppia). Mutta tuollaisen kurssin suorittaminen vaatii lahjakkaammaltakin oppilaalta monivuotista innokasta työtä. Ja koska suuri osa niitä, jotka tahtovat itselleen hankkia musiikillisia tietoja, ei saata uhrata niin pitkää aikaa siihen, tapahtuu usein, että sellaisten henkilöiden musiikillisessa sivistyksessä on huomattavia puutteita, vaikka ovatkin nauttineet opetusta musiikin teoriiassa.

Vaan jos kohta täytyykin myöntää, että ainoastaan tuon vanhastaan perityn teoreettisen oppijakson tarkka käytöllinen suorittaminen antaa sen täydellisen herruuden sävelvarain käyttämisessä, josta tuntee mestarin säveltämistaidossa, ja että ainoastaan tämä tie johdattaa meidät aikamme musiikillisen sivistyksen korkeimmille kukkuloille, löytyy kuitenkin mahdollisuus helpommalla tavalla ja lyhyemmässä ajassa tutustua musiikin perusteisiin ja muotoihin mikäli ne ovat välttämättömät tuntea sille, joka taiteellisella tavalla mielii esitellä musiikillisia tuotteita. Soiton alkuopetuksessa ja tavallisesti myös lauluopetuksessa annetaan aina niin paljon opetusta musiikin teoriiassa, kuin tarvitaan nuottikirjoituksen käsittämiseksi, ja harjoitusten kestäessä oppilas tavallisesti myöskin saa kaikenlaisia muita aineeseen kuuluvia tietoja. Vaan koska nämä useimmiten ovat jotenkin hajanaisia ja yhdenjaksoisuutta vailla, on musiikkiopistoissa myöhempinä aikoina koetettu järjestää ja täydentää niitä erityisen teoreettisen oppijakson kautta, jota on kutsuttu *yleiseksi musiikkiopiksi* ja jota tavallisesti esitellään jonkunlaisena harmoniia- ja säveltämis-opin valmistuksena.

Hra Wegelius, joka on teoriian opettajana Helsingin Musiikkiopistossa, on siellä myöskin esittänyt yleistä musiikkioppia. Mutta hra Wegelius on koettanut tästä aineesta luoda jotain enempää, kuin valmistavaa yleiskatsausta. Hän on laajentanut sitä itsenäiseksi ja samassa täydelliseksi teoreettiseksi oppijaksoksi ja sovittanut sen pääasiassa sellaisia oppilaita varten, jotka pääaineekseen eivät ole valinneet musiikin teoriiaa (nämä ovatkin kaikkialla enemmistönä), vaan joille tämän aineen täydellinen tunteminen kuitenkin on suotava. Ja koska tämä ei saata tapahtua ainoastaan abstraktisen esityksen kautta, on hra W. tarkoituksensa saavuttamiseksi yhdistänyt yleiseen musiikkioppiin aineen ja kehityksen mukaan järjestetyn musiikkituotteiden analyysin. Hra W. tahtoo siis analyyttisellä tiellä päästä jotenkin samaan tarkoitusperään, joka laajemmassa teoreettisessa opetuksessa saavutetaan pääasiallisesti synteettistä menettelytapaa käyttämällä, eli niin että oppilas harjoittelee itsenäisten tuotteiden aikaan saamista.

Vuosikausia koeteltuaan tätä opetustapaansa suullisesti, on hra W. ryhtynyt julkaisemaan aineessa oppikirjaa, jonka edellinen osa on yllämainittu vihkonen. Tässä osassa, joka samalla muodostaa erityisen ensimmäisen kurssin, tekijä esittää paitsi muutamia kohtia äänneopista (akustii-

kasta) opin melodiiasta, rytmistä ja harmoniiasta, sekä lyhykäisyydessä musiikin alkeismuodot. Toinen osa, joka toivottavasti ei ole kauvaa viipyvä, tulee tekijän suunnitelman mukaan sisältämään kirkkosävel-lajit ja opin polyfoonisista tyyleistä sekä organiikin ja muoto-opin.

Kotimaisessa kirjallisuudessa on hra W:n kirja ainoa laatuaan, ja ruotsin kielellä on tätä ennen ainoastaan yksi tänlaatuinen kirja ilmestynyt, nim. Wilhelm Bauckin julkaisema. Jo sekin seikka antaa kylliksi syytä tervehtiä tätä kirjaa mielihyvällä. Mutta tyytymystä lisää vielä enemmän kirjan oma arvo. Lukiessamme sitä huomaamme joka kohdassa, että tekijä ei ainoastaan hyvin vallitse ainettaan, vaan että hänellä samalla on harvinainen kyky selittää sitä muillekin. Aineen järjestely on selvä ja suora, esittely niin ikään ylimalkaan helppotajuinen ja sisällökäs, jopa paikoittain sangen miellyttävä. Kirjaa arvostellessamme tulee meidän kuitenkin muistaa, ett'ei se oikeastaan ole tarkoitettu itseoppimista varten; kuten kirjan nimi jo osottaakin on se oppikirja, siis aiottu opettajan suullisen esityksen ohjaukseksi. Tämän tähden on sisällys, kuten tekijä itse esipuheessa mainitseekin, supistettu useihin määrittelyihin ja sääntöihin, joihin on liitetty lyhyitä selityksiä. Sen ohessa löytyy esimerkkejä vanhojen ja nuorten mestarien teoksista ja harjoituksia, joista varsinkin edelliset yleensä ovat osavasti valitut, ja jotka sen tähden suuressa määrässä tekevät kirjan valaisevaksi ja opettavaiseksi. Harjoituksista, joiden tarkoituksena vihon edellisessä osassa on tutustuttaa oppilasta säveljärjestelmään (tonsystemet) ja nuottikirjoitukseen, siirretään sitten vähitellen yllämainittuun analyysiin. Analyysioppi alkaa määräämällä ja numeroimalla vissejä akkordijaksoja.

Musiikin teoriiaa on jo vanhastaan musiikkioppilasten kesken pidetty erittäin vaikeana oppiaineena. Osaksi se ehkä riippuu siitä, ett'ei tämä, kuten yleensä muu taideopetus, saata kääntyä suorastaan mielikuvitukseen, vaan jotta oppilas voisi siihen perehtyä, vaatii se häneltä melkoista ajatustyötä. Mutta löytyypä toisiakin syitä, ja niihin arv. puolestaan lukee sen seikan, että opetus-aineita yleensä liian vähän on järjestetty pedagoogisten vaatimusten mukaan. Eikä A. B. Marxkaan, joka monessa kirjassa innokkaasti on puolustanut paremman metoodin aikaansaamista teoreettisessa musiikkiopissa, ole tässä suhteessa läheskään tyydyttävästi järjestänyt oppikirjaansa yleisessä musiikkiopissa. Luulisi kuitenkin, että ne periaatteet, jotka tätä nykyä hyväksytään kieliopetuksessa, hyvinkin sopisivat noudatettaviksi musiikkiteoriian alkeis-opetuksessa. Tällaisella menettelytavalla tietysti olisi haittansa, mutta varmaankin se saavuttaisi oppilaiden suosiota ja kehittäisi heitä suuremmassa määrässä, kuin sellainen opetustapa, jossa on katsottu ainoastaan aineen laatua, vaan ei suinkaan oppilasten tajuntakykyä. Metoodiin nähden on hra W. pääasiallisesti samalla kannalla kuin hänen edeltäjänsä, oppikirjasta päättäen. Sillä mahdollistahan on, että hra

W. suullisessa opetuksessaan poikkeaa siitä systemaattisesta tavasta, jota hän kirjoittaessaan määritelmiään ja sääntöjään on noudattanut.

Samoin kuin metoodissa on hra W. pysynyt vanhoillaan toisessakin seikassa, jolla musiikillis-pedagoogisessa suhteessa on suuri merkitys. Hän on esityksen perusteeksi niin paljon kuin mahdollista pannut temperoidun säveljärjestelmän hyljäten sitä vastoin luonnollisen järjestelmän tahi jättäen sen lukuun ottamatta. Sanoimme tahallamme »niin paljon kuin mahdollista», sillä mahdotonta on asettaa edellinen kokonaan jälkimäisen sijaan, koska nuottikirjoituksen korotus- ja alennusmerkit sekä siihen kuuluvat asianhaarat muodostavat ilmiön, jota temperoidun säveljärjestelmän kannalta ei saata selittää. Mutta että paljon saattaa tehdä saattaakseen oppilaita siihen käsitykseen, että temperoitu järjestelmä on ainoa mahdollinen, on hra W. erittäin näyttänyt. Jo ensimmäisessä luvussa, määriteltyään käsitteet äänne, kaju ja sävel (ljud, klang och ton), hän näyttää lukijalle säveljärjestelmän temperoidun kromaattisen skaalan muodossa, josta hän kumminkin muistutuksessa sanoo, että se vaan on sävelten mekaaninen yhdistys. Seuraavassa luvussa on silmäys diatooniseen heptakkordiin, jonka ohessa siv. 6 oppilasta kehotetaan »jakamaan kokonaisia sävel-asteita kahtia» ja harjoituksissa siv. 7 tulee oppilaan muun muassa ottaa selkoa »mitä eri nimityksiä samalla sävelellä voi olla». Vasta sen jälkeen seuraa kolmannessa luvussa duuri- ja molliskaalat, joissa ohimennen sanoen eri sävellajien skaalojen muodostaminen opetetaan jotenkin mekaanillisella tavalla. Kysymys luonnollisesta ja temperoidusta säveljärjestelmästä esitetään kymmenennessä luvussa harmoniikin johdatuksena, mutta tämä luku on arv:n mielestä vähimmin onnistunut koko kirjassa, jopa sisältää muutamia asiallisiakin virheitäkin. Niinpä lausuu tekijä siv. 50 ajatuksen, jota on mahdoton käsittää, nim. että suurempaa isosekuntia käytetään »*kun korkeampi sävel on ylikvintti*, pienempää taas *kun sama sävel on alikvintti*», eikä asiata vähääkään selvitä tähän liitetty nuotti-esimerkki. Vielä edelleen samalla sivulla tekijä sanoo syyksi temperoidun virityksen käyttämiseen sen, että luonnollisessa säveljärjestelmässä ilmaantuvat eroavaisuudet sellaisissa soittokoneissa, joissa on muuttumaton sävelten korkeus (instrument med fast tonhöjd), veisivät liian monimutkaiseen järjestelmään, joka selitys kyllä on asianmukainen. Vaan kun tekijä siihen lisää: että mainitut eroavaisuudet »moniäänisissä säveljaksoissa matkaan saisivat suuria epäkohtia», niin tässä väitteessä ei ensinkään ole perää. Viimein hra W. antaa meidän tietää, että temperoimista säännöllisesti käytetään myöskin soittokoneissa, joissa sävelten korkeus on soittajan mielivallassa (instrument med fri intonation) ja että à cappella-köörien johtajatkin enimmäkseen sitä käyttävät, niinpä että vanhemmat musiikinjohtajat, muiden muassa myöskin prof. Pacius, ovat noudattaneet temperoimista, joka monessa suhteessa muistuttaa Pythagoraan järjestelmää. Kaikki nämä tiedot, etenkin viimemainittu, pe-

rustuvat väärään käsitykseen, sillä ei laulajilla eikä myöskään viulunsoittajilla ole temperoimisen tarvetta, vielä vähemmin on heillä kykyä siihen. Mitä prof. Paciukseen erityisesti tulee, on hän luullaksemme viimeisiä hyväksymään Pythagoraan järjestelmän mukaisia akkordeja.

Mutta nämät tiedon-annot, samoin kuin yleensä kymmenes ja kolmastoista luku, eivät ole erottamattomassa yhteydessä kirjan muun sisällyksen kanssa, eivätkä myöskään ole erittäin suuren arvoiset opetukselle. Tärkeämpi on hra W:n katsantotavan vaikutus harmoniia- ja modulatsioonioppiin. Samoin kuin useat muutkin teoriian esittäjät hra W. (siv. 60) lausuu tuon itsestään mahdottoman väitteen, että jokaisen pienennetyn septimaakkordin voipi lukea neljään erilaiseen duuri- ja mollisävellajiin; ja siv. 103 tekijä sanoo, että uusi sävellaji voi syntyä alkuperäiseen sävellajiin kuuluvan akkordin enharmoonisen vaihdon kautta (enharmonisk förvexling). Tämän johdosta hra W. enharmooniseksi vaihdoksi katsoo sellaistakin, joka ei ole sitä. Niin on esim. se erehdys, kun hän siv. 103 ja muuallakin luulee modulatsioonin: g - f - h - d — fis - fis - h - d:n riippuvan enharmoonisesta vaihdosta, ja samaa on sanottava gis - h - d - f:n siirtymisestä a - cis - - fis:iin (a - c - fis, kuten kirjassa on, on luultavasti painovirhe). Samoin hra W. siv. 87 esittämässänsä esimerkissä Beethovenin sonaatista op. 14 n:o 2, syyttä otaksuu enharmoonista vaihtoa.

Wagnerin Lohengrinistä otetussa esimerkissä siv. 104 ovat modulatsiooni ja enharmooninen vaihto aivan riippumattomat toisistaan. Vaihto, joka tapahtuu toisen tahdin lopussa, saattaisi yhtä hyvin tapahtua missä muualla tahansa esitetyssä esimerkissä, saisipa sen jättää kokonaan poiskin ilman että modulatsiooni muuttuisi.

Emme olisi tehneet näitä muistutuksia, ellemme olisi siitä vakuutetut, että käsitys musiikin teoriiasta arveluttavassa määrässä häiriintyy, kun opetus perustuu temperoimis-järjestelmään. Me emme tahdo väittää tarpeettomaksi perehdyttää oppilaita enharmoonisten vaihtojen tekemiseen, mutta tämä on helposti opittu, kun ensin harmoniia- ja modulatsiooni-oppi tunnetaan, eikä mielestämme ole tarvis tämän päätarkoituksen saavuttamiseksi alusta alkaen viedä musikaalista käsitystä harhateille. Tosin hra W. tässä suhteessa on tehnyt samoin kuin useimmat hänen edeltäjänsä. Mutta sitte kuin Moritz Hauptmann noin viisineljättä vuotta takaperin klassillisessa kirjassaan «Die Natur der Harmonik und der Metrik» on valaissut tätä ainetta ja näyttänyt, miten luonnollinen säveljärjestelmä kuitenkin on se ala, jolla kaikki todellinen musiikki elää ja liikkuu ja että temperoitu viritys tangenttisoittimissa ja muissa soittimissa, joissa sävelten korkeus ei vaihtele, ainoastaan on välttämätön pahe, haitta, jota on täytymys kärsiä ainoastaan muiden vielä pahempien haittojen välttämiseksi, niin olisi sopinut odottaa, että musiikki-oppikirjojen tekijät ja varsinkin niin kykenevä ja tiedoilla varustettu mies kuin hra W. ottaisivat asian tarpeenmukaisesti varteen.

Saattaisimme vieläkin lisätä muutamia muistutuksia, esim. että määritykset melodiiasta ja rytmistä epäilemättä ovat liian konstikkaat, mutta lopetamme tähän ja lisäämme ainoastaan sen vilpittömän toivomuksen, että hra W:n yleisen musiikkiopin oppikirja, joka huolimatta muistutuksistamme, on sekä hyvä että hyödyllinen teos, saisi monta ystävää Suomen säveltaidetta oppivassa ja harrastavassa nuorisossa sekä nuorison opettajissa. — Nekin, joiden äidinkielenä on suomi, saavat ennen pitkää tutustua kirjaan, sillä sitä käännetään par'aikaa suomeksi.

H. Bs.

Mauri Jókai, Unkarilainen Nábob, romaani. Unkarin kielestä suomensi Niilo E. Vainio. Tekijän kuvan ja elämäkerran kanssa. 1—3 osa. Porvoossa 1888, Verner Söderström. 154 + 147 + 137 siv. 8:o. Hinta 4: 75.

Karloman Mikszath, Kunnon kansalaisia. Unkarin kielestä suomensi Niilo E. Vainio. Porissa 1888, Adolf Allardt. 154 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Runossaan «Meidän vieraissa käynnit» kuvailee Oksanen, kuinka me suomalaisetkin lähdemme sukulaisissa käymään. Lähdemme ensin Lappiin, mutta kovin on siellä toiset tavat ja olot, emme siellä viihdy. Lähdemme Inkeriin, siellä on venäläinen herrana, — Viroon, siellä saksalainen, pois meidät ajaa. Jos oikein tahdomme vieraissa viihtyä, niin muuanne mennä pitää, ei sukulaisiin. — Mutta selvemmäksi vähitellen selveni, että on meilläkin sukulaiskansa, Unkarin kansa, joka on korkealle kohonnut sivistyksessä ja maineessa, ja sinnehän meidän mennä pitää. Ja monet jo iloitsivat. Arvelivat, että siellä me viihdymme, siellä me tapaamme myötätuntoisuutta, samoin ajattelevia, kun olemme samaa heimoa. Tämä sukulais-into on kuitenkin luullakseni aikojen kuluessa paljon laimentunut. Hyvin toisenlaisia ovat Unkarin olot, toisenlainen Unkarin kansan luonne kuin meidän, vähän yhtäläistä, vähän yhteisiä sympatiioja. — Vaikka on meillä yhteisiäkin. Unkarin kansa niinkuin meidänkin pieni kansa, keskellä vieraita, mahtavampia kansallisuuksia, sekin on saanut kovaa taistelua käydä kielensä ja kansallisuutensa pysyttämiseksi. Heidän menestyksensä on siis myös meillekin voiton takeena.

Mainitun innostuksen seurauksena on ollut, että meidän sanomalehdissämme ja alkakauskirjoissamme on ahkeraan seurattu Unkarin oloja. Ja tuon tuostakin on suomennettu Unkarin etevimpien kirjailijain teoksia. Viime vuonnakin taas ilmestyi kaksi suomennosta, nim. Jókain Unkarilainen Nábob ja Karloman Mikzathin Kunnon kansalaisia.

Kaikista Unkarin kirjailijoista on Jókai enimmin suosittu ja laajimmin tunnettu. Yllä mainittu Jókain teos on hänen paraimpiaan ja ne yleiset ominaisuudet, jotka siinä huomaamme, löytyvät suureksi osaksi hänen muissakin teoksissaan.

Jókai usein mielellään liittää kertomuksensa johonkin historialliseen, kansalliseen tapahtumaan tai johonkin suureen luonnonmullistukseen, yleiseen hätään; siten hän saa kuvauksilleen taustan, joka suurelle yleisölle jossakin määrin on tuttu. Niin «Unkarilaisessa Nábobissa» kuvataan, miten Unkarin vanha, irstas, kopea aateli vähitellen väistyi uudemman ajan miehien, kreivi Széchenyin ja hänen sielunheimolaistensa edestä.

Tätä taustaa vastaan sitten kuvautuu rikas kuvasto, karttuisalla kädellä Jókai piirtää tyyppiä kaikista kansan kerroksista, ylhäisimmistä aatelismiehistä narreihin, mustalaisiin ja kaikenlaisiin maankiertäjiin, kaikenlaisia luonteita, jaloimmista suurimpiin roistoihin. — Hänen esityksensä on leveä, välistä liiaksikin. Sivuhenkilöitten elämän vaiheet ja sivutapaukset saavat kovin suuren sijan, ne usein muodostuvat kokonaisiksi romaaneiksi romaanissa. Jókain vahvin puoli on hänen erinomainen kertomiskykynsä. Hän kertoo luontevasti, elävästi, naiivisti, reflekteeraamatta. Hänen kertomistapansa on kansallinen, se on täynnä kansan puhekäänteitä, lausetapoja, puheenparsia, sanansutkauksia; samalla on stiili väririkasta, komeata. Jókailla on erinomainen fantasiia, se uhkuu usein yli reunojensa, hän haipuu juttelemaan, kuvittelemaan, hän tahtoo lumota, hämmästyttää lukijaa, hän on väsymätön keksimään uusia käänteitä, uusia selkkauksia, ja siten hän luopi kirjavan, kummallisen maailman, joka usein poikkeaa liiankin kauvaksi todellisuudesta. Jókai rakastaa lämpimästi isänmaataan, unkarilaisiaan. Ei voi sanoa, että hän liiallisesti kiittää kansalaisiaan, mutta hän osaa kuvata heitä siten, että lukijan täytyy pitää heistä, heidän vioistaan, puutteellisuuksistaan huolimatta.

Kun muistamme yllämainituita Jókain ansioita, niin hyvin käsitämme sen suosion, jonka hänen teoksensa ovat suuressa yleisössä saavuttaneet. Siinä yleisössä, joka tahtoo hauskaa ajan kulutusta, jota loistava muoto lumoaa, ja joka ei vaadi syvempää, todellista psykologiiaa.

Kaikista näistä Jókain hyvistä puolista on meilläkin usein puhuttu ja niitä on kiitetty ja ylistetty.

Mutta jos katsomme, missä määrässä Jókain kuvaamat henkilöt ovat todellisia ihmisiä, niin ei kiitos ole yhtä ehdoton. Jókain henkilöt yleensä ovat liian tyypillisiä, ne usein tuskin enää ovat tyyppejäkään, vaan pelkkiä abstraktsiooneja. Luonteet ovat liian yksinkertaisia, usein henkilöt ikäänkuin tuntuvat edustavan jotain luonteen ominaisuutta, joka yksin täyttää heidät kokonaan. Monet Jókain henkilöistä pysyvät järkähtämättöminä, samanlaisina koko elämän ikänsä, kirjan alusta sen loppuun saakka. Monet, etenkin päähenkilöt, joitten sielun elämää tarkemmin kuvataan, kyllä muuttuvat, mutta ne eivät juuri kehity, ja ne muuttuvat välistä ihmeellisessä määrässä, niinkuin esimerkiksi Juhana herra, nábobi, joka rappeutuneesta ukon hupakosta äkkiä muuttuu jaloksi, reippaaksi, patriarkaaliseksi vanhukseksi.

Yksi yhteinen ominaisuus on melkein kaikilla Jókain henkilöillä, ne ovat hyvin intohimoisia, kiihkeitä. Intohimo se on, joka ohjaa kaikkia heidän askeliaan. Se kyllä on sopusoinnussa luonteen kanssa, usein luonteen ainoa ominaisuus. Ja se saa tavattomia aikaan. Näyttää siltä, kuin ei mikään koko maailmassa saattaisi ehkäistä, tehdä tyhjäksi yhden ainoan ihmisen intohimoa. Siinä ei auta vastaan sotiminen, ei rehellisyys eikä oikeus. Vääryys ei saa omasta itsestään rangaistustaan, ei raukea itseensä, vaan uusi intohimo yksin saattaa voittaa sen, tai paljas oikku tai sattumus, tai joku aivan sivullinen tapaus. Jókain hyviä, jaloja ihmisiä näyttää intohimo yhtä hyvin ohjaavan kuin huonoja. Paraimpana esimerkkinä yllä olevaan ovat «Nábobin» pää-naishenkilön Fanny Maierin elämän vaiheet. Täydellinen hirviö on hänen äitinsä. Rahanhimosta, sillä muuten sitä on mahdoton selittää, rupeaa hän viattoman tyttärensä parittajaksi, jonka paremmat ihmiset ovat väkisin hänen käsistään anastaneet. Irstaan miehen silmillä katselee tämä äiti tyttärensä kaunista ruumista, rakastuu siihen ja laskee kuinka paljon siitä voisi saada. «Semmoista on elämä«, sanoo tekijä tämän kuvauksen johdosta. Lieneeköhän elämäkään enää semmoista? Tämän kauhean äidin kynsistä ei tytär pelastu viattomuutensa, siveytensä kautta, vaan niin että hän menee naimisiin vanhan Juhana herran kanssa, toivoen siten saavansa tyydytystä intohimolle, joka jo kauvan on hänessä salaisesti kytenyt. Hän näet on kerran kadulla kohdannut ylhäisen, jalon herran ja on häntä ja häntä yksin siitä hetkestä rakastanut ja ideaalinaan jumaloinut. Fannyn ja Juhana herran naimisen Fannyn holhojat rehelliset Teresa täti ja Boltay nikkari hyväksyvät lähinnä koston himosta. Juhana herran naimistuumiin taas on ensimmäisenä motiivina viha.

Yksi yhteinen ominaisuus on melkein kaikilla Jókain henkilöillä: ne ovat erinomaisia, terveitä ja voimakkaita. Ruumiillinen heikkous, yhtä väkän kun henkinenkään ei näy kykenevän panemaan mitään esteitä Jókain henkilöitten toiminnalle, haluille ja himoille.

Meillä pohjoismaissa on psykolooginen romaani korkealla kannalla, ja lukijakunta on luullakseni siinä suhteessa tottunut vaatimaan paljon. Jókain romaanin puutteellisuudet meillä tullevat paremmin huomatuiksi ja estävät yleisöä yhtymästä niihin liiallisiin ylistyksiin, joita hänelle on tuhlattu.

Karloman Mikszath on nuori kirjailija, mutta on jo saavuttanut suurta suosiota kotimaassaan. «Kunnon kansalaisia« on yhteinen nimitys pienemmille kertoelmille, joissa kaikissa tekijä kuvaa kansan elämää. Ne ovat pieniä todellisuudesta otettuja kuvaelmia, joilla ei oikeastaan ole alkua eikä loppua. Tekijä on nähtävästi useimmiten itse nähnyt ja kuullut, mitä hän kertoo.

Mikszath on usein ivallinen, melkein pessimistinen. Hänenkään teok-

sissaan emme tapaa sitä psykoloogista johdonmukaisuutta, jota me olemme tottuneet vaatimaan. Käänne pahasta hyvään ja hyvästä pahaan saattaa olla hyvinkin odottamaton.

O. R.

N. Niemelä, Mäkelän veljekset. Kuvaus Hämeestä. Ensimmäisen palkinnon saanut Hämeenlinnan raittiusseuralta. Porvoossa 1887, Verner Söderström. 34 siv. 8:o Hinta —: 25.

Nestor T—r, Sinivuokkoja Suomen salomailta. 1 vihko. Porissa 1888. Tekijän kustannuksella. 39 siv. 8:o. Hinta —: 50.

K. Varto, Kertoelmia ja havaintoja. Alkuperäisiä kokeita. Tampereella 1888, Emil Hagelbergin ja Kumpp. kirjapainossa. 92 siv. 16:o. Hinta —: 50.

Uutukaisin kukkaiskieli, y. m. y. m. Helsingissä 1888, G. W. Edlund. 31 siv.

Genoveva tahi kertomus Yhden jumalisen rouvan viattomasta kärsimisestä. A. Räty Saksasta suomentanut. Viides painos. Kahdestoista tuhannes. Helsingissä 1888, G. W. Edlund. 127 siv. 8:o. Hinta —: 75.

Joulukuusi, vaihtelevaa lukemista joulunaikana. Kuvilla kaunistettu kansankirja. Kolmas vuosikerta Porvoossa 1888, Verner Söderström. 96 siv. 8:o. Hinta —: 85.

Yllä luetellut ovat kaikki kansankirjasia, jo niitten huokeat hinnat tekevät mahdolliseksi niitten leviämisen laveisiin piireihin.

N. Niemelän *Mäkelän veljekset* on niistä ehdottomasti paras. Luonnollisesti ja yksinkertaisesti tekijä kuvaa palan «todellista elämää». — Mäkelän isäntä on juoppo, ja tämä himo saattaa hänet rappiolle. Veljensä ja hyvän vaimonsa avulla hän sitte kumminkin parantuu, mutta ainaiseksi kantaa hän vammaa sielussaan. — Kirjan loppuun on liitetty ote kirjasta «Raittiuskysymys mitenkä ratkaistava» kirj. D. Lewis.

Nestor T—r kuvaa kirjasessaan *Sinivuokkoja Suomen salomailta* nuoren miehen elämän vaiheita, miten töllin pojasta tulee kansakoulun-opettaja, joka lopulta pääsee rovastin tyttären kanssa naimisiin. Mutta ei hänen oikein onnistu voittaa lukijan myötätuntoisuutta sankareilleen. Esitystapa tuntuu teeskennellyltä, kovin vaativalta; tekijä tavoittelee usein jonkunlaista haaveksivaa salaperäisyyttä. Kertomus ei edisty luonnollisesti ja yhtämittaisesti, välistä on keskellä kertomusta kuvaelmia, joista ei tiedä, mitä varten ne siinä ovat ja missä yhteydessä ne ovat pääjuonen kanssa. Joskus puhutaan «heistä», eikä sanota ketä ne «he» olivat.

Varto *Kertoelmissaan ja havainnoissaan* tuopi esille kylläkin hyviä mietelmiä, ja monet hänen muistelmansa ansainnevat muistamista, mutta muoto on kovin vaillinainen.

Kukkaiskieli — eli sanoakseni kirjan koko tittelin: Uutukaisin kukkaiskieli eli mitä kukat puhuvat, ynnä sananlaskuja ja muita runoja muistokirjoihin sekä selityksiä kukkain värin merkityksestä, niin myös kukkain tuomiot ja kukkakello — on kai tervetullut niille, jotka mielellään kirjoittai-

sivat runoja muistikirjoihin, mutta eivät tiedä mitä kirjoittaa, ja jotka mielellään sanoisivat jotain kaunista kukista, mutta eivät tiedä, mitä niistä sopisi sanoa.

Genoveva on suosituimpia kansankirjoja. Että se on meidänkin kansaamme miellyttänyt, todistaa paraiten se, että siitä jo on viides painos, kahdestoista tuhannes leviämässä.

Joulukuusi on joulukalenteri, jota viime Jouluksi ilmestyi kolmas vuosikerta. Sisällys on vaihteleva: novelleja ja runoja, alkuperäisiä ja suomennoksia ynnä muita opettavia ja huvittavia kirjoituksia. — Jälkimäisistä mainitsen vaan J. Krohnin: «Noitarumpu». — Alkuperäisistä kertoelmista on kaksi Minna Canthin kirjoittamaa: «Kuoleva lapsi» ja «Lapsenpiika». Niissä rouva Canth taitavasti luopi lukijan eteen kuvaelmia todellisesta elämästä, surullisia ja mieltä liikuttavia, niinkuin usein muulloinkin. Edellisessä näistä kertomuksista vallitsee hieno, surumielinen, mutta kuitenkin sopusointuisa henki. Jälkimäinen on synkän synkkä. Kyllähän se opetus, joka siihen on kätketty, on hyvä, mutta tuskin se perille tullee. — Myös K. A. Tavaststjerna on Joulukuuseen suomennuttanut kaksi pientä hauskaa kertoelmaa: «Väärin käsitys» ja «Tyyppi rautatieltä». — Muista suomennoksista mainittakoon J:n «Oliko hänessä miestä» ja Paul Heysen «L'Arrabiata».

Runoista ensinnäkin vetävät huomion puoleensa Z. Topeliuksen kirjoittama: «Uno Cygnaeus» ja Solmun «Julius Krohn». — N. Niemelä on kirjoittanut muutamia jotensakin sujuvia runoja, joissa kuvautuu vaatimaton ja sopusointuinen mieli. — Väinö on taitavasti suomentanut runon Ferencz Renyistä, joka oli unkarilainen kansansankari.

Monet hienot kuvat kaunistavat kirjaa.

O. R.

Lyhyt Opastus Taistelu-opissa Suomen sotaväen alipäällikkökuntaa varten. Käännetty ja mukailtu E. Swidsinskin teoksesta: „Свѣдѣнія по тактикѣ для унтеръ-офицеровъ". Helsingissä 1888, G. W. Edlund. VI + 154 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Kort Handledning i Stridslära för underbefälet vid finska militären. Öfversatt och bearbetad efter E. Swidsinskis arbete — —. Helsingissä 1888, G. W. Edlund. VI + 156 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Varmaankin on vastamainittu kirja, kapteeni vapaaherra G. A. Gripenbergin toimittama, pidettävä tärkeimpänä osana siinä oppikirjojen sarjassa, jonka upseerikuntamme viime vuosina on toimittanut Suomen nuorta sotajoukkoa varten. Edelliset osat ovat käsitelleet mikä sisäpalvelusta, mikä sotamiehen kehittämistä voimistelussa, mikä taas sotajoukon esiintymistä harjoituskentällä, sanalla sanoen: sotamiestä rauhan aikana. Tämä kirja sitä vastoin joka rivillä osottaa, että sen tulee opettaa sotamiehelle hänen varsinaista elämänmääräänsä: sodan synkkää ja veristä todentekoa.

Tämä kaikkialla esiintyvä tarkoitus selvittänee jo kirjan suuren merkityksen jokaiselle lukijalle; vielä selvemmäksi se käy, kun tarkastamme sotataidon nykyistä kantaa. Meidän vuosisatamme kuluessa on tapahtunut suuri mullistus siinä kohden.

Muinoin oli urhoollisuus mitä tärkein vaikutin tappelussa; sotajoukot vietiin esiin, taisteltiin mies miestä vastaan ruudinsavun peittämällä kentällä. Nykyaikaiset nopeasti lauaistavat ja etäälle kantavat ampuma-aseet, — jättääksemme mainitsematta muut keksinnöt, joiden merkityksestä ei vielä olla oikein selvillä, — ovat tehneet sellaisen taistelun kokonaan mahdottomaksi. Vihollista näkemättäkään hyvin hoidettu tykistö voi tuhota sen pataljoonat virstojen päästä, ja kaukaisen kukkulan linnoittaminen voi ratkaista kokonaisen armeijan kohtalon. Nykyajan tappelu ratkaistaan laskuilla ja tuumilla, jotka usein perustuvat syvään tieteelliseen oppiin. Johto on tietysti päällikkökunnan kädessä, mutta hankkeitten ja tehtävien toimeenpanemiseen tarvitaan niin älykästä ja valpasta sotajoukkoa, että pian joka mies kykenee käsittämään taistelun juonen voidakseen tarpeen vaatiessa täydellä ymmärryksellä tehdä, mitä hänen tulee.

Toisellaiset ovatkin nykyajan armeijat kuin entiset. Nuo konemaiset pataljoonat, jotka kunnostivat itseään paraatikentällä, mutta sodassa niin hyvin kuin rauhassakin olivat tahdottomia välikappaleita, ovat jo kauvan aikaa olleet kuluneita ihanteita. Saksassa ensin pantiin toimeen asevelvollisuuden järjestelmään perustuva kansallinen sotaväki, ja Saksa yhä edelleenkin käypi edellä sotatieteen kehittämisessä. Eihän siellä enää katsota pistin- eli painettitaistelua tarpeelliseksi opetus-aineeksikaan, koska mieskohtainen taistelu on merkityksensä kadottanut; samoin on siellä viime vuoden lopussa ilmestynyt uusi ekseeraus-ohjesääntö, joka on paljon muuta tarpeetonta poistanut sotaopetuksesta. Entisen ohjesäännön 235 sivua on supistettu 172 sivuksi, mutta nykyajan sotataidon tärkeimmät salaisuudet on saatu siihen kirjaseen mahtumaan. Sotamiehen ei sovi enempää kuin ennenkään ruveta käskemään, päin vastoin ehdoton totteleminen on tärkeämpi kuin koskaan. Mutta samassa Saksan uusi ohjesääntö jättää hyvin paljon alapäällikön ratkaistavaksi, ja varmaan muittenkin maitten opetuskirjat ovat samaan suuntaan kehitettävät.

Yllämainittu teos on tietysti sekin uuden-aikaisen sotatieteen tuloksia, jos kohta tehty ennen uusinta saksalaista sääntöä. Verrattuna Nikolain aikaiseen ekseeraukseen, tämä opastus osottaa olevansa ihan uuden-aikainen ja tieteellinen. Se on käännös Venäjällä hyväksytystä Swidsinskin tekemästä oppikirjasta, joka tietysti on meilläkin noudatettava.

Meillä ei ole tilaisuutta tarkastaa, mihin määrin teos yksityiskohdissa eroaa yllämainitusta saksalaisesta teoksesta. Sisällyksen tyystempi tarkastaminen tuskin huvittaisikaan Valvojan lukijoita. Tahdomme siis vaan lyhyesti kertoa teoksen perusjuonen. Johdannossa on lyhyt selitys sotajou-

kon eri aselajeista sekä niiden merkityksestä ja käyttämisestä. Sitten seuraa I:ssä osassa lavea ja opettavainen kuvailu ampujaketjusta, sen asettamisesta ja muuttamisesta asianhaarojen mukaan sekä sen taistelutavasta. II:nen osa on omistettu väliaikaisten suojuksien rakentamiselle; III:s osa niille tiedoille, jotka tarvitaan, kun sotajoukko lähestyy vihollista ja valmistautuu hyökkäykseen. IV:nnessä osassa annetaan lukijalle tietoja hyökkäämistavasta erilaisissa oloissa, ylängöille, metsiin, kyliä ja huoneustoja vastaan j. n. e. ja V:s osa käsittelee niin sanottua pikkusotaa. Viimeisessä, erittäin laveassa VI:ssa osassa tutustuu lukija sotajoukon kulkujärjestykseen ja siinä huomattaviin varokeinoihin, sekä lopuksi niihin sääntöihin, jotka koskevat kenttäolopaikkaan sijoittumista.

Esitystapa on sujuva ja selvä, vaikka kieli paikoittain jotensakin melkoisesti eriää nykyään voimassa olevista säännöistä. Pitkät jaksot vieraita komentosanoja käännöksineen osottavat, mikä arvaamaton vaikeus on voitettava sen kautta, että komentokielenä on venäjä, jota eivät miehet, eivätpä alaupseeritkaan ymmärrä. Lyhyitten lisämuistutusten muodossa annetut kertomukset eri sodista, joilla tekijä on selvittänyt antamansa ohjesäännöt ja viittaukset, ovat huvittavia, vaikk'ei suurempi laveus esitystavassa suinkaan olisi ollut haitaksi. Kirja kokonaisuudessaan tekee miellyttävän vaikutuksen. Kehittäköön sekin kohdaltansa vähäisen sotajoukkomme voimakkaaksi isänmaan turvaksi.

Entinen alaupseeri.

Onni Wetterhoff, Saloilta ja Vesiltä. Metsästys- ja pyyntiretkiä. Suomenteli Koura. Toinen vihko. Porvoossa 1888, Verner Söderström 61 siv. 8:o. Hinta —: 85.

Sanotaan, että »oikeaverinen« metsästäjä aina on mieleltään hilpeä ja iloinen, rohkea ja herttainen. Kun yllämainitun kirjan (jonka ensimmäistä vihkoa on ennen Valvojassa arvosteltu) lukee, niin uskoo tämän lauseen todeksi. Ilokseen seuraa Onni Wetterhoffia ja Buntista heidän retkilleen Suomen saloille ja sisämaan järville jokainen, joka niinkuin hekin on oppinut rakastamaan pohjoista luontoamme ja sitä elämää, jota metsissämme, vesillämme eletään. Kaunis puoli heidän kuvaelmissaan on se herttainen, ystävällinen suhde, joka vallitsee sporttimiehen ja hänen talonpoikaisten toveriensa ja satunnaisen isäntäväkensä välillä.

Hauskaa on myös kuunnella C. Dollin muistelmia, miten hän nuorena poikana otti osaa hylkeen pyydystyksiin Liivinmaan rannikolla.

Tässä vihossa samoin kuin edellisessä kuvataan yhtä talonpoikaista metsästäjää, Kokko-Kustaata, suureksi osaksi hänen omien kertomustensa mukaan. Tämä kuvaus puolestaan lisää kirjan arvoa.

Suomennos on hyvää.

O. R.

Kirjallisia tietoja.

Sen johdosta että 23 (11) p. Helmik. Mikael Speranskin kuolemasta oli kulunut 50 vuotta, ovat venäläiset aikakauslehdet (esim. Ruskaja Starina, Istoritsheskij vjestnik) jälleen ottaneet puheeksi hänet ja hänen merkilliset elämänvaiheensa. Ja epäilemättä tuo köyhä, alhaissäätyinen maapapin poika, joka nousi valtion korkeimpiin virkoihin ja ajaksi mahtavan valtakuntansa yksinvaltiaaksi ohjaajaksi, hänen kukistuksensa 1812 ja hänen jälleen-asettamisensa arvoihinsa, onkin omansa kiinnittämään huomiota itseensä; ei ole syytä evätä erään Venäjän historioitsijan lausuntoa: «hän on Suvorovin rinnalla etevin henkilö, jonka venäläinen kansallisuus on uudemmalla ajalla synnyttänyt». Meidän historiamme säilyttää kanssa hänen valistunutta nimeänsä, eikä sillekään kysymys hänen kukistuksensa syistä ja häntä vastaan viskattujen syytösten perustuksesta ole arvoton asia. Millä tavoin hän saatettiin Aleksanteri I:n epäilyksen alaiseksi ja mitkä hänen vihamiehistänsä sen tekivät — niiden joukossa oli myöskin suomalainen K. M. Armfelt — siinä vieläkin hämärin kohta hänen elämässään. On tämän kysymyksen selvittämiseksi nyt viitattu eräihin v. 1883 julkaistuihin «valtioneuvos de Saint-Glinin muistoonpanoihin» (venäjäksi). Saint-Glin, joka oli poliisiministerin apulaisena Pietarissa ja jota käytettiin mitä salaisimpiin lähetyksiin itse keisarinkin puolelta, arvelee Speranskin kukistuneen poliisiministerin Balashovin, Armfeltin ynnä valtioneuvos Rosenkampffin juonien kautta. Armfeltia näkyy hän näistä pitävän etevimpänä ja Speranskille vaarallisimpana, mutta huomattava on kuitenkin, että hänen esiintuomansa tosiasiat oikeastaan koskevat vaan Balashovia. Armfeltista Saint-Glin tietää mainita että hän oli lausunut: minä olen taipuvainen pitämään Speranskia kunnon miehenä, vaan hänet täytyy uhrata, jotta kansa kokoontuisi miehissä hallitsijan ympärille ja sota (Napoleonia vastaan) tulisi kansalliseksi. Että yksityiskohdat tässä asiassa olisivat selvillä, ei voi vielä sanoa.

«St. Petersburger Zeitung» (n. 85 scurr.) sisältää hra H. Daltonin kirjoittaman esitelmän «eräästä käynnistä Nevanlinnassa v. 1688», kaupungin rikkaimman kauppiaan J. H. Frisiuksen (sittemmin Kymenkartanon maaherran) luona. Esityksensä perustaa esittäjä vanhoihin asiakirjoihin ja pa-

riin senaikuiseen karttaan. Suomalaiselle erittäin tämä esitelmä tuo yhtä ja toista muistoonpantavaa. Mereltä päin tullen, Retusaaren jätettyänsä, saapuu matkustajan laiva Ristisaareen (nykyään Krestovski), Kivinenän ohitse Hirvisaareen (Vasiliostrov), pienten Jänis- ja Kalasaarten jälkeen Kivisaareen (Kamennoi-ostrov) ja niin metsistyneitten Korpisaaren (Karpovka) ja Koivusaaren välille — nyt ollaan nykyisen Pietarin keskuspisteessä; Tamminiemen (Tomjeni) ja Kemen (Kymen? nyk. Fontanka) ohitse päästään vihdoinkin itse «Kantsiin» (Nevanlinnaan, Nyen*schanz*iin). Niinkuin näkyy ovat kaikki nämä nimet puhtaasti suomalaisia ja nykyäänkin käytetyt nimitykset ovat niistä suorastaan kääntämällä tai vääntämällä syntyneet.

«Baltische Monatsschrift» sisältää tämän vuoden Helmikuun numerossa hra A. Bielensteiniltä kirjoituksen «ovatko suomen- vai lätinsukuiset kansat alkuasukkaita Riian lahden rannalla», jossa kirj. käyttäen m. m. Yrjö Koskisen esiintuomia todistusseikkoja arvelee lättiläisten asutuksen vanhemmaksi ja liiviläisten ynnä kuurilaisten myöhemmin heidän alueillensa tunkeutuneen.

Wienin tiedeseuran Sitzungsberichte'issä (osa 117, 1888) on hra J. Grunzelin tekemä kirjoitus uraali-altailaisen kielitutkimuksen alalta «Die Vocalharmonie der Altaischen Sprachen», jossa selitetään tämä kielilaki puhtaasti foneettisesti fysioloogisten vaikutinten synnyttämäksi.

Ruotsin murreyhdistysten toimittama ansiokas aikakauskirja «Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif» sisältää viime vihkossaan muun muassa *Ll*'in (dosentti Lundellin) kirjoittaman katsahduksen «Från Finnland» Suomessa viime aikoina kansanrunouden alalla tehdystä työstä. Tämä esitys osottaa, että kirjoittaja on huolellisesti kaikesta ottanut selvää ja myöskin Suomen kielen alalla tehtyihin rikkaisiin keräyksiin kääntänyt huomionsa; toht. Krohnin saduntutkimuksia kiitetään erittäin. Samalla kuin tästä kirjoittajalle lausumme kiitollisuutemme, emme kuitenkaan voi olla paheksumatta sitä tapaa, jolla hra L. on katsonut hyväksi lopettaa kirjoituksensa: «Den arbetsifver, som där (Suomessa) visar sig, beror dock ej endast på vetenskapligt nit och enkel fosterlandskärlek. Arbetet äggas af brödratvister . . .». Olisi hauskaa tietää, mitä todistuk-

sia hra L. on tästä nähnyt ja voi syytökselle vaadittaissa esiintuoda. Emme kuitenkaan tahdo tätä lausetta pitää parjauksena — niinkuin se itsessään on — vaan ajattelematta irti päästettynä sanana. Vaan valitettavaa on, jos nekin harvat, jotka Ruotsissa ottavat tietoa sivistystyöstä vanhassa veljesmaassa, katsovat asiakseen laventaa sitä juopaa, joka on ennenkin molempain maitten välillä olemassa.

Prof. *J. R. Danielsonin* teos «Die Nordische Frage in den Jahren 1746—51» näyttää ulkomaistenkin tiedemiesten kesken herättäneen huomiota. Aikakauskirjassa «Russische Revue» (1888, 4:s vihko) on Tarton yliopiston prof. A. Brückner, Venäjän historian etevimpiä nykyaikaisia tuntijoita, siitä julkaissut varsin täydellisen ja kehuvan arvostelun. Englannin historiallinen aikakauskirja (English historical review, 1889, 1:n v.) arvostelee sitä samoin kiittävällä tavalla. Ruotsissa hra H. Hjärne eräässä kirjoituksessa «Storpolitiska villobilder från frihetstiden» Nordisk Tidskriftissä (v. 1 ja 2 tältä vuodelta) esittää laveasti sen tuloksia. Mitään varsinaista arvostelua hra Hjärne ei lausu, vaan ohimennen hän arvelee, että tekijä on liiaksi Suomen etuja etunenään asettanut, kun esim. sanoo, että Suomen v. 1809 saavutettu uusi asema oli edellisen vuosisadan «pohjoismaisen kysymyksen» ratkaisu, vaikka «venäläiseltä kannalta Suomen itsenäinen asema on vaan välimuodostus, niinkuin oli asian laita esim. Georgiassa, Krimissä». Mitä hra Hjärne tällä tarkoittaa? Sanat ovat, tahallaanko vai huolimattomuudesta, kovin väljät. Olisiko tekijän velvollisuus ollut asettua «venäläiselle kannalle» — joka sivumennen sanottuna ei olekkaan koko Venäjän yleisön kantana — ja onko tuo kanta hra Hjärnenkin? Eikö voi olla joku toinen, ehkä yhtä oikeutettu «länsi-eurooppalainen» kanta? Tässäkin on esimerkki siitä, millä kevytmielisyydellä Ruotsissa ryhdytään arvosteluja lausumaan Suomen tärkeimmistä asioista.

G—t.

Viime aikoina on meillä ruvettu yhä enemmän huomaamaan, miten erinomaisen tärkeätä meille olisi, että ulkomailla leviäisi enemmän ja oikeampia tietoja maastamme sekä kansamme elämästä ja pyrinnöistä, kuin tähän saakka on tapahtunut. Mitä erittäinkin *Ruotsiin* tulee, niin on moni isänmaan ystävä mielikarvaudella huomannut, kuinka siellä hyvinkin tavalli-

seksi on tullut täydellinen vieraantuminen meidän kehityksestämme, kuinka siellä suurissa piireissä ei ollenkaan käsitetä meidän uutta asemaamme ja sen tuomia uusia tarpeita, uusia elin-ehtoja. Mutta tässä epäkohdassa ovat paremmat ajat koittamaisillaan. Ruotsin etevin päivälehti «*Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning*» — yksi niitä harvoja ruotsalaisia sanomalehtiä, jotka ovat käsittäneet suomalaisuuden liikkeen merkityksen kansamme kehitykselle, — on vuodesta 1885 saakka pitänyt vakinaista kirjeenvaihtajaa Suomessa. Nimimerkillä «*Alvar*» on tämä lähettänyt lehteen noin 20 kirjettä vuodessa ja niissä suomenmieliseltä kannalta arvostellut päivän tapahtumia maassamme sekä ylimalkaan koettanut antaa lukijoilleen tietoja varsinkin yhteiskunnallisesta ja valtiollisesta elämästämme.

Mutta eipä siinä kaikki. Tänä vuonna on lehdessä alkanut toinen sarja kirjoituksia Suomesta, jonka tarkoituksena on tutustuttaa Ruotsin yleisöä meidän *kirjalliseen elämäämme*. Tässä sarjassa on nimimerkki «*Alf*» ruvennut aluksi kuvaamaan sitä ilahduttavan omituista ilmiötä meillä, että rahvaamme viime aikoina on luonut itsestään niin monta etevää kaunokirjailijaa. Tästä ilmiöstä «Alf» lausuu: «Vaikea lienee minkään muun uudemman kansan kirjallisuudesta löytää jotakin sille täysin vastaavaa ilmiötä. Se joka tuntee kansamme kehitystä, ei voi olla ajattelematta, että se on vuosisatoja ehkäisty voima, joka nyt alkaa tulla ilmi, kun ne luonnottomat esteet ovat murretut, jotka niin kauvan sulkivat Suomen kansan länsimaisen sivistyksen suoranaisesta osallisuudesta. Meidän rahvaan-kirjailijamme ovat selvänä todistuksena siitä, että aikakausi tämän vuosisadan keskipaikoilta on Suomen kansalle ollut erinomaisen tärkeä historiallisen kehityksen koulu. Itse ovat he omaa kehitystänsä varten ainoastaan vähäisessä määrässä saaneet nauttia viime vuosikymmenien sivistysrientojen hedelmiä. Mutta koti ja elämän kokemukset ovat heissä kasvattaneet tuon sydämen sivistyksen, jota useinkin tapaa rahvaassamme, sen sydämen sivistyksen, jota Runeberg kuvaa Paavossaan ja Hirvenhiihtäjissään, ja kansa itse Kalevalassa. Ja he ovat käsittäneet ne suuret herätykset, jotka ovat lähteneet Runebergistä ja Snellmanista; he ovat ottaneet vastaan ne lämpimällä ihastuksella, ryhtyneet toiminnassa toteuttamaan vireille elpynyttä kansallista itsetietoisuutta, tietoa siitä, että koko Suomen kansalla — ei ainoastaan suurisukuisilla ja oppineilla — on isänmaa ja tulevaisuus, jonka edestä sen tulee elää, ja että sen ensimmäisenä ja varmimpana elin-ehtona tulee pitää *valoa*, valoa sydämeen ja mieleen, valoa jokaiseen kotiin».

Niin kuin arvata sopii, alkaa tämä sarja kuvaamalla *Pietari Päivärinnan* elämää ja vaikutusta, ja sen on «Alf» tehnyt taiteellisen hienosti ja erinomaisen lämpimästi, osottaen miten P:n teoksista tapaamme paljo «todellista kultaa», mutta kumminkaan hän ei ole peitellyt P:n heikompia puoliakaan. Tarkoituksen mukaista oli, että tämä kuvaus on paisunut jokseenkin pitkäksi sen kautta, että siinä on esitetty, miten Päivärinnan elämän kehitys on juossut rinnakkain Suomen kansan uuden elämän kanssa ja miten edellinen on miellyttävä tyyppi jälkimäisestä. Empimättä voimme sanoa, että tämä on paras elämäkerta, mikä Päivärinnasta koskaan on nähty.

Samaten on uusi Leipzigissä ilmestyvä saksankielinen aikakauskirja «*Zeitschrift für Volkskunde*», jonka päätoimittaja on tohtori *Edmund Veckenstedt*, luvannut ottaa Suomesta lehden alalle kuuluvia kirjoituksia niin paljon, kuin vaan saapi. Lehden ala on eri maiden kansanrunous, tarusto y. m. s. sekä sen tieteellinen käsitteleminen. Epäilemättä on Suomi ollut lehdessä tähän saakka parhaimmin edustettuna. Aikakauskirjan 4—5:ssä kaksoisvihossa alkaa ja seuraavassa loppuu *Julius Krohn* vainajan Kalevalan tutkimuksien lopputulokset, käännettyinä saksaksi hänen «Finsk Tidskriftissä» julkaiseman kirjoitussarjansa mukaan. Käännöksen on tehnyt ylioppilas *Viktor Hackmann*. Samassa kaksoisvihossa on sitä paitse t:ri *A. Schlossar* ilmoittanut ja suosiollisesti arvostellut t:ri *Kaarle Krohnin* Saksan kielelle lyhennetyssä muodossa toimittamaa väitöskirjaa: «Bär (Wolf) und Fuchs. Eine nordische Tiermärchenkette, Vergleichende Studie von Kaarle Krohn. Aus dem Finnischen übersetzt von *Oskar Hackmann*». Kuudes vihko sisältää, paitse mitä edellä mainittiin, t:ri Kaarle Krohnin tekemän kirjailmoituksen Julius Krohnin toimittamasta «Kalevalan toisintojen» ensimmäisestä vihosta.

Hannes Gebhard.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

XIII. Postitilastoa. Uusi jakso, 3. Postihallituksen kertomus vuodelta 1887. — Matti Kurikalta (Viipurissa): Tavallinen juttu. Kaksi-osainen romaani. Kirj. *I. Gontsharow*. Suom. Olga A. I. 1: 50. — K. J. Gummerukselta (Jyväskylässä): Professoreita ja ylioppilaita. Kertomus Turusta 1660 vaiheilta. Kirj. *Rafaël Hertzberg*. Suom. W. E. 2: —. — Muistelmia kuolleesta talosta. Kirj. *F. M. Dostojevski*. Suom. A. F. H. 3: 50. — B. E. Martinilta (Tampereella): Ännu några ord angående den lutherska läran om rättfärdiggörelsen, af *E. T. Gestrin*. —: 75. — Tekijöiltä: Notes about some in Finland found species of non-parasitical worms. — (Turbellaria, Discophora et Oligocheta fennica). By *Axel R. Spoof*. — Åbo stads historia under 17:de seklet, af *C. v. Bonsdorff*. 1 häftet (Bidrag till Åbo stads historia, II serien, I).

Koti ja Yhteiskunta. Päätoimittaja Aleksandra Gripenberg. 1889. Hinta 1: 75 1889 vuoden loppuun, postimaksut siihen luettuina. Tilattavana kaikissa Suomen postitoimistoissa sekä G. W. Edlundin kirjakaupassa Helsingissä. 1 vihko. Sisältää: Lukijalle. — Lucina Hagman, Käsityötaidon edistämisestä maamme naisissa. — Maria, „Se oli sallittu". — Aarne, Muuan lastenkoti Ameriikassa. — I. G., Kansakoulujen käsityönäyttely Atheneumissa. — Oman maan kuulumisia. — Ulkomaiden uutisia. — Vilh. Sucksdorff, Päästä päivänpaiste sisälle! — Talouden alalta.

Finsk Tidskrift 1889, H. 4. Sisältää: K. Lindström, Purismen. — G. Heinricius, Nya undersökningar på andningslärans område. — Robinson, „Frun från hafvet". — R. Kaufmann, En bok för dagen. — K. A. Tavaststjerna, Helenas rof. — V., Dikter. — I bokhandeln. — Öfversikt.

Duodecim 1889, N:o 3. Sisältää: Konr. Relander, Onko tätä nykyä lääkärien puolelta toimiin ryhdyttävä hankkimaan vuotuista maksutonta virkavapautta valtion lääkäreille? — Reinh. Envald, Uusia lääkkeitä ja hoitotapoja ihotautien alalla. Fenacetiinista, ref. J. Lybeck. Tietoja lääkeopillisten seuraimme kokouksista. — Käytännöllisiä uutisia. — Päivän uutisia. — Liitteenä: Lisävihkoa Duodecimin ruotsalais-suomalaiseen sanaluetteloon, ss. 1—16.

Suomen Metsänhoitolehti, 1889. N:o 1. Sisältää: E. Th. S., Havaintoja metsänhoidon tilasta sotilasvirkataloissa. — —th, Mitä hyödyttävät lehdot kruununmetsissä. — P. V. H., Kruunun yhteis- ja liikamaitten käyttämisestä. — Th. C., Tilastollisia tietoja puunkulutuksesta. — C. E. N., Sananen taimitarhan valmistuksesta. — P. W. H., Apuharvennuksesta. — Eräs metsänvartijain kokous. — Uusi ohjesääntö maitten ja metsäin mittauksesta ja kartoittamisesta. — Kirjallisuutta. — Läheltä ja kaukaa.

Vartija, 1889, 3 vihko Sisältää: K. A. Hougberg, Missä sieluntilassa ihminen pelastuksen saavuttaa. — K. E. Stenbäck, Otteita Porin alisen provastikunnan papiston keskusteluista. — A. Lönnroth, Hyväntekeväisyyttä Helsingissä. — Kotimaan kirjallisuutta. — Väittelyä. — Elis Bergroth, Hetken tapahtumista.

Hengellinen kuukauslehti, 1889, 4 vihko. Sisältää: Puhe, jonka piti piispantarkastuksessa Kiuruveden kirkossa Marrask. 19 p. 1888 Piispa G. Johansson. — Uskonnollisesta suvaitsevaisuudesta. — Muuan sana uskosta kiusatulle. — Muutama sana tyhmäin puolustukseksi. — Kirjallisuutta.

Paimen-sanomia, Evankelinen Viikkolehti. 1 vuosikerta, 1889 (ilmestyy Hancock'issa, Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa). N:ris 7—11. Sisältävät m. m.: Yksi luku joka päivä. — J. G. N., Rahakysymys Jumalan valtakunnan työssä. — J. G. N., Jesuksen seuraamisesta. — K. L. T., „Minä tahdon, ole puhdas". — J. G. N., Nöyryys vaatetuksessa. — Perheestä. — Pieniä tietoja. — Kirkollisia ilmoituksia.

Oma Maa, 1889, N:o 3. Sisältää: Sugukonna mõis. Hoffmanni järele ümber tehtud. — XYZ., Kihlasõrmus (runo). — Ahvid. — K—k., Laulud. — Elukool. S. Smiles'i järele. — Armu õis (runo). H. Prohl'i järele —el. — Kui suureks saan. A. Böttger'i järele —el. Hertsogi proua von Lira. Ouida järele. — Etta Pierce, Ilma süita. — Soome rahva hariduse ja kirjanduse edenemise ajaloost. E. G. Palméni järele Soome keelest XYZ (E. G. Palmenin Suomalaisen kirjallisuuden 50-vuotinen toimi nimisen kirjan mukaan). Vene kirjanduse algust. — Eesti uuem kirjandus. — ABC., Naljakas kuureis. — Mitme sugust.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes. Herausg. W. Kirchbach. N:ris 12—17. Sisältävät m m.: W. Korolenko, Was der Wald rauscht. — M. Wünsche, Die höhere Mädchenschule und ihre Bestimmung. — M. Benfey, Wilde Kirschen, von H. Hansjakob. — Hedwig Wigger, Portugiesische Litteratur. — Aus fremden Sprachen (runokäännöksiä Islannin ja Italian kielistä). — W. Kirchbach, Zur Fremdwörterfrage. — John Paulsen, Ein Spaziergang, (norjan kielestä käänt. E. Brausewetter). — A. Stern, Sternbannerserie. — A. Friedmann, Aus Frankreichs Herzen. — Angelos Wlachos, Die Abendgesellschaft des Herrn Susamatis (Uudenkreikan kieltä käänt. G. Rosen). — K. Pinn, Die Entwickelung des Zeitungswesens in Frankreich. — Grazia Pierantoni-Mancini, Ein Zeitungsschreiber (Italian kieleltä käännetty). — H. Düntzer, Über Goethes Ballade „Die Braut von Korinth". — Caroline Häusser, Was Ihr ererbt von Euren Vätern. — A. Leist, Die Volkssänger in Vorderasien.

VALVOJA

ilmestyy tänä vuonna samankokoisena ja samanhintaisena kuin vuonna 1888. Sitä voipi tilata Helsingissä G. W. Edlundin, Waseniuksen ja Wickströmin ja K:n kirjakaupoissa sekä O. V. Laurentin ja K:n luona, Turussa A. V. Jahnssonin ja Wiipurissa Cloubergin ja K:n kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on 10 Suomen markkaa *koko vuosikerralta ja* 5 markkaa 50 penniä *puolelta vuodelta; maaseuduilla postimaksut tulevat lisään.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata A. Lindebergin kautta Pietarissa tahi suoraan toimitukselta, jolloin numerot laitetaan perille ristisiteessä. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kopeikkaa *koko vuosikerralta,* 2 ruplaa 50 kop. *puolelta.*

Valvojan toimi on edelleenkin liikkuva valtio-elämän, kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alalla.

Kansamme valtiollinen kehitys on nykyään kääntymäisillään uusiin suuntiin. Suomen kieli on saanut tärkeimmät oikeutensa lainlaadinnan kautta tunnustetuiksi. Kielikysymys tosin ei ole vielä päiväänjärjestyksestä poistettu; etenkin on yhä silmämääränä pidettävä, että periaatteelliset myönnytykset saataisiin itse elämässä täysin määrin toteutetuiksi. Mutta kieltämätöntä on, että ne kansalliset ja vapaamieliset aatteet, jotka ovat olleet kieliharrastuksen ytimenä, tätä nykyä ovat ruvenneet esiintymään uusilla aloilla ja uudessa muodossa. Pysyen horjumatta kansallisella kannalla Valvoja aikoo valppaasti seurata näitä uuden ajan rientoja.

Kotimaassa ilmestyvää kirjallisuutta Valvoja aikoo niin tarkkaan kuin mahdollista pitää silmällä; sen ohessa etenkin katsauksissa esitetään ulkomaan kirjallisuudessa havaittavia rientoja.

Tieteen ja taiteen pyrintöjä esitellessään Valvoja on sekä aineiden valintaan että esitystapaan katsoen tavottava suuremman sivistyneen yleisön harrastuttamista.

Mikäli tila myöntää Valvoja tarjoaa myöskin kaunokirjallista lukemista, parhaasta päästä alkuperäistä.

Edelleenkin Valvoja luottaa niiden kirjailijain myötävaikutukseen, jotka tähän asti ovat olleet sille apuna. Sen ohessa toimituksen on onnistunut lehden kantajoukkoon liittää uusiakin voimia.

Ahdas on aikakauskirjamme tila usein osottanut olevansa sen ohjelman toteuttamiseksi, ja johonkin määrin on Valvojaa tänäkin vuonna täytynyt laajentaa, vaikk'ei nykyinen tilaajamäärä tarjoa sille riittävää kannatusta. Taloudellisen ahdingon ovat kuitenkin yksityiset asianharrastajat osaksi poistaneet kolmeksi vuodeksi annetulla takauksella. Toimitus sitä paitsi luulee voivansa luottaa siihen, että Valvojan harrastuksilla on yleisön kannatusta ja että suomalainen kirjallinen lehti on yhä kasvavalle kirjallisuudellemme aivan välttämätön. Yleisön tulee ratkaista, onko toimitus siinä kohden pettynyt, vai voidaanko lehteä laajentaa sen mukaan kuin kehittyvä henkinen elämämme vaatii.

E. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.
Vastaava toimittaja.
Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Huomaa! *Kunnioitettavia herroja kustantajia pyydetään ystävällisesti lähettämään Valvojan Toimitukselle kustantamiansa heti niiden ilmestyttyä, jotta arvosteleminen voisi tapahtua säännöllisemmin.*

Alkoholikysymys.

Jos ylipäänsä sopii puhua historian laeista, koska niitä niin vähän tunnemme, voisimme semmoisena varmaankin pitää sitä tosiasiaa, ett'ei inhimillisen kehityksen alalla löydy ilmiöitä, joilla ei olisi enemmän tahi vähemmän selvästi nähtävät juuret sen aikakauden yleisessä luonteessa, johon ne kuuluvat. Myöskin semmoiset ilmiöt, jotka aluksi herättävät enintä oudoksumista, osottautuvat, selvemmin esiintyneinä ja tarkemmin tutkittuina, niitten periaatteitten johdonmukaiseksi kehitykseksi, jotka ylipäänsä johtavat aikalaisten käsitystapaa ja toimintaa. Tämä kehitys on vain tapahtunut alalla ja koskee asioita, joihin sitä ennen yleinen huomio ei ole tarpeellisessa määrässä kiintynyt.

Ei kukaan kieltäne, että meidän aikamme yleiseen luonteeseen kuuluu suurempi huolenpito yksityisen ihmisen tarpeista ja eduista kuin koskaan ennen. Meidän aikamme on humaniteetin ja individualismin aikakausi. Jokaiselle, halvimmallekin, tunnustetaan nykyjään oma tarkoituksensa maailmassa, oikeus osallisuuteen elämän lahjoista ja onnesta, oikeus kehittymään ja jalostumaan. Eikä siinä kyllin, että hänelle suodaan *oikeus* kaikkeen tähän; hänelle annetaan myöskin pyrinnöissään tähän suuntaan tehokkaampaa ja voimallisempaa apua kuin ennen. Jos löytyy epäkohtia, jotka tekevät elämän taistelun toiselle vaikeammaksi kuin toiselle, pyritään niitä poistamaan, ja jos tukalain olojen kautta ihminen on alentunut niin, ett'ei hänellä ole tahtoa eikä kykyä näin tarjottuja etuja hyväksensä käyttämään, pidetään muiden parempi-onnisten siveellisenä velvollisuutena häntä herättää ja kohottaa.

Ei liene tarpeellista esittää todistuksia siitä, että tämä pyrintö ikäänkuin läpikulkevana «punaisena lankana» on nähtävänä kaikissa aikamme parhaimmissa ja suurimmissa liikkeissä. Sivumennen viitattakoon sen tähden vain muutamiin, — kansallisuusliikkeeseen, kansanvalistus- ja kasvatus-

liikkeeseen, työväenliikkeeseen, naisliikkeeseen, n. s. siveellisyysliikkeeseen ja nykyajan moniin suuriin uskonnollisiin herätyksiin.

Samalta pohjalta kuin nämä ja luonnollisessa yhteydessä niiden kanssa on syntynyt vielä muudan pyrintö, joka, jos kohta se ei tähän saakka vielä ole saanut yhdenvertaisuuttansa muiden kanssa täydesti tunnustetuksi, kuitenkin päivä päivältä karttuvalla voimalla vaatii puoleensa yleistä huomiota. Se on liike väkijuomien väärinkäytöstä vastaan. Niin oudolta ja pilventakaiselta kuin se vielä tätä nykyä monesta näyttäneekin, uskallan väittää, että ehdot tämmöisen liikkeen syntymiseen täydellisesti löytyvät aikamme luonteessa ja että se on siitä sisällisellä välttämättömyydellä kehittynyt. Ne epäkohdat, joita väkijuomat ovat tuottaneet, ovat näet niin kipeitä ja sukukuntamme edistystä niin arveluttavassa määrässä estäviä, että vastavaikutuksen niitä vastaan humaniteetin aikakautena on täytynyt ja täytyy voittaa alaa. Se aika, joka on kirjoittanut lippuunsa sortuneiden kohottamisen ja joka määrää inhimilliselle toiminnalle arvon sen mukaan, kuin se tuottaa, niinkuin sanotaan, suurimman onnen suurimmalle lukumäärälle, se ei voi — ja kuta enemmin se tulee tietoiseksi itsestään, sitä vähemmin se voipi — ummistaa silmiänsä näkemästä niitä sanomattoman synkkiä varjopuolia omassa elämässään, joita *alkoholikysymys* yhä jyrkemmin paljastaa. Ennemmin tahi myöhemmin, mielellään tahi vastenmielisesti, tavalla tahi toisella on sen — jos se tahtoo pysyä omille perustus-aatteilleen uskollisena — tähän kysymykseen täydellä todella ryhtyminen.

Seuraavien lehtien tarkoitus on lyhyissä piirteissä esittää muutamia todistuksia tälle väitteelle ja osottaa, että alkoholikysymyksellä, niin syrjäisenä kuin sitä tätä nykyä pidetäänkin, on yhteiskunnallinen merkitys, joka useammassa kuin yhdessä suhteessa ulottuu laajalle sille nykyisen käsityksen mukaan vedettyjen rajojen ulkopuolelle.

Lähtiessäni tästä asiasta puhumaan tulee minun kuitenkin tehdä eräs yleinen huomautus. Minä tiedän, että niitä, jotka ovat ottaneet n. s. raittius-asiaa jyrkemmin ajaksensa, yleisesti pidetään liiallisuuteen taipuvina ja että heidän esityksiänsä sen vuoksi katsellaan jonkinlaisella epäluottamuksella. Tämän kyllä voipi ymmärtää niiden hämmästyttävien tulosten tähden, jotka jo pieninkin silmäys alkoholikysymykseen luopi, mutta oikeutettu semmoinen epäluottamus luonnollisesti ei ole ilman tarkempaa tutkimusta ja kaikkein vähimmin niin tärkeässä kysymyksessä kuin tässä. Meille tulee ainakin suoda puolueettoman tarkastuksen etu, ennen kuin tiedon-anto-

jamme vääriksi väitetään. Mitä tässä seuraaviin ilmoituksiin erittäin tulee, on lukija tilaisuudessa suureksi osaksi itse arvostella lähteitteni laatua. Lisätä tahdon vain, että missä niiden perustuksena ei ole viralliset ilmoitukset tai joku lukijalle tunnettu auktoriteetti, nojautuvat ne tutkimuksiin, joita on jo monta vuotta ahkerasti käytetty aseena raittiustaistelussa, ilman että kukaan tietääkseni on niitä pääasiassa seikkaperäisesti kumonnut tai edes tehnyt todellista yritystä siihen suuntaan. Tahtomatta vastata niiden ehdottomasta oikeudesta kaikissa yksityiskohdissa, luulen sentähden, että ne ansaitsevat täydesti tulla meilläkin laajemmissa piireissä tunnetuiksi. Jokaiselle ajattelevalle lukijalle käynee niistä joka tapauksessa selville, että väkijuomaliike on tuottanut ja on omansa joka paikassa tuottamaan mitä arveluttavinta häiriötä yhteiskunnan tasaiselle edistymiselle.

Selitystä ansainnee myöskin, ennen kuin aineeseeni ryhdyn, se seikka, että alempana esitetyt tiedot niin vähässä määrässä koskevat omaa maatamme. Syynä siihen on, että tähän kuuluvia kysymyksiä ei ole meillä vielä tarpeellisessa määrässä tutkittu. Todennäköistä on kuitenkin, että olot kaupungeissamme eivät suuresti eroa muiden maiden oloista ylipäänsä, vaikka ne maaseuduillamme epäilemättä ovat paremmat kuin useimmissa muissa osissa Eurooppaa.

Puhuessamme alkoholikysymyksestä tulee meidän pitää mielessä, että se perusteissaan on fysiolooginen ja terveys-opillinen kysymys. Voidaksemme ollenkaan sitä arvostella, täytyy meidän sentähden ensiksi tutustua siihen tältä kannalta. Meidän täytyy saada tietää missä suhteessa ja missä määrässä alkoholi on meille vahingollista ja onko sillä mahdollisesti etuja, jotka ovat otettavat lukuun kysymystä tasapuolisesti arvostellessa. Ilman tätä tietoa emme tarpeellisella tarkkuudella voi määrätä asemaamme sitä kohtaan. Pyydän sentähden saada esittää muutamien tunnustettujen auktoriteettien lausuntoja tästä asiasta.

Mitä aivan kohtuulliseen ja harvoin tapahtuvaan alkoholin nautintoon tulee, näyttää jotenkin selvältä, ett'ei sitä ylipäänsä tiedemiehet pidä ehdottomasti vahingollisena. Prof. M. W. af Schultén sanoo terveys-opillisissa luennoissaan: «Mielellään saattaa myöntää, että heikommat väkijuomat, niinkuin viini ja olut, *kohtuullisesti* nautittuina eivät tee mitään vahingollista vaikutusta, vaan päin vastoin ovat omiansa tekemään elämän suloi-

semmaksi, helpottamaan kielen siteitä, avaamaan sydämiä». Ja toisessa paikassa: «Selville saatetuksi saattaa katsoa, että alkoholi eli viinanväki ei ole mikään ravinto-aine, mutta että se jossakin määrin vähentää semmoisten tarvetta, että se elähyttää mieltä ja voimia, mutta ainoastaan lyhyeksi ajaksi». Pariisin lääketieteellinen akatemia on Lokak. 2 p. 1871 antanut lausunnon juovutusjuomain vaaroista, jota hyvin ahkerasti on levitetty Ranskanmaan kouluihin. Siinä sanotaan aivan kohtuullisesta käytännöstä: «Jos kohta se ei ole terveyden vaatimaa, saattaa se määrätyissä tapauksissa olla hyödyllinen». Myöskin niin jyrkästi raittiusmielinen tiedemies, kuin B. W. Richardson, alkoholin fysioloogisten vaikutusten ehkä etevin tuntija Englannissa, sanoo: «Tiede kertoo, että on olemassa, niinkuin väitetään, joku kohtuuden aste, jota ei näytä seuraavan paljon haittaa (much evil), jos sitä tarkoin noudattaa». Kuitenkin lisää hän tähän heti kohta: «Tiede sanoo terveelle ihmiselle: jos sinulla on erinomainen ruumiinrakennus, jos teet työtä ulko-ilmassa, jos sinulla ei ole semmoista tehtävää, joka vaatii suurta tarkkuutta, jos sinulla on hyvä uni, jos sinun ei tarvitse kärsiä suurta pakkasta tai kuumuutta, jos ruokahalusi on hyvä ja sinä voit saada kylläksesi terveellistä ruokaa; jos sinulla on kaikki nämä edut, niin voit sallia itsellesi kohtuullisen määrän viiniä, olutta eli viinaa. Mutta kaikki nämä edut ovat tarpeellisia. Jos sinulla ei ole kylliksi ruumiin liikettä, jos sinulla on paljon huolia, jos olet vähissä voimissa tai vähissä varoissa, niin lisää tuo pieni alkoholimäärä vaivojasi, ja olet viisas, jos jätät sen pois».

Nykyisellä kannallaan tiede ei siis väitä *kaikkea* alkoholin nautintoa ehdottomasti vaaralliseksi. Mutta sitä suuremmalla yksimielisyydellä ja ponnella väittää se kohtuullisenkin nautinnon terveelle ihmiselle aivan *tarpeettomaksi* ja varoittaa mitä ankarimmalla tavalla sallimasta tämän kohtuullisen nautinnon muuttua *tavanmukaiseksi*, jokapäiväiseksi käytännöksi. «Lääkäri ei voi löytää», sanoo Richardson, «mitään tilaa alkoholille elämän tarpeena. Kääntäköön hän silmänsä mihin suuntaan tahansa määrätäksensä alkoholin arvoa ihmisruumiille muussa suhteessa kuin lääkkeenä, jota hän voi ajoittain määrätä, niin ei hän näe muuta kuin tyhjyyttä; mihin hän kääntyneekin määrätäksensä alkoholin pysyviä vaikutuksia, ei hän näe muuta kuin sairautta ja kuolemaa, henkistä sairautta ja henkistä kuolemaa, ruumiillista sairautta ja ruumiillista kuolemaa». Pariisin lääket. akatemian lausunnossa huomattakoon tässä kohdin tarkasti sanat: «jos kohta se ei ole terveyden vaatimaa». Ja prof. af Schultén lisää edellä kerrottuihin sanoihinsa: «Mutta

tarkoin on muistettava, ett'ei terveillä ihmisillä ole mitään tarvetta nauttia väkijuomia, eipä edes niilläkään, jotka ovat kovassa työssä. Nämä juomat eivät suinkaan tuota enempää työvoimaa eivätkä suurempaa kykyä pakkasta ja kuumuutta vastustamaan. Se on täysin todistettu pohjoisnapamatkoilla, sotaretkillä eri ilman-aloissa ja muilla vaivaloisilla retkillä, joilla on väkijuomia kartettu kestävyyden ja vastustusvoiman sen kautta vähentymättä».

Näistä lausunnoista käynee jo jotenkin selville, kuinka vähän tuo yleinen tapa nauttia alkoholia terveyden vuoksi eli voimistuakseen eli auttaakseen ruoansulatusta, saapi uudemmalta tutkimukselta tukea. Kun kuitenkin tämä tapa on varsin laajalle levinnyt ja moni siihen perustaa vastustuksensa raittiusliikettä vastaan, lienee paikallaan tässä puhua vähän likemmin siitä.

1830-luvulla toi mainio kemiantutkija Justus v. Liebig esiin sen mielipiteen, että alkoholilla oli erinomainen arvo lämpöä tuottavana ravintoaineena. Tämä mielipide sai aluksi suurta kannatusta, kunnes muutamat ranskalaiset lääkärit, L'Allemand, Duroy ja Perrin, nousivat sitä vastustamaan, väittäen ett'ei alkoholi ihmisruumiissa ollenkaan pala. Molemmat nämä vastakkaiset mielipiteet ovat sittemmin tulleet muodostetuiksi. Tieteen nykyistä kantaa ilmaisevana voinemme pitää erästä prof. Robert Tigerstedtin äskettäin antamaa lausuntoa. Hän myöntää alkoholin todennäköisesti ruumiissa jossakin määrässä palavan, mutta lisää: «Jos alkoholimäärät ovat niin suuret, että niillä ravinto-arvonsa puolesta voisi olla mitään käytännöllistä merkitystä, vaikuttavat ne epäilemättä ruumiiseen vahingollisesti. Niiden kautta ilmestyy näet arveluttavia muutoksia ruumiin eri osien kokoonpanossa. Väkijuomain jokapäiväisen käytännön, n. k. «kohtuullisen juomisen» kautta syntyy vähän kussakin ruumiin osassa muutos rasva-aineeksi: lihaksissa, sydämessä ja maksassa löydämme kosolta pieniä, hienoja rasvaliuskoja, jotka ovat näkyväisiä merkkejä pitkällisen alkoholinautinnon kautta syntyneestä, syvälle ruumiin sisimpiin osiin ulottuvasta kivulloisesta muodostuksesta. Nämä muodostukset ovat aivan samanlaiset kuin ne, jotka syntyvät hitaasta arseniikki- tai rikkimyrkytyksestä».

Vielä yleisempi kuin luulo alkoholin ravintokelpoisuudesta lienee se käsitys, että se muka edistää ruoan sulatusta ja siten ainakin välillisesti tuottaa ruumiille uusia voimia. Prof. Tigerstedt kertoo, että keinotekoinen (ruumiin ulkopuolella tapahtuva) ruoansulatus on aina osottautunut hitaam-

maksi, jos sulatus-aineeseen on lisätty alkoholia, ja että kokeet eläimissä ovat antaneet samat tulokset. Ihmisen ruoansulatuksesta sanoo hän: «Jokapäiväinen kokemus ei tässä todista juuri mitään, sillä väitteet että ruokaryyppy tai väkijuomat aterian aikana vaikuttavat ruoansulatukseen hyödyllisesti tai vahingollisesti, riippuvat omasta tunteestamme, joka voipi olla väärä. Ainoastaan erityisesti tällä alalla tehdyt tarkat kokeet ovat tässä todistuskelpoisia. Meillä onkin muutamia semmoisia. Useat näistä osottavat, että väkijuomat eivät ainakaan kaikissa edistä ruoansulatusta. Jos kohta muutamissa muissa kokeissa on huomattu edullinen vaikutus, niin emme suinkaan voi tehdä sitä säännöksi, vaan meidän täytyy tässä mainittujen tosiasiain nojalla pikemmin panna painoa siihen, että terveelle ihmiselle jokapäiväinen alkoholijuomain käytäntö ei suinkaan ole tarpeellinen ja useimmiten vahingollinen».

Tähän todistukseen lisättäköön jo edellä mainitun Pariisin lääket. akatemian selitys asiasta: «Olkoot juovutusjuomat mitä laatua hyvänsä, niin riippuu niiden vaikutus pääasiassa niissä olevasta alkoholista. Tavallinen paloviina, jossa on puoleksi vettä ja puoleksi puhdasta alkoholia, voi vaikutuksineen käydä esimerkkinä siitä, mitä ne kaikki vaikuttavat. Kun paloviinaa pienessäkin määrässä tulee tyhjään vatsaan, kiihottaa se veren tunkeumaan vatsan seinämiin, lisää vatsanesteiden uhkumista ja kiirehtää ruoansulatusta. Nämä suoranaiset vaikutukset ovat kuitenkin ohimeneviä ja katoovat jälkeä jättämättä, jos viinaa harvoin nautitaan. Ruoalla täytettyyn vatsaan on sen vaikutus vielä vähempi».

«Jos nautinto tapahtuu usein eli muuttuu tavaksi, lisääntyy veren tungos vatsan seiniin ja jää pysyväiseksi; siitä syntyy tulehdus, sulatusnesteitä tulee vähemmin, sulatusta estäviä nesteitä heruu sen sijaan. Vähitellen syntyy kovennuksia ja kamaroita, jotka estävät ja lamauttavat vatsan liikkeitä. Samalla syntyy kuumuus ja polte vatsan sisässä, — — —, *ruokahalu vähenee* ja *ruoansulatus hidastuu*».

Kohtuullinenkin — niinkuin sanotaan — alkoholin nauttiminen on siis ehdottomasti haitallisena pidettävä, jos se tulee tavaksi. Eikä sen haitallisuus supistu ainoastaan ruoansulattimien ja lihaksien pilaamiseen, joista tässä on puhuttu, vaan yllä mainitut asiantuntijat ovat yksimieliset siitä, että se sen ohessa vahingoittaa maksaa, sydäntä ja etenkin hermoja ja aivoja, että se vähentää vastustusvoimaa tauteja vastaan ja että varsinkin ruttotaudit, niinkuin koleera, suurella varmuudella valitsevat uhriksensa ennen muita

semmoisia, jotka ovat alkoholin nautintoon tottuneet. Mitä kohtuuttomaan nautintoon tulee, ei meidän tarvitse viipyä selittämässä, että kaikki nämä sairauden merkit ilmestyvät heissä paljon suuremmassa määrässä. Tunnemmehan kaikki, että n. k. juomari harvoin ehtii yli puolen luonnollista ikäänsä.

Kun ajattelemme, kuinka suuri väkijuomain kohtuuttomien nauttijain luku on, puhumattakaan kohtuullisista, voimme aavistaa, ett'ei alkoholin vahingollinen vaikutus kansojen yleiseen terveydentilaan ja iänpituuteen suinkaan ole vähäinen. Mutta harvoilla lienee kuitenkaan edes likimääräinen tieto sen todellisesta kauhistuttavasta suuruudesta. Englantilainen lääkäri t:ri Norman Kerr antaa tästä (v. 1879) seuraavan merkillisen lausunnon: «Kun minä muutamia vuosia sitten ryhdyin tutkimaan kuoleman syitä useampain virkaveljieni lääkäritoimen alalla, tein sen siinä tunnustetussa tarkoituksessa, että voisin todistaa perättömäksi tuon raittiusmielisten alituisen väitteen, että *60,000 henkeä Suurbritanniassa vuosittain kuoli juoppoudesta*».

«En ollut kauvaa», jatkaa hän, «pitkittänyt tutkintojani tällä alalla, ennen kuin minulle kävi selväksi, että tässä raittiusmielisten tilastossa ei ollut paljoa, jos ollenkaan liioittelua; ja kun minua pyydettiin ilmoittamaan lopulliset tulokset tutkimuksestani Yhteiskuntatieteen (Social Science) kokouksessa, täytyi minun myöntää, että vähintään *120,000 henkeä* meidän väkiluvustamme vuosittain menettää henkensä liiallisen alkoholinautinnon kautta — 40,500 omasta juoppoudesta ja 79,500 tapaturmasta, väkivallan kautta, köyhyydestä tahi taudeista, jotka muiden juoppous tuottaa». Englannin arvokkaan lääkäriseuran riemujuhlassa 1882 uudisti t:ri Norman Kerr lausuntonsa eikä kukaan läsnäolevista vastustanut sitä; vieläpä arveltiin, että hänen laskunsa oli liian alhainen.

Toinen lääkäri, edellämainittu B. W. Richardson, väitti Yhteiskuntatieteen kokouksessa jo 1875, jolloin hän oli terveyshoito-osaston puheenjohtaja, «ett'ei hän liioittele tosioloja sanoessaan, että Englannin kansan keski-ikä nousisi *kolmanneksen* nykyisestä määrästään, jos semmoinen ihme voisi siellä tapahtua, kuin yleinen kääntymys raittiuteen; ja silloin ei olisi otettu lukuun niitä välillisiä etuja, jotka ehdottomasti siitä seuraisivat».

Nämä arviolaskut ovat — sitä ei voi kieltää — kauhistuttavan suuruutensa vuoksi omiansa epäilyksiä herättämään huolimatta siitä suuresta luottamuksesta, jota niiden tekijät persoonallisesti ansaitsevat. Niitä tukee

kuitenkin eräs varsin huomattava seikka, jota emme voi tässä olla mainitsematta — useamman henkivakuutus-yhtiön kokemus. Hyvin tunnettu ja lukemattomia kertoja eri maissa julkisuuteen saatettu on tässä kohden «The United Kingdom Temperance and General Provident Institution» nimisen yhtiön todistukset. Vuosikymmenien kuluessa (yhtiö perustettiin jo v. 1840) huolellisesti tehdyt ja tarkoin tutkitut laskut osottavat vastaansanomattomasti, että tässä yhtiössä kuolemantapausten luku ehdottomasti raitisten vakuutettujen joukossa suhteutuu keskimäärin vastaavaan lukuun kohtuullisten nauttijain joukossa niinkuin *seitsemänkymmentä sataan.* Kohtuuttomia eli juomareita ei yhtiöön ollenkaan oteta. Tulos on siis melkein sama kuin se, minkä Richardson on saanut: kuolevaisuus ehdottomasti raittiiden kesken on $^1/_3$ vähempi tavallista.

Valaiseva on myöskin vertailu tämän ja muutamien muiden henkivakuutus-yhtiöiden vaikutuksen välillä niiden viitenä ensimmäisenä vaikutusvuotena, jolloin Temp. Prov. Institution otti vastaan ainoastaan ehdottomasti raittiita henkilöitä. Näistä yhtiöistä vakuutti:

1:n	838	henkeä,	joista	kuoli	11	eli	13	tuhannesta.
2:n	1901	»	»	»	27	»	14	»
3:s	944	»	»	»	14	»	15	»
4:s	2470	»	»	»	65	»	26	»
Temp. Prov. Inst.	1596	»	»	»	12	»	7,5	»

Viimeksi mainitun kuolemanumero on siis keskimäärin ainakin *puolta pienempi* kuin muiden!

Näitä numeroita vastaan tekee ehkä joku sen muistutuksen, että alkoholin nautinto Suurbritanniassa mahdollisesti on suurempi kuin muualla, joten niiden mukaan ei voi päättää paljoa muiden maiden oloista. Tätä lohdutusta ei ole yleensä maailmalle sallittu, vaikka se tosin on paikallansa mitä omaan maahamme tulee. Alkoholijuomain nautinnon määrästä eri maissa antaa meille luotettavia tietoja eräs sveitsiläinen virallinen teos: Zur Alkoholfrage: Vergleichende Darstellung der Gesetze und Erfahrungen einiger ausländischer Staaten. Zusammengestellt vom eidgenössischen statist. Bureau 1884. Näiden mukaan nautittiin v. 1880 keskimäärin kutakin asukasta kohti eri maissa seuraava määrä (laskettu litroissa):

	Paloviinaa à 50 %.	Viiniä.	Olutta.
Yhdysvalloissa	4,79	2,64	31,30
Suurbritanniassa. . . .	5,37	2,09	143,92
Ranskassa	7,28	119,20	21,10
Saksan valtakunnassa . .	8,60	6,00	65,00
Ruotsissa.	8,14	0,36	11,00
Tanskassa	18,90	1,00	33,33
Suomessa	3,30	?	?

Suurbritanniaa ei siis suinkaan saata pitää enemmän juoppouteen vajonneena kuin muita sivistysmaita, pikemmin päin vastoin. Mikä on totta tästä maasta, lienee pidettävä totena muihinkin nähden, huolimatta mahdollisista poikkeuksista nautintotavassa siihen suuntaan, että nautinto muualla on tasaisemmin jaettu yli koko väkiluvun.

Meidän täytyy siis olettaa, että alkoholin vaikutukset eivät muissa maissa ole vähemmät kuin Englannissa, ja että ainakin sama määrä kuolemantapauksia niissäkin on välittömästi tai välillisesti väkijuomain nauttimisen seuraus.

Jos alkoholikysymyksellä ei olisikaan muita kuin terveydellinen puoli, olisi se epäilemättä jo semmoisenakin luettava aikamme tärkeimpiin kysymyksiin. Mutta itse asiassa olemme vasta sen kamalan ansioluettelon alussa. Ja paikallansa on, että luomme lyhyen yleissilmäyksen muutamiin kysymyksen muihinkin puoliin.

Tulee silloin ensiksi puheenalaiseksi se kansallistaloudellinen tappio, jonka nykyajan kansat kärsivät väkijuomain kautta. Ennenkuin rupean tätä tappiota numeroilla valaisemaan, on minun kuitenkin selittäminen, missä määrässä tässä olen pitänyt niitä varoja, joita väkijuomiin käytetään, todellisena kansallistaloudellisena tappiona. Sillä selvää on, ett'ei kaikki, mitä väkijuomista annetaan ole tappioksi katsottava. Ensiksi otamme sentähden pois sen alkoholimäärän, jota käytetään taitavien ja tunnokkaiden lääkärien määräyksestä lääkkeenä. Emme myöskään lue tappioksi tieteellisiin ja teollisiin tarkoituksiin käytettyä alkoholia. Kaiken puolueettomuuden vuoksi teemme vielä poikkeuksen niihinkin väkijuomiin nähden, joita nautitaan ilman sanottavaa haittaa terveydelle, vaikka tämä myönnytys varmaankin monen mielestä on tarpeeton. Ja lopullisesti tulee poikkeusten joukkoon lisättäväksi vero väkijuomain valmistus- ja myynti-oikeudesta, jonka suorittaminen on vaan erityinen veronmaksutapa. Jos yhteenlaskettu hinta kai-

kesta tästä lasketaan englantilaisen alkoholi-tilaston tutkijan W. Hoylen mukaan noin 40 %:ksi koko siitä summasta, joka väkijuomista suoranaisesti maksetaan, myöntänee jokainen, ett'ei sitä ole liian niukasti arvosteltu.

Loput, 60 %, ovat varmaankin pidettävät vähintäin sanoen hukattuina — «*worse than wasted*» sanotaan Amerikassa — koska ne todistettavasti tuottavat ainoastaan haittaa yhteiskunnalle. Ei tosin niistäkään tietysti saata väittää kansallistaloudelliselta kannalta katsoen, että rahat itse hukataan, sillä itse teossahan ne vain siirtyvät toiselta omistajalta toiselle, ostajalta kauppiaalle, kauppiaalta suurimmaksi osaksi valmistajalle, valmistajalta hänen työmiehilleen ja niille, joilta hän raaka-aineensa ostaa j. n. e. rahan tavallisessa kiertokulussa. Mutta hävitettynä täytyy pitää sitä raaka-ainetta, jota «jalostutetaan» sellaiseksi, että se vahingoittaa yhteiskuntaa, samoin kuin niitä työvoimia, joita tähän jalostuttamistyöhön sekä sen tuloksen levittämiseen käytetään. Ja tätä tappiota — arvosteltuna rahassa — tietysti aina tarkoitamme, kun puhumme väkijuomiin hukatuista varoista.

Luemme siis, kuten jo mainittiin, noin 60 % alkoholijuomain suoranaisesta hinnasta menetetyksi tavaraksi. Mutta tällä ei ole koko niiden tuottaman tappion määrä vielä ilmoitettu. Siinä ei ole kyllin, että väkijuomain hankkimiseen käytetyt varat menevät hukkaan, vaan niiden nautinto tuottaa vuorostaan uusia varsin tuntuvia tappioita. Ne tekevät suuren luvun nauttijoita aika-ajoin vallan kelvottomiksi työhön, kasvattavat huolimattomuutta ja laiskuutta, tuottavat heikkoutta ja sairautta ja lyhentävät, kuten äsken olemme nähneet, suuresti juuri sitä ikää, joka kansallistaloudelliselta kannalta on pidettävä tuottavaisimpana. Sitä paitsi matkaansaattavat ne yhteiskunnalle tuntuvia suoranaisia menoja niin hyvin juopuneessa tilassa tehtyjen vahinkojen kautta kuin täyttämällä köyhäinhuoneet, sairashuoneet ja vankilat muiden kustannuksella elätettävillä asukkailla, puhumattakaan niistä lisäkustannuksista oikeuden pidosta ja yleisen turvallisuuden valvonnasta, jotka ovat seurauksia tästä syystä. Kaikki nämä tappiot yhteensä ovat itse teossa niin suuret, — ajateltakoon vain yksistään työtätekevän väestön iän lyhennystä, — että niitä on arvosteltu keskimäärin vastaaviksi sitä summaa, joka väkijuomain hankkimiseen menee.

Näiden muistutusten jälkeen voimme siirtyä itse numeroihin. Jos olisi enemmän aikaa ja tilaa käytettävänä, olisi paikallaan tarkemmin esittää sitä tapaa, jolla nämä numerot on saatu. Nyt en voi muuta kuin sivumennen viitata siihen. Mitä alkoholijuomain hankkimiseen käytetyn sum-

man määräämiseen tulee, on se laskettu yksinkertaisesti maassa valmistettujen ja ulkomailta tuotujen väkijuomain määrän kertaamalla käytetyn mittayksikön viimeisellä myyntihinnalla s. o. sillä, jonka nauttijat siitä maksavat. Alkoholin nauttimisen tuottamat tappiot ovat tietysti olleet vaikeammat laskea ja ovatkin sentähden epäilemättä vähemmin tarkkoja. Esimerkin vuoksi mainitkaamme, että tappio hukatusta työajasta on saatu niin, että kutakin laillista kapakkaa kohti on laskettu *neljä* semmoista juomaria, joiden *puoli työaikaa* menee juomisen kautta hukkaan ja että miehisestä väestöstä yli 21 vuoden joka *kuudennelta* hengeltä samasta syystä yksi päivä viikossa oletetaan menetyksi. Tämä aika on taas tavallisen päiväpalkan mukaan rahassa arvosteltu.

Mitä nyt nämä numerot ilmoittavat? Pysyäksemme lyhyyden vuoksi ainoastaan loppusummissa, ilmoittavat ne, että Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa v. 1883 maksettiin väkijuomista yhteensä *944,629,581 dollaria* ja kärsittiin niiden kautta vahingoita *891,213,640:n dollarin arvosta.* Määrätäksemme suoranaista tappiota jätämme kuten ylempänä mainitsimme edellisestä summasta pois 40 % ja jälkimmäisestä, kaiken liiallisuuden välttämiseksi — onhan meillä hyvä tinkimisen vara — saman verran. Siten saamme vuotuisen kansallistaloudellisen tappion määrätyksi *1,101,505,933:ksi dollariksi*, joka tekee tasaisissa luvuissa *viisi ja puoli miljardia Suomen markkaa.*

Suurbritanniassa nousevat numerot suhteellisesti vielä korkeammiksi. V:na 1831—1881 maksettiin väkijuomista vuosittain keskimäärin *136,000,000 puntaa.* Jos tähän lisäämme toisen samanvertaisen summan kärsityistä vahingoista ja samoin kuin taannoin otamme yhteenlasketusta summasta pois 40 %, saamme varsinaista tappiota ilmoittavaksi luvuksi *163,200,000 puntaa sterlingiä* eli *4 miljardia 80 milj. Suomen markkaa.*

Nämä tiedot olemme nojanneet, mitä Amerikkaan tulee t:ri W:m Hargreavesin virallisten ilmoitusten perusteille rakennettuihin laskuihin, joita ahkerasti on tuotu esiin Amerikassa niin hyvin sanomalehdistössä kuin eduskunnassa. Mikäli tiedot Suurbritanniaa koskevat, olen seurannut alkoholitilaston tutkijain W. Hoylen ja Dawson Burnsin tekemiä arvosteluja, jotka nekin ovat vuosi vuodelta olleet Englannin etevimmissä lehdissä julkaistuina. Mainittava on kuitenkin se melkoinen erotus näiden laskujen ja tässä ilmoitettujen loppulukujen välillä, että Hargreaves ei vähennä mitään väkijuomain hinnasta hyödyllisen käytännön varalta, vaan jättää sen sijaan laitto-

masti myydyt väkijuomat laskustansa pois, ja että Hoyle vähentää 40 % ainoastaan väkijuomain suoranaisesta hinnasta eikä niiden nautinnon tuottamista vahingoista. Täten tulevat heidän loppusummansa melkoisesti suuremmiksi, Hargreavesin *1,835,843,221 dollaria* ja Haylen *220,000,000 puntaa*. Tässä ilmoittamiani tuloksia ei siis missään tapauksessa voitane pitää liioiteltuina, vaan pikemmin liiaksikin alhaisina.

Muista maista en ole tavannut samalla tavalla tehtyjä laskuja väkijuomain ja niiden aikaansaamain vahinkojen raha-arvosta. Muistaen kuitenkin, ett'ei alkoholijuomain käytäntö ole vähempi muissa suurissa sivistysmaissa kuin vastamainituissa, vaan pikemmin päin vastoin (katso s. 217) ja että asukasluku esim. Saksassa ja Ranskassa on suurempi kuin Suurbritanniassa, voimme pitää jotenkin varmana, että loppusumma alkoholijuomain raha-arvosta näissä maissa on, huolimatta raaka-aineiden hinnan ja työpalkkojen vaihteluista eri paikoissa, vielä suurempi. Mitä näiden tuottamiin vahinkoihin tulee, on se muutamissa suhteissa mahdollisesti vähän pienempi, koska nautinto on tasaisemmin jaettu eri kansanluokkain kesken ja tapahtuu kohtuullisemmin ja yhtämittaisemmin.

Väkijuomaliikkeen ääretön kansallistaloudellinen merkitys käypi parhaiten esille, jos vertaamme edellä saatuja lukuja muutamiin muihin, jotka edustavat tunnustetusti tärkeitä puolia kansojen taloudessa. Silloin huomaamme, että Englannin, Saksan ja Ranskan armeijain sekä sotalaivastojen vuotuinen ylläpito yhteensä tekee vain noin 2 miljardia *) eli puolet siitä, mitä väkijuomat yksistään Englannissa vuotuisesti hävittävät. Ja kuitenkin pidetään sotilaslaitoksen taakkaa mitä suurimpana taloudellisena rasituksena näissä maissa!

Edelleen näemme, että Englannin kaikki valtiomenot yhteensä (vv. 1884—85 tekivät ne kaikkiaan noin 120 milj. puntaa) ovat vain $^3/_4$:n paikoilla siitä summasta, joka menee väkijuomiin. Likimäärin sama on suhde Ranskan valtiomenojen ja Englannin (siis epäilemättä myöskin Ranskan oman) väkijuomakulungin välillä. Englannin koko ääretön valtiovelka, joka v. 1885 oli 740,330,654 puntaa, olisi väkijuomakulunkien kautta maksettu 4 $^1/_2$ vuodessa, jos ne tähän tarkoitukseen käytettäisiin. Ja verrattuna Englannin vuotuisen tavaranviennin arvoon (v. 1884 295,967,000 puntaa), tekevät tappiot väkijuomista enemmän kuin puolet siitä.

*) Gothaischer Kalender, v. 1886.

Mitä oman maamme oloihin tulee, ovat ne edellisiin verraten paremmalla kannalla. V. 1887 oli viinatehtaissa valmistetun tavaran bruttoarvo 6,261,035 markkaa. Tämä tehdashinta nousi varmaankin 7 miljoonaksi, kun siihen lisättiin myyntivoitto. Vaikk'ei valmistettu ja nautittu määrä olekkaan tarkoin sama, voinemme kuitenkin pitääa edellistä likimääräisenä ilmoituksena jälkimäisestä. Ulkomaalta tuotujen väkiviinajuomien ynnä viinien arvo oli samana vuonna 3,111,000 markkaa; ennenkuin ne joutuivat nauttijan käteen, nousi niiden hinta varmaankin 3,500,000 markkaan. Edelleen oli olut- ja portteritehtaiden valmistusmäärä 2,951,355:n markan arvoinen tehtaissa ja nousi sekin oletettavasti myytäessä nauttijoille 3 1/2 milj:ksi. Yhteenlaskettuna tulisi verotettujen väkijuomain hinta tämän mukaan nousemaan 14 milj:ksi; otettuna kaksinkertaisesti ja sen jälkeen vähennettynä 40 %:lla samojen edellytysten mukaan kuin edellä antaa se väkijuomain tuottamaa kansallistaloudellista tappiota ilmoittavaksi luvuksi 16,800,000 m. Muistettava on, että tämä vuosi oli merkillinen paloviinavalmistuksen suuresta vähentymisestä. Vielä edellisenä vuonna oli se kahdesti niin iso, joten vahinko väkijuomista saman laskun mukaan olisi tehnyt noin 25 milj. markkaa. Vertailun vuoksi mainittakoon, että valtion kulunkiarvio v:lta 1888 oli Sm. 42,664,101: 52.

Kun ajattelemme, että suurin osa väkijuomain tuottamaa sekä välillistä että välitöntä taloudellista tappiota kohtaa varattomimpia kansanluokkia, voimme helposti käsittää, että ne ovat suurena syynä siihen surkuteltavaan *köyhyyteen* ja aineelliseen rappiotilaan, jota yhä vielä runsaassa määrässä tavataan rikkaimpienkin kansojen keskuudessa. Sen todistaakin niin hyvin itsekunkin jokapäiväinen kokemus kuin erityiset tätä seikkaa koskevat tilastolliset tutkimukset. Näistä jälkimäisistä mainittakoon tässä vain yksi, Massachusettsin virallisen terveyshoito-lautakunnan julkaisema v:lta 1874. Valitsemme tämän, koska siinä ilmoitetut numerot ovat alhaisempia, kuin mitä muualla olen tavannut ja tämän tutkimuksen toimeenpanija, t:ri Bowditch, on tunnettu raittiusmielisten vastustajana monessa kohden. Sen mukaan oli 50 paikkakunnassa keskimäärin 77 %, 35 paikkakunnassa 40 % ja 57 paikkakunnassa 41 % köyhäinhuoneiden holhoteista joutunut sinne juoppouden kautta. Lapsista taas oli, sen verran kuin suhdelukuja oli ilmoitettu, noin 60—70 % joutunut yleisen armeliaisuuden varaan vanhempain juoppouden takia. Tietoja oli annettu 282 paikkakunnasta, monesta kuitenkin hyvin vaillinaisia. Sama kuin ylempänä mainittujen kesken

on suhde epäilemättä juoppoudesta ja muista syistä köyhtyneiden kesken myöskin siinä monta vertaa suuremmassa luokassa, joka vielä omin voimin ja osittain yksityisen hyväntekeväisyyden avulla elää vaivashuoneiden ulkopuolella jokapäiväisessä taistelussa puutetta ja hätää vastaan.

Mutta on jo aika siirtyä muihin puoliin tätä synkkää kuvausta. Niin suuret kuin alkoholijuomain hävitykset ovatkin aineellisella alalla, vetävät niille vertoja niiden vauriot siveellisessä suhteessa. Että juoppous ja rikollisuus ovat likeisessä yhteydessä toistensa kanssa, on jo vanhastaan tunnettu asia. Ei mikään ole jokapäiväisempää kuin sanomalehtien ilmoitukset lainrikkomisesta juoppouden johdosta, alkaen epäjärjestyksestä kadulla kauheimpaan murhaan saakka. Ja aivanhan luonnollista onkin, että tila, jossa ihminen on altis vastustamattomalle, välikappaleista lukua pitämättömälle himolle sekä usein kyllä kaikenlaisille sokeille ja äkillisille vietteille, sill'aikaa kuin hän on kykenemätön järkeänsä käyttämään ja töittensä seurauksia arvostelemaan, — että semmoinen tila on omansa rikollisuutta kasvattamaan. Sen ohessa on yleisesti tunnettu ja tunnustettu asia, että juoppous aivan omituisella tavalla tylsyttää velvollisuuden ja kunniantunnon niissä, jotka se kerran on kokonaan saanut uhrikseen.

Suhdetta juoppouden ja rikollisuuden välillä on hyvin tavallisesti koetettu määrätä niin, että on otettu selville, kuinka suuri osa rikollisia on juoppouteen vajonneita. Tässä suhteessa on t:ri A. Bär Berlinissä («Über Trunksucht und Verbrechen») tehnyt hyvin mieleen pantavia huomioita. Tutkiessaan 24,247 vankia Saksan eri valtioissa havaitsi hän, että henkilöistä, jotka olivat tuomitut allamainituista rikoksista, oli seuraava osa suuremmassa tai vähemmässä määrässä juoppouteen taipuvaisia:

Väkivallasta tuomituista	. . . . . .	75,0 %.
Ryöstöstä »	. . . . . .	68,8 %.
Miestaposta »	. . . . . .	63,2 %.
Raiskauksesta »	. . . . . .	60,0 %.
Varkaudesta »	. . . . . .	51,9 %.
Murhasta »	. . . . . .	46,1 %.
Väärästä valasta »	. . . . . .	26,6 %.

Samanlaisiin ja vielä merkillisempiin päätöksiin on tultu muissa maissa. Yhdysvaltain kasvatustoimiston esimies ilmoitti (1871) että «80 à 90 % rikoksen tekijöistä harjoittaa juoppouden pahetta rikollisuutensa ohella».

Väärin on tosin perus-aatteellisesti päättää, että kaikki rikokselliset, jotka ovat juoppoja, ovat tästä syystä rikollisuuteen langenneet. Löytyy kuitenkin muutamia tarkempia tutkimuksia, jotka antavat syytä olettamaan, että juoppous useimmissa tapauksissa ei ole ainoastaan rikollisuuden seuraaja, vaan juuri sen pääsyy. Massachusettsin tilastollinen virasto ilmoittaa v. 1871 84 % rikoksista tässä valtiossa olleen juoppouden hedelmä «sen mukaan kuin niiden syytä ylipäänsä oli mahdollinen saada selville». Indianan valtion tilastollinen virasto ilmoitti v. 1881 saman suhteen 75 %:ksi. Elisha Harris, amerikkalainen lääkäri ja vankilaitosten tarkastaja, kirjoittaa: «Kaksi vuotta huolellisesti tutkittuani rikoksellisten tilaa ja historiaa New-Yorkin valtiossa näin sen päätöksen välttämättömäksi, että alkoholijuomat, jos otetaan kaikki asianhaarat lukuun, ovat syypäät paljon enempään kuin puoleen kaikista rikoksista tässä valtiossa ja että täydesti 85 % kaikista rikoksellisista osottavat suuressa määrässä tulleensa valmistetuiksi eli vietellyiksi rikoksellisiin töihin alkoholin fyysillisen vaikutuksen kautta».

Parempi tilaisuus kuin useimmilla muilla tutustumaan rikoksien syihin, kohta kun ne ovat tehdyt, on luonnollisesti niillä tuomareilla, joiden tutkinnon alaiseksi ne tulevat. Tahdon sen vuoksi mainita muutamia tähän asiaan kuuluvia lausunnoita tältä taholta.

Eräs Englannin etevimpiä tuomareita, ylä-oikeuden esimies loordi Coleridge lausui virallisesti v. 1887: «Vaikka tuomarit ovat väsyksiinsä asti ehtimiseen huomauttaneet, että juoppous on rikollisuuden pääsyy, täytyy minun vieläkin sanoa, että jos Englannista voisi tulla raitis maa, suljettaisiin *yhdeksän kymmenestä* sen vankihuoneista». Eräs toinen tuomari käytti, puhutellessaan juryansa, seuraavia sanoja: «Minulla on ollut jotenkin laaja kokemus oikeuden käytännössä, ja joka päivältä kuin elän, tulen minä yhä lujemmasti vakuutetuksi siitä, että juoppous on rikollisuuden juurena». Paroni Hawse, tuomari Dublinissa, huomauttaa, että «semmoisissakin tapauksissa, joissa rikoksella näennäisesti ei ole mitään tekemistä juoppouden kanssa, löydettäisiin tämä vaikuttavaksi syyksi, jos asiaa tarkoin tutkittaisiin, niinkuin hän oli monessa tilaisuudessa tehnyt».

Mainita tuskin tarvitsee, että juoppouden suhdetta rikoksiin on koetettu saada selville monella muullakin tavalla kuin tässä mainituilla. Niin on verrattu vaihtelua rikoksien luvussa vaihteluun alkoholinautinnon määrässä eri aikoina ja eri paikoissa. Myöskin on verrattu juopumuksesta rangaistujen lukua muista rikoksista tuomittujen lukuun. Molemmat nämä ta-

vat ovat vain likimääräisiä ja varsinkin voi viimeksi mainittu mielestämme hyvin helposti viedä erehdyksiin, sillä juopumusrikoksia ei suinkaan aina ilmoiteta ja rangaista läheskään samalla tarkkuudella joka paikassa. Päin vastoin on usein välinpitämättömyys niistä suurin juuri siellä, jossa juoppous on yleisin. Esimerkkinä tämänlaisista johtopäätöksistä voisin mainita, että Durhamin kreivikunnassa Englannissa, jossa rikollisuus on ollut verrannollisesti suurin, on juopumuksesta rangaistujen luku ollut pienempi kuin missään muussa kreivikunnassa. Todistakoon tämä seikka puolueettomalle lukijalle, mitä se voi.

Ennenkuin lopetamme tämän surullisen katsauksen, tahdon vielä koskettaa ainoastaan yhtä seikkaa, joka viime aikoina on ollut erityisen huomion alaisena, nimittäin *prostitutsioonia.* Niin paljon kuin tästä epäkohdasta onkin kirjoitettu ja puhuttu, on omituisesti kyllä harvoin huomautettu, että se olisi missäkään likemmässä suhteessa alkoholikysymykseen. Ja kuitenkin lienee asian todellinen laita se, että hyvin harvoin kukaan, olkoon hän mies tahi nainen, on ottanut ensimmäistä askeltaan tämän paheen tiellä, ilman että väkijuomilla on ollut joku suurempi eli pienempi osuutensa siihen kiihottamalla viettejä ja himmentämällä selvää arvostelukykyä. Epäilemätöntä on, että monen monessa tapauksessa tämä onneton askel olisi jäänyt ottamatta ilman juuri mainittua turmiollista myötävaikututusta. Ja yhtä epäilemätöntä on, että useimmat tämän paheen uhrit, voidaksensa kärsiä häpeätänsä ja alennustaan, joka päivä etsivät lohdutusta ja unhotusta tästä petollisesta lähteestä. Olen vain tahtonut viitata näihin vastenmielisiin asioihin jättäen kullekin lukijalle arvosteltavaksi, sen mukaan kuin hän maailmaa tuntee, onko niissä perää vai ei. Peljättävää on luullakseni, että monikin tosiolojen tuntija on oleva samaa mieltä kuin prostitutsioonin historian kirjoittaja t:ri Sanger, joka arvelee, että lukuunottaen kaikki viettelykset ravintoloissa ja muissa väkijuomain myyntipaikoissa varmasti voi lukea puolet kaikesta prostitutsioonista alkoholijuomain syyksi.

Tähän lopetan lyhyen silmäykseni siihen osallisuuteen, mikä alkoholijuomain käyttämisellä on aikamme yhteiskunnallisiin varjopuoliin. Paljon kyllä olisi vielä lisättävä esim. alkoholikysymyksen suhteesta avioeroihin, itsemurhiin ja mielenvikaisuuteen, mutta pelkään jo väsyttäneeni lukijan yksitoikkoisilla numeroilla. Ja kuitenkin — mikä sisällys, mikä hirvittävä

sisällys on näillä numeroilla? Ne kertovat inhimillisestä kärsimyksestä ja alennuksesta siinä määrässä, ett'en yritäkkään sitä kuvata. Ainoa huomautus, jonka vielä tahdon tehdä, on se, että nämä numerot eivät läheskään ilmoita kurjuuden täyttä määrää. Sillä tiedämmehän jokainen, että ainoastaan verrattain harvat kaikista niistä, jotka tavalla tai toisella, omasta tai muiden syystä, ovat joutuneet alkoholismin uhriksi ja joiden elämän tämä pahe myrkyttää, joutuvat koskaan siihen tilaan, että heidän kärsimyksensä ja alennuksensa tulisivat vankilain ja köyhäinhuoneiden ja poliisivirastojen luettelojen kautta julkisuuteen. Yläpuolella tätä äärimmäistä kurjuutta on satoja kidutus-asteita, joilla verrattomasti suurin osa kärsii usein kylmän ja pettävän naamion alla katkeria tuskia, joista maailma ei mitään tiedä eikä koskaan saa mitään tietää.

Kun ajattelee kaikkea tätä — sitä mitä on sanottu ja sitä mitä ei ole sanottu eikä edes voida sanoa —, on se välinpitämättömyys ja sokeus, jolla suuri sivistynyt yleisö melkein kaikkialla tätä kysymystä yhä vielä kohtelee, suorastaan hämmästyttävä ja melkein käsittämätön. Sill'aikaa kuin kansa usein epätoivon tuskassa taistelee liikuttavan jaloa taisteluansa aineellisen ja siveellisen olemisensa puolesta väkijuomia vastaan, ovat ne kansanluokat, joita vastuunalaisuus sen johtamisesta likimmin kohtaa, pitäneet itsensä oikeutettuina kädet ristissä katselemaan tätä taistelua, vieläpä ylenkatseellisesti sille hartioitaan kohottamaan. Sen sijaan ovat he, sill'aikaa kuin alkoholismin kauheat hävitykset raivoavat joka taholla heidän ympärillänsä, hyväntahtoisissa yrityksissään ehkäistä niitä, kääntyneet kaikenlaisiin usein vähäpätöisiin hommiin, jotka itsessänsä kyllä hyvät, kuitenkin ovat aivan riittämättömiä todellista ja pysyvää parannusta aikaansaamaan, niin kauvan kuin itsepäisesti ummistetaan silmät näkemästä paheen juurta ja kammotaan siihen ryhtyä.

Hyväntekeväisyys ja armeliaisuus ovat väsymättömiä keksimään yhä uusia ja uusia keinoja tarvitsevien ja hätääntyneitten auttamiseksi. Yhdistyksiä perustetaan hankkimaan vaatteita ja ruokaa, majatilaa ja lämpöä, hoitoa ja kasvatusta niille, joilta kovempi onni on nämä tarpeet ja edut kieltänyt, koteja rakennetaan kodittomille ja suuria summia uhrataan jalomielisen sääliväisyyden alttarille. Mutta hätä ja puute eivät ota vähetäksensä. Jokaista perhettä kohti, jota autetaan, syntyy kymmenen, joille ei apua riitä, jokaista orpoa kohti, joka otetaan lasten kotiin, ilmestyy kymmenen, joille ei siellä ole tilaa.

Mikä on syynä tähän? «Minä vastaan», sanoo tunnettu englantilainen filantrooppi Farrar, «semmoisella varmuudella, jota ainoastaan asiantuntijalla voi olla — se on juoppous. Minä sanon kokemukseen perustuvalla vakuutuksella, että kaikki parannuskeinot ovat turhia, kunnes pelastatte nuo kurjat väkijuomain viettelyksestä. Jättäkää väkijuomat rauhaan, niin rakennatte palatseja turhaan, jättäkää väkijuomat rauhaan ja ennen kuin vuosi on mennyt umpeen, ovat palatsinne täynnänsä likaa ja saastaisuutta, häpeätä ja rikoksia». Näin puhuu eräs maailman kokeneimpia ja jaloimpia ihmis-ystäviä. Mutta tällä tapaa ajattelee hyvin harvoin mikään tavallinen hyväntekeväisyys-seura tai alhaisemman kansan tilan parantamista tarkoittava yhdistys. Ne kammoksuvat päinvastoin jo sitä ajatustakin, että tuossa vastenmielisessä, halvassa raittiusliikkeessä olisi mitään heidän pyrintöihinsä kuuluvaa.

Kysymys rikollisten ja julkiseen siveettömyyteen langenneiden parantamisesta on kauvan ollut keskustelujen ja kokeiden alaisena. Vankila-yhdistyksiä ja turvakoteja on perustettu, suurenmoinen lähetystyö on monissa paikoin järjestetty ja paljon voimia pantu liikkeelle, mutta harvoin on yksikään näistä todenteolla ottanut taistellaksensa sitä pahetta vastaan, joka on suurimpana esteenä heidän yrityksiensä onnistumiselle.

Paljon puhutaan siitä, miten kansan taloudelliset olot ovat parannettavat. Ankaraa sotaa käydään suojelustulleista ja vapaakaupasta, kotimaisesta teollisuudesta ja rautateistä, mutta että alkoholikysymykselläkin olisi tämän asian kanssa mitään tekemistä, siitä tuskin kuulee hiiskaustakaan. Se tosiasia, että alkoholi useimmissa maissa hävittää kansallis-omaisuutta enemmän kuin kaikki parannukset kaupassa ja teollisuudessa ja kulkuneuvoissa todennäköisesti voivat kymmenessä vuodessa korjata, se ei tässä mitään merkitse. «Meidän täytyy tunnustaa, että melkoinen osa koko sivistynyttä yhteiskuntaa tekee vuosi vuodelta otsansa hiessä ja väsymättömällä innolla työtä valmistaakseen ja levittääkseen myrkkyä, ja kaikki yhdessä nauttiakseen sitä, haaskatakseen työvoimia, tuhlatakseen rahaa, täyttääkseen köyhäinhuoneet, sairashuoneet, hulluinhuoneet ja kuritushuoneet. Todella arvokas tehtävä maailman lahjakkaimmille kansoille, jotka ovat vuosituhansien sivistystyön perineet!» sanoo G. Bunge ja hänen ivansa on kieltämättä yhtä sattuva, kuin se on katkera.

Kuinka on tämä hämmästyttävä välinpitämättömyys ympärillämme selitettävä? Eikö alkoholikysymyksen merkitystä vielä tarpeeksi tunneta, eikö yhteiskunta tiedä, mistä on kysymys, mitkä elin-ehdot kansojen terveelle

kehitykselle ovat vaarassa? Jos vain se on syynä, saattaa meillä olla hyvä toivo olojen pikaisesta parantumisesta, sillä tieto saadaan meidän aikanamme pian leviämään, kun sitä varten tarpeelliset voimat tulevat liikkeelle. Vai onko syynä se, että väitteitä alkoholikysymyksen yhteiskunnallisesta tärkeydestä pidetään niin epäluotettavina ja liioiteltuina, ett'ei niille ole mitään arvoa annettava? Ett'ei erehdyksiä yksityiskohdissa ole näihin väitteisiin nähden voitu täydellisesti välttää, on aivan todennäköistä ja helposti ymmärrettävää. Mutta vaikka oletettaisiinkin, että ainoastaan *puolet* kaikesta siitä, mitä väitetään, on totta, niin olisi sittenkin tässä enemmän kuin kylliksi syytä tekemään tätä kysymystä mitä suurinta huomiota ansaitsevaksi. Ehkä kuitenkin lamauttaa kaikkea halua kysymykseen ryhtymään se käsitys, että asia, niin valitettava kuin se onkin, ei ole millään ihmisvoimilla autettavissa ja että paras, mitä voi tehdä, on alistua tyynesti sen ikeen alle? Voisimme historia kädessä todistaa, että asiaa voi parantaa ja että se *on* parantunut samassa määrässä, kuin tunnollisesti ja tarkoituksenmukaisesti on sen edestä tehty työtä. Vaan ehk'ei sekään vielä ole pääsyy. Ehk'ei se olekkaan niin paljon itse asia, kuin se *tapa*, jolla asiaa nykyjään ajetaan, joka ei saavuta yleistä suosiota ja estää yhteiskunnan parhaimpia voimia siihen liittymästä? Pyydän huomauttaa, ett'ei tässä ole ollutkaan puhetta tavasta vaan itse asiasta. Jos keksitään tapa, jota voidaan todistaa paremmin perille vieväksi, kuin se mitä raittiusmieliset seuraavat, niin noudatettakoon sitä. Ainoa mitä pyydämme, on että paras tapa otetaan totisen ja tunnokkaan ja puolueettoman harkinnan alaiseksi, myöskin mitä raittiusmielisten mielipiteisiin tulee, ja ett'ei näitä ylenkatseellisesti kuoleteta tuskallisimmalla ja häpeällisimmällä kuolemalla, mikä koskaan voi yleistä kysymystä kohdata — vaitiololla.

Löytyy vielä muudan syy, jonka voisi ajatella selittävän ihmisten omituista välinpitämättömyyttä tästä tärkeän tärkeästä asiasta ja se on, suoraan sanoen, — kevytmielinen itsekkäisyys. Vai miksi kutsuisimme sitä, kun salaisesti tahi julkisesti arvellaan: Menköön vuosi vuodelta miljoonia hukkaan, joutukoon satoja tuhansia ihmisiä köyhyyteen ja rikoksiin, epätoivoon ja itsemurhaan, kun vain minä joka ilta voin saada lasini tai nauttia tulot oluttehtaan-osakkeistani?

Mutta olkoon syy toinen tahi toinen, meistä on selvää, että yhteiskunta joko tietämättömyydestä tahi kevytmielisyydestä on tehnyt ja yhä tekee itsensä syypääksi tärkeän velvollisuuden laiminlyömiseen, alkaen hal-

lituksista, jotka antamalla laillista suojaa kansalaisille vahingolliselle liikkeelle ottavat osaa siihen, sekä yleisen mielipiteen äänenkannattajista, jotka, tavallisesti niin kerkeät epäkohtia vainuamaan ja moittimaan, tässä kysymyksessä ovat tehneet itsensä syyllisiksi moitittavaan huolimattomuuteen, jokaiseen yksityiseen kansalaiseen saakka, joka ääneti on näitä epäkohtia katsellut. Raittiusmieliset puolestansa ovat tunteneet itsensä pakotetuiksi panemaan vastalauseensa sitä vastaan, annettakoon sille mikä arvo hyvänsä. Sitä emme ole tehneet moittimisen halusta, vaan sen tähden että velvollisuuden tuntomme sitä vaatii.

Mikael Johnsson.

Kirjailijain muotokuvia.

XX.

Karl A. Tavaststjerna.

För morgonbris. Helsingfors 1883. Andra upplagan. Borgå 1884.
Nya vers. Stockholm 1885.
Barndomsvänner. Ett nutidsöde. Förra—Senare delen. Borgå 1886.
En inföding. Borgå 1887.
I förbindelser. Borgå 1888.

Sanotaan olevan ikävimpiä hetkiä ihmis-elämässä, kun ensi kerta tapahtuu, että, ehdoteltuaan «tittelit pois», saa nuoren veljen suusta kuulla «sedän» arvonimen. Silloin tietää näet «setä», ett'ei hän enää ole nuori.

Melkein sama tunne valloittaa välistä lukijan, kun hän tutustuu nuoremman kirjailijan teoksiin. Tuo uusi veli aatteiden alalla on lahjakas ja innokas, hän tavallansa innostuttaa lukijaakin, mutta hän on sukupolvea nuorempi, hänen ideaalinsa ovat toisenlaisia kuin vanhemman lukijan. Jos silloin lukija (niinkuin esim. «Finlandin» entinen päätoimittaja) on niin vanha, ett'ei hän enää ujostele sedän nimeä, silloin on asia hyvin selvä. Hän lausuu suoraan — taikka epäsuoraan — että tuo poikanulikka ei kelpaa miksikään, koska setä ei häntä ymmärrä. Ja kaikki sedän kunnon veljenpojat ja veljentyttäret, jotka «syövät mitä syötetään», he ovat tie-

tysti samaa mieltä: koska setä ei tuota kirjaa ymmärrä, niin on se huono kirja.

Mutta tuon äsken sedäksi tulleen laita on vaikeampi. Hän tahtoisi niin mielellään vielä olla nuorena, ymmärtää nuorempien mielipiteitä ja ihanteita. Ja toiselta puolen: jos esim. neljänkymmenen vuotias tahtoisikin julkisesti lausua samaa kuin kuudenkymmenen vuotias, niin hänellä ei vielä ole kunnon veljenpoikia ja veljentyttäriä, vaan yleisö vastaa tyynesti hänelle: jos ette kirjaa ymmärrä, niin olkaa ymmärtämättä, mutta olkaa samassa puhumatta siitä ja puhukaa muista asioista, joita luulette ymmärtävänne.

Mitä silloin on tekeminen? Ei mitään muuta kuin koettaa oppia ymmärtämään. Sillä varmana sopii pitää, että jokaisen sukupolven «nuorissa ajatuksissa» aina on jotakin hyvää, vaikkapa niissä samassa olisi huonoja puoliakin. Muistakoon jokainen omaa nuoruuttansa! Kuinka äärettömästi minun-aikaiseni ylioppilaat jo ylenkatsoivat Hegeliä, joka silloin kuin me synnyimme oli korkeinta, mitä ajatella voitiin. Epäilemättä me olimme osittain väärässä, mutta varmaan me osittain olimme oikeassakin. Ja kunnia sille vanhemmalle miehelle, joka on ymmärtänyt nuorison tarvetta, eikä jyrkästi pysynyt vanhoillaan.

Voisi sanoa: kunnia nuorukaisellekin, joka kunnioittaa vanhemman sukupolven ideaaleja. Aivan oikein: mutta sitä nuorukainen ei tee, ennen kuin vanhempi mies on näyttänyt ymmärtävänsä häntä. Sitä ei saa vaatiakkaan. Vanhuudessa itsessään ei ole mitään kunnioitettavaa, jos ei vanhuuteen ole yhtynyt maltillisuus ja äly. Mutta jos ukko ylenkatsoen sanoo: tuo on huonoa, sillä minä en sitä ymmärrä, niin missä kohden on hän poikaa parempi? Kuinka usein täytyy muistuttaa Kalevalan sanoja:

Vähä on miehen nuoruuesta
Nuoruuesta, vanhuuesta,
Kumpi on tieolta parempi,
Muistannalta mahtavampi,
Sep' on tiellä seisokahan
Toinen tieltä siirtykähän.

1.

Ei ole monta vuotta siitä, kuin Tavaststjernan runokokoelma «För morgonbris» ilmestyi. Sanomalehdistössä kaikui ilohuuto: «Suomi on saa-

nut uuden runoilijan». Ja kirjan nimitys osotti, että tekijä luuli tarjoavansa yleisölle jotakin raitista ja omatakeista. Päälle päätteeksi lukijaa ensimmäisessä runoelmassa kehotettiin:

Kom och följ om du så har lust,
följ mig ut öfver fjärden,
stå med brisen min egen dust,
se som jag uppå verlden!

Har du hjerta och har du mod,
är det härligt att trotsa,
skönt att känna sitt unga blod
svalla utan att låtsa!

Kaunis programmi; mutta miten se täytettiin?

Astuttiin runovenheeseen, missä tekijä oli perää pitämässä. Eteenpäin kävi hyvää vauhtia, retki oli hauska, välistä se näytti vaaralliseltakin, mutta äkkiarvaamatta se loppui, oli ehditty rannalle. Nyt vasta havaitsimme, ett'emme olleetkaan merellä, vaan järvellä. Ranta oli likellä kaikkialla; jos venhe olisi kaatunutkin, niin vaara ei olisi ollut suuri.

Ihmis-elämän merta, yhteis-elämää, sitä ei nuori runoilija ensinkään näyttänyt tuntevansa; ei edes sanaa *isänmaa* voitu koko kirjasta löytää. Yksityis-elämän suljettu järvi — siinä hänen koko alansa.

Mutta, sanoivat tekijän nuoret ihailijat, juuri se on, niinkuin ruotsalainen sanoo, «det fina i kråksången». Yhteiskunta-elämän maailma on aatteiden maailma, mutta aatteet ovat kuivia, abstraktisia, siis proosallisia, niihin me olemme kyllästyneet. Meidän sukupolvemme runoilijalta me pyydämme ensiksi, että hän puhuu luonnollista meidän-aikaista kieltä, toiseksi, että hän luontevasti kuvaelee meidän-aikaisia tunteita. Ja semmoista toki kirjassa löytyy, ettehän sitä voi kieltää?

— Löytyy kyllä, jopa välistä liiaksikin. Tuo uuden-aikainen kieli esimerkiksi, se on usein juuri semmoista, jota te nuoret kirjoitatte — sanomalehdissänne. Niissä, vaan ei runoelmassa, käy laatuun lauserakennus semmoinen kuin tämä:

På väggarna inskriptioner
och glödande kärleksrim
från flydda generationer,
bestrukna med lossnande lim.

Minkälainen tuo liima on, jolla sivellään entisiä sukupolvia? — Vaan vähät semmoisista virheistä, ne kyllä runoilija korjaa tottuneemmaksi tultuaan. Mutta nuo uuden-aikuiset tunteet, mimmoinen on niiden laita? Kertoopa tekijä esim. jokseenkin usein, kuinka nuori tyttö menee naimisiin vanhan pohatan kanssa jättäen köyhän nuorukaisen »maailmansurun» kynsiin. Eikö tuo juttu ole hyvin vanha ja tuttu? Ja eikö meidän ajallamme ole muuta tekemistä kuin kuulla valituksia siitä? Samaten löytyy kokoelmassa koko viisikymmentä »rakkauden unelman katkelmaa». Voiko todellakin sillä alalla enää sepittää mitään uutta, kun koko maailman runoilijat ovat laulaneet rakkaudestansa maailman alusta alkaen?

— Tuo on tavallansa totta, mutta toiselta puolen on rakkaus semmoinen yleis-inhimillinen tunne, että jokaisen lyyrillisen runoilijan melkein täytyy sitä tuntea ja siitä laulaa. Ja mielellämme häntä kuulemme, jos vaan hän rakastaa, niinkuin meidän aikamme rakastaa, s. o. jos hänen lauluissaan näkee oman aikakautensa kuvailtuna. Ja niin on tässä epäilemättä laita.

— Todellako? En tahdo kieltää, ett'ei näissä katkelmissa ole paljon hienotuntoisuutta, paljon runollisuutta; mutta kuitenkin minä niissä kaipaan jotakin. Tuo rakastava nuorukainen elää ainoastaan tunteissaan ja mielikuvituksessaan: luonto, lapsuuden muistot, kaikki puhuu hänen kaunottarestansa. Ja hänen mielikuvituksessaan tuo kaunotar on vestaali, johon hän ei tahdokkaan kajota, vaikka samassa kyllä tahtoo; vaan erään toisen silmissä hän ei ole vestaali, ja arvattavasti kaunotar ei itsekään tahdo sitä olla — toiselle. Kaikessa tässä on jotakin, joka minusta on vanhentunutta. Aivan oikein tekijä pelkää sanottavan hänen runottarestansa:

att hon är för hyperromantisk
för en sansad och sund publik.

Tahi mitä muuta kuin romanttisuutta on tuollainen katsantotapa, jonka nojalla runoilija mielikuvituksessaan tekee neitosesta, mitä hän itse

tahtoo, huolimatta todellisuudesta ja tietäen, että se on vaan mielikuvitusta? Ja se katsantotapa on naista alentava: hän ei ole mitään muuta kuin, puhuakseni Cygnæuksen sanoilla, värit maalarin paletissa, raaka-aine, josta vasta taiteilija voi luoda jotain kokonaista.

— Kas kas, nyt setä taas joutuu rakkaitten «aatteittensa» alalle. Mutta tässä ei ensinkään ole kysymys niistä, vaan aivan muista seikoista. Tekijä itse vertaa runojansa tunnettuun alppikukkaan Edelweissiin:

Jag bringar en blomma jag äfven
från lifvets stenhårda grund,
den vuxit bland is och bland drifvor
en värmande solskensstund.

Med fara för lifvet jag nådde
den brant der min blomma stod,
fast kölden gjort alt för att isa
min lifsvarma, unga blod:

Mitä tämä merkitsee muuta, kuin että hän aatteitten, refleksioonin maailmasta on pelastanut tunteittensa kukan. Mutta koska muut ihmiset jäävät siihen maailmaan, niin heidän refleksiooninsa helposti voi tulla runoilijan tunteille turmiolliseksi, joko siten ett'ei proosalliset ihmiset häntä ymmärrä, tahi siten että hän ujostelee omia tunteitaan. Voisi hänen runoelmiinsa sovittaa hänen omat sanansa:

Men öfver det hela ligger
en vemodig tvekan bredd;
man nästan är brydd att visa,
hur lätt man blifvit förledd.

Välistä kuitenkin tekijä uskaltaa suoraan lausua innostuksensa luontoon tahi ihmisen luonnollisuuteen (*Sommarfest*, *Min vildros*). Ja juuri tässä kohden hän edustaa meidän sukupolveamme. Me kaipaamme iloa, luontoa, luonnollisia tunteita, sillä me olemme liiaksi sivistyneitä.

— Ikään kuin me, vanhemman sukupolven lapset, emme olisi tunteneet samaa! Onhan jo Runebergkin johonkin määrin semmoista tuntenut

(*Fåfäng önskan*). Ja itse me kyllä olemme koetelleet tuota tanssiaisten ilmaa, josta Tavaststjerna laulaa:

Men uti luften låg en beklämning,
som tryckte tungt på hans unga bröst,
det var en flägt utaf balens stämning,
som gjorde våren till kulen höst.

De varma ord, som på läppen lågo,
de tvungos stumma att stanna der,
och när de två på hvarandra sågo,
låg det i blicken ett tyst besvär.

Täydellisesti voimme myös yhtyä siihen, mitä hän antaa myrskyn laulaa:

Kom ut till mig för att lära
hur bojor bräckas och lef!
Jag sjunger din moders ära,
naturens, som främling blef.
Jag rensar från qvalmet och qvafvet
en pestsmittad sjuklig verld,
det fria oändliga hafvet
är min och är helsans härd.

Mutta minkätähden tekijä merta ihailee?

Du haf, du det endaste friska,
förbildningen lemnar jag trött
ibland dina böljor, som hviska,
att en Afrodite du födt.

Tämä on vähän arveluttavaa. Afrodite on siis «det endaste friska», ainoa mikä lohduttaa liiallista sivistystä pakenevaa? Eikö tässä ole taantumista siltä kannalta, jota vanhemmat runoilijamme edustavat? Runeberg näkee luonnossa Herran temppelin (*Kyrkan*), Stenbäck löytää siinä raittiin kansansa (*Mitt finska fosterland*), Topelius tuota ylevätä rakkautta, joka yh-

distää kaikki, mikä muuten riitelee (*Fridsböner i aftonens lugn*). Mutta Afrodite? Onko se rakkaus, jota hän edustaa, edes semmoinen kuin Runebergin kuvaama:

O kärlek! huru skön är icke du
emot den Amor, med förgiftadt koger,
som dikten målar och passionen tror.
Du står förklarad för mitt öga nu,
jag ser din båge riktad; men den är
den öppna famn du sträcker ut mot verlden;
och dina pilar känner jag — de bildas
af oskuld, salighet och ljus.

— Mutta muistakaa toki, että tässä on kysymys vasta-alkavasta runoilijasta. Eihän häneltä voi vaatia samaa kuin noilta vanhemmilta. Olihan itse Runeberg, ennenkuin hän noin selitti oikean rakkauden luonnetta, hänkin palvellut Afroditea (*Den älskande*). Ja toiseksi: nuo vanhat ideaalit, ne ovat olleet ja menneet. Kansan asiaa esim. ajakoot valtiopäivät ja sanomalehdet, samaten muut asianomaiset muita korkeita aatteita: sallikaa meidän ajaa omaa asiaamme, etsiä tuota Afroditea, jota kaipaamme, luonnollisten yleis-inhimillisten tunteitten jumalatarta.

— Tehkää hyvin; mutta katsokaa mihin johtopäätöksiin runoilijanne tulee. Hän ei voi päästä ideaaleista, s. o. tarkoitusperistä, jotka ulottuvat yksityisen ihmisen onnen ylitse. Mutta kun sukupolvi ei huoli ideaaleista, niin siitä seuraa, että se hänen silmissään näyttää jokseenkin kurjamaiselta. Joko kätketään ideaalit sydämen pohjaan, kun ei ole mahdollista saada niitä täytetyiksi (*Höstis*). Tahi on nuorukainen tullut täydellisesti blaseeratuksi (*Ungdomsvishet*):

Han leddes djupt vid lifvet — stackars lifvet!
vid qvinnor, pengar, vänner, ära, alt,
och bakom nöjets retande gestalt
han såg ett tomrum, tröstlöst, öfvergifvet.

Den skörd han gjort på aldrig sådda tegar
har mättat honom helt på lifvets fröjd,

till lefnadsvishetens sublima höjd
han klättrat upp på aldrig resta stegar.

Taikka hän koettaa yhä vielä toteuttaa ideaalit, vaikka hän itse tietää, että kaikki on yhtä turhaa kuin kärpäsen ponnistukset ikkunanlasia vastaan (*Flugsurr*). Ja kun hän katselee «Nuorison liittoa», niin hän kuvaelee katsojain mielipiteitä näin:

Man kommit hit, ej för att oförväget
sin egen afbild se på tiljan stå,
man kommit hit att bättre njutning få,
man känner till det där, det är ens eget.
Ens egen lumpenhet bör respekteras,
den tanken är ju min och många fleras.

Tämä on kai olevinansa ironiiaa, mutta tekijä antaa lukijalle täydellisen luvan luulla, että hän katsoo itseänsäkin Stensgårdin vertaiseksi. Sitä ei meidän sukupolvemme nuorukaiset koskaan olisi myöntäneet.

— Kenties, mutta kenties usea heistä kuitenkin oli Stensgårdin vertainen. Tahi ainakin on myöhemmin meidän valtiollinen elämä muuttunut siksi, että siinä on paljoa enemmän sijaa semmoisille. Runoilija, joka tuntee ja puhuu sukupolven puolesta, lausuu siis vaan totuuden, ja totuus on hyödyllinen tuntea, olkoon se millainen hyvänsä. Toiselta puolen tekijä runoelmassa *Försoningsgärd* kertoo, kuinka usein käy sille, joka

vill lemna i arf
ett moget verk utaf drift och id
att fylla samhällets tarf.

Han offrat mycket, sitt ungdomshopp
om själens adel och frid,
men i sitt rastlösa lefnadslopp
för dem han hade ej tid.

Det restes vård på hans multna ben,
kulturen sörjde sin drott,

och minnesruna på huggen sten
han utaf samtiden fått.

Älkää siis pyytäkö, että tekijä laulaisi muuta, kuin mitä hän on tuntenut ja nähnyt; itse hän runossa *Välmening* esittää, kuinka turmiollista se on, kun tahtoo oikaista toisen runotarta:

Pegasen fick jernskor och dansar ej mer
som tankarnas bajaderer.
Den tyglas på cirkus och bugar för Er
och samtliga veterinärer.

— En minä suinkaan tahdo ruveta «veterinääriksi»; laulakoon mielellään «jokainen omaa nokkaansa myöten». Ja olettehan selittäneet muutamia syitä, joitten nojalla on helppo ymmärtää, että tekijä on tullut semmoiseksi, kuin hän on. Mutta itse hän on kirjoittanut kaksi runoa: *Dikthäftet på salongsbordet* ja *Dikthäftet på arbetsbordet.* Epäilemättä hän soisi oman runoelmansa saavan jälkimäisen paikan, missä

några enkla bokstafstecken
slagit brygga mellan själ och själ.

Mutta eikö hänen omista runoelmistaan voi kysyä juuri mitä edellisessä kysytään:

Luftigt lätta barn, i grannlåt fängna,
lagda fram som prof på vitter smak,
skall ej tiljan i ert drömgemak
under hvardagstankens stöflar bågna?

Fly ej dofterna från alla kalkar
i ert förr så rika blomsterland,
hör man icke som en suck ibland
efter någon droppe blott, som svalkar?

Skingrar sucken ej, som bojan gäller,
drömmens hela luftiga gemak,
och der lifvet skulle under tak,
blomma der ej endast eterneller?

Mikä siis puuttuu? Sen tahdon sanoa teille.

Elämä, arkipäivä, mitä se on muuta kuin työn maailma? Ja missä koetetaan tulla yhteyteen elämän kanssa, siinä täytyy ensin tulla yhteyteen työn kanssa, tuntea itseään, tavalla tai toisella, työntekijänä, eikä ainoastaan katselijana. Toimintaa siis vaaditaan, eikä ainoastaan tunteita.

— Mahdollista kyllä; mutta meidän sukupolvellamme ei vielä ole työtä, joka voisi meitä innostuttaa. Ne kysymykset, joitten ratkaisemiseksi te olette työskennelleet, ne ovat meille vanhoja ja ikäviä; uusia tarvitaan, mutta ei vielä ole olemassa. Sentähden me odotamme säästäen voimamme, kunnes sitä tarvitaan; ja sillä välin me koetamme niin tarkasti kuin mahdollista oppia tuntemaan, millaiset ihmiset ja millainen maailma todellakin on. Semmoisen sukupolven runoilijalta ei siis saa vaatiakaan mitään yleistä tarkoitusperää: hän vaan lausuu tuokion tunteet niin tarkoin kuin mahdollista, huolimatta siitä, sopivatko ne johonkin järjestelmään, vai ei.

— Jos niin on, niin odottakoon myös arvostelu, kunnes runoilijanne kehittyy ja paremmin näyttää, mihin hän kelpaa. Onhan hänellä kuitenkin sen verran vakaamielisyyttä, ett'ei tarvitse peljätä hänen suurten lahjainsa hukkautuvan paljaaseen runolliseen helinään.

2.

Tavaststjernan ensimmäisellä runokokoelmalla oli menestys, joka muuten meillä on kuulumaton: siitä jo seuraavana vuonna tarvittiin uusi painos. En tiedä noudattiko tekijä «veterinäärien» neuvoja, vai omaa kehittynyttä aistiaan, mutta jokseenkin paljon oli uudessa painoksessa muutettu. Niin oli esim. tuo alkurunon stroofi «Har du hjerta» j. n. e. saanut seuraavan paljoa häveliäämmän muodon:

Tjocknar molnet framför oss mer,
blir ej leken så stilla,
skummet glittrar när solen ler,
båten står sig ej illa.

Muutamat muutkin kappaleet olivat toisin muodostetut, ja kokoelman kolmesta ensimmäisestä sarjasta oli kymmenkunta runoa poisjätetty ja ainoastaan puolen verta uusia pantu niiden sijaan. Ylipäänsä nuo muutok-

set vaikuttavat sen, että toiselta puolen liiallinen tunteellisuus, toiselta puolen epäselvien kappalten luku on kokoelmassa vähentynyt. Uudet runoelmat ovat välistä iloista elämää täynnä (esim. *Konsert i atelieren*), mutta löytyypä näiden joukossa myös yksi, *Håglöshet*, joka ilmoittaa ehkä vielä enemmän veltostumista kuin mikään vanhemmista. Elämän-ruuhessansa tekijä tahtoo usein levähtää soutamasta, vaikka

Vete gud, om jag har rätt att lyfta
åran upp igen och låta blicken syfta
bort emot en strand!
Vete gud, om det, som jag förlorat,
fins derborta als, dit blicken sorgsen for att
granska töcknets rand!

Kan nu vara alldeles det samma,
kan nu vara simpla sagor af min amma,
endast att jag får
hvila uppå åran, hvila ofta,
känna dyningen och känna blommor dofta
som i unga år!

Voisi syystä kysyä, kuinka tämmöinen runo sopii kirjaan, jonka nimitys yhä edelleen on *För morgonbris*. Kumpi oli siis väärässä, nimitykö vai tämä runo?

Mutta suurin muutos on tapahtunut kirjan viimeisessä sarjassa. «Rakkauden unelman» viidestäkymmenestä katkelmasta on koko kaksikymmentäneljä jätetty pois, siis lähes puolet! Lieneekö tekijä itse huomannut, mikä todellakin on tuon sarjan heikoin kohta: eri kappalten yhteyden puute?

Varma on että tekijän toisessa runokokoelmassa, *Nya vers*, juuri tuo puute on poistunut. Kokoelmassa on kolme sarjaa, mutta ainakin kahdessa ensimmäisessä eri kappaleet kuuluvat yhteen, kuvaellen askel askeleelta erään ihmislapsen kehittymistä. Kuvaileminen tapahtuu «interiööreissä» ja «tuokionkuvissa», siis käyttämällä samoja muotoja, kuin tekijä jo ensimmäisessä kokoelmassa oli tottunut käyttämään; mutta tässä nämä muodot jo näyttävät paljoa enemmän oikeutetuilta kuin tuolla. Yksinänsä tuommoinen interiööri usein herättää vaillinaisuuden tunnetta, kun siitä puuttuu toiminta; mutta kuvaillun kehitysjakson osana se paljoa enemmän

tyydyttää lukijaa, koska varsin hyvin mielikuvitus voi seurata kehitystä, jos kohta se kuvautuu pelkissä tuokion tunteissa. Ja sitä paitse milt'ei välttämättömästi useiden kappalten yhdistäminen vaikuttaa, että niihin tulee enemmän kertoma-aineksia, ne tulevat eepillisemmiksi. Saattaa itse asiassa pitää noita molempia ensimmäisiä runoelmasarjoja parina pienenä novellina.

Mitä taas tulee siihen elämään, jota niissä novelleissa kuvaellaan, on se jokseenkin yhdenkaltainen ensimmäisessä kokoelmassa ilmestyvän kanssa. Kertomuksessa *Vuxen för hemmet* kohtaa meitä esim. melkoisessa määrässä tuo »levähtäminen soutamisesta», josta äsken oli puhe. Sankaritar esiintyy etupäässä tiloissa semmoisissa kuin tämä (1 runoelma):

Så kan hon der sitta i timtal stum,
knapt nog förmögen att tänka;

tahi (2 runoelma):

Ty dagarne blefvo nog ofta för långa — —
Hon kände sig mjeltsjuk och håglös och tung.

Kolmannessa runoelmassa hän nukkuu puolipäivään saakka, neljännessä

hon ligger i chäslongen
mer kall och likgiltigt slö än mången;

viidennessä kerrotaan, että hän

kunde ofta
i egna tankar sjunka från alt ihop.

Kuudennessa on nimityskin *I ro*. Seitsemännessä sankaritar kuitenkin istuu kiikussa ja kahdeksannessa hän kylpee, mutta yhdeksännessä taas

hon sitter med fötterna på en pall
i gungstolen maklig och däfven.

Ja kymmenennessä hän

satt i sitt rum om dagen, läste sig trött och dum.

Eikö tämä luettelo jo riitä? Eikö täydy myöntää, että tässä on todellista virtuositeettia istunnan ja makaamisen eri muotojen vaihtelemisessa?

Mutta, kysynee se, joka ei ole lukenut itse kirjaa, kuinka tämä voi miellyttää ketään? Vastaus siihen tulee taas samanlaiseksi kuin äsken. Nämä kuvaelmat miellyttävät tuloksena muutamista sivistys-oloista, joita ei sovi kieltää löytyvän, vaikka ne muuten eri lukijoissa herättänevät erilaatuisia tunteita.

Tuo tyttö, josta tässä kerrotaan, on ylhäisemmän virkamiehen tytär, hän oppii haastelemaan Sveitsin ranskaa, soittamaan Chopinia j. n. e.; mutta tekemään mitään hyödyllistä, sitä hän ei opi, hän vaan käy tanssijaisissa, vieraissa j. n. e., ja siitä seuraa tyytymättömyys ja uinaileminen. Monen mielestä tämä tulos on oivallinen todistus siitä usein kuullusta väitteestä, että virkamiehistömme semmoisenaan on turmeltunut, koska se on vieraantunut kansasta. Minusta tällä väitteellä on hyvin heikko perustus: onhan tuo vieraantuminen monessa muussa maassa paljoa tuntuvampi. Mutta mitä kaikkialla voi löytyä, meillä niinkuin muualla, virkamiehessä niinkuin talonpojassakin, on sääty-ylpeys, joka ylenkatsoo toisenlaista työtä, kuin sitä mitä itse tekee. Semmoisen ylpeyden luonnollisena seurauksena on, että virkamiehen tyttärellä, koska hän ei voi päästä virkamieheksi, ei ole mitään työtä. Silloin syntyy tässä kuvailtu asian muoto, mutta itse asia voi ilmestyä monessa muodossa, ja sentähden se on tärkeä kaikille, jotka avosilmin katselevat nykyistä yhteiskuntaa.

Tavaststjernan kuvaelemaa nuorta naista seuraa sitä mieluisammin, kuin hän lopussa kuitenkin näyttää, ett'ei tuo uinaileminen ole häntä kokonaan turmellut. Häntä kehotetaan kyllä virkamiehen vaimona jatkamaan samallaista elämää, mutta hän sen sijaan jää uskolliseksi eräälle kesätuttavalle ja kertomus loppuu heidän äsken perustetussa kodissaan. Luonnolliset tunteet ovat siis lopuksi saaneet voiton.

Toisessa kertomuksessa, *Fågelfri derute i verlden*, kuvaillaan toisellaista naiskohtaloa. Luonnollisia tunteita on siinä ankarammin poljettu, sentähden vastavaikutus tulee voimakkaammaksi, Afroditen etsiminen tulisemmaksi.

Sankaritar on ollut vanhan ruukin-omistajan kasvatti ja sen jälkeen tullut hänen vaimoksensa, mutta mies on nainut hänen vaan täyttääksensä intohimonsa, hän palveli, voisimme sanoa, aasialaista Astartea eikä helleniläistä Afroditea. Tultuansa rikkaaksi leskeksi sankaritar etsii parempaa rakkautta, luulee sitä vielä löytävänsä eräässä nuorison-ystävässä; mutta tämäkin on vaan Astarten palvelija. Tuosta syntyy mieliharmi, hän tahtoo maailmalle kostaa, mitä hän on kärsinyt. Hän siis koettaa valloittaa niin

monta miehensydäntä kuin mahdollista, mutta jää itse kylmäksi. Lopuksi näemme hänen vanhan kivulloisen kenraalin vaimona ja hoitajana.

Tämäkin kuvaus on siis samasta maailmasta otettu kuin edellinen, siitä missä ainakaan naisella ei ole mitään oikeata työtä. Ajattelevalle lukijalle tulee johtopäätös näistä kuvaelmista hyvin selväksi.

Muutamia vuosikymmeniä jo ovat innokkaat valistuneet naiset ja miehet vaatineet naisille tilaisuutta tehdä työtä enemmän kuin tähän asti, omaksi ja muitten hyödyksi. Vakaumus tämän vaatimuksen oikeudesta yhä edelleen edistyy, mutta kuitenkin löytyy vielä niitä, jotka eivät siinä näe muuta kuin halua virkoihin, kunniaan j. n. e. Pitäisi kuitenkin olla selvää, että missä vaan yhteiskunnassa löytyy voimia, joita ei käytetä, eikä saa käyttää hyödyllisesti, siinä nuo voimat lopuksi vaikuttavat turmiollisesti.

Vaan nyt kuulen jo nuoren ystäväni kysyvän: Mutta mitä, Herran nimessä, tuolla kaikella on tekemistä Tavaststjernan kanssa? Eihän hänen runoelmansa ole ensinkään tarkoitusperäisiä, ei pienintäkään viittausta siinä löydy yhteiskunnan asioihin. Ja te sanotte tahtovanne ymmärtää häntä! Jos sitä todellakin tahdotte, niin puhukaa hänen luontevista kuvaelmistaan, hänen sattuvasta kielestään, hänen säkeittensä rytmistä: nuo ne ovat hänen pää-ansionsa.

— Suokaa anteeksi: niinkuin jokainen runoilija laulaa omaa nokkaansa myöten, niin jokainen arvostelija lukee omilla silmillään. Kaikki nuo ansiot jääkööt täyteen arvoonsa; mutta sen, joka runoudesta etsii tyydytystä kaikille sielun kyvyille, olkoon sallittu siitä löytää miettimisenkin aihetta.

— No, mutta kaikeksi onneksi on kirjassa vielä kolmas sarja, *Från pojkåren*, josta tuskin saatte mitään saarnan-aihetta. Vai ettekö voi niitäkään lukiessanne tuntea paljasta nuoruuden iloa, sekoittamatta siihen kaikellaisia kuivia moraalisia ajatuksia?

Eikö mitä! Sen johdosta minä vasta tahtoisin kirjoittaa lavean kasvatus-opillisen kirjoituksen, jossa koskettelisin seurauksia siitä, ett'eivät vanhemmat oikein opi tuntemaan ja ymmärtämään lapsiansa j. m. s. Mutta koska saarnamme teitä ikävystyttää, jääköön se aine tällä kertaa käyttämättä.

Valfrid Vasenius.

Suomi suurpolitiikin hampaissa.

Keski-Euroopan valtiomiehet ja kirjailijat muistelevat verrattain harvoin syrjäisen Suomen olemassa oloa, emmekä voi muuta odottaakaan. Suomalaiset ovat kyllä kuntoa ja urhoutta osottaneet tuhannessa taistelussa, mutta suurpolitiikin selkkauksiin emme ole sekaantuneet. Viljelyksen synnyttäminen ja edistäminen näillä Pohjan perillä on kyllin työlästä anastaaksensa sen sitkeän kestävyyden, josta Suomen kansa on tunnettu. Olemme tyytyväiset, kun omassa pienessä maailmassamme saamme järjestää asioitamme ja kehittyä sen mukaan, kuin tarve vaatii. Lukemattomilla kärsimyksillä ja vaivoilla ovat esi-isämme luoneet henkisen ja aineellisen perinnön, joka, ehkä itsessään pieni, on meille sanomattoman kallis. Emme pyydä muuta, kuin saada vapaasti tätä sivistystä säilyttää ja kehittää, samassa kuin voimiemme mukaan täytämme, mitä valtiollinen asemamme ja velvollisuutemme vaatii. Sivistyksen pohjoisimpana tienraivaajana Suomen kansa palvelee ihmiskunnan asiaa.

Sitä omituisempaa on, että me kaikessa vaatimattomuudessammekin saamme hyökkäyksiä kestää, ikäänkuin olisimme muitten tiellä ja pahennuksena. Venäjän sanomalehdistö on viime aikoina tavattoman tiheään ja hämmästyttävällä katkeruudella moittinut Suomen oloja, vaatien valtiollisen asemamme täydellistä hävittämistä. Ja kun vast'ikään eräs ylt'ympäri tunnettu saksalainen kirjailija on Suomesta puhunut, niin hänkin näyttää pitävän tarpeellisena mullistusta, jota suurempaa ei voi ajatella.

Tarkoitamme saksalaista filosoofia *Edvard von Hartmannia* ja hänen uusinta teostaan «Zwei Jahrzehnte Deutscher Politik und die gegenwärtige Weltlage», joka laajoissa piireissä, Saksassa niin hyvin kuin muissakin maissa, on suurta huomiota herättänyt.

Mainittu kirjailija, joka voitti filosoofin mainetta sen kautta, että otti valaistaksensa «tajuttomuuden» abstraktisia ilmiöitä, on tällä kertaa ryhtynyt aineeseen, joka jos mikään on konkreettista laatua. Kun hän esittää niitä oloja ja valtiollisia liikkeitä, jotka viimeisten vuosikymmenien kuluessa ovat Saksassa tärkeimpiä olleet, niin kirjoittaja nähtävästi ainettansa hallitsee, ja esitys on kyllä valaiseva. Toisin, kun teoksen kolmannessa jak-

sossa, joka tekijän mielestä on ensiksi luettava, selitetään suurpolitiikin ilmiöitä ja Euroopan nykyistä valtioasemaa.

Hra von Hartmann, samoin kuin ennen häntä lukemattomat muut kirjoittajat, ei tyydy nykyajan tuntemiseen, vaan yrittää tulevaisuudenkin valtiollisia muutoksia ja mullistuksia ennustaa, ja silloin Venäjän asema oikeastaan tulee hänen esityksensä ydinkohdaksi. Kirjoittaja pelkää, että Venäjä ottaisi jäljitelläksensä Napoleonin voittokulkua Euroopan toisesta päästä toiseen, sillä erotuksella vaan, »että Venäjä tyvipuolelta alkaisi, siis oikeasta päästä». Ennen kaikkea on siis tärkeä opettaa Venäjää, ett'ei se saa Euroopan rauhaa häiritä. Liikkukoon se Aasian puolella, miten tahtoo: Turkin vallan sikäläiset jäännökset ja Persia joutaisivat sille saaliiksi. Mutta jos Venäjä tahtoo Euroopan puoleen kääntyä, niin herra von Hartmann keinoja keksii. Yks kaks pannaan suuri amputatsiooni toimeen: kaksi uutta kuningaskuntaa luodaan, toinen Itämeren maakunnista ynnä Kovnon ja Vilnan kuvernementeista, toinen Dnjeprin ja Prutin virta-alueesta. Puolassa 1795 vuoden rajat tulisivat uudestaan voimaan; Saksa muka hallitsee ja saksalaistuttaa viisi miljoonaa puolalaista yhtä hyvin kuin kaksikin. Itävalta saisi Balkanin niemimaalla »pitää kädet vapaana», toisin sanoen, ottaa mitä mieli tekee. Suomikin tulee vilahdukselta tässä isossajaossa muistetuksi, ja päätös on yhtä lyhyt kuin selvä: »Suomi olisi Ruotsille, Bessarabia Rumänialle annettava» (siv. 322). Napoleon tarvitsi suuriin mullistuksiinsa vuosikymmenen sodat ja hekatombin ihmisiä, mutta Euroopan uusi *maximus communis divisor* tulee muutamilla kynäyksillä ja pienellä läkkipullolla toimeen.

Jos joku arvelisi, ett'ei Euroopan rauha olisi liioinkaan turvattu moisten uudistusten kautta, niin löytyy hänellekin lohdutusta: Ruotsin ja Baltian kuningaskunnat asetetaan Saksan, — Kiovan ja Rumänian valtakunnat Itävallan siipien suojaan. Varsinaisten hyökkäys- ja puolustusliittojen kautta ottaisivat holhojat vastataksensa holhottien itsenäisyydestä, ja saisivat palkaksi määrätä, miten niiden sotavoimat käytetään. Siis samallaista kurjaa itsenäisyyttä pikkuvaltioille, jota Napoleon I söi Westfalin kuningaskunnalle! Venäjää lohdutetaan sillä, että jos siltä 34 miljoonaa päätä otetaankin, niin jääpi joka tapauksessa 54 miljoonaa, siis aivan riittävästi suurvalta-aseman ylläpitämiseksi.

Tuskin kannattaisi ottaa tuommoisia unelmia lähemmin tarkastettaviksi, jolleivät olisi muuta kuin yksityisen — olkootpa tunnetunkin — kir-

jailijan mielijohteita. Mutta herra von Hartmann nähtävästi tuopi ilmoille, mitä tänä Bismarck-Moltke-aikakautena moni sivistynyt saksalainen, kenties useimmatkin hautovat mielessään. Siksipä ansaitseekin meidänkin puolelta ottaa nuo kysymykset puheeksi. Tietysti emme rupea suurvaltojen asioita hoitamaan: Venäjän ja Itävallan kansat y. m. tietänevät kyllä itse antaa herra von Hartmannin tuumille sen arvon, joka niille tulee. Omasta valtiollisesta asemastamme meidän suomalaisten sitä vastoin sopinee mielipiteemme lausua, sillä siinä kohden kansamme, vaikkapa pienenäkin, voipi vaatia, että sen tahto valtiolliseksi faktoriksi tunnustetaan.

Silminnähtävästi herra von Hartmann luulee muutoksellaan tekevänsä Suomelle suuren palveluksen, sillä hän mainitsee meidän maata «ruotsalaiseksi maakunnaksi», vieläpä tietää muun muassa, että «venäläisten vehkeilemiset (Wühlereien) eivät vielä ole saaneet alempaa suomalaista kansaa ärsytetyksi ruotsalaisia yläsäätyjä vastaan» (siv. 353). Toisessa paikassa luetellaan niitä Venäjän kansan-aineksia, jotka eivät muka muuta odota kuin suurta sotaa noustakseen kapinaan, ja silloin mainitaan myös «ruotsalaiset» (siv. 318), jolla nähtävästi tarkoitetaan Suomen väestön ruotsia puhuvaa osaa. Millä tavalla Suomi on Ruotsista eronnut, millainen Venäjän ja Suomen nykyinen yhteys on, se kaikki on ulkopuolella herra Hartmannin tajuntapiiriä. Ja kumpikin näkökohta on kuitenkin näitä asioita arvostellessa ylen tärkeä.

Aleksanteri I seisoi 1808 tienhaarassa, joka oli varsin merkillinen ja vaikutti kaukaiseen tulevaisuuteen. Hänen armeijansa olivat valloittaneet Suomen, vaikka kyllä uljasta vastarintaa oli tehty; hetken voitto oli varma ja täydellinen. Mutta Napoleonin ystävyys ei ollut luotettava: vast'ikään tehty valloitus, Venäjän pääkaupungin turvallisuutta varten tuiki tarpeellinen, saattoi jo lähimmässäkin tulevaisuudessa joutua uuden taistelun esineeksi. Ruotsin kansan enemmistö ei muuta ajatellut kuin kostoa, ja Suomenkin kansa saattoi silloin ratkaisuun vaikuttaa, se kun hamasta pakanuudesta asti oli tottunut pitämään Venäläisiä verivihollisinaan ja vuosisatojen taistelujen kautta oli sodan veriseen leikkiin kasvatettu.

Nämä asianhaarat yhtä hyvin kuin luontainen lempeys vaikuttivat Aleksanteri keisarin päätökseen. Miekka oli kelvannut kuuden vuosisadan yhdyssiteitä ratkomaan, lempeyden asia oli uusia solmia.

Ruotsinvallan aikana suomalaisten asema ei ollut kaikissa kohdin onnellinen. Suomi oli maakuntana ja valtiopäivillä niin vähälukuisesti edus-

tettuna, että päätösvallan osallisuus usein aivan mitättömäksi supistui. Usein meidän syrjäisen maamme edut siis unohtuivat tahi jäivät sikseen; muukalaisuus versoi virkamiehiä nimitettäessä, tehden kansalliselle kehitykselle haittaa j. n. e. Siellä täällä kyti itsenäisyyden aate, jolle Venäjän puolelta, sotien aikana aivan ilmeisestikin, kannatusta annettiin. Suurin osa kansaa kuitenkin toistaiseksi oli tälle tuumalle vieras. Jos Venäjän lopullinen voitto välttämättömältä näytti, niin se joka tapauksessa pidettiin olemuksemme perikatona.

Samassa kun Aleksanteri keisari oli päättänyt eroamattomasti liittää Suomenmaan valtakuntaansa, samassa tuli kysymys valloitettavan tahi valloitetun maan vastaisesta asemasta valtiomiesten erityisen huomion esineeksi.

Aluksi aiottiin Suomesta tehdä venäläinen maakunta, kuten 5 päiv. Kesäkuuta 1808 annettu manifesti selvästi osottaa. Samassa luvattiin kuitenkin, että maan vanhat lait ja erioikeudet olivat pyhästi noudatettavat, ja tärkeä myönnytys oli samassa annettu, sillä ennestään oli Suomen asukkailla ja säädyillä laillinen oikeus olla valtiopäivillä lakia säätämässä ja veroja määräämässä. Mutta pian kävi selväksi, ett'ei tämä riittänyt. Erityinen suomalainen lähetyskunta kutsuttiin neuvotteluun, mutta se ei suostunut vastoin perustuslakia toimimaan minään edustuskuntana. Muutenkin moni seikka osotti, että Suomea, kuten nerokas Speranski sittemmin sattuvasti muistutti, ei ollut kuvernementtina vaan valtiona hallittava.

Niinpä Aleksanteri keisari 1 päiv. Helmikuuta (20 p. Tammik.) 1809 kutsui säädyt Porvooseen valtiopäiville, joista hän valtaistuin-puheessaan lausui, että ne tulisivat käänteeksi Suomen kansan valtiollisessa olemuksessa. Maaliskuun 27 (15) päivänä hän vahvisti «Suomen suuriruhtinaskunnan» uskonnon ja perustuslait sekä eri säätyjen ja kansalaisten oikeudet, ja kaksi päivää myöhemmin suuriruhtinaskunnan säädyt juhlallisesti vannoivat hänelle uskollisuutta. Suomen kansa oli kohotettu kansakuntien arvoon (placé désormais au rang des nations), lausui keisari samoja valtiopäiviä lopettaessaan, ja 1816 vuoden merkillisessä julistuksessa, joka niin selvästi ilmaisee keisarin aikeita ja kantaa, sanotaan, että Suomen erinäinen valtiomuoto ikuisiksi ajoiksi oli pyhästi säilytettävä hänen ja hänen seuraajainsa hallitessa. Tämä kaikki valtiotieteen kannalta tekee asemamme selväksi, mutta vanhojen perustuslakiemme määräystä noudattaen myöhemmät hallitsijat valta-istuimelle noustessaan sen lisäksi ovat kukin erityisellä vakuutuksella

vahvistaneet maan uskonnon ja perustuslait sekä kaikkien asukasten oikeudet rikkomattomina säilytettäviksi.

Haminan rauha, joka Syyskuulla 1809 tehtiin Venäjän ja Ruotsin välillä, ei tietysti maininnut mitään Suomen kansan valtiollisesta asemasta. Aleksanteri keisari ja Suomen edustuskunta olivat sen asian ratkaisseet, eikä Ruotsilla enää ollut siitä mitään sanottavaa, eipä liioinkaan koska Kustaa Aadolf oli kruununsa menettänyt ja Kaarle XIII ei koskaan suomalaisten kuninkaana ollutkaan.

Ylen tärkeä muutos oli siis Suomen koko asemassa tapahtunut, ja täydelleen maan asukkaat sen käsittivätkin. Ero Ruotsista, jota oli synkällä epätoivolla katseltu, oli päin vastoin Suomen kansalle antanut, mitä kauvan oli kaivattu: kansallisen ja valtiollisen erikois-aseman. Vilpitön olikin suomalaisten tyytyväisyys. Kansa, joka syystä on jäykästä taipumattomuudestaan tunnettu, taipui täydellä vakaumuksella uusiin oloihinsa. Omin silmin Aleksanteri monessa tilassa sai nähdä, ett'ei hänellä missään ollut luotettavampia, uskollisempia alamaisia kuin Suomessa.

Nikolai keisari peri tämän järkähtämättömän uskollisuuden, ja tiesi sille arvon antaa. Ketään suomalaista ei ollut kapinoitsijain joukossa 1825, eikä myös 1830 tahi 1848. Mutta myöntää täytyy, että tyytymättömyyttäkin löytyi.

Puoleenviidettä vuosikymmeneen ei valtiopäiviä kutsuttu kokoon, ja vaikk'ei sillä mitään perustuslain pykälää kumottu, — sillä hallitsijan päätöksestä säätyjen kokoontuminen silloin riippui, — niin lainsäädäntö kuitenkin samassa arveluttavalla tavalla keskeytyi ja maamme taloudellinenkin asema kärsi haittaa. Joskus oli annettu tärkeitä asetuksia hallinnollista tietä, «koska asianhaarat ja meidän muut hallitushuolemme eivät nykyään salli valtiosäätyjen kokoonkutsumista» (14 päiv. Elok. 1827). Varsinkin 1848 vuodesta asti hallinto tuli ankaraksi. Kenraalikuvernöri, ruhtinas Menshikov oli saatu epäilemään suomalaisten luotettavuutta, ja niinpä kiellettiin suomeksi painattamasta muuta kuin taloudellisia ja hartauden kirjoja. Synkältä Suomen kansan tulevaisuus näytti ja tyytymättömyys kasvoi.

Samaan aikaan ulkonaisenkin politiikin taivas meni pilveen. Sota riehui Suomenkin rannikoilla: Bomarsund valloitettiin, Viaporia pommitettiin; kauppalaivastomme joutui vihollisten saaliiksi. Englanti ja Ranska tekivät 21 päiv. Marraskuuta 1855 Ruotsin kanssa sopimuksen, joka epäile

mättä oli aiotun hyökkäys- ja puolustusliiton alkua. Hyvin suosittu oli Ruotsissa Suomen takaisin valloittamisen tuuma, ja Keski-Euroopan valtiomiehillekään aate ei ollut vieras eikä vastenmielinen.

Mutta järkähtämättömänä Suomen kansa pysyi vannotussa uskollisuudessaan. Ei ajateltukaan niitten velvollisuuksien rikkomista, jotka Suomen kansa Porvoossa 1809 oli laillisten edustajainsa kautta ottanut kannettavakseen, mutta ei myös tahdottu luopua vastaisen perustuslaillisen kehityksen toivosta. Vaikka olot raskailta tuntuivatkin, oltiin valmiit odottamaan. Lähin tulevaisuus jo osotti, että ehdottoman lojaalisuuden kanta myös oli viisain, samassa kuin se täydellisesti oli Suomen kansan luonteen mukainen.

Niistä keskusteluista, joita siihen aikaan ulkopuolella Suomen rajoja pidettiin maamme tulevasta kohtalosta, emme saaneet kuin vaillinaisia tietoja, ja nykyään nuo tuumat ovat puoleksi unhotettuja. Meidän aineellemme nekin seikat kuitenkin antavat valoa. Herra Hartmannin ylläkerrotut mietteet ovat näet osaksi kaikua siitä, mitä 1850-luvulla Suomesta kerrottiin ja luultiin.

Yleensä ne ruotsalaiset kirjailijat, jotka siihen aikaan julkisesti lausuivat mielensä Suomen tulevasta asemasta, olivat vakuutetut niin hyvin Ruotsin varmasta voitosta kuin myös siitä riemusta, jolla muka Suomessa nähtäisiin sinikeltaisten sotalippujen tulo. Toisella puolen Pohjanlahtea elettiin siinä vakuutuksessa, että Suomessa kaikki yhä vielä oli niinkuin v. 1808, ja että venäläisiä katseltiin katkeralla vihalla jokaisessa kodissa. Sitä vähemmin käsitettiin, miten kallis Porvoon valtiopäivillä perustettu valtiollinen asema oli Suomen kansalle.

Tämän mukaisesti asianomaisten tulevaisuuden unelmatkin muodostuivat. Oli muka mahdotonta liittää Suomi Ruotsiin unioonivaltiona; haitallisen hajaantumisen välttämiseksi Suomi oli asetettava takaisin noin entiseen maakunnalliseen asemaansa. Muistettiin kyllä, ett'ei se meitä ennenkään tyydyttänyt, mutta suomalaisia lohdutettiin sillä, että lennätinlaitos ja höyrylaivat yhdeksännellätoista vuosisadalla tekisivät entistä paljon helpommaksi hallita Suomenmaata Tukholmastakin. Muukalaisten virkamiesten tulvaa Suomen ei myöskään tarvinnut peljätä, koska Ruotsilla ei itselläänkään ollut liiaksi kelvollisia virkamiehiä. Rajan puolustamisesta ei ollut

vaaraa, sillä Suomen kansa, jos oikein teki parastansa, saattoi asettaa sotarintamaan 50,000 miestä, j. n. e. *)

Tarvinneeko sanoa, kuinka tragikoomillinen tällainen ystävällisyys itsessään oli? Suomen kansan olisi pitänyt uhrata vannottu uskollisuus, valtiollinen erikois-asemansa ja kansallinen eheytensäkin, — sillä Rajajokeen asti asianomaiset luultavasti eivät itsekään luulleet voivansa valloituksiaan ulotuttaa, — ja minkä vuoksi? Sen vuoksi jotta yhä saisimme rajamaakuntana ponnistella viimeisiä voimiamme sodissa, joitten lopullinen päätös ei sittenkään voinut olla epätietoisena. Olihan moni tarkkanäköinen katselija nähnyt, ennenkuin vuosi 1808 sen lopullisesti todisti, ett'eivät Ruotsin ja Suomen kansojen voimat yhdistyneinäkään riittäneet Venäjän koottua valtaa vastaan. Mitähän sitten olisi 1850-luvulla voitu Suomesta tehdä muuta kuin *un poste perdu*, kadotettu etuvahti, jonka auttamaton kohtalo olisi ennemmin tahi myöhemmin, tavalla tahi toisella joutua vastustajan valtaan? Ja sellaisesta tarjouksesta meidän vielä olisi tullut ihastua!

Muistakaamme nyt, mitä hallitusjärjestelmää Suomen suuriruhtinaat ovat seuraavana aikana noudattaneet.

Uusimman historiamme rakkahimpia muistoja on Aleksanteri II:n 1863 vuoden valtiopäivillä pitämä avauspuhe. Täydestä vakaumuksesta ja täydellä syyllä lausuttiin silloin valtaistuimelta nuo kauniit sanat: «Minun teoistani ei mikään ole voinut häiritä sitä sopua, jonka tulee vallita Hallitsijan ja kansan välillä **)», — sanat, jotka ovat ikäänkuin piirretyt Suomen kansan sydämeen. Ja sama puhe mainitsee myös, minkä ohjelman mukaan suuriruhtinaamme tahtoi Suomenmaata hallita: «Pysyen siinä perustuslaillisesti rajoitetun ruhtinasvallan periaatteessa, joka on juurtunut Suomen kansan oloihin, ja josta sen kaikki lait ja laitokset ovat luonteensa saaneet ***)», Aleksanteri II tahtoi meille myöntää määräaikaiset valtiopäivät, esitys-oikeuden ja paremmin turvatun verotus-oikeuden.

---

*) Vertaile sen ajan sanomalehtiä ja erittäinkin kirjasta: Sveriges politik med hänsyn till Vestmakternas krig mot Ryssland och frågan om Finlands bildande till en sjelfständig stat, Tukholmassa 1855.

**) Alkukielellä: Aucun de Mes actes n'a pu troubler l'entente qui doit régner entre le Souverain et la nation.

***) Alkukielellä: En maintenant le principe Monarchique constitutionnel inhérent aux moeurs du peuple Finlandais et dont toutes ses lois et ses institutions portent le caractère, Je veux etc.

Lupaukset eivät olleet tyhjää puhetta: 1869 vahvistettiin uusi valtiopäiväjärjestys, jonka mukaan valtiopäiviä pidetään ainakin joka viides vuosi; esitys-oikeuden on nykyinen hallitsijamme vahvistanut. Valtiopäiviä on pidetty kolmenkin vuoden kuluttua, milloin asiain tärkeys ja paljous ovat sitä vaatineet. Valtiovarojen hoito on säätyjen myötävaikutuksella saatu aivan uudelle kannalle, maan taloudellisen edistymisen mitä suurimmaksi hyödyksi. Suomen kieli, joka vuosisatoja oli ollut julkisesta elämästä suljettuna, on päässyt luonnollisiin oikeuksiinsa, ja samassa ovat kansan taajimmatkin joukot päässeet valon ja sivistyksen osallisuuteen. Ja koska jo täydelleen oli ehditty nauttia sitä vapautusta kansallisen armeijan asettamisesta, jonka Aleksanteri I v. 1809 oli myöntänyt kovasti rasitetun kansan huojennukseksi, on asevelvollisuuslaki säädetty, joka Suomen kansan voimia ylenmäärin rasittamatta tekee meidän mahdolliseksi »varjella valtaistuinta ja isänmaata sekä sen kautta myös vaikuttaa keisarikunnan puolustukseen» (Asevelvollisuuslaki § 123).

Paremmin kuin pitkätkin selitykset valaisevat nämä tosiasiat Suomen kansan nykyistä asemaa ja sen mielialaa Venäjää kohtaan.

Kun kansa täydellä itsetietoisuudella ja omalla myötävaikutuksellaan on saavuttanut valtiollisesti ja kansallisesti tyydyttävän aseman, nauttien myöskin mahtavan vallan ulkonaista turvaa, olisiko siinä järkeä, että pyrittäisiin takaisin valtiolliseen ala-ikäisyyteen? Kovinakin aikoina olemme järkähtämättä velvollisuutemme täyttäneet, mutta nytkö me rupeaisimme seikkailuihin, kun meillä on kadotettavana enemmän kuin koskaan ennen? Kaksitoista vuotta sitten Suomen kansan edusmiehet, vakavasti asiasta keskusteltuansa hyväksyivät tuon painavan periaatteen: »Valtaistuimen ja isänmaan puolustukseksi jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen», emmekä silloin liikkuneet tajuamattoman hämärässä avaruudessa. Emmekö nyt kykenisi tarvittaessa osottamaan, ett'ei meidän maata oteta tahi anneta pois kuin kuollutta tavaraa?

Ja vielä löytyy mutka, jota herra von Hartmann ei nähtävästi ottanut lukuun. Hän ei ole kysynyt Ruotsinkaan kansan tahtoa, mutta tiettävästi 1855 vuoden valloitustuumat aikoja sitten ovat sielläkin haudatut unohduksen hautaan. Länsipuolella Pohjanlahtea hyväksyttäneen nykyään ehdottomasti Kaarle Juhana kuninkaan politiikki, jonka kautta Ruotsi vapautui merentakaisista maakunnistaan ja sotien alituisesta mahdollisuudesta. Vielä vähemmin Norja tahtoisi ruveta yrityksiin Suomen tähden. Eihän

kumpikaan valta edes ole sotavoimaansa uudistanut sillä lailla, että se myöntäisi suurempia kansallisia ponnistuksia. Se pysyväinen hyökkäys- ja puolustusliitto, johon herra von Hartmann, kuten näimme, tahtoisi yhdistää Saksan ja Ruotsin, ei liioinkaan houkuttelisi jälkimäistä. Olisi varmaan vaikea löytää yhtään ainoata ruotsalaista tahi norjalaista valtiomiestä, joka suostuisi armeijaa mobiliseeraamaan, niin pian kuin Saksan politiikin johtaja antaisi Berlinissä sotarumpuja pärisyttää.

Mutta onpa herra von Hartmannilla kuitenkin *yksi* liittolainen, joka *yhdessä* kohden täydellisesti on samalla kannalla kuin hän, — eräät venäläiset sanomalehtikirjoittajat näet. Yhtäläisyys on siinä, ett'ei muka pienempäin kansojen oikeutta sovi laisinkaan ottaa lukuun.

Herra Hartmann mainitsee Saksan valtiollista kantaa »raittiiksi konkreettis-*idealistiseksi* realipolitiikiksi» (siv. 320), joten sopisi odottaa, että ihanteilla olisi jotakin painoa; hän lausuu keisari Vilhelmistä puhuessaan (siv. 331) kauniita sanoja, kuinka maailmanhistorialliset tapaukset eivät ole ihmisten vaan Jumalan vaikuttamia; vieläpä hän niin suurella säälillä ajattelee Saksan entistä hajanaista tilaa, ett'ei sano ymmärtävänsä, miten nykyisen polven iso-isät ja isät vuosina 1814—66 saivat yhtään yötä rauhallisesti nukutuksi (siv. 337). Mutta kun nykyajasta on puhe, niin pajonettien paljous lopullisesti on ainoa periaate, jolle hän merkitystä antaa. »Suurvaltojen väliin nalkittujen (eingekeilten) pienempäin kansojen lopullinen kohtalo ei koskaan (niemals) riipu heistä itsestään, vaan suurvaltojen päätöksistä ja sopimuksista; ne sitä vastoin suurien sotien ratkaisu määrää» (siv. 356), — siinä loppupäätös, joka ainakin tarpeellisella suoruudella esitetään.

Ei ole vaikea todistaa, että useat venäläiset sanomalehtikirjoittajat ovat samalla kannalla, ainakin jos Suomen asemasta on puhe. Vuosikausia ovat he käyneet säännöllistä sotaa Suomenmaata ja sen oikeuksia vastaan; jokainen erehdys, josta syyllä tahi syyttömästi on suomalaista virkakuntaa, virkamiestä tahi yksityistä kansalaista syytetty, on pidetty tahallisena valtiorikoksena, josta koko Suomen kansan pitäisi vastata ja kärsiä; Venäjän keisarien mitä juhlallisimmasti annettuja vakuutuksia esitetään erehdyksiin ja petokseen perustuviksi, jätetäänpä sikseen, ikään kuin eivät merkitsisi mitään; saapahan sitä joskus sellaistakin kuulla, että muka Venäjän pitäisi vielä kerta valloittaa Suomi, päästäksensä kerrassaan vanhojen sopimusten hankalista määräyksistä. Kaikki osottaa, että asianomaiset hekin

pitävät väkevämmän tahtoa ainoana näkökohtana, joka kansojen välillä voisi tulla kysymykseen.

Valtiollisia kysymyksiä järjestetään nykyaikana käytännöllisten näkökohtien ja tarkan punnitsemisen mukaan enemmän kuin hämärien tunteiden perusteella, se on totta, mutta yhä vielä pitää paikkansa koko historian opetus, että oikeuden periaatteella on hävittämätön, iäti kestävä voima. Muutenhan täytyisi ajatella, että ihmiskunnan kehitys kävisi kerrassaan nurjaan suuntaan.

Epäilemättä Venäjällä olisi voimaa väkisinkin pitää Suomenmaata omanaan, se on päivän selvä asia. Yhtä suoraan me tunnustamme, ett'ei mahtava keisarikunta ole tätä suunnatonta ylivoimaansa meitä vastaan käyttänyt. Päin vastoin on Suomen maata sekä Venäjän hallitsijain että sen kansan puolelta sillä lailla kohdeltu, ett'ei tosiaankaan ole tarvittu eikä tarvitse tänne lähettää yhtään pataljoonaa Venäjän valtaoikeutta suojelemaan, muuttukoon suurpolitiikin näyttämö millaiseksi tahansa.

Me myönnämme täydellisesti, että Suomella on tästä asemasta ollut suurta hyötyä. Vuosisatojen töitten hedelmät ovat meidän maassa Romanovien suuriaatteisen, jalomielisen hallitusjärjestelmän kautta päässeet näkyviin, ja nuoren kansan koko innolla luotamme siihen, ett'emme vielä ole kuin kehityksemme alussa. Mutta puolueeton arvostelija myöntänee, että Venäjällekin on tästä politiikista ollut hyötyä. Hankala oli sille senkin Suomen palasen hallinto, jota se ennen vuotta 1808 hallitsi: se oli siihen määrään rappeutunut, että venäläisetkin asiantuntijat vaativat sille muutettua asemaa. Olisiko köyhtynyt ja kituva, asemaansa tyytymätön, epäluotettava rajamaakunta Venäjälle suurempiarvoinen kuin nykyinen Suomi?

Tulee sitten vielä oikeudenkin näkökohta lukuun.

Niin selvät ovat Suomen turvaksi annetut hallitsijain vakuutukset ja meidän perustuslakimme, niin johdonmukainen on Venäjän keisarien Suomessa kahdeksanakymmenenä vuotena noudattama hallitusjärjestelmä ollut, että luulemme voivamme täydellä varmuudella siihen luottaa, ett'ei Suomen kansan valtiollista asemaa vast'edes enemmän kuin tähänkään asti loukata. Mutta levottomuutta ja vilpitöntä surua herättävät kyllä meissä nuo alituiset Venäjän sanomalehdistön puolelta tehdyt hyökkäykset. Luulemme voimiemme mukaan täyttäneemme velvollisuutemme Venäjää kohti, tahdomme vast'edeskin sen tehdä, mutta siltä näyttää, että eräät tahtovat leikata poikki juuri ne yhdyssiteet, jotka ovat eroamattomasti meidät liittä-

neet nykyisiin oloihin. Ei tee mieli kehua uskollisuudestaan enempää kuin muittenkaan velvollisuuksien täyttämisestä, mutta Suomea kohtaan osotettu ilmeinen nurjamielisyys pakottaa meitä muistuttamaan, mitä oikeus ja kohtuus vaativat. Tunnemme varsin hyvin vähyytemme, mutta tunnemme myös oikeutemme. Ja oikeus on se voima, johon aina tahdomme turvata.

Ne katsojat, jotka etäältä Suomen oloja arvostelevat, erehtyvät usein aivan törkeällä tavalla; arvelevat näet, että nykyinen Suomi olisi kansallisesti ja yhteiskunnallisesti hajotettu vastakkaisiin ryhmiin: suomalaisiin ja ruotsalaisiin, sorrettuihin ja sortajiin, jolloin tietysti jyrkkä muutos tavalla tahi toisella olisi välttämätön.

Ei mikään luulo voi olla erehdyttävämpi.

Kansallista erotusta on kyllä Suomessa olemassa: sekä suomea että ruotsia puhutaan täällä äidinkielenä. Mutta yhteinen on meillä isänmaa. Suomen eikä minkään muun isänmaan asiaa me tahdomme viimeiseen asti palvella.

Onpa niin ikään löytynyt, löytyy vieläkin Suomessa yhteiskunnallisia erotuksia. Mutta hamasta pakanuudesta asti valtiolaitoksemme on periaatteessa myöntänyt kaikkien kansalaisten tasa-arvon, ja sitte kuin suomenkieli Aleksanterien II:n ja III:n säädösten kautta on saanut luonnolliset oikeutensa tunnustetuksi, ei meillä sellaista sisällistä epäkohtaa ole, joka voisi vakinaisesti hajottaa Suomen kansaa eripuraisiin luokkiin.

Niinpä Suomen kansa onkin luja kokonaisuus, kansallisesti niinkuin yhteiskunnallisestikin. Pienissä asioissa eri mieltä, yksimielinen kuolemaan asti siinä, josta valtiollinen tulevaisuutemme riippuu. Jokaiseen kotiin, jokaiseen perheeseen se tuntuisi ikäänkuin kalliin omamme meiltä riistettäisiin, jos oikeuksiamme tahdottaisiin muuttaa tahi vähentää. Niistä me horjumatta pidämme kiinni, tulkoon mitä tuleekaan. Siis, joko herra von Hartmann suurpolitiikin näkökohdista lähtien tahtoo Suomen jättää takaisin Ruotsille, tahi venäläiset sanomalehtikirjoittajat pyytävät meitä sulattaa Venäjän kansallisuuteen, niin Suomen kansan vastaus kummassakin tapauksessa on yhtä selvä kuin yksimielinenkin.

E. G. Palmén.

Ikävöivä.

Pois matkustaessani yksin kun jäin,
Se haikea kyll' oli hetki,
Mut toivopa tuikahti sydämessäin,
Ett' talven vaan kestäisi retki.

Sun leivona luulin mä lennähtävän,
Kun vainiot vaippansa loisi,
Tai kaiketi pääskynä kerkiävän,
Kun nurmi taas kukkiva oisi. —

Et tullut sä leivon', et pääskynäkään,
Syys synkkä jo saapua ehti:
Hyy-henki käy nurmehen helvistyvään,
Ja puista jo lankevi lehti.

Nyt öisin kun tuskaisna tutkielen,
Miks', armas, et entänyt luoni,
Vaan huuhkajan huuto tuo vastauksen — —
Oi, jospa jo joutuisi Tuoni!.

ae—ae.

Herra Tohtori.

«Herra Tohtor'!» järjelle mä lausuin,
Sydäntäni käykää katsomaan;
Tulkaa, pyydän . . . tilansa on huono . . .
Auttakaa, jos mahdollist' on vaan!

Lääkett' teill' on oivaa sydämelle,
Monestihan se jo avun toi.
Mutta rientäkäätte, rientäkäätte,
Ehkä vielä tuskan poistaa voi.»

Järki, tämä kunnon kotilääkär',
Paikalle nyt riensi sukkelaan,
Kauhusta hän kalpen', nähdessänsä
Verta vuotavana potilaan.

«Nuori mies», näin huudahti hän sitten,
«Herran tähden, mitä teettekään?
Haav' on Tonavaakin leveämpi,
Varoanne pitäis enemmän!

Mutta kärsikäämme vain nyt hiukan,
Ehkä . . . ehkä vielä apu saa».
Lausui näin ja haavaa tutkiskellen
Balsamia siihen vuodattaa.

«Toivon balsamiako», sydän huusi,
Käytättekin? Heittäkää se, oi!
Parantaa tai kuolettaa sen täytyy!
Kumpaakaan ei toivo tehdä voi».

Aleksanteri Petöfi. Suom. —ri.

Sananen suomalaisista vekseleistä.

Ei voine kieltää kukaan, joka on tullut vähänkin tarkastaneeksi suomenkielisiä vekseleitä, että teksti, semmoisena kuin sen näkee tähän saakka painetuissa vekselien emäksissä, pakottaa vekselin asettajaa joko kieliopillisten sääntöjen tai sen vaatimuksen halveksimiseen, jota kansainvälinen liikenne muun muassa välttämättömästi pitää silmällä, nimittäin että joka eri kohdassa täysi muodollinen yhtäläisyys vallitsee henkilön nimityksessä, jonka käytettäväksi vekseli joko tekstissä tai taustalla on määrätty, ja hänen omassa allekirjoituksessaan, jolla hän sen on luovuttanut toiselle.

Suomen kielen lakien mukaan tulisi näet kirjoittaa, esim. «— — maksakaa Herra Mikko *Äkeelle* — —». Vaan kun sillä tavoin määrätty vekselin omistaja, sitä toiselle luovuttaessaan, on piirtänyt siihen nimensä: Mikko Ä*es*, niin ei ainakaan muukalainen, saadessaan käsiinsä semmoisen vekselin, voi arvata, että yksi ja sama mies piilee näiden molempain nimitysten takana. Tietysti eivät kaikki nimet, ei edes suomalaisetkaan, ole yhtä perinpohjaisen metamorfoosin alaisia, kuin mainitsemamme esimerkki, mutta voisipa niitä usein kyllä ilmestyä semmoisiakin yhtymyksiä kuin: Lie*delle* — Lie*si*, Var*taalle* — Var*ras*, Tau*kselle* — Tau*s*, paitse lukemattomia «nen» ja «kka» päätteisiä nimiä, jotka kaikki osottavat vartalon muunnoksia ja siis saattavat kieltä tuntemattoman epäilemään säännöllisyyttä nimien jatkossa s. o. vekselin täyttä kuntoisuutta. Ja koska siis nyt tämä luonnollisin kirjoitustapa on nähty sekä käytölliseltä että muodolliselta kannalta mahdottomaksi, on ruvettu käyttämään toista mahdottomuutta, kirjoittamalla jotensakin yleisesti joko «Herra*lle* Antero Vipunen», «Herra*lle* Mikko Äes» tai «Herra Yrjö Puha*kka'lle*», «Herra Risto Lie*si'lle*». — Kuinka kipeästi näillä kirjoitustavoilla taas loukataan suomalaista korvaa, siitä meidän ei tarvinne erittäin huomauttaa lukijaamme.

Kummankin mahdottomuuden poistamiseksi emme kuitenkaan luulisi tarvittavan muuta, kuin että vapaammin käytämme omaa rikasmuotoista kieltämme.

Suomalainen vekselinteksti on näet syntynyt liian orjallisesta käännöksestä, jolla päälle päätteeksi vielä on alkuperänä ruotsinkielinen, muiden eurooppalaisten sivistyskansain vekseleistä poikkeava teksti: «— — betala

till — — eller order». Kuten nimittäin meillä on ollut tilaisuus nähdä lukemattomista ulkomaisista vekseleistä, ei kukaan muu kuin ruotsalainen käytä tuota alternatiivista muotoa, vaan ainoastaan: «pay to the order of —», «payez à l'ordre de —», «zahlet an die Ordre von —», «pagesc all'ordine de —», j. n. e. — Miksi emme nyt voisi muodostaa suomalaista vekselintekstiä näiden mukaan, jolloin se lausuisi: «*maksakaa, kenelle määrää* —». Tähän painotekstiin nähtävästi ei olisi tarvis lisätä muuta kuin «Herra Äes», «Herra Liesi», «Herra Taus» j. n. e., tai ainoastaan persoonapääte «n», jos vekselin asettaja aikoo itse periä maksun siitä, tai vastaiseksi pidättää itsellensä luovuttamis-oikeuden.

Tänkaltaisen tekstinmuodostuksen luulisimme kerrassaan ratkaisevan kaikki epäkohdat. Sillä sen etuja on, paitse sitä että se on lyhyt, tarkka ja kielenmukainen, vielä sekin, että se sanasta saman on omansa käytettäväksi siirroksissakin, jolloin kukin omistaja niissä tulee nimitetyksi nominatiivissa ja siis täydellinen yhtäläisyys on saavutettu siirrosten saajain ja jatkajain nimissä.

Suotavaa olisi, että lainoppineet ja muut asiantuntijat ilmaisisivat mielipiteensä tästä ehdotuksestamme ja että, jos se ei anna aihetta varsinaisiin muistutuksiin, sekä pankit ja yksityiset asioitsijat että kirja- ja kivipainojen omistajat ottaisivat sen huomioonsa, niin pian kuin heidän tulee toimittaa uusia vekselin-emästen painoksia.

R. L.

Suomalainen Teaatteri.

Setä Bräsig.

Täydellisyyden vuoksi täytynee Valvojassa lyhimmiten ottaa puheeksi se kappale, joka *Setä Bräsig*in nimellä on annettu teaatterissamme sitte kuin viimeinen katsaus kirjoitettiin. Fritz Reuterin unohtumaton maine meitä siihen kehottaa, jollei näytelmäkään.

Kaikista Reuterin teoksista *Ut mine Stromtid* eli Maamies-ajoiltani, ansaitsee etusijan, vaikka tosin hänen muissakin kertomuksissaan sekä ko-

koelmassa *Läuschen un Rimels* löytyy yksityisiä osia, jotka vetävät Stromtidin eli maamies-aikojen loistokohdille vertoja.

Pitkässä perspektiivissä nähdään tässä Reuterin pääteoksessa mestarin kädellä kuvattujen luonteiden kehitys: kuinka kunnon Hawermann jouduttuansa vararikkoon ja vaimonsa kadotettuaan hankkii itselleen uuden vaikutus-alan, sitte kuin vanha ja miellyttävä pariskunta, pastori ja rouva Behrens ovat ottaneet hänen herttaisen tyttärensä kasvatettavakseen; kuinka Hawermann aikoinaan tulee uuden herransa luutnantin epäsuosioon, vieläpä häpeällisen epäluulonkin alaiseksi, kunnes siitä täydelleen pääsee vapaaksi, jopa pelastaa herransa uhkaavasta vararikosta. Mestarin taidolla ovat myöskin kuvatut syrjempänä olevat henkilöt, Pümpelhagenin vanha herra von Rambow, hänen poikansa Aksel rouvineen sekä saman perheen muut jäsenet, joista nuori Franz, kamarineuvoksen veljenpoika, aikoinaan nai Hawermannin, rakastetun opettajansa, tyttären. Hullunkurinen «Vinttikoira» Fritz Triddelfitz on niin ikään tässä muistettava. Muina syrjähenkilöinä, vaikka tärkeinä, ovat pöyhkeilevä, itsekäs tilanhaltija Pomuchelskopp ynnä hänen täysiarvoiset ystävänsä viekas asianajaja Slusuhr ja David, kun sitä vastoin vanhassa Mooses juutalaisessa on kuvattu omanvoitonpyynnön ja petollisuuden kaunis vastakohta. Ja päähenkilöistä toinen ryhmä on Rexowin tilanhaltijat: yksinkertainen Jochen Nüssler, hänen vaimonsa, tyttärensä Lining ja Mining sekä vastaiset vävynsä, «petisti» ja Rudolf, ynnä ensiksi ja viimeiseksi Zacharies Bräsig, herra inspehtori, jonka toimelias, ystävällinen, itseensä tyytyväinen ilmiö on niin raittiilla huumorilla kuvattu, ja ihmeteltävällä tavalla riittää pitämään koko kertomuksen loimet koossa.

Ei voi kummeksia, että näitä itsessään herttaisia luonteita on tahdottu näyttämölle siirtää, samoin kuin Reuterin teos on käännösten kautta tehty useitten kirjallisuuttenkin omaksi, mutta se, joka tuntee teoksen alkukielestä, ei voi muuta kuin valittaa, että kukin muutos haihduttaa pois melkoisen osan alkuperäisen Stromtidin verratonta huumoria. Pitkät osat on täytynyt suorastaan jättää pois, ja käännös tuntuu usein mehuttomalta. Niin Backmanin ruotsinnos ja varsinkin Hauvosen suomennos, jos kohta ovatkin Reuterille hankkineet paljon ystäviä.

Ja sitte vielä näyttämöä varten tehdään uusia supistuksia, tosin välttämättömiä, mutta joitten kautta luonteiden johdonmukaisuuskin joutuu pilalle. Behrens pastorskan sanoja Karolina Nüsslerin suuhun, Mooses toimittaen Slusuhrinkin osaa ja välistä kertoen, mitä Reuter itse kertoo, Fritz

Triddelfitz pantu kantamaan niin hyvin omia syntejänsä kuin myös Regelin rahakirjeen kadottamista j. n. e. Mitä siitä syntyy? Suoraan sanoen samaa sekamelskaa, kuin jos poimittaisiin Ofelian ja Julian, vaikkapa vaan Kordeliankin sanoja yhteen ja se saisi Shakespearesta käydä. Suuri kosintanäytös, jota Bräsig kirsikkapuusta kuuntelee, oli tietysti loistokohtana, joka myös yleisöön vaikutti, mutta kun siihen melkein välittömästi liittyi Fritz Triddelfitzinkin juttu, niin ei tietysti huvittavia kohtia jäänyt loppua varten.

Näyttelemisestä ei tarvinne muuta sanoa, kuin että hra *Lindfors* uudestaan näytti monipuolisuuttaan, vaikk'ei hän ruumiinrakennukseltaan ole sellainen kuin Reuterin kuvaama Bräsig. Jos olisi vaihdettu toisiinsa Franz Rambow ja Fritz Triddelfitz olisi edes ulkonaisesti ollut syytä jälkimäisen nimeen *vinttikoira*.

«Oll lütt Akzesser».

Kotimaan kirjallisuutta.

J. H. Merle d'Aubigné. Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia. Varustettu prof. H. Råberghin kirjoittamalla esilauseella. I osa, suom. A. Törneroos (P. Cajander ja Juuso Hedberg); II, III osa, suom. Juuso Hedberg. Jyväskylässä 1883—1886, K. J. Gummerus. 739 + 738 + 720 siv. 8:o. Hinta 23: —, sid. 30: —.

Tapa toimittaa suurempia suomennoksia yleisölle vihkottain lunastettaviksi on viimeisinä aikoina tullut yleiseksi kirjankustantajaimme kesken. Se suuri etu, joka tästä tavasta on siinä kohden, että nekin, joiden ei kannata yhdellä kertaa uhrata kuin vähäisiä summia kirjallisuuden ostamiseen, siten saattavat hankkia itselleen laajoja arvokkaita teoksia, riittää kenties korvaamaan hankaluuden ja ikävyyden, joka monella tilaajalla on siitä, että vuosikausia täytyy odottaa teoksen valmistumista, jonka tahtoisi lukea yhteen jaksoon. — Tässä puheena olevan teoksen ilmestyminen on kumminkin epäilemättä ollut aivan liian verkallinen, sitä on nimittäin kestänyt lähes neljä vuotta. Sen siaan ei voi moittia sen hintaa erittäin kalliiksi, ei teoksen laajuuteen — se käsittää 184 painoarkkia — eikä sen kirjalliseen arvoon katsoen.

Merle d'Aubignén Uskonpuhdistuksen historia nimittäin täyttää erinomaisen hyvästikin, mitä voi vaatia senkaltaiselta teokselta, joka on kirjoitettu

protestanttisen maan suurta yleisöä varten. Sille, jolla on tavalliset historialliset alkutiedot, se antaa tarkan ja elävän kuvan uskonpuhdistuksen synnystä ja edistymisestä. Senkin, jonka alkutiedot ovat vaillinaisemmat, on helppo perehtyä esitettyyn aineeseen, koska tekijä varustettuaan historiansa lavealla, kristin-uskon alkuaikoihin ulottuvalla johdatuksella itse pääaineeseen tultuaan yhä edelleen esittää sivuseikatkin hyvin laveasti. Niin opimme johdatuksessa tuntemaan kaikki päävirtaukset kristin-uskon ja kristillisen uskon-opin alalla, ja missä suhteessa minkin maan valtiolliset tai sivistys-olot olivat suotuiset tai epäsuotuiset uskonpuhdistukselle. Itse uskonpuhdistuksen historiassa voimme yhtä suurella tarkkuudella seurata uskonpuhdistajain henkistä kehitystä ja heidän toimiaan, ruhtinaiden ja valtiomiesten kantaa uskonpuhdistusta kohtaan ja tämän liikkeen leviämistä kaikkiin kansankerroksiin. Huomautamme erityisesti kertomusta Lutherin saarnaajatoimesta ja sen vaikutuksesta. Yleensä varsinaiseen uskonnonhistoriaan kuuluvien erityiskohtien kuvaus tuntuu olevan teoksen paras ja loistavin puoli.

Merle d'Aubigné, ollen syntyään vauhasta Sveitsin protestanttiperheestä, jonka esi-isistä eräs uskonpuhdistuksen aikana elänyt d'Aubigné jo aikoinaan on tullut tunnetuksi protestanttisena historiankirjoittajana, käsittelee ainettaan harras-uskoisen protestantin eikä ainoastaan tiedonhaluisen historiantutkijan tavalla. Siitä sekä ne monet puolet jopa loistavatkin ominaisuudet hänen teoksessaan, joihin olen viitannut, mutta myöskin yksipuolisuus ja puutteellisuus muutamissa kohdissa. Hänen halunsa huomauttaa historian tapauksissa Jumalan välitöntä johtoa ja siten vaikuttaa lukijaan uskonnollisessa suhteessa herättävästi saattaa hänet monesti kiinnittämään liian vähän huomiota seikkoihin, joissa hän ei arvele tämän johdon yhtä selvästi esiintyvän. Kuvauksella renaissancesta ja humanismista tuntuu vähemmän olevan tarkoituksena osottaa, kuinka ne valmistivat ja tekivät mahdolliseksi uskonpuhdistuksen, kuin että hyppäys humanismista uskonpuhdistukseen oli ääretön ja tapahtui ainoastaan Jumalan erinäisen vaikutuksen kautta. Mitä tulee uskonpuhdistuksen ja protestanttisen kirkon leviämisen historiaan, katsoo Merle d'Aubigné valtiollisten vaikutinten osan siinä jotenkin pieneksi liittyen niihin, jotka arvelevat ruhtinaiden etupäässä uskonnollisesta vakuutuksesta liittyneen puhdistettuun oppiin. Tämä käsitys saattaa perustua riittäviin tutkimuksiin eikä sovi moittia, että kansantajuista teosta ei ole rasitettu laveilla todistuskappaleilla.

Tekijän käsitys kristikunnan valtiollisesta, siveellisestä, taloudellisesta tilasta ennen uskonpuhdistusta on mitä synkein. Ihmiskunta olisi, sanoo hän siv. 91, syöksynyt kauheaa perikatoa kohti, jos uskonpuhdistus ei olisi pelastanut sitä siitä. Huvittava on tähän verrata muutamain nykyajan katolisen Saksan historioitsijain kuvausta ihmiskunnan tai ainakin Saksan idyllisestä tilasta, jota uskonpuhdistuksen myrskyt tulivat häiritsemään.

Sitä vaatimusta, joka nykyaikana asetetaan vähemmänkin tieteelliselle historialliselle teokselle, että sen nimittäin tulee perustaa johtopäätöksensä ja yleismietelmänsä niin runsaihin tosiasioihin kuin mahdollista, niin että lukijakin voi saada itselleen ainakin jossain määrin kriitillisen käsityksen esitetystä aineesta, ei voi sanoa Merle d'Aubignén teoksen tyydyttävän. Sen vuoksi kuvauksen kaunopuheinen vilkkaus ja lämpö kriitillisestä lukijasta joskus tuntunee ontolta ja deklamatsioonin tapaiselta. Merle d'Aubignén teos sisältää tekijän elämän päätyön tulokset. Kernaasti sen vuoksi se, joka ei ole tehnyt tätä historian kohtaa erityisen tutkimuksensa esineeksi, luottaa siihen, että hänen kuvauksensa pohjana on runsas ja huolellisesti tutkittu aineisto. On kuitenkin kohtia, joissa jotenkin varmasti voi päättää tekijän liiaksi viehättyneen halustansa saavuttaa elävyyttä kuvaukseensa. Tavataan nimittäin useinkin kohtia, jossa tekijä liian suurella varmuudella esittää henkilöittensä tunteita ja sisällisiä vaikuttimia rajoittumatta siinä kohden niihin tietoihin, joita heidän omat teoksensa ja kirjeenvaihtonsa tarjoovat. Lukiessa semmoisia kohtia »kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historiassa« johtuu joskus mieleen Lamartinen »Girondistien historia», sekin kirjallisessa suhteessa etevä ja aikoinaan suuresti suosittu teos, josta kuitenkin myöhempi tutkimus on lausunut jotenkin ankaran tuomion sen kriitillisyyden puutteen ja liian runollisuuden tähden, joka siinä on läpikäyvänä ominaisuutena.

Merle d'Aubignén teos nauttii, niinkuin nähdään prof. Råberghin kirjoittamasta suomennoksen esipuheesta, suurta arvoa protestanttisten teoloogien kesken. Meidän maan suomenkielisen yleisön käytettäväksi lukukirjaksi se epäilemättä on sopivimpia kirkkohistoriallisia teoksia, mitä olisi voitu ottaa suomennettavaksi, etupäässä katsoen sen yleiseen henkeen, joka on protestanttinen, kenties liian innokkaasti, mutta vapaa uskonnollisesta ja etenkin kirkollisesta ahdasmielisyydestä.

Tämän suuren teoksen suomennos ei ole kaikkea aikaa ollut samoissa käsissä, ja siitä tietysti on seurannut epätasaisuuksia kielessä. A. Törneroos, joka nimellä Tuokko teki itsensä tunnetuksi hyvillä suomennoksilla teaatteria varten, ei ollut yhtä kykenevä suomentamaan historiallista teosta. Hänen suomentamiensa vihkojen kieli ei oikein täytä nykyajan vaatimuksia. Olkoon esimerkkinä lause sivulta 21: »Sen periaatteen *sivulla*, joka *määräisi* (lue *oli määräävä*) kristillisyyden historian, *seisoi* toinen — — nimittäin — — periaate armosta syntien anteeksi antamisesta ja iankaikkisesta elämästä, *vapaana lahjana* Jumalalta« (periaateko oli lahjana?). Sitävastoin herrojen Paavo Cajanderin ja Juuso Hedbergin suomennokset — jälkimäinen käsittää vihkot 9—46 – ovat parhaimpia, mitä suomennos-kirjallisuudessa tavataan. Kieli on sekä virheetöntä että uuden-aikaista. Hra Hedbergin suomennokseen pujahtaa kuitenkin toisinaan objektivirheitä. Esim.

siv. 593 «Kavaltajat, — — ei kärsitty kristikunnassa»; siv. 589 «että hän paremmin — — oivalsi *niitä vaaroja*» (pro: ne vaarat).

O. H—nen.

(*Thomas A Kempis*), Pieni Kempi. Suomennos. Turussa 1887, G. W. Wilén. Hinta —: 75.

Georg H. Wilkinson, Ensi askeleet pyhälle ehtoolliselle. Suomensi Siro. Viipurissa 1888, J. C. Lagerspetz. Hinta ilmoittamaton.

C. O. Rosenius, Ihmisen lankeemus ja hyvitys. Suomentanut J—s. Helsingissä 1888, G. W. Edlund. Hinta —: 75.

E. Wagner-Groben, Jakob muukalaisena eli ihmisen synti ja Jumalan armahtavaisuus. Saksan kielestä suomentanut Siro. Helsingissä 1888, G. W. Edlund. Hinta 1: 25.

Ernst Mühe, Kristuksen tulemisesta eli Viimeiset tapaukset, jotka ovat ihmisille ja maailmalle tulossa. Suomensi Aatto S. Porvoossa 1888, Werner Söderström. Hinta 1: 60.

G. Weitbrecht, Silmäys haudan toiselle puolelle. Suomennos. Tampereella 1887, Hj. Hagelberg. Hinta —: 25.

John S. C. Abbot, Rauhan tie. Suomentanut J. Judén. Turussa 1887, G. W. Wilén. Hinta 1: —.

D. L. Moody, Paras tapa Raamatun tutkimiseen. Suomennos. Helsingissä 1888, G. W. Edlund. Hinta —: 10.

J. F. Hellman, Tärkeimmät Raamatun lauseet. Oulussa 1887, K. F. Kivekäs. Hinta 1: —.

A. Tarkkanen, Kirkko-historia kansakouluja varten. Helsingissä 1887, Weilin ja Göös. Hinta —: 60.

Ludvig Enqvist, Rukouksesta, uskontieteinen tutkistelma. Helsingissä 1888, Tekijä. Hinta ilmoittamaton.

T. H. Ewans, Dora Day'n petos. Kertoelma. Englannin kielestä suomensi Juho. Oulussa 1887, K. F. Kivekäs. Hinta —: 30.

Useammat alempana puheeksi otettavista, luetelluista kirjoista ja kirjasista kuuluvat n. s. hartauskirjallisuuteen, jonka tarkoitus on etsiä lukijakuntaa enimmäkseen yhteisen kansan keskuudesta. Käännöksiä ei ole vähempää kuin 9, alkuperäisiä 3.

Yleensä emme vakuutuksesta voi kovinkaan ansiokkaaksi arvostella tavallisen hartauskirjallisuuden, varsinkaan kaikellaisten käännösten yhä enenevää tulvaa. Sen tarkoitus on tosin viedä Raamatun pyhiä totuuksia itse käytännölliseen elämään. Mutta inhimillistä virheellisyyttä tarttuu valitettavasti usein ja liian runsaastikin Raamatun raittiiseen sanaan, jonka

tähden moni kirja on pikemmin sotkemassa kuin selvittämässä kansan uskonnollisia käsitteitä, pikemmin horjuttamassa kuin vakaannuttamassa niitä. Onpa lukuun otettava asia sekin, että valitettavasti nähdään itse Raamattu syrjälle sysätyksi luulossa, että hartauskirjallisuuden käyttäminen on riittävä uskonnollisten tarpeiden tyydyttäjä. Ja harva on kumminkin sanotulla alalla semmoinen kirja, joka voisi saavuttaa klassillisen arvon. Semmoista tulevaisuutta tuskin yksikään tässä mainittavista uusista tulokkaista saavuttanee.

Klassillisen arvon ovat kumminkin jo saavuttaneet «yhteisen elämän veljeskuntaan» kuuluneen hurskaan munkin Tuomas Kemppiläisen kirjat. Myöskin *Pieni Kempi*, johon on koottu neuvoja kristityille hänen pienemmistä kirjoistansa ja loppuun liitetty viisi lukua Johan Arndtin *Totisesta kristillisyydestä* nimisestä kirjasta, on ollut maamme hiljaisten kristittyjen jo ennestään käyttämä, vaikk'eivät nykyajan puuhaavat uudet suunnat ota viihtyäksensä siinä hiljaisuudessa Herran edessä, johon kirja yhä kehottaa. Toivoisimme kumminkin kirjalle runsaasti lukijoita ja lukijain johtumista sen kautta itse Raamattuun.

Entuudesta tuntematon on sitä vastaan Wilkinsonin 60-sivuinen pikku kirja *Ensi askeleet pyhälle ehtoolliselle*, jota tunnustuksemme mukaisen, kieltämättä hyvän sisällyksensä tähden oikein mielellään lukee. Tämmöinen kirja leviää varmaan ja — ansaitseekin. — Saman suomentajan kääntämä, nimimerkistä päättäen, on myös luterilaisen pastorin Wagner-Grobenin kirja *Jakob muukalaisena* j. n. e. Tekijä on ottanut siinä katseltavaksi sen osan Jaakopin elämästä, joka kului ennen hänen palaamistansa pakomatkalta Mesopotamiasta ja antaa kirjan kuudessa pääosassa elävän kuvauksen Iisakin perhe-elämästä, Jaakopin ja Esaun luonteista sekä varsinkin edellisen vaiheista, joiden valossa hän samalla tarkastelee nykyajan kristittyjen oloja ja elämää. Kun esitystapa on yleensä vilkasta, elävää, joka heti muistuttaa mieleen Funcken kirjoitustavan varsinkin jo suomennetussa Usko ja jokapäiväisyys nimisessä kirjassa, tuntuu kirjan lukeminen terveelliseltä ja miellyttävältä. Sattuvasti iskee kirjoittaja sangen moneen epäkohtaan. Aivan oikein meidänkin mielestämme katsoo hän syyllisimmiksi kansan vieraantumiseen Jumalan sanasta etupäässä *papit* ja kristillismieliset ihmiset, kertoillen edellisistä surettavia seikkoja Saksanmaalta, joihin valitettavasti meidänkin maassamme on runsas vastineensa. Muutoin olisivat juuri nykyään luettaviksi terveellisiä paikkoja siv. 93—128 kristilliselle äidille ja siv. 128—143 palkollisille tarkoitetut neuvot, joissa viimemainituissa kumminkin kaipaa Jaakopin ja Labanin välisen suhteen kaikinpuolista esittämistä. Mitä tarkimmin varteen otettavina pidämme myös ajatukset, jotka ovat lausutut loppuluvussa «Rukoileva isä esikuvana muille perheen-isille», kun siunausrikas perhehartaus on kansassamme yleensä aivan kokonaan takapajulla.

Rosenius vainaja Ruotsissa, jonka kirjoittamia tutkisteluja syntiinlan-

keemuksesta, sen seurauksista ja sovituksesta 1 Mooseksen kirjan 3 ensimm. luvun ja Joh. 16: 8—11 johdolla suomennettu *Ihmisten lankeemus ja hyvitys* niminen kirja kansallemme tarjoo, on monien kirjojensa kautta jo ennestäänkin hyvin tunnettu. Vaikka hänen kirjoitustapansa, mitä muotoon tulee, on liian kiireellistä ja hyppivää, ovat ajatukset kumminkin syvälle, keskelle käytännöllistä elämää tunkeutuvina, jokaiselle ymmärrettäviä. Kantansa, joka kuten tunnettu on hyvin evankelinen, eroaa, vaikkapa pääasiassa samaa tarkoittaakin, selvästi esim. edellä sanotun Wagner-Grobenin enemmän siveellistä voittovoimaa uskoon sisällyttävästä kannasta. Roseniuksen kirjat kokevat elävällä tavalla esittää ainetta «Kristus meidän edestämme», neuvoen katsomaan aina pois itsestämme Kristukseen, ja niin tekee tämäkin kirja. Vanhan, varsinkin Savon vakavan herännäisyyden ajatuskantaan eivät kaikki selityksensä juuri sovellu, mutta kun tässä kirjassa annetaan kääntymisellekin jotenkin tasapuolinen arvo, ei kirja näytä ansaitsevan siltäkään suunnalta mitään hyljeksimistä. Kumminkin on Vapahtajan lauseesta Joh. 16: 8 kohta «tuomion tähden» verrattuna siihen laajuuteen, millä kohdat «synnin tähden» ja «vanhurskauden tähden» esitetään, aivan ilmeisesti vaillinaisemmin esitelty. Se on ihan kuin sitä vaan olisi sivumennen kiiruussa kosketettu.

Saamme sitte tehdä tuttavuutta suomalaisille aivan uuden kirjailijan, luterilaisen pastorin Ernst Mühen raamatullisten tutkimusten kanssa. Nykyään vaikuttaa hän pappina Elbe-virran varrella olevassa Derbenin seurakunnassa, harjoittaen samalla sangen ahkeraa kirjailijan tointa. V. 1887 jo käännettiin ruotsiksi hänen kirjansa «Das enthüllte Geheimniss der Zukunft oder die letzten Dinge des Menschen und der Welt» nimellä «På andra sidan grafven eller de yttersta tingen» ja sama kirja on nyt (ruotsinnoksestako vai alkuperäisestä, ei ole itse kirjassa ilmoitettu) käännetty suomeksi nimellä *Kristuksen tulemisesta* j. n. e. Kotimaassaan on kirjasta toimitettu jo 5 painosta ja oli sitä tämän vuoden alussa levinnyt noin 11,000 kappaletta.

Kyllähän on totta, mitä suomennoksen lukijalle ilmoitetaan, että viimeisistä tapauksista ei suomenkielellä vielä tähän asti ole ilmestynyt yhtään teosta. Mutta onko siitä ollut mitään vahinkoa taikka toisin, onko useimmistakaan kirjoista, jotka niitä käsittelevät, tosi hyötyä, sopii syystä kysyä. Ymmärtäväisesti kyllä eivät uskonnon suurimmat sankarit ole antautuneet tälle hämärälle alalle, vaan pitäytyneet pääasiassa, ihmiselle tärkeimmässä.

Ja kumminkin, sitä ei käy kieltäminen, on myöskin tämä aine tärkeä. Aika ajoin on sitä kristikunnassa kyllä koetettu valaista, mutta pitkät ajat on sen kumminkin annettu olla sinänsä, meille ymmärtämättömänä, läpitunkemattomana. Näyttääpä siltä, kuin Bengelistä alkain ja varsinkin nyky-

aikaan aljettaisiin asiaan yleisemmin kiinnittää huomiota. Omansa sitä tekemään on juuri tämä Mühen kirja. Kirjoitustapa on hänellä juoksevaa, vilkasta, ja lämpimässä vakuutuksessa Raamatun sanan jumalallisesta totuudesta pyrkii hän täydellä todella valaisemaan noita verhottuja, jopa peitettyjäkin salaisuuksia, joita ennustuksen kuvaannollinen kieli tulevista tapahtumista paikka paikoin Raamatussa kertoo. Mutta lieneekö hän siinä myös onnistunut?

Kysymyksiä, joita ajatteleva ihmishenki tällä alalla voipi tehdä, jättää itse Raamattu vastaamatta satamäärin. Mielikuvituksella on tässä siis mitä laajin kenttä kuntoansa näyttää. Ja viimeisten tapausten kuvaamisessa saattaa näin joutua joko liikanaiseen realismiin tai liikanaiseen spiritualismiin sekä on yhä vaan vaarassa ottaa monta mielikuvituksen arvelemaa suoraksi totuudeksi. Näiden kahden suunnan välillä ovat tähän-astiset Raamatun selittelijät, joista kumminkin raittiimpana on yleisesti pidetty vanha Tübingenin oppikunta, horjuneet eikä lähimainkaan yleisesti hyväksyttyä selitystä vielä ole saatu aikaan. Sitä on Mühenkin teoksen mahdoton saavuttaa. Ja aivan syystä. Sen verran on hän nimittäin tässä kirjassaan kallistunut liialliseen realismiin ja esittänyt otaksumisia, luuloja niin paljo ihan varmoina asioina, että vaikka olemme nähneetkin Saksassa kirjaa arvosteltavan «ainoastaan puhtaimmaksi ja sentähden ehdottomasti vakuuttavaksi Raamatun totuudeksi» sekä suomennoksen alussakin vakuutettavan teosta erittäin arvokkaaksi sen vuoksi, kun se «kokonaan on aivan raamatullinen», niin on meidän aivan mahdotonta tähän mielipiteesen myöntyä. Ja tämän sanottuamme esitämme kirjasta eräitä kohtia.

Aine itsessään on jaettu neljään osaan: 1:ksi kuolema, 2:ksi ruumiin ylösnouseminen, 3:ksi tuomio ja 4:ksi iankaikkinen elämä. Kysymykseen, mikä muoto on vainajilla, annetaan tieto, että uskossa nukkuneilla on viimeiseen tuomioon asti «toistaiseksi määrätty valopuku», ja sanotaan, että Raamattu kuvaa ne «aivan samankaltaisiksi kuin meidän nykyinen olentomme», sillä erotuksella vaan, ett'ei niissä ole enää olemassa taudeista, haavoista eikä muista syistä tulleita rumentavia puutteita (s. 17). Enkelit ovat luodut «yht'aikaa» kaikki. Välitilassa, johon kuoltua joudutaan, on 4 osaa: 1:ksi paratiisi, 2:ksi meri, 3:ksi kuolema ja 4:ksi hades eli helvetti. Uskossa eronneet joutuvat paratiisiin, mereen menevät kaikki ne, jotka täällä eivät ole ehtineet päästä täydelliseen totuuden tuntoon, vaan siellä he tulevat varmaan päätökseen ja kääntymiseen. Kuolema- ja hades-helvetti nimisiin paikkoihin joutuneet ovat auttamattomasti kadotetut. Ilm. 20: 12—14, jossa Johannes näki meren, kuoleman ja helvetin antavan itsestänsä kuolleet ja kaksi viimemainittua vaan heitettiin tuliseen järveen, on antanut tekijälle aihetta sanottuun jakoon.

Vaikka kirja ei hyväksy roomalaisen kirkon puhdistus-(kiiras-)tulta eikä messu-uhreja kuolleiden puolesta, myönnetään kumminkin, että meidän tu-

lee rukoilla myös vainajien puolesta, koska hekin muistavat meitä. Helvetin vakuutetaan aivan kirjaimellisessa merkityksessä olevan maan syvyydessä, sen sydämessä. Tuli siellä ei ole liedessä palavan kaltaista, vaan on kuitenkin tulta. Ja siitä, että 5 Moos. 18: 11 kielletään kuolleilta mitään kysymästä, johdetaan vakuutus, että kuolleilta voipi kysyä (s. 39). Ilm. 17: 10 mainittu syvyyden peto on »punainen lippu», joka voittaa Euroopan kokonaan ja vaivaa uskovaisia, ei kumminkaan kauvempaa kuin $3^1/_2$ vuotta.

Kaksi on ylösnousemusta. Ensimmäinen alkoi silloin, kuin Kristus nousi ylös ja loppuu silloin, kuin Kristus tulee ja perustaa tuhatvuotisen valtakunnan (s. 66). Tekijä uskoo, että ylösnousemus kuolleista on jatkunut läpi aikojen, sillä hän on saanut »kuulla ihmeellisiä kertomuksia, että sen tai tämän hurskaan miehen taikka aikaisin kehittyneen lapsen ruumista ei ole kohta hautaamisen jälkeen enää löytynyt haudasta».

Tuhatvuotinen valtakunta kestää 1000 nykyistä vuotta. Kun Kristus ilmestyy tätä valtakuntaa perustamaan, ovat hänen kanssansa kaikki uskossa nukkuneet ja elävistä ihmisistä uskovaiset. Hän surmaa Antikristuksen ja kaikki jumalattomat, joiden ruumiita haudatessa tuhatvuotisen valtakunnan asujamilta kuluu 7 kuukautta, mutta 7 vuoteen heidän ei tarvitse koota ensinkään polttopuita itselleen, koska heillä on kaatuneiden vihollisten aseita niin kauvaksi. Palestiinan Jerusalem on pääkaupunki ja sen laajuus on silloin 5 täyttä peninkulmaa. Sinne menee lukemattomat joukot pyhissämatkustajia karavaaneissa, höyry- ja ilmalaivoissa ja rautateillä (s. 111). Onnellinen ja autuaallinen on se aika. Satavuotinen on vaan lapsi, sillä ihmiset elävät kauvan. Eläimet eivät vahingoita. Aurinko ja kuu paistavat 7 kertaa kirkkaammin kuin nyt. Ulkonaisia kouluja ja kirkkoja ei enää tarvita, sillä Jumala tuottaa uudet laitokset. Kanuunoita, kiväärejä ja torpeedoja pidetään raakalais-ajan muistomerkkeinä. Saharaa, Siperian ja Grönlannin jäälakeuksia ei silloin enää ole.

Mutta ennen kuin tämä valtakuntaa alkaa, täytyy täyttyä kaksi ehtoa: 1:ksi evankeliumi tulla saarnatuksi kaikille ja 2:ksi Antikristus ilmestyä. Lähetystoimi tekee muutamien vuosien kuluessa edellisen ja Napoleon I nousee haudasta jälkimäiseksi! Toisessa kohdassa (s. 90) näyttää siltä, kuin tämä tapahtuisi keskellä vuotta 1900, vaan toisessa (s. 95), kuin se tapahtuisi vasta v. 1992 j. n. e.

Vaikka kirja, joka sisältää edellä viitatulla tavalla liian paljo luulotteluja varmoina asioina, ei selvitä, vaan sekoittaa varsinkin Raamattuun perehtymätöntä, on siinä kumminkin monta raamatullista totuutta lausuttu ajallemme, eikä sen selittämä oppi tuhatvuotisesta valtakunnastakaan ole perusjuoneltaan kokonaan hyljättävä. Mutta tarkalla tutkeilulla on kirjan antamia tietoja ja varmoiksikin sanottuja vakuutuksia luettava.

Paljoa paremmalla mielellä jättää kädestänsä raittiuden rajoissa py-

syvän, niin ikään saksalaisen pastorin, professori Weitbrechtin pienen kirjasen *Silmäys haudan toiselle puolelle*, jossa on vakavampi, raamatullinen sisällys ja käännymmekin jo taas kokonaan käytöllisen elämän alalle, jolla amerikkalaisen Abbotin kirja *Rauhan tie* tarjoo neuvojansa. Vaikka kirja käsittelee meille vieraita, maiden ja merien takaisia oloja, on niissä meillekin sopivia kohtia, joista erittäinkin luvut «perhe» ja «kirkko» jättävät lukijan mieleen hyvän vaikutuksen. Samasta maasta on kotoisin myöskin hra G. W. Edlundin käännättämä Moodyn pikku kirjanen *Paras tapa Raamatun tutkimiseen*, jossa amerikkalaisen vilkaspuheisuuden lomassa on kyllä monta hyvää viittausta jokaiselle kristitylle tähän tärkeään, liian paljo laiminlyötyyn tehtävään, jonka helpottamiseksi myös hra Hellman on tehnyt työtä, kokoillessaan *Tärkeimmät Raamatun lauseet* — alun aina niistä — aapilliseen järjestykseen 77 sivua sisältävään kirjaansa. Kun Raamatun persoonalliseen viljelemiseen neuvokirjoja on sangen vähän, joka myöskin kantanee osaksi syyn siihen, että pyhintä kirjaa niin vähän luetaan, on jokainen lisä, varsinkin kun se on vielä alkuperäistä, ilahuttava ja tervetullut. Toivomme kirjalle laajaa menekkiä.

Kysymys, miten laajasti kirkkohistoriaa kansakouluissa olisi lapsille opetettava, on usein ollut keskusteltavana. Kansakoulun-opettaja Tarkkanen on muodostellut, minkä teoksen jälkeen, ei ole ilmoitettu, nyt semmoisen. Kirja näyttää sopivalta kyllä, vaikka parempana olisimme pitäneet sen, jos aikakausia olisi viitattu siten, kuin esim. lehtori Rosendahl tekee, sopivilla lauseilla Raamattuun. — Ja tännekin arvosteltavaksi on joutunut myös jo virallisesti arvosteltu, nähtävästi kirkkoherran tutkintoa varten valmistettu 59 sivua sisältävä kirjanen *Rukouksesta*, jonka on pitänyt kirkkolain käskystä olla uskontieteisen. Hartauskirjaksi tämä ei sovikaan, ei tieteellisyyden paljoudesta, vaan sen tähden, että vieraskielisiä kohtia on jätetty kääntämättä ja kreikkalaisia sanoja käytetty usein. Kirjaan on pantu työtä enemmän kuin moneenkaan tämmöiseen, vaikk'ei se jaksakaan tuoda esiin erityistä uutta. Sanotaanpa kumminkin, että «rukouksella parantaminen on kyllä meidän aikana yhtä mahdollinen kuin apostoleinkin aikana tai koskaan», vaan lauseen luulisimme muuttuneen, jos tekijä olisi tasapuolisesti tarkannut juuri Jaak. 5: 14, 15 johdolla Ruotsissa tehtyjä tutkimuksia Boltzianismista. Muutoin ovat tavallisesta suomenkielestä poikkeavat monet sanat, esim. luomisto, isäys y. m. m. vaan lapsellista tieteellisen muodon haeskelua.

Dora Day'n petos on viaton, sievänlainen kertomus pienestä kepposesta, jonka nuori vaimo tekee miehelleen ja mies vaimolleen — erehdyksestä —, ja jonka kautta kadonnut avio-onni palautuu, mutta tuntuu kirja kaikessa pienuudessaan tekijän ensimmäisiltä liian monine selityksineen ja neuvoineen, ketä ja mitä sillä ja tällä nyt tarkoitetaan.

Käännösten kielestä ei huvikseen kirjoita, mutta toivo, että suomentajat yleensä samoin kuin kustantajatkin valvoisivat tarkemmin sen puhtautta, pakottaa lausumaan sanan, pari. Häpeälliseltä tuntuu tavata vielä v. 1887 painetussa Pienessä Kempissä muukalaisuuksia «päälle pitämisellä» (s. 37) «merkki sen päälle» (s. 60) «makein Jesus» (s. 60) «sinä olet minun jubileeraamiseni» (s. 140) y. m. s. Virheettömintä tosin on Aatto S:n ja huolimattominta Moodyn kirjasen suomentajan käyttämä kieli, mutta jokaista koskee tuo liiallinen horjuvaisuus yhdyssanojen ja vieraskielisten nimien kirjoittamisessa yhdessä ainoassa teoksessa. Milloin on niin, milloin näin ja kumminkin kumpaisenkin saa oikaistuksi sillä, ett'ei hutiloi vaan kiireimmittäin palkantyötä, mutta pitää mielessään myöskin työn aatteellisen puolen.

E. H.

Rafael Hertzberg, Professorer och Studenter. Berättelse från Åbo på 1660-talet. Jyväskylässä 1888, K. J. Gummerus. 112 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

— — Professoreita ja Ylioppilaita. Kertomus Turusta 1660 vaiheilta. Suomensi W. E. Jyväskylässä 1888, K. J. Gummerus. 101 siv. 8:o. Hinta 2: —.

Meidän yliopistomme historia on vielä kirjoittamatta. Kotimainen tutkimus, jolleka vuosi vuodelta aukenee yhä uusia aloja, ei ole vielä ehtinyt käyttää hyödyksensä niitä runsaita aineksia, joita yliopistoa koskevat laajat käsikirjoitukset, tuhannet menneiden vuosisatojen väitöskirjat, yliopistossa aikojen kuluessa julkaistut muistopuheet, juhlaohjelmat y. m. sisältävät.

Paitse professori *Bilmarkin* viime vuosisadalla julkaisemaa lyhyttä latinankielistä Turun yliopiston historiaa, *J. J. Tengströmin* monessa suhteessa ansiokasta teosta: Chronologiska Förteckningar och Anteckningar öfver Finska Universitetets fordna Procancellerer samt öfver Faculteternas medlemmar och adjuncter», joka on oikeastaan elämäkerta-kokoelma, mutta samalla meidän yliopistomme tieteitten historia, *J. Grotin* toimittamaa juhlakalenteria yliopiston toiseen vuosisataisjuhlaan, Fosterländskt albumissa III olevaa yliopiston perustamista koskevaa kirjoitusta sekä *N. af Ursinin* kirjasta: «Historik om det Finska Universitetet under dess tre första verksamhetsår», ei tällä alalla ole julkaistu muuta, kuin joku tilapäinen sanomalehti- tahi aikakauskirja-kyhäelmä. Varsinkin ovat entistä ylioppilaselämätä koskevat kirjoitukset tuiki harvat. Ja kumminkin tarjoavat jo yksistänsä yliopiston konsistoorin vanhat pöytäkirjat tyhjentymättömän lähteen sille, joka tahtoo tutustua maamme sivistys-oloihin 1600-luvulla ja etenkin tämän ajan hurjaan monimuotoiseen ylioppilas-elämään.

Hra Hertzberg on yllämainitussa teoksessaan koettanut antaa lukijoillensa jonkunlaisen yleiskuvan yliopiston sekä opettajain että nuorison elä-

mästä 1600-luvun yhdellä vuosikymmenellä. Kertomuksensa on hän paloittanut 8:aan eri osaan, joista kukin käsittelee eri tapauksia, mutta kumminkin täydentää kokonaisuutta. Niin saa lukija tutustua tämän-aikaiseen hurjaan kapakkaelämään, ylioppilasten ja kaupungin vahtimiesten välisiin tappeluihin, yliopiston väittäjäisiin, jumaluus-oppineiden keskinäisiin turhanpäiväisiin riitoihin, näytelmiin, joita ylioppilaat tähän aikaan tavan takaa panivat toimeen y. m. Kertomus on yleensä sujuvata, niinkuin tekijältä sopii odottaakkin. Ja jos teosta arvostellaan ylimalkaan ajan kuvauksena ilman mitään historiallisen tarkkuuden vaatimuksia, niin on myönnettävä, että yliopiston oloja tuntematon saa siitä jotakuinkin oikean käsityksen niistä puolista akatemiallista elämätä, jotka tekijä on ottanut kuvatakseen. Jos tekijä olisi tyytynyt tähän ja kuvauksensa henkilöille sepittänyt nimiä, eikä määrännyt kertomuksen aikaa juuri v. 1650 vaiheille, sanalla sanoen jos teoksella ei olisi sen suurempia vaatimuksia, kuin että se esiintyisi pienenä ajan kuvauksena, niin ei siitä olisi tämän enempää sanottavaa.

Mutta hän on ottanut neljä henkilöä, nimittäin maamme vanhimman näytelmänkirjoittajan Jaakko Chronanderin, suomenkielisenä runoilijana tunnetun Andreas Aschelinuksen, Daniel Jusleniuksen (samannimisen piispan isän), ja filosoofisen tiedekunnan Petrus Torpensis nimisen apulais-opettajan, kertomuksensa päähenkilöiksi ja antaa heidän tarvittaessa edustaa ylioppilaita kaikenlaisissa tilaisuuksissa. *Näistä henkilöistä ei* kumminkaan *yksikään ollut 1660-luvulla* tahi v. 1663:n jälkeen — kertomus alkaa nimittäin sinä vuonna — *Turun yliopistossa.* Jaakko Chronander oli jo v. 1651 tai 1652 päättänyt yliopistolliset opintonsa ja lähtenyt ulkomaille eikä hän sen koommin tiettävästi ole Turussa käynyt. Andreas Aschelinus tuli ylioppilaaksi vasta v. 1683. Tietämätöntä on, oliko häntä olemassakaan siihen aikaan, jona tekijä antaa hänen olla osallisena kaikenlaisissa ylioppilasseikkailuissa. Daniel Juslenius, joka tuli ylioppilaaksi v. 1649, oli jo v. 1657 Punkalaitumen kappalaisena eikä siis enää 1660-luvulla ottanut osaa ylioppilas-elämään. Petrus Torpensis, iloinen ja juoponsekainen filosoofisen tiedekunnan apulais-opettaja, joka laulaa pilkkalauluja Turun ravintoloissa, erosi virastaan 1649 ja lienee heti lähtenyt Ruotsiin, sillä samaan aikaan häviää hänen nimensä konsistoorin pöytäkirjoista, joissa hän ennen huikentelevan elämänsä vuoksi tuon tuostakin tulee näkyviin.

Svenoniuksen ja Terseruksen välinen riita, joka muuten on ehkä ainoa kertomuksessa määrättynä aikana todellisesti tapahtunut asia, on esitetty laajanpuoleisesti. Edellinen on jäykkä ja tyly vanhoilla-olija, Terserus taas vapaamielinen ja suvaitsevainen. Tätä vapaamielisyyttä kuvatessaan tuntuu tekijä toisinaan menevän liiallisuuksiin. Niin antaa hän (s. 36) piispan kirjoittaa Raision kirkkoherralle, että kansa heinän- ja elonkorjuunsekä kalankutu-aikaan «suurina rukouspäivinä» saa jumalanpalveluksen jälkeen «tehdä hyödyllisiä ja tarpeellisia töitään». Vaikka otetaankin huo-

mioon, että Terserus yleensä oli aikalaisiansa vapaamielisempi, tuntuu kumminkin se olettamus, että hän yleisissä kiertokirjeissä olisi kehottanut kansaa pyhäpäivinä toimittamaan maallisia askareita, liian nykyaikaiselta. — Terserusta tekijä sanoo «horjumattomaksi» (ruotsiksi: oförskräckt) uskonnollisissa mielipiteissään, vaikka kumminkin tiedetään, että hän kaksi kertaa on julkisesti luopunut niistä (vv. 1664 ja 1675). Tekijä erehtyy, kun luulee, että Terserus jouduttuansa virattomaksi heti lähti Ruotsin puolelle, sillä kokonaisen vuoden oli hän vielä Paraisissa, joka hänellä oli palkkapitäjänä. Erehdystä on sekin, että Terserus myöhemmin tuli Strengnäsin piispaksi. Hän sai nimittäin v. 1671 Linköpingin hiippakunnan hoidettavakseen.

Oikein sydän heltyy, kun lukee tekijän kertomusta (s. 111), että Andreas Aschelinus opettaen Suomen kansaa «vielä harmaantuneena vanhuksenakin yhdessä sen kanssa kärsi Isonvihan kauhut, pakenematta hävittävää vihollista Ruotsiin, niinkuin moni muu pappi». Tämä ylistys ei kumminkaan ole aivan paikallaan, sillä Aschelinus kuoli, kuten tunnettu, jo v. 1703.

Yhtä vähän kuin päähenkilöt, sietävät kertomuksessa mainitut erityiset tapaukset ja yksityiset vuosiluvut tarkempaa kritiikkiä, mutta emme tahdo Valvojan palstoja täyttää näitten erehdyksien luettelemisella. Runoilijalle on tietysti jonkun verran vapautta myönnettävä, mutta kun tekijä, kuvatessaan tunnettujen historiallisten henkilöitten elämän vaiheita ja luonteita, ei ole pysynyt likimainkaan todellisuuden rajojen sisäpuolella, niin täytyy sanoa, että hän on turmellut hyvän asian. Sillä lukijan on vaikea luottaa tekijän historialliseen «omaantuntoon» muissakaan kertomuksen osissa.

Muuten on vahinko, että tekijä työhön ryhtyessään on asettunut novellinkirjoittajan kannalle, sillä hänen kykyisensä kertoja voisi jo yksistänsä niillä sivistyshistoriallisilla tosiasioilla, joita konsistoorin painetut pöytäkirjat sisältävät, täyttää volyymeja.

Jälkimäinen alussa mainittuja kirjasia on edellisestä vähän lyhennetty suomennos. Siihenkin soveltuu siis kaikin puolin se, mitä ennen olemme maininneet. Suomennos tuntuu paikoin vähän kankealta ja kielivirheitäkin näkee siellä täällä.

A. H. S.

E. N. Setälä, Om de finsk-ugriska språken. Föredrag vid språkvetenskapliga sällskapets i Upsala möte den 5 mars 1888. Ur språkvetenskapliga sällskapets i Upsala förhandlingar. (Upsala universitets årsskrift 1888). Upsalassa 1888. 24 siv. 8:o.

Yllämainittu kirjanen on esitelmä, jonka dosentti Setälä viime talvena Upsalassa oleskellessaan piti sikäläisessä Kielitieteellisessä Seurassa. Tällainen lyhyt katsaus heimokuntamme kielellisiin ominaisuuksiin ja tällä alalla tehtyihin tutkimuksiin olikin hyvin tervetullut, koska Ruotsissa tieteellisesti sivistyneidenkin keskuudessa vallitsee jotenkin suuri tietämättömyys suomen kielen suhteesta muihin kieliin. Kirjasessaan luettelee tekijä ensin suomalais-ugrilaisen heimokunnan eri kielet ja käy sitte esittämään yhteissuomalaisten, s. o. varsinaisten suomalaisten, karjalaisten, aunukselaisten, vepsäläisten, liiviläisten ja virolaisten asuinpaikkoja, väkilukuja, kansalliskirjallisuutta ja niitä kielitieteellisiä tutkimuksia, joita näiden kielten alalla on tehty. Samalla tavalla annetaan muista suomalais-ugrilaisista kansoista maantieteellisiä, historiallisia ja kirjallisuus-tietoja. Sen jälkeen esittää tekijä lyhyesti vertailevan suomalais-ugrilaisen kielitieteen historian ja kuvailee tämän kieliheimon karakteristisimmat ominaisuudet. Sattuvasti huomautetaan, ett'ei suomen kieltä, niinkuin tavallisesti tehdään, sovi pitää agglutineeraavana «siinä merkityksessä, että suffiksit olisivat sanoja, joiden itsenäisyys vielä on huomattava», eikä «siinä merkityksessä, että vartalon vokalismi tai konsonantismi pysyisivät muuttumattomina, tai että vartalo ja suffiksi aina saatettaisiin helposti erottaa toisistaan». Väitteensä valaisee tekijä esimerkeillä semmoisilla kuin, yhteissuomen alalta: liivin nom. *puoga*, suom. poika, part. *poig*, suom. poikaa; Jokkmokin lapin nom. *akta*, yksi, gen. *oufto*, yhden j. n. e. Herra S. ei muutenkaan myönnä «kielten morfoloogista jakoa isoleeraaviin, agglutineeraaviin ja flekteeraaviin kieliin oikeutetuksi eikä valaisevaksi. «Ovathan», jatkaa hän, «nämä kolme muodostamistapaa edustettuina useimmissa kielissä. Taivutus (fleksiooni) viittaa taappäin aikaisempaan agglutinatsiooniin. Niin sanottu sisäinen taivutus on syntynyt ulkonaisesta taivutuksesta pelkän äänikehityksen kautta. Isoleeraava kanta saattaa yhtä hyvin olla kehityksen loppupiste kuin sen alkukin, kuten englannin kieli osottaa». Nämä sanat ovat mielestämme jotenkin kumoava vastalause niihin etuluuloisiin väitöksiin, joilla varsinkin muutamat saksalaiset ovat tahtoneet näyttää, että n. s. agglutineeraavat ja siis meidänkin kieli ovat alemmalla asteella kuin n. s. flekteeraavat, jotka yksistään muka ovat otolliset ylevämpiä aatteita ilmaisemaan. Hylkäämällä ne teoriiat, joita tähän asti on käytetty suomal.-ugrilaisten kielten keskinäistä suhdetta esitettäissä, järjestää tekijä ne suljettuun ketjuun, jonka, jos suomen kielen otamme lähtö- ja paluupisteeksi, muodostavat: suomi, lappi, voguuli-ostjakki, madjari, votjakki-syrjääni, tsheremissi, mordva, tai päin

vastaisessa järjestyksessä: suomi, mordva, j. n. e. Aivan uusi on samoin tekijän esittämä yhteissuomen kielten ryhmitys. Herra S. ei hyväksy vanhaa jakoa karjalaiseen ja jäämiläiseen eli hämäläiseen haaraan, «koska ei saata niin tarkkaa rajaviivaa niiden välille vetää». Sen sijaan järjestää hän nämäkin kielet ketjuun, jossa kukin kieli erikseen suksessiivisesti liittyy toiseensa. Sukulaisuussuhde tulee silloin olemaan seuraava:

suomi
vatja karjala
viro aunus
liivi vepsä

Lapin murteet eli alakielet on tekijä, paitse Ruijan, Inarin ja Kuolan lappia, jakanut ruotsalaisen ylioppilaan K. B. Wiklundin avulla: etelälappiin, jota puhutaan Taalaissa, Herjedaalissa, Jemtlannissa, Åselen Lapissa ja Röråsin tienoilla Norjassa, keski-lappiin, jota puhutaan Lyckselessä, Piitimessä ja Luulajan Lapissa sekä vastaavalla alalla Norjan puolta, ja Tornionlappiin, jota puhutaan pohjois-osassa Gellivaaran pitäjää, Tornion-Lapissa ja Norjan puolella Ofotin ja Balsfjordin välillä.

Kirjassa on vain 24 sivua, mutta näiden ahtaiden puitteiden sisälle on tekijä kuitenkin saanut mahtumaan onnistuneen kuvan esitettävästään aineesta. Paljon uutta ja opettavaista on siinä monelle suomalaisellekin, ei vain ruotsalaisille, joita varten se on tehty.

J. J. M.

Suomen virallinen tilasto. XX. Rautatietilasto. 16. Suomen Rautatiehallituksen kertomus vuodelta 1886. Helsingissä 1887—88. VIII + 260 + CXVI sivua 4:o.

Bidrag till Finlands officiela statistik. XX, Jernvägs-statistik. 16. Jernvägs styrelsens i Finland Berättelse för år 1886. Helsingissä 1887—88. VIII + 258 + CXVI sivua 4:o.

Bidrag till Finlands officiela statistik. XX. Jernvägs-statistik. 17. Jernvägs styrelsens i Finland Berättelse för år 1887. Helsingissä 1888. VIII + 272 sivua.

Rautatietilasto on meillä aina ollut erittäin kunnollisesti hoidettu alue, — siinä kohden poiketen esim. tulli- ja postitilastosta, — emmekä voi muuta sanoa nytkään, kuin että yllämainitut toimitukset aivan yhtä hyvin kestävät arvostelua kuin edellisetkin vuosikerrat (vert. Valvojaa 1886 siv. 398 ja 1887 siv. 183—184). Joka kolmas vuosi kertomus painetaan suomenkielellä, silloin kuin valtiosäädyt kokoontuvat.

1885 vuoden kertomus oli viimeinen, jossa tehtiin erotusta eri ratojen välillä; 1886 vuodesta asti *Valtionrautatiet Suomessa* on tilaston aineena. Alkukatsaus samoin kuin loppuun liitetty ranskalainen liite tekevät

kuitenkin eri ratojen välillä tarpeellisen erotuksen; siten voipi nähdä miten eri radat vaikuttavat joka vuoden tilipäätökseen. Huonoimmat ovat Hankoniemen ja Oulun radat olleet, antoivat näet tappiota, 0,48 ja 0,28 %, kun sitä vastoin Pietarin rata antaa lähes 5 % voittoa. Bruttotulo liikekustannuksilla vähennettynä eli käyttämisvoitto on tehnyt:

	Käyttämisvoitto.				Suhta edellisen vuoden tulokseen:			
1885	3,535,282	markkaa	14	penniä.	+ 714,941	markkaa	40	penniä.
1886	2,984,019	»	79	»	— 551,262	»	45	»
1887	2,995,500	»	13	»	+ 11,480	»	34	»

Jernvägsmannabladin kuukausittain annettujen ilmoitusten nojalla me sen lisäksi jo nykyänsäkin voimme tietää, ainakin suunnilleen, millainen rautatien liike on ollut vuonna 1888 ja tämän vuoden ensimmäisenä neljänneksenä. Ja nämä tiedot ovat ylen edullisia; täyttävät rohkeimpainkin toiveet. Sillä vuosi 1888 on osottanut tulojen nousua, *joka on ollut suurempi kuin minään edellisenä vuotena;* ja nykyisen vuoden kolmen ensimmäisen kuukauden bruttotulosta päättäen pitäisi vuoden 1889 tulla vieläkin paremmaksi. Bruttotulo, joka 1886 teki 8,200,000 ja 1887 8,381,000 markkaa, oli 1888 9,625,000 markkaa ja voinee tänä vuotena nousta 10 miljoonaan.

E. G. Palmén.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

Toimitukselle tulleet kirjat:

W e r n e r S ö d e r s t r ö m i l t ä (Porvoossa): Syvistä riveistä. Kansankirjailijaimme novellikokoelma heidän muotokuvineen. 3 vihko. —: 85. — Elämän havainnoita, kirj *P. Päivärinta*. X. 1: 50. — Allmän helsovårdslära, på grund af dess tillämpning i olika länder, af *A. Palmberg*. 7 vihko 1: 50. — Vartijanääniä Suomen Sionista, toim. *E. Bergroth*. 2 vuosik. 5 vihko. —: 65. — H j H a g e l b e r g i l t ä (Tampereella): Kotilääkäri, tehnyt *V. Uhrström*. suom. E. J Warén. 6 vihko. 1: —. C l o u b e r g ja k u m p p : l t a (Viipurissa): Kuun tarinoita, kertoili *Julius Krohn*. Koulupainos. —: 50. — T e k i j ä l t ä: *Juhani Aho*, Kuvauksia. 1: —. — S u o m e n M a a n t i e t e e l l i s e l t ä S e u r a l t a: Fennia I. Bulletins de la société de géographie finlandaise. (Helsingissä.) 8: —. — F l o r a- e t F a u n a-seuralta: Acta Societatis Pro Fauna et Flora Fennica. Volumen Tertium (Helsingissä 1886—1888) ja Volumen Qvintum (Helsingissä 1888). — Herbarium Musei Fennici, editio secunda I. Plantæ vasculares, curantibus Th. Sælan, A. Osw. Kihlman, Hj. Hjelt (Helsingissä 1889).

Koti ja Yhteiskunta 1889. 2 vihko. Sisältää: Eräs naisille sopiva työ. — Lilli Lilius, Kreeta Haapasalon elämäkerta — Huiviko vai hattu. — J. R., Ääni Hämeestä. — d., Vastalause I. G:lle. — I. G, Vastaus. — Oman maan kuulumisia. — Ulkomaiden uutisia. — K. R-r, Terveys-oppia. — Talouden alalta.

Finsk Tidskrift 1889, II. 5. Sisältää: M. G. Schybergson, Ur J. V. Snellmans publicistlif åren 1844—1849 (tähän kirjoitukseen on painettu muutamia hyvin merkillisiä J. V. Snellmanin kirjeitä). — G. Fraser, Przewaljskis tredje forskningsresa i Central-Asien och Tibet. III. — W. Ruin, Om pedagogisk optimism. — M. Lybeck, Från Schweitz. — Dikter af Sully Prudkomme, öfvers. af G. Björkman. — I bokhandeln. — Öfversikt.

Duodecim 1889, N:o 4. Sisältää: A. A. Granfelt, Juomatauti, sen hoito ja parantaminen. — R. Enwald, Lääkeaineista joita voipi saada oman maan kasvikunnasta. — R. Enwald, Sycosiksen hoidosta. — Tietoja lääkeopillisten seuraimme kokouksista. — Käytännöllisiä uutisia. — Päivän uutisia. — Liitteenä: Lisävihko Duodecimin ruotsalais-suomalaiseen sanaluetteloon ss. 17—32 (loppu).

Oma Maa 1889, N:o 4. Sisältää: Sugukonna mõis (jatk.) — Abessiiniamaa ja rahvas. — Sõber (runo), kuninga Ludwigi järele —el. — Ahmid. — Lermontow, Kolm palmi (runo), ümber pannud J. Tamm. — Soome rahva hariduse ja kirjanduse edenemise ajaloost (loppu). — Hrutschkow-Sobolnikow, Uue aasta algul (runo), ümber pannud J. Tamm — Põlluharimise teaduslised põhjused. E. H. järele Soome-keelest J. Tilk.

Nylaende. Tidsskrift, udg. af norsk kvindesagsforening. 1889 N:ris 1—6. Sisältävät m. m.: Anna Rogstad, Stemmeret for kvinder. — G. K., Fruen fra havet. — Anna Rogstad, Till hr. pastor Blom. — B Björnson, Et daarligt varsel. — Amalia Fahlstedt, Ellen Key i talarstolen. — Thora Storm, Mathilde Fibiger.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes. N:ris 18—20 Sisältävät m. m.: Rider Haggard. Kleopatra. Bruchstück übers. v. A. v. Krajewska. — M., Onkel Adam. — Ibsens Kindheit. Aus H. Jaegers „Henrik Ibsen 1828—1888“, deutsch v. E. Brausewetter. — H. Semmig, Sokrates und die Jungfrau von Orleans. — D. Sanders, Moderne Xenien, v. E. Ziel — Maupassant, Das Stelldichein. Übers. v. H. Tovote. — H. Zschalig, Maibräuche in England. — A. Kohut, Ungedruchte Briefe berühmter Dichter und Schriftsteller.

Viidennen vihon sisällys.

Alkoholikysymys. Kirj. Mikael Johnsson.

Kirjailijain muotokuvia. XX. Karl A. Tavaststjerna, I, II (alku). Kirj. V. Vasenius.

Suomi suurpolitiikin hampaissa. Kirj. E. G. Palmén.

Ikävöivä (runo). Kirj. ae—ae.

Herra Tohtori (runo). Kirj. Aleksanteri Petöfi. Suom. —ri.

Sananen suomalaisista vekseleistä. Kirj. R. L.

Suomalainen Teaatteri. Setä Bräsig. Kirj. „Oll lütt Akzesser".

Kotimaan kirjallisuutta:

J. H. Merle d'Aubigné, Kuudennentoista vuosisadan uskonpuhdistuksen historia. I—III. Arv. O. H—nen.

(*Thomas A Kempis*), Pieni Kempi. — *George H. Wilkinson,* Ensi askeleet pyhälle ehtoolliselle. — *C. O. Rosenius,* Ihmisen lankeemus ja hyvitys. — *E. Wagner-Groben,* Jakob muukalaisena eli ihmisen synti ja Jumalan armahtavaisuus. — *Ernst Mühe,* Kristuksen tulemisesta eli Viimeiset tapaukset. — *G. Weitbrecht,* Silmäys haudan toiselle puolelle. — *John S. C. Abbot,* Rauhan tie. — *D. L. Moody,* Paras tapa Raamatun tutkimiseen. — *J. F. Hellman,* Tärkeimmät Raamatun lauseet. — *A. Tarkkanen,* Kirkkohistoria kansakouluja varten. — *Ludvig Enqvist,* Rukouksesta. — *T. H. Evans,* Dora Day'n petos. Arv. E. H.

Rafael Hertzberg, Professorer och studenter. — *Sama,* Professoreita ja ylioppilaita. Arv. A. H. S.

E. N. Setälä, Om de finsk-ugriska språken. Arv. J. J. M.

Suomen virallinen tilasto, XX. Rautatietilasto, 16. Suomen rautatiehallituksen kertomus vuodelta 1886. — Bidrag till Finlands officiela statistik, XX. Jernvägs-statistik, 16. Jervägsstyrelsens i Finland Berättelse för år 1886. — Bidrag till Finlands officiela statistik, XX. Jernvägs-statistik, 17. Jernvägsstyrelsens i Finland Berättelse för år 1887. Arv. E. G. Palmén.

Epäsäännöllisyyttä Valvojan jakamisessa ilmoitetaan maksuttomassa kirjeessä osotteella: Kaupunginpostin konttoori, Uudenmaankatu 6.

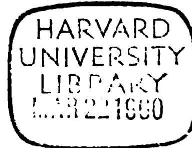
VALVOJAN irtonaisia numeroita saapi ostaa Laurent & K:nin luona, (Wreden uudessa talossa, Pohjoinen Esplanaadi 35). Hinta 1 markka numerosta.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1889.

F 69

VALVOJA.

Yhdeksäs vuosikerta.

Kuudes vihko. Kesäkuulla 1889.

Toimitus:

E. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.

Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy tänä vuonna samankokoisena ja samanhintaisena kuin vuonna 1888. Sitä voipi tilata Helsingissä G. W. Edlundin, Waseniuksen ja Wickströmin ja K:n kirjakaupoissa sekä O. V. Laurentin ja K:n luona, Turussa A. V. Jahnssonin ja Wiipurissa Cloubergin ja K:n kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on 10 Suomen markkaa *koko vuosikerralta ja* 5 markkaa 50 penniä *puolelta vuodelta; maaseuduilla postimaksut tulevat lisään.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata A. Lindebergin kautta Pietarissa tahi suoraan toimitukselta, jolloin numerot laitetaan perille ristisiteessä. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kopeikkaa *koko vuosikerralta,* 2 ruplaa 50 kop. *puolelta.*

Valvojan toimi on edelleenkin liikkuva valtio-elämän, kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alalla.

Kansamme valtiollinen kehitys on nykyään kääntymäisillään uusiin suuntiin. Suomen kieli on saanut tärkeimmät oikeutensa lainlaadinnan kautta tunnustetuiksi. Kielikysymys tosin ei ole vielä päivänjärjestyksestä poistettu; etenkin on yhä silmämäärännä pidettävä, että periaatteelliset myönnytykset saataisiin itse elämässä täysin määrin toteutetuiksi. Mutta kieltämätöntä on, että ne kansalliset ja vapaamieliset aatteet, jotka ovat olleet kieliharrastuksen ytimenä, tätä nykyä ovat ruvenneet esiintymään uusilla aloilla ja uudessa muodossa. Pysyen horjumatta kansallisella kannalla Valvoja aikoo valppaasti seurata näitä uuden ajan rientoja.

Kotimaassa ilmestyvää kirjallisuutta Valvoja aikoo niin tarkkaan kuin mahdollista pitää silmällä; sen ohessa etenkin katsauksissa esitetään ulkomaan kirjallisuudessa havaittavia rientoja.

Tieteen ja taiteen pyrintöjä esitellessään Valvoja on sekä aineiden valintaan että esitystapaan katsoen tavottava suuremman sivistyneen yleisön harrastuttamista.

Mikäli tila myöntää Valvoja tarjoaa myöskin kaunokirjallista lukemista, parhaasta päästä alkuperäistä.

Edelleenkin Valvoja luottaa niiden kirjailijain myötävaikutukseen, jotka tähän asti ovat olleet sille apuna. Sen ohessa toimituksen on onnistunut lehden kantajoukkoon liittää uusiakin voimia.

Ahdas on aikakauskirjamme tila usein osottanut olevansa sen ohjelman toteuttamiseksi, ja johonkin määrin on Valvojaa tänäkin vuonna täytynyt laajentaa, vaikk'ei nykyinen tilaajamäärä tarjoa sille riittävää kannatusta. Taloudellisen ahdingon ovat kuitenkin yksityiset asianharrastajat osaksi poistaneet kolmeksi vuodeksi annetulla takauksella. Toimitus sitä paitsi luulee voivansa luottaa siihen, että Valvojan harrastuksilla on yleisön kannatusta ja että suomalainen kirjallinen lehti on yhä kasvavalle kirjallisuudellemme aivan välttämätön. Yleisön tulee ratkaista, onko toimitus siinä kohden pettynyt, vai voidaanko lehteä laajentaa sen mukaan kuin kehittyvä henkinen elämämme vaatii.

E. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.
Vastaava toimittaja.
Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Huomaa! *Kunnioitettavia herroja kustantajia pyydetään ystävällisesti lähettämään Valvojan Toimitukselle kustantamiansa heti niiden ilmestyttyä, jotta arvosteleminen voisi tapahtua säännöllisemmin.*

Maakuntalaitos Turun yliopistossa ennen Isoa-vihaa.

Ruotsin yliopistot ovat omituisia siitä, että opiskeleva nuoriso on niissä jakaunut niin sanottuihin maakunta- eli osakunta-yhdistyksiin. Tämä maakuntalaitos, joka niin syvästi on vaikuttanut ylioppilas-elämän historiaan, saattanut siihen vaihtelua ja uusia harrastuksia, tarjonnut uusille ylioppilas-sukupolville itsekasvattamisen ja kehittymisen mahdollisuutta, ja ennen kaikkea pitänyt nuorisossa vireillä kotiseudun ja siten koko isänmaankin rakkautta, ei ole syntynyt mistään ulkoapäin vaikuttavasta pakosta, vaan päin vastoin yliopiston viran-omaisten suoranaista kieltoa vastaan. Sen luonnolliset syntysanat on etsittävä ajan oloissa ja opiskelevan nuorison tarpeissa. Yhteiset kotoiset muistot eivät yliopistokaupungissakaan voineet jäädä unhotuksiin ja lapsuuden-iässä solmittuja tuttavuuksia uudistettiin vielä sittenkin, kun varsinainen kehitys-aika yliopistossa oli alkanut. Paitse sitä tarjosi varsinkin ennen — ja samoin on useimmissa tapauksissa vielä nytkin laita — ylioppilaaksi pääseminen nuorukaiselle ensimmäisen tilaisuuden nähdä maailmaa vähän laajemmalta ja tutustua elämään oman kotiseudun ulkopuolellakin. Outoihin oloihin joutuminen ja seurustelu vierasten ihmisten kanssa herätti varsinkin pitkien matkojen takaa tulleessa nuoressa ylioppilaassa entisten kotiolojen kaipausta, ja pakoitti häntä lähestymään etenkin niitä toveritansa, jotka olivat saman seudun lapsia ja joidenka tila oli hänen omansa kaltainen. Maakuntayhdistyksien muodostumiseen vaikutti sekin, että melkein kaikki ylioppilaat vanhaan aikaan harjoittivat jumaluustieteen tutkimista, ja toimivat sitten opinnot päätettyänsä kansan-opettajina useimmiten kotiseuduillansa. Yhteiset tieteelliset harrastukset ja samat tulevaisuuden suunnitelmat olivat omansa jo ylioppilas-aikana yhdistämään ne henkilöt, jotka olivat samoilta seuduin kotoisin ja samassa paikkakunnassa toivoivat saavansa vastaisen vaikutus-alan. Näin syntyivät maakuntayhdistyk-

set itsestänsä asianhaarain pakosta, ja niiden alkuperäisenä tarkoituksena lienee ollut toverien auttaminen ja ohjaaminen sekä yleisen seurustelutarpeen tyydyttäminen. Omin päin ne sitten kehittyivät, niin että niistä vähitellen muodostui suljettuja yhteyksiä, jotka omituisten lakiensa turvin ja määrättyjen esimiestensä johdolla ohjasivat elämäänsä ja pitivät silmällä jäsentensä siveellistä käytöstä sekä ahkeruutta.

Kun maakunnat Upsalan yliopistossa 1600-luvun ensi kymmenillä alkoivat muodostua ja järjestyä sekä alansa että sisällisen elämänsä puolesta, eivät yliopiston hallitusmiehet katselleet niitä suopein silmin. Konsistoori kielsi ankarasti kaikki maakuntakokoukset yleistä järjestystä ja ylioppilasten edistymistä häiritsevinä yhteyksinä sekä v. 1650 että 1654. Kielto peruutettiin kumminkin ennen pitkää. Tämän-aikainen ylioppilas-elämä oli rajua, vallattomuutta ja raakuutta harjoitettiin paljon ja pian huomasivat opettajat, että heidän oli mahdoton parhaimmallakin tahdolla pitää silmällä vuosittain karttuvan yliopiston nuorison käytöstä. Kelvottomaksi tuomittu maakuntalaitos otettiin sentähden avuksi. Muutaman vuoden kuluttua päättivät samat miehet, jotka ennen olivat kaikkia maakuntakokouksia mitä turmiollisimmiksi arvelleet, että kaikki ylioppilaat paremman järjestyksen aikaansaamista varten on jaettava eri maakuntain mukaan yhdistyksiin, joista itsekukin tulee jonkun professorin tarkastuksen alaiseksi. Tämä tapahtui v. 1663, jolloinka siis maakuntalaitos Upsalan yliopistossa virallisesti vahvistettiin.

Turun yliopistossa kehittyivät olot tässä suhteessa vapaammasti. Yliopiston ensi vuosina ei laillisia maakunta-yhdistyksiä ollut olemassa, mutta tämän-aikaisista asiakirjoista käy kumminkin selville, että samoilta seuduin kotoisin olevat ylioppilaat ehtimiseen kokoontuivat yksiin. Elämä ei ollut näissä kokouksissa aina kaikkein parasta, ja usein saivat konsistoorin jäsenet vaivata päätänsä miettimällä, mihinkä toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä, jotta ylioppilasseuroissa ehtimiseen harjoitetut vallattomuudet saataisiin poistetuiksi. Samoista syistä kuin Upsalassa jaettiin täälläkin ylioppilaat eri maakuntiin ja professoreja määrättiin näitä yhdistyksiä tarkastamaan. Turun yliopistossa tämä tapahtui jo v. 1643, jotenka siis maakuntalaitos meillä on 20:tä vuotta vanhempi kuin Ruotsissa.

Ensimmäiset yliopiston maakunnat, jos niitä eri inspehtorein mukaan lasketaan, olivat luvultaan 9, mutta jos ylioppilaat ryhmitetään maantieteellisten maakuntain mukaan, edusti tähän aikaan Turun yliopistossa opin-

toja harjoittava nuoriso 16:ta eri maakuntaa. Eri inspehtorien tarkastuksen alaisiksi yhdistettiin nämät maakunnat seuraavalla tavalla:

1). Turkulaiset.
2). Länsi-Göötit ja Vermlantilaiset.
3). Vestmanlantilaiset ja Taalalaiset.
4). Uplantilaiset, Itä-Göötit ja Helsinglantilaiset.
5). Smoolantilaiset.
6). Etelä- ja Pohjois-Suomalaiset.
7). Närikkäläiset.
8). Ahvenalaiset, Uusmaalaiset ja Pohjalaiset.
9). Sörmlantilaiset (Konsist. pöytäkirj. $^{22}/_{11}$ 1643).

Niinkuin tästä luettelosta näkyy, oli ruotsalaisten maakuntain lukumäärä 10, suomalaisia oli ainoastaan 6. Tämä suhde kumminkin pian muuttui. Kymmenen vuotta myöhemmin mainitussa maakuntain luettelossa on suomalaisten lukumäärä noussut 10:een ja ruotsalaisia on saman verta. Eri maakunnat on yhdistetty 8 inspehtorin hoidettaviksi, nimittäin:

1). Pohjalaiset, Ahvenalaiset ja Uusmaalaiset.
2). Sörmlantilaiset.
3). Smoolantilaiset ja Länsi-Göötit.
4). Itä-Göötit, Uplantilaiset ja Helsinglantilaiset.
5). Savolaiset, Viipurilaiset ja Hämäläiset.
6). Närikkäläiset ja Vermlantilaiset.
7). Turkulaiset, Etelä- ja Pohjois-Suomalaiset sekä Satakuntalaiset.
8). Vestmanlantilaiset ja Taalalaiset (k. p. $^{16}/_{11}$ 1653).

Tämäkään jako ei jäänyt pysyväiseksi. Maakuntia yhdistettiin satunnaisesti ja aikojen kuluessa näkyy yhä uusia nimiä yhdistysten luetteloissa. Kun näistä nimistä ainakin jossain määrin selviää, mistä paikoin nuorukaisia Turkuun saapui tietoja saamaan ja kuinka lukuisasti kukin seutu oli edustettuna, panemme tähän vielä yhden näitä luetteloja. V. 1679 yliopiston rehtorin tekemän ja konsistoorin hyväksymän jaon mukaan oli inspehtoreita kaikkiansa 12 ja heidän tarkastus-alansa käsitti:

1). Smoolantilaiset, Kalmarilaiset, Öölantilaiset, Gotlantilaiset, Hallantilaiset, Skoonelaiset ja Blekinkiläiset.

2). Uplantilaiset, Tukholmalaiset ja Roslagenilaiset.
3). Ahvenalaiset sekä Taivassalon ja Maskun ylioppilaat.
4). Viipurilaiset, Karjalaiset ja Inkeriläiset.
5). Vestmanlantilaiset ja Länsi-Pohjalaiset Uplantiin saakka.
6). Länsi-Göötit, Vermlantilaiset, Taalalaiset ja Itä-Göötit.
7). Porin, Kangas-alan ja Pirkkalan ylioppilaat.
8). Sörmlantilaiset ja Närikkäläiset.
9). Pohjalaiset.
10). Uusmaalaiset ja Länsi-Suomalaiset.
11). Turkulaiset.
12). Hollolan ja Hattulan ylioppilaat (k. p. $^{1}/_{10}$ 1679).

Tällä kannalla pysyikin sitten maakuntajako aina Isoon-vihaan saakka. Narvalaiset eroitettiin kumminkin Viipurilaisista eri maakunnaksi 1677 ja Satakuntalaisista eronneet Hämäläiset saivat oman inspehtorin v. 1680 (k. p. $^{19}/_{6}$ 1677, $^{16}/_{4}$ 1680).

Kun näitä luetteloja vertaa toisiinsa, voi helposti nähdä, mitenkä suomalaisten ylioppilasten lukumäärä vähitellen karttui. Vuonna 1643 eivät Suomen ylioppilaat tarvinneet useampaa kuin 3 inspehtoria (ruotsalaiset 6), seuraavassa jaossa määrättiin samaten 3 professoria suomalaisten tarkastajiksi (ruotsalaisten 5). Mutta viimeisen luettelon mukaan oli Suomalaisten lukumäärä jo karttunut niin suureksi, että heitä tarkastamaan tarvittiin 7 professoria (ruotsalaisten inspehtoreita silloinkin 5).

Ensi ajoilta emme ole tavanneet tietoja siitä, oliko kunkin ylioppilaan pakko kuulua johonkin maakuntaan, vaikka semmoinen velvollisuus, kun maakuntalaitos kerran oli virallisesti vahvistettu, tuntuu jotensakin luonnolliselta. Muutaman vuosikymmenen kuluttua olivat jo maakunta-olot niin kehittyneet, viran-omaisten käsitys maakuntajaon hyödystä opiskelevan nuorison edistymiselle niin vakaantunut, että tällaisiin yhdistyksiin kuulumista pidettiin ylioppilas-oikeutten omistamisen ehtona. Jo 1681 säädettiin, että niiden, jotka olivat maakuntain ulkopuolella, tulee liittyä siihen maakuntaan, «joka heille näyttää parhaimmalta ja sopivimmalta» (k. p. $^{2}/_{3}$ 1681). Vähän myöhemmin uhataan relegatsioonilla niitä, jotka eivät tahdo kuulua näihin yhdistyksiin (k. p. $^{21}/_{11}$ 1688).

Ylioppilaaksi pyrkijän tuli, kun hänen nimensä kirjoitettiin yliopiston nimikirjaan, ilmoittaa rehtorille, mihinkä maakuntaan hän tahtoi kuulua,

ja muuttaminen yhdestä yhdistyksestä toiseen ei sitten enää käynyt päinsä (k. p. $^{10}/_{12}$ 1689). Ainoastaan poikkeustapauksissa sallittiin maakuntiin kuulumattomien «löysäläisten» olla yliopistokaupungissa. Silloin näyttävät he olleen jonkun tunnetun kaupunkilaisen tarkastuksen alaisina (k. p. $^{22}/_{9}$ 1691).

Niinkuin jo edellisessä on mainittu, oli itsekunkin maakunnan esimiehenä yliopiston opettajain joukosta määrätty inspehtori. Koko 1600-luvulla ei maakunnilla ollut oikeutta itse valita inspehtorejansa. Kun maakunnat myöhemmin suoraan lausuivat mielipiteensä, kenenkä he esimiehekseensä tahtoivat, herätti se yliopiston hallitusmiehissä yleistä paheksumista ja pitkiä rettelöitä syntyi tästä asiasta. Kumminkin koetettiin jo alussa noudattaa sitä periaatetta, että inspehtoreiksi saataisiin ainakin semmoisia miehiä, jotka eivät kansallisuutensa puolesta tahi muuten olleet ylioppilaille aivan vieraita. Niin oli ensimmäisistä inspehtoreista Eskil Petræus, jonka haltuun Turkulaiset uskottiin, tosin syntyperältään ruotsalainen, mutta Turun koulun rehtorina jo ennen ehtinyt jonkun verran tutustua siihen nuorisoon, jonka esimieheksi hän tuli. Molemmat muut Suomalaisten inspehtorit, Alanus (Ahvenalaisten, Uusmaalaisten ja Pohjalaisten) sekä Stodius (Pohjois- ja Etelä-Suomalaisten), olivat Suomessa syntyneitä miehiä. Samoin määrättiin 1653 ja 1679 kaikkien suomalaisten maakuntain inspehtoreiksi semmoisia henkilöitä, jotka joko syntyperänsä tahi edellisen toimensa kautta olivat meidän oloihimme perehtyneet. Niin paljon kuin opettajavoimat sallivat koetettiin myöskin jo varhain pitää silmällä sitä, että inspehtorit olisivat kotoisin samoilta seuduin, kuin ylioppilaatkin. Kotimaisten opettajain puutteen vuoksi täytyi tästä säännöstä etenkin vanhimpina aikoina monta kertaa poiketa. Mutta jo ensimmäisistä inspehtori- ja maakuntaluettoloista käy kumminkin selville, että tämä käsitys, vaikk'ei sitä vielä julkisesti lausuttu, oli inspehtoreja määrätessä olemassa. 1600-luvun lopulla lausuttiinkin tämä mielipide jo selvin sanoin. Kun esim. 1692 oli konsistoorissa puheena inspehtorin määrääminen Uusmaalaiselle maakunnalle, ehdotettiin siihen toimeen matematiikan professori Magnus Steen, «koska hän itse on niillä seuduin syntynyt ja sentähden likemmin tuntenee täällä tätä nykyä opintoja harjoittavien vanhemmat, varallisuuden tilan ja muut ominaisuudet» (k. p. $^{28}/_{4}$ 1692).

Inspehtori toimitti välittäjän tehtäviä yliopiston konsistoorin ja nuorison kesken. Hän oli maakuntalaistensa puolestapuhuja konsistoorin istunnoissa, mutta hänen kauttansa kulkivat myöskin useimmiten ne moitteet ja

muistutukset, jotka yliopiston hallitusmiehet katsoivat tarpeellisiksi antaa sekä opiskelevalle nuorisolle yleensä, että sen yksityisille jäsenille. Jos joku ylioppilas tavoiltansa oli kelvoton, rikkoi voimassa-olevia sääntöjä eli muuten käytöksellään häiritsi yleistä järjestystä tahi loukkasi hyvää tapaa, oli inspehtorin ensin muistutettava häntä yksityisesti, ja jos ei rikollinen siitä ottanut ojentuakseen, ilmoitettava asia konsistoorille. Maakuntalaisten keskinäisissä riidoissa oli hän sovittajana (k. p. $^{19}/_{11}$ 1673). Tämänaikaiset maakunnat eivät saaneet kokoontua muuten, kuin inspehtorin käskystä. Kuinka usein kokouksia pidettiin lienee riippunut esimiehen toimeliaisuudesta. Ensi aikoina ei kokoontuminen usein näytä tapahtuneen, ainoastaan jonkun kerran lukukaudessa tulivat maakuntalaiset yksiin ja inspehtori esitti silloin ne asiat, jotka konsistoori oli päättänyt opiskelevan nuorison tiedoksi saattaa. Myöhemmin ehdotti silloinen rehtori, Gezelius nuorempi, että inspehtorien tulisi kutsua maakunnat kokoon kolme kertaa lukukaudessa, nimittäin kun yliopisto avataan, kun oppilaita enin on saapuvilla (siis keskellä lukukautta) ja lukukauden lopussa. Tämä ehdotus tulikin luultavasti hyväksytyksi (k. p. $^{2}/_{8}$ 1681).

Jo ensimmäisten inspehtorien tehtäväksi määrättiin tarkastaa, mitä heidän haltuunsa uskotut ylioppilaat tekevät ja mitenkä he lukujansa hoitavat (k. p. $^{22}/_{11}$ 1643). Sama määräys uudistettiin sitten tuon tuostakin. Inspehtorien tuli kutsua kokoon kaikki ylioppilaat ja ottaa selville, oliko heidän joukossansa semmoisia, jotka yhdessä tahi toisessa suhteessa antaisivat muistutuksiin aihetta (k. p. $^{6}/_{11}$ 1644), varoittaa nuorisoa luvattomia kokouksia ja kemuja pitämästä, tehdä kaikista maakuntain jäsenistä, sekä poissa että läsnä-olevista, luetteloita, jotka sitten ovat yliopiston kanslerille lähetettävät (k. p. $^{26}/_{4}$ 1654, $^{23}/_{10}$ 1678), kehoittaa ylioppilaita ahkeruuteen luvuissa ja hyväksensä käyttämään professorein yksityisiä ja julkisia luentoja (k. p. $^{2}/_{11}$ 1688). Tällaisten kehoitusten alituinen uudistaminen todistaa, että ylioppilasten ahkeruus ja käytös eivät olleet semmoisia, kuin niiden olisi pitänyt. Muistutuksia yliopiston hallitusmiesten puolelta tuli melkein satamalla. Varsinkin koitti Gezelius vanhempi, ollessaan sijaiskanslerina, kaikin voimin pitää silmällä nuorison elämätä ja oli erittäin kärkäs muistuttamaan inspehtoreitakin heidän velvollisuuksistansa. Hänen tointansa lienee sekin ollut, että v. 1681 jokaisessa maakunnassa pidettiin rehtorin ja inspehtorin läsnäollessa «kenraalitarkastus», jonka tarkoituksena oli saada selville ennen tuntemattomain ylioppilasten «käytös, elämä ja opin-

not». Tämän tarkastuksen tuloksena oli, että nuorisossa huomattiin olevan «monta kaunista alkua», mutta samalla haastettiin yliopistosta erottamisen uhalla rehtorin puheille ne, jotka eivät olleet kutsuttuina tulleet saapuville (k. p. 18/2 ja 2/3 1681). Inspehtorien käski piispa pitää tarkkaa vaaria joka maakuntaan kuuluvasta nuorisosta, että ylioppilaat ilmoittavat sekä poislähtönsä että tulonsa rehtorille, kuuntelevat säännöllisesti määrättyjä julkisia luennoita, seuraavat yksityis-opettajain neuvoja, «niin ett'ei heillä olisi tilaisuutta velvollisuuksiansa laiminlyödä eikä harjoittaa muuta ilkeyttä» (k. p. 19/8 1674, 1/7 1689). Muutamia kuukausia myöhemmin sanoo hän lukeneensa yliopiston säännöt ja huomanneensa, että niiden määräyksiä usein rikotaan. Erittäin teroitti hän professorien mieleen, että etenkin hänen hiippakunnastansa kotoisin olevat ylioppilaat ovat pidettävät ankaran tarkastuksen alaisina ja vaati luetteloa niistä, jotka eivät hyvällä paranna tapojansa (k. p. 14/11 1689).

Samanlaisia muistutuksia antoi nuorempi Gezelius. Hänkin käski inspehtorien hoitaa tointansa «suuremmalla innolla ja ahkeruudella, kuin muutamat tähän saakka ehkä ovat osottaneet». Se ei vielä riitä, että «maakuntalaiset kahdesti tahi kolmasti vuodessa kutsutaan kokoon». Inspehtorein päätehtävä on «ottaa selville, mitä itsekukin oikeastaan toimittaa ja minkälaista elämää hän viettää» (k. p. 31/3 1693). Vähän myöhemmin keskusteltiin konsistoorissa sijaiskanslerin läsnäollessa «mitenkä inspehtorit suuremmalla ahkeruudella ja tyystemmällä tarkkuudella» voisivat velvollisuutensa täyttää. Mihinkään päätökseen ei tultu, vaan asia jätettiin «inspehtorien varovaisuuden ratkaistavaksi» (k. p. 11/10 1693). Kehoituksilla ja kilpailun herättämiselläkin koetettiin nuorisoa saada taltumaan. Inspehtorien tuli nimittäin tehdä luetteloja niistä ylioppilaista, «jotka ovat terävimmät ja luvuissaan herättävät enintä huomiota» («sig mest i studier signalera», k. p. 27/6 1705).

Maakuntain esimiesten asema ei ollut helpoimpia. Edellisestä käynee selväksi, että muistutuksia ei tarvittaessa puuttunut, ja 1600-luvun nuoriso piti siitä huolta, että moitteensyitä aina oli olemassa. Ei parhaimmallakaan tahdolla voitu kaikesti hillitä tämän-aikaisten ylioppilasten rajua vallattomuutta. Pahinta kaikesta oli se, ett'ei inspehtori saanut niskoittelevia rikollisia käsiinsä. Niinpä esim. valitti kerran konsistoorissa professori Tålpo, että muutamat hänen Turkulaisensa, jotka muuten piispa Gezeliuksen arvostelun mukaan yleensä «tavoiltaan ja tiedoiltaan ovat kaikkein sur-

keimmat» (k. p. 11/10 1693), «ovat olleet hyvin huolimattomia, eivät ole kuunnelleet mitään luentoja, eivätkä koskaan tulleet saapuville, kun hän on kutsunut maakunnan kokoon», ja pyysi sentähden, että heidät eroitettaisiin kerrassaan yliopistosta, «koska hän ei enää voi heitä maakunnassa kärsiä». Asia kumminkin päättyi siten, että kolme kelvottominta kutsuttiin konsistoorin eteen ja tällä kertaa pääsi ankaralla muistutuksella (k. p. 22/4 1705). Kun vanhimpina aikoina maakunnat eivät itse saaneet inspehtorejansa valita, ei suhde esimiesten ja nuorison kesken aina ollut kaikkein paraimpia. Viipurilaiset esim., jotka useammin kuin muiden maakuntain jäsenet näyttävät olleen esimiestensä kanssa riidassa, valittavat konsistoorille, että heidän inspehtorinsa, professori Sveder, on heitä «lyönyt ja pieksänyt, kun he ovat hänen kanssansa keskustelleet maakunnan asioista ja rahaston tilasta». Myöskin väittävät he, ett'ei inspehtori ole heitä missään suhteessa palvellut, «vaikka maakunta kuitenkin on hänelle melkoisia lahjoja antanut» (k. p. 10/5 1712).

Lähinnä inspehtoria oli kuraattori Upsalan yliopistossa ja ainakin tämän aikakauden lopulla Turussakin maakunnan luottamusmies ja johtaja. Upsalassa oli ensi aikoina usealla maakunnalla 3:kin kuraattoria, jotka keskenänsä jakoivat tehtävänsä. Myöhemmin niiden lukumäärä supistui yhdeksi. Kuraattorin velvollisuudet olivat:

1). Kutsua kokoon inspehtorin käskystä maakuntalaiset.

2). Säilyttää maakunnan rahaston toinen avain (toinen oli inspehtorin hallussa).

3). Tehdä tililaskut tuloista ja menoista ja virasta luopuessaan antaa inspehtorin ja maakunnan valitsemain luottamusmiesten tarkastaa tilikirjat.

4). Antaa muista yliopistoista saapuneiden ylioppilaiden kirjoittaa nimensä maakunnan nimikirjaan ja kehoittaa tulijoita vanhan tavan mukaan muistamaan yhteistä rahastoa jollakin lahjalla.

5). Ottaa hoitoonsa yliopistoon saapuneet uusikot, tutkia heidän ominaisuuksiansa ja antaa niistä kertomus inspehtorille.

6). Jos tarve vaatii, maksutta neuvoa uusikoita, mitenkä heidän tuli opintoja jatkaa, pitää silmällä heidän lukujansa ja vakavasti kehoittaa heitä ahkerasti kuuntelemaan julkisia luennoita, ja myöskin ottamaan osaa yksityisiin tieteellisiin harjoituksiin.

7). Pitää huolta siitä, ett'ei kukaan vanhempi maakuntalainen rasita

uusikoita, vaadi heiltä rahallisia lahjoja tahi kestejä, sekä ett'ei yksikään toveri, joka ei vähintäin kahden vuoden aikana itse ole vakavasti ja nuhteettomasti käyttäytynyt, ryhdy nuorten elämäntapoja parantamaan.

8). Nuhdella ensin yleisen rauhan häiritsijöitä, ja jos ei siitä ole apua, viedä heidät inspehtorin tahi yliopiston rehtorin tutkittaviksi.

7). Ilmoittaa viimeksi mainitun rangaistavaksi nekin, jotka julkisesti pitävät pahaa elämätä kaupungin kaduilla tahi torilla, eli muuten käyttäytyvät sopimattomalla tavalla.

Kuraattorin tehtävät eivät yleensä olleet helpot täyttää. Vaikein niistä oli epäilemättä uusikkojen hoitaminen ja puolustaminen vanhempien maakuntatoverien vallattomuutta vastaan. Tuonnempana saadaan nähdä, että väärinkäytökset Turunkin yliopistossa olivat tässä suhteessa niin suunnattomat, että nuoret ylioppilaat suojelusta tarvitsivat ja että sillä henkilöllä, joka tahtoi pitää sorrettujen puolta, täytyi olla sekä kestävyyttä että kykyä. Ensi aikoina ei kuraattori saanut mitään palkkaa ja myöhemminkin lienee hänen vaivojensa aineellinen korvaus ollut jotensakin vähäpätöinen.

Edellä oleva esitys kuraattorien velvollisuuksista ja asemasta on otettu Upsalan maakunta-oloista, koska emme ole tavanneet meidän yliopistoa koskevissa lähteissä mitään täydellisempää kertomusta näistä asioista. Satunnaiset kirjaanpanot kumminkin näyttävät todistavan, että meilläkin olot tässä suhteessa olivat jotensakin samanlaiset. Itse kuraattorin nimeä ei yliopiston ensi vuosikymmenillä ensinkään käytetä, vaan sen sijaan puhutaan toisinaan «maakuntain vanhemmista» («Seniores Nationum»). Kun tämä nimitys annetaan määrätylle henkilölle («som senior är öfver Satacundensium nationem», k. p. $^{17}/_{11}$ 1680, $^{1}/_{7}$ 1689), niin lienee jotensakin varma, että sillä tarkoitetaan kuraattoria. Myöskin olivat, tilapäisistä kirjaanpanoista päättäen, näiden «vanhempain» tehtävät samaa laatua, kuin ennen kerrotut kuraattorin. Niin tuli heidän konsistoorin puolesta kutsua maakuntalaiset kokoon ja varoittaa heitä, jos he olivat antaneet muistutuksiin aihetta (k. p. $^{8}/_{10}$ 1680), antaa konsistoorille vaadittaessa tietoja ylioppilasten yksityisestä elämästä, siveellisyydestä, lukujen edistymisestä y. m. (k. p. $^{17}/_{11}$ 1680), inspehtoreille tehdä tili rahaston tilasta (k. p. $^{1}/_{7}$ 1689). Kuraattori-nimen olemme tavanneet ensikerran v. 1691. Silloin käsketään inspehtorien tarkastaa, ett'ei kaupunkiin tulleiden uusikkojen tarvitse antaa mitään kuraattorille siitä, että «nämät heitä johtavat» (k. p. $^{7}/_{10}$ 1691).

Kuraattorin toimi uskottiin 1600-luvulla ainakin Lundin yliopistossa vanhimmalle maakunnan jäsenelle. Turussa käytetty «senior»-nimitys todistaa jo, että samoin oli meidänkin yliopistossamme laita. Tämän perustuksen mukaan ei toimi aina sattunut sopivimman henkilön hoidettavaksi. Sitä todistaa m. m. se rettelö, johonka Viipurilainen maakunta v. 1708 joutui kuraattorinsa, kandidaatti Samuel Dycanderin kanssa. Kun tästä riidasta myöskin käy selväksi, minkä perustuksen mukaan kuraattorit yleensä yliopiston ensi aikoina asetettiin, ja mitenkä olot vähitellen tässäkin suhteessa kehittyivät paremmalle kannalle, otamme tähän mainitun rettelön pääpiirteet.

Puheen-alaisen maakunnan jäsenet jättivät nimittäin konsistooriin valituskirjan, jossa he ilmoittivat, ett'ei heidän kuraattorinsa «oikein menettele, niinkuin kuraattorin, kelvollisen ylioppilaan ja kandidaatin sopii, hän kun on aikaansaanut maakunnassa suurta häiriötä, ei ole harrastanut osakunnan parasta, mutta päinvastoin sen vahinkoa ja omaa etuansa. Paitse sitä on hän olut-kapakoissa ja pilkkaajain-istuimilla («på öl- och sölbänkar») pitänyt maanmiehiänsä kielellä ja pahasti heitä parjannut, saattanut maakunnan pahaan maineesen kelvottomalla käytöksellään niissä juomaseuroissa, joita hän roistoväen kanssa tavallisesti panee toimeen». Myöskin valittavat maakuntalaiset, ett'ei kuraattori ohjaa ketään luvuissa, ja pyytävät, että hän «mädänneenä maakunnan jäsenenä» («putridum membrum nationis») ajettaisiin pois yliopistosta.

Asiain näin ollen olikin jo inspehtori maakuntalaisten pyynnöstä määrännyt erään Franzenin kuraattoriksi, «koska Dycanderia ei siihen toimeen voitu käyttää, hän kun silläkin kertaa oli tullut saapuville aivan juovuksissa». Siitä huolimatta oli kuitenkin Dycander ryhtynyt uusia jäseniä vastaan-ottamaan. Dycander tekee kaikki tyhjäksi ja arvelee, «ett'ei häntä sentähden tarvitse pitää minään patajuoppona, vaikka hän kerran tahi kaksi onkin pitänyt vähän lystikkäämpää elämätä».

Kun Dycanderille huomautettiin, että kuraattorin virka on «siirtyväinen toimi» («munus ambulatorium»), ja että hänen siitä syystä olisi heitettävä se toisen hoidettavaksi, väitti hän, että heidän maakunnassansa ei asianlaita ole ollut semmoinen. Ainoastaan silloin, kun vanhin jäsen on ollut poissa, on iältään häntä lähin maakuntalainen kuraattorin tehtävät hoitanut. Kun hän jo on 2 vuotta tässä toimessa ollut, olisi hän jo itsekin kernas siitä eroamaan, joll'ei tällainen virasta luopuminen tuottaisi hä-

nelle häpeätä. Asiasta sovittiin ensin jollakin tavalla. Kun sitä myöhemmin konsistoorissa käsiteltiin, valtuutettiin Dycander olemaan kuraattorina, niin kauan kuin hän yliopistossa tulee olemaan, koska hänen «edeltäjänsäkin ovat olleet maakunnan alituisia kuraattoreja («perpetui curatores») ja hän kenenkään muistuttamatta on heidän oikeuteensa astunut ja jo muutamia vuosia ollut sen nautinnossa». Viipurilaisten törkeistä syytöksistä huolimatta julistettiin, ett'ei «hän millään tavalla ole oikeuttansa eikä siitä tulevata etuansa menettänyt», että «hänestä voi olla maakunnalla sama hyöty, kuin jostain toisesta henkilöstä, niinkuin hän myöskin on säästämättä käyttänyt ahkeruuttansa nuorempien ohjaamiseen». Vastaisuuden varaksi säädettiin, että Dycanderin jälkeen «on tässä asiassa muutos tapahtuva siihen suuntaan, kuin muissa yliopistoissa on tavallista» (k. p. $^{2}/_{5}$, $^{4}/_{6}$, $^{22}/_{6}$ 1708).

Selvyyden vuoksi täytyy meidän taaskin turvautua Upsalan maakuntaoloihin, koska emme ole vanhemmilta ajoilta saaneet kokoon riittävää aineistoa näiden yhdistysten jäsenten jaosta ja suhteesta toisiinsa. Maakuntalaiset jakautuivat kolmeen osaan: seniorit (vanhemmat), juniorit (nuoremmat) ja novitsiot (uusikot). Seniorit, luvultaan 10 eli yhdistyksen suuruuden mukaan harvalukuisemmat, olivat maakunnan vanhimpia ja etevimpiä jäseniä, semmoisia, jotka tietojensa ja käytöksensä puolesta pystyivät nuorempain toverien esikuvaksi. He olivat tärkeissä asioissa kuraattorin apumiehinä ja näyttävät yleensä sekä konsistoorissa että muuallakin edustaneen maakunnan virallista esiytymistä. Kunniastaan olivat he hyvin arat ja mitään seurustelua heidän ja enemmän palvelijan kuin toverin asemassa olevain nuorempien jäsenten kesken ei tullut kysymykseenkään. Maakuntien yksityisväittäjäisissä olivat he toimivina henkilöinä ja ohjailivat muutenkin nuorempain jäsenten lukupuuhia.

Juniorit olivat maakunnan «varsinaista ydinväkeä, joka luki, joi olutta, tappeli ja kiusasi novitsioita». Maakunnan sisällisessä elämässä heillä kumminkaan ei ollut sanottavaa tehtävää. Toisinaan vaativat he senioreja tekemään tiliä rahaston tilasta ja koittivat muutenkin heikontaa sitä hallitsevaa asemaa, jonka viimeksi mainitut olivat itsellensä ottaneet. Vanhan maakunta-yhdistyksen henki oli kumminkin niin ylimyksellinen, että toisinaan täytyi juniorienkin taipua osottamaan senioreille sitä palvelusta, joka oikeastaan oli novitsioin tehtävä. Se tapahtui kuitenkin ainoastaan silloin, kun viimeksimainittuja ei sattunut olemaan läsnä.

Kolmas luokka eli novitsiot olivat vanhan ylioppilas-elämän marttyy-

rejä. Heidän tuli, päästäksensä täysi-oikeudellisina tovereina «vapaiden ylioppilasten» joukkoon, kestää tavallisesti kahden lukukauden koetus-aika, jota asianhaarain mukaan voitiin pidentää tahi lyhentää. Tämän niin sanotun «pennaaliajan» kuluessa olivat he jonkunlaisessa orjuuden tilassa. Paitse hyvä käytös, nöyryys, kuuliaisuus, jumalanpelko ja tieteelliset harrastukset oli heidän velvollisuuksiansa sekin, ett'eivät he saaneet käyttää loistavia pukuja. Julkisilla luennoilla, yhteisessä jumalanpalveluksessa, yliopiston väittäjäisissä tuli heidän ahkerasti käydä, mutta sekä kirkossa että oppisaleissa pysytellä syrjäisimmissä paikoissa. Paraimmat istuimet on heidän heitettävä vanhempain ja etevämpäin käytettäviksi. Kaikkinaisia huonoja seuroja, ravintola-elämätä y. m. tulee heidän karttaa. Paitse näitä määräyksiä, joidenka täyttäminen jokaiselle nuorelle ylioppilaalle lienee jotensakin terveellinen, vaadittiin novitsioilta vielä, että heidän tuli ahkerasti käydä kuraattorin ja vanhempain maakuntalaisten luona, osottaa heille palvelusta ja nurkumatta totella heidän käskyjänsä. Kun maakunta kutsuttiin kokoon, täytyi novitsioin käydä ilmoittamassa asia vanhemmille jäsenille, samoin tuli heidän jakaa väitöskirjat, sekä muut ilmoitukset maakuntalaisten kesken. Jos he osottivat vähintäkään niskoittelemista, rangaistiin heitä, haukkumisia ja lukemattomia iskuja lukuun-ottamatta, rahasakoillakin.

Pennalismilla oli oikeastaan hyvä tarkoitus, vaikka siitä väärinkäytösten tähden ei ajan oloon voinut lähteä muuta kuin epäjärjestystä ja sortoa. Tähän aikaan sattui ylioppilas-elämä yleensä paljoa varemmin, kuin nykyjään. Tavatonta ei ollut, että pojat päästyänsä puoliväliin toiselle kymmenelle ja toisinaan vielä nuorempinakin, olivat jo yliopistossa lukujansa jatkamassa. Jos he heti olisivat päässeet nauttimaan kaikkia «vapaan ylioppilaan» sekä laillisia että itseottamia oikeuksia, niin olisivat seuraukset siitäkin luonnollisista syistä saattaneet tulla hyvinkin arveluttaviksi. Jonkunlainen pakon- ja tarkastuksen-alaisuus oli sentähden nuorelle ylioppilaalle ensi vuosina terveellinen ja välttämätönkin. Mutta kun jokainen vanhempi toveri piti luonnollisena oikeutenansa kohdella novitsioita millä tavalla tahansa ja kun opiskelevan nuorison yleinen sivistys vielä tähän aikaan ei aina voinut pitää kurissa inhoittavintakaan raakuutta, meni tämä nuorten toverien kohteleminen useinkin suunnattomiin, ja ne rahallisetkin kustannukset, joilla uusikkojen täytyi vanhempien ylioppilasten vaatimuksia tyydyttää olivat toisinaan hyvinkin tuntuvia.

Pennaaliaika alkoi depositsioonin[1]) jälkeen taikka myöhemmin, jos ei ylioppilaaksi päässyt heti tutkintonsa suoritettua jäänyt yliopistokaupunkiin, ja sen ensimmäisenä ilmaumana voidaan pitää niin sanottuja «sarvijaiskemuja» («cornutaria», «cornutöl»), joidenka pitämistä vanhat ylioppilaat vaativat sarvensa heittäneiltä uusikoilta. Depositsioonin aikana oli vanhemmilla tovereilla tapana asettua vartoomaan etuhuoneeseen, kunnes uusikot olivat sarvistansa päässeet. Kun he sitten tulivat depositsioonihuoneesta, hyökkäsivät he heti ovella nuorten kimppuun, pieksivät heitä sekä yliopiston porstuassa että kartanolla aina veriin saakka (k. p. $^{12}/_{3}$, $^{19}/_{3}$ 1645). Se löylyytys, joka tässä heti tuli nuorten osaksi, lienee vaan ollut havainnollisesti annettu muistutus, että kemut nyt oli pantava toimeen. Sarvijaiskemut eivät olleet ainoat, jotka nuorten tuli vanhoille pitää. Ensimmäisen pennaali-lukukauden kuluttua vaadittiin toiset kestit, ja kun rasittava alennuksen-aika kaikkine vaivoineen vihdoinkin oli loppuun kulunut, vietettiin vapautusjuhla eli n. s. absolutsiooni. Siinä taas juotiin novitsion kustannuksella ja kun tämä tilaisuus oli viimeinen, jossa uusikot esiytyivät vanhempia tovereitansa halvempina, käytettiin sitä usein hyväksi siten, että vieraat antoivat isännille kelpo selkäsaunan jonkunlaiseksi muistutukseksi siitä, että heidän vast'edeskin tuli tietää, mitä heidän rauhaansa sopii. Kun sen lisäksi vanhemmat toverit aivan mielivaltaisesti sekautuivat nuorten taloudenhoitoon, ottivat houkuttelemalla ja suoranaisella väkivallallakin haltuunsa uusikkojen vaatteet ja muun kaluksi käyvän omaisuuden, pieksivät ja haukkuivat heitä missä vaan vähänkään tilaisuutta tarjoutui, olivat kaupunkiin saapuneet uusikot usein huutavassa hädässä ja virastojen täytyi panna kaikki voimansa liikkeelle, ennenkuin tämä epäkohta saatiin poistetuksi.

Konsistoori näyttää arvanneen, että pennalismi ja siitä seuraavat rikokset tulisivat saamaan paljon epäjärjestystä ja rauhattomuutta aikaan.

[1]) Depositsiooniksi kutsuttiin niitä omituisia kuvannollisia juhlamenoja, joidenka alaiseksi jokaisen „teinin" eli koulupojan täytyi 1600-luvulla antautua, päästäksensä ylioppilaaksi. Se oli virallinen toimitus, jonka piti tapahtua filosofisen tiedekunnan dekaanuksen läsnäollessa. Depositsioonissa puettiin ylioppilaaksi pyrkijä kummalliseen pukuun, muun muassa pantiin hänelle sarvet päähän muka osottamaan sitä raakuutta, josta hänen yliopistollisen opinkäyntinsä kautta tuli vapautua. Juhlamenojen ohjaaja eli n. s. depositori teki hänelle kaikenlaisia kummallisia temppuja, iski m. m. pitkällä sauvalla, jonka päähän oli kiinnitetty pieni kirves, sarvet pois. Siitä nimitys sarvijaiskemut („Cornutaria").

Siitä syystä ryhdyttiinkin hyvissä ajoin tarpeellisiin varukeinoihin. Jo ennen yliopiston vihkijäisiä kiellettiin nimittäin uusikkoja suorittamasta mitään tarpeettomia kustannuksia, joidenka joukossa mainittiin sarvijaiskemut, «pennaalikestit» y. m. Tästä tuli rehtorin lähestyvässä avausjuhlassa julkisesti puhua, jotta jokainen tietäisi, mitä yliopiston säännöt häneltä vaativat (k. p. $^{19}/_{6}$ 1640). Heti kun yliopisto oli toimensa aloittanut, saivat opettajat tässä suhteessa tehdyistä rikoksista syytä kiellon uudistamiseen. Julkisesti päätettiin jo samana vuonna ilmoittaa ylioppilaille, että he ovat juomatta eivätkä vaadi uusikoilta «sellaisia kohtuuttomia kemuja». Päätös pantiin toimeen sekä joululuvan edellä että jälkeen (k. p. $^{12}/_{12}$ 1640). Muutamia vuosia myöhemmin valittaa taas rehtori, että vanhemmat ylioppilaat vaativat novitsioilta sarvijaiskemuja ja pakoittavat heitä siten tekemään tarpeettomia kustannuksia. «Toistamiseen puolen eli kokonaisen vuoden kuluttua täytyy novitsiain taas pitää vapautuskestit. Niissä on tapana panna toimeen uusikkojen kanssa kummallisia menoja, jotka kaikki tarkoittavat sitä, että sen, joka nyt tehdään varsinaiseksi ylioppilaaksi, täytyy juottaa muita mieltämäärin. Tämän kautta tulee moni ärsytetyksi, peloitetuksi, pahoin pidellyksi ja lopulta perin köyhäksi» (k. p. $^{29}/_{5}$ 1644). Kaikki ne, jotka pitävät sarvijais- tahi absolutsioonikemuja, vaativat uusikoita niitä toimeenpanemaan tahi ovat tällaisissa kesteissä läsnä, tuomitaan maksamaan yliopistolle $^{1}/_{2}$ taaleria (k. p. $^{6}/_{11}$ 1644). Nuorten toverien rahoihinkin pyrkivät vanhemmat osallisiksi ja sekautuivat muutenkin heidän asioihinsa liian paljon. Tällaisiin rikoksiin syylliset kutsuttiin konsistoorin tutkittaviksi (k. p. $^{18}/_{3}$ 1646), julkisilla kielloilla koetettiin taaskin saada asiat paremmalle kannalle (k. p. $^{17}/_{6}$ 1646, $^{9}/_{11}$ 1653), rikolliset tuomitaan yhden taalerin sakkoihin (k. p. $^{1}/_{10}$ 1662).

Konsistoorin alituiset kiellot eivät kumminkaan näy sanottavia vaikuttaneen. Novitsioin kohtelu ei entisestänsä parantunut. Sarvijais- ja absolutsioonikemuja vaan vietettiin «suurella voimalla ja väellä», toisinaan oli niissä läsnä 30—40 henkeä (k. p. $^{19}/_{4}$ 1654, $^{9}/_{7}$ 1659) ja kun parin kolmen novitsian tuli tyydyttää tämmöisen joukon vaatimukset, tulivat nämät juhlat asian-omaisille jotensakin kalliiksi. Korvapuusteja antamalla pakoitti esim. 9 Närikkäläistä erään uusikon tällaiset kemut panemaan toimeen. Kesteissä juotiin ensimmäisenä iltana 20 kannua olutta, toisena päivänä jatkettiin juhlaa ja silloin kului 10—12 kannua samaa ainetta. Isännän täytyi voidaksensa «maksaa viulut» myydä paitansa ja kaiken muun omai-

suutensa (k. p. 25/4 1646). Eräissä Länsi-Suomalaisten kemuissa sai yksi nuori toveri 7 korvapuustia ja muuten kohdeltiin häntä sillä tavalla, että hän saattoi konsistoorissa näyttää päästänsä revittyjä tukan kappaleita ja hijansa, «joka oli ylt'yleensä verissä» (k. p. 29/3 1664). Eräs nuori Viipurilainen valittaa, että hänen sarvijaiskemuissansa särjettiin 2 tusinaa laseja ja 4 tusinaa piippuja. Itse sanoo hän saaneensa iskuja ja korvapuusteja niin runsaasti, «ett'ei hän vasemmalla korvallansa voi kuulla mitään» (k. p. 4/4 1679). Saman maakunnan jäsenet löivät kerran erästä nuorta toveriansa veitsellä sormille (k. p. 27/4 1681) ja pakottivat toisen syömään lasia ja talia (k. p. 3/11 1682).

Mainitut esimerkit, joita voisi luetella melkein kuinka paljon tahansa, jo osottanevat, että yliopiston nuorimmat jäsenet tarvitsivat virastojen apua, voidaksensa vähänkään pitää puoliansa. Rehtorin ja konsistoorin toimenpiteistä on jo puhuttu. Yksi julistus toisensa perästä naulattiin yliopiston ilmoitustaululle koko vuosisadan kuluessa, sarvijais- ja absolutsioonikemujen sekä pitäjille että muuten niissä osallisina olleille määrättiin ankarat rangaistukset (k. p. 27/4, 25/6 1681), mutta huonolla menestyksellä. Maakuntain inspehtoreja koetettiin tietysti myöskin käyttää apumiehinä (k. p. 8/10 1670). Yliopiston sijaiskansleri vanhempi Gezeliuskin kävi asiaan käsiksi. Hänkin kehoitti, «että ne rasitukset, joita ylioppilaat vaativat novitsioilta, asian-omaisesti lakkautettaisiin, koska vasta tulleet siten vedetään pois luvuistansa ja jo heti alussa vierautuvat kirjasta, ett'ei heillä sitten enää ole minkäänlaista halua siihen». Asiain näin ollen monikin 9, 10 vuotta yliopistossa opintoja harjoittanut on hyvin heikkoja tietoja papiksi vihittäessä osottanut (k. p. 27/6 1683).

Pennalismista ja sen väärinkäytöksistä tehdyt alituiset valitukset ja yleisten tapojen hienontuminen vaikuttivat sen, että koko tämä tapa, samoin kuin depositsioonikin, vihdoin lakkautettiin. Se tapahtui Kaarle XI:n 15/11 1691 antamalla kirjeellä. Siinä sanotaan, että koska depositsioonimenojen ja pennalismin on huomattu valtakunnan yliopistossa saavan monenkaltaista epäjärjestystä ja sopimattomuutta aikaan, tuottavan paljon haittaa ja vaivaa, vaikka koetettaisiinkin käyttää kaikkea sitä kohtuutta, joka säännöissä on määrätty, niin lakkautetaan, poistetaan ja kielletään, samoin kuin ennen ulkomaan etevissä yliopistoissa on tapahtunut, nyt Ruotsin, Suomen ja Liivinmaan akatemioista depositsiooni- ja pennaalilaitos. Ei yhdenkään novitsion, olkoon hän mitä säätyä tahi varallisuudentilaa tahansa,

tarvitse depositsioonin ja pennalismin alaiseksi antautua, älköönkä kukaan uskaltako kehoittaa, eli moittimalla tahi pakoittamalla saattaa uusikoita siihen. Novitsian on, suoritettuansa tutkinnon dekaanuksen luona, tehtävä ylioppilasvala, rehtorin tulee sitten sääntöjen mukaan kirjoittaa hänen nimensä nimikirjaan. Heti sen jälkeen saa hän käyttää hyväksensä kaikkia niitä opintoja ja harjoituksia sekä nauttia niitä etuoikeuksia, joita yliopistossa on tarjona, «niin ett'ei mitään kummallisia ja tähän saakka tavallisia absolutsioonimenoja pidetä tarpeellisina, vielä vähemmän sallitaan mitään kemuja ja juomakestejä».

Kun yliopiston kansleri De la Gardie lähetti konsistoorille kopian mainitusta kirjeestä, ilmoitti hän, että puheen-alainen määräys on pantava toimeen v. 1692:n alusta, niin ett'ei ketään enää ensi Uudenvuoden jälkeen lasketa depositsioonin alaiseksi, kutsuta pennaaliksi tahi pidetä sellaisena, «vielä vähemmin tarvitsee kenenkään puvussansa osottaa jotakin eroavaisuutta vanhemmista ylioppilaista, heidän luonansa käydä ja pennaalina heitä palvella, vaan nuorempain tulee saada kaikin puolin nauttia ja käyttää hyödyksensä samoja oikeuksia ja yhtäläistä vapautta, kuin vanhemmilla on». (kansl. kirje $^{15}/_{12}$ 1691).

Huolimatta siitä että ennen kerrottu kuninkaallinen asetus ja kanslerin samaa asiaa koskeva kirje julkiluettiin yliopistossa koko opiskelevan nuorison kuullen (k. p. $^{14}/_{3}$ 1692), ei pennalismi sittenkään heti lakannut. Se oli niin juurtunut sekä opettajain että oppilasten katsantotapaan, ett'ei sitä ulkonaisella mahtisanalla yht'äkkiä saatu poistetuksi. Yhä näkyy vaikka tosin entistä harvemmin valituksia, että nuorten toverien täytyi kiellettyjä kemuja pitää. Eräs nuori ylioppilas sanoo käyttäneensä 12 kuparitaaleria tämmöistä tarkoitusta varten (k. p. $^{22}/_{8}$ 1701). Inspehtoritkaan eivät tässä asiassa olleet aivan tarkkoja. Ei kenenkään arveltu voivan estää sitä, jos novitsiot «hyvästä tahdostansa» jotakin vanhemmille tarjoavat (k. p. $^{2}/_{5}$ 1708). Tämä tarjoaminen saattoi kumminkin riippua toverien pakoituksista.

Vasta seuraavalla aikakaudella on vanha pennalismi ylioppilas-elämästä poissa. Sekin hävisi Ison-vihan pauhinaan. Vanhat nimet ovat vielä koko 1700-luvulla käytännössä, mutta niiden merkitys on entisestänsä muuttunut.

Edellisestä käynee selväksi, että maakunta-olot vanhimpina aikoina olivat yleensä hyvin ylimyksellisiä. Säätyeroitus, jos sitä sanaa sopii käyttää, on hyvin jyrkkä. Ainoastaan herroilla, s. o. senioreilla, on osakun-

nan asioissa sananvaltaa. Nuoremmat ovat heihin käskyn-alaisen suhteessa. Novitsioin asia on vaieta ja totella. «Heillä on vaan velvollisuuksia, mutta mitään oikeuksia ei».

Kullakin maakunnalla oli oma rahastonsa, joka Turussa oli melkein yhtä vanha kuin itse nämä yhdistykset. Jo 1649 keskusteltiin konsistoorissa, tuleeko nuorten ylioppilasten antaa mitään «kansakunnan rahastoon köyhäin ylioppilasten hyödyksi» (k. p. $^{10}/_{9}$ 1649). Sillä kertaa ei tultu mihinkään päätökseen. Maakuntalaisia kehoitetaan rahastoja perustamaan (k. p. $^{13}/_{10}$ 1652) ja inspehtorein käsketään yleisessä kokouksessa kuulustella ylioppilasten mielipidettä, kuinka paljon kunkin yliopistoon tulijan on rahastoon maksettava (k. p. $^{16}/_{11}$ 1653). Vähän myöhemmin otettiin taas puheeksi «ylioppilasten rahasto, jonka jokainen maakunta ja muutamat pienemmät yhteisesti tahtovat saada toimeen». Päätökseksi jäi, «ett'ei määrätä mitään varmaa summaa, joka kunkin tulee antaa, vaan kun joku novitsio tulee, neuvottelevat inspehtori ja vanhemmat hänen varallisuudestansa ja päättävät, kuinka paljon hän sen mukaan antaa siihen tarkoitukseen». Ketään ei saa pakoittaa, vaan kehoittaa hyvällä maksun suorittamiseen (k. p. $^{7}/_{12}$ 1653). Paitse uusien jäsenten suorittamilla maksuilla, joista oli paras tulolähde, kartutettiin rahaston varoja myöskin yksityisillä lahjoilla. Tavaksi tuli, että ne maakuntalaiset, jotka onnellisesti pitemmän matkan suoritettuansa yliopistoon saapuivat, jonkun korkeamman akatemiallisen opin-arvon saavuttivat, hyväpalkkaiseen opettajantoimeen pääsivät tahi yliopistosta erosivat, lahjoittivat yhteiseen rahastoon jonkun summan.

Näiden rahastojen tarkoituksena oli oikeastaan auttaa maakuntalaisia, varsinkin köyhiä ja sairaita. Siitä oli myöskin suoritettava varattomain kuolleiden toverien kunnialliseen hautaukseen menevät kustannukset. Maakuntalaiset olivat, suuren tarpeen sattuessa, oikeutetut saamaan lainoja rahastosta lyhemmäksi ajaksi semmoista panttia vastaan, joka arvoltansa oli lainattua summaa kaksi vertaa suurempi. Jos ei pantiksi jätettyjä kirjoja tahi muita kapineita määrätyn ajan kuluessa lunastettu, niin ne myytiin rahaston hyväksi (k. p. $^{16}/_{7}$, $^{22}/_{9}$ 1691, $^{3}/_{1}$ 1694). Paitse näihin luvallisiin tarpeisiin on epäilemättä meilläkin, samoin kun Upsalan maakunnissa, rahaston varoja käytetty toisiinkin tarkoituksiin, jotka eivät aina olleet niin kiitettäviä. Lukuun-ottamatta kunniapalkkioita, joita ainakin seuraavalla vuosisadalla tuon-tuostakin ostettiin rahastonkin varoilla inspehtorille, oli tavallista, että kassan kustannuksella vietettiin yhteisiä kemuja. Nämät juhlat

edustavat maakunta-elämän iloista puolta ja varoja niihin käytettiin asiaksi asti. Kirjaan on pantu, että Upsalassa vähintäin yhdeksän kymmenettä osaa yhteisiä varoja meni tähän tarkoitukseen. Valitettavasti ovat Turun maakuntain vanhat tilikirjat, joissa varmaankin olisi paraimmat ja kuvaavimmat tiedot vanhimpien maakuntain sisällisestä elämästä saatavina, joutuneet hukkaan. Yksityisistä kirjaanpanoista kumminkin näkee sen verran, että rahaston hoito ei aina ole vastannut esimiesten toiveita. Inspehtorien käsketään pitää asiaa silmällä, «ett'ei siinä mitään väärinkäytöstä tapahtuisi» (k. p. $^{22}/_{6}$ 1680). Muutenkin näyttävät maakuntarahastot ainakin tämän aikakauden lopulla olleen konsistoorin ylitarkastuksen alaisina. Viipurilaiset esim. pyysivät saadaksensa käyttää «avuksensa» ne varat, jotka maakunnan rahastossa olivat. Konsistoori arveli, että «rahastoa ei voida tyhjentää» ja jätti asian inspehtorin päätettäväksi. Hän saisi antaa köyhimmille apua, «jos vaan rahasto saattaa sitä sietää» (k. p. $^{5}/_{9}$ 1710).

Maakunta-yhdistysten elämä ja vaikutus näyttää ensi aikoina riippuneen kerrassaan inspehtorin mielivallasta ja toimeliaisuudesta. Kokouksia pidettiin ainoastaan inspehtorin käskystä ja alussa vaan joku kerta lukukaudessa. Myöhemmin kun jäsenten lukumäärä karttui, kasvoi myöskin maakuntain itsenäisyys. Omantakeista toimintaa alkaa tulla näkyviin virastojen kielloista huolimatta, ja jo ennen Ison-vihan aikoja ovat maakunnat kehittyneet voimallisiksi ylioppilas-yhdistyksiksi, jotka toisinaan niinkin tärkeässä asiassa, kuin inspehtorin asettamisen johdosta, uskaltavat ryhtyä suoranaiseen vastarintaan opettajain ja sijaiskanslerinkin päätöksiä vastaan, hakevat yliopiston korkeimmalta hallitusmieheltä oikeutta ja monen rettelön jälkeen vihdoin pääsevät voitolle.

A. H. S.

Eräs lausunto kansanopistokysymyksessä.

J. Päivärinta, Kansanopistosta ja sen perustamisesta Suomeen. Mikkelissä 1889. 163 siv. pientä 8:oa.

Kansanopistokysymys ei ole Suomessa enää aivan uusi, sillä parinkymmenen vuoden ajalla on siitä silloin tällöin julkisuudessakin keskusteltu. Näyttääpä siltä kuin kysymys sentään vasta nyt alkaisi oikein päästä kuorestansa. Varsinkin on aivan viime aikoina monella taholla ilmestynyt entistä elävämpää ja varmempaa kansanopistoharrastusta. Useat sanomalehdet ovat asiaa selittäneet lukijoillensa, yksityisiä asianharrastajoita on käynyt Skandinavian maissa tutkimassa sikäläisiä kansanopistoita, ylioppilasosakunnissa on asiasta keskusteltu ja pohjalainen osakunta on päättänyt panna toimeen rahankeräyksen sen hyväksi, kansanvalistusseuran asettama valiokunta on tehnyt ehdotuksia kansanopiston perustamisesta Suomeen y. m. Tärkein on tietysti se käytännöllinen toteutus, jonka neiti Sofia Hagman on saanut aikaan Kangasalan opiston perustamisella. Sillä vaikka tämä opisto vielä onkin oikeastaan käsityökoulu, voi se tulla hyvinkin tärkeäksi kansanopistojemme kehittymisvaiheissa.

Epäilijä voisi varmaan vielä näistä kaikista merkeistä huolimatta kysyä, ovatko olot meillä siksi kehittyneet, että oikea kansanopisto voi päästä eloon? Tähän onkin vaikea vastata ja parasta lienee odottaa, mitä esim. rahankeräykset siinä suhteessa opettavat. Mutta oli miten oli, sangen kiitettävää on, että tätä tärkeää kansanvalistuksen asiaa vireillä pidetään ja tehdään kansalle tutuksi. Sillä sen menestyminen on kuitenkin yksinomaan siinä, että se syöpyy syvälle kansan mieleen ja pääsee siellä suosioon.

Lehtori J. Päivärinnan yllämainittu kirjanen ansaitsee siis jo ilmestymisensäkin kautta huomiota. Tekijä on sitä paitsi kansanvalistusseuran kansanopistovaliokunnan jäsen ja on päälle päätteeksi onnistunut suuntaamaan valiokunnan enemmistön mielipiteet kirjassansa esittämiin suuntiin, jonka kautta hänen teoksensa on saanut vielä suuremman merkityksen.

Niinkuin kirjan nimikin osottaa, on siinä kaksi pääosaa, nim. esitys «kansanopistosta» s. o. kuvaus kansanopistoista Skandinavian maissa ja mietteitä kansanopiston perustamisesta Suomeen.

Aineeseen johtuessansa on tekijä ottanut puheeksi sivistyksen yleensä ja varsinkin Suomen sivistysolot. Tätä johdantoa huomautamme ainoastaan sen vuoksi, että tekijän yleinen kanta jo siinä tulee selvästi ilmi. Hän on nimittäin läpiläpeensä perin kansallinen. Niin avoimin silmin kuin tekijä kuvaa kristinuskon tuontia Suomeen ja sen vaikutuksia kansan henkiseen tilaan, eivät ole kaikki historioitsijammekaan voineet tätä tapausta arvostella. «Väkivallalla, omaatuntoa kysymättä, lausuu hra P., sorrettiin vanha mieli ja vanhat tavat salojen synkkään yksinäisyyteen. Ja sill'aikaa kun isiltä peritty, nyt vääräksi tuomittu katsantokanta vähitellen vuoti ulos kansan sydämestä ja elämästä, jäi uusi sivistys maan syrjimmällä rannalla pitämään omaa virallista menoansa erillään kansasta. Siten tyhjentyi tyhjentymistänsä tämän sisällinen henkivarasto ja ainoastaan pintapuolisina muodon kohtina loi sill'aikainen eurooppalainen sivistys leimansa oloihimme.»

Mutta hra P:n kannassa on toinenkin puoli. Mainittujen valistuneitten lauseitten rinnalla on vaikea käsittää sitä kiihkoa, jolla hän arvostelee nykyaikaisia oloja. Arvatenkin sanoo hän tätä kantaansa kristilliseksi, eikä siitä liene hyvä antautua hänen kanssansa väittelemään. Parhaiten kokoon puristettuna on tämä sekamelska sivv. 18—20, joista lukija siis huomaa mitä tarkoitamme.

Skandinavian maiden kansanopistoista annetun esityksen johdosta sanoo tekijä esipuheessansa, ett'ei hän «syrjäisessä maaseudussa ollut tilaisuudessa käytettäväksensä saamaan uusimpia tiedonantoja, joten mahdollisesti siis tilastollisia muutoksia on monessa kohden tapahtunut sen jälestä, kun käyttämäni lähteet on julkaistu». Ikävä todella, ett'ei rautatie joutunut Mikkeliin vuotta ennen, jotta tekijä olisi paremmin ehtinyt aikansa tasalle kansanopistokirjallisuuden alalla, koska ei postilaitos näytä riittävän lennättämään noita suurimmaksi osaksi vähäisiä kirjasia niin kauvas sydänmaahan! Numerojen vanhuutta emme tässä yksinomaan paheksu, vaikka tietysti olisi ollut suotava, että uusimmat tiedot ulottuisivat edes tälle vuosikymmenelle. Tekijä on esim. Tanskan kansanopistoja koskevain tietojen lähteenä käyttänyt prof. Leinbergin v. 1868 pitämää esitelmää! Vaikka näkyykin lukeneen ja käyttäneen niitä kirjeitä, joita U. S:ssa on ollut eräältä Tanskan kansanopistoissa oleskelleelta suomalaiselta, ei hän tietysti niiden avulla ole voinut mitenkään esittää sitä kokemusta, mihin Skandinaviassa on tultu kansanopistoista ja sitä taistelua, jota siellä on niistä käyty pitkin matkaa. Tämä puute on meistä sitä suurempana pidettävä,

koska luulemme, että tosiasioihin perustuva kokemus olisi paras ase niitä vastaan, joita kansanopistolaitos syystä tahi toisesta epäillyttää. Vastustajoita tulee epäilemättä olemaan täällä niinkuin muuallakin, vaikka ne vielä ovatkin pysyneet ainakin julkisuudessa ääneti. Erittäin köyhä ja vaillinainen, jopa virheellinenkin on hra P:n kuvaus Norjan kansanopistoista. Sillä se rappiotila, jossa ehkä voi sanoa Norjan vapaiden kansanopistojen olleen 1878, — siihen loppuvat tekijän tiedot Norjan kansanopistoista! — on mennyt ohitse, eikä anna enää pohjaväriä kuvaukseen Norjan kansan «henkisestä hajoomistilasta», jota hra P. on antautunut erityisellä innolla tekemään. Parhaan selvän antaa kirja Ruotsin-kansanopistoista. Siinä kohdin ovat lähteetkin jotenkin uusia ja niitä on käytettykin melkoisesti.

Mutta tietysti ovat tekijän mielipiteet kansanopiston perustamisesta Suomeen tärkein osa kirjaa. Ja se onkin yleensä myöskin paras osa sitä. Sovittaen tietonsa Skandinavian opistoista meidän oloihin, on tekijä voinut ehdottaa suomalaisen kansanopiston perustamista varten tarkan suunnitelman, josta luultavasti tulee paljon käytäntöön otettavaksikin. Muutamista yksityiskohdista olisimme erimieltä, vaan niihin ei ole tässä tilaa koskea. Pysymme sen vuoksi parissa tärkeämmässä seikassa.

Selvyyden vuoksi muka on tekijä määritellyt kansanopiston tarkoituksen olevan kasvattaa oppilaitansa «kelvollisiksi perheen, valtion ja kirkon (kansankirkon) jäseniksi». Tämän jakonsa mukaan hän sitten kuvaa niitä avuja, joita kansanopistossa on kehitettävä. Kirkon etu on tässä vielä kaikkein tärkeimmäksi pantu. Sitä on opetuksen etupäässä silmällä pitäminen. Kansanvalistusseuran kansanopistovaliokunta esittikin sen johdosta, että opiston johtajalla tulee olla teologian lehtorin kompetenssi, ja että tuomiokapitulilta on saatava todistus johtajaksi aiotun uskonnollisesta kannasta, ennenkuin hän siihen toimeen otetaan.

Nähtävästi on näillä määräyksillä tahdottu kaikin mokomin turvata uskonnolle sija opetusaineiden joukossa. Kuten tunnettu on, ei näet tätä ainetta useimmissa Skandinavian kansanopistoissa opeteta erityisesti. Syyt saattavat siihen olla monenlaiset, vaan hyvin harvoissa tapauksissa on niinä nurjuus uskontoa ja kristillisyyttä vastaan. Päinvastoin ovat melkein kaikki kansanopiston harrastajat kristillismielisiä, vaikka eivät hyväksykään kaikkea, mikä virallisesti on kristillisyytenä pidettävä. Ja milloin sopii opetuksessa, tullaan uskonnollisiinkin kysymyksiin, joissa tietysti opettajan kokemuksesta voi olla oppia oppilaillekin; useimmissa kansanopistoissa alotetaan ja lo-

petetaan sitäpaitsi päivä rukouksella. Uskonto siis läpitunkee kansanopistoelämän, niinkuin eräs kansanopiston opettaja sanoo. Näin ollen on jotenkin ymmärrettävää, miksi lukujärjestyksestä on jätetty pois «uskonnon» tahi ehkä oikeammin sanoen kirkollisen teologian opetus.

Emme erityisesti vaadi, että tätä samaa esimerkkiä meilläkin seurattaisiin, vaikka suuresti epäilemme kaipaako kirkkomme kansanopiston tukea. Tosin puhuu hra P. tunnustuskirjain, kirkonhistoriain y. m. lukemisesta, vaan niihin ei varmaankaan olisi aikaa esim. 4 $^1/_2$ kuukautisella lukukaudella. Ja kaikessa tapauksessa täytyy kansanopisto-opetuksessa jo ottaa lukuun, että uskonto on uskonto ja kirkko on kirkko, eikä näitä asioita sovi toisiinsa sekoittaa.

Mutta kerrassaan hylkäämme valiokunnan ehdotuksen johtajan kelpoisuudesta, jos nyt kerran otaksutaan, että se edes olisi käytännöllisesti mahdollinen, että nim. saataisiin opiston johtokunta pakotetuksi seuraamaan tuomiokapitulin lausuntoa. Otaksumme myös, että tuomiokapitulit ehkä ottaisivat antaaksensa puheenalaisia lausuntoja, vaikka emme ymmärrä millä perustuksella ne sen tekisivät. Tämä attesteeraus, jota tietysti voitaisiin in majorem gloriam vaatia tarpeen mukaan uusittavaksi, tulisi varmaan synnyttämään mitä ikävimpiä rettelöitä kansanopisto-asioissa, tuottamatta mitään hyötyä. Yksityiset tehkööt mitä kumarruksia tahansa pappisvallalle, ja koska heillä tietysti myöskin on lupa perustaa kouluja tässä suhteessa heidän mielensä mukaan, lukekoot ja luettakoot niissä tunnustuskirjoja ja kirkonhistoriaa niin paljon kuin tahtovat. Toisin on yhteisillä varoilla perustettavan opiston laita. Koska varmaan useampain mielestä mainitut aineet ovat jotenkin vähän tärkeitä mielen herättämiseksi yleiseen kansalaissivistykseen, joka arvatenkin tulee meilläkin pidettäväksi kansanopiston päätehtävänä, niin ne myöskin saanevat jäädä syrjäsijaan oppiaineina. Kirkon opin tukeminen on jätettävä papiston huostaan ja se hoitaneekin sitä paremmalla huolella ja menestyksellä kuin hra P. näkee hyväksi uskotella. Oli miten oli, mielestämme ei sovi uhrata tärkeää sivistyslaitosta, jos sellainen kerran voimaan saataisiin, tuollaisille epäiltäville sivutarkoituksille. Suoraan sanoen toivomme siis että joll'ei tämä kohta kansanvalistusseuran kansanopistosäännöissä muutu, yleisö jättäisi koko seuran hankkeen sen hierarkkisen valiokunnan hoteisiin. Kansanopisto-asia ei tulisi silti jäämään onnensa nojaan, sillä voisihan tulla perustetuksi vaikka erityinen kansanopisto-yhdistys koko maata varten, joll'ei vähemmillä voimilla saataisi aikaan edes yhtäkään opistoa.

Hra P:n päävaatimuksia on myös, että heti perustettaisiin täydellinen kansanopisto, «että se kelpaisi mallilaitokseksi, jossa ne, jotka haluavat ruveta opettajiksi vasta perustettavissa opistoissa, olisivat tilaisuudessa saada ohjeita ja harjoitusta». Mutta mistä saa hän edellytykset ensimmäisen kansanopiston onnistumiseen, jotta siitä todella tulisi «mallilaitos?» Sillä hän myöntää itsekin, että kansanopistoa ei voi suorastaan siirtää toisista oloista toisiin. Kokemus on ollut Skandinaviassakin kallis tällä alalla niinkuin muillakin, emmekä päässe mekään sitä ostamasta. Ehkä sitten jonkun vuosikymmenen perästä meilläkin on joku mallikelpoinen kansanopisto olemassa. Jospa todella ilmestyisi useampia yhtä innokkaita asian ajajia kuin hra P. on, mutta myöskin kaikista sivutarkoituksista vapaita, niin toivottavasti ei tuo aika olisi kovinkaan kaukana.

N. L.

Katsaus Suomen uusimpaan historialliseen kirjallisuuteen.

II.

M. G. Schybergson, Finlands historia. I, II. Helsingissä 1887—89. 562 + 498 sivua suurta 8:oa. Hinta 16: 50.

Suomen kansan historian kirjoittaminen tarjoaa monta vaikeutta: niiden kahden erisukuisen kansan-aineksen kautta, suomalaisen ja ruotsalaisen, jotka nykyisen Suomen kansan muodostavat, niiden vastakkaisten virtausten tähden, joita se on kestänyt kahdelta mahtavammalta naapurikansalta, ja sen yhteyden tähden, jossa sen kohtalot usein ovat noiden kansain historiallisten vaiheitten kanssa. Sittenkuin Porthanin työ «ære perennius» oli laskenut Suomen historian perustukset, uskallettiin kuitenkin yhtyä Suomen kansan vaiheita vanhimmista ajoista asti yhtäjaksoisessa esityksessä kuvailemaan. Niin kertoivat niitä Fr. Rühs 1809, J. F. Kajaani 1840, G. Rein 1870—71 (teos painettu tekijän kuoleman jälkeen) ja Yrjö Koskinen 1869—73. Mutta kauvan kesti kuitenkin sillä välin yhä väittelyä siitä «onko Suomen kansalla historia?» Toiset arvelivat Suomen historian alkavan vasta v. 1809, toiset jo hamasta muinaisuudesta saakka, ja epäilemättä oli

kumpaisillakin tavallansa oikein. Täydessä merkityksessä Suomen historia alkaa vasta silloin, kuin sen kansa täysin itsetietoisena kansa-yksilönä ryhtyy omia kohtaloitaan ohjaamaan, aika sitä ennen on vain valmistusta tähän. Rühs, Kajaani, Rein teoksissaan seuraavat etunenässä kehityksen tapausten juoksua, koettamatta niiden lopputarkoitusta määrätä; se on yhtä paljon tahattomasti kuin tahallaan, kun heilläkin v. 1809 saavutettu itsenäisyys ja tämän itsenäisyyden pohjana oleva *suomalainen* kansan-aines tulevat esityksen keskus- ja yhdistyskohdiksi. Yrjö Koskisen teoksen merkitys oli etenkin siinä, että kansamme itsenäiseksi varttuminen osotettiin punaisena lankana käyvän sen historian vaiheitten läpi, ja sen ohella suuren suomenkielisen enemmistön tärkeämmyyttä ruotsinkieliseen verraten säälimättömällä johdonmukaisuudella mieleen painettiin. Hyvin muistetaan vielä sitä kynäsotaa, jonka Koskisen historia ilmestyttyään sytytti. Taistelun laineet levisivät aina Ruotsiin asti. Sanomalehti «Aftonbladet» (1875 n:ot 78, 79, 84, 90) sisälsi siitä laajanpuolisen arvostelun, jossa tunnustettiin teoksen suuria ansioita ja «suomalaisen» näkökannan oikeutta Suomen historiankirjoituksessa, vaan muistutettiin ett'ei ruotsalaisen kehityksen vaikutukselle Suomeen oltu kyllin sijaa annettu, esim. kysymyksessä talonpoikaisvapauden synnystä, jonka tärkeyden tekijä itsekin myöntänee, että tunnustus ruotsalaisen vaikutuksen hyvistä puolista, joka tosin annetaan, tapahtuu ikäänkuin vastenmielisesti. Mutta paljoa suuremmalla mielihyvällä, kuin tätä kirjoitusta, luettiin tälläkin puolen Pohjanlahtea niissä piireissä, joissa Koskisen suomalaista suuntaa paheksuttiin, Rudolf Tengbergin ankara tuomio teoksen väärästä historiallisesta kannasta, ja hänen pikku kyhäystään levitettiin täällä uudestaan painettuna tuhansissa kappaleissa ympäri maata.

Näistä seikoista olen tahtonut muistuttaa, koska prof. Schybergsonin nyt ilmestynyttä historiaa tarkastettaessa, vertailu ennen lausuttuihin mielipiteihin monessa kohden voipi olla valaiseva ja sattuva. Hra Schybergson tahtoo varmaankin — vaikk'ei sitä nimenomaan ilmoiteta — antaa ruotsalaiselle sivistykselle ja sen vaikutukselle Suomessa kaiken sen kiitoksen, mikä sille oikeudella voi tulla, ja välttää edelläkäviäinsä, etenkin Koskisen, «liiaksi suomalais-kansallista» kantaa. Se käykin ilmi useista kohdista esityksessä. Ruotsin hallituksen toimet Suomen eduksi saavat esim. hänen teoksessaan, miten mahdollista, kiitosta; Anjalan miesten itsenäisyysvehkeet joutuvat aivan toisenlaisen, kuin Koskisen myötätuntoisen arvostelun alle j. n. e. Jos tämän muistamme, voimme toiselta puolen päättää, että

kun hra S. nyt muutamissa kohdissa, jotka aikoinaan Koskisen esityksessä kohtasivat ankarinta arvostelua, asettuu samalle kannalle, näistä kohdista voipi arvella historiankirjoituksemme eri suuntien nykyään tulleen yksimielisyyteen. Ja semmoisia kohtia huomataan varsin merkillisiäkin vilkaistessa Tengbergin yllämainittuun kirjoitukseen. Moite siitä, että etupäässä on esitetty vaan Suomessa tapahtuneet seikat ja jätetty Ruotsin puoliset syrjälle, tulee yhtä paljon hra Schybergsonin kuin Koskisen osaksi *); ja niin jäävät tässäkin pois esim. Engelbrektin kapinan vaiheet ja «Kustavi Vaasan harharetket Taalainmaalla, nuo ihmeteltävät seikkailut, jotka eivät puutu mistään Ruotsin historiasta» (niinkuin hra Tengbergin sanat kuuluivat). Tuo Eerikki Pommerilainen, «jonka kelvottomuuteen ei tarvitse tuhlata monta sanaa», saapi sitä kiitosta, että hänen toimensa oikeudenkäynnin järjestämiseksi Suomessa osoittavat «syvää ja todellista oikeudentuntoa». Juhana III:nesta ei hra Schybergsonkaan voi olla tunnustamatta että Suomi, jossa hän oli viettänyt suuren osan nuoruutensa aikaa, näyttää hänen mielessänsä pysyneen rakkaammassa muistossa, kuin muista Ruotsin kuninkaista voi sanoa. Ja lopuksi tuo Anjalan liitossa osallinen «hengeltä tuomittu kavaltaja Mannerheim» tulee saamaan sitä kunniaa, jonka hän osanotostaan 1808—9 vuosien tapauksissa Suomen historiassa täysin on ansainnut. Nämät ovat kaikki kohtia, joissa väitettiin Koskisen yksipuolisuuden ja nurjuuden Ruotsia vastaan erittäin puhkeavan esiin. Vaan asia on se, että se myönnytys «ruotsalaisen» — sit venia verbo — suunnan miesten puolelta nyt on tehty, että tapaukset ja henkilöt meidän historiassa voivat ilmestyä jossain määrin toiselta näkökohdalta, kuin Ruotsissa. Että toisissa kohdissa hra Schybergson pysyy kiinni Koskisesta eriävässä mielipiteessä, ei muuta asiaa periaatteen kannalta; muutamia olen alempana ottava puheeksi.

Hra Schybergsonin teoksen hyviksi puoliksi on katsottava tyven ja yleensä selvä esitystapa, koettamus punnita asioita eri puolilta ja pikastumatta lausua mielipiteensä. Viime vuosina Suomen historian alalla tehtyjen tutkimusten tuloksia on yleensä tarkkaan seurattu, ja ilmestyvät nyt ensi kerran yhtäjaksoiseen historian esitykseen sovitettuna, joku — vaikk'ei niin moni kuin ehkä olisi odottanut — aivan uusi ennen tuntematon tekijän

*) Ainoastaan yhdessä paikassa poiketaan huomattavasti tästä periaatteesta, silloin kuin (ss. 28—30) luetellaan Ruotsin kuninkaat vv. 1160—1250 ja heidän vaiheensa, jotka eivät paljon ollenkaan Suomeen koskeneet.

omiin tutkimuksiin perustuva seikka tuodaan ilmi. Ei ole siis kiellettävä, että hra S:n historia muutamissa suhteissa on täydellisin esitys Suomen historiasta, kuin meillä nykyään on. Jokainen isänmaan historiaan mieltynyt kansalainen on siis teokseen kyllä mielellään tutustuva. — Mutta voiko tämä esitys tyydyttää myöskin vastaisuutta varten? Jätän tässä syrjälle mikäli ne, jotka katsovat kansallisen liikkeen meidän vuosisadallamme olleen mahtavin ja välttämätön keino Suomen onneen, voisivat toivoa siitä toisenlaista esitystä. Tahdon lukea hra S:lle hyväksi näitten aikojen likeisyyttä meille ja hänen silminnähtävää pyrkimystään tässä asiassa välttää lähempää arvostelua. *) Huomautan vaan, että aivan selvittämättömäksi jää, kun lukee hra S:n historiaa, miten tuo Snellmanin herättämä liike voi semmoista voimaa ja vauhtia saavuttaa, kuin saavutti. Mutta muutenkaan ei voine kieltää että esitystapa tapauksista ja henkilöistä yleensä on ilman suurempaa vilkkautta ja innostusta, jota kuitenkin isänmaan vaiheitten kuvauksessa toivoisi. Toiseksi on teoksessa pari puutetta, jotka tekevät, että koko esitys tuntuu kovin hajanaiselta, ja siinä jääpi Koskisen esitystä paljoa jäljemmäksi.

Tärkein puute, joka häiritsevästi vaikuttaa koko esitykseen, on mielestäni se, että mitään yhdistävää sidettä eri tapausten ja ajanjaksojen välillä ei ole. Hra S. ei ole voinut voittaa sitä vaikeutta, jonka kirjoitukseni alussa mainitsin. Hän on hyljännyt «suomalaisuuden», jonka kehkeymisen Yrjö Koskinen oli liitteeksi asettanut, mutta panematta toista sijaan. Olisi sopinut odottaa että hän maamme valtiollisessa voimistumisessa olisi koettanut löytää eri aikojen yhdistävää aatetta, ja ehkä hra S. itsekin on luullut niin tehneensä, mutta hyvin vähän on tätä puolta tietty tuoda esiin. Ja kuitenkin voisi tässä suhteessa yhtä ja toista mainita etenkin 17-satatuvulta, myöskin ulkopuolella Anjalan itsenäisyysmiesten puuhia. Vaan tämä Suomessa kehittyvä, taikka ehkä oikeammin sanottuna varttuva, käsitys siitä että Suomi oli eri maa kuin Ruotsi jää siinäkin määrässä syrjälle, että päin vastoin saamme kuulla tuon vanhan jo kovin kuluneen lauseen että Porthanille ja hänen oppilailleen Suomi oli ainoastaan Ruotsin maakun-

*) Tässä en kuitenkaan voi olla mainitsematta sitä huomaamattomuudesta (vaiko mestaroimisesta?) johtunutta seikkaa, että Snellmanin nimi on (II, 420) painettu toisenlaisella tavalla kuin edellä olleet Runebergin ja Lönnrotin. Ei ole kuitenkaan epäilemistäkään että Snellmanin vaikutus Suomen historiassa on yhtä merkillinen, kuin kenenkään muun.

tana. Ja kuitenkin on Porthanin merkitys juuri siinä, että hän käsitti (vaikk'ei valtiollisesti) Suomen eri maaksi ja kansaksi, jolla oli oma kehityksensä, omat olosuhteensa Ruotsiin nähden. Seuraus tuosta laiminlyömisestä on, että Suomen muodostuminen eri valtioksi v. 1809 tulee äkkiarvaamatta, niinkuin kala kuivalle maalle. Miksi? mitenkä? kysyy lukia väkisinkin. Kuinka tuo itsenäisyys, josta (Anjalan miehistä puhuttaessa) kuulimme ainoastaan että se oli hullunkurisin unelma, nyt yht'äkkiä on tullut tarpeelliseksi? Kun tekijä hylkää valtiollisen erille pyrkimisen, olisi ollut sitä välttämättömämpää osottaa rauhallisesti tapahtunutta olojen kehitystä Suomen maassa.

Toinen tähdellinen muistutus, joka myöskin vaikuttaa esityksen eheyteen, on kohta tehtävä alkusivuja vastaan, siitä epätäydellisestä ja köyhästä tavasta, jolla vanhinta historiaa, pakanuuden aikaa, esitetään. Eipä sitä näytä ollenkaan pidettävän historiaan kuuluvanakaan, koska se on «johdantoon» sullottu, ulkopuolelle historiallisen kehityksen piiriä. Tekijä on itsekin tätä moitetta varonut, ja on sentähden neljännessä vihkossa alkupuheessa selittänyt, että «muinais- ja kansatieteellisen tutkimuksen tulokset hänestä ovat näyttäneet olevan teoksen piirin ulkopuolella». Se johdatti kuitenkin vain mieleeni vanhaa franskalaista sananlaskua: qui s'excuse, s'accuse. Voisi toivoa jo oltavan sen ajan ohitse, jolloin ainoastaan kirjainpiirrokset olivat todistuskappaleita, ja vastaansanomattomia. Ihmisen asumuksissa ja aseissa, samoin kuin hänen kielessään, säilynyt tieto entisestä kehityksestä on kai yhtä hyvä ja yhtä historiallinenkin todistuskappale, kuin mikään paperilippu. Mutta näitä ei ole käytetty. Niistä vähäisistä kirjallisista tiedoista, joita löytyy Suomen muinaisuudesta, hra S. ei sentähden ole saanut minkä olisi voinut apulähteitä käyttämällä. Annetaan tosin muutamat tiedot suomalaisista heimoista, heidän uskonnostaan, ruotsalaisista asukkaista Uudellamaalla jo pakanuuden aikana ja heidänkin jumalistaan (tietysti tasa-arvon ylläpitämiseksi!), mutta kaikki jää jotenkin epäselväksi. Kun pyhä Eerikki v. 1157 kääntää laivansa keulan Suomeen, on se sentähden yhtä kummallinen asia, kuin ylempänä mainitut Porvoon valtiopäivät. Ja kuitenkin olisi voinut luulla että juuri hra S. innolla olisi ryhtynyt selvittämään skandinaavilaista vaikutusta itäpuolellakin Itämertä jo hamasta muinaisuudesta saakka. Suomen kansan historia tulee täten, oikein käsitettynä, läpi eri aikakausien kuvaamaan omituista kahdelta haaralta saapuvan vaikutuksen alaista kehitysmuotoa, jossa tosin länsimainen vaikutus on voi-

makkaampi. Vaan tämä ei ollenkaan käy selväksi hra S:n teoksesta, ja vielä vähemmin kuinka nuo eri vaikutukset sulivat yhteen Kalevalan kansassa ja kuinka tällä kansalla oli voimaa säilyttää omaa asemaansa mahtavain naapurein välissä. Se omituinen kansanhenki, joka huokuu vastaamme vanhoista runoistamme ja joka, tullessansa meidän aikoinamme vuosisatojen jälkeen jälleen esiin, on niin mahtavasti sivistystyöhömme vaikuttanut, ei astu esiin niistä kuivista tiedoista, joita annetaan muinaissuomalaisten jumalista, tietäjistä ja elintavoista. Lyhyytensä kautta tulevat ne erehdyttäviksikin. Kun avioliitosta sanotaan, että se oli «riippumaton nuoren tytön vapaasta tahdosta, perheasia, jonka järjestäminen riippui niistä eduista, joita morsiamen ja sulhasen perheet voivat siitä voittaa», tai orjista, että ne olivat «täydellisesti ilman oikeutta», saa lukija käsityksen vanhemmasta kehitys-asteesta kuin siitä, millä esi-isämme Suomenniemelle tultuaan olivat. Kalevalan runot eivät muistaakseni missään anna esimerkkiä siitä että sulhasen perhe olisi asiaan ruvennut, ja selvästi ne todistavat että nuoren tytönkin vapaa tahto oli ratkaisemassa, kun esim. Pohjan neiti äitinsä kehoitukseen mennä rikkaalle Väinämöiselle vastaa: «Mene en Väinölän ukolle, ikivanhalle varaksi», ja että naisen myömistä jo pidettiin häpeällisenä tapana: «Vienan on neitoset verevät . . . ei niitä tukulla myöä, eikä kansoin kaupitella; tukun myöähän oravat . . .». Ja orjain kohtelu, millainen se sitten oikeudellisesti lieneekin ollut, oli kaikesta päättäen muinaissuomalaisilla erittäin leppeä ja ystävällinen muihin sivistymättömiin ja useihin sivistyneihinkin kansoihin verraten. Totta ovat kyllä suomalaisiinkin nähden ruotsalaisen runoilijan sanat:

«all bildning står på ofri grund till slut,
blott barbarit var engång fosterländskt»;

mutta kysymys on, miten tuo laina toisilta kansoilta on tapahtunut, ja enemmin kuin ehkä missään on Suomen kansan suhteen syntiä tehty, arvelemalla että siihen kaikki sivistyksen alku olisi väkivallalla tupattu. Viittauksia alkavasta kehityksestä pakanuuden aikana hra S:n teoksessa tosin ei kokonaan puutu — semmoisia on myöskin tiede viime aikoina löytänyt yhä uusia — germaanilaisesta vaikutuksesta huomautetaan, mutta asia jää hämäräksi, varsinkin juuri missä määrin suomalaisten elämä siitä jo silloin oli muuttunut. Sen niukkuuden kautta, jolla vanhinta aikaa on kuvattu,

on tullut puuttumaan se pohja, jolleka Suomen kansan koko myöhempi kehitys on rakentunut.

Kun nyt ryhdyn luettelemaan muutamia yksityiskohtia, joissa olen toista mieltä kuin tekijä, en voi olla ensiksi huomauttamatta, mitenkä paljon edelläkäviän Yrjö Koskisen esitys on häneen vaikuttanut, siitä vastakohdasta huolimatta, joka heidän käsityskantainsa välillä on. Yhtäläisyys käy niin pitkälle että paikoittain, esim. Eerikki XIV:stä ja Juhana III:sta puhuttaessa, kappaleet ja lauseet hra S:n historiassa pitkän matkaa samassa järjestyksessä löytävät vastuunsa Koskisen teoksessa. Joskus on täten Koskisen mukaan tullut joku lauseparsikin, joka ei ole täysin paikallaan, esim. kun (I, s. 297) sanotaan, että Eerikki XIV:n myöhempi hallitus hyvin vähän koski Suomea, vaikka silloin raivoava seitsenvuotinen sota paljonkin levitti vaurioitaan Suomen rannoille asti. — Ne muutokset, joita hra S., edelläkäviöihinsä verraten, on tehnyt historian jaossa eri aikakausiin, ovat epäilemättä pidettävät epäonnistuneina. Puhumattakaan ylempänä huomautetusta virheestä siinä että pakanuuden aika kokonaan on pois jätetty, on tuo pitkä ajanjakso 1157—1523 yhdistetty yhdeksi aikakaudeksi, vaikka se luonnollisesti jakautuu kahteen monella tavalla toisistansa eriävään kehitysjaksoon: ruotsalaisen valloituksen aika 1157—1323 ja katolisuuden vallan aika 1323—1523. Tämän rinnalla nuo lyhyet seuraavat aikakaudet, niinkuin «Kustavi III:n ja Kustavi IV:n Aadolfin aika», tuntuvat aivan muodottomilta. Ison vihan ajat ovat myöskin mielestäni oikeammin liitettävät esitykseen siitä aikakaudesta «Ruotsin mahtavuuden ajasta», josta tekivät lopun, kuin seuraavaan «vapauden aikaan».

Suomen keskiaika on köyhä todistuskappaleista, ja nekin, kuin löytyy, eivät vielä ole olleet tarkan, perinpohjaisen tutkimuksen käsissä, joka olisi niistä saatavan kuvan keskiajan elämästä ilmi luonut. Hra S:n esitys, tähän katsoen, ei ole ilman ansioita. Hän on koettanut lukijalle näyttää noita eri piirteitä, jotka keskiajalle antavat niin omituisen, oudon näön meidän aikamme silmissä; hän on esimerkiksi esiin tuonut, enemmän kuin entiset historioitsijat, keskiaikaisten ihmisten askareita ja mietteitä jokapäiväisissä oloissa, joka onkin ainoa keino kuvan elähyttämiseksi. Sitä vastoin en voi kiittää tekijän kriitillisiä päätelmiä muutamissa kohdin. Kristityn Suomen asemasta Tuomas piispan aikana kun on puhe, tekijä ei tosin voi olla näkemättä että paavi useissa kirjeissä järjestelee sen asioita ulkonaisesti ja sisällisesti (I, 34—7), jota vastoin «ruotsalaiset lähteet koko

ajalla 1160—1248 ovat täydellisesti vaiti Suomesta» (I, 30), että paavi ilman Ruotsin hallitusmiesten vahvistusta suo Suomen kirkolle maallisia etuja, niinkuin lehdot ja pyhät paikat, joita ennen oli käytetty pakanain uskonnonmenoissa y. m. — mutta sittenkin on mielipide, että Suomi tähän aikaan olisi ollut etupäässä paavin suojassa oleva maa, väärä, sillä «ei missään mainita että Suomi olisi yhteydestä Ruotsin kanssa irti lohkaistu (!)» (I, 37). Mistä ja miten tuo lohkaiseminen olisi tapahtunut, on vaikea käsittää; ei mistään lähteestä, yhtä vähän kuin hra S:nkaan historiasta, näe että Suomi olisi ollut mitenkään valtiollisesti Ruotsiin yhdistettynä. Pyhän Eerikin retki Suomeen oli, minkä näemme, uskonnollisen innon vaikuttama, ja niinkuin tiedetään, lähti kuningas kohta Suomesta, jättäen pappinsa maata kastamaan ja valloittamaan. Se oli vasta Birger Jaarlin retki 1249, joka valtiollisesti yhdisti Lounas-Suomen ja Hämeen Ruotsin valtakuntaan, silloin ruvettiin veroa kantamaan (I, 48) ja asettamaan maallisiakin käskynhaltijoita; jos tekijä olisi ottanut tämän huomioon, olisi erehdyttäväisyys hänen kuvauksestaan poistunut. — Yhtä vähän onnistunut on tekijän koe Pähkinäsaaren rauhassa 1323 pelastaa Suomelle rajaa Jäämereen asti. Se, joka tarkemmin selvittää itsellensä Suomen maantieteellisiä suhteita ja asutusseikkoja keskiajalla, ei voi epäilläkkään, että raja on käynyt luoteeseen, ei koilliseen päin. Ainoastaan Pohjanlahti sopiikin «Helsingin pohjaksi» ja «Kainuunmereksi», ja Pyhäjoki rajan «Petajoeksi», jonka seikan todistamiseksi erittäin vielä pyydän saada viitata Boo Joninpojan kirjeeseen vuodelta 1374. — Kysymys yhteiskunnallisten olojen muodostumisesta, talonpoikaisvapauden synnystä ja kehityksestä keskiajalla, Ruotsin olojen vaikuttaessa, jonka laiminlyömistä Koskisen teoksessa ylempänä mainittu Aftonblad'in arvostelija oli moittinut, ei tässä ole tullut sen perinpohjaisemmin esitetyksi. — Steen Sture vanhemman toimenpiteistä Suomessa vv. 1495—97 on hra S. (I, 138—42) tosin melkoisesti lieventänyt Koskisen arvostelua, mutta kuitenkin jää hän etupäässä syypääksi Suomen hävitykseen, Svante Sture puhdistuu, vaikka hyvin mahdollista on että juuri tämän ynseän miehen ynnä muitten Steen Sturen vastustajain vehkeily oikeammin on syyksi luettava onnettomuuteen. — Pienemmistä erehdyksistä mainitsen että: «Metsän piika» (johdannossa, s. 11) ei ole käännettävä «tjensteflicka», vaan «jungfru, mö»; 1362 v:n kirje Suomen oikeudesta ottaa osaa kuninkaanvaaliin sanotaan säilytettävän Mustassakirjassa (I, 89); sanotaan *ennen* Naantalia Suomessa olleen viisi luostaria (I, 111); kaupunkein saksalaisista kaup-

piaista puhuttaessa (I, 196) ei mainita tuota kaupunginlain kuvaavaa säädöstä, että puolet raadissa tuli olla saksalaisia. Virolaisten kapinasta 1343 tietää tekijä että suomalaiset «onneksi eivät tulleet tilaisuuteen» siihen sekaantua; koska niin kävi, oli siinä varmaankin järjellisyyttä, ja yleensä on historioitsijan paras jättää aprikoimatta mitenkä eri tapauksissa olisi voinut käydä, vaan minkätähden tekijä juuri tässä vakuuttaa asiain juoksua «onneksi», jää hämärään. Väärin on keskiajalla kirjoittaa nimet Karpelan ja Kurck tällä myöhemmin syntyneellä tavalla; Kortumme sitä vastoin ei liene suomalainen suku, niinkuin tekijä arvelee (I, 188), vaan saksalaista alkuperää.

Uuden ajan tapauksista ja henkilöistä on meillä paljoa runsaammin lähteitä ja eri historioitsijain kuvaukset eivät siis voi käydä samassa määrässä erille, kuin vanhemmista. Muistutukset, joita nyt voi tehdä, koskevat etupäässä tähdellisien seikkojen pois jättämistä, mutta tässä suhteessa on, niinkuin tunnettu, yhtä monta mieltä kuin päätä. Olen jo maininnut että mielestäni Suomen erikois-asemaa osoittavien tosiasiain esittely olisi ollut erittäin tarpeellinen. Mutta juuri tätä tekijä, käyttääkseni erästä jokapäiväislauselmaa, näyttää pelkäävän kuin syntiä. Nuo siinä suhteessa merkilliset piispanvaalit Turussa 1600 ja 1700-luvuilla jäävät esittämättä; Turun professorin Vexioniuksen kirja «Epitome descriptionis Sveciæ, Gothiæ, Fenningiæ et subjectarum provinciarum» mainitaan nimellä «Epitome descriptionis Sveciæ» (!) — on sekin omituista eräässä *Suomen* historiassa — j. n. e. Toinen muistutus koskee mielestäni sitä tapaa, jolla esitys «henkisestä sivistyksestä» on muuhun esitykseen sovitettu. Tekijä on nähtävästi, ja oikeudella, koettanut välttää asettamasta sitä, niinkuin Koskinen, aivan erikseen, ikäänkuin muun esityksen ulkopuolelle, mutta nyt se tulee hujan hajan, ilman että tietää mistä sitä etsii. Kummeksin suuresti, kun olin koko neljännen «vapauden aikakauden» läpi lukenut ilman löytämättä riviäkään mainittuna kirjallisuudesta, mutta kun sitten olin vielä pari sataa sivua ennättänyt, huomasin että esitys koko tuon aikakauden henkisestä sivistyksestä olikin seuraavassa aikakaudessa löydettävänä. Vaan voiko tämmöistä järjestystä hyväksyä?

Lueteltakoon tässäkin lopuksi muutamia yksityiskohtia myöhempien aikakausien esityksestä. Arvostelu (I, 252) että Kustavi Vaasa kauppa-rajoituksillaan hävitteli Suomen kukoistavaa kauppaa hansakaupunkeihin, ei ole semmoisena, miltä se tässä tulee kuulumaan, oikea. Asialla on toi-

nenkin puolensa. Suomalaisten oma kauppa vilkastui ja laajeni suuresti tähän aikaan; luulen väitöskirjassani näyttäneeni että esim. Suomen kauppalaivasto Kustavi Vaasan hallituksen loppuvuosina oli yhtä suuri, ehkä suurempikin, kuin Pietari Brahen aikoina (vrt. Schybergsonin historiaa I, 470), ja tämä merkitsee epäilemättä varsin paljon. Samoin tekijän arvelu, että vastoinkäymiset Kustavi Vaasan Venäjän-sodassa 1555—56 olisivat selitettävät siitä, ett'eivät kuninkaan päällysmiehet Suomessa olleet kyllin luotettavia ja toimeliaita, ei tunnu oikeutetulta, koska ne, Jaakko Bagge, Jöns Maununpoika, Kustavi Fincke y. m. juuri tällä kertaa olivat erittäin urheita ja toimeliaita, ehkäpä liiaksikin kuninkaan epäröimiseen nähden. Tapahtuneista raja-asukasten riidoista olisi kyllä voinut mainita jonkun kuvaavan piirteen lisäksi, esim. kuinka kerrotaan kirkkojen Viipurin läänissä olleen täynnä ryöstösaalista. — Esitykseen hallinnosta ja hallituksesta Suomessa 1600-luvun alulla (I, 406—8) on muutamia vähemmin oikeita tietoja tullut. Suomessa oli siihen aikaan yksi ainoa maaherra (landshöfding) eli gubernator, nimittäin Niilo Bjelke ja sitten Gabriel Oxenstjerna; kenraalikuvernööriksi ei heitä koskaan nimitetty; hänen allansa oli useampia käskynhaltioita (ståthållare), joita hra S. sanoo maaherroiksi. Niilo Bjelken toimet olisivat ehkä ansainneet parempaa arvostelua, kuin niiden osaksi tulee. — Ankara tuomio piispa Eerikki Sorolaisesta sietäisi myöskin muuttamista. Tekiän lausunto 1602 v:n raamatunvaliokunnasta (I, 383), jossa Eerikki piispa oli puheenjohtajana, ei ole hyväksyttävä, koska viime aikain tutkimukset ovat näyttäneet melkein varmaksi, että se toimitti suuremman osan raamatunsuomennoksesta valmiiksi. Seuraavassa (I, 413) luetaan Eerikin viaksi ne epäkohdat, jotka joko vanhemmista ajoista olivat pysyneet tai myöhemmin syntyneet hänen hiippakunnassaan. Eerikki piispaa on moitittu niiden arvosteluin mukaan, jotka hänen vihamiehensä Rothovius on antanut, mutta ei voine kieltää, että jos edellinen joskus olisi ollutkin vanhalle liian myötenantavainen, jälkimäinen kävi liian pitkälle muutospuuhissaan. Niin koetti Rothovius poistaa pappein ripitysmatkat, joita edelläkäviänsä oli säilyttänyt ja jotka sittemmin 1686 v:n kirkkolaissa erityisesti määrättiin pidettäviksi lukukinkerein nimellä. Ja kirjallisissa ansioissa Eerikki Eerikinpoika kaikista meidän piispoistamme ehkä on asetettava Agricolan jälkeen toiseen sijaan. — Sivulla 461 I:sessä osassa nimitetään suomalainen kirjailia Hemming Maskulainen «Henrik Hemmingius», joka on väärin; häntä mainitaan ajan asiakirjoissa usein «H. Hemmingius», josta

erehdys on syntynyt, vaan joka on luettava «Herr Hemmingius», osottaen hänen papillista arvoansa. — Siv. 3 II:ssa osassa sanotaan Sofia, Iivana ja Pietari suuri Feodor Aleksejevitshin lapsiksi, kun pitää olla sisaruksia. – Esityksestä 1700-luvun historiasta olen jo esiintuonut pääasialliset muistutukseni, ja voin nyt jättää sikseen. — Viime ajoista teen vaan ohimennen pari muistutusta. 1850 v:n sensuuriasetuksesta suomalaisia kirjoja vastaan tekiällä ei ole ankarampi tuomio (II, 415), kuin että sen lakkautus oli onni — suomenkieliselle kirjallisuudelle; 1877 v:n valtiopäivillä mainitaan säätyjen tehneen *yhteisen* anomuksen suomalaisista kouluista (II, 440), vaan eiköhän ollut historiallisesti merkillisintä juuri se, että yhtä säätyä ei saatu tähän yhtymään; säveltäjä ja kirjailija Kaarlo Collan on unohtunut; ja lopuksi puhutaan Julius Leopold *Ferdinand* (!) Krohnista (II, 444). —

Olen nyt päättänyt arvostelian ikävän toimen. Että niin laajassa teoksessa, kuin hra Schybergsonin Suomen historiassa, joka sisältää niin suuren paljouden yksityisseikkoja, aina jää sijaa muistutuksille, on luonnollista. Niihin muutamiin yksityiskohtiin, joista olen muistutuksia tehnyt, en siis pane paljoa merkitystä. Teos on yleensä luotettava ja tarkka, ja kun se samalla on tähän asti laajin esitys isänmaamme vaiheista, on sillä epäilemättä jo siitä syystä tärkeä sija «Suomen uusimmassa historiallisessa kirjallisuudessa». Valaisevaa on nähdä missä määrässä tekiän arvostelut henkilöitten ja yksityistapauksien merkityksestä historiassamme poikkee edellisten historioitsiain mielestä, ja missä tekiä siis seisoo perin itsenäisellä kannalla. Vaan, enpä voi kieltää, että minusta nähden esityksessä juuri kaipaa tämmöistä itsenäistä kantaa, kokonaiskäsitystä historiamme kulusta ja siitä seuraavaa innostusta aatteen puolesta. Se tuntuu paikoittain melkein jonkunlaiselta «kompromissilta». Ja voihan kompromissi olla varsin hyvä asia — joksikin ajaksi, vaan sen historiankirjoittajan, joka kuvailemalla menneitä vaiheita tahtoo viittoa tietä tulevaisuudellekin, hänen täytyy innostua innostuttaaksensa, vaikkapa sen kautta joutuu vaaraan erehtyäkkin. Vaan onhan isänmaan historia, vielä suuremmassa määrässä kuin mikään muu, työ, jota ei koskaan, niin kauvan kuin kansa elää, kirjoiteta lopullisesti. Jo se, joka on kuvannut aikakakautensa tai jonkun siinä liikkuvan mahtavamman aatevirran käsityksen, voi jonkunlaisella tyytyväisyydellä työhönsä katsoa.

Kustavi Grotenfelt.

Kauppa-Lopo

oli pantu kiinni juopumuksesta ja pyhäpäivän rikkomisesta. Jo tämä oli neljäs kerta kuin hän vankeudessa istui. Kolmasti ennen hän oli joutunut satimeen, kerran löysästä, kahdesti varkaudesta. Ja aina se oli hänen sydäntään kaivellut, mutta ei toki milloinkaan niinkuin nyt.

Sehän se varsinkin harmitti, että oli eksynyt tuohon pieneen, kunnottomaan Jyväskylään. Hän, joka oli Kuopiosta kotoisin. Semmoisesta suuresta kaupungista, jossa linnakin oli kivinen ja komea, eikä tämmöinen ränsistynyt, vanha iänikuinen puuhökkeli, jonka hatarat seinät olivat niin kallellaan, ettei tiennyt milloin römähti kumoon koko laitos.

Eikä täällä ihmisetkään olleet, ei sinnepäinkään kuin Kuopiossa. Ei näöltään, eikä tavoiltaan. Siellä nainen mörkissä, suorajuovaisessa hameessaan ja pienessä nutussaan oli kuin ihminen ainakin. Mutta mitäs täällä! Tuossa nyt esimerkiksi tuo piikatyttö. — Lopo katseli häntä ikkunasta, rautaristikon takaa.

«Joutavanpäiväinen hapsinkakkiainen. Hyi!»

«Kuka?» kysyi Riitta, Lopon huonetoveri, joka istui perempänä ja ompeli.

«Tuo juuri, tuo Römperin piika.»

Römperi, näet, oli vanginvartijan nimi. Strömberg se kirjoitettiin, mutta Lopo sanoi häntä muiden mukaan Römperiksi.

«Ei poloisella ole edes kunnon vaatetta päällään.»

«Ole tok' vaiti. Kun on karttuunleninki oikein.»

«Pyh! Likainen luuttu! Tuommoista ei kerjäläinenkään ilkiäisi Kuopiossa pitää.»

«Aika sievä, jahka tyttö sen vaan pesee ja tärkkää.»

«Kuulee, että olet Jyväskyläläinen».

Lopo käänsi turpeat kasvonsa huoneeseen päin ja virnutti. Riitta taaskin ihmetteli hänen rumuuttaan. Suupielet ja nenän-alusta nuuskaisessa limassa, hiukset takussa ja silmillä. Entä nuo posket sitten! Likaisen harmaina ne pullottivat aivan kuin olisi suuri tupakkamälli ollut molemmin puolin suussa. Ei siellä sentään ollut, vaikka siltä näytti; nuuskaa hän vaan piti huulessaan.

Ja oli tuo vaatteen tyylikin Riitan mielestä vähän kummallinen. Hame yhtä leveä ylhäältä kuin alhaaltakin; nuttu niin pieni että paita, musta ja karkea kuin perunasäkki, vyötäisen kohdalta aina oli esillä. Ylimmäinen nappi oli lähtenyt pois ja alta näkyi kaula, joka oli kuin parkittu.

Tuo se, nyt sitten niin moitti Jyväskyläläisiä! Mitä luuli hän itse olevansa?

«Kun näkisi kerran noita kehutuita Kuopiolaisia. Ovatko ne kaikki semmoisia kuin sinä?»

«Häpiä vähän, mokoma ruoja. Niinkö sinä olet tuhma, että minun otat esimerkiksi, silloin kun on puhe oikeista ihmisistä.»

«Vaan olethan sinäkin Kuopiosta?

«Jos kohta. Eikö niitä täällä sitten ole maailman hylkyjä, yhtäläisiä kuin minäkin.»

Riitta vaikeni. Harmi lauhtui; hänen kävi tuota poloista melkein sääli, niin inhottava kuin olikin.

Äänettömänä hän ompeli hetken, sitten alkoi taas.

«Mitä varten sinua sanotaan Kauppa-Lopoksi?«

«Mitäkö varten?»

Lopo veti nuuskaa sieraimiinsa, aivasteli, niisti oikean käden sormiin ja hieroi niitä sitten kupeeseensa. Siihe kohdalle hametta tuli suuri ruskea läntti entisten lisäksi.

«Niin, mitäkö varten?» hän nauroi. «No, herran poika, minähän, näet, olen vanha kauppamies. Komesrooti, ymmärrätkös?»

«Ei, mutta todenperästä?»

«Ka' todenperästä ihan.»

Hän nauraa hohotti, suu levällään.

«Kauppamiehenä minä tok' olen ollut. Kysy Kuopion rouvilta. Vielä ne muistavat tänäkin päivänä, kuinka paljon heille kannoin rahoja kouraan vanhoista vaatteista. Siinähän minä opin juomaankin. Pakkasessa kun kuljeskelin, täytyi ottaa ryyppy aina lämmikkeeksi.»

«Vai niin, — sinä, näet, vanhoja vaatteita kaupittelit.»

«Muuta myöskin, mitä sattui. Ei niin huonoa kalua ollut, etten minä sitä rahaksi muuttanut. Ja rouvat kun minusta pitivät. Voi ihmettä! «Snälla Lopo, söötta Lopo» pantiin. Poskia taputettiin ja vehnäskahvit juotettiin.»

«Paljonko antoivat myyntipalkkaa?»

«Ei kuin kymmenen penniä markalta. Mutta siitä sitä karttui. Elimme oikein hyvin siihen aikaan, sekä minä että poika.

«Sinulla jo silloin oli poika?»

«Hm! Seitsemäntoista vanhana minä sen jo sain.»

«No, ja missä hän nyt on?»

«Siellä Kuopiossa, isäpuolensa luona.»

«Mitä hullua! Onko sinulla mies?»

«On tok'. Ja hyvä mies onkin. Ei tämmöinen räähkä kuin minä. Papinkirjassakaan sillä ei pidä oleman, ei ainoatakaan pilkkua. Ja luonnoltaan niin mainio, ettei mihin panna. Tein niin tai näin, ei pahaa sanaa milloinkaan».

«Vaan etpäs pysy luona kumminkaan.»

«En malta. Sitä kun kerran on tottunut maailmaa vaeltamaan.»

«Lienet sinä sitä jo kiertänytkin aikanasi.»

«No, varmaan. Olen käynyt Kajaanit, Mikkelit, Savonlinnat, Joensuut; nyt tuota eksyin tähän pahanpäiväiseen kylään.»

«Mikäpäs tätäkään vaivaa? Toimeen tulee niinkuin muuallakin.»

«Ei täällä ole edes oikeita ihmisiäkään. Vätyksiä, mitä lienevät.»

«Joko sinä alat taas?»

«No, vätyksiä ovat Kuopiolaisten rinnalla, saat uskoa. Katsopas nyt tuotakin Römperiä, tuossa se taas kuhnustelee. Joudu, joudu!»

«Mitä minä siitä? Olenhan sen nähnyt ennenkin.»

«Pitkä kuin hongankolistaja, mutta niin laiha, että voisi vainen lukea jok'ainoan luun. Minä hänet paiskaisin kumoon toisella kädelläni ja lähtisin tieheni niinkuin ei mitään.»

«Paiskaa, jumalan luoma.»

«En häntä viitsi, kun on vaan muutama päivä täällä oltavana.»

Lopo kopautti ikkunaan ja vilkutti kättään.

«Sisään, sisään, Römperi!»

Riitan silmät levenivät.

«Ettäkö kumminkin aiot —?»

«Olehan vaiti.»

Lukkoa kolisteltiin ulkopuolella, rautakanki jymähti maahan ja ovi aukeni.

Römperi astui sisään. Riitalta putosi ompelu lattiaan.

«Noh! Mitä nyt?» tiuskasi Römperi.

Lopon käsi oli mennyt taskuun.

«Hyi tuota kuinka ärjyy. Eikö sitä osaa ihmisiksi puhua?»

«Sano pian, jos sinulla on mitä sanottavaa.»

Lopon käsi yhä kopeloitsi taskua.

«Kun ette olisi noin äkäinen.»

«Niin mitä sitten?»

«Niin antaisin täältä markan ja —»

«Ja —?»

«Ja pyytäisin ostamaan viinaa.»

«Heh! Vai viinaa.»

«Sitäkö se olikin!» Riitta purskahti nauramaan ja tarttui uudelleen ompelukseensa.

«Ryypyn saatte vaivoistanne. — Kaksikin.»

«Elä höpise. Olethan sen jo kuullut, etten minä siihen peliin rupea.»

«Mutta mitäs pahaa teille siitä tulisi? Eihän sitä kukaan ihminen saisi tietää. Hyvä Römperi —!»

Hän tahtoi väkisin pistää markkaansa Römperin kouraan.

«Mene nyt tiehesi siitä. Ja väleen!»

Römperi töyttäsi hänet syrjään.

«Ka, tuota, kun tappelee! Sika! Kaikennäköisiä niitä pannaan vankinihdiksikin. Mutta annahan olla, vielä sinä tämän muistat. Kunhan tästä irti pääsen. Senkin retku. Tuhma olet, että pääsi kolisee. Olen minä ennenkin vankinihtiä nähnyt, mutta en mokomata vielä milloinkaan. Hyi, hyi, hyi! —»

Römperi ei ollut häntä kuulevinaan, kääntyi vaan tyyneesti Riittaan. He puhelivat jotain keskenään ja antoivat toisen pauhata mielin määrin.

Lopo purki vihaansa, minkä jaksoi. Mutta kun siitä ei mitään apua ollut, näki hän viimein parhaaksi lopettaa. Uteliaaksi hän sitä paitse kävi tietämään, mitä ne tuolla puhuivat keskenään.

«Kyllä kait minä — Olisko niillä kuinka kiire?» kuuli hän Riitan sanovan.

«Ei virkkanut tyttö siitä mitään.»

«Laittakoon lankaa vaan, niin aloitan heti, kun tämän olen saanut käsistäni.»

«Mitä aloitat?» kysyi Lopo

«Ei liikuta sinua,» sanoi Römperi.

«Voisitte tuon kertoa yhtäkaikki. Vai pelkäättekö suunne kuluvan?»

«Raskin kait minä —» alkoi Riitta. «Kortmanin rouva pyytää minua tekemään sukkia lapsilleen.»

«Kortmanin --? Oles, eikö se ole Kuopiosta kotoisin? Malmia sukujaan? Entinen Augusta Malm?»

«Niinpä luulen. Tunnetko sinä hänet?» kysyi vankinihti.

«Tunnen tok' tavallakin. Monet monituiset leningit häneltä möin. Vai täällä hän nyt on, Augusta neiti. Ja rouvana, herra jesta! Niin, niin, tiesin minä sen, että naimiseen hän tuli maisteri Kortmanin kanssa. Ja näinkin minä sulhasen kerran. Semmoinen partasuu, mustaverinen. Liekö tuo hänelle hyvä edes?»

«Kuolluthan se jo on.»

«Kuollut? Ettäkö hän sitten on leskenä, Augusta neiti?»

«Leskenä, viime kesästä saakka.»

«Herra armahda! Ja köyhyydessä!»

«Eipä paljon muutenkaan.»

«Kuulkaa, elkää menkö. — Onko monta lasta?»

«Lienee noita neljä tai viis.»

«Voi, sentään! Neljä tai viis. Millä ihmeellä se raukka niitä eteenpäin vie?»

«Tiukalla taitaa olla välistä.»

«Vuottakaahan, vuottakaa Römperi. Mihin teillä nyt semmoinen kiire on. Herra jumala, vai leskenä! Ja neljä tai viis lasta. Ovatko kuinka pieniä?»

«Noin, tuota korkuisia.»

«Niin, pieniä ne tietysti ovat. Tuskin siitä on enemmän kuin kymmenkunta vuotta, kun hänet vietiin Kuopiosta. Ooho, sentään!

Lopo pani kätensä ristiin polven ympäri ja vaipui ajatuksiin.

«Kymmenkunta vuotta, ei enempää.»

«No, joko minä nyt saan mennä?»

«Ei, ei! Ei vielä.»

Lopo kaappasi ylös, käsi hapuili taskua taas.

«Hyvä oli, ettei pantu tätä viinaan. Sukkiako se tahtoi neulottaa, raukka? Lapsilleen, niinkö?

«Ettäkö sinä —? Mutta sepä ei, Kortmanin rouva, olekaan tyytyväinen jokaisen neulomiin. Minut hän tuntee ennestään.»

«Ole vaiti! Eikö noita muut osaisi, semmoisia kuin sukkia?»

«Vaan niidenpä pitää olla kuin valetut jalkaa myöten.»

«Ostakaa tuolla markalla, Römperi, villalankaa ensin. Ja sitten menkää rouvan luokse. Pyydätte yhtä sukkaa malliksi. Ja sanotte paljon terveisiä Kauppa-Lopolta. Kyllä hän muistaa. Paljon terveisiä, että ensi viikolla minä pääsen irti, ja silloin tulen heti käymään hänen luonaan. Alusta viikon jo.»

«Mahtaisko hän siitä olla niin millänsäkään —?»

Römperi hymyili.

«Siihen hyvästi saan yhden parin sukkia neulotuksi. Voin minä ehkä auttaa häntä vielä muullakin. Kunhan nähdään, kunhan nähdään. Neljä tai viis lasta! Hyvä jumala!»

«Osaankohan minä ostaa sitä lankaa?»

«Ka, miks' et osaa. Sanot puodissa, että se tulee herrasväen lapsille, niin antavat hyvää.»

«Mutta minkä väristä?»

«Se nyt on se ja sama.»

«Kaiketi mustaa», arveli Riitta «koska heillä on suru.»

«No, osta mustaa. Mutta joutuun nyt, että pääsen neulomaan. Kysy samalla vielä, kuinka rouva voi. Onko tervennä edes?»

«Kysytään vaan.»

Römperi meni ja Lopo siirtyi ikkunaan seuratakseen häntä silmillään niin kauvan kuin näkyvissä oli. Otti tuohisen rasiansa esille ja nuuskasi. Nuuskasi oikein hartaasti.

«Voi, kuin hitaasti astuu! Ei se sieltä joudu takaisin tänä päivänä.»

«Lyhyt matka, kyllä joutuu.»

«Mitähän tuo rouva sanoo, kun saa terveisiä Kauppa-Lopolta. Eikö juohtune mieleen entiset ajat. — Sillä oli niin hyvä koti. Ja voi kuinka hellästi tätä tytärtä pidettiin. Niin kannettiin kuin kukkaa kämmenellä.»

«Rikkaitako olivat vanhemmat?»

«Rikkaita, mahdottoman rikkaita. Kivikartano semmoinen kuin hyvä linna. Ja pulskasti siellä elettin. Vieraita jok'ikinen päivä. Mutta konkurssi tuli yhtäkaikki kun kauppamies kuoli. Sanottiin, että olisi se tullut muutenkin, ja kuolemasta huhuiltiin kaikenmoista, kun, näet, meni niin äkkiä, ettei ollut kipeänä ollenkaan . . . Kuka heidät sitten tietää. Paljon puhutaan semmoistakin, jossa ei ole perää ensinkään.»

«Äiti vielä elää?»

«Sitä en tiedä. Se kun muutti sieltä pois poikansa luokse, Sortavalaan, vai minne lie mennyt. — Jokohan Römperi on ehtinyt perille?»

«Jo tok'. Eikö tulle pian takaisinkin.»

Lopo istui uskoa ikkunassa nuuskarasia kädessä ja silmät ulkohuoneen nurkassa, jonka takaa odotti Römperin ilmestyvän. Mutta ei sitä vaan näkynyt vielä.

Hyppyset kävivät ahkerasti rasiassa ja nenä sen jälkeen aina tuohahti.

«Se oli niin kaunis nuorena, minkälaiseksi lienee nyt muuttunut. Oli aivan kuin enkeli. Kauniin kaikista Kuopion tytöistä.»

«Vai niin! Ei nyt ole enää mitään. Ihan vaan tavallinen.»

«Tuolla tulee, Römperi. Ja onpas, näet, sukka mukana. — Saas kuulla!»

Hän asettui oven eteen. Malttoi tuskin odottaa, että Römperi pääsi sisään.

«Nooh! Mitä hän sanoi?

«Tuossa lanka, ei sitä markalla annettu sen enempää.»

«Yhteen pariin riittää. Mutta mitä sanoi rouva, kun kuuli minun olevan täällä?»

«Ei tuo paljon mitään. Tämän antoi malliksi. Hiukan suurempia käski tehdä.»

«Muistiko?»

«Kyllä.»

«Käskikö terveisiä? Eikö ihmetellyt, että mistä syystä minut on kiinni pantu?»

«Eihän se niin pitkiin puheisiin antaantunut. Seisoi vaan kammarin kynnyksellä pikkuisen aikaa . . . Eikö siellä liene ollut joku vieras sisällä, siltä minusta tuntui.»

«Aha — niin, luultavasti siellä oli. No, kuule! Oliko hän hyvin muuttunut? Tuntisiko vielä entiseltä näöltä? Tyttö-ajoiltaan?»

«Mistä minä sen tiedän, kun en ole häntä tyttönä nähnytkään.»

«Ka, hupsuko minä olen. Ethän sinä, näet —. Vaan sanopas, oliko siellä kuinka köyhää ja puutteellista?»

«Siitäkö nyt rupesin selkoa ottamaan.»

«Hetihän sen huomaa, jolla kerran on silmät päässä.»

«Mene itse katsomaan, kohtapa täältä pääset vapaaksi.»

«Sen teenkin aivan varmaan. Aivan, aivan varmaan. — Mutta lapset, näitkö niitä?»

«En nähnyt. Kuulin vaan kun peuhasivat toisessa huoneessa.»

«Peuhasivatko? . . . Herra ihme kuitenkin! Että hänellä nyt on monta lasta ympärillä . . . Ja semmoinen nuori, häiveriäs kuin oli —. Pidäs tuota vyyhteä, Riitta, niin saan keriä . . . Vai muisti minua? Kuinka hän sanoi?»

«Jasso, Kauppa-Lopo. Onko hän täällä?»

«Ooho! Niinkö sanoi? Herra jumala! Juuri samoin kuin ennen tyttönä ollessaan. Juuri samoin. Ihan näen hänen elävänä edessäni. Punaisessa leningissään seisoi siellä ruokasalin kynnyksellä ja oli niin iloinen. «Jasso Kauppa-Lopo, gudaa Kauppa-Lopo», ja kädestä tervehti jok'ainoan kerran. Niin herttainen, niin suloinen, ei ylpeä milloinkaan. — «Jasso Kauppa-Lopo. Onko hän täällä?» Herran terttu! Mahtoi hänestä olla hauskaa, kun kuuli mainittavan vanhaa tuttua Kuopiosta. Kyllä sen arvaan. Kymmenen vuotta on saanut täällä olla ikävässä . . . Ja nyt sitten surua ja huolta . . . Lapsirukka! . . Oikein käy syämmelle, kun sitä ajattelee . . . Ei se mitään, jos meitä maailman kynnet kouristavat . . . mutta kun tuommoisia hentoja, jotka eivät sitä kestä . . .»

Lopo ei voinut jatkaa, suu hömmäili ja vesikarpalot valuivat silmistä pitkin tuota paksua nenää, josta sitten tippuivat alas nutulle.

Riittakin oli vähällä itkeä, enemmän kumminkin matkimisen halusta kuin suorastaan myötätuntoisuudesta rouva Kortmania kohtaan.

«Sinä ilmaiseksi laitat nämä sukat?»

«Kuinkas muuten. Olis vaan rahaa, niin tekisin useampia paria . . . »

II.

Se päivä valkeni, jolloin Lopo oli vapaa. Hän oli sitä odottanut, tuota keskiviikko-aamua niin hartaasti, ettei paljon muuta voinut ajatellakaan. Ei muistanut Kuopiota, eikä entisiä aikoja; ei välittänyt Römperistä eikä Riitasta. Ei menneet eikä nykyiset asiat päässeet nyt kiinnittämään hänen huomiotansa, sillä mieli pyöri vaan sitä hetkeä kohti, jolloin hän saisi kääntää selkänsä tälle majalle ja estelemättä mennä mihin ikinä tahtoi.

Kuinkahan Kortmanin rouvan silmät levenisivät, kun hän sisään astui! Sukat olivat lauvantai-illasta saakka valmiina ja kokoon käärittyinä.

Tuon tuostakin hän käärön hajoitti, silitteli polvellaan suoriksi ja mittaili niitä mallisukalla. Sitten tyytyväisenä laittoi ne taas kokoon toistensa sisään niinkuin olivat olleetkin.

Riitta heitti niihin aina syrjästä silmäyksen. Ja häntä hytkäytti, kun Lopo oli niin mielissään, eikä ollenkaan ymmärtänyt, kuinka hulluntekoiset ne olivat. Nilkan kohdalta liian leveät, kantapäätä tuskin ollenkaan ja — terän kavennus! Voi, herra, sitä ei nauramatta katsellut.

Mutta Lopo, se vaan mittaili, ja tuumi itsekseen, että ihan olivat samanlaiset kuin mallisukkakin. Niinkuin sitä muka mittailemalla saisi selville oliko muoto hyvä tai huono! Sen määräsi vaan tarkka ja tottunut silmä, semmoinen kuin Riitan.

Keskiviikkoa vasten yöllä ei Lopo saanut unta vähän vähääkään. Oli se niin kummaa ajatella, että huomenna taas pääsi alkamaan elämää ikäänkuin uudelleen. Lähteä vapauteen tuonne, aivan kuin lintu häkistään . . .

Oikein tahtoi naurattaa. Hän veti nuuskaa nenäänsä ja katseli pimeyttä ympärillään. Riitta nukkui raskaasti omalla vuoteellaan toisella puolen huonetta. Ei tiennyt maailmasta mitään. Sirkka lauleli uunin takana, muuten oli kaikki hiljaa.

Ettäkö tämä tosiaankin oli viimeinen yö tässä majassa! Missä kummalla hän saisi kortteeria ensi aluksi? Huoli siitä! Ehkä saunassa, jossain kaupungin ulkopuolella. Siitä juohtui kylpy mieleen, vasta ja hyvä löyly. Nyt täytyi nauraa melkein ääneen!

Hän heitti itsensä selälleen, oikaisi toisen käsivartensa ulos sivullepäin, huokasi syvään, ei surun mutta nautinnon huokausta, ja painoi silmänsä kiinni. Tulkoon uni jos tullakseen oli; ellei tullut, niin sama se! Hyvällepä nyt tuntui sekä sielussa että ruumiissa.

Kello oli hiukkasen yli kahdeksan, kun hän sitten aamulla läksi. Riitta katseli ikkunasta hänen jälkeensä. Siellä hän mennä tallusteli, jalat sisäänpäin, kengät läntällään ja ruumis etukumarassa. Hame oli takaa lyhempi, mutta kupeilta molemmin puolin se viisti maata.

Nurkkaukselle tultuaan hän kääntyi katsomaan taakseen ja kun älysi Riitan ikkunassa, meni suu leveään hymyyn. Hän nyökäytti päätään ja katsoi vielä kerran. Riitta pani merkille, että Lopon kasvot olivat puolta kirkkaammat sen jälkeen kuin hän ne tän'aamuna pesi. Semmoista kum-

maa ei ollutkaan tapahtunut koko sinä kuukautena, minkä he molemmat olivat yhdessä asuneet.

Lopo pudisteli nyrkkiään ja venytti huuliaan nauruun niin, että ikenet näkyivät. Sitten käänsi hän selkänsä ja katosi. Riittakin poistui ikkunasta. Meni takaisin entiselle paikalleen, otti ompeluksensa ja alkoi neuloa. Yksinäisyys tuntui oudolle taas näin äkkiä. Hän koetti laulella:

«Tuulen tuimuudesta kuusen latvat ratkahtelee, Tuulen —.»

Ei se käynyt. Oma ääni kuului vieraalta ja kummalliselta autiossa huoneessa. Hän vaikeni, kumartui vieläkin alemmaksi ompeluksen ylitse ja lennätteli neulaa tulisessa vauhdissa.

Lopo sillä välin oli jo ehtinyt portille. Siinä pysähtyi taas. Katseli ympärilleen, oikeaan ja vasempaan pitkin katua ja sitten eteensä yli tuon suuren, avaran torin, jonka toisella puolen oli vilkasta liikettä. Siellä maalaiset tavarakuormineen, leivän myyjät vakkoineen ja kaupunkilaiset häärivinä niiden ympärillä. Lopo veti huivinsolmua tiukemmalle. Rinta paisui ja selkä suoreni. Hän tunsi, että vapaana hän taaskin oli.

«Apteikin sivuitse, katua ylös harjalle saakka . . . viimeinen talo oikeaan . . .» kertoi Lopo itsekseen Römperin sanoja. «Tuolla se sitten mahtaa olla!»

Hän astui tanakasti määrättyyn suuntaan. Lumi narisi jalkain alla, pakkanen pisteli kasvoja oudoksesta, — vai lieneekö pistellyt sentähden, että hän ne aamulla kasteli vedessä. Päivä paistoi, ilma oli raikas. Savu nousi piipuista vaaleanharmaana kohtisuoraan ylös. Lopon toinen käsi liikkui edes takaisin kuin kellon heiluri, ja siinä kädessä ne sukat olivat.

Ei hän nyt malttanut jäädä torielämää katsastamaan, sivumennen vaan hiukan vilkaisi sinnepäin. Mutta ei pysähtynyt lainkaan, vaikka siinä juuri kadun vierustalla oli pitkä jono tavaraa jos jonkin laista. Mieli, näet, niin paloi tuonne Kortmanin rouvan luokse.

Talo jo näkyi. Pihan sisässä oli asuinrakennus, vaaleanharmaa, seitsemällä ikkunalla. Ja nyt hän seisoi säiläportin edessä. Eipä se tahtonut mielellään aueta, mutta kun hän piteli kiinni toisesta puolesta ja sitten työnsi, niin täytyi sen totella yhtäkaikki. Ei suinkaan näistä ensimmäisistä portaista . . . Näyttivät siltä, että sisähuoneisiin ne veivät. Tuolla toisessa päässä varmaankin kyökin puoli mahtoi olla. — Ei ristittyä sielua ikkunoissa. Hiljaista kaikki kuin haudassa.

Oikein arvattu! Siellä oli nurkan takana toinen käytävä. Ja alhaalta

päin tulla kapusteli ryytimaan polkua pieni punaposkinen tyttö, joka veti kelkkaa perässään.

«Herran terttu, onko hän tämän talon lapsia? E' mamma hem'? Ruotsiako hän puhuu vai suomea? E' mamma hem'?

Ei vastannut tyttö mitään. Pysähtyi vaan ja katsoi häneen toimessaan suurilla sinisillä silmillä.

Lopo ei malttanut jäädä häntä kauvemmin puhuttelemaan. Pyyhki jalkojaan havunoksiin, nousi portaita ylös ja astui ovesta sisään. Olivat heittäneet kyökin itsekseen. Mutta ovi oli auki toiseen huoneeseen, eikä Lopo arvellut vähääkään, vaan meni rohkeasti sitä kohti.

«No, herra hyvästi siunaa, tuossahan se nyt on. Mutta voi yhtäkaikki, kuinka muuttunut! Hyvää päivää! Tunnetteko? Ha, ha, ha, Kauppa-Lopo, muistattehan minua? Totta vissiin —.»

«Kyllä —»

Rouva nousi tuolilta, katseli pitkään ja epäilevästi.

«En ihmeekseni olisi teitä enää tuntenut entiseltä näöltänne. Niin olette nuojaantunut. Näkee, että huolta teilläkin on ollut ja kovia päiviä. — Eipähän se maailma säästä. Eipä, eipä se säästä. — Oliko tuo edes hyvä teille?»

«Kuka?»

Rouva hiukan naurahti.

«Miehenne. Riitta sanoi, että seitsemän päivää teillä oli viikossa sen kanssa. Ei valtaa missään. Ruoatkin yksin määräsi.»

«Hyi, kuinka Riitta viitsii valhella. Mistä hän tietää. Kun se oli juuri päinvastoin. Toista niin hyvää miestä ei olekaan.»

«Ihanko totta? No, jo minä ajattelin, että kuinka hän olisi hennonnut — Mutta missä nyt ovat teidän lapsenne? Että saisin antaa nämä sukat.»

«Ai, oletteko neulonut? Kiitoksia! Ja mitä olen näistä velkaa?»

«Ei toki mitään, ei ollenkaan mitään. Vanhan tuttavuuden vuoksi minä ne neuloin. Ei maksusta puhettakaan.»

«Mutta, hyvänen aika, enhän minä millään tavalla voi —»

«Kyllä voitte, ihan huoletta. Olen minä niin monta kahvikuppia saanut teiltä . . . Ja vaikka emme niistäkään lukua pitäisi, niin . . . hyvä jumala, käyhän teitä niin sääli . . .»

«Eipä kaikkien käy. Toiset kohtelevat kylmästi ja vieraasti. Usein juuri semmoiset, joilta olisi toivonut myötätuntoisuutta ja ystävyyttä.»

Hän lausui tämän matalalla äänellä, enemmän niinkuin itsekseen. Lopon sydän oli sulaa.

«Semmoisia ne ovat ihmiset. Täällä varsinkin. En teidän sijassa jäisikään mokomaan kylään. Eihän tämä ole kuin susien pesä. Minkätähden ette muuta Kuopioon? Siellä takaan, että ottaisivat teitä vastaan avosylin, ja onhan siellä kaikin puolin ihan toista kuin täällä. Muistatte kait sen itsekin vielä entisiltä ajoilta.»

«On minulla täällä ystäviäkin sentään. Oikein hyviä ystäviä.»

«Mutta parempia ystäviä teillä toki on siellä. Vai niinkö pelkäätte, että ovat unohtaneet? Eivät ole, saatte uskoa. Ja siellä aina jotain neuvoa keksitte, suurempi kaupunki kun on ja enemmän liikettä. Pitäisitte koululaisia, niinkuin muutkin leskirouvat.»

«Sehän tuo olisi. Elämä ehkä myöskin on huokeampaa siellä . . . »

«No jopa tok'! Monta vertaa huokeampaa. Ja sitten vielä saa joka tahoa, mitä ikinä haluaa . . .»

«Olen minä väliin tuumannut muuttaa täältä. Mutta kun minulla on tämä talo.»

«Sen myötte.»

«Ei osta kukaan nyt, kun on huono aika.»

«Hyyräätte sitten. Siksi kuin ilmaantuu ostaja.»

«Sekin on vaikeata. Pitäisi korjata ensin ja laittaa. Mistä saisin siihen rahaa.»

«Vaan olettekos oikein kaupitellut tätä? Antaahan olla, kun minä lähden käymään maalla ja pääsen puhuttelemaan rikkaita talon isäntiä. Koetellaanpas vieläkö on Kauppa-Lopo entisellään. — Paljonko tällä on hintaa?»

«Pitäisihän sillä saada kaksitoista tuhatta.»

«Pyydetään neljätoista, että on tinkimisen varaa.»

Rouva nauroi. Lopoko talonkaupalle? Hassumpaa ei voinut ajatella.

«Oletteko jo muuttanut rahaksi kaikki, mitä teillä on tarpeetonta?»

«Jotakuinkin.»

«Päästäkää minua vinnille katsomaan.»

«Voi, eihän siellä ole kuin romua.»

«Semmoista juuri tahdonkin. Semmoista, jolle ette itse pane mitään arvoa, ja josta luulette, ettei kukaan anna penniäkään.»

«Mutta ihan totta —»

«Olkaa vaiti, kyllä minä tiedän. Sanokaa vaan tytöllenne, että tulee viemään minua.»

Rouvaa taaskin hytkähytti. Mutta ei hän tahtonut enää panna vastaan, kun se kumminkin oli turhaa. Menihän vaan toisen huoneen ovelle, ja puhui sinne:

«Riikka hyvä, viekää tätä Kauppa-Lopoa vinnille katselemaan meidän romuja.»

Sieltä tuli iloisen näköinen tyttö, luuta, siipi ja kihveli kädessä. Hän heitti sivumennen pitkän ja oudoksuvan silmäyksen Lopoon.

«Tulkaa jälessäni.»

He menivät. Rouva sill'aikaa purki sukkakääröön.

«Voi, voi! Tämmöisiäkö ne olivatkin.»

«Mamma, mamma, kuka se oli?»

Pari pientä tyttöistä juoksi kilvassa hänen luokseen.

«Kauppa-Lopo.»

«Kuka on Kauppa-Lopo?»

«Hän on Kuopiosta.»

«Niin ruma! Mamma, näittekö että hän nuuskasi?»

«Nuuskasiko?»

Rouva nauroi.

«Saattoipa kyllä.»

Vinnin portaista kuului jyskettä, hän meni katsomaan. Lopo kamusi alas, kantokuorma tavaraa sylissä. Siinä oli rikkinäisiä padanjalkoja, reikäisiä ja ruosteisia läkkivormuja, mattotilkuiksi hyljätyitä vaaterepaleita ja sen semmoista.

Lopo oikein huohatti kun viskasi kuormansa porstuan lattialle.

«Katsokaapa, onko tässä mitään tarpeellista.»

Riikka nauroi täyttä kurkkua. Oliko ihminen viisas, kun luuli tuommoisilla kaluilla rahaa saavansa.

Rouva oli yhtä mieltä.

«Elkää ainakaan sanoko kenellekään, mistä ovat. Häpeisin silmäni maalle, jos kuka tietäisi, että lähetän noita tarjolle.»

«Korjaamalla tulee kalu jokaikisestä. Ei teidän tarvitse olla millännekään. Takaan, että nämä kyllä kelpaavat ihmisille.»

«Vaan ette saa sanoa kenen ovat.»

«Ka', onko minun pakko sitä kuulutella.»

Lopo teki lähtöä.

«Tulkaa juomaan kuppi kahvia ensin.»

Mutta ei hän malttanut. Kauppainto oli herännyt.

«Torille pitää joutua, ennenkuin väki hälvenee.»

Rouva ja Riikka jäivät katselemaan, kun hän mennä hamppuili portille päin kuormineen.

«Niinkö luulette, että hän penniäkään noista tuo. Sen on näköinenkin», sanoi Riikka.

«Yhdentekevä. Tuo, tai on tuomatta. Eipähän niistä vahinkoa liene», arveli rouva. (Jatketaan.)

Minna Canth.

Kotimaan kirjallisuutta.

K. Suomalainen, Laskuopin kertauskirja. Seminareja ja kansakouluja kuin myös itsekseen oppivia varten. Porvoossa 1889, W. Söderström. 166 siv. 8:o. Hinta 1: 25.
K. Oksanen, Luvunlaskun oppikirja. Kansakouluja varten. Tampereella 1888, J. F. Olán. 102 siv. 8:o. Hinta —: 75.

Ei ole vielä kulunut vuosia monta niistä ajoista, jolloin suomenkielisiä oppikirjoja matematiikan alalla oli ani harvoja. Nyt niitä on jos jonkinlaisia ja uusia ilmestyy joka vuosi. Paitse etevä ja tunnettu koulukirjain tekijämme, prof. E. Bonsdorff, ovat tohtorit E. Mellberg ja A. Ramsay tehneet hyviä mittausopillisia ja algebrallisia oppikirjoja, ja tätä nykyä ovat kaikki mainittujen miesten tekemät teokset ilmestyneet sekä suomeksi että ruotsiksi.

Suomenkielisiä luvunlaskun oppikirjoja ovat tehneet myöskin herrat K. Suomalainen ja K. Oksanen. Edellisen kertauskirja on aijottu pantavaksi kunkin oppilaan käteen ja samassa on tekijä koettanut saada kirjansa semmoiseksi, että siitä olisi hyötyä niillekin, jotka jo aikoja sitten ovat oppimääränsä kansakoulussa suorittaneet. Vielä lisäksi on kirjan tekijä koettanut silmällä pitää sitäkin seikkaa, että ajattelevainen ja asialle harras, koulun käymätönkin lukija voisi omin neuvoin mainitun kirjan avulla

saavuttaa jonkunlaista kätevyyttä laskennossa. Tekijä on tehtävässään ylimalkaan hyvästi onnistunut. Ohjeet ja selitykset ovat lyhyet ja selvät. Kokonaiset luvut, murtoluvut ja päätöslasku, sekä yksi- että moniehtoinen, ynnä siihen kuuluva korkolasku ovat suurella huolella, taitavasti ja tarkasti selitetyt. Ansioksi saattaa myös lukea senkin seikan, että nuo vaikeat ja jokapäiväisessä elämässä ani harvoin esiintyvät laskutavat vaihtolasku, maksupäiväin muutoslasku, seotuslasku ja neliöjuuren vetäminen ovat kirjasta suljetut pois. Sitä vastoin kaipaamme siinä verranto-oppia ja alennuslaskua. Huomattava on myöskin, että esimerkkien lukumäärä on varsin pieni, mutta tekijä toimittaa par'aikaa esimerkkikokoelmaa, johon tulee noin 2000 esimerkkiä. Kieli on kirjassa tietysti mestarillista; sen muistutuksen tahdomme vaan tehdä, että latinan kielestä lainatut sanat eivät ole kirjoitetut foneetillisesti. On varsin luultava, että se, joka omin neuvoin kysymyksessä olevaa kertauskirjaa tutkii, ei voi oikein lausua sanoja senlaisia kuin decimali, centali y. m., jos hän ei ole latinaa lukenut.

Oksasen oppikirjassa on esimerkkien lukumäärä paljon suurempi kuin Suomalaisen vast'ikään mainitussa kirjassa; sen sijaan on siinä sääntöjä ja selityksiä paljon vähemmän. Mutta kirja onkin aiottu suullisen opetuksen muistossa pitämisen avuksi. Siihen katsoen ovatkin säännöt vallan riittävät ja selvät. Esimerkkejä on kirjassa hyviä ja käytännöllisiä, mutta on niitä huonojakin. Sanotaan esim., että mies ansaitsee viikossa 13 $^{29}/_{32}$ Sm.; että hänen menot nousevat 14 $^{17}/_{36}$ markkaan; että poika sai isältään 3 $^{45}/_{62}$ Sm.; että metri kangasta maksaa 4 $^{9}/_{14}$ Sm. j. n. e. Kun esimerkkien ehtoluvut ovat tällaisia lukuja, joista ei saada tasaisia pennimääriä, niin tulokset tulevat vielä kahta luonnottomimmiksi. Niinpä onkin tulosilmoituksissa sellaisia tuloksia kuin 1212,855594 Sm., 463,185 mgr., 13 $^{1877903}/_{7056000}$, 12,36918 . . . . . . kuukautta, y. m. Kirjan ansioksi on luettava, että siinä on esitetty verranto-oppia; tuo on kuitenkin tapahtunut liian supistuneessa muodossa.

I. W:n.

J. Turgeniev, Aatelispesä. Venäjän kielestä suomentanut A. Grg. ja O. Wrn. Porissa 1888, A. Allardt. 363 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

Aatelispesässä ei yhteiskunnallinen kysymys, samoin kuin useimmissa muissa Turgenjevin romaneissa, ole asetettu ensi sijaan. Tosin Lavretskillakin „Aatelispesässä" on yhteiskunnallisia harrastuksia, mutta onnettomuudet syrjäyttävät hänet niistä pois ja ehkäisevät hänen toimintansa, joten hän ei ehi sanottavaa aikaan saada. Sitä paitsi ovat Lavretskin yhteiskunnalliset pyrinnöt aivan toisellaiset laadultaan kuin muiden Turgenjevin yhteiskunnan parantajien. Ei hän kuluta aikaansa joutavaan kaunopuheliaisuuteen niinkuin Rudin, eikä hän koeta saada aikaan suuria yhteiskunnallisia mullistuksia niinkuin esim. Neschdanow „Uutismaassa". Hänen tehtä-

vänsä on „parantaa ja saattaa vakavammalle kannalle talonpoikain aseman". Hänestä itsestäänkin tulee vanhempana „kunnon isäntä", hän sopii todellakin maata kyntämään. Paha vaan, että hän niin myöhään tulee tehtävästään selville.

Lavretski on ikäänkuin uuden ajan välittäjä, uuden tositoimen ja työn aikakauden. Sen vuoksi hän, vaikka ei itse vielä näe työstään hedelmää, hyvällä syyllä saattaa lohduttaa itseään sillä, että tuleva sukupolvi on tekevä sen, mitä häneltä itseltään on tekemättä jäänyt.

Lavretskin onnettomuuteen oli syynä onneton naiminen. Se hänet syrjäytti tehtävästään pois ja teki hänet toimettomaksi.

Hän oli syntyisin vanhasta aatelissuvusta. Iso-isä oli ollut julma ja itsevaltias aatelistyranni, isä puutteellisen ja pintapuolisen kasvatuksen kautta turmeltunut tyhjäntoimittaja ja onnenonkija. Mutta Lavretski oli äidiltään perinyt lempeän, hiljaisen luonteen ja vaikka hänenkin kasvatuksensa ei ollut ensinkään hyvä ja johdonmukainen tuli hänestä kuitenkin aivan toisellainen ihminen. Mieheksi tultuaan jalostui hän vielä vastusten ja koettelemusten kautta ja oppi siten itse ehdottomasti pysymään oikeassa ja liittymään siihen, mikä oli hyvää. Sitä ei hän ollut ymmärtänyt nuorempana ja se sorti hänen elämänsä onnen.

Vaimonsa kautta joutuu Lavretski onnettomaksi. Uskottomuutensa kautta kukistaa tämä hänen mielensä tyvenyyden ja tuskin on petetty mies parka, jättämällä uskottoman oman onnensa nojaan, päässyt mielenrauhaan, kun vaimo taas toistamiseen ilmestyy hänen tielleen.

Pitkän poissaolon jälkeen on Lavretski palannut kotiseuduilleen ja tapaa siellä sukulaisensa kauniin ja lempeäluontoisen Elisabeth Michailovnan. Jo ensi hetkestä mieltyy hän tytön vienoon, lempeään olentoon vaikka ei hän itsekään ole siitä selvillä. Päivä päivältä kasvaa herännyt tunne ja yhä enemmän on tyttö hänen ajatustensa esineenä. Mutta Lavretski ei kuitenkaan ole tunteistaan alussa oikein selvillä. Vasta sitten kun hän on saanut sanoman vaimonsa kuolemasta alkavat hänen silmänsä aueta, hän tuntee rakastavansa Elisabethia. Rakkaus puhkee sanoiksi ja löytää vastarakkauden. Mutta pitkällinen ei ole Lavretskin onni, sillä kohta tukahduttaa tointuvat toiveet uudelleen hänen ainainen onnettomuutensa — hänen vaimonsa, joka ei olekaan kuollut, vaan ilmestyy yht'äkkiä miehensä luo katumusta teeskennellen. Lavretski suostuukin Elisabeth Michailovnan pyynnöstä sovintoon. Elisabeth Michailovna itse menee luostariin. Hänen ja Lavretskin välinen rakkaus oli puhdasta, viatonta, se ei voinut mennä rikollisuuteen. Ei hellää sanaa, ei käden puserrusta sen jälkeen, kuin rakkaus heidän välillään oli tullut luvattomaksi. Heille ei jäänyt muuta kuin suloinen ja surullinen muisto.

Turgenjew on tositaiteilija, sen huomaa kyllä «Aatelispesästäkin». Kertomus on täynnä kauniita kuvauksia ja herttaisia kohtauksia. Henkilöt

ovat todellisesti ja elävästi esitetyt. Samoin kuin useimmissa muissa teoksissaan, niin Turgenjew myös tässä erityisellä mieltymyksellä kuvaa naishenkilöitään, nimittäin niitä, jotka mieltymystä ansaitsevat. Elisabeth Michailovna onkin ehkä jaloimpia ja ylevimpiä naisluonteita, mitä hänen teoksissaan tapaamme.

Suomennos ei ole hyvä. Sitä haittaavat kankeat, muukalaiset lauseparret ja paikoittain suoranaiset virheetkin — ehkä on käännetty liian sananmukaisesti. Tässä muutamia näytteitä: «Hän oli *enemmän* tunteellinen *kuin* hyvä»; «olisi *omannut* tuhansia»; «mies *suurta kasvua*»; «sen» (se on hänen); «oli *kerjuuden rajalla*»; «*itsekkäinen*»; «rakasti *ajaa* ulkona»; «ja *niin kuin olikin* turkissaan, syöksyi»; «sai kärsiä *Glafiralta*»; «*karaistu tahtoinen* henkilö»; «*hänen* teorii*oiden* — — välillä» y. m. mutta pitkäksi tulisi niitä kaikkia luetella.

—ine.

Wilh. Bolin, Studier och Föredrag. II. Calderons sekularminne. — Dödsstraffet. — Instrumentalmusiken. III & IV. Voltaire och Rousseau. — Den eviga freden. — Don Juan på tiljan. — Gamla sanningar. Helsingissä 1888—1889, G. W. Edlund. 80 + 175 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

Prof. Bolinin julkaisemia „tutkisteluja ja esitelmiä", joiden ensi vihko on ennen ilmoitettu Valvojassa (1888, s. 367), ilmestyi sitten vielä 1888 toinen vihko ja äskettäin 1889 on ilmestynyt kaksoisvihkona n:ot 3 ja 4. Näihin vihkoihin tekijä on koonnut muutamat tutkistelut, „studiot", jotka ennen ovat olleet painetut aikakauskirjoissa Suomessa taikka Ruotsissa. Lyhyemmät esitelmät taas ovat tässä ensi kerran painetut.

Toisen vihon aloittaa kirjoitus „Calderonin satavuotismuisto", kirjoitettu ja ensi kerran julkaistu 1881, 200 vuotta Calderonin kuoleman jälkeen. Se antaa m. m. miellyttävän yleiskuvauksen suuren Espanjalaisen runoilijaluonteesta ja lyhyen, taidokkaasti tehdyn esityksen hänen etevämmistä teoksistansa. — Toisena kirjoituksena tässä vihossa on esitelmä „kuolemanrangaistuksesta", jonka tekijä piti Helsingissä viime valtiopäiväin aikana, kun se kysymys oli meillä polttavana päivän asiana. Hän siinä m. m. valaisevalla tavalla kertoo kysymyksen historiaa, esittäen lyhyesti niitä mielipiteitä, joita ovat lausuneet etevimmät kirjailijat uusina ja vanhoinakin aikoina, jotka ovat sitä käsitelleet. Esitys osottaa harvinaisen hyvää perehtymistä kirjallisuuteen ja mielipidekehityksen historiaan tälläkin alalla; se on, asiantuntiain arvostelun mukaan, täydelleen asianmukainen ja luotettava. — Vihdoin tapaamme kirjoituksen nimellä „instrumentaalimusiikki". Se käsittelee, erään G. G. Gervinus'en julkaiseman teoksen johdosta, kysymystä puhtaan instrumentaalisoitannon ja lauluun yhdistetyn soitannon verrannollisesta arvosta; voiko katsoa jommallakummalla olevan enemmän „itsenäistä taidemerkitystä", jommankumman olevan paremmassa merkityksessä „todellinen musiikki". Kirjoitus ei tarjoo huvitusta ainoastaan varsi-

naisille soitannonharjoittajille, vaan se on epäilemättä varsin mieluinen luettava koko sille laajemmallekin yleisölle, joka on „taiteenharrastajain“ tai „taiteenystäväin“ kannalla. —

Viimeksi ilmestyneen kaksoisvihon ensimmäisen ja laajimman kirjoituksen aine on „Voltaire ja Rousseau“. Sekin on kirjoitettu satavuotismuistoksi, v. 1878 — nämä mainiot franskalaiset kirjailijat kuolivat molemmat 1778. Ainehan on omansa kiinnittämään jokaisen mieliharrastusta, esitys on hauska ja miellyttävä. Tosin tietysti voipi sekä erityiskohdissa että myös johonkin määrään itse pääasiaankin nähden löytyä kovin erilaisia mielipiteitä näitä miehiä arvostellessa. Kirjan tekijä on arvostelussaan Rousseauta vastaan jotenkin ankara. Osottaa melkein säälimättä sekä noita rumia tahroja Rousseaun persoonallisessa luonteessa, että myös sitä heikkoutta, ristiriitaisuutta ja ontevuutta, joka usein kyllä piilee hänen niin innokkaasti esiintuotujen teoriojensa ja maailmanparantaja-ehdotuksiensa alla. Onpa prof. Bolin tässä muutamin kohdin minun mielestäni tosiaan liian ankara Rousseauta vastaan. Luulen että Rousseaun teoriat ja mielipiteet muutamissa kohdin ovat kelvollisemmat, että niiden rohkeus ja muutamat niissä huomattavat ristiriitaisuudet syrjäseikoissa eivät riistä niiltä kaikkea arvoa ja pätevyyttä siinä määrässä, kuin Bolinin esitys pyrkii saattamaan meitä luulemaan. — Voltairea tekijä sitä vastaan kuvailee hyvin edullisessa valossa. Hänen luonteensa persoonallisia heikkouksia tekijä tahtoo pääasiassa jättää „laskun ulkopuolelle“; tahtoo että katsoisimme siihen ja ajattelisimme sitä, mitä ihmiskunnalle arvokasta hän on toimittanut. Kosketellessaan kuitenkin sivumennen Voltairen persoonaa tekijä koettaa osottaa, että hänen kantansa korkeimmissa asioissa ja kysymyksissä ei ollut niin puhtaastaan kieltoperäinen, kuin monesti luullaan. Koko esityksen lähtökohdaksi otetaan Z. Topeliuksen tunnettu runoelma „Voltairen sydän“ ja vastustetaan siinä lausuttua tuomiota Voltairesta. Itse pääasiassa Bolin tahtoo todistaa, että Voltairen ansiot ihmiskunnan sivistyskehityksessä ovat erinomaisen suuriksi arvosteltavat.

Toinen tutkistelu vihossa on nimeltänsä „Don Juan näyttämöllä“. Luetellaan ja lyhyesti karakteriseerataan suuri joukko näytelmiä, — espanjalaisten, italialaisten, franskalaisten, saksalaisten kirjailijain tekemiä, — jotka käsittelevät tuota Mozartin ooperasta ylen tunnettua Don Juan kertomusta; alkaen espanjalaisesta Tirso de Molinasta ynnä muista 1600-luvulla esiintyneistä runoilijoista, päättyen Paul Heysen 1883 julkaistuun murhenäytelmään „Don Juans Ende“. Esitys osottaa, niinkuin kaikki muutkin Bolinin kirjoitukset, hämmästyttävän laajaa kirjallisuuden tuntemista. Hieman vaan oudoksuttaa, ett'ei ollenkaan mainita C. J. L. Almqvistin nerokasta näytelmärunoelmaa „Don Ramido Marinesco“, joka sekin kertoo Don Juanista ja josta esim. J. L. Runeberg on kirjoittanut niin suurta ihailua osottavan arvostelun. Kirjoittaja on, — koska en voi olettaa Almqvistin teoksen

jääneen häneltä suorastaan unohduksiin, — mahdollisesti katsonut sitä tapaa, miten Almqvist on aihetta käsitellyt, poikkeevan liian suuresti tavallisesta kertomuksesta; — minusta kuitenkin Don Ramido olisi toki ansainnut mainitsemista, sillä juuri siinä esitetty omituinen Don Juanin loppuelämän kuvaus antaa mielestäni aiheen hyvin huvittaviin vertailuihin. Joka tapauksessa Bolinin kirjoitus sisältää paljon hauskoja kirjallisuushistoriallisia tietoja, jotka suurimmaksi osakseen lienevät koko meikäläiselle yleisölle aivan uusia.

Pikkuisissa „esitelmissään" prof. Bolin on yleensä osannut valita käsiteltäviksi erinomaisen huomattavat aineet. Niin tässäkin kaksoisvihossa; minun mielestäni tuskin voisi löytää arvokkaampia, tärkeämpiä ajattelemisen ja tämmöisen lyhyen esityksen aineita kuin ne, joita tässä käsitellään. Esitelmässä „ikuisesta rauhasta", pidetty Helsingissä 1870, hän johdattaa mieleemme tuota niin usein kiellettyä, pilkattua, mutta ikuisesti oikeutettua aatetta, kaikkien jalompien henkien aatetta, että koko ihmiskunnan sivistystyö ja kehitys kumminkin ennen kaikkea pyrkii siihen loppumäärään, jotta *todellinen oikeustila* toteutettaisiin ihmiskunnan keskuudessa, jotta siis oikeus, ei enää nyrkkivalta eli sota, saisi vallita ja ratkaista kansojen, valtioiden välisissä suhteissa. Tekijä kertoilee, jos kohta aivan lyhyesti, muutamia huomattavimpia lausuntoja ja kirjallisia teoksia menneiltä ajoilta, jotka koettavat valmistaa tietä tälle tulevaisuuden ihanteelle. Ja hän puolestansa luottaa siihen, että ihmiskunta vielä tulee sille jalostumisen kannalle kohoamaan, — vaikkahan kyllä se usko nykyoloissa näyttänee monen silmissä hulluudelta, hurjalta haaveilulta. Tässä yhteydessä on mainittava, että kirjantekijä näyttää käyttävän aina mielihyvällä kaikkia sopivia, — joskus myös sopimattomia, ks. esim. vihko II s. 134, — tilaisuuksia esittääksensä sitä mielipidettään, että meidän vuosisadallamme liian kiihotetut kansallisuusriennot, kansojen ylen noussut itsenäisyyden tunne ja niiden siitä johtuvat itsekkäät pyrinnöt ovat hyvin pahat esteet ihmiskunnan edistymiselle ja yleiselle veljeytymiselle, että ne tuottavat paljon vihaa ja antavat aihetta moniin vääriin mielipiteihin.

Toinen esitelmä „Vanhat totuudet", pidetty Helsingissä 12 p. Marrask. 1888, vastustaa ankarasti tuota turmiollista ja rikollista kevytmielisyyttä, millä niin moni meidän maassamme nykyaikoina elää yli varojensa, kuluttaen lainattuja rahoja. — Suljemme nämä vihot, joilla „ensimmäinen osa" tätä julkaisusarjaa on valmistunut, yleisön suosioon.

Ar. Gr.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Koti ja Yhteiskunta, 1889. 3 vihko. Sisältää: Lilli Lilius, Kreeta Haapasalon elämäkerta. — e—n—i, Kirjallisuutta. — Oman maan kuulumisia. — Ulkomaiden uutisia. — Maamme reippaalle nuorisolle. — Maaseudun kirjelaatikko. — Meidän pienokaisemme. — Terveys-oppia. Lyhyt neuvo äideille. — Talouden alalta.

Tidskrift, utg. af jurid'ska föreningen i Finland, 1889. 1 Häftet. Sisältää m. m.: Jaakko Forsman, En ny internationell kriminalistisk förening. — Rättsfall. — Kr. Sohlberg, Arbetares rätt till ersättning för liden kroppsskada. — Jurid. fören:s i Finland förhandlingar öfver de för året 1889 godkända allm. öfverläggningsämnen. — R. A. W., Nyare utländsk lagstiftning.

Oma Maa, 1889. N:o 5. Sisältää m. m.: Sugukonna mõis (loppu). — Ahwid. — Põlluharimise teaduslised põhjused. E. H. järele Soomekeelest J. Tilk. — Dr Volmari Porka uurimise reis Tscheremislaste juure (käännös Suomalais-Ugrilaisen Seuran aikakauskirjasta III ja VI). — Nartsiis (runo), kirj. Jakob Tamm. — Mõnda nahkhiirtest, kirj. E. R. K. — Maa rammutamisest. Kokku seadnut J. Saunamees. — Wene kirjanikud enne Mongoli iket (1036—1227). — Laulud (O. Tammiku, kirjaniku nimega „Ja!“ järele jäänud paberitest välja annud XYZ). — Luha lilled (runo), luuletanud Miina Luha. — Johann Heinrich Pestalozzi, kirj. A. Willman. — Ära heida (runo), kirj. Chr. Orras.

Nylaende. Tidsskrift, udg. af norsk kvindesagsforening, 1889. N:o 7. Sisältää m. m.: Underdanighedslæren. — Dromme i Örkenen (efter det engelske ved A. Dybfest). — Forskjelligt.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, 1889. N:ris 21—24. Sisältävät m. m.: F. A. von Langegg, Zwergbäume. Ein Japanisches Drama aus dem XVII Jahrh. — E. Koppel, Jean Pauls litterarischer Nachlass. — H. Tovote, Guy de Maupassant: Pierre et Jean. — R. Dehmel, Das Urteil des Paris. — Alex. Herzen, Eine Tragödie am Glase Grog; aus dem Russischen. — W. Kirchbach, Richard Wagner und das zeitgenössische und altgriechische Drama. — L. Fuld, Zur neueren Litteratur der Hexenprozesse. — M. Benfey, Salvatore Farina: I due Desiderii.

Oikaisu.

Valvojan viidennessä vihossa siv. 253 painetussa runossa on ensi säkeessä paha painovirhe korjattava. Pitää olla:

Pois matkustaessa*si* yksin kuin jäin, j. n. e.

Kuudennen vihon sisällys.

Maakuntalaitos Turun yliopistossa ennen Isoa-vihaa. Kirj. A. H. S.

Eräs lausunto kansanopistokysymyksessä. (*J. Päivärinta,* Kansanopistosta ja sen perustamisesta Suomeen). Kirj. N. I.

Katsaus Suomen uusimpaan historialliseen kirjallisuuteen. II. (*M. G. Schybergson,* Finlands historia. I, II). Kirj. Kustavi Grotenfelt.

Kauppa-Lopo. Kirj. Minna Canth. (Jatketaan.)

Kotimaan kirjallisuutta:

K. Suomalainen, Laskuopin kertauskirja. Seminareja ja kansakouluja kuin myös itsekseen oppivia varten. — *K. Oksanen,* Luvunlaskun oppikirja. Kansakouluja varten. Arv. I. W:n.

J. Turgeniew, Aatelispesä. Venäjän kielestä suomentanut A. Grg. ja O. Wrn. Arv. —ine.

Wilh. Bolin, Studier och Föredrag. II, III, IV. Arv. Ar. Gr.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1889.

G. E. Fellman.

VALVOJA.

Yhdeksäs vuosikerta.

Seitsemäs ja kahdeksas vihko. Elokuulla 1889.

Toimitus:

E. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.

Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

VALVOJA

ilmestyy tänä vuonna samankokoisena ja samanhintaisena kuin vuonna 1888. Sitä voipi tilata Helsingissä G. W. Edlundin, Waseniuksen ja Wickströmin ja K:n kirjakaupoissa sekä O. V. Laurentin ja K:n luona, Turussa A. V. Jahnssonin ja Wiipurissa Clouberg in ja K:n kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on 10 Suomen markkaa *koko vuosikerralta ja* 5 markkaa 50 penniä *puolelta vuodelta; maaseuduilla postimaksut tulevat lisään.*

Venäjällä voipi Valvojaa tilata A. Lindebergin kautta Pietarissa tahi suoraan toimitukselta, jolloin numerot laitetaan perille ristisiteessä. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kopeikkaa *koko vuosikerralta,* 2 ruplaa 50 kop. *puolelta.*

Valvojan toimi on edelleenkin liikkuva valtio-elämän, kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alalla.

Kansamme valtiollinen kehitys on nykyään kääntymäisillään uusiin suuntiin. Suomen kieli on saanut tärkeimmät oikeutensa lainlaadinnan kautta tunnustetuiksi. Kielikysymys tosin ei ole vielä päivänjärjestyksestä poistettu; etenkin on yhä silmämääränä pidettävä, että periaatteelliset myönnytykset saataisiin itse elämässä täysin määrin toteutetuiksi. Mutta kieltämätöntä on, että ne kansalliset ja vapaamieliset aatteet, jotka ovat olleet kieliharrastuksen ytimenä, tätä nykyä ovat ruvenneet esiintymään uusilla aloilla ja uudessa muodossa. Pysyen horjumatta kansallisella kannalla Valvoja aikoo valppaasti seurata näitä uuden ajan rientoja.

Kotimaassa ilmestyvää kirjallisuutta Valvoja aikoo niin tarkkaan kuin mahdollista pitää silmällä; sen ohessa etenkin katsauksissa esitetään ulkomaan kirjallisuudessa havaittavia rientoja.

Tieteen ja taiteen pyrintöjä esitellessään Valvoja on sekä aineiden valintaan että esitystapaan katsoen tavottava suuremman sivistyneen yleisön harrastuttamista.

Mikäli tila myöntää Valvoja tarjoaa myöskin kaunokirjallista lukemista, parhaasta päästä alkuperäistä.

Edelleenkin Valvoja luottaa niiden kirjailijain myötävaikutukseen, jotka tähän asti ovat olleet sille apuna. Sen ohessa toimituksen on onnistunut lehden kantajoukkoon liittää uusiakin voimia.

Ahdas on aikakauskirjamme tila usein osottanut olevansa sen ohjelman toteuttamiseksi, ja johonkin määrin on Valvojaa tänäkin vuonna täytynyt laajentaa, vaikk'ei nykyinen tilaajamäärä tarjoa sille riittävää kannatusta. Taloudellisen ahdingon ovat kuitenkin yksityiset asianharrastajat osaksi poistaneet kolmeksi vuodeksi annetulla takauksella. Toimitus sitä paitsi luulee voivansa luottaa siihen, että Valvojan harrastuksilla on yleisön kannatusta ja että suomalainen kirjallinen lehti on yhä kasvavalle kirjallisuudellemme aivan välttämätön. Yleisön tulee ratkaista, onko toimitus siinä kohden pettynyt, vai voidaanko lehteä laajentaa sen mukaan kuin kehittyvä henkinen elämämme vaatii.

E. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.
Vastaava toimittaja.

Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Huomaa! *Kunnioitettavia herroja kustantajia pyydetään ystävällisesti lähettämään Valvojan Toimitukselle kustantamiansa heti niiden ilmestyttyä, jotta arvosteleminen voisi tapahtua säännöllisemmin.*

Nykyisestä kansanrunoudesta Itä-Suomessa.

Havaintoja runonkeruuretkiltä

Salmin kihlakunnassa ja Ilamantsissa.

Meidän historiamme on uudisviljelystä. Ja ennen kaikkea on meidän kirjallisuutemme historia uudisviljelystä. Vielä nykyaikoina raivataan joka päivä uusia aloja viljelykselle. Mutta monta on epäilyttänyt ja vieläkin epäilyttää, jotta ei tämä maanlaatu maanviljelykselle sovellukaan, jotta koko viljelys on vaan ajan ja voimien hukkaa. Mutta on meillä yksi pelto, joka on jo runsaan, täysiarvoisen viljan kasvanut. Ja se pelto on kansanrunous. Siltä vainiolta olemme korjanneet sadon, joka täysin takaa meidänkin maanlaatumme viljelykselle soveltuvan. Kalevala, Kanteletar, Loitsurunot ovat meidän aateliskirjamme, jotka takaavat meille henkiset oikeutemme. — Mutta siksi onkin meitä jo lapsesta opetettu niitä rakastamaan ja kunnioittamaan. Kalevalaa luetaan kaikissa kouluissamme. Se on meille kaikille tuttu ja rakas.

Uskallan sen vuoksi toivoa, että Valvojan lukijat suostuvat seuraamaan minua Karjalan saloille, kuulemaan vanhan kansanlaulumme jäännöksiä. Etenkin kun me olemme ehkä viimeisiä, jotka saamme kuulla niitä semmoiselta laulajalta, joka ei ole niitä kirjasta oppinut, vaan isältään tai äidiltään tai joltakin muulta laulajalta. Sanoin viimeisiä, sillä häviämistään vanhat runot häviävät, unohtumistaan unohtuvat. Kun vanha laulaja tai tietäjä missä maahan kätketään, niin vie hän tavallisesti virtensä mukanaan. Nouseva polvi ei enää vanhoja runoja osaa, ei ole muistiinsa tallettanut.

Sanoin, että vievät virtensä muassaan, vievätpä niinkin, vaikka eivät sentään viekään, sillä harva se laulaja tai tietäjä on, jonka luona ei laulattajaa, «virsiherraa», «helsinkiläistä» ole käynyt viimeistäkin virttä ja lu-

kua «maanittelemassa»; syrjäisimpään salokylään he ovat tienneet laulun jälkiä seurata. Mutta kansan suusta ja muistista ne katoavat.

Mikä siihen on syynä? Mikä ne niin äkkiä on arvottomiksi saanut, kun ovat satoja vuosia voineet polvesta polveen perintönä kulkea? Tarkemmin miettiessä on tämä asiain kulku kuitenkin aivan luonnollinen. Meidän aikoinamme ovat viimeinkin uudemman ajan pyrinnöt alkaneet vaikuttaa Karjalankin syrjäisille saloille. Karjala on tullut likempään yhteyteen muun Suomen, sivistyneen maailman kanssa. Valistus on alkanut sinnekin valoaan levittää. Ja hyvähän se on, iloita meidän siitä pitää. Mutta samalla vanhat kulttuurimuodot katoavat, ne menettävät arvonsa.

Kerran Suojärvellä pyysin erästä nuorta miestä, jonka sanottiin runoja osaavan, laulamaan. Mies kyllä myönsi osaavansa, mutta ei sanonut ilkeävänsä laulaa, kun ei usko. — Siinä on juuri selitys koko asialle. Kansa ei enää usko vanhoja muotoja, mutta ennen se *on uskonut.* Se ei enää osaa niitä katsella samoilla silmillä kuin ennen, mutta ei vielä samoilla kuin me, kuin sivistynyt ihminen, ja sen vuoksi ne ovat kadottaneet arvonsa sen silmissä.

Ennen kun kuitenkaan rupean kertomaan nykyisistä lauluoloista, tahdon huomauttaa muutamia yleisiä seikkoja. Yleensä on ollut hyvin hämäriä käsitteitä siitä, miten runot säilyvät, kuinka yleisesti niitä osataan.

Runot, etupäässä eepilliset, «virret», (runo-sanaa ei täällä käytetä) ja «loitsut» eli «luvut» ovat olleet ja vielä ovat niin sanoakseni sukuomaisuutta. On ollut ja vieläkin on *laulaja-* ja *tietäjäsukuja.* Ja näissä suvuissa laulun ja loitsun taito ovat kulkeneet perintönä polvesta polveen. Kullakin suvulla on muutamia erityisiä omituisuuksia. Toiset ovat etupäässä loitsijoita, toiset laulavat parhaasta päästä eepillisiä, toiset metsämiehen runoja. Samaa ainetta eri suvut käsittelevät vähän eri tavalla. Kullakin suvulla on runoja, jotka ovat ikäänkuin sen omaisuutta, niitten osaaminen on ikään kuin kunnian asia. On säeparia, alituisesti palaavia käänteitä ja vertauksia, laulajan lepopaikkoja, jotka ovat omituisia kullekin runoryhmälle. Runojen tuntija saattaa jo niistä melkein varmaan päättää, mistä runo on kotosin, minkä suvun omaisuutta. Professori J. Krohn vainaja oli itselleen tehnyt oikean runosanakirjan, jossa hän oli luetellut kullekin laulajaryhmälle omituiset säeparit.

Mutta eivät runot yksistään suvun sisällä perintönä kulje. Jos joku suvun jäsen sattui olemaan «liikkuja mies» toi hän muualta uusia aineksia

varastoon. Niin on esimerkiksi Suistaman kuuluisalta ja laajalta laulajasuvulta, Sotikaisilta, koottujen runojen joukossa semmoisia, jotka ovat toisenlaisia kuin yleensä Sotikaisten ja pohjoisempien kaltaisia. Prof. Krohn oli tämän omituisuuden huomannut, ja kun minä asiata tiedustelin kerrottiinkin, että muuan Sotikainen, »Pitkä Iivana», oli ollut liikkuja mies ja oli matkoiltaan tuonut paljon runoja.

Loitsuja on välistä suureen hätään käyty pitkienkin matkojen takaa hakemassa.

Välistä eivät runot ole kovin vanhaa perua. On sattunut joku runotaitoisa mies muuttamaan kotiseuduiltaan kauvemmaksi, asettunut sinne loiseksi tai muuten asumaan, joku »teräväpäinen» poika tai tyttö on silloin »opastunut», oppinut häneltä hänen runonsa. Siten polveutuvat esimerkiksi Impilahden taitavimman runolaulajan Hämäläisen enimmät runot Ilamantsista. Hän on ne nimittäin oppinut Matti Kuivalaiselta, joka oli Ilamantsista kotosin, vaikka loput ikäänsä eleli loisena Impilahden Räkälin kylässä.

Usein on joku mies tai nainen palvellessaan jossain runotaitoisessa talossa oppinut suvun runot. Monesti yhteisessä työssä, »parren»ajossa, nuotan vedossa, heinän teossa, paimenessa y. m. oltaissa on toinen oppinut toiselta. Kaikkiin näihin ja muihin saman tapaisiin voisin mainita lukuisia esimerkkejä.

Mutta osaavat runoja sentään muutkin kun vakinaiset laulajasuvut. Ja ennen ovat arvattavasti osanneet vieläkin enemmän. On muutamia runoja, joita osaavat melkein kaikki ihmiset. Huonopäiseenkin joku pystyy.

Täten perintönä kulkevat runot ovat etupäässä loitsuja ja eepillisiä, ja myös häärunoja. Lyyrilliset runot luullakseni leviävät helpommin ja nopeammin, oikeinpa ihmeteltävän nopeasti.

Mutta lähdetään jo matkalle. Sillä vasta sen luonnon ympäröimänä, joka on sitä holhonnut ja siihen leimansa painanut, laulu laululle tehoaa, tuntuu soitto soitannalle, vasta kansan keskellä, joka vielä jotensakin elää samaa elämää, mitä lauluissa kuvataan, savupirtissä, tarkkaavan väen kuunnellessa, laulettuna, ennen kaikkea laulettuna runo runolta tuntuu. Se ehkä kadottaa jonkun verran siitä idealismista, johon me olemme tottuneet sitä verhoamaan, mutta se voittaa sen sijaan paljon enemmän, se tulee eläväksi.

Lähdemme *Korpiselille.*

Suuren sodan aikana, niin kertoo sukutarina, muutti Ilamantsista, »rajan takaa» kolme veljestä, ne asettuivat asumaan Tolvajärven saareen ja

heistä polveutuu Vornasten kuuluisa tietäjä- ja metsästäjäsuku. Kuuluisin kaikista tämän suvun jäsenistä oli Kassi Vornanen, joka eli alulla tätä vuosisataa. Tarun mukaan on hän oppinut laulunsa ja loitsunsa »tulilappalaisilta»; niitä oli talossa pidetty, syötetty ja juotettu. Kassilla oli ollut kaksi poikaa Iivana ja Stopana, ne olivat myöskin olleet taitavia laulajia ja niitä oli Europæus aikanaan laulattanut. Iivanan lapsia elää vielä kaksi: Pedri niminen, »Kassin Pedri» Kokkarin kylässä ja Anni Ägläjärvessä, naimisissa vanhan Mönttisen kanssa, joka aikoinaan on ollut seudun paras peuranampuja. Vornasia on paljon Korpiselillä, ne ovat taitavia metsästäjiä ja hiihtäjiä, mutta laulajia ei ole muita enää kun yllämainitut kaksi. — Käydään kummankin luona.

Kokkarin kylän ulkoreunassa on pieni mökin pahanen, ja siinä asuu Pedri Vornanen. Pedri on parrakas ja vanhanpuoleinen mies. Hän on luonteeltaan epäileväinen. Kun toissa talvena kävin hänen luonaan oli ensiksi vaikea saada häntä tiedoistaan puhumaan. Mutta vähitellen saavutin hänen luottamuksensa osottamalla, että »en ensi kertaa ollut pappia kyydissä», että näitä asioita jo entisestäänkin jonkun verran tiesin. Pedri on loitsija, poppamies. Hän on mielessään säilyttänyt ainoastaan loitsuja, muista ei ole mitään hyötyä, hän arveli. Mutta loitsuja hän osasikin run saasti, harva se vaara ja hätä, johon hänellä ei ole sanat valmiina.

Hän näytti minulle kahta »pyhälän talttaa», ukon talttaa, pakanuuden aikaista kiviasetta; niitä pidetään yleensä taikakaluina ja niillä parannetaan sairaita. Myöskin näytti hän minulle noitapussia, jossa oli pieniä kiviä, »käärmeen käräjäkiviä», pieniä puupahkoja, »päivän näkemättömiä», ruotsalainen raha ja muutamia luita. Hän sanoi talttojen kulkeneen neljässä polvessa perintönä. Toinen taltoista, hän sanoi, on mitätön kalu, mutta toista hän ei möisi mistään hinnasta. Monta ihmistä oli sillä parantanut, kuoleman kielistä pelastanut. Tänäkin talvena kaksi. Tievanvaarassa oli mies virunut niin sairaana, että kaikki jäsenet olivat turvonneet, sen oli hän parantanut. Eikä hän itse ollut ainoa, joka tätä ihmekuuria uskoi, vaan kaikki muutkin ihmiset sen totena kertoivat.

Pedri kertoi, että taltat ovat kovalla ukkosen säällä tulleet alas, ja halaisseet suuria honkia, ja niitten juurilta niitä sitten löydetään. Mutta ei taltassa semmoisenaan mitään tenhoa ole, vaan siihen ovat voimat hankittavat. Kovalla ukkosen ilmalla on haettava kolmella kalliolla ukkosen voima, kalman voima taas kalmistosta kolme kertaa yhdeksänä yönä. Sit-

ten vielä maan, veden, metsän, tulen y. m. voimat. Joka tilaisuudessa on aina luettava siihen sopivat luvut. Sitten kiveä käytettäissä on myös aina luettava lukuja. Muuten täytyy lukea loitsu aina kolme kertaa, peräkkäin, että se vaikuttaisi. Näytteeksi hän luki useita loitsuja, jonkun verran minä kirjoitin, mutta kokonaan ei antanut. Hän «luki» hyvin nopeasti yksitoikkoisella höpisevällä äänellä, tuskin henkeään vetäen.

Lähdemme sitten Ägläjärveen. Se on suurenpuoleinen kylä Korpiselän pitäjää, lähellä Suojärven rajaa. Se on salokylä keskellä suuria metsiä ja siellä asuu Anni Vornanen.

Minä olin vanha tuttu, olin talossa ennen käynyt ja hyvästi otettiin vastaan. Vanha isäntä oli veron maksussa, nuori isäntä «parren ajossa», mutta vanha emäntä oli kotona ja sehän minulle pääasia oli. Minä tulin taloon illalla ja tullessani satuttiin juuri pitämään illatsuja. Illatsu merkitsee yleensä illanviettoa, «iltamaa». Talvi-iltoina kokoontuu kylän nuoriso yhteen iltaa viettämään. Joskus niissä tanssitaankin, mutta tavallisesti on niissä etupäässä naisia, he kehräävät ja laulavat koko yön. — Mönttisessä oli illatsut. Toistakymmentä naista oli tuvassa, enimmäkseen nuoria tyttöjä, kaikilla oli värttinät, rukkia ei siellä vielä käytetä. Jos kehräämistä ainoastaan katsoo esteetilliseltä kannalta, niin ei pitäisi koskaan heretä värttinällä kehräämästä, sillä somalta todellakin näyttää kun sieväliikkeinen nainen sitä käyttelee. Hän istuu itse kuosalipuulla, vasemmalla kädellä hän vetää kuontalosta säiettä ja oikealla pyörittää värttinää, tuon tuostakin pyöräyttää hän sen kauvaksi lattialle ja kokoo sitten heti säikeen sormiinsa ja kiertää sen värttinälle. Sitten tämmöisen kehruukalun käyttämisestä on vielä se etu, että ei synny minkäänlaista melua. — Ketrinpuita ei viedä illatsuihin mukaan, vaan on niitä kussakin talossa suuret varastot valmiina, kuontalot kuosalipuihin sidottuina. Heti kun vieras tulee, annetaan hänelle ketrinpuut käsiin, arvokkaammille ja vanhemmille ne joissa hienoimmat ja valkeimmat kuontalot ovat.

Kun minä tulin Mönttiseen, herkesivät tytöt hetkeksi laulamasta, «huijustelivat», ujostelivat, mutta pian meni «huigeus» ja he alkoivat laulaa taas ja sitten he lauloivat melkein yhtä mittaa koko illan ja suuren osan yötä. Se joka osasi, se lauloi. Kun toinen herkesi, alkoi heti toinen, ja ne jotka saman laulun osasivat, yhtyivät heti. Ja niin yhä uutta. Muutamilla tytöistä oli heleät, kirkkaat äänet. — He lauloivat enimmäkseen lyyrillisiä lauluja, kaikenlaisia rakkauslauluja, kullasta ja hentusta. Kumma

oli kuulla täällä Karjalan saloilla samoja lauluja, joita nykyaikoina laulctaan Hämeessä, Pohjanmaalla, yli koko maan. Mutta oli uusiakin kotoisia. Monet näyttivät olevan reservipoikien tekemiä. Eräässä laulettiin:

Sortavala on pikku linna
Laatokan meren rannalla,

toisessa ylistettiin Suojärven ihanuutta.

Laulettiin myös vanhempia:

Anni neiti Turun neiti
Istuu Turun sillan päässä
Vuottaa miestä mielehistä
Sulhasta sulosanasta
Kulta mies merestä nousi
j. n. e.

kultamiehen perästä tulee hopeamies, sitten vaski-, tina-, teräs-, rautamies, mutta ei Anni kestään huoli, viimein tulee leipämies ja «sille meni». Tämän laulun osaavat useimmat niillä tienoin; Korpiselässä, Suistamossa ja Suojärvellä tuskin on ainoatakaan, joka ei sitä osaisi. Eihän tässä runossa paljon toimintaa ole, mutta kerrannot, joita lukiessa ei koskaan viitsisi aina uudestaan lukea, tekevät sen laulaissa hauskaksi, sillä jo toisella kertaa saattavat kaikki nekin, jotka eivät ennen ole osanneet laulua, yhtyä siihen. Yleensä lauletaankin mielellään kerrantolauluja illatsuissa. Lisäksi on «Anni neitiin» hauska erityinen sävel.

Mutta saatiinpa kuulla oikeita eepillisiäkin. Keskellä nuorten laulua alkoi vanha Anni muori vapisevalla äänellään laulaa:

Iri neito impi neito
Kaku neito kaunokainen
Piti viikkoista pyhyyttä
Iän kaiken impevyyttä
Kirgui marjane mäellä
Buolukkaine kangahalla j. n. e.

Runo on pitkänlainen ja siinä kerrotaan kuinka Iri neito synnytti kolme poikaa, Väinämöisen, Ilmallisen ja Jógamoisen, ja sitten veljesten veneretkestä.

Muitakin runoja lauloi vanha emäntä.

Keskellä laulamista sanoi hän äkkiä «Fedora (se oli hänen kymmenvuotinen pojanpoikansa) opi (= rupea) kirjaa lukemaan». Ägläjärvessä näet sinä talvena oli ensi kertaa pidetty kiertokoulua ja Fedora oli ensimmäinen Mönttinen, joka kirjaa pystyi lukemaan. Ja Fedora otti biblianhistorian ja luki saarnaavalla, laulavalla äänellä muutamia sivuja, kaikki kuuntelivat ääneti, mutta eivät he oikeastaan sisällystä kuunnelleet, ihmettelivät vain, että heikäläinenkin pystyi kirjasta selkoa saamaan.

Vanha ja uusi aika yhtyivät.

Sitten ruvettiin taas laulamaan. Puoliyön aikana rupesimme kaikki miehiset puolet makaamaan, mutta tytöt siirtyivät toiseen tupaan ja lauloivat ja kehräsivät vielä useampia tuntia. — Semmoiset olivat Ägläjärven illatsut.

Aamulla sitten laulatin huolellisesti Anni muoria, kirjoitin mitä hän osasi. Isänsä perinnöstä oli hän saanut eepilliset runot. Ne hän osasi melkein kaikki, mitkä Europæus oli ennen Iivanalta kirjoittanut, loitsuja osasi hän myös muutamia, mutta ei niin paljon kun Pedri. Oikein mummo heltyi kun minä kerroin että ne runot, jotka minulla oli muassa, olivat hänen isältään «otettuja». Toisin paikoin oli Europæukselta jäänyt joku säe pois tai kesken, ne minä täydensin Annin laulun mukaan ja sekös häntä ihastutti, kun saattoi täydentää isänsä runot. — Annin lapsista osaa yksi tyttäristä muutamia eepillisiä, yksi pojista taas muutamia loitsuja.

Vornasien lauluperintöä on vielä jonkun verran Suojärvellä Koivusien kylässä. Siellä Hapon vaimo, joka on syntyjään Vornanen, laulaa useita Vornasten runoja, Iri neitoa ja muita, hänen tyttönsä lauloivat oluen syntyä.

Mutta palatkaamme vielä Korpiselille.

Tshokin kylässä asuu nuori, kaunis vaimo Irinja. Hän osaa paljon lyyrillisiä ja muutamia eepillisiäkin runoja. Hänellä on niin «terävä pää», että kun kerran minkä kuulee, niin sen osaa. Enimmät laulunsa hän oli lapsena oppinut kerjäläisukolta, Kiitan Mikiltä. Hän oli aina antanut ukolle leipää ja ukko oli hänelle siitä hyvästä laulanut. — Kun Irinjan tuvassa, pienessä savupirtissä tuumailimme, kutka vielä siinä kylässä laulaa osaisivat, neuvoi joku erästä vanhaa vaimoa. Mutta Irinja sanoi äskettäin käyneensä hänen luonaan ja «ottaneensa häneltä kaikki mitä hänellä oli.»

Vielä on näitä paitse muutamia laulajia Korpiselillä. Mysysvaaran Pedri, joka on kuuluisaa Shemeikkäisten sukua, on jo vanha, harmaapar-

tanen, mutta vielä osaa hän monet metsämiehen luvut lukea, metsämiehen laulut laulaa, ja kuin ei muistaisi, kun on valio «kondien sortaja» ollut.

Sittenkin on muutamia, jotka jonkun osaavat, mutta monet ovat kuolleet ja virtensä muassaan vieneet. Äglijärvessä oli ollut kaksi Ahaposta laulajaa Paavila ja Vaslei. He olivat olleet ahkeria ongittajia, kesäset päivät olivat veneen perässä istuneet ja aina vaan laulaa hyräilleet. Heidän perujaan saapi hakea Suojärviltä Vegaruksen kylästä. Monet muut, niinkuin Korpiselän kirkonkylän, Tshiipakan, Hoilolan, Tshokin laulajat eivät ole jätteitäkään jättäneet, en ainakaan minä niitä onnistunut löytämään.

Mainitsen sitten muutaman sanan Sodanlahden *Kuikan* lauluoloista. Kuikka on aikoinaan ollut Salmin kihlakunnan paraimpia laulupaikkoja. Ratisten ja Issakaisten suvut olivat laulajasukuja. David Issakaisen, paraimman sen kylän laulajan, vaimo Palaga Torstoinen oli myös taitava laulaja. Nyt ei Kuikassa enää ole yhtään vakinaista laulajaa, nykyiset Ratiset ja Issakaiset osaavat vaan muutamia katkelmia eepillisiä runoja.

Lyyrillisiä lauluja naiset kumminkin osaavat paljon. Kun minä toissa talvena siellä käydessäni yllyttelin muutamia nuoria naisia laulamaan, olivat he vastahakoisia, nauroivat vaan, eivätkä sanoneet muistavansa. Vaan kesällä kun ovat metsässä lehessä tai paimenessa tai heinässä, silloin he niinkuin lintusetkin laulavat päivät pääksytysten; itestään laulut syntyvät, sanat suuhun tulevat. — Samaan tapaan on minulle usein vastattu.

Lähdemme *Suistamalle*. Suistaman pitäjä on ollut laulurikas aikoinaan ja nytkin siellä ehkä osataan lauluja ja lauletaan enemmän kun missään muualla Karjalassa. Suistaman paras laulajasuku on ollut Sotikaisten suku Loimain kylästä. Vielä elää sitä sukua useita hyviä laulajia. Loimaissa on Fedota Sotikainen, hän on virkeä ukko, hilpeä mieleltään, hän on paraimpia nykyiseen aikaan eläviä laulajia; hän osaa paljon eepillisiä runoja ja on aina valmis niitä laulamaan. Muodoltaan ovat hänen runonsa myös jotensakin täydellisiä. Samoja Sotikaisten runoja laulaa vielä Äimäjärvessä Palaga Sotikainen ja Suuren Soron kylässä Iivana Onesimov, jonka äiti on Sotikaisia.

Näytteeksi Sotikaisten runojen paljoudesta, mainittakoon kuinka paljon he yhteensä ovat nykyisille laulattajille, K. Krohnille, Basilierille ja minulle laulaneet. Palaga on laulanut 20 runoa, Fedota 10 ja Iivana Onesimov 13.

Viime kesänä Suistaman Alatun kylässä käydessäni sain kuulla, että likeisessä Haravaselän kylässä asuu vanha tietäjä ja laulaja Vaslei Grigorjov Vottonen. Minä läksin heti ukkoa tapaamaan. Tullessani tupaan ei ukko ollut kotona vaan oli ulkotöissä. Minä läksin heti metsään ja sieltä löysinkin hänet suota raivaamassa. Hän oli jo yli 90 vuotta, mutta oli vielä niin riski, että jaksoi vähin ulkotöissäkin käydä. Mutta muisti alkoi kumminkin jo pettää, vähän enää muisti entisiä tietojaan. Kaikista kertomuksista päättäen oli hän aikoinaan ollut suuri loitsija. Hän oli tiedostaan tehnyt elinkeinon. Pietarissa hän oli nuorempana ahkeraan käynyt ja usein oleskellut siellä pitkät ajat. Siellä hän oli ansainnut suuret rahat loitsutaidollaan. — Omituista ettei kukaan «laulattaja», suomalainen runojen ja loitsujen kerääjä ennen minua ollut häntä löytänyt. Hän näet ei ollut kellekään minua ennen «sanellut kirjaan pantavaksi». — Vottonen loitsuja etupäässä luki, mutta osasi myöskin eepillisiä. Hän oli jotensakin haluton tietojaan näyttämään, — arvaahan sen.

Muuten lie Vottosten sukukin aikoinaan ollut tietäjäsuku, maist. M. Varonen näet kertoi jossain Jänisjärven pohjoispuolella tavanneensa Vottos-nimisen tietäjän.

Vielä on Jalovaara Suistamaa. Siellä on hyviä laulajia ollut paljon. Mutta nyt ovat useimmat virsineen manalle menneet. Riihi-Iivana on kuollut, joka oli Ratisia ja Kuikasta peräsin. Samoin Aleksei Burushka. Hän kyllä oli kertonut runonsa oppineensa Kuikan, Suistaman ja Korpiselän laulajilta, mutta omituista kyllä polveutuu hänen sukunsa Ilamantsin Hattupäästä, jossa on ollut taitavia laulajia nimeltä Puruskainen. — Viime talvena Jalonvaarassa käydessäni kävin tapaamassa Burushkan leskeä. Pienessä mökissä istui kehräten vanha erittäin miellyttävän näköinen vaimo. Se oli Aleksein leski. Meillä pakinat kohta kääntyivät ammoisiin aikoihin. Hän kertoi niistä ajoista jolloin hänen miehensä eli, silloin he lauloivat yhdessä. Kun missä yhdessä liikkuivat töissä, metsässä, pellolla, nurmella, järvellä, niin aina lauloivat. Hänkin oli silloin osannut kaikki miehensä virret. Ja kertoessaan hän suurilla, kauneilla, omituisen ystävällisillä ja samalla surullisilla silmillään katseli tyhjään entisyyteen. — Minä pyysin häntä muistelemaan minulle entisiä virsiä, mutta muutamia katkelmia hän vaan lausui. Ei sanonut muistavansa; sen jälkeen kun miesvainaja kuoli ei hän ollut laulanut. «Niin on paljon ollut muita asioita ajateltavana».

Joku suuri suru näytti häntä painavan, näyttivät olevan jonkun rakkaan henkilön tuottamia huolia.

Lyyrillisä runoja osaa Jalonvaarassa Osippa Savinen useita, vaikka on paljon unohtanut, kun on jo vanhaksi käynyt. Hänen runoistaan ovat monet sieviä ja miellyttäviä, niinkuin esim.:

Oi jos tuttuni tulisi
Ennen nähtyni näkyisi
Virstan vastahan mänisin
Venehellä vettä myöten
Suksella saloa myöten j. n. e.

Mikäs tuli miun käelle
Kuka kukkulinnulleni
Kun ei kuulu kukkumassa
Illalla iloitsemassa.

Oli vieläkin muutamia runotaitoisia näitten lisäksi Jalonvaarassa.

Esimerkiksi siitä kuinka runoja rakastetaan, voin mainita että Jalonvaarassa tapasin nuoren naisen, joka osasi melkein koko Kalevalan ulkoa, hän näet osasi lukea ja oli sattunut saamaan Kalevalan käsiinsä ja siitä oppinut.

Muuten alkaa rajapitäjiin levitä, jollei vielä itse Kalevala, niin kumminkin tieto siitä, että semmoinen kirja on olemassa. Monta kertaa on minulle runoja tiedustellessani sattunut, että on neuvottu siihen ja siihen kylään, että siellä muka on sen ja sen niminen mies ja sillä on Kalevalan kirjat ja niissä laulamista on moneksi yöksi ja moneksi päiväksi yhtä mittaa.

Yllämainittujen lisäksi on Suistamalla ollut useita laulaja- ja tietäjäsukuja. Toisten, niinkuin Allilan, Sohrolan ja Vilokkisten taidosta on vieläkin jätteitä, toisista, niinkun Alatun ja Koitonselän laulajista en ole mitään löytänyt.

Kuuluisin kaikista Karjalan tietäjäsuvuista on Shemeikkäisten suku. Tällä kertaa en heistä huoli ruveta laveammalta puhumaan. Heistä on ennenkin kirjoitettu (Basilier Virittäjässä ja J. Krohn Valvojassa). Ehkä joskus toiste saanen tilaisuutta kertoa mitä heistä tiedän.

Impilahden taitavin runolaulaja ja tietäjä on Paavo Hämäläinen, joka nyt elää Somerojan kylässä. Hän osaa jonkun verran eepillisiä runoja, enimmin loitsuja, ja hän onkin laajalti tunnettu tietäjänä; leikkipuheessa kutsutaan häntä joskus «maajumalaksi». Hän on ollut taitava metsästäjä ja metsämiehen virsiä ja lukuja hän myös osaa paljon.

Niitä näitä puhellessa ja entisiä aikoja muistellessa hän kertoi myöskin seuraavan tarinan ja täytenä totena. Koska se mielestäni on hyvin kuvaava kerron sen tässä, vaikka se ei suorastaan liity aineeseen.

Nuorena miehenä ollessaan kuljeskeli hän muuanna talvena hiihdellen «Lapissa» Tsannikan, suistamalaisen talonpojan kanssa, ketun pyynnissä. Salmin kihlakuntalaiset kutsuvat Aunuksen puolta Lapiksi, oikeata Lappia Tulilapiksi. — Näillä yhteisillä hiihtoretkillä muuten Tsannikka oppi loitsunsa Hämäläiseltä; hän osasi kirjoittaakin ja kirjoitti paperille, mitä Hämäläiseltä sai.

No niin, he hiihtelivät ketunajossa Aunuksen puolella. Osuivat kerran sitten, johonkin kylään tullessaan, taloon, jossa paraillaan läksiäisiä pidettiin. He tietysti tupaan astuivat iloa katsomaan, mutta seisahtuivat viattomasti oven suuhun. Mutta talon isäntä sattui olemaan «toratsu» mies ja vielä oli «vessélöitynyt,» niin tulla tuupsahti meidän miesten eteen, heille «kulakkoa tarjosi» (nyrkkiä heristeli) ja «eäreh» käski «ruotsien» mennä. Nämä koettivat siivosti vastailla, mutta kun ei siitä apua lähtenyt, niin pois menivät. Kylän reunassa asui tuttava seppä ja sinne menivät. Seppä kun kuuli, miten heitä oli läksiäistalossa kohdeltu, alkoi yllytellä heitä kostamaan. «Ettekö te, jotka tietäjiä ollette, siihen mitään konstia osaa tehdä?» Tsannikka myös rupesi Hämäläistä kehottamaan. Mutta Hämäläinen sanoi, että «reähkä» (= synti) tulee, ei saa käyttää tietoaan toisen vahingoksi. Mutta silloin Tsannikka risti silmänsä ja sanoi: «kyllä minä reähkän vastaan, enhän minä muuten pyytäisikään». «No jos niin on niin sama sitten», Hämäläinen sanoi. Sitten hän pyysi sepältä suan ja meni kylän vieressä olevan järven jäälle, ja «kärtti» sualla vetehistä avannosta, jonka ohitse hääsaaton sulhasen kotiin mennessä piti kulkea. Sen tehtyään Hämäläinen palasi sepän luo ja rupesi aterioituaan Tsannikan kanssa uunille maata.

Morsiamen talossa oli valmistuttu lähtemään. Mutta kun hääsaatto kulki avannon sivu, nousi siitä vetehinen ja istuutui ensimmäiseen rekeen ja se oli ollut aivan kun heinäruko. Ja vaikka keli oli hyvä, ei hevosia

saatu mitenkään juoksemaan, ja kuitenkin ne olivat perille tultaissa aivan läpimärät. Ja aivan sulhastalon saroille asti vetehinen hääsaattoa seurasi. Kauhistus oli vallannut koko saaton ja kaikki olivat vakuutetut, että tämä oli «Ruotsin» tietäjäin työtä.

Eikä muu auttanut, isäntä palasi takasin kotikylään, varusti viinaa, kahvia, tsaijua, sokeria, rinkeliä ja muita kaikenlaisia lahjoja ja meni sepän luo tietäjiä etsimään. «Perttiin» tultuaan hän heti ruotsia tiedusteli. «Tuolla uunilla makaavat», seppä sanoi. «Minä tulin heitä häihin kutsumaan», isäntä sanoi. Meidän miehet kyllä olivat valveilla, vaan eivät olleet tietävinäänkään. Viimein tuli isäntä heitä herättämään ja häihin pyysi. «A kuis myö tultas ku kulakkoa tarjotah». Isäntä heitä lepytteli ja lahjat antoi ja pyysi loitsua peruuttamaan. Viimein ruotsit leppyivät ja Hämäläinen meni avannolle ja suka käissä kutsui vetehistä takasin. — «No tuliko?» minä kysyin. «Kah, kui ei!» Hämäläinen sanoi.

Muita runolaulajia Impilahdella en tunne. Syskyjärvellä on Mönti niminen ukko, joka jonkun verran osaa, mutta hänen luonaan en ole käynyt. Loitsijoita sentään lienee useampiakin.

Salmin pitäjässä en ole runonkeruulla käynyt, jott'en omasta kokemuksesta mitään sikäläisistä lauluoloista tiedä. Muuten ei siellä paljon enää osata, ja liekö koskaan osattukaan.

Suojärven pitäjän Leppäniemen kylässä on Siiderin laulajasuku. Vanha ukko Martin Sidorov Veänänen on kuollut, mutta kaikki hänen lapsensa, sekä pojat että tyttäret osaavat isän runot. Kun viime talvena paraillaan kirjoitin yhdeltä veljeksistä tultiin häntä hakemaan johonkin ulkotyöhön. Hän herkesi heti laulamasta, ja kun minä pahottelin, jotta kesken jäi, jatkoi hänen sisarensa ja sanoi, että kyllä meidän lapset kaikki Luojan virren osaavat.

Kaianjärven kylässä on ennen ollut useita taitavia laulajia, ja vieläkin on muutamia. Vielä elää vanha Borissan Ontto, sukunimeltä Kissa, joka aikoinaan lauloi Europæukselle. Oikein ukko heltyi kun niitä aikoja muisteli: «tässä tuvassa kirjoitteli». Mutta jo on Ontto vanhaksi käynyt; vähän enää muistaa.

Kaiassajärvessä käydessäni sattui siellä olemaan häät, joten sinne väkeä kokoontui paljon joka taholta, ja häissä kävijät veivät uutisia naapurikyliin. Ja niin Riuttavaaraankin, joka on vaan 2 virstaa K:sta levisi tieto, että «laulattaja» taas on tullut Kaitaanjärveen. Kun vähäksi aikaa

läksin häätalosta naapuriin Onton kanssa puhelemaan, tuli sinne perästän hiihtäen kaksi miestä. He olivat molemmat jo yli keski-iän, mustapartaisia, laihoja, repaleisiin lammasnahkaturkkeihin puettuja, ja likasia ja nokisia. He olivat juuri palanneet metsästä «kuutsaltaan», sysimiilulta, kun saivat kuulla laulattajan Kaitaanjärveen tulleen, ja heti he nousivat suksille ja läksivät laulattajaa etsimään, heillä kun oli vallan omituinen asia toimitettava, isä vainajan viimeinen tahto täytettävä. — Europæus aikoinaan oli laulattanut heidän isäänsä, jonka nimi oli Timofei Ivanov Raba. Europæuksen poislähdettyä juohtui Raballe mieleen runo, jota hän ei ollut muistanut laulaa ja joka hänestä oli kaikkein paras. Tämän ainoan runon hän opetti pojilleen ja käski laulamaan, jos joskus laulattajia vielä sattuisi niille maille tulemaan. Vuonna 1846 kävi Europæus Kaiassajärvessä, v. 1867 kuoli ukko Raba. V. 1884 kävi seuraava laulattaja, maisteri Basilier Kaiassajärvessä, mutta silloin sattuivat veljekset olemaan «Lapin puolella», rajan tuolla puolen rahdin vedossa. Vasta v. 1888, kun minä kävin Kaiassajärvessä oli veljeksillä tilaisuus toimittaa isän perintö perille. Mutta jo oli osa runosta unohtunut, eikä se niin kovin arvokas ollutkaan. Siinä lauletaan Viipurin piirityksestä:

Oi sinä Matti kuuluisa kuningas
Kovin seanty ruotsin peälle
Kerran on alatse ambu
Toisen ambu peälitse j. n. e.

Tyytyväisiä olivat veljekset, kun viimeinkin olivat saaneet isän tahdon täytetyksi.

Toinen hyvä laulaja oli Kaiassajärvessä ennen ollut nimeltä Ignatei Kononov Härkkinen. Hänen runojaan lauloi kaksi tyttöä Outi ja Doarii (= Daaria) ja muuan vanhempi nainen.

Kaiastajärvestä ei ole pitkää matkaa Moisienvaaran ja Turhanvaaran kyliin. Niillä kylillä on yhteisenä omaisuutena melkoisen pitkä runo Ilmallisesta ja Annukasta. Useimmat niitten kylien asukkaista osaavat siitä ainakin jonkun osan. — Kun minä Moisienvaarassa eräässä talossa runoja tiedustelin, kertoi muuan akka, joka osasi paljon satuja ja itkuja, kerran halunneensa oppia Ilmallisen virren ja sitä varten menneensä erään talon isännän luo, joka sen paraiten osaa. Hän oli ukolle kertonut useita sa-

tuja ja ukko lauloi hänelle runonsa. Mutta ei enää pystynyt vanhaan päähän, toista oli ennen, minkä nuorena vain kerran kuuli, sen muistaa vielä nytkin. — Saman Ilmallisen runon minä kuulin sitten Suojärven eteläosassa Kotarnessa. Siellä elää Hermoi niminen nuori mies, joka osaa satuja aivan mahdottoman paljon. Tämä Hermoi oli kasvavana poikana mieroa paljon kierrellyt. Liusvaarassa Ilamantsissa oli kerran kuullut Suojärveläisen rahtimiehen sitä laulavan ja siltä oli oppinut.

Vegaruksen kylää minä aina ilokseni muistelen, minulla on sieltä eri käynneiltä monta hauskaa muistoa, mutta nythän on puhetta vain lauluoloista. Vegaruksessa olin hauskoissa illatsuissa. Siellä oli sokea tyttö nimeltä Masha, jolla oli erinomaisen kirkas ja heleä ääni. Ja pitkän illan hän lauloi. Hän osasi paljon eepillisiäkin runoja, jotka hän oli oppinut enoiltaan, Makin Mikiltä ja Jyriltä. Näin salolaisessa pirtissä, pärevalkean valaiseman hartaan kuulijakunnan kuunnellessa ja laulettuina eepilliset runot joltain kuuluvat, ne muuttuvat ikäänkuin eläviksi, niitä ei väsy kuulemaan; ja vasta silloin myös käsittää mikä arvo niillä on ollut ja osaksi vieläkin on kansan elämässä.

Yllämainittujen lisäksi on Suojärvellä vielä useita runotaitoitoisia, joista tässä täydellisyyden vuoksi mainitsen paraimmat. Kivijärvessä Ontto Hamppinen, Vegaruksessa Raudan emäntä ja Palaga Kärkeläinen, Kuikanniemessä Anni Smura ja hänen tyttärensä Inji. (Jatk.)

O. Relander.

Uusnorjalaisista kieliriennoista.

Arne Garborg, Den ny-norske Sprog- og Nationalitætsbevægelse. Kristiania 1877.
Joh. Storm, Det norske maalstræv (Nordisk Tidskrift) 1878.
K. Knudsen, Hvem skal vinne. Kristiania 1886.
Joh. Storm, Det nynorske Landsmaal. Kristiania 1888.

— Niilläpä on rientoja ja pyrintöjä niillä Norjalaisilla, kuulen jonkun lukijoistani sanovan. Onhan heillä oma kielensä, jolla Bjørnson ja Ibsen ja monet muut suuret miehet kirjoittavat. Mitä kieliriitoja heillä siis saattaa olla? —

— Siinäpä se juuri onkin, hyvä ystävä, erehdys. Huomaan jo selvästi, että luulette löytyvän vain kaksi skandinaavilaista kieltä, tai jos niitä kolme luettekin, on norjan ja tanskan kieli kuitenkin todellisuudessa sama. Mutta ehkä olette ollut joskus Norjalaisten seurassa ja huomannut, että on siinä sentään jotakin erotusta norjan ja tanskan välillä.

— Onpa niinkin, ei niillä ole niin pahasti sorahtelevaa r:ää kuin Tanskalaisilla, «laulavat» niinkuin Ruotsalaiset, käyttävät inhimillisiä lukusanoja eikä noita Tanskalaisten hirveitä «tress» ja «haltress» *) j. m. s., joilla Köpenhaminalaiset tahtovat pyörälle saada suomalaisen pään. Muutenkin on koko ääntämistapa ruotsintapaista, mutta kuitenkin kaikitenkin on se samaa kieltä kuin tanskakin, aivan samoin kuin meidän ruotsi on ruotsia, vaikka emme osaakkaan tuota ruotsinmaalaista nuottia.

— Olette aivan oikeassa, tanskaa se onkin, jossa vain on norjalaisia ominaisuuksia, norjantanskaa tai niinkuin he itse sanovat «dansk-norsk'aa». Mutta ei tämä ole todellista norjan kieltä, sitä ei suinkaan puhu Norjan kansa. Sen kieli, muinaisnorjan suoranainen jatko, eroaa yhtä paljon, jollei enemmän, tanskasta, kuin viimemainittu ruotsista. Pitkällinen yhdessä olo Tanskan kanssa vaikutti sen, että aina uskonpuhdistuksesta saakka tanska on ollut sivistyksen kielenä Norjassa. Ja vieläpä sitä sellaisella huolella hoidettiin, — hellyydelläkin sitä aina pitää hoitaa vierasta tainta toisessa maaperässä —, että viime vuosisadalla puhuttiin parempana pidettyä tanskaa Kristianiassa, kuin itse «Kongens smukke Bye'ssä». Norja erosi valtiollisesti Tanskasta, mutta tanskan kielestä ei sillä päästy. Tuli sitte aika, jolloin skandinavismin kaunis, mutta villi aate rupesi vaivaamaan pohjoismaiden kolmen veljeskansan aivoja pannen heidät hourailemaan, miten «atter det Skilte bøier sig sammen (taas eronneet yhtyvät yhdeksi)». Näiden unelmien aikana alkoi kuitenkin järkeviäkin pyrintöjä tulla ilmoille. Muutamat norjalaiset puuhasivat kieltä, joka ei aivan eroaisi tanskasta, mutta jossa kuitenkin olisi norjalaisia ominaisuuksia. Mutta tällainen puolinainen uudistus ei saattanut mitään kansallista kieltä muodostaa. Tanskaksi se jäi sittekkin, vaikka siihen vähän norjaa sekotettiin. Ilmestyipä vihdoin mies, joka pitäen kieltä kansallisuuden ehtona, teki rohkean yrityksen luoda *puhtaasti norjalainen kirjakieli.* Se oli Ivar Aasen.

Koe oli todellakin kykyä kysyvä. Kieli, joka vuosisatoja oli elänyt omaa

*) Lyhennys sanoista tredsindstyve = 60 ja halvtredsindstyve = 50.

elämäänsä laaksoissa ja tuntureilla, oli taasen tuotava esiin sivistyskielten joukkoon. Ja miten oli tätä kieltä kirjoittaminen? Ei se ollut tietysti enää sama kieli kuin kolme sataa vuotta sitten, jolloin se lakkasi kirjakielenä olemasta. Se oli muuttunut äänteiltään ja muodoiltaan, se oli monena murteena, ehkä vielä useampana kuin vanhan norjan kukoistus-ajalla. Olihan sillä ollut kehityksensä, niinkuin kaikella tässä maailmassa. Nyt oli sen ilmaiseminen toisenlaisia aatteita, kuin keskiaikana, sen käyttäjällä oli toiset tarpeet ja vaatimukset, kuin silloin. Se menettelytapa, jota Ivar Aasen käytti, oli kyllä kummallinen. Hän näet loi tämän uuden kielen *vanhasta* norjan kielestä vertaamalla sitä uusnorjalaisiin ja varsinkin syntymäseutunsa Søndmøren murteeseen. Mutta vaikka täten syntyi kieli, joka ei ollut muinais- eikä uutta norjaa, oli yritykselle kuitenkin saatu hyvä alku ja lähtöpiste. Kun Aasen 1853 julkaisi luomastansa ensi näytteet, hämmästyttiin lukiessa tuota sointuisaa, sujuvaa ja taipuisaa kieltä. Siinä kuului paimentorven ääniä ja sinipiikojen soittoa, siinä kuvastui ideaalinen tunturielämä. Vinje on sitä kauniisti kuvannut sadussa, jonka alkupuolen näytteeksi panemme tähän «landsmaalilla»: «Rett som det var, kom der inn ei ung Gjente med ein uppbunden striputte Kjole af fint Ty og med ein drivande kvit ein under, kantat med Knipplingar, som eg trur, for ho kom fraa Fjoset med Mjolkeringa, so det var best at vera kvitklædd for att gaa vel alle Saurflekkir; ung og sterk og raudleit og fager var ho, so eg vardt sitjande som klumsat eit Bil og einstirde paa hena». «Yht'äkkiä tuli nuori tyttö hienokankaisessa ylössidotussa raitaisessa hameessa ja häikäisevän valkoisessa korupaarteisessa alushameessa, niinkuin luulen, sillä hän tuli navetasta maitoastioineen ja oli parasta olla valkoisessa puvussa hyvin huomatakseen kaikki likapilkut; nuori, voimakas, punaposkinen ja kaunis hän oli, niin että jäin hämmästyksestä äänettömänä istumaan hetkisen ja katsoin häneen.»

Uusi aate kohtasi tietysti myöskin kovaa vastarintaa usealta taholta. Olihan hulluutta luopua vanhasta sivistyksen kielestä, jolla oli suuri arvokas kirjallisuus, rikkoa historian kulkua menemällä takaisin keskiaikaan. Sitä paitsi oli tanskan kieli norjan sisar, sitä puhuivat kaikki sivistyneet, sitä kirkoissa saarnattiin, sitä käsitti norjalainen talonpoikakin, vieläpä osasi sitä puhuakkin — juovuksissa ollessaan, kuten Arne Garborg kertoo. Tanskan kielellä olivat norjalaisimmat Norjalaisten joukossa, niinkuin Wergeland, kirjoittaneet, ja etuhan se vaan on, että kahdella kansalla on sama kieli.

Kaiken tämän lisäksi ovat Norjan nykyiset suuret runoilijat kirjoittaneet kieltä, jossa on hyvin paljon norjalaisuuksia. Eikö tämä ole kylliksi? Ei, vastaa «maalstræver», kansankielen ystävä, Te ette käsitä kielen merkitystä, että kieli on oleellisesti kasvanut kiinni kuhunkin kansaan. Se on yhtä vanha, kuin kansakin, se on kansan henkinen aitta, johon se kokoo kaikki ne vaikutukset ja kokemukset, joiden alaisina se on ollut, se on heijastus kansaa ympäröivästä luonnosta ja olosuhteista, sanalla sanoen se on kunkin kansan elämän historia. Siis jos tahdotaan puhua norjalaisesta kansallisuudesta, on ensimmäisenä ehtona, että Norjan kansallinen kieli tulee sen kannattajaksi; ennen sitä ei saata norjalaista kirjallisuuttakaan syntyä. Mutta Bjørnstjerne-Bjørnson! Eikö hän, jos kukaan, olisi norjalainen kirjailija? Antakaamme Arne Garborgin puhua. Nimittäen Bjørnsonia Norjan Runebergiksi, sanoo hän: «Bjørnson huomasi meidän kansallisen rikkautemme ja näytti sen maailmalle kauneimmassa muodossa. Kauniissa muodossa, mutta ei todellisessa, alkuperäisessä. Me saimme nähdä norjalaisen kansanelämämme — mutta käännöksessä. Puhuuko meidän talonpoikaisrahvas, kuin Synnøve Solbakken? Kyllä, taitavasti käännettynä».

— Mutta ymmärtäähän Norjan kansa, norjalainen rahvaskin tuota kieltä. — Niin ymmärtääkin jossakin määrin, koska sille sitä jo lapsena «äidinkielen» nimellä koulussa opetetaan. Missään tapauksessa ei kuitenkaan kansa osaa sitä niin käyttää, että se olisi sillä välittömänä ajatuksen ilmaisimena. Ajatelkaamme, että meillä olisi niin mahdottoman kummalliset olot, että joku sisarkielistämme, esim. viro olisi kirjakielenä. Sitä oppisi helposti koko kansa jossakin määrin ymmärtämään, mutta kait sentään oudolta kuuluisi, kun kahden umpisuomalaisen kuulisi todenteolla selvällä päällä keskenään eestikeeltä solkkavan. Tai ottakaamme esimerkki todellisuudesta. Olette ehkä joskus kuullut Helsingin «suomalaisessa» (sit venia verbo!) seurassa jonkun umpisuomalaisen ylioppilaan kestitsevän suomalaisen tyttökoulun käynyttä daamiansa ruotsinkielellä, josta ei oikein tiedä, onko se kivi- vai pronssikauden kieltä. Silloin — risum teneatis amici! Samalta tuntunee «maalstræver'istä» kuulla norjalaisen talonpojan puhuvan tanskaa sielun- — *norjalaisen* sielunsa — paimenen kanssa.

Mutta målstræverit eivät ole vain vaatineet myönnytystä pyrinnöillensä ja koittaneet ihmisiä vakuuttaa asiansa oikeudesta. Jo Aasen itse näytti, miten tuota uutta kieltä on kirjallisuudessa käytettävä. Sitten on tosin vähäinen, mutta erinomaisen arvokas kirjallisuus versonut tästä nuo-

resta kylvöstä. Runoilijat sellaiset kuin O. Vinje, Kr. Janson, Arne Garborg y. m. ovat julkaisseet teoksensa «landsmaalilla», kuten Aasenin luomusta nykyään tavallisesti nimitetään. Vuodesta 1868 on innokkaasti toiminut «*Det norske Samlaget*»-niminen kirjallisuudenseura, joka «hev det Fyremaal aa hjelpa til aa utgjeva Bøker paa Norsk, anten i Landsmaal elder i Bygdemaal». Maalstrævereillä on sitä paitsi oma äänenkannattajansa «*Fedraheimen*, radikalt Maalblad», joka ilmestyy kerran viikossa. Toimittajina ovat Ivar Mortenson ja Arne Garborg. Valtioavulla annetaan kansankielinen pipliankäännös, valtioavulla on laitettu «Maalkursar» ja «Stipendiar», jotta kansakoulunopettajat oppisivat sitä käyttämään. Vieläpä 1885 suurkäräjämiehet Juel, Liestøl y. m. esittivät «Folkemaalets Ligestilling med Skriftsproget.» Hallituksen asettama kouhulakikomitea ehdotti tämän perustuksella, että «landsmaal» ja kirjakieli olisivat tasa-arvoiset maaseutujen kansakouluissa. Koulun johtokunta saa päättää, kumpaako kieltä kunkin piirikunnan koulussa käytetään. Samana vuonna säädettiin myös, että oppikouluissa pitää oppilailla luetettaman sopiva valikoima landsmaalkirjallisuutta.

«Maalstræv» näyttää saavan voiton voiton perästä, ja sen menestys olisi monin verroin suurempi, jos ei sillä olisi yhtä heikkoa puolta. Aasenin kieli on koettaessaan yllä pitää yhdenjaksoisuutta muinaisajan kanssa jonkinlaista keskinorjaa, *jota missään ei puhuta.* Tekijänsä taitavissa käsissä se sai kauniin muodon ja klassillisen arvokkaisuuden. Mutta kauvaa ei se saanut tyyntä elämää viettää. Sen nerokkain edustaja, O. Vinje, oli voimakas, levoton henki, joka milloin oli samalla kertaa kosmopoliitti ja norjalainen, milloin norjalainen yleensä, milloin individuaalinen:

Tærd av Tankar
vimrande, viljande,
frettande, fredlaus
till sidste Dagen.

kuten Kr. Janson hänestä sanoo. Sama levottomuus, sama vaihtelu ilmaantuu hänen kielessäänkin. Milloin likentelee hän Aasenin kieltä, milloin käyttää keskisen Norjan murretta, milloin väsyen molempiin, tavoittelee itäisiä murteita. Jos Vinjen viekottelee pois Aasenin laatimalta ladulta huikenteleva runotar, niin kääntyy søndmøreläinen talonpoikaisylioppilas O. J. Fjørtoft aivan itsetajuisesti mestariansa vastaan. «Ja eg ska

seia dokke, me held os te Ivar so gott me kan; men korkje vil han, elde me, at han ska verte noken Kjeisar elde Pave!» «Minä sanon sen, että Ivaria (I. Aasenia) me seuraamme, niin hyvin kuin saatamme, mutta ei hän emmekä me tahdo, että hänestä tulee keisari tai paavi.» Vieläpä hän menee niinkin pitkälle, että vaatii *kaikille* murteille täydelliset oikeudet ja että lapset saavat oppikirjoja kukin omalla murteellaan.

Uusinta käännettä «landsmaalissa» edustaa Fedraheimen'in toimittajat Arne Garborg ja Mortenson. Muutamissa kohden he lähentelevät Østlantilaisia murteita, joten heidän kielensä muodostaa jonkinlaisen välitysasteen Aasenin ja Vinjen käyttämien välillä. Trondhjemin murteet taasen ovat saaneet jalostajansa Ivar ja O. J. Høyem'istä. He eivät kuitenkaan ole saaneet monta puoltajaa.

— Niin, siitä nyt näette, lausunee joku, että «Egersund er en lille køn By, og der bor jeg,» elikkä kukin omastaan pitää, sammakkokin nuijapäästään. Se on vallattomuutta, kukin kirjoittaa oman nokkansa mukaan, omaa murrettaan.

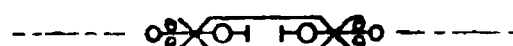
— Eipä tuo sentään niin vaarallista olisi. Antaa murteiden taistella olemisesta, kyllä lopulta joku vihdoin yksin ehompana entistänsä kohottaa päänsä pystyyn. Pahempi vaan on, että, kuten mainio kielimies ja norjalaisten murteiden tuntija Joh. Storm on näyttänyt kirjassaan, «Det nynorske Landsmaal», kukin kansankielellä kirjoittaja käyttää epäjohdonmukaista kieltä, heillä on muotoja, jotka eivät sovi kielen äänilakien kanssa yhteen, vieläpä sellaisiakin, joita ei olevissa murteissa löydykkään. Koko «landsmaal» jää sillä norjalaiseksi volapükiksi, keinotekoiseksi kieleksi.

Vinje kertoo «Dølen»issään, että kun kerran Ibsenin kanssa tuli puhe «maalstræv'istä», tämä kysyi suuttuneena: «Men om dette gaar frem, hvad ville saa I Galninger gjøre af mig og Bjørnson?» «Senda dikkon (teidät) til Danmark, der de høyra heime» (lähetämme teidät Tanskaan, jossa teidän kotinne on), kuului pilallinen vastaus. Mutta eipä taida olla niinkään helppo ajaa kaikkea tanskalaisuutta sen kotimaahan. Korkeamman sivistyksen kielenä on se jättänyt useita niin jo norjan kieleen piintyneitä merkkiä, että niitä ei kiivainkaan «maalstræver» saata polttaa pois. Sana «kuollut» esim. olisi norjan kielellä «*daud*», mutta nykyisessä kielessä sanotaan «daud» vaan eläimistä, jota vastoin kuolleesta ihmisestä käytetään tanskalaista muotoa «død». Eräs landsmaalin ystävä piti kerran hartaudenhetkeä Sætersdalissa ja rukoili isämeidässä jokapäiväistä leipää puhtaalla norjan kielellä: «Gjev oss i dag vårt daglega Braud». Mutta niin tarkoin

eivät Sætersdalilaiset tahtoneet määrätä, mitä lajia leipää Jumalan piti heille antaman, sillä braud merkitsi heidän kansallista litteätä leipäänsä, jota vastoin kultuurituotetta, uunissa paistettua leipää, nimitetään tanskasta lainatulla brø-sanalla. Emme tahdo puhuakkaan muutamien maalstræverein yrityksistä korvata yleiseurooppalaisia sivistyssanoja kansallisilla nimityksillä, niinkuin esim. Vinje koitti ristiä politiikkiä «Riksstell'iksi». Tällaista menettelytapaa vastaan ovatkin useat kansankielen ystävät kohottaneet äänensä.

Jonkinlaisena välimuotona uusnorjalaisen ja tanskalais-norjan välillä on yliopettaja Knudsenin kieli. Hän tahtoo, että Norjan kirjakieli on kehitettävä nykyisestä norjantanskasta vähitellen ottamalla siihen norjalaisia omituisuuksia. Yhdymme kokonaan hänen vaatimukseensa, että kirjakielen perustuksena on oleva elävä kansankieli ja etupäässä joku erityinen murre, mutta emme kuitenkaan tahdo tuomita «maalstræv'iä» niin ankarasti kuin hän, Storm, Bjørnson y. m. Meidän luullaksemme on tällä oikeutetulla riennolla tärkeä tehtävänsä itsenäisen norjankielen luomisessa. Taistellessaan olemisestaan on se vähitellen kadottava kaikki liiat taakat, kaikki epäoleellisuutensa ja yhä enemmän ammentava elonvoimaa kansankielen kirkkaasta lähteestä sekä lopulta ojentava kätensä nyt yhäti norjalaistuvalle norjantanskalle yhdessä sen kanssa muodostaakseen koko Norjalle norjalaisen kansalliskielen.

J. J. M.

Kauppa-Lopo

(Jatko ja loppu.)

III.

Muutamissa päivissä oli Lopo saanut kaikki myydyksi. Hän kehui ja ylisteli joka kalua erikseen. Näytti selvästi toteen, kuinka siitä vähällä vaivalla tulisi aivan kuin uusi, milt'ei parempikin. Ja niin huokealla hinnalla sitten! Puolta enemmän sillä oikeastaan olisi pitänyt saada, mutta hän tahtoi niistä vaan päästä niin pian kuin mahdollista ja sen vuoksi hän ne antoi mennä pilkkahinnasta.

Lopo puhui seitsemän ostajan kanssa yhtä aikaa, ja niin kovalla äänellä että sivu kulkijatkin uteliaina pysähtyivät torinkulmassa katselemaan,

mitä sillä eukolla mahtoi ollakaan tarjona. Moni myhäili hänen liukkaalle kielelleen ja niille sukkeluuksille, joilla hän puhettaan mausti ja jotka olivat niin karkeata laatua, ettei niitä ole lupa kertoa. Ennenkuin tiesivätkään, he jo lunastivat itselleen kalun ja uskoivat tehneensä erinomaisen hyvät kaupat.

Iltapäivällä meni Lopo tavaroineen kaupungin ulkopuolella oleviin hökkeliin ja pyysi, missä ruokaa, missä yösijaa. Lupasi sovittaa sillä, että antaisi «melkein ilmaiseksi» tavaroitaan, kun eivät siitä vaan hiiskuisi sanaakaan. «Oikean» hinnan hän sanoi ääneen, mutta korvaan kuiskasi sitten hiljaa, kuinka vähästä hän sen hänelle jättäisi. Ainoastaan hänelle, ei kenellekään muulle.

Hänen hyväntahtoisuutensa meni niin pitkälle, että neuvoi, mikä kalu oli edullisin ostaa, suurensi sen mahdollisia hyviä puolia moninkertaisesti, ja loihti esiin olemattomiakin niin elävästi ja varmasti, että sai jokaikisen niitä näkemään. Ja itsekukin uskoi lujasti, että Lopo juuri h ä n e l l e oli erityisesti ystävällinen ja avulias. Tietysti hän sitten vastavuoroa osotti Lopolle samanlaista kohteliaisuutta.

Tuossa yhdentoista seuduissa hän eräänä päivänä möi viimeiset tavaransa. Oli sinne kokoontunut taskuun koko joukko kuparia ja hopeata, että oikein painoi.

«Kuulettekos! Tokko on rahaa?»

Hän löi hamettaan polvea vasten, että helisi.

«Taidat sinä olla rikas eukko», sanoi Kennun Ville, kaikkien puotilaisten nöyrä käskyläs, joka samassa sattui tulemaan paikalle ja oli tavallisessa sievässä hutikassaan.

«Ettäkö kosia aiot?»

«Enhän minä tässä kaikkien kuullen, mutta tuonne jos lähdet, kahden kesken».

«Kuules Villeä, kun ujostelee!» nauroi joukosta joku.

«Mahtaa olla ensi kerta elämässä», arveli toinen.

«En ole tullunna tänne pilkan vuoksi, Vaan min' on tullunna tänne kultani luoksi», rallatteli Ville ja pyrki halailemaan Lopoa.

«Mene tiehesi! Mikä kutju sinä olet?»

«Onpahan vielä yksi, joka ei tunne Kennun Villeä», ihmetteli siinä eräs, ja jatkoi, kääntyen Lopoon: «Tämä muuten on koko maailman tuttu.»

«Ja koko maailman narri.»

Lopo tyrkkäsi Villeä ylenkatseellisesti syrjään ja lähti pois.

«Syljetty kaali se vielä kelpaa», lohdutteli itseään Ville.

«Elä heitä, mistä sen saat käsiisi toisen kerran», ärsyttelivät häntä muut.

Ville juoksi jälestä ja otti Lopon kiinni.

«Eukko, hoi! Kuule! Minnekä sinulla semmoinen kiire. Kuulehan kuin sanon.»

«Pysy erilläsi, ruoja. Minä vähättelen sinusta.»

Lopo mennä hamppuili katua ylös eikä ollut tietääkseenkään, vaikka toinen käveli rinnalla.

«Kuka te oikeastaan olette?»

«Oonpahan —».

«Eikö passaisi tehdä tuttavuutta?»

«Ei.»

«Kas, kas, kun on ylpeä.»

«Kannattaakin!»

Lopo löi taskuaan vielä kerran, ja kovaa siellä kolahteli.

«En sitä minäkään ihan tyhjä ole», kehui Ville. «Tulepas tuonne Liimataiseen, niin tarjoan olutta.»

Lopon sydän sävähti.

«Tarjoisitko tosiaan?»

He sattuivat olemaan juuri Liimataisen puodin kohdalla. Hän pysähtyi, mutta käänsi silmänsä kuitenkin kadun toiselle puolelle, Rouva Kortmanin taloon.

«No, niin paljon kuin sinua vaan suinkin haluttaa.»

Kiusaus oli kova. Yht'äkkiä rupesi suu tuntumaan niin sietämättömän kuivalta ja sydänalassa poltti. Lasi olutta! Taikka pari — kolme! Voi, kuinka tekisi hyvää . . . .

Niin kauvan hän jo oli vapaana ollut . . . . Viisi päivää . . . . . Eikä niin paljon, että yhtä ryyppyä olisi koko aikana itselleen hankkinut. Tuskin oli mieleenkään juohtunut ennenkuin nyt tuossa paikassa, kun toinen mainitsi oluesta. Ei toden totta olisi liiaksi, jos ottaisi jonkun lasin koska tarjottiin. Kortmanin rouvalta hän ehkä saisi kahvikupin, mutta mitä hän siitä lierusta välitti. Yhtä jos vettä joisi.

«Tule pois, eläkä arvele.»

«Vuotahan —.»

«Mitä sinä siitä pihasta vahtaat?»

Pieni poika palleroinen tassutteli portille, painoi nenänsä kahden säilän väliin ja tirkisteli sieltä suoraan heihin.

«Kauppa-Lopo!» hän huusi.

Tunsipas! Ihme kumma, ja Lopo kun ei häntä ollut huomannutkaan silloin käydessään.

«Kulta-nuppu! Vai tiedät sinä nimeni.»

«Kauppa-Lopo! Sepä hyvä! Löysi nyt Kennun Ville omansa. Elä mene sivu, kuule, kävästäänhän täällä ensin.»

Ville tarttui oveen, mutta Lopo kiirehti vaan portille taakseen katsomatta. Poika juoksi pakoon.

«Kulta-nuppu, elä jätä, elä jätä. Annahan olla, saan minä sinut kiinni. Saanpas, saanpas kiinni. Ja syliin otan ja vien pois omaksi pojakseni.»

Poika ensin nauroi, mutta kun Lopo liian kovasti häntä puristeli, rupesi hän pelkäämään ja silloin pääsi itku.

Äiti juoksi sisästä hätään.

«Pekka, Pekka, mikä sinulle tuli? Jasso, Lopo! — Laskekaa pois, hän vierastaa.»

«Ette usko, rouva, kun se huusi minua nimeltä tuolla portilla.»

Pekka repäisi itsensä irti ja juoksi äidin helmaan. Sieltä hän sitten kuin turvan takaa tirkisteli Lopoon toisella silmällään. Ja äiti häntä suojeli, laski toisen kätensä pojan kaulalle ja kumartui hänen ylitsensä.

«Ei Lopo ota, elä pelkää.»

Lopo nauroi. Rouva loi katseensa häneen ja huomasi vasta nyt, kuinka rähjäinen hän oli.

Tuoko oli ottanut lapsen syliinsä? Ehkä suutelikin häntä? Ja vankeudessa hän oli istunut. Minkälainen ihminen hän oikeastaan mahtoi olla.

Hän katui sydämessään, että oli ruvennut mihinkään tekemiseen tuonlaisen kanssa. Vanhat muistot nuoruuden ajoilta hänet huomaamatta olivat siihen houkutelleet. Mutta nyt hän koettaisi päästä erilleen mitä pikemmin.

Lopo ei huomannut, kuinka rouvan kasvot synkistyivät, sillä hän innostui leikkimään Pekan kanssa.

«Tu tui, tu tui — uu — äsäsäsä. Tutui — joko minä otan sinut taas. Otanpas, otanpas, omaksi pojakseni otan — — —.»

Hän aikoi väkisen siepata poikaa vieläkin syliinsä.

«Pekka, tule pois lastenkammariin.»

Rouva väistyi kauvemmaksi Loposta, vei poikansa pois ja painoi oven kiinni hänen jälkeensä.

«Mitä teillä muuten on asiaa? Ovatko tavarat jo myydyt.»

«Jok'ikinen nokare. Tässä rahat.»

Hän kaivoi taskustaan kourallisen toisensa jälkeen ja paiskasi kaikki pöydälle.

«Noinko paljon? Ei, mutta sehän on mahdotonta.»

«Lukekaa. En minä edes tiedä minkä verran niitä on.»

«Kolmekymmentä kolme markkaa. Mutta tämähän on kummallista. — Riikka, voitteko käsittää, hän tuo minulle kolmekymmentä kolme markkaa siitä roskasta.»

«Ooho —.»

Riikka käänsi suuren, kummastelevan katseen Lopoon.

«Mitä nyt sanotte, Riikka?»

«Merkillinen ihminen.»

Lopo seisoi kädet puuskassa, ja suu leveässä hymyssä.

«Mikä siinä, etten minä tavaraa saisi kaupaksi menemään. Tuokaa vaan enemmän samaa lajia. Emmehän vielä käyneet aitan vinnillä kahtelemassa. Mennäänpä sinnekin, ja pytingin alle, ja liiteriin. Tiedän, että on sitä rojua kerääntynyt tämmöiseen taloon.»

«Kyllä sitä on. Ja koska ne menevät kaupaksi, niin — Mutta nyt on Riikalla päivällisen laitto. Jos tulette aamulla, niin keräilemme ne iltapäivällä valmiiksi.»

«No, sama se.»

«Vaan mitäs olen velkaa näistä entisistä?»

«Ei mitään. Herra jumala, minäkö rupeisin teiltä rahoja ottamaan. En, en, vaikka mikä olisi. Tarvitsette ne tarkkaan itsekin, ja minä kyllä tulen toimeen, ei minusta lukua.»

«Hyvänen aika, Lopo, teidän täytyy ottaa jotakin vaivoistanne. Välttämättä. En saisi rauhaakaan muuten.»

«Olkaa vaiti, mitä te tyhjää. Jos hyvin käy, minä vielä myyn talonnekin . . . Niin . . . ja, voi helkkari! Antaahan olla, ajan kulua . . . sanonko, mitä minulla nyt on mielessä, vai enkö sano?»

«Sanokaa toki.»

Lopo tuli lähemmäksi ja suihkasi: «Että jos toimitan teille toisen miehen . . .»

Hän nauroi, mutta rouva väistyi äkkiä taakse päin; nuo nuuskaiset huulet, takkuiset hiukset, jotka huivin alta tunkeutuivat esille, haju, joka löyhähti hänelle nenään ja suuhun, kaikki herätti hänessä vastustamatonta inhoa.

Lopo iski silmää.

«Elkää olko millännekään. On niitä semmoisia kummia ennenkin tapahtunut. Kun vaan tietäisin, minkälainen teille pitäisi olla . . . . Kelpaisiko rikas maakauppias? Minä yhden tunnen Leppävirroilla . . . leskimies, niin pulska, niin pulska, ettei mihin panna . . .»

Rouva jo punastui harmista.

«Niin, saattakaa minut vaan koko maailman pilkaksi ja nauruksi. Se vielä puuttuisi . . .»

«Herra siunaa, mitä tuosta nyt noin pahastutte. Enhän minä kuin leikilläni —».

«Sopimatonta leikkiä, semmoinen.»

Lopo kävi hämilleen eikä osannut enää sanoa mitään. Mutta Pekka oli taaskin karannut kyökistä ja entistä rohkeampana hän takaapäin hiljaa hiipi lähemmäksi, nykäisi Lopoa hameesta ja juoksi sitten kirkuen ja nauraen pakoon. Päästäkseen pulasta heitti Lopo koko asian sikseen ja rupesi vehkeilemään Pekan kanssa.

«Malta sinä, vekkuli . . . malta, malta . . .»

Pekka teki vähän päästä saman tempun uudelleen, ja nyt sieppasi Lopo hänet syliin.

«Ahas, kuinka sinun nyt kävi?»

Rouva kiirehti ottamaan häntä pois.

«Laskekaa irti, Lopo, minä en pidä siitä, että vieraat ihmiset ottavat lapsiani syliin. — Pekka pysyy lasten kammarissa nyt, taikka mamma antaa vitsaa.»

Hän vei kädestä poikaa sisään. Lopo katsoi heidän jälkeensä, katseli noin vaan, mitään ajattelematta. Mutta kurkkuun nousi karvas pala ja vesi täytti silmiin.

«Hulluko minä olen?» hän mutisi itsekseen, ja nieli, ja ryki.

Ei apua, tuo karvas pala vaan paisui.

Rouva palasi kyökkiin takaisin. Lopo kumminkin ennätti pyyhkiä silmistään vedet, ettei rouva mitään huomannut.

«Ehkä minä nyt sitten menen pois ja tulen huomenna hakemaan niitä tavaroita.»

«Ei, elkää menkö vielä. Riikka keittää kahvia.»

«Antakaa olla. Juonmahan sitten toisen kerran.»

«Pian se joutuisi. Ja maksaa tahtoisin myöskin. Ottakaa edes nämä kolme markkaa.»

«En huoli, en penniäkään. Hyvästi vaan, huomenna tulen . . .»

«Mutta Lopo . . .»

Lopo ei enää kuullut, hän oli jo ulkona ja astua touhutti kiireesti porttia kohden.

Vielä sittenkin herahti vesi silmiin.

«Perhana», hän mutisi itsekseen, «sekö minut nyt noin herkkäluontoiseksi, sekö jo vaan . . . Ei hän minulle oikeastaan sanonut pahaa sanaa . . . tarjosi kahvia . . . tarjosi rahaa . . . olisi ehkä antanut ruokaakin, kun en rahasta huolinut . . . ja sentään itkettää. Hupsu, mikä olen . . .»

Hän kiskasi portin auki yhdellä tempauksella ja kääntyi harjukadulle, jossa liikkui vähemmän ihmisiä ja joka myöskin oli suorin tie Sauna-Ullan mökkiin, jossa toivoi saavansa ruokaa ja yösijaa.

Mutta ei hän monta askelta ennättänyt sinne päin mennä, ennenkuin joku juoksee ja huutaa hänen jälkeensä.

«Kauppa-Lopo, vänta, vänta!»

Se oli Kennun Ville.

«Istuin ja vahtasin sinua Liimataisen ikkunassa. Mihin matka? Saanko tulla völjyyn?»

Lopo pysähtyi ja arveli. Kysyi sitten äkkipäätä:

«Vieläkö sinä minulle tarjoisit olutta?»

«No, jo no tok'. Käännytään takaisin. Oikein lemmessä.»

Vielä vihlaisi Lopon sydäntä siinä Kortmanin portin kohdalla, jonka sivu heidän uudelleen täytyi mennä. Mutta kapakan ovi aukeni, tutut höyryt löivät sieltä vastaan, rähinää, melua, olutpulloja, tupakan savua. Mielen karvaus haihtui. Täällä hän taas oli kuin omalla alueellaan.

Lopo oli ainoa nainen joukossa, senvuoksi hänelle joka haaralta sateli pilapuheita. Mutta Lopo ei ollut mikään variksen poika; tämmöiseen hän sitä paitse oli hyvin tottunut.

«Kas niin», huusi Ville, «olet sinä näemmä ennenkin lasia kal-

listanut. Huomasittekos miehet, hän kulahutti sen alas yhdellä nielauksella.»

«Vielä kerran, vielä kerran!» meluttiin ympärillä.

Lopo osotti tyhjää lasiansa Villelle, joka sen täytti uudelleen.

Suu aukeni, kurkussa mulahti ja lasi oli tyhjä. Hän paiskasi sen pöydälle ja katseli miehiä.

«Sillä lailla!»

«Sietääpä antaa eukolle kolmaskin lasi tuosta tempusta. Tänne olutta, minä tarjoon!» huusi eräs miehistä.

«Minä myös», jatkoi toinen.

«Ja minä, ja minä», kuului yhä useampia ääniä.

«Tuokaa vaan, — kyllä minä aina juoda jaksan siinä missä tekin tarjota. Morjens! Annapa toverilleni myös. Mikä Mölö-Heikki sinä olet, kun et sen vertaa ymmärrä.»

Sille naurettiin, mutta Ville sai lasinsa täytetyksi. Ja sen perästä hän sai sen pyytämättä joka kerran kuin Lopokin.

Lopo riemastui; hän oli kuin kala vedessä. Kaikki huusivat, ja Lopo huusi myös. Ja Lopon ääni se aina ylinnä kaikui. Viimeiseltä hän vaan lauloi ja nauroi; nojautui tuolin selkälautaa vasten, heilutteli päätään ja oikaisi jalat suoriksi.

«Hallin Jannen rautikko ravaa Kuoreveden jäätä,
Mattilan Santran hiukset on kammattu toiselle puolen päätä».

«Hallin muori se käveli ja hienolla äänellä itki,
Kun hänen ainoalla pojallaan oli raudasta hinkselitki.»

«Suu kiinni», huusi eräs mies toisen pöydän luota, «Hallin Jannesta ei lauleta siinä huoneessa, missä minä olen».

«Ka mikä sinä olet tässä komentaja? Minä laulan, mitä tahdon, enkä kysy lupaa keltään.»

Ja Lopo yritti alkaa samaa laulua uudelleen. Mutta silloin hyppäsi mies ylös, ja pui nyrkkiä Lopon edessä.

«Totteletko, vai etkö? Näytänkö minä sinulle mikä on mikä?»

«Huuti, ja mene tiehesi siitä», ärjäsi Lopo vastaan, «Ville, potkaise pellolle, tuo ruoja.»

«Antaa olla, ei riidellä. Voithan sinä laulaa jotain muuta. — Se, näet, kun on Jannen sukulainen, tuo. Niin onko kumma, jos suuttuu.»

«Kyllä olette hyviä. Totta toisen kerran. Kaunista joukkoa! Mitähän sanoisivat Kuopiossa, kun tietäisivät, minkälaisten roistojen sekaan olen täällä joutunut.»

«Mahdoit pysyä siellä. Juukeliako sinä tänne tulit?» intoili vielä Jannen sukulainen.

«Samaapa minä itsekin ihmettelen.» Hän kävi totiseksi, herkesi heiluttamasta päätään ja katsoa tuijotti yhteen kohti. «Mikä lienee minua riivannut . . . olen kuin mustilainen . . . en voi pysyä paikoillani . . . sitä kun kerran nuoresta pitäen tottui tuohon kulkemiseen . . . ensin kerjuulla . . . sitten tavaran kaupalla . . . kylästä kylään kuin laukkuryssä . . . sillähän se niin meni luontoon . . . ei voi enää olla yhdessä kohden . . . ei vaikka mitä tekisi . . . Ja vaikka minulla aina on niin ikävä sinne kotipuolelle . . . niitä ihmisiä . . . voi, jos sinä Ville tuntisit . . . luuletkos, että siellä milloinkaan on minulle tuolla lailla nyrkkiä näytetty . . . hyvänä pitivät aina . . . ja rakkaita olivat . . . semmoiset pulskat, komeat miehetkin . . . syleilemään vaan työntääntyivät . . . että oli pahemmassa kuin pulassa usein . . .»

Jo häntä nauratti taas, pää heilui ja nuuskaa hän veti sieramiinsa oikein kosolta.

Kovempana entistään kaikui hänen äänensä:

«Elä sinä mammani minua sure, että minun kävi näin,
Vaan sure niitä kauniita poikia, jotka minulta sinne jäi.»

«Heitä pois, mitä sinä niitä enää muistelet», sanoi Ville, jonka silmät alkoivat kovin veristää, «kun täällä on toisia yhtä hyviä. Mitä on sinulla minuakaan vastaan, sanopas? Syleilemään olen valmis paikalla . . .»

«Oles tuossa . . . mene matkais . . . annapas kun katson tuota poikaa tuolla portilla . . . herran terttu . . . siinä se taas tirkkii raosta . . . ähäs, ähäs . . . näkeekö hän minut? Ähäs, ähäs . . . joko tulen . . . joko? . . . Tiedätkös kenen se on poika, tuo?»

«Kortmanin rouvan eikös se ole!»

«Niin on . . . Kortmanin rouvan se on . . . Ei antanut äsken minun syliini lasta . . . olin liian huono mielestään . . . kyllä sen ymmär-

sin . . . tiedätkös, Ville . . . se minuun koski . . . vihlaisi täällä povessani kuin veitsellä . . . Minä kun pienestä pitäen olen hänet tuntenut . . . ja antaisin vaikka silmäni hänen edestään . . . kun se oli niin herttainen . . . «jasso, Lopo . . . söötä Lopo», sanoi . . . ja suu hymyssä aina . . . mutta nyt vei lapsen pois . . . enkä saanut häntä itseänsäkään likelle tulla . . . niin, minä itken, Ville . . . minun täytyy itkeä, kun sitä ajattelen . . . Kun-kun-kun-aja-aja-ajattelen.»

«Elä joutavia. Tuommoisesta en totta olisi millänikään. Olisit haukkunut hänet pahanpäiväiseksi ja lähtenyt tiehesi . . . Mutta, elähän huoli, minä vielä kostan puolestasi.»

«Millä sinä kostat?»

«Sären ensi yön aikana tuon lankun.»

«Hyi, koetapas. Ko-ko-koetapas, sanon minä.»

Häntä alkoi kovin nikoittaa.

«Särettävä se on kumminkin, näethän kuinka on huono.»

«Sinä et sitä lankkua säre . . . etkä — etkä tee sille rouvalle mimitään pahaa. Jos-jos-jos minun kanssani . . . ta-ta-tahdot so-so-sovussa elää. Kuu-kuu-kuu-kuuletkos?»

«No noh, mitä sinä suutut . . . enhän minä kuin leikilläni . . . luulin sinun tahtovasi . . . Elä ole vihanen . . . juodaan olutta . . . tuokaa pullo vielä . . . Villellä on rahaa kuin roskaa tänäpäivänä. Eikä Ville sure huomista päivää . . . Olen oppinut konstin, jolla helposti saan toista, kun entinen loppuu.»

«Ne-ne-neuvopas minullekin.»

«Kun et sano kellenkään . . . Mutta hiljaa ettei muut kuule. Minulla on hyvät huopakengät . . . melkein uudet . . . Ne asetan Parviaisen puodin eteen . . . itse vahtaan portin takana, ja kun sitten joku ne sieppaa, niin minä niskaan kiinni ja huutamaan poliisia . . . Sitten vaadin sovintoa, ymmärrätkös.»

«Suk-suk-sukkela keino . . .»

«Mutta nyt lähdemme pois, eikös niin?»

Ville katsoi häneen kiiltävin silmin.

«Mi-mihinkä?» änkytti Lopo.

«Mihinkäs sinä äsken ajattelit mennä?»

«Ullan-sau-saunalle.»

«Lähtäänpä sitten sinne.»

Hoiperrellen he astuivat kadulle. Villen jalat kantoivat vähän paremmin, hän sen vuoksi tukesi Lopoa kainalosta.

Ville alkoi laulun, Lopo siihen yhtyi sen verran kuin nikotukselta sai valtaa. Mutta ääni oli jo käynyt kovin karheaksi.

«Servin Maija se sanoi että lähtääs meidän kotia,
Servin Maija se sanoi että lähtääs meidän kotia.
Juodaan kuppi kahvia
Ja juodaan kuppi kahvia
Ja juodaan kuppi kahvia
Ja pari lasia totia.»

Pekka seisoi säiläportin takana ja seurasi heitä suurilla ihmettelevillä silmillään, kunnes kääntyivät kulmasta vasempaan päin. Mutta he vaan lauloivat ja hoipertelivat; Pekkaa eivät huomanneet, sillä he kulkivat toisella puolen katua . . .

IV.

Aamulla kun Lopo heräsi, löysi hän itsensä Ullan saunan lattialta. Olkia oli vähän hänen allaan, toppanuttu tyynynään.

Kylmältä tuntui, ja kurjalta kaikin puolin. Paha elämä ja ilkeätä katkua. Ei tiennyt oikein, kuinka pitkälle päivä oli kulunut; jäisestä ikkunasta se vaan hämärtävänä pääsi sinne saunaan.

Nenäkin oli tukossa, ja suussa inha maku. Hyi!

Lopo kääntyi toiselle kyljelleen ja koetti selvittää ajatuksiaan. Hän ei muistanut eilisestä päivästä mitään, ei kerrassa mitään. Ei tiennyt sitäkään, kuinka oli tullut tänne, Ullan saunaan.

Päässä jumisi ja kolkutti. Sisästä nousi karvasta sappea kurkkuun; vähän väliä häntä aina röystäytti.

Ei tehnyt mieli nousemaan. Koko maailma tuntui niin happamelta . . .

Ohoo! Nyt hän sen muisti . . . näki elävänä edessään kapakan, olutpullot, tupakan savun ja humalaiset miehet. Muisti omat laulunsa, poikapalleroisen portin takana ja Villen . . .

Senkin, kuinka olivat yhdessä tänne tulleet, ja —

Häntä puistatti. Poika ja mies juohtuivat mieleen sieltä Kuopiosta. Mies, joka ei hänelle milloinkaan sanonut pahaa sanaa. Ja jonka papinkirjassa ei ollut pienintäkään pilkkua.

Hän hakkasi nyrkkiään saunan permantoon ja örisi; tunsi helpoitusta, kun oikein koski. Painoi sitten kasvojaan päänalustaan, painoi niin, että oli tukehtua . . . Kunpa tuosta hengestään olisikin niin keveästi päässyt!

Siinä vaan virui, ei viitsinyt nousta eikä viitsinyt ajatella enää mitään. Mutta päätä kolotti ja suussa oli inha maku.

Askeleita kuului viimein ulkoa; porstuassa kolisi ja saunan kuurainen ovi reväistiin selälleen. Kylmän henki puhalsi sisään pitkin lattiata. Lopon hartioita pöyristi; mutta suulleen hän jäi yhä makaamaan, ei nostanut päätään sen vertaa, että olisi katsonut, ken sisään tuli.

Puusylyys paiskattiin uunin eteen. Sitten seurasi hetken hiljaisuus; Lopo tunsi luissaan, että häneen tulijan silmät kiintyivät.

«Nyt ala nousta. Herrasväkeä tulee saunaan kello kolmelta. Täytyy siistiä ja panna lämmintä.»

Ullan ääni . . .

Eihän auttanut Lopon muuta kuin totella. Hän nousi istualleen, haukotteli ja kynsi päätään.

«Voi, raukka, minkä näköinen olet.»

Vastaukseksi loi häneen Lopo vaan tylsän katseen. Hän pääsi vihdoin seisoalleen, ojenteli ruumistaan, ja hieroi silmiään. Mutta sitten hän vajosi hervottomana penkille.

Ulla työnsi puut uuniin ja sytytti.

«Laita, jumalan luoma, itsesi täältä pois. Rouvat, jos vaan näkevät, niin kummat tuli. Eivät uskaltaisi tuon koommin käydä saunassani.»

«Elähän pelkää, kyllä korjaan luuni siksi.»

«Niitä on nyt ruvennut käymään herrojakin siitä lähtein kuin saunat hävitettiin kaupungista pois. Eilenkin illalla, vähän ennen kuin tulitte Villen kanssa oli täällä kaksi tukkipatruunaa. Hyvä, kuin ette sattuneet vastakkain.»

«Ketä olivat?»

«Toista en tuntenut, mutta toinen oli se rikas Sarkanen Viitasaarelta. Nyt kuuluu muuttavan Jyväskylään ja ostavan itselleen talon.»

«Onko jo ostanut?» Lopon silmät rävähtivät auki, ja vetelyys sillä kertaa katosi.

«Ei vielä. Värjäri Rosvallin kartanoa tuntui ajattelevan.»

«Sieltä rannalta, lutakosta? Jopa tekee hullun kaupan. Kortmanin rouvalta saisi paljon paremmalta paikalta talon ja vallan uuden. Ei semmoisen harakanpesän kuin tuo Rosvallin näyttää olevan. Ja niinkuin hän sen möisi huokeasta.»

«Paljonko tahtoo!»

«No, ei kuin viisitoistatuhatta. Itselleen se on tullut niille maksamaan kolmattakymmentä.»

«Kun olisin tiennyt siitä puhua.»

«Missähän tuo lienee kortteeria? Kestikievarissa varmaan?»

«Eikä kun tässä likellä, Mattilan hovissa. Ettäkö menisit hänen puheilleen? Elä hyvä ihminen, kun olet tuon näköinen. Hän sinua säikähtää. Parempi, jos minä lähtisin. Mutta kun on tämä saunan siivoaminen ja lämmitys . . .»

«Kyllä minä toimitan kaikki, jos vaan menet. Sano, että hän sen myö niin huokeasta sen vuoksi, kun muuttaa pois. Ja että se on niin hyvässä kunnossa, ettei suinkaan kymmeniin vuosiin tarvitse mitään korjauksia tehdä. Sisähuoneet, ulkohuoneet, kellarit, joka kohta niin reilua ja pulskaa. Tietäähän, kun itse ovat rakentaneet.«

«Mutta täällä pitäisi pestäkin lauteet ja lattiat ja —»

«Minä pesen, elä ollenkaan sitä sure. Laitan vedet ja kaikki valmiiksi. — Muista sanoa, että siitä pari vuotta sitten tarjottiin kaksikymmentä tuhatta, mutta eivät myöneet, kun maisteri silloin vielä eli. Eikähän sitä kukaan siihen hintaan nytkään möisi, mutta rouva kun ei ole tottunut asioita hoitamaan, niin tahtoo päästä siitä irti. Muista sanoa sekin.»

«Kyllä, kyllä. Laita sitten padan alle myöskin tuli ja pane vettä varistumaan. Ihan täyteen se pitää panna, että saavat ammekylpyä, jos tahtovat.»

Ulla läksi ja Lopo alkoi työtänsä. Varisti vettä, pesi lauteet ja lattiat ja penkit. Reuhkasi niin, että hiki oli päässä.

Siinä häneltä unohtui sekä pahoin vointi että muu alakuloisuus. Eikä suinkaan voimia puuttunut vaikka olikin yhtä ja toista kokenut maailman markkinoilla kulkeissaan.

Lasareetissa maannut jo monet kerrat —.

«No niin, huoli niitä ajatella», puhui hän itsekseen siinä kun hiekan kanssa kuuraili pallia puhtaaksi. «Saa nähdä, tapaako Ulla sitä herraansa.»

Tavannut oli. Hän tulla huohatti henki kurkussa, kun oli viipynyt niin kauvan ja pelkäsi, ettei Lopo malttanutkaan laittaa saunaa oikein hyväksi. Ilokseen sitten näki, että olihan se laittanut kumminkin.

«No, kuinka sinun kävi? Kerropas!»

«Hyvin vallan. Oli niin mielissään, kun sai tietää asiasta ja —»

Ulla tukki suunsa, sillä hän muisti tässä sitä markkaa, jonka hän oli saanut juomarahaksi ja joka nyt oli hänellä taskussa. Mutta Lopo siitä varmaan olisi vaatinut osansa, jos vaan sen tiesi. Parasta siis olla mitään virkkamatta.

«Vai niin? Vai oli mielissään. Hän sitten aikoo sen ostaa?»

«Kuinka vaan kaupoissa sopivat. Sinne hän läksi heti.»

«Herran poika! Nyt on hukkapeli.»

«Mikä on?»

«Ei mikään, ei mikään. Minun täytyy lähteä heti kaupunkiin. Voi, surma! Enhän mahda ennättää enää. Hevosellako hän meni?»

«Hevosella. Mutta — miks' niin?»

«Pahuus, etten tullut sitä ajatelleeksi. Mikä pöllö minä olin. Saakuri —.»

«En ymmärrä mitään. Etkö sinä saa suutasi auki, hyvä ihminen!»

«Se menee ja myy sen kahdestatoista tuhannesta, ei osaa vaatia enempää, ellen minä joudu väliin. Kolmetuhatta sujahtaa poloiselta kuin veteen.»

Hän veti nutun päälleen, tiukensi huivin solmua ja kiirehti menemään.

«Hyvästi, ja kiitoksia kortteerista.»

«Noinko sinä menet kaupunkiin? Silitä, veikkonen, edes päätäsi.»

«En jouda —.»

Hän oli jo maantiellä, työnsi käsillään hiuksia huivin alle otsalta ja juosta hiippasi eteenpäin. Hevonen nousi ylämäkeä, hän koetti sitä tavoittaa.

«Ota, hyvä mies, minua rekeen, että pääsisin pikemmin», hän huusi.

«Ptruu!»

Mies kääntyi katsomaan olkapäänsä yli.

«Mihinkä semmoinen kiire?»

Lopo hyppäsi hengästyneenä laidalle istumaan.

«Anna juosta aikaa kyytiä.»

Hän kertoi miehelle, kuinka heidän joutumisestaan riippui, jos köyhä

leski, jolla oli monta lasta, voitti tai menetti kolme tuhatta markkaa. Kun mies sen kuuli, löi hän piiskalla hevosta selkään, eikä monta minuuttia viipynyt, ennenkuin olivat rouva Kortmanin portin edessä.

Siellä toinen hevonen jo seisoi odottamassa.

«Joko siitä on kauvankin kuin tulitte?» kysyi Lopo kuskilta.

Tämä vaan hiukan väänsi päätään.

«Niin mikä sitten?»

Lopo töyttäsi kyökkiin. Ei joutunut hyvää päivää sanomaan.

«Mene kiireesti käskemään rouvaa tänne», hän huusi hengästyneenä Riikalle, joka parast'aikaa pani pienellä lusikalla kahvijauhoja pannuun.

«Ei sitä nyt voi mennä häiritsemään, siellä on vieras.»

«Senpätähden juuri. Ennenkuin ennättää tehdä tuhmuuksia. Joudu nyt. Taikka minä menen itse.»

«Elä, jumalan luoma. Minä sitten ennemmin —»

Hän nosti pannun syrjempään reiästä ja meni sisään.

Rouva seurasi kohta Riikkaa, sillä tämä oli antanut hätäilevän merkin.

«Mikä on? Jasso, Lopo! Mutta enhän minä nyt jouda. — Luulin olevan tärkeämpääkin.»

Hän aikoi kärsimättömänä vetääntyä takaisin. Mutta Lopo otti häntä hihasta kiinni.

«Sanoitteko hänelle jo hinnan?» läähätti hän suihkaista.

«Kenelle? Minkä hinnan?»

Rouva väistyi hänestä etemmäksi. Kasvoissa ilmestyi vastenmielisyyttä ja inhoa. Lopon väkevä henkäys oli puhaltanut hänelle suuhun ja nenään.

Lopo ei sitä taaskaan huomannut, innoissaan kun oli.

«Luojan lykky, että ennätin. Sehän tuli ostamaan taloanne, tuo herra, Sarkanen, vai mikä hitto hänen nimensä on.»

«Kuinka sen tiedätte?»

«Pyytäkää kuuttatoista tuhatta ja huojistakaa viiteentoista, mutta ei siitä alle ollenkaan. Hän sen kyllä maksaa. Minulla kun oli semmoinen hätä, että nyt te sen myötte polkuhinnasta, ennenkuin joudun estämään.»

«Viisitoista tuhatta? Eihän se ole mitenkään mahdollista. Jos saan kaksikintoista —»

«Viisitoista saatte tinkimättä. Elkää hullunakaan myökö hyvää taloanne vähemmästä. Tarvitsette ne rahat lapsillenne yhtä hyvin kuin Sarkanenkin. Kolmetuhatta, ajatelkaa, ei se ole pieni summa.»

«Minun täytyy mennä sisään.»

«Uskokaa nyt hyvällä: kuusitoista tuhatta —»

«Mutta jos hän säikähtää sitä hintaa ja jättää koko kaupan sikseen?»

«Ei jätä, elkää peljätkö, kun minä kerran takaan.»

Rouva meni sisään vieraansa luokse ja Riikka hoiti pannuaan taaskin, eikä puhunut mitään.

«Ylpeä se on tuo», arveli Lopo itsekseen, «mutta minä piittaan hänestä viis'.»

«Joko teillä on tavarat koossa?» hän kysyi viimein.

Riikka nosti pannun tulelta, kaatoi kuppiin ja siitä taas pannuun takaisin, puhdisti suun ja painoin kannen kiinni.

«Kuuletko sinä? Minä kysyin, joko tavarat ovat koossa?»

«Milloinka minä olen niitä joutanut keräilemään. On tässä ollut työtä muutakin.»

«Siinä et olisi kauvan viipynyt. Mutta yhden tekevä. Saatan minä vähän päästä tulla uudestaankin niitä hakemaan. Saan sitten kuulla samalla, kuinka talon kaupoissa sopivat.»

V.

Hän meni torille, jossa vielä oli väkeä, vaikka kello jo kävi kahta. Maalaiset eivät kaikki olleet tavaroistaan päässeet ja seisoivat sen vuoksi yhä siinä ostajia odottamassa ja kauppoja hieromassa. Heitä kiertelivät kuin kissat kuumaa puuroa ne keinottelijat, jotka aina odottelivat myöhäistä tuntia ostoksia tehdäkseen, että saisivat sillä tavoin maalaisten tavarat pilkkahinnasta.

Lopo läheni erästä kuormaa, jossa vielä oli suuri voipytty myymättä. Miehen täytyi palastella tavaransa, ja myydä vähissä osissa, että pääsisi siitä pikemmin erilleen ja saisi paremman hinnan. Ostajat tinkivät, mies riiteli. Kauppa kumminkin syntyi. Hän heitti kukkaron kädestään reen pohjalle ja tarttui puntariin.

Mies käänteli ja väänteli puntariaan, milloin hän lisäsi voita nokassa olevaan riepuun, milloin taas vähensi; jäykät sormet eivät hevillä tahtoneet saada sitä kohdallaan seisomaan, ja kun se viimeinkin onnistui, huomattiin, ettei siinä vieläkään se määrä ollut, kuin oleman piti. Uusi työ, samat temput, ja niitä sieti tehdä monet kerrat.

Lopon silmät olivat kiinni puntarissa, niinkuin muidenkin. Mutta huomio oli toisaalla.

Tuo kukkaro pyöri hänen mielessään. Se oli tuommoinen tavallinen maalaiskukkaro, jonka suu oli vedetty nauhalla umpeen.

Ei se tyhjä ollut, ellei aivan täysikään. Lieneekö sisältänyt hopea- vai kuparirahoja. Ehkä vähän paperiakin ja kultaa, kukaties.

Lopo ei nähnyt puntarista mitään, vaikka silmät olivat siihen kääntyneet. Mutta kukkaron hän oivalsi selvään, siinä missä se retkotti reen pohjalla, heinien päällä. Suu oli kallistunut häneen päin ja vetonauha ojentui niin likelle, että melkein kosketti hänen sormiinsa.

Tahtoi väkisenkin temmata kättä sinnepäin. Eihän siinä tarvinnut kuin nykäistä vaan, niin oli kukkaro sillä kertaa hänen hihassaan. Olisikohan koettaa?

Mies reistasi taas parast'aikaa tasapainoa; jokaisen pää lähestyi puntaria.

«Nyt on otollinen aika!»

Joku ääni sen sanoi Lopon sielussa. Sekä sielussa että ruumiissa. Hän tunsi tuon äänen povessaan ja päässään; povessa se alkoi, syöksi sieltä päähän, sieltä poveen takaisin ja päähän jälleen yhä suurempaa vauhtia ylös ja alas, siksi että kaikki oli yhtenä humuna.

Hän heitti vilaukselta hätäisen, himokkaan silmäyksen kukkaroon. Paikallaan se oli, unohdettuna muilta. Viattomana, viettelevänä.

Lopon katse muuttui hajalliseksi. Silmät pyörivät ympäri yhdestä toiseen, eivät pysähtyneet mihinkään. Ja käsi lähti ikäänkuin itsestään, omasta tahdostaan liikkeelle.

Hän ojensi päätään puntaria kohden niinkuin muutkin. Seisoi se jo kohdallaan, viivan merkkiä katsottiin miehissä.

«Nyt —!»

Se oli hänellä hihassa! Oikean käden nutunhihassa!

Veri, joka hetkeksi oli seisahtunut suonissa, sävähti nyt tuliseen juoksuun.

«Kun pääsisi tästä kunnialla pois. Ennenkuin ukko huomaa kaivata . . .»

«Ei ole vieläkään täysi mitta. Sietää se pienen palan lisää, että naulan viiva hyvin näkyy», huudettiin miehen ympärillä.

Muut ne huusivat, ei Lopo.

Hän oli vetääntynyt etemmäksi, toisten taakse, ja näytti tähystelevän jotain merkillistä kauvempana, kauppakadulla. Jos sitä nimittäin olisi joku huomioonsa ottanut.

Mutta eivät ne hoksanneet; eivätkä hoksanneet sitäkään, että hän läksi pois, astui hitaasti ensin, mutta vähän matkaa kun oli päässyt, niin jo otti semmoista vauhtia, ettei helmat kantapäitä tavoittaneet.

Kauppakatua hän kulki, siellä kun oli enemmän väkeä. Sitten meni Parviaisen portista sisään, sillä hän oli pannut merkille, että siitä talosta toinen portti vei syrjäkadulle. Täältä hän taas pääsi pujahtamaan harjukatua Kortmaniin ja sen tiesi, ettei häntä sieltä kukaan osaisi hakea, jos lankeisikin epäluulo häneen.

Taaskin oli Pekka pihalla. Punaposkisena, ilosilmäisenä, hymysuuna hän juosta teputteli Lopoa vastaan, eikä peljännyt enää ollenkaan.

«Herran terttu —!»

Lopo painoi portin kiinni, vilkaisi taakseen kadulle ja väistyi syrjempään lankun suojaan.

«Tulepas tänne, Pekka, tule! Et usko, mitä Lopo sinulle antaa.»

Hän veti kukkaron esiin ja katsoi, kuinka paljon siellä oli rahaa.

Vähänpä oli!

«Hyi, hävytöntä, ei kuin kolme markkaa.»

Yksi oli markan raha, kaksi viiskymmen-pennistä, loput kuparia.

Hän otti markan sieltä erilleen, sitoi kukkaron suun kiinni ja pisti sen taskuunsa.

Mutta markanrahan hän antoi Pekalle.

«Mene, kultani, ostamaan itsellesi konvehtia tällä Kiljanderin rouvan puodista. Mene, mene! Mutta katso etteivät aja päällesi.»

Hän myhäili tyytyväisenä, katsellessaan lankun raosta, kuinka Pekka juoksi katua alas . . . . .

Ei ollut Riikka vieläkään koonnut hänelle myötäviä tavaroita. Väitti rouvan sanoneen, että viitsiikö niitä enää noin kaupitella, kun kumminkin tulee pian huutokauppa pidettäväksi.

«Mitä herran nimessä te luulette semmoisella törkytavaralla saavanne huutokaupassa. Ettehän sitä ilkiä sinne viedäkään,» toimitteli Lopo.

Riikka ei siihen virkkanut mitään.

«Missä se on rouva? Hae hänet käsiini pian.»

«Kun siellä on vieraita.»

«Sekö Sarkanen?»

«Ei, se jo meni pois. Muita on, — rouvia.»

«No, niistä minä vähät.»

Lopo hönttäsi itse sisään, ja suoraa päätä saliin saakka, missä rouvat istuivat. Ovella hän kumminkin pysähtyi ja vilkutti sormea.

«Tulkaapas tänne, rouva, pikkuisen.»

Kaksi vierasta rouvaa siellä oli, kaikki kääntyivät katsomaan Lopoa. Vieraat nauroivat, ja naurahtipa emäntä itsekin, vaikka oli vähän hämillään. Kiiruhtaen hän tuli ovelle, saadakseen Lopoa siitä pois.

«Mitä sanoi, Sarkanen? Syntyikö kaupat?»

«Kyllä. Mutta lähtään tänne, toiseen huoneesen.»

«Paljonko lupasi?»

«Viisitoista tuhatta. Ei tinkinyt ollenkaan.»

«Näettekös nyt! Mitä minä sanoin. Ilman minua olisitte antanut mennä kahdestatoista. Tokko oli onni, että jouduttin tänne ajoissa.»

«Tss! Hiljaa, hiljaa, ettei kuulu saliin. Mitä teillä muuten oli minulle asiaa.»

«Niitä tavaroitahan tulin noutamaan. Maalle menen nyt myyskentelemään, ehkä saan siellä paremman hinnan.»

«Kiitoksia, mutta en minä niitä enää anna.»

«Minkätähden ette anna? Tuon teille taas pari-kolmekymmentä markkaa, hyvää se tekee. Täytyy teidän ottaa irti joka penni, minkä vaan saatte. Huutokaupassa ei makseta semmoisesta tavarasta mitään, saatte uskoa.»

«Vaikka; en minä kumminkaan —.»

«Voi, hyvä jumala, kuinka olette ymmärtämätön. Antaahan olla, kyllä nälkä teitä vielä opettaa. Muistakaa minun sanoneeni.»

«Te pidätte ihan tarpeetonta huolta, hyvä Lopo. Että pääsisitte rauhaan, niin minä nyt ilmoitan teille yhden asian, joka vielä on salaisuus. Jos lupaatte olla siitä puhumatta.»

«Lupaan, tietysti lupaan. No, mikä se on? Menettekö naimisiin?»

«Ei, mutta olen saanut hyvän paikan. «Åbo Tidningin» korrektuurin lukijaksi, Turkuun.»

«Minkä lukijaksi?»

«Korrektuurin. Siitä saan tuhat neljäsataa palkkaa. Niin, ettei minulla tule olemaan mitään hätää.»

«Ooho? — Milloinka —?»

«Eilen illalla sain postissa kirjeen. Mutta nyt minun täytyy mennä sisään vieraiden luokse.»

«Elkäähän vielä, kuulkaa kun sanon. — Ettekö sitten — enkö minä sitten voi olla minäkään apuna? Pyykinpesussa taikka semmoisessa?»

«Kiitoksia, minulla on entiset pesijät.»

«Huoneitten siivoamisessa, astiain kuuraamisissa, osaan minä tehdä jos mitä.»

«En minä nyt tarvitse. Hyvästi vaan ja kiitoksia vaivoistanne. Minun täytyy mennä.»

«Te sitten muutatte Turkuun? Kuinka pian?»

Rouva ei ollut enää kuulevinaan. Hän meni takaisin vieraiden luokse ja jätti Lopon siihen seisomaan.

Ensin Lopo sitä tuskin huomasi, ihmeissään kuin oli tuosta odottamattomasta uutisesta. Mutta hän heräsi, kun rouva veti ovea kiinni jäljessään.

Sinne hän nyt meni kesken puheen! Ja Lopolla kun olisi vielä ollut niin paljon kysyttävää ja toimitettavaa hänelle.

«Pahuus kaikkiakin,» hän mutisi itsekseen. «Mitä ne ovat, nuo rouvat? Ajaisi heidät hiiteen.»

Lopo nykäisi hiukan sormellaan ovea. — Se meni raolleen; hän tirkisti sisään.

Siellä ne istuivat sohvassa ja nauraa virnuttivat rouvalle, joka nyt palasi heidän luokseen.

«Mikä kummallinen konnesanssi —?»

«Voi, sanokaas muuta!»

Rouva oli selin Lopoon, ettei tämä voinut nähdä hänen kasvojaan. Mutta äänessä oli harmin sekaista hymyä.

«Minä olen aivan hukassa hänen kanssaan.»

«Mikä ihminen se on?»

«Ajatelkaa, — eräs huono nainen. Hyvin, hyvin huono nainen. Joka on istunut linnassa ja — taivas ties', mitä kaikkea hän on tehnyt. Uh, minulla on hänestä oikein vaikea. Kun hän tulee likelle, niin ihan rupean voimaan pahoin. Uh!»

«No mutta miksi kärsit häntä? Käskisit pois.»

«En ilkiä, kun hän, raukka, kumminkin tarkoittaa hyvää. Hän on tuntenut minun ennen nuorena ja tahtoisi nyt välttämättä jollakin tavalla minua palvella.»

«Palvella? Ooh, usko sitä! Tahtoo vaan päästä taloon että voisi varastaa.»

«Sinä olet liian hienotunteinen, armas Augusta,» sanoi toinen, «tuommoisten kanssa se on aivan tarpeetonta. Sano sinä vaan suoraan, ettei hänen sovi tungetella luoksesi tuolla tavalla.»

«Ei, mutta kuinka hävyttömiä ne ovat!» päivitteli vielä ensimmäinen rouva, «kun pakkaantuu vaan niin rehevästi saliin saakka, aivan kuin olisi meidän vertaisemme. Varmaan hän olisi pian istunut sohvaan, ellei Augusta mennyt häntä peräyttämään.»

«Huomautitko häntä edes siitä? Tietysti et. Voi mikä lapsi sinä olet.»

«Ei, kyllä minä osotin hänelle selvään, etten suvaitse häntä. En luule hänen enää toista kertaa tulevan.»

«Mutta jospa hän ei ymmärtänytkään tarkoitusta, vaan ilmestyy taas vähän päästä uudelleen?»

Vieraat nauroivat.

«Sitten ei auta muu kuin suora puhe,» päätti Augusta rouva.

«Kuinka se kuuluu?»

«Te olette huono nainen, teidän kanssanne ei kunnialliset ihmiset tahdo olla missään tekemisessä.»

«Ja niin siivoton, voit lisätä, että saastutatte ilman huoneissa pelkällä käynnillänne —.»

Tähän saakka Lopo kuunteli keskustelua. Joka sana oli kaikunut selvästi hänen korvissaan, niin selvästi ettei hän enää mitään muuta oivaltanut.

Riikka kulki kahvitarjottia kantaen hänen ohitsensa saliin.

«Mitä se Lopo täällä yksikseen —?» hän suhahti mennessään.

Ei kuitenkaan katsonut häneen sen tarkemmasti, kiire kun oli.

Lopon henkeä ahdisti; hän läksi pois, ulkoilmaan.

Pekka tuli juosten häntä vastaan, kädessä suuri paperipussi, täynnä konvehtia. Suussakin oli hänellä semmoinen suunnaton palanen, että poski oli pullollaan.

«Noin — pal-jon!» hän huusi ja osotti Lopolle pussiaan.

Lopo ei häntä nähnyt, vaikka sivuutti niin läheltä, että Pekan ojennettu käsi häneen kosketti.

Pekka pysähtyi vähäisen ja kääntyi katsomaan. Mutta kun portti löi kiinni Lopon jälkeen, ei Pekka hänestä enempää huolinut, vaan juoksi riemuissaan sisään näyttämään Riikalle ja mammalle ja toisille lapsille, mitä

oli saanut rouva Kiljanderin puodista, siltä hyvältä Maria neidiltä, joka aina ennenkin hänelle oli kaupantekijäisiä antanut, kun mamma laittoi rihmarullaa ostamaan taikka kengän-nauhoja.

Mutta Lopo sillä välin otti kiireitä askeleita Kuopioon vievää maantietä kohden. Ei hän juuri mitään tiettyä ajatellut; korvissa vaan soi yhä rouvien sanat ja elävästi hän näki heidät vieläkin edessään kaikki kolme, semmoisina kuin he siellä salissa pöydän ympärillä istuivat!

«Te olette huono nainen, teidän kanssanne ei kunniallinen ihminen tahdo olla missään tekemisessä.»

Hänen päätänsä viepoitti; olipa vähällä paiskata syrjään välistä. Hartiat menivät kumaraan ja pää painui alas. Tuntui kuin olisi hän äkkiä vanhentunut kauheasti.

Mutta jalat hamppuilivat eteenpäin, kuin olisi tuli kantapäissä ollut.

Veilin'in nurkalla seisoi katupoikia koko liuma.

«Härnätään, härnätään» kävi suihke heidän välillään, ennenkuin Lopo vielä maillekaan ehti.

«Hilivoo! sanoi Sorsan Ulla, kun hirrestä pääsi.»

«Moron mamma! Tule vaan tänne, saat sirua silmään, pyryä polveen, löylytystä takaa päin.»

«Toroi, turakki, kakpusivai!»

Lopo ei ollut heistä tietääkseenkään; ei kääntänyt päätä, ei sanaa sanonut, vaikka pojat juoksivat jäljessä, nykivät ja repivät, viskelivät lunta ja nakkelivat jääpalasilla. Poikia harmitti kun eivät saaneet häntä suuttumaan. Aina tulliportin taakse he eukkoa kyydittivät ja yltyivät kiusanteossa jo niin, että viimein töyttäsivät hänet maantien raviin kyljelleen. Sitten he kumminkin säikähtivät, ja juosta vilistivät tiehensä, kun Lopo ei noussutkaan ylös, vaan jäi liikkumattomana siihen makaamaan.

Ei häneen kumminkaan pahasti sattunut, muuten vaan ei välittänyt pyrkiä pystyyn, koska hänelle oli juuri yhden tekevä, missä oli, miten oli, tai oliko olemassa ollenkaan. Hän odotti vähän aikaa, että sammuisiko elämä tuohon paikkaan, mutta kun ei siltä tuntunut, täytyi hänen kömpiä jaloilleen taaskin ja jatkaa matkaa eteenpäin.

Hautausmaan ohitse hän kulki, aidan yli ristit ja valkoiset taulut mustine kirjaimineen häntä katsoivat. Mutta Lopo ei niitä nähnyt, riensi vaan eteenpäin yhä.

Hevosia tuli täyttä laukkaa kaupungista päin. Reessä istui humalaisia

miehiä, jotka kirkuivat ja huiskivat piiskoillaan. Olivat vähällä ajaa Lopon ylitse.

«Pois tieltä, akka, täältä miehiä tulee!»

Mutta väistyä heidän täytyi, sillä Lopo ei ollut heistä millään-kään!

Samassa kääntyi Lohikosken tieltä kaksi herrasneitiä; avokorvaisia, hienon-näköisiä, lyhyissä karvareunus-palttoissaan, jotka istuivat kuin valetut ruumista myöten.

He puhelivat ja nauroivat keskenään aivan kuin rouvatkin äsken.

Lopo säpsähti; hän veti huivin paremmin silmilleen ja pitkitti matkaansa.

Vasta Taulumäen kohdalla, pari virstaa kaupungista hän selveni sen verran, että huomasi kulkevansa Kuopioon päin. Ja silloin heräsi hänessä yht'äkkiä semmoinen kipeä ikävä, että oikein kirveli povea. Kun olivat niin kaukana, mies ja poika! Likelle viikon hän saisi kulkea ennenkuin perille ehti!

Ja kuka sen tiesi, vaikka olisivat jo kuolleetkin tällä välin! Olihan siitä monta kuukautta kun hän sieltä läksi, eikä pitkään aikaan hän ollut kuullut heistä mitään. Kuopion rahtimiehiä oli tavannut pari päivää sitten, mutta nekään eivät edes tunteneetkaan heitä.

Lopo astui kiivaammin näitä miettiessään. Siinä oli pitkän matkaa aukeata; vihainen tuuli pieksi kasvoja, huhtoi helmoja. Polvia palelsi, hän koetti rientää, että pääsisi metsän suojaan.

Mutta ennenkuin hän sinne ennätti, rupesi sydänalassa niin kovin hiukaisemaan, että melkein pyörrytti. Kaiken päivää hän sitä kyllä oli tuntenut, vaikkei huolinut välittää. Vaan nyt nousivat sisukset semmoiseen porinaan, ettei auttanut muuta kuin poiketa mökkiin, joka oli siinä tien vieressä, pyytämään einettä, erinomattain kun ei tiennyt, miten pitkältä oli seuraavaan kylään. Hän, näet, oli tullut Mikkelin tietä, jonka vuoksi tämä, joka suorasti vei Kuopioon, oli hänelle vallan outo.

Huono mökki se oli, pahanpäiväinen. Yksi ainoa tupa, sekin kallellaan, ikkunat rikki. Hevonen seisoi rekineen ulompana, heiniä edessä.

Lopo ei siihen sen enempää huomiota pannut, vaan astui sisään. Ulkonakin jo hämärteli, mutta tuvassa oli niin pimeää, ettei Lopo alussa varsinkaan tahtonut eroittaa mitään. Ihmisiä siellä oli, sen verran hän kuitenkin sai huoneesta tolkkua.

Lopo teki hyvän illan ja siihen vastattiin. Naisen ääni kuului uunin kupeelta.

Häntä Lopo lähestyi; pyysi ruokaa maksua vastaan. Kiire oli, täytyi lähteä vielä taipaleelle, että pääsisi vielä jonkun verran matkaa eteenpäin, ennenkuin yö tavoitti. Tyytyi siihen, mitä sai, kalaa, leipää, voita ja kaljaa ryypättäväksi.

Päreesen pistettiin tuli, että hän näki syödä. Loitompana istui miehiä, mutta ne olivat herenneet äänettömiksi, tupakoivat vaan ja syljeksivät. Välistä loivat syrjäkatseen Lopoon, kun tuo ei näyttänyt olevan likiseudun ihmisiä.

Lopokaan ei puhunut mitään; taukoamatta hän liikutti leukojaan, haukkasi palaa, puri ja nieli. Sillä välin menivät hänen silmänsä aina pärevalkeaan; mutta ajatuksissaan hän sen vaan teki, ei hän pärevalkeata oikeastaan katsellut, sen oli kyllä ennenkin nähnyt.

Muualla hänen mielensä oli; nyt vasta hän selvästi tajusi, mitä oli kuullut Kortman'issa, salin oven takana. Hän kertoi muistossaan kaikki, ja vaikka hän itselleen aina vakuutti, ettei tämä ollut mitään uutta, että hän tämän varsin hyvin oli tiennyt aikoja sitten, ettei hän saanut siitä rouvaa enemmin kuin niitä toisiakaan moittia, koska oli sen vallan hyvin ansainnut, niin karvaalta alkoi kuitenkin lopulta kurkussa tuntua eivätkä palaset tahtoneet enää oikein mennä alas.

Mutta ehkäpä tuo jo riittikin. Hän nousi ylös ja veti kukkaronsa esille.

«Mitäs olen velkaa?»

Vaimo tuli tarkastamaan, minkä verran ruoka oli kulunut, voidakseen muka määrätä kohtuullisen hinnan; vaikka hän oikeastaan koko ajan oli sielussaan laskenut, kuinka paljon tuosta ateriasta mahdollisesti voisi kiskoa.

Lopo oli aukaissut kukkaronsa ja odotti; vaimo siinä vielä aprikoitsi. Eivät kumpikaan älynneet, että penkiltä miesten joukosta eräs nousi ja läheni heitä, silmät kukkaroon teroitettuna.

«Minun kukkaroni!» hän ärjäsi ja kaappasi sen samassa äkkiä Lopon kädestä.

Lopo jäi seisomaan ja suu unohtui auki. Mutta silmänräpäykseksi vaan. Seuraavana hetkenä hän jo tajusi asemansa.

«Sinun kukkarosi? Se on valhe. Omani on, vaikka valalle veisit.»

«Poliisikamariin paikalla! Kyllä minä näytän . .»

Lopo huusi ja mellasteli. Vaan kun ei siitä ollut apua, ja miehet väkisin veivät hänet rekeen, alkoi hän rukoilla armoa.

Ei armoa ensinkään! Kukkaron omistaja oli kiukuissaan; hän halusi kostoa. Lopo sai itkeä ja rukoilla reen pohjalla niin paljon kuin tahtoi, hän löi vaan hevosta selkään ja antoi sen vilistää kaupunkiin päin.

«Vai minä sinua vielä armahtaisin! Ja päästäisin irti, että voisit toisenkin kerran varastaa.»

«Anna anteeksi! Elä, hyvä mies, vie minua vankeuteen. Ikuiseen joudun. Tämä oli kolmas kerta.»

«Silläpähän sitten lienet korjuussa.»

«Kestää siellä istua. Olen vasta alun viidettäkymmentä. Ehkä jatkuu ikää vielä parikymmentä vuotta. Taikka enemmänkin. Ja linnassa vaan aina, aina. Herra, armollinen Jumala! Kolmen markan tähden!»

«Kukas käski sinua varastamaan.»

Oli jo aivan pimeä, kun he kaupunkia lähenivät. Mies ei ajanutkaan tulliportille saakka, vaan kääntyi oikotietä, joka vei suoraan harjukadulle.

He ajoivat Kortman'in ohitse. Kartanolla oli hiljaista ja rauhallista. Ikkunoista loisti tuli, eikä oltu salissa laskettu verhoja alas. Rouva soitti pianoa, lapset tanssivat.

Mies kehoitti hevostaan, se juoksi alamäkeä että jalat kopsivat ja heitti likaisia lumipallia heidän kasvojaan vasten.

Mutta Loposta tuntui kuin olisi häntä elävänä hautaan viety. Ja hän itki, — itki katkerampia kyyneliä, kuin milloinkaan ennen.

Minna Canth.

Kotimaan kirjallisuutta.

Fria blad. Uttalanden i dagens frågor. Helsingissä, 1889, Verner Söderström. 84 siv. 8:o. Hinta 1: 25.

Kun Dagblad vainajan toimitus päätti lehtensä jatkoksi antaa ulos «Vapaita lehtiä», — emme näet voi muuta olettaa kuin että tämä vihko on sarjan esikoksi aiottu, — niin asianomaiset todellakin olisivat voineet paremmin valita sekä aikansa että aineensa.

Aikansa, sillä ei helposti löydä Toukokuun loppupuolta sopimattomampaa aikaa kirjamarkkinoihin pyrkijälle.

Aineensa, sillä tämän ensimmäisen vihon sisällys ei suinkaan todista Dagbladin jatkamisen tarpeellisuutta. Moni pätkä, joka kuusipäiväisen, seitsenpalstaisen sanomalehden täytteenä pitää paikkansa, tuntuu tämmöisessä vihossa mitättömältä. Jos lentokirjalla koettaa raivata tietä aatteille, jotka eivät muuten tule yleisön, ei ainakaan koko yleisön kuuluviin, jos sillä tahdotaan ylläpitää kantaa, joka muuten on äänenkannattajaa vailla, — silloin yrityksellä voi olla tulevaisuutta, harvoin muissa tapauksissa. Emme kiellä kirjoittajain oikeutta julaista mitä mieli tekee, ja kyllä paperi kiltisti ottaa vastaan mitä siihen painetaan. Mutta yleisö ei ole yhtä kärsivällinen; se vaatii rahoistaan jotakin tulosta, ja siinä se on täydessä oikeudessaan.

Kun tältä kannalta arvostelee esillä olevaa vihkoa, näkee pian, että siinä on enemmän kuollutta painoa kuin sen koko sietää.

Kirjoitukset voimistelusta ja yliopistosta, jälkimmäinen varsinkin, ovat itsenäistä arvoa vailla, suureksi osaksi referaattia. Herra Tavaststjernan kirjailijanimi houkuttelee lukemaan katkelmaa, jolla ei ole alkua eikä loppua, mutta tunnustamme suoraan, ett'ei se ainakaan meille antanut halua kuulla enemmän tohtori Segerstadin ja Elisen kinailemista. Herra L—tin «hätähuuto» voisi kenties huvittaa lukijaa, joka aamukahvillaan ja lehden kellariosastolla tahtoo unen jälkiä poistaa, — siinä kaikki. Ja herra Hult, joka Dagbladin viime numerossa suurella mahtipontisuudella toi esille harvinaisen jokapäiväisiä ja kuluneita puheenparsia naiskysymyksestä, — joihin ihme kyllä pari asianharrastajaa sitten viitsi vastata, — koettaa nyt samassa asiassa pusertaa jotakin viisasta kynästään, mutta puolustus on melkein yhtä vähäpätöinen kuin alkukirjoituskin. Huonommaksi se ei tietysti voinut tulla.

Siihen meni toinen puoli kirjoituksista.

Mutta onhan niitä parempiakin. Ensi sijaan asetamme herra W. Chydeniuksen kirjoituksen työväenkysymyksen nykyisestä asemasta Ruotsissa ja Suomessa. Kirjoitus on valaiseva, ja me tahdomme pitää sitä Dagblad vainajan yhteiskunnallisen kannan ilmauksena. Pariisin näyttely ja Suomen asema siellä ei tietysti saavuta niin pysyväistä huomiota julkisessa keskustelussa, mutta herra J. J. Tikkasen esityksen lukee mielellään, se kun osottaa puolueetonta ja tarkkanäköistä arvostelijaa *).

*) Emme kuitenkaan voi olla muistutusta tekemättä asiassa, jota herra Tikkanen nähtävästi ei ymmärrä. Hän moittii pikakirjoittajayhdistyksen näyttelyä, sen muka rumaa tourniquet'ia ja opetustaulujen „kliituviivoja". Emme mene maun asioista kiistelemään estetikin dosentin kanssa, mutta juuri nuo taulut ja viivat, jotka hänen silmäänsä loukkavat, hankkisivat epäilemättä todellisten asiantuntijain joukossa, — jos sellaisia sitten Pariisissa lienee, — pikakirjoittajayhdistykselle korkeimman palkinnon. Ei siinä kyllä, että ne osottavat, että tätä ainetta opetetaan suuressa määrässä ja kouluissa, itse opetustavassakin ne kuvaavat edistystä, josta eivät saksalaisetkaan voi itseään kiittää. Sitä vastoin olisi ollut varsin hullua lähettää yksistään valtiopäiväin

Ensi sijan ovat herrojen Lönnbeckin ja Gripenbergin kirjoitukset saaneet; niistä siis etupäässä saa etsiä ne aatteet, jotka ovat vihkomme *raison d'être.* Löytääkin aatteita, valitettavasti vastakkaisiakin. On nähtävästi toimituksessa kuten koskissamme ollut olemassa «ukonvirta» ja «akanvirta», ja niiden välillä nykyään uponnut pursi on kellunut.

Herra Gripenberg on vastoin erästä huonosti punnittua Suomettaren Matin kirjettä lausunut huomioon otettavia sanoja; hänen muistutuksensa koskevat myös muutamia maaseutulehtiämme. Sen johdosta että tähän aikaan niin usein puhutaan yksimielisyydestä, puoluekurista, päälliköistä y. m. herra Gripenberg syystä muistuttaa, että suomalaisen puolueen voima, joka on sitä vienyt voitosta voittoon, ei suinkaan ole ollut kurissa ja johdossa etsittävä vaan asian luonnossa.

Tähän me kaikin puolin yhdymme. Ei voi kyllin usein teroittaa eräiden herrojen mieleen, jotka näkyvät arvelevan, että kansanluottamus ja itseluottamus käyvät käsi kädessä, että kansalaisten luottamus on tullut Snellmanin, Yrjö-Koskisen, Meurmanin osaksi *niiden sitä pyytämättä, etsimättä.* Sen tähden että he edellisellä vaikutuksellaan olivat käyneet kansallisen työ tienraivaajina, sen tähden he olivat itsemäärätyt «johtajiksi» jos niin tahtoo, mutta he olivat johtajia ilman varsinaista komentajavaltaa, ilman palkitsemis- ja rangaistuskeinoja. Kuunneltiin ja kuunnellaan heidän vakaasti punnittuja neuvoja; muuten yhteinen vakaumus sekä oikea asia olivat ja ovat suomenmielisen puolueen voimana ja strateegillisena ojennusnuorana.

Ritarihuoneessa 1882 vuoden valtiopäivillä istuen tämän kirjoittaja usein tuli näitä asioita ajatelleeksi, enemmän kuin yhden kerran kuullessaan vastustajain kummastelevan suomenmielisen vähemmistön «puoluekuria». Meitä oli tavallisesti vaan kolme puhujaa kansallista asiaa puollustamassa, — enemmän kuitenkin kuin lukuisalla enemmistöllä oli, jonka siis 11 päivää ennen valtiopäiväin loppua täytyi kutsua uusi jäsen avuksi julkisesti puolustamaan niitä päätöksiä, jotka oli valmistavissa kokouksissa päätetty tehdä, jotta ei niitä ihan mykän äänestäjäjoukon avulla veisi voittoon. Suuria parannuksia vastaan esiintuodut tekosyyt ovat tavallisesti niin ontuvia ja riitaisia, että toinen lyö toiselta jalat poikki, ja silloin puolustus kyllä on vaikea. Me vähemmistön puhujat, Rein, Godenhjelm ja allekirjoittanut sitä vastoin puhuimme aivan samaan suuntaan, ilman että siitä olimme sopineet, vaikk'emme viikkokausiin siitä sanaakaan keskenämme vaihtaneet, ja sitä luultiin sitten puoluekurin ja strategian vaikutukseksi, vaikk'ei voimamme ollut muussa kuin yhteisessä vakaumuksessa!

---

alkuperäisiä pikakirjoitelmia näytteille, kuten hra T. tahtoo. Jos pitää terottaa Suomen valtiopäiväin olemista muukalaisen mieleen, kyllä löytyy parempia keinoja kuin lähettää rumia rytistyneitä paperiliuskoja ja lyyjyviivoja, joista ainoastaan tottunut pikakirjoittaja selvän saa.

Sääli ett'ei herra Gripenberg ole voinut Dagbladin viimeiselle päätoimittajalle jakaa järkevää käsitystään puolueoloista; silloin ei herra Lönnbeck kirjoituksessaan katselisi asiaa milloin Suomettaren Matin, milloin Bismarckin lasisilmillä, vaikka hän tietysti näitä miehiä sielunsa pohjasta vihaa; silloin hän ei myöskään silmättömässä kiukussaan olisi lähtenyt tuulimyllyjä vastaan taistelemaan. Kun ajattelee niitä puoluevimman purkauksia, joista pian joka päivä tuopi Ranskasta tietoja, voipi kyllä käsittää Sainte-Beuven sydämmen purkausta: «puolue, se on samaa kuin totuuden ja älyn ja kohtuudentunnon uhraamista!» Mutta tämä ei sovi meidän oloihin yhtä vähän kuin Suomi on Ranska.

Helppoa on tässä kohden suomenmielistä puoluetta puhdistaa, vaikka herra Lönnbeckin syytökset ja salaviittaukset kyllä etupäässä, ehkä kokonaankin ovat sille aiotut. Suomettaren entisistä ystävistä useat nykyään kuuluvat lehden verivihollisten joukkoon, juuri sen tähden että vakaumusta on asetettu ensimmäiseen, puoluelaisten suosio toiseen sijaan. Emme huoli muistuttaa, kuinka usein Valvoja on puhunut puolueystäviänsä vastaan, mutta se ei pitäisi olla unohdettuna, että kun eräs suomenmielinen toimittaja v. 1881 oli muitten kansalaisten kunnian törkeästi loukannut, tehtiin ankarimmat muistutukset häntä vastaan juuri suomenmielisten puolelta.

Yhtä hyvää arvosanaa ei tosin voi ruotsalaiselle puolueelle antaa; he välistä ovat hyvässä ja pahassa koettaneet suojella toinen toisensa selkänahkaa silloinkin, kun asianomaisten on täytynyt myöntää, että aimo löylytys oli hyvin ansaittu. Yksi surkea esimerkki on tuoreessa muistossa. Nya Pressen oli Meurmania vastaan viskannut pahimman solvauksen jonka sanomalehtikirjoittaja voi toista vastaan tehdä, kykenemättä tuomaan muuta todistusta kuin kirjeen, joka, — siitä puhumatta että se jo osotti todistajan puolueellisuutta, (Pressille minä teen kaikki minkä voin, sanoi herra Heimbürger), — oli osaksi väärä, kuten Pressen itse muistutti, jonka lisäksi se osaksi mitä suurimmalla huolella kätkettiin yleisön silmiltä. Yleisö luuli tietävänsä, että salattu osa juuri sisälsi oikein äitelät ystävyyden vakuutukset Pressin ja painohallituksen päällikön välillä. Se sikseen, vaan jos todistuskappaleen täydellistä esittämistä vaaditaan, niin asianomainen 1734 vuoden lain mukaan *ei voi kieltää.* Mutta kaksi tunnettua miestä saatiin kuitenkin todistamaan, ett'ei muka se mikä oli todistuskappaleesta poistettu vaikuttanut asiaan mitään, ja kun toinen näistä vieraista miehistä oli lakitieteen professori, eikä siis voinut olla tietämättä miten laki todistusten kätkemistä arvostelee, niin tämä kyllä osottaa, miten puolueinto voipi totuudenrakkauden tukehduttaa. Tapaus ei ole yksinäinen laatuansa, mutta kaikeksi onneksi harvinainen.

Jos herra Lönnbeck sellaisiin tapauksiin tähtää, lausuessaan puolueellisuudesta kovia sanoja, niin päätös saattaa olla yksityiskohdassa oikea, yleisenä väitteenä väärä. Vai tahtooko hän sen tähden että löytyy häpäise-

vää rahakeinottelua ja skandaalilehtiä päättää, että asioitsijaliike, että sanomalehdistö ovat yhteiskunnan paiseena ja paheena? Olkoon miten on, tuommoiset jaaritukset eivät maailman menoa muuta. Kaikissa yhteiskunnissa, missä asiat keskusteluilla ja päätöksillä ratkaistaan, tulee kyllä edelleen kuin tähänkin asti tapahtumaan, että ne, joilla on samat mielipiteet, yhdistetyin voimin ajavat yhteistä asiaa, sekä jättävät pienet näkökohdat sikseen jotta tärkein tulisi todeksi. Muuta ei puoluejako itsessään olekaan.

Ei voi nuorimman Dagbladin haaksirikkoa kummastella kun tärkeimmässä kotimaisessa kysymyksessä tuolla lailla horjuttiin ristiriitaisten kantojen välillä, mutta esillä oleva vihko odottamattomalla tavalla paljastaa toisenkin toimituksessa olleen heikkouden.

Kirjasessa löytyy näet pilkka- eli suoraan sanoen häväistyskirjoitus kotimaisen työn harrastamista vastaan, merkitty Probus Pränt, ja vaikka se on niin selvä tekijänsä ky'yttömyyden todistus kuin voipi, ja vaikka intendentti Solitander, jonka tähden nimi Probus nähtävästi on tähän vedetty, niin selvästi jo ennenkin on saanut kokea, että meillä kotimaisen työn suosimista muutamilla tahoilla vainotaan äkäisemmin kuin pian pahintakin rikosta, joten hän ei taida huolia mokomasta lisästä enemmän kuin rakkikoiran haukunnasta, täytyy arvostelijan tämän johdosta lausua pari vakavaa sanaa.

Ett'ei Lagerborgin liberalismin viitan alle peitetty viikingiläisyys ajan pitkään voisi yleisöänsä tyydyttää, se oli selvä; joka tuulen kylvää, hän myrskyn leikkaa. Mutta silti ei Dagbladin asema vielä ollut mahdoton. Vanha kilpailija Morgonbladet oli samaan aikaan kuoleman kidassa; uudet ja tärkeät kysymykset, ennen muita taloudellisen elämämme edistäminen, tunkeutuivat esille, joten kyllä olisi voitu sovittaa vanhat vihat pois ja valloittaa uusia alueita, todellisen vapaamielisyyden tunnusmerkkejä jättämättä.

Hämmästyttävällä lyhytnäköisyydellä Dagblad kuitenkin tuhlasi nämä mahdollisuudet. Uskonnollisella suvaitsemattomuudellaan se suorastaan pakotti «Finlandin» perustamiseen, ja Manchester-koulun tyhjiksi puituja tähkäpäitä se vielä näkyy pitävän taloudellisena aarteenaan koska tässä esikoisvihossa julkeaa yleisölle sellaista tarjota kuin Probus Präntin viheliäistä kyhäelmää. Yhdeksäntenä päivänä pennut saavat silmänsä auki, Dagbladin viime toimitus ei vuodessakaan. Syyttäköön sitten itseään, jos hyväntahtoinenkin lukija lehden aikaista loppua muistellessaan ajattelee: *Tu l'as voulu, George Dandin!*

E. G. Palmén.

Anders Allardt, En framtidsman, teckning ur språkstridernas tidehvarf. Kotkassa 1888, A. Bärlund. 81 sivua 8:o. Hinta 1: 50.

Eräänä päivänä viime vuotena luimme Nya Pressenissä, että muka erittäin sattuva kotimaisten olojen kuvaus olisi ilmestynyt nimellä: «Tulevaisuudenmies, kuvaelma kieliriitojen aikakaudesta». Jollakin uteliaisuudella otimme kirjan käteen, luimmepa sen loppuun asti. Jott'ei tuo vaiva ja sen lisäksi puolitoista markkaa olisi aivan turhaan kulutettu, tahdomme Valvojan lukijakunnalle kertoa, millainen tämä sattuva kuvaus on.

Tunnustamme aluksi, että herra Allardt uskaltaa olla itsenäinen eräässä hyvin tärkeässä asiassa. Vielä nykyään olivat «potaattinenä», huono siivo, moukkamainen käytös, joskuspa sen lisäksi varastetut kalossit ne tunnusmerkit, joitten avutta viikinki-kynäilijä ei voinut suomalaista ylioppilasta tai maisteria kuvata. Herra Allardt on uskaltanut luoda kuvan suomenmielisestä, jolla on hieno käytös, joka on vähän keikarikin, ja on kuitenkin korkeilta asianomaisilta saanut laudatur!

Itsenäisyys on suureksi ansioksi tunnustettava; jos sitä vaan olisi muissakin asioissa! Kertomuksen sankarista sanotaan, että hän pienestä kouluopettajan paikastaan pyrkii senaattiin, «kuten eräs suuri edelläkävijä», ja erinomaisen makealta tämä iankaikkisesti kulunut salaviittaus maistanee, koska sitä vielä vatkutetaan uudestaan. Kertomuksen höysteeksi käytetään tietysti myös tuota erinomaista sukkeluutta «Morgonstjärnan», jota viikinkilehdet 1884 kokonaisen vuoden aikaa syöttivät vaatimattomaan lukijakuntaansa keskimäärin viidesti viikossa. Samoin tuo usein pilkattu nimi Mömmö, joka viikinkiemme mielestä näyttää olevan kaiken rumuuden perikuva, tulee kunniaansa. Ohi mennen mainittakoon, että niitten nimettömien kirjeitten joukossa, joilla viikingit yhteen aikaan alituisesti koettivat valtiollisia vastustajoitaan ärsyttää, myös löytyy ainakin yksi tämän lehden toimitukselle lähetetty, jossa nimi Mömmö niin ikään oli sukkeluuden *pièce de résistance.* Olettakaamme, että noissa letkauksissa aikoinaan olisi jotakin merkillistä ollut, kuin monta kertaa te hyvät herrat voitte samaa sukkeluutta märehtiä, ennen kuin se – luvalla sanoen — ylenannattaa?

Palatkaamme maisteri Noefflingiin, — sehän on sankarimme sukunimi. Vaikkapa käytökseltään ja näöltään siivo, on hän itserakas ja tyhjäpäinen, ja jos hänellä kuuluukin olevan vakka täynnä Siperiassa tehtyjä kieliopillisia muistoonpanoja, niin herra Allardt meille kahden kesken kantelee, että tohtorinarvo on kaukana. Jouduttuansa ruotsalaiseen Skråköpingiin, — ruotsalaisethan pian kaikki Suomen kaupungit ovatkin, kun vaan oikeat rillit nenäänsä asettaa, — pyrkii Noeffling hienoihin perheisiin, johon hänen hyvät vaatteensa, kultasankaiset lasisilmät ja hienosti harjattu tukka tietysti oikeuttavat. Suomalaisen alhaison kanssa hän myös seurustelee; missä se kaupunki, jossa ei sellaistakin olisi, koska herra Allardtin ruti ruotsalaisessa Skråköpingissäkin täytyy tavata herrat Laiho ja Rajala, pu-

humatta lähellä asuvasta provasti Mömmönlahdesta, y. m. Laiho on puolihupsu kelloseppä, joka ajattelee perpetuum mobilella voittaa 600,000 markan palkinnon; Rajala on karvari ja kirjoittaa kertomuksia Suomettareen, — tarvitaanko enemmän todistuksia että hän on ilettävä? Ylenkatseella kerrotaan myös, että juovat keskellä päivää, mutta kun he myöhemmin ovat raittiuden seuraan joutuneet, niin kertoja tätäkin hyvin karsain silmin katselee. Juo tahi ole juomatta, ei sinun ole helppo olla herra Allardtille mieleen, kaiketi tasapuolisuuden kunniaksi.

Kieliriitaa sankarimme tietysti kaikkialla virittää, raittiuskokouksissa niin hyvin kuin siinä suomalaisessa seurassa, jonka on perustanut ja johon pirullisella viekkaudella vetää viattomat Skråköpingiläisensä, jotka eivät alussa mitään pahaa aavistakaan. Suomalaisessa seurassa pannaan juhla toimeen, jonka tarkoitus on voittaa rikkaan, komean «viikinkiläistytön» sydäntä ja paksuja setelipakkoja juhlan nerokkaalle järjestäjälle, maisteri Noefflingille. Raittiuden seura tarkoittaa vaan suomalaisuuden levittämistä, ja kun kaupungin lääkärin vaali lähestyy, saavat raittiit tietysti myyrän töihin ruveta. Se on näet kerrassaan tavatonta, jos Skråköpingiin valitsisi suomenmielisen lääkärin; huoli viis hänen muista avuista, mutta ruotsalaiseen kaupunkiin pitää olla ruotsinmielinen. Pelkäämme vaan, että jos Kuopio tahi Jyväskylä olisivat puheena, ei suomenmielisen lääkärin vaali silloinkaan herra Allardtin enemmän kuin Pressinkään mielestä olisi muuta kuin pahinta kielikiihkoa.

Lähestymme suuren batrakomyomakian loppua: vaalitaistelu syntyy, jonka laineet korkealle nousevat. Meneehän kaunis viikinkiläistyttö niin pitkälle, että rupeaa talonpoikia ja muita puhuttelemaan, vaikka «häntä hävetti tehdä niin kuin suomenmieliset,» ja hieno telegrafipäällikkö, jonka ainoa viisaus on siinä, että «kyllä meistä lopulta tehdään venäläisiä,» hänkin kokoelee kaikki siveelliset voimansa isänmaalliseen ponnistukseen ja — laskee uurnaan keltaisen vaalilipun. Isänmaa voipi jälleen huolettomasti hengittää: Skråköpingiin tulee viikinkiläistohtori, joka toivottavasti ei voi suomalaisten kanssa puhua; maisteri Noeffling saapi loistavat rukkaset ja lähtee masennettuna pois. Eräs uusmaalainen keltanokka vielä jäähyväisiksi kiittää häntä siitä, että on herättänyt ruotsalaista väestöä velttouden unesta. Sen pituinen se.

Emme tahdo erityisellä arvostelulla häiritä sitä puhdasta iloa, jota tämä sattuva ja sukkela kertomus varmaan on kaikissa meidän lukijoissa herättänyt. Herra Allardtille, joka muistaaksemme kerran ennen on sieväsen kuvauksen kansan elämästä luonut, eikä ole kertoja-kykyä vailla, tahdomme kuitenkin lopuksi tositapauksen kertoa.

Kun J. L. Runeberg täytti 70 vuotta ja koko isänmaa lähetti kiitolliset jos kohta laillensa suurmieliset tervehdyksensä runoilijakuninkaan sairaanvuoteeseen, niin vanha helläsydämminen ukko L., kaikkien suurien mies-

ten ystävä, joka ei itsessään ollut mitään, tietysti oli kirjoittanut tilapäisen runon, jossa vetistelevällä myötätuntoisuudella puhui kuinka muka viimeinen kieli Runebergin kantelosta oli katkennut y. m. s. Runeberg, joka ei mokomaa ruikutusta rakastanut, lähetti silloin kirjoittajalle sen tervehdyksen, että kylläpä hän kuitenkin vielä voisi yhtä hyviä runoja kirjoittaa kuin L:kin, mutta, lisäsi hän katkonnaisella puheellansa, «kun — en — voi — parempaa, — niin — olen — vaiti.»

Hyvä herra Allardt! Lieneeköhän se Ibsenin «De Unges Forbund» vai mikä esikuva mielessänne, kun menitte kirjoittamaan tulevaisuudenmiehestänne, mutta lukekaa nerontuotteenne uudestaan ja pankaatte tyystin mieleen mitä Runeberg neuvoi L. ukolle: jos ei voi parempaa kirjoittaa, niin olkaa vaiti!

E. G. Palmén.

Excelsior. Kalenteri vuonna 1889. Suomen nais-yhdistyksen toimittama. Helsingissä 1889, G. W. Edlund. 143 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Excelsior. Kalender för 1889. Redigerad af finsk qvinnoförening. Helsingissä 1889, G. W. Edlund. 102 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Tänä vuonna, samoin kuin edellisenäkin, Suomen naisyhdistyksen Excelsior-kalenterit, suomenkielinen ja ruotsinkielinen, ovat esiintyneet aivan eri kirjoina. Tämä on tietysti vallan kohtuullista niihin ostajiin katsoen, jotka eivät toista kotimaista kieltä ymmärrä. Ja on siitä ollut sekin etu että on päästy tuosta hullunkurisesta molempien kotimaisten kielten yhteensovittamisesta, joka pakotti lukijaa — käänsi kirjaa kuinka tahansa — näkemään aina toista kieltä ylös-alaisin. Mutta ei sentähden olisi ollut tarpeellista pitää niitä niin tarkkaan toisistaan erillään, ett'ei toisessa kalenterissa sanallakaan ilmoiteta että yhdistys toimittaa kalenteria toisellakin kotimaisella kielellä ja että kumpaisellakin laitoksella on oma itsenäinen sisältönsä. Moni kumpaista kieltä osaava kansalainen varmaan jättää toisen kalenterin ostamatta, luullen sitä paljaaksi käännökseksi. — Että toinen kalenteri (ruotsalainen) tänä vuonna julkaistiin useita kuukausia ennen kuin toinen julkaistavaksi valmistui, ou myöskin epäkäytännöllistä. — Ja kun kerran on puhe käytännöllisistä seikoista, niin sallittakoon minun vielä huomauttaa erästä pahaa tapaa, jota kustantajien pitäisi välttää. Tarkoitan sitä että kirjaa, tekijää j. n. e. usein nimitetään toisin nimilehdellä, toisin päällyslehdellä. Miksi on puheena olevan kirjan nimi nimilehden mukaan «*Excelsior.* Kalenteri vuonna 1889. Suomen naisyhdistyksen toimittama» ja päällyslehden mukaan «*Suomen naisyhdistyksen kalenteri* (Excelsior) vuonna 1889»? Semmoista johdonmukaisuuden puutetta näkee tätä nykyä alinomaa, ja siitä saattaa sekä yleisölle että etenkin niille, joilla on jotakin tekemistä

kirjallisuuden luettelemisen ja järjestämisen kanssa, olla paljokin harmia ja hankaluutta.

Yllä olevat muistutukset tietysti eivät laisinkaan koske puheena olevien kalenterien arvoa; minä olenkin ne esiintuonut vaan siitä syystä että naisyhdistyksen äänenkannattajat todella ansaitsevat tulla laajalti tunnetuiksi ja luetuiksi. Sillä ne tarjoavat hyvää, terveellistä lukemista, semmoista joka on omiaan laventamaan lukijoiden näköpiiriä ja herättämään jaloja harrastuksia.

Pohjoismaisen naisliikkeen äänenkannattajien joukossa Excelsior-kalentereilla on hyvin etevä sija. Ne ajavat naisten asiaa, silmällä pitäen koko kansan edistämistä, ja ne ovat jotensakin vapaat niistä yksipuolisuuksista, jotka niin usein tahtovat pilata hyviäkin harrastuksia. Niissä ehkä ilmaantuu enemmän kuin useiden muiden maiden samankaltaisissa kirjatuotteissa sitä totista edesvastauksen tuntoa, jota Suomen historiallinen asema on meidän kansaamme juurruttanut.

Niitä länsimaiden suuria aatevirtoja, joihin Suomenkin naisliike yhtyy, kuvaa tämän vuoden Excelsioreissa etenkin A. Gripenbergin kirjoitus «Naisasia Ameriikassa». Syystä on tälle sisällön ja esityksen puolesta varsin etevälle kirjoitukselle annettu se kunnia, että sitä on otettu sekä suomenettä ruotsinkieliseen kalenteriin. Nimimerkki H—a on (ruotsalaisessa kalenterissa) kuvannut tärkeän kohdan jalon ja suurikykyisen englantilaisen naisen, mainion kirjailijan «George Eliot»in (Mary Ann Evansin) kehityshistoriasta («Huru George Eliot blef författarinna till Adam Bede»). Norjan jylhiin vuoristoihin viepi lukijaa nimimerkki Erik Teräs (J. Kr. Svanljung), joka sujuvasti kertoo synkän jutun kevytmielisyydestä, menetetystä elämänonnesta ja elinkautisesta katumuksesta («Pastor Heilo», ruotsalaisessa kalenterissa). — Kauvemmas, jopa kaukaiseen muinaisuuteen viepi meidät nimimerkki J. A. L:n kirjoitus «Eräs lausunto naiskysymyksessä yli 2000 vuotta sitten» (suomenkielisessä kalenterissa); kirjoitus sisältää suomennetun otteen Platoonin «Valtio»nimisestä dialogista, jossa syvämietteinen filosofi uneksimansa malli-valtion «vartija»luokan vaimoille vaatii samaa kasvatusta ja samoja toimiakin kuin heidän miehilleenkin.

Useimmat kirjoitukset koskevat kuitenkin tavalla tai toisella kotimaisia aiheita. Todella ilahuttavaa on nähdä kuinka naisasian suomalaiset kannattajat pyrkivät perustamaan harrastuksensa todellisuuden, todellisten olojen, todellisten tarpeitten vankalle perustukselle. Erittäin kiitettävä on siltä kannalta katsoen nimimerkki —li—li—:n (suomenkielisessä kalenterissa oleva) kirjoitus «Kuvauksia kansannaisen elämästä maalla». Kirjoittaja on nähtävästi tehnyt hyvin laajoja ja perinpohjaisia havaintoja, joiden perustuksella hän puolueettomasti esittää Suomen rahvaan-naisen elämän valo- ja varjopuolet. Kaupunkilaisille tämä kirjoitus tarjoaa paljon uutta ja hämmästyttävääkin. — Useat siinä kuvatut piirteet esiintyvät myöskin nimi-

merkki Marian lyhyessä mutta erittäin sukkelasti esitetyssä kirjoituksessa «Qvinnans instinkt» (ruotsink. kal.).

Että nämä kuvaukset ovat todenperäisiä, sen näkee muun muassa myöskin niistä kertomuksista, joita muutamat kansan syvissä riveissä olevat kirjailijat ovat suomenkielisessä Excelsiorissa julkaisseet. Etenkin näyttää Kauppis-Heikki Viija-nimisessä novellissa (tahi romaanissa), jonka alku on kalenterissa luettavana, ottaneen nimenomaan kuvataksensa naisluonteita ja naisten oloja. Hän on valinnut hyvän aiheen: Viija on orvoksi jäänyt talonperillinen; kelle hänen varansa — ja niiden kanssa tietysti hän itsekin — vastaisuudessa ovat joutuvat? siinä kysymys, joka hänen vielä pienenä lapsena ollessaan jo panee ihmisten mielet ja kielet liikkeelle. Alusta päättäen siitä saattaa tulla etevä kertomus. Heikki Meriläinen on «Muuan nuottaretki»-nimisessä novellissa pontevasti ja elävästi kuvannut kovasydämmistä isäntää, hänen pelastumistaan hengenvaarasta ja hänen kääntymistään. Pari hienosti piirrettyä naisluonnetta ovat tuon synkän kuvauksen valokohtia. — Vähemmin miellyttävä on Liina Kahman kertomus «Pohakka-Matti». Luultavasti sitä on otettu kalenteriin siitä syystä että tekijä on rahvaan*nainen*. Mutta kyllä Kauppis-Heikki ja Meriläinen etevämmällä tavalla edustavat rahvaan miesten sivistyskantaa, kuin Liisa Kahma sen naisten sivistystä. — Että naisliikkeellä meidän maassa on tukea ja kannatusta itse maakansassa on jo ennestään tunnettu ja mainittujen kansankirjailijoiden esiintyminen naisyhdistyksen kalenterissa todistaa sitä uudestaan ilahuttavalla tavalla.

Kävisi pitkäksi tarkemmin luetella puheena olevien vihkojen muu sisältö. Yksi kirjoitus vaan mainittakoon vielä erikseen, «last but not least»: Minna Canth'in «Eräänä Sunnuntaina (ote Katri Ikäheimon päiväkirjasta)». Sitä on vaikea arvostella kirjallisena tuotteena, vaikka siinä kyllä joka rivi todistaa suurilahjaisen tekijän kykyä: se on sydämen syvyydestä lähtenyt tuskan huudahdus. Ja kuinka monien jalojen ja ihmisrakkaudesta palavien tuskaa ja kaipuuta se lausuu ilmi! «Hän, ruumiin lääkäri, ei sairaita kammonnut eikä tuominnut. Hän etsi heitä, meni heidän luokseen, hoiti, auttoi, paransi. Teki elämän kanssa liiton ja taisteli voimainsa takaa kuolemaa ja hävitystä vastaan. Eikä taistelusta herjennyt, ei hyljännyt kärsivää ennenkuin ikuinen loppu riisti hänet saaliikseen. — Missä ovat meidän aikamme sielun lääkärit? Ne jotka kadonneita etsivät, jotka apua ja parannusta tarjoovat? Onko terveyden lähde heiltä kuivunut, vai onko lika, multa sen tukehuttanut? Miksi eivät sitä puhdista? — Sairaita on paljon. Maailma on täynnä kipua ja tuskaa, valituksia, huokauksia. Missä ovat lääkärit? Niin, missä, missä, missä he ovat?» — —

O. E. T.

Yleisen valtiotiedon opas kaikille kansalaisille Gustaf A. Aldénin y. m. mukaan toimittanut *Aug. Hjelt.* Porvoossa 1889, Verner Söderström. 8:o, VIII + 304 s. Hinta 2 m. 75 p.

Tarpeelliset tiedot «Euroopan valtakuntain ja Amerikan Yhdysvaltain» valtiollisista oloista antava käsikirja Suomen kielellä on kauvan ollut varsin tarpeen vaatima. Meidän valtiolaitoksemme perustuu kansanvapauteen ja kansan osanottoon valtiotoimiin, vaan välttämätöntä on sentähden että sillä on tilaisuus oppia tuntemaan valtiojärjestyksen pääpiirteitä, eikä ainoastaan kotimaassa, vaan myöskin muissa maissa omiin oloihimme verrattavaksi. Millä lailla on hallitus, valtiopäivät, uskonnolliset asiat, sotalaitos y. m. järjestetty eri maissa, se on kunkin kansalaisen tärkeä ja valaiseva oppia; väestöstä annetaan tilastollisia tietoja j. n. e. Tämmöisen käsikirjan toimittaminen tarjoo suuria vaikeuksia, kun täytyy tarkkaan ottaa huomioon kaikki muutokset, jotka alinomaa tapahtuvat näissä oloissa. Sen verran kuin lukeissani olen voinut huomata, on tekijä kuitenkin huolella koettanut ja osannut täyttää vaatimusta että kaikesta saadaan uusimmat tiedot. Muutamia huomaamiani pikkuseikkoja sallittakoon minun tässä huomauttaa. Saksan eri valtioista, paitsi Preussistä, annetaan hyvin vähän tietoja; eikö kuitenkin esim. Baijeri, Saksi olisi kannattanut vähän mainitsemista. Unkarin valtiopäiväin ylimyskamarin kokoonpanosta, jossa niinkuin tunnettu äsken on muutos tapahtunut, annetaan vähän toisellaisia tietoja, kuin eräässä toisessa käyttämässäni lähteessä (The Statesmans Yearbook 1888); tekijä näyttää ainakin unhottaneen, että siihen kuuluu 11 protestanttisen papiston edusmiestä (paitse 40 roomalais- ja kreikkalaiskatolista piispaa). Kohta alussa on omituiselta kuuluva lause, kun sanotaan, että Euroopassa niin vähäinen väkiluku kuin Suomessa on ainoastaan «Kreikanmaassa, Serviassa, Würtembergissä, Baadissa sekä muissa vielä pienemmissä pikkuvaltioissa;» vaan onhan meitä paljoa likemminkin olevilla mailla, Tanskalla ja Norjalla, vähäisempi väkiluku. — Toivon että tämä hyödyllinen ja hintaan nähden varsin huokea kirja joutuu hyvin monen kansalaisen käsiin kulutettavaksi.

G—t.

Finska statens embets- och tjenstemanna-aflöningar. Ett bihang till statskalendern. Helsingissä 1889, G. W. Edlund. 97 sivua 8:o. Hinta 1: 75.

Merkillinen kirja tämä, joka antaa tietoa mitä jokaisella tahi ainakin mitä useimmilla virkamiehillä on palkkaa! Andersenin sikopaimen teki prinsessalle suuren ilon, kun lahjoitti hänelle padan, jonka avulla saattoi tietää mitä kullekin sinä päivänä päivälliseksi keitettiin tahi paistettiin, mutta tässä koko vuoden ruoat laillansa ovat selvillä, kun saamme tietää

kellä on 40,000, kellä 20,000, kellä 2,000 ja kellä vaan 200 markkaa vuotuisena palkkana. Vieläpä esipuhe meille ilmoittaa, että jos yleiseen näyttelyyn panisi virkamiesten palkat, niin Suomen osaksi tulisi yksi korkeimmista palkinnoista!

Mutta leikki sikseen: tämä kirjanen on todellakin hyvä liite valtiokalenteriin, ja antaa kyllä paljon tietoja, jos kohta mieskohtaiset palkinnot ja niin kutsutut sporttelit eli toimitusrahat puuttuvat, jonka ohessa tuomarien, papiston y. m. palkkaedut jäävät mainitsematta. Vertaukset ovat usein varsin huvittavat.

Ulkopuolella kaikkia ryhmiä seisovat tietysti kenraalikuvernööri ja ministerivaltiosihteeri, jotka paitsi vapaata asuntoa nauttivat edellinen 64,000, jälkimmäinen 41,600 markkaa vuotuista palkkaa. Niitä lähinnä tulevat heidän sijaisensa, — joilla on kummallakin 30,000 markkaa, Pietarilaisen komitean jäsenet, joilla on 26,000, senaatin varapuheenjohtajat, joilla on 25,000 markkaa vuodessa, sekä arkkipiispa, jolla on asunto, palkkapitäjät ja sen lisäksi 1,151 tynnyriä, = noin 24,686 markkaa, vuotuisena palkkana.

Mikäli olemme huomanneet tulevat sitten ensi sijaan senaattorit, jotka ovat toimituspäällikköjä (20,000 + 2,400 markkaa), Suomen sotaväen päällikkö, jolla on 22—23,000 markkaa (hevosmuona siihen luettuna), Viipurin läänin kuvernööri 21,000, tavalliset senaattorit, prokuraattori, Turun hovioikeuden presidentti ja Uudenmaan läänin kuvernööri, joilla kullakin on 20,000 markkaa, Vaasan ja Viipurin hovioikeuksien presidentit 19,000 kumpikin, sekä Porvoon piispa kaikkineen melkein yhtä paljon. Kuvernöörien palkkaetuja on vaikea arvostella, koska muutamilla, (Turun, Kuopion, Hämeen ja Mikkelin kuvernööreillä) on vapaa asuntokin, jonka arvoa me emme tunne. Rahapalkkaa on Turun, Vaasan ja Oulun kuvernööreillä 16,000 markkaa, Kuopion ja Hämeen 15,000 ja Mikkelin kuvernöörillä 14,000 markkaa. Noin 15—16,000 markkaa vuodessa tulee Pietarissa olevalle ensimmäiselle toimitussihteerille, Venäjän sotaministerin suomalaiselle esittelijälle, kenraalikuvernöörin kanslian tirehtöörille, Haminan kadettikoulun johtajalle, Kuopion piispalle, postitoimiston ylitirehtöörille, passiviraston päällikölle, Suomen Pankin johtokunnan esimiehelle, rautatien ylipäällikölle, y. m.

Jos alempia palkka-asteita tahtoo luetella kohtaa meitä ryhmä, jota ei helposti voi luetella: kaikellaisten keskusvirastojen päälliköt, varapresidentit, esittelijäsihteerit, tirehtöörit, professorit y. m. Kukapa niitä kaikkia jaksaisi luetella! Pienimmät palkkiot jotka mainitaan ovat vuotuisesti 200 markkaa; lukemattomat ovat vivahdukset ensimmäisten ja viimeisten välillä. Pankaa 1: 75 tämän kirjan ostoon, niin voitte koko viisauden pistää taskuun! Einän sitä edes tarvitse vuotuisesti ostaa uudestaan kuten valtiokalenteria, sillä niin usein ei palkkoja kuitenkaan muuteta.

E. G. Palmén.

Historiallinen Lukukirja. Vanha ja Keski-aika. Kuvilla kaunistettu. Porvoo 1888, Verner Söderström. 443 siv. 8:o. Hinta sid. 4: 50.

Vanhan ajan historian oppikirja. *G. V. Schotten* mukaan toim. *F. O. Rapola.* Porvoossa 1888, Verner Söderström. 93 siv. 8:o. Hinta sid. 2: —.

Edellinen yllämainituista kirjoista on kaikin puolin erittäin kiitettävä yritys. Puute historiallisesta lukukirjasta on suomalaisessa kirjallisuudessa ollut tuntuva; Gruben mukaan toimitetut «Kertomukset ihmiskunnan historiasta» voivat muutamiin tarkoituksiin olla liian laaja ja siis kalliskin kirjateos. Tämä yhteen osaan vanhan ja keski-ajan esityksen supistava lukukirja on sitä puutetta korjaamaan erittäin sopiva, ja voi paikottain myöskin olla hyödyllisenä täytteenä «Kertomuksiin». O. Sjögrenin ruotsalainen lukukirja, jonka mukaan se on toimitettu, on monessa kohden, esitystapansa ja kappaleitten valinnan kautta, varsin onnistunut teos ja sen suomentaminen siis hyvä vaali. Kun myöskin suomennos, jonka teki Aatto S. ja jota on tarkastanut historian lehtori Porvoossa A. Bergholm, on huolellisesti toimitettu, voi sille hyvin antaa puoltolauseensa kaikkien luona, missä historiallista lukukirjaa tarvitaan. Opetusta muille tai itseopetusta historiassa harjoittaville on se milt'ei välttämätön apuneuvo. Toivon vaan että lukukirjan toinenkin «uuden ajan» sisältävä osa pian pääsee ilmoille.

Hra Rapolan «Vanhan ajan historian» tarkoitus on vähentää sitä nimien ja vuosilukujen paljoutta, joka löytyy historian-oppikirjoissamme ja sen ohessa suoda yhteiskunta- ja sivistyshistorialle paremman sijan esityksessä, kuin sillä on ollut. Että tämän pyrinnön suunta on täysin oikeutettu, siitä lienee nyt enää tuskin muuta kuin yksi mieli. On siis ainoastaan katsottava missä määrin tekijä on onnistunut työssään. Eikä ole kieltämistä että hra Rapolan kirja monessa suhteessa varsin ansiokkaalla tavalla suorittaa tehtävänsä. Tapauksen kulku käy selväksi eikä, sen verran kuin olen huomannut, mitään tärkeämpiä yksityiskohtauksia ole pois jätetty, vaikka esitys on niin melkoisesti supistunut esim. Melanderin oppikirjaan verraten. Joskus vaan on tekijä mielestäni käynyt liian pitkälle nimien poistamisessa. Hallitsijain nimien luetteleminen tosin ei, niinkuin moni oppikirjan tekijä vielä näyttää luulevan, ole mitään historiaa, muuten kun mikäli niiden omistajat todellakin kuvaavat ja merkitsevät aikaansa. Vaan sentähden on mielestäni virhe, kun esim. Ramses II Egyptissä, Heliogabalus ja Decius keisarit Roomassa, tai Coriolanon kohtalo ja loppu jäävät mainitsematta. Oppilasten mielikuvaus tarvitsee kiintyä eri henkilöihin, luodaksensa elävän kuvan niistä oloista, joita heille kuvaillaan. Mutta tuon sijasta pääsevät tässä oppikirjassa nuo tavallisesti syrjäytetyt tiedot yhteiskunnallisista oloista ja uskonnontavoista, sivistys-elämän ja käsityskannan edistymisestä näkyviin ja esitys on, jos kohta pienempiä muistutuksia voisikin tehdä, kuitenkin selvä ja oikea. Ja varma on että opetus, jossa tämäkin puoli otetaan huomioon, ei ainoastaan tule hyödyllisemmäksi vaan myöskin, oikein järjestettynä (kuvien

näyttämisellä muinais-aikain esineistä, rakennuksista, puvuista), paljoa huvittavammaksikin oppilaalle. Suotavaa olisi sentähden että tätä oppikirjaa ruvettaisiin käyttämään kouluissa, joissa siihen taipuvia opettajia on; ne yksityiskohdat, joissa joku muutos olisi paikallaan, tulisi silloin käytettäessä parhaiten esiin.

G—t.

Henryk Sienkiewicz, Triumfatorn Bartek. En modern Sven Dufva. Öfversättning i andra hand af —stst—. Porvoossa 1889, Werner Söderström. 87 sivua 8:o. Hinta 1: 25.

Meille melkein kokonaan tuntemattomasta puolalaisesta kirjallisuudesta tuodaan kertomus, jonka useimmille niin ikään tuntematon kirjailija on tehnyt. Mutta Sienkiewicz'in «Bartek voittoisa» on sellainen kirja, ett'ei lukija sitä koskaan unhota. Niin elävästi on piirretty tuo Pognembin'in asevelvollinen, joka vastoin omaa tahtoansa saa mennä suureen saksalais-ranskalaiseen sotaan 1870 umpipuolalaisena taistelemaan saksalais-kansallisen asian tähden, — hän joka ei tiedä ranskalaisista muuta kuin että hekin ovat saksalaisia (niemietsejä), «ainoastaan paljon häijympiä konnia», — niin täynnä raikasta huumoria on kuvaus miten hän tietämättänsä muuttuu sankariksi Gravelotten tappelussa, ja vähitellen tottuu ylvästelemään, ryöstämään ja juomaan; niin liikuttavat ovat loppukohtaukset, kun mies saapi todellista saksalaisuutta tuntea, että tosiaankaan ei kukaan kauppaansa kadu, joka tämän kirjan on ostanut. Käännös käännöksestä on kyllä edessämme, mutta tuntematta ranskalaista jäljennöstä tahi alkuperäistä kirjaa, voipi olettaa, ett'ei aivan paljon ole mennyt hukkaan muutosten kautta; niin mainion alkuperäiseltä ja raittiilta koko kertomus tuntuu.

Nimilehti antaa meille aihetta pariin muistutukseen.

Ensiksi tässä kirjassa on kaksikin nimilehtiä: oikea mainitsee kääntäjää merkillä *—stst—* mutta päällyslehti ilmoittaa että herra *Karl A. Tavaststjerna* on kirjan ruotsintanut. Kirjallisuuden ystäville kyllä on tunnettu toinen kuin toinenkin merkki, mutta harmillinen on joka tapauksessa moinen bibliografisen tarkkuuden puute. Se on herra Söderströmin toimistolle omituista, että päällyslehti usein eroaa nimilehdestä, — siihen aikaan kuin Valvoja Porvoossa painettiin, saimme itse riittävästi kokea miten mahdotonta oli saada sisällysluettelomme muodollisesti tyydyttäviksi, — mutta moinen omituisuus ei kaunista niin ansiokasta ja laajaa kustantajaliikettä kuin herra Söderströmin.

Jälkimmäinen muistutuksemme koskee kääntäjää. Neljä sanaa herra Tavaststjerna on lisännyt omasta puolestaan nimilehteen, ja ne ovat varsin huonosti onnistuneita; kutsuu näet Bartek'in «uudenaikaiseksi Sven Dufvaksi».

Tarkoitus on ollut hankkia tuntemattomalle Bartekille ystäviä Vänrikki Stoolin tarinoista tunnetulla nimellä, mutta keino ei ole laisinkaan kiitettävä.

Sillä jos yksinkertaisuus onkin Bartekin ja Dufvan yhteisenä ominaisuutena, niin he kaikessa muussa ovat täydellisiä vastakohtia. Vastoin omaa tahtoaan Bartek sotaan viedään, aivan niinkuin teurastuspenkkiin, mutta voiton riemua maistettuansa hän tuohon veriseen leikkiin niin mieltyy, että hänestä tulee hirviö. Dufva sitä vastoin vapaaehtoisesti pyrkii maan ja kuninkaan edestä kuolemaan ja kaatuu kunnian tiellä. Puolalainen asevelvollinen saapi päähänsä kaikki preussiläisen äkseerauksen temput: hyvin järjestetty kone ei voi rynnätä tahi tappaa paremmin kuin hän; suomalaiselle ruotusotamiehelle ruotsinkieliset komentosanat ainaiseksi jäävät hämäräksi, vaikka kyllä sitten tarvittaessa on valmis muille neuvomaan paraita temppujaan. Bartekilla oli alkujaan rahtunen sydäntä, mutta puolisaksalaisena, kokonaisrenttuna hän palajaa, joutuaksensa ennen pitkää vankilaan ja mieron teille; Dufva ei eläessään saa mitään arvoa, mutta kaatuessaan isänmaan edestä hän saa mitä kauniimman ylistyksen hyvin ansaituksi muistopuheeksi. Eipä tosiaankaan ole syytä verrata tämmöisiä miehiä toisiinsa!

E. G. Palmén.

Juudas Iskariotin päiväkirja. Suomentanut *E. T.* Tampereella 1888, Emil Vesanderin kirjakaupan kustannuksella. Hinta nid. 1: —, sid. 1: 25.

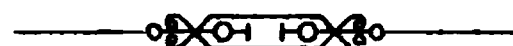
Evankelistain ja apostolein kirjoituksissa ei puhuta paljon Juudaasta, pettäjästä. Niissä ei löydy aivan varmoja tukikohtia, joiden nojalla voisi arvostella hänen aikaisempaa suhdettansa Kristukseen ja hänen suuren rikoksensa syitä. Sanotaan, että «hän oli varas» ja yhtäpitäväisesti tämän kanssa on traditionaalinen käsitys ollut se, että itaruuden synti houkutteli Juudaan luopumaan ja pettämään opettajansa ja mestarinsa. Toisen mielipiteen mukaan, jota luullaksemme juutalais-ystävällinen rationalismi suosii, oli Juudas henkilö, jolta ei puuttunut luontaista mielen jaloutta, vaan joka tunsi pettyneensä Jesuksen suhteen ja jonka surullista loppua voidaan pitää martyriutena sen käsityksen puolesta, mikä Juutalaisilla oli Messiaasta Israelin kansan maallisena vapahtajana.

Puheena olevan kirjoituksen tuntematon tekijä tahtoo Juudaan itsensä tekemän päiväkirjan muodossa tulkita käsitystään hänestä. Hän antaa hänen esiintyä erittäin itsekkäänä luonteena, joka silmämääränään pitää ei ainoastaan omaisuuden hankkimista, vaan vielä suuremmassa määrässä valtaa ja kunniaa. Juudas kohtaa Kristuksen Genetsaretin rannalla, kutsutaan opetuslapseksi ja seuraa ilman minkäänlaista mielenmuutosta Kristusta viehättyneenä hänen puheestaan, hänen vallastaan ihmisten ja luonnon yli. Hän pitää Jesusta Messiaana ja alituisesti kuvautuu hänen mielessään se

runsas palkka, se valta ja ihanuus, joka on tuleva hänen osakseen apostolina, kun Messias uudistaa Israelin valtakunnan ja hallitsee siinä. Mutta Jesuksen puhe nöyryydestä ja kärsimyksistä ja ne vainoomiset, jotka natsarenilaista vanhinten ja pappien puolelta uhkaavat, alkavat tehdä häntä levottomaksi ja epäluuloiseksi. Kun Juudas vihdoinkin tulee vakaumukseen siitä, että kuolema odottaa Jesusta ja ehkä hänen opetuslapsiaankin ja ett'ei hän siis tulisi saamaankaan sitä palkkaa, jota hän odotti kaikista uhrauksistaan, niin silloin muuttuu hänen itsekäs rakkautensa vihaksi. «Olin aikonut palvella mestaria uskollisesti ja rehellisesti, sillä ehdolla kuitenkin, että minun pitää saada palkka palveluksestani. . . . . Mutta sellainen opetuslapsen virka kuin tämä, ja sellainen loppu, jonka se lupaa, siihen en minä tyydy.» Viha ja pyrintö pelastaa itsensä tuosta uhkaavasta vaarasta vei hänet kavallukseen.

Eri kehitysjaksot Juudaan elämän historiassa ja kehityksessä, semmoisena kuin tekijä on ajatellut sitä, liittää hän taitavasti muutamiin evankeliumein kertomuksista, joita hän uskollisesti noudattaa. Esitys on ylipäänsä hyvä, vaikka se paikkapaikoin tuntuukin hiukan triviaaliselta. Niin esim. kun tekijä antaa Juudaan huudahtaa Sakeuksesta: «voi sitä pöllöä.»

E. Ht.

Kirjallisia tietoja.

Uusi Vänrikki Stool. Niinkuin tiedetään on Vänrikki Stoolin Tarinoista jo kolme painosta loppuun myyty, ja kirjan kustantaja, Kansanvalistusseura on päättänyt että, ennenkuin uusi painos toimitettaisiin, suomennos olisi korjattava ja parannettava. Tämä tärkeä ja vaikea työ on ollut annettu hra P. Cajanderin toimeksi, ja hänen tekemiänsä muutoksia ovat sitten tarkastaneet hrat A. Meurman, B. F. Godenhjelm, V. Löfgren, K. Slöör, A. Törneroos, O. Favén, Emil Genetz ja V. Vasenius. Osittain komiteana, osittain yksitellen ovat mainitut herrat tehneet koko joukon muistutuksia ja ehdotuksia, jotka sitten hra Cajander on ottanut huomioon tekstin lopullisessa muodostelemisessa. Nyt kirjaa par'aikaa painetaan, ja siitä otetaan kaksi painosta. Toinen niistä on helppohintainen, joka stereotypeerataan ja painetaan Weilin ja Göösin luona. Toinen on sievempi ja paremmalle paperille painettu, se valmistuu Kirjallisuuden seu-

ran kirjapainosta. Molemmissa käytetään antikva-kirjaimia. Tietääksemme ei tätä ennen ole uskallettu yht'aikaa tehdä kahta eri painosta mistään muusta suomalaisesta kirjasta kuin Raamatusta ja Virsikirjasta (Kalevalan helppohintaiset laitokset painettiin myöhemmin kuin kalliimpi). Tämä seikka osottaa siis, että luottamus suomalaisen yleisön ostohaluun on melkoisesti lisääntynyt; ja luultava on, ett'ei tuo luottamus pety. Sillä tahtoneehan jokainen, jolla vaan on siihen varaa, hankkia itsellensä tahi antaa ystävälle tämän sisällyksen puolesta niin kalliin kirjan myös ulkomuodoltaan niin sievänä kuin mahdollista, varsinkin kun suomennos nyt astuu lukijan eteen niin monessa kohden parannetussa muodossa. Ei siinä kyllä, että se nyt paljoa tarkemmin kuin ennen vastaa alkuteosta; myös ulkonainen runopuku on melkoisesti parantunut. Säkeet sujuvat paremmin, varsinkin anapestisissa kappaleissa, esim. Sandels ja Luutnantti Zidén. Huvittanee lukijaa nähdä pari näytettä:

Luutnantti Zidénistä:

Ennen:	Nyt:
Tuli ryntäysjoukko jo likellen, Zidén sitä tarkastaa: «Toki tuosta ma mieheni löytänen?» Mut turhaa, ei näy yhtään, nyt ei malta hän kauempaa.	Tuli ryntäysjoukko jo kohdallen, Zidén sitä tarkastaa: «Mut tuosta ma mieheni kai tavannen?» Vaan turhaa, ei näy heitä, nyt ei malta hän kauempaa.
«Muut kaikki jo rientävät voitollen, minun mieheni vaan ei näy, Voi Herra, häpeä semmoinen! Taas viimeisiksi he jäivät, kuin kilpikonnat he käy».	«Näen muiden jo voittohon rientelevän, mun miehiän' en vaan nää. Jumal'auta, minkä nyt saan häpeän! kuin kilpikonnat he käyvät, taas joukkoni jälkehen jää».
Korpraali vanha, sen kuultuaan, avas sammuvan silmänsä: «Puhe semmoinen, herra, ei kelpaakaan, ei täss' ole häpeämistä, kyll' oltihin miehiä.»	Mut silmäns' sammuvan auki nyt luo korpraali, kun kuulevi sen: «Vait, herra, ei paikallaan puhe tuo, häpeästä ei nyt sovi haastaa, te urhoja johditten.»

Heinäkuun viidennestä päivästä:

Ennen:

Tääll' oli kansa; vieläkään
ei kadonnut se; kärsimään
se oppi kautta vaivan.
Kaikk' uhraamaan se altis on,
sen miehuus jäykk' on, kuolohon
ast' uskollinen aivan;
se kansa meidän kansa on.

Nyt:

Tääll' oli kansa Suomessa,
viel' on se; surun tuttuna
se kaikk' on saanut koittaa;
sen altius on rajaton,
se tyyni, vakaa, jäykkä on,
sen miehuus kuolon voittaa;
se kansa meidän kansa on.

«Pilven veikossa» oli jo ennen monta kaunista paikkaa esim. alkusoinnun puolesta; mutta siinäkin on edistys huomattava. Kuinka paljon pontevammat ovat esim. nämä säkeet uudessa laitoksessa.

Ennen:

Katso, vihollinen voittajana,
julmana kuin petoparvi, joutui
tänne, tuoden surmaa, turmiota.
Vähemmät nyt jääkööt virkkamatta,
vaikk'ei nekään menne muistostani;
mut kun murhiin muut jo kyllästyivät,
julmimmat vaan oli jääneet vielä,
silloin pahuus yli reunan paisui.
Kunnon kirkkoherra, tähän asti
vielä säästetty, nyt sidottihin
hurjan hevosparin väliin, juosten
seuratakseen julmaa ratsumiestä;
täyttämätt' ei tuomio ois kauan
ollut, pian pettänyt ois jalka,
käsi hervahtanut hetken päästä,
tukka maata myöten laahannunna.
Yksin vanhus seisoi, silmät loi hän
taivahasen, niinkuin tuonne luodaan,
koska maassa kaikk' on kolkko,
synkkä.

Nyt:

Katso, julmana kuin petoparvi,
tuli voittoriemuin vainolainen,
tänne surmaa, turmiota tuoden.
Vähemmät nyt jääkööt virkkamatta,
vaikk' ei nekään muistostani menne;
mut kun murhiin muut jo kyllästyivät,
ja kun julmimmat vaan jälkeen jäivät,
silloin kurjuus yli partaan paisui.
Kunnon kirkkoherra, siihen saakka
vielä säästettynä, sidottiin nyt
hurjaan hevospariin, siinä jalan
seuratakseen raakaa ratsumiestä.

Nopsa tuomio: jo hetkess' oisi
käsi turta ollut, jalka herpo,
harmaat hapset laahannehet maata.

Yksin vanhus seisoi, taivahasen
silmä katsoi, niinkuin katsoo silmä,
kun on kaikki maassa synkkää, mustaa.

Kiitos Herran! Jo nyt apu joutui,
hän, mi tuli kankaan tuulen lailla,
Pilven veikko nyt, kuin ukon-nuoli,
syöksi tähän, sorti sortajamme.

Kiitos Herran! Silloin apu joutui:
hän, mi kankaan karehena syntyi,
Pilven veikko, lentäen kuin leimaus,
maahan iski, sorti sortajamme.

Eri kappaleet ovat tietysti mikä enemmän, mikä vähemmän muutetut; milt'ei uudestaan käännetty on esim.

Von Konow ja hänen korpraalinsa.

«Ma sinut nostanut olen liejustas
tuon tuikan varjon vuoks' sinun kulmillas,
ma sulle paikan hankin ja palkankin,
tein soturista halvasta korpraalin.

Ja joka taisteluss' olet seissut näin
kuin vertainen ja kumppali vieressäin;
sua nopsaks, urheaks olen kiitellyt.»
Näin Konow äissään Braskia sätti nyt.

«Sinusta kannett' aina nyt kuulen vaan,
sua kaikkialla pöyhkeäks moititaan;
paraikaa tähdätessähän miestä lyöt
ja ylvästellen mälliä kahta syöt.»

Mut Brask hän saarnaa yrmivi majuurin:
«Mies halpa arvon sain tosin korpraalin,
mut alttiist' uljuudestani sain ma sen
ja hurmehesta nousin, mut liejust' en.

Jos lyönkin joskus, ken sitä kummaksuu?
teen niinkuin tekin teette ja moni muu;
vaikk' yksin löisittenkin, mä mairetyön
suon muiden tehtäväksi ja myöskin lyön.

Tuon vieruskumppanuuteni kunniaks
on kaikkein nähdä mälliä suussain kaks;

vaan halpaa jos se kunnia teistä ois,
voin toisen mällin suustani heittää pois.»

Ja Konow silmin katsovi säihkäävin:
«Mies oiva oot ja saakelin ylväskin.
Sun paikkas vastakin mua vierin on,
hädässä moisest' on apu verraton.»

Koht' alkoi taisto, jääkärijoukollans'
von Konow metsään ryntäsi, Braski kanss'.
Korpraali oli jylhä, ja majuuri
hän, huuli lerpass', ampui ja kiroili.

Jo neljä tiimaa näin oli noituillut,
vaan viel' ei ollut taistelu muuttunut.
Hän tiellään kaatuneen näki jonkun vaan,
puu puultaan Ryssä pois veti joukkojaan.

«Hiis», ärjyi hän, «ei käy se nyt ensinkään,
männyistä kuoren lentävän kyllä nään,
vaan suojass' ompi Ryssä, hän pääsee pois;
te tähtäätte kuin silmiä teill' ei ois.»

Viimeisen sanan tuskin hän suustaan saa,
kun maahan Braskin tuustista kellahtaa;
kas siinä vastausta jo liiakskin,
moist' ei ois luullut tohtivan korpraalin.

Vihasta kalvistuin kävi kalpaan nyt:
«Mit' olet, lurjus, tehdä sä hirvennyt?
Nyt perkeleelle luusi ja nahkas möit,
kun päällysmiestäs keskellä sotaa löit.»

Mut Brask hän seisoi tyynenä vanhallaan:
«Pidättäkäätte pamppua hetkeks vaan,
siks että palkan tuolle ma maksaisin,
jok' ampui teitä, juuri kun tuustaisin.»

Näin lausuin Brask nyt tähtäsi pyssyllään;
ja pensaan taakse huomasi äkkiään
von Konow miehen kaatuvan parrakkaan,
noin kaksikymment' askelta heistä vaan.

«Vai tuonko luoti vinkasi korvissain,
kun äsken sulta, ystävä, tuustin sain?
Kas sepä miehen työt' oli kerrassaan,
sen tuskin unhotan minä milloinkaan.»

Brask Konowill' on vuosia viettänyt;
he yhdess' aina nähdähän käyvän nyt,
useinkin niinkuin ystävät rakkaimmat,
mut melkein yhtä taajahan jankkaavat.

Italialaisessa *Archivio per le tradizioni popolari* nimisessä aikakauskirjassa hra *Tommaso Cannizzaro* on maanmiehillensä ilmoittanut Kalevalan toisintojen jälkimmäisen sarjan ensimmäistä vihkoa (ainoata tähän asti ilmestynyttä). Nojautuen parhaasta päästä toimittajan, Prof. J. Krohn-vainajan saksankieliseen esipuheeseen ilmoittaja on asianmukaisesti esittänyt kokoelman suunnitelman ja selittänyt sen suhdetta Lönnrotin toimittamaan Kalevalaan sekä yleensä sen tieteellistä merkitystä.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Marquardsen's Handbuch des Öffentlichen Rechts. IV. 2. 1. Das Staatsrecht des Russischen Reiches. — J. Engelmann, Das Staatsrecht des Kaiserthums Russland. — L. Mechelin, Das Staatsrecht des Grossfürstenthums Finland. Freiburg i. B. 1889.

Finsk Tidskrift, 1889. Kesä- ja Heinäkuun vihot. Sisältävät: F. A. Ek, Nya uppslag rörande förhållandet mellan religion och vetenskap. — A. Fr. Nordqvist, Speranskis fall. — Georg Fraser, Przewaljskis tredje forskningsresa. — Eliel Vest, Blott för en dag. — F. Gustafsson, Examensväsendet. — H., Flickan med träskorna. — I Bokhandeln. — Öfversikt.

Koti ja Yhteiskunta, 1889. 4 vihko. Sisältää: M. Johnsson, Muutama sana Suomalaisen Yhteiskoulun ohjelmasta. — Lilli Lilius, Kreeta Haapasalon elämäkerta. — Oman maan kuulumisia. — Ulkomaiden uutisia. — Talouden alalta.

Vapaita Aatteita, Kuopiossa 1889. Toim. Minna Canth ja A. B. Mäkelä. 1:nen vihko. Sisältää: Maailman synty ja maailman loppu, Professori Rudolf Falbin mukaan. — Kristinopin ydin unhotettu, Kreivi Leo Tolstoin mukaan. — Kuinka rikasta haudataan, Norjan kielestä suomennettu.

Duodecim, 1889. N:ot 5 ja 6. Sisältävät m. m.: A. A. Granfelt, Juomatauti, sen hoito ja parantaminen. — Reinhold Envald, Muutamia hypnoottisen suggestionin avulla parannettuja taudin tapauksia. — Liitteenä: Mallikokoelmaa ss. 65—72. — Joh. Collan, Eräästä maalaiskuntain ja niitten kätilöitten välisestä suhteesta. — Reinhold Envald, Ihotauteja synnyttävät Suomen kasvit. — E. Broms, Sananen hypnotismista. — Résumé de quelques-uns des articles publiés dans les N:o 1—5 du Duodecim. — Extrait des communications faites par les membres du réunion des médecins à Åbo.

Suomen terveydenhoito-lehti, 1889. N:o 3. Sisältää: Konr. Relander, Meijerit ja tarttumataudit. — Joh. Collan, Ihmisruumiin lämmöstä ja vaatetuksesta (loppu). — Aug. Hillbom, Sananen Samariittiopetuksesta. — Konr. Relander, Puhtaudesta huoneissa. — Lassarin tukan lähdön hoitotapa. — Kuinka lämpimänä on ruoka nautittava? — Vieraitten esineitten vahingossa nielemisestä. — Veren vuoto nenästä. — Miten pillereitä niellään. — Jalkahien parannuskeino. — Miksi olemme oikeakätiset? — Omasta maasta: Luentoja; kekseliäs haavoittunut. — Kirjelaatikko. — Ilmoituksia.

Hengellinen Kuukauslehti, 1889. N:ot 6 ja 7. Sisältävät: Ehtoollisseurat. — Hengellinen sanomakirjallisuutemme. — Ruumisten polttamisesta y. m.

Tidskrift, utgifven af Juridiska Föreningen i Finland, 1889. 2 vihko. Sisältää: Julian Serlachius, Om begreppet fast egendom. — Inbjudning till Juridiska föreningens allmänna årsmöte 1889. — Frågor, afsedda att föreläggas årsmötet, jemte inledande öfversikter.

Geografiska Föreningens Tidskrift, 1889. N:ot 2—4. Sisältävät m. m.: R. Hult, Anteckningar om trakten mellan Lummene och Vesijako I—V. — Edv. Westermarck, Om menniskorasernas blandning. — Nationaliteterna i Makedonien. — A. O. Heikel, Byggnadstypernas utveckling och utbredning på de finska stammarnes område.

Oma Maa, 1889. N:o 6. Sisältää: Kuidas kaitseb ennast inimene kõige paremine uppumise surma eest? kirj. M. Põdder. — Luuletaja (Laulukimbuke, kokku seadinud Jakob Tamm). — Mõnda nahkhiirtest, (lopp.) kirj. E. R. K. — Vene kirjanikud enne Mongoli iket (1036—1227). — Maa rammutamisest (lopp.) y. m.

Nylaende, 1889. N:ot 8 ja 9. Sisältävät: C. C., Om Anonymitet. — Charlotta A. Cray, Kvinderne og afholdsreformen. — Aarsberetning fra Norsk kvindesagsforening. — Sundt, Vore tjenerforholde. — C. W., Om tjenerforholdene i Amerika.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, 1889. N:ot 25—30. Sisältävät m. m.: W. Kirchbach, Richard Wagner und das zeitgenössische und altgriechische Drama (lopp.). — Wilh. Weigand, Byron und Shelley. — B. v. Suttner, Das Publikum, welches wir im Auge haben. — Edmund Grün, Caligula und Philon. — M. Manitius, Über den mittelalterlichen Dichter Amarcius. — Rud. Stegmann, Zentralisation und Dezentralisation in Kultur, Wissenschaft und Kunst. — W. H., Gedichte des Fürsten Nikolai von Montenegro. — Karl Erdmann, Das Denken und die Sprache. — Wolfgang Kirchbach, Gottfried Keller.

Rund um die Welt. Eine Zeitschrift für Volapükisten und solche, die es werden wollen, 1889. N:o 24. Sisältää: An unsere Leser! — Die Verbreitung der Weltsprache Volapük. — Gründliche Ausbildung zum praktischen Volapükisten y. m.

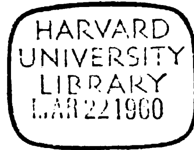
Seitsemännen ja kahdeksannen vihon sisällys:

Nykyisestä kansanrunoudesta Itä-Suomessa (alku). Kirj. O. Relander.
Uusnorjalaisista kieliriennoista (*Arne Garborg*, Den ny-norske Sprog- och Nationalitaets-bevaegelse. — *Joh. Storm*, Det norske maalstraev. — *K. Knudsen*, Hvem skal vinne? — *Joh. Storm*, Det nynorske Landsmaal). Kirj. J. J. M.
Kauppa-Lopo (jatko ja loppu). Kirj. Minna Canth.
Kotimaan kirjallisuutta:
- Fria blad. Uttalanden i dagens frågor. Arv. E. G. Palmén.
- *Anders Allardt*, En framtidsman, teckning ur språkstridernas tidehvarf. Arv. E. G. Palmén.
- Excelsior. Kalenteri vuonna 1889. Suomen nais-yhdistyksen toimittama. — Excelsior. Kalender för 1889. Redigerad af finsk qvinnoförening. Arv. O. E. T.
- Yleisen valtiotiedon opas kaikille kansalaisille Gustaf A. Aldénin y. m. mukaan toimittanut *Aug. Hjelt*. Arv. G—t.
- Finska statens embets- och tjenstemanna-aflöningar. Ett bihang till statskalendern. Arv. E. G. Palmén.
- Historiallinen Lukukirja. Vanha- ja Keski-aika. Kuvilla kaunistettu. — Vanhan ajan historian oppikirja. *G. V. Schotten* mukaan toim. *F. O. Rapola*. Arv. G—t.
- *Henryk Sienkiewicz*, Triumfatorn Bartek. En modern Sven Dufva. Öfversättning i andra hand af —stst—. Arv. E. G. Palmén.
- Juudas Iskariotin päiväkirja. Suomentanut *E. T.* Arv. E. Ht.

Kirjallisia tietoja (Uusi Vänrikki Stool. — Kalevalan toisinnot Italiassa ilmoitettuina).

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1889.

G. E. Fellman.

VALVOJA.

Yhdeksäs vuosikerta.

Yhdeksäs vihko. Syyskuulla 1889.

Toimitus:

E. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.

Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

K. Herrat kustantajat!

☛ Siihen nähden, että kotimaassa ilmestyneitä teoksia varsin epätasaisesti ja usein myöhään on toimitukselle lähetetty, pyydämme uudelleen muistuttaa, että arvosteltavia kirjoja heti niiden ilmestyttyä lähetettäisiin toimitukselle.

Valvojan Toimitus, Helsinki.

Toimitukselle tulleet kirjat:

G. W. Edlundilta (Helsingissä): Den nya straffiagen, sådan den af Finlands ständer vid 1888 års landtdag blifvit antagen. 2: —. — *Lucina Hagman*, Naisten äänestysoikeudesta. —: 50, — *C. H. Spurgeon*, Juho Peltosen kuvaelmia. Suomennos. —: 95. — *K. Heinrich*, Tosi-kertomuksia. Valaisevia esimerkkejä Jumalan avusta hädän aikana. —: 65. — *W. H. Riehl*, Kauneuden kirous. Suoment. Jalava. 2 painos, —: 50. — *E. Bergh*, Suomen valtiooikeudellinen kehitys 1808:n jälkeen. Suomennos 1: 50, sid. 2: —. — *M. Wegelius*, Yleisen musiikkiopin alkeet. Kouluja varten. Suom. E. E. E. —: 75. — *R. Faltin*, Kokoelma alku- ja loppusoittoja uuden koraalikirjan koraaleihin. Samling af preludier och koralslut till nya koralbokens koraler. 2 vihko. 1: 50. — Wickström & kumpp:ilta (Helsingissä): *O. M. Reuter*, La Finlande et les Finlandais. Itinéraire historique et déscriptif. 3: —. — Werner Söderströmiltä (Porvoossa): *K. Cannelin*, Suomalainen lukemisto. 2: 50. — *H. af Schultén*, Finlands läkare och apothekare. 4: 75, sid. 6: 25. — *Kasimir Leino*, Elämästä, pienempiä kertomuksia. 1: 75. — Syvistä riveistä. Kansankirjailijaimme novellikokoelma heidän muotokuvineen. 4 vihko. —: 85. — Vartijanäänia Suomen Sionista. Toim. E. Bergroth. 2 vuosikerta, 6 ja 7 vihko. 1: 30. — *A. Palmberg*, Allmän helsovårdslära. 8 ja 9 vihko. 3: —. — Adolf Allardtilta (Porissa): *Juho Laine*, Onnen vaiheet. —: 80. — Axel Bergbomilta (Porissa): *L. Dilling*, Kotoisia kohtauksia. —: 75. — *A. L. Kjelland*, Myrkkyä. 2: 50. — U. W. Telén ja Kumpp:ilta (Kuopiossa): *G. Helander*, Oppikirja Ruotsin kielessä, II osa. — Joensuun kirjapaino-yhtiöltä: *J. Weisell*, Helppotajuinen oppikirja Schleyer'in maailmankielessä Volapük. *J. Rundström'in* mukaan. 1: —. — Tekijältä: *Th. Schvindt*, Luettelo Suomen ylioppilas-osakuntien kansatieteellisistä kokoelmista. 3 vihko. — *Sama*, Katalog öfver Finska studentafdelningarnas etnografiska samlingar. 3 häftet. — Tekijältä: *E. L.*, Hajanaisia tietoja Salon kauppalan ja sen ympäristön menneisyydestä. — C. E. Fritze'ltä (Tukholmassa): Den nyaste företeelsen på lifförsäkringsområdet i Sverige.

Henry George ja kysymys maan tekemisestä valtion omaisuudeksi.

I.

Ne taloustieteilijät, jotka loivat niin sanotun klassillisen taloustieteen, ja joiden etupäässä taloustieteen varsinainen luoja Adam Smith kävi, elivät viime vuosisadan lopussa ja tämän alussa, aikana jolloin nykyajan valtava taloudellinen kehitys vasta oli alullaan. Suurteollisuus ja järkeinen suurmaanviljelys ilmautuvat Englannissa tosin jo heidän aikanaan, ja nämä ilmiöt epäilemättä juuri sekä herättivät yleisemmän harrastuksen tarkastamaan taloudellisia ilmiöitä tieteellisesti että johdattivat Adam Smithin ja muut oivaltamaan niiden oikean luonnon useissa kohdin, jossa traditsionaalisen kansallistalouden muodot ennen olivat estäneet näkemästä mitään yleisiä lakeja tai harhauttaneet tarkastelijaa vääriin käsityksiin taloudellisista ilmiöistä. Mutta mitä oli Englanninkaan kansallistalous tämän vuosisadan alussa verrattuna siihen taloudelliseen elämään, jonka viimeisen puolen vuosisadan kuluessa ovat synnyttäneet uudet keksinnöt teollisuuden alalla ja levittäneet maapallon kaukaisimpiin osiin vuosisatamme ihmeelliset keksinnöt kulkuneuvojen alalla. Melkein voisi jo *a priori* päättää ettei semmoinen ennen kuulumaton edistys voi olla avaamatta uusia näköaloja taloustieteen alalla, näköaloja joiden valossa entisten päätelmäin ja teoriojen monessa kohdin täytyy näyttäytyä ahtaiksi, yksipuolisiksi ja vääriksikin. Mutta helposti ymmärrettävä myöskin on että semmoinen nopeutensa kautta kaikesta tavallisesta historiallisesta kehityksestä poikkeava edistys synnyttää ilmiöitä, jotka moninaisuudellaan ja ainakin näennäisellä ristiriitaisuudellaan häiritsevät tyyntä tutkimusta ja saattavat tutkijan toivottomana hapuilemaan havaintojen järjestämisessä tai muutamien yksipuolisesti käsitettyjen havaintojen nojalla rakentamaan tiedettä uusille perusteille hyljäten kaikki entiset

tulokset. Jokainen tietää kuinka työväen epävakava taloudellinen asema suurteollisuuden pesäpaikoissa ja näihin paikkoihin kokoontuneen työttömän köyhälistön kurjuus on ollut kaikkien meidän ajan sosialististen maailmanparannusoppien yhteisenä kasvumaana ja että erilaatuisten sosialististen kirjailijain hyökkäykset nykyistä kansallistaloutta ja klassillista taloustieteellistä järjestelmää vastaan oikeastaan vasta ovat avanneet tiedemiesten silmät huomaamaan sen taloustieteen osan tärkeyttä, joka koskee n. s. rikkauden jakoa, ja kuinka riittämättömät entiset teoriat ovat tätä kysymystä ratkaisemaan.

Tuskin voinee kieltää etteivät kaikki uudet teoriat taloustieteen alalla, vaikka useimmat niistä on esitetty deduktivisesti eli johtopäätöksinä yleisistä ihmisen luontoa ja toimintatapaa koskevista mietteistä, ole alkuaan lähteneet vaikutuksista, jotka ulkonaiset havainnot ovat tehneet ajattelijaan. Jos niin on, ei ole ihme että Amerikka, jonka kansa muuten vielä on jotenkin vähän ottanut osaa tieteellisen työn eteenpäin viemiseen, on tuottanut useita itsenäisiä taloustieteellisiä kirjailijoita. Sillä jos missä niin siellä pitäisi taloudellisen elämän herättää halua tutkimukseen, koska siellä on tutkijalla verraton etu nähdä mitä erilaisimpia taloudellisen kehityksen asteita vierekkäin.

Auran koskematon savannahkenttä tai neitsyeellinen metsä lepää äärettömässä luonnollisessa rikkaudessaan siksi kuin siirtolainen tulee katkaisemaan sen yksitoikkoisuutta. Hän tekee itsellensä asunnon ja sen ympärille laajan viljelysmaan, joka sadollaan runsaasti, ylenmäärin runsaasti, palkitsee kaikki viljelijän vaivat ja kustannukset. Hänellä on mikä toisissa oloissa tekisi hänestä rikkaan miehen. Mutta hän on köyhä, hyvin köyhä; sillä hän on yksinään, eroitettuna muiden ihmisten seurasta, joka yksin voi tehdä elämän nautittavaksi aineellisessa ja henkisessä suhteessa. Mutta pian tulee toinen, tulevat kolmas ja neljäs siirtolainen, jotka asettuvat niin lähelle ensimmäistä kuin mahdollista. Kun pieni kylä on syntynyt, on asukkaiden elämä jo paljoa mukavampi. Työ alkaa käydä todella tuottavammaksi. Käsityöläisiä muuttaa kylään, koulu ja kirkko perustetaan yhteisin voimin. Ensimmäiset ylellisyysnautinnot tulevat läpikulkevain luennonpitäjäin, teaatterien ja sirkusten muodossa. — Kaupunki syntyy vihdoin ja ensimmäisen siirtolaisen maa on sen keskus. Siihen kokoontuvat kaikki, joiden työlle on edullinen asunto siirtokunnan keskellä. Väkiluku kasvaa. Pikkukaupunki kasvaa isoksi — St. Louisin, Chicagon tai San-Franciscon

tapaiseksi, jossa on monta sataa tuhatta asukasta. «Tuotanto käy siellä suuressa *skaalassa*, parhaimman koneiston ja edullisimpien mukavuuksien avulla; työn jako tulee erinomaisen tarkaksi tehden tuotantovoiman ihmeellisen moninkertaiseksi; vaihto tapahtuu niin suurin määrin ja niin nopeasti, että kulutus ja tappio supistuvat mitä vähimmiksi. Siellä on tuosta ensimmäisestä siirtoasutuksesta syntyneen laajan yhteiskunnallisen organismin sydän, siellä sen aivot; siellä on kehittynyt yksi ihmiselämän suuria hermokeskuksia. Sinne vievät kaikki tiet, sinne käy kaikki liike koko laajasta ympäristöstä. Siellä on markkinapaikka, jos teillä on jotain myydä; siellä, jos tarvis ostaa jotain, runsain ja paras varasto. Sinne kokoontuu kuin polttopisteeseen henkinen toiminta, ja siellä juoksee se elähyttävä virta, jonka synnyttää henkinen yhteys. Siellä ovat suuret kirjakaupat, tiedon vara- ja vilja-aitat, oppineet professorit, kuuluisat erityistautien lääkärit. Siellä museet ja kuvakokoelmat, tieteelliset koneet ja kaikki mitä arvokkainta, mitä parasta lajiansa. Sinne tulevat suuret näyttelijät, puhujat ja laulajat kaikkialta maailmasta. Siellä on sanalla sanoen ihmiselämän keskus kaikkine ilmauksineen.»

Kuinka on nyt ensimmäisen siirtolaisen laita? Hän tai hänen lähimmät jälkeisensä ovat arvatenkin kaikkein enimmän hyötyneet kaupungin kasvamisesta. Onnen lapsia ne jotka, silloin kuin maalla ei ollut mitään arvoa, hankkivat sitä. Nyt kelpaa heidän kuten Astorien New-Yorkissa asettua kädet ristiin lepäämään, heidän ja heidän jälkeentulevaistensa kaikessa vastaisuudessa. Miljoonat, kymmenet miljoonat, jopa sadat miljoonat dollarit virtaavat heidän taskuihinsa myyntihintana tai vuokrana maasta, johon yrittelijäät rahamiehet rakentavat komeita palatseja marmorisine kamineineen ja porraskäytävineen. Mutta kaupungissa on muutakin, jota ei tunnettu alkuperäisessä siirtolaiskylässä: repaleisia, paljasjalkaisia, nälkäisiä lapsia ja työmiehiä, joiden on mahdoton saada työtä.

Kalifornia on maa, joka laajuudeltaan on jotenkin Ranskanmaan kokoinen, ja luonnolliselta rikkaudeltaan sanotaan sitä Ranskan vertaiseksi. Kun kullankaivajat sinne tulivat oli maa asumaton ja arvoton. Kullankaivajat voittivat monesti suuria rikkauksia, mutta vielä varmemmin rikastuivat käsityöläiset, kauppiaat ja maanviljelijät. Tavallinen päiväpalkka oli 16 dollaria; ne jotka osasivat tehdä hienompia töitä ansaitsivat satumaisia summia; laivat lahosivat San-Franciscon satamaan merimiesten puutteessa. Huonosti kyhätyt hökkelit, joissa öljytty paperi teki ikkunalasien virkaa,

olivat useimmilla asuntoina ja tavallisimmat sivistyselämän mukavuudet puuttuivat; mutta jokainen, joka tahtoi tehdä työtä, sai työtä ja tuottavaa työtä hyvästä palkasta. Olisi luullut että ennen pitkää maa olisi yhtä taajaan asuttua kuin Euroopan vanhat viljelysmaat ja varallisuus ja hyvinvointi vielä lisääntyneet. Todella on nyt muutaman kymmenen vuoden kuluttua San-Francisco maailman muhkeimpia ja rikkaimpia kaupunkeja; rautateitä käy ristiin rastiin läpi Kalifornian. Mutta San-Franciscossa ovat ilmestyneet myöskin kaikki suurkaupunkien varjopuolet. Taloudellisessa ja siveellisessä suhteessa alhaalle vajonnut työväki ei sielläkään, vaikka palkat yhä vielä ovat suuremmat kuin vanhemmissa maissa, enää aina löydä työtä. Teollisuuselämässä sattuvat kriisit jättävät suuria joukkoja työttömiksi, säännöllinen työpalkka alenee alenemistaan. Samalla myöskin on syntynyt köyhälistössä viha rikkaita vastaan, joiden ylellisyys, kuten vasta rikastuneilla useinkin, on mitä osottelevinta laatua. Macaulay ennustaa eräässä kirjeessään kovia koettelemuksia Amerikan demokratialle. Vasta sitten, sanoo hän, kun toimeentulo Amerikassa ei enää ole niin helposti jokaisen saavutettavissa kuin hänen aikanaan, kun rikkaus on epätasaisesti jaettuna, saadaan nähdä kelpaavatko Amerikan puolettomasti kansanvaltaiset laitokset, vai antavatko ne vallan joko sotilasdespotin tai barbarien käsiin, jotka ilmestyvät itse yhteiskunnasta ja jotka voivat hävittää sivistyksen yhtä perinpohjin kuin ne, jotka hävittivät Rooman keisarikunnan. San-Franciscossa köyhälistö ei vielä ole niin suuri kuin New-Yorkissa, Lontoossa tai Parisissa, mutta kaupunki pyrkii samaan suuntaan kuin suuret esikuvat.

Vielä hämmästyttävämpi on muutos, jos kaupungista siirtyy maaseudulle. Tuo Ranskan kokoinen ja arvoinen alue ei vielä, huolimatta Euroopan loppumattomasta siirtolaistulvasta, sisällä yhtäkään miljoonaa asukasta. Monta Englannin peninkulmaa voi tosin kulkea suurien, enimmäkseen höyrynvoimalla viljeltyjen peltojen läpi, mutta yhtä monta kymmentä peninkulmaa täytyy kulkea viljelemättömien vaikka luonnosta rikkaiden kenttien yli tai metsien halki. Missä syy tähän? Miksi eivät siirtolaiset ole asettuneet sinne? Ja miksi täytyy siirtolaisten yleensä matkustaa niin kauvas länteen kun ei edes Uuden Englanninkaan valtioissa kaikissa maata ole tarkkaan käytäntöön otettu? Käytäntöön sitä ei ole otettu, mutta kyllä yksityiseksi omaisuudeksi. Eteenpäin menevässä yhteiskunnassa on tietysti edullista olla maanomistaja. Valtio on Amerikassa jaellut maata melkein ilmaiseksi haluaville. Osaksi maanviljelijät, osaksi keinottelijat pitävät oma-

naan suuria aloja maata, jota eivät käytä, mutta jota eivät myöskään myy kuin korkeasta hinnasta, koska he, saatuaan sen melkein ilmaiseksi, voivat tappiotta säilyttää sitä kunnes maan hinta on noussut yhä suuremmaksi. Keinottelijain joukossa, joille valtio on myöntänyt suuria alueita, ovat etenkin rautatieyhtiöt. Amerikan suuret miljardiomaisuudet, Vanderbiltin, Mackayn ja Gouldin ovat kaikki rautatienrakennuksissa kootut ja onnistuneilla maankaupoilla on siinä ollut suuri osa.

Ennen luultiin että Meksikko ja Peru olivat ainoat paikat Amerikassa, jossa alkuasujamet ennen Eurooppalaisten maahantuloa olivat kehittäneet ominaisen sivistyksen, ja tämä arvattiin yleensä jotenkin vähäiseksi. Uusimmat löydöt ovat osottaneet että Perun sivistys Pizarron aikana jo oli rappiolle joutunut entisiin aikoihin verrattuna, mutta kumminkin arvellaan siellä siihen aikaan asuneen yhtä paljon ihmisiä kuin nykyään koko Etelä-Amerikassa. Yucatanista, Missisippialueesta ja suurien järvien seuduilta on nykyään löydetty muinaisjäännöksiä, joita täytyy pitää jälkinä paljoa vanhemmasta sivistyksestä. Kenties on ollut aika jolloin koko Amerikka on ollut tiheästi asuttu ja hyvästi, vaikka alkuperäisillä, yksinkertaisilla työtavoilla viljelty. Mikä on hävittänyt tuon sivistyksen? Raakalaiskansatko, vai joku sisällinen vamma? —

Niiden maiden joukossa, jotka viimeisinä aikoina ovat tulleet meille paremmin tunnetuiksi, ovat myöskin vanhat sivistysmaat India ja Kiina. Adam Smith mainitsee teoksessaan «kansojen rikkaudesta» monesti Kiinaa maana, jossa rikkaus s. o. tuotanto on vielä voimakkaampi, intensivisempi kuin Euroopassa. Nyt tiedetään että Kiina taloudellisessa suhteessa ei ole ainoastaan seisahtunut vaan rappiolle joutunut maa. Tuotanto ei ole läheskään niin intensivinen kuin paraimmin viljellyissä osissa Eurooppaa, ollenkaan ottamatta lukuunkaan muuta kuin maanviljelystä; Kiinassa annetaan suurempaa työtä ja pitkällisempiä kulunkia kysyvien maiden olla viljelemättöminä. Väestön suuri tiheys, joka yleensä kumminkaan ei nouse samaan määrään kuin Lancashiressä, Saksissa tai Flanderissa, on mahdollinen ainoastaan sen kautta, että maataviljelevä väestö elää mitä perinpohjaisimmassa kurjuudessa. Maan varattomuus tulee selvimmin ilmi siinä että katovuosina väestö suurissa määrin kuolee nälkään.

Samallainen on Intian laita. Englantilaisten tullessa maahan oli maataviljelevä väestö vajotettuna syvimpään kurjuuteen. Englannin Itä-Intian kauppayhtiö teki sen tilan vielä tukalammaksi uudella, entistä anka-

rammalla verotuksella. Englannin hallituksen ei ole onnistunut parantaa Intian tilaa. Suurissa maakunnissa asuu ainoastaan talonpoikia, joille maavero jättää paljaat hengenpiteet, «the bare living», jotka nekin puuttuvat katovuosina. Muuta tuottelijasta säätyä ei ole, sillä kaupungeissa asuvat vaan ruhtinaat tai ruhtinaantapaiset suuret maanomistajat, virkamiehet ja ne jotka elävät näiden kansan nylkijäin aasialaisesta ylellisyydestä. «Kenen tahansa oma milloinkin on maa, hänelle tulevat myöskin sen hedelmät. Valkeat päivänvarjot ja ylpeät elefantit ovat maanläänityksen kaunein kukka». Niin sanoo braminien vanha viisaus. On kumminkin täytynyt olla aika jolloin Kiina ja Intia olivat jo kohonneet kauvas yli alkuperäisen luonnontilan, arvattavasti yhtä korkealle kuin Eurooppa keskiajan lopussa tai uudenajan alussa, mutta jolloin niiden sivistys vielä oli nuorekas tai ainakin hyvissä voimissa, ennenkuin alkoi rappeutuminen, joka ainakaan Kiinassa ei ole ollut ulkoapäin tulevan hävityksen seurauksena. Herbert Spencerin kehitysoppi, johon niin mielellään vedotaan optimistisesti arvosteltaessa yhteiskunnallisia oloja, ei anna selitystä siihen, miten suuret hyvällä alulla olevat sivistykset itsestään idättävät hävityksen siemenen. Hävinneiden sivistysten esimerkki silmiensä edessä ei voi kevytmielisesti katsella meidän yhteiskuntiemme epäkohtia. *Memento mori!* Jos tapojen väkivaltaisuutta ja lainkuuliaisuuden puutetta nykyisessä Amerikassa kenties voi pitää nuorehkaan sivistyksen puutteina, voikohan kieltää ettei ruumiillisen rangaistuksen uudistaminen Englannin laissa ole paha merkki? Älköön sanottako että niitä barbareja ei ole, jotka kykenisivät hävittämään meidän sivistyksemme. Jos kohtalomme ei ole jäykistyä muuttumattomiin kaavoihin niinkuin Kiinan, on sivistyksemme kenties hukkuva miltei jäljettömiin; sillä meidän tiilipalatsimme, rautatievallimme ja rautaiset siltamme eivät kestäväisyydessä voi vetää vertoja Egyptin pyramideille ja Roomalaisten julkisille rakennuksille, teille ja silloille eivätkä edes keskiajan tuomiokirkoille ja raatihuoneille.

II.

Olen vienyt lukijaa johdattamaan muistiinsa tämmöisiä melkein jokaiselle ennestään tuttuja kuvia siltä alalta, josta taloustieteilijä tekee havaintonsa, sen vuoksi että ne ovat se maaperä, josta on elonsa ammenta-

nut Amerikan työmiespuolueen johtajan Henry Georgen teos nimeltä «Edistys ja köyhyys» — *Progress and Poverty* —, joka tässä kirjoituksessani on oleva enimmän tarkastelun esineenä.

Henry George syntyi Filadelfiassa 2 p. Syyskuuta 1839, amerikkalaisista vanhemmista. Hänen isänsä tahtoi toimittaa hänelle perusteellisen opinnollisen sivistyksen, mutta nuorukaisen päähän oli pistänyt opiskella omalla tavallansa. «College'ssa en opi mitään, jota en jo edeltä tiedä», sanoi hän, ja hän hylkäsi koulupenkin jo kahdennestatoista ikävuodestaan. Kuustoistavuotiaana hän läksi matkalle Intiaan kokkipoikana koska «hän oli lukenut niin paljon siitä poloisesta maasta» ja tahtoi itse nähdä kuinka asian laita oli. Muutamat vuodet hän vietti kuljeskelevaa elämää, ilman vakinaista toimitusta. V. 1858 hän läksi Kaliforniaan, jossa hän kolme vuotta oli kullankaivamispuuhissa, jotka eivät ollenkaan onnistuneet. Vihdoin, v. 1861, hän asettui San-Franciscoon «sanomalehtimieheksi», ollen ensin latojana sitten kirjapainon hoitajana. Vuodesta 1869 Henry George oli erityisesti tutkinut agrarikysymystä ja v. 1871 hän julkaisi kyhäelmän nimeltä *Our land and land policy*. Useammat hänen taloudellisista opeistaan, esimerkiksi ne, jotka koskevat työpalkkaa, korkoa ja väestöä, johtuvat liian hätäisistä yleispäätelmistä, joita hän on tehnyt sen johdosta mitä on nähnyt Kaliforniassa, jonka taloudellinen kehitys, vaikka onkin hyvin opettavainen, ei suinkaan kuvaa kehityksen kulkua yleensä, sillä tuskinpa voi säännölliseksi kutsua kehitystä semmoista, jossa «siirtolainen tulee samaan aikaan kuin rautatienveturi». V. 1878 vähäpätöinen virallinen asema antoi hänelle tilaisuuden esittää oppinsa suurimmassa *Progress and Poverty* nimisessä teoksessaan. Lokakuussa 1881 George tuli Englantiin Amerikan feniläisten *Irish World* nimisen sanomalehden kirjeenvaihtajana. Kesäkuussa 1882 hän pani toimeen kokouksen Dublinissa Irlannin maaomaisuuskysymyksestä; mutta hän kun vaati maanomistuksen lakkauttamista eikä sen antamista talonpojille niinkuin *Land League*'n puolenpitäjät, niin ei hän saanut monta kannattajaa. Alussa v. 1884 George kävi uudestaan Englannissa luentoretkellä, jonka toimeenpanijana oli Englannissa jo aikaisemmin perustettu yhdistys nimeltä *Land Reform Union*, mutta silläkään kertaa hän ei herättänyt niin suurta osanottoa kuin toivottiin. Amerikassa sitävastoin Henry George on tullut työväen liiton varsinaiseksi johtajaksi ja saipa hän pari vuotta sitten melkoisen joukon ääniä New-Yorkin valtion kuvernöörin vaalissa. Hänen kansanmieleisyyttään työväen keskessä ovat

suuresti lisänneet hänen helppotajuiset kirjansa *Protection or Free Trade*, jossa hän osottaa kuinka rasittava suojelustullijärjestelmä on Amerikalle, ja *Social Problems*, jossa hän esiintyy jyrkempänä sosialistina kuin ennen, tahtoen valtiovelan kieltämistä, koska se perustuu «siihen järjettömään ajatukseen että toinen sukupolvi voi velvoittaa toista».

Progress and Poverty on kuitenkin hänen pääteoksensa; se esiintyy suurimmilla tieteellisyyden ja itsenäisyyden vaatimuksilla. Tekijä esiintyy siinä uuden ilmestyksen profeettana. Tyynen erehtymättömyyden henki, monessa kohdin erinomaisen kaunopuhelias kirjoitustapa, syvä ja teeskentelemätön myötätuntoisuus köyhiä kohtaan, innokas uskonnollisuus ja itse teorian rohkeuskin tekevät välttämättä suuren vaikutuksen lukijaan, joka ei ole tottunut käyttämään epäilevää kritiikkiä uusia taloustieteellisiä teorioja vastaan. *Progress and Poverty* on kansan kirja. Varma on ettei työmies, kohtalaisesti sivistynytkään, voi ymmärtää kaikkia tieteellisiä määritelmiä, johtoja ja päätelmiä, joiden kautta Henry George vie lukijaansa, mutta häneen vaikuttaa hänen innostuksensa, kaunopuhelijaisuutensa, ja jokainen huomaa oppilauseiden näennäisen yksinkertaisuuden sekä tekijän varmuuden. George ei tahdo yhteiskunnallisten olojen täydellistä mullistusta. Lukija oikein hämmästyy, kun luettuaan hänen säkenöivät ja salamoivat saarnansa nykyisen yhteiskunnan kurjuutta vastaan ja hänen murhaavaisen kritiikkinsä klassillisten taloustieteilijäin järjestelmästä, joka hänen mielestään on itse perustuksiltaan kokonaan väärä, lopulta näkee että ainoa muutos, jota Henry George tahtoo toimeenpantavaksi, on maan puhtaan voiton ottaminen valtiolle. Vaikka «tämä samalla kertaa yksinkertainen ja mahtava keino», siinä muodossa kuin hän sitä ehdottaa, kuten edempänä olen koettava osottaa, sisältää suuren vääryyden, olisi kumminkin todellinen ihme, jolleivät kansat viehättyisi käyttämään sitä, jos se todellakin, niinkuin hän lupaa, riittäisi «kohottamaan työpalkkoja, lisäämään pääoman korkoa, hävittämään pauperismin, antamaan tuottavaa tointa jokaiselle joka haluaa, avaamaan vapaan alan ihmiskunnan pyrinnöille, vähentämään rikoksellisuutta, kohottamaan siveellistä ja intellektualista kantaa, puhdistamaan valtiolaitoksen ja johdattamaan sivistystä korkeampaa päämäärää kohden!»

Ennenkuin käyn selittämään ja tarkastamaan Henry Georgen oppia semmoisena kuin se ilmestyy *Progress and Poverty*'ssä, joka on antanut uutta vauhtia kysymykselle maan tekemisestä kansallisomaisuudeksi, täytynee lyhyesti esittää saman kysymyksen edelliset vaiheet.

Maan luonnollisella puhtaalla tulolla, jota tässä kirjoituksessa vasta mainitaan nimellä *maananti* *), tarkoitetaan taloustieteessä sitä tuloa, jonka maaomaisuus omistajalleen tuottaa paljaiden luonnollisten etujensa s. o. maaperän hedelmällisyyden tai sopivan asemansa kautta. Jos esim. maatila ilman viljelyskalustoa ja karjaa voidaan antaa vuokralle 5000:sta markasta vuodessa, mutta rakennuksiin ja viljelyksien parannukseen on käytetty summa, josta maassa tavallisen koron mukaan on saatava 3000 markkaa kasvua, on maatilan *anti* 2000 mk.; jos kaupunkitalon rakentajan kannattaa maksaa 200,000 mk. puutalosta, jonka hän revittää maahan rakentaakseen samaan paikkaan kivipalatsin, niin sen talonsijan *anti* on sama kuin 200,000 markan vuotuinen kasvu. Adam Smith eroitti tavaroiden valmistushinnassa kolme osaa: maanannin, pääoman kasvun ja työpalkan osan. Mutta siinä hän ilmeisesti erehtyi, sillä vaikka Englannissa jo hänen aikanaan kaikki maa tuotti antia, ei se suinkaan ole mikään yleinen ilmiö, sillä paljon tavaroita valmistetaan semmoisella maalla, joka ei tuota mitään antia omistajalleen. Vasta Ricardo käsitti maanannin oikean luonnon ja muodosti siitä teorian. Ricardo päätti että koska maantuotteiden valmistusmäärä riippuu pysyväisestä ja välttämättömästä tarpeesta, täytyy viljelyksen, väkiluvun kasvaessa, siirtyä paremmasta maasta, eli semmoisesta, jossa valmistuskustannukset ovat vähäisemmät, huonompaan eli semmoiseen, jossa valmistuskustannukset ovat suuremmat. Koska viljan hinnan täytyy olla niin suuren että se korvaa huonoimmankin maan viljelyskustannukset s. o. työpalkan ja työhön käytetyn pääoman koron — sillä muutenhan ei kukaan voisi ryhtyä niin huonon maan viljelykseen — niin syntyy eroituksesta huonoimman maan viljelyskustannuksien ja kunkin sitä paremman maan viljelyskustannuksien välillä näille jälkimäisille voitto parhaimmille suurin, keskinkertaisille ja huononpuolisille pienempi; ja se voitto on juuri maananti. Väkiluvun kasvaessa täytyy siis maanannin yhä kasvaa. Maanomistajat siis, niin kauvan kuin yhteiskunta edistyy ja väkiluku kasvaa, tulevat yhä rikkaammiksi, vaikkeivät tekisikään mitään maansa parannukseksi. Heidän hyväkseen lankee «ansaitsematon voitto», *the unearned increment.*

Ricardon laki yksinään ei vielä määrää kuinka suuri se voitto, joka

*) Olen valinnut tämän nimen, jolla on se etu ettei sillä ole mitään ennestään vakaantunutta merkitystä; maananti = engl. *land rent*, ransk. *rente de la terre*, saks. *Grundrente*, ruots. *jordränta*.

aikojen kuluessa lankee maanomistajille maanannin kautta, on verrattuna muiden tuotannon tekijöiden voittoon samalla aikaa; se ei määrää suhdetta maanannin ja toiselta puolen pääomankasvun ja työpalkan välillä. Ricardo kyllä opetti, niinkuin Adam Smith'kin ja taloustieteilijät yleensä, kasvun riippuvan pääoman kysynnästä ja tarjonnasta, työpalkan työn kysynnästä ja tarjonnasta, ja että, koska ei ollut luultava että näiden kysyntä tulisi kasvamaan suuremmassa määrässä kuin tarjonta, ne, korko ja palkka, olivat tuomitut vaihtelemaan ahtaiden rajojen sisällä, maananti sitävastoin määrätty yhä kasvamaan. Mutta vasta Malthus tunnetulla väestöteoriallansa koetti saada todistetuksi, että työpalkka aina on pysyvä niin alhaisena, että se juuri pitää hengissä tarvittavan määrän työmiehiä, mutta estää heitä lisääntymästä liiaksi, samalla kuin lisääntyminen taas kaikkina aikoina tulee estämään tarjonnan vähentymistä siihen määrään että palkka kohoisi.

Nämä kaksi teoriaa, Ricardon maanantilaki ja Malthuksen väestölaki saivat paljon kannatusta Englannin taloustieteilijäin puolelta; mainioimpien klassillisten taloustieteilijäin puolto antoi niille tieteellisen erehtymättömyyden leiman. Koska ne, toinen toisensa yhteydessä, asettavat ihmiskunnan tulevaisuuden mitä synkimpään valoon ja ovat omiansa vaivuttamaan toivottomuuteen köyhiä kansanluokkia ja hallituksia, joille on huoli näiden menestyksestä uskottu, on niitä syystä sanottu «rautaiseksi laiksi», *das eherne Gesetz*, *la loi d'airain*. Sosialistiset kirjailijat ovat mielihyvällä vedonneet tähän rautaiseen lakiin osottaakseen että «oikeauskoisen» taloustieteen omien kuuluisimpien opettajien mukaan nykyinen taloudellinen järjestys ei anna mitään toiveita köyhälistön tilan parantumisesta, työpalkkojen kohoamisesta, sanalla sanoen kohtuullisesta rikkauden jaosta, jonka kautta työ saisi sille oikeuden mukaan tulevan osan tuotannosta. Saksalaiset sosialistit, edeltäjiensä Ranskalaisten kommunistien ja sosialistien esimerkin mukaan, eivät ole hyökänneet yksistään eivätkä etupäässä maanomistusta vastaan, vaan ovat muutamien taloustieteilijäin opin mukaan lukeneet maankin pääomaksi, ja yksityinen pääoma juuri on se esine, jota vastaan he ovat vihansa kääntäneet; sen puute kun tekee työmiehelle mahdottomaksi saada täyttä palkkaa työstään ja jättää hänet työnteettäjän kapitalistin mielivaltaan, joka, sosialistien opin mukaan, maksaa hänelle vaan niin paljon kuin hän tarvitsee itsensä ja perheensä vaivaloiseksi ylläpidoksi ja pistää omaan taskuunsa sen suuren lisäarvon (*Mehrwerth*), jonka työ meidän aikanamme on saanut.

Niinkuin on tunnettu, tahtovat meidän ajan tieteelliset sosialistit eli *kollektivistit*, niinkuin niitä on ruvettu kutsumaan, korjata tätä epäkohtaa tekemällä pääoman s. o. kaiken rikkauden, jota käytetään tuotantoon, joko valtion tai työmiesyhdistysten omaksi, jota vastoin melkein kaikki myöntävät yksityisen omistuksen, jopa perimyksenkin säilyttämisen mitä tulee siihen osaan kansallisrikkautta, jota käytetään kulutukseen.

Optimistisempien taloustieteilijäin puolelta meidän aikoina on tehty paljon työtä sosialististen hyökkäysten torjumiseksi. Hyljäten entisen taloustieteen yksimielisesti deduktivisen tutkimustavan, jota sosialistitkin yksinomaan ovat käyttäneet eli väärinkäyttäneet, ovat useimmat nykyajan taloustieteilijät koettaneet avata uusia tiedonlähteitä taloustieteelle perustumalla historiaan ja tilastotieteeseen. Tilasto itse on, tarvitsematta mitään tieteellistä selitystä, näyttänyt Malthuksen väestöteorian vääräksi. Syystä on sanottu, että jos Malthuksen laki pitäisi paikkansa, ei se olisi mikään taloudellinen laki vaan fysiologillinen, joka minkä taloudellisen järjestyksen vallitessa tahansa tekisi ihmiskunnan enemmistölle mahdottomaksi kohota vaivaloisinta toimeentuloa korkeammalle. Mutta nyt osottaa kahden korkeasti sivistyneen maan, Ranskan ja Uuden Englannin, väestötilasto että väestön luonnollinen lisääntyminen on melkein kokonaan lakannut, eikä enentyneen kuolevaisuuden kautta, jota Malthus kutsui positiviseksi esteeksi (*the positive check*), vaan vähentyneen syntyväisyyden kautta (*the negative check*). Ja samalla aikaa on kummankin maan kansallisrikkaus kasvanut nopeammin kuin koskaan ennen. Ei siis voikaan syyllä sanoa että lisääntynyt varallisuus aina käytetään väestön lisäykseen. Niin voi olla asianlaita kansan ollessa semmoisella sivistyksen kannalla kuin Irlannin kansa tämän vuosisadan alkupuolella. Mutta Ranskassa ja Uudessa Englannissa ovat uuden ajan demokraatillinen sivistys ja utilitaristinen elämänkatsantotapa tunkeutuneet kaikkiin yhteiskunnan luokkiin, ja siinä näyttää olevan syy siihen, ettei Malthuksen laki vaikuta siellä. Sveitsi ja Norja lähestyvät siinä suhteessa edellämainittuja maita. Jo ennen on ollut tilaisuus huomata, ettei rajaton lisääntyminen kuulu ihmisen luontoon. Henry George huomauttaa aivan oikein, että esim. Confuciuksen jälkeläisiä, joilta ei suinkaan koskaan ole puuttunut ruokaa lapsillensa, koska heitä pidetään Kiinassa erinomaisessa arvossa, 2,150 vuotta hänen kuolemansa jälkeen ei ollut kuin 11,000 miehenpuolta, vaikka heitä Malthuksen teorian mukaan olisi pitänyt olla 859,559,193,106,709,670,198,710,528 sielua. Ihmis-

suvun lisääntyminen on, sen historia näyttää, ilmiö, joka on omituinen ainoastaan muutamille aikakausille, ei ihmissuvulle yleensä.

Ricardon maanantiteoriaa nousi ensinnä vastustamaan Amerikkalainen Carey. Carey kielsi Ricardon *a priori* tekemän päätelmän että viljelys siirtyy paremmista maista huonompiin. Careyn mukaan otetaan viljelykseen ensinnä ne paikat, joita käy viljellä vähällä pääomalla ja huonoilla viljelystavoilla, ja viljelyksen lisääntyessä käydään käsiksi maihin, jotka ovat vaikeammat saada viljelykseen, mutta kerta muokattuina ja ojitettuina antavat parempia satoja. Tämä kehitys tekee Careyn mukaan tyhjäksi Ricardon lain. Voisi ottaa esimerkin Suomesta. Savon kivikkomäet ovat aikaisemmin olleet viljelyksen alaisina kuin Pohjanmaan hyväpohjaiset suot, mutta edelliset ovat tänäpäivänä paljoa vähempiarvoiset, ja suuri osa niitä lepää vielä käyttämättöminä, todistuksena siitä ettei niiden viljelys palkitse työtä ja kulunkia, saatikka tuota mitään antia. Hyvällä syyllä on kumminkin väitetty Careytä vastaan että semmoinen ilmiö on pikemmin esimerkki arvon eli tuottavaisuuden vaihtumisesta kuin suora todistus Ricardon lakia vastaan.

Etevin nykyisen Ranskan taloustieteilijöistä P. Leroy-Beaulieu tahtoo osottaa Ricardon lakia käytännössä mitättömäksi. Maananti on hänen mielestään tarpeeton yleiskäsite, jolla ei ole merkitystä kansallistaloudessa. Tätä väitettä hän koettaa tukea sillä että maahan, etenkin vanhoissa maissa, on käytetty niin paljon pääoman kulutuksia sen parantamiseksi että ne tekevät yhteensä moninkertaisesti maan myyntiarvon, ja sillä että niin kauvan kuin suurin osa maapalloa vielä on viljelykseen käyttämätönnä, ei voi odottaa mitään pysyväistä maan arvon kohoamista, kuten Amerikan vehnän ja lihan vaikuttama Euroopan maatavarain ja maaomaisuuden hinnanalennus selvästi näyttää. Maanarvon äkillisen ja suunnattoman kohoamisen kaupungeissa ja erityisissä liikepaikoissa selittää Leroy-Beaulieu satunnaisiksi onnen vaiheiksi, jommoiset eivät yleisessä taloudellisessa elämässä paljo merkitse.

Näitä syitä, jotka on tuotu esiin Ricardon lain kumoamiseksi, ei minun mielestäni kuitenkaan voi pitää riittävinä. Että maahan on käytetty paljon pääomaa on totta, mutta eri asia on, onko maanarvon nousu suuremmassa määrässä seurauksena noista parannuksista, vai yhteiskunnan yleisestä edistymisestä. Pääomaa on voitu käyttää tuottamattomiin parannuksiin, joista esim. vuokraajalla, jos hän ne on tehnyt, ei olisi oikeus vaa-

tia korvausta, sentähden että maanarvo samalla aikaa on noussut muista syistä ilman hänen ansiottansa. Tämän kirjoituksen alussa mainitsin tosiasioita Amerikan taloudellisesta elämästä, jotka osottavat että *the unearned increment* ja maananti eivät ole arvottomia yleiskäsitteitä, vaan ovat suurenmoisen keinottelun esineinä, joka melkoisesti vaikuttaa taloudellisten ja yhteiskunnallisten olojen muodostumiseen Amerikassa. Kulkuneuvojen parannus — rautatiet ja höyrylaivat — joka on vaikuttanut maanannin alentumisen Euroopan vanhoissa maissa — jopa meilläkin Suomessa, Venäjän vaikutuksesta — on satunnainen ilmiö, jonka kaltaista, samalla alalla, ei voine piakkoin odottaa. Vaikka siis on olemassa joukko asioita, jotka suuremmassa tai pienemmässä määrässä niin sanoakseni neutraliseeraavat Ricardon lain vaikutusta, eivät ne riitä sitä kumoamaan.

Tuuma tehdä maa valtion eli kansallisomaisuudeksi, *Land Nationalization*, yksityisen maanomistuksen synnyttämän epätasaisen rikkaudenjaon parantamiseksi ei ole uusi. Se on syntynyt Englannissa, jossa sillä, maaomaisuuden oligarkillisen järjestyksen tähden, tietysti on paras maa-ala. Arnold Toynbee ja James Mill näyttävät olleen ensimmäiset asianharrastajat siellä. Puolustajan se sai filosofi J. Stuart Millistä, joka, vaikka yleensä kuului «klassillisiin» taloustieteilijöihin, osotti paljon taipumusta sosialismiin, koska hän hyväksyen Ricardon ja Malthuksen opit, ei toivonut mitään parannusta «luonnollisesta kehityksestä», jota niinsanottu Manchester-oppisuunta piti riittävänä parantamaan kaikki yhteiskunnan vammat. V. 1870 perustettiin J. St. Millin johdolla *Land tenure reform Association*, jonka tarkoituksena, ohjelman mukaan, on: «Omistaa valtiolle, veron kautta, maan arvon vähitellen tapahtuva lisäännys, siinä määrin kuin sen voi selville saada, tai ainakin suurimman osan sitä lisäännystä, joka on väestön ja rikkauden lisäännyksen luonnollinen seuraus, ilman mitään omistajan työtä tai kulunkia; jättäen omistajille oikeus luovuttaa maansa valtiolle sen päivän markkinahinnan mukaan, jona valtio hyväksyy mainitun perusohjeen». Niinkuin näkyy, supistui tuuma paljoa ahtaammaksi. Tahdottiin tyytyä omistamaan kansakunnan hyväksi ainoastaan vastainen *unearned increment.* Niin tehtiin Millin neuvosta, joka oivalsi muiden ehdotettujen toimenpiteiden mahdottomuuden. Ostaminen valtiolle nim. olisi mahdoton, sillä valtio ei voisi, jos sen yht'aikaa täytyisi lainata kymmeniä, jopa toista sataa miljardia, saada lainaa niin alhaisella korolla kuin se, jonka maaomaisuus tuottaa ostohinnastaan — Englannissa ja Ranskassa

noin 2 $^1/_2$ % — ja maaomaisuus tietysti semmoisessa tilaisuudessa vielä tulisi omistajiensa silmissä kalliimmaksi kuin tavallista. Mitä tulee yhdistyksen ohjelmassa esitettyyn toimenpiteeseen, voi olla eri mielipiteitä sen mahdollisuudesta ja hyödystä, mutta ainakaan se ei loukkaisi kenenkään oikeutta. Luonnollinen arvonlisäys on yhteiskunnan eikä yksityisen ansio, preskriptsioni ei puolusta vastaista lisäystä, ja omistusoikeuden laajuuden määräämisen täytyy osaksi olla yhteiskunnan vallassa, sillä kuten jo Roomalaiset sanoivat, omistusoikeus on oikeus käyttää omaisuutta mielensä mukaan *quatenus juris ratio patitur. Juris ratio* — oikeuden olemassa olon järkiperustus — se on yhteiskunnan menestys; jos se vaatii omistusoikeuden laajuuden rajoitusta jossain kohdin, ei yksityisen mielivalta saa sitä estää. Tätä Millin mielipidettä kannattaa toinenkin etevä Englantilainen ajattelija, Herbert Spencer, joka *Social Statics* nimisessä kirjassaan puolustaa, teorian kannalta, maakollektivismia s. o. yhteiskunnan yhteistä omistusoikeutta maahan ja nautinto-oikeutta sen antiin.

Kysymykseen missä määrin maanomistuksen, maanannin tai ansaitsemattoman arvonlisäännyksen omistaminen kunnalle, valtiolle tai muulle kollektiviselle henkilölle on oikeutettu, mahdollinen ja hyödyllinen, palaan vielä toiste. Mainitsen tässä vaan että edellämainittu tuuma sai hyvin vähän menestystä, koska melkein samaan aikaan alkoi maan arvo alentua Englannissa. (Jatk.)

O. Hannikainen.

Nykyisestä kansanrunoudesta Itä-Suomessa.

Havaintoja runonkeruuretkiltä

Salmin kihlakunnassa ja Ilamantsissa.

(Jatko ja loppu.)

II.

Olemme kierrelleet melkein koko Salmin kihlakunnan, olemme käyneet tapaamassa enimpiä vielä eläviä runolaulajia. Kaikkia en tiedä enkä kaikkien luona ole käynyt, mutta useimmat olen kumminkin maininnut.

Lähdemme nyt *Ilamantsiin.*

Monet Salmin kihlakunnan paraimmista laulajasuvuista polveutuvat Ilamantsista, niin ovat Vornaset, Ratiset, Issakaiset, Buruskaiset sieltä peräsin. Ilamantsilaiselta mieheltä on Impilahden Hämäläinen runonsa oppinut. — Ilamantsi, sehän se liekin laulun maa, runojemme kehto. Miten olleekin, se vaan on varmaa, että siellä runolaulu, ainakin Suomen rajojen sisäpuolella, on korkeimmalle kehityskannalleen kohonnut.

Ilamantsista sai Lönnrot paljon runoja ja etenkin Ahlqvist ja Europaeus sieltä toivat erinomaisen runsaat saaliit, joita Lönnrot paljon käytti Kalevalan toista painosta toimittaissaan. «Melkoinen osa, J. Krohn sanoo, «niistä vilkkaasti kuvaavista lisäyksistä, jotka tekevät Kalevalan toisen painoksen niin paljon runollisemmaksi ensimmäistä, ovat Ilamantsista saadut.» Ilamantsin Mekrijärven kylässä eli Simana Sissonen, joka oli kaikkein taitavin kaikista tunnetuista laulajista. Hän on laulanut 80 runoa (noin 4000 säettä), hän osasi melkein kaikki loitsut, monesta useita toisintoja, ja vielä enimmät häälaulut, jotka ovat sovitetut Kalevalan toiseen painokseen. Samassa kylässä eli Simana Huohvanainen, joka osasi useimmat samat runot kun Sissonen ja vielä muutamia lisäksi.

Kun kaiken tämän tietää, niin oikeinpa hämmästyy kun näkee kuinka vähän nykyiseen aikaan Ilamantsissa runoja osataan.

Toissa talvena vietti yllämainitun Simana Sissosen pojanpoika häitä tytön kanssa, joka oli Hattupään kylästä kotosin, ja näissä häissä ei laulettu ainoatakaan runoa, ei ainoatakaan häävirttä. Ja Hattupään kylä oli kaikkien puheen mukaan aikoinaan häävirsien pesäpaikka, niinkun Mekrijärvi runolaulun.

Mekrijärvellä minä en tavannut ainoatakaan ihmistä, joka olisi osannut runoja vähäkään. Enkä Hattupäässä häävirsien osaajaa.

Syynä siihen, että runotaito näin suuresti on vähentynyt täällä, on se että Ilamantsi on ollut likemmässä yhteydessä muun Suomen kanssa kuin Salmin kihlakunta, uusi kulttuuri ja uudet pyrinnöt ovat sinne enemmän päässeet vaikuttamaan. Siellä asuu lutherilaista ja kreikanuskoista väestöä sekasin. Ilamantsilaisten kauppa kulkee länteenpäin, Ilamantsin vedet juoksevat enimmäkseen Saimaan vesistöön, tukit uitetaan vesiä myöten ja harva se niillä mailla, joka ei muutamaa kesää ole tukkipoikana palvellut. Salmin kihlakunnan kauppa kulkee osaksi Petroskoille osaksi Laatokan rantamille; vedet juoksevat Äänisjärveen ja Laatokkaan. Nämä ja monet

muut seikat ovat vaikuttaneet, että runotaito Ilamantsissa nopeammin pyrkii unohtumaan, kun Salmin kihlakunnassa.

Mutta eivät vanhat runot sentään vielä kokonaan ole Ilamantsista unohtuneet. Vielä siellä täällä on muutamia, jotka niitä jonkun verran osaavat.

Lähdemme ajelemaan Koitereen jäitä tai soutelemaan sen selkiä ja salmia, samasen Koitereen, josta Oksanen sanoo, että «jos sitä et vielä ole nähnyt, niin sinulla on vielä paljon kaunista näkemättä,» ja jossa kansan puheen mukaan on yhtä monta saarta kun kesässä yötä. — Koitereeseen pistää pitkä niemi, Liepalan niemi, niemen kärjessä on talo, ja talossa on isäntänä Juhana Puhakka.

Minä olin kuullut Puhakkaa laulajaksi kiitettävän ja kun minä tupaan tultuani aloin runoja tiedustella vastasi hän puheeseeni runon säkeillä.

Puhakka on puhelias ja hilpeä mies, hauskasti kuluu aika hänen kanssaan puhellessa. Nyt elävistä laulajista hän on taitavimpia. Hänen runonsa ovat eheitä ja täydellisiä, paraimpia ja kehittyneimpiä. Myöskin arvoituksia ja sananlaskuja osaa Puhakka tavattoman paljon.

Juhanan isä ja vanhempi veli, jotka nyt ovat kuolleet, ja Juhana itse lauloivat 40 vuotta sitten paljon Ahlqvistille. Juhana muisti prof. Ahlqvistin nimenkin, kiitteli ja ylisteli häntä, tunsi vielä hänen myöhemmät elämän vaiheensa, Puhakka näet on aina joskus sanomalehtiäkin pitänyt. Uudet kieliasetukset hän kokonaan luki Ahlqvistin ansioksi. «A. kun on herroille suomea opettanut, niin nyt osaavat suomeksikin kirjoittaa».

Niin, muuta en voi sanoa, kun että jos ken rakastaa kaunista saloluontoa, niin lähteköön Koitereelle, ja jos viimeisen kerran haluttaa kuulla vanhaa runoa, niin poiketkoon Liepalaan.

Kummallista on ettei kuuluisasta Koiterelaisesta, Matleena eli Mateli Kuivalattaresta, jolta Lönnrot ja Ahlqvist niin paljon saivat, enää ole runoperuja. Yhden ainoan loitsun vain sain. Sen tarina on vähän omituinen. Noin 50 v. sitten taittui pieneltä pojalta jalka, sitä sitomaan haettiin Matleena Kuivalatar; pannessaan sälöjä taittuneen säären ympärille, hän luki loitsua. — Nyt 50 v. sen tapauksen jälkeen minä kirjoitin sen loitsun silloiselta pojalta. Se oli hänen «päähänsä tarttunut» ja siinä pysynyt, vaikka hän ei ollut koskaan sitä pyytänyt muistella.

Sivumennen kerron pienen kohtauksen niiltä tienoin. Koitereelta etelään päin ajaessani, poikkesin hetkeksi tienviereiseen mökkiin lämmittele-

mään. Mökissä asui vanha lapseton pariskunta, kumpikin olivat jo aivan valkopäisiä, ja kumpikin näyttivät hyvin yksinkertaisilta mutta hyväntahtosilta. Tavan mukaan kysäsin minä ukolta tupaan tultuani, oliko hän kuullut mitään Väinämöisestä puhuttavan. «Kielsi vanha Väinämöinen, maantiellä huutamasta, keskiyöllä laulamasta», muuta ei mitään. Lauluja sanoi nuorena paljon laulelleensa, mutta ei sanonut muistavansa muuta kun yhden ainoan, jota oli aina koitellut mielessään säilyttää. Ja se oli: sydämmestäni rakastan sua elinaikani.

Hattupäässä kävin myös. Siellä oli ennen elänyt taitava loitsija ja metsästäjä Arhippa Buruskainen. Hän oli lapsetonna kuollut, mutta monet hänen loitsuistaan osasi Moarii, Jyrki Burukaisen leski, jonka kodissa Arhippa vanhoilla päivillään oli asunut. Arhippa oli aina sanonut: «lapset opastukaa, paremmat on pappiloi» ja Moarii oli opastunut. Hän kyllä vakuutti, ettei hän loitsuja usko, mutta loitsun luettuaan, hän kuiskasi minulle korvaan, että jos siinä ja siinä tilaisuudessa tämän luet, niin varmaan auttaa. Erästä loitsua kun ei oikein muistanut, hän sanoi: «tätä en ole viikolleen tarvinnut».

Eteläänpäin kulkiessani satuin sunnuntaina tulemaan Ilajan kylään. Niillä tienoin oli sinä talvena suuret «savotapaikat» ja kylä oli täynnä «parren» ja «malvin» vetäjiä. Tupaan tultuani kokoontui heti väkeä kaikki seinustat täyteen. Minä aukasin «virsilippaani», otin kirjoitusneuvot esille ja aloin runoja tiedustella. Aluksi pistin miehille sikarit hampaisiin ja vähän ajan perästä olikin se lattian palkki, joka kulki noin parin kyynärän päässä seinästä melkein märkä. Minä tiedustelen ja tiedustelen. Viimein sanoo muuan mies: taitaa nuorin mies ensiksi ruveta sanelemaan. Ja keskikasvuinen poika alkoi lukea: Oli ennen onni manni, onni mannista matikka j. n. e. Siitäkös nauru syntyi. Koko Karjalassa tuskin on ainoatakaan lasta, joka ei onni mannia osaisi. Satuja sitten kerrottiin, nykyaikasia lauluja saneltiin, mutta semmoisia, jotka minulle olisivat «kelvanneet», ei osattu. Sen tienoon entisen paraimman laulajan Matti Pesosen poika oli läsnä, mutta ei hänkään osannut kun muutamia loitsun katkelmia.

Liusvaaran kylä on Ilamantsin itäisimpiä kyliä. Sinne ovat nykyaikaiset vaikuttimet vähimmin ulottuneet. Siellä on vielä useita vanhanvierulaisia, starovertsia, naiset pitävät Venäjän Karjalan kansallispukua, myöskin miesten puku on venäläisempi kun muualla Ilamantsissa; kieli on puhdasta

«livvin kieltä». Oikein kummalliselta tuntui sen vuoksi, kun siellä sai kuulla laulettavan useita samoja lauluja, joita nykyiseen aikaan lauletaan yli koko Suomen. Siellä laulettiin:

Yksistään olen heitetty
Kun kukka ahon laitaan.

Muuan laulu, joka siellä laulettiin, alkaa näin:

Poik' oli pohjan Torniosta
Likk' oli oululainen.

Ilamantsin etelä- ja länsiosissa on laulun taito ennen ollut yleinen ja korkealla kehityskannalla. Nyt siellä kuitenkaan ei, minun tietääkseni ainakaan, ole ketään vakinaista laulajaa. Muistutteleimalla ja juohutteleimalla sentään vielä siellä täällä heruu joku katkelma.

Karhapään suku on niillä tienoin etevin laulajasuku ollut. Muita laulajasukuja sieltä mainittakoon vaan: Kareiset, Parppeit je Makkoset.

* * *

Moni, joka tuntee vain painetun Kalevalan, kysyy ehkä kuullessaan puhuttavan kansan runolaulusta ja runolaulajista: Mitä nämä runolaulajat laulavat? Laulavatko ne samalla tavalla kun Kalevalassa? Ja laulaako sama laulaja pitkältäkin yhtä mittaa?

Pahoin pelkään, että moni Kalevalan ihailija ensi kerran kansan runolaulua kuullessaan, tuntisi pettyvänsä. Ensiksikin mitä tulee runojen täydellisyyteen ja pituuteen, niin lauletaan nykyiseen aikaan useinkin vain katkelmia. Sillä se, mitä lauletaan on vain jätteitä, kaikuja, muistoja entisistä. Nykyiset laulajat eivät enää ole oikeita laulajia, he eivät ole erittäin koittaneet muistissaan säilyttää runotaitoaan, vaan se, minkä he osaavat, on ikäänkun satunnaisesti muistiin painunutta. Usein laulaja nähtävästi sekottaa eri aineksia toisiinsa. Mutta paraimmatkaan eivät ole pitkiä, niissä kerrotaan tavallisesti yksi ainoa tapahtuma.

Kuinka laveasti paraimmat laulajat sekä Venäjän Karjalassa että Ilamantsissa ovat laulaneet ja miten runolaulajilta kootuista aineksista Kale-

vala on syntynyt, ne kysymykset eivät tällä kertaa ole minun vastattavinani, niihin saadaan paras selitys prof. Krohn vainajan kirjoituksista.

Mitä sitten sisällykseen tulee, niin ovat aineet hyvin moninaiset. On niissä paljon Kalevalan aineisia, mutta paljon on muuta. Usein on vaikea sanoa mihin luokkaan runo on luettava, paljon on ballaadin tapasia. Joskus eepillinen runo on muodostunut loitsuksi, niinkun esim. Väinämöisen veneen veistäntö:

Veisti vuorella venettä
Kalkutteli kallivolla j. n. e.

jota luetaan veren asetussanoina. Monet tapahtumat lauletaan toisella tavalla kun Kalevalassa ja toisessa kylässä erilailla kun toisessa. Nimet eivät aina ole samat kun Kalevalassa, sanotaan: Ilmarinen ja Ilmollinen, Jogamonen ja Joukahainen, Kullervo, Killervo ja Kinnervo j. n. e.

Kaikkein tavallisin runo on luullakseni: Anni neiti Turun neiti, tuskin on ainoatakaan naista Suojärvellä, Korpiselässä ja Suistamalla, joka ei sitä osaisi. Suojärvellä useimmat naiset ja monet miehet osaavat Luojan virren tai ainakin osia siitä. Samoin on Iro neiti hyvin yleinen. Tavallisimpia ovat vielä Joukahaisen ja Väinämöisen yhteen ajanti; Väinämöisen laulu; Veljesten veneretki; Lemminkäisen monivastuksinen retki; miten Kullervolle tuodaan viestiä vanhempain kuolemasta; miten Kullervo tulee soitellen kotiin; Hiien hirven ajo.

Savu saarella palavi
Tuli niemen tutkaimessa j. n. e.

Jouten synnyin, jouten kasvoin
Jouten jogosel mänisin j. n. e.

Sisarest on sillan täysi
Veikkoja veno punanen j. n. e.

ynnä monet muut, joita tässä kävisi liian pitkäksi luetella.

Yleisimpiä ovat vielä metsämiehen virret ja luvut. Metsämiehiähän enimmät sikäläiset ovat ja huono se metsämies on joka ei mitään metsämiehen virttä osaa, edes oravan lukua:

Läksimmä miehissä metsälle
Urohissa ulkotöille
Kahen kolmen koiran kanssa
Viien kuuen villahännän
Seitsemän sepelikaglan j. n. e.

Oravainen ollervoinen
Ylendäitse oksaselle
Alendaitse lehväselle j. n. e.

Ja sitten

Passibo metsän kuningas
Metsän kuldaine kuningas
Metsän tytti metsän poigu
Metsän ehtosa emändy j. n. e.

Lukemattomat kerrat olen sitä ja sen tapasia kuullut laulettavan.

Olen jo sanonut, että vanhoja runoja pitää kuulla laulettavan, silloin vasta tenhovat. Yksinkertaset, mutta kuitenkin kauniit sävelet tuntuvat olevan niin sopusoinnussa sen luonnon kanssa, jonka keskellä ne ovat syntyneet. Runosäveliä on useita. Toinen laulaja käyttää etupäässä toista, toinen toista. On myöskin semmoisia, jotka laulavat useampia.

Omituista on, että laulettuna runo on vähän toisenlainen kun sanottuna. Laulaissa useinkin käytetään täydellisempiä, vanhempia sanamuotoja kun «sanellessa». Jos olisi esim. säe: *lähetähän laulamahan*, niin lauletaan se tämmöisenä, mutta sanellessa lausutaan: *lähetäh laulamah* j. n. e. Laulaissa sanan lopputavu usein muuttuu: lauletaan *Ilmolliinii*, *Vänämönii* j. n. e., mutta sanellaan aina *Ilmolline*, *Vänämöne*. Myös lisää laulaja ikäänkun henkeä vetäessään sanoja ja tavuita jotka eivät ajatuksellisessa suhteessa ole yhteydessä säkeen muitten sanojen kanssa, semmoisia ovat on, sano, sano on, onii, sano onii. Omituinen on tavu go, jonka etenkin Suojärven laulajat usein liittävät sanan loppuun, usein useammankin sanan loppuun samassa säkeessä, esim.

Retugo pilven reunailija
Sinigö rannan on siirtelijä.

Tuuligo peätä tudjutteloo
Virtago jalgoja vetelööpi.

Huomattava on, etteivät yllämainitut lauseet ole kysymyslauseita. Toinen samanlainen lisäke on -bo-tavu, sama kun -pa, esim.

Ottaabo nuori Jogamonii
Soitteloobo, arveloobo.

Lähtööbö paimoipoiga metsäh
Ottaabo vitsasen yksikantasen
Iskööbö mertä ristahas vitsalla.

* * *

Ylempänä olen puhunut etupäässä eepillisistä runoista ja loitsuista, ja jonkun sanasen lyyrillisistä.

Vielä on muutamia runousmuotoja, jotka tulee mainita.

Ensinnäkin häävirsistä sananen. Häävirsiä on ennen Ilamantsissa paljon osattu ja käytetty. Nytkin niitä siellä joltisesti osataan mutta ei enää käytetä. Salmin kihlakunnassa ei niitä ole ennenkään paljoa käytetty, ainakaan en minä ole niistä onnistunut mitään tietoja saamaan. Ainoa, jota jotensakin yleisesti vieläkin osataan on:

Lenti kokko koilta ilman
Havukkane halki taivon j. n. e.

Tohtori Porkka on 1883:n vuoden Valvojaan kirjoittanut Inkerin itkuvirsistä. Se mitä hän niistä sanoo, pitänee pääasiallisesti Karjalassakin paikkansa. Kieli on Karjalan itkuissa vieläkin omituisempaa. Ensi kerralla sitä tuskin ymmärtää, vaikka murteen muuten tunteekin.

Salmin kihlakunnassa ovat itkuvirret vielä täydessä arvossaan ja käytännössä. Kaikki kiittävät niitä kauniiksi ja hyviksi. Kummallista on nähdä sitä osanottoa, sitä hartautta, jolla itkua seurataan, vaikkapa vaan leikin vuoksi, näytteeksi itketään. Joskus joku naurahtaa, mutta käypi samassa totiseksi taas.

Kerron tässä eräästä tilaisuudesta jolloin kuulin itkettävän. Olin Suistaman Suuren Saran kylässä ja kirjoittelin runoja sen kylän laulajilta. Tupa oli täynnä väkeä. Silloin ehdotteli joku, että pitäisi näytteeksi myös itkeä. Sattui olemaan läsnä vanha itkettäjäakka ja tyttöin joukossa oli muuan morsian. On näet tapana, että morsian kulkee itkettäjän kanssa talosta taloon morsiusapua pyytämässä. — Akka oli heti taipuvainen. Tyttö näytti heikolta ja kalpealta ei sanonut mitään, mutta alkoi heti hiljakseen itkeä kun asiasta puhe tuli. Molemmat vetivät huivinsa alas silmille, asettuivat minun eteeni ja alkoivat kumarrella, akka piti kättään tytön pään päällä ja painoi sitä syvälle alas. Akka lauloi ja itki, tyttö itki ja nyyhki, nyyhki niin että koko ruumis tempoili, välistä hän yritti hänkin laulamaan, mutta ei saanut nyyhkytyksiltään ja itkultaan. Kun olivat herenneet, pyyhki akka kyyneleet silmistään ja oli taas ilonen ja puhelias niinkun ennenkin, mutta tyttö vetäytyi nurkkaan, kyyneleet vielä kauvan virtailivat silmistä ja tuon tuostakin nyyhkytykset vapisuttivat koko ruumista.

* * *

Vähän nykyiseenkin aikaan Karjalan saloilla muun maailman tapahtumista tiedetään, mutta «ammoisina aikoina» ei tiedetty senkään vertaa. Kun silloin ensimmäiset runonkerääjät ja luonnontutkijat alkoivat siellä samoilla, herätti se tietysti kansassa epäluuloja. Ja monta hauskaa juttua onkin säilynyt tiedemiesten seikkailuista. Mutta nykyiseen aikaan on jo totuttu kokoojiin. Ja kaikki herroille näkyykin kelpaavan. Toiset kokoovat lintuja, kaloja, «itikoita», «heiniä». Toiset vanhoja virsiä, lauluja, «saakkunoita», sananlaskuja, loitsuja, itkuja; toiset taas vanhoja «sopia», kaikenlaisia vanhoja kaluja, «pyhälän talttoja» (ukontalttoja) niin melkeinpä vaikka mitä. Mutta yksi ainoa on josta ei kukaan näy huolivan, arvelevat rajalaiset, ja se on paju, «ja hyvä se olisi meistä sekin».

Niin paju eli pajatus on yksi laulunmuoto, jota ei meidän maassa koskaan ole koottu. Laajalti Venäjän Karjalassa ja Suomen Karjalassa Salmin kihlakunnassa lauletaan venäläisiä eepillisiä runoja venäjän kielellä. Näitä kutsutaan pajuiksi ja niitten laulamista pajattamiseksi. Se on etenkin siksi omituista että laulajat eivät tuskin koskaan ymmärrä mitä laulavat. Sävel on niissä kaunis ja se ehkä viehättää niitä laulamaan. Yhden ainoan kerran, nimittäin Vegaruksessa yllämainitsemani Mashan, olen kuul-

lut laulavan suomeksi sillä sävelellä. Se oli nähtävästi aivan äsken suomennettu, venäläisiä sanoja siinä vilisi ja siinä puhuttiin Mustasta merestä, linnoista ja laivoista.

* * *

Lönnrotin muisto on kaikille suomalaisille rakas ja kansanrunouden ihailioille, jos mahdollista, kaikkein rakkain. Ehkä huvittanee sen vuoksi kuulla että kansa häntä Karjalassa vielä muutamin paikoin muistaa. Kun tulin Ilamantsin Veitsisyrjän kylään, kerrottiin minulle siellä olevan 90-vuotisen miehen Pekka Karjalaisen jonka sanottiin osaavan paljon runoja. Minä tietysti heti menin miestä tapaamaan. Hän oli sokea ja vietti enimmän aikansa uunilla, mutta hän oli vielä jotensakin hilpeä mieleltään. Kun minä tulin tupaan ja ukolle kerrottiin, että runonkerääjä, «virsiherra» oli taloon tullut, niin hän heti laskeusi uunilta alas puheilleni. Pakinan aluksi hän sanoi: «No, johan se Elias Lönnrotkin on kuollut.» — Kun Lönnrot 60 vuotta sitten Ilamantsissa kuljeksi, oli Karjalainen viisi päivää ollut hänen seurassaan. Karjalainen ei itse paljoa osannut ja minkä osasi, niin ne olivat enimmäkseen hänen omia tekemiään, mutta hän oli ollut Lönnrotilla apuna, oli tiedustellut ja hankkinut hänelle laulajia. Hän kertoi kaikenlaisia tarinoita Lönnrotista. Ilamantsin kirkolle oli L. tullut lauvantai-iltana. Hän oli mennyt tupaan ja varustautui sinne makaamaan. Tuvassa oli myöskin paljon muuta kirkkoväkeä ja niiltä L. runoja tiedusteli, muutamat osasivatkin ja niiltä hän kirjoittamaan. Pappilan palvelusväki sen huomasivat ja kertoivat rovastille, että semmoinen on vieras tuvassa, joka kirkkoväkeä laulattaa ja heidän laulujaan kirjaan panee. Rovasti lähti silloin itse tupaan vierasta katsomaan. Hän tunsi Lönnrotin, he olivat näet vanhoja tuttuja ja «kohta teurastettiin lammas pappilassa». — Sunnuntaina L. kirkomäellä tapasi hyvän laulajan. Hän hankki pullon viinaa ja lähti miehen kanssa metsään, jossa enimmän osan päivää viipyivät, mies lauloi ja L. kirjoitti, viinat joivat yhdessä. Kun Lönnrot tarjosi Karjalaiselle rahoja vaivoista, ei hän ottanut niitä vastaan, vaan käski lähettämään kirjoja. L. niitä lähettikin suuren kasan ja «niissä oli sitten laulamista pitkiksi ajoiksi.» Muitten muassa oli myös ollut Korhosen runot, ja niitä osasi Karjalainen vieläkin useita.

* * *

Mainitsin jo että Karjalainen itse runoja on tehnyt, eikä hän ole ainoa nykyinen runojen sepustaja niillä mailla. Näyttää siltä kun entinen runorakkaus alkaisi etsiä itselleen uutta sisältöä ja osaksi myös uusia muotoja. Paljon uusia runoja tapaa niillä tienoin. Suistamalla yleisesti tunnettu on:

Suistamoisten pitäjistä kuuluu ihmehiä kummii j. n. e.

joka aineeltaan on hyvinkin romantillinen, siinä näet kerrotaan miten kaksi rakastavaista, jotka eivät muuten yhteen päässeet, yksissä tuumin karkasivat vanhempainsa luota ja asettuivat johonkin Laatokan saareen. — Mutta enin nykyaikasia runoseppiä on luullakseni Ilamantsissa, ainakin minä olen tavannut siellä useita. Heidän runojensa aineet ovat nykyaikasia tapahtumia, usein hyvinkin joutavia. Kolme eri runoilijaa on runoillut merkillisistä koirista, yleensä lauletaan kaikenlaisista onnettomuuksista, muuan kuvaa kapteeni Höökin metsästysretkiä, eräs kuvaa nykyistä tapain turmelusta, kuinka kahvin juonti ja muut pahat tavat pääsevät yhä suurempaan valtaan, toinen kiittää entisiä naisia ja moittii nykyisiä, kolmas kuvaa omia elämänvaiheitaan j. n. e.

Taitavin runoseppä, jonka minä tapasin, oli Ilamantsin Viinivaarassa asuva talollinen Risto Pesonen. Hänen isänsäkin on ollut runoseppä, ja hartaasti poika muistissaan säilyttää useita isänsä runoja. Risto osaa kirjoittaa ja lukea, mutta harvat ovat ne kirjat, jotka ovat eksyneet hänen hoteisinsa, Ilamantsin takamaille. Hän tekee kävijään sen vaikutuksen, että hän toisissa oloissa olisi ehkä pitkällekin voinut edistyä. Hänellä oli isä vainajaltaan peritty kannel, ja sillä hän soitteli miellyttäviä kauneita säveliä. Muutamat niistä minusta tuntuivat hyvin omituisilta ja alkuperäisiltä, niitä hän kutsui rantapaimenen lauluiksi. — Panen tähän näytteeksi osia eräästä hänen runostaan, jossa hän kuvaa kesän tuloa.

Taaspa armas aurinkoinen
Vilun tappamat virotti,
Nosti kuollehet kulosta,
Ehti uutehen elohon,
Päästi irti iljennestä,
Lumipeitosta pelasti,
Päästi kylmän kytkyestä

Vilun vangit vallallensa,
Kaikki kylmän kahlehista.
Pois on pohjolan kuningas
Meiän maalta matkustanna.
Hält on hallitus hajonna,
Hävinnä häpiän kanssa.
Vaikka nyt vihassa vielä

Vilun puuskia puhellen
Asetat pahan ahavan,
Vihaisen vihurituulen,
Varsin varkahin varahut,
Astuksit alankomaille,
Öillä kytket kynsilläsi
Kasvut kourilla kovilla,
Päällen hallasi hajotat,
Vilusi vihasisuisen,

— — — — — — — — — —

Ompi lämpöinen lähellä,
Voittamassa voimijasi
Käypi päälle päivän tullen
Sulo auringon avulla
Joka järvet jäistä päästi
Lammit kaikki kannen alta
Joissa sorsat soutelevat
Lajinensa lainehilla
Allit lauluin aaltoloilla
Joutsenet jokivesillä.

— — — — — — — — — —

Ihanasti illoin aamuin
Kuuluu rällit rantehilta,
Joka paikasta pajatus.
Taas on Suomemme sulosin,
Metsät kiitos-kirkkoloina,
Salot riemujen salina

— — — — — — — — — —

Liekö vanha Väinämöinen
Voinna kaikki kanteleella
Soitella somimmat virret
Laulut sievimmät latova?

— — — — — — — — — —

Ihmettelen itsekseni
Luojan töitä luonnolleni
Joka laati lasten laavun,
Mielen pienoisten minulle
Tapoihinsa taipumahan.
Asu lintunen likellä,
Pienoinen liki pihani,
Laita pehkohon pesäsi,
Aseta asuinsijasi,
Rantehilleni rakenna
Jossa laula lapsinesi
Kiitosvirtesi viserrä
Luojan suuren suosijoksi!
Sie et sure suuruksesta
Huomenmurkinamurusta,
Olet öisin oksasella
Ylähällä yösijoilla
Ja heti herättyäsi
Kiitos-salmisi sanelet,
Virtesi visertämällä

— — — — — — — — — —

Ilamantsissa runolaulu korkeimmalle kannalleen kohosi, ja nyt, kun se alkaa kadota, jo heti ilmestyy uusia runoniekkoja, jotka uusia aineita laulavat. Ehkä joskus vielä, kun monipuolisempi, täydellisempi sivistys syvemmälle tunkee Karjalan kansaan, taas synnyttäen sopusointua eri hengen ominaisuuksien välillä, niin ehkä siellä silloin laulu taas on kohoava korkealle, ja vielä kerran lumoava koko Suomen kansan.

O. Relander.

Kirjailijain muotokuvia.

XX.

Karl A. Tavaststjerna.

3.

Siirtyminen lyyrilliseltä alalta eepilliselle on monelle runoilijalle ollut vaikea, mutta Tavaststjernalle se näyttää tapahtuneen hyvin luonnollisella tavalla. *Nya vers* kokoelmassa jo yksityiskuvia yhdistettiin sarjoiksi, ja milt'ei samanlainen on kokoonpano tekijän ensimmäisessä romaanissa. Usein kertomuksen eri osat, ainakin ensi katsannolta, näyttävät kokonaan irtonaisilta toisistaan, kuvaelevat kukin eri tapausta; ja näitten yksityiskuvien yhdistäminen jää siis lukijan mielikuvituksen asiaksi. Toiselta puolen romaanissa vielä ilmestyy koko joukko lyyrillisyyttä: nuo pikkukuvaelmat esitetään välistä hyvin seikkaperäisesti, nähtävästi siinä tarkoituksessa, että lukijaa saatettaisiin johonkin erityiseen mielenalaan, juuri niinkuin runoelmaa lukiessa tapahtuu. Sen tähden luonnon ilmiöt, ilma, lintujen elämä j. m. s., saavat paljon sijaa kertomuksessa. Kerran esim. kerrotaan laveasti miten sorsamamma varoittaa lapsiansa metsästäjästä. Tätä paikkaa on muistaakseni eräs tekijän-ikäinen arvostelija ankarasti moittinut. Onhan se Andersenin tapaista, siis niin vanhentunutta, että sen käyttämistä pitäisi sakon uhalla kieltää. Minä puolestani en tahdo yhtyä tähän moitteeseen. Jos lukijan mielikuvitus on toiminut samalla tapaa kuin Andersenin, niin mitä siihen voi? Taiteen maailmassa vallitkoon vapaus, eikä pakko ja sakko.

Ylipäänsä lukija antakoon anteeksi etten minä paljoa koske stiili-kysymyksiin. Kun kuulen jonkun lausuvan: «mikä loistava stiili tuossa kirjassa!» niin on ikäänkuin miehestä sanottaisiin: «missä kauneissa vaatteissa hän käy!» Mutta minun mielestäni arvostelijalla on parempaa tekemistä, kuin kirjallisten muotisanomien toimittaminen. Olkoon vaatetus kuinka vanhanaikuinen hyvänsä, vieläpä puutteellinen -- kyllä mies sentään voi olla kunnon mies. — Mitä Tavaststjernaan tulee olisi helppo antaa esimerkkejä kankeasta lauserakennuksesta y. m., mutta en niillä tahdo vaivata lukijaa, enkä itseänikään, varsinkin nyt kun edistys on huomattava tekijän myöhemmissä kirjoissa.

Tärkeämpi on kysymys: miten on tekijän onnistunut kuvaella henkilöitä ja kohtauksia?

Minusta ylipäätään kuvaus on selvä ja johdonmukainen: lukija on taipuvainen uskomaan, että semmoisia henkilöitä ja kohtauksia on olemassa.

Mutta kaikista tärkeimmät ovat kysymykset: miten on se yhteiskunta kuvailtu, jossa nuo henkilöt elävät; ja edustavatko kirjan henkilöt nykyajan elämää niin että nimitys: *Barndomsvänner*, *ett nutidsöde* on oikeutettu?

Ensimmäiseen kysymykseen on vaikea saada suoranainen vastaus, sillä samaten kuin runoelmissa tekijä täällä tuskin ensinkään koskee valtiollisia ja yhteiskunnallisia seikkoja. Kielikiista mainitaan vaan sivumennen ja sankarin ylenkatseen esineenä. Virasto-koneistoomme sankari vaan vähäsen tutustuu ja federatsionin vaikutukseen samaten; mutta siinä kaikki.

Tekijä on kai tässä kohden seurannut luonnettansa, mutta ehkä hän on menetellyt viisaastikin. Sillä olot ovat meidän maassamme niin ahtaat, että jos aineita otettaisiin yhteiskunnallisesta elämästä, niin moni lukija kohta tahtoisi urkkia, mitä henkilöitä tekijä tarkoittanee, ja siten kirjaa luettaisiin ja arvosteltaisiin vaan tästä enemmän tahi vähemmän skandaaliin kallistuvasta näkökohdasta. Varsinkin realistiselle kirjoittajalle on tämä vaara läheinen. Hän esim. kertoo, kuinka romaanin sankari tulee virkamieheksi. Täytyy sanoa missä virastossa. Tuo sankari käyttää itseään jollakin tapaa päällikköä vastaan. Päällikönkin täytyy siis esiintyä kirjassa. Mutta mainitun viraston todellinen päällikkö on tuttu monelle lukijalle; eivätkö nuo tarkoin katso, onko hän kirjassa todenmukaisesti kuvaeltu, huolimatta siitä, että tekijä puolestansa ehkä ei ensinkään ole siinä kohden tahtonut tehdä valokuvaa henkilöstä, jota hän ehkä ei ensinkään tunne.

Näyttää siltä kuin Tavaststjerna itse olisi tuntenut tämän vaikeuden, koska hän välisti tahtoo — epäiltävällä menestyksellä — maskeerata oloja ja henkilöitä. Hän puhuu laulajaseurasta, jonka nimitys olisi B. B. (bullrande basar); mutta lukeehan jokainen sen sijaan M. M., varsinkin kun sittemmin kerrotaan seuran Moskovan-matkasta. Samaten lukijaa kummastuttanee, että tekijä antaa sankarillensa asemapäällikön viran Savon radalla — muutamia vuosia ennenkuin tuo rata oli valmis.

Muissakin kohdin tekijä joutuu ristiriitaisuuteen todellisuuden kanssa. Vapunpäivänä eräs ylioppilas sanoo iloitsevansa siitä että hänen *pro-gradu* kirjoituksensa on äsken hyväksytty. Kun nyt sadottain ylioppilaita, ja nii-

den äitiä ja sisariakin, omasta tuskallisesta kokemuksesta tietävät, että nuo kirjoitukset aina suoritetaan Vapunpäivän jälkeen, niin kaikki semmoiset lukijat tässä kohden tietävät enemmän kuin tekijä Mutta tämä ei ole hyödyllinen tekijälle, joka pyrkii selittämään koko nykyajan luonteen ja maailmankatsomuksenkin.

Sillä sitä Tavaststjerna todellakin tahtoo tehdä. Vaikkapa yhteiskuntaelämä jää milt'ei kokonaan syrjälle, niin hän kuitenkin esittelee sankarinsa nykyisen nuorison edustajana, ja siten hän ainakin välillisesti pyrkii kuvaelemaan niitä yhteiskunnallisia oloja, joiden tulos semmoinen ihminen on. Katsokaamme miten hän siinä onnistuu.

Ben Thomén on virkamiehen poika. Muutamat kohtaukset hänen lapsuudestaan osottavat, ettei hän hyvin kodissansa viihdy: vanhemmat ja sisar eivät häntä ymmärrä, isä etenkin tukehuttaa jäykästi hänen itsenäisyydenhalunsa. Palvelusväen parissa tahi luonnossa pojan sitä vastoin on hyvä olla. Jo koulupoikana hän rakastuu Sigrid Valborgiin, johon muun muassa hänen kaunis tenoori-äänensä tekee syvän vaikutuksen. Ylioppilaana Ben sitten joutuu niin paljo seura- ja toverielämään, että opinnot jäävät sikseen. Hän kosii Sigridiä, joka antaa myöntävän vastauksen, mutta kun «elämänhalu» vie Benin harhateille, niin vanhemmat purkavat kihlauksen. Sigrid suostuu siihen, luullen siten hyödyttävänsä Beniä, joka aikoo opera-laulajaksi. Ben lähtee Pariisiin, mutta kadottaa äänensä ja palajaa isänsä kuoltua velkaantuneena kotimaalle. Sigrid on sillä välin oppinut kirjanpitoa y. m. ja hankkii itse elatustansa. Ben samaten saa pienen viran rautatien palveluksessa; mutta seuraukset hänen entisestä elämästään ynnä erään «nuorisonystävän» vehkeilemiset vaikuttavat, että hän ja Sigrid yhä pysyvät erillään toisistansa, kunnes Sigrid kuolee rintatautiin.

Siis kertomus kahdesta hukkaan menneestä ihmislapsesta. Mutta minkä tähden ne menevät hukkaan? Voisi sanoa koko kirjan olevan suuri surullinen kysymysmerkki, lausuttu meidän aikamme nuorison puolesta: miksi, miksi emme saa, emme voi olla iloisia?

Niinkuin muistamme kohtasi meitä sama kysymys jo tekijän runoelmissa. Ja siihen vastattiin viittaamalla liialliseen ulkonaiseen sivistykseen ja liialliseen refleksiooniin. Ne ne estävät ihmiset seuraamasta luonnon viittauksia, saavuttamasta sitä elämäniloa jota kaipaavat. Melkein sama vastaus annetaan romaanissa. Ben oli kodissaan tullut liian paljon kasvatetuksi, kukistetuksi; ilman tarpeellista itsenäisyyttä hän helposti taipuu to-

verien kevytmieliseen elämään ja heidän ivalliseen katsantotapaan. Hän vähitellen oppii olemaan olevinansa elämänviisas ja satiirinen, ja nuorena ylioppilaana hän «luuli perinpohjin ymmärtävänsä kaiken mitättömyyttä» — aivan niinkuin jo ennen kuvattiin runoelmassa *Ungdomsvishet.* «Mutta tämän ironiian takana väijyi kuohuva elämänhalu». Ja kun ei saa Afroditea palvella, niin palvellaan Astartea . . .

Mutta mistä tuo ironiia, tuo epäilys tulee? Tämä on kysymyksen ydinkohta.

Antakaamme ensin tekijän itse vastata.

4.

Innostuksen aaltoa vuodelta 1840, jonka harja kohoili taivaille, kaikkien Suomen suurten miesten täysissä voimissaan vaikuttaessa, on seurannut hajoittavan skeptisismin syvänne.

Se syvänne nielee satoja nuoria, lämpimiä sydämiä, joilla on vanhankansan kodeista vanhankansan usko, ja heillä on kova taistelu kestettävänä vastakkain syöksyvien katsantotapojen kuohun keskellä.

Tuota vanhaa suurta ja ihanteellista suuntaa, joka auttoi Paavo talonpoikaa katovuodesta katovuoteen, kohtaa toinen, joka ei tahdo tietää mistään katovuosista ensinkään. Se on syntynyt tuolla sivistysmaiden maissi- ja vehnävainioilla, tulee kivihiilisavun tuoksun mukana tuhansista ja yhä tuhansista taukoamatta työskentelevistä tehtaista, joissa raataa miljoonittain laihoja nokisia miehiä ja naisia. Se vaatii valoa ja lämpöä ja elämäniloa kaikille. Ja se uskoo luontoon, tuohon suureen, tyhjentymättömän rikkaaseen luontoon, joka ravitsee linnut taivaan alla ja vaatettaa liljat kedolla, vaan se ei tahdo niiden vegeteeraavaa elämää, — se tahtoo työtä, rauhallista ja terveellistä ja tuottavaa työtä, työtä, jonka mahdolliseksi tekee kaikki uuden, valtavan kulttuurin edistys.

Mutta kun se lähestyy pohjolaa ja sen synkkää taivasta ja laihaa maata, sen kylmyyttä ja pitkällistä talvipimeyttä, pysähtyy se epäilevänä ylivallan eteen, millä kova luonto vastustaa kulttuuria.

Voinko mitään toimittaa täällä? — Kyllä, minun tulee, minä tahdon ja minä voin vaikuttaa kaikkialla, missä ihmisrinta sykkii ikävöiden raitista ja tervettä elämäniloa!

Ja tuo suuri aate tulee yli Itämeren, hiipii ajatteleviin, viisaihin päihin ja avoimiin, innostuviin sydämiin ja silloin syntyy rantamailla taistelu vanhan ja uuden välillä. Yhä raittiita ja houkuttelevia virtauksia käy etelästä päivänloistoisasta Euroopasta lupaillen, että elämä on ihanaa, hyvää

ja itsessään elämistä ansaitsevaa, mutta täällä rannikolla tapaavat ne toisen, ankaran, synkän ja raskasmielisen, jonka on kasvattanut vuosisatojen puute ja kova taistelu kotona köyhässä Suomessa.

Silloin syntyy siinä pyörre, joka kiehuvaan kuiluunsa vetää kaikki, jotka virta kerran on temmannut mukaansa. Ei auta ummistaa silmiään, vedetään ja kiskotaan, heitellään ja paiskotaan, kunnes vakaumus antaa tukevan pohjan jalkain alle. Vaan nuorisosta moni vedetään alas syvyyteen eli palaa pyörteestä henkisesti rampana ja tahdottomana, ilman uskomisen kykyä ja ilman jalompaa toimintavoimaa. Ennenkuin on vakaumus saavutettu on kestettävä raskas elämä, nuoruuden iloisimpina, toivorikkaimpina päivinä, raskas ja vaaroja täysi. Sillä kaikkien, joilla on syvempi sielunelämä viljeltävänä, täytyy itsensä ajatella, itsensä valita toinen tai toinen, sittekun kerran epäilys on syössyt valmiin ja traditsionaalisen siltä kantakiveltä, jolle kodin ja koulun kasvatus sen on asettanut.

Juuri tänä aikana moni jalo ja lämminsydäminen nuori mies tai nainen käy raskasmielisenä ja itseensä sulkeuneena, ijäkkäämpien alituisten nuhteitten alaisena ja tällöin aina ystävälliset tädit ja hyvänsuovat sedät muistuttavat siitä, kuinka iloisia he olivat nuoruudessaan ja kuinka he taisivat ilon tavoittaa; — ikäänkuin ei nuorella sukupolvella olisi sama kuohuva elämänuskallus ja polttava kaipuu nytkin, vaikka sitä rasittava henkinen paino on suurempi ja totuuden pyrintö syvempi kuin koskaan.

Onko nyt tuo vastaus oikea, ja onko se tyydyttävä?

Se on oikea siinä kohden että todellakin puoli vuosisataa sitten oli innostuksen aika, samaten kuin nyt on epäilyksen. Mutta niiden vastakohtien välillä löytyy monta astetta, joilla innostus ja epäilys ovat olleet vaihtelevissa määrissä toisiinsa sekoitetut.

Ylipäänsä innostus harvoin löytyy ilman epäilystä. Runeberg epäili Ruotsin kirjallisuuden kelvollisuutta, Stenbäck suomalaisen papiston, Snellman ruotsalaisen sivistyksen. Helpommin löytynee epäilys ilman innostusta. Sitä vanhemmat innostelijat silloin mielellään selittävät sydämen pahuudeksi vaan; mutta voi tapahtua, että ajan henki siinä kohden on lapsilleen jaellut innostuksen lahjan samaten kuin Sven Dufvan isä älynsä:

mut vanhemmille varmaankin lie liiaks antanut,
kun nuorimmille muuta ei kuin hiukka ripponut.

Hra Tavaststjerna on kääntänyt huomionsa ainoastaan yhteen vastakohtaan: vanhaan askeetiseen katsantotapaan, jonka esikuva Paavo oli, ja nuoreen elonhaluun. Mutta hän myöntää samalla että vanhempien suku-

polvien nuorisossa myös oli elonhalua. Ja eikö todellakin usein silloin «elettiin» tavalla, josta meidän ajan nuorison on vaikea saada käsitystäkään? Taikka toisin sanoen: eikö meidän ajan nuoriso *ylipäätään* paljoa vähemmin vaadi sitä elämäniloa, jota vanhemman sukupolven nuorukaiset usein hartaasti etsivät?

Ei vastakohta siis ole ainoastaan siinä, täytyy ottaa huomioon muitakin puolia.

Tuon innostuksen aallon, puoli vuosisataa sitten, kohotti *kansallinen* tuuli. Lönnrot, Runeberg, Stenbäck, Snellman, Cygnæus kaikki he kukin puolestansa harrastivat Suomen henkistä itsenäisyyttä. Sen tähden heille Suomen kansa oli ideaalina, joka heitä innostutti, ei ainoastaan Paavon, mutta myös esim. Sven Dufvan muodossa. Ei voi kieltää ett'ei innostus muutamissa kohden perustunut riittämättömiin tietoihin tästä kansasta, sen tarpeista ja luonteesta, mutta kun innostus ennen kaikkia vaati *työtä* kansan edestä, niin sillä kuitenkin oli vakava pohja: työ piti innostuksen vireillä ja puhtaana ja yhdisti työntekijät niin, että niistä sopi sanoa:

> Poiss' on pelko, epäilyskin, taistella nyt mielitään,
> toinen luottaa toisehensa . . .

Tuli sitten toinen sukupolvi, jonka tehtävä oli jatkaa tätä työtä. Yhä ankarampana esiintyi vaatimus, että se, joka palvelisi tätä kansaa, myös osaisi sen kieltä. Niissä, jotka täyttivät tuon vaatimuksen, säilyi innostuskin. Mutta monelle vaatimus oli raskas täyttää. Olihan niin paljo muuta oppimista, voisihan isänmaan eduksi toimia niin paljon ruotsinkielelläkin, minkätähden siis tarvitsisi oppia toista äidinkieltä? Tosin teoriia oli vaatinut: «yksi kieli, yksi mieli». Mutta oliko tuo teoriia oikea? Eikö se ollut tuommoista Hegelilaisuutta, mikä ei enää täyttänyt ajan vaatimuksia?

Siten epäilys syntyi, ja epäilys oli hyödyllinen, sitä ei voi kieltää. Se on yhä enemmän puhdistanut suomalaisuuden asiaa ontuvista teoriioista, vienyt sen yhä käytöllisemmille aloille. Paha vaan, että teoriioja vastaan pantiin toisia yhtä ontuvia teoriioja: apostasiasta, kulttuurin taantumisesta j. m. s.

Mutta niissäkin, jotka niin epäilivät, asui innostusta, vaikka se kääntyi toisaalle. Varsinkin 1863 jälkeen on Suomessa ollut niin paljon tekemistä, että sille, joka vaan on tahtonut työtä tehdä, kyllä on ollut siihen

alaa ja tilaisuutta. Puolueriidoista huolimatta Suomi on mainitun vuoden jälkeen edistynyt niin, että harva kansa voinee sen vertaista osottaa. Turha on kiistellä siitä kelle puolelle pääansio siitä tulee ja millä alalla tärkein edistys on tapahtunut; iloitkaamme sen sijaan siitä, että on niin paljo tehty ja että on ollut niin monta työntekijää.

Mutta samassa kuin tämä monipuolinen edistystyö kesti, kasvoi yhä kritiikin ja epäilyksen henki. Ensiksi siitä syystä, että vastakkaiset puolueet koettivat mitä selvimmin osottaa vastustajain heikkoja puolia. Ja toiseksi siitä, että samaan aikaan tieteissä, etenkin luonnontieteissä, uudet metoodit ovat tulleet meilläkin käytetyiksi, jotka vaativat tarkkaa tutkimusta ja kritiikkiä. Ja tieteistä tämä katsantotapa on tuhansien kanavain kautta tunkeutunut »yleiseen mielipiteeseenkin».

Ensinmainittu seikka ei niin paljon vaikuttanut siihen aikaan kun puoluekiista riehui raivoisasti. Sillä mitä enemmän toisen puolen miehet vastustajiansa kritiseerasivat, sitä enemmän he innostuivat oman puolueen avuihin. Ja mitä tulee n. s. apostaatteihin, niin he kyllä, tultuansa toisesta leiristä toiseen, paremmin havaitsivat molemman puolen heikkoja puolia, mutta heidän uusi asemansa oli niin kalliisti ostettu, oli vaatinut niin paljon työtä, niin monen hellän siteen katkaisemista, että he tosiaan olivat oppineet, kuinka kallisarvoinen se asia on, jonka palvelukseen he ovat astuneet, he siis uskovat siihen, epäilys on heissä voitettu.

Sama on niiden laita, jotka ensimmäisinä ottivat vastaan tuon uuden maailmankatsomuksen, jota edustaa etupäässä »kehkeytymis-oppi» luonnonsekä sielutieteessä. Siihen aikaan uskominen Darwiniin tahi Spenceriin oli jotakin: tullaksensa siihen täytyi kärsiä apostaatin kiirastulta sekä omassa povessaan että suhteessaan lähimmäisiinsä. Ja se joka tuon kiirastulen on läpikäynyt, se tietää mitä hän on voittanut ja käy iloisella mielellä työhön.

Mutta toinen on nykyisen nuorison laita. Se on suureksi osaksi saanut valmiina mitä me koetimme valloittaa. Kieliasia on ratkaistu, ainakin niissä kohden, joissa julkinen vääryys oli omiansa innostuttamaan edellisen sukupolven nuorisoa, esim. kouluasiassa. Puoluekuri ei ole ensinkään niin ankara kuin ennen, ei ainakaan suomalaisella puolella. Ennen moni suomimielinen piti kuoleman syntinä edes katsahtaa Dagbladiin — nyt saattaa nähdä Nya Pressenin nuorten suomimielisten seinissä. Toiselta puolen vielä äsken sanottiin suomalaisille: teillä on liian paljon moukkamaisuutta, liian vähän kulttuuria. Nyt sitä vastoin uusmaalaisten kuraattori uskaltaa

sanoa toverillensa: meillä on liian paljon kulttuuria, liian vähän moukkamaisuutta.

Samaten nuori sukupolvi on saanut tuon uuden maailmankatsomuksen valmiina, ei ole tarvittu taistella sen edestä niinkuin edelläkävijät, se on rauhallisemmin astunut noitten uusien aatteiden palvelukseen. Ja kaikesta tästä on seuraus ollut se, että innostuksen summa on vähennyt, epäilyksen enennyt. Ja siinä ei itsessään ole mitään pahaa.

Sillä jos kohta meidän on syytä iloita siitä edistyksestä, joka on tapahtunut meillä viime vuosikymmenillä, niin älkäämme unhottako, että paljon vielä on tekemättä. Ja ennen kaikkea täytyy myöntää, että me monessa kohden vielä olemme «kansa, joka uskoo, mitä koko kansa valehtelee». Jo niissä uusissa yhteiskunnallisissa laitoksissa ja toiminnan lajeissa, jotka uusin aikakausi on tuonut meille, on paljon, joka hyvin puuttuvaisesti vastaa tarkoitustaan. Kunnallishallinto esim. on kai oleva itsehallinto — ja usein se on pelkkää tyranniutta vaan. Sanomalehdet sanovat olevansa «yleisen mielipiteen äänenkannattajia» — ja usein ne ovat mitä kurjimman yksityisen vihan välikappaleita; j. n. e. Onko kumma jos nuori sukupolvi, mikäli puoluevimma haihtuu ja kritiikki edistyy, oppii ymmärtämään humbugin? Onko kumma jos se, kun toisen puolueen sanomalehdet sanovat toisen äänenkannattajia kurjan kurjiksi ja päin vastoin, tekee sen johtopäätöksen, että A+B ei ole muuta kuin A+B, ja että siis koko sanomalehdistöllä ei ole paljon arvoa?

Sanalla sanoen: tuo nuori sukupolvi on oppinut epäilemään teoriioja ja yleisiä käsitteitä ylipäätään, mikäli niitä ei voi riittävillä havainnoilla tukea. Ja tästä seuraa luonnollisesti realismi.

Tutkikaamme tosioloja, sanotaan, kokoelkaamme havaintoja, joiden nojalle sitten vastaisuudessa uusia teoriioja, uusia käsitteitä voi rakentaa. Tukeeko tutkimuksemme tulos vai kumoaako se nyt käypiä teoriioja, sitä emme ennakolta tiedä; mutta totuus ennen kaikkea! Tosin realisti tietää ettei hän voi tutkia muuta kuin osaa todellisuudesta, mutta sitä hän koettaa tuntea niin hyvin kuin mahdollista sekä rehellisesti esittää mitä hän on nähnyt.

Koska minä tässä kohden olen kokonaan nuorten puolella, niin lisään, että tämä luonnos vanhoista ja nuorista sekin varmaan edustaa vaan osaa todellisuudesta. Että se perustuu useihin havaintoihin, sitä voin taata; mutta sillä en tahdo kieltää että muitakin ajanvirtauksia voi löytyä, jotka

eivät ole tähän kuvaukseen mahtuneet: pelkään jo nytkin, että lukija on siihen kyllästynyt. Palatkaamme nyt aineeseemme.

5.

Niinkun olen koettanut osottaa niin Tavaststjernan kuvauksessa esiintyy vaan yksi kohta ajan luonteesta. Mutta tämä yksipuolisuus on hyvin valaiseva. Ensiksi se näyttää, mitä muutenkin helposti voi havaita, kuinka heikko henkinen traditsiooni meidän maassamme on: joka uusi sukupolvi tietää hyvin vähän edelläkävijöistään. Ja mitä Tavaststjernaan tulee on hän nähtävästi kehittynyt niitten piirien ulkopuolella, joissa henkiset traditsioonit kuitenkin ovat vahvimmat: tarkoitan yliopistollisia piirejä.

Mutta oikea on hänen kuvauksensa siinä että aikamme on epäilyksen aika, ja että tuossa epäilyksessä kuitenkin löytyy harrasta totuuden etsimistäkin. Vaan eikö totuuden etsiminen synnytä iloa? Mistä siis tuo nuorison surullisuus tulee?

Tähän voi vastata ensiksi, että iloa (tarkoitan ideaalista iloa) kyllä meidän nuorisossakin löytyy. Sitä synnyttää työ isänmaallisten tahi tieteellisten harrastuksien palveluksessa. Mutta tämä työ on nyt rauhallista laatua, eikä niinkuin usein ennen jännittävä. Ja nuoriso etsii jännitystä. Sen tähden moni nuorukainen halveksii semmoista työtä, ei tahdo siihen ryhtyä. Silloin epäilys jää ilman vastapainoa, ja silloin epäilys synnyttää surua. Taikka he, kun halveksivat kotimaisia rientoja, jotka heistä ovat vanhentuneita ja ikäviä, katsovat ulommaksi Suomea ja alkavat harrastaa noita liikkeitä, joista hra Tavaststjerna puhuu. Ja tuo harrastus siis hyvin luonnollisesti heille esiintyy elämänilo-kysymyksen muodossa.

Latteammanluontoiset taas, ne eivät kaipaa tuota ideaalista iloa, ja sen tähden epäilys heissä riehuu raa'immassa muodossaan, käsi kädessä Astarten palveluksen kanssa, joka antaa heille semmoista iloa, kuin he haluavat. Ja tuolle elämälle sitten laulu voi lainata ideaalisen verhon, joka on yhtä soliidinen kuin — laulajain vekselit.

Olemme siis tulleet juuri semmoiseen asianlaitaan kuin se josta Tavaststjerna puhuu. Ja että hän kirjassansa on elävissä piirteissä sitä kuvaillut, siitä täytyy olla hänelle kiitollinen.

Tiedän kyllä että moni on valmis sanomaan: mitä hyötyä on siitä että kerrotaan nuorison epäilyksestä, sen irstaisesta elämästä ja niitten seu-

rauksista? Tietäähän jokainen että synti on synti ja että synti ansaitsee rangaistusta. Eihän syntisellä ole oikeutta lykätä syyn vaan ajan hengelle.

Olkoon. Mutta tässä kertomuksessa on jotain muutakin. Siinä näytetään kuinka nuorukainen menee hukkaan ainakin suureksi osaksi siitä syystä että hänen kasvatuksensa on mennyt väärään suuntaan. Ja kuinka moni isä löytyy, joka noudattaa samaa tapaa kuin laamanni Thomén. Poika pistetään kouluun, siinä hän lukee läksyjänsä kahdeksan kuukautta, ja neljä kuukautta hänen siis kai täytyy juosta kokonaan joutilaana; mutta kaikessa tapauksessa isä on vapaa kaikesta huolesta, paitsi jos poika on uppiniskainen, sillä silloin . . . !

Poika tulee yliopistoon, rasitettuna liiallisesta kouluviisaudestaan, mutta ilman itsenäisyyttä, ilman todellista työnhalua ja työkykyä. Ja jos silloin muut samallaiset nuorukaiset helposti viettelevät häntä — niin se on kai »ajan henki» joka on häntä vietellyt.

Ei, hyvät herrat, sanoittehan äsken itse, ett'ei ajan henkeä saa syyttää. Ja se onkin kyllä itsessään hyvä tuo henki; jos vaan ihmiset sitä oikein ymmärtäisivät, niin ei tarvittaisi mitään professorin-virkaa apologetiikassa.

Että ajan henki vaatii totuutta, sen olemme jo nähneet. Mutta se vaatii jotain muutakin: yksilön vapautta.

On ollut aika jolloin sanottiin: isänmaa ennen kaikkea, vähät yksilöstä, kurja ken väistyy! Se oli oikein. Mutta sitten tuli aika, jolloin sanottiin: puolue ennen kaikkea, vähät yksilöstä, kurja ken poistuu. Ja se on väärin.

Ja mitä puoluekuri on valtiollisessa elämässä, samaa ovat symbooliset kirjat uskonnollisessa, ja ylipäätään kaikki nuo puustavit, jotka kuolettavat, jotka estävät yksilöä etsimästä sitä ikuisen totuuden sädettä, mikä sopii juuri hänen silmillensä, ja jotka tekevät, että käsite *ihminen* monen tietoisuudesta haihtuu pois, ja ainoastaan joukko, seurakunta, jää, että opettaja näkee vaan luokan, eikä oppilaita, j. m. s. Ja kuinka semmoinen mies, joka katsoo vaan joukkoihin, edes viitsiskään oppia tuntemaan lapsiansa, seurata niiden kehitystä yksityiskohdissa, vähitellen heihin juurruttaa jaloja aatteita, työnhalua ja työkykyä, ja saada ne kasvamaan niin että lapsesta tulee vapaa ja itsenäinen työntekijä.

Tämän kysymyksen viimeksi mainittu puoli esiintyy muuallakin Tavaststjernan novelleissa. Enemmän tarkoitusperäisesti kertomuksessa *Foster-*

mor och fosterson, jossa kuvaillaan, kuinka järjetön hyväntekeväisyys on vähällä tehdä pojasta täydellisen nahjuksen. Mitään tarkoitusperää taas ei havaita runosarjassa *Från pojkåren*, sekä kuvaelmissa *I slyngelåldern*. Mutta molemmat voisivat olla kasvattajille varsin hyödyllisiä lukea; etenkin jälkimäiset. Mainiosti niissä kuvaellaan miten pojan mielikuvitus talviloma-ajalla, vanhemmille tuntemattomia teitä myöten, vie hänet hyvin viattomasta alusta — varkauteen. — Myös pieni hupainen luonnos *Pompe skulle bli gårdvar* koskee tavallansa kasvatuskysymystä.

Muissakin muodoissa kysymys yksilöstä kohtaa meitä jo «Nuorisonystävissä». Federatsioonia tekijän iva koskee syystä että se sekoittuu muiden ihmisten asioihin ja siten helposti tekee haittaa hyödyn asemesta. Päälliköllensä Ben kaikessa kurjuudessaan tiuskaisee kun tämä koskettelee hänen yksityis elämäänsä.

Ennen kaikkea kuitenkin tuo kysymys elonilosta osottaa millä puolella tekijä on. Tuo onni kaikelle, jota tekijä uneksii, se koskee yksilöitä, ja aate on kosmopoliitinen, siis se ei ole sidottu kotimaisiin puolueprogrammiin.

Mutta tässä on tuon ideaalin heikoin kohta, sen tekijä itse näyttää ymmärtävän. Kansa on yksilö muiden kansojen rinnalla, siis sen ei käy elää niinkuin kaikki muut kansat, sen täytyy soveltaa mitä se muilta kansoilta saa omaan luonteeseensa ja omiin oloihinsa. Mutta jos kaikki kotimaalliset pyrinnöt halveksitaan, miten voi syntyä se harrastus, joka saisi tuon soveltamisen toimeen? Luonnollista on siis, ett'ei ideaalia saavutetakaan, että elämänilo yhä jää kaukaisuudessa haamoittamaan.

Yhtä luonnollista on, ett'ei tekijä tyydy tähän loppuun. Sen tähden hän novellissa *En inföding* ottaa uudestaan käsitelläksensä kysymyksen muukalaisesta ja kotimaisesta katsantotavasta. Mutta tässä vastakohta taas on yhtä yksipuolisesti esitelty kuin äsken.

Kotimaisuutta edustaa sanomalehdentoimittaja Vahlin, juroluontoinen, mutta rehellinen mies, jota vastoin hänen ystävänsä, nimituomari Hård, etevä seurustelija, edustaa eurooppalaisuutta. Suuresti kuitenkin erehtyisi, jos luulisi Vahlinin kotimaisuuden harrastuksen ulottuvan yhteiskunnan alalle: päin vastoin, jo omasta toimestansa hän lausuu halveksivia sanoja, hän sanoo epäilevänsä sanomalehdistön tulevaisuutta, ei ainoastaan Suomessa, mutta kaikkialla, sillä sanomalehdet edustavat kai vaan yksityisiä, itsekkäitä pyrintöjä. Hårdin eurooppalainen harrastus taas on niin pintapuolinen, että

hän sillä ymmärtää «kaikki, mikä on järjellistä»; ja järjellistä taas on hänen mielestä kaikki mikä sallii ihmisen nauttia elämää niin paljon kuin mahdollista.

Molemmat ovat siis epäilevän aikakauden lapsia ja molemmissa on epäilys hellittänyt niitä siveellisiä siteitä, jotka pitävät intohimot kahlittuina. Vastakohta on siis paljoa enemmän persoonallinen, kuin periaatteellinen, ja keskustelu ystävien välillä eurooppalaisuudesta on tosin antanut kertomukselle nimityksen, mutta se on sille itse asiassa yhtä vähän tärkeä kuin nimityslehti. Sen sijaan sopii sanoa, että tekijä tässä taas koskettelee tuota kysymystä yksilöstä ja sen suhteesta yhteiskuntaan. Vahlin, kun ei usko sanomalehtitoimeensa, kääntyy perhe-elämään, josta hän nimenomaan sanoo toivovansa, mitä ei yhteiskunta tarjoa, innostusta ja elämäniloa kai. Mutta tällekin alalle seuraa häntä epäilys: rakkaus on hänestä kulunut käsite, jota ei järjellinen mies enää käytäkään; ja tavallinen seuraelämä häntä inhottaa totuttuine avuineen ja valheineen. Sen tähden hän etsii vaimoansakin jotensakin tavatonta tietä: hän «pelastaa» kahvilan-laulajattaren, jonka hän sitten kasvattaa vaimoksensa. Mutta siten hän joutuu sotakannalle, ei ainoastaan «sivistyneen» yhteiskunnan, vaan myös Hårdin itsekkäisen nautintohimon ja vieläpä niiden taipumusten kanssa, jotka tyttö on perinyt entisestä vapaasta elämästään. Viime mainitussa suhteessa sovinto kyllä lopuksi rakennetaan; mutta pariskunta jää kun jääkin ulkopuolelle yhteiskuntaa, johon «eurooppalainen» Hård liittyy.

Tämä loppu ei siis ole liian lohduttava; voisi siitä tehdä sen johtopäätöksen, että nykyisessä yhteiskunnassamme miehen on mahdoton käydä omaa tietään omissa asioissakaan. Ja samallaiseen päätökseen tulee lukiessaan novellia *I förbindelser*. Tämä on muuten mielestäni siinä kohden paras Tavaststjernan suuremmista kertomuksista, ettei siihen sekoiteta mitään keskustelua periaatteista, jotka ulottuvat loitommalle kuin itse kertomus. Ja muutenkin kertomus on hyvin rajoitettu; pitkittä mutkitta se käy suoraan päämaaliinsa asti.

Ja kuitenkin se kysymys, jota kertomus koskee, on yhteiskunnallemme mitä tärkeimpiä: velkaantumis-kysymys.

Yhteiskunta tarvitsee tueksensa itsenäisiä miehiä, sen kaikki myöntävät. Mutta kun puhutaan siitä, niin tarkoitetaan tavallisesti itsenäisyys mielipiteissä ja katsantotavassa. Ei muisteta, että moni heikkous mielipiteissä riippuu puuttuvasta taloudellisesta itsenäisyydestä. Idealisti sano-

koon kuinka paljon hyvänsä: niin ei saa olla; mutta realisti vastaa säälimättömästi: niin on. Ja Tavaststjerna on kertomuksessaan osottanut, että se mies, jonka voimaa velkaantuminen lannistaa, kuitenkin voi ansaita meidän myötätuntoisuutta.

Tuo velkaantunut mies on minusta mainiosti kuvailtu. Ystävät ovat häntä auttaneet, ja hänen täytyy hoitaa «sitoumuksiansa», ei ainoastaan taloudellisesti mutta myös käytöksensä puolesta. Hänen täytyy olla iloinen seurustelija, muuten hän tulisi ikäväksi, ja mikä krediitti ikävällä ihmisellä on? Mutta kun hän samassa on meidän aikamme lapsi, niin refleksiooni ja kritiikki ovat hänessä yhä valppaina. Sen tähden hän ymmärtää omau asemansa, ja kun kohtaa toista refleksioonin miestä, kertojaa, niin hän vähitellen sille avaantuu, kuitenkin niin, että molemmat ymmärtävät toisiansa paljoa enemmän sen kautta, mikä jää sanomatta, kuin sen mikä sanotaan. Tämä kahden refleksiooni-ihmisen väli on erinomaisen hyvin kerrottu. Loppu noista «sitoumuksista» on, hyvin luonnollista, Amerikan-matka. Uudessa maailmassa, siinä kai voi elättää itsensä käsiensä työllä ilman ystäväin avutta, ilman sitoumuksia.

— Siis taas loppupäätös, ettei yhteiskuntamme kelpaa! huudahtanee moni.

— Niin; niissä kohden kuin Tavaststjerna on yhteiskuntaamme kuvaillut, se tosiaan ei kelpaa. Ja onko niin suuri synti sanoa sitä, kun joka päivä sanomalehdentoimittajat näyttävät toteen aivan samaa; sillä jos yhteiskuntamme olisi puutteeton, niin mistä sanomalehdet saisivat «johtajiansa»?

Eroitus on vaan siinä, että kun sanomalehdet osottavat laitosten tahi mielipiteitten puutteita, niin tekijät semmoiset kuin Tavaststjerna osottavat, mitä ihmisiltä puuttuu. Jätettäköön molemmille alansa. Jos sanomalehtimies pitää esim. sianteurastuslaitoksen aikaansaamista «elonkysymyksenä» maallemme, niin se olkoon hänen oma asiansa; mutta älköön hän liian paljon ylenkatsoko sitä, joka pitää ihmisen kasvatusta ja kehittymistä yhtä tärkeänä. Ja jos hän ei viime mainituita kysymyksiä ymmärrä, niin olkoon siitä suuttumatta: kyllä novellinkirjoittaja puolestaan mielellään myöntänee, ettei hän sian teurastamisesta mitään tiedä.

— Mutta taiteen teoksissa täytyy ilmaantua ideaali, sovintoa, eikä vaan puutteellisuutta.

— Hyvät herrat, jos sitä vaaditte, niin hankkikaa ensin itse sen ver-

ran sovintoa maailmaan, että se, joka kuvailee maailmaa, voi sitä löytää. Muistakaa, että sanomalehti ainakin 304 kertaa vuodessa harrastaa epäsointua ja ainoastaan yhden kerran, jouluaattona, rauhaa ja sovintoa. Kuinka voitte vaatia, ettei tekijä uskoisi teitä, «yleisen mielipiteen äänenkannattajia». Odottakaa toki kunnes tekijän 305:s teos ilmestyy, ehkä se on yhtä sopusoinnullinen kuin teidän joulukirjoituksenne.

Mutta siihen asti olkaamme kiitollisia tekijää vastaan, joka rehellisesti ja taitavasti näyttää meille yhteiskuntamme, semmoisena kuin hän sen on nähnyt. Hänen kuvauksensa ovat vaan osa todellisuudesta, ei siitä kysymys, mutta enempää realisti ei tahdokaan antaa. Ja jos kohta tuo ei tyydytä muutamia vanhuksia, jotka ovat niin onnellisia, että luulevat tietävänsä mimmoinen todellisuus kokonaisuudessaan on, niin ainakin me nuoremmat tiedämme että ainoastaan monien havainnontekijäin yhteinen työ voi saada ilmi sen, mitä me kaikki etsimme: totuuden.

Valfrid Vasenius.

Teaatterikirje Berliinistä.

Berliinin teaatterit ja niiden repertoaari. — Oskar Blumenthal ja saksalainen huvinäytelmä. — Ernst v. Wildenbruch ja „Die Quitzows". — Ibsen Berliinissä.

Draamallinen kirjallisuus viettää nykyään kituvaista elämää kaikkialla Euroopassa. Kaikkein vähemmin on sille Preussin ilmanala otollinen, sillä *yksilön vapaus*, joka on draamallisen taideteoksen elinehtoja, ei juuri ole ensimmäisiä käskyjä Bismarckin katkismuksessa. – Etevimmät teaatterit, «Deutsches Theater», «Berliner Theater» ja «Königl. Schauspielhaus» pysyvätkin enimmiten klassillisessa repertoaarissa. Goetheä ja Schilleriä näytetään usein, Shakespearea monesti parissa teaatterissa samana päivänä, useammin kuin itse Lontoossa. Saksalaiset pitävätkin Shakespearea melkein kansallisrunoilijanaan.

Uusista kappaleista ei silti puutetta ole. Semmoisia täällä esitetään joka viikko. Tavallisesti ne kumminkaan eivät onnistu, vaan häviävät näyttämöltä parin esityksen perästä. Tämä on useimpien historiallisten draamojen kohtalo. Eikä kummakaan, että niin käy, niillä kuin harvoin on mitään yhteyttä nykyisen elämän, sen rientojen ja pyrintöjen kanssa.

Toinen näytelmälaji löytyy, joka kyllä on suosittu, vaan joka on sitä lajia, että siitä tuskin maksaisi vaivaa puhua, joll'ei se täällä olisi niin paljo melua herättänyt. Tätä näytelmää esitetään etenkin Adolph-Ernst ja Central-teaattereissa ja sisällyksensä puolesta se välistä on olevinaan moraalinen, välistä isänmaallinen, välistä Luoja ties millainen. Sillä sisällystäpä sillä, totta puhuen, ei olekkaan, jollei tuota sekoitusta karkeista sukkeluuksista, sirkuksesta haetuista klownitempuista, imelän sentimenttaalisista fraaseista ja chauvinistisista kerskailuista, joista kappale on kokoon kyhätty, mieli sisällykseksi sanoa. Tällaisen kappaleen alussa on kaikki mullin mallin: kovasydämisiä isiä, jotka eivät tahdo lapsiaan omikseen tunnustaa, kavalia pettureja, näitten onnettomia uhria, sanalla sanoen, koko ihmissuvun kurjuutta näytetään liikutetulle yleisölle. Vaan tämä torttyyri ei saa kestää kauvan; kohta ilmestyy sankari, joka mistään huolimatta syöksee vaaraan, uhraa kaikki tuota sekavaa vyyhtiä selvittääkseen: tavallisesti uljas luutnantti tahi muu yhtä sopiva henkilö. Ikäänkuin puhaltamalla katoavat nuo edellämainitut hirviöt näyttämöltä, armottoman isän kivikova sydän sulaa, luutnantti saa tyttöhempukan ja muutamat paikallisvitsit ynnä hullunkuriset temput saattavat koko yleisön mitä hauskimpaan mielentilaan. Kun sitten, tätä yleismaailmallista sopusointua ikäänkuin kohottaakseen, näyttämön taustalla säihkyvässä sähkövalaistuksessa ilmestyy keisarinkuva, jota pataljoona sotamiehiä ynnä joukko jotakuinkin syvältä dekolletteerattuja tanssijattaria ympäröivät, niin yleisön ihastuksella ei enää ole rajoja. — Seuraavana päivänä kerrotaan sitte sanomalehdissä kuinka se ja se ministeri, ne ja ne etevät valtiopäivämiehet läsnäolollaan kunnioittivat teaatteria ja innokkailla käsientaputuksilla osottivat suurta mieltymystään. Koko se yleisö, jolla ei ole ollut onnea tuota mainiota kappaletta nähdä, rientää tietysti kilvan teaatteriin, suureksi iloksi teaatterin johtajalle, joka panee arvoa kappaleelle ainoastaan sen mukaan, kuinka monta kertaa sitä voidaan näytellä, siitä huolimatta, onko henkinen ravinto, jota hän yleisölle tarjoo, raitis ja ylentävä vai ei. —

Useimmissa muissa teaattereissa on ranskalainen huvinäytelmä vallan päällä, eikä suinkaan se huvinäytelmä, joka on Ranskan uudemman kirjallisuuden etevimpiä tuotteita, vaan se, joka muodostaa Pariisin bulevaardi-teaatterien repertoaarin. Tämän «tapoja kuvaavan» komedian ylivalta on käynyt niin suureksi, että arvostelijatkin miehissä rupeavat nousemaan sitä vastaan, samat arvostelijat, jotka käsittelemällä esim. Valabrèguen kyhäyk-

siä samalla innolla ja todenteolla kuin Augierin draamoja, suureksi osaksi itse ovat syynä nykyisen «taidesuunnan» kukoistamiseen.

Saksan kotimaisen draaman koryfeoina pidetään täällä Oskar Blumenthalia ja Ernst v. Wildenbruchia, edellistä huvinäytelmän, jälkimäistä varsinaisen draaman alalla. Nämä kirjailijat ovat monen mielestä ne Messiakset, jotka vielä kerran kohottavat Saksan nykyisen näytelmän sen alhaisesta asemasta loistavalle paikalle taiteen ja kirjallisuuden maailmassa.

Oskar Blumenthal esiintyi ensi kerran kirjailijana epigrammikokoelmalla, joka ei kumminkaan mitään varsinaista huomiota herättänyt. Tunnetuksi suuremmalle yleisölle teki näytelmä «Der Probepfeil» hänen nimensä ja hänen varsinaisen maineensa ovat näytelmät «Die grosse Glocke» (1884) ja «Ein Tropfen Gift» (1885), (joista edellinen, ellen erehdy, meilläkin Suomessa näytetty) luoneet. Kilvan kiittelivät sanomalehdet näitä kappaleita. «Die grosse Glocke» oli Saksan ensimmäinen konversatsiooninäytelmä, nyt ei saksalaisten tarvinnut enään vaan vastaan ottaa ranskalaisilta, sillä kotimainen huvinäytelmä oli syntynyt ja Oskar Blumenthal oli sen luoja. Hän oli saksalainen Sardou, tuo mainio Blumenthal, ja sitä paitsi hänellä oli koko joukko hyviä ominaisuuksia, joista Sardoulla ei ollut aavistustakaan: hän oli sanalla sanoen jonkinlainen Sardou-Augier yhdessä persoonassa. Ensi hurmauksessaan arvostelijat eivät ollenkaan huomanneet, että se mainio luonteenkuvaus, joka on Ranskan nykyisen huvinäytelmän etevimpiä puolia, B:n draamoilta kokonaan puuttui, että *sattumus* hallitsee kaikkea näissä teoksissa, että B:n ylhäiset (niinkuin konversatsiooninäytelmässä ainakin, kuuluvat B:nkin henkilöt enimmiten ylhäisiin piireihin) käyttäytyvät ja puhuvat tavalla, jota luultavasti ei yksikään aristokraatti tahtoisi omakseen tunnustaa. Tästä huolimatta hän vielä tänään on «Saksan etevin huvinäytelmän kirjoittaja», ainakin usean arvostelijan mielestä. B. itse näyttää taas olevan aivan toista mielipidettä. Hän on nykyään heittänyt koko näytelmänkirjoittamisen pois, siirtyen alalle, joka ainakin aineellisesti on paljo edullisempi: hän sepittää tekstejä satu- ja tanssinäytelmiin — siihen ei tarvitse panna niin paljo aikaa eikä vaivaakaan kuin korkeamman huvinäytelmän kirjoittamiseen.

Kevätnäytelmäkauden merkillisin uutinen on ollut Wildenbruchin suuri kansallinen murhenäytelmä «Die Quitzows». — Ernst v. Wildenbruch on tätä ennen julaissut runokokoelman, puolikymmentä näytelmää ja novellisarjan, joka sisältää pari oikeata helmeä. Runoissaan W. enimmäkseen

käsittelee viimeistä sotaa Saksan ja Ranskan välillä, ylistäen saksalaisten voimaa ja voitollisuutta. Syystä kyllä on häntä siitä moitittu, että hän enemmän laulaa sapelien kalsketta ja kanuunain jyskettä, kuin yksityisten taistelijain urhoollisuutta. Vaan Wildenbruch on preussilainen, preussilainen kiireestä kantapäähän, Preussin hengen lapsia ovat hänen laulunsa niinkuin hänen draamansakin, ennen kaikkia «Die Quitzows».

Toiminnasta tässä näytelmässä ei paljo tule näkyviin: melkein kaikki tapahtuu näyttämön ulkopuolella ja kerrotaan sitte yleisölle. Luonteenkuvaus ei niin ikään ole W:n vahvimpia puolia; hänen henkilönsä toimivat välistä siten, välistä täten; välistä he eivät tiedä mitä tehdä. Vaan jos toiminta ja luonteenkuvaus puuttuukin, niin tarjoovat W:n näytelmät asekalsketta yltäkyllin, loistavia sotajoukkoja, kuvauksia semmoisia kuin loppukohtaus näytelmässä «Die Quitzows», jossa *Hohenzollernin* kreivi kaikessa mahtavuudessaan ilmestyy näyttämön taustalle ja kuoleva Quitzow hänelle avaa sylinsä huudolla: Hohenzollern, Hohenzollern! Tätä loppukohtausta varten koko näytelmä näkyy oikeastaan olevan tehtykin ja tuo siinä niin selvästi ilmestyvä Hohenzollernin ylistys se on, joka yleisöä vastustamattomasti lumoaa, joka saattaa sitä pitämään näytelmää «Die Quitzows» suurena kansallisena draamana, jota katsomassa käytetään koulunuorisoakin keisarin omasta käskystä. —

Tällaisen «Die Quitzows»ia ihailevan yleisön mieliä on kirjailijan semmoisen kuin *Ibsenin*, jolle yksilö on kaikki kaikessa, äärettömän vaikea voittaa. Berliiniläiset yleensä ja Berliinin kritiikki, niin vapaamielinen kuin se on olevinaankin, ei olekkaan koskaan ollut erittäin suosiollinen Ibseniä kohtaan. Kun hänen kappaleensa täällä olivat uusimman uutuuden viehätyksensä kadottaneet, niin arvostelijat heti ilmoittivat tyytymättömyytensä. He olivat odottaneet kuvauksia raittiita kuin Norjan tunturien tuulet, ja nyt tuo onneton heille vaan näyttää yhteiskunnan vammoja, peittelemättä, arastelematta. — Blumenthal ymmärsi paremmin asiansa. — Sitä paitsi tuon norjalaisen teokset vielä olivat niin hämäriä, että päiviä olisi saanut panna, jos hänen aatteitensa perille mieli päästä. Ja semmoiseen pitkälliseen harkkimiseen heillä, arvostelijoilla ei suinkaan ollut aikaa. — Kun Ibsenin kappaletta «En Folkefiende» Berliinissä näyteltiin niin arvostelijat eivät sitä muuksi huomanneet kuin «naiviksi näytelmäksi, täynnä pienen kaupungin poroporvarimaisia rettelöitä, jotka eivät ketään voineet huvittaa». Semmoisen kappaleen tekijälle voi kenties myöntää «*näyttämökirjailijan*», vaan

ei suinkaan *runoilijan* nimeä, arveltiin. — Toista mieltä oli kumminkin eräs saksalainen kirjailija, joka tuota samaa «naivia» kappaletta arveli suuremmoisimmaksi nykyisajan kirjallisuuden dramaatillisista tuotteista ja sen tekijää yhdeksi niistä sankareista, jotka henkisellä mahdillaan johtavat aikakautemme kirjallisia rientoja. —

Vaan hän oli alussa melkein yksinään, hänen sanansa huutavan ääni korvessa, ja yleisö piti mielipiteensä, ett'ei Ibsen mikään runoilija ollut. Meiningeniläisten täytyi täällä käydessään jättää näytelmä «Gengangere» repertoaaristaan, niin jyrkästi vastusti sanomalehdistö sen näyttelemistä. — Vaan Ibsenin ja uudemman kirjallisuussuunnan ystävät eivät antaneet mieltänsä masentaa. He muodostivat yhdistyksen, jolle vastustajat pilkalla antoivat nimen «Ibsen-Gemeinde». — — — Noin sata vuotta sitte Berliinissä myös oli kirjallinen yhdistys, jolle niin ikään pilkalla annettiin «Goethe-Gemeinden» nimi. — Tuohon yhdistykseen kuuluvat kirjailijat M. Conrad, prof. Carrière, Leo Berg, Eug. Wolff ynnä koko joukko nuoria kirjailijoita. He ottivat ohjelmakseen puolustaa uusia, vapaamielisiä aatteita kirjallisuudessa, perustivat aikakauslehden, jossa keskusteltiin Ibsenistä ja hänen merkityksestään nykyiselle kirjallisuudelle, Richard Wagnerista ja wagnerianismista, Zolasta ja naturalismista, sanalla sanoen: aikakautemme johtavista aatteista ja virtauksista kirjallisuuden alalla. He käänsivät Ibsenin teoksia saksaksi, koettivat sanomalehtikirjoituksilla puhdistaa yleisön kirjallista aistia, saattaa tämän yleisön tajuamaan teoksia semmoisia kuin Ibsenin — vaikka useimmat Ibsenin kappaleista Saksassa jo on näytetty, niin suurempi yleisö vielä tuskin tuntee muita niistä kuin «Nooran». Innolla he työskentelevät, Saksan Ibseniaanit, toivoen että se päivä vielä koittaa, jolloin suurikin yleisö tutustuu etevän norjalaisen teoksiin, täydelleen tajuaa hänen syviä aatteitaan. Ja varma on, että hän perinpohjaisesti tulee vaikuttamaan Saksan tulevaan kirjallisuuteen. —

Sillä se totuuden etsiminen, josta Ibsen ei koskaan ole jyrkähtänyt, on hänelle aina tuottava kunnioittavia seuraajoita, jotka hänen työtään jatkavat, kehittäen *todellista draamaa*, rakentaen tuota majakkaa, joka ylhäisestä tornistaan heittää valovirtoja elämän pimeälle merelle.

W. J.

Kotimaan kirjallisuutta.

P. Päivärinta, Elämän havainnoita X: Pöyhkeä isäntä. Kauppias mummo. Matkustaja. Porvoossa 1889. Verner Söderström. 106 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Alkio, Eeva. Porvoossa 1888. Verner Söderström. 141 siv. 8:o. Hinta 2: 25.

Heikki Meriläinen, Korpelan Tapani. Kuvaus kansan elämästä. Porvoossa 1888. Verner Söderström. 175 siv. 8:o. Hinta 2: 80.

Syvistä riveistä, Kansankirjailijaimme novellikokoelma heidän muotokuvineen. Kirjoituksia antaa: Liisa Tervo, P. Päivärinta, Eero Sissala, Kauppis-Heikki, Alkio, Heikki Meriläinen, Nestor Niemelä, y. m. 1—4 vihko. Porvoossa 1888—9. Verner Söderström. 289 siv. 8:o. Hinta —: 85 vihko.

Ei ole monta sukupolvea siitä kulunut, kun kansanelämä oli vielä melkein tuntematon maa kaunokirjallisuuden alalla. Ja kun milloin otettiin kuvattavaksi ihmisiä alemmista kansankerroksista, niin ne kelpasivat ainoastaan koomillisiksi henkilöiksi. Tätä pidettiin melkein esteettisenä lakina. — Olihan tosin jo ammoisina aikoina kuvattu kansanelämää idyllissä. Mutta se oli useimmiten hyperkulttuuriin kyllästyneitten leikkiä. Tällä vuosisadalla Auerbach ja Björnson muita mainitsematta ovat kuvanneet kansanelämää. Mutta heidänkin kuvauksensa usein ovat idyllin tapaisia. Kansa kuvataan melkein aina tunteelliseksi ehkä liiaksikin. Ja he etupäässä tuovat esille niitä puolia kansanelämästä, joissa se eroaa sivistyneempien, ylempien kansankerrosten elämästä. He tuovat esille piirteitä, jotka vetävät sen huomiota puoleensa, joka itse ei elä samaa elämää.

Viime aikoina on meillä Suomessa syntynyt kirjallisuuden haara, joka on uusi kirjallisuushistoriassa, ja jonka moista muualla tuskin missään on. Minä tarkoitan kansankirjailijaimme teoksia. Nämä kansankirjailijat ovat kansasta lähteneitä, ja kuvaavat kansan elämää, elämää, jota itse ovat eläneet.

Vaikka nämä kirjailijat useimmiten tuntevat muitten maitten kirjallisuutta vaan sen vähän, mikä on suomennettua, niin on omituista nähdä, että heidän teoksillaan on yhteisiä ominaisuuksia nykyaikaisen pohjoismaisen kaunokirjallisuuden kanssa. Mikä nykyisessä kaunokirjallisuudessa on pääpyrintönä, että kukin kuvatkoon sitä, mitä hän itse on nähnyt, tuntenut ja kokenut, kuvatkoon sitä elämää, jota hän itse on elänyt, juuri se tekee tämmöisen kansankirjallisuuden mahdolliseksi. Siinä ei tavoitella kummallisia, merkillisiä elämänvaiheita, eikä toiselta puolen tahdota näyttää, mimmoisen elämän pitäisi olla, vaan kukin kertoo, mimmoinen elämä hänen kokemuksensa mukaan on.

On mielestäni vielä yksi yhteinen piirre meidän kansankirjailijoillamme nykyaikaisien pohjoismaisten kirjailijain kanssa. Kaikki he luottavat kasvatukseen. Ihminen on semmoinen, jommoiseksi hän on kasvatettu.

Ihminen ei yksin ole vastuunalainen ominaisuuksistaan, heikkouksistaan vioistaan, vaan suuressa määrin myös hänen vanhempansa, holhojansa, ne, joitten kanssa hän on ollut tekemisissä lapsena, kehittyessään.

Jos sitten vertaamme näitä kirjailijoita keskenään on heillä useita yhteisiä ominaisuuksia. Ensinnäkin on kaikilla vahvinna puolena lapsuuden, kehittymisajan kuvaaminen. Useilla kuvaus heikkonee kun kuvattava on ehtinyt aikaihmiseksi. Ideaalina on kaikilla oman talon omistaminen, oman pellon raataminen. Ja mies on vain se, joka työtä tekee väsymättä ja väistymättä.

Meidän kansamme elää nyt vilkkaan kehityksen ja edistyksen aikakautta. Meidän aikamme on murrosaika, muutosten aika. Tämä ajan ominaisuus kuvautuu myöskin useimmissa kansankirjailijaimme teoksissa. He kertovat kuinka uusia rientoja, sivistyspyrintöjä usein väärin käsitetään, kuinka kiiltävää kuorta tavoitellaan, eikä ydintä ymmärretä.

Meillä on taas ilmoitettavana useita kansankirjailijain teoksia. Päivärinta on toimittanut kymmenennen vihon Elämän havainnoita. Alkio on kirjoittanut uuden romaanin nimeltä Eeva. Uusi kirjailija Heikki Meriläinen on kirjoittanut Korpelan Tapani nimisen kuvauksen kansan elämästä. «Syvistä riveistä» nimellä ilmestyy kokoelma kansankirjailijain novelleja. Sitä on ilmestynyt neljä vihkoa. Niissä on Päivärinnan, Alkion ja Eero Sissalan antamia ja vielä kahden uuden, Liisa Tervon ja Nestor Niemelän. Tahdon puhua sanasen kustakin.

Päivärinta on vanhin kansankirjailijoistamme, ja vieläkin on hänelle etusija myönnettävä. Hän on kokenein ja hänen käsittelemänsä ala on laajin ja moninaisin. Elämän havaintojen X:ssä vihossa on ensinnä kertomus nimeltä Pöyhkeä isäntä. Siinä kuvataan rikasta talonpoikaa, joka kopeudellaan ja turhamielisyydellään saattaa talonsa ja perheensä rappiolle. Hän joka askeleella tavoittelee sivistystä, joka sana hänellä aina onkin huulilla, mutta oikeata sielun sivistystä ei hänessä ole, eikä hän sitä käsitä. Tämä kertomus on mielestäni Päivärinnan vähemmin onnistuneita. Hän on kovin katkera ja pysytteleikse pinnalla.

Sen sijaan ovat molemmat toiset samassa vihossa olevat kertomukset Päivärinnan paraimpia. «Kauppias mummossa» kuvataan äidin rakkautta, kuinka se antaa voimia kestämään ja kärsimään. «Matkustajassa», niinkuin monessa muussa kertoelmassa P. kertoo matkahavaintojaan. Elävillä piirteillä kuvaa hän Amerikkaan matkustavaa miestä, joka juovuspäissään lyö vaimoaan. Selvittyään mies katuu kamalaa tekoaan ja on aivan epätoivoissaan. Hän saa vaimoltaan anteeksi ja päättää ainaiseksi jättää väkevien käyttämisen.

«Syvistä riveistä» kokoelmassa on Päivärinnalla «Pelastettu» niminen kertomus. Pikku tyttö pelastaa lapsellisella hellyydellään vanhan juopon kapteenin kurjuudesta. Yleensä on kuvaus jotensakin hieno ja miellyttävä.

Entisestään tuttava on meille *Alkio*. Tällä kertaa hän on ottanut kuvatakseen nuoren tytön Eevan kehitystä ja elämää.

Eeva on vanhempainsa nuorin lapsi. Ja hellitellen ja lellitellen he häntä kasvattavat. Etenkin äiti Eevaa aina säälii, aina puoltaa, eikä koskaan raahdi rangaista. Isä joskus yrittää, mutta kun jo on vanhempi mies, niin sikseen heittää, ei huoli sekaantua. Siten kasvaa Eevasta itsekäs ja pintapuolinen ihminen. Mitään kunnollista hän ei opi tekemään sillä häntä aina säästetään. Mutta ulkonaisesti hän tulee komea ja kaunis. Ensinnä joutuu hän kihloihin kaikin puolin kunnon miehen kanssa. Mutta kun tämä huomaa ettei Eevassa muuta ole kun kaunista kuorta, peruuttaa hän kihlat. Jonkun ajan kuluttua menee Eeva naimisiin leskimiehen, varakkaan puoleisen talollisen kanssa. Mutta ei ole hänestä emännäksi. Ei osaa taloutta hoitaa, ei siisteyttä eikä järjestystä voimassa pitää. Ja lapsipuolilleen on hän huono äiti. Hänen miehensä suree onnetonta avioliittoaan ja vaipuu juopoksi, ja se tietysti kurjuutta ja onnettomuutta lisää.

Tässä Alkion uudessa kirjassa voimme huomata paljon samoja ominaisuuksia, kun hänen edellisessä «Teerelän perheessä». Hän on sama olevien olojen kuvaaja kun ennenkin, sama «realisti». Yhtä objektiivisesti kun ennenkin hän kertoo havaitsemiaan tapahtumia. Hän on innokas kuvaamaan nykyisiä epäkohtia, näyttämään miten on ja miten ei pitäisi olla. Mutta vaikka pääbenkilöt joutuvat onnettomiksi, menevät alaspäin askel askeleelta, niin ei kirja tee kuitenkaan kovin synkkää vaikutusta, sillä tekijä itse nähtävästi ei epäile tulevaisuudesta, vaan uskoo parannuksiin, uskoo edistyksiin. Etenkin luottaa hän kasvatukseen. Kasvatuksesta hän uskoo kaiken seuraavan, koko ihmisen elämän. Välistä tuntuu niinkuin hän liiaksikin pitäisi kiinni vanhempien kasvatuksesta, niinkuin ei muita vaikuttimia olisikaan.

Myöskin on Alkio ensimmäisiä «murrosajan» kuvaajia. Suurena syynä Eevan perikatoon onkin, ettei hän oikein käsitä uusia harrastuksia. Hän tahtoo vaatteissa koreilla, tavoitella herrasnaisen käytöstä, tahtoo käskeä vaan ei mitään tehdä. Tähän väärään käsitykseen taas on syynä Eevan pintapuolinen luonne ja huono kasvatus.

Kauniiksi vastakohdaksi Eevalle ja hänen kodilleen kuvaa tekijä Eevan ensimmäisen sulhasen ja hänen kotinsa ja omaisensa. Muutamilla piirteillä luo hän eläviksi eteemme vanhan toimeliaan leikkisän isännän, vanhan emännän, jumalisen mummon, joka ei paljon puhu, mutta osaa katsoa niin silmiin, kun sydämen salaisuudet lukisi; ja sisaren Hiltan, ahkeran, toimeliaan, hienotunteisen, ylevämielisen tytön. Oikein tuntuu Hilta talonpoikaistytön ideaalilta. — Ilokseen näihin kunnon ihmisiin tutustuu ja tekisi mieli tuttavuutta jatkaa.

«Syvistä riveistä» kokoelman neljännen vihon täyttää Alkion kertomus *Salliman oikkuja*. Se on Alkion tähänastisista teoksistaan muodoltaan

ja kompositsiooniltaan täydellisin. Siinä hän ei niinkun joskus edellisissä poikkea syrjäseikkoihin. Kuvaus on objektiivinen, elävä, ehyt.

Sisällykseltään se on synkän synkkä, kuvattavakseen Alkio siinä on ottanut yhteiskunnan onnettomimpia. — Matti ja Sanna ovat itsellisiä. Heillä on viisi pientä lasta. Työhön he eivät kumpikaan ole erikoisen kykeneviä, osaavat vaan tehdä kaikkein karkeinta työtä. Syksy-iltana palaa heiltä mökki. Heidän täytyy ruveta toisen tuvan nurkassa asumaan. Talvella on huono työn saanti. Tuskin on ruokaa suuhun panna. He koittavat armeliailta ihmisiltä saada hirsiä uudeksi mökiksi, ja saavatkin jonkun verran, mutta eivät tarpeeksi. Silloin Matti vaihtaa hirret hevoskoniin ja lähtee vaimoineen, lapsineen maata kiertelemään. Matti ostaa lumppuja, vaimo ja lapset kerjäävät. He saavat kokea paljon kovaa, kurjuutta paljon kärsiä. Viimein he tulevat rautatien työpaikalle. Siellä saapi Matti työtä ja nyt heille joksikin aikaa koittaa onnellisemmat ajat. Mutta — Matti joutuu hiekkajunan alle ja musertuu pahanpäiväisesti. Sanna kuljeksii kerjäten kotipitäjään. Armeliailta ihmisiltä hän saa pienen mökin pahasen, jossa kurjaa elämää elää kuhnustaa. Ja kurjuus yhä suurenee, kun Sanna synnyttää kaksoset, mutta ne Herra korjaa ja äiti parka ilokyynelin siitä Häntä kiittää. Mies palaa kotiin raajarikkona ja joutuu ruotuun, mieron elätettäväksi. Synkkä tulevaisuus on miehellä edessä, mutta ehkä Herra auttaa.

Eero Sissala on uudessa kertomuksessaan «Naavalan Taavetissa» kaikinpuolin sama mies kuin ensimmäisessäänkin, «Heikki Helmikankaassa». Sama «idealisti». Juonikin on melkein sama. Köyhä poika jo lapsena tekee ihmeesti työtä, kaikkeen kykenee. Mieheksi vartuttuaan hänestä tulee miesten paraita ja viimein pääsee hän komean Naavalan talon isännäksi.

Tämä on niin Heikki Helmikankaan kaltainen, että mitä siitä on sanottu sopii tähänkin. Tämä on mielestäni kuitenkin vähemmin onnistunut. Usein pelkkää toistamista. Suuri vika on se, että rahoja, joilla Taavetti viimein Naavalan talon ostaa, ei hän itse ole ansainnut, vaan ne on muuan jo kauvan sitte unohdettu Moskovassa elävä setä voittanut arpajaisissa. Kehittyneempää lukijaa tämmöinen ulkoapäin tuleva suuri vaikutin loukkaa, se heikontaa kirjan vaikutusta.

Heikki Meriläinen on tietääkseni vain kerran ennen kirjailijana esiintynyt. Excelsior kalenterissa on hänellä pieni tarina. Vaikka tämä Meriläisen kirja, Korpelan Tapani, ón tekijänsä ensimmäinen isompi teos, on se kuitenkin luettava meidän kansankirjailijaimme paraimpiin.

Kerron lyhyesti kirjan sisällön.

Korpelan Tapanin vanhemmat ovat ankaran ankaria hihhulia, heränneitä, «körttiläisiä». He ovat kovia, sydämettömiä ihmisiä, joille muoto on pääasia, ja jotka eivät oikealle sisällykselle osaa mitään arvoa panna. Heidän maailmankatsomuksensa on synkän synkkä. Tapani on luonteel-

taan alkujaan vilkas ja herkkätuntoinen. Vanhemmat saavat Tapanin vielä aivan pienenä ollessa hänestä sen käsityksen, että hän on tavattoman häijy luonteeltaan, että pahalla on hänessä suuren suuri valta. Ja kun ei pahuus hyvällä lähde, — mutta eivät he juuri liioin näy hyvyyttä käyttävän — niin on se pahalla pois saatava, poikaa täytyy kurittaa, pitää kovalla. Ja häntä kuritetaankin, kaikesta rangaistaan, syystä ja syyttä. Aina häntä väärin käsitetään. Jokainen ilo häneltä kielletään. Pitkiksi, kauneiksi kesäisiksi päiviksi, kun muu väki on ulkotöissä, hänet suljetaan yksin tupaan. Yksinäisyydessään hän saa ystäväkseen käärmeen. Sille hän joka päivä vähistä ruoistaan syöttää maitoa. Mutta kun äiti kerran sattuu näkemään käärmeen, niin hän tappaa sen. — Kerran Tapani karkaa, mutta joutuu pian kiinni ja olo tulee entistä tukalampi. — Ja kaikki häntä vihaavat ja vastustavat, sisaret ja veljet ja tädit. Ainoa on ukkovaari hänen puolellaan. Ja se aika, jonka Tapani saapi ukon kanssa elostella, on ainoa valosampi hänen nuoruuttaan. Mutta ukko kuolee, Tapanin ainoa ystävä. — Vähitellen varttuu Tapanista mies ja rippikoulua käytyään, ei hänelle enää selkään anneta, mutta ei hänen olonsa muuten parane, häntä aina moititaan ja manataan. — Raskas olo on tehnyt Tapanin mielen katkeraksi, luonteen kopeaksi ja kovaksi, hän halveksii kaikkia, eikä mitään usko. — Kun Tapani on mieheksi varttunut, alkaa kaiho ja ikävä yhä enemmän hänen mieltänsä painaa. Hän rakastuu hilpeään, ahkeraan tyttöön. Mutta tyttö on Tapanin vanhemmille kovin vastenmielinen, hän kun on suruton hänkin. Nytkös Tapanille vasta kovat päivät koittavat. Häntä kotona niin kiusataan, että elämä viimein käy aivan sietämättömäksi. Hän lähtee kotoaan mieron tielle. Vasten omiensa ja tytön vanhempien tahtoa käy hän pappilassa kuuluutukseen panettamassa. — Monta kovaa koettuaan, hän ahkeruudellaan pian kuitenkin saa sen verran kokoon, että saattaa naimisiin mennä. — Sitten seuraa onnen ja sopusoinnun aika. Tapanin jäykän mielen, jota ei kotona pahalla taipumaan saatu, on Marin hellyys ensi hetkestä pehmittänyt.

Semmoinen on Korpelan Tapanin sisällys. Kuvaus on niin todenmukainen, ettei voi muuta uskoa, kuin että tekijä kertoo omia kokemiaan.

Meriläinen on mestari kuvaamaan elävästi. Käänteet ovat oivallisia, pienimmätkin vivahdukset tulevat erittäin sattuvasti kuvatuiksi. Alituisesti tapaa aivan omatakeisia kuvia. Kieli on rikkaan rikasta ja lauserakennus niin puhtaasti suomalaista ja samalla niin sujuvaa, että oikein ilokseen lukee sitä. Suoraan sanoen on kirja kieleltään ja stiililtään kaikin puolin malliksi kelpaava.

Ensi teoksessaan on Meriläinen jo täydellisesti onnistunut, toivon että hän vastakin on rikastuttava kirjallisuuttamme.

Nestor Niemelä on kirjoittanut «Syvistä riveistä» kokoelmaan kertomuksen nimeltä Luisulan lapset. Se on hänen ensimmäinen suurempi

kirjallinen teoksensa ja viimeinen. Niemelä kuoli tänä keväänä 23 p:nä Toukok. 27 v. vanhana. Hän oli kotoisin Punkalaitumen pitäjästä, jossa hän eli veljensä torpparina. Ne, jotka hänet tunsivat, sanoivat hänen olleen hiljasen, ystävällisen, kivulloisen miehen.

Niemelä ansaitsee hyvin sijansa muitten kansankirjailijaimme rinnalla. Hänkin luonnollisesti kertoo omia kokemiaan ja näkemiään.

Luisulan lapset ovat köyhän mökkiläisen lapsia, jotka jo pieninä jäävät orvoiksi. Muuta ei ole neuvoa, lapset ovat «huutoon» pantavat. Vanhin, Matti, kuitenkin karkaa ja kuljeksii kerjäläisenä ympäri maata. Hän on teräväpäinen ja sukkela ja jos hän oppii paljon pahaa niin oppii hän hyvääkin, ja mikä parasta on hän oppii työtä tekemään. Neljä vuotta maata, mantua kierrettyään hän palaa kotipitäjäänsä ja saa kodin hyvässä, varakkaassa Kantalan talossa. Siellä hänestä kehittyy jalo ja kunnon mies. Hän rakastuu talon tyttäreen. Ja se hänelle voimia antaa eteenpäin pyrkimään. Hän lähtee maailmalle vielä kerran rahoja kokoomaan. Palattuaan ostaa hän oman talon ja saa Elsansa.

Toinen veli Jussi joutuu huonoon taloon, jossa häntä kaikin puolin pahasti pidetään. Hänestä tuleekin huono ihminen, laiska ja välinpitämätön ja viimein varas. — Kolmas lapsista, Anna, joutuu köyhäin salolla asuvien, jöröjen torpparien kasvatiksi. Hän on liian vilkas viihtyäkseen yksinäisessä torpassa. Omiin hoteisiin päästyään lähteekin hän muuanne palvelukseen. Hän joutuu huonoille teille, mutta saa kuitenkin viimein kodin kasvatusvanhempainsa luona.

Niemelä on hämäläinen, hänen kielensä on hämäläinen ja monet kuvaamistaan henkilöistä ovat aivan tyypillisiä hämäläisiä.

Liisa Tervo kuvaa luontevasti lapsen ensimmäistä pettymystä. Tyttö isintimässään toivoo saavansa takaisin isävainajansa, vaan eihän se se ole. Liisa Tervokin hyvin on oikeutettu saamaan teoksensa muitten kansankirjailijaimme kokoelmaan.

O. R.

Juhani Aho, Kauppis-Heikki, Pekka Aho, Novelleja Kuopiossa 1888. Tekijäin kustantama. Jakaa Wickström & C:o Helsingissä. 125 siv. 16:o. Hinta 1: —.
Juhani Aho, Kuvauksia. Kuopiossa 1889. Tekijän kustannuksella. 75 siv. 16:o. Hinta —: 75.

Sen jälkeen kun Juhani Aho kirjoitti Papin tyttären, ei hän ole julaissut mitään suurempaa. Yllämainitussa novellikokoelmassa, joka ilmestyi jouluksi, on häneltä vain yksi: «Nyt ne tulevat», ja sekin on ennen ollut painettuna Valvojassa. Se on siis Valvojan lukijoille tuttu, he ovat siinä saaneet ihailla samaa taitavaa pienimpienkin vivahdusten kuvaajaa, kun muissakin Ahon teoksissa.

Keväillä julkaisi Juhani Aho pienen vihon «kuvauksia». Niissä kuvataan hetken mielentilaa, «luonnon tunnetta». Ne ovat tuommoisia skitsejä, luonnoksia, joita taiteilija tavallisesti säilyttää laukussaan ja joskus vain näyttää paraimmille ystävilleen, ja joita hän käyttää suurempia teoksia tehdessään. Minä vain pelkään, ettei suuri yleisö osaa niille arvoa antaa, että se pettyy niitä lukiessaan.

Pekka Aho on kirjoittanut kaksi novellia; edellisessä kuvataan lukukinkeriä, jälkimmäisessä Juhannuksen viettoa maalla. — Pekka Aho on meidän kirjailijoistamme enin naturalistinen. Valokuvaajan tavalla kuvaa hän pienimmätkin piirteet jostakin näkemästään. Usein hänen kuvaelmansa ovat hyvinkin sattuvia ja hauskojä. Mutta ne ovat melkein liian hajanaisia; ne eivät muodosta mitään kokonaista, eikä tekijä näy sitä pyytävänkään.

Kauppis-Heikki on yhteiseen kokoelmaan antanut novellin nimeltä Isäntä. Selvään voi huomata, että Juhani Aho on Kauppis-Heikin esikuva. Hänkin tarkan tarkasti kertoo pienimmätkin huomionsa ja koittelee tarkan ja hauskan kertomistavan kautta tehdä useinkin melkein mitättömän tapauksen huvittavaksi. — Kauppis-Heikki on savolainen, ja hänen kielensä ja kuvaamansa henkilöt kohta savolaisiksi tuntee.

O. R.

Kristian Elster, Kertomuksia. I. Ylämaan tarina. Norjankielestä suomentanut O. R. Sortavalassa 1888, T. Lehtinen. 37 siv. Hinta —: 50.

Niiden etevien kirjailijoiden joukossa, jotka meidän aikoinamme niin loistavalla tavalla ovat maailmalle näyttäneet Norjan pienen kansan suurta henkistä voimaa, en tunne ketään, jonka kirjailijaluonne olisi sympaattisempaa laatua, herättäisi lämpimämpää myötätuntoisuutta, kuin Kristian Elsterin. Nuorena hän temmattiin pois Manalan maille, eikä hän ollut ennättänyt saavuttaa sitä muodon täydellisyyttä, jota ihmettelemme Lien ja Kiellandin teoksissa. Mutta hänen erinomainen kykynsä ja hänen aivan itsenäinen erityisluonteensa asettavat hänet kuitenkin Norjan suurten kirjailijoiden ensimmäiseen riviin. Omituisinta hänessä on hänen lämmin sydämmensä. Se se ikäänkuin koko luontoa elähyttää: tuskin tiedän ketään kirjailijaa, joka luontoa ja sen vaikuttamia mielialoja olisi hienommalla myötätuntoisuudella käsittänyt ja elävämmästi kuvannut, kuin K. Elster. — Vapautta hän rakastaa, sortoa hän vihaa yhtä tulisesti kuin muutkin nuoren Norjan runoilijat. Mutta rakkaus saapi hänessä vihasta voiton. Ihmiselämän katkerimpiakin taisteluja kuvatessaan hän kääntää huomiotansa enemmän siihen mikä ihmisissä on hyvää ja jaloa, kuin siihen mikä heissä on huonoa. Hän tunkee sieluelämän syvimpiin soppiin ja tuopi niistä ilmoille hyvää ja

pahaa, ja kumpaistakin hän kuvailee realistin tarkkuudella. Mutta kirkkaimmat valonsäteet kuitenkin valasevat hyvän. Hänen sankarinsa eivät suinkaan ole virheettömiä malli-ihmisiä, kauvas siitä; mutta heissä on siveellinen hienotuntoisuus joka tekee heidät suuriksi, samalla kuin se näyttää sortavan heidän elämänonnensa.

Tämän kirjailijan kertomusten esikoisena tarjotaan nyt suomalaiselle yleisölle *Ylämaan tarina*. Se on synkkä ja samalla mieltä ylentävä aution tunturielämän kuvaus; siinä ilmaantuu väestö, joka — *mutatis mutandis* — muistuttaa Vänrikki Stoolin kuvaamaa kansaa, väestö, jonka rohkeus on äänetön, jonka tyyneys on jäykkä, jonka uskollisuus voittaa kuoleman. Sitä edustaa kertomuksessa nainen, Salbjørg. Ja se taistelu, joka hänen on kestäminen, ei ole helpompi siitä syystä että se sulkeutuu yhden ihmissydämen syvyyteen. Äidin rakkaus siinä taistelee omaa itseänsä vastaan. Toiselta puolen se vaatii että hän, äiti, pelastaaksensa poikansa sielun, ilmiantaa törkeän rikoksen, murhan ja ryöstön, jonka poika on tehnyt, toiselta puolen sama rakkaus lihan ja veren äänellä huutaa tuota hirveätä velvollisuutta vastaan. Taistelu päättyy siihen että äiti rakkaudesta uhraa elämänsä onnen ja vaeltaa sen tuskallisen tien, minkä hänen vakaumuksensa lahjomaton ääni hänelle on osottanut. — —

Suomennos kuvaa varsin hyvin alkuteoksen jylhää kauneutta. Epäilemättä jokainen, joka tämän ensimmäisen kertomuksen kautta on Kristian Elsteriin tutustunut, toivoo pääsevänsä pian uusien vihkojen kautta vielä lähempään tuttavuuteen hänen kanssaan. Sillä hänen kirjansa ovat todella hyvää seurustelua.

O. E. T.

Ruumiin lääkärit ja sielun lääkärit.

Vastaus Hra A. M:lle.

Arvostellessani Valvojan Elokuun N:ossa Suomen naisyhdistyksen Excelsior-kalenteria olin lausunut että Minna Canthin kirjoitus «Eräänä sunnuntaina (ote Katri Ikäheimon päiväkirjasta)» on sydämen syvyydestä lähtenyt tuskan huudahdus ja että se lausuu ilmi monien jalojen ja ihmisrakkaudesta palavien sydämien [tämä sana oli painovirheen kautta jäänyt pois] tuskaa ja kaipuuta. Näytteeksi ja arvostelmani selitykseksi olin painattanut puheena olevan kirjoituksen loppusanat, joissa mielestäni sen ponsi parhaiten ilmaantuu. Niissä näet kuvataan ensin mitenkä «ruumiin lääkärit» väsymättä, sairaita kammoamatta ja tuomitsematta taistelevat kipuja,

kuolemaa ja hävitystä vastaan, ja kysytään lopuksi missä meidän aikamme «sieluin lääkärit» ovat, ne, jotka henkisen elämän alalla suorittaisivat saman työn.

Arvosteluni on antanut Hra A. M:lle aihetta «Ontuva vertaus» nimiseen kirjoitukseen, joka on luettavana Suomettaren 201 N:ossa. Hra A. M. siinä koettaa pistävillä ivan aseilla saada mainituissa lauseissa ilmaantuvat aatteet hengeltä pois. Kirjoitus on lähimmin minulle adresseerattu; pyydän siis saada puolestani vastata pari sanaa.

Sivumennen mainittakoon ensin että Hra A. M. taisteluinnossaan on jättänyt huomioon ottamatta sitä seikkaa, että nuo riidanalaiset aatteet, semmoisina jommoisina ne esiintyvät Minna Canthin kirjoituksessa, eivät ole lausutut puhtaina yleistodellisina päätelminä, vaan että niitä lausuu novellissa (eli novellin-luonnoksessa) kuvattu henkilö, Katri Ikäheimo. Ne ovat siis katsottavat lähimmin lähteneiksi hänen luonteestaan, hänen mielialastaan ja niistä oloista, jotka tavalla tai toisella ovat niihin vaikuttaneet. Jos Katri Ikäheimo ei kirkossa saa sielunsa janoa sammutetuksi, niin sillä ei ole sanottu ett'ei yhdenkään papin saarna voi kenenkään sielun tarvetta tyydyttää.

Mutta se sikseen. Hra A. M:n mielestä Minna Canth (taikka oikeastaan Katri Ikäheimo) asettaessaan ruumiin lääkärit «sielujen lääkärien» vastakohdaksi on tehnyt ontuvan, jopa aivan mielettömän, «ulkopuolella kategoriaa» olevan vertauksen. Selvittääksensä tyystin mimmoinen asian todellinen laita on, hra A. M. ryhtyy itse tuota moitittua vertailua perille ajamaan, ja tulee kun tuleekin siihen päätökseen että meidän aikamme ihmisillä ei ole ollenkaan syytä valittamaan sielun lääkärien puutetta; niitä on aivan riittävästi ja ne ovat yhtä taitavat ja yhtä alttiit kuin ruumiinkin lääkärit; jos sairaat eivät käytä heidän apuaan hyväkseen, niin on vika sairaissa eikä lääkäreissä.

Huomautamme että Hra A. M:kin siis pitää itse vertauskuvan oikeana, sattuvana. Vertauskuva on hyvä, jos se valaisee sitä kohtaa, jota se on aiottu valaisemaan. Ontuvaksi saadaan kyllä mikä vertaus tahansa, jos sitä karkuutetaan suoralta tieltä pois, yli kivien ja kantojen; voipipa sitä silloin ajaa vaikka — päin mäntyyn. Hra A. M. onkin, vertailua jatkellessaan, tykkänään jättänyt syrjälle ne kohdat, joita vertaus minun nähteni varsinaisesti tarkoittaa.

Asian ytimeksi minä puolestani katson seuraavat seikat:

1. Ruumiin lääkäriksi aikova uhraa ensin monta vuotta ihmisruumiin rakennuksen tarkan tarkkaan tutkimiseen; hän ottaa selkoa kaikista sen aineksista, sen pienimpienkin elimien luonnosta ja toimituksista; siten hän tutustuu koko elimistön elinehtoihin; sen jälkeen hän työskentelee niin ikään vuosikausia oppiaksensa tuntemaan niiden häiriöiden ilmiöt ja syyt, jotka voivat häiritä elintoimitusten säännöllistä kulkua, ja harjaantuaksensa

käyttämään niitä keinoja, jotka tiede on keksinyt noiden häiriöiden, sairauksien, torjumiseksi taikka lieventämiseksi. Ja tämä valmistus ei ole läksyjen lukemista; oppilasta ei neuvota «uskomaan mitä saarnataan», vaan päin vastoin itse havaitsemaan, epäilemään ja tarkastamaan, tekemään itse johtopäätöksensä, sanalla sanoen hankkimaan itselleen omatakeinen tieteellinen vakaumus ja tieteellinen työskentelytapa. Niin valmistuneena hän vasta tarjoo kärsiville lähimmäisilleen apuansa ja ryhtyy taisteluun kuolemaa ja hävitystä vastaan.

Ja sielujen lääkäreiksi aikovat? — — Jos heidän opintoja vertaa ruumiin lääkärien opintoihin, niin voisi tulla siihen päätökseen että henkinen elämä ja sen ilmiöt katsotaan verrattomasti yksinkertaisemmiksi, selvemmiksi, helpompihoitoisiksi jopa vähempiarvoisiksikin, kuin ruumiin elämä. Onko kummeksittavaa, jos moni ajattelevainen ihminen, joka tuntee, kuinka äärettömän monimutkaiset, hienoluontoiset ja arat sielun elämän ilmiöt ovat, ei arvelematta luota sielun lääkärien määräyksiin, vaan on pakotettu vaeltamaan omaa, ehkä tuskallista tietään?

2. Sairaan luona tunnollisen ruumiin lääkärin ensimmäisenä tehtävänä on tarkan diagnoosin tekeminen. Hän tutkii huolellisesti sairauden oireita ja vaikutuksia; hän ottaa selkoa sairaan ijästä ja ruumiinrakennuksesta, hänen olosuhteistaan ja hänen elämäntavoistaan. Kaikkia näitä seikkoja hän pitää silmällä kun määrää hoidon. Hän ei siis määrää kaikille sairaille umpimähkään samaa hoitoa, vaan sovittaa sitä erityisten henkilöiden koko tilan mukaan.

Sielun lääkärit sitä vastoin — ainakin hyvin useat — näyttävät varmasti uskovan että sielun elämään katsoen ei ole paljo eroitusta eri individien välillä, ja että kaikkien tuskia ja vammoja sopii samalla kaavanmukaisella määräyksellä parantaa. Ja jos tuo yhteinen diagnoosi ja määräys jonkun sieluelämään ei sovellu, niin hänellä ei ole sielunlääkärien puolelta muu tarjona kuin — tuomio.

3. Ruumiin lääkärit koettavat yleensä jotenkuten seurata tieteen edistymistä; he koettavat kärsivien lähimmäistensä hyväksi käyttää jokaista uutta valonsädettä, jota tutkimus luopi ruumiin elintoimituksiin ja elinehtoihin. Ja kun yleisten olosuhteiden muutokset tahi muut seikat synnyttävät uusia sairaudenmuotoja, he varustautuvat uusilla aseilla taistellaksensa niitä vastaan.

Sielun lääkärit taas pitävät kovin vähän lukua tieteen ja ihmisyyden kehkeymisestä. Sekä luonnontieteet että ne tieteenhaarat, jotka valaisevat ihmisten henkistä elämää edistyvät lakkaamatta; vähitellen mutta vastustamattomalla voimalla ne kääntävät ihmisten ajatukset uusiin suuntiin ja pakoittavat heitä muuttamaan käsitystänsä monesta seikasta, joka tavalla tai toisella on yhteydessä heidän koko maailmankatsomuksen kanssa. Mutta sielujen lääkärit pysyvät hievahtamatta ja — tuomitsevat! Uudet kysy-

mykset, uudet probleemit huolettavat ihmisten sydämiä, uusia tuskia, uusia vammoja ilmaantuu henkisen elämän alalla. Voidaksensa antaa neuvoa ja apua pitäisi sielun lääkärien ymmärtää aikaansa; heidän pitäisi kyetä rakkauden tarkalla silmällä katsella kärsivien sydämiin ja tutkia heidän tuskien syntyä ja luontoa, heidän pitäisi voida täydellä myötätuntoisuudella ottaa osaa veljiensä sielujen sisäisiin taisteluihin. «Maailma on täynnä kipua ja tuskaa, valituksia ja huokauksia. Missä ovat lääkärit?»

He *eivät* ole siinä missä heitä *meidän aikoinamme* tarvittaisiin. — Jos rakkaus olisi heissä elävämpi, niin he ehkä ymmärtäisivät paljon, jota nyt vaan — tuomitsevat. Mitäs, jos siinä, rakkauden puutteessa, olisi syytä siihen että «sielun lääkärit» vieraantuvat nykyajan elämästä ja että elämä alkaa heistä vieraantua? — —

O. E. Tudeer.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

Koti ja Yhteiskunta, 1889. 5 ja 6 vihko. Sisältävät: Maria, naisen toimista kodissa. — Naiskokouksia Ranskassa. — Kuinka lapsia on rangaistava. — E. L., Helsinkiin perustettava koti. — Aarne, Mormoonien luona. — „Minä en voi." — Perheenemäntä, Meidän maitomyymälät. — Oman maan kuulumisia. — Ulkomaiden uutisia. — Pahoja tapoja. — Terveysoppia: V. Sucksdorff, Lääkärit ja kotiparannuskeinot; Kureliivien turmiollinen vaikutus; Mitä juot? — Talouden alalta.

Finsk Tidskrift, 1889. Elokuun vihko. Sisältää: R. Tigerstedt, Lavoisier. — G. Nordensvan, Historiska romaner. Några hugskott. — E. Selander, Axiomen i geometrin. — H—a, Från studieboken. — I bokhandeln. — Öfversikt: E. Lagus, Finland på världsutställningen i Paris. — G. Granfelt, Genmäle.

Uusi suomalainen romaanijakso. Koti- ja ulkomaan kaunokirjallisuuden aikakauskirja, 1889. N:ot 1—11. Sisältävät: G. Ohnet, Ursula tädin onnettomuus. — Math. Roos, Sieluntaisteluita. — G. Ohnet, Tohtori Rameau (alku).

Duodecim, 1889. N:ot 7, 8. Sisältävät: K. v. Fieandt, Prostitutsioonikysymyksestä. — R. Idman, Eläinlääketieteen tehtävä yleisen terveydenhoidon alalla. — R. Envald, Voipiko ihottuma painua sisään? — K. Relander, Tutkimuksia tarttuma-aineitten tunkeumisesta eheän keuhkopinnan lävitse. — R. Envald, Vähäsen vaimon synnytinten tautien yhteydessä olevista ihotaudeista. — Käytännöllisiä uutisia. — Päivän uutisia.

Suomen terveydenhoito-lehti, 1889. N:o 4. Sisältää: J. Collan, Pienten lasten ruokkimisesta pohjois-Karjalassa — R. Idman, Tuulettakaa asuinhuoneet! — K. Relander, Sokeus on tarjona. — K. Relander, Vahingoittamatoin helppohintainen unilääke. — Punataudista. — Jään säilyttämiskeino. — Risiniöljyn nieleminen. — Kesakoiden hoito. — Omasta maasta: Vetotauti Suomessa v. 1840; luentoja. — Kirjelaatikko.

Hengellinen Kuukauslehti, 1889. 8 vihko. Sisältää: Mitä ymmärtää Uusi Testamentti evankeliumilla. — Elämän kertomuksia herännäisyyden alalta: K. Niskanen, Lauri Juhana Niskanen. — Kappale uusien virsikirjain historiaa. — Katsaus luterilaisen kirkon tilaan ulkomailla: Norja. — Sekatietoja ulkomailta.

Oma Maa, 1889. N:ot 7, 8. Sisältävät: M. Põdder, Soojus. — P. Jakobson, Paavel (runo). — Lajla. Jutustus Põhja-Soomemaalt. Eestistanud J. Kaur. — Etta Pierce, Ilma süita (Järg.). — Hertsogi proua von Lira. Ouida järele (Järg.). — Laulud: L—a, Sinna poole; P. Jakobsson, Mariza jõe kaldal; Rückert, Barbarossa y. m. — M. Põdder, Kehvir ehk piima wiin. — Kalevala. Teine lugu. Eestistanud M. Eisen. — Uued raamatud. — Mitmesugused sõnumed.

Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif. Tidskrift utgifven på uppdrag af landsmålsföreningarna i Uppsala, Helsingfors och Lund, genom J. A. Lundell. 35 ja 36 vihko. Sisältävät: Norrman, Förteckning öfver svenska dopnamn. — Nordlander, Småplock: historier och mässningar, grötrim och hvarjehanda.

Nylaende, Tidsskrift, udg. af Norsk kvindesagsforening. N:ot 10 ja 11. Sisältävät m. m.: Alexandra Gripenberg, Kvindesagen i Amerika (käännetty 1889 vuoden Excelsior-kalenterista). — A. Huitfeldt, Ski og Skilobning. — Et stort maal. — Forskjelligt (m. m. Om kvindelige udvandrere, ote eräästä A. Gripenbergin Hufvudstadsbladetissa olleesta kirjoituksesta).

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, 1889. N:ot 31—37. Sisältävät m. m.: J. Jassinsky, Die Heimat, übers. — L. Lewes, Die Münchener Aufführung des König Lear auf der neueingerichteten Bühne. — Ch. Fuster, Die Marionetten. Novelle, übers. v. E. Peschier. — G. Walling, Gedichte von Isolde Kurz. — M. Brasch, Giordano Bruno. — Maupassant, Die Tote, übers. v. H. Tovote. — K. Blind, Englische Staatswissenschaft. — L. Tolnoi, Nur darnach habe ich mich gesehnt, übers. — Th. Höpfner, Matilde Serao. — E. Holm, Vom Schwedischen Frühjahrsbüchermarkte — Tscheng-Ki-Tong, Die legitime Geliebte. Novellette übertragen von J. v. Santrop. — Aus der Spanischen Lyrik. Nachdichtungen von A. Möser. — A. Wilhelm, Julius Slawacki. — A. Kohut, August Brizeux. — O. Mirbeau, Dem Glück entgegen. Übers. — B. Münz, Die Tragödie des Menschen von Emerich v. Madách. — J. V. Widmann, Der amerikanische Lyriker Walt. Whitman. — Prölss, M. Grimm und Katharina II. — An unsere Leser (ilmoitetaan että Hra W. Kirchbach on luopunut aikakauskirjan toimituksesta ja että 34 N:osta alkaen sen päätoimittajana on Hra K. von Schlieben).

Yhdeksännen vihon sisällys:

Henry George ja kysymys maan tekemisestä valtion omaisuudeksi. I, II. Kirj. O. Hannikainen.

Nykyisestä kansanrunoudesta Itä-Suomessa. II (loppu). Kirj. O. Relander.

Kirjailijain muotokuvia. XX. Karl A. Tavaststjerna. 3—5 (loppu). Kirj. Valfrid Vasenius.

Teaatterikirje Berliinistä. Kirj. W. J.

Kotimaan kirjallisuutta:

P. Päivärinta, Elämän havainnoita. X. — *Alkio*, Eeva. — *Heikki Meriläinen*, Korpelan Tapani. Kuvaus kansan elämästä. — Syvistä riveistä, Kansankirjailijaimme novellikokoelma heidän muotokuvineen. Arv. O. R.

Juhani Aho, *Kauppis-Heikki*, *Pekka Aho*, Novelleja. — *Juhani Aho*, Kuvauksia. Arv. O. R.

Kristian Elster, Kertomuksia. I. Ylämaan tarina. Norjankielestä suomentanut O. R. Arv. O. E. T.

Ruumiin lääkärit ja sielun lääkärit. Vastaus Hra A. M:lle. Kirj. O. E. Tudeer.

Epäsäännöllisyyttä Valvojan jakamisessa ilmoitetaan maksuttomassa kirjeessä osotteella: Kaupunginpostin konttoori, Uudenmaankatu 6.

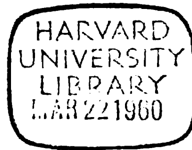
VALVOJAN irtonaisia numeroita saapi ostaa Laurent & K:nin luona, (Wreden uudessa talossa, Pohjoinen Esplanaadi 35). Hinta 1 markka numerosta.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1889.

VALVOJA.

Yhdeksäs vuosikerta.

Kymmenes vihko. Lokakuulla 1889.

Toimitus:

E. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.

Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

K. Herrat kustantajat!

☛ **Siihen nähden, että kotimaassa ilmestyneitä teoksia varsin epätasaisesti ja usein myöhään on toimitukselle lähetetty, pyydämme uudelleen muistuttaa, että arvosteltavia kirjoja heti niiden ilmestyttyä lähetettäisiin toimitukselle.**

Valvojan Toimitus, Helsinki.

Lemmenkevät ja avioliitto ranskalaisen kansanrunouden kuvaamina.

Ranskalainen kansanrunous — siinä ala, jolle harvat Ranskalaiset ja vielä harvemmat muukalaiset eksyvät. Tunnustetaan kyllä, vieläpä kerskaillaankin siitä, että esim. germaanilaisilla kansoilla ja meidänkin kansallamme on rikas kansanrunous, mutta tuskinpa tiedetään, että länsipuolella Rhein-virtaa suuri kansa laulaa ilojaan ja surujaan, sydämensä tunteita yhtä alkuperäisesti, voimakkaasti, vieläpä yhtä hienostikin kuin kansa sen itäpuolella. Sitä ei edes suurin osa sivistyneitä Ranskalaisiakaan tule ajatelleeksi, he kun ovat tutustuneet ainoastaan ranskalaiseen taidekirjallisuuteen, jota he pitävät kansallishengen edustajana. Vaan pois se, että koko Ranskan kansa kantaisi edesvastausta kirjakaupassa ilmestyvistä kaunokirjallisuuden tuotteista ja niiden hengestä. Maakansa ei niistä mitään tiedä; mutta laulu ei sille outoa ole, ja laulaa se taitaakin yhtä hyvin kuin mikään muu kansa. Tuon tosiasian ovat meille vuosisatamme keskipaikoilla ja meidänkin aikanamme todeksi näyttäneet ne innokkaat kansanrunojen keräilijät, niinkuin Champfleury, G. Paris, Beaurepaire y. m., joiden ansioksi on luettava lukuisat kokoelmat kaikilta haaroilta koottuja ranskalaisia kansanrunoja. Niin ikään ovat muutamat muukalaiset antautuneet ranskalaisen kansanrunouden tutkimiseen, esim. Saksalainen Scheffler, joka laajassa teoksessaan «Die Französische Volksdichtung und Sage», Saksalaiselle tavattomalla lämmöllä ja puolueettomuudella on naapurikansansa kansanrunoutta esitellyt. Tämä oivallinen teos olkoon minulla perustuksena, kun seuraavassa yritän kuvata Ranskan maakansan elämää, etenkin maalaisnaisen elämää tyttönä ja naituna vaimona. Aine on rikkaan rikas, lemmenkevättä ja avioliittoa kuvaavat laulut erittäin lukuisat; mutta tarpeellisen tilan puutteessa on minun tässä pysyminen välttämättömimmän rajoissa, josta syystä kuvani ehkä on jäävä vaillinaiseksi. Toivon kuitenkin, että sen jos-

sakin määrin onnistuisi suomalaisessa yleisössämme herättää mielihalua ranskalaiseen kansanrunouteen.

«Pois, te lapsuuden leikit ja huvit!» huudahtaa nuori tyttö «pois, sillä lemmen aamurusko on koittanut. Voisinko nuorena, somana kuin olen, elää ilman lempeä?»

Moi qu'est si joliette
Pensez-vous que mon coeur
Vit sans amourette?

«Nauttia, lempiä mä tahdon, niin kauvan kuin nuoruuden ruusut loistavat poskillani ja sydän hehkuu. Pian kyllä tuo ihana nuoruuden aika on ohi vierinyt — ja silloin häpeä sille, joka naimattomana surkeata elämää viettää:

Hélas! mon joli temps passe — — — —
— — — La plume s'envole, vole
La plume s'envole au vent!

Vanhaksi piiaksi jäämisen pelko näkyy suuressa määrin painavan nuoren tytön mieltä. Naiminen, siinä hänen elämänsä tarkoitus; naimiseen hän tahtoo, vaikkapa vastoin vanhempainsa tahtoakin. Niin lausuu eräässä laulussa kuudentoista vuotias tyttö: «Joll'ette paikalla minua naita, niin särjen minä kaikki huonekalut kodissa. Jos minua äiti siitä soimaa, niin vastaanpa minä: on minunkin kalujanne sääli, vaan tuhat vertaa enemmän on sääli tyttöä, joka kuudentoista vuotiaana naimatonna kotonaan istuu»:

Si l'on n'me mari' bientôt,
Je bris'rai tout le ménage.
Dans mon coeur i'n'y a point d'amour
Mais i'y en aura quelque jour.

Je cass'rai les plats, les pots
Je bris'rai tout le ménage;
Et si maman veut gronder,
Je lui dirai: c'est dommage.
Dans mon coeur, etc.

Et si maman veut gronder,
Je lui dirai: c'est dommage;
Mais une fille de seize ans
Est bonne à mettre en ménage.
Dans mon coeur, etc.

(Champagne.)

Vaan jos vanhemmat ovat toisin määränneet ja tuo raju pikku lintunen on suljettava luostariin? Silloin vasta nuori sydän, nojautuen luonnolli-

seen oikeuteensa rakkauteen, nousee kapinaan ja tyttö päästää sydäntä särkevän huudon:

Ah! mère téméraire,
Qui m'en veut à la mort,
Achève ta colère,
Punis mon triste sort.
Je suis donc la victime
Que l'on ne nomme plus.
Si l'amour est un crime,
Vaut mieux que tu me tues.

(Poitou.)

Ranskalaisessa kansanrunoudessa siis nuori neito ei salaa taipumustaan rakkauteen ja avioliittoon. Vaan yksi ehto on useimmiten olemassa ja se on tärkeän tärkeä. Ei avioliittoa ilman lempeä, eikä siis myöskään menemistä miehelle, josta ei pidä. Kosija, josta nuori kaunotar ei välitä, saa aika tuntuvalla tavalla rukkaset ja joutuu ehkä kaupan päälliseksi naurun alaiseksi. Eräässä hyvin laajalle levinneessä laulussa kerrotaan neidosta, joka oli pudonnut kaivoon. Kolme ritaria, «trois cavaliers barons», pelastaa hänet ohikulkiessaan. Tyttö laulaa heille kiitosvirren, vaan lopuksi kun he palkakseen vaativat häneltä rakkautta, hän kääntää heille selkänsä ja pujahtaa tiehensä:

Quand elle fut retirée,
Chanta une chanson.
„Ce n'est pas ça, la belle,
Que nous vous demandons".
Verduron verduronnette verduron don don.

„Ce n'est pas ça, la belle,
Que nous vous demandons.
C'est votre coeur en gage;
Par ma foi, nous l'aurons".
Verduron verduronnette, etc.

„C'est votre coeur en gage;
Par ma foi, nous l'aurons".
Leur fit la révérence,
Leur tourna les talons.
Verduron verduronnette, etc.

(Normandie.)

Tapahtuupa välistä, että neidolla on tarjona useampi kosija. Mutta hyvin hän melkein aina pääsee valitsemisen pulasta. Yksinkertaisella, mutta samassa sattuvalla tavalla hän antaa rukkaset niille, joista hän ei pidä tahi jotka röyhkeällä ja vaativaisella käytöksellään ovat häntä loukanneet. Eräässä

George Sandin muistoon kirjoittamassa runossa tyttönen joutuu mainittuun pulaan, vaan hetkeäkään asiaa punnitsematta hän ratkaisee sen sangen järkevästi. Kolme puunhakkaajaa kosii häntä. Ensimmäinen on kovin nuori ja ujo; kosimisensa hän sanoa sopertaa tekemättä mitään syvempää vaikutusta tyttöön. Toinen sitä vastoin vaatii vanhimpana röyhkeästi, että neito ottaisi hänen. Vaan kaikki on turhaa. Jos kohta tyttö sääliikin nuorta ujoa kosijaansa, hän ei kuitenkaan voi pitää häntä kyllin miehekkäänä eikä sentähden huoli hänestä miehekseen. Entäs tuo ylpeä naimamies? Hänpä vasta aika rukkaset saakin, sillä «rakkautta ei käy käskeminen». Vaan kolmas — nuori, reipas poika, joka tarjoo rakkautta, mutta vaatii vastarakkautta ojentaessaan lemmitylleen mantelikukan merkiksi hehkuvasta rakkaudestaan — hän on hänet vaimonaan omistava:

Mon ami ne serez
Vous qui tenez la rose;
(J'entends le rossignolet)
Mon ami ne serez:
Si vous n'osez, je n'ose.

Mon maître ne serez,
Vous qui tenez la fende,
(J'entends le rossignolet)
Mon maître ne serez:
Amour ne se commande.

Mon amant vous serez,
Vous qui portez l'amande,
(J'entends le rossignolet)
Mon amant vous serez:
On donne à qui demande.

Rakkaus siis tässä saa voiton puolelleen. Välistä kuitenkin tytön tai miehen vaalia määräämässä on muitakin vaikuttimia kuin rakkaus. Sillä täytyyhän järjenkin vaatimuksia noudattaa eikä ainoastaan sydämen. Mies tavallisesti valitessaan katsoo etupäässä ulkonäköön ja kehottaa nuorukaista valitsemaan ruskeaveristä kaunotarta, jolla on muka enemmän hyveitä kuin valkoverisellä:

N'en prenez pas d'ces blondes,
Ell' sont sujett' au change. —
— N'en prenez pas d'ces rouges,
Ell' sont toujours farouges. — —
— N'en prenez pas d'ces noires,
Ell's aim' beaucoup à boire. —

— Prenez en d'ces brunettes
Car ell' sont mignonettes.
En tour la la,
En tour la li ra,
Son cotillon en branle,
Son cotillon en branle au vent.

(Poitou Aunis).

Tyttö sitä vastoin katsoo usein ensi sijassa kosijan säätyyn ja ammattiin. Mieluimmin hän kääntyy sotamiehen puoleen, sillä hän se vasta miehekäs ja reipas on sekä iloisempi kuin kukaan muu:

Je viens d'avoir quinze ans passés,
Je voudrais bien me marier.
A la verduron verdurette,
Turelurette!

Je ne veux pas d'un médecin,
Il faut se lever trop matin.
A la verduron, etc.

Je ne veux point d'un avocat,
Il faut lui plisser ses rabats.
A la verduron, etc.

Je ne veux pas prendre un marin.
Il me laisserait en chemin.
A la verduron, etc.

Je veux avoir un officier,
Car il a toujours le coeur gai!
A la verduron verdurette,
Turelurette!

(Champagne, Saintonge.)

«Älähän toki liian kauvaa valitse, tyttö parka», runoilija laulaa. «Älähän ole liian vaikea tyydyttää, vaan joudu, ennen kuin nuoruus kuluu ja kauneus kuihtuu». Sillä ikäväpä neidon, kun lemmen-aamu on kulunut eikä morsiusseppele ole hänen päätänsä koristanut. Silloin on aika mennä luostariin sinne kätkemään surunsa ja katkeruutensa:

A quinze ans, j'étais gentille,
Je r'fusais tous les amants,
Je faisais la difficile,
A présent je m'en repens.

J'ai beau aller en prom'nade,
Tous mes soins sont superflus,
J'ai beau passer par les rues,
Personn' ne me dit rien plus.

Quand la rose elle est éclose
Il est temps de la cueillir,
Sans cela elle se fane,
Sans avoir aucun plaisir.

Adieu, les plaisirs du monde,
Je m'en vais dans les couvents,
M'enfermer avec ces noires,
Dans des lieux, étroitement.

(Bas-Poitou, Aunis.)

Kuulee usein meillä, niinkuin muuallakin maailmassa, epäiltävän sitä, että Ranskan kansalla on sama käsitys rakkaudesta kuin useimmilla muilla Euroopan kansoilla. Vaan kansanrunoudesta päättääksemme semmoinen

epäilys on väärä. Sillä jos kohta löytyykin runoja, joissa tuota sananparreksi muuttunutta ranskalaista kevytmielisyyttä kuvataan, niin ovat toiselta puolen ne laulut, joiden esineenä on palava, uskollinen rakkaus, Ranskan kansanrunoudessa erittäin lukuisat. Onnettomuudeksi Pariisi liian kauvan on ollut koko Ranskan edustajana ja sen huonot tavat ovat armottomasti lasketut koko kansalle virheeksi. Että ranskalainen kevytmielisyys on tullut kautta maailman tunnetuksi, siitä on Ranskalaisten etupäässä kiittäminen tuota nykyajan realistista ranskalaista kaunokirjallisuutta, jonka tehtävänä näkyy olevan Pariisin, sen ylhäisön ja rahvaan perinpohjainen ja melkein turhan tarkka kuvaaminen. Ja jos kirjailijat joskus kääntyvät tältä muka hauskalta alaltaan luodaksensa katseensa maakansan elämään, niin he näkevät milt'ei yksinomaisesti sen synkät puolet eivätkä huomaa, kuinka täynnä valoa noitten yksinkertaisten maalaisten nuoruudenaika itse asiassa onkin. Tuon valoisan puolen, sen me tapaamme ranskalaisessa kansanrunoudessa niin runsaasti ja kauniisti edustettuna. Suurella luvulla runoja on aineena uskollinen rakkaus mahtavana voimana, joka ei vaikeimpiakaan esteitä, suurimpiakaan vastoinkäymisiä pelkää. Se piilee sekä miehen että naisen sydämessä ja tulee ilmi lauluissa, jotka yksinkertaisuuteensa, syvyyteensä ja puhtauteensa nähden vetävät vertoja kauniimpien germaanilaisten kansanrunojen kanssa.

Tätä laatua on Champagnesta eräs laulu, jossa elonleikkaaja ylistää lemmittyään ja iloitsee ajatellessaan sitä aikaa, jolloin hän häitä viettettyään uskollisen morsiamensa kanssa on nauttiva lemmen autuutta:

Je reconnais ma princesse,
Cell' que mon coeur aim' tant,
Dans la joi', la tristesse
Ma pensée uniqu'ment.

Elle m'a dit: t'es fidèle,
Comme l'or et l'argent;
D'vers la Toussaint prochaine
J'aurons contentement.

Nous habit'rons emsemble
Au beau jardin d'amour,
Tout plein de roses blanches
Au mitan, à l'entour.

L'rossignol, l'alouette
Diront dans leur doux chant:
Viv' les filles fidèles,
Viv' les garçons constants!

Eräässä toisessa laulussa, joka niin ikään on Champagnesta, poika rukoilee, että Jumala pelastaisi hänen rupuliin sairastuneen lemmittynsä. Vähätpä siitä, jos hänen kauneutensa on ikipäiviksi mennyt; rakastava sydän ei kauneutta kysy, vaan sydämen puhtautta ja arvoa.

Erittäin sattuvasti kuvaillaan rakkautta ja uskollisuutta sotilaslauluissa, joita löytyy hyvinkin runsaasti ranskalaisessa kansanrunoudessa. Jo sotaan lähtiessään sotamies lupaa pysyvänsä uskollisena lemmitylleen:

Belle, avant que je parte,
Belle, je vous fiancerai!
Que la riré.

Au retour de l'expédition
Belle, je t'épouserai . . . . . .
Que la riré.
(Haute-Gascogne.)

Sodassa ollessaan hän muistaa morsiantaan ja lähettää hänelle sulimmat tervehdykset:

Si tu vois ma maîtresse,
Je t'en pri', salu'-la,
Et lon lon la,
Je t'en pri', salu'-la.

Est facile à connaître;
Sa pareille y est pas,
Et lon lon la,
Sa pareille y est pas.
(Berry.)

Mitä kauniimpana esiintyy uskollisuus esim. laulussa, jossa sotilas kuoliaaksi haavoitettuna toivoo vielä kerran näkevänsä lemmittynsä. Eikä hänen toivonsa joudu häpeään, sillä neitonen, aavistettuaan hänen tilansa ja hartaan toivonsa, kiiruhtaa uskollisena hänen luoksensa valmiina uhraamaan hänelle jopa rakkaimmatkin aarteensa:

„Il faut à tout se préparer,
De mon drapeau me séparer;
Il faut dans peu quitter ce monde,
Je ne regrette que ma blonde".

„J'engagerai mon blanc jupon,
Mon anneau d'or, mon cotillon,
Mon agrafe, aussi ma ceinture,
Amant, pour guérir ta blessure".

Sitôt qu'elle put arriver,
La belle se mit à pleurer:
„Ne pleurez pas, beauté charmante;
Je meurs content, près mon amante".

„En vain tu veux me secouri'
Malgré tes soins je vais mouri'.
Adieu pour toujours cher amante,
Je te laisse, beauté charmante".
(Angoulème.)

Monessa laulussa sotamies kovasti kaivaten morsiantaan pyytää esimieheltään luvan lähteä tyttöä tervehtimään. Iloisella mielellä hän luvan saatuansa kiiruhtaa kotiseudulleen — mutta neitonen on kuollut ikävään:

Le beau galant s'en va
Au logis de son père:
Bonjour, père, bonjour mère,
Bonjour tous mes parents,
Sans oublier la belle
Que mon coeur aime tant.

Son père qui lui répond:
Ta chère amie est morte,
Est morte et enterrée;
Elle est morte d'ennui,
Son corps répose en terre,
Son âme en paradis.
(Pays messin, Bousse.)

Vaan eipä esimies, tuo «brave homme de guerre», aina suostu pyyntöön. Silloin nuorukainen lähtee luvatta, saadaan tavallisesti kiinni ja saa kärsiä kovan rangaistuksen jopa kuolemankin. Vankilassa hän huokaa:

Faut-il pour l'amour d'une brune
Être enfermé dans ces cachots?

Tapahtuupa, että hän paetessaan kohtaa esimiehensä ja tappaa hänet, koska tämä yrittää estää häntä näkemästä lemmittyänsä. Moinen rikos on kuolemalla sovitettava. Kuolinpaikalle mennessään hän pyytää kumppaneja lähettämään hänen uskollisen sydämensä hänen lemmitylleen:

Que l'on mette mon coeur (bis)
Dans une serviette blanche (bis)
Qu'on le porte à ma mi',
Qui demeure au pays,
En disant: c'est le coeur,
De votre serviteur.
(Angoumois, Champagne).

Yllä mainituissa lauluissa kuvataan parhaasta päästä miestä uskolliseksi. Vaan jos miehessä on uskollisuutta tavattavana, kuinka paljoa suuremmassa määrässä naisessa!

Eräässä kauniimmassa runossa kerrotaan kolmesta ruhtinattaresta, jotka nukkuvat omenapuun siimeksessä. Aamulla varhain herätessään yksi heistä ajattelee aamua, toinen läheisyydessä kuuluvia rummunlyöntejä, mutta kolmas sodassa taistelevaa ystäväänsä. Ensin hän päättää tunnustaa hänelle rakkautensa ainoastaan jos hän voittaa. Vaan samassa hänen rakkautensa poistaa kaikki ehdot ja hän lupaa menevänsä nuorukaiselle huolimatta siitä, voittaako hän vai ei:

Ça, dit la troisième,
Vole, vole, mon coeur, vole,
C'est mon ami doux!
Tout doux et iou!
C'est mon ami doux.

Il va-t-à la guerre
Vole, vole, mon coeur, vole,
Combattre pour nous!
Tout doux et iou!
Combattre pour nous!

S'il gagne bataille,
Vole, vole, mon coeur, vole,
Aura mes amou's!
Tout doux, et iou!
Aura mes amou's.

Qu'il perde ou qu'il gagne,
Vole, vole, mon coeur, vole,
Les aura toujou's!
Tout doux, et iou!
Les aura toujou's!
(Franche-Comté, Champagne.)

Mikään voima ei voi pakottaa neitoa rikkomaan uskollisuuttansa. Papin kehotukset, vanhempain uhkaukset eivät toimita mitään hänen uskollista rakkauttaan vastaan. Lujana, järkähtämättömänä hän pysyy, sulkekoon julma isä sitten hänet vaikka kamalimpaan torniin. Seitsemään vuoteen hän ei siellä näe päivän valoa, madot hänen kylkiään ja jalkojaan syövät — vaan hän ei luovu rakkaudestaan:

Elle y resta sept ans passés,
Sans que personne pût la trouver;
Au bout de la septième année
Son père vint la visiter.

„Bonjour, ma fille? comment vous va?"
„Ma foi, mon père, ça va bien mal.
J'ai les pieds pourris dans la terre
Et les côtés mangés des vers."

„Ma fille, il faut changer d'amour,
Ou vous resterez dans la tour."
„J'aime mieux rester dans la tour,
Mon pére, que de changer d'amour."

Kukaan ei voi pakottaa tytärtään luopumaan rakkaudestaan, niin sanoo myöskin eräs toinen runoilija. Ei, sillä rakkautta ei käy voittaminen.

Eräässä laajalle levinneessä laulussa näemme uskollisuuden karttuvan, kun on kysymys rakastetun nuorukaisen häpeällisestä kuolemasta. Tytön äiti rukoilee häntä luopumaan miehestä, joka piakkoin on hirtettävä. Mutta Pernette parka sanoo tahtovansa kuolla hänen kanssaan. «Haudatkaa meidät kumpasetkin vieretyksin ja hajoitelkaa ruusuja ja satakaunoja haudallemme, että ohikulkijat ne huomaavat ja rukoilevat meidän puolestamme»;

Si vous pendolez Pierre,
Tra la la la la la, tra la la la
Londérira!
Si vous pendolez Pierre,
Pendolez moi-z-aussi.

Au chemin de Saint Jacques,
Tra la la etc.
Londérira!
Au chemin de Saint Jacques,
Enterrez-nous tous deux.

Couvrez Pierre de roses,
Tra la la etc.
Londérira!
Couvrez Pierre de roses,
Et moi de mille-fleurs.

Les pèlerins qui passent,
Tra la la etc.
Londérira!
Les pèlerins qui passent,
Prieront Dieu pour nous deux.

Uskollisena kuolemaan asti pysyy niin ikään lukuisten muitten laulujen sankaritar. Niin esim. tyttö saatuansa tietää, että sulhasensa on tuomittu kuolemaan, kiiruhtaa sotilaan esimiesten puheille tarjoten heille kaikki omistamansa rahat siten lunastaaksensa rakastettunsa vapaaksi. Kun sitten hänelle sanotaan, että nuorukainen jo on kuollut, niin hän lupaa, ett'ei vast'edes koskaan ole toista miestä rakastava:

La belle s'en va trouver son capitaine,
Son lieutenant, aussi son commandant,
En lui disant d'un amour si sincère:
„Pour de l'argent rendez-moi mon amant".

„Je suis fâché lui dit le capitaine
Belle, que s'il était votre amant
Il va passer au conseil de guerre,
Il va mourir ici présentement".

En entendant ces méchantes paroles,
Son petit coeur tomba-z-à moitié mort,
Un officier aussitôt la relève:
„Relevez-vous, votre amant il est mort.

Belle bergèr', prends-moi-z-en mariage,
Et je ferai ton bonheur tous les jours."
Les pleurs aux yeux, le mouchoir au visage:
„Non! non! qu'elle dit, je n'aurai plus d'amours."

(Rétonfey, Poitou, Saintonge.)

Välistä tytön onnistuu vapauttaa vankeudesta sotilas, jota hän rakastaa. Ruumiillisen voiman puutteessa hän käyttää viekkautta ja saattaa täten miesten voiman ja varovaisuuden häpeään. Useimmiten hän pukeutuu hovipojan tai sotamiehen vaatteisiin; hänen onnistuu päästä vangin puheille, ja vaihdettuaan vaatteita tämän kanssa, hän antaa sotilaan paeta. Itse hän viedään mestauspaikalle, jossa hän selittää seikan ja päästetään naisena irti.

Le juge est en colère:
Ce n'est pas un garçon
Si vous êtes bien fille,
Dites-moi votre nom.

(Bivès, Gers.)

Puisqu'il est d'la sorte, on ne peut vous condamner,
Si vous êtes une fille, on ne peut vous étrangler;
Et nous vous permettons, chez vous de retourner.

Dans la cour une chanson la belle a commencée:
Je me moque de ces juges, de ces bonnets carrés
Et de ces robes noires, j'ai mon amant sauvé!

(Pays messin, Metz.)

Mahdoton olisi tässä luetella muuta kuin aivan muutamia niistä runoista, joissa uskollinen rakkaus on kansanrunottaren laulun esineenä. Mainitkaamme kuitenkin vielä lopuksi yksi mitä kauniimpia ja voimallisimpia. Se on eräs Ranskan eri osissa tunnettu paimenlaulu, jossa mitä voimallisimmalla tavalla on kuvattu, miten paimentyttö ja paimenpoika kaipaavat poissa olevaa ystäväänsä. Jotta voisivat nähdä toisiaan, he rukoilevat koko luontoa avukseen. «Aurinko murtakoon säteillään kalliot, kuu imeköön tyhjäksi virrat ja järvet, jotka estävät minua näkemästä ystävääni», toivoo tyttö. Poika taas toivoo vuorten painuvan maahan, laaksojen kohoavan, jotta hänen pikku lintusensa alati olisi hänen näkyvissään:

Elle:

Ah! soleil, fends les rochers!
Ah! lune, bois les rivières!
Que je puisse regarder
Mon amant qu'est par derrière.

Lui:

Baissez-vous, montagnes!
Haussez-vous, vallons!
M'empêchez de voir
Ma mi' Madelon.

Elle:
Celui que mon coeur aime tant
Il est dessus la mer jolie.
Petit oiseau tu peux lui dire,
Petit oiseau tu lui diras
Que je suis sa fidèle amie
Et que vers lui je tends les bras.

Ah! si j'étais petit oiseau
A travers l'air, par dessus l'eau,
Je vole vole volerais vite
Au pays où mon coeur habite,
Si j'étais petit oiseau!
(Champagne.)

Ranskalainen on luonteeltaan vilkas, iloinen ja leikillinen. Luonnollista on siis, että eri sukupuolten ja yksityisten rakastavien välillä joskus syntyy pieni viaton riita. Tytöt laulavat:

Les garçons sont volages
Comme pluie et vent,
Maman,
Les filles sont fidèles
Comme l'or et l'argent.
(Saintonge, Aunis, Angoumois.),

johon pojat vastaavat pilkkaamalla tyttöjä ja halpaa hintaa, josta ne muka saadaan:

Sont chères les filles,
Sont chères pas trop,
Cinquante pour deux liards
Encore, encore
Cinquante pour deux liards
Encore on n'en veut pas.
(Angoumois).

Kun taas pojat nauravat naisten lörpötyshimolle ja taipumukselle viinin juomiseen,

Lorsque les filles sont ensemble
Plus bavards que des pies,
De bons tours de l'amour
Elles parleraient nuit et jour.

Lorsque les femmes sont ensemble,
De vin elles boivent quelques pots.
De (leurs) discours, de (leurs) propos,
On acheterait cinquante maisons.
(Gascogne.)

kylläpä silloin tytöt antavat sanan sanasta kaksi parhaasta soimaten miehiä heidän juoppoudestaan ja tupakoitsemisestaan:

Quand les garçons se trouvent ensemble
Au baril ils donnent la chasse;
Et dans la cour des cabarets
Ils s'allongent complètement ivres.

Quand les hommes sont ensemble:
Qui se rassemble, s'assemble
Tabaqui tabacas
Ils ont la goutte au bout du nez.
(Gascogne).

Tuollaista leikillistä pikku riitaa rakastavien kesken kuvaa eräs hyvin viehättävä laulu nimeltä «la poursuite d'amour». Tyttö on harmissaan siitä, että hänen ystävänsä on antanut hänen liian kauvan odottaa. Närkästyneenä hän uhkaa sen tähden aikovansa muuttua jos jonkinmoisella tavalla, siten pettääkseen rakastajansa, joka lupaa tulla häntä tervehtimään seuraavana pyhänä. Vaan eipä poika ole neuvoton; kyllä hänkin keinon keksii tavatakseen lemmittynsä. Kun tyttö uhkaa muuttua ruusuksi, niin hän on oleva veitsi, joka ruusun pensaasta leikkaa. «Entäs jos mä muutun pääskyseksi, joka nopeana liitelee yli kentän», tyttö arvelee. — «Niin olen minä metsästäjän luoti, joka sinun kaataa. Älähän vaan muutu kalaksi, sillä minä sinun verkkona pyydän». — Tyttö lupaa silloin luostariin mennä; eipä poika sittenkään joudu hämille, vaan sanoo muuttuvansa luostaria hallitsevaksi piispaksi. «Mutta jos mä kuolen», sanoo tyttö lisäten naiivisesti: «ainoastaan pilan vuoksi!» — «Niin olen minä pyhä Pietari, joka sinun taivaaseen tuloasi odottaa». — «Vaan tähti jos olen, et mua koskea saa». — «Jos pilveksi mä muutun, saan sua taivaan laella syleillä». Niin tytöstä tulee:

rose sur un rosier, —
— caille courant les blés, —
— carpe dans le vivier, —
— nonne dans le moustier, —
— morte seulement pour rire, —
— étoile au firmament, —

pojasta taas:

serpette pour te cueillir, —
— balle pour te tirer —
— nasse pour t'attraper —
— évêque pour te confesser —
— saint-Pierre en paradis —
— nuage, nuage blanc. —

Runon loppu seuratkoon tässä kokonaisuudessaan:

— Oh! si tu t'fais saint-Pierre
Si traîtrement
Alors je me fais étoile
Au firmament;
Et tu n'auras d'la belle
Nul agrément.

— Oh! si tu t'fais étoile
Au firmament,
Alors je m'fais nuage,
Nuage blanc,
Et j'embrass' mon étoile
Au firmament,
Bien fermement.
(Champagne, Bourbonnais.)

Eipä kuitenkaan aina tuollainen pikku riita ja näennäinen eripuraisuus rakastavien kesken saa onnellista päätöstä. Sen seurauksena voi myöskin välistä olla varsinainen ero. Siitä nyt hyljätty puoli, tavallisesti tyttö, puhkee suruansa ja kaipaustaan laulamaan runoissa, joissa sydämen kieli kaikessa yksinkertaisuudessaan soi niin peräti alkuperäiseltä ja kauniilta. Kauniin näistä lauluista lienee laajalle levinnyt runo nimeltä «A la claire fontaine», joka täydellisimmässä muodossaan tavataan Normandiassa ja Champagnessa. Edellisessä tyttö edustaa hyljättyä puolta, jälkimmäisessä sitä vastoin poika. Lähteellä lepää hyljätty tammen varjossa. «Satakielen laulu ei enää voi minua ilahuttaa, sillä ystäväni on minun hyljännyt ruusun tähden, jonka häneltä kielsin. Oi, jospa ruusu vielä olisi pensaassaan, — pensas istuttamatta, — sen istuttaja syntymättä! — ja ystäväni — oi, jos hän vielä minua rakastaisi»:

A la claire fontaine
Les mains me suis lavé.
La hi tra la la la.

A la feuille du chêne
Me les suis essuyées.
La hi tra la la la.

Sur la plus haute branche
Le rossignol chantait.
La hi tra la la la.

Chante, beau rossignol,
Toi qui as le coeur gai.
La hi tra la la la.

Le mien n'est pas de même,
Mon amant m'a laissée.
La hi tra la la la.

Pour un bouton de rose
Que je lui ai refusé.
La hi tra la la la.

Je voudrais que la rose
Fût encore au rosier,
La hi tra la la la,

Et que le rosier même
Fût encore à planter,
La hi tra la la la.

Et que le planteur même
Ne fût pas encore né,
La hi tra la la la.

Et que mon ami Pierre
Fût encore à m'aimer.
La hi tra la la la.

(Normandie.)

Tätä laulua mainitessamme olemme siirtyneet siitä suuresta runoryhmästä, jonka esineenä on uskollinen rakkaus, toiseen, onnetonta rakkautta kuvaavaan ryhmään. Nämätkin laulut ovat, kuten edelliset, omansa syvästi liikuttamaan ihmissydäntä, sillä nekin täyttävät tuon tärkeän ehdon, jota ilman runous ei ole oikeata runoutta: ne ovat todenmukaisia ja yleis-inhimillisiä.

Vai eikö seuraava valitus ole meillekin tuttu:

Tu m'aimais,
Je sais cela.
Tu ne m'aimais plus,
Je sais cela.
Mais l'oubli, l'oubli,
Je ne sais pas encore cela!

(Alsace.)

Niin, rakkaudentuska saattaa viedä jopa kuolemaankin, arvelee toinen runoilija:

Le mal d'amour est une rude peine:
Lorsqu'il nous tient, il nous faut en mourir.

(Bourbonnais.)

Seuraavissa lauluissa kuulemme pojan valittavan surkeata kohtaloaan:

Les belles n'aiment point
Ceux-là qui trop les aiment;
Et je le sais trop bien
Car c'est ainsi que j'aime.

Oh! oh!
Que les amants, les amants ont de peines,
Oh! oh!
Que les amants
Ont de peine en aimant! . . . . .
(Champagne, Poitou.)

Unhottaaksensa lemmittynsä, joka hänen on hyljännyt, hän usein rupeaa juomaan toivoen viinissä löytävänsä lääkkeen rakkaudentuskalleen:

J'ai fait l'amour,
Je ne veux plus la faire:
J'ai de l'argent
Pour y passer mon temps;
Je m'en irai
Au cabaret,
Boire bouteille,
Boire et chanter,
A la santé
Du temps passé.
(Angoumois.)

Tavallisempaa on, ainakin Ranskan kansanrunoudessa, että pojan onnistuu unhottaa entinen lemmittynsä, kuin että hyljätty neito lakkaa suremasta kadonnutta onneaan. Yöt päivät hän itkee; hänen kyyneleensä tulvaavat mahtavana virtana, joka riittää panemaan liikkeelle neljän myllyn jauhinkivet.

«Mitä minä kauneudestani huolin», valittaa toinen neitonen, «kun ystäväni on minun pettänyt. Vuoden kuluessa olen minä kuolemalle vihitty. Vaan en tahdo levätä maan kylmässä povessa enkä suljettuna kallioon; haudatkaa minut ihanain ruusujen alle»:

„A quoi ma beauté m'y sert-elle?
Plantons le moy (= mai),
Plantons le moy, Madeleine,
Plantons le moy,
Vous et moy (= moi).

Je n'en suis pas plus tôt mariée."
Plantons etc.

„Dedans un an vous le serez."
Plantons etc.

Dedans un an je serai morte.
Plantons etc.

Si je m'eurs, que l'on m'enterre.
Plantons etc.

Que ce ne soit en roc ni terre.
Plantons etc.

Mais dedans un coffret de roses.
Plantons etc.

Sur ma tombe que l'on y plante
Plantons etc.

Un rosier de roses blanches.
Plantons etc.
(Normandie.)

Kuitenkaan tyttökään ei aina antaudu haudan partaalle vievän surun alaiseksi. Sotilaslauluissa on lukuisia esimerkkejä siitä, että hän kostaa petoksesta. Puettuaan sotamiehen vaatteet yllensä hän kiiruhtaa leiriin, etsii riitaa petturin kanssa ja tavallisesti surmaa hänen.

Tapahtuu myös joskus, että kaunotar ei pane rakastajansa petosta sydämelleen, vaan huudahtaa:

Dans le pays de France
Y en a d'autres que lui. —
(Armagnac, Agenais.)

Parasta on kostaa samalla mitalla, toinen arvelee:

Si l'as d'autres maîtresses, (bis)
J'y ai bien d'autres amants, (bis)
J'ai bien d'autres amants
Qui me donnent plus d'agréments,
Qui me causent moins de peine. —
(Nivernais.)

Ne lukuisat laulut, joita tässä olemme luetelleet, näyttänevät todeksi, että ranskalaisella maalaistytöllä on ihana lemmenkevät, jolloin hän saa nauttia lemmen autuutta, jos kohta toiselta puolen hänen rakkautensa voikin tuottaa hänelle surua. Jo kouluajallaan hänellä on ollut tilaisuus tutustua ja ottaa osaa elämään, jota häntä ympäröivät täysikasvaneet viettävät. Vapaasti ja pelkäämättä hän seurustelee seudun poikien kanssa ja hänen sydämessään herää siten jo aikaisin rakkauden liekki. Mieltänsä myöten hän saa solmia jonkun viattoman lemmenliiton, sanalla sanoen,

täysin hengähdyksin hän nauttii nuoruuden surutonta, onnellista olemassa oloa. Täten vähän aikaa nautittuaan hän on valmiina antautumaan varsinaiselle vaikutus-alalleen ja ajattelee todenteolla naimisiin menemistä. Mutta hänen avioliittonsa on muodostuva aivan toisellaiseksi kuin hänen sisarensa, ranskalaisen säätyläisneidon, samoin kuin hänen lemmenkeväänsä on erilaiseksi muodostunut.

Ranskassa, näet, ei säätyläistytöllä ole mitään varsinaista lemmenkevättä. Luostarissa, johon hän suljetaan koko kouluajakseen, hän viettää yksinäistä, yksitoikkoista, ilotonta elämää, kunnes hän täysikasvaneeksi tultuaan viedään kotiinsa. Mutta täällä hän heti naitetaan miehelle, jota hän tuskin tunteekaan ja johon hänet hyvin harvoin rakkauden siteet yhdistävät. Nyt vasta hän on vapaa, sillä naituna vaimona hänellä on oikeus täysin määrin nauttia tuota tuntematonta, siihen asti vaan aavistettua elämää. Luonnollista on, että hän käyttää hyväkseen tuota vapautta osaksi korvaukseksi ilottomasta nuoruudestaan sekä varsinkin korvataksensa sitä tyhjyyttä, jonka avioliitto ilman rakkautta tuo mukanaan.

Toisin kuvaa kansanrunous ranskalaisen maalaisnaisen avioliittoa. Jo häälauluissa kehotetaan monesti nuorta vaimoa jättämään ikuiset jäähyväiset nuoruuden ilolle ja onnelle antautuaksensa surulle ja vaivoille. Kirkkoon kulkiessaan hän ensimmäisen kerran runottaren huulilta kuulee, että hänen vastainen elämänsä on oleva hankala ja iloton:

Mariée, en partant d'ici,
Quitte la rose, prends le souci,
Quitte la rose du jardin.
Prends le souci de ta maison.

———

La mariée a les pieds mouillés;
La rosée ne les a pas trempés.
La rosée ne les a pas trempés
Ce sont les larmes qui sont tombées.

(Gascogne.)

Tuskin on pappi ehtinyt lausua viimeiset vihkisanat, niin kansa laulaa nuorelle vaimolle:

Tu ne reviendras pas sans tablier.
Tu ne reviendras pas avec des fleurs.
Tu auras perdu tes amours.

(Gascogne.)

Ja jollei hän tahdo seurata miestään kirkosta, vaan pyrkii omaan kotiinsa, silloinpa vasta saakin kokea, että iäksi on sidottu:

Le marié:
„Chez ton père tu n'iras point,
Hier soir tu étais la maîtresse,
Mais aujourd'hui je suis le maître."

La mariée:
Galant, si j'avais su cela
Que je n'serais plus la maîtresse,
Je n'me serais point mariée.
(Poitou.)

Häälauluista kauniin on «la chanson de la mariée», jota eri muodoissa tapaa useimmissa Ranskan maakunnissa. Mutta joskin muoto ja esittämistapa vaihtelee, niin sisällys pysyy samana kaikissa toisinnoissa. Maakansa tietää hyvin, että avioliittoon meneminen on nuoruuden ja ilon hauta, ja tämän surullisen tiedon se pukee mitä sattuvimpiin sanoihin. Kuitenkin johonkin määrin lievittääkseen laulun synnyttämää ikävää vaikutusta, kehottaa laulussa, jommoisena Bretagnen ja Lorrainen maakansa sitä laulaa, runotar miestä karkoittamaan ne mustat varjot, jotka vastaisuus on levittävä vaimon otsalle:

Vous n'irez plus au bal,
Madam' la mariée,
Vous gard'rez la maison,
A bercer le poupon.
Adieu châteaux brillants,
La liberté des filles;
Adieu la liberté,
Il n'en faut plus parler — — —
Monsieur le marié,
La mariée s'afflige;
Pour la reconsoler,
Il faudrait l'embrasser.
(Bretagne.)

Hyvinpä näkyy vaimo käsittävän tuota vasta tapahtunutta muutosta hänen elämässään, sillä jo hääpöydässä hän ilmi lausuu ne tunteet, jotka hänet valtaavat, kun hän katselee nuorten tyttöjen iloa:

Quand je vois ces filles à table,
Assises devant moi en ces lieux,
Quand je les vois et les regarde,
Les larmes me tombent des yeux.

Sitten keskellä muun hääväen iloa hän huokaa:

Adieu, plaisir, adieu bon temps,
Faut faire pénitence.
(Agen, Armagnac.)

Vihdoin hääpäivä loppuu, tuo ainoa kaunis päivä avioliitossa, kuten runoilija arvelee seuraavassa kauniissa, lorrainelaisessa laulussa («la chanson de la mariée»):

Ah! qu'il est beau le mariage
  Le premier jour,
Le ciel est pur et sans nuage
  Le premier jour.

Cette félicité parfaite
  Dure un grand jour,
Et toute sa vie l'on regrette
  Le premier jour.

Le mari ne cherche qu'à plaire
  Le premier jour,
Il change déjà le caractère
  Le second jour.

Il devient grondeur et volage
  Les autres jours.
Pour tout compter — le mariage
  N'a qu'un beau jour.

(Lorraine.)

Mitä hääpäivänä ennustettiin käy jo seuraavasta päivästä alkaen toteen. Syytä on siis vaimolla kyllin kaivata onnellista naimatonna oloaan; sillä tunnustaa täytyy, että hänen vastaisuuttaan ja nykyisyyttään ei käy hänen entisyyteensä vertaaminen. Eräs laulu Champagnesta luo meille allegoriallisessa muodossa kuvan tuosta jyrkästä muutoksesta. «Hää-yönä», vaimo kertoo «kurjuus (la Misère) koputti oveani. Silloin ei ollut hänelle tilaa huoneessa. Mutta nyt hän tulkoon viemään minulta kaiken hyvän, jonka onni kerran minulle soi. Ainoa aarteeni on oleva silmäni ja niistä vuotavat kyyneleet»:

Ma joie est mise en terre . . .
Tu peux entrer, Misère,
Entre, viens te chauffer,
  Dondaine!
Entre, viens te chauffer,
  Dondé!

Elle emporte mon coffre . . .
Ma joli' rob' de noce . . .
Mon bouquet d'oranger . . .
  Dondaine!
Mon bouquet d'oranger . . .
  Dondé!

Demande ailleurs, Misère,
I'n' me reste sur terre
Que mes yeux pour pleurer,
  Dondaine!
Mes deux yeux pour pleurer.
  Dondé!

(Champagne.)

Kuva, jonka kansanrunous meille luo aviomiehestä, ei suinkaan ole kaunis. Gascognessa tytölle ennustetaan luulevainen, laiska, riidanhimoinen ja juomari mies:

Elle aura le mari jaloux,
Ivrogne, paresseux, querelleur
Et même un peu brutal.

Kun aviokontrahti kirjoitettiin, käski sulhanen kyllä notariota panemaan siihen myöskin pyhän lupauksen siitä, ett'ei hän koskaan löisi vaimoaan:

Mets, notaire, sur le papier bleu,
Qu'il ne la battra pas, à coup sûr.
Mets, notaire, sur le papier,
Qu'il ne la battra jamais.

(Gascogne.)

Mutta usein kyllä kuulee vaimon valittavan, että tuota lupausta rikottiin jo ensimmäisenä iltana häitten jälkeen:

Dès le premier soir des noc'
Gle (Il) m'a battu.

(Poitou.)

Mies olkoon kuinka köyhä tahansa, niin omistaa hän kuitenkin aika sauvan, jolla saa lyödä vaimoansa:

(Il) n'a ni maille, ni denier
Fors un bâton de vert pommier
De quoi il me bat les côtés.

Luonnollista on, että asiain näin ollen vaimo ei voi iloita siitä, että lapsia karttuu perheeseen. Ensimmäinen käy vielä laatuun, mutta kaikki muut vastaan-otetaan surulla ja itkulla. Sillä kun isä aamusta iltaan oleskelee kapakassa, tulee äidin yksinään hankkia elatusta kaikille lapsilleen. Haikeasti valittaa, esim. Champagnessa, vaimo kohtaloaan laulussa, jonka jälkisäkeenä ovat seuraavat ranskalaisten avioelämää sattuvasti kuvaavat sanat:

Dans le ménage l'on apprend
Ce que c'est que le tourment.

Realistisella tavalla kuvataan tunnetussa laulussa «la femme du roulier» ne epäkohdat, jotka syntyvät isän kevytmielisestä kapakka-elämästä. Vaimo hakee miestään kulkien kapakasta kapakkaan. Mutta lopuksi löydettyään hänen, hän turhaan kehottaa häntä tulemaan kotiin. Eikä hänellä lapsistaankaan ole sen suurempaa iloa; sillä hekin uhkaavat käydä isänsä jälkiä:

Eh bien, ma mère,
Mon père est un libertin,
Mon père est un libertin,
Il se nomme Sans-Gêne,
Nous sommes ses enfants,
Tirelan,
Nous ferons tous de même.
(Saintonge, Aunis.)

Entäs jos tyttö naimisiin mennessään on poikaa melkoisesti vanhempi! Silloinpa vasta saakin kokea, että nuorukaista johtaa voitonhimo eikä rakkaus. Heti hääpäivän jälkeen hän tuhlaa vaimonsa omaisuuden omiin huveihinsa:

J'avais dix mille francs,
A moi appartenant,
Et dont j'étais la maîtresse.
J'avais dix mille francs
A moi appartenant:
Et maintenant ils s'en vont.
C'est pour entreteni' — — —
Ses jeux et ses plaisi's
Pendant que moi, je languis (bis).
(Poitou, Saintonge.)

Tällaiset avioelämää kuvaavat laulut ovat ranskalaisessa kansanrunoudessa tavallisimmat. Mutta löytyypä niitäkin, joissa vaimo tekee miehelleen enemmän vastarintaa eikä tyydy olemaan törkeän miehen orjana. «Lyököön vaan minua, kyllä minä kostan» arvelee iloinen, rohkea vaimo:

S'i' m'bat, qu'i'm' batte, ma mère,
S'i'm' bat, qu'i'm' batte, s'i'm' bat, qu'i'm' batte,
Je saurai me r'tourner, ma mère:
S'i'm' bat, qu'i'm' batte, je saurai me r'tourner.
(Provence, Gascogne.)

«Tahi jätän minä hänen mennäkseni reippaalle merimiehelle»:

> Ah' s'il me bat, je m'en irai
> Avec ce jeune marinier,
> Qui sait si bien aimer.
>
> (Champagne.)

Miehen törkeys on siis usein syynä siihen, että vaimo uhkaa tulevansa uskottomaksi, sekä välistä myöskin rikkoo miehelle vannottua uskollisuutta vastaan. Niin ikään houkuttelee miehen taipumus väkijuomiin ja siitä seuraava velvollisuuksien laiminlyöminen joskus vaimoakin rupeamaan juomariksi. Kun mies nyt vuorostaan hakee häntä ravintolasta hoitamaan itkeviä lapsia, niin hän vastaa:

> Le vin est pour boire: — —
> — — Si les enfants pleurent,
> Va jouer le violon! . . . . .
>
> (Gascogne.)

Joskus tapahtuu, että mies on kokonaan akkavallan alainen, tekee kaikki kotiaskareet, sillä välin kuin vaimo käy huveissa tai retkottaa vuoteellaan ja pilkkaa miehensä saamattomuutta lasten hoidossa. — Niin ikään on lauluja, joissa vaimo ylpeilee uskottomuudestaan, eikä mies parka tohdi sanoa sopertaa sanaakaan häntä moittiakseen. Toisinaan taas hän rohkaisee mielensä ja moittii vaimoa tämän käytöksestä; eipä hänen kuitenkaan aina onnistu päästä voiton puolelle, vaimo kun käyttää hyväkseen vikkelämpää kieltään.

Jos ehdottomasti luottaisimme kansanrunouteen, niin helposti saattaisimme luulla, ett'ei Ranskan kansa tunne avioliiton onnellisuutta. Kuitenkin on meidän muistaminen, että kansanrunottaren kieliä virittävät soimaan etupäässä elämän varjopuolet eivätkä onnellisen olemassa olon valokohdat. Väärin olisi siis otaksua, että Ranskassa avioliitto olisi niin synkän synkkä, joksi kansanlaulut sen tekevät. Päin vastoin on siinä valokohtia yltäkyllin, jos kohta niiden ei onnistu vetää runottaren huomiota puoleensa.

Onni, väittää siis kansanrunous, on avioliitolle vento vieras. Sen tähden, kun kalman käsi murtaa aviositeet, ei ole sijaa surulle; ilo ja riemu vaan vallitsee talossa, jossa kuolema on vieraissa käynyt. Mies vasta riemuitsee vaimonsa kuoltua:

> Celle qui faisait tant le diable à la maison,
> Dieu merci, elle est donc morte!

Mutta kenties vaimo vielä palajaa uudestaan pilataksensa hänen ihanan vapautensa. Sitä välttääkseen hän käskee nikkaria lujasti sulkemaan kirstun, haudankaivajaa kaivamaan haudan hyvin syväksi sekä vihdoin paholaista avaamaan helvetin oven selki seljälleen, jotta hänen vaimonsa mukavasti pääsisi sisälle ja siten jättäisi hänen rauhaan:

Ma femme est morte!
J'ai couru chez l'fosseyeux.
Fosseyeux? — Quoué? (quoi?)
Ma femme est morte.
Creus'-moi un' bonn' fosse,
Car j'ai peur qu'ell' s'en sauve.
Ha! ha! ha! larira!
Hé! hé! hé! lariré!

Ma femme est morte!
J'ai couru chez Lucifer.
Lucifer? — Quoué?
Ma femme est morte.
Ouvre bien tout' tes portes.
Et prend garde qu'elle n'en sorte.
Ha! ha! ha! larira!
Hé! hé! hé! lariré!

(Champagne, Angoumois, Saintonge.)

Tuskin hän on haudannut vaimonsa, niin hän ajattelee uutta:

En m'en r'venant de l'enterr'ment — —
J'ai dansé comme les autres,
J'ai bien connu dans ce moment
Que j'en trouverais une autre.

De là, de là m'en suis-n-allé,
M'en suis-n-allé chez l'cordonnier;
„Cordonnier, ma femme est morte,
„Faites-moi un' pair' de souliers
Que j'aille en voir une autre.

Celle qui faisait tant le diable à la maison,
Dieu merci, elle est donc morte.

(Angoumois, Saintonge.)

Lauluissa, joissa kuvataan miehen kuolemaa tavataan sama hillitsemätön ilo äsken vapautetun vaimon sanoissa. Usein huomataan niissä jopa niin tulinen vihakin, että niitä voi pitää loistavana mutta surkeana todistuksena tuosta vanhasta totuudesta, että rakkaus helposti muuttuu vihaksi. Niin esim. näemme, kuinka Poitoussa vaimo mitä julmimmalla tavalla kiusaa kuoleman kynsissä olevaa miesparkaansa. Syötäväksi hän tälle tarjoo tuhasta valmistettua leipää, juotavaksi sappea eikä viiniä. Kun vihdoin mies rukoilee, että hän lähettäisi hakemaan parahimman lääkärin, hän kutsuu erään puoskaroitsijan, jonka kynsissä mies pian kuolee. Tästä vaimo ihastuu, lankee polvilleen kiittäen Jumalaa siitä, että on päässyt rääkkääjästään. Jos tähän lisää, että vaimo monella tavalla rääkkää kuolleen miehensä ruumista, niin tulee selväksi, että kansanrunous asioita täten ku-

vatessaan on tahtonut antaa avioliitossa sorretulle puolelle, vaimolle, jonkunmoista hyvitystä niistä kärsimyksistä, jotka hän miehen eläessä on kestänyt.

Ennen avioliittoa — rakkautta; avioliitossa — vihaa; — siinä se punainen lanka, joka seuraavan sattuvan jälkisäkeen muodossa kulkee läpi koko sen puolen ranskalaisesta kansanrunoudesta, joka avioelämää valaisee:

Je l'aimais tant, tant tant,
Je l'aimais tant, mon mari;
Je l'aimais mieux, mieux, mieux, mieux,
Je l'aimais mieux mort qu'en vie.

H. Andersin.

Henry George ja kysymys maan tekemisestä valtion omaisuudeksi.

III.

Edellä on jo huomautettu, mitkä ne ansiot ovat, joiden kautta *Progress and Poverty*n on onnistunut uudestaan herättää eleille kysymys maan tekemisestä valtion omaisuudeksi, aikana, joka näyttää semmoiselle tuumalle mitä vähimmän otolliselta. Olen myöskin tämän kirjoituksen alussa koettanut osottaa mitkä havainnot ovat johtaneet tekijää niihin mielipiteisiin, joita hän ajaa. Niinkuin kirjaa lukiessa, ja toivoakseni tässä seuraavasta sen sisällyksen tarkastelustakin, voi huomata, ovatkin senkaltaiset havainnot oikeastaan ainoat, jotka tekijää johdattavat. Runsaampien havaintojen puute — en tarkoita ainoastaan persoonallisia, vaan lukemisen kautta saatujakin — on hänen teoksessaan varsin ilmeinen. Henry George tuntee ainoastaan englantilaisia kirjailijoita, paitse joitakuita joiden teoksia on käännetty englanniksi. Hänen ajatuksensa havaintojen tarpeellisuudesta näyttää olevan vähäinen. «Taloustiede asettaa perustuksensa tukevalle pohjalle. Edellytykset, joista se tekee johtopäätöksensä ovat totuuksia, joilla on korkein pyhitys, selviöitä jotka kaikki myöntävät, joihin me alati perustamme jokapäiväisen elämän ajatukset ja toimet, ja jotka voi yhdistää

siihen metafyysilliseen lakiin, että liike etsii sitä kohtaa, jossa vastustus on vähin. Lähtien sillä tavoin vakautetusta perustuksesta, sen askeleet, jotka ovat paljaastaan yhdistämistä ja erottamista, ovat yhtä varmat.»

Tekijä asettaa tehtäväkseen «löytää ne lait, jotka vaikuttavat, että köyhyys edistyy samassa määrässä kuin edistys ja että varattomuus kasvaa samalla kuin rikkaus». Muodostaessaan sillä tavoin tehtävän jättää George huomioon ottamatta erään edelläkäyvän kysymyksen. Köyhyys on aina olemassa, mutta tarkkojen tilastollisten laskujen mukaan, jommoisia ovat esim. Englantilainen Giffen ja Rauskalainen Leroy-Beaulieu toimittaneet, se vähenee vähenemistään. Köyhyys esiintyy eri aikoina eri muodossa. Keskiajalla oli kuljeksivat kerjäläisensä ja maantierosvonsa, Kalifornian kullankaivajilla ja ensimmäisillä farmereilla ei elämä monesti ollut mukavampi, kuin suuren kaupungin proletaarilla; jos Suomi joskus edistyy niin kauvas, että meilläkin on lukuisa teollisuustyöväki, jonka tila ei ole tyydyttävä, niin ei sovi unhottaa, että proletariaatti on ennenkin ollut olemassa loisien y. m. semmoisien muodossa. Tilasto osottaa verratessaan nykyistä tilaa siihen, joka oli olemassa puoli vuosisataa sitten, että työmies Euroopan suurissa sivistysmaissa nykyään ansaitsee puolta, jopa kahta vertaa enemmän päivätyöllä, joka on viidettä osaa lyhyempi, sill'aikaa kuin lukuun ottamatta hyyryä ja lihan hintaa, välttämättömimmät tarveaineet ovat halventuneet. Voi päättää, että työtä tekeväin kansanluokkain kohtalo on melkoisesti parantunut, «joka päätös», sanoo Giffen, «perustuu tilastoon, joka näyttää kuolevaisuuden vähentyneen, yleisen kulutuksen enentyneen, yleisen sivistyksen edistyneen, rikollisuuden ja pauperismin vähentyneen, säästöönpanojen kasvaneen». Toiselta puolen pääoman tulo ei ole kasvanut samassa määrässä; päinvastoin se on pikemmin vähentynyt ja pääoma on jaettuna useampiin käsiin, sill'aikaa kuin työn palkka on suuresti kasvanut. Varmaa on kumminkin, että suuri määrä kurjuutta ja kärsimystä on vielä olemassa yleisemmäksi tulleen varallisuuden rinnalla. Yleisestä edistyksestä puhuttaessa ei saa pitää silmällä ainoastaan keskimääriä, olkoot ne kuinka tärkeät tahansa. Niin kauvan kuin esim. Englannissa on miljoona tai kaksi olentoja, jotka suurimmalla vaivalla elättävät itsensä, on vähän lohdutusta siitä ajatuksesta, että äärettömän monella muulla ihmisellä siellä on enemmän omaisuutta, kuin voi käyttää. Tämä rikkauden epätasaisuus, vaikka se vähitellen väheneekin, on vielä suuri yhteiskunnallinen epäkohta. Mikä siihen on syynä ja missä parannus? Jos Henry

George olisi vastannut näihin kysymyksiin oikein, olisi hän tehnyt suuren hyvän työn. Mutta emme voi odottaa hyvää tulosta, koska heti alussa huomaamme, että hän, antaen palkkojen alenemiselle Amerikan uusimmissa osissa yleisen luonteen, köyhyyden sijasta asettaa selvitettäväksi ilmiöksi tuon luulotellun palkkojen alenemisen. Koettakaamme seurata hänen vastaustaan.

Selvittäessään rikkauden jaon perusteita Henry George ensinnä kieltää muutamia klassillisen taloustieteen tärkeimmistä opeista ja koettaa asettaa niiden sijaan uusia teoriioja. Työpalkka, hänen mukaansa, ei lähde pääomasta, vaan työn tuotteesta. Hän tahtoo osottaa, että yksinkertaisemmissa taloudellisissa järjestelmissä työpalkka aina maksetaan työn tuotteesta ja sanoo, ett'ei työnteettäjä koskaan «ota työpalkkaa edeltäpäin pääomasta». Jos esim. St. Gotthardin tunneli rakennetaan, ei siihen muka tarvita mitään *advance of capital*, koska kun joka viikon työpalkat ovat maksetut, samalla myöskin on vastaava määrä kapitaalia keräytynyt valmistuneen työn tuotteen muodossa, jokahan sekin on kapitaalia. Tähän sanasofismiin — sillä semmoinen se on, koska *advance of capital* on kasvua tuottavan liikepääoman sitomista pääomaan, joka jonkun aikaa ei tuota kasvua — perustaa George oppinsa, *että pääoma ei rajoita teollisuutta.* Siis ei pääoma voi rajoittaa palkkojakaan; Henry George kieltää sen opin, että työpalkka riippuu työtä kysyvän pääoman ja työntarjonnan välisestä suhteesta. Todistukseksi hän ottaa Amerikan uudet maat, joissa on vähän pääomaa, mutta työpalkka on korkea. Mutta mikä tekee korkeiden työpalkkojen maksamisen siellä mahdolliseksi? Henry Georgen mukaan maan tuottavaisuus. Venäjällä ja Intiassa on maa kieltämättä tuottava, mutta työpalkat ovat hyvin alhaiset. Mitä olisi länsi-Amerikan aarniometsä tai prairie ilman itä-valtioiden tai Euroopan pääoman mahdolliseksi tekemiä rautateitä ja höyrykoneita? Maan tuottavaisuus vaikuttaa pääomien virtaamisen näihin uusiin maihin; pääomat virtaavat vielä nopeammin kuin siirtolaiset, jotka usein tulevat vasta ensimmäisessä junassa; siitä korkeat työpalkat. Työpalkan korkeus ja koron suuruus käyvät, sanoo George, rinnan: Englannissa on enemmän pääomaa kuin Amerikassa, pienempi korko ja pienemmät palkat kuin Amerikassa. Tässä taas vaillinaiset havainnot. Euroopassa on toisin laita. Niissä maissa, joissa on paljon pääomaa ja korko alhainen, on suuremmat työpalkat kuin muissa. Verrattakoon esim. Englantia ja Ranskaa Itävalta-Unkariin tai Italiaan.

Onnistuneempi on Georgen kritiikki Malthuksen teoriaa vastaan, vaikka hän siinäkin menee liian kauvas. Väestöllä ei välttämättömästi ole taipumus kasvaa nopeammin, kuin elatustarpeet enentyvät, siinä hän on oikeassa. Mutta onko totta, että mitä tiheämmäksi väestö kasvaa sitä tuottavammaksi käy työ? Ilmeisesti siihen tarvitaan myöskin, että elinkeinojen edistyminen on ainakin yhtä nopea kuin meidän aikana, mutta voiko toivoa ihmis-älyn aina olevan yhtä tuotteliaan keksintöjen alalla kuin Bessemerin ja Edisonin aikakaudella?

Siinä perättömässä luulossa ollen, että työpalkat yleensä sivistyksen edistyessä alenevat ja köyhyys siis enenee, ja hylättyään sen opin, että pääoman vähyys tai työmiesten liian nopea lisääntyminen on siihen syynä, George nyt lähtee etsimään tuon luulotellun yleisen ilmiön oikeata syytä. Tuotanto, luotu rikkaus, jakaantuu kolmelle tekijälle: maan-annille, pääoman kasvulle ja työlle. Koska siis anti + kasvu + palkka = koko tuotanto, niin anti = koko tuotanto — kasvu — palkka. Mutta kasvu ja palkka, niinkuin George jo luulee todistaneensa, kohoavat ja alenevat yht'aikaa, eli toisin sanoen: pääoman ja työn edut ovat yhteiset. Koska nyt viljelyksen edistyessä palkka ja kasvu aina alenevat, niin täytyy maan-annin yksinään niellä koko se ääretön voitto, jonka edistys luo työn suuremman tuottavaisuuden kautta. Maan-omistajat siis pistävät taskuunsa voiton, joka on työn ja pääoman ansio. Koko tämän todistuksen perusteen, että työpalkat alenevat, koettaa Henry George nyt todistaakin, vaikka hän alussa ottaa sen perustukseksi. Viljelyksen edistyessä huonompiin maihin alenee *the margin of cultivation*, viljelyksen *luonnollinen tuottavaisuus*. Mutta juuri tästä riippuu kasvun suuruus. Kasvun kanssa rinnan käy, niinkuin edellä on todistettu, työpalkka; siis työpalkkakin alenee. Tämä on ilmeinen *petitio principii*, koska se, että kasvu ja palkka ovat suorassa suhteessa toisiinsa, edellä on todistettu käyttämällä sitä *perustetta*, että työpalkka viljelyksen edistyessä alenee. — Lauselmansa huomaa George käytännössä todelliseksi asianlaidaksi kaikkialla. «Pysähdyttäkää ensimmäinen vastaantulija, semmoinen, joka ei haaveksi teoriioja, vaan jolla on hyvä asioimiskyky ja osaa ansaita rahaa. Sanokaa hänelle: Tässä on pieni kauppala alullaan; kymmenen vuoden perästä se on suuri kaupunki. Rautatiet ovat tulleet postivaunujen sijaan ja Edisonin lamput lyhtyjen sijaan. Luuletteko, että kymmenen vuoden kuluttua korkomäärä on noussut? — Hän vastaa: En suinkaan. — Luuletteko, että tavallisen työn palkat ovat nousseet, että ihmisen, jolla ei

ole kuin kaksi kättänsä, on mukavampi luoda itselleen itsenäinen toimeentulo? En sitäkään, vastaa hän. Pikemmin on työpalkka pienempi. — — Mitä siis minun tulee tehdä rikastuakseni? — Menkää nopeasti ostamaan tuo maapalanen ja ottakaa se haltuunne. Ja jos olette kylläksi viisas noudattamaan tätä neuvoa, ei teidän ole tarvis muuta tehdä. Voitte panna maata maahanne ja sytyttää piippunne tai kuljeskella Napolin *lazzaron*en tai Meksikon *lepero*n tapaan — — — kymmenen vuoden kuluttua olette rikas tarvitsematta lisätä hituistakaan yleiseen rikkauteen. Uudessa suurkaupungissa on oleva palatsi teitä varten; luultavaa on myöskin, että siellä on oleva köyhäinhuone.» Ett'ei kukaan muu kuin maan-omistaja semmoisessa tapauksessa rikastu, ei ole tosi; lukemattomat muutkin, esim. käsityöläiset ja kauppiaat siinä hyötyvät. — Ett'ei työpalkka nouse, on kenties mahdollista Kaliforniassa, jossa se alussa oli puolettoman suuri, mutta tuskin missään muualla. Jos maan-omistajana oleminen edistyvässä yhteiskunnassa on niin hyödyllistä, miksi ei esim. Amerikassa keinottelu ole rientänyt omistamaan kaikkea maata? Pitäisihän sen kannattaa. Kuitenkin myöntää Henry George, että Kaliforniassa vielä on miljoonia tynnyrinaloja omistajatonta maata, vaikka kyllä enimmäkseen eduttomissa paikoissa.

Seuraukset Henry Georgen antilaista ovat yhtä onnettomat kuin sosialistien «rautaisesta laista». Kaikki lisääntynyt työn tuottavaisuus lankeaa yksistään maan-omistajan eduksi. Ja lisääntynyt tuottavaisuus ei synny ainoastaan uusien keksintöjen, paremman työnjaon ja työtaidon kautta, vaan myöskin säästön kautta. Jos työmiehet tulevat yleisesti ahkeriksi, raittiiksi ja säästäväisiksi, ei se voi parantaa heidän taloudellista tilaansa: maan-anti nielee kaiken sen voiton, jonka yhteiskunta siitä saa. Jos valtionmenot supistetaan pienemmiksi, vakinaiset sotajoukot lasketaan hajalle, niin työn tuottavaisuus lisääntyy suuresti, kun verotaakka vieritetään pois sen hartioilta. Mutta kaikki voitto siitä menee lopulta maan-omistajille.

Ainoa pelastuskeino on siis tehdä maan-anti yhteiskunnan omaksi, niin että kasvakoon se vastaisuudessa kuinka suureksi tahansa, se ei vaikuta epätasaisuutta vaan tasaisuutta rikkauden jaossa. Sillä kun ensin kaikki yhteiset menot, valtionmenot ja kuntien menot, on siitä suoritettu, tietysti on loput jaettava tasan «päitä myöten». «*We must make land common property*, maa pitää tehtämän yhteis-omaisuudeksi.» Mutta millä tavalla?

Kun maan-omistaja, Henry Georgen teoriian mukaan, anastaa yhteiskunnalta sen voiton, joka oikeuden mukaan on tuleva työnteettäjälle ja

työntekijälle, ei ole odottamistakaan, että hänen omistus-oikeuttaan pidettäisiin minään esteenä tuumalle tehdä maa yhteis-omaisuudeksi. Maan-omistaja on vääryydellä anastanut tavaran, joka ei voi olla kenenkään yksityisen oma. Yleisen oikeuden perusjohteiden mukaan täytyy hänen antaa se korvauksetta takaisin sen oikealle omistajalle, yhteiskunnalle. Olisipa hän oikeastaan velkapää suorittamaan takaisin, mitä voittoa hänellä on ollut tuosta laittomasta hallinnosta. — Mutta siinä nyt ei tarvitse olla niin turhan tarkka. Kuinka sitten on kulunkien laita, jotka hän on pannut maahan. Oikeuden mukaan — menetetyt, yhtä hyvin kuin oja, joka on kaivettu yksityiseltä vääryydellä anastettuun peltoon. Mutta yhteiskunta on jalomielinen, se ei siitä köyhdy, jos myöntääkin maan-omistajille korvauksen «äsken tehdyistä ja riittävästi todistetuista parannuksista». George ei kammoksukkaan nimittää parannuskeinoansa sen oikealla nimellä: konfiskatsiooniksi.

Kaksi eri tuumaa näyttää tekijän mielessä taistelleen etusijasta, mitä tulee siihen tapaan, jolla uuden järjestyksen vallitessa yhteiskunta on hoitava jälleen saavutettua perintöään. Toinen, ainakin näennäisesti radikaalisempi, olisi maaomaisuuden vuokralle antaminen enimmän tarjoovalle. Aivan oikein muistuttaa Henry George, että viljelijän yksityinen omistus-oikeus maahan ei ole tarpeellinen, että maa tulisi hyvään viljelykseen, välttämätöntä on vaan, että viljelijällä on tarkasti määrätty osuus ja varmuus, että saa pitää voittonsa, jonka hän ahkeruudellaan ja kulungeilla hankkii maasta, ja se saavutetaan kylläksi pitkällä vuokra-ajalla. Tähän tahtoisin lisätä, että semmoinen järjestelmä olisi vielä järkevämpi, jossa myöskin maan-arvon luonnollinen lisäys koko vuokra-ajalta lankeisi vuokraajalle, niinkuin todella on asian laita niissä lukuisissa tapauksissa, joissa nykyajan valtiot, esim. Preussin tai Suomen, maan-omistajina antavat maata vuokralle. Sillä tavoin edistetään yrittelijäisyyttä kohtuullisilla palkinnoilla. Paitsi että tämä järjestys niin muodoin tarjoaa miltei yhtä varmoja takeita viljelyksen kelvollisuudesta, kuin yksityinen maan-omistus, olisi maan-annin todellinen suuruus siten ainakin helpompi määrätä kuin millään muulla menettelytavalla. Semmoinen kollektiivinen omaisuus, jommoista, kuten sanottu, jo ennestäänkin on olemassa, on paljoa enemmän nykyajan taloudellisiin oloihin käypää, kuin muutamissa paikoin vielä osaksi säilytetyt kunnallis-yhteismaat, joiden uudistuksesta esim. tunnettu belgialainen kirjailija Laveleye näyttää toivovan «perintöä köyhille» ja siis «nykyisen yhteiskunnallisen ky-

symyksen selvitystä». Nämät ovat vanhentunut muoto omaisuutta, joka on tuomittu häviämään.

Hyvästi puolustaa Henry George itseään muistutuksia vastaan, joita hän syyllä odottaa Amerikan lukuisilta pikku maanviljelijöiltä. Olisiko kohtuullista anastaa heidän niukoista tuloistaan melkoinen osa valtiolle; eikö siten luotaisi uutta, entistä lukuisampaa köyhälistöä? Tähän vastaa George, että maan-anti heidän omaisuudestaan ei suinkaan ole suuri; mutta ei pisaroitta merta soudeta; kun miljoonien pikkufarmerien yhdistettyihin antimaksuihin lisättäisiin suurten maan-omistajain ja etenkin kaupunkimaiden mahdottoman isot osuudet, kasvaisi siitä valtiolle vuositulo, joka huonoimmassa tapauksessa riittäisi kaikkien verojen lakkautukseen. Mutta nykyään verot, etenkin tullien muodossa, jotka kohottavat tavaroiden hinnat, riistävät köyhältä farmerilta paljoa enemmän, kuin maan-anti tekisi. Samalla tavoin voisi Georgen järjestelmän kannattaja puolustaa sen toimeenpanoa jossain muussa maassa, jossa maaomaisuus enimmäkseen on talonpoikien käsissä.

Saatuaan «periaatteet selville» Henry George, joka puolustaa säännöllistä kehitystä ilman vallankumouksia, kumminkin rupee koettamaan tehdä sitä muutosta, jota hän ehdottaa, niin vähän tuntuvaksi eli pikemmin niin vähän näkyväksi kuin mahdollista. Hän hylkää ensimmäisen tuumansa ja ryhtyy toiseen: Ei olekkaan tarvis luovuttaa nykyisiä omistajia heidän omistuksestaan, vaan ainoastaan «maaverolla ottaa valtion omaksi koko maan-anti» — siihen luettuna, niinkuin edellisestä näkyy, myöskin tulo vanhemmista «ylimuistoisista» parannuksista. Minun nähdäkseni valtio, joka yrittäisi semmoista tuumaa, kohtaisi — puhumattakaan itse konfiskatsioonin vääryydestä — voittamattoman vaikeuden määrätessään maaomaisuuden antiarvoa. Georgen mielestä semmoinen vero sitä vastoin olisi mitä helpoin määrätä ja vielä helpompi koota, sillä kokoojat olisivat jo valmiina — sen kun nimittäin voisi suoda maan-omistajille itsellensä. Lyhyt laki ja vähäinen katasterityö siis riittäisivät «kohottamaan työpalkkoja, lisäämään pääoman korkoa, hävittämään pauperismin, antamaan tuottavaa tointa jokaiselle, joka haluaa, avaamaan vapaan alan ihmiskunnan pyrinnöille, vähentämään rikoksellisuutta, kohottamaan siveellistä ja intellektuaalista kantaa, puhdistamaan valtiolaitoksen ja johdattamaan sivistystä korkeampaa päämäärää kohti». Epäilemättä mukavin siis kaikista tähän asti keksityistä maailmanparannus-keinoista.

Teoksensa lopettaa Henry George luvulla, joka käsittelee «Edistyksen ehtoja». Tekijä on filosoofiselta kannaltaan spiritualisti ja suurin optimisti. Sentähden hän tekee ankaran hyökkäyksen darwinismia ja positiivista filosofiiaa vastaan, jotka hänen mielestään tahtovat hävittää ihmisiltä oikeudentunnon, yhteiskunnallisia kysymyksiä arvostellessa. Kaunopuheisuutta ja lämpöä ei suinkaan puutu tästä loppuluvusta.

IV.

Mikä menestys sillä teoksella, jota olen tässä edellä tarkastellut, on ollut kotimaassaan Amerikassa, siihen olen jo edellä viitannut. Lisänä voisi mainita, että se San-Fransiscossa on kouluneuvoston toimesta otettu niiden kirjojen joukkoon, joita kehotetaan hankkimaan kaikkiin kouluihin. Arvatenkaan ei kouluneuvosto siellä ole samallainen sosialistisilta mielipiteiltään kuin Pariisissa, niin että luultavasti sen toimenpide on vaan suvaitsevaisuuden ja arvon-annon osotus teosta kohtaan, joka on herättänyt niin paljon huomiota, saanut niin paljon kannatusta, ja jonka tarkoitus epäilemättä on mitä jaloin. Englannissa se on herättänyt uuteen eloon *land nationalization* kysymyksen. Enemmän mieltymystä kuin Georgen tuuma, on siellä kumminkin herättänyt erään Wallacen kilpaileva tuuma. Wallace ei myönnä, että Georgen järjestelmän mukaan palkat suurenisivat; se voi tapahtua hänen mielestään ainoastaan siinä tapauksessa, että maa olisi yksinomaan viljelijäin käsissä, ja sen vuoksi tulisi valtion pitää huolta siitä, että maa jaettaisiin pieniin osiin, niin että kukin kansalainen voisi vuokrata itselleen palasen. Palasien kokoontumisen yksiin käsiin hän luulee voitavan estää kieltämällä toisenkertaisen eli alavuokrauksen. Englantilaisten maakollektivistien oikeudentunto yleensä on estänyt heitä hyväksymästä Georgen ehdottamaa konfiskatsioonia, he ovat tehneet joukon muita ehdotuksia. Wallace luulee voitavan palkita omistajia sadan vuoden pituisilla vuosikoroilla, jotka vastaisivat heidän entistä puhdasta vuosituloaan. Sata vuotta siis täytyisi odottaa tuota kultaista aikaa, jolloin maan-anti lankeisi yhteiskunnalle.

Lopuksi muutamia sanoja sellaisista tuumista yleensä. Leroy-Beaulieu on *Le collectivisme* nimisessä teoksessaan suurella älyllä tuonut esiin asianhaaroja, jotka vastustavat maakollektivismia yleensä. Tärkein näistä

on se, että jos kerta preskriptsioonin ei tunnusteta tekevän yksityisen omistus-oikeutta maahan täysin oikeutetuksi, jos maan omistamisella kollektiivisille henkilöille tahdotaan luoda keinotekoista yhdenvertaisuutta taloudellisessa tilassa kokonaisille kunnille, maakunnille tai kansoille, missä on raja johon tulee pysähtyä? Jos maan-annin antaminen valtiolle on palkitseva Cevennien, Landesin tai Bretagnen asukkaille sen luonnon puutteen, ett'ei heidän maansa ole kuin hedelmällinen Rhônen laakso tai Gironden viinitarhat tai Normandian viljavat tasangot, eikö Pommerin tai Preussin asukkailla tai Lappalaisilla tai Kirgiseillä ole yhtä hyvä oikeus heilläkin vaatia itselleen osuutta koko Ranskan maan-antiin? Eihän se ole heidän vikansa, että heidän osakseen on joutunut huonompi maa, kuin Ranskalaisille. Tuleehan yhdenvertaisuuden vallita, kullakin ihmisellä olla yhtä suuri mahdollisuus siihen, että hän rehellisellä työllä voi ansaita elatuksensa, yhtä runsaan kuin kuka muu hyvänsä. Sosialistit yleensä lupaavat, että uuden, kollektiivisen kansantalousjärjestelmän aikana kansainvälinen eripuraisuus ja sodat lakkaisivat ja rauhallisen työn aikakausi alkaisi. Mutta täytyy olettaa, että kävisi aivan päinvastoin. Nykyään on päästy sille kannalle, ett'ei sotia enään käydä ryöstösaaliin tähden niinkuin ennen, vaan kansallisesta kunniantunnosta, kunnianhimosta tai kansallisvihasta. Mutta kollektiivisen järjestelmän aikana jokaisen köyhän kansan etu vaatisi sitä koettamaan valloittaa ja yhdistää itseensä rikkaita maakuntia, että niiden maan-anti sitten virtaisi valtiokassaan ja tulisi kansalaisten hyväksi. Jokaisen rikkaan maakunnan, kaupungin tai pitäjän etu taas vaatisi sitä pyrkimään erilleen köyhemmän ympäristön yhteydestä, joka nielee rikkaan maan annin. Lakkaisivatkohan sodat semmoisessa asiain tilassa? Niinkuin jo kerran edellä mainitsin, sitä vastoin en voi yhtyä saman kirjailijan ajatukseen maananti-ilmiön olemattomuudesta. Hän koettaa osottaa, että yhtä monessa tapauksessa, kuin joku rikastuu, yhtä monessa tapauksessa joku köyhtyykin maanomistus-keinottelussa. Se voi olla tosi muutamina aikakausina. Mutta koska maan-arvo edistyvissä yhteiskunnissa yleensä kaikkialla nousee, täytyy maan-omistajain yleensä, keskimäärin ja säännöllisesti rikastua. Jos heidän rikastumisensa käy nopeammin kuin yhteiskunnan yleensä — ja historia osottaa, että juuri se useissa yhteiskunnissa on ollut rappeutumisen alkuna, tai jos äärettömän suuria omaisuuksia semmoisista aiheista syntyy, niin se on epäkohta, jota etenkin syntyväin yhteiskuntien, joissa maa yleensä vielä ei ole käytäntöön otettuna, pitäisi koettaa välttää. Epäilemättä yksityis-omaisuus semmoisissakin

maissa on hyödyllisin edistykselle; mutta saattaa olla paikkoja, kenties kokonaisia seutuja, joissa maan-arvon toisesta tai toisesta syystä saattaa olettaa varmasti nousevan aikaa myöten hyvin suureksi; jos valtio semmoisissakin kohdin luovuttaa omistus-oikeuden yksityisille hetkellisen voiton tai doktrinaarisen etuluulon vaikutuksesta, niin se ei täytä tehtäväänsä tulevien sukupolvien edun valvojana. Vanhemmissakin yhteiskunnissa saattaa valtiolla tai kunnilla olla maata paikoissa, joista voi odottaa vastaisuudessa suurta vuokraa; taloustieteellisten teoriain vaikuttama etuluulo kollektiivi-omaisuutta vastaan ja liian suuri luottamus yksityis-initsiatiivin ja vapaan kilpailun ihmeitä tekevään voimaan ei saa huikaista luovuttamaan semmoisia paikkoja yksityisille ilmaiseksi tai halvasta hinnasta, jotta heidän jälkeisensä, kun maata vast'edes tarvitaan yhteisiin tarkoituksiin saisivat niistä satakertaisen hinnan. Tämmöistä rajoitettua «kollektiivista» politiikkia vastaan, josta ei kukaan toivokkaan muuta, kuin rajoitettuja etuja yhteiskunnalle, ei voi väittää, että valtio tai muu kollektiivihenkilö voi sitä noudattamalla yhtä helposti saattaa itsensä häviölle, kuin voittaa maanomistuskeinottelullansa. Mistä ei mitään ole maksettu, tai mistä on maksettu polkuhinta, siitä ei voi juuri mitään hävittääkkään, mutta voittaa voi siitä paljonkin.

O. Hannikainen.

Venäjän ja Suomen unioonista.

Edv. Bergh, Finlands Statsrättsliga utveckling efter 1808. Helsingissä 1889, G. W. Edlund. VI + 101 siv. 8:o. Hinta 2: —.

Edv. Bergh, Suomen Valtiooikeudellinen kehitys 1808:n jälkeen. Suomennos. Helsingissä 1889, G. W. Edlund. VI + 102 siv. 8:o. Hinta 1: 50, sidottuna 2: —.

Marquardsen's Handbuch des Oeffentlichen Rechts, IV Band, II Halbband, 1 Abtheilung. Das Staatsrecht des Russischen Reiches. Freiburg i. B. 1889, J. C. B. Mohr, (Paul Siebeck). X + 351 siv. suurta 8:o. Hinta 17: 50. Sisältää:

J. Engelmann, Das Staatsrecht des Kaiserthums Russland, siv. I—X, 1—242. 343—348, 351.

L. Mechelin, Das Staatsrecht des Grossfürstenthums Finland, siv. 243—342, 348—350.

Eräitten venäläisten sanomalehtien puolelta on jo kauvan aikaa satelemalla satanut muistutuksia ja kaikenlaista moitetta Suomea ja Suomalaisia

vastaan, mutta viime kesänä jouduimme sateesta oikein räystään alle. *Novoje Vremja* ja *Moskovskia Vädomosti*, *Peterburgski Listok* ja *Moskovski Listok*, kenties joku muukin lehti, joka meiltä on unohtunut, käyttivät silminnähtävällä ilolla jok'ainoata tilaisuutta sättiäkseen Suomea, — jonka oikean nimen asianomaiset pian taitavat unohtaa, niin ihastuneet kuin ovat keksimäänsä haukkumanimeen *Tshuhlandia*, — ja arvattavasti löytyy lukijoitakin, joille tuo kynäsota on mieleen, koska Moskowski Listokin kannatti maksaa 5 kopeikkaa riviltä kuuluisaksi tulleen herra Kegulskin loppumattomiin venytetyistä jaarituksista, jotka hullunkurisella perättömyydellään voittavat kaikki, mitä ikinä törkeä tietämättömyys ja mieletön kansallisviha ainakin Suomenmaata vastaan ovat saaneet julkisuuteen.

Nykyaika ei tee todeksi sitä kansojen veljestymistä ja keskinäisen vihan hälvenemistä, jota on odotettu parannettujen kulkuneuvojen ja vireämmäksi käyvän henkisen yhteyden tuloksena; päin vastoin kansallisuudentunnon virkistyminen on tuonut mukanaan ikäviäkin seurauksia. Ranskan ja Saksan kansojen yhä kiihtyvää mielialaa emme otakkaan lukuun, sillä entiset veriset sodat ja odotettava suuri loppukamppaus Elsass-Lotringin omistamisesta voivat pitkät varjot luoda sekä eteen että taaksepäin. Balkanvaltioitten ja Irlannin olot ovat siksi luonnottomia, ett'ei voi rauhaa odottaa, ennenkuin sorretuille tarjoutuu vapaan kehittymisen mahdollisuus. Jos sopu näissä tapauksissa puuttuu, niin se siis ei oikeastaan voi kummastuttaa.

Toisin jos eripuraisuus kasvaa sellaistenkin kansojen välillä, jotka kuten Ruotsalaiset ja Norjalaiset jo kauvan aikaa ovat eläneet rauhassa vierekkäin saman hallitsijan hallittavina, tahi jotka sen lisäksi niinkuin Venäjän ja Suomen kansat vielä päälle päätteeksi ovat liittoveljinä saaneet yhdessä kovia taisteluja kestää ja vuodattaa verensä samalle tantereelle saman asian palveluksessa. Jos semmoisissakin tapauksissa kansat vaan vieroittuvat eivätkä lähesty, niin kansalliset ennakkoluulot ja itsekkäisyys varmaan ovat tuhoa tekemässä, sitä ei voi kieltää.

Olisi lapsellista, vieläpä epäviisasta sen lisäksi, jos me Suomalaiset, joiden jo oman vähyytemmekin tähden tulee pitää niin paljon lukua Venäjän kansan mielialasta, tahtoisimme itseltämme salata, että mekin olemme syypäät siihen suomalaisvihaan, jota varsinkin viime aikoina on meitä vastaan osotettu Venäjän puolelta.

Suurin erehdyksemme on siinä, ett'emme pitkään aikaan kyllin tu-

tustuneet Venäjään, sen kansaan ja kieleen, vaikka 1808 ja 1809 vuoden tapaukset olivat antaneet isänmaallemme aivan uuden aseman. Kuuden vuosisadan traditsiooneja ja käsitteitä ei tietysti saa tuokiossa muuttumaan, ei ainakaan kansassa, joka on niin tunnettu sitkeästä itsepintaisuudestaan kuin Suomalaiset, ja se jäykkä entisellään oleminen, joka tämän vuosisadan alkupuolella vallitsi koko Euroopassa, se ei ollut omansa uusia tapoja luomaan. Suomalaisia meni Venäjän palvelukseen joukottain ja paljon Venäläisiä muutti tänne, mutta kansat pysyivät toisillensa hyvin vieraina, vaikka hallitsija oli yhteinen.

Oli kyllä opistojen avulla koetettu näitä oloja muuttaa; venäjän kielen opetukselle uhrattiin meillä hyvin paljon aikaa ja varoja. Mutta kelvollisten opettajain puute teki monesti haittaa, ja toiseksi vaadittiin mahdottomia. Vaikea oli koulun asema maassa, jossa paitsi kahta kotimaista kieltä vielä latinan, kreikan, saksan, ranskan, ehkäpä englannin, tai ainakin useimpain tunteminen oli tarpeen. Venäjän kielen määrääminen pakkoaineeksi teki muille aineille tuntuvaa haittaa, eikä todellinen tarve sitten elämässä antanut uudelle aineelle tukea; useimmille se oli hyödytön. Luonnollista kyllä, ett'ei opetuskaan sellaisten olojen vallitessa kantanut hedelmiä. Nykyisen polven aikamiehet muistanevat lapsuudestaan, miten huonosti venäjän kieltä luettiin ja osattiin.

Toisellaiseksi olot tämän vuosisadan keskipaikoilla rupesivat muuttumaan, emmekä saa unohtaa, että eräs venäläinen mies siinä kohden on tehnyt paljon.

Venäjän kielen professori Baranovski sai näet sellaisen muutoksen aikaan, että venäjän kieli oppikouluissa tuli vaihtopuoliseksi aineeksi, ja vaikka kyllä sittemmin on ehditty peruuttaakin tämä muutos, on se jättänyt syvät jäljet. Toisellaiseksi opetus muodostui annettuna oppilaille, jotka odottivat ainetta tarvitsevansa; voimmepa sanoa, että vapaan vaalin vuosikymmen mursi sitä jäykkää vastenmielisyyttä, joka sitä ennen oli tehnyt venäjän kielen opetuksen niin hyödyttömäksi. Nykyinen polvi seisoo tässä kohden aivan toisella kannalla kuin sen edelläkävijät.

Valtiollisetkin seikat vaikuttivat tuntuvasti samaan suuntaan.

Vuosisadan keskipaikoilla syntyi meillä uuden-aikainen sanomalehdistö ja vireä henkinen elämä; aivan toisessa määrässä kuin ennen ruvettiin muun Euroopan ja Venäjän oloja seuraamaan. Tärkein oli kuitenkin se valistunut hallitusjärjestelmä, jota Aleksanteri II noudatti. Suomen kan-

san perustuslaillinen kehitys, joka sitä ennen oli mahdottomalta näyttänyt, muuttui täydeksi, ilahuttavaksi todeksi, ja monenkertaisesti lujemmaksi kävi samassa Venäjän ja Suomen yhteys. Seuraukset tulivat monella alalla esille. Vuosisadan alussa, vieläpä joskus sen keskipaikoillakin yksityiset Suomalaiset usein Venäjää ja sen uskontoakin vastaan osottivat vihollisuutta, se on totuuden vuoksi myönnettävä, vaikka sitä tahtoisikin kieltää. Mutta kun moiset vallattomuudet yhä vielä näkyvät kelpaavan eräille venäläisille kirjoittajille puheen-aineeksi, lienee syytä muistuttaa, ett'ei pitkiin aikoihin ole saatu suurempiin valituksiin syytä, siitä puhumatta, että yleinen mielipide aina ankarasti on sitä moittinut ja paheksinut, kun meikäläisistä jotkut joko juopuneina tahi täydessä järjessä ollessaan ovat humaniteetin ja kunnioituksen sääntöjä rikkoneet.

Omituinen kohtalon iva tosiaankin, että venäläisen sanomalehdistön hyökkäykset Suomea vastaan saavat alkunsa juuri silloin kuin meillä jo oltiin hyvällä tiellä korjatessamme vuosikymmenien laiminlyöntiä.

Puolalaiset olivat nostaneet kapinan ja mahdollisena pidettiin, että länsi-Euroopan valtiot asevoimalla rupeaisivat heidän asiaansa puolustamaan. Aleksanteri Herzen, joka sitä ennen oli yksinvaltaisesti hallinnut nuoren Venäjän mielipiteitä, uskalsi silloin vapaamielisen kosmopolitismin kannalta ottaa puolustaaksensa kapinallisia, ja pian sanomakellot soivat «Kolokolille» itselle, joka kimakalla äänellään oli saanut niin monta väärinkäytöstä hautaan saatetuksi. Katkow sitä vastoin korotti venäläisen isänmaallisuuden ja kansallisen politiikin lippua, tullen samassa venäläisen sanomalehdistön ensimmäiseksi mieheksi. Hän se myös oli, joka aloitti sanomalehtihyökkäykset Suomea vastaan. Tuskin Aleksanteri II oli pitänyt maamme säädyille ikimuistettavan valtaistuin-puheensa, ennenkuin Katkow meihinkin sovitti, mitä Puolasta oli sanonut.

Innoissaan Katkow ei laisinkaan ottanut Puolan ja Suomen kansojen erilaisuutta huomioon, vaikka se kyllä on sitä laatua, että se vastustamattomasti vaikuttaa loppupäätökseen, jos oikeus ja kohtuus jotakin merkitsevät.

Toisella puolen kansa, joka viekkaudella ja hämmästyttävällä kiittämättömyydellä oli palkinnut Aleksanteri I:n jalomielisyyden, kansa joka sorti Liettuan venäläistä ja kreikan-uskoista väestöä sekä jo toistamiseen nosti kapinan, — ammoisista ajoista asti kevytmielisyydestään tunnettu ja epäluotettavin rajavartija, jonka saattoi saada. Toisella puolen suora kansa, joka kovan taistelun perästä voitetuksi tultuansa vilpittömällä mielellä oli otta-

nut uudet velvollisuudet päällensä, sekä horjumattomalla uskollisuudella oli ne täyttänyt. Kreikan-uskoisista asukkaistaan Suomi piti yhtä hellää huolta kuin muista; vaaran hetkenä kansamme oli osottanut, ett'ei Venäjän valtakunnan koillis-osa voi luotettavampaa puolustajaa saada, kuin sillä on. Kehottiko tämä järjestelmän muutokseen, ankaruuteen, väkivaltaan?

Sen jälkeen on muista tapauksista saatu aihetta hyökkäyksiä jatkamaan. Milloin tulliolot, milloin pari muistopatsasta, milloin mitäkin on moitittu.

Tulliasiaan ei tarvitse monta sanaa kuluttaa. Muutamat tehtailijat koettivat käyttää Suomen asemaa kiertääksensä Venäjän tullilain säädäntöä; valitettavasti meidän puolella ei ajoissa sitä huomattu eikä tahdottu differentsiaali-tullilla epäkohtaa poistaa. Kovasti saimme kärsiä. Harvat poikkeukset poisluettuina saa kaikkia venäläisiä tavaroita tullittomasti tuoda Suomeen; täältä sitä vastoin ei tullitta mene kuin harvoja tavaroita Venäjälle, — niitäkin tarkasti rajoitettuun määrään. Meille vahinko tietysti etupäässä tuntuu, mutta kun Venäjäkin lopulta tästä kohtuuttomasta järjestelmästä kärsii Suomen kaupan muuanne kääntyessä, niin meitä ei ainakaan pidä siitä syyttää.

Muistopatsasten tunnettuun asiaan ei tarvitse sanoja kuluttaa, vaikka se vielä neljän vuoden vanhanakin näyttää olevan Novoje Vremjalle makea puheaine. Jos olisi ollut aikomuksemme Venäjätä loukata, eihän toki olisi pyydetty patsasten pystyttämiseen korkeitten asian-omaisten lupaa.

Eikä muut syytökset ole parempaa laatua. Jos joku suomalainen väärentäisi voita tahi jos jotakuta siitä syytetään, jos Pietarin suomalaisella rautatieasemalla tahi suomalaisissa höyryveneissä erehdys tahi tapaturma tapahtuu, niin eihän Suomen kansa ole siitä vastuun-alainen, yhtä vähän kuin Venäjän valtiota meidän puolelta on moitittu, kun esim. viime keväänä eräältä suomalaiselta lapsi ja palvelija kuoliaaksi paloivat Varsovasta tulevassa yöjunassa. Ja kun hra Kegulski muun muassa arvelee rehellisyyden Suomesta kadonneen, koska täälläkin täytyy lukkoja ja avaimia käyttää; kun kasvomme ja kielemme «tshuhoonilaisuudellaan» tekevät hänen mielenmaltistaan lopun, j. n. e., niin vakavaa vastausta ei voi siihen antaa, kuinka painavilla, jopa loukkaavillakin mahtisanoilla kirjoitukset olivat höystetyt.

Toiselta puolen herra Ordin on käynyt Suomen kimppuun, ja ensin arveltiin keskustelun hänen kanssaan olevan mahdollisen. Mutta pian nähtiin, että herra Ordinin tärkein ase on kieltää ja jättää sikseen todistettu-

jakin asioita, jotka eivät ole hänelle mieleen. Mitäs se auttaa, että tuodaan esiin Aleksanteri I:n julistuksista sekä *constitution* että *конституція* (vert. Valvojaa 1889 siv. 30—36), kun vastaväittäjä venäläisen yleisön tietämättömyyteen luottaen ja vasten parempaa tietoansa yksinkertaisesti kieltää niiden olemassa olon, ja vetoo monikkomuodon toisellaiseen merkitykseen? Herra Ordin ja Moskovskia Vädomosti olkoot omasta puolestaan kuinka vakuutetut tahansa, että Aleksanteri I:nen on Suomea kohtaan osottanut tarpeetonta jalomielisyyttä, se on heidän oikeutensa. Mutta Venäjän valtiotieteen kannalta heidän kaikkein vähimmin sopii kieltää, että keisarit ovat olleet täysin oikeutettuja Venäjän kansan nimessä tekemään sopimuksia Suomen kanssa sekä Suomen erikois-asemaa kehittämään. Kun tätäkin kielletään, vieläpä koetetaan uskotella, ett'ei 1772 vuoden Hallitusmuotoa muka olisi ensinkään tarkoitettu, kun Suomen voimassa olevat perustuslait 1809, 1825, 1855, 1881 ja muissakin tiloissa mitä juhlallisimmasti ovat vahvistetut, kun herrat Ordin & kumpp. väittävät, että uusimmat perustuslakimme muka perustuvat Armfelt vainajan ja muitten suomalaisten valtiomiesten tekemiin petoksiin, — ikään kuin Aleksanteri II olisi meille ikimuistettavana 18 päiv. Syyskuuta 1863 persoonallisesti Suomen säädyille aikeitaan ja järjestelmäänsä esittäessään ollut jonkun salaisen suggestionin eli tenhovoiman vallassa, — silloin on taas jouduttu ulkopuolelle järjellisen keskustelun rajoja.

Meidän puoleltamme ei kuitenkaan ole jätetty aikaa käyttämättä, sen todistavat yllämainitut kirjatkin. Hyvä onkin yhä tutkia valtiollisen asemamme perustuksia; kieltämätön totuus kaiketi tavalla tahi toisella, ennemmin tahi myöhemmin pääsee niihin vaikuttamaan, jotka sitä nykyänsä kieltävät.

Tärkeä on jokaiselle kansalaiselle tuntea valtio-oikeudellinen kehityksemme ja asemamme, ja kiitolliset meidän tulee olla tekijälle herra Berghille niin hyvin kuin kustantajalle ensin mainitusta teoksesta, joka todellakin oli oikeaan aikaan annettu lisäys valtio-oikeudelliseen kirjallisuuteemme. Lyhyesti, ytimekkäästi ja, mikäli me olemme voineet huomata, tarkasti esitetään tässä kirjasessa, miten Suomi yhdistyi Venäjän kanssa, miten hallituskunta saatiin järjestetyksi, mitä «valtiohoidollisella» (= riksvårdande) hallitustavalla on ymmärrettävä, sekä viimeaikojen perustuslaillisen kehityksemme pääkohdat. Tutkija ei tietysti odota tästä teoksesta löytävänsä mitään asiallisesti uutta, mutta välistäpä yksi ja toinen asia hänellekin näyttää esiintyvän selvempänä, kuin sen ennen on nähnyt. Varta

vasten kirja kuitenkin on suurelle yleisölle aiottu; se sopii opiskelevan nuorison käytettäväksi, mutta suurissa piirteissä annettuna saattaa kuvaus tulla jokaisen kansalaisen henkiseksi omaisuudeksi. Paraatkin lait jäävät paperille, jolleivät saa kansalaisten kannatusta, mutta kukistamaton on valtiosääntö, jonka jokainen kansalainen kalliimmaksi omaisuudekseen katsoo.

Emme valitettavasti voi tähän ehdottomaan kiitoslauseeseen tyytyä, sillä teoksen vast'ikään ilmestynyt suomennos antaa runsaasti syytä muistutuksiin. Ilman ruotsinkielisen teoksen apua ei aina edes ymmärrä, mitä tekijä on tahtonut sanoa, ja se laajoihin piireihin leviäminen, jota suomennoksen hinnan alennus näyttää tarkoittaneen, tulee tietysti samassa ehkäistyksi. Pari esimerkkiä! Suomen ja Venäjän yhdistyksestä lausutaan 18 sivulla, että se «johtuu siitä päivästä, jolloin Aleksanteri I itse 'juhlallisena yhdistyksenä' piti sopimusta Porvoon valtiopäivillä», mutta oikein suomennettuna lause kuuluisi: «johtuu Porvoon valtiopäivillä tehdystä sopimuksesta, jonka Aleksanteri I itse on 'juhlalliseksi yhdistyksen-toimitukseksi' tunnustanut». Erotus on melkoinen, sekä asiallisesti että muodollisesti. Haminan rauhasta lausutaan samalla sivulla, että se «käsittelee valloitettuja nimitettyjä kuvernementtejä ainoastaan Venäjän suhteesta Ruotsiin katsottuna»; ja siv. 21 saamme lukea: «esitykset eivät olleet lainmuotoon kirjoitettuja ehdoituksia tarkoitettuihin asetuksiin aineessa, ynnä syineen» j. n. e. Sellaisia lauseita teoksessa vilisee, harmiksi jokaiselle lukijalle, jolle logiikan ja kieliopin säännöt ovat ojennuksena. Eikä siinä kyllä; nimityksissäkin suomentaja erehtyy. Hän ei tiedä, että «hyllning» (kuuliaisuuden lupaus) on muuta kuin *kunnian-osotus*, mikä kyllä on arveluttavaa, erittäin tällaisessa teoksessa; hän suomentaa «en militärisk promenad» sanoilla sotaväen *liike* (lue: jaloittelu) ja «retsamma nålstygn», (ärsyttäviä pistoksia) sanoilla *karvoja* (!) pistoksia j. n. e. Nimetkin ovat joskus muutettuja: P. J. Bladh kutsutaan *Bladh*siksi ja mauttomasti kyllä apostolinen nimi Johannes annetaan Adlercreutz sankarille. Aleksanteri I kiittää valtaistuin-puheessaan «Suomen uskollista ja hyvää kansaa», (peuple brave et loyal), mikä tässä kirjassa tympistyy «täksi hyväksi kansaksi»; ja 1816 vuoden tärkeätä julistusta ei mainita siinä kaikin puolin tarkemmassa suomennoksessa, joka luetaan Valvojan Tammikuun numerossa (ei *Helmikuun* kuten molemmissa painoksissa väitetään siv. 12). Voisimme jatkaa, mutta tämäkin riittää. Kumma ett'eivät herrat kirjailijat teostensa pilautumista estääkseen ota itse valvoaksensa suomennosten huolellisuutta. Niinkuin asiat

nyt ovat, täytyy arvostelijain yhä uudestaan muistuttaa tästä tärkeästä asiasta ja vaatimalla vaatia parempaa työtä.

Vuonna 1886 ilmestyi L. Mechelinin tunnettu «Précis du droit public du grand-duché de Finlande», joka sittemmin on julkaistu sekä venäjän että englannin kielellä. Teos voitti heti asiantuntijain yksimielisen ja hyvin ansaitun kiitoksen, jota peruuttamaan ei sittenkään ole saatu syytä, vaikka herra Ordin onkin niin ahkerasti käynyt virheitä mainitusta teoksesta onkimassa. Ja valtiotoimensa lomahetkillä herra Mechelin on ehtinyt jatkaa työnsä tehdäkseen Suomen valtio-oikeudellisen aseman muulle Euroopalle tunnetuksi. Marquardsenin arvokkaan kokoelman viime vihko on näet omistettu Venäjän valtakunnan valtio-oikeudelle, jonka ovat esittäneet Tarton professori J. Engelmann ja senaattori Mechelin, edellinen Venäjää koskevan osan, jälkimäinen Suomen valtio-oikeutta. Molemmat tunnustavat, että Suomi on realiunioonin kautta Venäjään liitetty; kummallekin puolelle ainetta on riittävää huomiota annettu.

Moni odottaa kenties, että Mechelinin teos ei olisi muuta kuin saksalainen käännös hänen yllämainitusta käsikirjastaan. Niin ei kuitenkaan ole asian laita. Kerrottavat asiat ja järjestyskin ovat kyllä suureksi osaksi samat kuin entisessä teoksessa, mutta esillä oleva on sittenkin toisellainen ja moninaisesti parannettu. Précis du droit on suuremmalle yleisölle aiottu, on niin sanoaksemme kansantajuinen, Das Staatsrecht des Grossfürstenthums täyttää tieteellisyyden ankarimmatkin vaatimukset, ollen ehdottomasti tyydyttävin ja täydellisin esitys, joka tästä aineesta on tähän asti annettu.

Monesti ovat valtiomiehet — vieläpä tälläkin vuosisadalla — vaivanneet päätään luodakseen perussääntöä, joka teoriian kannalta olisi virheetön, ja heille on käynyt kuin seppo Ilmariselle, joka Pohjan neidon kuoltua pyyti kullaista kuvaista, hopeista morsianta; ei jalka nouse, ei tule sanaa suuhun, eikä silmihin suloa, jos onkin pää hopea, varsi kaikki kaunokainen. Toisin ne valtiomuodot, jotka ovat aikojen kuluessa muodostuneet. Muutamissa osissa vanhuuden merkkejä kantaen, muissa kohdin nuoria, ovat ne elon- ja kehityksen voimaa sekä kestävyyttä täynnä, jos vaan kansa on terve. Mutta niidenpä esittämiseen kykyä vasta tarvitaan, jott'ei ulkonainen hajanaisuus ja johdonmukaisuuden puute pääsisi kätkemään kuvattavan perussäännön todellista luonnetta, sen sykkivää sydäntä. Kuvaukselta vaaditaan, «ett'ei tunnu vasaran jälki eikä pihtien pitämä»: silloin

vasta se on todellisuuden mukainen, joka kyllä antaa virkeän kansallisen elämän viihtyä vanhentuneissa muodoissa.

Suurella mielihyvällä lukee herra Mechelinin esityksen, sillä samassa kuin tarkkuus on täydelleen tyydyttävä *), on tekijä tavattomalla taidolla sovittanut nuo eri haaroilta poimittavat tiedot täysieräiseksi kokonaisuudeksi. Asiat esitetään objektiivisesti; annetut selitykset ovat kaikessa lyhykäisyydessään ihan riittäviä, joko käytäntö tahi tieteellinen teoriia ovat saaneet perustuslakiemme näennäisiä aukkoja täyttää; myös ne venäläisistä lähteistä saadut tiedot, jotka voivat asiaa valaista, tulevat oikeallä paikalla huomioon. Sanalla sanoen, arvostelijalla on harvoin ilo semmoinen kuin tätä kirjaa arvostellessa; sadalla sivulla, 50 pykälässä se antaa niin oikean ja eheän kuvan valtio-oikeudestamme ett'ei paremmasta apua.

Tekee omituisen vaikutuksen, kun vertailee Engelmannin ja Mechelinin esityksiä toisiinsa, niin erilainen henki meitä kohtaa, joko ainetta tahi sen esitystä pidetään silmällä.

Jos Suomen koko kehitys tällä vuosisadalla on pysynyt historiallisella pohjallaan, niin näyttävät perittyjen olojen nimetkin olevan Venäjällä epäsuosiossa. Että Puolassa kaikki vanhat laitokset ovat hävinneet, on asia, joka ei selitystä kaipaa. Varsovan kenraalikuvernöörille myönnetyt moninaiset oikeudet, joitten avulla hän vapaasti voi määrätä rangaistuksia, kieltää surupukujen käyttämistä sopimattomaan aikaan, vaatia juhlallista jumalanpalvelusta j. n. e., ovat kyllä selvät muistutukset siitä, että piiritystila on sääntönä tässä kapinain luvatussa maassa, mutta kun Siperian nimi saa virallisessa kielessä jättää sijaa kuvernementeille Tomsk, Tobolsk, Irkutsk j. n. e., niin tämä historiallisten edellytysten ja muistojen poistaminen ei voi muuta kuin kummastuttaa. Näyttää siltä kuin yhä vielä tahdottaisiin paikkakunnallista muka vaarallista itsenäisyyttä poistaa samassa, kuin toiselta puolen koetetaan kunnallista elämää elähyttää. Oudoilta tuntuvat niin ikään ne lukuisat poikkeukset, jotka mainitaan, sitten kun aluksi on lausuttu yleisenä periaatteena, että Venäjä on yksinkertainen (einfache) monarkia, jossa koko valtiovalta omistus-oikeuden perustuksella kuuluu keisarihuoneen silloiselle päämiehelle. Kerta toisen perästä, useinpa varsin huomattavalla painolla tekijä mainitsee, että «virkavalta» on tehnyt tyhjäksi

*) Painovirheeksi täytynee katsoa, että Suomen suuriruhtinaskunnan arvo siv. 245 mainitaan olevan vuodelta 1587, lue 1581.

hallitsijain määräykset; ehtimiseen nähdään, että seuraava keisari kerrassaan on muuttanut edelläkävijänsä määräykset. Katsottakoon vaan, miten määräykset lutherilaisista, senaatista ja ministeristöistä sekä kunnallisesta itsehallinnosta ovat vaihdelleet, eikä voi monimutkaisempaa esitystä löytää, niin yksinkertaiselta kuin autokratiian periaate näyttääkin. Tämän moninaisuuden rinnalla näyttää Suomen vanha ja usein paikattu perussääntö aivan selvältä ja johdonmukaiselta.

Suuresti erilainen on myöskin esillä olevan nidoksen eri puoliskojen esitystapa.

Herra Mechelinin esitys muutenkin miellyttää lukijaa objektiivisella maltillaan, mutta varsinkin tämä puolueettomuus astuu silmiin, kun sitten lukee Engelmannin. Varsin mahdollista, että «virkavalta», jolle kovimmat iskut ja letkaukset annetaan, ei ole parempaa arvostelua ansainnut; tekijä viittaa usein venäjänkielisiin alkuteoksiin, joitten moitetta vastaan sensuurillakaan ei ole ollut mitään sanomista. Mutta sittenkin tekijä esiintyy pikemmin toisen mielipiteen asian-ajajana kuin olevien olojen tasapuolisena kuvaajana, ja tällä hän itse vähentää esityksensä arvoa. Liivinmaan, Viron ja Kuurinmaan olot erittäinkin antavat hänelle aihetta muistutuksiin, jotka välistä ovat syrjätietä myöten esitetyt, esim. moittimalla vanhaa Ruotsin valtaa, vaikka kyllä tarkoitetaan nykyisiä oloja. Tämä toisen riitaveljen puolustaminen ei aina tee lukijaan tarkoitettua vaikutusta; historia ei ole valtiollisten maakuntain saksalaiselle väestölle suonut läheskään niin valoisaa jälkimainetta kuin herra Engelmann. Kaikki nämä kohdat tekevät jossakin määrin esitykselle haittaa ja antanevat aikoinaan aihetta useillekin vastaväitteille.

Tutustuttuamme Venäjän varsin omituiseen ja useissa kohdin säännöttömään valtio-oikeuteen, jonka tunteminen Suomessa — se myönnettäköön — ei ole läheskään niin tavallinen kuin asemamme vaatii, voimme entistä paremmin arvostella niitä ansioita ja puutteita, jotka meidän perustuslaeillamme ovat. Epäilemättä niissä on paljon aukkoja sekä vaillinaisuuksia, ei enempää kuitenkaan kuin että niitä rauhallisella toimella voidaan yhä vähentää. Mutta toiselta puolen selvä, yhtenäinen ja vastustamaton edistys on oloissamme huomattava myös valtio-oikeutemme puolesta, ja se oikeuttaa meitä luottamaan siihen, että vaikka yhdistys Venäjän ja Suomen välillä on erittäin omituista laatua, koska liittoutuneitten aineelliset voimat eivät ole missään suhteessa toisiinsa, on kuitenkin vähemmän puolen

asema turvattu. Sillä useasti annetut lupaukset ja täysi oikeus ovat puolellamme ja sen lisäksi se varmuus, että nykyinen valtio-oikeutemme paremmin kuin mikään muu takaa Suomen asukkaille ne hyvät, jotka valtion tulee kansalaisille turvata. Niistä emme tahdo emmekä voi luopua.

E. G. Palmén.

Kotimaan kirjallisuutta.

Publication de la Société des touristes de Finlande. La Finlande et les finlandais. Itinéraire historique et descriptif par *O. M. Reuter*. Helsingfors 1889. 207 siv. Hinta 3: —.

Maamme on viime vuonna kentiesi enemmän kuin koskaan ennen noussut oudoksuvan Euroopan näköpiiriin. Mutta esittelijöitä on ollut monenlaisia, ilkeitä solvauksia on levitetty kulttuurimaihin meistä, mutta onpa oikeitakin tietoja rikkaruohon seassa levinnyt. Se, joka enin tällä alalla on vaikuttanut viime vuoden kuluessa, on epäilemättä *Suomen Matkailija-yhdistys*. Se, eli oikeammin muutamat sen innokkaimmat jäsenet — sillä muistammehan, että yhdistyksen johtokunta vastusti yritystä, epäillen sen onnistumista — uhrasivat melkoisesti työtä ja varoja ja saivatkin aikaan oman, soman näyttelyn Pariisiin, jossa olemme kuulleet englantilaisten joukottain ihaelleen valokuviamme y. m., ranskalaisten kunnioituksella ottaneen selkoa esim. kouluoloistamme.

Mutta eipä tässä kaikki.

Suomen Matkailijayhdistys on sitä paitse tänä vuonna laatinut ensimmäisen matkailijakäsikirjansa ulkomaan kielellä ja mielihyvällä voimme heti sanoa, että «La Finlande et les Finlandais» on nykyoloihimme nähden aika sopiva esittelemään meitä Euroopalle.

Tämä teos ei ole ainoastaan aiottu oppaaksi teillemme ja näkötorneihimme ja ravintoloihimme, vaan myöskin ja etupäässä on sen tarkoitus perehdyttää ulkolaista meidän sisällisiin oloihimme ylimalkaan. Sillä suurempi osa kirjaa, eli 150 sivua, sisältää pienen historiikin ynnä selityksen nykyisistä oloistamme. Siinä annetaan jokseenkin runsas-asiainen maantieteellinen kertomus maastamme yleensä sekä sen eri osista erikseen, ilmanalasta, kansasta, ynnä sen menneistä vaiheista, hallinnosta, yhteiskuntalaitoksista, opetuslaitoksesta, kirjallisuudesta, taiteesta, maanviljelyksestä, teollisuudesta, kaupasta, raha-asioista y. m. Onpa vielä yksi luku sporttioloistamme, jotka viime aikoina kyllä ovat alkaneet vetää huomiota puoleensa.

Ja kaikki nämä asiat ovat kirjaan kootut hyvällä aistilla; yleensä on oikein arvattu, mitä kertoa, mitä jättää kertomatta, kuinka paljo sanoa itse kustakin asiasta. Ja kaikki tiedot ovat — niin paljo kuin olen tarkastanut — huolellisesti kootut, sekä niin tuoreet kuin mahdollista. Ei ole tyydytty «Tilastollisen vuosikirjamme» antamiin, joista useat ovat 3—4 vuotisia, vaan on itse hankittu uusimpia, missä vaan on voitu.

Tämä tietysti on ollut hyvinkin työlästä, ja sitä kiitollisemmat saamme olla kirjan toimittamisesta.

Mutta tällä en kumminkaan ole tahtonut lausua, että kirja olisi aivan täydellinen. Tietysti tulee sen seuraavissa painoksissa useita muutoksia tehtäväksi sen mukaan, miten suurempi kokemus ja asianharrastajain huomautukset sitä vaativat. Tahdon tässä minäkin puolestani tuoda esille muutamia muistutuksia, jotka olen merkinnyt kirjaa selaellessani.

Ensiksikin kirjan nimestä; miksi ei tyydytä nimeen «Finnois» vaan koetetaan tyrkyttää tuota outoa «Finlandais». Tahdon vielä kerran muistuttaa erään ulkomaalaisen sanoja: «Todellisuudessa on suomenmaalainen provinsialainen adjektiivi, sana suomalainen sitä vastoin koko kansakunnan nimitys. Ei tarvitse hävetä kutsua itseään suomalaiseksi muualla Euroopassa, se on — — sympaatinen käsite».

Samaa perijuurta lienee sekin vaillinaisuus kirjassa, että sen kansatieteellisessä osassa on puhuttu aivan vähän Karjalasta ja sen asukkaista, kuin vertaa sitä esim. Ahvenanmaan esitykseen. Niin ikään puuttuu kirjan toisesta osasta kerrassaan reitti Laatokan seuduille, Valamon saariin ja Sortavalan tienoille. Ja kumminkin maatamme nähneet vakuuttavat yksimielisesti, että se ei vielä tunne Suomen suloutta, joka ei ole nähnyt näitä seutuja. Ja missä omituisempia kansatieteellisiä ilmiöitä, kuin juuri täällä, jossa vielä näkee kansallispukuja ja kuulee Kalevalaa laulettavan?

Toinen muistutus on se, että teoksessa, hinnoista tietoja annettaessa, määrätään ne aivan ilman minkäänlaista johdonmukaisuutta milloin franceissa, milloin Suomen markoissa ja penneissä, ja vielä päälle päätteeksi *ilman että missään mainitaan, minkälainen suhde Suomen markan ja Ranskan francin välillä on.* Tämä on jokseenkin hankala käytännöllinen puute, joka vastaisuudessa välttämättömästi on poistettava.

Samanlaista viimeistelyn puutetta kirjan toimituksessa osottavat nimien väärin kirjoittamiset (esim. *Mallavesi*, siv. 166), suomalaisten sanojen huono oikeinkirjoitus (esim. sananmuodot *helavalkeet*, *kokkot*, siv. 55; *muikka*, siv. 51) ynnä seuraava epäjohdonmukaisuus. Kun sivuilla 43—60 annetaan pieni kuvaus suomalaisista kansatieteellisessä suhteessa, niin siinä mainitaan sulkumerkkien välissä koko joukko sanoja, jotka ilmaisevat kansallemme omituisia esineitä ja käsitteitä, mutta nämä pannaan milloin oikeaan suomalaiseen muotoonsa, milloin niille tehdään ruotsalainen asu. Esim. *kota*,

pirtti, *sauna*, mutta *ria*, *pjäksor*, sitten *kalja*, *sahti*, mutta heti sen jälkeen *talman*. Miksi sillä lailla?

Kirjan loppuun on liitetty luettelo Suomea koskevista ranskankielisistä teoksista. Mutta se ei ole täydellinen, sillä m. m. ovat ranskalaisen *Léon de Rosnyn* tekemä «Le pays des dix-mille lacs» ynnä *E. G. Palménin:* «L'oeuvre demi-séculaire de la Société de littérature finnoise et le mouvement national en Finlande de 1831 à 1881» siitä jääneet mainitsematta.

Teosta seuraa tietysti kartta, joka ei ole mielestämme niin onnistunut, kuin itse kirja. Kooltaan se ehkä lienee sopiva, mutta epäselvä ja epäkäytännöllinen se on. Mitä ulkomaalainen tekee meidän maakuntaimme rajoilla, ja varsinkin kihlakuntarajoillamme? Ja mitä tuolla nimien paljoudella, joka tekee kartan epäselväksi? Sitä vastoin saisivat rautatiet ja paikotellen maantiet olla selvemmät ja tietysti höyrylaivan reitit myös kartalle merkityt, sillä niitä ei ole ollenkaan. Sen sijaan näyttää lapselliselta eri merkeillä koettaa viitata maassamme olevia eri teollisuuspajoja, niinkuin esim. sahat, lasitehtaat, rautatehtaat y. m., sillä niistä ei kumminkaan saa mitään yleissilmäystä, jota tämmösellä kartalla tavallisesti tarkoitetaan, eikä tuo merkitseminen ole täydellinenkään.

Ja vihdoin en voi olla lausumatta sitä joka taholta kuultua muistutusta, että tämä teos näkyi kuuluvan samaan «Matti Myöhäsen» sukuun, kuin useimmat muutkin Matkailijayhdistyksen julkaisemat teokset. Se tietysti suuresti vähentää tämmöisten kirjain arvoa, että ne eivät tule yleisön käsiin, ennen kuin lopulla kesää.

Hannes Gebhard.

R. Hertzberg, Helsingfors för trehundra år sedan och i våra dagar. 1—4 v. Helsingissä 1888—89, K. E. Holm. 256 siv. suurta 8:oa. Koko teos 5 vihkoa à 2: 25.

C. v. Bonsdorff, Åbo stads historia under sjuttonde seklet. 1 vihko. (Bidrag till Åbo stads historia. Andra serien 1). Helsingissä 1889. 140 siv. suurta 8:oa.

E. L., Hajanaisia tietoja Salon kauppalan ja sen ympäristön menneisyydestä. Turussa 1889. 47 siv. 8:oa.

Että niin hyvin Suomen vanha kuin uusi pääkaupunki nykyään on löytänyt kertojan, joka laajahkossa esityksessä kuvaa osia sen historiasta, on ilahuttava todistus siitä suuremmasta vilkkaudesta, joka on syntynyt isänmaallisten olojen ja muistojen tutkimuksessa.

Jo viime vuonna rupesi hra Hertzberg julkaisemaan lukuisilla kuvilla varustettua ja muutenkin kauniissa ulkoasussa ilmestyvää esitystänsä «Helsinki kolme vuosisataa sitten ja meidän päivinämme», ja neljäs vihko tätä teosta on aivan äsken tullut ilmoille. Helsingin kaupungilta ei, huoli-

matta siitä, että se on verrattain nuori, puutukkaan historiaa. Jo sen perustaminen Kustaa Vaasan toimesta, sen kuninkaan, joka laski uudet perustukset Ruotsin ja Suomen taloudelle ja jonka ajattelemassa järjestelmässä erittäinkin tuolle uudelle väkivaltaisilla keinoilla perustetulle kaupungille oli suotu tärkeä sija, vetää huomion tavallista suuremmassa määrässä sen puoleen. Sen ensimmäiseltä vuosisadalta, kun se vielä sijaitsi alkuperäisessä paikassaan Vantaan joen suussa, kuuluu sen historiaan niin merkillinen tapaus kuin Suomen säätyjen kokoontuminen neuvotteluun v. 1616 Kustaa II Aadolfin läsnä ollessa. Pietari Braahe muutti kaupungin v. 1640 nykyiselle paikalleen. Niin liittyivät likeisesti Helsingin historiaan kaikki ne kolme suurinta nimeä, joita Ruotsin ja Suomen kansat yhdessä kiittävät ja ylistävät. Kuluivat sitten hiljalleen vuodet, Helsinki eleskeli aikojansa ja voimistui vähitellen, kunnes meidän vuosisatamme alussa kohtalon käsi teki sen ensin maamme valtiolliseksi ja sitten sen henkiseksi keskukseksi; se kaunistettiin uusia tehtäviänsä varten uhkeilla rakennuksilla, joita rakennettiin valtion varoilla. Nyt «Helsingissä taotaan, säkenet lentävät ympäri maan».

Mutta tuskin on mikään kaupunki niin huolimattomasti menetellyt historiallisten muistojensa kanssa kuin Helsinki. Turhaan silmä hakee jotain muistomerkkiä kaupungin entisistä ajoista — aika on kaikki hävittänyt — ei edes nimeä, joka mennyttä aikaa muistuttaisi. Eiköhän tässä viimemainitussa suhteessa kumminkaan voisi vielä muutosta tapahtua? Kun kulkee Helsingin kivitrottoaareja, noita Fabianin, Andrean, Annan y. m. almanakassa löydettäviä katuja pitkin, tulee väkisinkin ajatelleeksi, eivätkö Kustaa Vaasa, Pietari Braahe, Engel y. m. paremmin ansaitsisi olla kulmissa näyttämässä kävijälle mimmoisessa ympäristössä hän liikkuu.

Että hra Hertzbergin kirja on jonkinlaisena kulmakirjoituksena, antaa suuremmalle yleisölle jotain aavistusta Helsingin edellisistä ajoista, siinä on sen arvo historiallisessa suhteessa, sillä historiallisena tutkimuksena on se peräti riittämätön ja vähän luotettava. Oikeastaan vaan ensimmäinen vihko onkin historiallista esitystä, kaksi jälkimäistä «Plaudereien» esplanaadeista ja kappelista, ylioppilas-elämästä ja pelastus-armeijasta j. n. e. Kuinka vapaasti tekijä liikkuu historiallisten tosiasiain esiintuomisessa, siitä pari esimerkkiä. Kohta esityksen ensimmäisellä sivulla luetaan kolme vähemmin tarkkaa ja oikeata väitettä: 1) että Helsinki 1812 tuli Suomen pääkaupungiksi (tapahtui de facto 1819); 2) että Kustaa Vaasa aikoi Helsingin varsinkin Suomen (lue: Ruotsin valtakunnan) ja Venäjän kaupan välittäjäksi; 3) että ainoastaan Porvoon ja Tammisaaren asukkaat muuttivat perustettuun Helsingin kaupunkiin (vaikka lukuisia muuttoja kyllä tapahtui Raumaltakin ja Ulvilasta). Neljännellä sivulla puhutaan Suomen kaupunkein väkiluvusta v. 1640(?). Turulla oli silloin hra Hertzbergin mukaan 1800, Viipurilla 800 ja Helsingillä 550 asukasta. Miten nämä ainakin Turun ja

Viipurin suhteen melkoista liian vähäiset luvut ovat saatuna, olisi hauska tietää. Jos hra Hertzberg on saanut ensimmäisen luvun vilkaisemalla minun väitöskirjaani Suomen kaupungeista, niin huomautan, että siinä tosin olen arvellut *Kustaa Vaasan viime vuosina* Turussa olleen noin 1800 asukasta (Viipurissa 1200), Helsingissä 500, vaan että itse myöhemmin olen Historialliselle Seuralle esittänyt uuden laskun ja päättänyt entisen liian alhaiseksi tältäkin ajalta. — Silmään pistävänä esimerkkinä siitä, millä lailla historiallista totuutta on kirjassa kohdeltu, on siinä oleva kuva ylioppilasten kevätjuhlasta v. 1848. Tässä nähdään — risum teneatis amici — Cygnæuksen pitävän kuuluisan puheensa isänmaalle avonaisen oven edessä, jonka päällä on kirjoitus «Monrepos». Monrepos oli tuolloin, niinkuin tunnettu, syrjällä oleva lato, jonnekka juomingeista väsyneet vietiin, mutta että Cygnæus siinä olisi puhunut ikimuistettavat sanansa, on yhtä uskomatonta, kuin se kaikkien juhlassa läsnä olleitten todistuksen mukaan on valheellista. — Kuvauksissa meidän päiväimme Helsingistä on samoin joukko nähtävästi kiireessä syntyneitä virheitä. Venäläisen kirjaston sanotaan olevan yliopisto-rakennuksessa, vaikka se on jo aikaa siirretty sieltä pois. Kaupungin esplanaadeista tekee kirjoittaja sen hauskan huomion, että maanlaatu nuoremmissa esplanaadeissa Espoon tulliin päin on ollut paljoa suotuisampi puille, jotka siellä ovat tuuheiksi kasvaneet, kuin Runebergin esplanaadissa. Jokainen, joka muistaa Helsingin noin 15 vuotta sitten, muistaa kuitenkin, että silloin hakattiin maahan puut nykyisestä Runebergin esplanaadista ja että ne silloin olivat paljoa isommat kuin Espoon tullin esplanaadeissa, siis nähtävästi kumoten tekijän väitteen. Tiedot kirjakaupoista ja kirjapainoista näyttävät olevan kokoon haalittuja, niinkuin vain on sattunut; valaisevia tietoja, joita kuitenkin olisi ollut jotenkin helppo hankkia, puuttuu kokonaan j. n. e.

Mutta vaikka minun siten täytyy varoittaa pitämästä hra Hertzbergin kirjaa minään historiallisena esityksenä, myönnän mielelläni, että lukija, varsinkin se, joka on Helsinkiläinen taikkapa Helsingin oloja tuntee, voipi lukea kirjan mielellään. Lukeehan sitä aina mielellään, jota ennaltaan tuntee. Kuvat ovat yleensä hyvin tehtyjä ja osaksi varsin valaisevia, esim. Helsingin ulkonäköä viime vuosisadalla ja tämän alussa (osaksi Engelin piirustusten mukaan). Niiden julkaisemisessa on siis tekijällä tunnustettava ansio. Kirjan somaan ulkomuotoon ja kuviin nähden ei hinta ole peräti korkea. —

Jos tämän jälkeen mainitsen hra Bonsdorffin «Turun kaupungin historian seitsemännellätoista vuosisadalla» niin on se ainoastaan asettaakseni sen, mitä historialliseen luotettavuuteen tulee, edellisen täydelliseksi vastakohdaksi. Nyt ilmestyneessä vihossa saadaan tarkka kuvaus kaikista kaupungin topografisista suhteista puheena olevalla ajalla, säilyneitten asiakirjain ja karttain nojalla, joita kumpaisiakin useampia on esitykseen liitetty.

Ympäröivine vuorineen ja aitauksineen, kasvitarhoineen ja lukuisine tuulimyllyineen, tuomiokirkkoineen ja linnoineen astuu Suomen vanha pääkaupunki Aurajoen varsilla silmäimme eteen; saamme tietää mitkä osat kaupungin nykyistä aluetta 17:nnellä vuosisadalla olivat rakennettuja ja miltä sen ajan rakennukset näyttivät. Turku oli, vanhan keskiajalta perityn järjestyksen mukaan, jaettuna neljänneksiin, jotka erikseen maksoivat veronsa. Niistä Kirkko-, Luostari- ja Mätäjärvi-neljännekset olivat joen etelä- ja itäpuolella eli niin sanotulla «isolla puolella», Aningaisneljännes taas länsipuolella. Kirkko- ja Luostarineljännekset, jotka sijaitsivat pitkin Aurajoen rantaa, olivat kaupungin vanhimmat osat, ja niissä nähtiin varakkaampien talot ja rakennukset; Aningaisten puolella asui enimmiten köyhin väki. Tuomiokirkosta, sen ulkonäöstä ja sisustuksesta puheena olevalla ajalla antaa tekijä sen jälkeen tarkkoja tietoja, samoin Pyhän Yrjänän ja Pyhän Hengen sairashuoneista, kaupunkia hävittäneistä tulipaloista y. m.

Kirjassa olevat tiedot ovat, sen verran kuin olen voinut huomata, niinkuin jo mainitsin, tarkat ja tekijä näyttää huolellisesti koonneen kaikki, mitä hänen aineensa valaisemiseksi on ollut löydettävissä. Sen muistutuksen voisi ehkä tehdä, että esitys paikoittain olisi tullut selvemmäksi, jos olisi aljettu kaupungin vanhimmista ajoista asti, mutta tässä suhteessa täytyy kuitenkin etupäässä olla kiitollinen tekijälle, että hän on yleisölle antanut, mitä on voinut jo antaa. Yksi lähde, jota tekijä nähtävästi ei ole käyttänyt ja joka hänen aineellensa joskus sisältää jonkun käytettävän tiedon, on vanhoihin suomalaisiin virsi- ja käsikirjoihin liitetyt ajantiedot. Painatan tässä «Suomalaisten Sielun tavarasta» v. 1686 muutamia esimerkiksi. «1612. Veit jään sulvut sillan Turun caupungis. — 1614. Paloi Turun linna. — 1629. Oli huikia rutto Turussa. — 1644. Turun Kircon ylimmäinen catto vaskella katettiin. — 1685. Dominica Trinitatis, satoi Turun caupungis äkist yhden hetken sisällä nijn paljo vettä, että venhellä olis pian saanut soudella Linnancadulla» j. n. e. —

Kolmas ylempänä mainittu kirja ilmestyy luonnollisesti paljoa vähemmillä vaatimuksilla, kuin edelliset, eikä voikaan samaa huomiota suuren yleisön puolelta herättää. Siksi on «Salon kauppalan» merkitys liian vähäinen. Kirja on kuitenkin varsin hupaisesti kirjoitettu, ja tekijä ansaitsee kiitosta niin hyvin tästä kuin siitä huolesta, jolla näkyy koettaneen saada kaikki saatavat tiedot kokoon. Hän esittää perustukseksi tietoja pitäjien synnystä ja kaupan ensimmäisistä aluista näillä seuduilla. Salon kauppalan nimen luulee hän syntyneen ruotsalaisesta *sala* (= kauppa) eikä suomalaisesta *salo*-sanasta, joka selitys olkoon hänen edesvastauksellaan. Myöhemmistä ajoista tulevat tiedot erittäin täydellisiksi; luetellaan useat kauppalan käsityöläisistäkin lasimestarit, muurarit, ruokatavaran-kauppiaat y. m. Joka tietoja Salosta tahtoo, hankkikoon siis itsellensä kirjan.

Kolmesta yllämainitusta kirjasta on kaksi ensimmäistä ruotsinkielisiä,

ainoastaan kolmas yksinkertaisempi esiintyy suomalaisena. Näyttää siltä kuin suurempien, kalliimpien kirjateosten tekijät vielä katsoisivat sen olevan in majorem gloriam (suuremmaksi kunniaksi), että ne ilmestyvät ruotsiksi. Ehkä niin lieneekin. Mutta varmaa on, että nämät teokset, jotka siten kyllä voivat olla erinomaisia historiallisina tutkimuksina tai hetkeksi huvittavina lukukirjoina, eivät koskaan voi saavuttaa pysyvää sijaa kansalliskirjallisuudessa, niinkuin muuten olisi ollut mahdollista.

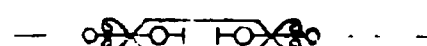
G—t.

Fr. von Esmarch, Ensimmäinen apu vahingoittuneelle. Tekijän suosiollisella luvalla suomennettu. Toinen painos. Duodecim-seuran kustannuksella. Kuopiossa 1889. Jaettavana U. W. Telén & kumpp:lla Kuopiossa. Hinta —: 50.

Kun ensimmäinen painos tätä kirjasta lyhyessä ajassa oli loppuun myyty, on Duodecim-seura heti kiiruhtanut uuden laatimiseen. Uusi painos on pääasiassa vanhan muotoinen. Kieltä vaan on koetettu mahdollisuuden mukaan saada vieläkin sujuvammaksi kuin ensimmäisessä painoksessa. Kappale, jossa neuvotaan helteeseen nääntynyttä hoitamaan, on toiseen painokseen lisätty. Runsaat, hyvin tehdyt kuvat helpottavat suuressa määrin lyhyen tekstin tajuamista.

Tämän kirjasen pitäisi löytyä jokaisessa talossa ja olla aina saatavilla. Vahingon sattuessa siitä olisi helppo löytää, miten on meneteltävä, kunnes lääkäri saapuu, tahi kuinka sairas on tämän luoksi kuljetettava. Silloin ei hoitajan tarvitsisi pahoitella mieltään sillä, että on väärin tehnyt, ja vahingoittunut pääsisi monestikin liiallisista kärsimisistä jopa kuolemastakin.

Theodor Löfström.

Missä ovat sairaat?

Herra A. Meurman, joka yhä etsii sairaita, on nyt löytänyt yhden, jonka hän «Vartijan» viimeisessä numerossa esittää katseltavaksi. Sairas on Döbeln, semmoisena kuin Runeberg häntä kuvailee. Hänen luonaan käy ensin sielunlääkäri ja sitten ruumiinlääkäri. Döbeln kohtelee toista röyhkeästi, toista ystävällisesti. Ja syyksi siihen hra M. ei löydä muuta seikkaa kuin sen, että Döbeln ei tunnusta olevansa sielun puolesta sairas,

vaan ainoastaan ruumiillisesti. Syy on siis (tietysti) sairaassa. Rovastin ainoa syy on siinä, että hän on tarjonnut lääkettä sille, joka luulee olevansa terve, mutta sen on kai hänen omatuntonsa käskenyt hänen tehdä. Korkeintaan hän lisäksi olisi voinut rukoilla Döbelnin puolesta.

Niinkuin tavallisesti kirjallisuutta arvostellessaan hra M. tässäkin on «maalannut, niinkuin häntä huvittaa maalata». Sillä tämmöisessä toimessa hra M., niinkuin tunnettu, aina on ollut «ulkopuolella kategoriaa». Tavalliselle ihmiselle asia esiintyy vähän toisin.

Runeberg kertoo Döbelnistä, että

tuska, *taudin tuskaa ankarampi*,
syvältä hohtaa hänen silmistään.

Itse asiassa siis hänen sielunsa on enemmän sairas kuin ruumis. Mutta mitä sairautta?

Hän kuulee tykkien jyskettä Juuttahalta, ja «siell' arpa lyödään Suomen sotijain». Hän tuntee velvollisuutensa, hän tietää tehtävänsä. «Haudastaankin» hänen täytyisi nousta, sillä hän yksin taitaa johdattaa . . . . .

Nyt rovasti tulee. Näkeekö hän tuota tuskaa, joka hohtaa Döbelnin silmistä? Ehkä. Mutta ymmärtääkö hän sen syyn? Tuskin. Hän tarjoaa lohdutusta. Mutta miten hän voi lohduttaa kenraalia siitä, että «estetyksi tulla joka hetki Voi Adlercreutzin palauksen retki».?

Kummallinen kysymys! Mitä Suomen armeijan kohtalo rovastia liikuttaa? Hän tahtoo pelastaa Döbelnin sielua. Siitä, eikä tappelusta Döbelnin *pitäisi* olla levottomana; jollei, niin hän on sairas väärällä tavalla; koko syy on hänessä.

Ehkä, rovastin käsikirjan mukaan. Mutta minkätähden ei Döbeln sitä oivalla, minkä tähden, kun hän ensin äänetönnä kuuntelee rovastia, lopuksi niin vihastuu ja huutaa: «Prelaatti pois»?

Tähän kysymykseen saa vastauksen Runebergin kirjoituksesta Stenbäckiä vastaan («Vanhan puutarhurin kirjeitten johdosta»). Joka, ajatellen vaan omaa autuuttansa, laiminlyö maallisia velvollisuuksiansa, hän on Runebergistä pelkuri ja itsekkäinen. Sama on epäilemättä Döbelnin mielipide. Sen tähden rovastin puhe häntä inhottaa yhtä hyvin kuin sittemmin nuorukaisen luultu pelkurimaisuus. «Etkö ole oppinut ylenkatsomaan kuolemaa?» kysyy hän. Sillä hän on valmis kuolemaan isänmaansa edestä, ja siten hän palvelee Jumalaansa.

Mutta tämä Jumalanpalvelus on rovastista «pakanuutta», Döbelnin kadotus on varma. Hän puolestansa on tehnyt «mink' ihminen ja pappi voi», ja hän istuu ruoalle, huolimatta tykkien jyskeestä . . . . .

Herra M. vakuuttaa, että rovasti sen voi tehdä hyvällä omalla tunnolla. Ja hän on kai oikeassa. Sillä tuo sielunlääkäri ei ole oppinut käyttämään kuin tätä yhtä reseptiä; jos se ei auta, niin syy (tietysti) on sairaassa, joka sairastelee väärää sairautta.

Mutta toisin tuo nuori ruumiinlääkäri menettelee. Döbeln epäilee hänenkin taitoaan, vaatii parempaa lääkettä. Ja lääkäri keksiikin keinon, mutta semmoisen, jonka ainekset eivät löydy missään farmakopeassa, vaan ovat varta vasten aijotut juuri *tälle* sairaalle. Ja se auttaakin, sillä «te selvemmin kuin muut *mun ymmärsitte*».

Semmoinen on siis tuo vastakohta, josta nykyisetkin sekä lääkärit että sairaat voisivat oppia niin paljon. Sillä Runeberg on tosiaan sielunlääkäri, hänkin. Hänen ylevä ja sopusoinnullinen maailmankatsantonsa on lähde, josta moni sairas ihmissydän on ammentanut voimaa ja lohdutusta.

Mutta löytyy semmoisia, jotka sopusoinnun asemesta näkevät vaan epäsointua, kauneuden asemesta rumuutta vaan. He ovat epäilemättä mielikuvituksensa puolesta sairaat; mutta annas jos joku sanoo sen heille. «Ulos sinä pappien parjaaja!» huudetaan silloin — Runebergille.

Missä, missä ovat sairaat?

Valfrid Vasenius.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Suomal. kirjallisuuden seuralta: *Wilhelm Lübke*, Taiteen historia pääpiirteissään. Suom. K. Forsman. 1 vihko. 2: —. — G. W. Edlundilta (Helsingissä): Biografinen Nimikirja. Toimittanut Suomen historiallinen seura. Lisävihko. 3: —, (tilaajoille 2: 50). — Lyhykäinen silmäys Suomen kirjallisuus- ja taide-historiaan uusimpien lähteiden mukaan; Suomen kirjallisuus 19 vuosisadalla, kirj. *Ph. Schweitzer*, suomennos. 2: 50. — *O. L. Löfgren*, Saksankielen alkeisoppi. Suom. N. Tötterman. — *A. Meurman*, Sanakirja yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja varten. 9 ja 10. 1: 50. — *J. H. Kurtz*, Kristillinen uskon-oppi. J. W. Murmannin suomentama. 3 painos. — Werner Söderströmiltä (Porvoossa): *M. Rosendal*, Silmäyksiä Ristin tien salaisuuteen, Johannes Kastajan elämäkerran valossa. 2: 25. — Vartijanääniä Suomen Sionista. Toim. E. Bergroth. 2 vuosikerta. 8, 9 vihko. 1: 30. — *J. Storm*, Dialogues Français. Cours moyen. Ranskalaisia puheharjoituksia. Järjestelmänmukainen esitys jokapäiväisessä elämässä käytetystä ranskalaisesta puhekielestä. Keskikurssi. Suomalainen painos, toim. H. Andersin ja N. Tötterman. — *Esko Wirtala*, Kertomuksia. 1: 25. — U. W. Telén & kumpp:ilta (Kuopiossa): *Fr. von Esmarck*, Ensimmäinen apu vahingoittuneelle. Suom. 2 painos. —: 50. — Kolmonen. Kokoelma kertomuksia. —: 60. — Keski-Suomen kirjapainolta (Jyväskylässä): Nitæ næitæ. nitelmiæ, væitelmiæ, vestelmiæ, sotielmia, sovinto. —: 75. — K. Suomen talousseuralta (Turussa): Kertomus K. Suomen talousseuran toiminnasta v. 1888. Tehnyt seuran sihteeri. — K. Finska hushållningssällskapets handlingar för år 1888. — Tekijältä (Helsingissä)· *Eero J.*, Sotaisia tarinoita 1808—1809. 1 osa. 1: 50.

Uusi Suomalainen romaanijakso. Koti- ja ulkomaan kaunokirjallisuuden aikakauskirja, 1889. N:ot 12—15. Sisältävät: G. Ohnet, Tohtori Rameau (jatkoa).

Finsk Tidskrift, 1889. Syyskuun vihko. Sisältää: R. Tigerstedt, Lavoisier, VI—VIII. — C. G. Estlander, Den franska poesin i våra dagar. — E. Schybergson, Nya bidrag till vår konstitutionella utvecklings historia. — J. Ahrenberg, Ett sjukbesök. — Göran Björkman, Dikter af Sully Prudhomme. — I bokhandeln. — Öfversikt: Religiös literatur, af I. A. H.; Inhemska publikationer i geografi, af A. Boxström; Genmälen af E. Selander, H. N. och M. Stackelberg.

Duodecim, 1889. N:o 9. Sisältää: K. v. Fieandt, Kaksi reisiluun sijoiltaanmeno-tapausta. — K. Relander, Sairauden todistuksista virkamiehille virkavapautta varten. — K. Relander, Keuhkotaudin hoitaminen kalomelilla. — Koululääkärin velvollisuudet Breslauissa. — Päivän uutisia.

Hengellinen Kuukauslehti, 1889. 9 vihko. Sisältää: Jumala Jesuksessa. — Lukeeko Suomen herännyt kansa p. raamattua? — Kuinka p. raamattua luettakoon. — Pappeinkokous Kuopiossa. — Sekatietoja ulkomailta.

Oma Maa, 1889. N:o 9. Sisältää: H. Münther, Krimm ja Kaukasus. Reisi kirjeldused. — Ungria laulikute laulud. Eestistanud Miina Luha. — Etta Pierce, Ilma süita (Järg.). — Hertsogi proua von Lira. Ouida järele (Järg.). — Kalevala, 41 lugu. Eestistanud M. J. Eisen. — Uued raamatud. — Laulud: 1. Odavad orjad, Eesti rahva muinasjutt, kirja pannud Jakob Tamm; 2. Kivi; 3. Lomp; (2—3 kirj. J. Tamm); 4. Kuldne raamat; 5. Võitlus; 6. Ei iial (4—6 kirj. P. Jakobson). — Mõnda. — Mõtte sädemed. Kokku korjanud —el.

Nylænde. Tidsskrift, udg. af Norsk kvindesagsforening, 1889. N:ot 12—14. Sisältävät m. m.: Aasta Hansteen, „Prutningsmon". Arne Dybfest, Kvindens frigjørelse. — Kvinden og fremtiden. — Smaaborns leg og arbeide (Käännös „Hemmet och Samhället"-nimisestä aikakauskirjastamme). — Tsze Chi. — Organisation. — Kvindesagsdiskussion fra forrige aarhundrede. — En kvindelig haandverker og opfinder. — Forskjelligt

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, 1889. N:ot 38—42. Sisältävät m. m.: H. Jæger, Aus der Christiania-Bohême (ote Fra Kristiania-Bohêmen nimisestä romaanista). — Macedo-rumänische Volkslieder, übers. v. M. Hârsu. — J. Duboc, Ibsen und Feuerbach. — Fr. Coppée, Der Leierkasten. Übers. v. E. Burger. — Karl Snoilsky, Die Fylgja. Übertr. v. U. Klein. — E. Eckstein, Dialektgedichte. — Aug. Strindberg, Tanz beim Schneider („Skärkarlslif"-nimisestä teoksesta), übers. v. E. Brausewetter. — Auguste Duviard, Das Miniaturbild. Übertr. v. E. Burger. — Suomi-Runen, Finnische Volkslieder (Kantel. II 109 ja 225, R. Hertzbergin „Finska Toner"-nimisessä kokoelmassa julaistujen mukailujen mukaan). Übertr. v. P. J. Willatzen. — A. G. von Suttner, Über das Zeitungswesen. — Paul Schönfeld, Neue italienische Erzählungslitteratur. — Ernst Koppel, Erckmann-Chatrian. — M. Thoresen, Die Braut. Übers. v. E. Brausewetter. — A. Möser, Aus der Spanischen Lyrik. — A. Holz, Die freie Bühne.

Kymmenennen vihon sisällys:

Lemmenkevät ja avioliitto ranskalaisen kansanrunouden kuvaamina. Kirj. H. Andersin.

Henry George ja kysymys maan tekemisestä valtion omaisuudeksi. III, IV (loppu). Kirj. O. Hannikainen.

Venäjän ja Suomen unioonista. (*Edv. Bergh*, Finlands Statsrättliga utveckling efter 1808. — *Edv. Bergh*, Suomen valtio-oikeudellinen kehitys 1808:n jälkeen. Suomennos. — *Marquardsen's* Handbuch des Oeffentlichen Rechts, IV Band, II Halbband, 1 Abtheilung. Sisältää: *J. Engelmann*, Das Staatsrecht des Kaiserthums Russland. — *L. Mechelin*, Das Staatsrecht des Grossfürstenthums Finland. Kirj. E. G. Palmén.

Kotimaan kirjallisuutta:

Publication de la Société des touristes de Finlande. La Finlande et les finlandais. Itinéraire historique et descriptif par *O. M. Reuter*. Arv. Hannes Gebhard.

R. Hertzberg, Helsingfors för trehundra år sedan och i våra dagar. 1—4 v. — *C. v. Bonsdorff*, Åbo stads historia under sjuttonde seklet. 1 vihko. (Bidrag till Åbo stads historia. Andra serien I). — *E. L.*, Hajanaisia tietoja Salon kauppalan ja sen ympäristön menneisyydestä. Arv. G—t.

Fr von Esmarch, Ensimmäinen apu vahingoittuneelle. Tekijän suosiollisella luvalla suomennettu. Toinen painos. Arv. Theodor Löfström.

Missä ovat sairaat? Kirj. Valfrid Vasenius.

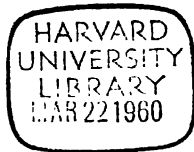
Epäsäännöllisyyttä Valvojan jakamisessa ilmoitetaan maksuttomassa kirjeessä osotteella: Kaupunginpostin kontteori, Uudenmaankatu 6.

VALVOJAN irtonaisia numeroita saapi ostaa Laurent & K:nin luona, (Wreden uudessa talossa, Pohjoinen Esplanaadi 35). Hinta 1 markka numerosta.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1889.

VALVOJA.

Yhdeksäs vuosikerta.

Yhdestoista vihko. Marraskuulla 1889.

Toimitus:

K. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.

Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Suomenkieliset aikakauskirjamme.

Kun v. 1871 yliopistossamme juhlallisesti vietettiin Suomenmaan aikakauskirjallisuuden satavuotismuistoa, niin ei se suinkaan suomenkieliselle aikakauskirjallisuudelle ollut mikään riemujuhla — päin vastoin. Kun katselemme, mitä siihen asti tällä alalla oli yritetty, ja mitä oli saatu aikaan, niin huomaamme, että se oli ollut kovinta uutisviljelyksen taistelua *hallaa* vastaan. Aivan alituisesti astuu silmiemme eteen sekä henkisen (= jääkylmän sensuurin) että maallisen hallan tuhotöitä, jotka kilvan ovat tukehuttaneet uusia oraita toistensa perästä. Tässä vähän numeroita tämän todistamiseksi, mitä tulee erittäin *aikakauskirjoihimme:*

1830-luvulla ilmestyi *yksi* aikakauskirja vähän aikaa, samaten eli 1840-luvulla *yksi* aivan vähän aikaa.

V. 1851 yritettiin jo kolmea eri aikakauskirjaa, mutta v. 1858 ei ollut enää yhtään elossa. Sen jälkeen on 2—5 aikakauskirjaa ollut joka vuosi yhtä aikaa elossa läpi koko 1860-luvun.

Mutta se vielä masentaa tätä silmäystä, kun näemme, että harva yritys on jaksanut elää enemmän kuin 1—2—3 vuotta ja että kaikkiaan näillä kahdella vuosikymmenellä on yritetty 20:tä eri aikakauskirjaa toimittaa, mutta ainoastaan 4 niistä on pysynyt hengissä 1870-luvulle ja meidän aikoihimme saakka.

Aika ei ollut vielä tullut. Paavo *ei joutanut* aikakauskirjoja lukemaan — hän «kaivoi kaksin viemäreitä», Paavolla *ei ollut varoja* lukea niitä, — leipään

„Pani vaimo puolen petäjätä"

ja vihdoin hänelle ei korkeimmista piireistä edes *annettukaan* aika-ajoin paljo luettavaa.

Sen vuoksi täytyi miesten semmoisten kuin Lönnrotin, P. Hannikaisen, Eero Salmelaisen, F. Polénin, Julius Krohnin y. m. isänmaallisten ponnistusten raueta tyhjiin kannatuksen puutteesta.

Mutta sen jälkeen, eli 1870-luvulta, alkaa taivas seljetä. Ellei lukija kovin säikähdä, niin panen tähän numeroita selittämään, miten aikakauskirjallisuutemme on *lukunsa* puolesta kehittynyt meidän aikoinamme: Vuonna 1870 oli ainoastaan 5 aikakauskirjaa elossa. Sen jälkeen oli

V.	1871 — 7		V.	1880 — 12	
»	1872 — 9		»	1881 — 18	
»	1873 — 7		»	1882 — 16	
»	1874 — 8		»	1883 — 17	
»	1875 — 9		»	1884 — 18	
»	1876 — 10		»	1886 — 24	
»	1877 — 12		»	1887 — 23	
»	1878 — 12		»	1888 — 25	
»	1879 — 12		»	1889 — 30	

Että nämät postilaitoksemme taksoista saadut numerot eivät liene täysin luotettavia, huomaa siitä, että tämän vuotisiakaan aikakauskirjoja ei ole kaikkia siinä mainittu.

Vertauksen vuoksi huomautan, että v. 1889 on 20 ruotsinkielistä aikakauskirjaa antanut postiin tilaus-ilmoituksensa maassamme.

Siis nykyään 30 aikakauskirjaa Suomen kielellä! Ja tämä enenteminen on etupäässä tapahtunut aivan viime vuosina. Kuutena viime vuonna on aikakauskirjojen luku kasvanut kaksinkertaiseksi. Siinä on tosiasia edessämme, joka varmaankin ilahuttaa jokaista isänmaan ystävää, sillä harva lienee tullut sitä ajatelleeksikaan ennen.

Mutta epäillen useampi kysyy, minkä arvoisia nuo mahtanevat olla, mitä ne kaikki sisältävät?

Kun katselemme suomenkielisen aikakauskirjallisuuden sisällyksen pääsuuntaa eri ajoilta, niin voimme huomata siinä sen kehityksen, että ylimalkaan kaikkien aikaisempien aikakauskirjain sisällys on ollut aatteellista laatua, ne ovat tarkoittaneet kansan hengellistä ravitsemista sekä sen kansallishengen kohottamista ja humaanista sivistyttämistä.

Hengellisellä alalla näemme vielä meidän päivinämme aikakauskir-

joja, jotka alkoivat toimensa jo 1860- ja 1870-luvuilla ja tällä alalla on tietysti niiden lukukin suurin. Tunnemme niitä nimeltä ainakin 13 nykyään elävää. Niitä tulee 5 Helsingistä, 3 Oulusta, 1 Turusta, Porvoosta, Porista, Tampereelta ja Joensuusta.

Tämä kirjoitus paisuisi kohtuuttomasti, jos näistä kaikista erikseen rupeaisi puhumaan. Ja parhaalla tahdollanikaan en ole saanut aivan kaikkia käsiini. Sen vuoksi tahdon erityisesti mainita ainoastaan seuraavia.

Jo ikänsäkin tähden on ensiksi mainitseminen

«*Suomen Lähetyssanomia*» [Alkoi 1859. Helsingissä. 12 num. à 16 siv. Hinta 1: 25. Toim. Suomen Lähetys-Seura]. Toinen syy, miksi sitä ensiksi on mainitseminen, on sen tilaajamäärä, joka viime vuonna nousi 11,000:een, sillä lehdellä on täten tärkeä sija kansamme kirjallisuudessa. Tavallisesti on lehdessä ensiksi joku saarna, sittemmin käännöksiä ulkomaalaisista lähetyslehdistä, sekä kirjeitä suomalaisilta lähetyssaarnaajilta Afrikasta. Ja viimeiset 4—5 sivua on täytetty tilinteolla seuralle lähetetyistä ja lahjoitetuista varoista. Etupäässä lehti tietysti on oman asiansa innon virittäjä ja ylläpitäjä, mutta samalla hartauslehti. Moni lukenee sitä suurella mieltymyksellä myöskin niitten maantieteellisten tietojen tähden, joita siinä saapi meille oudoista oloista.

Pohjanmaalla on hengellinen elämä usein ollut vilkkaampi kuin muualla. Edellisestä näimme, että Oulussa ilmestyy useampia hengellisiä aikakauskirjojakin, kuin muissa maaseutu-kaupungeissa. Yksi niitä on n. s. laestadiolaisen Pohjan perillä laajalti levinneen lahon äänenkannattaja. Sen nimi on

Sanomia Sionista [Alkoi 1880. Oulussa. 12 n. à 16 s. Hinta 2: —. Toim. Pastori Aatu Laitinen]. Alussa toimitti lehteä kirkkoherra Abiel Heikel nimellä «Kristillinen Kuukauslehti». Silloin se oli paljoa arvokkaampi ja sivistyneempi, kuin nykyään. Sillä viime aikoina on se aivan törkeällä tavalla pauhannut tämän maailman syntistä elämää ja etenkin kirkon pappeja vastaan. Kielikin on muuttunut kovin «realistiseksi» — lievemmin sanottuna. Lehti kumminkin ansaitsee mielestämme mainitsemista sen tähden, että se on tietääkseni ainoa laatuaan, ainoa suomenkielinen lehti, joka edustaa lahkolaisuutta. Vaikka tämä ei kumminkaan tule paljon muussa näkyviin, kuin siinä, että se vaatii todellisempaa hengellistä elämää, kuin mitä sen mielestä kirkossamme nykyään on.

Mainitsemista ansaitsee myös innokas kirkon puolustaja, pieni

Hengellinen Kuukauslehti [Alkoi 1888. Oulussa. 12 n. à 16 s. Hinta 2: —. Toim. Pastori Vilh. Malmberg]. Vaikka lehden toimittaja asuu syrjäisessä Kiuruveden kunnassa, on lehti siihen nähden vilkkaasti toimitettu. Huomauttaa tahdon esim. siitä kirjoitussarjasta, jossa annetaan «Katsaus luterilaisen kirkon tilaan ulkomailla», joka sekin todistaa toimituksen harrastusten ulottuvan kotinurkkien ulkopuolelle.

Etevin kumminkin kaikista hengellisistä lehdistä ja enin huomiota ansaitseva on tietysti

Vartija [Alkoi 1888. Porvoossa. 12 n. à 32 s. Hinta 6: —. Toim. Pastorit Elis Bergroth, K. Aug. Hildén ja A. Auvinen]. Tämä on etevän johtajansa, pastori Elis Bergrothin työllä erittäin valppaasti seurannut uuden ajan rientoja, vaikka tietysti omalta — «vartijan» — kannalta. Ja siinä sen suurin etevämmyys useimpien muitten henkiheimolaistensa rinnalla juuri onkin, että se uskaltaa «astua alas maailmaan», tarkastella elämätä siinä, koettaen saada selville, mitä se vaatii kristityltä.

Lehdessä on aina joku tutkisteleminen aineista semmoisista, kuin «Usko ja Epäusko», «Missä sielun tilassa ihminen pelastuksen saavuttaa» y. m. s., sitten pappien kokousten keskusteluja ja sen tapaisia muita kirkkoa ja papistoa koskevia asioita niinkuin esim. «Ehdotus uusiin kirkonkirjoihin», «Eräs palkanjärjestämis-asia», sekä vihdoin käytännöllisen toiminnan alalta otettuja kysymyksiä, niinkuin esim. «Hyväntekeväisyydestä Helsingissä». Näistä ovat useammat ulkomuodoltaan täydellisiä ja arvokkaita, hengeltään tosikirkollisia, jotka usein voivat aivan helposti todistaa kaikissa muissa muodoissa ilmestyvän uskonnollisuuden arvottomaksi, paitsi omassa valtiokirkollisessa (katso esim. K. A. Hougbergin kirjoitus maalisk. 1889). Enimmän huomiota ovat päätoimittajan, Elis Bergrothin omat kirjoitukset «hetken tapahtumista» sekä kirjallisuuden arvostelut herättäneet. Hän on ennakkoluuloista useita virkaveljiään vapaampi ja pyrkii kaavojen ulkopuoleltakin löytämään muuta kuin tuomittavaa. Mutta hän ei ole mielestämme johdonmukainen. Ei voi aina edeltäpäin arvata, mitä «Vartija» tulee sanomaan siitä tai tästä «hetken tapahtumasta». Muistakaamme esim. miten hän on arvostellut Minna Canthin teoksia. «Kovan onnen lapsista» puhuessaan hän «kiittää sydämellisesti rouva Canthia hänen Siljastansa». Mutta kun sama tekijä «Salakarissa» kuvaa yhtä kovan onnen lapsia, saapi hän Vartijalta aika löylytyksen ynnä — esirukouksia. Pääsyynä lienee se, että maisteri Nymark ei kertomuksessa saa ansaittua rangaistustaan. Mutta ei-

hän Minna Canth sille mitään voi, että usein «käy siveälle pahoin, silloin kuin siveetön menestyy», niinkuin Ullmanin Kristillisestä Uskonto-opistakin saimme lukea.

Muut hengelliset aikakauskirjat tahdon vaan täydellisyyden vuoksi tässä luetella:

Kaupunki Lähetyksen lehti [Alkoi 1886. Helsingissä. 12 n. à 4 s. Hinta —: 75. Toim. Pastorit K. Aug. Hildén ja Lillqvist].

Kirkollisia Sanomia [Alkoi 1888. Tampereella. 24 n. à 8 s. Hinta 1: 50. Toim. Pastori E. Hannula].

Kodin Ystävä Jumalan Sanalla [Alkoi 1888 (?). Porissa. 24 n. à 8 s. Hinta 1: 8. Toim. ?]

Kotimainen Lähetys [Alkoi 1885. Turussa. 12 n. à 16 s. Hinta 1: 16. Toim. Lähetyssaarnaaja Pietari Kurvinen].

Merimiehen Ystävä [Alkoi 1882. Helsingissä. 12 n. à 16 s. Hinta 1: 25. Toim. Pastori Elis Bergroth].

Pyhäkoululehti [Alkoi 1889. Helsingissä. 6 n. à 8 s. Hinta 1: —. Toim. Pastori A. Lönnroth ja maist. A. Haapanen].

Raamatun Ystävä [Alkoi 1889. Joensuussa. 12 n. à 16 s. Toim. Pastori E. Hyvärinen].

Sanansaattaja, Evankelinen kansanlehti [Alkoi 1875. Helsingissä. 24 n. à 16 s. Hinta 3: —. Toim. Pastori K. G. Sirén].

Useimmilla näistä on se yhteistä, että ne varsinkin viime aikoina ovat ruvenneet kovasti kirkollis-oikeaoppisiksi. Tämä henki tuntuu vilkkaasti puhaltavan esiin joka taholta ja useammat ovat vakuutetut siitä, että «jumalallista totuutta» ei löydy muualla, kuin kirkon ovien sisäpuolella.

Toinen useille yllä luetelluille lehdille yhteinen silmään pistävä ominaisuus on se, joka selvimmin ilmaupi n. s. «veljien» ja «ystävien» kirjeissä. Näissä kirjoittajat äitelissä huudahduksissa matkivat toisiaan, puhuen tuosta «äärettömästä armosta», «autuaallisesta yhteydestä» y. m. s. esiin tuomatta minkäänlaista omaa ajatusta, tahi todellista hengellistä elämää todistavaa sanaa.

Kuinka vaatimaton lukijakunta näillä voi olla, sen todistaa mielestämme parhaiten «Nuorukainen», joka eli 30:tta vuotta (se tuli Turusta 1864—1888, postelj. Vesterbackin toimittamana). Se on sisältänyt viheliäisiä raamatun selityksiä, huonosti käännettyjä hengellisiä runoja ynnä pieniä «kertoelmia», joissa puhutaan suoraan sanoen «puuta, heinää». Että

toimituskin on huomannut heikkoutensa, näemme seuraavista tilaus-ilmoituksen otteista: «Tulen vielä 1887 teidän tykönne, jos elän. Tottapa Te sallitte tulla näin halpa-arvoisena. Oi rakkahani, tämä toimi on minulle mieluista, mutta kovin se minua vaivaa, kuin en paremmin taida tätä kirjoittaa, vaan antakaa anteeksi ja *kärsikää heikkouttani* (!)». «Älkäät suinkaan unhottako tilaamasta tätä. *Jumalan tahdosta tämäkin on*».

Kansa tyytyy ja — muistaa tilata.

Huomautin äskettäin, että meidän aikaisemmat aikakauskirjamme ovat etupäässä olleet hengellisen elämän elättäjiä sekä toiseksi tarkoittaneet kansallishengen elähyttämistä ja humaanista sivistyttämistä. Tämän jälkimmäisen tehtävän on ruotsinkielinen J. V. Snellmanin «Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning» (1847—1863) aikoinaan suorittanut paremmin kuin mikään aikakauskirja konsanaan. Ja sen jatkona ilmestyi sama maali ohjeenaan Suomen kielellä «Kirjallinen Kuukauslehti» (1866—1880) sekä sittemmin «Valvoja» (1881—nyk. aik.).

Myöhemmin, kun kansallishenki oli saatu vireille, kun Suomen kieli alkoi sujua vaikkapa millä alalla ja kun vihdoin suomenmielisten ponnistukset saada kielensä ainakin periaatteellisesti tunnustetuksi täys-oikeutetuksi maassamme olivat päässeet voitolle, on aikakauskirjoja alkanut ilmestyä käytännöllisenkin elämän eri aloilla. Ne voimat, joita ennen oli tarvittu noihin periaatteellisiin ponnistuksiin, ovat nyt kiiruhtaneet itsekukin alallaan täyttämään niitä vaatimuksia, joita tuo voitolle pääseminen on laskenut isänmaallisten niskoille, ja näyttämään, että suomenmielisten pyrinnöt eivät ole tarkoittaneet ainoastaan tuota muodollista *kielen* yliherruutta, vaan myöskin ja etupäässä kielen kautta luoda suomalaista, kotimaista sivistystä.

Ruvetkaamme siis erityisesti silmäilemään näitä ilmiöitä ja kääntykäämmepä vaikka ensiksi «sielun lääkärien» lehdistä «ruumiin lääkärien» suomenkielisiin äänenkannattajiin.

Nuorissa lääkäreiksi aikovissa, yliopistossamme vuosikausia oleskelevissa on aina ollut paljon enemmän yhteishenkeä ja uhraavaisuutta kuin muissa tiedekuntalaisissa. Sen on vaikuttanut se, että he tulevat työssään toisiaan paljoa lähemmäksi kuin muut, ja se, että he viipyvät yliopistossa paljoa kauvemmin kuin muut. Mutta tämä vahva yhteishenki ja tämä suuri uhraavaisuus ei ainakaan yhteen aikaan ilmaantunut muussa, kuin toistensa velkojen maksamisessa sekä alituisissa suurissa kesteissä, joissa se

oli mies, joka jaksoi enimmän juoda ja osasi mehukkaimman sukkeluuden kertoa.

Kun lääkäreiksikin aikovien joukossa alkoi suomenmielisiä löytyä, niin he perustivat v. 1881 yhdistyksen nimellä «Duodecim», joka peri nuo tunnetut traditsionaaliset hyveet, yhteishengen ja uhraavaisuuden. Mutta uusi isänmaallinen henki ainakin osaksi puhdisti ne ja sai tämän seuran nuoret jäsenet uhraamaan sekä työtä että rahoja *suomalaisen lääketieteellisen kielen* aikaan saamiseksi ja viljelemiseksi. Ja se ei ole ollut vähä, mitä näitten velalla opiskelevien uhraukset ovat saaneet aikaan.

Seuran toimista mainittakoon ainoastaan suomalais-ruotsalainen ja ruotsalais-suomalainen lääketieteellinen sanasto sekä seuran aikakauskirja

Duodecim [Alkoi 1885. Helsingissä. 12 n. à 20 s. Hinta 8: —. Toim. T:ri Konr. Relander].

Etupäässä lehti tietysti on aiottu lääkäreitämme varten, mutta joka numeroon on koetettu saada semmoisia kirjoituksia, joitten luulisi huvittavan muitakin kansalaisia, joitten mielestä kansamme edistys on tärkeä. Semmoisia kirjoituksia ovat esim.: «Mikä on syynä siihen, että Hankoniemen kylpylaitos vuosi vuodelta tuottaa tappiota —?», «Juomatauti, sen hoito ja parantaminen», «Sananen hypnotismista», y. m. s.

Innokkain seuran jäsenistä ja enimmän työn tekijä on T:ri Konrad Relander, jonka ansioksi etupäässä on luettava se etevä menneisyys, mikä «Duodecim»-lehdellä on.

Eräs lääkäri on lausunut, että «lääkärin toimen kauniimpia puolia varmaankin on terveydenhoitoon kuuluvien tietojen levittäminen kaikkiin kansan kerroksiin ja siten koettaa tehdä lääkärit kokonaan tarpeettomiksi». Ja ilahuttavaa on nähdä, että maamme lääkärit ovat viime aikoina ruvenneet tavattoman vilkkaasti ajamaan tätä kansamme vaurastumiselle tärkeätä asiaa. He vaativat professorin-istuinta terveydenhoito-opissa yliopistoomme, he vaativat terveydenhoito-oppia opetus-aineeksi kouluihimme, kirjoittavat suuria ja pieniä teoksia terveyden hoidosta, toisia suomentavat. Vihdoin on maassamme syntynyt «Terveydenhoitoyhdistys», joka äskettäin piti ensimmäisen yleisen kokouksensa.

Erittäin tärkeän puolen tässä suuressa parannustyössä on «Duodecim» seura ottanut hartioilleen, ryhtyessään toimittamaan

«*Suomen Terveydenhoitolehteä*» [Alkoi 1889. Helsingissä. 6 n. à 16 s. Hinta 1: —. Toim. T:ri K. Relander], sillä se kääntyy saarnaa-

maan parannusta «syville riveille», niille, jotka vähimmin tietävät terveydenhoidon säännöistä, niille, jotka eivät ainakaan itsetietoisesti koskaan ole «hoitaneet terveyttään» sanan uudemmassa merkityksessä.

Lehden sisällystä koetetaan pitää aivan helppotajuisena ja sen hintaa mahdollisimman alhaisena, jotta se saataisiin leviämään alimpiinkin kansan kerroksiin. Ja hyvä alku tähän suuntaan sillä onkin, sillä sen tilaajamäärä kuuluu olevan jo noin 8,000.

Tämäkin on siis yksi käytännöllinen ilmiö, suomenmielisyyden synnyttämä.

Merkillistä on, että samaan aikaan syntyi toinenkin samaa tarkoittava lehti nimellä

Terveys [Alkoi 1889. Helsingissä. 12 n. à 16 s. Hinta 2: 50.. Toim. T:ri E. Broms].

Tämäkin kuuluu voittaneen suosiota maaseudulla, vaikka se ei suinkaan ole aivan helppotajuinen, koska se selittämättä käyttää semmoisia sanoja kuin mikroobi ja basilli y. m., eikä se pysy ainoastaan terveyden hoidon alalla, vaan kertoo esimerkiksi «Dupuyn neuvon siittäessä määrätä lapsen sukupuoli». — Luonnotonta on, että nykyoloissa maassamme kaksi tämmöistä lehteä voisi kauvan elää; toivomme siis, että nämä kaksi kaikessa sovussa kasvaisivat yhdeksi.

Tämän kirjoittaja tuli joku aika sitten muutamassa etäisimmässä maaseutukunnassa erääseen perheeseen ja näki siellä uusia huonekaluja, jotka tyyliltään ja maaliltaan hyvin erosivat maaseudulla tavallisista ja olivat erittäin soman näköisiä. Uteliaisuudella kyselin noitten pajaa ja hämmästykseni kasvoi kuullessani, että seudun vanha nikkari oli tehnyt ne ja saman paikkakunnan kotipuolen opissa käynyt maalari maalannut. Asian selvitti isäntäni siten, että nämä käsityöläiset olivat äskettäin yhteisesti hankkineet itselleen «Suomen Teollisuuslehden» ja tämmöisiä olivat ne tulokset, jotka kasvoivat lehden levittämistä kaavoista ja selityksistä sekä sen antamista kaikenlaisista neuvoista erilaisten työtapojen parannuksista y. m. s.

Suomen Teollisuuslehti [Alkoi 1883. Helsingissä. 24 n. à 20 s. Hinta 6: —. Toim. arkkitehti J. Stenbäck].

Lehti tarjoaa ensiksikin maamme teollisuus-oloja yleensä koskevia kirjoituksia, mutta erittäin käytännöllisessä elämässä ovat sen varsinaiset ammattikirjoitukset neuvojensa, kuviensa ja kaavojensa kanssa olleet suu-

resta merkityksestä. Niissä on ollut oppimista kellosepälle, kirjansitojalle, kultasepälle, maalarille, puusepälle, nahkurille, savenvalajalle, sorvarille, niissä on selvitetty metallitöitä, lasiteollisuutta, rakennusteollisuutta, vaateteollisuutta, sahateollisuutta, pajatöitä, myllyteollisuutta, sähköteollisuutta, maanviljelystä y. m., y. m.

Eräs maaseudulla asuva lehden tilaajaa kertoo omasta kokemuksestaan seuraavaa:

«Kun maalla aikoo ryhtyä rakennuspuuhiin, mistä arkkitehti ja insinööri, joka tekee piirustukset ja laskee kunkin rakennus-osan suuruutta j. n. e.? Suomen Teollisuuslehdestä saa neuvoja niin paljon kuin vaan tahtoo ja tarvitsee. Jos kärryin navat ovat voideltavat, huoneet maalattavat, muurit korjattavat j. n. e., kaikkiin löytää hyviä neuvoja, jommoisia ei voisi mistään teknillisestä kirjastakaan saada parempia, harvoinpa niinkään hyviä — — —».

Ja tähän kiitoslauseeseen yhtyvät kaikki asiantuntijatkin, kummastellen itsekukin lehden tavattoman huokeata hintaa, varsinkin siihen nähden, että siinä on niin paljo valaisevia kuvia ja kaavoja.

Aluksi Suomen Teollisuuslehdessä otettiin puheeksi myöskin *maanviljelys.* Sitä ennen oli jo monta kertaa yritetty kirjoittamaan erityistä suomenkielistä aikakauskirjaa tällä maallemme niin tärkeällä alalla, mutta aina turhaan. Nyt, kun «Suomen Teollisuuslehti» alkuaikoinaan voitti niin suurta kannatusta, ja kun niitten mielestä, jotka toimittivat sen maanviljelys-osastoa, siinä ei ollut tarpeeksi sijaa kaikelle, mitä välttämättömästi olisi ollut sanottava, perustettiin

Suomen Maanviljelyslehti [Alkoi 1887. Helsingissä. 12 n. à 16 s. Hinta 2: 50. Toim. Agr. T. Forssell ja Aug. Vartiainen].

Lehdessä on ollut arvokkaita kirjoituksia erilaatuisesta maanviljelyksestä, karjanhoidosta, maitotaloudesta, metsänhoidosta y. m. Sen lisäksi siinä on aina kaikenlaisia käytännöllisiä pikkutietoja ja neuvoja, joista käytännölliselle maanviljelijälle luulisi olevan paljo hyötyä ja — hupiakin.

Tästä puoleen, kun maanviljelijöissämme kansakoulun läpikäyneitten luku alkaa karttumistaan karttua, on arvattavaa, että nämä tulevat käsittämään, ett'ei ojaa kaivaessakaan kirjallinen «oppi ojaan kaada».

Olemme käytännöllisiltä maanviljelijöiltä kuulleet sen yksimielisen lausunnon, että maassamme ei ole vielä näin hyvää maanviljelys-lehteä ennen toimitettu.

Lehden metsänhoito-osastoa hoiti ensi vuonna metsänhoitaja P. V. Hannikainen, mutta pian huomasi hän, että hänen alallaan oma aikakauskirja oli varsin tarpeellinen, jonka vuoksi hän perusti

Suomen Metsänhoitolehden [Alkoi 1888. Helsingissä. 4 n. à 40 s. Hinta 5: —. Toim. metsänhoitaja P. V. Hannikainen].

Tämän aikakauskirjan tarkoituksena ei ole ainoastaan Suomen kielen viljeleminen tällä uutis-alalla, joka jo itsessäänkin on tärkeä ja suuritöinen. Vaan sitä paitsi se tahtoo puhaltaa uutta virkeyttä metsänhoitoomme yleensä. Metsänhoito on meillä näet suureksi osaksi Saksanmaalta lainattua kalua; tuolla vanhassa kulttuurimaassa, pienine puutarhamaisine metsineen, syntynyttä teoreettistä metsänhoitoa on koetettu melkein mukaelematta istuttaa meidän verrattain laajoihin, raivaamattomiin salomaihimme ja seurauksena tästä on nyt se, ett'eivät maan-omistajamme, eivät metsän-ostajamme eivätkä edes metsänhoitajamme eikä hallituksemmekaan ole tyytyväisiä nykyisiin oloihin.

Sen vuoksi työskentelee «Suomen Metsänhoitolehti» siihen suuntaan, että ei ainoastaan yleensä koko maassamme metsänhoito ole järjestettävä omantakeiselle, maamme omituisille oloille soveltuvammalle, sanalla sanoen isänmaalliselle kannalle, vaan myöskin, että *eri osissa maatamme* olisi metsien hoito järjestettävä *eri lailla*, sen mukaan miten metsät, asutus, metsien myynti y. m. käytännölliset olot vaativat.

Etupäässä siis lehti kääntyy niiden puoleen, joilla on tekemistä kruunun metsänhoidon ja sen järjestämisen kanssa. Mutta kaikki ne, joilla on suuria metsiä ja jotka tahtovat hoitaa metsiään järjellisesti, saavat tässä lehdessä vilkkaassa, sujuvassa muodossa neuvoja semmoisista kirjoituksista, kuin esim. «Millä tavalla on metsänhoito järjestettävä yksityisten tiloilla Suomessa», «Muutamia havaintoja metsän uudelleen kasvusta lahkottain hakatessa», «Siemenpuiden merkitseminen» y. m.

Maassamme korkealla kannalla oleva pikakirjoitus ei ole tietysti voinut olla hankkimatta itselleen omaa äänenkannattajaa suomenkin kielellä.

«*Pikakirjoituslehti*» [Alkoi 1888. Helsingissä. 12 n. à 8 s. Hinta 4: —. Toim. Maist. Vilho Sederholm].

Lehti kuuluu suorittaneen tehtävänsä verrattain hyvin.

Työväen ammattiyhdistyksistä on — luonnollista kyllä — kirjapainojen työväki ensimmäinen, joka on hankkinut itselleen oman äänenkannattajansa.

Kirjapainolehti [Alkoi 1889. Helsingissä. 12 n. à 4 suurta s. Hinta 3: —. Toim. hra A. Finander].

Tämä tahtoo tutustaa lukijoitaan niihin keksintöihin ja parannuksiin, joita meidän aikanamme alituisesti tehdään kirjapainon alalla, sekä samalla koettaa edistää ammattilaistensa sivistystä ja etenkin heidän kauneuden aistiaan. Sen vuoksi onkin esim. lehden ulkoasu erinomaisen siisti. Sitä paitsi on lehdessä ammattiyhdistyksen pöytäkirjat painettuina ynnä kaikenlaisia pikkutietoja omalta alaltaan. Lehdellä on sama sisältö kuin samannimisellä ruotsinkielisellä̈kin ja suomalaista asua hoitaa hra Heikki Forsström.

Vaikka koulukysymykset yleensä ja kansakoululaitoksemme erikseenkin on viime vuosikymmeninä ollut vilkkaan työn alla, ei kumminkaan

Kansakoulun Lehti [Alkoi 1883. Turussa. 12 n. à 8 isoa s. Hinta 2: —. Toim. Kansakoulujen tarkastaja Aksel Berner] näy saavuttaneen itselleen suurta lukijakuntaa. Siinä on enimmäkseen kirjoituksia, jotka koskevat yleistä kasvatus-oppia sekä opetusta, etevien pedagoogien elämäkertoja ja kasvatus-opin historiaa, sekä ulkomaan kansakoulu-oloja. Mutta sen verran kuin olemme lehteen tutustuneet, ovat kirjoitukset mielestämme kovin teoreettisia ja kuivanlaisesti esitettyjä. Ja kotimaan kansakoulu-oloja kosketellaan, ainakin aikaisemmissa vuosikerroissa, verrattain vähän muissa kirjoituksissa, paitsi virallisissa tiedon-annoissa.

Tämä on ehkä yksi syy lehden pienen tilaajamäärään. Mutta miksi siihen eivät muut kuin toimitus ole kirjoittaneet paljon mitään? Miksi ei lehti ole voinut etevämpien kansakoulun-opettajien ja opettajattarien joukosta kasvattaa itselleen aputoimittajia? Toinen syy sen huonoon menestykseen lienee etsittävä kansakoulun-opettajien huonosta aineellisesta toimeentulosta. Mutta voisihan opettaja tämän ja muitten aikakauskirjojen tilaamiseen käyttää kansakoulun ja kirjaston varoja. Sillä useilla aikakauskirjoilla on pysyväinen arvo, jonka vuoksi niitä voisi sidottuina lainata kirjastosta, samaten kuin muitakin kirjoja.

Taiteista ei mikään ole kansallemme niin omituinen, niin vanha, niin rakas, kuin musiikki. Ei siis kummaa, jos silläkin alalla on noussut aikakauskirja.

Säveleitä [Alkoi 1887. Jyväskylässä. 12 n. à 16 s. Hinta 5: —. Toim. Maisteri P. J. Hannikainen].

Tänä vuonna sen nuottiosasto on jaettu kahteen sarjaan, mieskvartetteihin ja sekaäänisiin lauluihin, ja käytännöllisessä suhteessa on tehty se

mukava sovittelu, että vuoden lopussa voipi nidottamalla yhteen saada molemmista sarjoista täydellisiä, itsenäisiä lauluvihkoja. «Säveleitä» koettavat nuottiosastollaan tutustuttaa mukailujen kautta suomenkielistä laulua rakastavaa yleisöä parhaimpiin ulkomaalaisiin sävellyksiin, sekä myöskin julkaista uusia kotimaisia teoksia laulun alalla. Aikakauskirjan kansilehdet sisältävät tekstiosaston, jossa näkee biografiioja, uutisia ja tiedon-antoja ynnä muita kirjoituksia musiikin alalta. Asiantuntijat kehuvat yritystä erittäin ansiokkaaksi ja pitävät sitä sopivana elähyttämään maaseuduilla olevia lauluseuroja, joissa sen luulisi saavan suurta kannatusta.

Raittiusliike on meillä vielä verrattain nuori, mutta kirjallisuuden alallakin se jo on ehtinyt toimia hyvinkin paljon, ainakin kvantitatiivisessa suhteessa. Aikakauskirjojakin tapaamme jo 1870-luvulla innokkaina raittiuden äänenkannattajina. Silloin rattiuslehdet «koettivat valaista lukijainsa mieliä ihmiselämän oikeasta tarkoituksesta», sisältämällä «kristillissiveellisiä esityksiä, opettavaisia ja varottavia kertomuksia ja esimerkkejä ihmiselämästä». Toiset lupasivat katsella raittius-asiaa uskonnolliselta, kansalliselta, terveys-opilliselta ja vieläpä eläinrääkkäyksen kannalta!

Niin ennen.

Nykyään elossa olevat raittiuslehdet eivät ole luvanneet noin paljoa, mutta itse asiassa ovat ne edeltäjiään paljoa arvokkaammat.

Aamunairut, Raittiuden Ystävien äänenkannattaja [Alkoi 1887. Helsingissä. 24 n. à 8 s. Hinta 2: —. Toim. Raittiuden ystävien päätoimikunta].

Tämä lehti on varsinkin ensi vuosina ollut erittäin hyvästi toimitettu. Tuota verrattain supistettua ainetta on valaistu arvokkailla, vakuuttavilla ja vaihtelevilla tiedon-annoilla eri aloilta, usein lyhyissä, mutta hyvin esitetyissä artikkeleissa ja pienissä kertomuksissa. Siinä annetaan neuvoja raittius-asian ajamista varten sekä yksityisille että seuroille; siinä on tilastollisilla tiedoillakin valaistu asiaa; ja vihdoin on lehdessä ollut hyvin tarkkoja tietoja eri paikallisseurojen toimista y. m. s.

Toinen raittiuslehti on

Alpha [Alkoi 1888. Porissa. 12 n. à 16 s. Hinta 1: 20. Toim. Kansak.-opettaja Axel Almqvist].

Tämä, joka nimenomaan edustaa ehdotonta raittiutta, on myöskin edeltäjäänsä etevämpi ja ajaa innokkaasti asiaansa.

Monen suomenmielisen mielestä lausunen nyt paradoksin, kun väitän, että samat vapaamieliset aatteet, jotka tähän saakka melkeinpä yksinomaan ovat ilmauneet suomalaisuuden harrastuksena, mutta jotka — tämän päästessä voitolle — alkavat hakea uusia muotoja esiintymiselleen, nykyaikaan hankkivat Suomen *naisissa* mitä parhaimpia suomenmielisyydenkin aatteen toteuttajia tosielämässä. Suomen nais-yhdistys on ollut vaikuttamassa vuodesta 1884 alkaen ja kirjallisella alalla toimittanut ensiksikin kalenterin vuosittain ja sitä paitsi viime aikoina monta erityistä arvokasta teosta. Mutta yhdistyksen jäsenten mielestä tämäkin oli liiaksi vähän — ja niin syntyi uusi aikakauskirja nimellä

Koti ja Yhteiskunta [Alkoi 1889. Helsingissä. 12 n. à 16 s. Hinta 1: 75 (huhtikuusta). Toim. Neiti Aleksandra Gripenberg].

Neiti G. on nimimerkillä «Aarne» ollut tunnettuna etevimpien naiskirjailijoittemme joukossa. Sen lisäksi on lehden tulevaisuudelle ollut tärkeä se matkustus Amerikkaan, jonka neiti G. teki Suomen nais-yhdistyksen edustajana viime vuoden naiskongressiin Washingtoniin. Tällä matkalla on hänessä selväksi käynyt se aate, että *koti* aina tulee olemaan naisten ensimmäinen työala ja että juuri *kodin* — ja sen kautta välillisesti yhteiskunnan — *hyödyksi* naisten tulee pyrkiä yhtä suureen valistukseen, vapauteen ja vastuun-alaisuuteen, s. o. yhtä arvokkaaksi ihmiseksi, kuin miehet. Ja toiseksi on hänen sydämensä ruvennut lännessä ehkä lämpimämmin kuin ennen sykkimään niitten monien naisten henkisen kehittymisen ja aineellisen toimeentulon parantamiseksi, jotka palvelijoina, kodeissa ja kauppapuodeissa ompelijoina, puhtaaksikirjoittajina y. m. meilläkin työskentelevät aamusta iltaan vähäisestä palkasta. Näitä aatteita tahtoo tämä aikakauskirja levittää Suomessa, ja sen tilaajamäärästä tulemme kohta näkemään, ovatko Suomen naiset vielä kypsyneet sitä kehitystä varten, joka näistä aatteista tulee olemaan seurauksena. Lehdessä on tähän saakka ollut huomattavia kirjoituksia semmoisista aineista, kuin «Käsitöiden edistämisestä maamme naisissa», «Eräs naisille sopiva työ» (puutarhurin), «Naisten toimista kodissa» y. m. s.

Jokaisen pitäisi jo heti alusta mielestäni nähdä, että tällä pyrinnöllä ei ole mitään tekemistä niitten «emansipeerattujen» naisten kanssa, jotka jo koulutyttöinä täyttävät valtiopäivien kuulijalehterit samasta harrastuksesta kuin luistinradan, ja vanhempina keskustelevat «orivarsojen laitumelle pääs-

tämisestä» ainoastaan näyttääkseen, että he *kykenevät* ottamaan osaa miesten keskusteluihin. Mokoma kyky!

Iältään nuorin on aikakauskirjoista

Vapaita Aatteita [Alkoi 1889. Kuopiossa. 6 n. à 32 s. Hinta 1: 50. Toim.: Minna Canth ja A. B. Mäkelä].

Lehti ei ole tosin ilmoittanut mitään programmia, mutta sen sisällyksestä ja kirjoitustavasta voi päättää, että se on aiottu oppimattomalle rahvaalle. Se ei suinkaan ole helpointa, rahvaalle kirjoittaminen. Siinä tuntee kirjailija vastuun-alaisuutensa paljoa raskaammaksi kuin muuten. Sillä kansalle on tarjottava hyvää samaten kuin lapsille: paras ei ole kyllin hyvää. Vielä enemmän vaaditaan uskallusta niiltä, jotka aikovat uudistaa rahvaan koko ajatuskannan.

Että yritys ei ole helppo, sen ovat jo ensimmäiset vihot «Vapaita Aatteita» todistaneet. Äskettäin luimme «Uudesta Suomettaresta» pitkän tarkastelun lehden ensimmäisestä kirjoituksesta «Maailman synty ja maailman loppu». Tarkastaja toi esille toisen ikävän erehdyksen toisensa perästä, joihin kertoja oli tehnyt itsensä syypääksi.

Yhtä eksyttävä on myöskin seuraava lause saman vihon toisessa kirjoituksessa «Kristin-opin ydin unhotettu». Siinä sanotaan näet Leo Tolstoista (siv. 17): «*Semmoinen on kreivi Leo Tolstoi, kenties ainoa vakava kristinopin julistaja meidän aikanamme. Ei hän huoli yhteiskunnan järjestyksestä, ei hallituksen säännöistä, ei pappien saarnoista eikä kansojen tavoista ja ajatuksista* — — —». Jos tämä olisi totta, niin sekä kristinoppi että meidän aikamme olisivat surkuteltavia ja Leo Tolstoi — Siperiassa. Ikävää on, että tämmöisiä erehdyttäviä lukemisia tulee epäkriitillisen yleisön käsiin. Toivomme siis, että toimitus vasta tarkemmin pitää huolta esityksen selvyydestä ja asianmukaisuudesta, sillä itse yritys on epäilemättä hyvä ja tarpeen vaatimakin siitä päättäen, että se kuuluu saaneen verrattain suurta kannatusta.

Ulkopuolella kaikkia riitoja, ulkopuolella kaikkia leipäpyrintöjä on

Kyläkirjaston Kuvalehti [Alkoi 1878. Jyväskylässä. 24 n. à 8 suurta s. Hinta 5: —. Toim. Maisteri K. J. Gummerus] jo 12 vuotta toiminut, tarjoten tyyntä, hyödyllistä ja huvittavaa lukemista kaikille kansalaisille. Ja että lehti on osannut maaliinsa, että suomalainen yleisö on tarvinnut helppotajuista humaanista lukemista, siihen ei minun tarvitse tuoda sen enempää todistusta, kun vaan mainitsen, että lehdellä nykyään on noin 20,000

tilaajaa, eli että maassamme melkein joka 100:s henkilö sitä tilaa. Tämä on meidän pieniin ja kaikenpuolisesta uutisviljelyksestä muistuttaviin oloihimme nähden aivan verratonta. Vuodesta 1888 saakka on Kuvalehti ilmestynyt toista vertaa isompana, jaettuna kahteen eri sarjaan, joista toinen on jatkona edellisille vuosikerroille, toinen, ilmestyvä joka kuukauden viimeisenä päivänä, on sisällöltään melkein yksinomaan kotimainen; siinä on Suomen historiasta, kansatieteestä, ja nykyisistä oloistamme kuvauksia ja kertomuksia. Ja sen mukaan ovat useimmat kuvatkin tässä kotimaisia ja alkuperäisiä.

Lehteä seuraa ilmaiseksi pieni 8 (4) sivuinen «*Lasten Kuvalehti*», useammassa kodissa hartaudella odotettuna pienokaisten maailmaa isontamaan.

Leikillisellä alalla tarjoo

Matti Meikäläinen [Alkoi 1884. Helsingissä. 26 n. à 4 s. Hinta 5: —] halullisille «ilopillereitään», jotka monen mielestä usein lienevät kovinkin vaikeita niellä.

Olemme nyt katselleet suomenkielisiä aikakauskirjoja tuolta yhteiseltä näkökohdalta, että ne ovat useimmat suomalaisuuden suuren liikkeen tuloksia, ja mielihyvällä merkinneet sen, että tälläkin alalla jo suomalaisuuden aate toteutuu päivä päivältä.

Mutta onpa näillä aikakauskirjoilla — ainakin useammilla — vielä toinenkin yhteinen näkökohta, jota emme tässä voi olla koskettamatta, vaikka se ei olekkaan hauska ja miellyttävä niin kuin edellinen. Ja se on se kylmä ja niukka myötätuntoisuus, jota suuri yleisö on osottanut näitä aikakauskirjoja kohtaan siinä, että se niin vähän tilaa niitä. Aivan useimmat niistä ovat elossa pysyneet ainoastaan siten, että niiden toimittajat ja ystävät isänmaanrakkaudesta ovat vuosikausia tehneet palkatonta työtä ja vieläpä sen lisäksi saaneet antaa raha-apuakin yrityksille siinä toivossa, että suomalainen yleisö vihdoinkin huomaisi, miten tärkeätä on jokaiselle yksityiselle sekin kirjallinen tieto, mikä aikakauskirjoissa on, ja miten tärkeätä koko kansallemme ja sen elossa pysymiselle on suomalaisen kirjallisuuden kukoistus.

Mutta tässä odotuksessa ei näy saavan pitkästyä.

Ainakin tiedämme varmaan, että «Säveliä», «Suomen Teollisuuslehti», «Duodecim», «Suomen Maanviljelyslehti», muita mainitsematta, tuottavat toimituksilleen rahallista tappiota.

Muistaaksemme se oli tämän vuoden alussa, kun saimme «Aura»

lehdestä lukea erään maaseutukirjoituksen, jossa m. m. arveltiin, että pellotkin rupeaisivat paremmin kasvamaan, kunhan vaan saataisiin ruotsinkieli pois maastamme. Se oli surkea irvikuva suomalaisuudesta. Mitä ruotsin kielellä on tekemistä sen kanssa, jos suomalainen maanviljelijä ei hanki itselleen tietoja maanviljelyksessä, kun niitä hänelle on tarjona. Hyvä sanomalehtikirjoittaja! Tilatkaa «Suomen Maanviljelyslehteä», lukekaa sitä ynnä muuta ammattiinne kuuluvaa kirjallisuutta ja tehkää työtä pellollanne niistä saatujen tietojen mukaan, niin kyllä peltonne kasvaa, vaikkakin ruotsinkieltä ehkä vielä saatte kuulla aidan takaa. Ja sama on asianlaita kaikilla muillakin aloilla. Ei se ole ollut suomalaisuuden suoranaisena loppupyrintönä, että ruotsin kieli saataisiin karkoitetuksi, vaan se, että Suomen kieltä ruvettaisiin viljelemään kaikilla aloilla Suomen kansan valistamiseksi.

Omituista on nähdä, miten virastomme yksimielisyydellä ovat koettaneet vastustaa tätä kirjallisuuttamme. T. v. «Uudesta Suomettaresta», n:o 69, luimme miten metsänhoitohallitus on mutkitellut saadakseen suomalaisen metsänhoitosanaston tukahutetuksi. Se oli näet virkakirjeessä senaatille aikoinaan selittänyt, että Elias Lönnrot olisi julistanut erään metsänhoitaja P. V. Hannikaisen tekemän metsänhoitosanaston kelvottomaksi, vaikka hän itse asiassa oli antanut ihan päinvastaisen lausunnon. Mutta kun nyt viime vuonna sama metsänhoitaja Hannikainen pyysi valtioapua Metsänhoitolehdelle, sen nojalla, että hän siinä julkaisisi tuon sanastonsa, niin silloin metsänhoitohallitus piti sitä aivan tarpeettomana, koska muka jo löytyy olemassa suomalainen metsänhoitosanasto! Tuosta huolimatta senaatti kumminkin antoi valtioapua.

Suunnille samallaisen menettelyn alaisena on «Duodecim» seura ollut lääkintöhallituksen käsissä. Seura oli jo v. 1885 julkaissut aikakauskirjansa ohella tekemänsä ruotsalais-suomalaisen sanaluettelon lääkärin alalle kuuluvista sanoista. Viime vuonna kun seura oli saanut valmiiksi suomalais-ruotsalaisen sanaluettelonsa ja aikoi julkaista sen aikakauskirjansa kanssa, niin se pyysi senaatilta raha-apua yritykselleen. Senaatti tietysti tavallisuuden mukaan vaati asianomaisen ylihallituksen lausuntoa asiasta.

Lääkintöylihallitus ei silloin tiennyt ollenkaan saman seuran jo 3 vuotta ennemmin antamasta äsken mainitusta sanaluettelosta, vaan aikoi esittää senaatille, että semmoinen olisi ensiksi saatava. Tämän sai eräs valpas «Duodecim»-seuralainen kuulla ja meni mainittuun hallitukseen, haki heidän omilta hyllyiltään tuon sanaluettelon ja todisti siten, että mainittu hal-

litus oli v. 1885 sattunut nukahtamaan kovin sikeään. Tämän huomattuaan ei liene lääkintöylihallitus pitänyt itseään kyllin pätevänä antamaan pyydettyä lausuntoa, vaan ehdotti, että se vaadittaisiin Suomen Tiedeseuralta, Suomen Lääkäriseuralta, Kirjallisuuden Seuralta ja kentiesi vielä muiltakin! Tätä tietysti senaatti ei ottanut korviinsakaan ja huhu tietää kertoa, että sen neuvoshuoneesta oli kuulunut aika iloista neuvottelua, silloin kuin tästä kerrottiin ja päätettiin.

Mutta vähätpä siitä, jos pari virastoa vastustelee. Eivät ne voi kuolettaa parhaalla tahdollaankaan yrityksiä, jotka syntyvät isänmaan rakkaudesta. Pahempi vaan on, että useammat suomenkieliset aikakauskirjat ovat saaneet kokea kovaa välinpitämättömyyttä sivistyneeltä säädyltä yleensä. Tietysti poikkeuksia löytyy ja me voisimme erittäin mainita kauniitakin semmoisia. Mutta ylipäänsä on huomattu, että maaseudulla asuva virkamiehistömme, joka siellä suurimmaksi osaksi yksinään edustaa korkeampaa sivistystä ja jolta siis etupäässä voisimme odottaa yleisempää harrastusta ja kirjallisen sivistyksen tarvetta, verrattain vähän on tilannut suomenkielisiä aikakauskirjoja.

Ja kuitenkin heidän pitäisi pitää sitä yhtenä isänmaallisena velvollisuutenaan. Sillä koko kansamme elossa pysymiselle on parhaimpana pylväänä pidettävä sen valistus. Mutta sen kansan valistus ei voi kohota, jossa ei kirjallisuus verso. Kirjallisuus taasen ei voi versoa, jos se ei saa kannatusta. Ja yksi tärkeä välikappale tällä alalla on aikakauskirjallisuus, jonka nykyistä hyvää alkua olisi häpeä kuollettaa rahan puutteesta.

«Tuo voi kyllä olla kaikki hyvää, mutta me olemme niin varattomia», vastasi minulle äskettäin eräs maaseutulainen virkamies, joka sitä ennen oli tunnustanut, ett'ei hän tilaa yhtään suomenkielistä aikakauskirjaa. Silloin kerroin hänelle, miten eräs työmies täällä Helsingissä tuli tämän vuoden alussa muutaman aikakauskirjan päätoimittajan luokse ja selitti, että hän mielellään tahtoisi tilata lehteä, mutta ett'ei hänellä ollut varoja maksaa koko tilaushintaa kerrassaan, vaan pyysi saada suorittaa sen kuukausittain. Tällä miehellä ei kumminkaan ole tuloja viidettä osaa siitä, mitä mainitulla virkamiehellä ja hän elättää perheensä kumminkin niinkuin toinenkin.

Hannes Gebhard.

Orientalistikongressista Tukholmassa.

Jenisein kivikirjoitukset.

Muinaismuisto-yhdistyksen valtion apurahoilla julkaisemat kivikirjoitukset, jotka yhdistyksen retkikunnat vuosina 1887 ja 1888 olivat koonneet Ylä-Jenisein ympäristöstä, herättivät viimeisessä Tukholmaan kokoontuneessa orientalistikongressissa hyvin ansaitun huomion runsailla ja aivan uusilla aineksillaan, jotka täten joutuivat epigraafillisen ja kielitieteellisen tutkimuksen alaisiksi. Mutta tähän vaikutti yhtä paljon tuo kokonaan outo ja kuitenkin niin tutulta näyttävä luonne, jonka tämä uusi kirjoitusjärjestelmä tarjoo tarkastelijalle. Maan asukkaat samoin kuin joukko vanhempia tutkijoita kutsuvat näitä kirjoitusmerkkejä riimuiksi ja olettavat ne erään kadonneen kansan, Tshudien, omiksi, joiden ajoilta niillä tienoin lukuisat haudatkin olisivat alkuaan. Todellakin näyttävät nämät kivikirjoitukset ensi katsannolla hämmästyttävän yhtäläisiltä kuin nuo useammissa paikoin Eurooppaa tavattavat riimukirjoitukset. Lähemmin tarkasteltaessa esiintyy kumminkin muitakin, riimukirjoitukselle kokonaan vieraita piirteitä, joille tavataan yhtäläisyyttä Lounais-Aasiassa; löytyypä vielä merkkejä, joilla on vastineensa, sen mukaan kuin tähän asti tunnetaan, ainoastaan erään indialaisen kansan kielellä tehdyissä kirjoituksissa Pohjois-Indian kallioseinämissä, mitkä kirjoitukset ovat neljännellä vuosisadalla ennen Krist. eläneen kuningas Açokan eli Piyadasin ajoilta. Kaikesta tästä voidaan helposti ymmärtää, kuinka muinaismuisto-yhdistyksen julkaisu oli omiansa herättämään tavallista suurempaa huomiota, jota ei myöskään vähentänyt sen soma ulkoasu.

Kirjaa jaettiin etevimmille kongressin jäsenille. Erityisesti valmistettu Pohjois-Aasian kartta, joka tässä tilaisuudessa näytteille pantiin, osotti ne seudut, missä kivikirjoitukset ovat tavatut. Sitä paitsi näytettiin lukuisia pronssiesineiden kuvia, niinkuin eläinkuvien, kelttien, kiinalaisten peilien ja rahojen y. m., jotka kaikki ovat löydetyt Jenisein ympäristöstä, sekä 8 kirjoituksilla varustetun ja nykyään Minusinskin museossa säilytetyn hautakiven valokuvaa. Lopuksi tarjosivat muutamat mukana olevat hautakivistä pahviin painetut kopiat hauskan vertailun samojen kivien ennen jul-

kaistujen jäljennösten kanssa, näyttäen sen kieltämättömän etuisuuden, jonka mekaanisesti tehty jäljennös tarjoaa muiden reproduktsioonitapojen rinnalla.

Kongressin keski-aasialaisessa osastossa piti allekirjoittanut esitelmän Jenisein kivikirjoituksista ja niissä esiintyvästä uudesta kirjoitusjärjestelmästä. Mitä tulee niiden löydön ja edellisen käyttelyn historiikkiin, niin saatetaan siinä ylimalkaan vedota siihen täydelliseen ja hyvin valaisevaan esitykseen, jonka prof. J. R. Aspelin siitä on tehnyt ja joka on johdatuksena itse teksteihin, joiden julkaisemisesta allekirjoittanut on pitänyt huolen.

Ensi kerran käänsi tieteellisen maailman huomion tämän omituisen kirjoituksen olemassa oloon eräs ruotsalainen upseeri Strahlenberg, jonka Venäläiset Pultavan tappelussa ottivat vangiksi ja veivät Siperiaan. Ajakseen etevässä teoksessa, jonka hän isänmaahan palattuaan toimitti v. 1730 Euroopan ja Aasian pohjois- ja itäosista, kuvasi hän muiden muassa kaksi kivikirjoitusta Jenisein seudulta. Yhden niistä oli löytänyt Uibatin luona (n:o 25) v. 1721 hänen ystävänsä D. G. Messerschmidt, joka Pietari Suuren toimesta vuosina 1720—27 kuljeskeli halki Siperian, toisen, joka kuvaa vanhaa parrakasta ukkoa, löysi hän itse Tesin luota (n:o 30) seuraavana vuonna.

Strahlenberg kutsui tätä uutta kirjoituslajia skyytalaiseksi, mutta arveli, että tämä riimukirjoitus oli ehkä sekoitettu »parttilaisilla kirjaimilla». Enemmäksi kuin viideksikymmeneksi vuodeksi katosivat sen jälkeen hautakirjoitukset näkyvistä, vaikka tutkijoita lukuisasti kuljeskeli Siperiassa, kunnes Katariina II sai tietää niiden olemassa olosta ja antoi 1784 käskyn etsiä ja kopioida ne. Tämä tapahtui viranomaisten toimesta ja 1793 taisi P. S. Pallas Neue Nordische Beiträgessään julkaista viisi jäljennöstä yhtä monesta uudesta kivikirjoituksesta, joista neljä kuuluu siihen lajiin, minkä Strahlenberg oli tunnetuksi tehnyt. Näiden alkukirjoituksia ei ole enään löydetty ja jäljennökset ovat niin puutteellisesti tehdyt, ett'ei niitä voida verrata muihin tunnettuihin.

Jälleen lepäsi kysymys Siperian kivikirjoituksista, siksi kuin G. Spassky v. 1818 Siperian Sanansaattajassa (Sibirskij Västnik) julkaisi sekä Strahlenbergin ja Pallaan ennen ulosantamat että lisäksi vielä kaksi uutta, joista toinen oli Tsharysh virran rannalta Barnaulin ja Semipalatinskin välillä; myöskin nämät niinkuin Pallaankin jäljennökset ovat puutteellisesti kuvatut, joka on valitettavaa, koska niitäkään ei ole enään löydetty.

1822 vuoden Journal Asiatiquessa julkaisi J. Klaproth paitsi Strah-

lenbergin hautakirjoituksia, jotka osaksi olivat tarkemmin jäljennetyt, lisäksi vielä Uibat virran tienoilta yhden pitemmän kivikirjoituksen, joka samoin kuin edellisetkin on hukkunut. Sitä vastoin ovat Castrénin Kara-kurgenin (n:o 27) ja Osnatshennajan luota (n:o 18) 1847 löytämät ja huolellisesti kopioimat kirjakivet jäljestäpäin taas löydetyt ja julkaistut, jälkimmäinen Spasskyn toimesta Venäjän arkeoloogisen seuran kirjoituksissa 1857, edellinen Aspelinin kautta erään piirustuksen mukaan, joka tavattiin Castrénin käsikirjoitusten joukossa.

Vuonna 1877 avattiin Minusinskissa luonnonhistoriallinen museo, jonka apteekari N. Martianov muutamia vuosia aikaisemmin oli siellä perustanut. Seuraavina vuosina vietiin tähän museoon niin hyvin Castrénin Osnatshennajan luota löytämä hautakivi kuin seitsemän muuta, jotka eri henkilöt olivat löytäneet (n:o 18—25). Herännyt harrastus näihin aikoja sitten kadonneen sivistyksen muistomerkkeihin saattoi sen ohessa vähitellen löytämään useampia uusia kirjakiviä, jotka olivat hajallaan arolla. Siihen asti tunnetuista kivikirjoituksista julkaisi Jadrintsev seitsemän kappaletta v. 1885 ja Klements yhden v. 1886, valitettavasti kuitenkin sellaisessa tilassa, että aineen tieteellinen tutkiminen näiden ja kaikkien muiden ennen julkaistujen nojalla oli mahdotonta.

Sillä kannalla oli kysymys, kun prof. J. R. Aspelin v. 1887 Suomen muinaismuisto-yhdistyksessä ehdotti, että Jenisein seuduille lähetettäisiin erityinen retkikunta etsimään ja tarkasti kopioimaan kaikki tavattavat kirjakivet ja että lisäksi kaivamisia toimittamalla koetettaisiin valaista sitä pronssikauden sivistystä, joka pari tuhatta vuotta sitten on vallinnut Ylä-Jenisein ympärillä. Samoin kuin Radlov, arveli Aspelin, ett'ei voitaisi puhua mistään todellisesta kivikaudesta Etelä-Siperiassa. Sitä vastoin näyttäytyi uraali-alttailainen pronssikausi niiden seutujen vanhimmaksi sivistyskerrokseksi, joka Jenisein tienoilta oli levinnyt aina Volga ja Kama jokiin asti, missä eurooppalainen rautakausi alkaa. Tämän pronssikauden jäljet tavataan niissä monissa kymmenissätuhansissa haudoissa, jotka ovat hajallaan ylt'ympäri aroja merkittyinä pystykivillä, joista muutamat osottavat ihmistyön jälkiä, niinkuin eläintenkuvia tahi omituista kirjoitusta. Vaikka nämät haudat vuosisatoja ovat olleet alttiina saaliinhimoiselle ryöstölle, löytyy kuitenkin vielä jälellä lukuisia pronssiesineitä, niinkuin veitsiä, tikareita, kirveitä, nuolenkärkiä, kattiloita y. m., joita niistä on saatu. Maan asukkaat olettavat ne erään mahtavan kansan, Tshudien, omiksi, jotka osasivat

suurenmoisella kanavajärjestelmällä kastella aroja ja saada aikaan kukoistavaa viljelystä, joka nyt on kadonnut. Ainoastaan tässä pronssikaudessa voidaan löytää sija niille monille kansanheimoille, Hunneille, Ugureille, Avareille, Bolgareille, Kazareille ja Magyareille, jotka ensimmäisinä vuosisatoina jälkeen Kristuksen syöksyiyät yli Uraalin ja Volgan tehden tilaa turkkilaisille ja mongoolilaisille kansoille. Kivipatsaat pronssikauden haudoilla merkitsivät tämän kansainvaelluksen tien länttä kohden aina Etelä-Venäjän aroille ja siten saisi uraali-alttailainen pronssikausi suurimman merkityksen kansainvaellusten historialle.

Kun tämä pronssikausi huomattiin olevan yhteydessä permalaisen pronssikauden kanssa, niin sai kysymys suoranaisen merkityksen suomalaisten kansojen muinaishistorialle. Erittäin innokkaasti ryhtyi sentähden asiaan sekä joukko yksityisiä että useita meidän oppineista seuroistamme, jotka aineellista apua antaen tekivät mahdolliseksi lähettää kolme eri retkikuntaa, joihin prof. J. R. Aspelinin johdolla ovat ottaneet osaa v. 1887 maisteri Hj. Appelgren, v. 1888 ylioppilas Vuori ja v. 1889 tohtori A. O. Heikel ja maisteri A. H. Snellman. Viime kesä käytettiin pääasiallisesti kaivamisiin, joidenka tuloksia ei vielä lähemmin tunneta. Edellisillä retkillä sitä vastoin saatiin sekä kuvatuksi että kostutetulle pahville tarkkaan jäljennetyksi kaikkiaan 32 eri kivikirjoitusta, joiden joukossa ennen kokonaan tuntemattomia on enempi kuin puolet. Mutta tällä paljouteen nähden rikkaalla saaliilla on suurin merkityksensä siinä tarkkuudessa, millä kivikirjoitukset ovat kuvatut. Aikaisemmin jäljennettäissä oli kiveen hakatut kirjoitusmerkit toisinaan sivelletty mustalla värillä ja vasta sen jälkeen kuvattu, niinkuin on noiden kivien laita, jotka löytyvät Minusinskin museossa. Niin tehdessä ei voitu välttää, että monta epätasaisuutta, jotka aikojen kuluessa joko halkeamisen tahi ulkonaisen väkivallan kautta olivat tulleet kiven pintaan, myös siveltiin värillä. Seuraus tästä näkyy parhaiten tarkasteltaessa esim. kiven n:o 24:n jäljennöstä, joka on eräässä v. 1886 julkaistussa Minusinskin museon kuvastossa. Verratessa tätä Aspelinin ja Appelgrenin tekemään jäljennökseen, joka osottaa samallaisia merkkejä kuin ne, jotka tavataan muissa kivikirjoituksissa, tuskin voi havaita yhtään ainoata kirjoitusmerkkiä, jota voisi pitää samana näiden jälkimmäisten kanssa.

Näin saatujen luotettavien ainesten pohjalla on mahdollista jälleen jatkaa niitä tutkimuksia Jenisein hautakirjoitusten merkityksestä ja synnystä, jotka alettiin enempi kuin vuosisata sitten.

Pallaan kehoituksesta koetti nimittäin oppinut epigraafi O. G. Tychsen lähemmin määrätä niiden kivikirjoitusten laadun, jotka silloin tunnettiin. Perustuen useaan yhtäläisyyteen antoi hän 1786 sellaisen lausunnon, että ne ehkä olisivat asetettavat yhteyteen sen muinaiskreikkalaisen kirjoituksen kanssa, joka 4:nnen ja 5:nnen vuosisadan vaiheilla e. Kr. oli tavallinen useimmissa maissa, missä kreikkalainen sivistys oli vallalla, ja jota silloin kirjoitettiin oikealta vasemmalle. Ne saattoivat olla siltä ajalta, jolloin Skyytalaiset hallitsivat Siperiaa. Abel-Rémusat kosketteli ainetta kahdessa kirjoituksessa v. 1822 väittäen, että Pohjois-Tatarian kansat ikivanhoista ajoista asti ovat olleet vilkkaassa yhteydessä sekä Kiinalaisten että Persialaisten ja Baktrian Kreikkalaisten kanssa. Useat heistä tunsivat Kiinalaisten kirjoituksen, toiset käyttivät kotoista kirjoitustapaa ja mainittava ehkä on, että osa Tatarilaisia pystytti kiviobeliskeja, joissa oli kirjoitusta kahdella, kolmella kielellä. Nyt kysymyksessä oleva kirjoitus saattaisi kuitenkin kuulua niille indo-goottilaisille heimoille, joita Kiinalaiset kutsuvat U-sun, ja jotka v. 200 paikoilla e. Kr. asuivat Irtishistä ja Saisan järvestä länteen päin.

Samaan aikaan kuin Abel-Rémusat, lausui J. Klaproth ajatuksensa tässä asiassa. Yhtäläisiä patsaita löytyy Mustan ja Kaspian meren välisillä aroilla, ainoat muistomerkit, mitkä Komanit ja muut turkkilaiset kansat ovat jälkeensä jättäneet. Siperian kivikirjoitukset voisivat kuulua Itä-Kirgiiseille, kansalle, joka noin 100:n paikoilla e. Kr. nimellä Hakas asui ylisen Obin ja Jenisein välillä, mutta muutti viime vuosisadalla Kiinan Turkestaniin. Khazarien välityksellä olisivat he mahdollisesti voineet saada kirjoituksensa munkki Konstantinukselta, (tehty pyhäksi nimellä Cyrillus), joka keksi muinais-slaavilaisen aapiston, tahi pyhältä Stephanilta v. 1375. Castrén otaksui sekä hautojen että kirjoituksen kuuluvan useammalle eri kansalle, mutta suurimman osan kallio- ja hautakirjoituksista omisti hän Kirgiiseille. Uusimmat tutkijat tällä alalla, Klements, Jadrintsev ja Radlov katsovat hautakirjoitusten edustamaa sivistystä vanhemmaksi Hakasien aikaa, siten että vanha turkkilaisheimojen asutus olisi ajautunut länttä kohden. Kivikirjoitukset tulisivat siten kuulumaan aikaan ennen Kristuksen syntymää.

Erittäin tärkeä lisä kivikirjoitusten iän valaisemiseksi on viimekesäisen retkikunnan onnistunut saada. Keväällä sai Minusinskin museon perustaja Martianov käsiinsä erään kiinalaisen rahan, jonka päällekirjoitus

osottaa, että se on keisari Vu-tsungin ajoilta (841—846 j. Kr.), joka keisari kuului hallitsijasukuun Tang. Vastakkaiseen sileään sivuun on jollakin terävällä aseella piirretty kaksi sanaa tavallisilla Jenisein kirjaimilla. Enempi kuin sata sellaista rahaa on löydetty, kuitenkin ilman siperialaista kirjoitusta. Useimmat niistä, eli 76, ovat saman keisarin ajoilta, 17 kuuluu keisari Kao-tsun (641 j. Kr.) ja yksi keisari Vu-tyn aikaan v. 118 e. Kr. Muut ovat myöhemmiltä ajoilta, enimmäkseen 17:nneltä ja 18:lta vuosisadalta. Mainittu rahakirjoitus näyttää, että Jenisein kirjoitusjärjestelmä ainakin jonakuna olemassa olonsa aikana on ollut yhteydessä Kiinasta tulevan sivistysvaikutuksen kanssa ja että se vielä noin 850 paikoilla j. Kr. osottaa yhtä vanhan-aikaista muotoa kuin parhaat hautakirjoitukset. Jo Strahlenberg kuvasi kiinalaisen peilin katkelman, jossa oli viisitoista samanlaatuista kirjainta kuin kivikirjoituksissa; ainoa siinä löytyvä kiinalainen sana, joka merkitsee «isoa», ei voi kuitenkaan antaa mitään johdatusta kirjoituksen iän määräämiseksi, mutta se saa suuremman merkityksen rahalöydön kautta. Nämät seikat eivät kuitenkaan ylimalkaan voi ratkaista kysymystä Siperian pronssikauden iästä, koska ei rahoja enempää kuin muitakaan kiinalaisia sivistys-esineitä, joita on koottu suuri joukko, ole tähän asti löydetty pronssikauden haudoista, vaan tavataan niitä samoin kuin muita muinaiskaluja hajallaan maassa. Viime kesän hautatutkimukset taas osottavat, että osa haudoista kuuluu pronssikauden viimeiseen ajanjaksoon ja osa rautakauden alkuun. Hautakirjoitukset ovat siis toisaalta yhteydessä tämän aikaisemman ajanjakson kanssa, toisaalta taas ulottuvat ne kauvas Hakasien aikakauteen, joiden rautakausi ei ole pronssikauteen liittyvän rautakauden jatkona.

Mitä itse kirjoitukseen tulee, niin on aina siitä ajasta asti, jolloin se keksittiin, huomautettu niistä yhtäläisyyksistä, joita sillä on riimukirjoituksen ja tämän edeltäjän, Etelä-Euroopan klassillisten kansojen kirjoituksen kanssa. Nuo vähemmän tarkat jäljennökset eivät sallineet mitään systemaattista vertailua, johon silloin tunnettujen ainesten vähyyskin vaikutti. Meidän maassa on prof. A. Tötterman retkikunnan jäljennösten avulla tutkinut niitä lyhyitä kirjoituksia, jotka löytyvät kalliossa Suljekin luona Atshinskin piirissä ja on tullut siihen päätökseen, että kirjoitustapa on aramealainen ja kirjoitelmat siellä osaksi Arabian osaksi Heprean kielisiä. Tätä käsitystä hänessä on vahvistanut se, että Karalaiset, jotka ensin ilmestyvät Eufratin ja Tigriin rannoilla noin 750 j. Kr., sieltä levisivät yli

Lounais-Aasian ja että Juutalaisia on muuttanut aina Kiinaan asti. Kun verrataan Suljekin kirjoituksia muihin, niin näkyy, että niissä on kolme kirjoitusmerkkiä, joita ei ollenkaan tavata viimeksimainituissa, ja kolme muuta, jotka tunnetaan vaan yhdessä tahi kahdessa muussa kirjoituksessa. Kun pieni osa kirjoituksista myös kieleen nähden eroaa muista, niin on mahdollista, että edellämainitut ehkä kuuluvat toiselle kansalle ja ajalle kuin viimeksimainitut. Mutta vaikka niin olisikin asian laita ja otaksuttaisiin, että kirjoituksessa on äänimerkkien arvoihin nähden tapahtunut huomattavia muodostelmia, niin tulee siitä kuitenkin kokonaisuudessaan päättää kaikkien kirjoitusten avulla. Huolimatta siitä suuresti vaihtelevasta muodosta, jonka T. esittämässään n. k. Suljek-aapistossa olettaa mahdolliseksi samaa äännettä merkittäessä, en minä kuitenkaan voi katsoa kysymystä Siperian kivikirjoituksista tämän tulkitsemis-yrityksen kautta viedyksi selvitystään lähemmäksi.

Eritavoin muodostettuja kirjoitusmerkkejä löytyy kaikkiaan yhdeksättäkymmentä. Lähemmin tarkasteltaessa selviää kumminkin, että moni niistä on ainoastaan toisinto samasta kirjaimesta. Mutta ennenkuin kielelliset ainekset ovat määrätyt, ei voida varmuudella sanoa, kuinka monta näitä vaihtomuotoja on; niin paljon kuin edeltäpäin voi päättää, näyttää siperialaisten kirjoitusmerkkien luku nousevan muutamaan yli neljänkymmenen.

Muutamat kivikirjoituksista ovat ulkomuodoltaan huonommin tehtyjä, mutta ylimalkaan osottavat ne jo edistynyttä sivistys-astetta ja todistavat, että niiden keksijät ovat tunteneet Lounais-Aasian kirjoitustavat. Kirjoitus kulkee ylimalkaan oikealta vasemmalle, joskus kääntyy se takaisin oikealle seuraten kiven muotoa, niinkuin vanhemmissa pakanain ja kristittyjen hautakivissä, jolloin kuitenkin lukijan myös täytyy kääntyä ympäri. Ainoastaan numerossa 17, joka sisältää kymmenen nähtävästi toisistaan riippumatonta eri kirjoitusta, on muutamilla riveillä selvään suunta vasemmalta oikealle, ja siinä myös kirjainten suunta on päin vastoin tavallista. Tämä yleinen suunta oikealta vasemmalle osottaa niiden alkuperäksi Krist. syntymän edellä olleita vuosisatoja, jolloin kreikkalainen ja siitä johtuvat kirjoitustavat noudattivat samaa suuntaa, joka vasta vähitellen muuttui siksi, mikä nyt on Euroopassa käytännössä. Mitä välimerkkien asettamiseen tulee, niin jaetaan sanat tavallisesti kahdella pisteellä toisistaan, väliin tavataan kaksi lyhyttä viivaa kohtisuorassa tai viistossa toistensa yli; usein puuttu-

vat kuitenkin kaikki välimerkit. Myöskin tämä piirre johtaa yhteyteen Lounais-Aasian ja Kreikan kansojen kanssa, jotka eivät olleet seemiläisiä. Kreikkalaiset kirjoitukset noin 500 e. Kr. käyttävät sanojen erottajina kahta kolmea pistettä päälletysten, jotka kuitenkin väliin puuttuvat, mutta tämä välimerkkien asettaminen katoaa noin 400 e. Kr. Myös frygialaiset, lykialaiset ja kaarialaiset kirjoitukset Vähässä-Aasiassa samoin kuin eräs helleeniläistä asutusta aikaisempi Lemnossa käyttävät tavallisesti kahta kolmea pistettä. Mainittava on, että vanhemmat riimukirjoituksetkin Skandinaaviassa erottavat sanat toisistaan yhdellä tahi kahdella pisteellä.

Jos tarkastetaan itse muotoa siperialaisissa kirjaimissa, ei voi olla yleisesti tunnustamatta niiden eurooppalaista luonnetta samoin kuin Klaproth ja Abel-Rémusat. Tosin tavataan noin viisitoista merkkiä, jotka sangen läheltä pitävät yhtä samanlaisten kanssa Yemenin himjarilaisissa kirjoituksissa, mutta ne ovat sellaisia, jotka tavataan myös kreikkalaisissa ja vähäaasialaisissa kirjoitusjärjestelmissä, samalla kuin muille seemiläisille kirjaimille ei löydy yhtään yhdenmukaista siperialaisissa kirjoituksissa ja päin vastoin jälkimmäisten luonnetta parhaiten kuvaavat kirjaimet saavat selityksensä ainoastaan niistä kirjoitustavoista, jotka ovat kehittyneet kreikkalaisesta kirjoituksesta. Jäljelle jää ainoastaan joku harva, joka ei sillä tavoin saa tyydyttävää selitystä; näillä on osaksi yhtäläisyyttä kuningas Açokan muinais-indialaisten kirjoitusten kanssa, jotka ovat neljänneltä vuosisadalta ennen Kristusta.

Niistä Vähän-Aasian kirjoitustavoista, jotka ovat kreikkalaisesta kehittyneet, on erittäin lykialaisella ja kaarialaisella aapistolla enimmät yhtäläisyydet siperialaisen kanssa. Jos ei pidetä lukua vaihtelevista muodoista, niin löytyy enempi kuin 30 merkkiä, jotka ulkonäkönsä puolesta melkein kokonaan sopivat yhteen. Muiden joukossa löytyy yhdeksän tahi kymmenen, jotka suurissa määrin muistuttavat eräitä merkkejä kyprolaisessa kirjoituksessa, jota Kyprossa käytettiin muutamia vuosisatoja ennen meidän ajanlaskumme alkua. Jäljelle jää ainoastansa neljä merkkiä, joille tavataan vastaavaisensa kirjoitusjärjestelmissä, jotka ovat kauempaa kuin tässä mainitut.

Nämät yhtäläisyydet Vähän-Aasian kirjoitusjärjestelmien kanssa osottavat siperialaisen kirjoituksen varhaista syntyä, josta kuitenkaan ei voida vetää mitään suoranaista johtopäätöstä siitä ajasta, milloin nyt löydetyt kirjoitukset ovat hakatut hautakiviin. Kuinka kauvan itse kirjoitus on ollut

käytännössä ja mihin aikakauteen hautakivet kuuluvat, on avoin kysymys, joka etupäässä odottaa selvitystänsä näiden tulkitsemisesta yhteydessä niihin kuuluvien hautojen arkeoloogisen tutkimisen kanssa.

Viimekesäisen retkikunnan on vielä onnistunut saada muutamia uusia kivikirjoituksia kostutettuun pahviin kopioituksi sekä on hankkinut osaksi valokuvia osaksi pahvikopioita edellisistä tekstin tarkastamista varten. Voidaan sentähden toivoa, että tutkimus piankin osaa tulkita näitä tähän asti äänettömiä kuluneiden vuosisatojen todistuskappaleita. Niiden sanojen joukossa, joita minä olen luullut voivani lukea, tavataan sana *abagha* monta monituista kertaa viidessä eri hautakirjoituksessa. Sattumalta kuitenkin löytyy se sana sekä Mongoolin kielessä, että myös muutamissa turkkilais-tataarilaisissa kielimurteissa merkinnössä *setä*, jonka tähden ei sen perustuksella yksin voida varmoja päätöksiä tehdä.

Tämän jälkeen seuraavassa keskustelussa puhuivat *Haas*, Itävalta-Unkarin pääkonsuli Shanghaissa, ja tohtori *Hirth*, joka useampia vuosia on oleskellut Kiinassa, erittäin lämpimästi siitä merkityksestä, joka Siperian hautakirjoituksilla on Pohjois-Aasian historialle ja sille sivistys-yhteydelle, joka sieltäpäin kaukaisista ajoista asti on ollut olemassa Itä-Aasian kanssa. Edellisen arvelu, että nämät hautakirjoitukset ehkä ovat jossakin yhteydessä sen tuntemattoman kirjoitusjärjestelmän kanssa, jonka Baber joku vuosi sitten on löytänyt Länsi-Shu-Ch'uanissa ja josta hän on tehnyt selon Lontoon maantieteellisen seuran julkaisuissa, on minun sittemmin tekemäni tarkastuksen mukaan näyttäytynyt perättömäksi. Tosin muutamat merkit ovat yhdennäköisiä, vieläpä yksi ja toinen aivan samanlainen, mutta ylipään ovat ne kokonaan eri luonteisia. Lopuksi esitti valtion-antikvaari *H. Hildebrand*, kuinka uraali-altainen pronssikausi muodostaa itsenäisen, Etelä- ja Länsi-Euroopan pronssikaudesta erotetun alan, ollen tavalla, jota ei vielä aivan selvästi tunneta, yhteydessä Perman seuduilla tavattavan pronssikauden kanssa. Ylipäänsä veti Muinaismuisto-yhdistyksen julkaisu erittäin suurta huomiota puoleensa. Eräs oppinut epigraafi on väittänyt, että Siperian hautakirjoitukset muodostavat uuden luvun epigrafiikin historiassa eikä tainne kauvaa viipyä ennenkuin joukko tutkijoita ulkomailla täysin voimin rupeaa puuhailemaan niiden kanssa.

O. Donner.

Karjala.

Kuss' aallot Laatokan vuoriin lyö,
Kuss' Imatran innot raukes,
Kuss' uurtaa vaaroja Pielis-vyö:
Siell' ensin silmäni aukes,
Siell' leikin lasna ma rantamalla,
Siell' lepää heimoni nurmen alla,
Ja siellä neitonen Karjalan
Sai lempeni leimuamaan.

Siell' elää kansa niin sitkeä
Kuin vaahteren latva nuori;
Se kyllin saanut on itkeä,
Mut vankkana on kuin vuori;
Se orjana ollut on ounaan herran,
Se vaivaa nähnyt on toisen verran
Kuin Suomi muu, mut murtumaton
Ja hilpeä vielä se on.

Se soittaa vieläkin kanneltaan —
Sit' usein lasna ma kuulin —
Ja vanhoja Väinön-laulujaan
Se laulavi partahuulin;
Ja urhoot astuvat kumpuin yöstä
Ja kertovat muinaiskansan työstä
Ja neuvovat polvea nousevaa —
Oi Karjala, muistojen maa!

Siell' ensin lempimähän mä sain
Tätä Suomen kansoa oivaa
Ja puolueetuutta Ruotsin lain,
Jok' orpoisintakin hoivaa,

Ja puhdast' uskoa Lutheeruksen,
Mi mielen vaativi uudistuksen,
Ei tyydy paastohon, tuohuksiin,
Ei suitsutus-uhreihin.

Ja siell' opin ensin kammoamaan
Sit' inhaa oppia uutta,
Ett' ihminen on vain muodos maan,
Ett'ei ole kuolottomuutta:
Se tarjovinaan on tiedon kultaa
Eik' anna muuta kuin kalman multaa
Ja ympäristönsä saastuttaa —
Ole valpas, Karjalan maa!

Ja siellä näin minä murheeksen',
Kuin kärsiä kansa saapi,
Jok' ei ole vaan sopusointuinen,
Vaan kahtia raukeaapi:
Kuink' alla kauhean veljesvainon
Ja alla vierahan vallan painon
Oot, Karjala, kauvan värjyillyt —
Yksmielinen olkosi nyt!

Kun oikeuttasi, uskoas
Ja Väinön-kieltäsi hoidat,
Ei pelkoa Sull' ole kateistas,
Ei voittaa voi sua noidat:
Sä keväin kukkiva vanha tuomi,
Sä jälleen nuortuva Vanha Suomi,
Sä talvet vihreä vanha kuus,
Sä Suomi Vanha ja Uus!

Moskovaan tullessa 18²³/₈89.

Arvi Jännes.

Sananen hra V. Vaseniukselle.

Melkein tuntuu naurettavalta ruveta keskusteluun, josta tuskin mitään hyötyä valunee. Me puhumme eri kieltä, hra V., emmekä siis voi ymmärtää rahtuakaan toinen toisemme ajatuksista.

Koettakaamme kuitenkin, ehkä se sittenkin luonnistuu, jos jätämme sikseen estetiikan, jossa te olette perin perehtynyt, minä taas perin outo.

Pysykäämme siis autuuden-opissa. «Hän on valmis kuolemaan isänmaansa edestä, ja siten hän palvelee Jumalaansa», niin opetatte Te. Mutta tokkohan Te johdonmukaisesti pysytte tässä opissa?

Kun joku valtakunta tahi kansa tahtoo rynnätä naapurinsa niskaan, ryöstääksensä tahi sortaaksensa sitä, niin tiedätte varsin hyvin, että sodanjulistus silloin kuuluu melkein näin: «Naapurimme on loukannut meidän pyhimpiä oikeuksiamme, häväissyt kunniatamme. Me olemme pakotetut puolustamaan itseämme. Jumala on oleva oikean asian puolella, hän on siunaava aseitamme; se joka kuolee isänmaan puolesta, hän palvelee sillä Jumalaansa, ja taivaan valtakunta on hänelle kohta avoinna». Ja sanat kuuluvat ihan samalla lailla kumpaiseltakin puolelta.

Annappas sitten, että joku rovasti kiihottaa verenhimoa moisella saarnalla, vakuuttamalla autuutta jokaiselle, joka kaatuu tapettuansa kohtuullisen joukon vihollisia. Olen melkein vakuutettu, että hra V., joka arvattavastikin on ikuisen rauhan ystävä, joutuu vimmaan tuosta Jumalaa pilkkaavasta rovastista, eikä löydä riittävästi kovia sanoja häväistäksensä tuota kurjaa, matelevaa prelaattia. Vai kuinka lienee?

Mutta Joensuun rovastin täytyi keksiä eri resepti Döbelniä varten! Ei ikipäivänä. Ei sitä tehnyt nuori lääkärikään, kuten jo edellisessä kirjoituksessani osotin. Hän vaan poistui pulloineen, pillereineen. Olen vakuutettu, että rovastikin olisi poistunut ilman rengin apua.

Mistä Te tiedätte, että rovastille oli yhdentekevä, tuliko Adlercreutzin paluumatka suljetuksi? Eikö hänellä, vaikka hän olisi tätä onnettomuutta suonutkin, sentään saattanut olla sana Döbelnille sanottava? Jos hän todellakin tuli Döbelnin luo rakkaudesta jaloon potilaaseen (Te valitettavasti ette ole ryhtynyt selvittämään syytä rovastin tuloon, vaikka ni-

menomaan sanoin, että siitä riippui koko kohtauksen käsitys) niin luulen, että hän kyllä olisi voinut puhua esim. tähän suuntaan: Herra kenraali! Ratkaisevana hetkenä, jolloin isänmaan toivo on Teihin kiinnitetty on Jumala laskenut Teidät raskaalle tautivuoteelle. Taudin tuskaa ankarampi tuska hohtaa Teidän silmistänne, kun ette pääse sinne, minnekä velvollisuutenne ja kykynne kutsuu Teitä. Te surette isänmaan kohtaloa, kun ette *Te* voi olla sitä johtamassa. Mutta luottakaat nöyrästi siihen, että kansojen kohtalo on Jumalan kädessä eikä heikon ihmisen. Adlercreutzin paluumatka voi tulla estetyksi, mutta se ei voi estää Jumalaa luomasta Suomen kansalle valoisaa tulevaisuutta, jos hän katsoo sitä sellaista ansainneeksi. Teitä mainitaan vapaaksi ajattelijaksi, jopa väitetään, että siitä kerskaattekin. Mutta mille pohjalle Te oikeastaan rakennatte näitä vapaita ajatuksianne? Oletteko todellakin siksi tutkinut Jumalan salaisuudet, että voitte tietää tyhjäksi ne opit ja keinot, joita Jumala rakkaudessaan on antanut ja säätänyt ihmisen onneksi tässä elämässä ja autuudeksi toisella puolella hautaa?

Siihen suuntaanhan ne papit lörpöttelevät. Arvattavasti siis rovastikin.

Mutta kuulen Teidän jo tiuskaavan «pois prelaatti».

Poistun siis, säästääkseni Teiltä vaivan ryhtyä kovempiin keinoihin, ja kenties — istun ruokapöytään.

A. M.

Döbeln Juuttaalla ja Kauppa-Lopo

estetiikattomasti selitettyinä.

1.

Jos herra Meurman tahtoo jättää estetiikan sikseen, niin minä samasta syystä voisin jättää sikseen homiletiikan, jossa hra M. on perin perehtynyt, minä taas perin outo. Uskallan kuitenkin lausua ajatukseni niistä kahdesta saarnasta, jotka ovat hra M:n kirjoituksen pääsisällyksenä.

Ensimmäisestä luulee hra M., ett'en minä löytäisi riittävästi kovia sanoja häväistäkseni sen esittäjää. Saanko luvan kysyä: mistä sen tiedätte?

En ole tähän asti tietääkseni häväissyt ketään saarnaajaa, enkä aio sitä vast'edeskään tehdä.

Mutta riittävästi kovan sanan minä kyllä löydän arvostellakseni teidän sotarovastianne. Se sana on: hän ei ole kristitty, ei ainakaan protestantti. Ennemmin luulisin häntä mahomettilaiseksi mollahiksi tahi Aasan-uskonnon papiksi, hän kun «vakuuttaa autuutta jokaiselle, joka kaatuu, tapettuansa kohtuullisen joukon vihollisia». Korkeintaan hän voi olla katoolilainen, joka uskoo ihmisen voivan hyvillä töillä *ansaita* autuutta. Mutta protestantti ei sitä usko, ei ainakaan Döbeln, saatikka Runeberg. Döbeln sanoo palvelevansa Jumalaa

ei palkan toivoss' eikä suosion.

Ja kun Runeberg nimenomaan sanoo, että Adlercreutz palvelee Herraansa Alavuudella, tarkoittaako hän sillä, että sankari tappaa kohtuullisen joukon vihollisia? Ei ikipäivinä. Mutta siinä kirjoituksessa, johon jo olen viitannut, sanoo hän:

«Kristitty elää oikeata elämäänsä uskossaan, rakkaudessaan, ajatuksissaan ja teoissaan. Uskoa valoisasti, rakastaa runsaasti, ajatella totuutta ja toimia oikein, se on se ijankaikkinen autuus, jota kristityn pitää tavottaman; ja elävässä ihastuksessaan ajatuksensa ja toimintansa yhtäpitäväisyydestä oikean kanssa, hän helposti ja suloisesti unhottaa, että se on hän, joka ajattelee ja toimii. Ja tämä oman itsemme unhottaminen on se lempeä uhri, jonka oppimme käskee meidän laskemaan Korkeimman alttarille.»

Mikä on siis sankarin Jumalanpalvelus?

Se on se innostus jaloon tehtävään, se alttiiksi antauminen ja se itsekkäisyyden kuolettaminen, joka ilmaantuu siinä, että hän uhraa henkensä isänmaan puolesta.

Onko tämä niin vaikea ymmärtää? Ja mitä mollahilla on sen kanssa tekemistä?

Tarkastakaamme nyt toisen rovastin saarnaa.

Nöyryyttä hän ensin vaatii. Hyvää, mutta tässä tarpeetonta, sillä Döbeln *on* nöyrä Jumalansa edessä, se näkyy runoelman lopusta.

Sitten rovasti kehottaa Döbelniä luottamaan siihen, että jos Suomen kansa ansaitsee auttamista, niin Jumala kyllä sitä auttaa, jos kohta Adlercreutz tulisikin saarretuksi.

Se on: tätä sankaria, joka, ollessansa valmis kuolemaan isänmaan edestä, tuntee palvelevansa Jumalaa, häntä tuo sielunlääkäri lohduttaa sillä, että huoleti voi hän olla Jumalaansa palvelematta; onhan Jumalalla muita palvelijoita!

Mutta lopuksi rovasti kehottaa Döbelniä tutkimaan Jumalan salaisuuksia, oppiaksensa vielä enemmän nöyrtymään.

Se on: Döbelnin on palveleminen Jumalaansa ei niinkuin hänen omatuntonsa käskee, vaan niinkuin rovasti käskee.

Eikö tässä taas tule esille katoolilainen, joka vaatii, että ihminen nöyrtyköön toisen ihmisen alle «niinkuin ruumis» (*perinde ac cadaver*), kun tämä toinen ihminen pitää itseänsä Jumalan käskynhaltijana? Ja eikö rovasti ole semmoinen käskynhaltija? Muistaako hän itse, että Jumalalla voi olla muita keinoja, paitsi hänen saarnaansa, pelastaaksensa Döbelnin sielua? Ei ensinkään. Hän, rovasti, tietysti tietää kaikki Jumalan salaisuudet: Döbeln on kuin onkin pakana, kadotus on hänelle varma.

Ja tätä pappia Te olette puolustaneet, herra M., ehdottomasti! Olette siis itse osottaneet, että rovasti ei ole mikään irvikuva, vaan että hän edustaa katsantotapaa, joka on hyvin yleinen. Runeberg oli siis aivan oikeutettu kuvailemaan häntä lääkärin ja Döbelnin vastakohdaksi.

He näetten molemmat edustavat protestanttista katsantotapaa, jonka mukaan kyllä ihmisen itsekkäisyys on kuoletettava, vaan ei sen itsenäisyys.

Lääkäri, sanotte, vaan poistuu pulloineen, pillereineen. Eipä: poistuessaan hän vetoo Döbelnin urhoollisuuteen ja siten vahvistaa, mitä rovasti tahtoo masentaa.

Döbeln taas, hän tietää, että protestantti saa lähestyä Jumalaansa ilman maallista välittäjää. Sitä paitsi hän varmaan on oivaltanut sen «kalliin opin», jonka eräs «Aseeton Maamies» kerran löysi historiastamme:

«Tee aina velvollisuutesi viimeisiin saakka, järkeistelemättä, ja luota, että Jumala johtaa sinua tällä tiellä toivotuille perille».

Niin, tällä tiellä, omantunnon osottamalla, vaan ei toisen ihmisen määräämällä.

Ja juuri nämä mielipiteet saattavat hänet lausumaan Jumalallensa:

Iloisna tahdon etehesi tulla
vapaalla miellä, päällä nostetulla.

Mutta kiellätte ehkä, että olisitte ehdottomasti puolustanut rovastia. Kaikki riippuu muka siitä, tuleeko hän rakkaudesta.

Katsokaamme!

Valtio antaa papille viran. Sitä seuraa velvollisuuksia, niiden joukossa sairasten etsiminen. Jos pappi on innostunut virkaansa, niin hän innostuneena täyttää tämänkin velvollisuuden. Hän tulee siis rakkaudesta ja sentähden sairaan ei pidä suuttuman — sitä vähemmin, tahtoisin lisätä, koska kristityn ylipäätään ei pidä suuttuman.

Mutta valtio antaa myös lääkärille viran. Sitä seuraa velvollisuuksia, niiden joukossa velvollisuus estää tautien levenemistä. Jos lääkäri ylipäänsä on innostunut virkaansa, niin hän innostuneena täyttää tämänkin velvollisuuden. Hän laatii asetuksen hautausmaista — rakkaudesta tietysti. Minkätähden Te siis suututte häneen, herra Meurman?

Sen tähden että, kun on kysymys lääkäreistä, Te ette usko tuohon tunnettuun lauseeseen «kelle Jumala antaa viran, sille hän antaa kyvynkin», mutta kun on kysymys papeista, näyttää Teillä olevan toinen mielipide.

Ja kun lääkäri tieteensä mukaan tuomitsee hautausmaan likeisyydessä asuvat loismiehet kuolemaan, niin Te ilkkuen huudatte: mutta he elävät kuitenkin! Vaan, kun pappi «tieteensä mukaan» tuomitsee Döbelnin ijankaikkiseen kuolemaan — niin se on Teistä aivan oikein.

Siis: edellisessä tapauksessa Te ymmärrätte, että oppi, olkoonpa siihen liitetty innostuskin, ei yksistään riitä, vaan että tarvitaan *kokemus* juuri *siltä alalta*, jota toimi koskee. Toisessa tapauksessa taas Te ette vaadi semmoista kokemusta, vaan tyydytte kaavantapaiseen menettelemiseen.

Onko todellakin niin vaikeata ymmärtää, että muutamat ihmiset kumpaisessakin tapauksessa lääkäreiltään vaativat samaa?

Se pitäisi olla vaikea ymmärtää ainoastaan sille, joka katoolilaisen tavalla vaatii, että välittäjä Jumalan ja ihmisen välillä olkoon vapaa kaikesta kritiikistä.

Tästäkö syystä Te ette ymmärrä rahtuakaan minun ajatuksistani?

Vai siitäkö syystä, että olette niin perin outo estetiikassa?

Jälkimmäisessä tapauksessa Te ehkä, koska minä olen seurannut Teitä homiletiikan alalle, nyt suvaitsette hiukkasen kuunnella, mitä estetiikka opettaa.

Pääasiallisesti estetiikka opettaa meitä lukemaan ja ymmärtämään kirjallisuutta.

Alkeiskurssissa opetetaan ymmärtämään taideteoksen *eheyttä*. Ei saa runoelmasta, semmoisesta kuin «Döbeln Juuttaalla», lukea ainoastaan alkua ja jättää lopun lukematta, sillä jos niin tekee, niin ei voi erottaa, mikä on pääasia, mikä sivuseikka, ei voi havaita vastakohtien vuorovaikutusta. Eikö jo tämä alkeiskäsite olisi ollut Teidän hyödyllinen tuntea, ennenkuin kirjoititte humoreskinne Vartijaan?

Toisessa oppijaksossa opitaan, kuinka yksityiskohdista luodaan kokonaiskuva ja siten tullaan ymmärtämään runoilijan *johdonmukaisuus*. Joka on oppinut tämän, hän ei rupea irvistelemään yksityiskohtaa, sillä tapahtuu helposti, että johtopäätökset silloin tulevat hyvin ikäviksi itse irvistelijälle.

Mutta korkeimmassa oppijaksossa opitaan ymmärtämään, mitä *sopusointu* on — sopusointu aineen ja kirjoitustavan välillä, yhtä hyvin kuin aineen ja kirjoittajan mielialan välillä. Rakkauden uskonnosta ei siis saa puhua vihaisesti, suvaitsemattomuutta vastustava ei itse saa olla suvaitsematon toisin ajattelevia kohtaan.

Sen tähden herra Meurman, leikatkaa rauhallisesti vielä pala paististanne! Minä en Teitä vastaan ryhdy kovempiin keinoihin, kuin että minä puolestani leikkaan vielä palasen minun paististani, se on, annan Teille kumppanin, joka lukee kirjallisuutta aivan samalla tapaa kuin Te.

2.

Pari palstaa hra F. A. (U. S. n:o 217) käyttää, osottaaksensa «kuinka tuiki inhottava Kauppa-Lovon kuva on». Suuren osan tuosta tilasta hän olisi voinut säästää; osottaahan rouva Canth itse sen paljoa paremmin.

Sen sijaan hra F. A. hyvin lyhyesti kuvaelee Kortmannin rouvaa; saamme vaan tietää, että hän on «puhdas nainen». Mutta katsokaamme vähän tarkemmin tuota puhdasta olentoa!

Sitä rahaa, jolla Lopo ensin on aikonut ostaa viinaa, hän sitten käyttää lankaan, jonka hän kutoo sukiksi rouvan lapselle. Siinä esiintyy, sanoo F. A., Lovon «yleiseen kevytmielinen luonne, joka ei pane suurta arvoa varallisuudelle, vaan antaa mennä, silloin kuin jotakin on».

Aivan oikein. Vakavampimielinen olisi pysynyt aikeessansa ja ostanut — viinaa.

Mutta «puhdas nainen» puolestansa ottaa vastaan sukat, ja hra F. A. ei siitä sano mitään.

Sitten Lopo rupeaa kaupittelemaan rouvan romutavaroita. Siinä toimessa näkyy, sanoo hra F. A., että hän on «selvä valhetteleva, petoksellinen kaupus-akka oikein parasta lajia».

Taas aivan oikein.

Mutta puhdas nainen puolestansa ottaa vastaan tällä tapaa saadut rahat, ja hra F. A. ei siitä hiisku sanaakaan.

Lopuksi aikoo rouva myydä talonsa ja siitä pyytää kaksitoista tuhatta markkaa. Mutta Lopo kuvaelee (tietysti valheellisesti) taloa niin eteväksi, että eräs ostaja on valmis maksamaan viisitoista tuhatta. Silloin Lopo sanoo rouvalle: pyytäkää viisitoista tuhatta, muuten olette hullu. — Hra F. A. tässä näkee «sen vähemmin viehättävän puolen, että Lopo apuansa tyrkyttää vaikka väkisinkin».

Vielä kerran aivan oikein.

Mutta puhdas nainen pistää nuo valheella saadut kolme tuhatta markkaa rauhallisesti taskuunsa ja jää kuin jääkin hra F. A:n silmissä yhtä puhtaaksi kuin ennen.

Kauppa-Lopo taas, hän menköön vankilaan, ei rouvan edes tarvitse häntä kiittää, hän kun on niin likainen.

Tämä on se horjumaton «yhteiskunnallinen ja yksilöllinen siveys», jota hra F. A. on (U. S. n:o 231) «kansalaisena katsonut velvollisuudeksensa» puolustaa.

Tämä siveys-oppi sisältää siis seuraavat pykälät:

1. On olemassa kaksi siveyttä, toinen puhtaille, toinen likaisille.

2. Jos likainen tekee epäsiveellisen teon, niin hän menköön vankilaan, mutta puhdas nauttikoon rauhassa tuon teon hedelmiä.

3. Siveyden korkein määrääjä on siis puhtauden ja likaisuuden tarkin erottaja — nenä.

Herrainen aika! huutanee hra F. A., enhän minä ole koskaan sitä sanonut.

Viimeinen kerta: aivan oikein.

Te ette ole sitä nimenomaan sanonut. Olette vaan unhottanut erään toisen velvollisuuden, joka kansalaisella on, paitsi velvollisuus puolustaa siveyttä. Käyttäessään sananvaltaansa kansalaisen, näetten, täytyy ajatella ennen kuin hän puhuu. Sitä Te ette ole tehnyt.

Mutta juuri siten olette mitä loistavimmalla tavalla todistanut rouva Canthin olevan oikeassa.

Tekijä on tahtonut osottaa, kuinka ylhäinen usein aivan ajattelematta alhaista vastaan antaa nenänsä olla siveyden määrääjänä. Juuri niin Kortmannin rouva tekee, ja juuri sen tähden on tekijän täytynyt kuvaella Lopoa niin inhottavaksi, saadaksensa meitä uskomaan rouvan sydämettömyyttä. Mutta sittenkin ehkä joku tahtoisi epäillä, voisiko kukaan ylhäinen ajattelemattomuudessansakaan menetellä niinkuin rouva. Silloin voimme vastata: on olemassa ainakin yksi semmoinen ihminen.

Mutta olkaa lohdutettu, hra F. A., Te ette ole ainoa. Yhtä ajattelemattomasti, kuin Te ja Kortmannin rouva, menettelisi epäilemättä moni muu. Ja sen tähden, jos todellakin tahdotte edistää «yksilöllistä ja yhteiskunnallista siveyttä», yhtykää silloin minun kanssani hartaaseen kiitokseen rouva Canthille tästä hänen herätyshuudostansa, jota me kaikki niin hyvin tarvitsemme.

* * *

Herra F. A. on, niinkuin näemme, yhtä outo estetiikassa kuin hra A. M. Vieläpä hän siitä kerskaakin: älköön kukaan puhuko «taiteellisuudesta», kun on kysymys tuosta hänen oivallisesta siveys-opistaan. Ja estetiikka kostaakin tätä halveksimista hänelle yhtä ankarasti kuin hänen toverilleen.

Tietämättään molemmat herrat kuitenkin toimivat estetiikan alalla. He esittävät näytelmän, jossa on jyrkkä draamallinen vastakohta: toisella puolen heidän ponnistuksensa puolustamaan uskontoa ja siveyttä, toisella tämän ponnistuksen tulos.

Mutta jo kuulen Teidän yhdistetyin voimin huutavan: estetikko pois!

Poistun siis, vieläpä niin joutuisaan, ett'en kerkeä ratkaista, onko tuo Teidän draamanne pidettävä murhe- vai huvinäytelmänä.

Se jääköön siis kunn. katselijain toimeksi.

Valfrid Vasenius.

Suomalainen Teaatteri.

Kuuluisia naisia. — Kansanvihaaja. — Kuningas Lear. — Parjauspesä.

Kauvan aikaa on Suomalaisella Teaatterilla ollut tapana alottaa näytäntökautensa jossakin pienemmässä kaupungissa. Nyt se jo Syyskuun alusta rupesi näyttelemään Helsingissä, jättäen muut kaupungit Kansanteaatterille. Saa nähdä antaako Helsingin suomalainen yleisö puolestansa teaatterille sitä kehotusta ja kannatusta, jota se tarvitsee voidaksensa jäädä koko vuodeksi pääkaupunkiin. Tähän saakka on sen osan-otto näyttänyt melkein epäiltävältä.

Ensimmäisinä teaatteri-iltoina näytettiin ennen tunnetuita kappaleita. Syyskuun 18:ksi päiväksi oli ensimmäinen uusi programmi valmistunut, nimittäin saksasta käännetty Franz von Schönthanin ja Gustav Kadelburgin «*Kuuluisia Naisia*» (Die berühmte Frau). Kirjalliselta kannalta katsoen on tämä huvinäytelmä vähäarvoinen, niinkuin saksalaiset teaatterikappaleet yleensä nykyaikana; mutta roolien puolesta sopii se hyvin teaatterillemme, ja se kai etevien uusien näytelmäin puutteen ohella selittää sen liittämisen näytäntöluetteloon.

Hra *Lindfors* esitti tunnetulla rutiinilla parooni Saarsteinin osaa, tuota kaavamaisesti kyhättyä luonteen kuvausta vanhasta keikarista, joka, kun rouva on ruvennut romaaninkirjoittajaksi ja «kuuluisana naisena» jättänyt kotonsa oman onnensa nojaan, ei tiedä muuta lohdutusta kuin koettaa mielistellä toista kuuluisaksi pyrkivää naista, laulajatarta Ottilie Friedlandia. Tämä neiti, jota rouva *Rautio* näytteli, ei kuitenkaan huoli hänestä, vaan antaa lopuksi tulisen unkarilaisen, kreivi Palmayn (hra *Veckman*), karkoittaa itsestään kaikki maineen unelmat, ruvetaksensa rakastetuksi ja rakastavaksi aviovaimoksi. Onnellisen kotoelämän etevyyttä verrattuna maailman maineeseen näytelmä opettaa ja sitä tunnustaa melkein odottamatta paroni Saarsteinin rouvakin (neiti *Svan*), kun eräs kokenut täti (neiti *Stenberg*) on pitänyt ankaran saarnansa viimeisessä näytöksessä. Hauskin osa kaikista oli neiti *Finnellä*, joka näytteli paroonin vallatonta, mutta muuten kelpo tytärtä Hermaa. Näyttelijättären esitys oli paikoittain liioiteltua, mutta hän

näytti lapsimaisen tytön naiivisia mielenkäänteitä toisen näytöksen kosimiskohtauksessa niin todellisesti, että siitä tuli näytelmän loistokohta. Häntä säesti hra *Sala* Ulrich von Traunsteinina.

Syy miksi viimeksi mainittu näyttelijätär paraiten onnistui tuossa huvinäytelmässä oli pääasiallisesti se, että hänen osansa oli kaikista luonnollisin. Kuinka tärkeätä luonteiden todellisuus on meidän näyttelijöille, joiden näyttelemistapa ylimalkaan on yksinkertaista ja suoraa eikä niinkään ulkonaisesti ja taiturimaisesti kehittynyttä, sen näkee siitä, että seuraava uusi tehtävä, H. Ibsenin «*Kansanvihaaja*», onnistui paljon paremmin kuin saksalainen teos. Tietysti etevämpi näytelmä kiihottaa suurempiin ponnistuksiin, mutta tärkeintä ompi, että näyttelijöillä on todellisia ihmisiä kuvattavana ja semmoisia on tämä Ibsenin mestariteos täynnä. Epäilemättä on ennen sanottu, mutta sittenkään ei voi olla uudestaan sanomatta, että runoilija tässä kappaleessa näyttää kuvaavan omaa kokemustaan, samalla kuin monen muun nerokkaan miehen kokemusta, kun hän yrittää levittämään jotakin uutta aatetta tahi keksintöä, joka tarkoittaa kanssaihmisten parasta, mutta loukkaa heidän ennakkoluulojaan. Nerokas mies luulee alkuansa jokaisen olevan valmisna tuntemaan samaa iloa, jota hän on täynnänsä, kun on keksinnön tehnyt, mutta pian hän huomaa, kuinka vastahakoisia ihmiset, kukin erittäin, vaan varsinkin yhteiskuntana, ovat luopumaan siitä, mitä ennen ovat oikeana pitäneet, puhumattakaan myöntymästä semmoisiin asioihin, jotka kysyvät aineellisia uhrauksia. Mutta mikä on oudointa Ibsenin teoksissa, on se, että näytelmä päättyy selvästi, ja tavallaan sovinnollisesti. Tohtori Stockman, jolle vastustajat ovat antaneet kansanvihaajan nimen, hän ei murru eikä myöskään pessimistin tavalla epäile tulevaisuudesta, vaan tulee siihen oikeaan päätökseen, että yhteiskunnan uudistus on nuorista alettava ja vähitellen aikaansaatava väsymättömän työn kautta.

Pääosa oli uskottu hra *Leinolle*, joka siinä menestyi erinomaisen hyvin, varsinkin verrattuna hänen viimeisiin suuriin tehtäviinsä. Hän kun kuvasi tohtori Stockmania iloiseksi, naiiviseksi, tavasta miltei lapselliseksi luonteeksi, esitti siten aivan todellisesti nerokasta miestä, joka on elänyt ja elää tieteessään, ymmärtämättä käytännöllisen elämän monimutkaisuutta. Pääheikkous esityksessä oli liiallinen hätäileminen lausumisessa, vaikka toiselta puolen luonnollinen puhetapa kansankokous-kohtauksessa muutoin oli oikein tavattu. Hänen velimiestänsä pormestaria näytteli hra *Ahlberg* niin ikään selvin piirtein kuvaten hänen luonnettaan. Käytännölli-

senä virkamiehenä on pormestari tohtorin suora vastakohta ja se tuli hyvin näkyväksi. Lausuminen oli niin ikään kiitettävää. Sanalla sanoen tämä osa ilmoitti edistystä näyttelijässä, jonka kehittymistä on näyttänyt ehkäisevän liiallinen vaikeus päästä irti omasta olemistavastaan. Suurin kyky saada katsojaa unohtamaan hänen omaa jokapäiväistä olentoansa sekä myöskin entisiä roolejansa on kieltämättä hra *Lindforsilla.* Sen hän jälleen näytti tehdessään nahkurimestari Martti Kiilistä aivan tavattoman luontehikkaan tyypin. Tuo piintyneen poroporvarisuuden esikuva oli peräti itsenäinen luomus sekä ulkonäkönsä että esiintymisensä puolesta. Kun hän toisessa näytöksessä tyhmistä tyhmimpänä nauraa hihitti tohtorin keksinnölle, täytyi yleisön vastustamattomasti nauraa muassa. Olkoon tämä hyvänä esimerkkinä näyttelijöillemme siitä, ett'ei menestys niinkään riipu osan suuruudesta kuin siitä miten se näytetään. Erityistä kiitosta ansaitsee niin ikään hra *Rautio*, joka puolestaan kunnialla suoriutui kirjanpainaja Aslaksenin osasta. Hänenkin esityksensä oli itsenäisesti ja johdonmukaisesti toimitettu ja luonteen-omainen. Muutamat muutkin sivuosat näytettiin kiitettävästi, nimittäin aputoimittaja Billing (hra *Veckman*) ja kapteeni Horster (hra *Falck*), puhumatta tohtorin reippaista pojista (neidet *Finne* ja *Salenius*); heikompia olivat rouva *Leino* tohtorin rouvana, hra *Halme* Hovstadina ja neiti *Svan* Petrana. Viimeksi mainittu näytti tosin paraiten näistä kolmesta, mutta kaikki olisivat voineet enemmän tehdä osistaan. Yhteisnäytteleminen sujui oivallisesti ympärystössä, joka oli luonnonmukaisesti järjestetty. Varsinkin tulee kiittää «Kansan äänen» toimituspaikkaa ja sitä enemmän kansankokousta, jonka todellisluontoisuutta vastaan tuskin on mitään muistutettavaa. Erillään istuvat kaupunginherrat ja yhteinen kansa seurasivat näet aivan elävästi puheen ja tapausten menoa.

Ett'ei yleisö puolestaan paremmin kuin kolme kertaa puoleksi täyttämällä salia vastaan ottanut teaatterin kunniallista työtä «Kansanvihaajaa» esittäessä, saapi syystä kysymään, onko sen sekä kirjallinen että taiteellinen aisti ja arvostelukyky alenemassa? Huolimatta siitä lausumme sen toivon, että teaatteri pitää «Kansanvihaajaa» pysyvänä repertoaarissaan — se on näet niitä kappaleita, jotka kirjallisen ja aatteellisen arvonsa sekä hyvän näyttelemisen tähden ansaitsevat tulla yhä uudelleen näyttämölle.

Tämän jälkeen on teaatteri ihka uusien näytelmäin sijasta uudelleen toimittanut muutamia mainioita draamoja, joilla on se harvinainen ominaisuus, ett'eivät ne hevin tule vanhoiksi eivätkä menetä vaikutusvoimaansa. Sem-

moinen on Shakespearen «Kuningas Lear» sekä myöskin Sheridanin «Parjauspesä». «*Kuningas Lear*», tuo ylen synkkämielinen, mutta ihmeen nerokas ja yhäti vaikuttava murhenäytelmä, näytettiin ensi kerran teaatterissamme keväällä 1886. Se onnistui silloin hyvin, samoin kuin nytkin. Pääansio tästä tulee hra *Leinolle*, jonka taide onnettoman kuninkaan osassa esiintyy korkeimmillaan. Hän osaa yhdistää vanhuuden oikullisuuden ja mielenhäiriön hallitsijan majesteetillisuuteen, joka puoleksi suvun-omaisena perintönä puoleksi tottumuksen kautta toiseksi luonnoksi tulleena ei jätä kuningasta ennenkuin hänen elämänlankansa katkeaa. Hra Leinon ruumiin pituus ja hyvä naamioitus ovat etevälle näyttämiselle avuksi: pää muita korkeampana liikkuu hän toisten keskellä jonakin suuren entisyyden rauniona. Muutoin oli näyttelijän esiintyminen pääasiassa samanlaatuinen kuin kolme vuotta sitten. Sitä vastoin näytteli hra *Lindfors* narrin osaa tavalla, joka todisti, kuinka suuresti hän viime vuosina on edistynyt. Ontuva, pahkaselkäinen narri, elämän kärsimyksiä ja terävää älyä lausuvine kasvoineen muodosti nyt epäilemättä jotenkin täydellisesti sen vastakohdan raukeavaan kuninkuuteen, jota suuri runoilija on tarkoittanut. Hänen esiintymisessään oli jotakin historiallisen todellista, joka vastustamattomasti viehätti katsojaa, varsinkin kuin hra Lindfors sekä puhuessaan että sanattomana pysyi kiinni syvästi inhimillisessä roolissaan. Ne, jotka tulivat huomanneeksi, kuinka narri vaiti ollessaankin ilmaisi tunteitaan, kun kuningas parkaa kunnottomasti kohdeltiin, myöntänevät hänen saapuneen sille taiteen kannalle, jolla näyttelijä tietää, että todellinen luonteenkuvaus näyttämöllä vaatii joka hetken tunnollista käyttämistä eikä ainoastaan roolin lausumista. Uusia osissansa olivat rouva *Rautio* (Goneril) sekä neidet *Svan* (Regan) ja *Finne* (Cordelia). Ensimmäinen onnistui paraiten laskiessaan kovasydämisyyden täreen ääneensä; toiset olivat vähempivoimaisia. Niin neiti Svan, jonka pahuus jäi puolinaiseksi ja neiti Finne, jonka sulous on ulkopuolella sitä ylevää tyyliä, jota mahtava runoelma vaatii. Muista ei ole uutta sanottavaa.

«*Parjauspesä*» näytettiin ensikerran teaatterissamme jo noin kymmenen vuotta sitten. Suurimmalle osalle yleisöä oli siis Sheridanin huvinäytelmä ennen tuntematon ja niillekin, jotka muistavat sen ensi kerralta, tuntui se uudelta, koska osien edustajat olivat uusia. Mutta olkoon tämä toista sataa vuotta vanha näytelmä tuttu tahi tuntematon, varmaa on että se paikkansa pitää. Teaatterin johtaja oli uusien pukujen ja huoneiden sisustus-

ten kautta kiitettävällä huolella ulkonaisesti asettanut komediian syntyaikaansa; mutta ei se sillä tullut meihin koskemattomaksi. Vaikka muodit ovat muuttuneet, ovat ihmisten heikot puolet pysyneet entisellään, niin että verraten vähempi osa kappaletta voidaan pitää vanhentuneena. Hyvin pienillä muutoksilla voisi näet näytelmän muuttaa esim. uuden-aikaiseksi ranskalaiseksi — sanon ranskalaiseksi, koska tuskin muulla kuin ranskalaisella kirjailijalla nykyaikana voi olettaa niin paljo sukkeluutta kuin Sheridan on teokseensa tuhlannut. Erittäinkin voisi rouva Teazle varsin hyvin esiintyä meidänaikaisessakin pariisilaisessa muotipuvussa, puhumatta siitä että parjaajia ja ulkokullatuita nytkin tavataan seuraelämässä yhtä hyvin kuin sata vuotta sitten. Ja mikä se onkaan, joka antaa nerokkaille runouden tuotteille elinvoimaa, jollei se että ne kuvaavat semmoisia puolia ihmisluonteessa, jotka aina pysyvät samoina?

Näyttelemiseen nähden on ennen kaikkea kiittäminen hyvää yhteisnäyttämistä, johon johtaja on osannut taivuttaa huvinäytelmän lukuisat henkilöt. Tähän nähden oli ensimmäinen näytös — vilkas seura lady Sneerwellin luona itse parjauspesässä — onnellisin kohta. Varsinaiset pääosat olivat hra *Lindforsilla* (sir Teazle) ja rouva *Rautiolla* (lady Teazle), jotka molemmat suorittivat tehtävänsä oivallisesti. Edellinen ei kuitenkaan tehnyt uutta, ennen näkemätöntä; mutta jälkimmäinen loi tavallista luontevamman ja siromman kuvan turhamielisestä vanhan miehen vaimosta. Mitä muihin rooleihin tulee, ei voi sanoa, että yksikään olisi aikaan saanut entisestä eriävää ja siis erittäin mainittavaa. Heidän ansionsa on siinä, että tyydyttävästi täyttivät osansa miellyttävässä kokonaisuudessa.

E. A—n.

Kotimaan kirjallisuutta.

P. Virgilio Maronin Aeneidi. Suomensi ja lyhyillä selityksillä varusti K. Siitonen. Pietarissa 1888, Anton Lindebergin jaettavana. VI + 350 siv. 8:o. Hinta 4: 50.

Epäilemättä jokainen klassillisuuden ja samalla suomalaisuuden ystävä mielihyvällä näki tämän kirjallisen uutukaisen, sillä siksi suuri arvo ja merkitys on Aeneidillä kirjallisuuden historiassa, että se kylläkin ansaitsi tulla suomennetuksi. Työ ei suinkaan ole helpoimpia, ja senpä tähden suomentajan hyvä tahto ja suuri vaivannäkö on kaiken kiitoksen ja kunnioituksen ansainnut, varsinkin kun hänen kehottimenaan siinä on ollut vain rakkaus itse asiaan, kuten voimme päättää hänen omasta kauniista mottolauseestaan: Soisin Suomeni hyväksi, maani marjan kasvavaksi. Ja kuinka työ on onnistunut? Valitettavasti täytyy meidän vastata: ei oikein hyvin, ei niin hyvin kuin itse olisimme suoneet ja lukeva yleisö voi vaatia, lieneekö sitte tehtävä ollut liian vaikea vai eikö tekijällä ole ollut kyllin kärsivällisyyttä tarpeeksi tasoitella ja viimeistellä teostaan. Viimemainitussa suhteessa on hän tosin tavallaan noudattanut itse Vergiliuksen esimerkkiä; mutta tämä, kun ei ehtinyt mielestään tarpeeksi korjailla ja viimeistellä teostaan, oli siihen niin tyytymätön, että hän kuollessaan määräsi sen poltettavaksi eikä julkisuuteen laskettavaksi, vaikka hänen ystävänsä onneksi sentään eivät totelleet runoilijan määräystä. Tämän tarinan olisi pitänyt olla suomentajalle viittauksena, tosin ei polttamaan suomennostansa, mutta kauvemmin sitä takanansa kypsyttämään ja parantelemaan, ennenkuin sen julkisuuteen laski. Paljo kelpotyötä on kyllä suomennokseen pantu — se kernaasti myönnetään — mutta se olisi vaatinut vielä paljoa enemmän. Siitä puuttuu tykkönään viimeistely, joka kaikki koleat ja rosoiset paikat tasoittaa ja silottaa, ja se on suureksi viaksi luettava, sillä siitä johtuu paljo pieniä vikoja. Tämmöisessä teoksessa, missä kuitenkin meikäläisille muoto on sisällystä paljoa tärkeämpi, on moinen viimeistely niin tärkeä, että sitä ilman teos melkein on pilalla. Surkutella todella täytyy, että tässä näin on käynyt; kun jollakin mielenmaltilla ja lisätyöllä olisi kerrassaan voitu saada hyvä ja kelvollinen Aeneidin suomennos. Suomentajalla on rikas kieli vallassaan, hän keksii myös vaihtelevia käännetapoja, värsyt ovat usein varsin onnistuneita — ja kuitenkin noita loukkauskiviä tulee ehtimiseen, niin että tuskin saa kymmentä säettä luetuksi niihin harmikseen kompastumatta. Pienillä muutoksilla saisi kuitenkin usein hra Siitosen värssyt sujuviksi ja somiksi, kuten edempänä tahdomme esimerkeillä näyttää, ja sekin todistaa mitä juuri sanoimme, että ainoastaan viimeistely puuttuu ja että kirjasta vielä voisi saada hyvän, jos siitä kerran

tulee uusi parannettu painos. Huomata täytyy kuitenkin myös, että suuren joukon loukkauskiviä on suomentaja *tahallaan* tielle sirottanut, nuo joita hän pitää kielellisinä ja runomitallisina «vapautuksina», mutta jotka meistä vain ovat tarpeettomia, jopa virheellisiäkin uutisia, joista kohta enemmin. Valitettavasti on meillä pitkä virheluettelo, vaikka se ei suinkaan käsitä koko kirjaa, vaan pienempiä, sieltä täältä sattumalta otettuja paikkoja.

Käännös ei aina vastaa originaalin ajatusta, on epätarkka, joskus vääräkin. I 8 «loukkaus tenhon», vrt. *numine laeso!* — II 145 «uskoen kyyneltulvaa viel' tätä surkuttelemme», tarkemmin ehkä: Itkevän säästämme henkiin, vieläpä surkutellenkin (ks. orig.). — II 155 Kuinka *ensesqve nefandi* voi olla «pyhät veitset»?! — II 194 *et nostros ea fata manere nepotes* ei ole hyvin käännetty: «teidänki kohtalo kääntyisi suvullemme». — II 453 «Löytyi kammio» ei ole = *limen erat.* Tässä on puhe eräästä takaportista, ja tärkeä on pitää siitä kiinni oikein ymmärtääkseen sisällystä. — II 477 *armiger*, käännettynä «knaappi» sanalla tuntuu oudolta ja epäklassilliselta. — II 503 «lasten mielikki paikat» ei ole sinnepäinkään samaa kuin *spes ampla nepotum.* — IV 26 «(mun Manalaan salamallaan) — — *veisi*», paremmin: syöksis, vrt. *adigat me fulmine.* — V 119 «kaupunkityötä» ei ole = *urbis opus*, joka pikemmin on: koko kaupungin tekemä tai tässä paremmin: kaupungin eli linnan kokoinen, = urbis instar. «Lik ett kastell» Adlerbeth. — V 182 «rinnalt' tuon pudistellessa suolasta vettä»: siinä on erehdys, sillä *revomentem pectore fluctus* sanoilla tarkoitetaan, että Menoetes *oksensi* nielemänsä suolaisen veden. Adlerbeth kääntää: böljornas salt han återtömmer ur bröstet. — V 525, 526 «Sillä kun kiidellen vasamans säepilvissä hehkui, leimulla tien vaoten, katoaa tämä». Väärin! Pääasia ei ole nuolen katoominen, vaan sen syttyminen. Siis oikeammin näin: sill' utupilvissä kiitäissään palamaan rupes nuoli, leimulla piirtäen tiensä ja hukkui — —. —

Kankeita paikkoja, joista oikea «ajatusmeininki» ei hevin tahdo selvetä, kohtaa usein. Hämäryyden syitä on mitä milloinkin: ei oikein luonteva sanain järjestys tai lauserakennus, outoja jopa vääriäkin muotoja, outoja sanoja ja merkityksiä y. m. I 19 «Teukroin heimosta sill' oli kuullut nousevan» hoc est: sillä hän oli kuullut etc. — II 134 «Kahlehet katkaisten paennein Manan suusta ma myönnän». Proosaksi näin: myönnän paenneeni j. n. e. Mutta *paenneeni* sanaa ei saa lyhentää: paennein. — V 82, 83 «Ei ole sallittu Italian rajat, onnemme seudut, Ausonian, Tiberinkään oudon kanssasi löytää». Onko noiden «Ausonian, Tiberin» pääsanaksi ajateltava «seudut» vai ovatko ne «löytää» verbin objekteja, jolloin siinä on vielä kielivirhe? — V 102 «nämät ruohossa roikkuin»; hätäinen luulisi piankin puhetta olevan *padoista*, joita juuri ennen mainitaan (paat = padat). Selvemmin sanoisimme: urot ruohossa loikoin. — V 118 «rungoltansa Gyas perin suurta Khimairaa (johti)»; «rungoltansa»

kuuluu tietysti sanaan «suurta». — V 213—216 vertaus on hyvin sekavasti esitetty: «Niin kuni kyyhkyinen — — lähteepi kedollen, pelotettuna siivillä vahvaan onkalossaan räpyttää — —»; tulisi ehkä selvemmäksi näin korjattuna: — — lähteissään kedollen kovin siivillään pelossansa huoneellaan (*tecto*) räpyttää. — V 312 «sen (viinen) levä kultanen nauhana kiertää», tuota en ymmärrä. — V 316 «lähtemön heittäen» = jättäen lähtemäpaikan, on outoa. — V 338 «suosiohuutoihin, taputuksihin lentäin» kuuluu kummalliselta. — V 342 «suomahan itselleen penäs kepposen ryöstämän voiton»; ajatus selvenee jos sanotaan: suotavaks jne. — Runossa ei saa arvotonta sanaa asettaa arvolliseen paikkaan, jossa se vetää liian huomiota puoleensa ja siten helposti aiheuttaa väärän käsityksen. Niin on kuitenkin käynyt m. m. II 112 «varsinkin kun *tää* hepo vaahterahirsist' olj saatu». Tuolla paikkaa, vieläpä juuri pää-sesuurin kohdalla, saa *tää* sana liian suuren painon, niin että luulisi puhetta olevan jostain toisestakin hevosesta. Vähemmän loukkaisi jo säe: varsinkin kun hepo tää oli vaahterahirsistä saatu. —

Selvyydelle tekee väliin myös tarpeettomasti käytetyt oudot sanat haittaa. Esim. Akhilleen *karikkeita* I 30; *peron* II 101, puuttuu Lönnrotista (sillä eihän se saata olla *peron*, *perkoa* rensa?!) ja suomentajan omasta luettelosta, mutta pitäisi olla *revolvo*n vastine; — *toriloiden* II 445 = tornien; samoin IV 86 «ei *torit* nouse» = *turres* y. m. Mitä ovat *aarniosulvut* II 497? — V 65 «maan *kerittäin* sätehillään» (koitar); jos kerittää luettelon mukaan on «kirvottaa, irrottaa», ei se vastaa alkuteoksen *retexerit* (aurora orbem) eikä anna järjellistä ajatusta — *uvehet* on tarpeeton sana, kun tavallinen *orihit* yhtä hyvin sopii runomittaan V 549. Muuten emme moiti, vaan pikemmin kiitämme hra Siitosen rikassanaisuutta, milloin vaan kirjakieli saa siitä todellista kostuketta, eikä oudot sanat vaan suotta koreile siinä missä tunnetut tekisivät saman viran.

Suomentajan kieli, vaikka rikasta ei ole virheetöntä. I 16 «hellinnehen» pro hellinehen; — «kohmehen» I 92 pro kohmeeseen; — «usehin» II 108 y. m. = usein; epäilen onho *h* oikeutettu; parempi sitte *v*, koska murteellisesti sanotaan *useva;* — «hurmehine käsinensä» II 167 lue: hurmeisine k.; — «raat» IV 41 pro raa'at; — «synkkähän luoteen» V 19 lue: luoteeseen; — «puoltessa» V 148 olematon muoto (= puoltaessa); — «kurottain kätens' *kumman*» V 233 pro kummankin — eksyttävä virhe, koska tulee ajatelleeksi aivan toista sanaa; — «kolmet hiehoa» V 247 parempi murteellinen *kolmen;* — «ijäkkäin isien» V 576 pro ijäkästen. — Objektisäännöstä kieltävässä lauseessa suom. ei näy ensinkään väliä pitävän. Niinpä hän kirjoittaa «emmekö ikirauha*n* sääntäisi» IV 99; «etkö sä toiset voim*at* ja tarmonsa muutok*sen* huomaa» V 466; «eivätkö mitkään muurit kutsuta Troijaks'?» V 633. Että nuo lauseet ovat kysyviä, ei tee asiaan mitään; ja kirjoittaapa hra S. myös: «ei isä päättänyt lei-

kit» V 545 ja «eik' vois ansiokunnian suoda» V 652. Ainoastaan missä kieltävä kysymys on ajatukseltaan selvästi positiivinen, voi tätä suomentajan tapaa hyväksyä enkä siis pitäisi vääränä sanoa I 40 «eikös Argivolaivat polttaa voinut ja nää upotella Pallas?» = voihan eli saihan P. polttaa j. n. e. — Omituisesti sekoitellaan instruktiivin ja komitatiivin käytäntö, esim.: «pudistellen ohjine norjin» V 146; «noit' tiheöin' sotarintone puoltain» II 450; «näill' ylen (?) nyrkkine paiskinut selkään» V 403; pait sitä komit. on käytetty ilman persoonasuffiksia. — Passiivin inf. I kummittelee vielä esim. II 187 «ettei tuo vois *vietää*», V 390 «Siedät jos palkinnot semmoiset kilvata *vietää*» (huom. sanain epäjärjestys!). Taitaapa kuitenkin tuohon käytäntöön löytyä tukea jostakin rahvaanmurteesta, ellen erehdy. — I 99 «keiholta kaatunut» pro: keihään haavasta; V 268 «aarteiltaan kopeoina» pro: aarteistaan. Pleonastinen persoonasuffiksin käytäntö on esim. V 143 «kolm'kärilläˌ*än* kokilla*nsa*», vähä toisin V 589 «solakkeist' tuhansista*an*». Edelleen omituisuuksia, miltei virheitä: «en taistele voittaa» pro: voittaakseni V 194; — «viettäisinkö — — tai» V 50 = *si* — — *ve*, josko — — tai. — Liitesana *-pa* on usein väärällä paikalla, IV 84 «isän muodosta hurmaellenpa» (hurmailla = olla hurmattuna on outoa); samoin V 320 y. m. Hankala on sanain liittäminen *kuin* sanoilla (= ja): esim. II 146, V 25, 298.

Luvattomia lyhennyksiä runomitan vuoksi mainittiin jo pari. Lisäksi: «ansaimaton» II 144, «jätinmois hepo» II 150, *ens'* pro ensin (ens' ainoastaan = ensi), «kiihk'» pro kiihko V 394, «somault'» = somuudelta V 562 ja ne epälukuiset allatiivit, joista päätteen *e*, vaikka loppuhenkäyksellinen, on kadonnut: etähäll', merell', mull', sull' y. m. joita luulisi adessiiveiksi. Samasta syystä *kuoll'* pro kuolla I 96, *jonn'* ja *kunn'* pro jonne, kunne eivät kelpaa. Kelvoton on myös *eik'* pro *eikö;* niin lyhenee vain *eikä;* ks. IV 49. Tokko monikon *i*:n poisjättäminen käy laatuun, «laivone», «ruokohin» y. m.?

Jos vierasten nimien taivutustavasta suomenkielessä ei vielä ole lujaa sääntöä vakaantunut, niin tässäpä kirjassa se on hyvinkin horjuvainen. Niinpä tapaa *Parisen* (ikäänkuin nom. olisi Parinen) ja *Parisin*, Astyanaktaa y. m.

Suomentaja on, kuten itse sanoo, pääasiallisesti noudattanut A. Genetzin kuusimitta-runon sääntöjä, joista hänen kuitenkin joissakuissa kohdin on täytynyt poiketa, esim. yhdistetyissä sanoissa, joita hän korkoon nähden usein on käsitellyt ikäänkuin ne olisivat vain yhtenä sanana. Siten on luettava esim. úlkokŭllaísena (II 107), voittorikás maa IV 37, sorjasilán hevosen V 310. Totta kyllä on, että näitä ja muita liitännäissanoja ei saa runoon sopimaan ilman tuommoista koron poljentaa, mutta ei ne hyvältä soi. — Erittäin usein (kolmitavuisen sanan viimeinen) aivan lyhyt koroton tavu on pantu nousuun, en tiedä millä perusteella. Esim. «täyt-

tääpi viha» I 11; «tempaisi mukanaan» I 59; «tään vertaistá kavaluutta» II 106 j. n. e. Esimerkkejä on joka sivulla monta. Valaiseva on säe V 196 «viimeisnä palatá hävettää; tuo voittote, veikot». Usein on semmoista säettä vaikea osata oikein lukea, esim. II 460 «Partaalla mäen töyryn olj pilvien korkea torni». Liian lyhyt ja kevyt nousuun pantavaksi on myös: «*jot'* oli armahan — —» I 24. Muita runomitta-virheitä: «mielehes *juohdu*, kennenkä . .» IV 39; «uskalt*aapi* taistelun» V 69; «Salius lähim*äisnä*, vaan vähän . .» V 321; «*luona*, jossa on» 371 y. m., joissa paikoin spondeet ovat laajuudeltaan vaillinaisia (= trokeet). — Hyvältä ei soinnu säe tämmöinen «nuo t*ule*maisillaán p*eri*llén, l*ima*skaán v*ere*hénkin» V 328, sillä siinä toistellaan liian usein ihan samallaista koron poljentaa. Samoin V 169 «Pauhaavain karién ja Gyaán aluksén välitsén tuo» on rumaa. Raskaasti kun rankokuorma liikkua kolisee säe II 174 «raajojans' pitkin; kolmasti itsekkin, sepä kummaa!»

Vaan riittäköön jo ikävystyttävän pitkä virheluettelo! Muutamia esimerkkejä vaan vielä näytteeksi, miten vähällä työllä suomentajan säkeitä usein voisi parannella ja sujuvammiksi tehdä. IV 14 «Voi mit' seikat hän koki» tai: Voi mitä seikkoja . . .; — V 24 «löytyvän luulen Siciliais-toverein sulo-rannat» lue: -rantain, tai: löytyy luulteni etc. — V 199 «Raajoja, kuivia suitansa puistaa» ehkä paremmin: kuivia suita ja raajoja; — V 558 «muill' olillaan helsk' kaunihit viinet» näin: muill' olillaan somat viinet ne helski.

Että suomentajalta ei puutu taitoa kääntää myös kauniisti ja sujuvasti, sen hän heikkouksiensa ohessa osottaa melkein joka sivulla. Lukijan luvalla panemme tähän pari kohtaa näytteeksi. V 201—212:

Vieläpä sattumakin tuo miehille kaihotun voiton.
Sillä kun kiivaudessaan keulan kallion puoleen
Sergestus ylen kääns sekä väärää suuntoa laski,
ulkoneviin hän, onneton, riuttoihin ravahutti.
Kalliotkin tärähtyy: terävälläpä särkällä airot
murtuvat ponnahtain, kun törmäten juuttuvi keula.
Pystyhyn käy merimiehet ja myöhistyvät kovin huutain;
puosha'at rautaiset sekä myös okakärkiset keksit
kirvotetaan sekä poimitahan merelt' airojen tynget.
Mnesteus riemuissaan sekä onnestaan utalampi,
joukon soutaissa väkevästi ja joukon (? tuulten *ventis*) avulla,
kiitävi seljällen sekä laskeepi ulapalle.

Lopulla kuuluu jo sora-ääniä! — Ja eräästä, kauneutensa tähden kuuluisasta paikasta panemme lopuksi IX 422—437:

«Saatpahan sie verivirrallas edes maksoa mulle
surman kumpasenkin!» — nimeää sekä paljahin miekoin
Euryalust' tavottaa. Mut nytkös vauhkona Nisus
pelvosta parkaisee eik' kauempaa lymyhynsä
malttanut jäädä tai ison tuskans kärsiä voinut:
«Mie olen tehnyt sen, mua vastahan kääntöte miekan,
oi Rutulot, koko vilppi on mun; ei rohjennut mitään
tää eikä voinunna; vannon sen taivaan tähtien kautta;
onnetont' ystävätään hän liiaksi lempinyt vain on!»
Tämmöistä nimes hän; mut voimalla syösty jo miekka
tunkeutui läpi kyljen ja puhkasi valkosen rinnan.
Suistuu Euryalus, jäseneit' ihanoita kun pitkin
vuotavi hurme, kun hartehill' laskihe hervoton kaula:
niinkuin purppurakukkainen, min aatra jo nyhti,
kuihtuen kuoleutuu tai raukeepi unikukka
latvansa nuokuttain, sade kun sitä sattuvi painaan.»

Kumpahan käännös kauttaaltaan edes näin hyvä oisi!

K. F.

(*J. R. Aspelin* ja *O. Donner*), Inscriptions de l'Iénissei, recueillies et publiées par la Société Finlandaise d'Archéologie. Helsingissä 1889. 17 siv. suurta fol., kuvilla, tauluilla ja valopainoksilla varustettu.

A. Tötterman, Entzifferungsversuch einiger Inschriften auf einer Felsenwand bei Suljek (Ostsibirien). Helsingissä 1888. 8 siv. 8:oa, ynnä kuvataulu.

O. Donner, Die Felseninschrift bei Suljek. Helsingissä 1889. 5 siv. 8:oa, ynnä taulu.

H. Grenman, Zur Frage der ostsibirischen Inschriften. Helsingissä 1889. 4 siv. 8:oa.

A. Tötterman, Studien über die Suljekfelsen-Inschriften. Eine polemische Schrift. Helsingissä 1889. 28 siv. 8:oa, ynnä 3 taulua.

(Kaikki neljä viimemainittua ylipainoksia „Öfversigt af Finska Vetenskapssocietetens förhandlingar" sarjan 31:stä osasta).

Ensimmäinen ylläluetelluista kirjannimityksistä on sen komean teoksen nimi, jossa proff. Aspelin ja Donner Tukholman kesäiselle orientalistikokoukselle julkaisivat tulokset kahdelta ensi matkalta, jotka täältä Suomesta prof. Aspelinin johdolla on tehty ylisen Jenisein seuduilla tavattavien kirjoitusjäännösten tutkimiseksi. Se sisältää lyhyen historiikin Siperian kalliokirjoitusten ilmisaamisesta, ja sen jälkeen on painettu täydellisinä kaikki tuon oudon kielen talteen otetut jäännökset tuntemattomilla kirjoitustyypeillään, vieläpä tiedemiesten varaksi useista kirjoituksista valopainoksia itse niistä mekaanisella tavalla paperiin tehdyistä kalliokirjoitusten jäljennöksistä, jotka retkikunnat ovat tuoneet kotiin mukanansa. Vaan kun

erityisessä kirjoituksessa tässä numerossa annetaan tarkemmat tiedot niistä päätöksistä ja arveluista, joihin on tultu puheena olevan kirjoituksen iästä ja laadusta, ei minun tarvitse tässä muuta kuin ainoastaan viitata siihen. Niin paljon kuin pintapuolinen vertailu kalliokirjoitusten kirjainpainoksen ja kirjaan liitettyjen valopainosten välillä voi osottaa, näyttää edellinen olevan suurella huolella toimitettu, joka ei ole ollut mikään helppo työ, koska kirjainmerkit usein ovat hyvinkin epäselviä. Joskus siitä syystä voisi mahdollisesti lukea jonkun ainoan kirjaimen toisellakin lailla kuin on tehty, esim. kirjaimen n:o 45 Ujug-Tarlakin kirjoituksessa. Teos on kunniaksi Suomen Muinaismuisto-yhdistykselle, jonka nimessä prof. Donner sen orientalisti-kokoukselle antoi.

Mutta jo ennen kuin tulokset retkikuntain matkoilta oli ehditty ilmi saada, oli kirjoituksen laadusta syntynyt kiivas tieteellinen väittely, josta mainittakoon pari sanaa. Prof. Tötterman, joka oli nähnyt ensimmäisen retkikunnan kokoomia aineksia, julkaisi jo viime vuonna «Selityskokeen muutamista kirjoituksista Suljekin vuoriseinässä (Itä-Siperiassa)». Siinä hän arvelee erään kirjoituksen, jonka vieressä nähdään kaksi taistelevaa kameelia, olevan vanhalla seemiläisellä kirjoitustavalla kirjoitettua Arapian kieltä ja merkitsevän «puremisen kiivaus» (die Gehässigkeit des Beissens) ja kaksi muuta kirjoitusta hepreankielisiksi «kantaa pois» ja (erään kallion halkeaman vieressä) «tämän hävitti tyhmyri, jumalaton». Näitä selityskokeita nousivat kuitenkin hrat Donner ja Grenman vastustamaan arvellen prof. Töttermanin näitten lyhyitten lauseitten selittämisessä sekä kirjoituksellisessa että kielellisessä suhteessa tehneen niin väkivaltaisia temppuja, ett'ei selitykselle voinut kovin suurta varmuutta myöntää. Hra Grenman koettaa todistaa, että ne arapialaiset sanat, joita oli käännetty «puremisen kiivaudeksi» pikemmin merkitsevät «ihmisellisyyttä tutkimisessa» (Humanität in der Prüfung). (Ohimennen huomautan, että hra Grenman nyt myöskin puhuu «itäsiperialaisista» kirjoituksista, nimitys, joka on hyvin kummallinen kirjoituksille, jotka niiden kaukaisuudesta huolimatta tavataan Siperian *länsi*puolessa).

Prof. Tötterman ylläpitää kuitenkin väitettänsä toisessa laveammassa kirjoituksessaan «Studien über die Suljekfelsen-Inschriften. Eine polemische Schrift». Poleemisen nimeä tämä kirjoitus täydellä syyllä kantaa, sillä tekijä näyttää olevan hyvin suutuksissaan siitä, että ketään on löytynyt, joka ei kohta ole pitänyt hänen selityskoettansa täysin riittävänä. Uudessa kirjoituksessaan prof. Tötterman tulkitsee kaikki Suljekin kalliossa olevat seitsemän kirjoitusta. Hän pysyy siinä, että kaksi kirjoitusta olisi hepreata, muut viisi hän selittää arapialaisiksi. Entiset lukemansa tosin nyt vähän muodostetaan, niin esim. «puremisen kiivaus» nyt tulee merkitsemään «kahden kameelivarsan vihainen ottelu». Erään vähää pitemmän rivin, jonka alla nähdään lintujen, sarvikarjan, kameelien, petojen ja myöskin joku ih-

misen kuva, hän lukee niiksi arapialaisiksi sanoiksi, jotka merkitsevät «petolaumoja, lampaita, kauriita, suuri haukka, kanoja, metsästäjiä, väsyneitä ja eksyneitä kameeleja» — varsin luontevalta kuuluva selitys. Itse kirjaimia vertaa prof. Tötterman vanhoissa aramealaisissa ja kilikialaisissa rahoissa tavattaviin, eikä voine kieltää, että hänen asettamansa vertaustaulu sisältää varsin sattuvia yhtäläisyyksiä muutamiin kirjaimiin nähden.

Kun retkikuntain tekemät tarkat jäljennökset kirjoituksista, joista muutamat ovat selvälukuisia ja vahingoittumatta, nyt on julkaistu, voipi kai toivoa, että johonkin päätökseen tullaan. Oikean selityskokeen muutamasta kirjoituksesta pitää nyt antaa avain myöskin toisten selvittämiseksi.

G—t.

Leo Tolstoi, Kertomuksia I ja II. Venäjän kielestä suomensi K. H. Porvoossa 1888, Werner Söderström. 189 + 74 siv. Hinta 1: 30.

— — Kertoelmia kansalle. Venäjän kielestä suomennetut (suomensi Olga). Helsingissä 1887, G. W. Edlund. Hinta 1: 50.

Venäjän kaunokirjallisuus on tämän vuosikymmenen kuluessa nostanut tavattoman suuren huomion Länsi-Euroopan sivistysmaissa. Kaikkialla on se käännösten kautta saavuttanut erinomaisen suosion sivistyneen lukijakunnan puolelta ja käynyt erittäin monipuolisen tutkimisen alaiseksi niin hyvin Saksassa kuin Ranskassa ja vieläpä Englannissakin. Huomataanpa näitten maitten nykyisessä romaanikirjallisuudessa tuntuvia jälkiä siitä vaikutuksesta, jonka venäläinen romaani on tehnyt etevimpien vieraitten kirjailijain mieleen ja luomistapaan. Turgenievin, Dostojevskin ja Tolstoin nimet ovat jo valloittaneet itselleen kunniapaikan maailman nerojen rinnalla kaunokirjallisuuden alalla, ja etenkin Ranskassa, jossa tällä hetkellä poliitillisistakin syistä suositaan kaikkea venäläistä, ovat mainitut kirjailijat synnyttäneet koko joukon nuoria jälkeläisiä ja seuraajia.

Näistä kolmesta kirjailijasta on viimeksi mainittu, ainoa elossa oleva, kreivi Leo Tolstoi epäilemättä etevin kykynsä ja neronsa puolesta kuin myös suurinta huomiota ansaitseva niiden omituisten filosoofillis-uskonnollisten mietteiden takia, joita hän on ruvennut viime aikana esittelemään ja joitten ydin pistää silmään nyt arvosteltavissa kertomuksissakin. Ja kuitenkin Tolstoi on verrattain vähäisen tunnettu suomalaiselle lukijakunnalle, sillä hänen parhaimmat teoksensa «Sota ja rauha» ja «Anna Karenina» ovat, kumma kyllä, vielä suomennosta vailla, kun sitä vastoin Turgenievin useat teokset jo löytyvät suomennettuina ja Dostojevskinkin kuuluisa romaani «Rikos ja rangaistus» toivon mukaan ilmestynee painosta jouluksi. Senpä vuoksi olisi suuresti toivottavaa, että Tolstoin edellinen romaani tulisi suomennetuksi mitä pikemmin sitä parempi, sillä ilman sitä on meidän mah-

doton saada tarkkaa ja täydellistä käsitystä nykyajan merkillisimmästä kirjailijasta ja hänen luonnonlaadustaan.

Pyrkiessään väsymättä totuuden perille on Leo Tolstoi teoksissaan kertonut tämän pyrkimisensä eri vaiheet, ja sen lopputulokset on hän vihdoin julkaissut uskonnollisessa tunnustuskirjassaan «Mikä minun uskoni on». Pitkällisen harkitsemisen jälkeen on suuri realistinen kirjailija tullut tajuamaan ihmisjärjen heikkouden ja on löytänyt rauhoituksen välittömän tunteen rajoittamattomassa tajuntakyvyssä, nimittäin sen rauhoituksen, jonka tosikristillinen sydän ja kristillinen rakkaus antaa ihmiselle. Olihan Tolstoi pitkän aikaa järjellänsä hyväksynyt nykyajan ratsionalismin ja individualismin uskonkappaleet, saamatta niistä rauhaa sielulleen. Tätä ristiriitaisuutta järjen ja sydämen välillä kesti kauvan kyllä ja se pistääkin silmään kaikissa hänen teoksissaan; niissä kuvautuu selvään ratsionalismin voimattomuus tyydyttämään nykyajan hengen rientoja ja samalla myöskin käänne uskottomuudesta ja epätoivosta uskoon, sovintoon ja rakkauteen. Tästä lähteestä ovat yllämainitutkin kertomukset saaneet alkunsa.

Tolstoin kansantapaisista kertomuksista, jotka ovat kirjoitetut vuosina 1881—1886 ja painetut hänen teostensa 12:ssa osassa, on nyt edessämme suomennettuina kymmenkunta kappaletta, vieläpä kahdessa eri kännöksessä; molemmissa ovat melkein samat kertomukset suomennetut. Sellainen työn ja varojen tuhlaaminen olisi muuten jotensakin moitittava, ellei tässä tapauksessa Olgan aikaisemmin ilmestynyt suomennos olisi niin vähän tyydyttävä, ett'ei suomalainen kirjallisuutemme suinkaan voisi siihen tyytyä, ja sen tähden onkin K. H:n suomennos pidettävä varsin tervetulleena, ollen kaikin puolin välttävä ja niin mainion kirjailijan arvon mukainenkin. Edellisellä suomentajalla tuntuu olevan vielä liiaksi vähän kokemusta tämmöisessä työssä, eikä hänellä myöskään ole tarpeeksi tarkkaa Venäjän ja Suomen kielen taitoa, joten häneltä puuttuu juuri ne ominaisuudet, joita välttämättömästi vaaditaan niin tärkeitten aineitten suomentajalta. Paikoittain Olga ei ole edes käsittänyt oikein alkuteoksen aatetta, jota paitsi suomennos useissa kohdin on niin kovin orjallista, ett'ei sitä suomalainen lukija suureksi vahingokseen tajua, varsinkin kun Suomen kieli on jotensakin virheellistä. Yksi etu on kuitenkin tällä kirjasella, se nimittäin, että siihen on liitetty varsin onnistunut Tolstoin valokuva. K. H:n käännös on sitä vastoin, kuten jo sanoin, varsin kelvollinen ja toivottava olisi, että hän edelleen jatkaisi kiitettävää tointansa suomalaisen kirjallisuuden eduksi.

Miellyttävämpää ja samalla opettavaisempaa lukemista kansalle kristin-uskon totuudesta, kuin nämät Leo Tolstoin kertomukset ja saduntapaiset tarinat, tuskin voipi löytää. Kristillisen rakkauden voima ja siunatut hedelmät eivät voi tulla selvemmin kerrotuiksi, kuin se on tapahtunut tarinassa «Mistä ihmiset elävät»; toisessa kertomuksessa «Kaksi ukkoa» on tekijä antanut elävän kuvauksen siitä, miten vähän ulkonaiset hyvät työt auttavat

ihmistä onneen, kun hänen mielensä on kiintynyt itsekkäisiin maallisiin pyrintöihin. Ja mitenkä ahneus saattaa ihmisen perikatoon, se on erinomaisella taidolla ja ihmisen sielun-elämän tajunnalla kerrottu tarinassa «Kuinka paljon ihminen tarvitsee maata». Kertomuksessa «Vaikea on valkea sammuttaa, kun se vauhtihin pääsee» löydämme ihan todenmukaisen venäläisen talonpojan elämästä lainatun kuvan, siitä mitenkä ihminen voi joutua perikatoon, kun antaa valtaa vihallensa ja kostonhimollensa lähimmäistään kohtaan. «Satu Iivana-hölmöstä ja hänen kahdesta veljestänsä Simo-sotilaasta ja Taras-möhömahasta, mykästä sisaresta Malanjasta, paholaisesta ja kolmesta pirunpojasta» ansaitsee erityistä mainitsemista sen puolesta, että siinä esitellään puhtaasti sosiaalista ainetta.

Ei ole epäilemistäkään, että nämät miellyttävät kertomukset tulevat saavuttamaan jokaisen suomalaisen lukijan suosion, varsinkin kun K. H. on saanut ne käännetyiksi hyvin suomenkielen mukaisesti. Hän on vallan hyvin onnistunut saamaan vaikeammatkin kohdat selvästi käännetyiksi ja yleensä täytyy myöntää, että hän on tarkalleen käsittänyt alkuteoksen hienoudet ja omituisuudet samalla kuin hänen Suomen kielensäkin on jotensakin sujuvaa ja selvää. Moniaissa kohdin tapaa oudonpuolisia sanoja ja lausetapoja. Semmoisia ovat esim.: kaatiot (портки), kyrsä (лепешка), tanhua (завалинка), toiviolainen (странникъ), allas (лохань), piti päänsä (уперся), meistä aika jättää (помремъ). Nämät sanat kyllä löytyvät Lönnrotin sanakirjassa, mutta olisi kaiketi ollut mahdollista käyttää niitten asemesta toisia yleisemmin tunnettuja sanoja. Väärin on sanoa: Smyrnan kaupun*gissa* vielä poikettiin sekä Aleksandriia*ssa* (pro: kaupun*kiin*, . . . Aleksadrii*aan*). Varsinaisia käännösvirheitä en ole tavannut kuin parissa kohdin. I vihon siv. 23 sanotaan: «Minä olin nuori, väkevä ja *maito* oli voimakasta», kun alkuteoksessa on sanottu: пища хорошая, siis ruoka oli voimakasta, jolla tarkoitetaan tässä perheessä olevan imettäjän omaa ravintoa, eikä imettämiensä lasten. Samassa paikassa sanotaan Jumalan antaneen maitoa niin paljon, «että rinnoista yhä ulos pyrki» (что зальются бывало). Sana зальются tässä kuitenkaan ei tarkoita imettäjän rintoja, vaan lapsia, että ne maidon kyllyydestä usein olivat läkähtymäisillään. Sivulla 47 luetaan: «Aamulla he kävivät siinä luolassa, jossa neitsy Maaria *pelastui paetessaan Egyptiin*» (!) (На утро пошли въ келью Марiи Египетской, гдѣ она спасалась). Viimeinen sana venäläisessä lauseessa on väärin käsitetty, se kun tässä tarkoittaa ainoastaan sielun pelastamista synnin vallasta paastoamisella ja rukouksilla.

Tietysti eivät nämät vähäpätöiset erehdykset paljo ensinkään vähennä suomennoksen arvoa. Toivokaamme vaan lopuksi, että K. H. jatkaisi tätä tointansa, johon hän on tällä suomennoksellaan osottanut itsellänsä olevan niin paljon kykyä.

Heikki Hyvärinen.

J. Gontsjharov, Tavallinen juttu. Kaksiosainen romaani. Suomensi Olga A. Viipurissa 1889, Matti Kurikka. 179 + 212 siv. Hinta 3: —.

Nykyisen vuosisadan kuuluisista kirjailijoista Venäjällä elää vielä, paitsi Leo Tolstoita, ainoastaan 75-vuotias Ivan Aleksandrovitsh Gontsjarov. Hänkään ei ole enää pitkään aikaan millään mainittavalla teoksella lisännyt sitä suurta ja pysyväistä mainettansa, jonka hän aikoja sitten on saavuttanut kolmella tunnetulla romaanillansa «Tavallinen juttu» («Обыкновенная исторія», ilmestyi v. 1847), «Oblomov» («Обломовъ», v. 1859) ja «Kuilu» («Обрывъ», v. 1869). Kaikista Venäjän romaaninkirjoittajista on Gontsjarov epäilemättä se, jonka tuotteissa kuvautuupi ainoastaan puhdas taide ilman minkäänlaista tendenssiä. Ei hän teoksissaan käsittele minkäänlaisia yhteiskunnallisia riitakysymyksiä, eikä tuo esiin, kuten esim. Turgeniev, minkäänlaisia ennustuskuvia tulevaisuudesta. Hän kuvaa todellisen elämän ihmisiä puhtaasti objektiivisena taiteilijana ja siinä hän onkin osottanut niin erinomaista neroa ja tarkkuutta, että esim. sellainen luonteenkuvaus, kuin Oblomovin tyypillä on, vetää vertoja Lermontovin Petsjorinille ja Pushkinin Onjeginille. Oblomov onkin Gontsjarovin paras ja kypsynein teos.

«Tavallinen juttu», joka, niinkuin ylempänä näkyy, ilmestyi jo yli neljäkymmentä vuotta sitten, sisältää vertailevan luonteenkuvauksen sedästä ja veljenpojasta, kahdesta Adujevista, jotka edustavat kahta ihan vastakkaista elämän katsantokantaa. Nuorempi Adujev on kasvanut kodissansa maalla mamman lellipoikana, tuntematta ulkomaailman menoa ja hyörinää. Hänen sielunsa, joka on täytetty kaikenmoisilla ylenluonnollisilla unelmilla hyvän ja jalon ylivallasta ihmis-elämässä, pyrkii vaikuttamaan maailmassa omansa ja koko ihmiskunnan onneksi. Että onni ja menestys on seuraava hänen yleviä pyrintöjään, sitä hän ei edes osaa epäilläkkään, ennenkuin hän tulee Pietariin, elämän kovaan kouluun. Täällä hän vihdoin sekä omasta kokemuksestansa että järkevän setänsä opetuksista tulee huomaamaan, ett'ei elämä olekkaan niin suloista ja idyllistä, kuin sitä kirjoissa maalataan. Hän luulee itsellään olevan taipumuksen runoilemiseen ja haaveksii itserakkaudessaan suuresta nimestä tällä alalla, vaan hänen toiveensa eivät käykkään toteen. Samoin hän pettyy rakkaudessaan kahteen naiseen ja vihdoin hän palaa murtuneella sydämellä takasin äitinsä kotiin. Hänen setänsä taasen on kylmäkiskoinen vaan tervejärkinen mies, joka selvästi käsittää elämänsä päämäärän eikä anna tunteellisuudelle mitään arvoa. Kaikki tunteen ulkonaiset ilmauksetkin ovat hänelle kovin vastenmieliset ja rakkauskin on hänen filosoofillisen katsantotapansa mukaan ainoastaan pelkkää tottumusta. Sedän opetukset vihdoin mullistavat perinpohjin veljenpojan idealismin ja, kun hän taasen muutamien vuosien kuluttua kokeneempana pala-

jaa takasin Pietariin, niin hänen unelmansa ihmiskunnan jalostuttamisesta ja ihanuuden herruudesta maailmassa ovat kerrassaan haihtuneet. Hän ei enää rupea tuulentupia rakentelemaan, vaan on valmis käymään setänsä jälkiä virkauralle, voittaaksensa sillä kunniaa ja arvoa, aluksi naituaan rikkaan vaimon.

Tämä romaani on ensimmäinen Gontsjarovin teos, johon suomalainen lukijakunta saapi tutustua. Siihen katsoen, että tämä mainio kirjailija on meille ihan tuntematon, olisi tietysti ollut suotavampaa, että suomentaja olisi tämän romaanin sijasta kääntänyt «Oblomovin», joka antaa selvimmäp ja täydellisimmän käsityksen tekijänsä luomiskyvystä ja laadusta. Mutta toiselta puolen ei tarvitse kovin valittaa tätä seikkaa, sillä moinen romaani vaatii ehdottomasti kykenevämpää suomentajaa, kuin Olga A. on osottanut olevansa kääntäessään nyt ilmestyneen «Tavallisen jutun».

Enpä todellakaan tiedä koskaan lukeneeni kelvottomampaa käännöstä Suomen kielellä, kuin nyt puheena oleva, ja kummastella täytyy, miten tällainen suomennos on löytänyt kustantajan, joka on katsonut mahdolliseksi painattaa sitä nykyisessä muodossansa. Kirjallisuuden harrastajissa se ei voi muuta kuin herättää suurinta harmia, kun näkee kuuluisan kirjailijan teosta niin armottomasti rääkättävän vieraalla kielellä. Olga A. ei osaa tarpeeksi Venäjän kieltä, käsittääksensä tämän kielen kaikki hienoudet eikä myöskään osaa tarpeeksi suomea voidaksensa jokaisen ymmärrettävällä kielellä kertoa- sen, minkä hän kenties on venäläisessä alkuteoksessa oikein ymmärtänyt. Senpä vuoksi hänen käännöksensä on usein sitä laatua, ett'ei sitä käsitä muut kuin se, joka tuntee alkuteoksen kielen ja siten voipi arvata, miten suomennettu kohta kuuluu venäjäksi. Perin venäläisiä lauseparsia, joita suomentaja ei itsekkään ymmärrä, hän suoraa päätä kääntää suomeksi sanasta sanaan ja tekee sen kautta teoksen tajuamisen mahdottomaksi suomalaiselle lukijalle.

Todistaakseni näin ankaraa arvosteluani lienee kylliksi, jos panen tähän moniaita esimerkkejä niistä käsittämättömistä lauseista, joita kirjassa vilisemällä vilisee. I:sen osan siv. 2: «Evsei sijoittuu myös uunin takaakin ja Agrafenan sydämeen». — Siv. 20: «Tuttavia kohdatessaan, onnitteli hän aina jo*ll*ekin, . . . jos suojan perästä on pakkanen — pakkase*lla*, jos pakkasen perästä tulee suoja, suojailma*lla*». — Siv. 44: «Jos on hiljaista, liikkumattomuutta, ikävää — kaduilla ja ihmisissä sama siunattu vaikutus!» — «Jos on mitä asiaa, niin määräävät sen ja sen tunnin, silloin kuin eivät syö päivällistä eivätkä illallista, mutta amiraalin tuntia eivät tiedäkään — ei viinaa eikä haukattavaa». — Siv. 73: «Kyllä minä tunnen hänet: hänen takanaan on minulta 100 ruplaa häviössä . . .» y. m., y. m. — II:ssa osassa. Siv. 25: «Pääsit kuivana vedestä. Mutta maltas, minä saatan sinut raittiisen veteen . . .» — Siv. 50: «— — uskothan sinä vielä sallimuksen, määräykseen, jota ei voi välttää rakastumisen suhteen sielujen

sopusointuun!» — Siv. 57: «Hän korvaa Teille minuutinkin, sanoi Piotr Ivanitsh, tarvittaissa vielä toisenkin tulihatun». — Siv. 58: «Hän alkoi puhua baletista, mutta sai vastaukseksi niin, kun olisi pitänyt saada ei, ja päinvastoin; — — — Ei aikaakaan, niin hän loikkasi astereihin, vakuuttaen syöneensä aamusilla sata kahdeksankymmentä kappaletta — siihen ei hän saanut silmäystäkään». — Siv. 107: «Mutta teidän ystävyytenne ... heitä luu, mitä koirasi tekevät!» y. m., y. m. En todellakaan luule löytyvän sellaista lukijaa, joka voisi saada selkoa tästä kauheasta sekamelskasta. Lopuksi en toki malta olla mainitsematta erästä hullunkurista käännösvirhettä, joka samalla olkoon myöskin todistuksena Olga A:n Venäjän kielen taidosta. Статскій совѣтникъ'in (*valtio*neuvos) on Olga kastanut *kaupungin*neuvoksi! Tietysti todellinen valtioneuvos on Olgan suomennoksessa *oikea kaupunginneuvos!*

Käiken kehnouden päätteeksi tavataan kirjassa koko joukko sekä harmillisia että lystillisiä painovirheitäkin; esim. I osassa, siv. 4: älkää *peljätkö* (pro: pelatko), siv. 15: häntä hävetti *vihelteleminen* (pro: valhetteleminen); — kaikkea *tavallista* ja maallista hyvää (pro: taivaallista); siv. 77 puhutaan *suolaisista* (!) kärsimyksistä (pro: suloisista); siv. 146: *illan* säde (pro: ilon) j. n. e.

Vaan tarpeetonta lienee liiaksi rasittaa Valvojan lukijoita luettelemalla tässä kaikkia niitä hullutuksia, joita löytyy tässä suomennoksessa. Ylläkerrottu jo riittää voidaksemme katsoa sitä, ikävä kyllä, kerrassaan kelvottomaksi!

Heikki Hyvärinen.

Sotatapaukset Savossa vuosina 1788—1790. Porrassalmen Satavuotisen taistelupäivän muistoksi kertonut *K. A. H.* Mikkelissä 1889, O. R. Blomfelt. 72 siv. 8:o. Hinta —: 50.

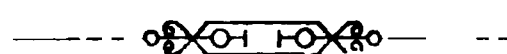
Satavuotismuistoja nykyinen vuosi on tuonut mukanaan useita, ja niistä Ranskan suuren vallankumouksen muisto erittäin tuli huomatuksi. Mutta löytyypä omankin historiamme alalla tapauksia, joita on syytä muistella. Yhdistys- ja vakuuskirja on tänä vuonna täyttänyt sata vuotta, ikä, jonka harva perustuslaki saavuttaa, ja kesällä oli täsmälleen vuosisata kulunut Porrassalmen kuuluisasta taistelusta. Luonnollista olisi ollut, että moisena päivänä olisi täydestä sydämestä annettu kunnioitusta kunnianteillä kaatuneille esi-isille, mutta tuoreet tapaukset, joita ei ole tarvis muistoon virittää, olivat esteenä, — juhlien esteenä, ei isänmaallisten tunteiden.

Kirja, jonka nimi ylempänä on luettavana, on ainoa näkyvä osote siitä, että on muisteltu sitä taistelua, joka pelasti Suomen soturien pahasti turmellun maineen ja oli «surun, voiton kultapäiväin» valmistuksena. Miellyttävällä yksinkertaisuudella ja tarkasti Savon sotatapaukset tässä ker-

rotaan; valtiollisista edellytyksistä ja selkkauksista annetaan sen ohessa tietoja tarpeen mukaan, samoin paikkakunnallisista seikoista. Porrassalmen taistelu on tietysti kertomuksen ydinkohta; taistelevien lukumäärän vähyydestä huolimatta oli se niin tärkeä, ett'ei Katarina arvellut koko hallitusaikanaan saaneensa niin masentavaa viestiä. Moni pikku kertomus on myöskin tullut huomioon, koska ne asemaa valaisevat paremmin kuin raportit ja viralliset lähteet.

Toivomme, että kirjanen saisi hyvin monta lukijaa maassamme ja erittäinkin Savossa. Sellainen velvollisuudentunto ja uljuus, jota Porrassalmella osotettiin, on kirkas helmi jokaisen kansan historiassa ja mitä huolellisimmasti säilytettävä.

E. G. Palmén.

Louis Léouzon Le Duc †.

Hautaan on vaipunut yksi niistä harvoista miehistä, jotka ulkomailla suurten sivistyskansain keskuudessa ovat kääntäneet huomiotansa meidän syrjäiseen maahamme ja sen rientoihin. Lokakuun 22 p. kuoli jo iäkkäänä Pariisissa ranskalainen kirjailija *Louis Antoine Léouzon Le Duc.*

Léouzon Le Duc syntyi 10 p. Jouluk. 1815 vanhassa Dijonin kaupungissa Bourgognen maakunnassa Itä-Ranskassa. Käytyänsä koulua siellä sekä Vernouxin kaupungissa tuli hän Pariisiin, missä antautui kirjallisiin ja historiallisiin opintoihin. Silloin kohtalo saattoi hänet jo nuorena Suomen rannoille. Hän tuli v. 1842 Helsinkiin kotiopettajaksi täällä silloin asuvan kreivi Mussin-Pushkinin perheeseen ja oleskeli tällä kertaa Suomessa kaksi vuotta. Helsingissä Léouzon Le Ducilla oli vapaa pääsö ylhäisimpiin seurapiireihin ja Ruotsin kieltä hän näyttää jotenkuten oppineen; täällä hän myöskin oppi tuntemaan Pohjoismaitten luontoa ja oloja, ja näiden tekeminen Ranskan yleisölle tutuksi tuli hänen kaikkien kirjateostensa tarkoitukseksi. Kaupungin vaihteleva «suomalais-ruotsalais-venäläinen» luonne, josta hän usein kirjoissansa puhuu, näyttää viehättäneen nuorta Ranskalaista ja sai hänet Suomelle omistamaan «melkein liiaksikin rakkautta». Jo tällä kertaa Helsingissä ollessaan hän ryhtyi Kalevalan kääntämiseen ranskaksi, jossa työssä hänellä oli apuna «hra V. Brander, eräs suomalainen tiedemies» ja prof. A. Laurell, ja Kalevalan käännös olikin ensimmäinen teos, jonka hän 1844 Pariisiin palattuansa Pohjoismaista julkaisi. — Pari vuotta myöhemmin eräs merkillinen toimi toisen kerran saattoi hänet Suomeen: se oli kiven hankkiminen Napoleon Suuren sarkofaagia varten.

Pietarissa olevan Iisakin kirkon suomalaisesta graniitista tehdyt jättiläispilarit olivat saaneet Ranskan hallituksen päättämään täältä etsiä sarkofaagin ainesta. Léouzon Le Duc määrättiin arvattavasti maata tuntevana miehenä kahden insinöörin kanssa matkalle lähtemään v. 1846. Hän kuljeskeli silloin Viipurin läänissä, Inkerinmaalla, teki erityisen myrskyjen tähden vaivalloisen matkan Suursaareen, siksi kuin vihdoinkin Aunuksen kuvernementista löysi etsittävänsä suuren sopivan porfyri-möhkäleen. «Minä etsin, kertoo hän itse, kaikki Äänisen järven ja Syvärin virran rannat, kävellen rämeitten ja korpien, kallioitten ja metsien läpi; milloin jalkaisin, milloin ratsain, venheellä, rattailla, reellä; makasin maalla, söin talonpojan mustaa leipää, vaivattuna kaikilla kurjan ja villin elämän epämukavuuksilla sekä ennen-aikaisen talven ankaruudella». — V. 1850 hän kolmannen kerran tuli Suomeen, Helsinkiin, ja oli täällä talven; hänellä oli silloin Ranskan tiedeakateemialta toimena tutkia Suomen ja yleensä suomalaisten kansojen kieltä ja runoutta. Hän solmi silloin ystävyyssiteen M. A. Castrénin, Fr. Cygnæuksen, H. Kellgrénin y. m. mainioiden Suomen miesten kanssa. Kutsuttuna Suom. Kirjallisuuden Seuran ulkomaiseksi jäseneksi, hän tähän kunnioitukseen vastasi pitemmällä ranskankielisellä kirjeellä, joka erikseen painettiin ja muutamissa kohdin on erittäin merkillinen. Hän lausuu siinä, että etupäässä Kirjallisuuden Seura on «suomalaisen kysymyksen» herättänyt ja eteenpäin ajanut, ja että hänen luullaksensa tällä kysymyksellä on hyvinkin suuri tehtävä ja tulevaisuus, jonka tähden hän pitää erityisenä kunniana tulla Seuran jäseneksi. Siitä osan-otosta, jolla hän Suomesta lähdettyänsäkin seurasi suomalaisen tieteen edistymistä on varsin kaunis todistus se äsken julkaistu kirje (Hufvudstadsbladet n:o 260), jossa hän Fr. Cygnæukselle valittaa Castrénin ennen-aikaista kuolemaa. Ranskaan jälleen palattuansa näyttää hän kuitenkin yhä enemmin joutuneen sanomakirjallisuuden alalle. Hän kirjoitti useihin lehtiin, niinkuin Constitutionnel, Moniteur, la Presse, Figaro y. m., olipa jonkun aikaa ensinmainitun päätoimittajanakin. V. 1876 hän vetäytyi sanomalehtimies-alalta pois. Onko Léouzon Le Duc useammin kuin mainitut kolme kertaa Suomessa ollut, on epätietoista. Ruotsissa ja Pietarissa on hän vielä muutamia kertoja käynyt, ja Ruotsissa harjoittanut arkistotutkimuksia etsiäksensä valaistusta Ruotsin ja Ranskan valtiollisiin suhteisiin entis-aikoina, esim. Richelieun ajalta, ja sitä koskevia asiakirjoja painosta julkaissut.

Louis Léouzon Le Duc ei ollut mikään erinomaisen nerokas kirjailija, hänen teoksensa ovat enemmän helppolukuista laatua; ne eivät tahdo olla syvää tiedettä, vaan huvittavaa luettavaa. Sarjan hänen lukuisista teoksistansa alkaa v. 1845 pitkänimityksinen teos *La Finlande, son Histoire primitive, sa Mythologie, sa Poésie épique, avec la traduction complète de sa grande épopée le Kalevala, son Génie national, sa Condition politique et sociale depuis la conquête russe*, joka Castrénin ruotsinnoksen ohella on ai-

noa käännös Kalevalan vanhasta painoksesta. Se on kummallinen teos: Kalevalan (suorasanainen) käännös on siinä runkona, mutta alkuna, loppuna ja vieressä muistutuksina on pätkiä kaikista mahdollisista ja mahdottomista kirjailijan muistoista Pohjanmailta. Mutta hänen ystävällistä mieltänsä maatamme kohtaan se kaikissa paikoissa todistaa; etenkin on huomattava hänen selvä käsityksensä «Suomen valtiollisesta asemasta Venäjän valloituksen jälkeen». Toisen pitemmän Suomessa olonsa hedelmänä Léouzon Le Duc sittemmin v. 1867 julkaisi täydellisen käännöksen Kalevalan uudesta laitoksesta, senkin suorasanaisen, mutta, paitsi johdantoa Kalevalan synnystä, ilman niitä lisäyksiä, jotka raskauttavat edellistä käännöstä. Uusi painos (luult. vaan nimilehdestä) tätä käännöstä ilmestyi v. 1879. Hänen muista teoksistansa luettelen ainoastaan seuraavat, joista useimmat myöskin välittömämmin tahi välillisemmin Suomea koskevat: *Histoire littéraire du Nord. I. Tegnér* (1850); *Études sur la Russie et le Nord de l'Europe* (1853), joka sisältää yhtä ja toista Suomestakin ja m. m. käännettynä koko Runebergin Nadeshdan; *La question russe* (1853); *Les iles d'Åland* (1854); *La Baltique* (1855), matkamuistelmia Ruotsista, Suomesta ja Itämeren maakunnista; *L'empereur Alexandre II* (1855), julkaistu Aleksanterin valta-istuimelle nousun johdosta ja sisältävä eri osaston, jolla on nimi «Aleksanteri II ja Suomi» ja jossa kerrotaan laveasti Aleksanterin vaikutuksesta perintöprinssinä Suomen yliopiston kanslerina; *Le congrès et le conflit dano-allemand* (1864), *Le sarcophage de Napoléon* (1874) ja *Vingt-neuf ans sous l'étoile polaire, souvenirs de voyages. I. L'ours du Nord: Russie, Esthonie, Hogland* (1879) ja saman teoksen toinen osa, *II. Le Renne: Finlande, Laponie, Iles d'Åland* (1880), jotka molemmat sisältävät koko joukon tekijän muistoja Suomesta ja kaskuja meidän tunnetuista miehistä, esim. Fr. Cygnæuksesta. Kertomuksensa Suomesta lopettaa Léouzon Le Duc viimemainitussa kirjassa seuraavilla sanoilla, jotka osottavat, ett'ei hän vanhuksenakaan ollut maatamme unhottanut: «Tätä nykyä Suomalaiset, siinä Venäläisiä onnellisempina, suojassa niiltä myrskyiltä, jotka heitä niin kauvan ovat häirinneet, kulkevat rauhallisin ja vakaisin askelin eteenpäin edistyksen tiellä. Vuosien 1867 ja 1878 näyttelyt, joissa he ovat esiintyneet, ovat näyttäneet heidän uutterasti ja valistuneesti edustavan erästä kansallisuutta, joka kaikin puolin ansaitsee Euroopan huomiota ja kunnioitusta».

Léouzon Le Duc ansaitsee sen, ett'ei myöskään Suomessa häntä unhoteta.

G-t.

Tilaus-ilmoitus v:lle 1890.

Vakuutettuna siitä, että suomalainen yleisö välttämättömästi tarvitsee sivistyksensä välikappaleena aikakauskirjaa, joka pitää vireillä tärkeimpiä yhteiskunnallisia ja valtiollisia kysymyksiämme, sekä seuraa tieteitten, kirjallisuuden ja taiteitten edistymistä kotona ja ulkomailla, alottaa

VALVOJA

v. 1890 kymmenennen vuosikertansa, luottaen entiseen kantajoukkoonsa, johon vuosi vuodelta on liittynyt uusia nuoria kykyjä.

Koko, ulkoasu ja hinta pysyvät edelleen muuttumattomina.

Valvojaa voipi tilata **Helsingissä G. W. Edlundin, Waseniuksen** ja **Wickströmin** ja **K:n** kirjakaupoissa sekä **O. V. Laurentin** ja **K:n** luona, **Turussa A. V. Jahnssonin, Viipurissa Cloubergin** ja **K:n** ja **Tampereella Hj. Hagelbergin** kirjakaupassa sekä kaikissa maamme postilaitoksissa.

Hinta on **10 markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa 50 penniä** puolelta; maaseudulla sen lisäksi tavalliset postimaksut.

Venäjällä voipi Valvojaa tilata **A. Lindebergin** kautta **Pietarissa** tahi suoraan toimitukselta, jolloin numerot laitetaan perille ristisiteessä. Venäjän rahassa hinta on 4 ruplaa 50 kop. koko vuosikerralta, 2 ruplaa 50 kop. puolelta.

E. G. Palmén. **Hannes Gebhard.** **Kust. Grotenfelt.** **Th. Rein.** **O. Relander.**
Vastaava toimittaja.

E. N. Setälä. **O. E. Tudeer.** **O. A. Wikström.**

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Werner Söderströmiltä (Porvoossa): *P. Vergili Maronis* Aeneidos libri I, II. Johdatuksella ja selityksillä varustanut A. V. Streng. — *A. Palmberg*, Allmän helsovårdslära. 10 häftet. 1: 50. — *N. Nieminen*, Takamaan torpparit. —: 65. — *Juho Reijonen*, Uusia kertoelmia. 2. Th. sid. 1: 25. — *Fancy*, Kolme nuorukaista. Englannin kielestä suomensi H. F. 1: 60. — *J. G. Ryle*, Ystävällisiä neuvoja nuorukaisille. Suom. Sid. —: 85. — *A. C. Rhode*, Pyhäkoulusta. Viisi esitelmää. Muistiin panojen mukaan painoon toimittanut J. J—n. Suom. Aatto S. Sid. —: 85. — *Vaaranen*, Biblian historia. Kertomuksia pyhästä Raamatusta. Monella kuvalla varustettu. —: 85. — Pohjalaiselta ylioppilasosakunnalta: Henrik Gabriel Porthan'in muistoksi 18⁹/xi 89 (Juhla-lehti). — E. Hagelbergiltä (Tampereella): Lasten Raamattu ja lyhyt kertomus kristinuskon leviämisestä. 17 painos. — Suomen rautatiehallitukselta: Bidrag till Finlands officiela statistik. XX. Jernvägsstatistik 18. Jernvägsstyrelsens i Finland berättelse för år 1888. — Tekijältä (Vaasassa): *Niilo Kivinen* (*Niku*). Tuppelan Kalle ja Koturi-Heikki. Kuvaus „tukkipoikain" elämästä. —: 75.

Koti ja Yhteiskunta, 1889. 7 vihko. Sisältää: Miksi tulee naisia valita vaivaishoitohallitukseen? — Caroline Ashurst Biggs †. — „Tyttö on yhtä hyvä kuin poikakin". — Em. Kolström, Miksi maanviljelyksemme ylimalkaan on niin vähän tuottavaa? — Kirjallisuutta. — Oman maan kuulumisia. — Ulkomaiden uutisia. — „Muukalainen". — Nuori mies, Meidän nuorille naisille.

Uusi Suomalainen romaanijakso. Koti- ja ulkomaan kaunokirjallisuuden aikakauskirja, 1889. Vihot 17—19. Sisältävät: G. Ohnet, Tohtori Rameau (jatkoa).

Finsk Tidskrift, 1889. Lokakuun vihko. Sisältää: J. J. Tikkanen, Ett stycke forskning på den medeltida konstens område. — C. G. Estlander, Den franska poesin i våra dagar. — G. Fraser, Przevaljskis tredje forskningsresa i Centralasien och Tibet, VIII. — J. Ahrenberg, Bland arbetare. — I bokhandeln. — Öfversikt: Åttonde internationella orientalistkongressen, af J. N. Reuter: Bref från Sverige, af G—g N.; Polemiskt.

Duodecim, 1889. N:o 10. Sisältää: Suomen lääkäriseuran 12:des yleinen kokous Helsingissä. — K. Relander, Luentoja käytöllisiä lääkäreitä varten Helsinkiin. — Päivän uutisia. — Liitteenä: Mallikokoelma ss. 73—80.

Suomen Terveydenhoito-lehti, 1889. N:o 5. Sisältää: A. P(almberg), Terveydenhoidon tehtävä ja tarkoitus. — K. Relander, Mahakatarrista. — K. v. Fieandt, Muutamia huomautuksia hinkuyskästä. — Hinkukohtausten hoitotemppu. — Tautisina aikoina. — Heikkous likinäköisyyden syynä. — Antipyriinin vaarallisuus. — Omasta maasta: Esitelmiä; Terveydenhoitoa harrastava nainen. — Kirjelaatikko. — Ilmoitus.

Hengellinen Kuukauslehti, 1889. 10 vihko. Sisältää: Suomen evankelisluterilaisen kirkon nykyinen asema. — Onko meidän pelkääminen paavilaisuutta? — Pappiskokous Kuopiossa. — Katsaus Luterilaisen kirkon tilaan ulkomailla.

Oma Maa, 1889. N:o 10. Sisältää: H. Münther, Krimm ja Kaukasus. — K. Relander, Kas on kombeks saanud parajamõeduline alkoholijookide pruukimine inimese kehale kasuline või kahjulik? (Tämän vuoden Aamunairuen n:osta 3 käännetty). — Mõttesädemed (runo). — Etta Pierce, Ilma süita. — Kertsogi proua von Lira. Ouida järele. — Laulud (kirj. P. Jakobsson ja Chr. Orras). — Mõnda. — Kirjavastused. — Kuulutused.

Nylaende. Tidsskrift, udg. af Norsk kvindesagsforening, 1889. N:ot 15—18. Sisältävät m. m.: Den mahomedanske lov i henseende til kvinderne. — Ragna Nielsen, Foredrag om kvinders stemmeret. — Anna Bugge, Fredsbevægelsen i Europa. — M. D., Kvindeligt forfatterskab her hjemme. — Forskjelligt.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, 1889. N:ot 43—46. Sisältävät m. m.: Alexander Bródy, „Der Makler" (Novelle). — Melchior Hârsu, „Macedo-rumänische Volkslieder". — Chotzner, Wilkie Collins. — Francois Coppée, „Vor dem Schlafengehen". — Holger Drachmann, „Misericordia". — Ernst Eckstein, „Irrtümer der Naturalismus". — Karl Blind, „Zur innere Geschichte des neuen Italien". — Luise Ackermann, „Mehr Licht". — Wilhelm Weigand, „Charles Beaudelaire". — Arno Holz, Die freie Bühne II. — Aus der Finnischen Lyrik. Zwei Gedichte von K. A. Tavaststjerna, übers. v. J. Öhquist. I Brautnachtmorgen; II Fliegengesumn. — P., Nordische Zeitschriften.

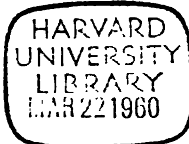
Yhdennentoista vihon sisällys:

Suomenkieliset aikakauskirjamme. Kirj. Hannes Gebhard.
Orientalistikongressista Tukholmassa. Kirj. O. Donner.
Karjala (runo). Kirj. Arvi Jännes.
Vastaus hra V. Vasenukselle. Kirj. A. M.
Döbeln Juuttaalla ja Kauppa-Lopo esteettilliittömästi selitettyinä. Kirj. V. Vasenius.
Suomalainen Teaatteri. (Kuuluisia naisia. — Kauppanpilaaja. — Kuningas Lear. — Parjantaspesä.) Kirj. E. A—n.
Kotimaan kirjallisuutta:
P. Virgilio Maronin Aeneidi. Suomensi ja lyhyillä selityksillä varusti K. Siitonen. Arv. K. F.
(*J. R. Aspelin* ja *O. Donner*), Inscriptions de l'Iénissei, recueillies et publiées par la Société Finlandaise d'Archéologie. — *A. Tötterman*, Entzifferungsversuch einiger Inschriften auf einer Felsenwand bei Suljek (Ostsibirien). — *O. Donner*, Die Felseninschrift bei Suljek. — *H. Grenman*, Zur Frage der ostsibirischen Inschriften. — *A. Tötterman*, Studien über die Suljekfelsen-Inschriften. Eine polemische Schrift. Arv. G—t.
Leo Tolstoi, Kertomuksia I ja II. Venäjän kielestä suomensi K. H. — *Sama*, Kertoelmia kansalle. Venäjän kielestä suomennetut (suomensi Olga). Arv. Heikki Hyvärinen
J. Gontsjharov, Tavallinen juttu. Kaksiosainen romaani. Suomensi Olga A. Arv. Heikki Hyvärinen.
Sotatapaukset Savossa vuosina 1788—1790. Porrassalmen Satavuotisen taistelupäivän muistoksi kertonut *K. A. H.* Arv. E. G. Palmén.
Louis Léouzon Le Duc †. Kirj. G—t.
Tilaus-ilmoitus v:lle 1890.

Epäsäännöllisyyttä Valvojan jakamisessa ilmoitetaan maksuttomassa kirjeessä osotteella: Kaupunginpostin konttoori, Uudenmaankatu 6.

VALVOJAN irtonaisia numeroita saapi ostaa Laurent & K:nin luona, (Wreden uudessa talossa, Pohjoinen Esplanaadi 35). Hinta 1 markka numerosta.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1889.

VALVOJA.

Yhdeksäs vuosikerta.

Kahdestoista vihko. Joulukuulla 1889.

Toimitus:

E. G. Palmén. Hannes Gebhard. Arvid Genetz. Kust. Grotenfelt.

Edv. Hjelt. Th. Rein. E. N. Setälä. O. E. Tudeer.

Toimitukselle tulleet kirjat:

Suomalaisen Kirjallisuuden seuralta: *W. Lübke*, Taiteen historia. Suom. K. Forsman. 2 vihko 2: —. — Kahdeksantoista runoniekkaa. Valikoima *Korhosen, Lyytisen, Makkosen, Kymäläisen, Puhakan, Räikkösen* y. m. runoja ja lauluja. 2: —. — G. W. Edlundilta (Helsingissä): *Draba Verna*, Sorretun voitto. Hist. kertomus. Suom. 1: 75. — *Eivaro*, Naapurit. Alkup. kertomus. 2: —. — Näytelmäkirjallisuutta 4:s vihko: *J. Lamberg*, Paavon kellot; Rouvan salaisuudet, suom. J. Lamberg. —: 50 — *J. Jackson*, Pienten syntien turmiollisuus. Suom. —: 50. — *O. I. Colliander*, Koulun uusi koraalikirja. 1: —. — *I. Turgeniew*, Senilia. Suom. Alho. —: 75. — Werner Söderströmiltä (Porvoossa): *N. Niemelä*, Takamaan torpparit. —: 65. — *Vilho Soini*, Kaarlo Tiira 1: 25. — *Kauppis-Heikki*, Viija.

August Ahlqvist.

Tuskin on kulunut vuosi umpeen siitä, kuin surullisena velvollisuutenamme oli lausua muistosanat Julius Krohnille, niin jo on *August Ahlqvist*kin haudan multaan peitetty. Tuskin hänelle oli suotu se viisaan lepo, otium sapientis, jota hän niin suuresti oli halunnut, niin hän jo kutsuttiin ikuiseen lepoon.

Siinä juhlassa, jonka Ahlqvistin oppilaat ja kunnioittajat kolme vuotta sitten viettivät sen johdosta, että hän edellisenä kesänä oli täyttänyt kuusikymmentä vuotta, hän erittäin lausui olevansa iloinen siitä, että pääsee vapaaksi virkatoimistaan rauhaa nauttimaan, «ei työttömyyden rauhaa, vaan sitä rauhaa, mikä syntyy siitä, kuin saa tehdä työtä, johon mieli palaa, ja kuin saa työskennellä milloin haluaa». Ja vielä viimeisellä kerralla häntä tavatessani hän puhui vastaisista suorittamattomista töistään, lausuen muun muassa tshuvashilaisista kokoelmistaan: «Ne minä jätän ihan viimeksi siksi kunnes tulen kahdeksankymmenen vuoden vanhaksi. Silloin teen matkan tshuvashien maahan; se on kaunis maa ja sinne on vanhankin miehen mukava päästä». Mutta kesken kaikkea harrastusta ja työhalua ankara säälimätön tauti muutamassa päivässä sorti tämän ennen niin rautaisen miehen. Hänen raskas työpäivänsä päättyi — ennen aikojaan meidän kaikkien mielestämme, jotka olisimme suoneet ja toivoneet sitä niin paljoa pidemmäksi. Mutta kiitolliset saamme olla, että se tuli niinkin pitkäksi, että se ehti tuottaa kansallemme niin paljon hedelmiä, niin paljon siunausta. Meillä on nyt edessämme kokonainen elämä, joka on ollut pyhitettynä väsymättömään henkiseen työhön. Tähän päättyneeseen elämäntyöhön luokaamme pikainen silmäys, katsokaamme, mitä August Ahlqvist on tehnyt kansamme ja kansallisen tieteemme hyväksi.

Pohjois-Savo, tuo jylhän-ihana seutu, jossa Suomen kieli kaikuu puhtaimpana ja luonnonraittiimpana, täynnä kuvia ja käänteitä, oli August Ahlqvistin synnyinseutu, se painoi leimansa hänen olentoonsa, hänen runoilijasieluunsa. Köyhä ja halpa oli hänen kotinsa, mutta ponnistuksia pelkäämättä, vaivoja säästämättä työskenteli nuorukainen päästäkseen osalliseksi opin ja sivistyksen valosta.

Se aika, jolloin Ahlqvist lapsesta varttui nuorukaiseksi, se oli itsetietoisen Suomen kansankin nuoruuden aika, kansallisen keväimen ensi koitteen aika. Ensimmäiset herätyshuudot olivat kuuluneet unesta valventaaksensa, ensimmäiset keväiset säteet alkoivat sulatella luminietoksia. Ahlqvistkin tunsi povensa silloin lämpiävän ja paisuvan, hänkin tahtoi jotakin tehdä kohottaakseen kansaansa valistukseen. Vielä koulun penkeillä istuen hän alotti kirjailijatoimensa kääntäen suomeksi Platoun yleisen maantieteen nimellä «Geografia eli maan opas», joka ensimmäinen suomenkielinen maantieteen oppikirja painettiin Kuopiossa v. 1844. Tätä kirjaa täydensi seuraavana vuonna ilmestynyt hänen toimittamansa Wingen historian suomennos «Yleinen historia lyhykäisesti Suomen kansalle».[1] Mutta eipä hän tyytynyt yksin tähän. Hän tahtoi osottaa Suomen kielen kykenevän myöskin korkealle kaikumaan jaloimmassa kielellisessä muodossa, runoudessa. Snellmanin Saimassa hän v. 1845 alkoi julkaista käännöksiä Runebergin, Franzénin, Tegnérin ja Stagneliuksen runoista ja samaan aikaan hän myös antoi ulos eri kirjana käännettynä Runebergin runokihermän «Idyll och epigram» nimellä «Runoelmia» sekä «Pilven veikon» Savo-Karjalaisten «Lukemisissa Suomen kansan hyödyksi». Niin ikään hän käänsi kaksi Almqvistin novellia: «Grimstahamns nybygge», joka nimellä «Putkinotkon uudispaikka» ilmestyi samoissa «Lukemisissa», sekä «Kapellet», joka painettiin Annikkaan.

Yksi ala vielä oli, jolla Suomen kieltä hyvin vähän oli koeteltu, nimittäin yhteiskunnalliset ja valtiolliset asiat. Tällä alalla tietä raivaa-

[1]) Ahlqvistin oli aikomus Maan oppaasta julkaista uudempi ja laveampi laitos, jossa olisi käytetty Heikelin ja Palmbladin teoksia. Tämän ynnä Nösseltin „Kertomuksia yleisestä historiasta" hän käsikirjoituksena lähetti Lönnrotin tarkastettavaksi. Tätä asiaa koskee Lönnrotin ensimmäinen kirje Ahlqvistille, kirjoitettu Kajaanissa 23 p. Toukok. 1845. Käsikirjoitukset Lönnrotin korjauksilla varustettuina ovat vieläkin tallessa, mutta jääneet painattamatta.

maan astui uusi sanomalehti «Suometar», jonka kirjoittajiksi mainittiin «oppivaiset A. E. Ahlqvist, D. E. D. Europæus ja P. Tikkanen ja Kandidati A. Warelius».

Sanomalehtien sisällys siihen aikaan oli toisenlaista kuin nykyään, ne kun enemmän käsittelivät kirjallisia asioita kuin varsinaisia päivänkysymyksiä ja -vastauksia, mutta Suometar on kuitenkin tätäkin alaa uskaltanut kosketella. Mitä laatua se isänmaallinen ja kansallinen innostus oli, joka eli Suomettaren nuorissa toimittajissa ja heidän lähimmässä piirissään, osottaa muun muassa eräs asiakirja, jonka löysin Ahlqvistin jälkeenjääneestä perusta, ja jonka sen valaisevaisuuden vuoksi pyydän saada tähän painattaa. Se on kirjoitettu suomeksi ja ruotsiksi rinnakkain Kaarle Collanin kädellä ja nähtävästi on ollut tarkoitus perustettuun liittoon hankkia useampia jäseniä.

Me olemme surkialla mielellä ja katkeralla tunnolla havainneet, miten hitaasti, kituen ja raskailla askelilla Suomen kieli ja Suomalaisuus edistyvät, niin koko sivistyneessä säädyssä yleisesti, kuin meidän Suomen sivistyvän nuorison joukossa olleti'kin. Me tiedämme, Isänmaan ja Äitinkielen pyhän asian tuskin koskaan tästä jokaista niiden totista ystävää itkettävästä tilasta jaloksi ja varmaksi tiedoksi kiihtyvän, ell'ei se ensimäiseksi syty' nuorten ehkä vielä saastuttamattomissa sydämmissä. —

Lujalla toivolla ja vahvalla rakkaudella päätämme siis me, Suomen Korkia-Opiston nuorukaiset, vieraan kansallisuuden vallasta pelastaa itsemme ensimäiseksi ja sitten toisillenkin avittavan käden osottaa. Tätä tarkoitaessamme näemme siis ensimäiseksi tarpeeksemme:

Suomen kielen Opinnan niille, jotka kova onnensa teki oikiassa Äitinkielessänsä vieraiksi, niiltä jotka jo sen ovat tiedoksensa voittaneet.

Tämä olkoon ensimäinen velvollisuutemme, johon on paikalla tartuttava. Siitä seuraa:

Suomen kielen käytäntä ja *Ruotsin kartanta*, niin keskenämme kuin kaikkein muidenkin kanssa, joiden vaan luulemme puhettamme ja kirjoitustamme tajuavan. —

Me Äitinkieltä osaavat tahdomme kaikki lupaukset *heti täyttää*, me toiset vielä äkkinäiset *niin pian*, kuin vaan ensimäisen lupamme olemme saaneet johonkin määrään täyttäneeksi. —

Me tahdomme valon maassamme voittavan.

Sentähden on ja pitää olla meidän velvollisuus, kaikilla neuvoilla, ja aina, kussa vaan kätemme käypi, valkeuden levittäminen rahvaalle, ja isänmaanlemmen sekä kansallisen sivistyksen nostaminen.

Tämä on meidän luja liittomme, tämän lupaamme sen meille kalliin tarkoi-

tuksen pyhässä nimessä, ja tästä ei ole' meitä mikään matkalla kohtava este' vierauttava. —

Helsingissä, 28:na päiv. Maalis-kuussa v. 1847.

Aug.' Ahlqvist.	Karl Collan.	Andreas Warelius.
Aksel Aspelund.	Fredr. Polén.	D. E. D. Europæus.
P. Tikkanen.	Oscar Toppelius.	Aug. Schauman.
C. F. Forsius.	Nestor Tallgrén.	

On todella liikuttava nähdä sitä reippautta ja tulevaisuuteen luottamista, jolla nämät nuorukaiset esiintyvät. Suomen kieli siihen aikaan vielä oli äärettömän vähän viljelty, suomalaista kirjakieltä, sanan ankarimmassa merkityksessä ei vielä ollut olemassa. «Suuri haitta mielestämme on kuitenkin se, ett'ei vielä ole' varsinaista kirjaa, jossa näkisimme perinomaista suorasanaista (prosa) Suomea ihan elävältään luonnon synnyttämänä,» valitetaankin Suomettaressa (1847, N:o 16). Mutta kuitenkin he aivan epäilemättä antavat myöntävän vastauksen kysymykseen «Käypikö Suomen kieli tieteellisiin aineihin?» sanoen: «Josko meidän — yhdeltä puolen täytyy tunnustaa ett'ei Suomen kielelle vielä ole mitään puhtaasti tieteellistä ainetta kirjoitettu, niin emme toiselta puolen voi salata vakuutustamme, että Suomen kieltä voipi käyttää missä tieteellisessä aineessa tahaan, ilman mitään pelkoa ja epäillystä, jolla vaan on kuntoa ja taitoa.» (Suometar 1849, N:o 47). Mihin suuntaan tämän kirjakielen kehitys oli ajateltu kulkevaksi, näemme siitä kirjoituksesta, jolla Suometar (1849, N:o 13) vastaa J. V. Snellmanin kysymykseen: Onko suomalaista kirjakieltä. Siinä sanotaan: «Ja sitä ei voi kiellettää, että kirjakieli ensimäiseksi työkseen on tällä ajalla kokenut paremmin hakea sellaista puhelaatua, joka yhdistäisi toisiinsa kaikki erinäiset murteet, ja sillä tavoin tulisi jokaiselle maakunnalle omaisemmaksi kuin entinen kirjakieli». Vasten Snellmanin mielipidettä puolustettiin siis kirjakielen rikastuttamista ja yhdistämistä eri murteista, joka onnellinen ajatus nykyisessä kirjakielessämme on toteutunut.

Tämänlaatuinen kirjakielen muodostamisen suunta vaati siltä, joka suomeksi tahtoi kirjoittaa, varsinaista kielen*tutkimusta*, ja tälle alalle siihen aikaa yleensä kääntyikin positiivinen työ kansallisen asian eteen. Ahlqvist alkoin niin ikään Suomen kieltä tieteellisesti tutkia ja pian oli runoilijanalku päättänyt antautua kokonaan tieteen raskaaseen palvelukseen. Runotar, hänen ensi lempensä esine, sai tyytyä vain muutamiin harvoihin lomahetkiin.

Meidän maassamme kielen ja kansantiedon tutkimus heti aivan alusta ja aikaisemmin kuin muissa maissa kääntyi itse elävään lähteeseen. Kun meillä ei ollut mitään vanhoihin aikoihin ulottuvaa suomalaista kirjallisuutta, niin ei ollut mitään kiusausta kamariopintoihin. Ainekset Suomen kansan muinaiseen tietämykseen ja kielihistoriaan olivat kansan suusta koottavat. Lönnrotin esimerkkiä seuraten, jonka kanssa Ahlqvist jo ainakin v. 1845 oli kirjeenvaihdossa, hän jo nuorena ylioppilaana keräili runoja ja tutki murteita Karjalassa, Pohjanmaalla ja Vienan läänissä, tuoden matkaltaan muun muassa saaliiksi joukon vanhoja runoja, joita Lönnrot on käyttänyt Kalevalan uuteen laitokseen. Mutta vasta päästyään tutkinnoista vapaaksi hän alotti suuren matkansa, joka yhdellä lyhyellä väliajalla kesti vuodesta 1854 alkuun vuotta 1859. Alku tehtiin oikeasta päästä lähimpien heimolaistemme vatjalaisten luona Inkerinmaalla, virolaisten luona Viron- ja Liivinmaalla ja vepsäläisten luona Aunuksen läänissä. Vasta tämän valmistuksen jälkeen hän läksi tutkimaan Volgan suomalaisia kieliä, tsheremissin ja mordvan kieltä sekä opiskeli samalla myöskin sikäläisiä turkkilaisia kieliä, tshuvasshin ja Kasanin-tatarin kieltä. Matka ulotettiin aina Siperian raukoille rajoille saakka voguulin ja ostjakin kielen tutkimusta varten.

Mutta ei Ahlqvist unohtanut myöskään, kuinka tärkeä tiedemiehen valmistukselle eurooppalaisen tieteen oppiminen itse sen pesäpaikoissa on, ja sen vuoksi hän pari vuotta kotona oltuaan teki opintomatkan Tanskaan, Saksaan, Böhmiin ja Unkariin. Tähän matkat jäivätkin ja Ahlqvist oli täysivalmiina jakamaan oppia yliopiston nuorisolle, julkaisemaan tieteelliselle maailmalle matkansa saaliita. Kaksi kertaa kuitenkin vielä pitkän väliajan kuluttua, vv. 1877 ja 1880, hänen matka-intonsa tempasi mukaansa ja saattoi hänet vielä lähtemään Siperiaan uudistamaan ja täydentämään voguulilaisia ja ostjakkilaisia tutkimuksiansa.

Erittäin viehättävää on seurata tutkijaa näillä matkoilla, jotka niihin aikoihin olivat paljoa vaivalloisemmat kuin nykyään, nähdä kuinka hänen silmänsä on terävä havaitsemaan kaikkea mikä tiellä eteen sattuu, ei yksistään kieltä, ja kuulla hänen kertoilevan havainnoitaan. Meillä ei kuitenkaan tässä ole tilaa eikä tilaisuutta sitä tehdä, eikä kukaan voisikaan lyhyellä esityksellä oppaana korvata tutkijaa itseänsä. Hänen teoksensa »*Muistelmia matkoilta Venäjällä* vuosina 1854—1858», ensimmäinen suomenkielinen matkakertomus, on kirja, jota vielä meidän päivinämme mieli-

hyvällä lukee. Hänen siperialaisia matkojansa voimme seurata «*Unter den Wogulen und Ostjaken*» (1883) nimisestä teoksesta, joka sisältää paljon erittäin hupaisia kansatieteellisiä tietoja ja kuvia. Minä tahdon tässä vielä uudistaa kerran tekemäni ehdotuksen, että Ahlqvistin kaikki matkamuistelmat toimitettaisiin suomeksi yhteen kirjaan koottuina ja kuvilla kaunistettuina.

Ahlqvistin tieteelliset teokset, jotka osittain sisältävät tuloksia hänen matkoiltaan, osittain ovat yhteydessä hänen yliopistollisen opettajatoimensa kanssa, eivät saata tulla tämän aikakauskirjan lukijakunnalle tarkemman esittelyn alaisiksi. Yleiskatsauksen vuoksi tahdomme kuitenkin tärkeimpiä niistä huomauttaa.

Suurelta matkaltaan välillä kotona ollessaan hän jo julkaisi Tiedeseuran toimituksissa Vatjan kieliopin, kielennäytteitä ja sanaston nimellä «*Votisk grammatik jemte språkprof och ordförteckning*» (1856) sekä Suomi-kirjassa esityksen «*Viron nykyisemmästä kirjallisuudesta.*» Vasta varsinaisesti kotiin palattuaan hän julkaisi vepsäläiset muistiinpanonsa, «*Anteckningar i nordtschudiskan*» (1861), Lönnrotin julkaisemien täydennykseksi. Jo sitä ennen hän oli dosenttiväitöksessään «*Läran om verbet i mordvinskans moksclia-dialekt*» (1859) esittänyt alun mordvalaisia tutkimuksiaan. Itse pääteos, moksha-mordvan kielioppi, kielennäytteitä ja sanakirja, ilmestyi kahta vuotta myöhemmin saksaksi. Tämä teos, «*Versuch einer mokscha-mordwinischen Grammatik nebst Texten und Wörterverzeichniss*» (1861) julkaistiin Pietarin tiedeakatemian toimesta ja se tuotti tekijälleen puolet Demidovin palkintoa. Hänen Unkarin matkansa yhteydessä on tutkimus Suomen ja Unkarin kielen sukulaisuudesta, «*Om ungerska språkets förvandtskap med finskan*» (1863), jos kohta sitä ei saata lukea aivan samaan luokkaan edellisten kanssa. Juuri samaan aikaan Ahlqvist nimitettiin Suomen kielen ja kirjallisuuden professoriksi ja samalla keskeytyi matkan tulosten toimittaminen ja julkaiseminen vuosikausiksi. Vasta v. 1880, hänen kolmannen Siperianmatkansa jälkeen ilmestyivät pohjois-ostjakkilaiset kielennäytteet ja sanasto, ollen ensimmäisenä osana teosta «*Ueber die Sprache der Nord-Ostjaken*».

Kun Ahlqvist oli päässyt aikaa surmaavista virkatoimistaan, joita hänellä oli ollut professorina, tiedekunnan dekaanuksena ja yliopiston rehtorina, hän ryhtyi suorittamaan niitä monia kokoelmia, joita matkoilla oli karttunut. Ensimmäiseksi hän kävi käsiksi voguulilaisiin aineksiinsa ja suo-

ritti viime kesänä voguulilaisen sanakirjan aivan täydelleen painokuntoiseksi. Arvaamaton vahinko oli tieteelle, että hänen työnsä tähän keskeytyi. Voguulin kielioppia hän oli alkanut vähin suoritella, mutta ei ollut siinä pitkälle ehtinyt. Kieliopilliset ainekset ja joku määrä tekstiä on jälkeen jäänyt ja voidaan ne tietysti julkisuuteen toimittaa, mutta jokainen asianymmärtäjä tietää, ett'ei toinen milloinkaan voi tämmöistä työtä tehdä samalla tavoin kuin tutkija itse. Pohjois-ostjakin kielioppi jäi siis myöskin viimeistelemättä. Sitä on kuitenkin jäänyt koko kaksi luonnosta, niin ett'ei tämän teoksen suorittaminen tule mitään vaikeuksia kohtaamaan. Paitse voguulilaisia ja ostjakkilaisia aineita, jotka hän tahtoi ensiksi toimittaa julkisuuteen syystä, että nämä kielet yhä edelleen ovat milt'ei tuntemattomia, on vielä suorittamatta jäänyt koko joukko kokoelmia, jotka ovat saaliina matkalta 1856—58. Ensiksikin tsheremissiläinen sanasto, joka sisältää kolmatta tuhatta sanaa ynnä vähäisen muita tsheremissiläisiä kokoelmia. Mordvan kielen tutkimuksensa Ahlqvist oli alottanut Ersä-murteesta, mutta saatuaan kuulla, että Wiedemannilla oli ersäläinen kielioppi tekeillä, hän jätti tämän murteen sikseen ja ryhtyi moksha-murteeseen. Vaikka Wiedemannin teos on ilmestynytkin, on epäilemättä täysi syy julkisuuteen tuottaa Ahlqvistin jäljelle jättämät ersä-mordvan tutkimukset, sanakirja ja varsinkin kielennäytteet. Paitse näitä suomalais-ugrilaisen tutkimuksen aineita on Ahlqvist vielä jälkeen jättänyt turkkilais-tatarilaisiakin tutkimuksia. Hänen perussaan tavataan tatarilainen sanakirja, jota hän jo osittain on alkanut toimittaa valmiiksi, sekä hajanaisia muistiinpanoja. Äärettömän paljo aikaa ja vaivaa on pantu laveihin tshuvasshilaisiin kokoelmiin, joita on sanakirja, jo osittain valmiiksi suoritettu, kielennäytteitä, joiden joukossa isonlainen kokoelma tshuvasshilaisia lauluja, sekä tshuvasshilainen kieliopin luonnos. Jo tästä näkyy sen vahingon suuruus, jonka Suomen tiede on saanut kärsiä, sen perun arvo, jonka Ahlqvist on jättänyt jälkeensä. Velvollisuus sekä Ahlqvistin muistoa että tiedettä kohtaan vaatii ehdottomasti tämän perinnön toimittamista julkisuuteen.

Syynä siihen, että nämät runsaat ainekset jäivät suorittamatta, oli niinkuin viitattu, ne velvollisuudet, jotka seurasivat Suomen kielen ja kirjallisuuden professorin-virkaa. Puhumatta virkatointen tuottamasta häiriöstä tuli Ahlqvistin varsinaiseksi velvollisuudeksi tästä lähtien etupäässä käyttää aikansa työhön Suomen kielen tutkimista ja sen sivistyskieleksi kohottamista varten.

Niistä töistä, jotka ovat välittömässä yhteydessä Ahiqvistin yliopistollisen opetustoimen kanssa, ovat ensi sijassa mainittavat hänen Suomen kielioppia koskevat tutkimuksensa. Näistä ensimmäinen oli «*Suomalainen runous-oppi* kielelliseltä kannalta», jonka kautta hän saavutti professorinviran ja joka oli ensimmäinen täydellinen esitys vanhan suomalaisen runon mitasta ja kaunistuskeinoista sekä käsitteli myös uuden elikkä taiderunouden sääntöjä. Luennoillansa hän heti ryhtyi esittämään järjestyksellistä Suomen kielioppia, josta hän julkaisi palasia suomeksi ja saksaksi, ja josta hän vihdoin antoi ulos ensi osan v. 1877 nimellä «*Suomen kielen rakennus*, vertaavia kieliopillisia tutkimuksia». Teoksen nimi osottaa, että tässä teoksessa ei enää, niinkuin meillä ennen oli ollut tavallista, esitystä supistettu vain yhden kielen piiriin, vaan oli etsitty selvikettä vertauksista sukukielten kanssa. Ahlqvist olikin jo heti alusta Suomen kielen opetuksen alaa laventanut, ottamalla sen piiriin lähimmät sukumurteet, joiden oppimisen hän oli tehnyt mahdolliseksi julkaisemalla «*Suomalaisen murteiskirjan*» (1869). Mainittua «Suomen kielen rakennusta» ilmestyi vain ensi osa, joka sisälsi nominien synnyn ja taivutuksen sekä runo-opin. Tärkein osa tässä on varmaan nominien syntyoppi, joka sekä sisällyksen että muodon puolesta entisiin verraten oli melkein kokonaan uusi. Suomen kielen rakennuksen jatkoa, äänneoppia oli vainaja vähää ennen kuolemaansa ryhtynyt valmistelemaan, mutta ei saanut aivan valmiiksi enempää kuin parikymmentä sivua. Muut Suomen kielen rakennuksen osat eivät ole painokunnossa: ne ovat osittain luentojen muodossa, vieläpä ruotsiksi kirjoitetut, osittain vain ainekokoelmina. Jos tämän teoksen osia voidaan julkaista, niin on ainakin se aivan varma, ett'ei työ tule ensinkään semmoiseksi kuin tekijä itse on tarkoittanut. — Suomen kielen tutkimusta ja käytäntöä koskevia kysymyksiä varten perusti Ahlqvist v. 1871 erityisen äänenkannattajan «*Kielettären*», joka seitsemässä ilmestyneessä vihossaan sisälsi tutkimuksia, arvosteluja, tietoja, muistutuksia ja ohjeita, ja joka sekin on paljon vaikuttanut Suomen kielen viljelykseen. Melkein kaikki kirjoitukset siinä ovat toimittajan kirjoittamia.

Yksi ala, joka Ahlqvistia aina suuresti miellytti ja josta hän jo heti alussa alkoi yliopistollisia luentoja pitää, oli *sivistyssanojen* tutkimus, ja sen hän teki jo ennen kuin tunsi Pictetin sivistyssanan-tutkimuksia indoeurooppalaisella alalla. Samoin kuin Pictet, alkoi Ahlqvist suomalaisella alalla käyttää sivistyssanoja, s. o. niiden esineiden nimiä, joita ihminen on kek-

sinyt pyrkiessään luontokappaleen kannalta ylemmäksi, sivistyshistoriallisina todistuskappaleina. Se pääajatus, johon Ahlqvist perustuu, on se, että jos kansa on toiselta lainannut jonkun sivistys-esineen *nimen*, niin se todistaa, että samalla itse *esinekkin* on lainattu, että nimi on vaan seurannut itse esinettä. Näistä luennoistaan hän jo vuonna 1866 Suomi-kirjassa julkaisi karjanhoidon ja maanviljelyksen alaa koskevat luvut. Koko joukkoa laveampi oli 1871 ilmestynyt «*De vestfinska språkens kulturord*», johon lisäksi oli tullut käsitöitä, kotia ja asuntoa, kauppaa ja meren kulkua sekä yhteiskunnallisia käsitteitä koskevat luvut, ynnä vielä lisäksi loppukatsaus, esitys esi-isäimme sivistyshistoriasta ennen heidän tuloansa Itämeren maihin. Suuremman tieteellisen yleisön luettavaksi tuli tämä teos, kun se v. 1875 ilmestyi saksaksi.

Vihdoin on vielä aine, jota Suomen kielen ja *kirjallisuuden* professori ei voi jättää silmällä pitämättä, ja se on *Kalevala*, ja tämä olikin alusta alkaen Ahlqvistilla yhä palaavien luentoaineiden joukossa. Käsitystään ja mielipiteitään hän kuitenkin alkoi julkaista vasta sen jälkeen kuin A. Boreniuksen, E. Aspelinin ja etenkin Julius Krohnin tutkimusten kautta Kalevalakysymys oli tullut tavallaan tieteelliseksi päivänkysymykseksi. Ensimmäinen tälle alalle kuuluva kirjoitus, «*Tutkimuksia Kalevalan tekstissä ja tämän tarkastusta*» ilmestyi kutsumuskirjana 1886 v:n maisterin- ja tohtorinvihkiäisiin ja sen tarkoituksena on esitellä niitä Lönnrotin Kalevalassa tavattavia «pihtien pitämiä», joista hän jo monesti oli luennoilla huomauttanut, mutta joita hän arkatuntoisuudesta ei tahtonut tuoda julkisuuteen ennen kuin Lönnrotin poismentyä. Seuraavana vuonna ilmestyi «*Kalevalan Karjalaisuus*», jossa tekijän kannalta on vastattu kysymyksiin «Kutka ovat Kalevalan laulaneet ja missä on tämä tapahtunut?» Niinkuin tunnettu on tämä teos etupäässä tähdätty Julius Krohnin esittämää käsityskantaa vastaan.

Me olemme täten lukijan mieleen palauttaneet Ahlqvistin tieteellisen toimen tärkeimmät hedelmät. Lukija on huomannut, että tahallamme olemme pidättyneet kaikesta erityisten teosten arvostelusta. Sitä emme ole tehneet yksin siitä syystä, että erityiskohtainen arvostelu ei ole tässä tilaisuudessa paikoillaan, vaan etupäässä sen vuoksi, että Ahlqvistin teosten ansiot ja puutteet ovat kokonaan seurauksena hänen yleisestä tutkijaluonteestaan. Ja tästä minä pyydän suoraan ja peittelemättä saada lausua oman käsitykseni.

Ennen Ahlqvistia olivat suomalaisten kielten tutkimusta varsinaisesti alottaneet A. J. Sjögren sekä Ahlqvistin suuret edeltäjät Suomen kielen ja kirjallisuuden opetus-istuimella Castrén ja Lönnrot. Edelläkävijäinsä ja varsinkin Castrénin toimesta on Ahlqvist kerran itse Kotikielen seuran pöytäkirjaan antanut erään huomattavan lausunnon, joka hyvin valaisee hänen omaa asemaansa ja suhdettansa heihin. Sen johdosta että eräässä kokouksessa oli lausuttu, että meillä on aivan vähän tosityöllä kunnioitettu Castrénin muistoa sanoo Ahlqvist:

Mitä ensinkin siihen tulee, ettei muka Castrénin muistoa ole likimaillenkaan kylliksi kunnioitettu, niin eivät puhujat nimenomaan ilmoita, millä tavalla heidän mielestä tämmöinen kunnioitus olisi ollut tehtävä. Mutta kuin sanotaan, että muillenkin valmistettaisiin mahdollisuus „kulkea Castrénin jälkiä“, niin lienee kunnioitus toimitettava siten, että kuljetaan hänen jälkiänsä, joka taas ei voi olla muuta kuin että yhä eteenpäin tutkitaan urali-altailaisia kieliä ja kansoja, niinkuin Castrén teki. Tämmöinen kunnioitus onkin kaikkein paras, mitä poismenneelle tiedemiehelle voipi osoittaa, se nim., että hänen työtänsä tieteen alalla jatketaan ja hänen aatteitaan tieteessä enemmän ja enemmän toteutetaan. Mutta eikö tätä ole tehty suomalais-ugrilaisessa kielentutkinnossa, vai onko tämä tieteen ala Castrénin siitä luovuttua kokonansa ollut viljelemättöinnä kesantona.

Katsotaanpa tosiasioita.

Tämän jälkeen hän luettelee tärkeimmät työt suomalais-ugrilaisella alalla ja jatkaa sen jälkeen:

Näyttäisipä siltä, että „Castrénin jälkiä näin muodoin on kylliksi kuljettu ja muistoansa tosityöllä kunnioitettu“. Se on kuitenkin tosi, että kaikki nuo työmiehet suomalais-ugrilaisella alalla, jotka vasta luettelin, työtänsä tehdessään varsin vähän lienevät arvelleet sillä kunnioittavansa Castrénin muistoa. Sillä tämä semmoista kunnioitusta ei vaadi eikä ansaitse. Suomalais-ugrilaisen tutkimuksen perustaja on näet And. Joh. Sjögren, ei Castrén, ja nykyisen suomalaisen kielentutkinnon perustaja on Lönnrot, ei Castrén. Koko suomalais-ugrilaisella kielentutkimus-alalla ei meillä viimeksi mainitulta ole muuta kuin, paitse erästä kirjoitusta Lapinkielen äänistä, kolme varsin vähäpätöistä kielioppia, kaikki syntyneet lyhytaikaisista tutkimuksista, tscheremissin kielioppi ilman tekijän näkemättä yhtään ainoata tscheremissi-kylää. Meidän kielentutkimisen historia ei säilytä mitään muistoa Castrénista; ei yhtään lakia ole hän keksinyt meidän kielessämme, eikä vähäisintäkään sanastoa sen kielioppiin jälkeensä jättänyt; ei yhtään uutta sanaa tahi suomalaista termiä sepittänyt eikä ylipään minun tietääkseni koskaan kirjoittanut yhtään ainoata riviä Suomen kielellä. Minä en siis ymmärrä, kuinka hänen „ansionsa kielemme sen nykyiselle kannalle saattamisessa olisivat

unhottamattoman suuret", enkä voikaan sietää tätä lausumaa muuna kuin komealta kaikuvana paradoksina, jonkalaisilla nuoret miehet rakastavat höystää maljapuheitansa. Siitä, mitä nyt Castrénista olen sanonut, ei tämän arvo asijantuntijan silmissä alene, sillä tämmöinen tietää, että Castrén ei ollut suomalainen, vaan samojediläinen ja ylipäätänsä urali-altailainen tutkija. Tällä alalla ovat Castrénin ansiot niin suuret, ettei hänen muistoansa tarvitse koristella sulilla ja väreillä, jotka eivät kuulu hänen todelliseen olemukseensa.

Ja meidän tulee myöntää, että se mitä Ahlqvist tässä, arvaten oman tilansa ja toisellekin arvoa antaen lausuu, on aivan oikeutettua. Kieltämätöntä on, että Ahlqvist verraten Castréniin on *suomalais-ugrilaisella* ja *suomalaisella* alalla tehnyt monta vertaa enemmän ja sekä häneen että Sjögreniin verraten vienyt kielitieteellistä tutkimusta askeleen eteenpäin. Sjögren, joka muuten etupäässä on huomattava suomalais-ugrilaisten kansojen historian tutkijana, ja samoin Castrén eivät esimerkiksi osanneet panna arvoa noihin kielitieteelle niin tärkeihin kielennäytteihin, niin ikään oli heillä ja varsinkin Sjögrenillä kielten äännemuodon käsitys varsin puutteellinen. En luule sanovani liikoja, jos sanon että vanhempina aikoina Ahlqvist on melkein ainoa, joka on antanut luotettavia itse elävästä lähteestä keräämiänsä tietoja suomalais-ugrilaiselta alalta.

Ja mitä tulee varsinaiseen ahtaampaan Suomen kielen tutkimukseen, niin täytyy tunnustaa, että se Ahlqvistin sille alalle kääntyessä oli jotenkin alkuperäisellä kannalla, vaikka tunnustammekin Kalevalan kokoonpanijan suuren suuret ansiot toisella alalla. Ja ajatelkaamme vain, mihin surkeaan tilaan asiat olisivat joutuneet, jos Ahlqvistia ei olisi ollut. Ainoa, joka Ahlqvistin kanssa pyrki Suomen kielen professorin virkaan, oli Gottlund. Joka vähänkin tuntee Gottlundin tieteen laatua, tietää että Gottlundin pääsy tähän virkaan olisi ollut surman isku kaikelle tieteellisyydelle tällä alalla. Se olisi samalla ollut ääretön häiriö ja vahinko kehittymässä olevalle kirjakielelle, jos kielessä korkeinta opetusta antamaan olisi tullut mies, joka tahtoi hävittää edellisten aikojen työn murteita yhdistävän kirjakielen aikaansaamiseksi.

Ahlqvistin Suomen kielen tutkimuksilla oli aina tavallaan käytännöllinen päämäärä. Hänellä ei ollut pääasiana kielihistoriallinen puoli, miten kielenmuodot ovat syntyneet ja kehkeyneet, vaan mitkä muodot verrattuina kielessä vallitseviin lakeihin ja sananjohtoon olisivat katsottavat *oikeiksi* ja kirjakielessä käytettäviksi. Yleensä hän katsoo ne muodot oikeiksi, joissa

ei «väärä analogia» tai muut semmoiset seikat ole häirinneet äännelakien vaikutusta. Sanan johtoainekset olivat aina huomioon otettavat, niistä ei saanut tinkiä äännettäkään, ei kirjoituksessa kirjaintakaan. Niin on esimerkiksi kirjoitettava *tekijä* *j*:llä, koska j tavataan semmoisessa muodossa kuin *vetäjä*, sitä vastoin *silmiä*, vaikka *iä*:n ääntäminen on yhdenlainen. *Vihoillinen* ja *palkoillinen* tulee kirjoittaa niiden johtoon nähden, vaikk'ei niitä niin äännetäkkään. Sanalla sanoen, se on jokseenkin samanlainen käsityskanta kielen muotojen *oikeudesta* kuin Jakob Grimmillä ja hänen ruotsalaisella oppilaallaan J. E. Rydqvistillä. Mitä tulee kielitieteelliseen metoodiin, niin hän ylipäänsä johonkin määrin edustaa samaa kantaa kuin Saksassa Curtius ja Schleicher, ja varsinkin sopii sanoa, että hänen työnsä edustaa samanlaista edistys-askeletta meillä kuin mainittujen saksalaisten miesten työ indoeurooppalaisella alalla. Jos kohta täytyy myöntää, että tämä kanta salli usein liian suurta rohkeutta kielellisissä vertailuissa, on kuitenkin aina tunnustettava, että Ahlqvist johtopäätösten tekemisessä noudatti malttia ja järjellisiä perussyitä. Se tulee esiin esim. hänen sivistyssana-teoksessaan, jossa ei voi kyllin ihmetellä tekijän terävää, havaitsevaa ja käytännöllistä silmää ja sitä järkevyyttä, jota hän osottaa johtopäätöksissään. Ja nämät ansiot, jotka käytännössä tavataan, ovat voineet ainakin osittain torjua itse perus-aatteen vaaroja. Sillä se periaate, että nimen laina aina on seurauksena esineen lainasta on epäilemättä hyvinkin vaarallinen. Jos muistaa, että esimerkiksi *hammas* on lainattu ja alkuperäinen *pii* jäänyt vaan rajoitetussa merkityksessä käytäntöön, niin huomaa kyllä, että lainasanoista kultuurihistoriallisia johtopäätöksiä tehdessä on suuri varovaisuus tarpeen. Samanlaista teräväsilmäisyyttä osottavat hänen Kalevalan tekstin tutkimuksensa, joissa hän kielen- ja runontuntemisellaan on, toisintoja näkemättä, useimmissa tapauksissa osannut oikeaan kohtaan.

Yhtä rehellisesti kuin tunnustamme Ahlqvistin tieteellisen työn ansiot, yhtä vilpittömästi meidän tulee myöntää sen puutteetkin. Minun mielestäni päävaillinaisuus hänessä oli se, että hän katsoi itsensä oikeutetuksi olemaan muutamista seikoista kokonaan lukua pitämättä. Esimerkiksi sivistyssana-teoksessaan hän aivan täydellisesti jättää huomioon ottamatta tanskalaisen kielentutkijan V. Thomsenin tätä alaa koskevat ja suorastaan epookkia tekevät tutkimukset. Ei hän mainitse hänen nimeään ja muutamista kohdista tuntuu siltä kuin hän tahallaan olisi jättänyt teoksen lukematta. Samantapainen on laita Kalevalan tutkimuksissakin. Hän ei tah-

tonut panna mitään arvoa Kalevalan toisintoihin. Ensimmäisessä tälle alalle kuuluvassa teoksessaan hän sanoo, että «Kalevalan käsikirjoitusten ulos-antaminen edellyttää sen olettamuksen, että Lönnrot niitä käyttäessään ehkä ei ole niitä kaikin puolin taitavasti käyttänyt» ja toisessa hän mainitsee matkallansa v. 1846 kuulleensa Kalevalan runoja ja saaneensa kirjaan pannuksi muutamia *oikeitakin* s. o. semmoisia, jotka Lönnrotille kelpasivat Kalevalan 2:seen laitokseen pantaviksi». Hän siis pitää painettua Kalevalaa tutkimuksen varsinaisena kanonina, ensinkään ottamatta huomioon sitä, että toisinnot, itse Kalevalan lähteet ovat ainoat, joilla voi tutkimukselle olla jonkinmoista merkitystä. Aivan saman ominaisuuden seurauksena oli, että hän oli valmis sanomaan jostakin kieliseikasta «niin ei missään sanota», ottamatta lukuun niitä oikeitakin ilmoituksia, joita muut tekivät.

Se on sanalla sanoen jonkinmoinen tyyneyden puute arvostelussa, joka hänellä oli suurimpana haittanaan. Arvostellessaan suomalaista kirjallisuutta hän epäilemättä useissa tapauksissa oli oikeassa, mutta hän menetteli tässä toimessa varsin kovakätisesti. Hän sanoo Suomen kirjallisuuden «puutarhurina» paljonkin käyttävänsa kirvestä «milloin ne pahat kannot ja se kelvoton vesakko, joka sen alalla vielä tavataan, eivät tottele hienompaa asetta. Pitääpä sitä toisinaan käyttää kirvesvarttakin, kuin ei muuta astalota satu olemaan käsillä, ja sillä mutkia pillomus-eläimiä, jotka tunkeutuvat tonkimaan tarhan viljamaata». Viimeisinä vuosinaan A. kuitenkin oli tullut arvosteluissaan paljoa tyynemmäksi ja lempeämmäksi kuin ennen.

Tämän kaiken olen sanonut, en alentaakseni hänen ansioitaan, vaan ollakseni täydellisesti rehellinen tätä minulle niin rakasta muistoa kohtaan, joka ei salli mitään imarrusta. Joka tapauksessa August Ahlqvistin elämäntyö on niin runsas panos tieteen aarreaittaan, on vaikuttanut niin suurta edistystä suomalaisen tieteen alalla, että tämä tiede aina on hänen nimeänsä säilyttävä loistavimpien nimiensä joukossa. Hänen oppilaansa aina pitävät kiitollisessa mielessä sen opin, jota hän opettajana ja johtajana yliopiston opetus-istuimella ja Kotikielen Seurassa on meille antanut. Kolmattakymmentä vuotta takaperin, jolloin hän tuli Suomen kielen opintojen ohjaajaksi, ei ollut, niinkuin hän itse sanoi, «oppikirjoja eikä perinnäistä metodia». Hän nämät puutteet korjasi ja opinnot kohotti. Silloin vielä v. 1871 tapahtui, että Suomen kieli kandidaattitutkinnossa lykättiin syrjään, niin että tutkittavat saivat sen vain ylimääräisenä lisäaineena ottaa tutkintoonsa. «Isku näytti ankaralta, mutta sanottavasti se ei kuitenkaan ole haitannut suo-

malaisia opinnoita, sillä nuorison rakkaus piti nämät yllä». Niin nuorison rakkaus oli kiintynyt näihin opintoihin ja kiintynyt myöskin opettajaansa, jossa me tunsimme lihaa lihastamme vertä verestämme, omasta kansastamme.

Näiden rivien kirjoittaja näki ensimmäisen kerran Ahlqvistin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran 50-vuotisessa juhlassa pidetyissä päivällisissä. Niissä pidettiin puhe Suomen suurimmille elossa oleville runoilijoille Topeliukselle ja Oksaselle. Kun edellinen oli jättänyt puheenvuoron jälkimmäiselle, niin tämä vastasi, että se on hänelle ylen suuri kunnia, että hänen maljansa juodaan yhdessä todellisen runoilijan kanssa. Hän ei milloinkaan ole pitänyt itseään runoilijana («väärin! väärin!» huutoja). Hänen runoilunsa on ollut puhdas kielellinen yritys. Hän tahtoi koettaa käyttää Suomen kieltä eri runomitoissa ja silloin tapahtui toisinaan, jatkoi puhuja leikillisesti, «että runotar on iskenyt niskaan näin (puhuja jymähytti kädellään niskaansa) ja siten on syntynyt joskus joku hyväkin kappale, niinkuin «Koskenlaskijan morsiamet». Monessa muussakin tilassa hän on lausunut, ett'ei hänen runoiluansa saanut suureksi arvata, pannen aina pääpainoa tieteelliseen työhönsä.

Tunnettu on kuitenkin, että useimmat olivat toivoneet Ahlqvistista runoilijaa eikä tiedemiestä. Eräässä kirjeessä, jonka H. Kellgren v. 1847 kirjoitti Ahlqvistille Pariisista, hän nuhtelee Ahlqvistia siitä, että hän oli pitänyt erään varomattoman puheen, jonka vuoksi hän oli yliopistosta karkoitettu, sanoo ett'ei Ahlqvistilla ole oikeutta ajattelemattomuudella salvata edestänsä tietä, jolla hän epäilemättä on hyötyä tekevä, sekä jatkaa sen jälkeen:

Sinä olet syntynyt suomalainen, sinulla on syvä ja todellinen synnynnäinen *tunne* suomen kielen kauneudelle ja sisimmälle luonnolle, ja kyllin runollista aistia sen käsittelemiseksi. Seuraa tätä synnynnäisten taipumustesi viittausta, aseta määräksesi rikastuttaa suomalaista kirjallisuutta, ei kieliopillisilla kirjoituksilla vaan *elävällä* käsittelyllä, aseta määräksesi rikastuttaa sen niukkaa kirjallisuutta, muodostaa sitä aikamme aatteita esiintuomaan, niin sinulla on päämäärä kyllin korkea, sen vuoksi uhrataksesi hetken pienet päähän pistot ja lämpöiselle sydämelle tavallisen uhmaamisen ja myrskyämisen halun. Sinä itse tiedät, ett'et voi saavuttaa tätä päämäärää ilman todentekoa ja opinnoita, mutta se on kylläksi korkea ansaitsemaan tätä ponnistusta ja uhrautumista. *Opi ennen kaikkea* äläkä anna hetken menestyksen viekoitella itseäsi hedelmiä tuottavasta vakavasta toiminnasta.

Tunnettu on, että Snellmankin katsoi vahingoksi Ahlqvistin lopullista kääntymistä tiedemiehen tielle. Miten lieneekin, varma on ainakin, että Oksanen oli runon sukua, oli todellinen lyyrillinen runoilijaluonne. Hänen runoelmansa ovat ensimmäiset, joita sekä muodon että sisällyksen puolesta voipi katsoa varsinaiseksi taiderunoudeksi Suomen kielellä, eikä kukaan myöhemmistä runoilijoista ole voittanut Oksasen runojen voimakasta ja koristelematonta kauneutta. Jossakin määrin synkkä ja raskas on se maailman-katsantotapa, joka näissä runoissa esiintyy, mutta samalla tosirunollinen. Ensisijassa hänen laulujensa esineenä oli isänmaa ja äidinkieli. Kukapa ei tuntisi «Savolaisen laulua» ja «Suomen valtaa»! Kansanlauluina ne ovat tunkeuneet jokaiseen Suomen halvimpaankin mökkiin. Isänmaata kohdanneet onnettomuudet, äidinkielen alhainen asema ne hänen mielensä murheella täyttivät. Nälkävuosina hän tuskaisin sydämin laulaa isänmaalle, äidilleen:

Ees laulan. torjuks' Tuonen
Omalla kielelläs;
Jos auttais: sydänsuonen'
Puhkaisin mielellän';

Johtaisin suuhus johdon
Sulinta vertäni,
Kuin tietäisin tään rohdon
Sun saavan terveeksi!

Katsoessaan Suomen kansan kehityksen hitautta hän tunsi toivottomuuden rintaansa tuimelevan:

Tuopa tuopi tuiman tunnon,
Tuo ainakin mustan mielen:
Milloinhan sulavi Suomi,
Milloin Suomessa syämet,

Konsahan kevät tulevi,
Konsa hanget lähtenevi
Suomen poikien povista
Verestä viluisen kansan.

Mutta uskalsipa hän myöskin toivoa maansa tulevaisuutta:

Niinkuin säen pilvistä pudonnut,
Sadettenkin alla sammumatta
Kytemistään korvessa kytevi.
Salaisesti sammalikon alla
Kulkee mättähästä mättähäsen
Puiden juuret poltellen ja viimein
Ilmivalkeahan leimahtavi,
Siitä siirtyy, kiihtyy, laajenevi,

Yli maan ja taivaan liekki läikkyy.
Salon hongat maahan horjahtavat,
Kumohonpa kaatuu korpikuuset;
Tällä lailla Suomen suomalaisuus
Sydämestä syttyy sydämehen,
Mielestä menevi toiseen mieleen,
Kunne yksi toivo, yksi tunne
Sydämessä kaiken kansan sykkää."

Siihen kunnioitukseen, jota 1869 v:n maisterit osottivat hänelle valitsemalla hänet promotsiooni-runoilijaksi, hän vastasi ihanalla runoelmalla, ensimmäisellä promotsioonirunolla, jolla hän toi Suomen runottaren «Suomen suureen oppisalihin» vaatien sille siellä emännän sijaa. Tässä runossaan hän ennusti

— — — — nuo Dafnen seppeleetkin
— — — — — — — — — — —
Suloisin Suomen sanoin painetahan
Jo Suomen nuorukaisten kulmille.

Tämän ennustuksensa hän itse seppelöitsijänä toteutti, hän samainen, joka yliopiston rehtorina on ensi kerran suomalaisella sanalla tervehtänyt yliopiston nuorisoa.

Ken on lukenut «Epäilijän» tai «Pikku Annan kuoltua» taikkapa «Sydämeni asukkaat» tietää, kuinka Oksasen koristelematon, jalo laulu oli omansa kuvaamaan miehekkään sydämen syvää tunnetta ja sen taisteluita. Hänen sydämensä ikäänkuin pakeni maailman melskeistä etsimään rauhaa runon ihanteellisissa maailmoissa. Ja tämmöinen runneltu, puutteellisuuttaan tunteva ja tunnustava sydän se ohjasi Oksasen työtä, kun hän oli osallinen virsikirjan valmistamisessa Suomen kansalle.

Oksanen oli erinomainen taitaja runon muodon puhtaudessa ja klassillisessa kauneudessa. Tahdon erittäin muodollisena mestariteoksena huomauttaa hänen runoansa «Kerran viinikellarissa», joka muuten synkän huumorinsa puolesta edustaa erästä eri puolta Oksasen runoudessa. Muuten hänen huumorinsa toisinaan, niinkuin «Kommissa», esiintyy pistävänä ivana ja satiirina.

Suorasanaista runoutta ei Ahlqvist ole sanottavasti viljellyt, vaikkapa kyllä hänen proosansa taiteellinen muoto, osuvat kuvat ja naulan kantaa tapaavat kansan-omaiset käänteet aina todistavat runoilijan käsialaa. Mainitsemista ansaitsee hänen «Satunsa», jonka julkaisemista aikoinaan (Suomettaressa 1847) esim. Kellgren kirjeessään pitää äärettömänä varomattomuutena ja joka luultavasti ainoastaan sen vuoksi, ett'ei sensori sitä käsittänyt, pääsi julkisuuteen. Hänen jälkeen jääneistä papereistaan selviää, että hän on kirjoittanut kerran novellinkin, ensimmäisen ja ainoan novellinsa «Kolme joulua», josta Topelius v. 1847 on antanut lausunnon sen johdosta, että se oli annettu savokarjalaiselle osakunnalle kilpakirjoitukseksi.

Hän kiittää sitä, esittää sitä palkittavaksi, valittaen ett'ei sitä milloinkaan voi painattaa. Arvattavasti syynä oli se, että novelli, niinkuin Topeliuksen lausunto osottaa, sisältää «knoppar af inhemsk *satir* — mot officerare och länsmän».

Oksasen runous sallii meidän luoda katsauksen ihmissieluun, jonka olennossa esiintyy äärettömän paljo viehättävää. Hän on itse laulanut:

Yks' perkele,
Yks' enkeli
Asuvat sydämessäni;
Ne taistelee
Ja kamppailee,
Yks' toistaan voittaa koittelee.

Ja tämä epäilemättä sisältää täyttä totta. Ahlqvist oli vastakohtien mies. Hänessä oli ikäänkuin kaksi olentoa, toinen karkea ja kärtyisä, toinen hieno ja hellä. Pinta, ulko-olento oli kova ja karkea, luotaan työntävä, mutta ken kerrankin sai luoda silmäyksen siihen lämpimään, suomalaiseen, vilpittömään sydämeen, joka piili kuoren alla, ei voinut olla tätä miestä rakastamatta. Hänellä oli voimakkaita intohimoja, joita hän ei aina kyennyt hillitsemään. Jokainen saattoi jo ensi kerran häntä nähdessään havaita, ett'ei hän ollut mikään jokapäiväinen henkilö. Harvoille oli suotu päästä häntä lähelle, mutta vieraampikin saattoi huomata hänen lujaa oikeuden tuntoaan, hänen tarmokasta ja itsenäistä luonnettansa, jokaisen täytyi sanalla sanoen tunnustaa, että hän oli «kokonansa mies, mies kerrallansa».

Tunnettu on, että Ahlqvist ensi ylioppilasvuosistaan alkaen oli suomalaisuuden innokkaimpia taistelijoita, niin myöskin että hän joksikin aikaa kokonaan erkani muista, jotka suomalaisuuden hyväksi työskentelivät. Epäilemättä tähän eroon oli monta syytä, joita emme edes nykyään voi täydelleen arvostella. August Ahlqvist ei ollut varsinaisesti valtiollinen henkilö ja hänen luonteensa oli siksi itsenäinen ja kulmikas, ett'ei kän suinkaan sopinut puoluemieheksi, puoluekuria noudattamaan, muiden mukaan taipumaan, vaan hän mielemmin jätti muut ja kulki omaa tietänsä. Hän itse sanoo:

„Hänen suurin vikansa on se, ett'ei hän ole antautunut tuon mainitun lipun (s. o. puoluelipun) alaiseksi. Vaan tätä hän ei ole parhaallakaan tahdollansa voinut.

Hänen luonteessansa on ne, luultavasti moitteen-alaiset, omaisuudet, että hän pitää vähäisen kirjallisen toimintonsa täytenä todentekona eikä voi sitä antaa kenenkään aikeiden välikappaleeksi, ja että hän lausuu ajatuksensa..... suoraan ulos. Ilman sitä on hän aina pitänyt Suomen kielen asiata niin korkeana, että kaikki muu keinoileminen sen eteen kuin uskollinen ja hiljainen työnteko, joka paraiten sujuu, kuin sitä tekee yksinänsä ja oman vakuutuksensa mukaan, tuntuu hänestä sekä lapsekkaalta että irstaiselta. Huono lippukuntalainen, mokoma mies!"

Sitä paitse hän epäilemättä toivoi, että suomalaisuuden asian ajaminen olisi voinut käydä ilman niin katkeraa taistelua, joka oli alkanut. Hänestä jotkut suomenmieliset taistelu-innossaan eivät kylliksi tunnustaneet sitä etua, joka suomalaisilla oli ollut heidän yhteydestään ruotsalaisten kanssa. Tämä ajatus oli häneen juurtunut etupäässä hänen laveilla matkoillaan, joilla hän oli nähnyt heimokansojemme kansallista kurjuutta — sen hän on useassa tilassa lausunut ilmi, muun muassa promotsiooni-runossaan. Hän on kuitenkin samalla lausunut, että tuo paljon puheina ollut «kiitollisuuden-velka on suoritettava vain siten, että ruotsalaisille osotetaan rahtunen ystävyyttä ja kunnioitusta», lisäten että «nämät tunteet eivät estä meitä tekemästä työtä oman kielen ja kansamme kehkeyttämiseksi» (Uusi Suometar 1876, N:o 23). Tulee myöskin muistaa, että Ahlqvist oli kielimies ja että hänen nurjamielisyyteensä epäilemättä on vaikuttanut sekin, että suomalaisuuden johtajien käyttämä suomenkieli ei häntä tyydyttänyt ja sen tähden hän katsoi heidän toimintansa kielen kehkeymiselle vaaralliseksi ja tahtoi «pelastaa kielen ja kirjallisuuden kelvottomien viljelijäin käsiin joutumasta». Tuskin on epäiltävää, että hänen erkanemiseensa myöskin vaikutti jonkinlainen syrjäyttämisen tunne, joka saattoi hänen valtavat intohimonsa kuohuksiin.

Oli miten olikin, meillä ei ole mitään syytä epäillä Ahlqvistin vilpitöntä, horjumatonta rakkautta isänmaata ja äidinkieltä kohtaan. Hänen toivojensa määränä pysyi aina viimeiseen hengenvetoon saakka se aika, jolloin

Yksi mieli . . . yhdistävi
Henget keskenään nyt kiistäväiset
Yhdeksi lujaksi, sitkeäksi,
Sopusointuisaksi Suomenmaaksi.

Eräänä syksyisenä päivänä istui runoilija työpöytänsä ääressä tehdäkseen viimeisiä korjauksia runoelmaan, jonka hän tahtoi sävelillä siivitettäväksi. Se runoelma oli

Punkaharjun laulutytön laulu.

(Barcarole.)

Kuin päiv' on illaks' vaipunut,
Yö alkaa maita peittää,
Kuin tuulen henk' on haipunut,
Ja laine loiskeen heittää:
Niin silloin vaan
On airoillaan
Tää tyttö ja myös lauluillaan.

Ken kullastaan on kaukana
Ja ikävyyttään huokaa,
Se huolensa ja kaihonsa
Mun kuuluvillen tuokaan:
Niin täällä vaan
Ne kaiullaan
Mun laulun' saapi lauhtumaan.

Sä, jonka tunteen turtaneet
On melskeet maailmassa,
Jolt' ihanteet on haihtuneet
Ja sydän sammumassa:
Käy tänne vaan,
Niin hehkullaan
Mun laulun' saa sun sulamaan.

Jo kerttu helkkää lehdossa,
Kuu kumottaa tuoll' yllä;
Näit' aistellen sä hurmeissa
Jo huudat varmaan kyllä:
Oi, onkohan
Maan, maailman
Piirissä tälle vertaistaan!

Juuri kuin runoilijan henki väikkyi ihanteiden maailmassa, juuri kuin Suomen ihanan luonnon sävelet kaikuivat hänen korviinsa, juuri silloin painoi Tuonen impi kylmän suutelonsa hänen otsallensa. Hän tunsi kuolonväristykset ruumiissaan, ja viiden päivän kuluttua oli henki jättänyt maallisen majansa ja kiitänyt ikuisiin avaruuksiin.

August Ahlqvist, A. Oksanen on kuollut, — mutta hän ei kuitenkaan ole kuollut, sillä hänen työnsä elää, hänen muistonsa elää. Ja hänen muistonsa on semmoinen muisto, joka meitä kaikkia *velvoittaa.* Joka kerta kuin isänmaan poveen kätkemme yhden sen parhaimmista pojista, joka kerta tämä maa käypi meille entistä rakkaammaksi ja pyhemmäksi.

Me kaikki Suomi äidin pojat ja tyttäret yhdymme niihin sanoihin, jotka jo on lausuttu hänen haudallansa:

Hälle patsaan nostamme, kuin lupaamme:
Miehuudella lempiä synnyinmaata,
Helleydelläpä hoitaa äidinkieltä,
Kuin teki Ahlqvist.

E. N. Setälä.

Neljä merkkivuotta Suomen oppikoulun historiassa.

1859—1869—1879—1889.

Vähän merkitsee päiväkausi yksityisen ihmisen elämässä, ja kansalle usea vuosikin saattaa kulua umpeen ilman mainittavia tapauksia. Mutta kukin päivä, kukin vuosi on sittenkin tuonut muutoksia mukanaan, joko edistymistä tahi taantumista, ja lähemmin asiaa tarkastellessa voipi liikettä huomata, missä ensi silmäyksellä luuli tapaavansa täydellistä muuttumattomuutta.

Varsin luonnollinen tuo subjektiivinen väärä luulo, ett'ei muka päästä eteenpäin, on nuoruuden iässä, olkoon silloin ihmisestä tai kansasta puhetta. Mitähän suuretkaan edistys-askeleet ovat toiveitten äärettömän avaruuden rinnalla? Niinpä tapahtuukin, että innokas taistelija toisinaan uupuneena tuskastuu, arvellen olevansa muinaistarun Sisyfon kamalassa asemassa, — hänen, jolle oli rangaistukseksi pantu lakkaamatta vyörittää korkealle vuorelle kivilohkare, joka lähelle huippua saatuna aina vyöri takaisin. Päivän helteen hetkellä tuntee hän ponnistusten raskauden, ja näkee yksityisten yritysten turhuuden, mutta sitä muutosta, joka vähitellen ihmisten mielissä valmistuu, ei hän näe. Ja sitten jälkimaailma kenties voipi tavattoman ripeästä edistymisestään kiittää aikoja, joista aikalaiset arvelevat, että olivat kärsimättömiä.

Tätä laatua on Suomen oppikoulun uusin kehitys ollut. Silloin tällöin on ollut syytä pelätä, että kaikki työn hedelmät olisivat kateissa. Suuriakin tappioita kansallinen asia tuon tuostakin on kärsinyt. Mutta ih-

meen pian on jälleen voitolle päästy, ja ehdottomasti sopii tavattoman nopeaksi katsoa sitä perinpohjaista uudistusta, jonka vuosikymmenet 1859 —1889 tällä alalla ovat tuoneet mukanaan.

Emme ota kertoaksemme menneitten aikojen koulupolitiikkia sen koko laajuudessa, sillä se veisi hyvin pitkälle, pitemmälle kuin alamme myöntää. Joka kymmenennestä vuodesta sitä vastaan tehtäköön kynäpiirros, joka luo silmiemme eteen kouluolomme sellaisina, kuin olivat vuosina 1859, 1869, 1879 ja 1889.

I.

Mutta minkä tähden ottaa juuri vuosi 1859 lähtöpaikaksi? Onhan tunnettu, että maamme ensimmäinen suomenkielinen yläalkeiskoulu jo vuotta ennen oli toimensa alottanut Keski-Suomen sydänkaupungissa. Hämäläinen ylioppilas-osakunta antaakin meille 1 päivää Lokakuuta vuosipäivänänsä viettämällä vuotuisen muistutuksen siitä, mitä mainittu päivä ja vuosi 1858 ovat merkinneet Suomen sivistyshistoriassa.

Oikeastaan asianlaita ei kuitenkaan ole aivan sellainen, kuin tavallisesti uskotaan. Annamme menneen ajan mahdollisuuden mukaan itse puhua puolestaan; muutamat otteet riittäkööt, vaikka olisikin helppo useita samallaisia todisteita tuoda esille.

Syyskuun 9 p:nä 1857 oli annettu määräys, miten uusi alkeiskoulu oli järjestettävä. Se oli alusta asti neliluokkaisena toimeensa astuva; ensimmäisellä ja toisella luokalla oppilasten äidinkieltä oli opetuskielenä käytettävä, oliko se sitten suomi tahi ruotsi, mutta yläluokilla oli yleisesti ruotsiksi opetettava, paitsi yhdessä tahi useammassa aineessa, joita sen mukaan, miten tarvis vaatisi ja hyväksi katsottaisiin, saisi suomeksi opettaa.

Opistoa avattaessa saatiin oppilaita yhteensä 34, joista 3 neljännelle, 7 kolmannelle, 9 toiselle ja 15 ensimmäiselle luokalle. Viimemainituista ilmoitetaan, että 9 oli suomea puhuvia, (joilla arvattavasti on ymmärrettävä umpisuomalaisia). Ruotsia puhuvat osasivat kuitenkin, kuten eräs opettaja myöhemmin mainitsee, välttävästi puhua suomea, ainoastaan harvat poikkeukset pois luettuina.

Opetuksen järjestämisestä lausui opiston opettajakunta mietinnössä, joka sittemmin saavutti Porvoon tuomiokapitulinkin hyväksymisen, pääasiassa

että Suomen kielen käyttämistä ylemmillä luokilla vastusti erinomattain suomalaisten koulukirjain järkinäinen puute, sillä paitsi katkismusta ei löytynyt ainoata näillä luokilla käytettävää kirjaa suomeksi. Opettajakunta ei siis arvellut, että mainitulle kielelle nyt kohdastaan annettaisi varsin suurta opetus-alaa, ennenkuin ruotsalaiset oppilaat pääsisivät pois ja suomalaisia tulisi alaluokilta sijaan. — — Hyvin muistaen kalliin velvollisuutensa olevan ahkeroida tässä ensimmäisessä umpisuomalaisten hyödyksi ja sivistyttämiseksi määrätyssä koulussa, saadaksensa mitä pikemmin sitä parempi suomen kieltä yleiseksi opetuskieleksi, esitteli opettajakunta kuitenkin, kaikkia vastuksia katsomatta, että tulevan lukukauden alusta suomen kieli määrättäisiin opetuskieleksi historiassa, maantieteessä ja suomen kielessä, joissa oli vähimmin vieraita ja suomentamattomia oppisanoja.

Toinen näkökohta, joka paljon vaikutti Jyväskylän opettajien päätökseen, oli huoli oppilasten tulevista opinnoista. Ei vielä löytynyt suomenkielistä lukiota, johon olisi sopinut yläalkeiskoulusta päästettyjä lähettää opintojaan jatkamaan, — maamme yliopiston ruotsalaisuudesta puhumatta. Arveltiin, että parin vuoden odotus johonkin määrin poistaisi tämän esteen, joten opisto sitten voisi olla täydelleen suomenkielinen.

Opettajat eivät seisoneet yksinään näissä mielipiteissänsä. Se mies, joka jo 1840-luvulla verrattomalla selvyydellä ja johdonmukaisuudella oli esittänyt suomalaisuuden vaatimuksia, asettui täydellisesti Jyväskylän opettajien puolelle, jopa meni pitemmälle kuin he. Eräässä kirjoituksessa 1859 vuoden Litteraturbladissa J. V. Snellman laajasti lausui mielensä tässä asiassa, ja kosk'ei tätä kirjoitusta ole otettu suomalaiseen kokoelmaan Snellmanin kirjoituksia aikakauskirjallisuuden alalla, lienee syytä ottaa siitä pari otetta tähän. Kirjoitus sisältää väitteitä ja mielipiteitä, joita Snellman myöhemminkin on puolustanut, taistellen koulun-opettajien enemmistöä vastaan.

Mainittuansa ensin Jyväskylän opiston perustamisesta Snellman lausuu:

Jokainen on epäilemättä ilolla ottanut vastaan tämän todistuksen, että hallitus tunnustaa tulevaisuuden tarpeen. Mutta kysymys, kuinka tällainen opisto on järjestettävä, ei ole helpoimpia ratkaista. — — —

Se todellakin vivahtaa mielettömyyteen (det stöter i sanning på det absurda), kun esim. vaaditaan, että Jyväskylän opisto tulisi kokonaan suomalaiseksi, toisin sanoin, että siinä kaiken opetuksen pitäisi tapahtua suomeksi. On muka vähäpätöistä, ett'ei vielä tätä suomalaista koulua varten ole olemassa tarkoituksenmukaista maantieteen oppikirjaa, eikä laajempaa yleistä historiaa, eikä latinaista lauseoppia, eikä latinaista lukukirjaa selityksineen, eikä latinaista sanakirjaa, eikä saksalaista kielioppia, eikä saksalaista sanakirjaa, — venäjän kielen oppikirjoista olemme vaiti. — —

Jollei maamme sivistynyt luokka opi omaksi velvollisuudekseen ja jälkeentule-

vien onneksi tunnustamaan, että sen lapset ja lastenlapset kielenkin puolesta suomalaistuvat, niin Suomen kansalla ei ole tulevaisuutta. Heidän juuri tulee miettiä asemaansa ja valita niiden j o k o—t a i k k a välillä, jotka tulevaisuus tarjoo. Syy minkätähden Suomen kansallisuuden pitää mainitusta luokasta saada vastaiset edustajansa on yksinkertaisesti se, että sillä on polvesta polveen menevä sivistyksemme (den traditionella bildningen). Saattaa kyllä tuntua raskaalta, ett'ei historiaa voi syrjälle työntää, mutta inhimillinen kehitys on auttamattomasti sen pakkoon sidottu. Ihmisen vapaus on siinä vaan, että tämäkin pakko on hänen omaa vapaata työtänsä. Maan sivistyneille muutos ei ole helppo, mutta kansakunnan olemassaoloa ei pelasteta pelkillä hurskailla toivomuksilla. Kuten herrassäädyn pitää pukea peritty sivistyksensä uuteen muotoon, niin ei suomalaisen rahvaankaan lapsilla ole muuta keinoa päästäksensä samaan työhön osalliseksi, kuin hankkia itselleen osa herrassäädyn polvesta polveen menevää sivistystä.

Senpä tähden puhtaasti suomalainen koulu tällä hetkellä on mielettömyyttä (ett oting). Suomalainen on se opetus, joka tekee mahdolliseksi ruotsia puhuvalle pukea peritty tietonsa suomen kielen pukuun, ja suomea puhuvalle tulla tästä perinnöstä osalliseksi. — —

Emme siis tämän johdosta voi tulla muuhun vakaumukseen, kuin että opetus kaikissa maamme kouluissa on annettava kaikille oppilaille sekä ruotsiksi että suomeksi. Mutta tämä ei voi muulla tavoin tapahtua kuin kumpaakin kieltä opetuskielenä eri aineissa käyttämällä. Niin sanottujen suomalaisten opistojen tehtävä on tässä kohden käydä etunenässä. — —

Opettajan harkittavaksi täytyy jättää, milloin äidinkieli voipi herjetä olemasta ainoana opetuskielenä, niinpä myös, missä aineissa toinen tahi toinen opetuskieli on yhteisesti kaikkien oppilaitten käytettävä — — Siinä vaan arvelemme Jyväskylän opettajain erehtyneen, että ovat ottaneet ensimmäisellä luokalla opettaaksensa sekä ruotsalaisia että suomalaisia. Ensimmäisen vuoden kurssia varten heidän ainakin olisi pitänyt vaatia kahdenkertainen määrä opettajia. Jos heidän on onnistunut nykyisillä opettajavoimilla saada opetusta niin pitkälle, että vuoden lopulla tahi oppilasten siirtyessä toiseen luokkaan ruotsalaiset ja suomalaiset voivat toiseen opetuskieleen siirtyä, niin he ovat tehneet ihmeitä. — —

Kun olot ovat siihen asti kehittyneet, että Suomen kieli jokaisella korkeamman sivistyksen asteella on saanut jalansijaa edes muutamissa aineissa, silloin ei tule vaikeaksi kouluissa ulotuttaa suomenkielistä opetusta yhä useampiin aineihin ja vähitellen toteuttaa ikävöitty lopputarkoitus. Lisätkäämme, että sen toteuttaminen edellyttää toistakin vaikutinta (en annan faktor). Vähitellen ja siinä määrässä kuin suomi yleisemmin tulee koulujen opetuskieleksi, ruvetkoot vanhemmat ahkeroimaan suomen kielen käyttämistä kodeissakin. Ja mikäli suomi heille itsellensä tulee heidän tieteellisen sivistyksensä kieleksi, sikäli voivat he lapsillensa sen jättää kansallisen sivistyksen kielenä.

Jos Jyväskylän opettajakunta siis tältä puolen saikin kannatusta, kylläpä moitetta vielä paljon suuremmassa määrässä tuli sen osaksi. Suo-

menkielisiin sanomalehtiin lähetettiin niin ankaroita kirjoituksia, ett'eivät toimitukset aina tahtoneet niitä painattaa. «Olen kuullut Jyväskylän opistosta sanottavan, että venskaa ja vinskaa sotketaan yhteen, ruotsiksi puhutaan ruotsalaisille ja suomeksi suomalaisille», kirjoittaa Suomen Julkisiin Sanomiin eräs «Juho Tanunpoika Kuortaneelta», vaatien tarkat tiedot opetusjärjestyksen muodosta ja sen käytännöstä, opetuskielestä, oppikirjoista j. n. e. Opettajat G. L. Pesonius ja J. G. Geitlin, jotka ottivat sanomalehdistössä puolustaaksensa omia ja virkaveljien toimia, saivat kuulla jos jotakin, muka sellaisina, jotka «suomikylmyytensä eli oikeammin ruotsivimmansa innossa laiminlöivät kansamme edut ja luottamuksen». Tohtori Schildt (Kilpinen) oli johonkuhun lehteen kirjoittanut uuden opiston vihkimisestä, lausuen ilonsa tästä tapauksesta, ja sai niinkin syrjäisenä runsaan osansa, koska muka oli «kansaansa narrina pitänyt», haluten saada «pyhää savua suomi-kuulun nimensä alttarille» j. n. e. Sellaista ääntä syvien rivien puolelta kuultiin, mitä sitten lie ollutkaan, jota ei uskallettu painattaa.

Jollakin uteliaisuudella katselee sen ajan ruotsinkielisiä lehtiä, sillä jos koskaan niin vanha sivistyksemme kai oli vaarassa silloin, kuin Suomen kieli sai ensimmäisen kerran oppisaleissa kaikua. Mutta «Paperilyhty» tarvitsi kyllä kaiken valonsa kansallisuuskysymyksen hämärien kohtien valaisemiseen, ja muut äänenkannattajat, kun puuttuivat Jyväskylän opiston asiaan, lausuivat aivan toista, kuin nykyajan lukija odottaisi. Lehdet Viborg, Åbo Tidning sekä varsinkin Åbo Underrättelser moittivat ankarasti, joskuspa suorastaan loukkaavalla tavalla niitten velttoutta, joitten tuli viran puolesta suomalaisen opetuksen asiaa ajaa. Entäs nykyisen «ruotsalaisen puolueen» miehet? Niin, heitä ei vielä hämäräkään aavistus opettanut, että muka olivat luodut maamme sivistyksen pylväiksi. He istuivat suurimmaksi osaksi koulupenkillä tahi lapsenkamarissa vanhempien luona, joista moni luuli kasvattavansa «jungfennomaaneja» vaikka sitten kasvatit ovatkin huomanneet olevansa oikeita aasapolvelaisia, Rolf Kraken ja Ragnar Lodbrokin pikkuserkkuja tahi ainakin tädin kummin kaimoja. Semmoisia ihmeitä ne sukuluettelot joskus näyttävät.

Tuskin tarvinnee sanoa, että varsinaiset suomenmieliset, «vanhat rehelliset», moittivat Jyväskylässä käytettyä opetustapaa. Tikkanen, joka itse umpisuomalaisesta kodista lähteneenä oli sivistyksensä saavuttanut ruotsinkielellä, lausui Suomettaressa vakavia sanoja, arvellen, että Jyväskylän opettajakunnan selitys oli «niin mieto suomalaisuudelle kuin olla taitaa». Väit-

teeseen, ett'ei voi suomea ottaa opetuskieleksi ennenkuin oppikirjoja saadaan, hän muistutti ett'ei oppikirjoja ilmesty ennen kuin niitä tarvitaan, sekä lisäsi:

Olemme puhuneet suumme puhtaaksi, ei vihasta eikä vainosta vaan rakkaudesta tähän nuoreen opetuslaitokseen, tietäen ja tuntien, että tämä koulu saadaan parhaan hedelmänsä kantamaan ainoastaan siten, että siinä kaikki opetus annetaan Suomen kielellä. — — Ei opettajakunnan myöskään tarvitse katsoa sitä, että kouluun pyrkii ruotsinkielen taitavia lapsia; onhan meidän suomalaisten lasten täytynyt oppia ruotsinkieltä, eikä meitä ole koskaan säälitty kielemme vuoksi.

Ja Mehiläisessä Polén lauloi samaa virttä. Hän jo luuli näkevänsä Jyväskylän opiston täydelleen ruotsalaistuneen, ja ennusti seuraavin sanoin, mitä muka Suomen koulun historia aikoinaan olisi Jyväskylän opistosta lausuva:

Rehtori ja opettajat sekoittivat sen heti alussa ruotsalaiseksi. Syyttivät suomenkielisten koulukirjain ja lukioin puutosta, ja olivat suomalaisuuden asiassa veltot, samalla kertaa kun olivat typerät ottamaan sitä odottamatonta kaksinkertaista vaivaa päällensä, että ruveta kahdella kielellä opettamaan, johon heitä ei olisi mikään laki voinut pakoittaa. — — Eivät älynneet sitä, että aluksi olisi voitu käyttää opetusta opetuskirjoittaki, niinkuin muissa maissa on tehty, ja että juuri tämän koulun pakosta olisi kohta syntynyt muitakin suomalaisia kouluja ja lukioita. Jos Jyväskylän koulun ensimmäiset hoitajat ja opettajat olisivat olleet kiinteät ja lujat suomalaisuuden edistyttämisessä, niin se olisi ennen astunut ruotsalaisuuden sijaan muissakin koululaitoksissa ja yliopistossa. Niin paljon tässä yhdessä koulussa riippui, ja sen tähden Suomen kansa sen toimeentulosta paljon toivoi ja korkeasti ihastui. Ja kun tämä toivo ja ihastus meni tällä kertaa hukkaan, niin sen tähden koulun ensimmäisiä hoitajia ja johtajia aikalaisensa syyttivät mietomielisiksi Suomen kansan kansallisuuden kalliissa asiassa.

Onneksi eivät Jyväskylän opettajat laisinkaan ansainneet sitä ryöppösaunaa, jonka he olivat saaneet osaksensa. Opiston suomalaisuus ei ollut heille vähemmin tärkeä kuin muille. He toimivat sen mukaan. Maaliskuulla 1859 Geitlin saattoi Helsingfors Tidningarissa ilmoittaa, että jo sillä lukukaudella opetus ensimmäisellä luokalla oli milt'ei kokonaan ollut suomalainen, ja että 2 ½ vuoden päästä koko opiston laita voisi olla semmoinen. Ja 1859 vuoden lopulla koulun ystävä ja suosija Kilpinen siitä antaa seuraavat tiedot:

Kahdella ensimmäisellä luokalla on suomi nyt yleisenä opetuskielenä, s. o. kaikki pojat niillä luokilla, — nekin jotka ruotsia taitavat — opetetaan ja luetetaan suomeksi. Tämä on jo aluksi hyvä voitto suomalaisuudelle. Vuoden päästä, kun

poikia toiselta luokalta pääsee kolmannelle, niin niiden muassa nousee varmaan suomi myöskin sille luokalle opetuskieleksi, ja niin aina eteenpäin ylemmille portaille. — — Opettajien vallassa on tehdä koulua joko suomalaiseksi taikka ruotsalaiseksi. Suomen kansa katsoo heihin ja toivoo sitä suomalaiseksi. Tämä toivo on jo osiksi käynyt toteen, josta opettajakunta ansaitsee suuren kiitoksen. — — — Että moni oppikirja on vähemmin sopiva ja että monta tykkönään puuttuu, se on sangen hankala, jos pojille niin myöskin opettajille, ja lisää heille työtä. Vaan ei mikään kansakunta eikä yksityinen henkilö voi kohota ylemmäksi, ell'ei se tee ahkerasti työtä ja näe vaivaa kovasti. — —

Suomalaisuuden voitoksi siis ensimmäinen varsinainen koulukiista oli päättynyt; saavutettiinpa paljon enemmänkin kuin 9 päiv. Syyskuuta 1857 annetussa keis. kirjeessä oli myönnetty. Sillä asianhaarain pakosta Suomen kieli pian tuli melkein yksinomaan vallitsevaksi, vaikk'ei ollutkaan aikomus sille ylemmillä luokilla suoda sijaa muuta kuin «yhdessä tahi useammassa aineessa», ja kun opisto 30 päiv. Tammik. 1862 tehdyllä päätöksellä oli täydelliseksi laajennettu, niin myönnytys vasta paljon merkitsi. Kaikissa aineissa Suomen kieli ei tosin aivan puhtaana soinut: tämän kirjoittaja ainakin muistaa ensi käynnistään, miten «vörmyntarihallitus» ja muut sellaiset hirviöt julkisessa tutkinnossa värisyttivät sitä kuulijaa, joka oli tullut Keski-Suomeen puhdasta ja virheetöntä kieltä oppimaan. Mutta poikkeukset eivät sääntöä kumonneet, ja sääntönä oli, että Jyväskylän opisto osotti voivansa kelvollista opetusta antaa suomenkielellä ja että se sen tähden sai runsaasti oppilaita maamme ääriltäkin.

Mutta toiselta puolen kokonaan suomenkielisen opetuksen periaate moniaalla herätti epäilystä. Usea entinen asianharrastaja pudisti päätänsä ja kysyi epäillen: minkäs luulet tästä lapsesta tulevan?

II.

Leikattiin vuosi 1869. Mihin määrin oli suomalainen oppikoulu ja sen aate ehtinyt edellisen vuosikymmenen aikana varttua?

Laillansa paljo, laillansa vähän. Menestys oli ollut liian helppo alussa ollakseen varma. Paljon puuttui ennenkuin voitto saattoi täydelliseksi tulla, mutta asianharrastajat eivät aavistaneet, miten vaikea taistelu vielä oli edessä. Asian vihaajat, ne sitä vastoin kokoilivat voimansa ratkaisevaan iskuun.

Jyväskylän alkeiskoulun kaltaisiksi oli aiottu pari uutta vähän myöhemmin perustettua opistoa, mutta niistä ei yksikään ehtinyt pysyväistä merkitystä saavuttaa.

Tampereelle oli perustettu neliluokkainen alkeiskoulu, jossa kaksikielisyyttä siihen määrään asti harjoitettiin, että suomea ja ruotsia puhuttiin sekaisin jokaisessa aineessa, jokaisella tunnilla. Tätä järjestelmää noudattaaksensa, puolustaaksensa koulun taitava johtaja A. F. Rosendal teki, minkä vaan voi, mutta ei ole hänen syykseen luettava, jos ei yritys onnistunut. Kokkolaan oli niin ikään perustettu uusi alkeiskoulu, joka Oskar Blomstedtissa sai kelpo ja tosisuomalaisen johtajan, mutta paikkakunnan ruotsalaisuus veti vastustamattomasti opetuksenkin ruotsalaiseksi. Joensuu oli vihdoin sekin saanut neliluokkaisen koulun, mutta suomalaisenakin se varsin rajoitetun merkityksen saavutti, kun ei sitä täydelliseksi tehty.

Suuremman huomion anasti toistaiseksi kysymys entisten opistojen suomalaistuttamisesta.

Snellmanin kanta määräsi tässä kohden 1865 vuoden asetuksen sisällyksen: vuodesta 1868 oli koulun-opettajiksi aikovilta vaadittava semmoinen taito suomen kielessä, että voisivat sitä huokeasti opetuskielenä käyttää; kaikissa oppikouluissa ja lukioissa suomen kieli Syyskuusta 1865 oli yhdessä tahi useammassa aineessa opetuskieleksi pantava ruotsin rinnalle, josta tuomiokapitulien tuli säätää; senaatti saisi aikoinaan näitten aineitten lukua enentää.

Toimeenpano ei tässä enemmän kuin muissakaan kohden vastannut lainsäätäjän hyvää tarkoitusta. Kuopion tuomiokapituli yksin totteli, menipä pitemmällekin kuin vaadittiin: myönnettiin puolet aineista ja tunneista suomenkieliselle opetukselle omistettaviksi. Kuopiossa ja Oulussa suomen kieli siten sai jalansijaa, sitä helpommin kuin se ennestään oli kaikille lapsille tuttu.

Mutta samaan aikaan Turun tuomiokapituli peittelemättä ylenkatsoi kieliasetuksen määräyksiä. Ei välitetty asetuksen antamasta määräyksestä, että opettajan suomenkielen taito oli todistettava; alhaisin arvosana annettiin joskus kapitulin tarkastettavasta väitöskirjasta, ainoastaan sen tähden, että sen tekijä oli uskaltanut suomeksi kirjoittaa j. n. e. Ja lopulla vuotta 1865 arkkipiispa antoi pitkän kiertokirjeen, jossa selitti, että koulut eivät voineet suomen kieltä ottaa opetuskieleksi, toisin sanoen, ett'ei asetusta voitu noudattaa. Porvoon tuomiokapituli ja pari lukion lehtoria purjehti-

vat arkkipiispan vanavedessä, käyttäen välistä uhkauksiakin niitä opettajia vastaan, jotka tahtoivat omin päin täyttää asetuksen määräykset.

Nämä havainnot ne ne luultavasti antoivat aihetta 1867 vuoden talonpoikaissäädylle käsittelemään kouluasiaa. Säädyn yksityinen valitusvaliokunta antoi pitkän ja erittäin valaisevan mietinnön, jonka tohtori Tikkanen kirjoitti ja jossa koulukysymyksen vaiheet selitettiin; anomuksen pääkohdat olivat, että Helsingin normaalilysee saisi suomalaisen osaston ja että Turun alkeis-opiston rinnakkais-osasto tulisi suomalaiseksi; sitä paitsi muittenkin kaupunkien tarve tuli huomioon. Pappissääty yhtyi tähän anomukseen, selittäen, että yksinomaisesti ruotsalaisia tahi umpisuomalaisia kouluja muka «ei voi enää kysymykseenkään tulla». Säädyn mielestä suomen kieli oli maamme umpisuomalaisissa ja ruotsi sen umpiruotsalaisissa osissa pidettävä koulun alempien luokkien opetuskielenä; ylemmillä luokilla toinen kotimainen kieli oli käytettävä muutamien aineitten opetuskielenä. Siis sama kanta kuin 1865 vuoden asetuksenkin, sillä erotuksella vaan että uudistuksen lopputarkoitus oli selvemmin esitetty.

Mutta tämä tarkoitus sai vaarallisemmat viholliset kuin Turun tuomiokapitulin. Senaatti samaan aikaan teki käännöksen yhtä eriskummaisen kuin Sven Dufva, sillä erotuksella vaan että eteenpäin kuin käskettiin, niin käytiin taaksepäin. Normaalilyseen suomalainen osasto sai vastatuulen ensimmäisen puuskan kestää, ja pian tämä kysymys tulikin 1869 vuoden polttavimmaksi.

Ensimmäistä päätöstä normaalikoulun perustamisesta tehdessään oli hallitsija 11 päiv. Kesäkuuta 1864 jo määrännyt, että suomalainen osasto oli ruotsalaisen rinnalle asetettava, mutta kun päätös vuonna 1867 oli pantava toimeen, perustettiin yksi luokka vaan, ja ennen syyslukukauden loppua senaatti jo kuulusteli asianomaisilta, kuinka monta oppilasta oli saatu ja oliko useat niistä kykenemättömät nauttimaan opetusta ruotsalaisessa normaalilyseessä. Viittaus oli todellakin tarpeeksi selvä, mutta sitä ei otettu korviin. Professori Cleve uudisti ehdotuksensa ja osotti tukevilla syillä, että eri suomalainen normaalilysee oli tarpeen vaatima, sitä enemmän koska ruotsalaisen opiston luokat ilmankin olivat täynnä. Mutta lähellä jo silloin oli tappio: vapaaherra von Born arveli, että Helsinki ympäristöineen oli siksi ruotsalainen seutu, ett'ei suomalaista oppikoulua tarvittu; suomalaisten koulujen opettajat saattoivat muka tarpeeksi harjoitusta saavuttaa ruotsalaisessakin normaalikoulussa; yhden vuoden opetuksella voisi suomenkieliset op-

pilaat saada sille kannalle, että voisivat ruotsinkielellä jatkaa. Suomalaisen normaalilyseen alin luokka oli siis vapaaherran mielestä myönnettävä ainoastaan sitä tarkoitusta varten, että saisi suomalaiset pojat ruotsalaistumaan. Tähän yhdistyivät senaattorit Trapp, Cronstedt ja Nordenstam. Kirkollispäällikön, senaattori Viktor Furuhjelmin kanssa yhtyivät sitä vastoin senaattorit K. Furuhjelm, Nordenheim ja Indrenius sekä J. V. Snellman, joten yhden äänen enemmistö oli saavutettu suomalaisen koulun hyväksi.

Mutta mennyt oli tämä enemmistö, kun pian sen jälkeen Snellman ja V. Furuhjelm melkein yht'aikaa joutuivat senaatista pois. Kun kysymys suomalaisen normaalikoulun täydentämisestä 1 p:nä Huhtik. 1869 tuli ratkaistavaksi, niin silloinen kirkollispäällikkö, senaattori Palmén, sekä senaattori Antell olivat ainoat, jotka täydelleen yhtyivät professori Cleven ehdotukseen, että joka vuosi uusi luokka oli perustettava, kunnes opisto tulisi täydelliseksi. Vapaaherra von Born uudisti edellä kerrotun lausuntonsa ja vapaaherra Nordenstam ilmoitti omasta kokemuksesta tietävänsä, että Helsingin väestön suuri enemmistö oli kieleltään ruotsalainen sekä että kaupungin suomalaisetkin asukkaat vaikeudetta saattoivat käyttää Ruotsin kieltä; senaattori Trapp arveli, että valtiovarat eivät riittäneet rinnakkais-osastoja perustamaan Suomen kielen hyväksi kaikkiin maan opistoihin. J. n. e.

Monen nuoremmankin muistossa lienee, minkä äärettömän hämmästyksen tämä päätös herätti yli koko Suomenmaan. Anomuksia tehtiin kuolemalla uhatun opiston pelastukseksi, mutta turhaan; senaatin enemmistö ei edes antanut niiden tulla hallitsijan kuuluviin. Professorit von Essen, Yrjö Koskinen, Hjelt ja Rein, tohtori Tikkanen ja kandidaatti Lavonius silloin pyysivät saada yksityisillä varoilla kannattaa kolmatta luokkaa. Sitä ei voitu kieltää; vieläpä asia Pietarissa ratkaistiin niin, että kolmas sekä neljäskin luokka toistaiseksi olivat valtion varoilla kustannettavat, mutta uuteen tutkintoon oli asia otettava, kun viidettä luokkaa tarvittaisiin. Täydellisen suomalaisen alkeis-opiston tarpeellisuutta ei siis vielä myönnetty, mutta jonkinmoisen kokemuksen saavuttaminen tuli mahdolliseksi.

Tietysti kouluasia tähän aikaan oli yleisön ja sanomalehtien yhtämittaisen huomion esineenä. Keskusteltiin sekä periaatteista että niiden toimeenpanosta, kasvatus-opillisista niin hyvin kuin valtiotieteellisistäkin näkökohdista, ja kummassakin kohdin suomenmieliset pian joutuivat ilmi sotaan Helsingfors Dagbladin, toisin sanoen ruotsinkielisen yleisön kanssa.

Mitä suomenmielisten vaatima koulujen uudistus tarkoitti, se ei ollut mikään salaisuus. Siitä Yrjö Koskinen jo vuonna 1867 oli Kirjallisessa Kuukauslehdessä muun muassa kirjoittanut:

Missä seutu on suomenkielinen, siinä pitää lasten oleman suomenkielisiä ja siinä on myöskin arvelematta suomi pantava opetuskieleksi. Ne vanhemmat, jotka eivät tahdo sen mukaan sovittaa lastensa „äidinkieltä", kouluttakoot niitä missä tahansa: suomen kieltä pakoon eivät tässä maassa kuitenkaan enää taida päästä. — — Perimmäisenä aatteena on se, että suomalaisten koulujen kautta meille on kasvatettava uusi sukupolvi sivistyneissä säädyissä, uusi herrassääty, joka ei enää ole kielensä ja ajatusmuotojensa puolesta kansasta eronneena. — — Esteitä epäilemättä löytyy, jotka eivät salli meidän kerrallaan ja yhtä haavaa viedä tätä periaatetta käytännöllisille perille. Mutta lopullinen tarkoitus pitää oleman tiettynä ja aina silmäin edessä; muutoin joudutaan aivan huomaamatta vaarallisille harhateille.

Samaan suuntaan puhui Uusi Suometarkin, joka suurella innolla valvoi suomalaisuuden asiaa. Mihin loppumaaliin lehti tahtoi pyrkiä, sen se kerran lausui seuraavin sanoin:

Julkisten ja valtion kustantamien suomalaisten ja ruotsalaisten koulujen luku pitää olla samassa suhteessa kuin kumpaisenkin väestön paljous eli se voima jonka kumpainenki antaa valtiolle, sillä tämä on molempien ainoa pysyväinen ja kukistamaton oikeudenperustus.

Ja koulupolitiikin lähimmistä kysymyksistä lehti yhtä selvään selitti kantansa: kaksikielinen opetus, jonka Snellman oli pitänyt toistaiseksi välttämättömänä, ei ensinkään ollut tyydyttävä:

Kaksikielisyys kouluissamme on varmin keino nykyisten epäkohtain säilyttämiseen herras- ja talonpoikaissäätymme välillä. Niinkuin olot ja kohdat maassamme nyt ovat ei siitä ainakaan isoon aikaan olisi Suomen kansalle paljon muuta hyvää, kuin että suomalaisen talonpojan olisi helpompi ruotsia puhuvaksi herraksi lukea itsensä, ja että virkamiehemme paremmin osaisivat suomea. Ruotsalaisuus jäisi yhä pöydän päähän rehottamaan, suomalaisuus saisi niinkuin ennenkin seisoa oven suussa, lakki kourassa.

Tässä kohden suomalainen puolue siis oli poikennut suuren oppi-isänsä ehdotuksista. Opettajakunta miltei miehissä piti kaksikielistä opetusta arveluttavana, — siinä yksi syy. Toinen oli jokapäiväinen kokemus että ruotsalaiset koulumme saivat hyviä oppilaita umpisuomalaisista kodeista, joten ei ollut epäilystä, että sivistyneen luokan lapset, joille suomen kieli sitä paitsi tavallisesti ennestään oli tuttu, saattaisivat suomalaisissa kouluissa oppia saavuttaa.

Sekavampaa laatua oli kieli- ja kouluasian valtiotieteellinen puoli; siihen liittyi riitakysymyksiä, jotka vuosikausia pitivät keskustelua vireillä.

Julkinen salaisuus oli, että suomen kielen asiassa erimielisyyttä vallitsi hallitsijan ja hänen luottamusmiestensä välillä. Aleksanteri II, maaorjuuden lakkauttaja, oli täydellä todella tahtonut tehdä lopun suomen kielen vuosisatoja kestäneestä sorrosta. Mutta virkavalta, jolle tämä päätös oli odottamaton ja muka ennen-aikainen, se sitä vastoin teki parastansa uudistusta vastustaakseen. Se seikka, että hallitsija asui toisessa maassa, teki hänen neuvon-antajilleen mahdolliseksi suuriruhtinaan omassa nimessä taistella vastoin hänen päätöksiään, ja kylläpä siinä mentiin toisinaan sekä lojaalisuuden että hävyliäisyyden rajojen yli.

Vaarassa olivat kaikki ne voitot, jotka suomenmieliset jo luulivat saavutetuiksi; ei tiedetty miten pitkäksi taistelu tulisi eikä mihin asti ruotsinmieliset ylimyksemme maltittomassa innossaan aikoivat mennä. Ei siis tahdottu luopua perustuslain suomista suojeluskeinoista. Itse hallitsijalle esitetty valitus oli viimeinen hätäkeino, kenties aikoinaan tarpeellinen sekin, jollei muuten voisi pikku satraappien mielivaltaa ehkäistä. Tältä kannalta suomenmielisyyden edustajat asiata käsittelivät, eikä menty pitemmälle kuin että asiasta julkisesti keskusteltiin. Pietarissa ei tehty yhtään esitystä, ei vähääkään, ja kun Adlerberg kreivin puolelta samana vuotena tuli erityinen kehotus, jotta hävitettäväksi tuomitun suomalaisen normaalikoulun asiassa käännyttäisiin hänen puoleensa, niin suomenmielisen puolueen miehet valtiollisesta arkaluontoisuudesta hylkäsivät tämän tarjoumuksen, — joutuakseen siten vielä enemmän kenraalikuvernöörin epäsuosioon.

Kuinka paljon tietoja Helsingfors Dagbladilla ja sen edustamalla yleisöllä oli näistä tosiasioista, sitä emme tiedä; osittain niitä ei ole tätä ennen julkisuuteen tuotu. Mutta jos lehden toimituksella oli vähääkään älyä, niin se ei itse voinut luottaa niihin perättömiin huhuihin, jotka se tuon tuostakin toi julkisuuteen samana vuotena 1869. Milloin kerrottiin salaisista anomuksista, milloin allekirjoitusten kokoilemisesta, milloin yritetystä valtiokeikkauksesta, milloin perustuslain rikkomisesta, — vaikk'ei suomenmielisten puolella oltu tehty yhtään muuta, paitsi mitä asiasta oli sanomalehtiin kirjoitettu. Syytökset olivat joka tapauksessa sillä varovaisuudella tehdyt, että jos niihin tarttui kiinni, niin saattoi asiaa jollakin lailla vääntää.

Tarkoitus saavutettiin, mikäli Dagbladin varsinaiseen kantajoukkoon tulee. Dagbladin yleisöön levisi ja juurtui vakaumus, että «Pietarin tiet»

muka olivat suomalaiselle puolueelle hyvin tunnettuina — puolueelle, joka virallisten syrjävaikutusten salaisilla teillä vennon vieraana ei tiennyt yhdestäkään Pietarissa asuvasta suosijasta! Ja toisenkin ihmeen Lagerborgin verraton diplomaattinen silmänkääntäjä-taito sai aikaan. Konstitutsionalismin vaippa sai suojella hallitusneuvostoa, joka asetti oman tahtonsa yht'aikaa hallitsijan ja kansan enemmistönkin tahtoa vastaan, mutta kaikki ne synnit, jotka sekä Pietarissa että Helsingissä tehtiin tämän vallan ylläpitämiseksi tahi asianomaisten omaksi yksityiseksi eduksi, ne saivat olla sinään. Kristillisestä rakkaudesta Dagblad ei niistä hokenut mitään, — samaan aikaan kuin kuritti suomenmielisiä tekemättömistä rikoksista, olemattomista aikomuksista.

Syntyipä sitten samassa hälinässä toinenkin riita. Varsin hyvin tietäen, missä hengenhädässä suomalaisuuden edustajat tunsivat olevansa, he kun olivat köyhiä itse ja kansan suurelle joukolle verrattain vieraita, Lagerborg päätti antaa heille toisenkin iskun, — jolleivät pakkosovintoon suostuisi.

Alusta kesää 1869 hän suomenmielisiltä vaati «suoran ja selvän selityksen» heidän tarkoituksistansa, vetäen samassa esille puuta heinää todistukseksi, että sivistyneen yleisön muka todellakin olisi paljon syytä pitää heitä varsin arveluttavana joukkiona. Jalomielisesti luvattiin kuitenkin heille myötävaikutusta, — «ojennamme heille kätemme kaikissa heidän rehellisissä pyrinnöissään» kuten tuo lentäväksi sanaksi tullut lause kuului. Mutta ehtoja pantiin, joilla kai toivottiin miespolven ajaksi jollei kauvemmaksi sitoa heitä Dagbladin valjaihin. Ennen kaikkea Ruotsin kielen asema oli kaikin puolin turvattava; lehti ei arvellut «suomalaisen Suomen» olevan muuta kuin sellaisen, «joka ei ole muilta kansoilta mitään ottanut eikä niiden kanssa ole saanut mitään yhteistä, s. o. Suomi joka ei ole oppinut eikä tahdo oppia mitään ulkoa päin, vaan ennemmin hyväksyy raakuutta kuin sivistystä». Perustuslaillinen valtiolaitos, protestanttinen katsantotapa, länsimaiset sympatiiat ja länsimainen sivistys y. m., y. m., ne kaikki otettiin kannattamaan — Ruotsin kielen perittyä asemaa valtakielenä!

Uusi Suometar tuohon keskusteluun rupesi, vastaten varsin suoraan, mutta ei se tyydyttänyt. Viattomatkin sanat väännettiin arveluttaviksi, ja röyhkeästi vaadittiin uusia vastauksia, ikäänkuin suomalaisuus olisi ollut pahoista teoista kiinni saatu, omiin sanoihinsa kietoutunut rikoksellinen, jolle vasta täydellisen tunnustuksen jäljestä olisi sopinut huutaa tuota jalomielistä

Soyons amis, Cinna! olkaamme ystäviä, Cinna. Ja kun ei vastattu lyhyesti *jaa* Dagbladin kysymykseen, niin lehti suomalaisuutta muka säälien lausui:

Kysymyksemme on siis kantanut hedelmän, vaikka tosin toisellaisen kuin me olimme suoneet ja hiukan toivoneetkin. — — Me olemme luulleet, että fennomaanit suostuisivat järjestykseen, joka ei ainakaan olisi ristiriidassa heidän teoriiainsa kanssa. Tulevaisuus osottakoon, vaikuttaako kielto Suomen kansan hyödyksi!

Ja Yrjö Koskiselle, joka Kirjallisessa Kuukauslehdessä muun muassa oli lausunut, että Suomen kansa epäilemättä on säilyttävä Ruotsin kieltä siinä määrässä, kuin havaitsee sitä tarvitsevansa, vastattiin vielä pontevammilla mahtisanoilla:

Onpa suuria sanoja tämä! Se kuuluu niinkuin valloittajan puhe, joka luottaen siihen aseelliseen voimaan, mikä hänellä on takanansa, lykkää luotansa kaikki pyydetyt selvitykset hänen toimistansa sillä ilmoituksella, että hän kyllä on noudattava kaikkea sitä kohtuutta ja oikeutta, minkä hän on tarpeelliseksi näkevä, liittäen siihen uhkauksen, ett'ei pidä häntä ärsyttämän osottamalla epäluuloa hänen tarkoituksiansa kohtaan. — — Mutta vielä ei ole niin pitkälle tultu, että hra Y. K. voipi Suomen kansasta sanoa *L'état c'est moi!*

Saman vuoden lopulla Dagblad otti Y. K:n historiankin arvosteltavakseen. Jos selvien perustuslaillisten oikeuksien käyttäminen vähää ennen oli tullut luvattomaksi esitetyksi, kun vaan niitä suomen kielen hyväksi tahtoi käyttää, niin meiltä nyt kiellettiin yleisesti inhimillinen oikeus arvostella mennyttä aikaa oman kehityksemme johdolla. Sen ohessa käytiin muutenkin säännöllistä sissisotaa suomenmielisiä vastaan kronikoissa, Nissen kirjeissä y. m., — suurella innolla, sitä vähemmällä rehellisyydellä.

Suomenmielisten pieni joukko oli siis yht'aikaa joutunut sotaan sekä virkavallan että «yleisen opinioonin» kanssa, ja taistelun loppupäätöstä ei ollut helppo ennustaa. Muistettakoon, että 1867—68 vuoden kato oli käynyt edellä, masentaen kansamme voimaa ja luottamusta.

Ja sama vuosi 1869 toi vieläkin kolmannen koetuksen mukanaan: uuden kouluhallituksen.

Suostuessaan koulun ja kirkon erottamiseen 1867 vuoden säädyt täydellä luottamuksella olivat jättäneet muutoksen hallituksen toimitettavaksi. Luottamukseen vastattiin siten, että kun oli pyydetty kouluopettajain valitsemia johtajia, niin saatiin pelkkiä hallituksen nimittämiä, ja kun tätä valtaa ensi kerta oli käytettävä, pantiin esimieheksi kenraali Kasimir von Kothen. Historia on kaiketi valaiseva niitä salasia teitä, joita myöten en-

nestään niin tunnettu henkilö pääsi kasvavan polven opetusta johtamaan, ja siinä kohden pitänee paikkansa, mitä pahaa ikinä on Pietarin teistä lausuttu tahi ajateltu.

Kadotetulta näytti taistelu pitkin koko rintamaa. Syystä Suometar vuoden lopussa näitä onnettomia oloja ajatellen huokasi:

Jumala suokoon vaan, että Suomen koulut, joidenka niskalla Suomemme tulevaisuus niin suuressa määrässä lepää, eivät eri tuulten raivotessa mahda joutua haaksirikkoon ja pirstoiksi särkyä.

Siten päättyi vuosi 1869. Saatiin kyllä piankin nähdä, että pahimmatkin pelot toteutuivat. Mutta saatiin myös nähdä, missä paras turva on tuommoisia myrskyjä vastaan, — itse kansassa, sen palavassa rakkaudessa ja murtumattomassa kestävyydessä.

E. G. Palmén.

Poliitillista idealismia 19:llä vuosisadalla.

John Bright * 1811 † 1889.

Löytyykö ihanteellisia esikuvia kansojen yhteiskunnallisen ja poliitillisen elämän suunnittelemista varten? Löytyykö vakaa ja muuttumaton johto valtiomiehen toimelle? Vai onko hänen vaan hetken vaatimuksia kuunteleminen ohjataksensa niiden mukaan politiikkinsa, ollen kaikkea johtotähteä ja vakaata perää vailla, kaarnan kaltaisena, jota satunnaiset tuulenpuuskat aalloilla ajelevat?

Edessäni on miehen elämäkerta, joka enemmän kuin puolen vuosisataa on työskennellyt maansa sisällisen ja ulkonaisen politiikin alalla. Tuskin löytynee Englannin uuden-aikaisessa historiassa kysymystä, jonka suorittamiseen John Bright ei olisi ottanut osaa; tuskin sitä yhteiskunnallista pyrintöä, josta hän olisi pysynyt väliäpitämättömänä.

Vv. 1838—1846 näemme hänen Cobdenin rinnalla käyvän sen suurenmoisen agitatsioonin etunenässä, joka Manchesterin kaupungista levisi yli koko Englannin valtakunnan, vetäen vähitellen mukaansa yleisen opi-

nioonin ja parlamentinkin, ja vihdoin sai aikaan n. k. viljalakien (*corn-laws*) peruuttamisen. Anti-corn-law-leaguella oli tuskin innokkaampaa puolustajaa kuin John Bright. Kaupungista matkustaa hän kaupunkiin, koettaen kaikkialla kuunteleville kansanjoukoille paljastaa oikeudettomuutta noissa vihatuissa viljalaeissa, jotka muutamien tuhansien landlords'ien hyväksi koko kansalle korottivat viljan hintaa ja ylläpitivät Englannissa pysyväistä nälänhätää.

Eikä Bright tähän tyydy. Hän hyökkää koko Englannin tullipolitiikkia vastaan, vaatien vapaata kauppaa ulkomaiden kanssa. Samaten näemme hänen karkaavan Englannin maanlakisäädännön kimppuun, joka estää maa-omaisuuden jakoa ylläpitääkseen sitä liikkumattomana harvalukuisen ylhäisön käsissä sekä kansalta riistää kaiken toivon päästä pienen palstan omistajaksi. Bright vaatii «*free trade in land*» — vapaata maan kauppaa — niinkuin vapaata kauppaa muillakin aloilla. Niin ikään hän valmistaa muutoksen englantilaisissa metsästyslaeissa, jotka maanviljelystä suuresti rasittavat; sillä maanviljelijäkansan ja teollisuuskansan etuja valvoo hän yhtä suurella innolla. Kuitenkin vastustaa hän tehdaslakisäädäntöä, mikäli se tahtoo määrätä täysikasvaneitten työaikaa ja muuten järjestää heidän suhteensa työn-antajien kanssa; sillä hän luulee, että valtion sekaantuminen tähän asiaan saattaa aikaan enemmän vahinkoa kuin hyötyä.

Bright harrastaa lämpimästi kansan opetusta ja raittiuden edistämistä. Hän tahtoo poistaa kuolemanrangaistuksen. Hän vaatii täydellistä uskonnollista suvaitsevaisuutta ja kirkon erottamista valtiosta. Hän puolustaa juutalaisten laskemista parlamenttiin. Mutta ennen kaikkea työskentelee hän läpi koko elämänsä kansan poliitillisten oikeuksien laajentamista varten. Bright puolusti innokkaasti Gladstonen reformbilliä, joka vuonna 1884 suuressa määrin laajensi äänioikeuden parlamenttivaaleissa.

Irlantilainen kysymys pitää Brightiä alituisessa toimessa. Pitkän valtiollisen uransa kestäessä hän ei väsy vaatimasta oikeutta tälle sorretulle kansalle. Vanhuutensa päivinä hän kuitenkin pitää velvollisuutenaan vastustaa Gladstonen ehdotusta itsehallinnosta Irlantia varten. Vieläpä näemme Brightin vaativan puolueetonta hallintoa Intialle sekä toimivan Intian komppanian lakkauttamisen puolesta. Huomaamme hänessä alituisen vihollisen Englannin sekaantumista vastaan muitten maitten politiikkiin. Milloin vastustaa hän Englannin osan-ottoa Kriimin sotaan; milloin varoittaa hän sekaantumasta Yhdysvaltojen sisälliseen taisteluun; milloin taas panee hän

vastalauseensa Gladstonen sotaista politiikkia vastaan Egyptin asioissa, josta v. 1882 seurasi Alexandrian pommittaminen. Bright, silloin toisen kerran ministeristön jäsenenä, katsoo paremmaksi jättää paikkansa kabinetissa kuin perus-ohjeensa. Siitä lähtien Brightin valtiomiestoimi rupeaa lähenemään loppuansa.

Kuta enemmän John Brightistä luen, kuta enemmän hänen elämäänsä, hänen toimintaansa tunkeudun, sitä enemmän vetää hän kaiken huomioni puoleensa, sitä enemmän löydän hänen elämässään jotakin vastustamattoman viehättävää ja suurta, jotakin joka osan-ottoani herättää ja sydämeni sisimmät tunteet saapi väräjämään.

Mitä suurta, mitä viehätystä löytynee Brightin elämäntyössä? Ja minkä tähden pyydän minä saada tuoda sen silmienne eteen?

Siksikö että hän oli puhujana suuri, ett'ei kukaan yhtä hyvin kuin hän sanojensa voimalla voinut kansaan vaikuttaa, sitä innostuttaa, johdattaa? Ehkä siitäkin syystä. Lukekaa hänen puheitaan. Niissä on yksinkertaisuutta ja selvyyttä, mutta yksinkertaisuudesta loistaa milloin hyväntahtoisuuden sulous, joka kaikkia taivuttaa, milloin indignatsioonin hehku kaikkea alhaista ja viheliäistä vastaan. Kun taistelun kuumuudessa, sanoo eräs hänen aikalaisiaan, kuuli Brightin puhuvan suurille kansanjoukoille, tuntui ikäänkuin olisi kuullut tuuliaispään puuskan.

Olkoon niin. Me ihmettelemme Brightiä puhujana, meitä lumoo hänen sanojensa tenhovoima, mutta suuruutta etsimme aatteiden sisällyksestä ja syvyydestä, teoista taas kykyä panna näitä toimeen.

Olisiko John Bright uusia totuuksia esiintuonut, luonut uutta valoa poliitillisten kysymysten käsittelemiseen? Ehkä sitäkin. Kuitenkaan Brightissä ei ollut syvää ajattelijaa saatikka mitään tiedemiestä. Jos jätämme sikseen muutamat pienet kyhäelmät eräässä aikakauskirjassa, on meidän etsiminen hänen ajatuksiaan ainoastaan hänen kirjeistään, joita suuri osa löytyy myös painettuna, sekä ennen kaikkea hänen puheistaan. Näissä ei ole mitään tieteellistä syvyyttä, tuskin mitään teoreetillista selittämisiä. Bright toimii käsitteillä, jotka ovat kaikille hyvin tuttuja; todistuksensa hakee hän ympäröivästä maailmasta ja asioista, joihin jokainen hänen kuulijoistaan oli perehtynyt; systemaatillista oppijärjestelmää emme näe hänen koskaan kehittävän.

Entäs hänen poliitillisen vaikutuksensa tulokset? Aivan varmaan myöntänee jokainen, että ainakin muutama Brightin vaikuttama reformi on

ollut tarpeen vaatima ja kantanut hyviä hedelmiä. Tuskin kukaan enää kieltänee esimerkiksi sitä suurta siunausta, jonka viljalakien kumoominen on tuonut Englannin kansalle. Mutta kuinka Brightin toimien tuloksia lieneekään arvosteltu, tuskin näistäkään löydämme täyttä selitystä siihen välittömään viehätykseen, jonka tutustuminen Brightin elämään meissä herättää. Sillä minkä perus-ohjeitten mukaan tahansa poliitillisia reformeja on arvosteleminen, se lienee meidän heti myöntäminen, että oleviin oloihin edes jossakin määrin on katsominen. Joka puhuu reformista, hän puhuu parannettavasta tilasta, hän puhuu asianlaitaan sopivista välikappaleista. Välitöntä ja täyttä tunnustamista siis ei saata mikään poliitillisen uudistuksen toimeenpano meissä herättää ilman edellistä tutkimusta, ilman minkäänlaista tietoa asianlaadusta. Tällaisen kriitillisen tarkastuksen alle emme nyt tahdo Brightin poliitillisen työn tuloksia asettaa.

Eikä Bright itsekään valtiomiehen kunniata vaatinut. «En ole, lausuu hän eräässä puheessa parlamentissa, enkä koskaan ole tahtonut olla valtiomies; tämä arvo (character) on meidän aikanamme niin tahrattu ja niin epäiltävä, että olen epävarma, tahtooko puhdas ja kunniallinen mies siihen pyrkiä . . . . Minä olen suora ja teeskentelemätön kansalainen . . . minä esitän heikkoudella ehkä, vaan rehellisesti hyvin monen ajatuksia ja kaikkein niiden todellisia etuja, jotka ovat minun tänne lähettäneet».

Bright tahtoo valtioelämässä saada toisellaisia perus-ohjeita noudatetuiksi kuin niitä, jotka hän kutsuu «poliitillisiksi». «Minun ajatukseni on, sanoo hän, että tämän maan lainsäädännön ei pitäisi olla politiikkojen ja valtiomiesten lainsäädäntöä heidän vanhentuneitten teoriiojensa mukaan, vaan semmoinen lainsäädäntö, joka on perustettuna oikeuteen, siveyteen ja kristillisiin periaatteisiin; tämä on varma tie, joka kansan onneen viepi.»

Siinä muutamilla sanoilla John Brightin koko valtiollinen viisaus piilee. Siinä myös se lumousvoima, jolla hän kansanjoukkoja johti; siinä vaikutuksen selitys, jonka hän meihin tekee. Mikä hänen elämäntyössään meitä viehättää, ei ole puheliaisuuden lahja, ei hänen tekojensa suuruus, vaan pyrintöjen jalous ja ihanteellisten päämaalien ylevyys.

«Korkeiden ja pyhien periaatteiden edistämiseen, sanoo John Bright itsestään, olen uhrannut suuren osan elämästäni». Oikeuden ja siveyden perus-ohjeiden voimaan saattaminen poliitillisessa elämässä, siinä hänen pyrintöjensä päämäärä.

Sillä hän vakuuttaa, että «siveyslaki ei ole kirjoitettu ainoastaan yk-

sityiselle elämälle, vaan että se on tarkoitettu yhtä hyvin kansojen elämän ja toiminnan ohjeeksi». Ja hän uskoo, että «ainoastaan noudattamalla siveyslain ikuisia ja muuttumattomia periaatteita voipi kansa tulla suureksi ja onnelliseksi». Epäsiveellinen politiikki ei voi koskaan kansalle onnea tuoda.

Mitkä ovat nuo John Brightin vaatimat oikeuden ja kristillisen siveysopin periaatteet? Mikä on niiden sisältö?

Määritelmiä ja filosoofillisia selvityksiä etsimme Brightissä turhaan. Oppiaksemme tuntemaan hänen aatteittensa sisällystä, täytyy meidän tarkastaa hänen pyrintöjänsä tosielämässä.

Vapaus, yhdenvertaisuus, veljellisyys — *liberté*, *égalité*, *fraternité* — olivat ne mahtisanat, jotka Ranskan vallankumous oli singahuttanut maailmaan.

Ne periaatteet me tapaamme Brightilläkin. Mitä hän vaatii, se on ennen kaikkea: vapaus, yhdenvertaisuus, veljesrakkaus.

Vapautta työlle, vapautta vaihdolle ja kaupalle, vapautta opetukselle, vapautta uskonnollisissa oloissa, vapautta hallinnossa . ... . Brightillä on suuri epäluulo valtion sekaantumista vastaan yhteiskunnallisiin ja uskonnollisiin oloihin. Hän turvautuu enemmän yksityisten initsiatiiviin. Sentähden hän vaatii kirkon erottamista valtiosta; sentähden tahtoo hän mieluisammin jättää kansan opetuksen yksityiselle toimeliaisuudelle, torjua valtion sekaantumista raittius-asiaan; sentähden hän vastustaa kaikkea työn-antajien ja täysikasvaneitten työn-ottajien välisten suhteitten määräilemistä.

John Bright on suojeluspolitiikin verivihollinen. Tietämättömyys ja itsekkäisyys, «siinä se maan-ala, josta suojeluksen kirottu kasvi versoo». Bright tuskin löytää kyllin ankaroita sanoja sitä häväistäksensä. Suojelusjärjestelmä ei ole ainoastaan erhetys, se on rikos. «Rikos on usein pukeutunut hyveen nimeen; mutta kaikista rikoksista Jumalan lakeja ja ihmisten todellisia etuja vastaan ei ole koskaan löytynyt mitään vihattavampaa ja turmiollisempaa kuin se, joka on anastanut itsellensä «suojeluksen» viehättävän nimen». Sillä jumalatonta on kieltää ihmiseltä «antimia, jotka tulevat Luojan auliista kädestä». «Me vaadimme, että tämä avara maa, jonka kaikkein Luoja on levittänyt niinkuin pöydän lapsillensa, on oleva vapaa meidän siellä elääksemme ja nauttiaksemme sen yltäkylläisyyttä» . . . «Me vaadimme, että maa on oleva meidän työhuoneemme ja avara maailma meidän markkinapaikkamme».

Vapauden rinnalla häilyy Brightin edessä yhdenvertaisuuden ihanne. Bright sanoo olevansa kansan mies. Hän elää kansan kesken. Hän tuntee sen vaivat ja sen surut. Enemmän kuin mitään muuta harrastaa hän kansan ja työntekijä-luokkain aseman kohottamista. «Poliitillisesti, sanoo hän, elän ja liikun ja on minulla olemukseni ainoastaan siinä toivossa, että edistäisin totuuden ja teidän (kansan) asiaa vaikka edes yhden ainoankin askeleen» . . . «Niin kauvan kuin minulla on henki, niin kauvan kuin minulla on ruumiin voimia, niin kauvan kuin minulla on järki, ja niin kauvan kuin minulla on muisti ja ääni ajatuksiani lausuakseni, niin kauvan tahdon minä huutaa sortoa vastaan, jonka näen löytyvän, sekä kansan suuren kokonaisuuden oikeuksien eduksi».

John Bright on kansanvaltaisen valtiojärjestyksen ankara puolustaja. Suuren osan elämästään työskentelee hän saattaakseen työntekijä-luokille vaalioikeutta parlamenttiin; ja, kuten mainittiin, onnistuikin hänen vielä eläessään nähdä toivomuksensa suureksi osaksi käyvän toteen. Brightillä oli suurta luottamusta parlamenttireformin hyviin vaikutuksiin. Sillä hän katsoo kaikkein poliitillisen yhdenvertaisuuden oikeuden vaatimaksi, ja hän luulee, että ne reformit kantavat hyvän hedelmän ja ovat pysyväiset, joita suuri valistunut opiniooni kannattaa. Hän tietää hyvin, että kansassa vielä suuri tietämättömyys vallitsee; mutta hän luottaa kansan opetukseen ja hänellä on mitä lujin vakuutus totuuden voimaan.

Samoihin iankaikkisiin oikeuden ja siveyden periaatteisiin, joiden Bright tahtoo nähdä vallitsevan kansojen sisällistä elämää järjestäessä, samoihin iankaikkisiin periaatteisiin tahtoo hän myös perustaa valtioiden kansainvälisten olojen suunnittelemisen. Oikeus tapahtukoon kaikille ihmisille, ja rauha vallitkoon kaikkien kansojen välillä.

Vapaankaupan periaatteeseen on rauhan periaate lujasti yhdistettynä. Niinkuin suojeluspolitiikin tieteellinen uudistaja Fr. List kansojen sotatilassa näkee suojeluksen viimeisen argumentin, samaten toiselta puolen vapaakaupan taistelijat Cobden, Bastiat niinkuin Brightkin ovat maailmanrauhan mitä innokkaimpia puolustajia. «Minä uskon, sanoo Bright, että aineellinen voitto on oleva ihmisyyden vähin voitto tämän periaatteen (vapaankaupan) menestyksestä. Minä katson edemmäksi; minä näen vapaankaupan periaatteessa sen periaatteen, joka on vaikuttava siveelliseen maailmaan niinkuin painovoiman periaate kaikkisuuteen — vetäen ihmiset toistensa luo, poistaen rodun ja uskon ja kielen antagonismin ja yhdistäen meitä

iankaikkisen rauhan siteillä. Olen katsonut vielä edemmäksikin. Olen miettinyt ja luultavasti nähnyt unta, tummassa tulevaisuudessa — niin, tuhannen vuoden kuluttua — olen miettinyt, mikä tämän periaatteen vaikutus silloin mahtaa olla. Minä uskon, että sen vaikutus on oleva maailman ulkomuodon muuttaminen sekä valtiojärjestelmän asettaminen peräti eriäväksi siitä, mikä nyt vallitsee». Ihmiset eivät silloin toistensa elämää pyydä, eivätkä heidän työnsä hedelmiä hävitä; vaan he muodostavat yhden ainoan suuren perheen. — «Aika, sanoo hän toisen kerran, on tuleva — siunattu aika — aika, joka ainaisesti kestää, — jolloin kansa ei nosta miekkaa kansaa vastaan eikä koskaan kehota sotaan».

Bright pitää sotaa häpeänä kristillisille kansoille. Hän tahtoo, että he jättäisivät riitansa välittäjä-oikeuden ratkaistaviksi. Sentähden vastustaa hän innokkailla puheilla Englannin osan-ottoa Kriimin sotaan, Amerikan Yhdysvaltojen sisälliseen taisteluun y. m. Jos Englanti, sanoo hän, aina olisi välttänyt sotaa, paitse silloin kuin maan edut suoraan ja silminnähtävästi ovat uhattuina, niin olisi sillä tosin vähemmin sotakunniata. «Meillä ei olisi ollut Trafalgar eikä Waterloo; mutta me olisimme antaneet korkean esikuvan kristillisestä kansasta, joka on vapaa laitoksissaan, siivo (courteous) ja oikeutta noudattava käytöksessään kaikkia vieraita kansoja vastaan, ja joka rakentaa valtioviisautensa kristillisen siveellisyyden muuttumattomalle perustukselle».

Me tunnemme ne päämaalit, joihin Bright pyrkii, me tunnemme nuo iankaikkiset, muuttumattomat periaatteet, jotka hän tahtoo poliitillisessa elämässä toteuttaa. Vaan me kysymme edelleen, mistä saavutti hän tietonsa näistä periaatteista, kuinka oppi hän niiden sisällyksen tuntemaan, mistä lähteestä ammensi hän vakuutuksensa voiman, jolla niitä elämässään puolusti? Siitä emme saata olla missään epätiedossa.

Siveyslain käskystä Bright tietonsa noutaa. Moraalin ja oikeuden säännöt ne hän tahtoo politiikkaan sovittaa, kristin-opista hänen perus-ohjeensa elonvoimansa imevät. Hänen yllykkeensä, hänen lohdutuksensa taistelussa, hänen palkintonsa on toivo viedä ihmisyyttä vaikka edes askeleen «sen kunniakkaan, luvatun ajan toteuttamista kohti, jolloin inhimilliset lait ovat sopusoinnussa kristillisen lain ylevän käskyn kanssa».

«Vapaus, lausuu John Bright, on taivaan ensimmäinen lahja ihmiselle. Se on hänen perintönsä; hän omistaa sen taivaan antaman perus-

säännön nojassa (he has it by charter from Heaven)». Ihmisrakkaus on Jumalan istuttama sydämeemme.

Mutta mikä määrää näitten perusohjeiden esineellisen olennon, mikä vapauden ja yhdenvertaisuuden konkreetisen sisällön, mikä ihmisrakkauden käskyjen laajuuden?

Sillä kristin-opin käskyt eivät säädä mitään kaupan ja parlamenttivaalien järjestämisestä, ja siveyslain sisältö kysyy selittämistä soveltuaksensa todellisuuden maailmaan.

Kuinka siis päättää, mitä siveys ja oikeus poliitillisissa riitakysymyksissä vaatii?

Bright sanoo meille, että vapaakauppa on jumalallinen lahja, että jumalatonta on riistää meiltä Kaikkivaltiaan kaikille tarjoamia lahjoja, että meidän on luovuttamaton oikeus nauttia työmme hedelmiä; hän kutsuu rynnäkkösodan rikokseksi Jumalan lakia vastaan j. n. e. Hän luulee siis voivansa siveyslain käskystä ja abstraktisista periaatteista juontaa kerrassaan myös konkreetisia määräämisiä valtiomiehen toiminnalle.

Ja kuitenkin sanoo Bright, ett'ei hän ole koskaan puolustanut vapaata, kauppaa syillä, jotka eivät olisi hyvin perustettuja todellisuuteen ja joita kokemus ei olisi «alituisesti todistanut». — «En ole koskaan vastustanut mitään sotaa siitä syystä, että jokainen sota olisi epäoikea ja epäsiveellinen . . . Minä olen keskustellut kaikkia sotakysymyksiä, Kiinan, Kriimin, Afganin, Zulun, Egyptin, perusteilla, jotka ovat yhteisiä kaikille ajatteleville ihmisille ja heidän hyväksymiään, minä olen hyljännyt nuo sodat argumenteilla, joita luullakseni ei koskaan ole kumottu. «Minä en tahdo keskustella kysymystä abstraktisuudessaan» . . . Ja ylipäänsä vakuuttaa hän tietävänsä itsestään «ett'ei hän koskaan ole argumenttia käyttänyt, jota ei olisi uskonut terveeksi, eikä asiasta puhunut, jota ei olisi tarkasti tutkinut». Hän asettaa siis täällä poliitillisen toimintansa perus-ohjeeksi aivan toisen periaatteen. Tämä periaate on kokemus.

Bright vaatii noudatettaviksi abstraktisia luonnon-oikeudellisia periaatteita, ja kuitenkin vetoo hän kokemuksen todistukseen. Eikä siinä kyllin. Hän selittää kerrassaan mikä abstraktisen oikeuden vaatimuksien sisällys on kussakin eri kysymyksessä, ja kuitenkin tahtoo hän, että ainoastaan sen, mitä kokemuksessa on taattu ja hyödylliseksi huomattu, tulee valtiomiehen toimintaa määrätä.

Kuinka selittää tämän ristiriidan?

Tietysti ainoastaan siten, että Brightin mielestä kokemuksen opetus ja oikeuden käskyt pitävät tarkasti yhtä, että oikea ja hyödyllinen ovat yhtäisiä käsitteitä.

Luulemme Brightin tässäkin olevan oikeassa.

Mutta kysymme edelleen: antaako kokemus aina saman todistuksen? Pysyykö hyödyllinen muuttumattomana? Sopivatko samat välikappaleet lapselle kuin täysikasvaneelle? Tuottavatko samat toimenpiteet sivistymättömille kansoille onnea kuin sivistyneille?

Ja jos niin ei ole asian laita, jos kokemus muuttaa lausuntonsa, sekä hyödyllinen pukeutuu toiseen muotoon, — ja näyttääpä Brightkin välistä tämän itse myöntävän — kuinka muodostuu sitten kokemuksen suhde abstraktisiin periaatteisiin ja hyödyllisen suhde vaihtelemattomaan oikeaan?

Lakkaako oikea olemasta yhtäpitävä hyödyllisen kanssa? Sitä ei Bright myönnä. Vai muuttaako myös oikea sisältönsä? Mutta kuinka käy sitten absoluutisen oikeuden vaatimusten, kuinka käy iankaikkisten pyhien periaatteiden ja niiden muuttumattoman sisällön?

Turhaan pyydämme Brightiltä vastausta, turhaan odotamme, että hän johtaisi meitä tästä välipulasta.

Jonkunmoisen osviitan näitten kysymysten arvostelemiseen saamme kuitenkin jo luomalla silmäyksen Brightin poliitillisen elämän tuloksiin.

Ainoastaan vähäinen osa Brightin valtiollisista vaatimuksista on pantu toimeen. Totta on, että viljatullit Englannissa ovat poistetut, että vapaakauppa on saavuttanut suurta, vaikk'ei täysinäistä voittoa, että vaalioikeus on suuresti laajennettu y. m. Mutta yhtä hyvin englantilainen valtioviisaus ei koskaan ole epäillyt polkea jalkainsa alle noita Brightin iankaikkisia periaatteita, milloin se vaan on arvellut, ett'eivät sovi yhteen valtion käytännöllisten tarpeitten kanssa. Vapauden periaate ei ole sitä estänyt tehdaslakisäädäntöä jatkamasta, kansaa opetukseen pakoittamasta, yhteiskunnallista elämää moninkaltaisin tavoin järjestämästä ja määräilemästä. Yhtä vähän ovat ihmisrakkauden periaate ja rauhanystävien protestit Englantia estäneet sodasta, niin usein kuin sen valtiomiehet luulivat Englannin etujen ja sivistyksen asian sitä vaativan. Kaukana, kaukana etäisyydessä on vielä se ihmisyyden tila, jolloin vapauden ja yhdenvertaisuuden periaatteet johtavat valtion toimintaa, jolloin poliitiikissa humaniteetin ensimmäinen käsky on käynyt toteen: »niinkuin te tahdotte että ihmisten pitää teille tekemän, niin tehkäät te heillenkin».

Totta on, Bright ei sallinut vastoinkäymisen masentaa itseänsä, eikä pidättää itseänsä taistelemasta sen eteen, minkä hän katsoi oikeaksi. Hän pysyi samana myötä ja vastoinkäymisessä, periaatteillensa uskollisena. Hänen mielilauseensa oli yhä: «*be just and fear not*» — noudata oikeutta, äläkä pelkää.

Suurimpana, jaloimpana esiintyy hänen luonteensa vastuksissa ja onnettomuuksissa, kun oli taisteleminen vaikeuksia vastaan. Hän ei epäile tehdä velvollisuuttaan, hän ei kysy vaivojensa palkintoa, vaan hän uhraa kaiken periaatteiden palvelukseen. Vapaakaupan periaatteen toteuttamiseksi heittää hän epätoivon ja turhan valituksen vaimonsa kuolemasta. Päivää kuolemantapauksen jälkeen hakee häntä Cobden. «Tuhansissa kodeissa maassamme, sanoo tämä hänelle, löytyy tässä silmänräpäyksessä leskiä ja lapsia, jotka ovat kuolemaisillaan nälkään, nälkään minkä laki on aikaan saanut. Jos tahdotte tulla minun kanssani, emme tahdo pysähtyä ennenkuin olemme viljalaeista vapaat». Tämä kehotus oli Brightille kyllin. — Kun taasen voitto on saavutettu, kun viljalait ovat heitetyt kumoon, kun Brightin saavuttama kansansuosio on noussut korkeimmilleen, silloin hän ei epäile hetkeäkään heittää sitä hukkaan vastustamalla tehdaslakisäädäntöä ja Kriimin sotaa. Bright ei epäile koskaan lausua kansan joukoille totuutta; hän ei hyväksy sitä mukavata oppia, «jotta on parempi eksyä kansan enemmistön kanssa kuin pysyä oikeassa sitä vastaan».

Ilmaantuiko tässä taistelussa aatteiden eteen kaikista vastuksista huolimatta valtaavan hengen itsetietoinen tyvenyys, vai tuliko Brightin menetyksessä ilmi vaan tietämättömyyden uhma? Ja löytyykö todella mitään vakaata ohjetta valtiomiehen sekaantumiselle kansan elämään?

Minä haen vastausta. Olen kääntynyt nykyisaikaisten valtiotieteen edustajien ja etenkin taloustieteen tutkijoitten puoleen; olen alistanut asian heidän ratkaistavakseen. Minä huomasin heissä suunnan vallitsevan; se kutsuu itsensä historialliseksi ja reaaliseksi. Se opettaa minulle, että John Bright oli n. s. Manchester-koulun alkuunpanijoita; että tämä Manchester-koulu rakentaa oppinsa valistusfilosofiian abstraktisiin luonnonoikeudellisiin perustuksiin, vaan että nämät perustukset ovat väärät. Se opettaa, että Manchester-koulu sekoittaa historiallisesti perustettuja vaatimuksia absoluutisten luonnonoikeudellisten periaatteiden kanssa; että se kuvaa sivistyneitten länsimaitten vapauden ja yhdenvertaisuuden tarpeita 19:llä vuosisadalla yleisiksi oikeuden postulaatteiksi; vaan että ihmisyydessä sula vaihtelevai-

suus vallitsee; että kansojen onnen historialliset ehdot alituisesti muuttuvat; että siis ei ole olemassa mitään luovuttamattomia luonnollisia oikeuksia, ei mitään vakaita muuttumattomia perusohjeita valtiomiehelle, ei edes ihanteita, joissa löytäisi toimintansa esikuvia. Vapaus, yhdenvertaisuus, humaniteetti eivät ole valtiollisen toiminnan periaatteita, eivät ole tämän toiminnan ihanteellisia päämaalia, vaan ainoastaan historiallisen kehityksen vaihtelevia tuotteita sekä tulevaisuuden probleemeja. Valtiomiehen ei ole haaveellisia ihanteita kuunteleminen, vaan hänen tulee ainoastaan tarkata todellisuuden konkreetista laatua määrätäksensä sen vaihtelevaisten tarpeitten mukaan ne perusohjeet, jotka niihin soveltuvat.

Historiallisen koulun valossa loin minä uudestaan silmäyksen todelliseen poliitilliseen elämään. Ja mitä huomasin minä? Minä huomasin tämän koulun periaatteita siellä noudatettavan. Minä näin meidän elävän reaalipolitiikin aikakaudessa. Turhaan etsin minä Bismarckin ajan poliitillisessa elämässä vapauden perusohjetta; turhaan kuulustelin minä humaniteetin ääntä aseellisen rauhan päivinä. Kaikkialla huomasin politiikin ottavan ainoastaan konkreetisia, reaalisia tekijöitä lukuun ja jättävän ideaalisia vaikuttimia tykkänään syrjään.

Ja uudestaan kysyin minä itseltäni: eiköhän tässä poliitillisessa katsantotavassa löydy mitään oikeutettua? Emmekö elä konkreetisen todellisuuden yhä vaihtelevassa maailmassa? Taitaneeko politiikki jättää huomioon ottamatta näitä reaalisia oloja, taitaneeko irtautua historiallisesta juurestaan? Eiköhän sen täydy pikemmin soveltaa toimintaansa näiden perus-ehtojen mukaan?

Jos nyt niin on asian laita, kuinka haemme, kuinka pyydämmekään silloin alituisessa vaihtelevaisuudessa mitään lujaa, vaihtelematonta ohjetta? Ja mihin, mihinhän jääpi sijaa noille iankaikkisille periaatteille, joita Bright meille osotti? Ovatkohan nuo Brightin ihanteet, jotka meitä viehättivät, mitään muuta kuin utopiioja, unelmia vieraasta ja paremmasta maailmasta, liian korkeita meidän noudatettaviksemme?

Mikä jääpi siis valtiomiehelle ohjeeksi tässä eksyttävässä maailmassa, mistä johtotähtensä löytää? Kokemuksesta, joka on alituisen vaihtelevaisuuden alainen; koetteesta, jota ei mikään aate johda. Sokean kaltaisena hapuilee hän pimeydessä; päämaalia ei näe, eikä polkua löydä.

Eikä kuitenkaan ole niin.

Yöllä kirkas tähti valaisee hänen polkuansa. Luokoon vaan silmänsä ylös hakeakseen sen johdatusta.

Kaikissa meidän vaihtelevissa pyrinnöissämme on olemassa jotain vaihtelematonta; kaikissa muuttelevaisissa tahdontoimituksissa tulee siveyslain ääni kuuluviin, muuttuvaisena konkreetiseen sisältöön katsoen ja kuitenkin alati yhdenlaatuinen vaatimuksensa syvyydessä.

Se neuvoo meitä pyrkimään ehdottomiin päämaaliin, se opettaa että nämät päämaalit eivät löydy itselön satunnaisten tarkoitusperäin tyydyttämisessä, vaan se vaatii täydellistyttämään itselön todellista olentoa, ja viitaten tämän olennon yhteisölliseen luontoon, vaatii se uhraumista lähimmäisten hyväksi.

Kaksi tehtävää, kaksi päämaalia osottaa siveyslaki meille. Kaksi ohjaketta esittää se pyrinnöillemme. Itselön täydellistyttämisen rinnalle asettaa se kokonaisuuden edut. Itsevarjeluksen periaatteen ohessa, joka vaatii työskentelemistä yksilön menestyksen eduksi ja sen itsetyis-ominaisuuksien kehittämiseksi, osottaa se hyväntahtoisuuden periaatteeseen, joka vaatii alttiiksipanoa sen kollektiviteetin ylläpitämisen ja edistämisen eduksi, joka itselöä ympäröi ja jossa se elää.

Itsevarjeluksen eli individualiteetin periaate ei opeta meille, mihin pyrintöihin meidän tulee antautua kehittääksemme meidän todellista olentoamme; hyväntahtoisuuden eli yhteisöllisperiaate ei lausu mihin määrin meidän tulee uhrautua kokonaisuuden hyväksi, eikä edes kuinka kauvas tämän solidariteetin tulee ulottua. Ei sano meille kumpikaan, mikä on oleva meidän pyrintöjen konkreetisena sisältönä. Ne vaativat ainoastaan pyrkimistä molempaan suuntaan, siinä määrin kuin sitä kokonaisuuden ja yksilöjen eduksi tarvitaan, vaan jättävät tämän päättämisen meidän oman ymmärryksemme arvosteltavaksi.

Yksilöiden niin hyvin kuin kollektiviteetin edut ovat siis ne päämaalit, joiden toteuttamista ihmisyydeltä vaaditaan. Individuaali: ja yhteisöllisperiaatteet ovat ne ideaaliset voimat, jotka sitä eteenpäin vievät. Ne eivät ole toistensa kontraarisia vastakohtia. Sillä yksilön kehittyminen on kollektiviteetin menestyksen elinehto; työskentelemällä oman itsensä kehittämistä varten, työskentelee se myös kokonaisuuden eteen. Yksilö on yhteisöllinen olento; altistamalla itsensä yleishyödyn hyväksi työskentelee hän myös omaa itseänsä varten ja täydellistyttää omaa olentoansa. Ne ovat, nämät periaatteet, kahden hevosen kaltaisia, joista toinen pyrkii oikealle,

toinen vasemmalle, vaan molemmat auttavat vetämään samoja vaunuja (Lange).

Individuaali-periaate ja yhteisöllis-periaate vaativat toistensa rajoittamista. Edellinen sisältää mitä yksilöllä on kollektiviteetilta, jälkimmäinen mitä kollektiviteetilla on yksilöltä vaadittava. Individualiteetti-periaatetta ei voi toteuttaa ilman muutamia ulkonaisia ehtoja. Yksilön velvollisuus on kehittää ja käyttää individuaalista olentoaan sekä vetää hyötyä niistä voimista, jotka hän omistaa. Yksilö vaatii sentähden yhteiskunnalta jonkinlaista vapautta toiminnalleen, sekä jonkinlaista yhdenvertaisuutta niitten oikeudellisten ehtojen suhteen, joille se on alistettu. Sillä ainoastaan täten voipi hän kehittyä ja kestää olemisen taistelussa. Toiselta puolen kollektiviteetin vaatimus yksilöltä sisältää uhraumista yleishyödyn eteen. Vapaus, yhdenvertaisuus, yhteisöllinen uhrautuminen ovat siis ne oikeudenvaatimukset, jotka inhimillisessä yhteiselämässä pitää toteutettaman.

Mikä on oikean konkreetinen sisältö, mikä kuuluu yksilön toimintaoikeuteen, mikä kollektiviteetin vaatimukseen häneltä? Missä on vapauden raja todellisuudessa, missä yhdenvertaisuuden määrä, mihin ulottuu uhrauminen yleishyödyn hyväksi? Sitä emme saa tietää. Sillä yhtä vähän kuin itsevarjeluksen ja hyväntahtoisuuden moraaliset perusohjeet, ovat nämät oikeuden periaatteet mitään aksiomaatisia perustotuuksia, määrättyjä sisältönsä puolesta, valmiita oitis toimeenpantaviksi. Ne esittävät meille pikemmin probleemeja, jotka tulee suorittaa; ihanteellisia esikuvia, jotka ovat otettavat malliksi; ideaaleja, joita tulee vähitellen toteuttaa.

Vieläpä ihanteet itse ovat vaihtelevaisuuden alaisina. Me käsitämme niiden olentoa ja laajuutta toisin, sitä myöten kuin siveydentunto ja sen kanssa siveyslain käskyjen tulkitseminen muuttuvat. Vaan huolimatta siitä ilmaantuu niissä jotain iankaikkista ja muuttumatonta. Jonkuulainen individuaalisen itsenäisyyden ja itsetoiminnan vaatimus pysyy aina ihmisyydessä sen vaatimuksen rinnalla, joka käskee alistumaan yleishyödyn alle. Niinkuin yhteisöllis-periaate antaa yhteiskunnalle iankaikkisen oikeuden yksilöä kohtaan, samaten ovat myös vapaus ja yhdenvertaisuus yksilön absoluuttiset postulaatit yhteiskuntaa kohtaan. Ne ovat iankaikkisia luovuttamattomia oikeuksia, mikäli ne vaativat yksilölle sen itsetoiminnan määrän, joka luonnonjärjestyksen ja historiallisten ehtojen mukaan on välttämätön yksilön kehitykselle ja yhteiskunnan olemassa pysymiselle. Ne sallivat tosin kehityksen kuluessa moniasteista rajoittumista, mutta ne pyrkivät kuitenkin

alituisesti ulottautumaan, sillä ne ovat kaiken kehityksen alkeis-edellytyksiä. Ainoastaan sen verran kuin yksilöjen voimat irroitetaan, voipi yhteiskunta päästä täyteen voimaansa.

Nämä ovat siis nuo ihanteelliset päämaalit, joihin valtiomiehen tulee pyrkiä; pysyväiset tekijät, joista hänen on pitäminen lukua; lujat perusohjeet, joiden mukaan hänen pitää politiikkiansa ohjata — perusohjeet, jotka pysyvät pätevinä ei ainoastaan yhtenä aikakautena, vaan kaikkina aikoina.

Vapaus!

Ei sitä mielivallan vapautta, joka vaatii kaiken rajoittamisen poistamista, mutta todellisuudessa on orjuutta, hillitsemättömien himojen palvelusta; vaan todellista, yhteisöllistä vapautta, vapautta yksilölle kehittämään individuaalista järkevää olentoaan, käyttämään itsetyisiä voimiaan ja vaikuttamaan sen kautta yhteiskunnan suuruuteen.

Yhdenvertaisuus!

Ei sitä abstraktista, raakaa, kaikkia tasoittavaa yhdenvertaisuutta, joka vaatii samoja oikeuksia kaikille, yhdenkaltaisille niinkuin erikaltaisille, vaan sitä oikeuksien yhdenvertaisuutta, joka tekee jokaiselle mahdolliseksi kehittyä oman luontonsa mukaan sekä siitä hankkia sitä hyötyä, jota kokonaisuuden hyvä vaatii.

Yhteiskunnalle uhrautuminen!

Ei sitä uhrautumista, joka ei ensinkään kysy yksilöjen hyvää. Sillä niinkuin yksilöllä on velvollisuuksia yhteiskuntaa, niin myös on yhteiskunnalla velvollisuuksia yksilöitä kohtaan. Yksilöiden vaurastumisesta riippuu yhteiskunnan vaurastuminen.

Valtiomiehen ei ole katsominen ainoastaan toiseen tai toiseen näistä periaatteista. Vapautta, yhdenvertaisuutta älköön vaatiko ilman yhteisöllistä uhrautumista, — uhrausta ei ilman vapautta. Pakkoa ja rajoituksia ei voi kerrassaan poistaa, niin kauvan kuin ihminen ei ole tahtonsa puolesta vapaa, siveellisesti vapaa, niin kauvan kuin yksilö ei tiedä voimiansa oikein käyttää. Mutta vielä vähemmin voi poliitillista elämää perustaa ainoastaan uhraamiseen ja hyväntahtoisuuteen, niin kauvan kuin oma etu on ihmisyyden vallitsevana vaikuttimena. Väärässä ovat ne sosialistiset haaveilijat, jotka tahtovat tehdä vapauden mitättömäksi perustaakseen koko yhteiskunnallista elämää hyväntahtoisuuteen; mutta väärässä ovat myöskin ne individualistiset vapaudeninnostelijat, jotka toivovat kaikkea rajattomasta

vapaudesta. Valtiomiehen tulee herättää vapautta, vaan samalla saattaa sitä sopusointuun yhteiskunnallisen järjestyksen kanssa sekä työskennellä yhteisöllishengen kohottamiseksi.

Vapaus, yhdenvertaisuus, itsensä uhraus ovat valtiomiehen iankaikkiset periaatteet. Mutta turhaan etsii hän niissä konkreetisten kysymysten selvitystä. Vapauden periaate ei sano, pitääkö valtion harrastaa vapaakauppaa vaiko suojeluspolitiikkia, eikä määrää sen suhdetta kirkkoon eikä opetukseen j. n. e.; vaan se jättää kysymykset ajan ja tilan vastattaviksi. Yhdenvertaisuuden periaate ei sano, että kansanvaltainen hallitusmuoto olisi ainoa oikeutettu, että kaikki erityiset yhteiskunnalliset ja valtiolliset etuoikeudet olisivat lakkautettavat. Yhteisöllis-periaate ei sisällä, että valtio ottamatta lukuunkaan yksilöjen etuja voisi vaatia heidän omaisuuttaan veron muodossa taikka heidän elämänsä sodassa. Yhtä vähän määrää tämä periaate sen kokonaisuuden laajuutta, johon tämän uhrauksen tulee ulottua; missä määrin esimerkiksi yksityisten kansojen tulee alistua laajemman kokonaisuuden alle; josko sekaantuminen vieraitten kansojen poliitilliseen elämään on oikeutettu j. n. e.

Nämät periaatteet osottavat kaikki ainoastaan ihanteita, joiden pitää ohjata valtiomiehen toimintaa; näkökohtia, joita hänen alituisesti tulee ottaa huomioon. Ne sanovat, että valtiomiehen on välttämätön velvollisuus kehittää vapautta ja yhdenvertaisuutta irroittaaksensa sen kautta suurinta mahdollista voimaa yhteiskunnassa; että hänen samaten alati tulee pitää silmällä yksilöjen etujen alistumista yleishyödyn alle.

Väärässä on siis se reaalipolitiikki, joka ajan vaihtelevaisten vaikuttimien johtamana, pyrkii ainoastaan konkreetisiin päämaaliin, sillä se ei kykene tunkeutumaan vaihtelevaisen taakse vaihtelemattomaan, konkreetisten päämaalien takana havaitsemaan ideaaleja, ihmisyyden iankaikkisia elonperustuksia. Reaalipolitiikko on sen työntekijän kaltainen, joka tosin taitaa suorittaa rajoitetun tehtävänsä, vaan ei tiedä mitään sen koneiston rakennuksesta ja käynnistä, jota hän käyttää, eikä päämaalista, jota koneisto palvelee. Reaalipolitiikolta puuttuu sentähden kyky ohjaamaan inhimillistä yhteisölliselämää oikeaan uraan; häneltä puuttuu myös innostus, tuon ideaalisen maailmankatsannon innostus, jota pyrkiminen ihmisyyden korkeihin päämaaliin herättää.

Vaan väärälle tielle eksyy myös se ideaalipolitiikki, joka pyrkien ihanteellisten päämaalien toteuttamiseen, antaa itsensä yksinomaisesti abstrak-

tisten periaatteiden määrättäväksi, sillä se ei ota huoliaksensa todellisuuden maailmasta. Se joutuupi haaksirikkoon sen tuntemattomille kareille, ja musertuneissa illusiooneissa näemme sen pirstaleet.

Todellinen ideaalipolitiikki pystyttää tosin korkeita päämaalia, se noudattaa tosin iankaikkisten periaatteiden johtoa. Mutta se tietää samalla, että nämät päämaalit ovat ainoastaan ihanteita, ett'ei niitä saata silmänräpäyksessä toteuttaa. Se tietää, että nämät periaatteet ovat ainoastaan postulaatteja, joiden suoritus ei ole tietty, vaan asettaa meille tehtävän. Se tuntee syvästi ihmisyyden epätäydellisyyttä, mutta se uskoo samalla, että se on täydellistyttäväinen. Ja sentähden se työskentelee kestäväisyydellä, rohkeudella, tyynellä luottamuksella tulevaisuuteen, toteuttaaksensa vähitellen korkeita päämaaliaan. Sentähden ei salli hetken vastuksien peloittaa itseänsä, vaan iloitsee jokaisesta edistymisestä, olkoon se kuinka pieni tahansa.

Todellinen ideaalipolitiikko ei elä toimetonna teoriiojen maailmassa, käristäen abstraktisten periaatteiden toteuttamista, joiden toimeenpanosta todellisuudessa ei hänellä ole mitään käsitystä. Päinvastoin hän astuu itse alas todellisuuden maailmaan raivataksensa siellä väsymättömällä innolla tietä ihanteiden toteuttamiselle, herättämällä eloon ne siveelliset voimat, joiden kehittymisestä ihanteiden toteuttaminen riippuu. Sellainen ideaalipolitiikki on todellinen liberalismi; siinä on oikeutettu optimismi; sillä se pyrkii vapauttamaan ja kehittämään kaiken inhimillisen yhteiselämän iankaikkisia ja ylläpitäviä voimia.

Jollemme John Brightin poliitillisessa elämässä löydä mitään muuta, joka ansaitsee tulla unohduksesta pelastetuksi, löydämme kuitenkin sen, että hän on viitannut niihin korkeihin päämaaliin, joiden johtoa jokaisen valtiomiehen tulee seurata, että hän siten on kohottanut poliitillisen moraalin ihanteita ihmisyydessä — siinä ansio, jonka arvoa ei voi kyllin korkeaksi laskea.

J. V. Tallqvist.

Hännätön vasikka.

P:n pikkukaupunki ei ollut enää ihan viimeisiä meidän maassa, ei hetikään. Sillä oli jo sanomalehti oma, ja oma kirjapaino, ja niitä on kaupunkeja, joissa ei ole kumpastakaan.

Niin — oli kirjapainokin, ihan uusi ja uutta muotia, ulkomaan tekoa. Mutta yksi siinä oli vika: ei ollut mitä painaa. Sanomalehteenhän sitä nyt meni kaksi iltaa ja kaksi aamua viikossa, mutta sillä välin seisoi kone laiskana ja happani öljyynsä, ja kirjapainopojat vetelehtivät joutilaina nauttien palkkaa käyttämättömästä taidostaan, vetelehtivät ja juopottelivat muitten harmiksi ja herättivät yleistä pahennusta.

Oliko se nyt laitaa?

Kirjapaino-osakeyhtiö oli jo pitänyt parikin kokousta siitä, että mitähän sitä painettaisiin. Oli puhuttu sinne ja tänne, oli tiedusteltu sieltä ja täältä, oli tehty esityksiä ja tutkittu tarjouksia, moitittu esityksiä ja hyljätty tarjouksia, eikä oltu päästy päätökseen. Paino jörötti joutilaana neljä viikon päivää.

Taaskin oli kokous, mutta siinä yritti käymään niinkuin edellisissäkin. Painettavaa ei tavattu semmoista, joka olisi ollut kaikille mieliksi, sillä ainahan siihen jollakulla oli joku mutka moitteeksi nakata, ja asia raukesi. — Vihdoin Niiranen, nahkuri, jolla myöskin oli osake, mutta joka ei tähän asti ollut pitänyt itseään kypsyneenä ottamaan osaa kirjallisiin arvosteluihin, hän nyt nousi ja lausui:

— Käskee se olla kirjapaino, joka joutilaana töröttää, ja saapi se olla kirjapaino-yhtiökin, joka kahesti kuukauteensa kokoutuu, mutta ei saa tuon luotuista toimeen. Enkä minä älyä mikä niissä lie vika kaikissa painettavissa, kun ei ne passaa. Mutta minä esitän semmoisen, jossa ei pitäisi olla vikaa mitään, minä ehdotan, että me työn kaunistukseksi alamme alusta ja painatamme Aapisen.

Aapisen. — Se oli jotakin uutta. Ja se saavutti heti suosiota.

— Minä pyydän lämpimästi kannattaa tätä tehtyä esitystä, sanoi postimestari, joka muuten varsinkin oli ollut kärkäs moittimaan ja hylkäämään esityksiä. Tämä kelpasi. — Ehdotan vaan lisäksi että siihen tilataan kuvat Saksasta.

— Minä suostun myöskin, vakuutti Rihkanen, kauppias. Tämä on yritys, josta ei missään tapauksessa voi tappiota tulla, vaan joka voipi ajan pitkään hyvinkin lyödä leiville. Painokustannukset eivät pääse kovin suuriksi jospa vaikka kuvatkin tilattanee, eikäpä tarvis tekijälle paljo palkkiota maksaa, mutta menekki on yhtä taattu kun lehtitupakan.

Kansakoulun-opettaja Posio, joka yleensä katsèli kaikkia asioita vähän korkeammalta, vähän ihanteellisemmalta kannalta kuin kaikki muut, puolusti sitä myöskin:

— Minun mielestäni meidän kaikkien pitäisi olla kiitolliset ehdotuksen tekijälle tästä sopivasta keksinnöstä, ja pitäisi innolla ryhtyä yritykseen. Sillä alkavaisia kun olemme tässä työssämme levittäessämme kansalle valoa, sopii meidän myöskin alkaa vaatimattomasta alusta. Ja kumminkaan se ei ole mikään mitätön yritys. Päinvastoin se on yritys, joka . . .

Hän piti pitemmän ylistyspuheen. Ja vielä puolustivat asiata viskaali ja rehtori, eikä tohtorikaan pannut vastaan, vaikka vähän partaansa myhäili.

Puheenjohtaja, kaupungin ainoa kauppaneuvos kuunteli pitkiä keskusteluja tyynellä kärsivällisyydellä, ja maisteri kirjoitti uutterasti pöytäkirjaa. Vihdoin, kun keskustelu hetkeksi herkesi, nousi puheenjohtaja:

— Tässä on meille tehty hyvin huomioon otettava ehdotus, joka on saavuttanut runsasta kannatusta ja suosiota, eikä sitä ole tietääkseni kukaan vastustanut. Saan siis ensiksi kysyä herroilta: aletaanko, niinkuin tässä on ehdotettu, alusta?

— Aletaan.

— Tehdäänkö aapinen, kuva-aapinen?

— Tehdään.

— Ja kuvat tilataan Saksasta?

— Saksasta.

Puheenjohtaja iski kurikan pöytään ja pyyhkäsi nenäliinallaan hien paljaaksi kuluneelta päälaeltaan. — Vihoviimeinkin oli siis tehty päätös, ja tuntuipa se oikein kepeältä kun tuo vaikea alku oli saatu meneilleen. Pirteä, sovinnollinen mieliala pääsi valloilleen, ja tieto siitä, että johonkin sentään kyettiin, ja sen tiedon tuottama rohkea luottamus tulevaisuuteen valtasi mielet. Sentähden, sitten kun oli valittu toimikunta — viisi jäsentä ja kaksi varajäsentä — päätettiinkin yksimielisesti lähteä sosieteetin puolelle juomaan yhteinen malja uuden yrityksen menestymiseksi. —

Kului kuukausi, toista. Tekstit kirjoitettiin, — pistettiin vanhan sekaan uuttakin; kuvat tilattiin Saksasta ja saapuivat. Ja taas kuuluutettiin osakeyhtiö kokoon, kuulemaan toimikunnan ehdotusta ja tekemään lopullista päätöstä.

Kymmenkunta aapiskuvan valmista vormua — sanovat klisseiksi — oli vasta tullut, jotta älä muuta kuin paina. Niitä kuviahan siinä kokouksen aluksi ensiksi katseltiin ja ihmeteltiin. Oli siinä muudankin kuva, Jooseppi paimenessa.

— Siinäpä on sarvipäätä, lammasta jos lehmääkin.

— On. Ja vasikka, totta viekööu, täydessä laukassa, häntä pystössä. Niin todella, häntä pystössä ja vähän käppyrässä.

— On se vähän tarpeetonta että on kuvattu vasikka tuolleen, häntä siivottomasti pystöön. Se nyt ei juuri kuvaa kaunista. — Niin tuumasi heti postimestari, jotakin moittiakseen.

— Hyvin tarpeetonta pilaa vakavassa asiassa, lisäsi rehtori.

— Se ei ole ainoastaan tarpeetonta, se on minusta suorastaan sopimatonta, se ei loukkaa ainoastaan kauneuden tunteita, vaan vieläpä kainoudenkin tunteita. — Niin Posiosta.

— Johan tämä nyt loukkaakin, vasikan häntä, olipa tuo miten päin tahansa, arveli Niiranen, nahkuri, ja ojensi paperin rehtorille. — Kuva on minusta hyvä, häntä myöskin.

— Minä olen ihan vastakkaista mielipidettä, enkä ymmärrä, miten ne ovat lastenkirjaa varten voineet lähettää tuommoisen hävittömän kuvan. — Rehtori laski pahantuulisena kuvan pöydälle ja noputteli sormellaan sitä puhuessaan siinä juuri vasikan hännän kohdalle. — Tuommoista me emme voi aapiseemme painattaa, ja minä ehdotan sen vuoksi, että koko kuva heitetään pois.

— Se ei käy laatuun, selitti Rihkanen, kauppias. — Me olemme tilanneet kuvia Saksasta saakka, maksaneet rahat, ja sitäkö varten että ne hukkaan heitettäisiin. — Johan tässä nyt joutavoimaan! Kun ne kerta on ostettu niin tottapa ne pitää myödäkin. Ja mitä vasikan häntään tulee, niin ei paineta koko kapinetta, jos se on niin ilkeä kappale. Lykätään pois koko häntä, — se on hyvin sievään tehty.

— Sitten siihen tulisi hännätön vasikka, huomautti maisteri, kohottamatta päätään kirjoituksistaan.

— Niin tulisi, ja mikä sitten. Vähemmin loukkaisi.

Tehtäisiinkö hännätön vasikka? Puheenjohtaja oli vähän epävarmana missä muodossa hän sen ehdottaisi äänestettäväksi. — Silloin nousi tohtori.

— Tämähän on selvää hassutusta. Onhan se ihan luonnollista että häntä on kuvattu pystyyn vasikalle, kun se nyt kerta on semmoinen suruton mullikka, joka hyppien ja potkien karjassa hilpeyttään karkaa, tömistelee vallatonna ja laukkaa vouhkona pitkin tantereita, jotta häntä suorana perässä. Luonnotonta olisi jos se olisi mitenkään muuten kuvattu — iloinen vasikka. Tuo juuri osottaa taiteilijan tarkkuutta ja hienoa havaintokykyä, ja se olisi mielettömintä hupsutusta, jos me sen takia heittäisimme kuvan pois, ja vielä mielettömämpää ja naurettavampaa jos häntä lyhennettäisiin. Kuvaus on semmoisenaan sievä ja luonnollinen.

— Luonnollinen, tietysti se on luonnollinen, puhui rehtori, joka jo alkoi kiivastumaan, mutta onko se sopivata luonnollisuutta? Onhan se luonnollista, että koirakin kynsii kylkiään, ja että sika ryömii rapakossa, mutta onko se taidetta, ja onko se semmoista taidetta että sitä sopii tarjota lapsille, kansan lapsille? Minä vain kysyn.

— No, no, puuttui puheeseen postimestari, joka oli koko vasikanhäntäkysymyksen eleille herättäjä, mutta joka ei ollut ajatellut tätä kysymystä aivan noin ankarassa muodossa ja sitä paitse oli hyvin muuttelevainen mielipiteiltään. — Eihän sitä nyt tarvitse noin rumalta kannalta katsoa, eikähän ne lapsetkaan sitä niin katso. Ja jos oikein asiata ajattelee niin näkeehän ne lapset joka kesäpäivä vasikkain noinikään pelihtivän kujassa ja tanhualla, eikähän ne kuvassakaan sen vaarallisempia saata olla.

— Vai ei, huudahti Posio, ja pani painon kummallekin sanalle. — Me olemme mielestäni käsittäneet tehtävämme aivan väärin, ja olisi paljoa parempi jos emme ensinkään olisi ryhtyneet koko aapisen painattamiseen, emmekä yleensä kirjain tekemiseen, jos meidän todella on tarkoitus levittää tuommoista siivottomuutta. Ja minne me sitä levitämme? Kansan vielä turmeltumattomiin, syviin riveihin, sinnekö aijomme levittää vihelijäisintä ryönää ja törkyä. Tämän kansan lapsiltako todella aijomme turmella heidän onnellisen, puhtaan lapsellisuutensa, ja sen kautta koko kansamme tulevaisuuden, ja sen siveellisen voiman.

— Onhan se irstas ja rietas tapa, että vasikka noinikään nostelee häntäänsä. — Sen myönsi jo nahkuri Niiranen mielellään. — Mutta minusta tuo ei ole niin vaarallista juuri sen vuoksi että se on vasikka, parin-

viikkoinen piimäturpa, jolta nyt ei voi vaatia suurta elämän kokemusta. Toista se olisi, jos olisi raavas sonni, taikka vanha lehmä, mutta vasikaksi nähden voisimme antaa sille anteeksi.

— Oho, puhkesi viskaali Spets puhumaan. — Onko tämä järjestystä, onko tämä enää siivoa: vasikatkin tässä alkavat häntä pystössä prystäilemään, mitä sitten muut. Ja semmoisia kun jo lapsille näytetään, niin minkälaiseksi muuttuu sitten heidän oma käsitys järjestyksestä ja siivosta!

— Minä sanoin jo äsken, että tämä on hassutusta, selitti tohtori. Tuommoisesta asiasta, vasikan hännästä, jauhetaan tuntikausia, ja siihen sotketaan siveellisyydet ja järjestykset, — vaikka olisi muita tärkeitä ja kiireellisiäkin asioita ratkaistavana. Heitetään jo lemmessä tuo vasikka.

— Tässäpä ei olekkaan kysymyksessä enää yksi ainoa vasikan häntä, tässä on kysymyksessä koko se periaate, jolle tämä meidän osake-yhtiö on rakennettu, ja jonka mukaan sen tulee toimia levittäessään tietoa ja sivistystä. — Rehtori tulistui yhä enemmän. — Tässä on kysymyksessä vielä paljon suuremmat periaatteet, ne samat, joiden välinen taistelu jo valitettavasti on Suomenkin niemellä alkanut, taistelu toiselta puolen jalojen ihanteiden ja valon palveluksen, toiselta sen mädännäisyyden välillä, joka luonnollisuuden ja todellisuuden viattomain nimien suojassa on näkynyt tunkeutuvan jo tähän meidänkin rauhalliseen, syrjäiseen yhtiöömme. Minä pyytäisin varottaa yhtiötä päästämästä tätä myrkkyä turmelemaan meidän kaunista työtämme.

Tohtori kävi rauhattomaksi. Sen huomasi puheenjohtaja, ja hänenkin mielestään keskustelu jatkui ja laajeni arveluttavassa määrässä. Sitä piti ehkäistä.

— Tahdon ystävällisesti huomauttaa, että ei pitäisi antaa keskustelun haaraantua kovin monelle taholle, sillä siten emme koskaan pääse mihinkään päätökseen. Asiat olisi kai yksitellen selvitettävät, ja jos minä olen keskustelua oikein ymmärtänyt, niin on meidän ensiksi saatava ratkaistuksi kysymys tästä kuvasta, tästä — vasikan hännästä. Onko niin?

— Niin on.

— On tullut esille kaksikin ehdotusta, toinen ett'ei tätä mainittua kuvaa ensinkään painettaisi, toinen että ainoastaan häntä lykättäisiin pois, mutta tätä jälkimäistä ei ole tietääkseni kannatettu.

Viskaali Spets pyysi puheenvuoroa.

— Tarkoitukseni oli äsken juuri sitä ehdotusta puolustaa, eikö lie

tullut sanotuksi. Sehän on juuri tuo häntä, joka siinä on siivottomin kohta, eikähän sitä nyt siltä kumminkaan tarvitse hyljätä Jooseppia ja koko hänen karjaansa.

Nahkuri Niiranen vastusti hännättömiä vasikoita ja muita vaivaisia elukoita. Postimestari samoin, ja keskustelu leimahti uuteen liekkiin. Kansakoulun-opettaja vei asian taas yleisempiin näkökohtiin ja esitti korkeammalta kannalta niitä vaaroja, joita, jos johtopäätökset tehtäisiin, seuraisi kansalle ja isänmaalle. Rehtori tuli keskustelun kuumuudessa lausuneeksi, että se, joka luonnollisena ja jokapäiväisenä puolustaa törkeyttä pienemmissä asioissa, hänen siveelliseen kantaansa ei ole suuremmissakaan paljo luottamista, hänen käsityksensä sopivaisuudesta ja kainoudesta ovat sekasin.

Tuosta suuttui vihdoinkin tohtori.

— Ja se siveellisyys, joka punastuu vasikan häntää on hyvin epäiltävää laatua. Puhtaalle on kaikki puhdasta, mutta näkyy myöskin olevan päinvastoin. Sillä se pitää olla jotenkin saastainen mielikuvitus, joka näkee jotakin irstasta siinä ilmiössä, että vasikalla laukatessaan oikiaa häntä suoraksi; semmoista ei ole kansalla, vielä vähemmin sen lapsilla, sitä on ainoastaan semmoisella, joka riettaudessa on mielikuvituksensa niin araksi ärsyttänyt.

Tuo oli jo liikaa. Puheenjohtaja varoitti menemästä mieskohtaisuuksiin, ja käski pysyä asiassa. Mutta rehtori oli jo noussut, noutanut hattunsa ja keppinsä. Mennessään lausui hän matalalla, murretulla äänellä, että hänen täytyi haikealla mielellä nähdä ne työt, joista hän oli luullut siunausta versovan, muuttuvan kirouksiksi. Mutta hän puhdisti tomun jaloistaan, eikä enää voinut kuulua semmoiseen yhtiöön, missä sallitaan miestä, joka suoraan ja vihatta lausuu vakaumuksensa, solvattavan tavalla semmoisella, ett'ei siitä voi jatkaa keskustelua muualla kuin — oikeustuvassa.

Hän meni. Ja häntä seurasi kansakoulun-opettaja ja viskaali. Muut jäivät, mutta sinne jäi myöskin raskas, painava mieliala, murtuneet yhteistyön toiveet ja tuskallinen epävarmuus tulevaisuudesta.

Ja siihen kaikkeen oli syynä vasikan häntä, eli hännätön vasikka.

Ja tämäkin asia jäi auki. Oli kaksi — oikeastaan kolme — niin vastakkaista mielipidettä, ett'ei ollut enää rohkeutta äänestämisellä tehdä päätöstä, jos ei mieli tehnyt antaa surman iskua yhtiölle, ja täytyi se sen vuoksi lykätä vastaiseen kokoukseen, kun jo yötäkin oli kulunut sivu puo-

len. Niirasen esityksestä päätettiin sillävälin kysellä muitten, yhtiön ulkopuolella olevien vaikuttavien henkilöiden mielipidettä asiassa, etenkin pormestarin ja kirkkoherran.

Näitten neuvoa kysyttiinkin, ja lyhyemmän miettimisajan jälkeen laittoivat he molemmat kirjallisen lausunnon.

Pormestari vastasi, että jos esimerkiksi kaupungin kadulla tapahtuisi jotakin semmoista — nimittäin että vasikka laukkaisi häntä pystössä, — ja joku isommasta maailmasta olisi näkemässä, niin se ei suinkaan olisi kunniaksi, päinvastoin. Mutta tuommoisessa rahvaalle aijotussa lastenkirjassa se nyt ei voi olla niin vaarallista.

Rovasti taasen ei ollut löytänyt raamatusta yhtään paikkaa, jossa sitä olisi nimenomaan kielletty, ja täytyi hänen siis otaksua että se oli luonnollista. Sillä jos se olisi kiellettyä, niin siitä varmaankin jossakin paikassa puhuttaisiin.

Näitten neuvojen mukaan se aapinen vihdoin painettiin ja kävi ulos maailmaan levittämään valoa, ja vasikka sai pitää häntänsä. Mutta kaikesta edesvastuusta vapauttivat itsensä rehtori, kansakoulun-opettaja ja viskaali: he möivät osakkeensa enimmän tarjoavalle.

* * *

Vaan sillä aikaa kun miehet osakeyhtiön kokouksessa vasikan hännästä riitelivät ja riitausivat, istuivat rouvat ikävissään kotona ja odottivat, ja kummastelivat että missähän ne nyt taas viipynevätkään. Kunhan vain eivät taaskin olisi poikenneet yhteistä maljaa juomaan! Ne miehet! — Tohtorin rouva ajatteli että näin kai se istuu rehtorinkin rouva . . . . ja hän päätti äkkiä kysästä telefoonissa — P:n kaupungissa oli näet jo sekin, — olisiko tämän mies hyvinkin jo koteutunut. Eihän hän raukka siinä surkeudessaan muistanut, ett'ei sitä telefoniakaan toki pidetä kaikin ajoin auki, eikähän hän vielä tiennyt, että se heidän hyvä väli rehtorilaisten kanssa oli ikipäiviksi juuri loppumaisillaan eli jo loppunut.

Mutta pianpa sen sai kuulla sekä hän että muut, ja jo aikaisin aamulla sen tiesi koko kaupunki. Syitä he eivät oikein tienneet. Heille tosin kerrottiin, että syynä olisi ollut vasikan häntä eli hännätön vasikka, mutta arvelivat kumminkin että siinä mahtoi olla joku syvempi salainen pohjemmalla.

Vielä vähemmin siitä tiesivät kaupungin piiat, jotka torilla ja kai-

volla seisoivat emäntäinsä harmiksi tuntikausia yhdessä tukussa, ja juttelivat tuosta merkillisestä tapauksesta. He eivät tienneet koko asiasta muuta kun — hännättömän vasikan. Ne sanat. Mutta ne samaiset sanat olivatkin sen syksyä kovin kuuluisat ja käytetyt P:n kaupungissa, niitä muisti nuoret ja vanhat, sillä niistähän johtui suuret mullistukset kaupungin sisällisissä oloissa.

Samoin näet kun rehtori ja tohtori olivat riitautuneet, samoin riitausivat muutkin, naapurukset, nahkuri Niiranen ja viskaali Spets etupäässä; ja vaikka he eivät oikeastaan tienneet mistä heidän välillä oli ne vihat, niin se kuului asiaan. Heidän talonsa olivat vierekkäin, aita, matala lankku vain oli välissä, ja sentähden heidän lapsensa olivatkin ennen aamusta iltaan yhdessä leikkineet vuoroin kumpasenkin pihamaalla. Mutta nyt nekin tapella natustivat portilla ja kadulla, ja haukkuivat toisiaan aidan yli, jotta: hännätön vasikka. Niirasen, nahkurin, pikku Eerokin, nelivuotias kakara, joka ei vielä aidan korkuudelle ylettynyt kiipesi tynnyrin päälle, härnäsi sieltä kepakolla viskaalin lapsia ja huusi:

hännätön vasikka, hännätön vasikka!

Santeri I.

Suomalainen Teaatteri.

Julius Cæsar. — Konkurssi.

Marraskuun suuri tapaus teaatterimme historiassa on Shakespearen «*Julius Cæsarin*» näytteleminen. Valmistuspuuhista ja harjoituksista oli kauvan puhuttu ja oli sanottu tarkoituksen olevan toimittaa murhenäytelmä näyttämölle Meiningein esikuvaa noudattamalla. Tämä oli jännittänyt yleisön odotusta, niin että jo ensi iltana — vastoin tavallisuutta — sali oli täpösen täynnä. Menestys oli täydellinen ja näytettiin sittemmin draamaa vielä seitsemän kertaa enimmältään yhtä täydelle huoneelle.

«Julius Cæsar» on mainioin suuren runoilijan kolmesta roomalaishistoriallisesta murhenäytelmästä. Sisällykseltään seuraa se niin läheltä Plutarkon kertomusta Cæsarin surmaa koskevista ja siitä johtuvista tapauksista,

että joku on sanonut näytelmän olevan palasen «dramatiseerattua historiaa». Lause onkin tavallaan oikeutettu, mutta ei suinkaan jokapäiväisessä merkityksessä; Shakespeare on näet osannut siihen luoda niin runsaasti draamallista elämää ja sielutieteellistä syvämietteisyyttä, ett'ei liene olemassa toista historiallista draamaa, joka vetää sille vertoja. Tavallisin heikkous näytelmissä, jotka koettavat tarkasti kuvata jotakin historiallista tapausjaksoa, on se, että niiltä puuttuu sisällistä yhteyttä. Sitä ei voi sanoa puheena olevasta runoelmasta. Sen toiminta käsittää tapaukset luperkalijuhlasta Helmikuulla 44, jolloin Antonius tarjosi Cæsarille kruunun, Philippin tappeluun v. 42 — siis kolmen vuoden ajan; mutta niin nerokkaasti on runoilija sielutieteellisten vaikuttimien kautta kiinnittänyt kohtaukset toisiinsa, että niiden sarja tuntuu täydelleen katkeamattomalta. Ainoastaan historiaa tarkoin muistava tulee ajatelleeksi tapausten välillä kuluneen ajan pituutta. Cæsarin kolmannessa näytöksessä tapahtuva kuolema näyttää tosin eheyttä särkevän, mutta itse asiassa on hän vaan nimellisesti päähenkilönä; Brutus on todellinen päähenkilö, jonka kohtalo meidän sydäntämme liikuttaa.

Vapauden sankari Marcus Brutus, jaloimpia ja ihanteellisimpia luonteita maailman kirjallisuudessa, antaisi helposti ainetta pitkään tutkimukseen. Siihen emme kuitenkaan tahdo tässä ruveta, vaikka olisikin viehättävää selvittää, kuinka runoilija on kehittänyt Bruton luonteen antiikiset aiheet semmoisiksi piirteiksi, jotka tosi-ihmisyytensä kautta kaikkina aikoina ovat päteviksi tunnustettavat. Oikeuden ja yhteishyvän harrastus, itsensä kieltämys, vaatimattomuus, lempeys — siinä ominaisuuksia, jotka aina jalostavat miehuutta. Entäs Bruton ja hänen vaimonsa Portian väli. Ihmeellistä kuinka se lyhyt kohtaus, jossa heidän avioliittonsa laatu kuvataan, on täynnä aivan uudenaikaista tahi uudenaikaiseksi luultua henkeä. Ne, joilla on tapana umpimähkään ylenkatseellisesti puhua «runoilijain naisihanteesta», tarkastakoot Portiaa, onko edistyneimmälläkään uudistajalla mitään lisättävää hänen kuvaansa. Hänessä on itsetuntoa, hänessä on puhtautta, hänessä on ylevin käsitys vaimon asemasta miehen uskottuna elämän toverina. Ja Brutus toisella puolen, eikö hän osaa tunnustaa vaimonsa arvoa! — Mutta mikä on syynä, että noin jalo henkilö kuin Brutus joutuu perikatoon; missä ilmestyy näytelmän traagillisuus? Se lähtee juuri tuosta sankarin ihanteellisuudesta. Hän oli aikaansa jalompi ja erehtyi arvostellessaan muita itsensä mukaan. Hän luuli muitten rakastavan

oikeutta ja vapautta, niinkuin hän itse niitä rakasti, ja oikeudentuntonsa sai hänet unohtamaan, ett'ei ylevinkään tarkoitus pyhitä välikappaleita. Ensimmäinen, joka ilmaisi hänelle hänen erehdyksensä, nähtävästi ei ollut hänen vaimonsa, Caton tytär, vaan tuo repaleinen kansan mies, joka hänen puheensa jälkeen huusi hänelle, Cæsarin murhaajalle: «Hän Cæsariksi tulkoon!» Nuo sanat mahtoivat viiltää Bruton sydäntä, sillä ne saivat hänen ymmärtämään, ett'ei vapautetut enään vähääkään vapautta käsittäneet. Ja kuitenkin oli hän juuri niiden tähden ruvennut murhaajaksi. Siinä on draaman traagillinen ponsi.

Näyttelemiseen nähden oli teaatterin ansio sentapainen kuin useasti ennen. Mahtava vaikutus syntyi vähemmin jonkun yksityisen osan mainiosta suorittamisesta kuin kokonaisuuden tasaisesta toimittamisesta, yhdistettynä näyttämölaitosten aikakauden ja mielialan mukaiseen järjestämiseen. Tämänlainen menestys edellyttää väsymättömintä työtä, uskollisinta harrastusta ei ainoastaan johtajan, vaan myöskin näyttelijäin puolelta. Kun emme ole nähneet Meiningein näyttelevän kappaletta, on meidän mahdoton verrata teaatterimme toimitusta saksalaiseen. Se vaan on päivänselvää, että mitä johtoa tuon kuuluisan näytelmäjoukon esimerkki onkaan suonut, niin on tehtävä kumminkin kysynyt t:ri Bergbomilta runsaasti itsenäistä kykyä, sillä meidän pienellä näyttämöllä on kaikki ollut mukailtava tilan ja voimain mukaan. Kauniin eheyden aikaansaaminen on siis kerrassaan teaatterimme omaksi ansioksi luettava.

Niinkuin tunnustetusta eheydestä johtuukin, ulottuu kiitos joka näytökselle, vaikka luonnollista onpi, että vaikuttavimmiksi tulivat ne neljä kohtausta, jotka ovat runoelman tärkeimmät: kohtaus Bruton puutarhassa, Cæsarin murha, puheet kansalle forumilla sekä kohtaus Bruton teltassa Sardeen luona. Murhakohtaukselle pelastettiin täydelleen sen jylhä luonne ja forumikohtaus oli vaikutukseltaan tenhoisampi kuin yksikään edellinen senlaatuinen yritys näyttämöllämme. Totta on, että se on Shakespearen nerokkaimpia, lumoavimpia kohtauksia; mutta sen suurempi on kunnia, ett'ei sitä turmeltu. Syyllä on kuitenkin muutamia muistutuksia tehty, muun muassa, että naisia oli liiaksi saapuvilla miehiin verrattuna; mutta tuo sekä muut samanlaatuiset moitteet ovat vähäpätöisiä siihen elävyyteen katsoen, jolla kaikki toimitettiin. Siitä se vaikutus lähtee. Loppunäytösten surunsekainen mieliala, joka niin ihmeen ihanasti sointuu viimeisten illusionein häviämisen kanssa, tuli varsinkin telttakohtauksessa tuntuvaksi. Puvut ja

näyttämön seinämyksiin maalatut Rooman näköalat, suurenmoisimmat ensimmäisessä näytöksessä ja forumikohtauksessa olivat tietysti kiitettävän uskollisia.

Näyttelijöistä on Bruton esittäjä hra *Sala* ensin mainittava, hän kun osasi antaa koko esiintymiselleen sen ihanteiden maailmassa elävän miehen tyvenen vakavuuden, joka on sankarille omituinen. Hän erisi aina toisista ei ainoastaan sanojensa vaan käytöksensäkin kautta ja tuo luonteen eheys on näyttelemisen pääansioksi luettava. Hra *Ahlbergin* Antoniota on kiitetty ja kiitosta hän ylimalkaan ansaitseekin kohtauksesta Cæsarin murhan jälkeen sekä varsinkin puheestaan forumilla. Kummassakin paikassa hän näytteli kykynsä mukaan vaikuttavasti. Kuitenkaan emme voi myöntää hänen täydelleen kuvanneen Antoniota, sillä, jollei hänellä olisi ollut runoilijan sanat suussa, niin emme olisi hänessä voineet tuntea sitä tunnotonta vehkeilijää ja käytöllisyyden miestä, jona hän on Bruton suoranainen vastakohta. Hänen käsityksensä tehtävästä ja näytteleminen oli ulkonaista, eikä niinkään sisällistä henkeä ilmituovaa. Vaikka hän kutakuinkin oivallisesti suoriutui suuresta puheestaan, niin kehoitamme häntä sitä yhä tutkimaan siksi kun draamaa jälleen näytetään. Siinä on semmoisia syvyyksiä, ett'ei etevinkään näyttelijä niitä helposti tyhjennä. Cæsarin osa oli hra *Leinolla*, joka luultavasti näytteli sitä samoin kuin Meiningeillä on tapana, koska hän tietääksemme keväällä kävi Tukholmassa, kun nuo saksalaiset siellä vierailivat. Hänen ulkonainen olentonsa ei kumminkaan vastaa käsitystämme Cæsarista. Lisäksi tuli taasen tuo ääntämisen luonnottomuus, josta ennen olemme puhuneet. Mutta tämä myönnettynä, ei näyttelijä kuitenkaan häirinnyt vaikutusta, sillä noissa parrattomissa kasvoissa ja koko ryhdissä oli siksi kaukaisluontoista, että hänen Cæsarinsa suli yhteen etäiseen historialliseen kokonaiskuvaan. Erityisellä kiitoksella tahdomme mainita rouva *Rautiota* Portiana. Hänen lyhyt tehtävänsä oli kerrassaan moitteeton ja teki puutarha-kohtauksen viimeisen jakson suloiseksi lepotuokioksi ankarassa murhenäytelmässä. Neiti *Finne* näytti Luciusta niinkuin piti hiljaisella teeskentelemättömyydellä. Cassiuksen osa oli liian painava hra *Halmeen* nuorelle kyvylle. Paitse plastiikaan nähden on hänellä lausumisessakin paljon opittavaa. Puhe on liian hätäistä, joten sanoja tavan takaa katoaa kuulumattomiin, puhumatta siitä ett'ei ääneenkään lausutuilla ole tarpeellisen harkittua ajatuspainoa. Hänellä on kyllä näyttelijän lah-

joja, kun vaan oppii niitä käyttämään. Muista ei liene mitään erityistä sanottavaa.

«Julius Cæsarin» jälkeen toimitettiin uudestaan B. Björnsonin «*Konkurssi*», joka 4 à 5 vuotta sitten ensi kerran näytettiin teaatterissamme. Teos ansaitsee kieltämättä uudistusta, sillä se on perusaatteensa puolesta pätevimpiä nykyajan draamoja. Näytteleminen sujui varsin tyydyttävästi. Hra *Leinon* konsuli Tjælde on huolellista työtä ja ylimalkaan onnistunutta paitse tuossa suuressa kohtauksessa asianajajan kanssa. Siinä hänen tuskansa sietäisi hienompaa asteilemista, hitaisempaa yltymistä. Tunnustamalla sitä kokemusta eli rutiinia, jota hän siinä ilmaisi täytyy toiselta puolen sanoa, ett'ei hän kaikilla ponnistuksillaan liikuttanut sydämmiä. Enemmän luontoa, enemmän luontoa! Hra *Lindforsin* esitys asianajajasta oli kerrassaan kiitettävä. Tyventä, tyystin harkittua voimain käyttämistä selvän aikamiehen luonteen kuvaamiseksi. Myötätuntoisuutta herätti niin ikään hra *Ahlbergin* kuvaus tuosta kunnon pojasta, jota pilkataan hänen punasista käsistään. Konsulin tyttärien osat olivat rouva *Raution* ja neiti *Finnen* näytettävinä; jota vastoin neiti *Salenius* esitti rouvaa. Viimemainittu oli epävakainen, syystä kun hänellä ei ole tottumusta vanhempain roolien näyttelemisessä; luonteen oli hän kuitenkin oikein käsittänyt ja toivottavasti tulee hän vast'edes samanlaisia tehtäviä hyvinkin suorittamaan. — Valitettavasti näyttää teaatterin yleisö miehissä sairastavan influentsa-tautia.

E. A—n.

Kotimaan kirjallisuutta.

Aleksander L. Kielland, Myrkkyä. Suomentanut J. A. S. Porissa 1888, Adolf Allardt. 241 sivua 8:o. Hinta 2: 50.

Uudenaikaista norjalaista realistista kirjallisuutta on meilläkin viime vuosina paljon luettu ja ehkä vielä enemmän on siitä puhuttu. Toiset sitä ihailevat, toiset pelkäävät. Ja niistä uusista aatteista, joita tässä kirjallisuudessa opetetaan, puhutaan paljon sekä kiittäen että moittien. — On harvoja kirjoja, joista tätä uutta suuntaa, näitä uusia aatteita oppii niin hyvin tuntemaan, kun Kiellandin «Myrkkyä».

Rouva Venni Löfdal on bergeniläinen, ja niinkun bergeniläiset yleensä, hilpeä, toimelias, avosydämminen ja vapaamielinen. Hänen miehensä professori Löfdal on aivan eriluontoinen. Hän on itsekäs, varovainen vanhoillaolija, ja osaa aina hillitä itseään. He eivät oikeastaan koskaan ole toisiaan rakastaneet, mutta kuitenkin on alkuosa heidän yhdyselämäänsä ollut jotensakin onnellinen. Heillä on poika, Abraham nimeltä. Hän on lahjakas poika ja on lapsuutensa ajan etupäässä äitinsä vaikutuksen alaisena ja hän tuntuukin kehittyvän avomieliseksi ja lujaluonteiseksi. Mutta sattuupa kerran koulussa, että opettaja kiusaa Abrahamin parasta ystävää, heikkoa poika parkaa. Silloin Abraham unohtaa itseänsä ja kovasti soimaa opettajaa. Tämä tapaus vaikuttaa suuresti Abrahamin kehitykseen. Siitä lähtien näet isä ottaa hänet suoranaisesti kasvattaakseen, sillä hän on pojassaan huomannut taipumusta paheeseen, joka hänen mielestään on kaikista paheista vaarallisin, nimittäin uppiniskaisuutta esimiehiä, opettajia kohtaan. Abraham on sen vuoksi masennettava. Ja masennus onnistuukin. Pojan luonne alkaa muuttua, hänestä alkaa tulla silmäin palvelija. Ja samalla kun isän vaikutus karttuu, vähenee äidin. Ja äidin ja pojan suhde alkaa tulla luonnottomaksi, «valheelliseksi».

Sattuu sitten niille tienoin muuttamaan nuori bergeniläinen insinööri Mordtmann. Aivan alusta pitäen Mordtmann voittaa Venni-rouvan myötätuntoisuuden. Luonteiltaan he ovat jotensakin samanlaisia ja molemmat he ovat vapaamielisiä ja uusia parannuksia harrastavia. Heidän suhteensa tulee päivä päivältä tuttavammaksi ja Vennin ja hänen miehensä samalla yhä entistä luonnottomammaksi ja valheellisemmaksi. Niihin aikoihin käy Abraham rippikoulua ja irroittuu vähitellen kokonaan äidistään, ulkokultaisuus hänessä yhä lisääntyy ja luonne yhä heikkonee.

Venni-rouvan ja Mordtmannin suhde kehittyy viimein niin pitkälle, että he jo tuumailevat rikkoa kaikki siteet. Mutta samoihin aikoihin Venni huomaa kohta tulevansa äidiksi. Ja se tieto hänet kokonaan masentaa. Onko hän kelvollinen lastaan kasvattamaan, onko hän kykenevä täyttämään äidin velvollisuuksia? Kun hänen miehensä sitten häntä kovasti loukkaa ja hän huomaa, ettei Mordtmannkaan ole se mies miksi hän on häntä luullut, ottaa hän miehensä kaapista myrkkyä ja lopettaa itsensä.

Semmoinen on tapausten juoksu pääpiirteissään. Mutta sen ohella löytää tekijä tilaisuutta käsittelemään useimpia niitä kysymyksiä, jotka nykyjään ovat päivän ensimmäisiä. — Perustana, niin sanoakseni, on nykyajan ihanne, nykyajan totuuden vaatimus. Jos ei mikä yhteiskunnallinen laitos, mikä keskinäinen suhde perustu totuuteen, niin se on ontto, se raukeaa tyhjään, se tuottaa vaan onnettomuutta. Totuus on korkein kaikesta ja kaikessa. Olkoon joku käsitys, joku tapa, joku suhde kuinkakin rakas, kuinkakin kaunis, tuntukoon se kuinkakin suloiselta, se on säälimättä maahan revittävä, jos se vaan valheeseen perustuu.

Ensinnä avioliiton pitää perustua totuuteen, miehen ja vaimon välillä täytyy vallita täydellisen totuuden, ja totuus avioliitossa on rakkaus. Löfdal ja Venni olivat menneet naimisiin rakkaudetta. Löfdal oli koettanut voittaa vaimoaan muulla tavoin, mutta se ei ollut onnistunut, pitkässä taistelussa hän oli aina joutunut tappiolle. Heidän välinsä oli käynyt yhä luonnottomammaksi ja viimein mahdottomaksi.

Toinen aikamme tärkeimpiä kysymyksiä, joita Kielland tässä teoksessaan käsittelee, on lastenkasvatus. Monen onnettomuuden, monen luonnottomuuden syyksi katsotaan sitä, ettei lapsia kasvateta elämää varten, ettei heille anneta tietoja, joista heillä elämässä olisi hyötyä, jotta he kehittyisivät itsenäisiksi, vapaiksi kansalaisiksi. Tässä teoksessaan Kielland etupäässä puhuu latinan lukua vastaan.

Päivän arimpia kysymyksiä on myöskin rippikoulukysymys. Ja tottahan se lie, että monen monet tekevät kalliit valat ajattelematta ja välinpitämättöminä, vain siksi, että kaikki muutkin niin tekevät, ettei ilman sitä saa yhteiskunnallisia oikeuksia, pääse aikaihmiseksi. Kuvatessaan Abrahamin rippikoulun käyntiä, on tekijä tilaisuudessa käsittelemään tätä kysymystä.

Monia muitakin epäkohtia esiintuodaan ja niitä vastaan soditaan. — Tahdotaan repiä alas, joku ehkä sanonee, mutta mitä on sijaan pantava, mihin parannuspuuhiin on ryhdyttävä? Tähän kysymykseen vastaa tekijä Mordtmannin kautta: «Sen laatuisissa parannuspuuhissa, jommoisista nyt on puhe, tulee käytöllinen toimeenpano kysymykseen vasta toiseksi ja on verraten syrjäseikka; se, joka alkaa sillä, rupeaa loppupäästä ja turmelee työnsä. Mutta jos sitä vastoin voidaan saattaa parannushankkeessa oleva aate aikakauden yleiseksi vakaumukseksi, — jos mahdollisesti voidaan onnistua herättämään innokasta harrastusta parannushankkeen suhteen — silloin on tämä harrastus ilmautuva käytännössä — helposti, luonnollisesti ja ilman suuria ponnistuksia. Mutta niin kauvan kun tätä harrastusta ei ole herätetty, ei kannata kiistellä käytöllisistä vaikeuksista; ja kun se kerran on herätetty, ei ole olemassa mitään vaikeuksia, käytöllisyyden suhteen, joista tarvitsisi riidellä». — Helppohan on rikkirepiä, sanotaan usein, mutta Kielland sanoo, että on yhtä vaikeata hajoittaa niin, että jotain todellakin saa hajoitetuksi, aivan maahan asti, kun uudestaan rakentaa, sillä ne mitkä parannustuumia enin vastustavat ja mitkä ensinnä ovat maahan revittävät, ovat «toiselta puolen velttous ja välinpitämättömyys ja toiselta puolen pöyhkeys ja oikeassa-olemiskuvittelu».

Vaikka tässä kirjassa käsitelläänkin useita ajan suuria kysymyksiä, on kuvaus elävä ja luonteva, eikä henkilöitten luonteille väkivaltaa tehdä. Vaan nykyajan ihmisiä kuvatessa esitetään aivan luonnollisesti niitä aatteita ja rientoja, jotka heidän mielensä täyttävät, heidän toimintansa määräävät ja heidän sisällisen kehityksensä juoksun suuntaavat.

Suomennos on yleensä hyvä, ja toivottavasti on suomentaja vastaisuudessa kääntävä Kiellandin «Fortunan», joka on suoranainen jatko tähän «Myrkkyä» nimiseen, josta yllä on puhuttu.

O. R.

E. Bornhöhe, Kostaja, kertomus Viron kansan entisiltä ajoilta. Viron kielestä suom. Lilli Lilius. Porvoossa 1888, Werner Söderström. 90 siv. 8:o. Hinta 1: 10.

«Kostaja» on kuvaus Viron kansan orjuuttamisen ajoista ja heidän viimeisestä urhokkaasta ottelustaan sortajia vastaan, tuosta hirveästä Yrjönpäivän yöstä v. 1343, jolloin koko Vironmaalla kaikki Saksalaiset, mitkä joutuivat raivostuneitten talonpoikain käsiin, saivat surmansa talonpoikain keihäistä tai omain linnojensa liekeissä. Hyvin on tekijän kirjan alussa onnistunut kuvata sitä sanomatonta kurjuutta, sitä hirvittävää julmuutta, jota saksalaiset ritarit maassa harjoittivat ja joka tekee ett'emme voi olla myötätuntoamme talonpojille antamatta. Tässä suhteessa kuvaus tuntuu seisovan historiallisella pohjalla, todellisuudessa; ei ole meidän aikamme ihmisten tunteita hemmoteltu, vaan ei myöskään ole suinkaan sen ajan oloja liioiteltu — ja molemmat ominaisuudet ovat tänlaatuisessa kertomuksessa yhtä kiitettäviä. «Kostaja», joka, vaikka virolainen, luostarin koulussa on tiedon alkeita oppinut, joka lapsena on leikinnyt linnanherran lasten kanssa vaan häpeällä on tästä paratiisistaan ajettu, on nähnyt oman kotinsa liekkeihin sytytettävän ja isänsä ritarien ummehtuneissa vankiholveissa nääntyvän — hän on kansalaistensa luonnollinen johtaja sodassa. Mutta talonpojan keihäs katkee ritarin haarniskaa vasten . . . Ajan henki on siis kertomuksessa hyvin osattu. Muutamissa yksityiskohdissa osottaa tekijä liiaksi taipumusta romantisuuteen, mutta tämä ei kuitenkaan häiritse kokonaisuutta. Mielellään olisi nähnyt että tekijä kapinan ajalta olisi muistanut talonpoikain lähetystöä Suomeen apua pyytämään ja apujoukon myöhästynyttä tuloa vasta ratkaisevan taistelun tapahduttua. — Käännös on huolellisesti ja yleensä hyvin tehty. Suljen sentähden kirjan yleisön suosioon.

G–t.

J. W. C(alamnius). Taivalkoski. Tarina Isonvihan ajoilta. Suomentanut M. K. Oulussa 1888, K. F. Kivekäs. 169 siv. 8:o. Hinta 2: —.

Silloin, kuin Kuopion hippakunnan nykyinen tuomioprovasti J. W. Calamnius julkaisi tämän teoksensa ruotsinkielellä (1864), oli kotimainen ruotsalainen kaunokirjallisuutemme kukoistavampi, kuin koskaan ennen tahi myöhemmin. Vastikään oli Vänrikki Stool kertonut viimeisestä sodasta ja par'aikaa kertoeli Välskäri maamme vaiheista varemmilta ajoilta. Ei ollut siis kummaa, että isänmaanrakkaudesta palava nuorukainen, joka oli

kansan keskuudessa kuullut tarinoita kerrottavan ja lähiseutujen arkistoista nähnyt asiakirjoissa kirjoitetun niistä kauheista hävityksistä, joita rakas kotiseutunsa oli saanut kärsiä Isonvihan aikana, koetti hänkin luoda kansalaistensa eteen kuvan «murhettemme ajoilta».

Runoilija kuin hän ei ollut, niin kertomuksesta ei tullut taiteellisessa suhteessa täydellistä. Se puuttuu eheyttä; ja kertojalla sitä paitse on mielestäni liiaksi arka omatunto, kun hän aina tarkkaan erottaa historialliset tapahtumat muista kerrotuista. Mutta kertomuksen klassillisen tyyni ja vakuuttava kirjoitustapa sekä sen ylevä isänmaallinen henki saavat lukijan kumminkin lämpiämään ja myötätuntoisuudella seuraamaan Laurilan ja Jurvan Kemijoen varrella olevien talojen asukkaitten kärsimyksiä heidän pakopirtissä asuessaan, sissisotaa käydessään, tappiolle ja vankeuteen joutuessaan ja vihdoin sodan loputtua kylmiä kotikiukaita uudestaan lämmittäessään.

Kustantajaa on minun mielestäni kiittäminen siitä, että hän on nyt toimittanut teoksen suomenkielisen yleisön luettavaksi, sillä sille se meidän aikanamme jo kuuluu. Kieli on aika hyvää, mutta korrehtuuria olisi saanut paremmin lukea.

Hannes Gebhard.

Eero J., Sotaisia Tarinoita 1808—1809. Ensimmäinen osa. Helsingissä 1889, Tekijän kustannuksella. 97 siv. 8:o. Hinta 1: 20.

Kun «Valvojassa» Helmikuulla 1889 olin julaissut kirjoituksen «1808—1809 vuosien sota nykyisessä suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa», niin muudan moittien muistutti minun olleen kovin ankarana, niin että muka peloitan vasta-alkavia koko tältä kansallemme rakkaalta alalta. Mutta siinä hän kerrassaan erehtyi. Ei ollut kulunut kuin puoli vuotta tuosta, niin jo tämä käsillä oleva teos ilmestyi ja tekijä lupaa vielä lisää «jos arvoisa yleisö tätä ensimmäistä osaa runsaasti ostamalla osottaa sille myötävaikutusta». Ja vielä päälle päätteeksi tämä uusi kirjailija tarjoaa meille jos mahdollista yhä huonompaa luettavaa, kuin se, josta ennen olen lausunut mielipiteeni. Teos on olevinaan yhtämittainen novelli, jaettuna 16:een eri kappaleeseen. Toista kappaletta tekijä nimittää: «Hajanaisia piirteitä», mutta se voisi paremmin olla koko kirjan nimenä. Niin *hajanaisia* piirteet todellakin ovat. Esim. eräs henkilö kertomuksen mukaan kuolee jo 5:ssä kappaleessa, mutta taistelee vielä 6:ssa ja 7:ssä j. n. e. Sen lisäksi on kieli- ja korrehtuurivirheitä ja huonoja lauserakennuksia ainakin 4—5 joka sivulla. Minkälaista tämän «runoilijan» kirjoitustapa on, panen huvin vuoksi seuraavan lauseen 1:ltä sivulta todistamaan: «*Rakkauden viheriät taimet itivät hänen povessansa ei ainoastansa yksitoikkoisena korven vesana isänmaansa alttarilla, vaan hän näki immen soreat suortuvat riippuvan kotimaansa kylmillä kupeilla, hän — rakastui*».

Tähän en tarvinne lisätä edes huutomerkkiäkään.

Hannes Gebhard.

Kasimir Leino, Elämästä. Pienempiä kertomuksia. Porvoossa 1889, Werner Söderström. 121 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Esko Wirtala, Kertomuksia. Porvoossa 1889, Werner Söderström. 96 siv. 8:o. Hinta 1: 25.

Kah, Kertomuksia: Mitäs teet, niin eestäs löydät. Porissa 1889, Adolf Allardt. 71 siv. 8:o. Hinta —: 75.

Kasimir Leino kuuluu meidän ylioppilaspiireistä lähteneisiin nuoriin kirjailija-alkuihin. Hän on jo tätäkin ennen painosta antanut yhden pitemmän novellin ja runoelmia, joista varsinkin viimeksi mainitut ovat herättäneet toiveita hänen kyvystään. Nykyaika on suorasanaisen kaunokirjallisuuden kultaaikoja, mutta samalla on se kritiikin aika. Vaaditaan paljon, varsinkin siitä, mitä runsaasti on tarjona. Meillä tosin vaatimukset ovat tähän asti olleet vähäset, kun on ollut eloon herätettävä kotimainen kaunokirjallisuus aivan alusta alkaen. Mutta nyt kun se on saatu vireille, nyt kun melkein joka kuukausi ilmestyy uusi teos novellikirjallisuuden alalla, on kritiikin velvollisuus sanoa, millä tuotteilla on ehdoton taiteellinenkin arvo.

Kasimir Leinon puheena-olevista kertomuksista on pari, kolme, joiden sisällyksen luonne jo vaatii sekä tekijän että arvostelijan panemaan päämäärän korkeammallekin. *Neron tähteet*, *Se oli kuitenkin minun ihanin unelmani* ja *Laskiaislupa*-nimisissä kertomuksissa on tahdottu kuvata ihmisluonteen syvimpiäkin ilmiöitä- ja niitä ristiriitaisuuksia, joihin se olevien olojen vaikutuksesta joutuu. Ensimmäinen näistä, Neron tähteet, on meidän mielestämme jäänyt vajanaiseksi sen tähden, että juuri se aika, jolloin kertomuksen sankari joutuu elämän ristiriitaisuuksiin ja murtuu niiden voimasta, on aivan ohimennen, harvoilla sanoilla tullut kuvatuksi. Kun tekijä sitten niin sattuvalla tavalla kertoo tuon «neron» sortuneena olon ajan, niin ei se meissä kuitenkaan ole voinut herättää mitään lämpösempää osanottoa, kun emme oikein tiedä, missä määrin hän sitä ansaitsee ja missä määrin ei. Sankarin lapsuuden ajan kuvauksen olisimme antaneet supistua kuinka vähään hyvänsä, kun vaan hänen opintoaikansa Pietarissa olisi saanut tarkemman esityksen. Vaikutus olisi silloin epäilemättä tullut eheämmäksi. «Laskiaislupa» muistuttaa juoneltaan paljon edellistä. Siinäkin on kuvattu nuorukainen, jolla alussa oli suuria illusiooneja, jotka sitten kaikki häipyivät, ja pettyneinä toiveissaan elää kertomuksen sankari sitten ilotonta hämäräelämää. Pidämme tätä kertomusta edellistä onnistuneempana ja myötätuntoisuutta enemmän herättävänä. Tekijä on siihen saanut vienon senttimenttaalisen värityksen, ehkä liiaksikin paljon. Kaikista onnistunein näistä kolmesta on kertomus «Se oli kuitenkin minun ihanin unelmani». Tekijällä on siinä erittäin kiitollinen tosioloista otettu aine. Yrjö on nuorena ylioppilaana hyvin innokas ja lämmin, erittäinkin jos on ollut taisteltava ja puhuttava suurten ja vapaiden aatteiden puo-

lesta. Mutta sitten tuli hänestä valtionvirkamies, joka ei enää uskalla hiiskahtaa sanaakaan, vaan elää «kunnon miehenä:» «syö mitä syötetään, ja uskoo mitä saarnataan», kuten Leino itse eräässä runossaan on sanonut. Tämä «skissi» vastaa hyvin sijastaan, otettuna muultakin kannalta kuin siltä, että sillä on nuori tekijä.

Muut kolme tämän kertomussarjan kuvausta ovat vähäpätöisiä luonteeltaan. Tekijä on niillä osottanut omistavansa sujuvan tyylin ja kyvyn tehdä havainnoita kansan elämän ilmiöistä, voimatta kuitenkaan kohottaa esityksensä nuorteutta ja sattuvaisuutta niin korkealle, että se voisi korvata mitä sisällyksessä on tenhotonta.

Esko Wirtalan kuusi kertomusta ovat pienoiskuvia kansamme elämästä, eivätkä suinkaan viehätystä vailla varsinkin mitä tyylin puhtauteen ja sujuvaisuuteen tulee. Luonteenkuvaukset, esim. «Kylän mahtavin» ja «Vanhan kansan mies», ovat myöskin onnistuneita. «Kesä-ilta» on sievä pikku idylli Oulun joen rannoilta ja «Ulosotossaa» kerrotaan sääliä herättävällä tavalla, kuinka vaikeata on vähävaraisen tilallisen elämä «rahattomina» aikoina velkojien saataviaan pois ahdistaessa.

Nimimerkki *Kah* on jo ennenkin julkaissut kuvauksia Hämeen kansan elämästä; semmoinen on tämäkin: Minkä teet, niin eestäs löydät. Tyyli ei ole niin puhdasta ja eheätä kuin edellä mainituissa, mutta vilkkaasti on tämäkin kertomus esitetty. Sen sisällys tuntuu kuitenkin vastenmieliseltä. Juonen kehitys on pintapuolista ja hapuilevaa. Päähenkilön kohtalon kulku tavoittelee traagillisuutta, mutta lukijaan se milt'ei tee päinvastaista vaikutusta. Körttiläisen talonisännän tytär on saanut kansakoulun sivistyksen ja pääsee vasten isänsä tahtoa tansseissa ja pitäjän yhteisissä huvituksissakin käymään. Näissä tilaisuuksissa on hän rakastunut erääseen hulivilipoikaan, jota tytön vanhemmat eivät millään muotoa kärsi. Seurauksena tästä on se, että tyttö karkaa lemmittynsä perässä tuohon «suureen maailmaan», josta hän niin paljon on kuullut, ja joutuu Helsinkiin neulojaksi. (Tämä tuntuu jotenkin epätodelliselta Hämeen talollisten oloissa). Pääkaupungissa elää tyttö niin vapaasti, että hän lopulta saa «pinhuusissa» tekojansa puhdistaa. Päästyään täältä vapaaksi palaa hän kotiinsa katuvana kuin tuhlaajapoika. Vanhemmat kuolevat, ja tytöstä tulee kotitalonsa emäntä; hän rupeaa «jumaliseksi» ja hartaasti hänen kodissaan veisataan ja luetaan. — Semmoinen on kertomuksen tapausten yleinen kulku; se on esitetty sellaisella värityksellä kuin tahtoisi tekijä sanoa: älä käy koulua, älä käy huvituksissa äläkä tahdo tietoa suuresta maailmasta, vaan lue kotona raamattua körttiläisen isäsi kanssa, sillä «mitä teet, sen eestä löydät».

Vasta aivan kirjan lopussa saamme tietää, että tekijällä on ollut toinenkin tarkoitus. Siinä näet kerrotaan että päähenkilön isä, tuo ankara, jumalinen vanhus, kuolinvuoteellaan oli lausunut, että häntä oli rankaistu lapsensa kautta synnistä, jonka hän nuoruudessaan oli tehnyt. «Voiko

viettelijä mitenkään rikoksensa suuruutta syvemmin tuntea, kuin nähdessään oman lapsensa vieteltynä? Tuskin vaan. Mitäs teet, niin eestäs löydät. Oi hirveä luonnonlaki vapauden maailmassa.»

Siis varsin hyvä aihe. Mutta itse kertomuksessa se ei tule ollenkaan näkyviin. Ei sanallakaan viitata siihen, että isän omaatuntoa painaa rikos. Yhtä vähän voipi lukija tytön luonteenominaisuuksissa huomata mitään isänperintöä; isän ja tyttären hairahduksien välillä ei ilmaannu vähintäkään psykoloogista yhdyssidettä. Aihe on siis tykkänään heitetty hukkaan.

K. F. R.

Herra G—t:lle.

Tarkastaessanne «Turun kaup. historia» nimistä teostani (Valvojan Lokakuun numerossa, s. 491) lausutte, ett'en nähtävästi ole käyttänyt vanhoissa virsikirjoissa löytyviä ajantietoja, joista olisin voinut saada lisätietoja aineelleni. Asia kyllä on vähäpätöinen, mutta tahdon kuitenkin puolustukseksi viitata teokseni 121 sivuun, muist. 1, jossa nimenomaan mainitsen puheenaolevia lähteitä. Olen pitänyt tarpeettomana luetella niitä kirjaluettelossa siv. 138—139, koska olen siinä maininnut Suomalaisten sielun tavaran v. 1700, jonka ajantieto sisältää koko 1600-luvun. Mitä tarkastukseen painettuihin tietoihin tulee, niin ne osaksi löytyvät teoksessani (ensimmäinen tieto siv. 54; siv. 85 mainitsen, että tuomiokirkko ennen 1656 vuoden paloa oli kuparilla katettu); osaksi ovat ne sellaisia, ett'en ole pitänyt niitä aineeseeni kuuluvina.

Berlinissä, Jouluk. 1 p. 1889.

K. v. Bonsdorff.

Volmari Porkka †.

Painokuntoon oli tämän vuosikerran viimeinen numero jo saatu, kun siihen vielä tunkeutuu surullinen lisäys. August Ahlqvist vainajan elämäkerralla saimme alkaa, ja loppusivut ovat toiselle vainajalle omistettavat, joka Ahlqvistin oppilaitten joukossa on huomatun sijan saavuttanut ja sen lisäksi tälle aikakauskirjalle on ollut verrattomana auttajana, aikoina jolloin sellaisia oli harvassa.

Volmari Porkka oli suomalaisesta kodista lähtenyt. Suursaari, tuo

Suomen maaemästä lohkaistu vuoriryhmäke, joka on heitetty mereen ikään kuin laivan laskemasijaksi, merimiesten pään menoksi, se oli hänen vanhempainsa ja esi-isien koti. Siellä hän 5 päivänä Elokuuta 1854 näki päivän valon, tottuen lapsuudesta asti kestämään suurimpia vaivoja sekä maalla että merellä. Kaikissa miehen urheiluissa hänellä olikin harva vertaisensa koulussa ja yliopistossa. Käytyänsä Loviisan ja Porvoon ruotsinkielisten opistojen läpi Porkka vuonna 1872 tuli ylioppilaaksi, ja v. 1877 filosofian kandidaatiksi, pari päivää ennen promotsioonia, johon ei huolinut vähäisiä varojansa kuluttaa. Sitten hän antautui kouluopettajan toimelle, ollen vuosina 1877—82 maantiedon, historian ja voimistelun sekä myöhemmin kreikan kielen opettajana Helsingin suomenkielisessä alkeisopistossa, muista kouluista puhumatta. Opettajana hän hyvien tietojensa, vilkkaan ja selvän esitystapansa sekä erinomaisen sopusointuisen luonteensa tautta vaikutti mitä suurimmalla menestyksellä. 1882 vuoden valtiopäivillä hän oli pappissäädyn notaariuksena.

Sitä paitsi Porkka oli tärkeät vaikka verrattain vähän huomatut palvelukset tehnyt kirjallisille yrityksille. Biografisen Nimikirjan toimitus saattoi hänelle uskoa ensimmäisten vihkojen kielellisen tasoituksen sekä korrehtuuriluvun; muutamia elämäkertoja hän myös on siihen kirjoittanut. Ja Valvojalle Porkka oli vieläkin tarpeellisempi pylväs. Ensimmäinen päätoimittaja oli suomen kielellä koulutuksensa saanut, mutta muut toimittajat, ruotsinkielisistä kodeista ja kouluista lähteneinä, olivat milt'ei vast'alkajoita kun piti suomeksi tieteellisissä aineissa kirjoittaa. Mutta oma päätös niin hyvin kuin käytännölliset näkökohdat vaativat hylkäämään suomentajain apua; suomeksi piti kirjoittaa. Jos tämä yritys kävi lukijoille mieliksi, jos kirjoittajista aikaa myöden tuli kelvolliset suomen kielen käyttäjät, niin arvaamaton ansio siitä on tunnustettava Volmari Porkalle, joka väsymättömällä huolella, verrattomalla tarkkuudella kitki pois virheet ja antoi tarpeelliset neuvot. Kiitollisella mielellä Valvoja myös muistelee Porkan antamia kirjoituksia, hänen mestarilliset Suursaaren kuvaelmansa, tutkimukset Inkerin itkuista ja Suomalaisista merisanoista sekä erinomaisella huolella tehdyt kielelliset arvostelut.

Ylioppilaselämän pyrinnöille Porkka samaan aikaan omisti aikaa, johtaen ylioppilaskunnan siihen aikaan metelisiä keskusteluja, parissa tilaisuudessa puhuen ylioppilaitten puolesta, kuten Topeliukselle ja Yrjö Koskiselle pidetyissä jäähyväisjuhlissa, j. n. e. Monella lienee vielä muistossa hänen ytimekkäät puheensa ja se voimakas sulo, jolla suomalainen äidinkieli soi hänen huuliltaan.

Mutta vastustamaton halu veti hänet kielentutkijan ja tieteellisen matkustajan vaivaloisemmalle uralle. V. 1883 hän läksi Leipzigiin, etupäässä tutustuaksensa täydellisesti fonetiikkaan eli äännetieteesen sekä yleensä kielentutkimuksen metodeihin, erittäinkin slaavilaisten kielten alalla. Tätä op-

piansa hän sitten käytti tutkiessaan Inkerin murteita, joihin erinäisillä matkoilla oli tutustunut; näitten matkojen päätuloksena oli väitöskirja *Ueber den Ingrischen Dialekt*, joka sisältää erittäin paljon Suomen kielitieteelle uusia tietoja, hyvin järjestettyinä ja selvään esitettyinä, vaikka tieteelliset selitykset eivät liene kaikin puolin onnistuneiksi katsottavat. «Monta on vääreä vakoa nuoren miehen kynnäkillä» tekijä itse, liiallisellakin nöyryydellä, pani tämän esikoisteoksensa johtosanoiksi.

Ei sovi myöskään jättää mainitsematta niitä runsaita aineksia, itkuja, Kalevalan toisintoja y. m., jotka Porkka pikakirjoituksen avulla kokoeli Inkerin matkoillaan, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston ja vastaisten tutkijain hyväksi.

Kohta lisentsiaatiksi päästyään v. 1885 Porkka oli valmis lähtemään kokonaiseksi vuodeksi Suomalais-ugrilaisen seuran kustannuksella tutkimusmatkalle Tsheremissien luo, joka matka oli kehittävä hänet varsinaiseksi suomalais-ugrilaiseksi kielentutkijaksi. Seuran antaman ohjelman mukaan hän meni ensiksi Kasaniin saadakseen sikäläisen opettajaseminaarin johtajalta Iljminskiltä tarpeellisia ohjauksia ja neuvoja, ja läksi sittemmin sieltä länteenpäin Niitty-Tsheremissien aloille, Volgan pohjoiselle rantiolle. Täällä hän teki ahkerasti työtä koko syyspuolen kesää sekä syys- ja talvikauden, kooten runsaasti sanoja ja kieliopillisia tietoja sekä kaikellaisia kielennäytteitä: satuja, arvoituksia, sananlaskuja, rukouksia, loitsuja ja lauluja, kunnes yltyvä rintatauti ja kuume, jonka hän oli vilustumisen kautta saanut, lamasi hänen voimansa. Työssään hän kuitenkin olisi vieläkin pysynyt, jollei olisi ollut pakko palata kotiin keväällä 1886 kokeita suorittamaan haettua suomen kielen lehtorin virkaa varten.

Ystävät silloin mitä haikeimmalla surulla näkivät, että Porkka jo seisoi Tuonen etehisessä, ja saivat hänet Saksan Görbergsdorfiin, vaikka toiveet paranemisesta olivatkin vähäiset. Kolmatta vuotta siellä oltuansa, puolet aikaa vuoteen omana, jääpussit rinnalla, hän kuitenkin tointui siihen määrin, että v. 1888 palattuansa saattoi ruveta työhön. Mutta harvinaisen sointuva ääni oli ikipäiviksi sortunut, miehekäs vartalo oli ainaiseksi kyyristynyt kokoon. Sanomattomalla uskollisuudella hän kuitenkin käytti vähiä voimiansa kokoelmainsa järjestämiseen ja muihin töihin. Hän oli jo valmis rupeamaan tsheremissiläisiä kielennäytteitään painattamaan, kun hän pari viikkoa takaperin sairastui influetsaan, joka tuotti pari vaikeata verikohtausta ja viimein kuoleman. Joulupäivänä katkesi tämän ahkeran, uskollisen, vaatimattoman suomalaisen elämänlanka. Luja kuin kokenut mies, puhdas kuin impi hän kesti kamppauksensa loppuun asti. Siunausta hänen muistollensa!

Arvid Genetz. E. G. Palmén.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1889.

2: 50. — *Alkio.* Aikamme kuvia I. 1: 25 — *O Vetterhoff*, Bergön pyyntimiehet. Suom. Aatto S. 1: 60. — *Jonas Lie*, Elinkautinen vanki. Suom. Lyydi Stenbäck. 1: 50. — *E. Bornhöhe*, Kostaja. Kertomus Viron kansan entisiltä ajoilta. Suom. Lilli Lilius. 1: 10. — *E. Vainio*, Helsingissä opissa, ynnä muita kertoelmia. 1: 60. *Juhani Aho*, Helsinkiin. 2: 75. — *G. v. Numers*, Tuukkalan tappelu. Kaksiosainen näytelmä. Suom. Niilo Sala. 2: 25. — *Tyko Hagman*, Uusimpia satuja ja runoja lapsille, nuorille ja vanhoille. — Vartijanäänia Suomen Sionista. Toim. Elis Bergroth. 2 vuosik., 10:nes vihko; 3 vuosik., 1:nen vihko. — *Z. Topelius*, Lukemisia lapsille. Suom. 12 vihko. —: 85. — Syvistä riveistä. 5:es vihko. —: 85. — Joulukuusi, vaihtelevaa lukemista joulunaikana. 4 vuosik. —: 85. — *Mimmi Bergh*, Silmäyksiä aikamme emansipatsiooni-pyrintöihin, etenkin naiskysymykseen, Jumalan sanan valossa. 1: 75. — *Aug. Ahlqvist*, Suomalaisia puhekokeita. 1: 25. — Matti Kurikalta (Viipurissa): *M. Kurikka*, Äärimmäisessä talossa. Näytelmä. 1: 75. — *Antero Kanerva*, Salakulettaja. —: 75. — *Ossip Schubin*, Asbeïn. Kuvaelmia taiturin elämästä. 2: —. — *M. Block*, Kansallistalouden alkuperusteet. Suom. H—o. — Clouberg & kumpp:lta (Viipurissa): *K. Hemmo*, Välipalaksi. 1: —. — Hj. Hagelbergilta (Tampereella): *Carmen Sylva*, Eräs rukous. Suom. J. J. —: 50. — *Mayne Reid*, Tiikerien pyydystäjä. Suom. —r—r. 2: 25. — K. J. Gummerukselta (Jyväskylässä): *A. L. O. E.*, Makkabeiläisten vapautus-sota. Käänt. N. N. 1: 50. — *F. M. Dostojewskij*, Rikos ja rangaistus. Suom. M. Vuori. I—II. 6: —. — U. V. Telén ja kumpp:lta (Kuopiossa): *Wilh. Lindstedt*, Havaintoja kristillissiveellisen elämän alalla. 1: 50. — Weilin & Göösin osakeyhtiöltä (Helsingissä): *Arvi Jännes*, Muistoja ja toiveita. — Wickström & kumpp:lta (Helsingissä): *Minna Canth*, Lain mukaan. Kauppa-Lopo (Kansan ääniä I). 1: 50. — *F. W. Lönnbeck*, De frikyrkliges program. 1: —. — Duodecim-seuralta: *A. Bramsen*, Lastemme hampaat. Neuvonantaja äideille. Suom. ja esipuheella varustanut M. Äyräpää. — Satakunnan kirjakaupalta (Porissa): *K. Oksanen*, Lyhyt mittausoppi, kansakouluja varten. —: 30. — Toimittajalta: *Gabriel Calamniuksen* Vähäinen cocous Suomalaisista runoista. Uudestaan painattanut K. Grotenfelt (Vähäisiä kirjelmiä julkaissut Suom. kirj. seura X). —: 50. — Kääntäjältä: *M Lermontow*, Demooni. Suom. M. Vuori. 1: —. — J. W. Hissalta (Lapualla): *P. Päivärinta*, Jälkipoimintoja I. Volmari. —: 85. — Suomen Teollisuushallitukselta: Suomen Teollisuushallituksen Tiedonantoja. X vihko, 1: —. — Bidrag till Finlands officiela statistik XVIII. Industristatistik 4. År 1887. 1 delen, Bergshandteringen och maskinindustrin m m.

Koti ja Yhteiskunta, 1889. 8 vihko. Sisältää: E. G. P., Inhimillisen sivistyksen alkuajoilta. — Sofie Kovalevski. — Koe, Kansannaisen elämästä maalla. — —li—li—, Vastaus. — Oman maan kuulumisia. — Ulkomaan uutisia. — Koulu, jossa vallitsee ihmeteltävä järjestys. — Vastine nuorelle miehelle.

Uusi Suomalainen romaanijakso. Koti- ja ulkomaan kaunokirjallisuuden aikakauskirja, 1889. Vihot 20—23. Sisältävät: G. Ohnet, Tohtori Rameau (loppu). — Henryk Sienkiewicz, Bartek sankari (alku).

Finsk Tidskrift, 1889. Marras- ja Joulukuun vihot. Sisältävät: W. Chydenius, Om arbetslöner. — J. J. Tikkanen, Ett stycke forskning på den medeltida konstens område, II. — K. Lindström, Svenska akademin och rättstafningsfrågan. — E. Vest, Hvad Caro kunde ställa till. — K. Tallqvist, Från Nebukadrezars och Nabûnâids tid. — S. Müller, B. S. Ingemann. — A. Jensen, Sverige och Ryssland 1676—1681. — August Engelbrekt Ahlqvist †. — Daniel Sten, Dimmor. — Karl A. Tavaststjerna, Ett revolutionsminne. — I bokhandeln. — Öfversikt: Teater, af R. Hertzberg; Konstföreningens expositioner af M.; Bref från Sverige, af G—g N.; Jullitteratur; Böcker för barn och ungdom, af A. H—nen.

Duodecim, 1889. N:o 11. Sisältää: Joh. Collan, Nurmeksen kauppalaan perustettu yleinen sairashuone. — Konr. Relander, Kreoliinista. — O. Bergström, Eräs luxatio femoris obturatoria tapaus. — Tietoja lääkeopillisten seuraimme kokouksista. — Päivän uutisia. — Tilaus-itmoitus. — Liitteenä: Mallikokoelmaa ss. 81—88.

Hengellinen Kuukauslehti, 1889. 11 vihko. Sisältää: Pietari papinkokelaana. — Kenttäliikkeitä valtiollisen puoluetaistelun alalla. — Kirjevaihtoa. — Jumalan käsi. — Ilahuttava kirjallinen hanke. — Kirjallisuutta. — Tilaus-ilmoitus.

Suomen Metsänhoitolehti, 1889. N:ris 1—4. Sisältävät m. m.: E. Th. S., Havaintoja metsänhoidon tilasta sotilasvirkataloissa. — —th, Mitä hyödyttävät lehdot kruununmetsissä. — P. W. H., Kruunun yhteis- ja liikamaitten käyttämisestä. — Th. C., Tilastollisia tietoja puun kulutuksesta. — P. W. H., Apuharvennuksesta — Eräs metsänvartijain kokous. — Uusi ohjesääntö maitten ja metsäin mittauksesta ja kartoittamisesta. — P. W. H, Pysyväisten koetusalojen tarpeellisuudesta. — E. Th. S., Sahahirsien kuutioiminen ja ulosanto. — N. J. Js.. Syöttömaista ja metsän käyttämisestä niillä. — Th. C., Millä tavalla metsänhoito olisi järjestettävä yksityisten tiloilla. —

P. W. H.. Kanervakangasten metsistyttämisestä. — Th. C., Edullista tervanpolttoa. — Metsänhoito-yhdistyksen vuosikokous. — P. W. H., Polttopuun hinnan kohoamisesta Helsingissä. — P. W. H., Katsahdus metsänhoidon kehitykseen viime vuosina. — Suomenmaan kruununmetsäin kartta. — B. E—n, Porokarjan suhde metsänhoitoon. — Suomen metsänhoitolehden ruotsalais-suomalainen sanaluettelo, y. m.

Pohjalainen, Sanomia Vaasasta ja Pohjanmaalta. Toimittajat: O. Ansas, Niilo Kivinen. Ilmestyy kahdesti viikossa. Tilaushinta (koko vuodelta): 4 m. Näytenumero. Sisältää m. m: O. A., Yleisölle. — O. A., Kouluttamisyhdistykset. — H. A., Helsingistä. y. m. — (Tilaus-ilmoituksesta: „Hengeltänsä supisuomalaisena tulee Pohjalainen tarmonsa takaa harrastamaan kansan itsenäistä kehittymistä vapaamieliseen suuntaan.")

Wuoksi. Ilmestyy Käkisalmessa, joka arki Lauvantai. Tilaushinta (postissa): 4 m. Toimittajat: P. Komonen, M. Lankinen (vastaava). N:o 0. Sisältää m. m.: Äänimäärä vaaleissa. — Henkinen ja aineellinen orjuus. — Kirves, „15, 10 ja 5" (novelli). — (Tilaus-ilmoituksesta: „Itsenäiselle kannalle perustettuna tulee lehti järkähtämättä kannattamaan kansanvaltaisuuden ja suomalaisuuden kalleita pyrintöjä. Naisen aseman korottaminen ja raittiusaatteen edistäminen kuuluvat lehden ohjelmaan").

Oma Maa, 1889. N:o 11. Sisältää: A. Täker, Vanad Egiptlased. — M. Weske Vabadus (runo). — *Обученiе русскому языку. М. Поска.* — Mõtte sädemed. — Etta Pierce, Ilma süita. — Hertsogi proua von Lira. Ouida järele. — Kalevala, 42 lugu. Eestist. M J. Eisen. — Chr. Orras, Egiptuse vanailma taimed. — Uued raamatud. — Liina Täker, Raha (runo).

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, 1889. N:ot 47—50. Sisältävät m. m.: J. Sarrazin, Emile Augier. — Aus der Italienischen Lyrik. Nachdichtungen von Valerie Matthes. — L. v. Sacher-Masoch, Letzte Liebe (George Ohnet). — A. Wilhelm, Ein neues Buch G. Freytags. — C. M. Bellman, Fredmans Epistel N:o 39. Übertr. v. P. J. Willatzen. — H. von Lenk, Aus der norwegischen Seenovellistik. — H. Tovote, V. Cherbuliez: Profiles étrangers. — G. Duruy, Die Liebeswallfahrt, übers. — Aus der Ital. Lyrik. Nachdichtungen von Paul Heyse. — M. Wittich, Die französichen Soldatenlieder. — Domenico Ciàmpoli, Dolor sine labe. Übertr. — E. Brausewetter, Neue Skandinavische Bücher. — H. Tovote, François Coppée: Contes rapides.

Kahdennentoista vihon sisällys:

August Ahlqvist †. Kirj. E. N. Setälä.

Neljä merkkivuotta Suomen oppikoulun historiassa. 1859—1869—1879—1889. I, II. Kirj. E. G. Palmén.

Poliitillista idealismia 19:llä vuosisadalla. John Bright. Kirj. J. V. Tallqvist.

Hännätön vasikka. Kirj. Santeri I.

Suomalainen Teaatteri. Julius Cæsar. — Konkurssi. Kirj. E. A—n.

Kotimaan kirjallisuutta:

Aleksander L. Kielland, Myrkkyä. Suomentanut J. A. S. Arv. O. R.

E. Bornhöhe, Kostaja, kertomus Viron kansan entisiltä ajoilta. Viron kielestä suom. Lilli Lilius. Arv. G—t.

J. W. C(alamnius), Taivalkoski. Tarina Isonvihan ajoilta. Suoment. M. K. Arv. Hannes Gebhard.

Eero J, Sotaisia Tarinoita 1808—1809. Ensimmäinen osa. Arv. Hannes Gebhard.

Kasimir Leino, Pienempiä kertomuksia. — *Esko Wirtala*, Kertomuksia. — *Kah*, Kertomuksia. Mitäs teet niin eestäs löydät. Arv. K. F. R.

Herra G—t:lle. Kirj. K. v. Bonsdorff.

Volmari Porkka †. Kirj. Arvid Genetz ja E. G. Palmén.

Helsingissä,

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,

1889.

